

„MI EZT VALLJUK”

NAPIRENDHEZ ÉS NAPIRENDEN KÍVÜL:
ANTALL JÓZSEF MINISZTERELNÖK KORMÁNYÜLÉSEKEN
ELHANGZOTT ÉRDEMI HOZZÁSZÓLÁSAI

II. KÖTET

Gazdaságpolitika, külpolitika

Dévavári Zoltán – Kajdi József

„MI EZT VALLJUK”

Napirendhez és napirenden kívül:
Antall József miniszterelnök kormányüléseken
elhangzott érdemi hozzászólásai

II. kötet

Gazdaságpolitika, külpolitika

VERITAS

Történetkutató Intézet és Levéltár

VERITAS

Történetkutató Intézet és Levéltár

MAGYAR NAPLÓ

Budapest, 2024

A kötet megjelenését támogatta:

Batthyány Lajos Alapítvány

Sorozatszerkesztő: Marinovich Endre

A szöveget válogatta, a kötetet szerkesztette és a névmutatót készítette: Kajdi József

A lábjegyzeteket és az életrajzokat készítette: Dévavári Zoltán

Olvasószerkesztő: Kopácsy Gergely

© Dévavári Zoltán, 2024

© Kajdi József, 2024

© VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár, 2024

© Magyar Napló, 2024

ISBN 978-963-541-131-3

ISSN 2498-728X

TARTALOM

A szerkesztők előszava	7
Antall József kormányának működése az egyik Somlai szemszögéből	11
III. FEJEZET:	
A miniszterelnök érdemi hozzászólásai gazdaságpolitikai kérdésekben	23
1990. év	25
1991. év	180
1992. év	317
1993. év	394
IV. FEJEZET	
A miniszterelnök érdemi hozzászólásai külpolitikai kérdésekben	455
1990. év	457
1991. év	538
1992. év	730
1993. év	899
Eplilógus: Antall József politikai végrendelete	951
Életrajzi adatok	955
Névmutató	1019

A SZERKESZTŐK ELŐSZAVA

A kormányülésen elhangzottak és a kormánydöntések jegyzőkönyvben történő dokumentálása egy több mint 150 éves hagyomány: ezt először 1848 áprilisában az első, a Batthyány-kormány rendelte el, majd az összes magyar kormány követte ezt a gyakorlatot. Értelemszerűen a jegyzőkönyvek a megszületésükkor nem voltak nyilvánosak, ugyanakkor a kormányiratokat szabályozó rendelkezésekkel összhangban egy idő után levéltárba kerültek, s ezáltal pedig megismerhetővé és kutathatóvá váltak. Ez tette lehetővé, hogy a nyilvánosság is megismerhesse a történelmi eseményekkel kapcsolatos kormánydöntéseket, azok hátterét, a döntések meghozatalának körülményeit, indokait.

Magyarországon 1985-ben alakult ki az a szokás, hogy az ülésekről a rövid, és csak a legfontosabb tényeket tartalmazó jegyzőkönyveken kívül részletes (50-60 oldalas) tartalmi összefoglaló is készüljön, majd a Németh-kormány kezdte el a kormányülésekről a hangfelvételek készítését. Az Antall-kormány folytatta az előző kormányok gyakorlatát, a kormányülésen elhangzottak és a döntések dokumentálását, így a hangfelvétel készítését is.

Miután a miniszterelnök eredendően történész volt, így tisztában volt a kormányülések minél teljesebb körű dokumentálásának jelentőségével, s ezért döntött úgy, hogy kormánya működésének kezdetétől az ülésen elhangzottakról ne csak egy Összefoglaló, hanem változatlanul hangfelvétel is készüljön. Ennek fontosságára többször is felhívta a kormánytagok figyelmét, hangsúlyozva, hogy annak kettős rendeltetése van; egyrészt, ha vita lenne később, hogy kinek a részéről pontosan mi hangzott el, akkor a hanganyag visszahallgatható legyen, de az igazi rendeltetése az, hogy a történelem, az utókor számára a kormányülésen elmondottak megőrzésére kerüljenek.

Az Antall-kormány azon túl, hogy az értekezletek dokumentálása terén követte a 150 éves tradíciót, bevezetett egy újítást is, nevezül: míg a korábbi kormányok üléseiről stilizált, a lényegét összefoglaló, tömörített jegyzőkönyvek készültek, illetőleg a már említett Összefoglalók, amelyek hol részletesebben, hol kevésbé részletesen tartalmazzák az ülésen elhangzottakat, az első szabadon választott kormány üléseiről 1990. június 14-étől kezdődően egészen 1992. április 9-ig a hangfelvétel alapján leírt, szó szerinti jegyzőkönyv is készült. Az 1992. április 16-i üléstől kezdődően

a hangfelvétel és Összefoglaló változatlanul elkészült, azonban az írott szó szerinti jegyzőkönyvek elkészítése abbamaradt.

2015 őszén egy Marinovich Endrével, Antall József miniszterelnök egykori kabinetfőnökével, a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár főigazgató-helyettesével való beszélgetés során merült fel, hogy bár Antall József miniszterelnökkel kapcsolatban már nagyon sok minden megjelent, ennek ellenére ideje lenne a néhai miniszterelnök kormányfői időszakát a titkosítás alól feloldott, s immáron hozzáférhető és kutatható kormányzati iratok alapján kellő mélységben szakmailag is feldolgozni.

A felvetés indokoltnak látszott, már csak azért is, mert Antall Józseffel kapcsolatban eddig számos írás, könyv jelent meg. Van olyan kiadvány, mint például a „Modell és valóság”, amely Antall József megjelent írásait, tanulmányait, illetőleg nyilvános, miniszterelnökként a parlamentben, vagy ünnepi alkalmakkor, valamint pártelnökként pártgyűléseken elmondott beszédeit tartalmazza. Több kötet jelent meg kor- és politikusi társai részéről visszaemlékezésként, de napvilágot láttak az életét és a politikusi pályafutását is bemutató, értékelő kötetek, ráadásul nemcsak a tisztelői, hanem kritikusai részéről is. Vannak olyan weboldalak is, amelyeken a vele készült tv-interjúkat gyűjtötték össze. Ennek ellenére mégsem mondható az antalli életmű teljesen bemutatottnak és feldolgozottnak, különösen nem életének legfontosabb szakasza, a miniszterelnöki időszaka. Ezen a téren még sok feladata lesz a történészeknek, a politológusoknak és a közíróknak.

A megszületett ötlet alapján így sikerült engedélyt szerezni a Miniszterelnökség irattárában, valamint a Magyar Nemzeti Levéltárban meglévő kormányzati anyagok, beleértve az említett szó szerinti jegyzőkönyvek, Összefoglalók és kormány-előterjesztések kutatásához, tanulmányozásához. Ennek révén a VERITAS Történetkutató Intézet égisze alatt több kötet is elkészülhetett az Antall-kormányral kapcsolatban, köztük a mostani vállalás két szerzőjétől is.

2019 márciusában a negyedik Orbán-kormány a 2039/2019. határozatával a „30 éve szabadon” emlékévként egy kutatási program kidolgozásáról – többek között az Antall-kormány és a Boross-kormány üléseiről szóló írásos jegyzőkönyvek elkészítéséről – rendelkezett, annak végrehajtására pedig a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltárat jelölte ki.

Az Intézet a feladat elvégzésére külsős szakemberek bevonásával egy szakmai csapatot állított fel. A jegyzőkönyvekkel összefüggő munka – különböző nehézségek miatt – végül 2020 decemberében kezdődhetett meg. Megoldandó érdemi problémát jelentett, hogy akkor még a hozzászólások csak az 1990. június 14. és 1992. április 9. között megtartott kormányületekről készült szó szerinti jegyzőkönyvekben álltak rendelkezésre, a többi pedig csak hangfelvételeken volt meg.

A hanganyag konvertálásával járó technikai munka mintegy másfél évet vett igénybe, és 2022. április végére fejeződött be. Ennek köszönhetően az Antall- és a Boross-kormány valamennyi üléséről – amiről hangfelvétel készült – az utókor számára kutatás és tanulmányozás céljából ma már rendelkezésre állnak, így a további kutatások mellett arra is lehetőség nyílt, hogy Antall József miniszterelnöknek a kormányülésen elmondott érdemi hozzászólásai tematikusan kigyűjtve nyilvánosságra kerülhessenek.

A több mint tízezer oldal szó szerinti jegyzőkönyv átnézése, feldolgozása és rendszerezése 2023 elején kezdődött meg. Ez a hatalmas terjedelmű iratanyag az 1990. május 23. és az 1993. december 12. között megtartott 211 ülésen elhangzottakat tartalmazza. A 211 kormányülés közül Antall József – külföldi hivatalos út, illetőleg az 1990. őszi, októberi, valamint az 1993. szintén októberi, kölni műtét miatt – 29 ülésen nem vett részt. A 182 kormányülés szó szerinti jegyzőkönyvéből kigyűjtött érdemi hozzászólások a tartalmuk alapján tematizálva, négy fejezetben, s két kötetben kerülnek bemutatásra. A mostani válogatás elsősorban a hosszabb, érdemi miniszterelnöki hozzászólásokat emeli ki, ugyanakkor bizonyos témáknál – érzékeltetve az adott téma bonyolultságát, a döntés felelősségének súlyát – a rövidebb miniszterelnöki hozzászólások, megjegyzések is bekerültek a kötetekbe.

Az első két fejezetet tartalmazó első kötet 2023. december 12-én, a miniszterelnök halálának 30. évfordulóján lát napvilágot, s az államszervezettel, a parlamenti és kormányzati működéssel, a közigazgatás témakörével, valamint a belpolitikával kapcsolatos hozzászólásokat dolgozza fel. A második, 2024. április 8-án, Antall József születésének évfordulójára megjelenő kötet a gazdaságpolitikai és a külpolitikai témájú hozzászólásokat mutatja be.

A szó szerinti jegyzőkönyvekből kivett miniszterelnöki hozzászólások – az élőbeszéd sajátossága és pontatlansága, a kormányülésen az érthetőséget segítő, az élő szöveggel együtt járó metakommunikáció miatt – tartalmát nem megváltoztató, a miniszterelnök beszédstílusát meghagyó módon kerültek szerkesztésre.

Jelen kötetek szerkesztői abból az alapvetésből indultak ki, hogy a napvilágra kerülő gyűjtemény elsődleges feladata és célja a miniszterelnök által elmondott hozzászólások tényszerű megismertetése, így munkájuk során tudatosan tartózkodtak az érdemi megjegyzésektől, az elmondottak értékelésétől.

Az érthetőség céljából minden egyes idézett szövegnél feltüntetésre került annak a kormányülésnek a dátuma, amelyen az adott miniszterelnöki hozzászólás elhangzott. Ezt dőlt betűkkel – lehetőleg a tárgyalat előterjesztés címét is felhasználva – egy rövid ismertetés követi, amelyben leírásra kerül, hogy az adott hozzászólás milyen témával kapcsolatban hangzott el. Zárójel és dőlt betű jelzi azokat a szövegeket, amit nem a miniszterelnök mondott, akár az adott téma bevezetéseként, akár a téma vitája

során. A kötetek a szakirodalom és a korabeli sajtó felhasználásával olyan lábjegyzeteket tartalmaznak, amelyek a főszövegben említett események megértéséhez nyújtanak segítséget, illetve magyarázatot adnak egyes rövidítésekhez. Az áttekinthetőséget szolgálja a könyvek végén található névmutató és életrajzi összefoglaló is.

Kedves Olvasó!

Ön most nem egy könnyű olvasmányt tart a kezében. Még azok számára sem az, akik felnőtt, érett fejjel élték meg a rendszerváltoztatás éveit. Ennek ellenére bízunk benne, hogy a néhai miniszterelnök érdemi hozzászólásait olvasva egy olyan ember, egy olyan államférfi ismerhető meg, aki a felkészültsége, emberi tisztessége és értékrendje alapján az első szabad választás eredményeként méltán került a miniszterelnöki pozícióba, s szolgált három és fél évig – 1315 napig – a Hazát és a nemzetet.

Dévavári Zoltán és Kajdi József

*

A kötet szerkesztői külön köszönetet mondanak Szakály Sándornak a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár főigazgatójának, Marinovich Endre főigazgató-helyettesnek és Ujváry Gábor intézetvezetőnek a néhai miniszterelnök kormányülésen elmondott érdemi hozzászólásainak nyilvánosságra hozatalára vonatkozó ötlet megvalósításának támogatásáért. Külön köszönettel tartozunk a Batthyány Lajos Alapítványnak, amely anyagilag támogatta a kötetek elkészültét, végezetül Fejes Zoltánnak, Kajdi József, a Miniszterelnöki Hivatal volt vezetője Titkársága vezetőjének, aki közreműködött a miniszterelnök érdemi hozzászólásainak a kormányülések szó szerinti jegyzőkönyveiből történő kigyűjtésében.

ANTALL JÓZSEF KORMÁNYÁNAK MŰKÖDÉSE AZ EGYIK SOMLAI SZEMSZÖGÉBŐL

A cím – szokatlansága miatt – magyarázatot igényel. Ezért szükséges, hogy megismerkedjünk a közelmúltban sikerrel játszott „Blokád” című film egyik szereplőjével.

Az Antall-kormány egyik legnehezebb időszakát, az 1990. október 25–28 közötti taxisblokádot (is) bemutató, „Blokád” szereplője Somlai, az egykori tanítvány, majd évtizedekkel később a miniszterelnök titkára. Somlai az alkotók elképzelése szerinti fiktív személy, ugyanis Antall Józsefnek nem volt ilyen nevű tanítványa, és miniszterelnökként sem volt ilyen nevű közvetlen munkatársa. A film alkotói három valóságos személyből „gyúrták össze” ezt a szereplőt, mégpedig Marinovich Endréből, a miniszterelnök mint tanárember egykori tanítványából, a Eötvös Gimnázium volt diákjából, aki csak 1991 júniusában lett Antall József miniszterelnök kabinetfőnöke. A másik valóságos személy, Forrai István, aki helyettes államtitkári „rangban” a miniszterelnök közvetlen munkatársaként először titkárságvezető, majd helyettes kabinetfőnök volt, és aki valóban elkíserte a miniszterelnököt az 1990. júniusi moszkvai, és novemberi párizsi útjára, a taxisblokádnál pedig többször bent volt nála a Kútvölgyi Kórházban. Végül a harmadik személy, akiről részben formálták Somlai szerepét, e sorok írója, aki 1990 májusa és 1994 júliusa között a kormányhivatal, a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkári „rangban” lévő vezetője volt. Az én feladatom volt egyebek mellett a kormányülések megszervezése, és a Kormányüléseiről hivatalos jegyzőkönyvek elkészítése – a szabadság, betegség, vagy más hivatalos elfoglaltság miatti ritka távolléteket leszámítva. Állandó meghívottként minden kormányülésen részt kellett vennem.

Már akkor, hallgatva Antall József miniszterelnök érdemi hozzászólásait, többször eszembe jutott, hogy milyen jó lenne ezeket, a sokszor önálló előadásnak is beillő megszólalásokat egyszer nyilvánosságra hozni, annak érdekében, hogy a széles közvélemény is tájékozódjék arról, milyen nagy formátumú, hatalmas és széles körű ismeretanyaggal rendelkező kormányfője van/volt azokban az években az országnak. Mi, a kormányhivatalban dolgozó közvetlen munkatársai, akik naponta találkoztunk, és sokszor órákat töltöttünk el vele az esti, majd később a reggeli stábüléseken, ahol mindig értékeltük a történéseket, illetőleg napirenden voltak az

aktuális feladatok, ezt tudtuk róla, hiszen rendszeresen tapasztaltuk. Ugyanezt meg tapasztalhatták a Kormány tagjai is a közvetlen, személyes tárgyalások vagy a kormányülések alkalmából. A széles közvélemény viszont a sajtó és az akkori ellenzék hamis, gyakran tudatosan torzított képalkotása miatt nem ilyennek ismerhette meg a miniszterelnököt. Erről egy kicsit maga is tehetett, mert a nyilvánosság előtt, különösen a tévé- és rádiónyilatkozatok alkalmával merev kormányfő képét mutatta.

A már hivatkozott „Blokád” című filmben az ápolónő is, mielőtt felismerte a kórházi ágyban fekvő miniszterelnököt, úgy jellemzi őt, olyan, mint a korabeli rajzfilm unalmas és savanyú szereplője, „Máris szomszéd”. A negatív képet folyamatosan erősítették az akkori tudósítások, ellenzéki nyilatkozatok, amelyek róla, kormányáról és kormánya tevékenységéről valótlanságokat közöltek. Ezért is volt már akkor bennem nagy késztetés, hogy egyszer az igazi Antall Józsefet, a demokrata államférfit valahogyan be kellene mutatni a nyilvánosság számára. Bemutatni azt az embert, azt a politikust, amilyen valójában volt, és nem azt, amilyennek az akkori média őt láttatta, ahogy a televízió szerkesztett képekkel, elhallgatott interjúval láttatni engedte. Különösen az 1990 késő nyarán adásba nem engedélyezett, hosszú, nagyon őszinte, a közvéleményt az ország valós helyzetével szembesíteni akaró interjúja óta élt bennem a késztetés, hogy a széles közvélemény számára is megismerhetővé kellene tenni a miniszterelnök azon gondolatait, amelyeket a kormányüléseken fejtett ki a politikáról, az ország kifejezetten nehéz helyzetéről, a köz javára végzett politikai szolgálatról, az élet legkülönbözőbb területeiről, a jogállamról, a plurális, liberális demokráciáról stb. Ugyanis ezek a gondolatok szolgáltak magyarázatul döntéseihez vagy voltak hivatottak indokolni komoly kormányzati lépéseket.

Miután a néhai miniszterelnök gondolatainak hű „tolmácsolását” tűztem ki célul, ennek – legalábbis szerintem – a legalkalmasabb módja az, ha ez nem a mások által felidézett emlékekből, hallomásokból, kívülállók értékelése alapján, hanem a néhai miniszterelnök saját szavainak megidézésével történik, és ezek ismeretében mindenki szabadon, befolyásolásmentesen eldöntheti, hogy milyen ember, milyen politikus, milyen miniszterelnök is volt Antall József.

A megidézésnek az alapfeltétele ez idáig viszont nem volt biztosított, hiszen bár az Antall-kormány üléseiről hangfelvétel készült, sőt egy időben az ülésen elhangzottakról még írott, szó szerinti jegyzőkönyv is, később azonban már csak Összefoglalók, amik az ülésen résztvevők nevét, az egyes napirendi pontokat, a hozzászólások rövid összefoglalását és a döntést tartalmazzák. Ezek az Összefoglalók a hanganyaggal együtt titkos minősítést kaptak, és el kellett telnie bizonyos időnek ahhoz, hogy a titkosítás feloldásának ötlete egyáltalán felmerülhessen.

Ahogy jelen kötet előszavában is jeleztük, az Antall-kormány folytatta azt a több mint 150 éves hagyományt, hogy a kormányülésen elhangzottak és a kor-

mánydöntések dokumentálva legyenek, beleértve a hangfelvételek készítését is. Az Antall-kormány egyetlen üléséről nem készült hangfelvétel és még az elhangzottak lényegét rögzítő Összefoglaló sem, mégpedig az 1990. május 23-i, késő esti, legelső ülésről, ami közvetlenül a Kormány eskütétele után került megtartása. Ezen az ülésen a miniszterelnök döntése alapján csak a Kormány tagjai vehettek részt, illetőleg az ülés elején Göncz Árpád ideiglenes köztársasági elnök is, aki röviden köszöntötte az új kormányt, majd sok sikert kívánva távozott. A Kormány tagjain kívül még egy személy vehetett ezen az ülésen részt, engem ért ez a megtiszteltetés, ezért is tudok beszámolni erről, amely nem nevezhető klasszikus kormányülésnek, hiszen még napirend sem készült. Igazából ez az ülés nem is egy kormányülésre, hanem sokkal inkább egy – elnézést a kifejezésért – érettségi találkozóra hasonlított. Göncz Árpád távozása után a miniszterelnök nagyon hatásos beszédben elmondta, hogy a Kormány tagjai a több évtized után megtartott szabad választás eredményeként milyen magasztos szolgálatra vállalkoztak, de egyben elmondta azt is, hogy ez mennyire nehéz, embert próbáló feladat lesz, megemlítve újra a „kamikaze kormány” fogalmát is. Az „érettségi találkozó” igazi része viszont ezután következett, ugyanis sorban haladva minden miniszternek be kellett mutatkoznia, elmondva végzettségét, a minisztersége előtti szakmai pályáját, hiszen a Kormány tagjainak jó része előtte egyáltalán nem ismerte egymást. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy a bemutatkozásból én sem maradhattam ki, de engem a miniszterelnök mutatott be.

Az előbb említett egyetlen kivételt leszámítva az Antall-kormány hivatali idejében (1990. május 23., vagyis a Kormány megalakulása és 1993. december 12. – amikor is a miniszterelnök halála miatt az Antall-kormány megbízatása automatikusan megszűnt – között) 211 ülés volt, amibe értelem szerint már nem számít bele az 1993. december 12-i rendkívüli kormányülés, aminek megtartása a miniszterelnök halálát követő pár órán belül történt. Egyébként, sajnálatos módon, ez volt még az a másik olyan kormányülés az Antall- és Boross-kormány egész működése alatt, vagyis 1990. május 23. és 1994. július 14. között, amiről szintén nem készült hangfelvétel, de még Összefoglaló sem.

A kormányülés termében mindenki előtt volt egy mikrofon, amit a hozzászóláskor be kellett kapcsolni (sajnos ez a folyamatos figyelmeztetés ellenére is néha elfelejtődött, ezért egyes hozzászólások a hanganyagról hiányoznak, illetőleg nem érthetőek, és emiatt a hanganyagról leírt szó szerinti jegyzőkönyvekből sem ismerhetők meg). Elöttem volt egy olyan berendezés, amivel a hangfelvételt a szünetekre, valamint az ülés végén leállíthattam, illetőleg néhányszor előfordult olyan eset is, amikor a miniszterelnök kifejezett kérésére le kellett állítanom a hangfelvételt, ha olyan jellegű hozzászólás hangzott el. A nemzetbiztonsági szolgálat két munkatársa egy külön teremben ülve magnókazettára vette fel a hanganyagot, és amikor egy kazetta meg-

telt, akkor az a Miniszterelnöki Hivatal (MEH) Jogi Titkárságának munkatársaihoz került, ahol először is ezt a hanganyagot lehallgatván legépelték, majd egy jogász kolléga a leírt szöveget javította, és utána gyakran még az általános helyettesem, a Jogi Titkárság vezetője, Müller György helyettes államtitkár is átnézte azt. Így került elém az előkészített, szó szerinti jegyzőkönyvtervezet, amin szükség szerint még pontosítottam (például a hang alapján fel nem ismert hozzászólók neveit beírtam), majd általam aláírva beadtam a miniszterelnöknek, illetőleg annak a miniszternek aláírásra, aki a miniszterelnök távolléte miatt, a miniszterelnök megbízásából az adott kormányülést vezette (ez általában a belügyminiszter volt, aki hivatalból is, akadályoztatás esetén a miniszterelnök helyettese volt). A miniszterelnök vagy az ülést vezető miniszter aláírását követően az egy példányban elkészült szó szerinti jegyzőkönyv az ülés hanganyagával együtt a titkárságomon lévő páncélszekrénybe került megőrzésre (később, az új kormány megalakulását követően ezek a TÜK-irodára kerültek). A szó szerinti jegyzőkönyvbe – igény szerint, az engedélyem alapján – csak az arra jogosultak, a miniszterek és államtitkárok tekinthettek be. Miután ez nagyon ritkán történt meg, és a szó szerinti jegyzőkönyv hanganyagról történő legépelése, majd javítása, aláírásra elkészítése több kollégának sok-sok munkaóráját vette igénybe, ezért 1992 áprilisában kezdeményeztem a miniszterelnöknél, hogy szüntessük meg a szó szerinti jegyzőkönyv elkészítését, hiszen az emellett elkészített Összefoglaló ügyis tartalmazta a kormánydöntéseket, illetőleg szükség esetén a meglévő hanganyag alapján reprodukálható volt, hogy pontosan mi és hogyan hangzott el az ülésen. A miniszterelnök – tekintettel arra, hogy miután valóban alig merült fel a szó szerinti jegyzőkönyvbe történő utólagos belenézés igénye – elfogadta a javaslatomat, ezért az 1992. április 16-i és az azt követő kormányülésekről már nem készült szó szerinti jegyzőkönyv, de azért a hanganyag és az Összefoglalók által ezek az ülések is dokumentálva voltak. A szó szerinti jegyzőkönyvezés megszüntetésére vonatkozó javaslatomat viszont később nagyon megbántam, mert a gyakorlat folytatásával egy későbbi, közel másfél évig tartó munkát meg lehetett volna spórolni. Ugyanis az Orbán-kormány 2039/2019. határozata alapján másfél évnyi kemény munkába került – mely munkában én is részt vehettem – az Antall- és Boross-kormány üléseinek hiányzó, szó szerinti jegyzőkönyveinek a hanganyag alapján történő elkészítése. Ennek köszönhetően viszont végre reális lehetőség nyílt arra, hogy a bennem már a '90-es évek elején a kormányüléseken felmerült ötlet megvalósulhasson, vagyis az, hogy Antall József miniszterelnök kormányüléseken elmondott érdemi hozzászólásai tematikusan kigyűjtve nyilvánosságra kerülhessenek.

Amint a tárgyi feltételek adottak lettek a feladat elvégzéséhez, 2023 februárjában meg is kezdődhetett a munka, ami először is a több mint tízezer oldal szó szerinti jegyzőkönyv átnézését jelentette. A hatalmas iratmennyiség oka azonban nem csak

a 211 kormányülés volt. A Kormány tagjai közül egyedül a miniszterelnök rendelkezett – nyilvánvalóan nem tapasztalatból, hanem elsősorban a tanulmányai, olvasmányai, továbbá a családi örökség alapján – tudással és információval arról, hogy mit jelent az államszervezet, a közigazgatás, a kormány, a minisztériumok működése, miközben még ő sem rendelkezhetett minden információval, hiszen akkor még a szakirodalom sem tudott foglalkozni azzal, hogy egy totalitáriánus egypártrendszerből egy többpárti demokráciába hogyan történik meg az átmenet. Még, ha a Kormány tagjai régi politikusok vagy kormányt viselt emberek is lettek volna, még nekik is az első időszakban nagyon sok mindent kellett volna megtanulniuk, vagyis korábbi rutinból nem politizálhattak volna, ugyanis a rendszerváltoztatás következtében gyakorlatilag minden megváltozott. De, mint közismert, az Antall-kormány tagjai – a miniszterelnök elvi kikötése alapján – nem lehettek régi politikusok, sem egykor kormányzati tisztséget viselt emberek.

A hatalmas oldalszámú szó szerinti jegyzőkönyveknek oka volt az is, hogy korábban a politikai döntéshozatali centrum, az állampárt, az MSZMP pártközpontja volt, amelynek a döntéseit hajtotta végre a Kormány. Ennek megfelelően elég volt csak kéthetente kormányülést tartani, és az Országgyűlés sem ülésezett folyamatosan, hanem csak tavaszi és őszi ülésszakot tartott, amelyek gyakran csak néhány napig folytak. Az Országgyűlés helyett még a legfontosabb kérdéseket is (az Alkotmány esetleges módosítása és a költségvetési törvény elfogadása kivételével) az Országgyűlés 21 tagjából létrehozott Elnöki Tanács törvényerejű rendeletekkel szabályozta. Volt olyan év, például 1963-ban, amikor az Országgyűlés csak egyetlen törvényt fogadott el, az 1963. évi I. törvényt a Magyar Népköztársaság 1963. évi költségvetéséről, miközben az Elnöki Tanács abban az évben 38 törvényerejű rendeletet adott ki. De említhető az 1965-ös év is, amikor az 1965. évi költségvetési törvény mellett még egy törvényt fogadott el az Országgyűlés, az 1965. évi II. törvényt a magyar nép felszabadulása történelmi jelentőségének törvénybe iktatásáról. Amikor a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény megszüntette az Elnök Tanácsnak az Országgyűlést helyettesítő jogkörét, az Országgyűlés már jóval több napon keresztül ülésezett, és sokkal több törvényt is fogadott el (pl. 1988-ban 27, míg 1989-ben már 58 törvényt, melyek közé tartoztak a Nemzeti Kerekasztal-tárgyaláson megalkotott törvények is).

Az 1990. május 2-án megalakult Országgyűlés viszont szakított a korábbi gyakorlattal, hiszen minden héten ülésezett. Általában hétfőn és kedden volt plenáris ülés, szerdán és csütörtökön pedig az országgyűlési bizottságok tanácskoztak, és megemlítendő, hogy 1990 nyarán még nyári szabadságon sem voltak a képviselők, hanem rendkívüli ülésszakon tárgyalták a Kormány által benyújtott törvényjavaslatokat. A pénteki napot szabadon fenntartották annak érdekében, hogy az egyéni mandátu-

mot szerzett képviselők a választási körzetükben láthassák el a képviselői munkájukat, tarthassák a kapcsolatot a választóikkal. Ez az új ülésezési gyakorlat meg is látsozott az elfogadott törvények számán is, ugyanis az Országgyűlés 1990-ben 104, 1991-ben 93, 1992-ben 89 és 1993-ban 116 törvényt fogadott el.

Változott a Kormány működési rendje is. Most nemcsak a már említett külső, pártközpontból érkező politikai irányítás hiányára utalok, ami helyett a Kormány lett a politikai döntéshozó testület, hanem arra, hogy míg korábban a Kormány kéthetente tartott ülést, az Antall-kormány gyakorlatilag minden héten, általában csütörtökön. Többször előfordult – különösen a költségvetési törvény megalkotásának időszakában –, hogy rendkívüli, akár kétnapos ülések is voltak, hiszen a rendszerváltoztatás rengeteg elvégzendő feladattal, döntéshozatallal járt, amelyeknek jó része törvényjavaslat vagy kormányrendelet formájában készült el. Az Országgyűlés azonban még a folyamatos működése ellenére – házszabályi nehézségek miatt, valamint az ellenzéki pártok nem mindig konstruktív magatartásának (ha őszinték akarunk lenni, akkor az obstrukciójának) is köszönhetően – sem volt képes valamennyi, Kormány által előterjesztett törvényjavaslatot megtárgyalni és elfogadni, amely egyértelműen hátráltatta a Kormány munkáját és a már említett átmenet levezénylését, ezzel komolyan veszélyeztetve az átmenet sikerét is.

Jelentősen megváltozott a minisztériumi struktúra is. Azon túl, hogy Antall József új minisztériumot (például a Munkaügyi Minisztériumot) is létrehozott, illetőleg több régebbi minisztériumot átszervezett, egyúttal megváltoztatta a minisztériumi belső struktúrát, létrehozva és elválasztva a politikusi beosztásokat a szakmai pozícióktól. A politikusi szférába tartozott a miniszter és a politikai államtitkár, míg a szakmai felső vezetést a közigazgatási államtitkár és a helyettes államtitkárok látták el. A miniszterelnök a Kormány zavartalan és demokratikus működtetése érdekében a miniszteri felelősségről kénytelen volt a kormányüléseken többször is kiselőadást tartani, hangsúlyozva e két vezetői csapat különbségét, szerepét, hatáskörét, továbbá azt, hogy a minisztériumnak mint hivatalnak, így a szakmai főosztályoknak is a közigazgatási államtitkár a szakmai vezetője.

Az Antall-kormány tagjai nemcsak tárca-, vagyis minisztériumokat vezető miniszterek voltak, hanem tárca nélküli miniszterek is, akik az egyes tárcákhoz be nem sorolható vagy több tárcát is érintő hatásköri feladatokat láttak el. Tagadhatatlan, hogy egyes személyek – a nemzetközi kormányzati gyakorlatnak megfelelően – pártpolitikai, koalíciós szempontból lettek tárca nélküli miniszterek, de ők is fontos kormányzati feladatot kaptak. A kormánytagsághoz nem volt feltétel a koalíciós párthoz való tartozás, több kormánytag pártonkívüliként töltött be fontos miniszteri posztot (például Mádl Ferenc, későbbi köztársasági elnök, aki az Antall-kormányban először tudománypolitikai, privatizációs és bankfelügyeleti kormányzati feladatokat ellátó

tárca nélküli miniszter volt, és emellett még több más fontos feladatot is ellátott, mint például a bős–nagygyarosi vízlépcső tárgyaló delegációjának vezetését, majd pedig művelődési és közoktatási miniszter lett). A párttagság tekintetében viszont a miniszterelnöknek volt egy nagyon szigorúan vett követelménye, mégpedig az, hogy kormányának nem lehetett olyan tagja, aki korábban az állampárt, vagyis az MSZMP tagja volt, ezzel is jelezve, hogy az ő kormánya egy rendszerváltoztató, a rendszerváltoztatást végrehajtó Kormány. A volt MSZMP-tagság viszont már nem volt kizáró ok az államtitkárok esetében. Bár utólag a miniszterelnök nekem elárulta, hogy az én személyemnek a kormányhivatal vezetésére történő kiválasztásakor az is egy szempontja volt, hogy nem voltam korábban és akkor sem egyetlen pártnak sem a tagja (a pártonkívüliség megtartását egyébként a későbbiek során is kérte tőlem, mert értéknek tekintette, hogy az egyik legfontosabb közigazgatási pozíciót egy párton kívüli szakember tölti be).

A hatalmas mennyiségű, a 10 000 oldalt messze meghaladó szó szerinti jegyzőkönyv léte – az eddig említettekén túl – arra is utal, hogy a Kormány működésének első időszakában hihetetlen hosszúak voltak a kormányülések. Ennek oka azonban nemcsak a nagyon nagyszámú napirendi pontban keresendő, hanem – különösen az első hónapokban – az egyébként szakmailag felkészült, de a közigazgatásban, a kormányzati, a parlamenti demokrácia gyakorlati működésében teljesen járatlan miniszterek személyében is, akik számára az ország kormányzására tökéletes felkészültséggel rendelkező kormányfő rendszeresen próbálta átadni az ismereteit, mint néhányan viccesen megjegyezték, szinte osztályfőnöki óra keretében. Önkritikusan el kell ismernem azt is, hogy bár 1986 áprilisa óta dolgoztam a közigazgatásban, az Igazságügyi Minisztériumban, a Kormány és a központi közigazgatás működése terén én is teljesen tapasztalatlan voltam, ami szintén hozzájárult ahhoz, hogy az első időszakban a kormányülések nem voltak kellő mértékben előkészítve. Gyakran magán az ülésen kerültek váratlanul kiosztásra előterjesztések, amelyek miután előzetesen nem voltak leegyeztetve, hosszadalmas, meddő vitákat váltottak ki, emiatt a csütörtök délelőtti kezdődő kormányülések rendszeresen péntek hajnali 2-kor, 3-kor értek csak véget.

A hosszadalmas kormányüléseknek azonban nem csak az említettek voltak az okai, és nem is az, ami tévesen elterjedt, hogy a miniszterelnök szeretett hosszan hozzászólni az egyes témákhoz (de majd erről később), hanem a megszólalásra jogosultak nagy száma is. A kormányülésen a kormánytagokon vagy az őket helyettesítő államtitkárokon (ugyanis a távol lévő tárcaminisztert a kormányülésen szavazati jog nélkül helyettesíthette az adott tárca politikai vagy közigazgatási államtitkára) kívül állandó meghívottként jelen voltam én mint a kormányülések hivatalos jegyzőkönyvvezetője, továbbá jelen volt a helyettesem, Müller György, a MEH helyettes

államtitkára, Forrai István helyettes államtitkár, a Miniszterelnöki Titkárság vezetője, későbbi kabinetfőnök-helyettes, valamint 1991 júniusától kezdődően Marinovich Endre, címzetes államtitkár, a miniszterelnök kabinetfőnöke. A kormányhivatalból való távozásáig, vagyis 1990 decemberéig állandó meghívottként a kormányüléseken szintén részt vett Matolcsy György, a MEH politikai államtitkára, a MEH Gazdaságpolitikai Titkárságának vezetője, a Gazdasági Kabinet titkára, valamint a kormány szóvivő, László Balázs, majd később hozzá társult belpolitikai kormányzóvivőként Juhász Judit is, aki László Balázs nagyköveti kinevezését követően általános kormányzóvivő lett. Még 1990 nyarán ehhez a személyi körhöz csatlakozott a miniszterelnök döntése alapján Kodolányi Gyula címzetes államtitkár, a Miniszterelnök Tanácsadó Testületének vezetője, a miniszterelnök külpolitikai tanácsadója, 1992 júniusától pedig Katona Tamás, a MEH új politikai államtitkára. E hosszas felsorolásnak azért van jelentősége, mert mindenkit, aki kormánytagként vagy kormánytag helyettesítőjeként, valamint állandó meghívottként részt vett a kormányülésen, megilletett a hozzászólás joga, amivel – amikor valaki a szükségét érezte – szabadon élt is. A miniszterelnök úriemberi habitusából fakadóan hagyta hosszan beszélni a hozzászólókat, különösen a minisztereket, ugyanis ennek megvolt az a haszna, hogy ha a miniszter az ellenérveit is elmondhatta, könnyebben fogadta el akár az álláspontjával ellentétes döntést is.

Végezetül volt még egy oka a hosszadalmas kormányüléseknek, mégpedig az, hogy a Kormánynak tagja volt mindhárom koalíciós pártnak az elnöke, ezért a kormányülés egyben a koalíciós egyeztetésnek is a helyszíne volt. A miniszterelnök gyakran kifejezetten pártelnökként szólaltatta meg Nagy Ferenc Józsefet, a Kiszgazdapárt elnökét és Surján Lászlót, a KDNP elnökét, akik viszont ezáltal nemcsak a Kormány tagjaként, hanem koalíciós partnerként is lojalításra, a kormánydöntés egységes képviselésére lettek kötelezve.

A kormányülések egy idő után rövidebbek lettek, ami azon túl, hogy a miniszterek is kezdték megtanulni a Kormány működésének szabályait, annak is volt köszönhető, hogy döntés-előkészítő testületek, kabinetek létesültek, amelyek közül végig kiemelkedő szerepe volt a pénzügyminiszter által vezetett Gazdasági Kabinetnek. A Gazdasági Kabinet tárgyalta meg előzetesen a gazdaságpolitikai döntéseket igénylő kérdéseket, előterjesztéseket, hogy lehetőleg a gazdaságpolitikusoknak a vitáikat ne a kormányülésen kelljen lefolytatni, illetőleg hogy a gazdasági tárcák miniszterei között meglévő szakmai nézeteltérést ne a laikus, nem közigazdász miniszterek döntésük el. A Kormány döntéshozatalának hatékonyságát nagyban segítette a kormányhivatal (MEH) közigazgatási államtitkára által, vagyis általam vezetett, keddenként megtartott államtitkári értekezlet, amelynek hivatalból tagja volt minden minisztérium közigazgatási államtitkára és a tárca nélküli miniszterek titkárságvezetői. Az

államtitkári értekezlet feladata volt minden kormány-előterjesztés előzetes szakmai megtárgyalása, végső egyeztetése. Elvileg csak olyan előterjesztés kerülhetett a Kormány napirendjére, ami az államtitkári értekezlet szakmai szűrőjén átment. Nagyon sok előterjesztés a nem megfelelő előkészítés miatt az előterjesztő tárcához „visszadobásra” került további egyeztetésre. Mindennek köszönhetően fokozatosan kialakult a kormányülés gyakorlatában egy olyan megoldás is, hogy az ülés – leszámítva a napirend előtt szóba hozott témákat – vita nélküli napirendi pontok elfogadásával kezdődött, aminek eredményeként néhány perc alatt a Kormány akár tíznél is több előterjesztést el tudott fogadni, ideértve a benne megfogalmazott kormánydöntést is.

A kormányülés napirendjét a kormányhivatal vezetője állította össze, amit a miniszterelnök hagyott jóvá. A nagyobb jelentőségű, átfogóbb előterjesztések, törvényjavaslatok akár több olvasatban, több ülésen is a Kormány elé kerültek, de többször előfordult az is, hogy egyes előterjesztések és az általuk javasolt kormánydöntés (kormányrendelet vagy kormányhatározat) az ülést követően még az érdekelt miniszterekkel egyeztetésre került, és azt teljes egyetértés esetén a miniszterelnök két ülés között írta alá. Az ilyen, két ülés között meghozott miniszterelnöki döntések azután a következő kormányülésen, külön napirendi pontban, még kormányjövahagyással is megerősítést nyertek.

Szólni szükséges még a kormányülésen történő döntéshozatal menetéről is. Az Antall-kormány idején bevett szokás volt a döntéshozatal során a szavazás. A miniszterelnök, ha úgy érezte, hogy egy adott kérdés vitatott a Kormány tagjai körében, akkor a vita végén szavazást rendelt el, de ő maga általában nem szavazott, illetőleg azt az elvet vallotta, hogy az ő szavazata automatikusan a többséghez számítódik. Szavazategyenlőség esetén sem az ő szavazata döntött, hanem akkor addig folytatódott a vita, amíg a miniszterek körében valamelyik álláspont megkapta a többséget. A döntés után azonban nagyon szigorúan megkövetelte, hogy a Kormány tagjainak a meghozott döntést egységesen kell képviselniük, azoknak is, akik az adott kérdésben másképpen szavaztak.

A kormányülésekről készített tekintélyes iratanyag a 211 ülésen szó szerint elhangzottakat tartalmazza. Az Előszóban említett két kötet elkészítése azzal kezdődött, hogy átnézve a korábbi feladat elvégzése során hanganyagból leírt szó szerinti jegyzőkönyveket, azokból kigyűjtöttük a miniszterelnök valamennyi érdemi felszólalását, amiért nagy köszönettel tartozom Fejes Zoltánnak, aki a miniszterelnöki hivatali időszakomban a titkárságom vezetője volt. Viszont az eredetileg, még a '90-es évekből írásban már korábban elkészült szó szerinti jegyzőkönyvekből ezt a kigyűjtést most kellett elvégezni. A szó szerinti jegyzőkönyvek elkészítése, illetőleg a miniszterelnöki hozzászólások kigyűjtése során magam is meglepődtem, hogy messze nem a miniszterelnöki hozzászólások voltak a leghosszabbak, több miniszter összességé-

ben sokkal többet beszélt az üléseken. Ennek oka persze az is volt, hogy a miniszterelnök soha nem volt egyetlen előterjesztésnek sem az előadója, hiszen a Miniszterelnöki Hivatal által elkészített előterjesztéseket én, vagy a felvezetésem után, vagy távollétemben valamelyik helyettesem, Müller György vagy Szilvássy György helyettes államtitkárok ismertették. Az állami költségvetés VII. fejezetét – ami a Miniszterelnökség volt – érintő kérdésekhez is mint fejezetgazda én szóltam hozzá. A miniszterelnök az egyes témákhoz általában csak a vita végén kapcsolódott, nagy ritkán azonban elsőként is megszólalt, de csak akkor, amikor tudatosan szerette volna a vitát valamilyen irányba terelni, vagy az általa meghatározott mederben tartani. Mindezek ellenére a miniszterelnök kormányülésen elmondott, szelektált érdemi hozzászólásai csak két kötetben fértek el.

A két kötetet mindazoknak ajánlom, akik egy kicsit is érdeklődnek a közügyek, a politika, a többpárti parlamenti demokrácia, egy koalíciós kormány működése, illetőleg a rendszerváltozás, rendszerváltoztatás éveit iránt. A miniszterelnöki hozzászólások alapján – legalábbis szerintem – egy ízig-vérig demokrata államférfi stratégiai gondolkodása, konkrét eseményekre vonatkozó véleménye, állásfoglalása ismerhető meg, aki a miniszterelnökséget valóban szolgálatkén fogta fel, aki a betegsége ellenére végig hazája és az őt megválasztó vagy éppen másra szavazó polgárok, a nemzet tagjainak érdekeit szem előtt tartva tette meg mindazt, amit a körülmények megengedtek számára.

Sajnálatos módon már életében, de azt követően is Antall József külföldi, nemzetközi megítélése sokkal jobb volt, és jobb még jelenleg is, mint itthon, aminek a legfőbb okát már említettem. Nagy szerepet játszott ebben a magyar társadalomnak az a naiv, remélt illúziója is, hogy a rendszerváltoztatás azonnal anyagi jólétet, legalább osztrák életszínvonalat biztosít. Miután ez nem következett be – egyébként objektíven nem is következhetett be –, az emiatt keletkezett csalódásukat az emberek a miniszterelnökre vetítették, aminek nagyon jól megágyazott az akkori sajtó, az ellenzék, sőt még a köztársasági elnök is. Remélhetőleg a miniszterelnök kormányülésen elmondott, érdemi hozzászólásait tartalmazó két kötet segít valamit változtatni azon a torz képen, ami azokban az években róla sokakban kialakult, és azóta is berögzült.

Érdemes elgondolkodni azon is, hogy Antall József, ennek a kis európai országnak csak 3 és fél évig volt miniszterelnöke valamivel mégiscsak kiérdemelte azt, hogy a világ nagyhatalmainak akkori vezetői elismeréssel szóltak róla, többen közülük barátjának is tekintette őt, és nem véletlenül nevezték el Brüsszelben Antall Józsefről az Európai Parlament egyik épületszárnyát. Őszintén remélem, hogy ez a két kötet a magyar közvélemény számára is világossá teszi és megismerteti a néhai miniszterelnök gondolatait, alapvető motivációit, belső vívódásait, a rendszerváltoztatás néhol

suta lépéseinek indokait, az akkori valós viszonyokat. Mindez pedig hozzájárulhat ahhoz is, hogy Antall József, ez az igazi demokrata államférfi méltó módon a magyar történelem legfényesebb lapjaira kerüljön.

Budapest, 2023. augusztus

*Dr. Kajdi József v. közigazgatási államtitkár,
az Antall- és Boross-kormány kormányhivatalának
(Miniszterelnöki Hivatal) vezetője*

III. FEJEZET

A MINISZTERELNÖK ÉRDEMI HOZZÁSZÓLÁSAI
GAZDASÁGPOLITIKAI KÉRDÉSEKBEN

1990. ÉV

1990. május 31-i kormányülés

Napirenden kívül az energiaellátottság helyzetével kapcsolatban.

Antall József: Mielőtt továbbmennénk, egy másodpercet szeretnék kérni. A Gazdasági Kabinethez fordulok, tisztán csak azért, hogy el ne felejtsem, hogy energia- és egyéb szempontból szükséges az, hogy ha a Szovjetunióban bármi történik, és leáll az energia- és egyéb szolgáltatás, akkor nekünk egy átmeneti időszakra fel kell készülni. Tudomásom szerint már a Németh-kormány idején¹ is ez a kérdés felmerült. Nem tudom, Elemér,² te voltál itt, tudsz nekünk erről valamit mondani? Egyébként a legjobb tudomásom szerint, erre az esetre megvan az ígéret, az NSZK-nak van egy tartalék szénmennyisége, amit ilyen esetben a részünkre biztosítanak, és egyéb ilyen elképzelések is vannak.

(Kiss Elemér, a Minisztertanács Hivatalának³ volt vezetője, a Németh-kormány üléseinek jegyzőkönyvvezetője, a környezetvédelmi tárca közigazgatási államtitkára megerősíti,

¹ A Németh-kormány mint a Magyar Népköztársaság utolsó kormánya 1988. november 24-én lépett hivatalba, mandátuma 1990. május 23-án ért véget.

² Kiss Elemér.

³ A Minisztertanács – különösen Grósz Károly pártfőtitkárrá választásával – vált politikaformáló tényezővé, bár az egyes minisztériumok pártközponti, közvetlen felügyelete és fontosabb kérdésekben az állampárt vezető testületeinek előzetes politikai döntéshozó szerepe továbbra is megmaradt. A Kormány politikai szerepe a Németh-kormány idején még tovább erősödött, gyakorlatilag egyenes arányban azzal, ahogy az MSZMP irányító, vezető szerepe fokozatosan gyengült. A Kormány szerepének változása, erősödése egyidejűleg a kormányhivatal szerepének változását is magával hozta. Ez 1988-ban nemcsak az új névben (Minisztertanács Hivatala) nyilvánult meg, hanem abban is, hogy a statútuma most már publikus, rendeleti formát is öltött, és a Hivatal vezetője államtitkári kinevezést kapott. A kormányhivatal magába olvasztotta a korábban önállóan működő kormánybizottságok titkárságait, a megszűnt Tájékoztatási Hivaltól átvette a kormányszóvivői és sajtóigazgatási feladatokat, valamint feladatává vált a Kormány parlamenti kapcsolatainak szervezése is. A Németh-kormány alatt a Hivatal szervezetébe még további szervezeti egységek épültek be, mint például az államminiszterek titkárságai, a Kormány mellett működő kollégiumok és ta-

hogy az akkoriban történt, főleg olajszállítások kiesése miatt valóban voltak ilyen elképzelések, sőt arab olaj vásárlására sor is került, azonban ennek a pénzügyi rendezése nem történt meg, ugyanis a Kormánynak az volt akkor az álláspontja, hogy a költségvetési deficit ne növekedjék. De fölmerültek itt ezzel kapcsolatban olyan kérdések is, hogy mindez adott esetben energiaár-emelést is szükségessé tenné.)

Antall József: Na most ehhez a következőt szeretném hozzáfűzni, és nem is szeretnék erről most hosszabb vitát nyitni, de a következő lépéseket szükséges megtenni. Az egyik, hogy Németh Miklóssal ebben a kérdésben még fogok én is beszélni az előzményeket illetően. Tehát ez a kérdés felmerült már az előző kormánynál is. Tudtommal nem történt semmiféle intézkedés. Ugye nincs minisztertanácsnyi nyoma, ennek? Nem emlékszel?

(Kiss Elemér erre már nem emlékszik, arra viszont igen, hogy az üléseken erről voltak érdemi tárgyalások.)

Antall József: Akkor a következőt kérem. Megbízom Matolcsy György államtitkár urat, hogy nézzék meg, hogy van-e ennek előzménye. Egyben Németh Miklóssal is még beszélek, bár valószínű, hogy csak globális elképzelések születtek, de nem volt végleges döntés. Kohl kancellárral is fogok találkozni június 19–20-a körül. A németek és a franciák tekintetében is állítólag számíthatunk bizonyos gyorsaságra. Én ezt a kérdést szeretném újra felvetni, ehhez viszont arra van szükség, hogy a Gazdasági Kabinet külön is állítson össze egy olyan általános kívánságlistát, és ezt kérem külön is valamennyi tárcától is egyébként, hogy mik azok a problémák, amiket a bonni tárgyalásra vinnék magammal. Azt hiszem ez a kérés már ki is ment, ugye? Mindenkihez kiment?

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere megjegyzi, hogy az első negyedévben 23%-kal alacsonyabb volt a tényleges olajszállítás, és az év hátralevő részében a keretszerződésben vállalt szovjet szállítások 40%-ára nincs vállalati szerződés. Ebben az évben körülbelül 4 millió tonna olajat lehet visszafogni, annak az arab piacokról való beszerzése viszont körülbelül 600 millió dollárba kerül. Ez csak a kőolajra vonatkozik, amit nem tudunk szállítani teherautóval, tehát csak az adriai kőolajvezetéken. Az Adria-kőolajvezeték jelenlegi kapacitása viszont ehhez nem elegendő. Tehát valószínűleg drasztikus korlátozásokra lesz szükség fizikailag is a pénzfolyamatok és az egyensúly-

nácsadói testületek titkárságai, miközben a sajtóigazgatási feladatokat a Művelődési Minisztérium vette át.

hiány romlásán kívül. Most ugyanez vonatkozik a földgázra is. Amíg szállítanak, addig jó, de ha valamilyen oknál fogva baj van, akár szándék, akár képtelenség miatt, akkor nagyon rövid időn belül súlyos válság robbanhat ki ennek nyomán Magyarországon.)

Antall József: Kohl kancellár azt mondta, hogy bár előre nem tudja, hogy mit tud teljesíteni, de szeretné konkrétan, globálisan, minden téren tudni, hogy mit akarunk. Legyen egy ilyen összegezés. A másik, hogy az NSZK-nak van ilyen tartaléka, és még azt is kilátásba helyezték, hogy esetleg nem kölcsönként, hanem segélyként kapnánk bizonyos dolgokat, ebbe beleértve például szén vagy egyéb energiahordozókat. Na most, ezek a kérések. Sajnos nincs itt a Bod Péter, de ezért kérem a Gazdasági Kabinetet, hogy akár külön szakértői szinten feltétlenül küldjön ki egy olyan szakértői csoportot, amelyik kidolgoz egy válsághelyzetre egy tervet, és az ehhez szükséges források felderítését, az ehhez szükséges intézkedéseket stb. Szóval próbáljuk azt felmérni, hogy milyen válsághelyzet állhat elő, ha a Szovjetunió leáll, és akkor milyen intézkedésekre van szükség, mik a források, és milyen segítséget kérhetünk, mik ennek a műszaki feltételei, beleértve az olaj vagy beleértve Ausztriából az áram beszerzését, vagy egyebeket. Tehát egyáltalán általános javaslattal lássanak el bennünket. Én korábban kaptam egy olyan kimutatást is, ami egy bizonyos átmeneti időre kimutatta, hogy milyen lehetőségek vannak. Javaslom Bakay Árpádot is megkeresni, ő az MDF-ben is független szakértőként működött, ő is foglalkozott ezzel. Na most ezt a Gazdasági Kabinetnek meg kell tennie. Tessék, a pénzügyminiszter úré a szó.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter szerint ezeknek a fizikai készleteknek a felhalmozásával, vagy pedig külföldről való beszerzésével kapcsolatban pontosan tudni kell, hogy ezek mennyi idő alatt pótolhatóak, viszont ez mind anyagi konzekvenciákkal jár. Ez a fizikai oldala a dolognak. Ettől teljesen függetlenül az, hogy a pénzügyi függőségünk olyan mértékű és olyan sokoldalú, és olyan sok szálon történik, hogy az szinte megjósolhatatlan, hogy hány helyen tudnák sokkolni a magyar gazdaságot, ahol ötmilliárd forint hiány is fölborít minden IMF-számítást. A függőségünk olyan sokszoros, hogy nagyon sok minden előfordulhat, ennek ellenére ezt is megpróbáljuk majd valahogy végigszámolni.)

Antall József: Valahogy úgy gondolnám, hogy kellene azért 4-5 variációt megcsinálni, hogy ez ne érjen bennünket készületlenül.

(Kádár Béla szerint, ha nem lenne semmilyen kapcsolat, akkor ez 3,5 milliárd dollárba kerül. Az egész forgalom 3,5 milliárd. Ha ilyen nem következik be, csak ennek a fele eltűnik, már az is tragédia, vagy csak a negyede, azt sem tudjuk lenyelni.)

Antall József: A közvéleményünket e tekintetben is fel kell előbb-utóbb világosítani. Igaz, hogy eddig is ezt megtettük, de most majd még inkább meg kell tennünk.

(Für Lajos bár nem akarja tovább fokozni a katasztrófát, ami beállhatna, de az általa elmondottak végképp katasztrófához vezethetnek, ugyanis az energia még pótolható más forrásokból, de az egész hadsereg fölszereltsége, működése sehonnan nem pótolható, mert minden olyan fegyverzet szállító eszköz, ami a hadsereg kezében van, az a Szovjet-unióból van, egész kis mértékben Csehországból és Lengyelországból.)

1990. június 14-i kormányülés

A búza 1990. évi termelői árával kapcsolatban.

(Sárossy László a földművelésügyi tárca politikai államtitkára elmondja, hogy komoly költségvetési vonzata lenne a búza áremelésének, és ráadásul fogyasztói áremelést is előidézne. A búza jelenlegi ára már korábban indokolta volna a liszt és a sütőipari termékek áremelését, csak ezt az előző kormány nem lépte meg. Emiatt ennek a kormánynak eleve van durván egy 15%-os áremelési kötelezettsége, hogy a fogyasztói ártámogatást helyre tegye, de ha ezt az áremelést is meglépi, akkor az nem 15, hanem legalább 30% lenne. Ezzel viszont a meghirdetett inflációellenes politikájával kerülne szembe a Kormány. Miután a hír ki lett szivároztatva, már bizonyos feszültségek tapasztalhatók e téren, a termelővállalatok nem kötnek szerződést a gabonaforgalmi vállalatokkal, mert várják a már beharangozott 6500 forintos búzaárat. Ez is valahol felelőtlenység volt, mert ez már tavasszal be volt dobva a köztudatba, de az előző kormány „kedves” örökségként meghagyta a mostaninak, amit Kiss Elemér el is ismer.)

Antall József: Ezt csak tájékoztató kérdésként kérdezem, tulajdonképpen, hogy viszonylik ez a jelenlegi árakhoz és az áremelkedés az előállítási költségekhez?

(Sárossy László szerint jelen pillanatban a búzaárakat alapul véve a mezőgazdaság számára ez egy olyan 18-20% jövedelmezőséget biztosít.

A vita során viszont kiderül, hogy jelenleg valójában nincs piaca a gabonának.)

Antall József: Azért kérdezem, mert ez az előállítás itt van, és itt jelentkezik az a gazdaságpolitikai kérdés, hogy célunk legyen-e a búza áremelésével a búzatermelés fokozása. Magyarországon, pontosan idén nyáron, amikor egyrészt kérdésessé

válík a szovjet és a kelet-európai export, és amikor a piac nyitottságával megjelenik a tengerentúli és egyéb világpiac, akkor elemezni kellene a búza világpiaci árának alakulását. Itt volt egy speciális helyzete Magyarországnak eddig a KGST-n⁴ belül a KGST-n belüli hiánygazdaság⁵ és egyebek közepette. Itt volt egy átmeneti konjunk-túra a búza eladási lehetőségével, amit korábban már nem tudtunk megcsinálni sem az I. világháború előtt, sem a Horthy-időben. Most mi ezzel az áremeléssel nagyon könnyen egy stratégiai tévedést követhetünk el. Ezt kell felülvizsgálni, és ezt nem lehet egyetlen ágazati szempontból rövid lejáratra nézni. Nem biztos, hogy nekünk ez a cél. Mindenütt leállnak Nyugat-Európában a búzatermeléssel, és áttérnek más ipari terményre. Tehát ehhez ne csak a pénzügy szóljon hozzá, hanem – ha még nem lett volna –, kérek egy külgazdasági elemzést is, különösen arra, hogy pontosan mire számíthatunk. Kérem ennek a hazai költségvetési kihatását, és kérek erre egy konkrét agrárpolitikai elemzést, hogy nekünk mit kell tenni. Nem akarok előre semmit mondani, de ha nem mérjük fel jól a helyzetet, elkövethetünk egy nagy tévedést. Ha tehát a búza jelenlegi ára az ilyen haszonnal jár, ezzel egyenesen a válságba kerülő nagyüzemek létét hosszabbítjuk meg. Korábban éppen ez volt a legegyszerűbb a munkaerőhiány és a jelenlegi gépesítés mellett, de csak a KGST-piac terén. Ez a búzatermelés ebben a formájában tulajdonképpen körülbelül ahhoz az ipari modell-hez hasonlítható, amit a nehézipar jelentett. Ez pontosan annak a mezőgazdasági testvére. A Kiszgazdapárt részéről javaslok felülvizsgálni azt, hogy pontosan a farmgazdasági koncepcióval teljesen ellentétes az ilyen típusú búzatermelés. Tessék, kérem, elemezni az ipari növények, egyéb termények termelését, nem pedig ezt az irányt. Úgyhogy a legnagyobb tévedést szorgalmazza a földművelésügyi miniszter, aki ezt előterjesztette. E pillanatban előzetesen ezt tudom mondani. A tárca egy búzatermelő-lobbi áldozatául esett, ezért kérem külgazdasági, költségvetési és föld-művelésügyi szempontból és paraszti érdekvédelem szempontjából is megvizsgálni a kérdést, mert ellentétes a Kiszgazdapárt felfogásával ez az elképzelés.

⁴ A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST) 1949. január 25-én Moszkvában jött létre. A hi-degháború alatt a Szovjetunió, valamint a közép- és kelet-európai szocialista országok gazdasági együttműködési szervezete volt. A KGST tagállamai között a gazdasági elmaradás felzárkózásá-nak indokával munkamegosztás érvényesült, ami a valóságban a Szovjetuniótól való függőséget okozott. A tagállamok közötti kereskedelem a tervgazdálkodás keretei között, kétoldali elszámolással zajlott. 1991. június 28-án – magyar kezdeményezésre – Budapesten szűnt meg a szervezet.

⁵ A tervutasításos gazdaságokban, ahol a vállalatok és a termelési tényezők túlnyomó többsége álla-mi tulajdonában állt, s ebből kifolyólag a vállalatoknak nem volt önálló döntési lehetőségük a ter-melést illetően, annak kísérőjelensége volt a hiánygazdaság, vagyis a valóságban kevesebb áru volt elérhető, mint amennyire a fizetőképes keresletnek szüksége volt.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter szerint teljesen világos, hogy egy korábbi apparátus által előkészített döntés került ide, amely mögött a nagytermelők érdeke áll.)

Antall József: Mit hozunk nyilvánosságra? Mert itt két dolog is jelentkezik még, az egyik a sajtó nyilvánossága, a másik pedig az, hogy ebben a kérdésben szerződés-kötések állnak. Na most ennek, ha negatív döntést hozunk, hogy nem emeljük a búza árát, ami felé most hajlunk, akkor a Földművelésügyi Minisztérium fel van-e készülve arra, hogy egy átfogó koncepcióval elősegíti a nagygazdaságok, szövetkezetek, állami gazdaságoknak a folyamatos profilváltását?

(Válaszként többek között elhangzik, hogy a búza árának esetleges emelése nem érinti a gazdaságokat.)

Antall József: Kérem, eljutottunk addig, hogy nem érinti a kisparasztoakat, nem érinti az állami gazdaságokat. Így maradnak a termelőszövetkezetek, de kiderült, hogy a termelőszövetkezetek egy jelentékeny részét sem érinti. Akkor marad egy kis szektora a termelőszövetkezeteknek, amelyek viszont már így is, úgy is csődbe jutnak. Így marad a malomipar, ezek szerint, amelyik még érdekelt lehet, de az se biztos. Akkor viszont a következőt kérem, ha egy ilyen helyzet előáll – ugyanis amúgy is már szándékoztam átmenni a Földművelésügyi Minisztériumba egy látogatásra –, úgyhogy nagyon örülnék, hogy akkor sorba véve láthatnám ezeket az ágazatokat, hogy mégis mi van, mert úgy látom, hogy itten teljesen furcsa dolgok vannak. Itt van egy előterjesztés, amivel már harmadik alkalommal foglalkozunk. Ez egy lehetetlen dolog. Kérem, hogy akkor a minisztérium a saját programját dolgozza ki, és ha van egy stratégiai elképzelése Magyarország mezőgazdaságának ilyen irányban történő fejlesztése iránt, de nemcsak a tulajdonviszonyok, hanem a termelési szempontjából is, akkor azt vegyük alapul. Fel kell mérni, hogy a világpiacon mit lehet elhelyezni, mit van értelme. Kérem szépen, Ausztriában a Parasztszövetség már felmérte 1992 utánra is azt, hogy Ausztria milyen irányban kell, hogy menjen. A Földművelésügyi Minisztériumnak kellene egy stratégiájának lenni, amihez nézzék át a 1992. éves Közös Piacot.⁶ Úgyhogy, akkor maradjunk ebben még egyszer, hogy ezt eldöntöttük, hogy felülvizsgáljuk. Kérdésem most már a nyilvánosság. Tud egy olyan nyilatkoza-

⁶ Az Európai Gazdasági Közösséget, EGK (angolul: European Economic Community, EEC) 1957-ben a római szerződéssel a tagállamok gazdasági integrációja, a nemzetgazdaság egészére kiterjedő vámunió, majd az ezt követő tizenkét éves átmeneti idő után a közös piac létrehozására alapította meg Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, az NSZK és Olaszország. Az 1992-es maastrichti szerződéssel a szervezet neve Európai Közösségre (EK) változott, és véglegesen 2009-ben, a liszaboni szerződéssel szűnt meg.

tot tenni a Pénzügyminisztérium, a Külgazdasági és a Földművelésügyi Minisztérium, valamint a tárca nélküli miniszterek, ami szerint nem indokolt az áremelés?

(A válasz többektől: Igen.)

Antall József: Már kétszer eljutottunk oda, hogy ne csináljuk meg. Sőt már az előző kormány is. Szóval akkor felhatalmazzuk a Gazdasági Kabinetet, hogy ha úgy dönt, akkor a Minisztertanácson csak bejelentik, hogy megtörtént a döntés arról, hogy nem indokolt az áremelés. Még egyszer felhívom a figyelmet arra, hogy itt valóban egy átalakításra van szükség, hiszen lehetetlen dolog, hogy komoly reformokat akarunk végrehajtani, de közben pontosan követjük az előző mechanizmust, és nem vesszük figyelembe a következményeit. Nyomás mindig lesz valamilyen irányból. Azzal viszont nagyon egyetértek, amit Gerbovits Jenő mondott. Ezeknek az agrár- és egyéb mezőgazdasági kérdéseknek rendkívüli jelentősége van az élelmiszerellátás és a lakosság hangulata szempontjából. Szóval itt olyan felelősség terhel bennünket, és főleg hosszú távon, hogy ha ezt most nem tervezzük meg rendesen, és nem lépjük meg a stratégiai váltást, akkor a mezőgazdaság teljesen csődbe fog jutni. Ezért tartom nagyon fontosnak, hogy ne ferde irányba csússzanak a dolgok és elképzelések, ugyanis egyelőre úgy látom, hogy mellékvágányokon folyik a kakasviadal.

A vállalati magasabb vezetőállásúak keresetének 1990. évi korlátozásával kapcsolatban.

Antall József: A vállalati magasabb vezetőállásúak keresetének '90. évi korlátozásával kapcsolatban felmerültek olyan kérdések, hogy egyrészt jogszabályként volt-e egyeztetve az Igazságügyi Minisztériummal, mert aggályok merültek fel azzal kapcsolatban, hogy a jelenlegi jogszabályokkal nem tűnik összeegyeztethetőnek. Tudsz-e erről mondani valamit?

(Szabó Tamás, a munkaügyi tárca politikai államtitkára elmondja, hogy az anyag volt tárcaegyeztetésen, volt Gazdasági Kabinetben⁷ is, de egyiken sem volt sikeres. A vállalati vezetői jövedelmek '88–'89. között az összjövedelmen belül 3%-ról 7%-ra nőttek. Az átlagjövedelem az összes foglalkoztatott átlagának a hétszerese bruttóban, négyszerese nettó-

⁷ A Gazdasági Kabinet ülését elnökként a pénzügyminiszter vezette. Tagjai először a gazdasági tárca vezetői (a földművelésügyi, az ipari és kereskedelmi és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere) voltak, később a közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter, valamint a munkaügyi miniszter, továbbá állandó meghívottként pedig az MNB elnöke is.

ban. Tehát ez se irreális dolog, de a csúcsokon nem kis számban olyan esetek fordulnak elő, hogy a bruttó negyvenszerese és a nettó huszonötszöröse a foglalkoztatottak átlagának. Körülbelül 3000 körüli vezetőnél magasabb, mint másfél millió az éves bruttó, ami elsősorban a kereskedelemben és a külkereskedelemben fordul elő. 1100 olyan gazdasági felső vezető van, akinek másfél millió forint felett van a jövedelme, és ennek van egy vonzata is, mert a helyettese is körülbelül ennyit keres, tehát háromszoros létszámról van szó. Elég nagy a nyomás ezzel kapcsolatban a Kormányon, miniszterelnök úr is kapott a frakciótól egy levelet, hogy ezzel a Kormány mindenképp foglalkozzon.)

Antall József: Na most itt nyilván meg kell vizsgálni két dolgot, és ezt kérem is. Meg kell vizsgálni azt, hogy konkrétan ezeknél a vállalatoknál mi teszi lehetővé ezt a jövedelmet, vagy kvázi milyen hasznot hajtó vállalatokról van szó. Olyan vállalatok is vannak, ahol ezt mind állami támogatás mellett veszik fel, és az állami támogatás bevételeként jelentkezett ezeknél az állami vállalatoknál, legalábbis az elmúlt évben? Ez az egyik kérdés. A másik kérdés, és ezt nem kerülhetjük meg, hogy ez nem lehet csak politikai döntés, új jogszabályt kell alkotni. Jelen jogszabályok mellett mi vihető keresztül, és mi áll ellentétben, ha ellentétben áll a jelen jogszabályi rendelkezésekkel, mert ha ellentétben áll, akkor ebben a formában nem tudjuk jogszabály-módosítás nélkül mindezt keresztülvinni. Tehát ezt ki kell hozzá dolgozni. Tehát én azt kérem, hogy minden olyan kérdést, ami ilyen típusú, és tulajdonképpen jogszabály-egyeztetést igényel, mielőtt a Minisztertanács elé hozná bárki, feltétlenül az Igazságügyi Minisztériummal egyeztesse. Az ilyen kérdésben elsőként szükséges a Gazdasági Kabinet állásfoglalása, másodikként pedig szükséges az, hogy az igazságügy-miniszter a jogszabály-egyeztetés szempontjából minden esetben előzetesen állást foglaljon. Ameddig ez nincs meg, addig nem tudunk érdemben ezzel foglalkozni. Ha ez a kettő megvan, akkor várható a Minisztertanácstól, hogy politikai döntést tudjon hozni. Egyébként azzal egyetérttek, hogy politikailag meg kell keresni a megoldást.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter arra hívja fel a figyelmet, hogy az előterjesztésben összemossák az állami vállalatok a társaságokkal és a társasági formában működő, részben a külföldi tőkével vagy magántőkével működő társaságokkal. Szerinte vigyázni kell, hogy milyen eszközökkel lehet egyáltalán ezt megközelíteni, és differenciáltan kell szabályozni, nyilvánvalóan attól függően, hogy milyen természetű jogi személyről van szó.)

Antall József: Tudjuk azt, hogy például a gyógyszerári vállalatok igazgatói két évvel ezelőtt több százezer forintot vettek fel úgy, hogy tulajdonképpen a gyógyszer

állami szubvencionálással⁸ került forgalomba, és ennek ellenére ez, mint haszonként jelentkezett, és a duplázott árak mellett hasznot hajtó vállalatként kapták akkor a profitot. Ezek abszurdumok, de ahhoz, hogy eredményesen tudjunk lépni, és ne lőjenek le bennünket ellenérvekkel, vagy semmisítsék meg a javaslatunkat, vagy kompromittálódjunk azáltal, hogy a döntésünket nem tudjuk keresztülvinni, mert rosszul közelítjük meg a kérdést, ennek igen nagy a felelőssége. Éppen ezért én javaslom azt, hogy akkor vegyünk le ezt most a napirendről. Kérem azt, hogy a Munkaügyi Minisztérium jogi szakértői üljenek össze az Igazságügyi Minisztérium jogi szakértőivel, vizsgálják meg azt, hogy a tervezett szabályozás mivel ütközik, például ezeket a külföldi részesedéssel működő vállalatokat, ahová nincs beleszólásunk. Szerintem itt csak a tényleges állami vállalatoknál merülhet fel ez, ezért például nem tisztázottak, mik azok a formák, amikből a többletkeresetek jönnek. Tehát azt meg kell vizsgálni, hogy miből erednek, milyen a prémiumrendszer, minek a következményei ezek a többletkereseti lehetőségek. Egyébként azért kell a Gazdasági Kabinetnek is állást foglalnia, mert ennek gazdaságpolitikai oldala is van. Itt merül fel még egy kérdés, ami a költségvetési kérdésekhez is tartozik, amit meg lehet vizsgálni. Több olyan levél és bejelentés érkezett a korábbiakban, hogy az előző kormányzat idején, az elmúlt fél évben olyan kifizetések történtek a minisztériumokban bérben és egyébben, ami indokolatlan volt. Lehet, hogy jogtalanul érik vádaskodások az előző kormányt, ezért ezt is meg kell vizsgálni, hátha nem igaz, és akkor ezt cáfolni kell, mert ez terjed, és kapunk ilyen leveleket. Tehát ezt is érdemes lesz tisztázni.

(Felvetésként elhangzik, hogy a vizsgálattal meg kellene várni a második fél évet, mert akkor lehetne hiteles képet adni.)

Antall József: Igen, de fél év erre nincsen. Ezt tudni kell, hogy nincs fél év rá, mert a társadalom ezt nem viseli el. Tehát ezt azért figyelembe kell venni. Egyszerűen olyan politikai nyomás alatt vagyunk, és nem csak a saját pártjaink részéről. Tehát, ha nem tudunk legalább vizsgálatot indítani, és nem tudjuk kimutatni azt, hogy a szabályozórendszerben milyen különbség van, vagy mit akarunk, egyáltalán mi

⁸ A szubvenció egy költségvetési forrásból származó, vissza nem térítendő direkt vagy indirekt állami támogatás, melyet abból a célból folyósítanak különböző gazdasági egységeknek, hogy azok költségeik csökkenése vagy bevételeik növekedése révén képesek legyenek meghatározott gazdaságpolitikai célokat megvalósítani. A szubvenciónak a költségvetéshez való viszonya alapján két fajtáját különböztetjük meg: a közvetlen és a közvetett szubvenciót. A közvetlen szubvenció a költségvetés kiadási oldalát érinti, tehát a támogatott gazdasági egységet az állam pénzeszközökkel támogatja, esetleg kiadásainak egy részét átvállalja. A közvetett szubvenció a költségvetés bevételi oldalára hat, mégpedig leggyakrabban elmaradt adóbevétel formájában, melynek befizetését az állam a szubvencionálandó társaság számára elengedi.

történt, minek a következménye, és nem tudjuk az érintett nagyvállalatoknál megke-
resni erre a megfelelő formát, ezt nem várja meg a társadalom.

*(Szabó Tamás szerint nem egy általános bérkorlátozással kell ezt elintézni, hanem eseten-
ként megvizsgálni, hogy milyen vállalatoknál hol keletkezhetnek visszaélések.)*

Antall József: Szerintem viszont ezeket a rendelkezéseket meg lehet változtatni, lehet, hogy nem munkajogi szempontból, hanem a jövedelmezőséget lehetővé tevő szempontból, tehát a prémium- és egyéb kifizetéseknél, mert nyilván nem a fix fizetésről van szó. Itt arról van szó, hogy milyen jogszabályok teszik lehetővé azt, hogy esetleg egy veszteséges, vagy támogatott vállalatnál fel lehet ilyet venni. Milyen alapon vesznek fel ilyen összegeket? Arra kell, hogy legyen jogszabályi lehetőség, azzal nem tudunk fél évet várni.

(Több hozzászólást követően.)

Antall József: Azt javasolnám, hogy az irányt szabjuk meg, hogy vizsgáljuk. Tehát akkor ebben a formában nem tudjuk elfogadni a Munkaügyi Minisztériumnak a javaslatát, de szakértők vizsgálják meg jogi szempontból, hogy hol lehet, és milyen alapon, jogszabályba ütközés nélkül ezt a kérdést rendezni. Milyen jogszabály-módosításra van ehhez szükség. Ez lehet az adótörvény módosítása, például a progresszi-
vítás,⁹ de lehet a prémiumrendszerben történő módosítás. Itt jogszabályokat kell módosítani, tehát nem a személy, nem a korlátozás oldaláról kell megfogni úgy, hogy kimondom azt, hogy nem lehet több. Azt kell megvizsgálni, hogyan lehet ezt szabályozni, akár a csődtörvénnyel, hogy az állami támogatást kapó vállalat esetében ilyen ne fordulhasson elő. Ez tehát jogszabályi kérdés, csak rossz oldalról van így megfogva, de a Munkaügyi Minisztérium nem tudja csak erről az oldalról megfogni, hiszen nem tud például adótörvényt módosítani. Tehát itt tulajdonképpen egy bizottságnak, az iparügy, a pénzügy, a munkaügy, az Igazságügyi Minisztérium képviselőinek kell ezt kidolgoznia. Kire bízhatjuk akkor ennek a koordinálását, maradjon a munkaügyben a koordinálás, és a többi tárca ad hozzá szakértőt, vagy fordítva? *(Többen mondják, hogy a munkaügy.)* Ahhoz viszont akkor nektek kell jogszabályt módosítani, esetleg az adót, vagy a prémiumrendszert, vagy egyebet. Tehát akkor bízzuk meg Szabó Tamást, hogy az érdekelt tárcákkal – érzékelve ennek politikai

⁹ A progresszív gazdaságpolitika képzésekbe, kutatásokba, infrastruktúrákba fektetve a vállalatok jövőbeli beruházásait ösztönzi.

súlyát – ezt az egész kérdést fogja össze, és vizsgálják meg gazdasági és jogi szempontból, sőt esetlegesen a népjóléti tárca szempontjából is.

(Bod Péter Ákos felveti, hogy egy olyan törvénykezés kellene, amelyik az állami vállalatot, és ideértve mindent, akár társaságot, akár hagyományos, akár más formában működőt kötelezné arra, hogy hozzáférhetővé tegye ezeket az adatokat.)

Antall József: Meg lehet-e oldani azt, hogy a vállalatokat erre kötelezzük? Vagy milyen szerv tudja azt a kimutatást megcsinálni, hogy a vállalatnak milyen a jövedelmezősége, milyen az állami támogatása, és milyenek a fizetései, milyenek a vállalatban a jövedelmek? Ha ezt meg tudjuk csinálni, akkor a kérdéssel kapcsolatban önmagában azzal, hogy csak a nyilvánosság elé tárjuk, még nem oldottunk meg semmit. Tehát itt ezeket a mutatószámokat együtt kell kimutatni. Tudjuk-e? Tehát bízzunk meg egy szakértői csoportot, és kérjünk két héten belül egy elemzést névre szólóan, melyik vállalatról van szó, milyen jövedelmek, és csak utána foglaljunk állást, mert másként ezt nagyon nehéz így intézni. Meg lehet oldani, hogy ilyen és ilyen papírgyár, ahol 2 millió forintot vesz fel az X. Y. vezérigazgató, a helyettese pedig ennyit, ennek a vállalatnak milyen a tényleges jövedelme, mennyi ebből az állami támogatás. Meg lehet csinálni? Tessék, a pénzügyminiszter úr vállalja, hogy saját szakembereivel, ha ott van a pénzügyi adatbank, meg tudja szervezni. Tehát kérjük azt az elemzést, hogy jövedelmező-e a vállalat, hasznot hajtó vállalat-e, de ez valójában miből ered, netán állami támogatásból, és ha igen, akkor mekkora összegről van szó? Ha ténylegesen azt mutatjuk ki, hogy ilyen-olyan nagy összeget keresett, és óriási haszonnal működött, akkor az ellen nehéz fellépni. De az tény, hogy valamit kell tenni, ezt be kell látnotok, mert itt politikailag nem tudjuk tartani magunkat. Vannak dolgok, amit ki kell mondani, akár tetszik, akár nem, de természetesen csak törvényesen.

1990. június 26-i kormányülés

A Különfélék között újra az energiahelyzettel kapcsolatban.

(Matolcsy György, a Miniszterelnöki Hivatal (MEH) politikai államtitkára, a Miniszterelnökség Gazdaságpolitikai Titkárságának vezetője bejelenti, hogy a Különfélék között kiosztotta a német út emlékeztetőjét,¹⁰ ami bár nem került titkosításra, de olyan bizalmas információk vannak benne, amelyek miatt kéri, hogy azt maximális belátással és titkossággal kezeljék.)

Antall József: Itt van? Benne van a válsághelyzetre vonatkozó rész is?

(Matolcsy György: Igen.)

Antall József: Akkor a kérdés annál inkább fontos, mert ezt külön kérte Kohl kancellár is. Ezért ezt kérem eskü alatt titokként tartani, bár úgyis bizonyos értelemben részben kiszivárog. Tehát arra kötelezettséget vállal mindenki, hogy bármilyen súlyos helyzetbe kerülünk a szovjet energiahordozók és szállítások leállása esetén, akkor Magyarország ez irányú ellátását a válság áthidalásának időszakára segítik, ami akár egy 5 milliárdos összeg is lehet, de csak ebben az esetben. Erre számíthatunk. Tehát tulajdonképpen erre kértünk egy bizottságot, amelyik ezt kidolgozza, vagyis ennek a feltételeit a válság esetére. Amennyiben ez bekövetkezik, akkor ezt a nyugatnémet kormány nekünk finanszírozza. Ez az egyik kulcskérdés. A másik a 800 millió márkás áthidaló kölcsön, amit szintén biztosítanak. Egy rejtélyes mosollyal kívánta Kohl ezt érzékeltetni az újságíróknak. Ez számunkra szeptemberre biztosítva van. Azért nem kívánták ebben a formában nyilvánosságra hozni, mert úgy szeretnék, hogy ne egyszerűen egy kormányközi intézkedés legyen. Megpróbálnak ugyanis ebbe magánbankokat és más országbeli magánbankokat is bevonni azért, hogy ne csak egy német–magyar ügy legyen. Abban az esetben viszont, ha ez nem

¹⁰ Antall József miniszterelnök és kísérete 1990. június 20–22. között tett németországi körutat, majd onnét Franciaországba utazott. Stuttgartban Lothar Späth baden-württembergi miniszterelnökkel tanácskozott. A megbeszélések fókuszában az 1989-ben megajánlott 250 millió márkás baden-württembergi hitelkeret-garancia eddigi felhasználása és esetleges bővítése állt, azonban érdemi megállapodás nem született, mivel ehhez a helyi tartományi parlament kivételes felhatalmazására volt szükség. A magyar delegáció ezután Bonnba utazott, ahol Helmut Kohl kancellárral és Hans-Dietrich Genscher külügyminiszterrel folytatott tárgyalásokat. A megbeszéléseken terítékre kerültek az aktuális külpolitikai események értékelései, valamint egy 100 millió márkás hitelkeret is. A magyar miniszterelnököt Bonnban fogadta Richard von Weizsäcker, az NSZK elnöke is.

megy, akkor is ezt fedezik. Tehát részükről biztosítva van, de ők maguk kívánják ebben a formában megoldani. Ez az a két dolog. Nem tudom, hogy van-e még valami?

(Matolcsy György említést tesz a stratégiai tervezőcsoport felállításáról.)

Antall József: Mármint gazdasági értelemben vett stratégiai tervezőcsoportról van szó. Egyébként más téren is ilyen irányban tudunk lépni, de ezeket kérték. Ezen a téren tulajdonképpen nyugodtan mondhatjuk, hogy német részről ezeket a biztosítékokat megkaptuk. Ez csökkenti a látványosságát a külső úti beszámolásnak, de mindenképpen számunkra létkérdés volt. Egyike volt annak, hogy biztonságban tudjunk tárgyalni, annál inkább, mert a csapatkivonási tárgyalásoknál nyomásgyakorlásként már elhangzott a szovjet fél részéről egy-két megjegyzés. Ebből a szempontból mindez nekünk nagyon fontos biztosíték. Úgyhogy a pozíciónkat javítja. Ez volt a másik. Tehát ennek megfelelően kérjük ezt szigorúan bizalmasként kezelni, legalábbis, hogy ennél jobban ne menjen ki.

Az 1990. évi állami költségvetés egyensúlyát javító intézkedési javaslatokkal kapcsolatban.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter tájékoztatást ad arról, hogy a múltkori minisztertanács ugyan elfogadta azt a 17 milliárd forintos javaslatot, amelyet a Nemzetközi Valutaalap¹¹ igénye szerint meg kellett hozni, megemelve azzal a másfél milliárd forinttal, amely szociálpolitikai intézkedéseket szolgált. Ez azonban egy minimális terv volt, és közben kiderült, hogy ennek kibővített változatára van szükség. A mostani javaslat három fejezetből áll, tartalmazza azt a 17 milliárdos minimáltervet, ami már elfogadásra került, tartalmaz bizonyos bővítéseket, amelyek a Gazdaságpolitikai Titkárság szerint könnyen és haladéktalanul bevezethetők, és tartalmaz harmadik fejezetben egy olyan távlati, tartalék intézkedési lehetőségalmazt, amelyet hosszabb időn keresztül kell megvizsgálni.)

¹¹ A Nemzetközi Valutaalap (angolul: International Monetary Fund, IMF) 1945-ben létrehozott nemzetközi szervezet, székhelye Washingtonban van. Az IMF a nemzetközi monetáris rendszer központi intézménye, fókuszában a nemzetközi pénzügyi együttműködés, az árfolyam-stabilitás elősegítése és a gazdasági növekedés fokozása áll. Az IMF átmeneti pénzügyi segítséget nyújt a fizetési mérleggel küzdő tagországoknak. Az alap pénzeszközeit a tagországok gazdasági súlyuk alapján meghatározott kvótákkal töltik fel. Magyarország 1982 óta tagja a szervezetnek.

Antall József: Mégis azért az alapelveket lássuk, addig még minden döntés nélkül. Jelenleg tehát akkor minek az áremelésében tűnik jelen pillanatban a döntés elintéztnek?

(Rabár Ferenc szerint elintéztnek tűnik a cigaretta, az égetett szesz, tehát a jövedéki cikkeknek,¹² vagy élvezeti cikkeknek az áremelése.)

Antall József: Mit lehet élvezni még ezen kívül? Adjatok még példát, mit lehet még ezen kívül?

(Rabár Ferenc szerint ezen kívül további élvezeti cikkről nincs szó. Viszont az előző kormány a háztartási tüzelőanyag áremelését is beépítette az IMF-fel való tárgyalásokba és abba a tervezett deficitbe, amelyet aláírt, de közben nem vezette be ezeket az intézkedéseket. Tulajdonképpen az egyik oldalon az összes kalkulációban a fölemelt árucikkek szerepelnek, valójában azonban az intézkedést elmulasztotta. Ezt már májusban be kellett volna nekik vezetni, erre volt tervezve.)

Antall József: Ezt viszont így kell exponálni.

(Rabár Ferenc tájékoztatást ad arról, hogy a lakosságot közvetlenül érinti még a villamosenergia árának az emelése, ami némileg túllép azon, amit az előző kormány előírt. Van egy különbség a budapesti és a vidéki tarifa között, tehát ennek a kiegyenlítéséről, vagy egy minimális áremelésről van itt még szó.)

Antall József: Tudunk abba az irányba menni, hogy a vidéki áram költségeit csökkentjük?

(Rabár Ferenc szerint a budapestit kell felemelni a vidéki szintjére.)

Antall József: Ez egy nagyon régi sérelem, ami akkor azt jelentené, hogy egyenlő lenne a Budapest és a vidék. Így ez már majdnem élvezeti cikk. Ezt egyeztetitek. Ezt a kiegyenlítést elvileg támogatja a Minisztertanács, mert ez egy igazságosságot is ad. Tulajdonképpen a kérdés az, hogy elvileg mi hasznos a Gazdasági Kabinetnek, ha most még erről szólunk, vagyis arról, hogy ebben az évben előreláthatólag, ami egyáltalán kalkulálható előre, milyen jelentősebb áremelések várhatóak, és mire van szükség? Tulajdonképpen ezt kell eldönteni, továbbá azt, hogy fél évre előre hogyan

¹² Jövedéki termékeknek az alkohol, alkohol tartalmú italok, az energiatermékek számítanak.

fest a magyar gazdaság perspektívája, mi várható a gyorsprogramtól, és milyen intézkedésekre van szükség? Most ezt tudjuk eldönteni, de ezt is csak legfeljebb iránymutatón. Most megtörténik majd egy népszavazás,¹³ és utána esélyünk van még a szeptember 30-ára kitűzendő helyhatósági választás¹⁴ előtt valamit lépni. Egy áremelést kibír most az ország, bár nem fog örülni neki. Most lehet egy áremelést és egy másik áremelést, teszem azt, október végén végrehajtani. Ezt bírja ki az ország, tehát két ilyen. De ezt perspektivikusan meg kell mondanunk, hogy mi lesz. Az ország hangulata rossz, tőlünk egyenes beszédet várnak, és ezt nekünk meg kell mondani még akkor is, ha most még nem pontos tételeket és összeget mondunk. A mostani háromnapos minisztertanácsi processzus után a mai ülés, a holnapi Gazdasági Kabinet és a csütörtöki minisztertanács után ebben a kérdésben pénteken nekünk nyilatkozni kell. Részben magam is el kell, hogy mondjak bizonyos dolgokat. Az országban bizonytalansági hangulat van, rémhírek vannak az áremelésről, és amúgy is rossz a légkör, ezért egyet tehetünk, hogy bizonyos gazdasági stratégiai programot szociálpolitikával együtt bejelentünk. Ez a feladata ennek a három napnak. Tehát a Gazdasági Kabinetnek holnap is e szerint kell megfogalmaznia az álláspontját. Ha ezt nem tudjuk, akkor nem tudunk most erkölcsileg hitelt kapni az országtól. Továbbá azoktól a tárcáktól, amelyek most jelentős hiányokkal küzdenek, kértük, hogy adják meg, hogy mik azok. Kértük, hogy minden tárca állítsa össze egyrészt az igényeket. Nem tudom, hogy halad ez. Másrészt kértük, hogy erre vonatkozó tájékoztatást kellene tudnunk kapni. Továbbá megtörtént-e már a költségvetési felmérés, megvan-e a tanácsok költségvetési állapotáról, a minisztériumokéről? Kértem a pénzügyminiszter urat, hogy ez irányban tegyen lépéseket, például, hogy a második félévre a helyhatóságok hogyan állnak, egyáltalán mire számíthatunk. Arra számíthatunk-e, hogy szeptemberben megszületnek az új önkormányzatok, és nem lesz költségvetésük? Tehát ezek azok a kérdések, amiket most nem teljes részletességében, de az ország

¹³ Az 1990-es magyarországi népszavazást Király Zoltán független országgyűlési képviselő abból a célból kezdeményezte, hogy a köztársasági elnök megválasztásának jogát ne az Országgyűlés gyakorolja, hanem közvetlen elnökválasztásra kerüljön sor. Az aláírásgyűjtésbe a Magyar Szocialista Párt erőteljesen besegített. A népszavazásra 1990. július 29-én került sor, amely viszont érdektelenségbe fulladt, mivel a szavazásra jogosult 7 802 834 főből azon mindössze 1 093 612 (a választásra jogosultak 14%-a) vett részt. Igennel 926 823-an, nemmel 152 076-an szavaztak. A népszavazás ezért eredménytelenül végződött.

¹⁴ A helyhatósági választásokat a köztársasági elnök 125/1990. (VI. 28.) KE számú határozata alapján 1990. szeptember 30-án, illetve október 14-én tartották. Ez volt az önkormányzati választások történetében az egyetlen kétfordulós választás, mivel azóta az 1994. évi LXIII. törvény alapján kizárólag egyetlen fordulót rendeznek, érvényességi és eredményességi küszöb nélkül. Képviselőjelölt az lehetett, akit a választópolgárok legalább 1%-a jelöltnek ajánlott. A választásokon 8559 polgármesterjelölt, 48 939 kislistás és 12 841 egyéni választókerületi jelölt 42 párt, 647 társadalmi szervezet, 12 kisebbségi szervezet és 447-féle koalíció támogatásával mérettette meg magát.

elé kell tární pénteken már egy sajtóértekezlet erejéig. Most ez a feladatunk. Tehát, ha ezt nem tudjuk, legalábbis a f  csapásokat megadni, akkor további támadásnak tesszük ki magunkat. Nem a támadás a lényeg, hanem olyan értelembe, hogy a Kormány kvázi nem mutatkozik, nem nyilatkozik. Tehát ezt kell  l rni. Most azért kérdezem, hogy mire számíthatunk ebben a f l évben, hogyan látják a Gazdasági Kabinet tagjai? Erre szeretnék válaszokat, hogy a mai  l ssel ezt  l  tudjuk készíteni. Ehhez kérném akkor pénzügyminiszter urat.

(Több hozzászólás hangzik el, ecsetelve a tárcák és az ágazatok nehéz költségvetési helyzetét.)

Antall József: Ehhez, majd mindjárt, a pénzügyminiszter  r tud hozzászólni. Szeretném, ha utalnánk erre is, mert azt hiszem, hogy ez nagyon fontos. Egyik, ha az energiaár-emelést vesszük figyelembe, ennek a kihatása egyrészét költségvetési téren mit jelent, milyen átvitelt jelent, tehát mit fog jelenteni a költségvetés emelésében? Másik kérdés, hogy aránylik a jelenlegi energia- vagy a benz n r stb. a világpiaci  rhoz?

(Válaszként elhangzik: Magyar benz n 30 forint, osztrák fekete shillingben 3 shilling, az osztrák  r 9 shilling.)

Antall József: Ennek a hatása, inflációs hatása van-e? Ha ezt bevezetjük, vagyis emeljük az energia  r t, ez azt jelenti-e, hogy utána a gy m lcst l kezdve minden iparcikk szállítása drágább lesz a szállítás által megnövelt  rral. Tehát, ha az energiaárakat emeljük, ennek nem lesz-e inflációs hatása, nem lesz-e költségvetési hiány okozója? Most akkor fog jelentkezni Andrásfalvy Bertalan, és fogja mondani, hogy az iskoláktól a csecsem  knek szállított ételtől a nem tudom, miig ezt mindenhol be fogják kalkulálni. Balsai a rabsz ll t sn l stb. Tehát ezek a kérdéseim.  n nem vitatkozom,  n csak kérdezek, és kérem, hogy ezt ki kell számítani. Szóval akkor tudjuk-e ezt, hogy mennyi lesz a különbség? De mindenképpen nagyon fontosnak tartanám azt, hogy ezt valóban felm rj k, mert ezt eldönteni és bevezetni csak reális felméréssel lehet. Egy biztos, és  n ehhez kevésbé értek, nem vagyok közgazdász, viszont azzal teljesen egyetértek, hogy most kell megtenni bizonyos lépéseket.  tfog an most lehet, mert három hónap múlva már nem az  l z  kormány hibáiról lesz szó, hanem a mi nkr l. Most van a lakosság izgalmi állapotban, hogy mekkorát emelünk, és most van tele agg llyal. Másodszor, most az  l z  kormányzatnak – ráadásul nem igazságtalanul, hanem ténylegesen – m g  rv nyes th  a hibáinak a korrekciója. Ami még ehhez tartozik, hogy nyár van, nincs hideg, tehát nem közvetlenül jelentke-

zik mindez. Én csak a szempontokat mondom. Mindenki tudja, hogy az a legnagyobb bajunk, hogy rosszul állunk. Nyilvánvaló, hogy itt csak ezeken belüli arányokról van szó, és ezt lehet csak megtenni. De most kell lépni, és a mostani lépéshez viszont egy kell még. Szociális szempontból fel van-e készülve a munkaügy, a népjóléti tárca, sőt a rendőrség is fel van-e készülve, hogy ha most ezt végrehajtjuk, bejelentjük. Ezt átfogóan kell bejelenteni, majdnem a nemzethez intézett szózáttal kell megtenni. Ezt csak így lehet végrehajtani. Azt nem lehet csinálni, hogy folytatjuk azt, hogy felemeljük most egy kicsit a cigarettát, a szeszt, mert akkor nem történik megint semmi. Én nem tudom, hogy mit kell emelni, ez a gazdasági tárca kompetenciája, de hogy most egy olyan politikát kell folytatnunk, és egy olyan bejelentést kell tenni, amiben meghatározott programot adunk, és ezt a meghatározott programot erre a fél évre meg is mondjuk. Azt is, hogy most ezt csináltuk. Ezt csütörtökre meg kell csinálnunk. Most ez nem jelenti azt, hogy mindennek benne kell lennie csütörtökre, hogy pontosan mi mennyibe kerül. De globális stratégiával a fél évi programunkat meg kell tudni mondani a szociális ellensúlyokkal együtt, vagyis, hogy ott is mit tudunk tenni. Kérem, már itt voltak a recskiek – átadtad már a pénzügyminiszternek a feljegyzést? –, csak példaként. Tehát itt volt a Recski Szövetség,¹⁵ itt volt a TIB,¹⁶ jön a POFOSZ,¹⁷ jönnek a különböző rehabilitációs kérdések, minden és mindenki, és ezeket is kezelnünk kell. Ezért ezt nekünk csak globálisan lehet bejelenteni.

(Rabár Ferenc szerint két eset lehetséges. Az egyik, amikor minden a maga normális menetében zajlik, a másik pedig, hogy ha valami rendkívüli történik. A rendkívüli dolgokra Magyarország nincs fölkészülve. A normális menetben zajló dolgokra kötéltáncot járva elő tudjuk teremteni a pénzeket. Jelenleg a magyar gazdaság jól működik, és azt kellene biztosítanunk, hogy most lehetőleg ne zavarjunk bele újabb önkényes és volunta-

¹⁵ A Recski Szövetség 1988. szeptember 16-án alakult meg. Elnökévé Kéri Kálmánt, főtítkárának pedig Zimányi Tibort választották meg. A Szövetség a recski kényszermunkatábor élő és holt tagjainak felkutatását, nyilvántartásba vételét, érdekeik képviseletét, előadások, színházi estek, nyilvános alkalmak rendezését, dokumentumok gyűjtését és kiadását tűzte ki céljául. A Szövetség 1990-ben választási együttműködést kötött a Magyar Demokrata Fórummal, így Kéri Kálmán és Zimányi Tibor az MDF országos listáján az 1990-es választások során bejutott a parlamentbe.

¹⁶ A Történelmi Igazságtétel Bizottság (TIB) civil szervezetet 1988 tavaszán alapították, alapvető célkitűzése, hogy a magyar köztudatból kirootálják a kommunista diktatúra történelemhamisításait, és méltó megvilágításba kerüljenek azok az események és személyek, amelyeket és akiket a kommunista rendszer jellegéből és eredetéből eredően pellengérré állított és üldözött.

¹⁷ A POFOSZ, teljes nevén Magyar Politikai Foglyok Országos Szövetsége 1989 februárjában alakult meg mint azon politikai üldözötteknek pártoktól független szövetsége, akiket gondolkodásuk, magatartásuk, vallási meggyőződésük vagy nemzeti hovatartozásuk miatt szabadságuktól megfosztottak, vagy üldöztetést szenvedtek el. Első elnöke Fónay Jenő, társelnöke Göncz Árpád volt.

rista intézkedésekkel. Igaz, hogy ez a gazdaság nem liberális gazdaság, ez egy vegyesen működő, és mechanizmusaiban nehezen kiszámítható gazdaság, de működik és produkál. A másik szempont, a Kormánynak a fő ellensége az infláció.¹⁸ Ha az inflációt gerjesztjük, ha az inflációt előidéző intézkedéseket tesszük meg, és pontosan az energián keresztül begyűrűztetjük az egész rendszerbe, akkor beláthatatlan következményei lehetnek az infláció szempontjából. Szerinte, ha a rendkívüli dolgokat is ebből a hajszálfinomán kiegyensúlyozott költségvetésből akarjuk megvalósítani, akkor az egy utópia. Ezt semmilyen energiaár-emeléssel nem tudjuk elérni.)

Antall József: Világos, hogy kétféle, minimum kétféle koncepció van. De egy a biztos, és részleteiben ez rokonszenves, hogy nem avatkozunk bele a gazdaságba, és akkor az működik. Egy jól működő gazdaságba a politikai irányítás nem avatkozik bele. A németek mondták azt, hogy Kohlnek fogalma sincs a gazdaságpolitikáról, ezért azóta jól megy, míg Schmidt mindig beavatkozott, azért jutott krízisbe. Mondjuk, még nem vagyunk ilyen fejlett állapotban, de biztos, hogy ez így van. Tehát ez elvileg jó lenne, hogy nem kell beavatkozni, van egy folyamat, és a folyamat javul stb. Ez így rokonszenves, de a kérdés az, és ez az én kérdésem is tulajdonképpen, hogy a január 1-je megváltoztatja-e az energiaárakat? Addig egy más állapot van, mert a Nagy Feri a csirkéért megkapja a rátétet, de honnan kapunk olcsó olajat? Január 1-től dollárért kapjuk az olajat,¹⁹ és vagy el tudjuk adni dollárért a csirkét, vagy nem tudjuk eladni. Tehát egy új helyzet áll elő. Ez az alapkérdés. Ez január 1-jétől az NDK-ra²⁰ is vonatkozik, az NDK is dollárban fizet, sőt már előbb is. Tehát tulajdonképpen január 1-ig először át kell gondolkodnunk egy stratégiai szemléletet, január 1-től pedig lényegében át kell térni a legfőbb gazdasági partnereinknél mindenhol a konvertibilis valutára. Addig viszont az idő szökik. Az a kérdés, hogy ha mi most nem avatkozunk bele, akkor mi lesz? Ez a problémám. Én egyik álláspont mellett sem akarok senkit sem meggyőzni, én csak kérdezni szeretném ezt. Ha az az egyik álláspont, hogy nem emeljük, vagyis nem csinálunk benzin- stb. áremelést, az akkor is begyűrűzik. Ha viszont árat emelünk, először is kevesebb benzint fognak egy darabig fogyasztani ameddig lehet, utána viszont a magasabb árat áthárítják

¹⁸ Magyarországon 1988-ban az árszint 15,9%-kal, 1989-ben 17%-kal, 1990-ben 28,9%-kal, 1991-ben 35%-kal nőtt.

¹⁹ A magyar–szovjet gazdasági megállapodást 1990. március 22-én a Ferihegyi repülőtérén Medgyessy Péter magyar és Sztjepan Sztitarjan szovjet miniszterelnök-helyettes írták alá. Ennek értelmében a magyar kereskedelmi többletet Moszkva dollárban egyenlítette ki, és a két ország 1991. január 1-jén áttért a konvertibilis, azaz dollárban történő elszámolásra, s megszüntette az árukontingenseket is.

²⁰ Német Demokratikus Köztársaság (NDK), a szocialista keletnémet állam, amely 1949 és 1990 között létezett.

a vevőre, más lesz az infláció, amit én mind természetesnek tartok. De kérdésem az, és politikailag ez tulajdonképpen az alapvető kérdés, ha Rabár Ferenc álláspontja szerint azt fogadjuk el, hogy ezt a majdnem belgyógyászati kezelést nagyobb sebészi beavatkozás nélkül hajtjuk végre, akkor kell-e operálni mégis novemberben, vagy nem? Ez az alapkérdés. Ha az igazolható, hogy ez a metodika nem kényszerít bennünket arra, hogy novemberben vagy októberben egy sokkal súlyosabbat kell lépünk, akkor elfogadható álláspont. Ha az a kérdés, hogy nekünk ezt most el kell fogadnunk, de októberben egy sokkal radikálisabb további lépést kell tenni, akkor én azt kérdeztem, hogy ne most tegyük-e ezt meg? Politikailag most inkább lehet megtenni, mert még most politikailag többet tudunk a régi kormányra – hangsúlyozom, teljesen jogosan – fogni, de októbertől vége a 100 napnak, és onnantól kezdve az ellenzék maximális élességű támadásával fogunk szemben állni. Ez a legnagyobb felkészültséget kívánja, ezért tessék erre felkészülni.

(Bizonyos, a Matolcsy György, Rabár Ferenc és Kádár Béla közti, személyeskedést sem nélkülöző vitát követően.)

Antall József: Azt szeretném mondani a Gazdasági Kabinet üléséhez, hogy el kell kerülnünk azt a látszatot és azt a kialakuló helyzetet, hogy a Gazdasági Kabinetben folyó viták itt megismétlődjenek. Előterjesztések már csak készen kerüljenek ide, és azért is kértem és provokáltam ki tulajdonképpen a vitát, mert szerettem volna nemcsak magam hallani, hanem hogy a Minisztertanács tagjai is hallják azt, hogy tulajdonképpen milyen súlyos és szinte megoldhatatlan helyzet előtt állunk. Ebben a súlyos és megoldhatatlan helyzetben a viták világosak, hiszen nincs jó megoldás. Csak arról lehet szó, hogy a válság kezelésén belül valamilyen utat választanunk kell. Én azért a gazdasági vitát most lezárnam.

(Még többen hozzászólnak, és van, aki felhívja a figyelmet arra is, hogy hamarosan még választások is lesznek.)

Antall József: Azért azt szeretném még egyszer mondani, a választások az fontos kérdés, tehát természetes dolog, hogy azt is figyelembe kell venni. De még egyszer felhívom a figyelmet arra is, hogy amit tudunk, azt meg kell tenni, ugyanis októberben nem lesz lehetőség annak az akceptáltatására, ami most megvan. Én nem akarok ebben állást foglalni most e pillanatban, mert a holnapi Gazdasági Kabinetnek lesz ez a feladata. Én csak a kérdéseket exponáltam. Nekünk itt a Minisztertanácsban az most a dolgunk, hogy ezt egyrészt felszínre hozzuk, azok irányát megszabjuk. Lehetnek metodikák, de azt kell figyelembe venni még egyszer, hogy mi lesz január 1-től,

hogy milyen új helyzet áll elő, ahhoz alkalmazkodni kell valamilyen technikával. A másik dolog pedig, hogy most van még lehetőségünk arra hivatkozni, hogy mi még csak egy hónap óta kormányzunk. Tehát az egy hónap után olyan dolgokat még bevezethetünk, amiről szakmailag minden szempontból meg vannak győződve a gazdasági tárcák vezetői. Azt most úgy lehet bevezetni, és még azzal indokolható is, hogy nemrég még nem mi voltunk kormányon. Itt októberben, novemberben már mi leszünk azok, akik ezt bevezetik. Ezt kérem mérlegelni, és ezek azok a sarokpontok, amiket az elkövetkező koncepcióban valahogy érvényesíteni kell. Itt úgyis alku lesz, és lesz, ahol meg kell alkudni. Tehát amiről biztosak vagyunk, hogy meg kell tenni ebben az évben, és amit nem lehet elkerülni, azt most tegyük meg. Tehát semmilyen voluntarista megoldás nem kell, de amúgy is azt hiszem, nem kell minősíteni, csak próbáljuk meg. Egyébként meg vagyok győződve, hogy mind a két álláspontnak reális alapjai vannak. Hát ez világos, és az a szerencse, és én őszintén szólva a Kormányban ennek nagyon örülök, ugyanis rémes lenne, ha pontosan azonos két gazdaságpolitikai szemlélet érvényesülhetne, vagy pontosan ugyanaz, mert akkor csak egy irányba tudnánk lépni. Így viszont, hogy látjuk tulajdonképpen két irányból is a problémákat, talán jobban tudunk dönteni. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a Gazdasági Kabinet előkészít, a Gazdasági Kabinet felteheti döntésre a kérdéseket, de hogy mit döntünk, az függetlenül attól, hogy a külügyminiszter vagy az oktatásügyi miniszter is a Kormány tagja, az a Minisztertanács felelőssége. Ide tartozik például a benzináremelés kérdése is. Ezt kérem figyelembe venni! Itt senki nem tárcaminiszter ebben az értelemben, amikor a döntésre kerül a sor. És ezért volt fontos nemcsak a gazdasági minisztereket, hanem mindenkinek a véleményét is hallani erről.

1990. június 28-i kormányülés

Ismét az 1990. évi állami költségvetés egyensúlyát javító intézkedési javaslatokkal kapcsolatban.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter elmondja, hogy a kérdésben a Gazdasági Kabinet legutóbbi ülésén sem sikerült teljesen megegyezésre jutni, ezért az alternatívában a Kormánynak kell döntenie. Az egyik probléma abból adódik, hogy az előterjesztésben javasolt költségvetési intézkedési terv miként illeszthető abba a tágabb gazdaságpolitikai programba, amelyet a Gazdaságpolitikai Titkárság készített elő, ugyanis ez behatóbb elemzést igénylő koncepció. Emlékezteti a Kormányt, hogy a költségvetési javaslattal kapcsolatban legutolsó ülésén úgy foglalt állást, hogy a Gazdaságpolitikai Titkárság által beterjesztett további megtakarításokat célzó javaslatokat meg kell vizsgálni, és azokból a megvalósítható eleme-

ket előbbre kell hozni, a hosszabb időt igénylő javaslatok pedig a távlati programban fognak szerepelni. A tárcaközi egyeztetések a várthoz képest ellenkező eredményt hoztak, mert a tárcák a további lefaragások helyett visszatértek az eredeti javaslatokra, és visszaléptek a Kormány által már korábban elfogadott lefaragásoktól és szűkítésektől, amelyek vonzata mintegy 5 milliárd forint. A tárcák igényei következtében, az eredeti szint tartása érdekében bővítésként a benzin árának emeléséhez kell folyamodni. A Pénzügyminisztérium szerint többhetes előkészítést igényel a további tartalékok megkeresése, amellyel további szűkítések, a kiadások csökkentése, illetve a bevételek növelése irányozható elő. Ilyen javaslatot legkésőbb július végéig, de a politikai szempontok miatt semmiképpen nem közvetlenül az önkormányzati választások előtt kellene az Országgyűlés elé terjeszteni. A Minisztertanács előtt két döntési változat áll. Az első alternatíva a Pénzügyminisztérium eredeti javaslata, amelyet a Kormány múlt heti ülésén elfogadott. A másik alternatíva az eredeti pénzügyminisztériumi javaslat vitatott tételeinek az elhagyása, illetve korrekciója lenne. Az elhagyott tételek helyett szükséges a benzin árának az emelése, amellyel az IMF deficitcsökkentési igényének²¹ eleget lehetne tenni. A benzin árának emelkedésével együtt járó inflációs hatást nehéz kiszámítani, de az valószínűsíthető, hogy a taxiszolgáltatáson, a közlekedésszállításon, valamint a belkereskedelmi szállításon keresztül továbbgyűrűzik. A gázolaj árának az emelése jelentősebb továbbgyűrűző hatással járna, mert ez főleg a mezőgazdaságon keresztül súlyosan terhelné az önköltséget, és tovább emelkednének az árak).

Antall József: Milyen arányú a benzináremelés?

(Rabár Ferenc: 20%)

Antall József: Kérem elsősorban a gazdasági tárcák részéről a véleményt.

(Több hozzászólás hangzik el az első, illetve a második megoldás mellett.)

Antall József: Van egy olyan benyomásom, hogy a tegnapi Gazdasági Kabinetnek az eredménye az nem könnyíti meg a mai minisztertanácsi állásfoglalást.

²¹ Az IMF-fel 1990 márciusában 159 millió SDR-ről megkötött kölcsönszerződés értelmében 1990-ben a fizetési mérleg egyenlegének egymilliárd dollárral kellett javulnia. Hasonlóan igen kemény követelményt jelentett az az IMF-előírás, hogy a rubelelszámolású fizetési mérleg aktívumát meg kellett szüntetni, további IMF-követelmény volt, hogy a fogyasztói árak nem emelkedhetnek az előző évinél 2,5 százalékponttal magasabb mértékben (azaz maximum 19,5 százalékos lehetett az infláció). 1990 nyarán az IMF-fel érvényben lévő szerződésből azonban kétségesnek látszott az infláció 19,5 százalékos mértéke és a költségvetés 10 milliárd forintos hiánya. A júniusi számítások 30-60 milliárdos deficitet valószínűsítettek a költségvetésben az év végére, ami tarthatatlannak bizonyult. Ezért pótköltségvetést kellett készíteni.

(Több hozzászólást követően.)

Antall József: Azt kérem pontosan most rögzíteni a javaslat szerint, hogy milyen összeget javasol akkor a Gazdasági Kabinet titkára az eddigiek ismeretében – szesz ital, cigaretta változatlan, az milyen áremelés? Akik nem vettek részt, kell, hogy értsék folyamatosan.

(Matolcsy György, a MEH politikai államtitkára, a Gazdasági Kabinet titkára elmondja, hogy a jelenlegi csomagban 20% cigaretta- és 10% égetettszesz-áremelés van benne.)

Antall József: Csak az égetett szesz? A bort nem érinti? A cigaretta?

(Válaszként elhangzik: 20%-a a mostaninak.)

Antall József: Benzin?

(Matolcsy György elmondja, hogy az első csomagban nincs, a másodikban 20%.)

Antall József: A gázolajat nem jelölte eddig?

(Rabár Ferenc válasza, hogy nem. Továbbra is fenntartja, hogy itt egy belső torzulás áll szemben egy inflációs hatással, és a Kormány inkább a belső torzulást vállalja, mint az inflációs hatást.)

Antall József: Arra vonatkozóan, ha mostan meglépjük ezt a kettőt – most mindegy, hogy a végén melyiket fogjuk majd elfogadni –, mi az az áremelés, ami az elkövetkezendő időben előreláthatólag július 20-a alapján augusztus 1-jei hatállyal még életbe léptetendő? Mi az, amire itten esély van?

(Rabár Ferenc szerint majdnem biztos, hogy júliusban azokat az aránytalanságokat, amelyek keletkeznek most a benzin és a gázolaj között, azokat ki kell majd egyenlíteni. Tehát általában az energiahordozóknak a területén várható akkor áremelés, ami inflációs hatást is kelt, de ez elkerülhetetlen lesz.)

Antall József: Egyre inkább világos, hogy itt tulajdonképpen politikai döntésre lesz szükség, mert gazdasági kérdésekben egyrészt az álláspontok ugyan igazolhatók, de itt politikai döntésre lesz szükség a tekintetben, hogy mit, mikor célszerű bevezetni.

Ezt kell a Minisztertanácsnak mint Kormányának eldönteni. Tehát fel fogom hamarosan tenni a kérdést, mert ez valóban vég nélkül elemezhető gazdaságilag.

(Több további hozzászólást követően.)

Antall József: Igen, akkor, ha szabad, most visszaveszem a szót, és egy pár kérdést szeretnék föltenni, amit részben elmondtak előttem is. Ezeket föl is írtam magamnak, és nagyon örülök, hogy több felszólalás is ezt megerősíti, hiszen erre céloltam, amikor azt mondtam, hogy ez egy politikai döntés kell, hogy legyen. Lehetetlennek tartom, hogy mi most bejelentsünk egy szerény áremelést, adjunk Kalmopyrint²² abban a tudatban, hogy két hét múlva fogunk adni antibiotikumot. Ez egyszerűen ebben a formában most lehetetlen, politikailag nem vállalható. Tehát, ha a Gazdasági Kabinet nem tudott egységes álláspontra helyezkedni, nem tudott ide kész gazdaságpolitikai programot hozni, amit mi átgondolt gazdaságpolitikai programként mint egy egységes terápiás metodikát jóvá tudunk hagyni, hanem újra kellett kezdeni ennek az elemzését, akkor a következőket szeretném feltenni az elhangzottak alapján. Fordítva kezdem, a végén, az áremelésekkel, amelyek a politikai döntésre vonatkoznak, és ezt kérem az elvonásokkal, a támogatáselvonásokkal majd kiegészítve hozzátenni. Erre a gazdasági minisztereket, de elsősorban a pénzügyminiszter urat kérem, és itt még jönnek a szociális kérdések is. Az egyik: az lehetetlen, ezt előre-bocsátom, hogy most egy nagyon szerényet emelünk, és utána egy hónap múlva pedig még egyet. Most meg kell tenni az áremelést. Egységesen be kell jelenteni. Egyik a cigaretta: 20% maradjon, vagy emelhető? Nem akarok beleszólni, nem vagyok dohányos. Ha 20%-nál nem emelhető tovább, vagy egységes ez a mérték, akkor maradjon a 20%. Talán még az égetett szesz ilyen, de az egyéb áremelésnél csak 10%-kal emeljük az árat.

(Rabár Ferenc szerint nem érdemes emelni, mert minden emelés degresszív hatásokat²³ okoz. Az első 10% másfél milliárdot okoz, a második már csak 1 milliárdot, és így tovább.)

²² A Kalmopyrin a nemszteroid fájdalomcsillapítók és gyulladáscsökkentő gyógyszerek csoportjába tartozik. Enyhe és középérső fájdalmak, például fejfájás, fogfájás, hátfájás, ízületi fájdalmak és menstruációs fájdalom csillapítására, továbbá lázas, hűléses és reumás megbetegedések tüneteinek enyhítésére alkalmazható.

²³ A degresszív kifejezés a gazdasági területen azt jelenti, hogy egy adott tényező növekedésével arányosan csökken annak hatásának az intenzitása vagy mértéke, illetve egy adott tényező növekedésével arányosan csökken az előnye, a hasznossága vagy a megtérülése. Ez befolyásolhatja az árak alakulását, a fogyasztói keresletet, a befektetések megtérülését vagy más gazdasági mutatókat.

Antall József: Igen. Tehát akkor cigaretta 20%. A második kategória az égetett szesz. Egyetértek azzal, teljesen tarthatatlan, hogy égetett szeszt csak 10%-kal emeljük. Ez nem egyszerű pénzügyi kérdés, más az optikája. A nem alkoholisták asszonyok is részben ezzel egyetértenek. Az egésznek van azért egy más optikája. Azonkívül a luxus égetettszesz-áraknál ott még lehetne emelni, de nem tudom, hogy történik ennek a szabályozása, import stb. Tehát itt ezt nyugodtan lehet emelni, ennek a társadalmi feszültsége kisebb. Tehát vegyük tételeken. Tehát a 20%-os emelést a cigarettánál elfogadta a Minisztertanács. Egyetértés van, nincs tiltakozás. Második kategória: az égetett szesznél, ami nem egyszerűen gazdasági, hanem elvi kérdés is, ezért legalább 20%-os az emelés. Ez ellen még a szakszervezetek sem szólhatnak. Égetett szesznél van-e értelme a 25%-nak? Nem ok nélkül kérdeztem. Hogy berúghasson a kubikos a törkölytől, de ez ne sújtsa a családot, ugyanis ez nem ugyanaz, mint hogyha a nagy keresetű nőgyógyász whiskyt iszik. Akkor szeretném kérdezni, hogy a cigarettánál 25%-nál maradjunk, és az égetett szesznél is 25%-nál? Tehát akkor cigaretta és égetett szesz átlagosan 25% differenciáltan. Elfogadja így a Minisztertanács? Nem javaslom a nagyobb mértéket. Következő kérdés, a benzin, figyelembe véve az elhangzottakat. A benzin és gázolaj áremelésének a szétválasztása világpiaci szempontból sem célszerű. Éppen a pénzügyminiszter úrtól tanultam még ellenzéki időben a deformálódást²⁴ mint a magyar gazdasági életnek a tragédiáját. Tehát a deformálódást az árviszonyokban nem tartanám helyesnek. Ha ezt a kettőt egyáltalán meg kell csinálni, én úgy gondolom, hogy itt nincs olyan különbség. Nem is szólva arról, hogy ha most csak a benzint emeljük, és utána a gázolajat felemeljük augusztus 1-jén, mi miatt korrigáljuk ezt az új árat? Ez lehetetlen. Ezért én azt javaslom, hogy a benzin- és a gázolaj-áremelést egyszerre hajtsuk végre. Próbáljuk meghatározni a százalékokat. Azt el tudom képzelni, hogy 5%-os differenciát tenni a kettőnek az áremelése között, ha ez föltétlenül indokolt, de együttesen kell emelni, és ehhez hozzányúl. Az politikailag megint elképzelhetetlen, hogy majd júliusban meg felemeljük a másik részét.

(Rabár Ferenc szerint a benzin és a gáz közt most is torz az viszonyok, és hogy ha 5%-ot még hozzáteszünk, akkor még tovább torzítjuk. Tehát akkor maradjon a 20% a benzinnél és a gázolajnál, azzal, hogy a gázolajnál kompenzálunk, ahol tudunk. Siklós Csaba, közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter viszont megjegyzi: a gázolaj áremelésénél nemcsak a mezőgazdaság, hanem a közlekedés támogatási rendszerét is akkor át kell gondolni, mert egész egyszerűen másként nem lehet ezt lenyelni, mint hogy vagy az árakat,

²⁴ Eltorzulás, elferdülés.

tarifákat kell emelni, vagy pedig tudomásul kell venni, hogy a közlekedési vállalatok veszteségbe mennek át, és elmaradnak az adóbevételek.)

Antall József: A benzin ugyanúgy fogja az árat. Ha egyszer hozzá kell nyúlni, akkor a benzin pontosan ugyanúgy fogja, és a kistermelő az benzint használ, és az a mezőgazdaságra is vonatkozik, hogy tulajdonképpen ezek az emelések, a gázolajnak az emelése elsősorban nem a kisgazdaságokat érinti, hanem sokkal inkább az állami gazdaságokat és a termelőszövetkezeteket. Tehát akkor most meg kell hozni ebben is a döntést. Külön megkérem Matolcsy Györgyöt és a kormánysszövívőt, hogy készítsenek politikai indokolással együtt egy nagyon pontos kommunikét, mégpedig olyan indokolással, hogy már az előző Kormány beépítette ezeket az áremelési tételeket a költségvetésbe. Tehát egy nagyon pontos kommunikét kell kiadni. Minden szava fontos lesz ennek a kommunikének. Tudatosítani kell, hogy az előző Kormány már belekalkulálta a költségvetésbe az áremelést, de aztán mégsem hozta meg a döntést az emelésekről.

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter szerint, ha a Kormány eldönti a kompenzálás kérdését a gázolajjal, akkor viszont ne 20%-kal emelje az árat, hanem emelje 40-nel, mert az azonos emelés az csak tovább torzítja az arányokat. Mert a magasabb benzinár mellett a 20% az többet tesz ki, mint az alacsonyabb gázolajár ellen a 20%. Tehát, ha a kompenzálást elfogadja a közlekedés és a mezőgazdaság vonatkozásában a Kormány, akkor célszerűbb lenne egy nagyobb emelést végrehajtani.

Für Lajos honvédelmi miniszter is megjegyzi, hogy a kompenzálás a honvédség vonatkozásában is nagyon komolyan esik latba.)

Antall József: Kérem pontosan most erről van szó, hogy itt az egésznek nekünk politikai értelemben el kell adni. Ezenkívül, nézetem szerint, az energiatakarékosságot is be kell jelenteni, tehát ezzel egyidejűleg egy energianyilatkozatot kell tenni, hogy milyen veszély fenyegeti Magyarországot az energiaellátás tekintetében a Szovjetunió belső helyzete²⁵ stb. miatt. A kompenzációra visszatérve, mi erről a véleménye az ipari és kereskedelmi miniszternek?

²⁵ 1990 tavaszától Moszkva nyíltan összecsapott a balti köztársaságok új vezetőivel, akik meghírdették a teljes elszakadást és a függetlenség visszaállítását. Litvánia 1990 márciusában kiáltotta ki a függetlenséget. A Kreml gazdasági blokádot vezetett be, majd 1991 januárjában különleges belügyi alakulatokat vetett be. 1991 februárjában Litvániában, márciusban Lettországbán, áprilisban Grúziában tartottak függetlenségi népszavazást. A Gorbacsovot támogató Nyugat nem ismerte el a függetlenség egyoldalú kikiáltását, csak akkor, amikor Gorbacsovot az 1991. augusztusi puccsal megbuktatták.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter a kompenzáció kérdésében nem tud nyilatkozni, mert egyáltalán nem tudja, hogy technikailag hogyan lehet kompenzálni.)

Antall József: A kompenzációt be lehet jelenteni. Egy áremelést be kell jelenteni numerikusan, és egy kompenzáció rendszerének a kidolgozását is. Előzetesen bejelenteni áremelkedést csak olyanra lehet, amire nem tudnak felkészülni. Előre nem tud senki villanyáramot fogyasztani. Ezért azt be lehet jelenteni, hogy augusztus 1-jétől emeled a villany árát. Ezt be lehet jelenteni. Olyat viszont nem lehet bejelenteni, hogy emelni fogjuk valaminek az árát augusztus 1-jén, amit haza tud vinni. Tehát az áramot be lehet jelenteni, pontosan, hogy ekkor és ekkortól van áremelés. Egy a lényeg, hogy indokolva érezze az áremelést a lakosság. Most fel van készülve erre, várakozik és retteg. Ezt a várakozást és rettegést egyszerre kell most nekünk kezelni, tehát most meg kell mondani, amit akarunk. Nem mondhatjuk egy hét múlva. Akkor kérem még egyszer: cigaretta 25, égetett szesz 25, benzin 20, gázolaj 30, kompenzációval, ami vonatkozik a költségvetési szervezetekre, és vonatkozik mind-egyik tárcára. A mezőgazdaságban mire terjedne ki? Milyen formában? Hogy képzeli el a két érdekelt miniszter? Nem szám szerint, csak elképzelés szerint.

(Rabár Ferenc hozzávetőleges számokat akár holnap is tud mondani. A mezőgazdaság által felhasznált gázolajmennyiséget kell megnézni. Meg kell nézni, hogy ha visszatérítünk, mi marad abból a megtakarításból, amit végeztünk.)

Antall József: Mindenesetre egyre felhívnom a figyelmet: nemcsak arról van szó, hogy emelünk. Nekünk azon alapszik a Kormány gazdaságpolitikája, hogy takarékosagra is kell kényszerítenünk. Tehát itt a mezőgazdaság esetében nem csak arról van szó, hogy a mostani áremelésből mit épít bele és mit nem az áraiba, hanem effektíve arról van szó, hogy ne küldje ki a legnagyobb gépét. Hogy akarod más-képp rákényszeríteni? Szóval itt gazdaságossági eszközökről van szó. Hogy akarod rákényszeríteni a takarékosagra? Nem tömíti a dugattyút, mit tudom én, mit nem csinál. Ez vonatkozik a közlekedési tárcára is. De olyan autókat használ a honvédség is, ami eszi az üzemanyagot, és füttyül rá. Az oroszoknál is nyugodtan otthagyja benne a slusszkulcsot. Egy órát jár az orosz teherautó, otthagyva az utcán, amíg elmegy inni valamit. Tehát nem törődik vele. Ebből az egész szemléletből következik, hogy egyidejűleg ki kell adni a mezőgazdaságban és a tsz-ekben is, hogy takarékoskodjanak. Nincs más eszközünk.

(Rabár Ferenc szerint egyébként teljes mértékű kompenzációról nem lehet beszélni.)

Antall József: Itt szó sem lehet teljes kompenzációról. Ez az egész benzin- és olajáremelés Kosziginótól eredő ötlet volt 1973-ben, amiről azt hitték, hogy a Nyugatot sikerül a benzin- és olajáremeléssel legyőzni. Egyszerűen azt nem számították ki sem az oroszok, sem az arabok, hogy a Nyugat erre egy erős ipari civilizációval egyszerűen felkészült. Felére csökkentették a kocsik benzinhasználatát. A Nyugat képes volt takarékoskodni, és az új szisztéma megbuktatta ezt az egész ötletet. Nekünk ezt az eszközt igenis igénybe kell venni. Ez vonatkozik az áramhasználatra is. A saját lakásomban is állandóan ég a villany, itt is, mindenhol. Az áramhasználatnál is, ha nem kényszerítjük rá az embereket a takarékosagra, ha ezt nem hajtjuk végre, akkor teljesen végzetes lesz a következménye. A kérdésem még az, hogy az energia, áram stb. emelése, ami olyan, hogy nem lehet előre megvásárolni, felhalmozni, mikorra kell egy ilyet végrehajtanunk? Már most? Tehát ezt most meg kell csinálni? Ez azt jelenti, hogy a budapesti és nagyvárosi villanyáramot azonos szintre emeljük-e a vidékivel vagy nem? Mennyi az aránya jelenleg a magasabb és az alacsonyabb villanyárnak? Mennyi az országban az áramfogyasztás? Budapest kivételével mindenütt magasabb? Fővárosi, nagyvárosi és vidéki van? Tud-e erre vonatkozóan a pénzügyminiszter úr gyors döntést mondani, hogy mit jelent ennek a hatása a már most kiegyenlítettten.

(Rabár Ferenc szerint a kiegyenlítés majdnem ugyanannyit jelentene, minthogyha 40%-kal emelnénk a villamosenergiát, de azért ennek utána kellene számolni.)

Antall József: Tehát akkor próbáljuk ezeket az elemeket egységbe foglalni. Egyszer mindenképpen és mindenkorra hozzuk most azonos szintre. A következőket javasolnám, ha egyetért ezzel a Minisztertanács. Az elemei a következők lennének. Egyszer egyensúlyba hozható-e globálisan Magyarországon a villanyáram ára? Ez az első kérdésem. Most háromféle van. Megoldható-e, hogy kimondjuk azt, hogy Magyarországon a villanyáram ára globálisan a falusihoz, a legdrágábbhoz idomul? Ez az egyik kérdés. Kimondható-e ez egyszerre? Kimondjuk elvileg azt, hogy Magyarországon a villanyáram használata az egységesség felé halad, ezért megszüntetjük a háromféle áramár közötti különbséget. Az átalakítást a gazdaságossági szempontok figyelembevételével a falusi áramfogyasztók javára fogjuk megvalósítani. Először most középszintig. Akkor ezek szerint van egy középszint, azt mindenképpen meglépjük: a nagyvárosit és a Budapestit már most egységessé kell tenni. Abban a formában kell tehát akkor ezt rögzíteni, hogy a különbségek csökkentése az egyik cél, a másik, hogy a gazdaságossági szempontok figyelembevételével ezt végrehajtjuk a falusi áram javára. Ez az egyik, amit kimondunk elvileg. A másik, hogy akkor az áremelést végre kell hajtani. Ennek érdekében, akkor mégis százalékosan ki kell

mondani, hogy közelítünk, és akkor a háromfelét százalékosan kell kimondanunk. Mit tudunk erre kimondani? Mi volt az eredeti elképzelés? 16% volt?

(Rabár Ferenc elmondja, hogy 16% volt az előző kormányé, mi 40-re kívánjuk emelni.)

Antall József: Akkor a következőt szeretném mondani. Azt az alapelvet kell mégis kidolgozni, hogy Budapest, a nagyváros és a falu között csökkenjen a különbség. Egyszer bejelentjük azt, hogy ezt egy meghatározott időn belül egymáshoz közelítjük a gazdaságossági szempontok figyelembevételével. Ezt a különbséget felszámoljuk, vagy egymáshoz közelítjük az elkövetkező fél év során, most egy emeléssel és legkésőbb január 1-jén. Ezt be lehet például jelenteni. Ez egy logikus dolog. Második elem, hogy itt meg fogjuk határozni, hogy mennyi lesz Budapesten, nagyvárosban, illetve falun az áram ára. Ezt kidolgozza egy héten belül a két tárca. Meg lehet-e azt oldani, hogy bizonyos kilowattig az emelés nem ilyen magas? Tehát, hogy az emelkedés progresszív legyen?

(Rabár Ferenc szerint ez nem egy lehetetlen feladat, bár a teljes számlázási rendszer átalakítását igényli, ezért nem tudja, hogy ennek a megszervezésére mennyi idő kell.)

Antall József: Szerintem lehetetlen, hogy ne lehessen ezt megcsinálni, még ha vizsztatérítés is történik, mert ha kilowattot számítasz, a következő hónapra vissza lehet téríteni. Ez egyszeri számítási kérdés. Ezt is be kell iktatni, hogy bizonyos szintig így történik, ez megint egy takarékosági szempont. Este 9-ig, akkor tehát a kisnyugdíjas is tud villanyt használni. Ezt is vállalja az ipari miniszter?

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter szerint bár a logikája ellentétes az ipar logikájával, mert ott általában minél többet fogyaszt az ember, annál olcsóbban kapja. Ez egy szociális logika. Ennek ellenére biztosan ki lehet dolgoztatni.)

Antall József: Most tulajdonképpen minden szempontból energiatakarékosság van. Környezetvédelmi szempontból, minden szempontból az egyetlen utunk a takarékoság. Megfordítjuk a logikát, tulajdonképpen büntetjük a progresszív fogyasztást, tehát nem áll ellentétben az indokolással, hogy egy bizonyos fogyasztás után nagyobbbat emelünk. Ez egyáltalán nem áll szemben egy verseny-, vagy egy gazdaságossági szemlélettel. Azt kell mondani, hogy eddig tart ez a része. Ha adózásnál van progresszív,²⁶ fogyasztásnál is lehet egy bizonyos fogyasztás után. Lehet kvótát bevezetni az

²⁶ A progresszív adó vagy többkulcsos adó olyan adófajta, amelynél az átlagadókulcs, vagyis a fizetendő adó és az adóalap hányadosa az adóalap emelkedésével növekszik. Minél magasabb az adó-

iparnál is, és ott is lehet ezt differenciáltan alkalmazni. Rögzíthetjük ezt? Akkor javaslom, hogy a határozatot így hozzuk meg.

(Rabár Ferenc megjegyzi, hogy ha az A-variációt elfogadjuk, akkor hirtelen nagyon jól állunk, mert akkor a lefaragások eltűnnek, és most pluszként hozzágyűjtünk 2 milliárd forintot. Ezért az A-variáció mellett kellene maradni. Akkor valóban az történt, amire eredetileg törekedtünk, hogy az IMF-nek az igényein túl egy jelentős költségvetési deficitet csökkentő határozatot hoztunk.)

Antall József: Hát ez volt a cél, és az egészet ezért igyekeztem e szerint felvezetni. Akkor ezt végrehajtjuk, és a támogatásmegvonások megtörténnek abban a formában, ahogy a Gazdasági Kabinet elfogadta már. És ehhez jönnek most azok, amelyeket előre megtervezett volna. Itt azonban minden a megfogalmazáson múlik, hogy ezt hogyan lehet előterjeszteni. Van-e ehhez még?

(Kiss Gyula tárca nélküli miniszter felveti, hogy miközben itt van ez az egyre inkább elnyomorodó ország, a pénz világában, a bank világában, a biztosítók világában, az OTP világában óriási pénzek halmozódnak fel. Miért nem gondolja végig a Kormány azt a megoldási módozatot, hogy hozzányúljon ehhez a pénzvilághoz, és megkeresse azokat a lecsapolási formákat, amellyel az állami költségvetés hozzá tudna jutni ezekhez a pénzekhez.)

Antall József: Én azt hiszem, hogy itt két különböző dologról van szó. Ennek a folyamatnak, amit most végrehajtottunk, kifejezetten a költségvetési hiány kompenzálása és a költségvetésnek az átalakítása volt a tárgya, és nem ténylegesen a gazdasági növekedés gyorsítása, ami a következő két hét programja lesz. Szó sincs róla, hogy ezzel a Gazdasági Kabinet ne foglalkozna. Erre elkészülnek a tervek. Itt arról van szó, hogy most a költségvetést kellett ilyen szempontból korrigálni. Megtehetjük volna – ami eredetileg szerepelt –, hogy csak támogatásvonást és csak minimális áremelést hajtunk végre. Azért hoztuk ezt a mostani határozatot ebben a formában, hogy a költségvetés szempontjából egyrészt, ha lehet, legyen tartalékgyűjtés, és ha lehet, mindent elvégezni most egy csomagban, és azt végezzük el, ami ebbe belefér. De ez nem jelenti azt, hogy mi most ezt a második csomagot is érintettük volna. Azon még dolgozik a Gazdasági Kabinet. Így az észrevétel természetesen

alap, annál nagyobb százalékát kell adó formájában befizetni. A progresszív adó legjellegzetesebb példája a személyi jövedelemadó, ahol a gazdagabbaknak jövedelmük nagyobb százalékát kell leróniuk személyi jövedelemadó formájában.

jogos, csak ez a mostani második menetnek a feladata. Ezt úgy tudom, hogy a Gazdasági Kabinet épp a gyorsprogram keretében készíti, ez része annak a következő fejezetnek. Ebben a formában tehát az áremelkedéseket, a kompenzálást akkor elfogadja a Minisztertanács. Az a kérésem, hogy a kormányszóvivő ma még semmit ne tegyen közzé az újságíróknak. Kérem azt, hogy ne nyilatkozzunk holnapig. Bármilyen kérdésre most az legyen a válasz, hogy folyamatosan tart a Minisztertanács ülése. Ebben a formában is segítsék elő, hogy egy nagyon szakszerű kommuniké kerüljön összeállításra, két okból is. Készüljön egyrészt egy olyan, amit kiadunk, ami alapján a tájékoztatás megtörténik, és kérek egyet külön a számomra is, mert lehet, hogy kell egy nagyobb, politikai jellegű nyilatkozatot is tennem ezzel összefüggésben, amiben pontosan kell, hogy üljenek ezek a gazdasági adatok. Ehhez kérem az érdekelt gazdasági szakértők és a tárcát képviselő minisztereknek az álláspontját.

(Rabár Ferenc – aki közben egy rövid időre távozott az ülésről – visszatér és rákérdez az eddig eldöntött kérdésekre.)

Antall József: Kérem szépen, akkor kénytelen vagyok még egyszer tételelesen ismertetni a pénzügyminiszterrel az A- és B-variánst. A szünet után folytatjuk, még egyszer föl kell ezt vázolni. Matolcsy Györgyöt megkérem, hogy a szünetben addig is összegezzék azt, amit eddig tudtak, hogy az A- és B-variáns közötti különbséget világossá tegyék. Tehát azt, ami itt lezajlott, összegezzétek most a szünetben, és hogy Rabár is visszatért, akkor fogunk szavazni ebben a kérdésben.

(A szünetet követően.)

Antall József: Visszatérünk Rabár pénzügyminiszter úr alap-előterjesztésére. Felmerült probléma, hogy az A- és a B-variáció elemeit kell még egyeztetni. Abban a kérdésben konszenzus van, hiszen az áremelés végösszegében megállapodásra jutottunk, hogy 25-25% a cigaretta és az égetett szesz, benzin 20 és gázolaj 30%. Ebben megállapodásra jutottunk. Megállapodásra jutottunk abban is, hogy az áramköltség áránál közelítünk a három kategória vonatkozásában a falu javára, tehát visszamenőleg Budapest, nagyváros, falu viszonylatában. Alapcél a gazdaságosság szempontjainak figyelembevételével az egység felé való törekvés. Ez gesztus a mezőgazdaságnak is. Ezen belül a számításnál egy fogyasztási arány után ki kell dolgozni, hogy egy minimumig olcsóbb legyen, tehát tulajdonképpen az áramfogyasztás után az ár progresszíven emelkedik. Meg kell vizsgálni, hogy ez hogyan jelentkezik termelői, tehát gyár vagy egyéb áramfogyasztásnál. Ezt ki lehetne számolni, ezt meg

tudjátok tenni. A lakossági áramszolgáltatásnál biztosítani kell a progresszív áremelkedést, egy bizonyos minimumig mérsékelni és utána ezzel is emelni kell. Szeretném még egyszer azért a következőre a figyelmet felhívni, mert úgy érzem, hogy ebben nem teljesen ért mindenki egyet. Ha mi azon nem változtatunk, hogy egy meghatározott gazdaságpolitika és egy meghatározott politika szemszögéből kíséreljük meg az ország átalakítását, hanem egyszerűen mindenki az apparátus által felkészítve kizárólag azt a szemléletet hozza magával, és csak azt képviseli, amit a tárcája, akkor baj van. Nem arról van szó, hogy ezt egyáltalán ne tegye, hiszen mindenkinek az a feladata, hogy a saját tárcának érdekeit is védje. De, ha csak azt mondjuk, és ha az apparátus minden tárcánál, mindenkit, mindnyájunkat abba az irányba fog befolyásolni a jövőben is, hogy lehetőleg semmiből nem engedve, nem figyelembe véve a tárcák átalakítását, védje a saját eddigi pozícióit, így nem lehet átalakítani az országot. Ha nem vesszük figyelembe azt, hogy nekünk január 1-jétől más szemlélettel kell kormányoznunk, a gyorsprogramtól kezdve ezt más szemlélettel kell megtennünk, ha nem vesszük figyelembe a stratégiai távlatokat, akkor rosszul kormányzunk. Bár most még azt el lehet mondani, hogy ebben a fél évben ezt még nem tudjuk megtenni, de gazdaságossági indokolást akkor is mindenre adni kell. Az nem lehet indok, hogy a tárca a jelenlegi állapotában ezt hiszi. Nekünk egy olyan rendszerben, ami ma van, nincs más eszköz a kezünkben, mint hogy gazdaságossági eszközökkel próbálunk befolyásolni. Tehát ezt kérem azért figyelembe venni. Ez lábjegyzet volt. Most kérem akkor még azt, hogy az áramszolgáltatásnál ezt az árrendszert ki kell dolgozni, és most az A- és B-variációból figyelembe kell venni, hogy milyen támogatásmegvonásról lehet szó. És itt jön a földművelésügyi miniszter úrnak a tárcát illető tiltakozása, amit próbálunk most kiegyenlíteni, hogy lehet az A- és B-variációból elemek cseréjével egy kiegyenlített rendszert alakítani. Kérek erre javaslatot.

(Többen újra hozzászólnak, valamint a kormányszóvivő²⁷ is rákérdez, hogy mit mondhat majd minderről.)

Antall József: Az elmúlt időszakban arról, hogy ez a költségvetési korrekció a régi kormány vállalása, a nyilatkozatokban már beszéltetek róla? Abszolúte ez nincs benne a köztudatban, abszolúte. Megint a rossz sajtótevékenységünk tipikus példája, hogy nem lett közölve, hogy ez már az előző kormány vállalása.

²⁷ 1990 és 1991 között László Balázs volt általános kormányszóvivő, majd 1992 végéig külpolitikai kormányszóvivő.

(Surján László népjóléti miniszter megjegyzi, hogy az viszont, legalábbis a szakszervezetek és a nyugdíjas szervezetek tudatában benne van, hogy a régi kormány májusra a nyugdíjak emelését megígérte, gyakorlatilag a mi kontónkra.)

Antall József: Én most szeretném lezárni a következőkkel. A mai minisztertanácson hozunk határozatot az áremelésekről, hozunk a költségvetés lefaragásáról és kiegyenlítéséről, a kompenzálásról, nem sorolom. Amit most leszögeztünk, a mechanizmusának a kidolgozásáról vagy határidőnek, például augusztus 1-jére történő helyezéséről lehet szó. Viszont 1990-ben, mondjuk, október 15-ig, de még november 1-jéig is a Kormány újabb áremelést, ha csak valami teljes válság nem jön, nem jelenthet be. Tehát nem lehet bejelenteni olyat, amit most nem jelentettünk be. Az előfordulhat, hogy az árak fognak változni, mert felemelik, de nekünk most kell bejelenteni novemberig, az biztos. Novemberben és január 1-jén is szükség esetén be lehet jelenteni. Az viszont lehetetlen dolog, a Kormány presztízsét érinti, hogy most bejelentünk valamit, és még szeptemberben is bejelenteni akarunk és még ezután is. Most kell ezt meglépni, ehhez kérem az állásfoglalást. Politikailag nem tudjuk vállalni, hogy két hét múlva újabb dolgot mondunk. Tudják-e azt vállalni, hogy amit most elfogadunk, és ha nem jön be világgazdasági válság, nem jön be olajválság, akkor is ez a józan ész szerint tartható-e 1990. november 1-jéig? Ez a kérdés. Tessék.

(Rabár Ferenc szerint ilyen ígéretet azért nem lehet tenni, mert nemcsak olajkrízis, vagy háború, vagy ilyen nagy megrázkódtatás jöhet közbe, hanem olyan apró dolgok is, amik a határán vannak annak, amit egy rendkívüli sokknak, vagy pedig a dolgok normál menetének nevezünk.)

Antall József: Szabad akkor megfordítanom? A gazdasági tárcák képviselői lelkük mélyén és a papírjukon terveznének-e mást?

(Rabár Ferenc megjegyzi, hogy ő feltétlenül tervezne.)

Antall József: Kérem, kérdezem, lényegében 1990. június végén vagyunk, ezért ha július 1-jén most valamit kimondunk, július 1-je és november 1-je között ti terveztek-e még központi áremelést? Azt kérdezem, hogy mit? Ez a kérdés, ezt ki kell most mondani, mert ha nem, nem tudunk politikailag dönteni.

(Rabár Ferenc kijelenti, ha mindenki tudomásul veszi, hogy akkor ezután bármi történik az év végéig a tárcájában, bármilyen módon merülnek ki a keretei, neki kell megoldania saját erőből, és ezt vállalja, akkor azt hiszi, hogy lehet ilyen kijelentést tenni, hogy nem.)

Antall József: Én most nem azt mondtam, hogy a társadalom felé kihirdetjük, előbb nekünk kell ezt világosan látni. Szóval azt figyelembe kell venni a gazdasági tervezésnél, hogy választások előtt vagyunk. Egyébként újra kell értékelnie minden tárcának a saját programját. Megvan a lehetőség kérem, át lehet csoportosítani, minden tárca igenis saját maga kell, hogy tudatában legyen mindezeknek. Nem tudjuk meglépni, lehetetlen dolog, hogy még egy ilyen intézkedést behozzunk, mondjuk, szeptember 1-jén vagy 5-én. Ez lehetetlen. Szeptember 30-án országos helyhatósági választások vannak, ha pechünk van, akkor még, bár ez kevésbé jelentős, még elnökválasztás is.²⁸ De a helyhatósági választás már ki van tűzve. A másik dolog az összbenyomás, és még egy, nekünk most meg kell lépni valamit, mert azt várja tőlünk a világ is. Intézkedést vár, tehát önmagában véve azt várja, még majdnem azt mondhatom ad absurdum véve, hogyha nem is lenne szükség rá, akkor is kell valamit lépni, mert intézkedést vár tőlünk a világ. Az egész nyugati pénzvilág intézkedést vár tőlünk, annak a benyomását, hogy itt történik valami. Benne van a levegőben, és most van a társadalom még abban az állapotban, hogy ezt még a múlt kormányra vonatkoztatva elviseli. Hát ez van, ezekhez kell most igazodni, ezek között a körülmények között mozgunk.

(Rabár Ferenc közli, hogy ezt teljesen megérti, csak az extrém fogalmazás miatt nem adhat erre egy közvetlen és egyenes választ. Egy másfélezer milliárdos költségvetésnél egy 10 milliárdos nagyságrendű határt szabott nekünk az IMF. Ez most annyit jelent, hogy most több korrekciós lehetőséget nem kapunk ebben az évben.)

Surján László megjegyzi, hogy a pénzügyminiszter részéről korábban szerepelt egy mondat, hogy még az év folyamán a társadalombiztosítási juttatások területén egy következő emelés történik.

Rabár Ferenc szerint ez már nem lehet aktuális.)

Antall József: A következőt szeretném mondani ahhoz, amit Surján miniszter úr felvetett. Én úgy gondolom, hogy a következő szociális program, ha nem is választási, de két lehetőség van. Vagy módunk van szeptember 15-én meglépni, bár ennek választási szaga van, és ha erkölcsi alapra akarunk helyezkedni, akkor ezt novemberben kellene meglépni. Ennek végeredménye, ha kormányon akarunk lenni, stabilizáló hatással lenne. A tél beállta mindenképpen költségnövekedést jelent fűtés, ruházkodás, egyéb szempontból is. Tehát, ha erre mód van egyáltalán, és a költség-

²⁸ Utalás a három nappal később, 1990. július 29-én megtartott népszavazásra, amelyet Király Zoltán független országgyűlési képviselő kezdeményezett, hogy a köztársasági elnök megválasztásának jogát ne az Országgyűlés gyakorolja, hanem közvetlen elnökválasztásra kerüljön sor. A népszavazás eredménytelenül végződött.

vetés lehetővé teszi, akkor a következő szociális csomagot, azért mondtam, ha becsületesek akarunk lenni, és van rá módunk, akkor novemberben kellene meglépünk. Ha nem, és van mód, akkor persze már szeptemberben. De én úgy gondolom, a korrektebb a november lenne.

(Surján László elmondja, hogy a nyugdíjasszövetségek már tüntetések szervezéséhez kezdtek hozzá, és a tárca intenzív közbeavatkozására volt szükség, hogy párbeszéd kezdődhessen velük, ami elvette a tüntetőkedvüket.)

Antall József: Én azt hiszem, hogy nem tudunk továbbjutni, mert ha most elkezdjük egyenként tárgyalni az igényeket, megint jöhet a művelődési tárca. Egyszerűen a Kormánynak egyet figyelembe kell vennie. Ha több áremelést nem tudunk végezni, több bevételhez nem tudjuk juttatni a költségvetést, akkor ez a költségvetés nem képes többet fedezni. Tehát most nem hiszem, hogy ebben a pillanatban ennél többet tudunk tenni. Én azt kérdeztem, és félreértés ne essék, hogy a belátható mostani 2-3 hónapon belül, tehát a választások időszakáig, magyarul a kis lépések ellen nyilatkoztam, tehát az ellen, hogy most meglépünk valamit, két hét múlva megint, és augusztusban megint. Tehát én azt kívántam ezzel érzékeltetni, hogy most kell meglépünk azt, amit már most tudunk. Amit meg kell lépni október 1-ig, azt most lépjük meg. Semmi mást. Tehát, ez az, amit kell tennünk. Hogy november 1-je körülre milyen helyzet áll elő, azt nem tudjuk megmondani, de mindenhova párhuzamosan ki kell adni az utasítást, hogy minden tárca vizsgálja felül a helyzetét. Ebből indulhat ki mindenki. Le kell csökkenteni például a hadügyminiszternek a hadgyakorlatok számát. Le kell csökkenteni a minimumra a behívásokat, ha kell, akkor intézkedéseket kell tenni. Tehát nem tudunk mást csinálni. Egyszerűen ebből kell kiindulni, és további pénzforrás után kell menni. Például, már ugye, szó volt a művelődési tárcáról is. Itt az a baj, hogy a költségvetés, ha megvan, senki nem néz utána más lehetőségnek. Szóval itt azért a minisztériumi apparátusokat is, amennyire lehet, ebbe az irányba kell kényszeríteni. Pénzt elkölteni mindenki tud.

(Gerbovits Jenő tárca nélküli miniszter azt javasolja, hogy érezze az ország, hogy ezek valamit elkezdtek, és nemcsak emelnek, hanem hozzányúlnak a bankokhoz is, mint ahogy azt Kiss Gyula mondta. Tehát hozzányúlnak a nagy fizetésekhez, a nagy nyugdíjakhoz.)

Antall József: Hozzá lehet nyúlni mindenhez, aminek törvényes alapja van, továbbá csak azt hirdethetjük meg, amit módunk van végrehajtani. Harmadikként pedig azt, amit gazdaságos végrehajtani. Tehát azért azt sem tehetjük, hogy átgondolatlanul most meghirdetünk különböző népszerűnek tűnő programokat, és utána visszavon-

juk, mert utána kapunk egy támadást. Ezt nem lehet! Ezért kértük a munkaügyi minisztert, ezért kértük a gazdasági tárcákat és olyan szabályozókat, hogy prémiumot ne lehessen kifizetni például abban az esetben, hogyha az egy gazdaságatlan vállalat. Ezt a következő hétre kértük. Ez folyik, nem? Erre vonatkozik a gyorsprogram. No most itt két része van ennek. Most ezt elfogadjuk, valamelyik változatát. Azért nem lehet ma egyetlen szó sem erről a sajtótájékoztatón, mert már a következő hetinek is majd benne kell lennie. Tehát ebben a szövegben, amit ma hozunk, benne kell lennie néhány dolognak. De azt kérem, hogy azon kívül ne nyilatkozzék senki, mint amiben megállapodunk. Szóval ne kezdődjenek most megint a nagy kemény nyilatkozatok, hogy mi jól odamondogatunk.

(Rabár Ferenc bejelenti, hogy ma estére a Napzártába²⁹ már meghívták, de akkor azt lemondja.)

Antall József: Az a világ legtermészetesebb dolga, hogy lemondod. Fel sem merülhet ilyenkor. Hát akkor mi értelme van a holnapi sajtótájékoztatónak? Éppen ezt kell elkerülni, úgyhogy ez fel sem merül. Eleve azt kérem, ha megállapodunk abban, hogy sajtótájékoztatót tart a Kormány, akkor előtte nem kell vállalni ezeket, mert akkor az hogy néz ki, milyen az a sajtótájékoztató? Azt viszont kérném, hogy a pénzügyminiszter úr legyen jelen a sajtótájékoztatón. A sajtótájékoztatónak az összefoglalóját a kormány szóvivő ismeri. Ha szükségesnek tűnik, vagy ha jobb, hogy ne lehessen több kérdésük, akkor fontoljuk meg azt. Javasolom, hogy akkor a Minisztertanács kormányzóvivője és esetleg a Miniszterelnökség államtitkára a gyorsprogramra vonatkozóan jelen van. A kormányzóvivő elmondja az eddigieket, őt nem tudják e vonatkozásban tovább kérdezni, és a gazdaságpolitikai államtitkár³⁰ pedig elmondja a folytatásnak a fő stratégiai irányát. Ezzel egyetértünk?

(Válasz: Igen)

Antall József: Ha meg lehet jól fogalmazni, akkor én úgy gondolom, elég, hogyha a kormányzóvivő ezt elmondja. Még arról esetleg lehet szó, bár nem biztos, hogy most, ugyanis ez attól függ, hogy milyen az összegezés az egésznek. Tehát arról lehet még szó, hogy a lakossághoz egy politikai jellegű tájékoztatással forduljunk az egészet egyben kezelve, de részletekbe menően nem. Azt hiszem, hogy az lenne

²⁹ A Napzárt a Magyar Televízió kettes csatornáján 1989 januárjában indult meg, 1989 őszétől Baló György főszerkesztősége alatt nagy befolyással rendelkező közéleti vitafórummá vált. 1993 elején szűnt meg.

³⁰ Matolcsy György.

a helyes. Nem megmondva például a tüzelőfa árát. Azt mondjuk, hogy valamennyi ilyen tételt közzé fogjuk majd tenni. Mennyi idő alatt lehet ezt kidolgozni részleteiben? Azt bejelentjük, hogy a Minisztertanács ezeket a költségvetési döntéseket meghozta, az árirányokat meghatározta, az árucikkekre való lebontása viszont a jövő hét közepére kerül nyilvánosság elé. Ebben a formában akkor határozatként ezt elfogadjuk. Akkor egy tartózkodással a Minisztertanács ezt elfogadta. Még Bod Péter iparügyi miniszter úrnak is mondom, hogy minden minisztérium felülvizsgálja ez idő alatt a belső tartalékait, felülvizsgálja az összes takarékosági, racionalizálási lehetőséget (most nem létszámban). Ha ezt nem tudjuk megcsinálni, akkor nem érünk semmit. Egy határozatban meghoztuk az előbbieket, miszerint július 20-áig minden minisztérium a belső tartalékok racionalizálási lehetőségét felülvizsgálja, abból kiindulva, hogy a költségvetésnek nincsenek ténylegesen tartalékai. Tehát esély van arra, hogy semmit nem fogunk tudni ebben az évben tenni. Sőt esélyünk van arra is, hogy egy szovjet megmerevedés lesz, egy szovjet összeomlás, amire minden lehetőség megvan. Akkor viszont mit csinálunk? Ebből kell kiindulnunk. Akkor ezzel a napi-rendi ponttal végre végeztünk.

Az 1989. évi költségvetés végrehajtásáról (zárszámadás) és az 1989. évi költségvetés hiányának finanszírozásával kapcsolatban.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter tájékoztatást ad arról, hogy az 1989. évi költségvetésnek a végrehajtásáról kell a parlamentnek számot adni. A Pénzügyminisztérium tételesen táblázatokkal számol be az 1989. évi költségvetés végrehajtásáról. Ez tulajdonképpen az előző kormány gazdálkodásának egy részleges kiértékelése, tehát egy másik kormány gazdálkodásának a lezárása, amit kér a Kormány részéről elfogadni, függetlenül attól, hogy ez nem valami jó bizonyítvány erről a gazdálkodásról ezzel az 54 milliárdos deficittel.)

Antall József: A Számvevőszék³¹ mennyiben foglalkozik még vele?

³¹ Az Állami Számvevőszék (ÁSZ) az Országgyűlés legfőbb pénzügyi és gazdasági ellenőrző szerve, amely az Országgyűlésnek alárendelve látja el feladatát, és általános hatáskörrel végzi a közpénzekkel, illetve az állami és önkormányzati vagyonnal való gazdálkodás ellenőrzését. Elődintézménye 1868-ban Császári és Királyi Legfőbb Számvevőszék néven alakult meg, amely Ausztria–Magyarország közös külügyi, hadügyi és általános pénzügyi kiadásait felügyelte. Neve 1914-ben Legfőbb Állami Számvevőszékre (LÁSZ) módosult. 1949-ben a működését rendeletileg beszüntették, 1989. október 23-án alakult újjá.

(Rabár Ferenc tudomása szerint ezzel már nem. Györgyi Kálmán legfőbb ügyész viszont felhívja a figyelmet, hogy a vonatkozó törvény szerint az Állami Számvevőszék ellenőrzi az állami költségvetés végrehajtásáról készített zárszámadást, az előterjesztés viszont nem utal arra, hogy ezt eszközölték volna, márpedig a törvény elfogadása előtt kell erre sort keríteni.)

Antall József: Ezért kérdeztem, ezért tettem fel a kérdést.

(Müller György, a MEH helyettes államtitkára szerint erre csak azután kerülhet sor, miután a Minisztertanács elfogadta az előterjesztést.)

Antall József: A Számvevőszék a parlamentnek az erre hivatott szerve. Tehát a parlament nem tárgyalhatja, hogy a saját szakmai ellenőrző szerve ezt ne végezte volna el. Egyáltalán úgy gondolom, hogy az Állami Számvevőszéket nem eléggé érzékeljük, nem csak ebben az esetben. Ez most egyre inkább előtérbe fog kerülni. Bele van építve a mechanizmusba, eltérően a népi ellenőrzéstől. Van kérdés? Miután nincs, ennek megfelelően a Minisztertanács ezt elfogadta. Akkor a következő kérdésem, ha itt szakmai hozzászólás e pillanatban nincs, mert úgy gondolom, hogy nem célszerű. Azt kérem, hogy a sajtótájékoztatón ezzel kell kezdődnie az egésznek, és úgy kell felvezetni, hogy a Minisztertanács elfogadta az 1989. évi költségvetési helyzetről szóló tájékoztatást, és ennek a summájáról kell szólni. Tehát azt kell elmondani, hogy az 54 milliárdos deficittel zárult. Kérlek, hogy ez pontosan hangozzon el! Ezzel kezdi a kormányfő, majd rátér a másodikra, hogy ennek milyen kihatása volt a mostani költségvetésre. Ott azzal kell kezdeni, hogy a költségvetésbe be volt tervezve az az áremelés, amit tulajdonképpen mégsem lépett meg az előző kormány. Utána következik a harmadik, hogy az IMF stb. miatt ezeket kellett megtenni. A Kormány most ezt teszi meg. Végig kell logikusan és nagyon hangsúlyozottan vezetni a mondanót. Lehetőleg írásban, mert ez olyan unalmas és bonyolult egy újságírónak. Ha ezt nem kapják meg írásbeli szövegben, akkor hülyeségeket fognak írni. Tehát javaslom, hogy ez írásban ki legyen osztva.

A Ford Motor Company³² magyarországi székhelyű vállalkozás létesítésének állami garanciaival kapcsolatban.

³² A Ford Motor Company amerikai multinacionális vállalatot 1903-ban Henry Ford alapította meg. A cég hírnevét 1908-ban az első sorozatgyártású személygépkocsijával, az ún. T-modellel alapozta meg. A Ford 1913-tól alkalmazta a szerelőszalagot, ezzel felgyorsította a gyártási folyamatot és elindította a tömegtermelést. Első európai gyárat 1931-ben Kölnben nyitotta meg. A második világháború alatt a gépjárművek mellett repülőgépeket és tankokat gyártott. Európai részlegét 1967-ben

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter ismerteti, hogy a Ford vállalat egy 4 milliárd forintos, körülbelül 60-70 millió dolláros beruházást készítene elő Magyarországon. A vállalat 1992 elején tudná beindítani a gyártást a VIDEOTON³³ egyik használaton kívüli telepén, és ezáltal a Ford gyár az iparpolitikának a nagy hala lehet. A negatív oldala az ügynek az, hogy ragaszkodik mindazokhoz a kedvezményekhez, amit a General Motors³⁴ megkapott. Ez év februárjában írták alá, Németh Miklós egyfelől, illetve a General Motors azt a megállapodást, amiben a Magyar Kormány nagyon nagyvonalú kedvezményeket ad, 10 éves teljes adókedvezményt, 100 millió forint munkahelyteremtő támogatást, valamint kérnének átképzési támogatást, ami körülbelül 20 millió forintot tesz ki. Ez meglehetősen rosszul hangzik, miután a magyar vállalkozókat megadóztatjuk. Egyetlen vitapont maradt, az átképzési támogatás, amivel kapcsolatban a miniszterelnöknek kellene garanciát adnia, de ebben az évben a Foglalkoztatási Alapban már semmi pénz nincs.)

Antall József: Az átképzést szeretném kérdezni. Ennek van egy formálisan nem szép része. Az átképzésre kérjük folyamatosan a németektől és a franciáktól a támogatást, és aztán azt az amerikaiaknak fizetjük. Ez az egyik, ami nagyon nem tűnik elegánsnak. Ezért lenne jó erkölcsi szempontból ezt megértetni velük, hogy ez nem egy tétel nekik, hogy ilyen támogatásban – ami nem egy nagy összeg – részesülnek. A másik pedig, ami még kevésbé szép, hogy ezt mindenképpen úgy kellene legalább beállítani, hogy egy kapott átképzési támogatási összeget bízunk rájuk, az átképzés végrehajtására. Tehát tulajdonképpen ők végzik el az átképzést.

(Győriványi Sándor munkaügyi miniszter nem javasolja a 20 millió Ft biztosítását átképzésre, mert a tárca szerint helyben van 200 alkalmazni kívánt ember, akik rendelkeznek olyan képzettséggel, ami miatt nem kell őket átképezni.)

Ford of Europe néven alapította meg. 2008-ban 5,5 millió gépjárművet gyártott, és mintegy 213 000 alkalmazottat foglalkoztatott. 2017-ben 156,7 milliárd dolláros bevétele volt.

³³ A székesfehérvári Videoton elődjét 1938-ban Vadásztöltény Csappantyú, Gyutacs és Fémárugár Rt. néven alapították meg. A második világháborút követően újraépített és az 1955 és 1991 között állami tulajdonban lévő vállalat szórakoztatóelektronikai, informatikai, védelmi elektronikai (had) termékeket fejlesztett, gyártott és értékesített. Nevét 1981-ben változtatta VIDEOTON Elektronikai Vállalatra. Napjainkban az egészében magyar magántulajdonban lévő vállalat fő profilja az elektronikai gyártási szolgáltatás, 21 tagvállalata jelenleg 9 magyarországi és 2 külföldi (Bulgária, Szerbia) telephelyen működik.

³⁴ A General Motors Companyt 1908-ban William C. Durrant és Charles Stewart Mott alapította meg. A vállalat még ebben az évben felvásárolta a Buickot, majd a Cadillac és még számos más gépjárműgyártó vállalatot. Rövid idő alatt a világ egyik legnagyobb autógyártó cégcsoportjává nőtte ki magát. A 2008-ban kirobbant gazdasági világválság hatására a cég 2009-ben csődvédelmet kért, majd az átszervezés után GM Company néven folytatta a termelést. Napjainkban teljes árbevétele alapján a világ 25. legerősebb vállalata.

Antall József: Magyarul a 20 milliőról van szó. Tehát tulajdonképpen ez egy elvi kérdés, ami nekik nem lehet egy nagy tétel, de ha mi biztosítjuk az ingyenteleket, az adómentességet, a csarnokot, akkor 20 millió forintot kérni pófátlanság tulajdonképpen. Pláne ebben a szituációban, amikor tényleg ezért kolduljuk végig Európát. Azért ezt meg kellene nekik is mondani. Nem tudom, hogy volt-e a tárgyalás során olyan, amiből már engedtek, vagy kemény feltételeket szabtak, és azt kellett eddig elfogadni?

(Bod Péter Ákos elmondja, hogy egy tárcaközi bizottság tárgyalta a céggel, amely nagyon tájékozott volt a General Motorsról, és azokhoz a feltételekhez ragaszkodtak.)

Martonyi János, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának közigazgatási államtitkára figyelmeztet, hogy ha ebbe belemegy a Kormány, akkor az egy elfogadhatatlan precedenst teremt, amire hivatkozva a multinacionálisok sokkal keményebb magatartást fognak velünk szemben tanúsítani, mint ahogy ezt eddig tették.)

Antall József: Nekem nagyon komoly fenntartásaim vannak. Kétszáz emberről van szó. Most egy olyan stádiumban vagyunk, hogy a Németh-kormány megtette ezt a lépést, mi viszont egy új kormány vagyunk. Nekünk most el kell dönteni, hogy a Németh-kormány lépését folytatjuk-e. De erre azt is mondhatjuk, hogy ez rossz döntés volt. Most egy átmeneti időszak van, bármit mondhatunk, de ha mi meg tesszük most ezt a lépést ebben a formában, azon az alapon, hogy akkor megtették ezt, akkor milyen alapon fogjuk azt mondani, hogyha holnap a Mercedes idejön, vagy a Citroën, és azt fogja mondani: ezek a feltételek. Mit fogsz nekik mondani?

(Győriványi Sándor megjegyzi, hogy a General Motors is 900 ember képzsét hozta ide, és nem kért átképzési támogatást.)

Antall József: Az átképzési díj, arról nem is érdemes beszélni. Szerintem azt ők egy pillanat alatt elhagynák, az semmi. Itt jó lenne tudni a tárgyalások menetében, hogy valóban milyen eredménnyel tárgyaltak. Így nagyon nehéz, hogy nincs senki, aki meg tudná ezek szerint ezt világítani. Ebben az egészben egy dolog tűnik vonzónak, hogy a Ford gyár, ha beruház Magyarországon, az üzletileg reklámként bizalom-építő. Csak ez.

(Bod Péter Ákos megjegyzi, hogy 4 milliárd forintot beruház, és most mi a 100 milliót keveselljük.)

Antall József: Hát akkor ebben kell döntést hozni. Én nem kifogásolom, én csak kérdezem. Egyet nem lehet csinálni, hogy most a Ford gyárnak azért adjuk meg ezt

a kedvezményt, mert a General Motors megkapott hasonlót, és ők erre hivatkoznak. Ha holnap jön bármelyik nyugat-európai vagy amerikai cég, és annak egész mást mondunk, az tarthatatlan. Tehát akkor valami olyan pontig kell visszamenni, vagy olyat jó lenne felmérni, hogy a tárgyalási pozícióban mi az előny és a veszély?

(Surján László népjóléti miniszter megjegyzi, hogy egy lényegileg hatalmát veszített kormány utolsó intézkedéseinek egyike ez, és nyilvánvaló bizalmatlansági környezetben túlzott preferenciákat tartalmazott, hogy egyáltalán az üzlet létrejöhessen. Ezért nagyon lényeges lenne, hogy a mostani kormány más tárgyalási pozícióban álljon, mint amiben az illegitim társaság állt.)

Antall József: Arról egy szót sem szóltunk, hogy ennek milyen belpolitikai hatása van, aminek az ódiumát a Kormánynak kell vállalni. A Vállalkozók Országos Szövetségétől³⁵ kezdve a kisvállalkozókig ez egy nagyon rossz benyomást keltene. A tárgyalás során meg kell világítani nekik, hogy politikailag a helyzet az nem egyértelmű. Meg kell mondani, hogy a 20 millió az eleve tarthatatlan, mert azzal foglalkozunk, hogy támogatást kérünk az egész világon az átképzésre, és akkor ezt kifizetjük egy cégnek. Egymás után jönnek a német, a francia cégek, és az átképzés őket is érinti. Mit csinálunk, ha ők is ezt kérik? Tudják, hogy Nyugat-Európa támogat, miközben Amerika a hitelekben nullpontra ment le bennünket. Érzékeltetni kell velük azt, hogy az Egyesült Államok a támogatás tekintetében, akár a hitelek tekintetében, akár betétek és egyebekben sajnos mostohán bánik velünk. A nagy rokonszenvünk mellett stb. ezt szeretnénk javítani, de nem így. Egyszerűen egy lehetetlen helyzetben vagyunk e tekintetben, ezt a vonalat kellene érzékeltetni velük. Mi szívesen vennénk, örülnénk nekik, ha itt beruháznának, de ezt kellene mindenképpen elmondani. Nem tudom, hogy az érvrendszerben használták-e mindezt. Nagyon nehéz így, hogy nincsenek itt, akik velük tárgyaltak, és emiatt abból semmit nem tudunk. Úgyhogy én azt hiszem, hogy valóban a tárgyalás nem lehetett egy nagyon következetes tárgyalási mód, és biztos, hogy a reflexek itt nagyon rosszak az apparátusban. Itt folyamatosan egy demoralizált hadsereg pszichéjével tárgyal az apparátus általában. Lehet, ha látnám őket, akkor más lenne a véleményem. A másik dolog pedig, hogy akkor ezeket a biztosítékokat még feltétlenül be kell építeni a telekkérdésbe.

³⁵ A Vállalkozók Országos Szövetsége (VOSZ) 1988-ban alakult meg mint az első önkéntes, a többségi magyar magántulajdonú vállalkozások országos gazdasági munkaadói érdekképviselője. A szövetség legfontosabb céljaként a vállalkozók országos és helyi döntéshozó fórumok előtti érdekképviselését, a kis- és középvállalkozások tőkeerejének és piacképességének növelését, továbbá a nagyvállalatok speciális igényeinek közvetítését jelölte meg.

*(Bod Péter Ákos közbeveti, hogy itt félreértésről lehet szó, ugyanis a telek magyar tulajdonban van, és abban is marad, azt csak bérli a cég.
További hozzászólásokat követően.)*

Antall József: Hát kérem szépen. Nem értek hozzá, de ami eddig ezekből összetevődött, akkor ebből ezek szerint semmiféle haszon nincs. Most egyet nem értek, hogy hogy lehetett ezt ebben a formában letárgyalni, és ki irányította a tárgyalást?

(Bod Péter Ákos elmondja, hogy a vállalat exportálja a saját alkatrészét, és ennek fejében behoz Ford autókat. Miután Magyarország nem gyárt autót, erre az autóra szükség van, tehát ezt veszteségnek fölfogni nehezen tudja egy olyan országban, ahol 10 évet meghaladó a kocsik átlagéletkora. Ráadásul a szándéknyilatkozatában vállalta, hogy megrendelést ad a magyar iparnak.)

Antall József: Én ezt mind értem, és nem is vagyok ellene. Antipopulistaként vagyok számon tartva. Tehát nem arról van szó, hogy én külföldiellenes vagyok, ellenkezőleg. De nekem az a véleményem, hogy azt is meg lehet csinálni, hogy egy ország olyan politikát folytat, hogy rábízza azt, hogy mit hoznak be, és mit visznek ki. Ez lehet Monaco, ahol mindent lehet csinálni. Egyet nem lehet csinálni, mégpedig két-félét. Erre nagyon érzékeny a világ, és erre az üzleti világ is: két- vagy háromféle megoldást ajánlani. Szóval nekünk ki kell alakítani, s ezt hiányolom, tehát ki kell alakítani a feltételrendszert. Minden ilyen tárgyaláshoz kell valamilyen közös feltételrendszer, mert azt nem lehet csinálni, hogy a Siemensnek³⁶ mást fogunk mondani, a Fordnak mást fogunk mondani, és a harmadiknak is mást. Ez az, ami egy országot a nyugati üzleti világban erkölcsileg, üzletileg, bizalom tekintetében minősít, mert onnantól kezdve semmibe nem vesznek bennünket. Na most erre megvannak a precedensek, és ez az ügy egyet előhozott. Előhozta azt, hogy utána kell nézni ennek az egésznek, hogy mi a feltételrendszere Ausztriában, Spanyolországban, Portugáliában vagy bárhol, ahol ez megvan. Ehhez kell kialakítani a feltételeket, megnézni, milyen jogszabályokat kell sürgősen módosítani ahhoz, hogy a feltételrendszer legyen. Megnézni azt is, nincs-e ezeknek az üzleteknek olyan része, ami tulajdon-

³⁶ A Siemens német multinacionális technológiai konszernt 1847-ben Werner von Siemens és Johann Georg Halske alapította meg Siemens & Halske néven. A cég úttörő szerepet játszott a villamosításban. 1907-ben a hetedik legnagyobb német vállalatnak számított. Napjainkban működése a feldolgozóiparban felöleli az automatizálást és a digitalizálást, az épületek intelligens infrastruktúráját, a vasúti közlekedési megoldásokat, valamint az egészségügyi technológiát és a digitális egészségügyi szolgáltatásokat. A Siemens Európa legnagyobb ipari gyártó vállalata, az ipari automatizálás és az ipari szoftverek piacvezetője a világon.

képpen a magyar jogrendszerbe ütközik. Tehát azt is, hogy jelen pillanatban még nem követtünk-e el bárhol törvényteleniséget. Ezt is meg kell vizsgálni. A politikai érvelést elmondtam. Mindezek mellett ez lehet tulajdonképpen hasznos is. Tehát én nem az ellen vagyok, hogy mi ezt megkössük. Azonban ez megint egy olyan dolog, ami a Minisztertanács elé tulajdonképpen úgy kerül, hogy nincs megvitatva, nincs előkészítve. Tulajdonképpen nem is tudom, a Gazdasági Kabinet foglalkozott vele?

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter elmondja, hogy a Kabinet egyszer tárgyalta, de visszaadta azzal, hogy Bod Péter próbáljon még egy tárgyalást lefolytatni a céggel.)

Antall József: Jó, hát nem ez az első, amiből az általánosra jutottunk, de mindenestre ez is egy olyan ügy, ami azt mutatja, hogy ezt ki kell a legsürgősebben dolgoztatni. Tehát ezeknek a szakembereknek, akik ott tárgyaltak, és feltehető, hogy nem a legjobban tárgyaltak, el kell készíteniük azt, hogy mi a feltételrendszer, az igazságügytől kezdve mindenkit bevonva dolgozzák ezt ki. Utána ezt el kell bírálni, hogy el tudjuk-e fogadni, mint egy feltételrendszert, és mik a teendők. Na most egyet kérek azért, hogy ne kezdjük tárcánként védeni.

(Balsai István igazságügy-miniszter megjegyzi, hogy az apparátust egy másik rendszer logikájával gondolkodó, másféle politikai szempontokat figyelembe vevő emberek alkotják.)

Antall József: Hát ez ugyanaz, hogy én is megkaptam a Mazowiecki üdvözlésére azt a beszédet, hogy a Tanácsköztársaság alatt együtt véreztünk lengyelek és magyarok.³⁷ Ezt kellett volna elmondanom a Mazowieckinek. Ez az apparátus.

(Győriványi Sándor elmondja, hogy tegnap a Kabinetben határozottan felszólaltak, mert a tárcának egy évre 1000 fő kiképzésére van 8 millió forintja, itt pedig 200 főre kérték egy esetleges három hónapos átképzésre 20 milliót.)

Antall József: Ezen túl vagyunk, a 20 millió elintézve. A többiről kell döntenünk. Van egy rendelettervezet, ami arra vonatkozik, hogy adunk kedvezményt. Tehát egy rendelet, amit alá kellene írni, és akkor megjelenik a hivatalos lapban rendelet formájában, ahol felhatalmazást kell adni az adókedvezményre, amit mindenki azonnal olvashat, tíz év, 100%-os adókedvezmény. Ez a kérdés. Kérem szépen, a Kormánynak

³⁷ Az utalás a lengyel–szovjet háborúra vonatkozik, amely időben túlmutat a magyar Tanácsköztársaság időszakán, mivel 1919. február 14-től az 1920. október 18-án megkötött fegyverszüneti egyezményig tartott. A háborút lezáró békeszerződést 1921. március 18-án Rigában írták alá, amely kijelölte a lengyel–szovjet határt, és megszabta a kapcsolatokat a két állam között.

ebben állást kell foglalnia egyszer, hogy ezt rendeletként most kiadja-e, aminek az alapja a törvényben meghatározott ötéves adókedvezménytől való eltérés.

(Miután többen még mást is szóba hoznak a hozzászólásuk során, Bod Péter Ákos megjegyzi, hogy az egyetlen kérdés, amiben dönteni kellene, az a kormánygarancia, illetve a Kormány kompetenciájába tartozó adókedvezmény.)

Antall József: Szóval itt arról van szó, hogy ha a VIDEOTON és egy kereskedelmi bank tárgyal, ehhez kell kormánygarancia. Akkor kormánygaranciáról van szó, és arról kell nekünk dönteni, hogy hozzájárulunk-e a törvény adta ötéves felhatalmazáson túl a tíz évhez. Hogyha most a Kormány, egy minisztérium vagy több minisztérium képviselője tárgyal a Ford-küldöttséggel, akkor az a felelősség is most bennünket terhel. Én a következőket javasolnám. A Ford céggel azt kell közölni, hogy tekintettel arra, hogy a tárgyalást még nem fejezték be, ezért a Kormány ezt még nem tűzte napirendre. Mi lenne ebben az esetben? Nem tűzte napirendre, mert ez a tárgyalás még nincs előkészítve. Tehát nem kell a Fordnak azt mondani, hogy bármilyen szándéka kifogásolható. Ez az ügy még nincs abban a stádiumban, hogy ezt a Kormány le tudja tárgyalni. Ezt a minisztertanácsi rendeletet így nem lehet kiadni.

(Bod Péter Ákos megjegyzi, hogy szerinte az ügy a tárgyaló felek között már egyeztetésre került. Egy dolgot kell eldönteni, a 10 éves adókedvezményt, ami viszont a Minisztertanács kompetenciája, ezért a döntést a Kormány nem tudja elkerülni.)

Antall József: Ki a tárgyalás vezetője?

(Bod Péter Ákos elmondja, hogy ebben az ügyben Auth Henrik államtitkár a csapat vezetője.)

Antall József: Nem lehet idehívni?

(Bod Péter Ákos szerint nem, mivel nincs telefonja, nem kapott a Postától telefont.)

Antall József: Kérem a gazdasági embereket, hogy mondjanak valamit végre, hogy mit tegyünk. Kérem, hogy most már próbáljunk valamit dönteni, mert ez így lehetetlen dolog. Ennek a didaktikai és pedagógiai hasznosságát már kiélveztem, most már, azt hiszem, mindenki kéjeleg abban, hogy milyen tanulságos volt. Már kiképződtünk rajta, ezért a demonstratív célját nem kell tovább folytatni. De most már szeretném akkor végre tudni, milyen lehetőségünk van? Ha már a Gazdasági Kabinetben nem

jutottak előbbre, ki fizeti, milyen pénzből? Itt van, kérem, a pénzügyminiszter, és tessék a gazdaságpolitikai miniszterek, szakértők is itt vannak, ezért kérdezem: kik értenek egyet? Tessék.

(Több hozzászólást követően.)

Antall József: Tehát akkor rögzítsük úgy a határozatot, hogy tíz évre, ezzel a törvény által adott további ötéves felhatalmazással a Kormány nem él, mivel ez ellentétes a Kormány meghirdetett politikájával. Tehát a Minisztertanács úgy foglal állást, hogy az Országgyűlés által törvényben biztosított, tíz évre vonatkozó felhatalmazással nem él. Tehát adókedvezményt öt év felett a Kormány nem nyújt külföldi vállalatnak. A Minisztertanács olyan határozott állásfoglalást hozott, hogy ezzel nem él, mert ez a Kormány programjával ellentétes. Semmiféle esetben sem ad ilyet, még a Siemens esetében sem. A továbbiakban minden tárgyalásra kiadja ezt az utasítást, hogy ezzel nem él, mert ez ellentétes a Kormány programjával. Ebben kell egyszer állást foglalni, hogy erre nincs módunk. Ennek következtében ezt, az adókedvezményre vonatkozó minisztertanácsi rendeletet nincs módjában a Kormánynak kiadni. Azt kell velük közölni, hogy ez egy felfüggesztett döntés volt, ezt még a Németh Miklós kormánya hozta akkor és az akkori parlament. De a mostani kormány nem tudja ezt a lépést megtenni a megindult beruházások közepette. A másik, amit nem tud megtenni, az a 20 milliós átképzési hozzájárulás adása, mert ezzel kolduljuk végig Európát, és erre kapjuk egymás után az ígéreteket vagy a konkrét segélyeket. A belga és egyéb ország munkaügyi minisztériuma megkapja a Közös Piacról erre a támogatást. Bár kapunk mi is támogatást az átképzésre, sőt konkrétan meg is kell mondani, hogy ilyen ajánlatokra számítunk. Baden-Württemberg Mercedes,³⁸ Bajorország BMW,³⁹ ahol átképzésre, vagy Franciaországba kiképzésre munkásokat haj-

³⁸ Karl Benz 1890-ben alapította meg a Daimler-Motoren-Gesellschaft (DMG) nevű céget, amelynek nevét 1900-ban változtatta Daimler-Mercedesre. Az ún. Mercedes-csillagot mint védjelet 1909-ben jegyezték be, 1910-től hűtőráccszimbólumként is használták. 1926-ban a Daimler-Motoren-Gesellschaft egyesült a konkurens Benz & Cie-vel, s így jött létre a Mercedes-Benz márkanév. A cég napjainkig a minőségi járművek, az innováció szimbóluma, presztízmárkája. A személyautók mellett a buszok és a teherautók piacán is meghatározó szereplő.

³⁹ A müncheni központú BMW (Bayerische Motoren Werke AG, magyarul: Bajor Motorgyár Rt.) céget 1913-ban Karl Rapp Rapp Motorenwerke néven alapította meg, 1916-ban nevezték át mai nevére. A BMW eredetileg – egészen 1945-ig – repülőgép-hajtóműveket gyártott. A gépjárműgyártás 1928-ban kezdődött, miután a BMW átvette az Eisenach Járműgépgyárat Fahrzeugfabrik Eisenach AG). 1959-ben a cég mély válságba került. Az átszervezést követően, 1962-ben kezdett a cég talpra állni. 1970 és 1993 között az igazgatóság elnöke Eberhard von Kuenheim volt. Vezetése alatt a BMW alkalmazottainak a száma 23 ezerrel 71 ezerre nőtt; Németország mellett Ausztriában,

landók kivinni, tehát ott hajtják végre az átképzést, ezért nincs módunkban ezt megtenni. Ez a második, ez vonatkozik tehát a 20 millióra. Most az átképzésről beszélünk, amihez tehát a Kormány a 20 millió forintot nem tudja biztosítani. Ez a második, amit kimondunk elvileg. A harmadik, hogy az egyéb kérdéseket, ahol hézagok vannak, amik most elhangzottak, azokat tisztázni kell. Ezért felkérjük az iparügyi minisztert, hogy személyesen vezesse a Kormány nevében a tárgyalásokat. Vonja be ebbe azokat a tárcákat is, akik ebben érdekeltek. Végül marad az egyik kérdés, a telek. Jogi szakértő vizsgálja meg ezt a kérdést, amit felvetett Kiss Gyula, hogy ebben a vonatkozásban, hogy áll a helyzet. Ezzel most mi ne foglalkozunk, mert ez egy részletkérdés, amivel nem lehet minisztertanácson foglalkozni. Ami itt fennáll, az a 100 millió forint a Foglalkoztatási Alapból,⁴⁰ ami viszont üres. A 100 milliót, a Foglalkoztatási Alapból szükséges pénzt csak a jövő évben tudjuk biztosítani, tehát legyen benne a szerződésben, hogy 1991. január 1. után. Mi van még elem, ami a tárgyaláson neked kell?

(Bod Péter Ákos szerint ebben az ügyben a legfontosabb az adó, mert az, hogy átképzési hozzájárulást adunk vagy nem adunk, ez azért nem lényeges.)

Antall József: Ennek a vitának a tanulsága az, hogy ki kell dolgozni a feltételrendszert, de most a konkrétumokat intézzük el. Van-e még a közgazdászoknak ehhez, vagy valamit kihagytam az elhangzottak alapján? Akkor sikeres tárgyalást kívánunk a vacsora mellé az iparügyi miniszternek. Még egyszer kérem a Gazdasági Kabinetet, hogy ilyen formában így ne hozzunk ide témát. Szóval, ha most történetesen a kérdésekre ránézünk, és ezek nem gyanúsak, és ezek nem okoznak problémát, és ha rá van írva, hogy mindenki egyetért, akkor elvileg azt jóváhagyjuk. Szóval ilyen nem történhet meg a jövőben.

Dél-Afrikában és az Amerikai Egyesült Államokban is telephelyet létesített. Napjainkban a Mercedes és az Audi mellett a minőségi járművek, az innováció szimbóluma, egyik presztízsmárkája.

⁴⁰ A Foglalkoztatási Alap a foglalkoztatási programokkal kapcsolatos elkülönített állami pénzalap, eredetileg a költségvetésből és a privatizációs bevételekből épült fel. Célja a foglalkoztatáshoz, a munkanélküliséghez, a képzési rendszerhez kapcsolódó pénzeszközök összevonásával a foglalkoztatáspolitikai források egységes kezelése. Az Alapon belül szolidáris (a passzív eszközök finanszírozására), foglalkoztatási (az aktív eszközök finanszírozására), bérgarancia és képzési alrészletet különítettek el. Az elkülönített alaprészek bevételeit és kiadásait a központi költségvetésről szóló törvény alcímenként, illetve jogcímenként tartalmazza.

1990. július 26-i kormányülés

A tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról és az árak megállapításáról szóló törvények tervezetével kapcsolatban.

(Balsai István igazságügy-miniszter az ismertetőjében elmondja, hogy ez a jelenlegi hazai jogrendünkől teljesen kiveszett, kereskedelmi jellegű törvény, amely a piacgazdálkodásra való áttérés szükségszerű velejárója, ami egyben létrehozza a versenyfelügyeleti szervet is.

Több hozzászólást követően.)

Antall József: Tessék, van még hozzászólás? Visszatérnék az egyik kérdésre, az elnevezésre. Az elnevezés kérdésében a Versenyhivatal tűnik indokoltabbnak, azonban megfontolandónak tartom, ha Versenyhivatalnak⁴¹ nevezzük, akkor még valamit hozzá kell tenni, legalább két szót, hogy „Központi Gazdasági” Versenyhivatal. Ezt korábban nem javasoltam, de így, hogy Versenyhivatal – kivéve a gazdasági szférát és a szakértőket –, ez „Lóverseny Hivatal és Versenyiroda”, és az emberek bukmékeket⁴² fognak keresni. Ez az egyik. Tehát én egyetértek azzal, hogy Versenyhivatal, de akkor tessék kitalálni a jelzőt hozzá. A másik kérdés: mindig nagyon problematikus, ha a hatalmi ágazatok kialakult rendjével ellentétben, vagy a kialakult gyakorlattal ellentétben próbálunk kvázi megoldásokat találni. Végeredményben ez a bizonyos kvázi bíróság és ugyanakkor egy hivatal kérdése megvalósítható, de az állam szerkezetében – amire felhívta már Müller helyettes államtitkár úr is a figyelmet, ezt kerestem magam is – nem tudni, hogy hova tartozik ez a szervezet. Ez egyszerűen elképzelhetetlen ebben a formában. Vagy azt mondjuk, hogy nem kvázi bíróság, és bírósági funkciót adunk neki, és akkor a bírósági szervezetben keressük a helyét valahol. Ebben az esetben a bírósági ágazat közé soroljuk, és egy köztársasági elnöki kinevezéssel független szerv az államhatalomtól. Ezt el tudom képzelni. Vagy egy más, teljesen független kategóriának tekintjük, de úgy, hogy sem a Kormány alatt, sem a parlament alatt nem áll. Elvileg, ha a parlament alá tartozik, annak ellene vagyok. Erre van példa, nemcsak az Állami Számvevőszék, hanem most tartottuk éppen rossznak a Vagyonügynökség parlament alá helyezését, és döntöttünk ebben a kérdésben. Mi indokolja azt, hogy létrehozzunk egy olyan szervezetet, amelyik sehova sem tartozik? Egy parlamentáris demokráciában vagy a parlament mint tör-

⁴¹ Végül hivatalosan Gazdasági Versenyhivatal (GHV) néven alakult meg mint a Kormánytól független államigazgatási szerv, amely az Országgyűlés felügyelete alatt működve a piaci verseny tisztasága felett őrködik. Élén az elnök áll. Ezt a tisztséget 1991 és 1998 között Vissi Ferenc töltötte be.

⁴² A bukméker a versenyek indulóira leadott fogadásokat összegyűjtő személy.

vényhozó hatalom közvetlen felügyelete alatt tartjuk, vagy a Kormány felelős érte. Ki a felelős ezért? Vagy bíróságnak tekintjük, de akkor nem szolgáltató funkciót lát el a kormányzat részére. Ez egyszerűen így nem helyezhető el az állami hierarchiában. A népképviselői demokrácia szabályai szerint ebben a formában alkotmányjogilag sem érzem az elhelyezését megalapozottnak. Arról nem szólva, hogyha figyelembe vesszük – hogy ha nem bíróság, hangsúlyozom még egyszer, hanem egy hivatalról van szó – az Állami Vagyongyűnökséget, amelyik szintén óriási jelentőségű, nagy szerepet játszó, a kormányzat alá helyeztük, akkor egyéb, ugyancsak kiemelkedő jelentőségű és hagyományú intézményrendszerek is ide tartoznak. Nem a jelenlévők miatt mondom példaként a Központi Statisztikai Hivatalt.⁴³ Nekem nem az a célom – félreértés ne essék –, hogy a Kormány alá tartozását biztosítsam, hiszen mindenki tudja, hogy a Kormány alól igyekeztem mindent a tárcákhoz helyezni, hogy ne legyen az a kialakult gyakorlat, hogy minden itt koncentrálódik, de valahová tartoznia kell az állami hierarchiában. A törvényhozásnak felelős kormányzat lehet az egyik, amelyik felelős, vagy maga a törvényhozás közvetlenül, vagy a bíróság és a bírói ágazat. Ezt tekintem aggályosnak, és úgy gondolom, hogy ezt meg kell vizsgálni.

(Balsai István szerint két intézményről van szó, egy országos hatáskörű állami költségvetési szervről,⁴⁴ amiről valóban lehet dönteni, hogy valahová tartozzon, valamint a kvázi bíróságinak mondott Versenytanácsról,⁴⁵ amely ennek a hivatalnak a keretében működik, de nem hivatali szervezetként.)

⁴³ A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 1871-ben alapított, kormányfelügyelet alá tartozó országos szerv. Legfőbb hatásköre a gazdasági és társadalmi adatok gyűjtése, feldolgozása és közzététele.

⁴⁴ A politikai kontroll tekintetében a közigazgatás központi szerveinek két nagy csoportját lehet megkülönböztetni: a minisztériumokat és az ún. országos hatáskörű szerveket. A kettő közötti különbség politikai és hierarchikus jellegű: a minisztériumok a politikai közigazgatás részeként a végrehajtás mellett egyben politikai programadó, döntéshozó intézmények, míg az országos hatáskörű szervek általában végrehajtás jellegű feladattal bírnak. Az országos hatáskörű szervek száma nagyobb, mint a minisztériumoké, és gyakran változó. Egy részük nagy hagyományokkal bír, a kormányzati struktúrába beépült intézmény (ilyen például a közvetlen kormányfelügyelet alá tartozó Központi Statisztikai Hivatal vagy az adóhatóság, a NAV), más részük a mindenkori kormánypolitika szükségleteihez, gyorsan változó igényeihez igazodó szervezet. 1990 előtt az országos hatáskörű szervek két kategóriája létezett. Mintegy 25 szervezet közvetlenül a Minisztertanács felügyelete alá tartozott, ezek fele közigazgatási szerv, a másik fele, mint például a Magyar Rádió, a Magyar Televízió vagy a Magyar Távirati Iroda gazdasági-kulturális szervezet volt. Az alsóbb, miniszteriális felügyelet szintjén száznál is több ilyen szervezet működött. Utolsó jogállási szabályozásukra 1979-ben került sor.

⁴⁵ A Versenytanács a GVH versenyfelügyeleti eljárásait érdemben lezáró határozatokat meghozó – valamint azok végrehajtását elrendelő –, a hivatalon belül elkülönült döntéshozó testület. A Versenytanács bírálja el egyúttal a vizsgálók által a versenyfelügyeleti eljárás során hozott ún. közben-ső végzések elleni jogorvoslati kérelmeket is. Tagjait a hivatal elnökének javaslatára köztársasági

Antall József: Én el tudom képzelni, hogy azt mondjuk, hogy van a Versenytanács, és a Versenytanács egy kvázi bíróság, amelynek van elnöke, és vannak tagjai, akik kvázi bíróságként működnek, amelynek tagjait kinevezi a köztársasági elnök, mert itt a tagokról is szó van. Emellett a Versenytanács mellett van egy iroda, amelyik azt a célt szolgálja, hogy a Versenytanácsnak mint kvázi bíróságnak ellássa az adminisztratív teendőit. Akkor a kvázi bírósági szervezet annak megfelelő adminisztratív apparátussal rendelkezik. Akkor elképzelhető ez a megoldás, de az, hogy egyik oldalon van egy Versenyhivatal, amelyik olyan hivatal, mint a kormány alá tartozó más országos hivatalok elnökkel és mellette van a Versenytanács, amelyik tulajdonképpen államigazgatási szempontból egy igazgatótanács – ha a Vagyongyűnökséghez hasonlítom –, és emiatt ez a két szervezet tulajdonképpen nem tartozik sehová, ezt érzem problémának.

(Szabó István, a legfőbb ügyész helyettese szerint igazságszolgáltatási alapelv az, hogy igazságszolgáltatás csak bíróság útján történhet, ezért ellenzi a kvázi bíróságok létesítését. A tervezet szerint egyértelműen egy Kartellhivatal, illetve más néven Versenyhivatal állna fel, amely államigazgatási szervként⁴⁶ jár el.)

Antall József: Ugyanebből kiindulva nem tartom akkor helyesnek, hogy közjogi jellegű intézkedésnél, vagy államigazgatási kérdésben kvázi dolgokról beszéljünk. Ennek következtében úgy gondolom, hogy akkor világosan meg kell határozni, ha ez hivatal, és döntése megtámadható bírói úton – mint egy közigazgatási szerv által hozott állásfoglalás –, akkor legkevesbé sem fogható fel kvázi bíróságnak. Ha tehát az állami hatalmi ágazatok elválasztása szempontjából vesszük, akkor ez a lehetőség kiiktatódik, és ez legfeljebb egy közigazgatási jellegű állásfoglalásnak fogható fel. Ebben az esetben az állami hierarchián belül csak a végrehajtó hatalom körébe tudom utalni, és akkor kormányzati felelősség alá tartozik. Ha nem igazságszolgáltatás, nem törvényhozás, nem önkormányzati szerv, akkor egyedül kormányzati szerv, ezt lehet csak alkotmányjogilag, megítélésem szerint, levezetni. Amennyiben kormány alá tartozó szerv, akkor ehhez kell alkalmazkodni, és ha a kormányt terheli a felelős-

elnök nevezi ki, illetve menti fel. A kinevezés hat évre szól, a kinevezett versenytanács tag a hat év lejártát követően egy alkalommal újból kinevezhető.

⁴⁶ Az államigazgatási szervek a közigazgatási szervek közül az államigazgatási feladat- vagy hatáskört ellátó közigazgatási szervek. Ide tartoznak a centralizált és koncentrált központi államigazgatási szervek, valamint a helyi (területi és települési) dekoncentrált szervek. Központi államigazgatási szerv a kormány, a kormánybizottság, a minisztérium, az autonóm államigazgatási szerv, az önálló szabályozó szerv, a kormányhivatal, a központi hivatal, a rendvédelmi szerv és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat.

ség, a kormány nem vállalhat felelősséget olyan szervért, amelyiket önmaga, ebben az értelemben, nem felügyel. Tehát úgy gondolom, hogy ezt a kérdést fel kell oldani.

(További hozzászólásokat követően.)

Antall József: Azt hiszem megállapíthatjuk, hogy mindenképpen szükség van erre a törvényre. Nyilvánvaló, hogy egy törvényt akkor kell hozni, amikor egy adott közegben el kell rendezni valamit, vagyis, amikor már valami kialakult. Ez az egyik eset, amikor szükséglet szerint válik egy törvény szükségessé. A másik eset a programtörvények: minden politikai átalakulásnak és minden történelmi korfordulónak és minden reformkorszaknak az a jellemzője, hogy programtörvények születnek, amelyek hosszú évekre előremutatóak. Magyarországon 1867 után 10 évig teljesen irreális, a közeget teljesen meghaladó programtörvények születtek. Ez tipikusan egy olyan programtörvény, amire azért van szükség, mert húzóereje is van, ezért feltétlenül javaslom az elfogadását. Visszatérve a kinevezés kérdésére: félreértés ne essék, én magam javasoltam különböző szervezeteknél, hogy a köztársasági elnök legyen a kinevező, mert számomra teljesen mindegy, nemcsak személy szerint, hanem a mindenkor a miniszterelnöknek is. Miután a miniszterelnök előterjesztési és ellenjegyzési joga következtében nem tud egyébként sem a kormányzattal ellentétes kinevezést végrehajtani a köztársasági elnök, tehát nem erről van szó. Itt kizárólag arról van szó, hogy egy bizonyos hierarchiában elhelyezve azonosságot kell biztosítani a hasonló jellegű szervezetek között. A másik, a közvetlen beavatkozás kérdése: megítélésem szerint egy jogállamban a kormány felügyelete nem azt jelenti, hogy közvetlen utasításos rendszerrel részletekbe menően beavatkozik, hanem amire törvény van, és amilyen törvényt hozunk. A kormányzat felügyelete kizárólag arra vonatkozik, hogy kinevező hatóságként szerepel, és utána a törvényben meghatározott feltételek szerint a működést felügyeli. Ez vonatkozik más hivatalokra is. A Központi Statisztikai Hivatal működésébe se avatkozunk bele, nem avatkozunk más hasonló szervezetek működésébe sem, csak kizárólag akkor, ha a fennálló törvényekkel ellentétesen működne. Ezt jelenti a kormányfelügyelet, semmi mást. Nem hiszem, hogy ebben az értelemben, bármilyen szempontból ez a törvény a közvetlen veszélyt jelentené, és nem egy végrehajtó szerve lesz a Kormánynak, ezért ennek következtében ez fel sem merülhet. Ezek után azt hiszem, hogy a kérdésben eddig elhangzottak figyelembevételével javasolnám, ha a Minisztertanács egyetért azzal, hogy azt mondjuk, hogy a verseny törvény-javaslatot a Minisztertanács általánosságban elfogadta, és a módosítások végrehajtására felkéri az előterjesztőket, tehát az itt elhangzottak és a vita alapján kialakult állásfoglalás figyelembevételével. A fő kérdések az állami hierarchiában való elhelyezés, a kinevezési jogkör stb. A bírósághoz

megjegyezve – nem tudom, lehet, hogy tévedek, de úgy gondolom –, nem újratárgyalásra lenne talán indokolt visszaadni az ügyet, hanem a bíróság megsemmisíthetné a döntést, és automatikusan a döntést újra kellene tárgyalnia a Versenytanácsnak. Hiszen akkor a bírósági hierarchiába sorolnánk a Hivaltal azzal, hogyha újratárgyalásra kötelezhetné a bíróság, és mint egy alacsonyabb fokú bíróságot utasítaná. Éppen azért, mert hatósági jelleggel működik, akkor azt lehet tenni, hogy a döntését jogellenesnek minősíti, vagy visszautasítja. Nem tudom, hogy helyes-e, kérem a jogi szakvéleményt.

(Az ülésen részt vevő jogászok elmondják az ezzel kapcsolatos szakmai véleményüket.)

Antall József: Akkor javasolnám, hogy a határozat úgy szóljon, hogy a Minisztertanács általánosságban elfogadta a törvényjavaslatot. Elfogadta a Versenyhivatal felállítását, bár az elnevezés kérdésében nem döntöttünk, hogy keressünk-e még kiegészítést a „Versenyhivatal” kifejezés megtartása mellett. Indokolt-e például, hogy „gazdasági”, vagy mondjunk-e még valamit? A részleteket korrigálva, kiegészítve kérjük, hogy két hét múlva a Minisztertanács elé módosítva úgy jöjjön vissza, hogy a Gazdasági Kabinet is még tárgyalja meg. Kérem, hogy a Gazdasági Kabinet hívja meg az Igazságügyi Minisztérium és a Miniszterelnöki Hivatal képviselőjét és természetesen az előterjesztőket, valamint mind a Statisztikai Hivatal elnökét, mind az Árhivatal⁴⁷ elnökét. Az Árhivatal kérdéséről, azt hogy megszűnik és átalakul, nem tudom, hogy célszerű-e az általad említett okokból külön is szólni. Egy okozati összefüggést hozunk elvileg abban, hogy az Árhivatal alakul át Versenyhivatallá. Úgy gondolom, hogy meg kell keresni annak a módját, hogy az Árhivatal megszűnik, és az Árhivatal feladatkörében – két hét múlva kérek erre is akkor a végleges döntéshez javaslatot – megalakul a Versenyhivatal. A megalakuló Versenyhivatal – mivel mindez jelenleg a Pénzügyminisztérium szervezetéből fog kinőni – apparátusa és a személyi összetétele összefüggésben lesz ezzel. Sokkal helyesebb, ha a kettőt nem keresztelőnek fogja a külvilág tekinteni.

⁴⁷ Az Országos Árhivaltal (OÁ) az 1930-as években alapították. Országos hatáskörű, gazdaságirányítási szervként 1957-ben szervezték újra, feladata a központi árpolitika kialakítása volt. 1967-ben egyesítették az Anyaghivatallal, ekkortól Országos Anyag- és Árhivatal néven működött 1990-ig.

1990. szeptember 9-i kormányülés

Az állami költségvetés 1990. évi várható helyzetével kapcsolatban.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter ismerteti, hogy a múltkori kormányülésen úgy döntött a Kormány, hogy a határozati javaslatokat összedolgozza a Gazdasági Kabinet, és abban rögzíti a költségvetés jövőendő feszültségeit elkerülendő intézkedéseket és azokat az intézkedéseket, amelyek a többletigényeknek az elfogadására vonatkoznak.)

Antall József: Fölteszem a kérdést. A Kormány úgy ítéli meg, hogy jelenleg végre tudunk hajtani egy energiaár-emelést?

(A kérdésre Bod Péter Ákos, ipari és kereskedelmi miniszter válaszol, miután két módon is érintett, egyrészt mint ágazati felelős, másrészt mint politikus. Szerinte ez – a vidéket járva és a tapasztalatai alapján – politikailag öngyilkos lépés volna. Ezt az iraki ügyre nem lehetne ráfogni, és miután erre parlamenti jóváhagyás is kellene, de a parlamenti eladása is nagyon bonyolult lenne. Viszont a kormányprogram része az, hogy a magyar energiaárakat fokozatosan és lépésenként emelni kell, és az közgazdaságilag teljesen indokolt, ezért ő egy kétlépcsős emelést javasol: most, valamint majd január 1-jétől.)

A kérdéshez még többen hozzászólnak, köztük Boross Péter tárca nélküli miniszter, aki az energiaár-emelés kérdését nem kapcsolná össze a költségvetés gondjaival, és az ár-emelést a választások utánra halasztaná, de nem közvetlenül utána, hanem későbbre, mondjuk, decemberre.)

Antall József: Akkor, azt hiszem, hogy a végére értünk. Először is akkor, azt hiszem, amit Kádár Béla elmondott, az energiaár-emelésnek és az energiatakarékoságnak a gazdaságszerkezet átalakításának a szempontjából is jelentősége van. Ez viszont felvet egy másik kérdést is bevételi szempontból, mivel ez egyben azt is jelenti, hogy bizonyos árak nőnek, ezért kompenzálni kell a költségvetési szerveket, mert ezt nem tudják kigazdálkodni. Továbbá kompenzálni kell szociális téren, és egyébként is lehet inflációs hatása. Ennek ellenére az áremelés szerkezetileg nyilván indokolt lehet. Össze lehet kapcsolni a kettőt, vagyis az ár emelkedését az áremeléssel. Mi lehetünk abban egyértelműek, hogy prognosztizáljuk az áremelést, és ezt megtesszük november 1-jével a szerkezetátalakítás első lépéseként, és megtesszük az áremelést január 1-jén, vagy február 1-jén második lépésként. Ezeket feltehető, hogy meg lehet indokolni folyamatosan az áremeléssel, jelezve azt, hogy ha a világpiaci ár csökken, akkor majd le fogjuk csökkenteni. Tehát, mondjuk, ezt közgazdasági értelemben, azt hiszem, külön kellene választani, hogy ezeket folyamatosan

csináljuk a szerkezetátalakítás szempontjából. A másik dolog a költségvetés szempontjából a választások időpontja. Nem véletlen, hogy a független tagjai a Kormánynak egyértelműbben képviselik ezt a közgazdasági szemléletet, mint azok, akik részt vesznek a politikai választásokon, és érzik naponta ezt a nyomást, például a képviselők részéről, akik viszont közvetítik ezt, hiszen ők hallják a falujukban vagy az utcán, amit mondanak nekik. Vagy halljuk, ha beszélünk valahol, és ha elmegyünk valahová. Tehát, amit a Bod Péter nagyon világosan érzékeltetett, hogy milyen kettősség van. Hát ez az, amiben dönteni kell, és erre szolgál az, hogy itt senki nem tud igazságot tenni. Nincsenek abszolút igazságok, érdekellentétbe kerülünk ebben a kérdésben. Hát ez az első. Második kérdés, amire rámutatott Boross Péter a bevételeket illetően, azt hiszem, itt részben jóslásokra vagyunk utalva, nem? Hogy mi jön be? Tessék?

(Rabár Ferenc elismeri, hogy természetesen így van.)

Antall József: A pénzügyminiszter és a Pénzügyminisztérium álláspontja, nyilván az egyensúly felelőssége érdekében az, hogy a rosszabbikra kíván kalkulálni, és azon belül igyekszik lenyomni. Ha tárcát cserélnének az urak, ugyanezt csinálnák.

(Botos Katalin, a Pénzügyminisztérium politikai államtitkára megjegyzi, hogy nem szoktak sokat tévedni.)

Antall József: Magyarországon soha nem téved az, aki a rosszabbikra számít. Ez nem érv. A másik, amit közvetlenül fel kell vetni, a szünetben már felvettem, a felsőoktatási hallgatók ösztöndíj-kiegészítése. Nem azért, mert engem küldenek egyetemi megnyitásra, és ott várhatóan tüntetést szerveznek.⁴⁸ Nemcsak ezért, hanem ebben a kérdésben valamilyen állásfoglalást kell tennünk, miután megint fel kell hívnom arra a figyelmet, hogy ez a Kormány nem közigazgatási szervezet jelenleg, amelyik kap egy irányvonalat a „Fehér Ház”-ból.⁴⁹ Itt kell eldönteni azt is, hogy

⁴⁸ Az egyetemista tiltakozás közvetlen előzménye az a minisztériumi rendelet volt, amely a decentralizáció jegyében az egyetemekre bízta az ösztöndíjak szétosztását. Eredetileg az egyetemek hallgatóikként 2650 forintot kaptak, melyet a hallgatók keveselltek, majd a tiltakozás nyomán az oktatási miniszter ötszáz forinttal emelte az egy főre jutó összeget. Ugyanakkor az ösztöndíj összege nem fedezte a megélhetési költségeket, ezért 1990. szeptember 22-én a szegedi egyetemisták radikális csoportja tüntetéssel, a Kormány elleni tiltakozó transzparensekkel fogadta, majd tomboló kitapossal akarta megakadályozni a József Attila Tudományegyetem Auditórium Maximumában előadást tartó miniszterelnököt, hogy szóhoz jusson.

⁴⁹ Az államszocializmus évtizedeiben a jelentősebb kormánydöntéseket, így különösen a törvényjavaslatokat mindig megelőzte az állampárt vezető testületeinek döntése, amitől a kormány már nem

melyik társadalmi réteg, melyik politikai csoport jelent veszélyt, melyik a legkényelmetlenebb. Sajnos számítani kell erre. E pillanatban a diákság még aránylag csendes volt. Nyári szünet végeztével az egyetemekre összejönnek, tehát határozott és egyértelmű beszédet kell mondanom e vonatkozásban a diákságnak, amelyik iránymutató, ugyanakkor valamit mondani kell ennek az anyagi vonatkozására. Erre kérem a pénzügyminiszter úrnak a Pénzügyminisztérium legmerevebb álláspontjától eltérő javaslatát. Milyen kormányzati megoldást tud elfogadni és javasolni?

(Rabár Ferenc kijelenti, hogy erre a kérdésre nem szeretne felelni, mert az általuk elutasított igények közül egyet sem szeretne kiemelni és azt támogatni, ugyanis semmiféle plusz igényt semmilyen formában nem lát megvalósíthatónak.)

Még további hozzászólások is vannak, köztük Horváth Balázs belügyminiszteré, aki felhívja a figyelmet arra, hogy az előző kormány huszadik időzített bombaként hagyta erre a kormányra például azt is, hogy a Letelepedési Alapot⁵⁰ 200 milliós mínusszal adta át, miközben sok menekültről kell gondoskodni.)

Antall József: Állandóan felmerülnek ezek a kérdések. A Foglalkoztatási Alap üres, a Letelepedési Alap üres, az előző kormány ezt csinálta stb. Ezt például miért nem hozzuk nyilvánosságra? Ezek szerepelnek a Fehér könyvben⁵¹?

(Matolcsy György, a MEH politikai államtitkára válaszában elmondja, hogy igen, benne lesznek. Benne lesz, hogy a költségvetés hiánya mennyivel indult. Eleve hiánnyal indult, és nem 10 milliárdal.)

is térhetett el. Abban az időben a fontosabb minisztériumok, mint például Belügyminisztérium (BM), a Honvédelmi Minisztérium (HM), az Igazságügyi Minisztérium (IM) és a Külügyminisztérium (KüM) közvetlen pártirányítás alatt álltak, ezért az e tárcák előterjesztései előbb mindig a Pártközpont számára készültek és kerültek előterjesztésre, s csak az ottani elfogadásuk esetén kerülhettek a kormány elé.

⁵⁰ A Letelepedési Alapot a Minisztertanács 49/1988. (VI. 28.) számú rendelete hozta létre a Magyarországon tartózkodó – elsősorban erdélyi magyar – menekültek pénzügyi támogatására, társadalmi beilleszkedésének segítésére. Az alap terhére azok a külföldiek részesülhettek támogatásban, akik 1988. január 1-jét követően – kivételesen indokolt esetben 1987-ben – kaptak magyarországi tartózkodásra vagy letelepedésre jogosító engedélyt. A költségvetési forrásokból működtetett alap kezelője a Belügyminisztérium volt.

⁵¹ A Miniszterelnöki Tanácsadó Testület szerkesztésében és a Magyar Köztársaság kormányának az összeállításában 1990 szeptemberében jelent meg a 222 oldalas ún. Fehér könyv, amely a kormányprogramot ismertetve egyben bemutatta, hogy milyen állapotban és gazdasági téren milyen csapdákkal vette át a kormányzást az Antall-kabinet.

Antall József: Azt kérem, hogy ezek az adatok legyenek benne még a mai, televízió számára adott nyilatkozatban is. Nem baj, ha többször elhangzik ez. Újra és újra, sokszor el kell mondani, mert ezek azok, amelyeket folyamatosan mondani kell és lehet. Itt van, amit Keresztes K. Sándor felvet. Két kérdés van az egyetemi hallgatóknál, az egyik a fejpénz kérdése. Tehát itt arról van szó, hogy az egyes egyetemi hallgatókra jutó fejpénz differenciáltan lesz-e megállapítva? Tehát az itt megjelölt 144 millió azt jelenti, hogy 500 Ft fejpénz jut egyre. Ez azt jelenti, hogy egyik kap 200-at, a másik szociális indokkal kaphat ennél többet is? Itt milyen korlátozó lehetőség van? Plusz, hogyha felvetjük azt a bizonyos berlini dolgot. Az egy tudományos, és kulturális kérdés.

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter felveti, hogy a Magyar Televízió működőképességének megőrzéséhez tervezett 500 millió forintot valamilyen mértékben nem lehetne-e csökkenteni, ugyanis ott elég nagy a pazarlás.)

Antall József: Hát én nem hiszem, hogy a televízió működését, vagy fenntartását akadályozó döntést kellene hoznunk. Ennek a politikai robbantása azt hiszem, nem lenne helyes. Na jó, mostan nem ezekben, hanem a TV összműködésében van lerobbanva. Az egy dolog, hogy a Televíziónál takarékoskodni kell, de egyéb vonatkozásban a TV szintén a lerobbant szervezetek közé tartozik a feltételeikben. Ez mindenhol így van, mindenhol, bármihez nyúlunk. Szeretném akkor rögzíteni, hogy mit tudunk akkor ebben a formában tenni?

(Győriványi Sándor munkaügyi miniszter felveti, hogy a nyugdíjaknál 300 forintos kiegészítéseket javasoltak, ezért nem lenne-e elég itt is, a fejkvóta vonatkozásában a 300 forint? Az 500 forint nem túlságosan nagy összeg? Továbbá föl kellene vetni azt is, hogy Amerikában is dolgoznak a diákok.)

Antall József: Ezek az összehasonlítások mindig rendkívül nehéz dolgok. Mert, ha azt mondja valaki, hogy Amerikában is dolgozik a diák, ez igaz. Ez a másik oldalon már úgy vetődik föl, hogy utána az amerikaiaknál hitelt vehet föl egy diák, elvégzi az egyetemet, és az első négy-öt éven belül vissza tudja azt fizetni, ha állásba kerül. Szóval, amikor ilyeneket mondunk, akkor nagyon rosszul sülnhet el. Fel lehet vetni úgy a kérdést, hogy a hallgatónak tud-e a magyar bankrendszer hitelt adni? Tarafás Imre mindjárt tud erre válaszolni. A magyar bankrendszer fel lehet-e arra készülve, hogy hasonlóan egy nyugati rendszerhez a diák felvehet hitelt a tanulására azzal, hogy utána vissza fogja fizetni. Tessék. Mi a véleménye erről a Nemzeti Bank elnökhelyettesének?

(Tarafás Imre, a jegybank alelnöke szerint nem a bankrendszer felkészületlensége a fő probléma, hogy jelenleg ez nem megvalósítható. Ez egy forrásprobléma.)

Antall József: Pontosan. Ezért nem jó azt mondani, hogy Amerikában mi van. Nem kell hergelni az embereket. Amikor ilyen összehasonlításokat teszünk, az mindig rendkívül ingerlően hat az emberekre, mert a következőkben azt mondjuk, hogy a világpiaci ár ennyivel emelkedik. Akkor azt mondja, hogy a világpiaci áron értékesített áru fedezetét jelentő munkájáért a bérét ő nem világpiaci áron kapja, hanem annyi a bére, mint egy abesszinnek. Szóval ezek nagyon nehéz dolgok egy átmeneti időszakban. Azt meg lehet mondani, hogy nehéz egy átmeneti időszakban, mert a torzulások így jelentkeznek. De azt mondani, hogy ez így van Amerikában, ez így van Nyugat-Németországban, azt nem lehet, mert akkor ennek nagyon rossz lesz a hatása. Egy kérdés van, hogy a jelenlegi jogszabályi rendelkezések lehetővé teszik-e azt, hogy itt a tehetséges gyerekek szociális támogatását szolgálja ez az 500 forint, vagyis azt segíti-e elő, vagy pedig az öröklakásban lakó, tsz-elnök autóval bejáró fia, ahogy elmondtam, az kap-e ebből a jó tanulmányi eredmény miatt akkor is, ha ő tulajdonképpen nincs is erre rászorulva. Nem tudom, hogy a jelenlegi jogszabályi rendelkezések lehetővé teszik-e azt, hogy olyan differenciált juttatást kapjon ebből, hogy kap, ha szociálisan rászorult, de csak akkor kapja a szociális rászorultság szerint, ha elér egy bizonyos tanulmányi eredményt. Nem pedig azzal a logikával, hogy ezt akkor is megkapja, ha jól tanul. Mert teljesen indokolatlan, ha valaki szociálisan nincs rászorulva, akkor azért kapjon jutalmat, hogy jól tanul. Hát az máshol kell, hogy megtérüljön neki a későbbiekben. Mi a jelenlegi helyzet?

(Andrásfalvy Bertalan szerint ez feltétlenül felülvizsgálatra szorul, mert egységesen kapják egy bizonyos tanulmányi eredmény felett, tehát nem differenciálnak a jövedelmi helyzet szerint.)

Antall József: Akkor egy elvi állásfoglalást hozhatunk, hogy ha ezt az összeget biztosítjuk, akkor ennek felhasználására a legsürgősebben az egyetemeket fenntartó tárcáknak összehangolt miniszteri rendeletet kell kiadni, ami szerint csak szociális alapon adható ez a kiegészítés. És a szociális alapon nyújtott kiegészítés tanulmányi eredményhez legyen kötve. Ezt dolgozzák ki részletesen, hogy mit jelent ez, hogy mi alatt nem adható ez a segély. Viszont önmagában azért ne legyen adható egyáltalán ez az emelés, mert jól tanul, függetlenül attól, és akkor ezt bele tudom venni a tanévnyitó beszédbe, hogy ez egy új szemlélet szerint történik. A továbbiakban el lehet mondani azt, hogy perspektívában pedig mi felé megy az egyetemi oktatás. Ezzel egyetért így a Kormány?

(Mindenki: Igen.)

Antall József: Akkor ezek szerint jóváhagyjuk az eddigieket, a pénzügyminiszter előterjesztését ezzel a módosítással.

A hároméves gazdasági kormányprogrammal kapcsolatban.

Antall József: Mindenki megkapta a kormányprogram két kötetét a tegnapi napon? Általában és nagyon röviden a következőt szeretném előre jelezni. E kormányprogram tartalmazza az egyes minisztériumok és a Magyar Nemzeti Bank által megküldött anyagot, és ezt egy szerkesztőbizottság foglalta egységes keretbe. Természetesen figyelembe kellett venni a kormányprogramnak a májusban elhangzott irányelveit, amit egyes részanyagokban nem mindenütt vettek figyelembe a minisztériumok. Az eredeti kormányprogram irányelvei három általános anyagot vettek figyelembe: a Kék Szalag⁵², a Hid-csoport⁵³ és a Batelle-jelentést, a Hieronymi Ottó

⁵² A Független Kék Szalag Bizottság megalapítását 1989 tavaszán Márér Pál (Paul Marer) amerikai–magyar közgazdász Hetényi István professzorral közösen kezdeményezte. A munkabizottságba különböző világnézetű, nemzetiségű és foglalkozású, neves és hozzáértő személyeket kértek fel. A csapat összeállításánál igen körültekintően jártak el, annak tagja volt Soros György, János Peter Hrabovsky, illetve György von O'sváth, Herbert Giersch, Sir Alan A. Walters, Sung Sang Park, Koichi Minaguchi. Magyarországról Berend T. Iván, Hetényi István, Csáki Csaba, Surányi György, Jeszenszky Géza, Rózsahegyi László, Orbán István, Bollobás Enikő és Tardos Márton. Jelentésüket 1990. március 25-én, a választások napján publikálták. 1990 áprilisában a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó jelentette meg *A Kék Szalag Bizottság gazdasági programjavaslata* című kötetet. A programjavaslat első fejezete az örökséggel, a súlyos gazdasági válsággal és a kilábalás esélyeivel foglalkozott. A második fejezet tárgya a vállalkozásélénkítés és a tulajdonreform volt. A harmadik fejezetben a piac intézményrendszerének, benne a tőke- és a munkaerőpiacnak a kiépítésével, valamint az árrendszerrel foglalkoztak. A negyedik fejezet a fizetési mérleg, a költségvetés és a hitel-piac egyensúlyának kérdését járta körül. Az ötödik fejezet a világgazdasági kapcsolatokkal foglalkozott, míg az utolsó, hatodik fejezet a szociálpolitikára tért ki.

⁵³ A Hid-csoport létrehozását Soros György, az MDF és az SZDSZ vezetése, valamint több független szakértő kezdeményezte. A szakértői csoport tagjai függetlenek voltak, azonban közülük többen a két kezdeményező párt bizalmát élvezték. A csoport célja olyan rövid távú válságkezelő program kidolgozása volt, amely az új kormány megalakításáig terjedő időszakban segítette az égető problémák megoldását, figyelemmel kísért a hivatalban lévő kormány gazdasági akcióit, ügyelve arra, hogy az ne hozzon olyan intézkedést, amellyel a következő kormány számára kedvezőtlenebb helyzetet teremt, de tegyen meg mindent, ami javítja az új kormány gazdasági pozícióját. A bizottság figyelemmel kísért az IMF-fel folyó tárgyalásokat, értékelte az IMF követeléseit, és véleményt nyilvánított a magyar álláspontról, valamint az esetleges megállapodásról.

által a gazdasági részre készített anyagát,⁵⁴ továbbá az egyes politikai pártok választási programját. Most ehhez jött tulajdonképpen a minisztériumok apparátusa által elkészített anyag. Ez újra egyeztetve volt részben a pártokkal. Voltak anyagok, amelyekre a koalíciós pártok nem küldtek válaszokat, a megküldött anyagra nem reagáltak, illetőleg a válaszokat nem tudjuk vég nélkül figyelembe venni, így ebből készült el ez az összeállítás. Ezen az összeállításon belül is vannak egyenetlenségek. Sajnos ez elkerülhetetlen egy ilyen óriási anyag összeillesztésénél, és egyes minisztériumok is teljesen eltérően adtak saját, markánsabb ágazataik szerint bővebbet. Ilyen az oktatásnál a felsőoktatás, ez nagyon nagy anyag. Ugyanakkor az egyéb részek ahhoz képest teljesen elsovadt anyagokat képviselnek. Nem egyszerű ennek az egyeztetése. A mai kormányülés véleménye alapján a következő napokban még a módosításokat és a végleges szöveget elkészítik. Természetesen ez az anyag mindaddig zárt és TÜK-ös anyagnak⁵⁵ tekintendő, ameddig végleges formában ki nem adjuk. Az anyag formájánál és külalakjánál is néhol tükröződik, és a decimális rendszer⁵⁶ alapján is végigmenve látható, hogy egyes helyeken szinte szakaszosan, jóformán minden bekezdést számozottan ad vissza. Máshol viszont nagyon hosszú részeknél nem követi ezt a túlzott tagolást. Itt a számozásnál és ennél a tagolásnál feltétlenül még bizonyos módosításokra kell, hogy sor kerüljön. Azt kérem, hogy a véleményeket mondják el, és ennek megfelelően fogjuk a továbbiakat, a végleges formát kialakítani. Jelen vannak még szakértőink. Egyrészt itt van Hieronymi Ottó is, a Kormány egyik gazdaságpolitikai tanácsadója, aki a Battell-féle jelentést készítette. Ezenkívül még a szerkesztőbizottságból itt van még Ferencz Csaba és mások. Szükség esetén tudunk kérdezni. Miután először a gazdaságpolitikai részt fogjuk tárgyalni, Matolcsy Györgyöt kérem meg, hogy ezt vezesse fel, és az egyes kérdésekhez szóljanak hozzá. Külön szeretném a Program általános hiányosságai sorában megemlíteni, hogy az egyik legkritikusabb kérdésnek tekintem a lakásprogramnak

⁵⁴ Míg a Hid-csoport csak magyar közgazdászokból verbuválódott, addig a Kék Szalag Bizottság együtt vonultatta fel a nemzetközi és a hazai gazdaságtudomány nagyjait, a Battelle Intézet szakértőcsoportja pedig kizárólag nyugati szakemberekből, prominens brit, német, francia, olasz, svájci bankárokból és svájci, amerikai, japán, spanyol tudósokból állt. A Hieronymi Ottó, Svájcban élő magyar közgazdász nevével fémjelzett, a HVG és a Battelle Europe közös kiadásában 1990-ben megjelentetett *A magyar gazdaság megújulása – nyugati szemmel* című kiadvány a Battelle Memorial Institute genfi központjában készült tanulmány volt, amely Magyarország gazdasági, pénzügyi és szociális helyzetéről és kilátásairól adott elemzést; áttekintette a magyar gazdaságpolitikát; számba vette azokat a nemzetközi példákat, amelyekből Magyarország tanulhatott. A gazdaság átalakulásához és modernizálásához, a tartós gazdasági növekedéshez és az életszínvonal emelkedéséhez szükséges olyan célkitűzéseket fogalmazott meg, amelyek lehetővé tették, hogy az ország eleget tehessen külföldi kötelezettségeinek.

⁵⁵ TÜK, vagyis Titkos Ügykezelői Képzés. Jelen esetben a minősített iratokra, anyagokra vonatkozik.

⁵⁶ Decimális, vagy tízes számrendszer, a számok ábrázolásának legelterjedtebb módja.

a hiányosságát. 1951-ben az angol konzervatív párt úgy buktatta meg a munkáspártot, hogy volt egy jó lakásprogramja, és Macmillan volt a lakásügyi miniszter. Tehát a lakásügy az egy alapvető kérdés. Ha nem is tudunk óriási jelentőségű fordulatot elérni, de ilyen satnya, vagy elhibázott lakásprogrammal nem lehet fellépni. Tehát egyszerűen, ami benne van, az önmagában véve használhatatlan. Ennek az is oka, hogy a lakásügyet – ennek a tárcaelhelyezését – az utolsó menetben próbáltuk rendezni. Ennek bizonyos részlete a pénzügynél jelentkezik, másik részlete az önkormányzatoknál, a belügynél, s az egész mint lakásügyet a népjólétihez telepítettük mint koncepciót. Ehhez természetesen még hozzá kell venni az építőipart, az iparügyet és a környezetvédelmet és a területfejlesztést. Tehát itt olyan komplex ügyről van szó, amit három napon belül meg kell alkotni szakértők bevonásával, mert kész öngyilkosság ilyen lakásprogrammal kiállni. Ezt szerettem volna az általános részben előre elmondani. Most átadnám a szót Matolcsy Györgynek, hogy adjon egy koncepcionális, rövid tájékoztatást, és utána megkezdjük a vitát. Gondolom, mindegyik miniszter a saját anyagát megnézte, úgyhogy a véleményét ma el tudja mondani, mert ennek az anyagnak nyomdába kell mennie két-három napon belül. Szeretném azt is elmondani, hogy egy nagyon egyenetlen anyagból, egyes vonatkozásaiban jó anyagból, másutt nem jó anyagból emberfeletti munkát végeztek itt külső és belső szakértőink, tanácsadóink, az adminisztratív személyzet. Itt az elmúlt héten éjjel-nappal dolgoztak a szó szoros értelemben, és az éjjel írták ezt, aminek köszönhetően ma ilyen állapotban van.

(Matolcsy György, a MEH politikai államtitkára ismerteti a Program lényeges elemeit. Néhányan érdeemben hozzászólnak, Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter az érdemi hozzászólása mellett a túlzott szakzsargon miatt stílári észrevételeket is tesz.)

Antall József: Meg lehet úgy írni – ahogy egyéb ilyen tervezetet az ember elolvas, vagy külföldi programot –, hogy még lehet érteni. A zsargont meg kell próbálni kiirtani. Csak így hirtelen kinyitva: „A nagybankok privatizálásának feltétele”, „állományuk rendbetétele”, „kockázatviselőképeség” stb. stb. Tehát ezeket, amit lehet, azt írjuk meg magyarul, érthetően a szövegezésben is. Ahol szakkifejezés van, a legegyszerűbb formát kellene választani, hiszen elvileg olyannak kell lenni, hogy egy érettségiző, még a mai érettségivel leérettségizett diák is legalább megértse. Ha nem is mondhatok 8 általánost, de egy érettségizett diáknak végig kell tudni érteni a szöveget. Erre törekedjünk, mert ez az a szöveg, amit elvárhatunk egy politikai programnál. Bocsánat, csak azt mondtam, hogy érthető, nem azt mondtam, hogy nekik szól. Csak hogy érthető legyen egy érettségiző számára is. Nem azt mondtam, hogy neki

szól, szólnia kell az egyetemi tanártól a Világbankig,⁵⁷ mert lefordításra kerül. A nyelvezetének, a nyelvének kell érthetőnek lenni.

(Botos Katalin pénzügyi politikai államtitkár véleménye az, hogy az emberek az őszinte szót várják, ezért ő a helyzet nehézségének a változásával, a jelen, tehát nem a múlt, a jelen helyzet mélységének a vázolásával lényegesen bátrabb lenne.)

Antall József: Azt hiszem, mindenki egyetért a jelen helyzet drámai ecsetelésével, és ahogy Botos államtitkár ígérte, Rabár Ferenc természetéhez képest ennél sokkal dinamikusabban fogja majd előadni, sokkal átütőbben.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter élesen kritizálja a Programot, amely szerint egyet jelent a Pénzügyminisztérium koncepciójának elvetésével. Kijelenti, hogy ez a gazdaság olyan adósságszolgálati terhekkel küzd, amelyeket évről évre teljesíteni kell, és amiket a gazdaság által termelt jövedelemből, a gazdaságból évente ki kell vonni. Az ország olyan jövedelemkivonásra kényszerül egy zsugorodó gazdaságból, amelyet a gazdaság sokáig elviselni nem tud. Ez a jövedelemkivonás megnyomorítja az intézményeket, vagyis egy elnyomorodáshoz vezet. Ha nem akarunk ehhez folyamodni, akkor azt csináljuk, amit az előző kormány, hogy árakat emelünk, és a reáljövedelmeket csökkentjük, vagyis az inflációt gerjesztjük tovább. Ez nem a Kormány gyengeségéből származik, ez egyszerűen szükségesség, tulajdonképpen a Kormány lokális engedményekbe menekül, de közben az egész rendszerben működő inflációt gyorsítja fel, és ebből az ördögi körből tulajdonképpen nincs kiút. Ez csak úgy kerülhető el, ha nagyon erőteljes intézkedéseket hozunk, és mindenkinek azon kell dolgozni, hogy semmilyen feszítésnek ne engedjünk. Korábban megígérte, hogy itt ezen a helyen nem fog semmilyen feszítésnek engedni. A Kormány viszont most ezt a koncepciót túlságosan drasztikusnak, keménynek találta, és azt most föl fogja váltani az apró lépések sorozatával. Ha az igazi drámai helyzetet megmutatnánk, rögtön látszana, hogy ebből csak drámai megoldással van kiút. Ehelyett a Kormány kicsit becsapja önmagát, nagyon becsapja a közvéleményt, és szerintem ezzel egy lépéssel nem fog előbbre jutni. Ugyanazt fogja tenni, mint az előző kormány, hónapról hónapra enged ezeknek a nyomásoknak, hónapról hónapra csinál majd tűzoltómódszerekkel mesterséges megoldásokat, és így tolni fogja maga előtt azt a stabilizációs folyamatot, amelyet mindenféleképpen meg kellett volna már indítania. Ez a program mást mond a jelenre, mint

⁵⁷ A Világbankot (angolul: World Bank, franciául: Banque Mondiale) 1945. december 27-én a Bretton Woods-i egyezmények aláírása után alapították meg washingtoni székhellyel. Ezt az elnevezést használják a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankra (IBRD) és a Nemzetközi Fejlesztési Társulásra (IDA) is. A Világbank hitelezési, konzultációs, illetve tőkeáramlást elősegítő tevékenysége révén segíti a kevésbé fejlett államok gazdasági növekedését.

ahogy ő érzékeli a valóságot maga körül, és más megoldásokat javasol, mint amelyeket ő javasol.

A miniszterelnök reagálás nélkül megadja a szót Kádár Bélának, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok miniszterének, aki szintén nem reagál a pénzügyminiszter hozzászólására, helyette egyértelműen a Program mellett szól, bár bizonyos kritikát is megfogalmaz vele kapcsolatban, miszerint lehetne még fejlesztésorientáltabb, illetőleg kifogásolja a mezőgazdaságról szóló részt.)

Antall József: A lakásügy után a leggyengébb, ha lehet minősíteni, a mezőgazdaságról nincs, az állattenyésztés szó nincs leírva...

(Még többen hozzászólnak, köztük Gerbovits Jenő tárca nélküli miniszter, aki a '47-es tulajdonrendezés elvetését⁵⁸ kéri számon a Kormányon.)

Antall József: A Kormány elfogadott egy törvénytervezetet csütörtökön, ezért abban a formában, ahhoz tartjuk magunkat, a minisztertanácsi határozathoz. Annak nincs értelme, hogy ezt részletezzük. Az agrárprogramhoz azt szeretném hozzátenni, hogy mindenképpen benne kell lenni az agrárprogramban egy jövőképnek is, hiszen agrárprogramról van szó. Amit hiányolni lehet: nincs felvázolva benne a magángazdaság, ha úgy tetszik a farmergazdaság, az állami gazdaság stb. viszonya. Nincsenek az agrárágazatok ebben, nincsenek felvázolva, hogy milyen irányba fejlesszük őket. Ez így van a Közös Piacról kezdve az új Európáig, mindenhol. Amit Gerbovits Jenő elmondott, ezzel én egyetértek, hogy ezeket fel kell vázolni. Jövőkép az ágazatokról, hogy milyen irányba kell menni. Túlzottan – de ez vonatkozik a Kormányra és a közvéleményre is – az egész agrárkérdésben jóformán csak a földkérdés, bizonyos földtörvény körül forgolódik állandóan a közvélemény és a sajtó, ami tulajdonképpen félrevitte a dolgokat, mert maga az egész agrárszféra szorult, ilyen értelemben, háttérbe.

⁵⁸ Az 1990-es kormánykoalícióban komoly viták voltak a privatizáció folytatásával kapcsolatban. A Független Kisgazdapárt reprivatizációt kívánt végrehajtani, az államosított javakat – nem csak a földet – vissza akarta adni az eredeti tulajdonosoknak. A másik két koalíciós partner, az MDF és a KDNP ezzel szemben a piaci típusú privatizációt támogatta a korábbi tulajdonosok részleges kárpótlása mellett. A Kormány hosszas koalíciós viták után az 1990 szeptemberében közreadott *A nemzeti megújulás programjában* így fogalmazott: „A kormány a korábbi tulajdonok természetbeni visszaadását általában nem támogatja. A termőföld esetében az alkotmányjogi vizsgálódások alapján lehet dönteni az eredeti (1947-es) tulajdoni állapotokat is figyelembe vevő tulajdon jogi rendezéséről.”

(Jávor András, a népjóléti tárca közigazgatási államtitkára elismerően szól arról, hogy a gazdaságpolitikai részben szerepel az egészségügy, a szociálpolitika és a társadalombiztosítás is, de azt kifogásolja, hogy ez másik helyen is megjelenik.)

Antall József: Általában is több ilyen rész van, ahol például a környezetvédelem be van iktatva a termelési szférába, vagy ahol oktatás van egész más területen beiktatva. Az olvasó csak ránéz, és azt hiszi, hogy az oktatásról szóló részt látja. Rendkívül fontos, hogy ezeket az alfejezetként szereplő pontokat, amelyeknek van kiteljesedett fő része, azt külön, más címmel, vagy erre utaló jelzőkkel lássák el. Még szeretném az előzőhöz, nem tudom, hogy Gerbovits Jenő azt átadta-e a programhoz, és hogy egyeztetette-e az FM⁵⁹ ezeket a programokat, amik szerepelnek. Tessék.

(Balsai István igazságügy-miniszter a kormányprogram elnevezést kifogásolja, hiszen ezt a Kormány nem szeretné parlamenti vitára bocsátani, és semmiféle kötelezettsége nincs parlamenti vitára bocsájtást illetően, ugyanis a parlament a Kormány megalakulásakor már elfogadta a kormányprogramot, ami alapján dolgozik a Kormány.)

Antall József: Az Alkotmány és az egyebek alapján, a kormányprogram⁶⁰ alapján történt a Kormány megalakítása. Bárminek minősítette az ellenzék, fogalmazvány-nak vagy bárminek, az, amit benyújtottunk május 22-én, az a kormányprogram, az került megvitatásra, az alapján döntött a parlament. A Házbizottság⁶¹ értelmezési állásfoglalást is tett, kijelentve, hogy a kormányprogramnak a legfőbb irányelveket kell tartalmaznia. Tehát akkor, amikor a kormányprogram megszületett, jegyzőkönyvben is rögzítve volt a Házbizottság állásfoglalása. Azért kértem előre, mert tudtam, hogy ezt követően a minősítéseknél ez felmerülhet. Így a Házbizottság előzetesen állást foglalt, hogy mit ért kormányprogram alatt. Azt érti, hogy irányelvek. Azon az alapon történt meg a mi kormányunk programjának a bemutatása, azon az alapon történt a miniszterelnök megválasztása, a kormányalakulás, és a parlament ezt akkor megszavazta. Egyidejűleg ennek részletes kidolgozását megkezdtek. Nem

⁵⁹ Földművelésügyi Minisztérium.

⁶⁰ Antall József kijelölt miniszterelnök 1990. május 22-én az Országgyűlés ülésén ismertette kormánya programját, amelyet négy irányelv határozott meg: a teljes körű szabadság, a népérdek, a gazdasági fordulat és az európaiság. Antall a legfontosabb feladatnak az infláció csökkentését tartotta, és a Kormány egyik elsődleges célja a külföldi eladósodás megállítása volt. Az agrárpolitikával kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy a parlamenti döntésig felfüggesztik a földeladásokat. A magyar külpolitikai kapcsolatokban Európa került a fókuszba, azzal, hogy a magyar kormány a Szovjetunióval egyenjogúságra épülő jószomszédi viszonyra törekszik.

⁶¹ A Házbizottság az Országgyűlés döntés-előkészítő testülete, melynek elnöke az Országgyűlés elnöke, tagjai az Országgyűlés alelnökei, a képviselőcsoportok (frakciók) vezetői és a háznagy.

parlamenti vitára, hanem mintegy munkálatot, amit mi kiadunk, mint elkészült munkát. Ezt a parlament, mint ahogy bármit tulajdonképpen szavazással vitára tűzheti ki, vagy ebből interpellációkat intézhet. De újra mint kormányprogramot nem vitathatja meg a parlament, miután a Kormányt megválasztotta a kormányprogram alapján. Én így gondolom.

(Balsai István szerint a kormányprogram az egy jogi kategória, zavaró az, hogy kormányprogramnak nevezzük.)

Antall József: Azt nevezhetjük másnak is, mondhatjuk azt, hogy az legyen ráírva, hogy Magyarország újjászületése. Akkor, ugye – a Kormány megalakulásakor –, könnyelműen azt mondtam, miután sokkal optimistábban néztük ezeket a munkálatokat, hogy három, mivel olyan messze volt a három hónap, tehát hogy három hónap után a Kormány részletes programját még külön letesszük az asztalra. De nem mint parlamenti programot, hanem hogy megjelentetjük. Ezt jelentettük ki. Ennek az anyagnak minden félreértés elkerülése végett lehet egy más címet adni. Egyébként szokás, a nyugatnémet Kohlénál, nem is tudom, itt van valahol, kaptam egyszer, aminek egész más, költői fantáziacíme van, nem kormányprogramot mond, hanem egyszerűen a „Szabad és gazdag Németországért”, mondjuk, ilyen címe van.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter megjegyzi, hogy miután lesz egy „fehér könyv”, ezért nem lehet ezt „zöld könyv”-nek hívni? A Közös Piac fehér könyve, egy komoly, normatív, gazdaságpolitikai program, amely az egész egységes piacot, körülbelül 300 jogszabályt és még több intézkedést magába foglaló okmány, és azt „Fehér Könyv”-nek hívják.⁶²)

Antall József: Jó, hát legyen zöld könyv.

(Még több hozzászólást követően.)

⁶² Az 1985 júniusában Milánóban tartott csúcsertekezleten a Közös Piac tagállamai elfogadták a „Fehér Könyv” ajánlásait az 1992 végéig kialakítandó egységes belső piacról, aláírták a schengeni megállapodást, amely 1994. február 1-től előirányozta a határellenőrzés megszüntetését kilenc tagállamban. A későbbiek során több szempont is vizsgálat tárgyát képezte, hogy Magyarország képes-e a Fehér Könyvben megfogalmazott azon intézkedések betartására, amelyek elengedhetetlenek az egységes belső piac létrehozása szempontjából. Magyarország végül jó eredményeket ért el a Fehér Könyvben lefektetett szabályok és irányelvek átvétele terén.

Antall József: Szeretném összegezni és a következőt javasolni. Az egyik dolog Matolcsy Györgynek a javaslatával és Botos Katalinével is összefüggésben a következő. Egy. Mindenképpen olyan programot kell csinálni, egyelőre maradjunk, hogy most itt még programot mondok, de Balsai István véleményét figyelembe véve, és azt hiszem, hogy azt elfogadva, nem azt fogjuk mondani, hogy a nemzeti megújódás programja, hanem kitalálunk egy címet, ami a Virágzó Magyarországért, vagy bármilyen címet, ami összegezi azt, hogy megjelenik egy könyv, ami egy cselekvési vezérfonalként halad végig. Ha építésügyi hasonlatot mondanék, akkor úgy foghatjuk fel, hogy amit kormányprogramként a parlament jóváhagyott májusban, az egy tanulmányterv volt az építkezéshez. Ez a második, ez már egy engedélyezési terv kell, hogy legyen, amelyiket a Minisztertanács jóváhagy mint a Kormány globális programját, és a harmadikat, a kivitelezési programot vagy tervet, azt pedig el fogja készíteni minden minisztérium. Ezt ki kell mondanunk, tehát minden ágazat szerint vagy minisztériumok, a Gazdasági Kabinet stb., ki fogja dolgozni, bevonva ezeket a bizonyos bizottságokat. De a közbülsőt nem úszhatjuk meg, mert kimondtuk, hogy ezt letesszük az asztalra. Másrészt ahhoz, hogy azután kidolgozhassuk akár 5 hónap alatt a részletes cselekvési, végrehajtási programot, ahhoz egyszer egy kormányprogram keretében összegezni kell így, körülbelül 200-250 oldalon. Na most ehhez a következőt szeretném még mondani. Az egyik, most első feladat, hogy Matolcsy György, aki legjobban ismeri a gondolati anyagot, két variációt kell, hogy 25 oldalon megcsináljon, vagy ezt az irányításával megcsinálják, de ő a felelős. A Kormány tulajdonképpen, mivel mögötte kormánykoalíciós pártok állnak, akik egymással ugyan vetélkednek helyben a polgármesterségért vagy a választásokon, de valamilyennek kell tudni használni arra, hogy a ti kormányotok mit csinált, tehát a választók részére prezentálni. Ez mindegy, hogy 25 vagy 30 oldal. Tehát egy olyat kell készíteni, amit utána bármelyik kormánypárti képviselőjelölt tud használni. Ennek tartalmaznia kell a 100 nap eredményeit, és tartalmaznia kell a legközelebbi időszaknak a feladatait. Tehát ez, ami elhangzott, nem akarom megismételni – mert csak időhúzás lenne –, amit maga Matolcsy világosan felvázolt, hogy mi a gondolati anyag, de ebben a szerkezetben. Egy másik változatot is kell csinálni, és a kettőt nem lehet azonosítani, amelyik azt is jelzi, amit Tarafás Imre is mondott. Realisztikus alapon, de amit a külföld részére kiadunk, mert a külföldet sem érdekli 30 oldalnál hosszabban, és ez a gazdaságra vonatkozik, illetve a gazdasággal összefüggő olyan utalások oktatási, technológia és egyéb kérdésekre, ami ebbe beletartozik. Nem tudom, hogy egyetértünk-e ebben, hogy a külföld részére jó lenne, lehetőleg egy hét vagy tíz napon belül kidolgozni valamit, amit utána lefordítva angolul szét lehetne küldeni, amelyik ezekre a szempontokra figyelemmel lenne, akár a beruházókra, akár bármilyen kapcsolatra, hogy lássák, milyen irányba megy a Kormány. Természetesen ezt

a Világbanknak is megküldve stb. Szóval először lássuk, és hogy mi az, ami kifejezetten a külföld részére készül, tehát ez a második. Ezért a kettőért Matolcsy György lenne a felelős. Gondolom, egyetért vele államtitkár úr. De ezt kérem, hogy mindenki, akinek ezzel kapcsolatos javaslata, gondolata van, hogy mi kell a külföldieknek szóló anyaghoz, vagy mi kell hazai választói szempontból, különösen a hazai választóknak szóló részhez, hogy a választó is megértse. De ez főleg a mi képviselő-jelöltjeink részére lenne vezérfüzet. Most jön a nehezebb része. Maga a kormányprogram két részben. Úgy gondolom, hogy mindenképpen célszerűbb fenntartani ezt a kétkötetes változatot úgy, hogy az egyik a gazdaság és a másik a nem gazdasági szféra. Tehát maradhat így, hogy a környezetvédelemtől a katonapolitikáig. Erre most nem jutott idő, de erre mindjárt visszatérek. Először szeretném a gazdasági kötetet lezárni. Mindenképpen arra kell törekedni, hogy konkrét elemzés legyen benne. Minél kevesebb frazeológia, tehát azt iktassuk ki. Hogyha utalunk a múltra, nagyon konkrétan utaljunk. Egy ilyen programban a kommunista szó stb. nem föltétlenül a legfontosabb, mert néha disszonánsan hathat, hogyha csak úgy odavágunk. Ne essünk persze a másik hibába se, mert vannak olyan szövegek a minisztériumoktól, amelyekből úgy tűnik, mintha nem is történt volna semmi, csak 1953 vagy 1957 vagy 1968 óta egy töretlen gazdasági reformprogramnak lenne a folytatása.⁶³ Voltak ilyen anyagrészek, ahol szoktak is ilyenek lenni, például a külpolitikában stb. Mintha az égvilágon semmi nem történt volna, minden ugyanaz lenne. Tehát ezt meg kell találni. Az is nyilvánvaló, hogy adatnak kell benne lenni, és az adat az legyen olyan,

⁶³ Magyarországon már 1954-ben, majd 1957-ben is születtek, végül elvetélt, reformtervezetek. Ilyen előzmények után az első korlátozott reformtervetket 1961 és 1963 között dolgozták ki az újonnan szervezett mezőgazdasági termelőszövetkezetekre. Mivel a tsz-ek eltértek a szovjet kolhozmodell-től, ezért a tervek az önálló, vállalatszerű gazdálkodást, közvetlen anyagi érdekeltséget, a tagságnak a tsz ügyeibe való bizonyos fokú beleszólását tartalmazták. Központi gondolatuk volt, hogy az állam irányító szerepe ne a tervutasítások kirovására és számonkérésén alapuljon, hanem gazdasági szabályozók (árak, bérek, hitel stb.) útján, amelyek terében a gazdasági egységek önállóan gazdálkodnak. A mezőgazdasági reformok koncepcióját még – néhány kisebb változtatástól eltekintve – elvetették. Egy évvel később, 1964-ben az MSZMP Központi Bizottsága határozatot fogadott el az egész gazdasági mechanizmus kritikai felülvizsgálatáról. A határozat szerint egy év alatt át kellett világítani a gazdaság működését, majd 1965 végére el kellett készíteni a reform alapelveinek első tervezetét. Az előkészítést az MSZMP KB gazdaságpolitikai osztályának titkára, Nyers Rezső koordinálta. A reformot tizenegy szakbizottságban dolgozták ki, amelyek külön-külön megvizsgálták a tervezés, a beruházások, az ár- és bérrendszer, a hitel- és pénzügyi politika, a KGST-együttműködés kérdéseit. Az 1968. január 1-jén bevezetett reform három területen hozott lényeges változást: 1. csökkent a központi tervezés szerepe, és nőtt a vállalati önállóság a termelés és a beruházások terén; 2. liberalizálódtak az árak, vagyis a hatóságilag rögzített és alacsonyan tartott árak mellett egyes termékek ára a piaci keresletnek megfelelően alakulhatott; 3. a központilag meghatározott bérrendszer helyét egy flexibilisebb, bizonyos korlátok között a vállalatok által meghatározott szabályozás váltotta fel.

amelyik tényleg konkrét a máról, konkrét a lehetséges jövőről, ami általában olyan, ami tartható, és azért is lehet adatot beletenni, mert amelyben nincs adat, és nincs szám, az nem tűnik megalapozottnak. Ennek következtében adat kell. Tehát, ha nagyon általánosítunk, akkor semmilyen nem lesz. Másik dolog. Nem lehet, hogy a hároméves folyamatban semmiféle időbeli határ nincs. Ha tévedünk is az időben, megfelelő körülírással mégis kell valami hozzávetőleges időhatár. Érzékeltetni kell, hogy egy ilyen folyamatban milyen az első lépcső, vagy milyen a második lépcső, tehát akár a folyamatban mint szakasz, és ezt, ha lehet, akkor jó időrendbe is rakni, de mindenképpen ebben a nagy anyagban benne kellene lenni. Na most én úgy gondolom, hogy miután egy nagy csapat ezt dolgozta és átdolgozza és folyamatosan gondolta, azt a kérdést vetem föl, hogy nem lenne-e szükséges, hogy az elkészült kiegészítő anyagokat – a gazdasági részről beszélek –, tehát az ehhez elkészülő kiegészítéseket csak egyvalaki próbálja meg végleges formában megírni. Elképzelhető?

(Matolcsy György ezzel egyetért, és erre a feladatra Csuhaj V. Imrét javasolja, de kér még egy irodalmi veretű fogalmazót.)

Antall József: Botos Katalin nem vállalná?

(Botos Katalin vállalja, de csak akkor, ha egyrészt ennek idejére szabadságot kap, másrészt pedig, ha ez nem csak irodalmi fésülést jelent. Ez most a kétszáz oldal?)

Antall József: Hát nem tudjuk, hogy a két kötetből mennyi a gazdasági. Az a fontos, hogy ez programszerű legyen, tehát benne legyen az akció jellege, benne legyenek a kijelentő mondatok, mindaz, ami itt elhangzott. Nem tanulmány, nem értekezés, nem unalmas analízis. A sok férfi közt egy tudós hölgy megmutatja, hogy mire képes.

(Botos Katalin megjegyzi, hogy akkor ez az ő fogalmazványa lesz. Ez ellen viszont a koncepcionális összeütözközés miatt Bod Péter Ákos tiltakozik.)

Antall József: Na de, ha megkapja az eredeti anyagot, akkor mégiscsak egy alapanyagból kiindulva a kettő közelít egy olyan ponthoz. Ahol most ugye az az elképzelés volt, hogy egy makrogazdasági szemlélet irányába indult, és a pénzügyesek voltak kihagyva ebből a menetből, akkor most a korrekcióban ez a kérdés. Itt nem stilizálás, hanem összehozás lesz. Amikor elkészül ez az anyag, én bízom abban, hogy az államtitkár asszony figyelembe veszi azt, hogy mi a kormányzat és a Gazdasági Kabinetnek az a kompromisszumhatára, ahol elképzelhető az, hogy egyetértés

alakulhat ki. Tehát itt nem lenne értelme annak, hogy egy teljesen eltérő fordulatot hozzunk, de mégis mi az az elképzelhető határ, ahol az álláspontok egyeztethetők.

(Botos Katalin megjegyzi, hogy megpróbálhatjuk, legfeljebb nem sikerül.)

Antall József: Ezt követően pedig még végeredményben a szakmai részeket még valaki elolvassa, magyarul egy stílusszerkesztő, aki nem a stílust vonja kétségbe, csak a műfajt, a műfajhoz igyekszik alkalmazkodni. Még mindig jobb, mintha szakszerűen van megírva. Na most az fontos, hogy megmaradjon benne mindaz az anyag, ami fontos, és ne torzuljon el, tehát semmilyen irányba ne billenjen föl ez az arány. Azt is el tudom képzelni, hogyha elkészül egy lezárható fejezet, azt már menet közben Matolcsynak odaadja, hogy már lektorálhassák. Végeredményben itt arról van szó, hogy ahhoz, hogy ezt a Kormány sajátjának tudja tekinteni, és kormányprogrammá váljék – most a gazdaságiról beszélek –, az végeredményben valahol mégis azt igényli, hogy a meghatározó gazdasági tárcák vezetői képesek legyenek vele azonosulni. Ha a gazdasági tárcák vezetői képesek vele azonosulni, ha politikailag nem tartalmaz olyat, ami az egész Kormányt szembeállítja vele, akkor lesz elfogadható. Nem alakulhatunk szavazógéppé, hogy a kultuszminiszter és a külügyminiszter ketten megszavazzák valamelyik gazdasági irányba. Annak nincs értelme, magamat is beleértve, hogy egyszerűen egy szavazattöbbséggel a nem gazdasági tárcák döntenek erről. Mégis arról van szó, hogy a Kormány gazdasági tárcáinak vezetői és az ehhez kapcsolódó tárcák között egy olyan kompromisszum jöjjön ki, amit a Kormány képes vállalni. Nyilvánvaló, ha ez bekövetkezik, ezzel tudnak azonosulni a nem gazdasági tárcák vezetői is. Ezért gondolom, hogy ezt meg kellene próbálnunk így egyensúlyba hozni. Tehát nem bővíteni nagyon az anyagot, csak ahol feltétlenül szükséges, és nagyon fontos lenne az egységes struktúra biztosítása. Matolcsy György akkor megadná a további anyagot és azokat az információkat, amik ehhez kellenek. Utána adunk igazolást a családjának, hogy senki nem háborgathatja, bezárjuk valahova, és nem nagyon sok ennivalót, de akár azt is adunk be, és akkor ez lenne a gazdasági program. Akkor ebben egyetért a Kormány, hogy ezt a felkérést megadjuk az államtitkár asszonynak. Na most jó lenne, ha ezt csütörtökre meg tudná tenni, mert akkor valahol tartjuk a hátunkat, és mindenhol mondjuk, hogy dolgozunk ezeken a variációkon, amit nyomdába fogunk adni – most az mindegy, hogy milyen formában –, és ez kiadásra kerül.

1990. szeptember 13-i kormányülés

A Nemzetközi Valutaalap és a Világbank 1990. évi közgyűlésén való részvétellel kapcsolatban.

(Tarafás Imre, a Magyar Nemzeti Bank alelnöke tájékoztatja a Kormányt, hogy minden év szeptemberében tartja közgyűlését a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank, amin megjelenik a nemzetközi pénzügyi világ, túlnyomórészt bankárok, pénzügyminiszterek. A tárgyalási irányelvekre kér jóváhagyást, valamint kéri, hogy Botos Katalint a Valutaalaphoz a közgyűlés idejére ideiglenes kormányzóhelyettesnek a Kormány nevezze ki.

A vitában többen hozzászólnak, részben a tárgyalási irányelvekhez, részben pedig a tárgyaló delegáció személyi összetételéhez, kérve a tárcájuk képviseleti lehetőségét.

Jeszenszky Géza külügyminiszter Botos Katalin részvételét külön üdvözli, mert Amerikában különösen üdvözik azt, hogyha nők vesznek részt a közéletben. Magyarországgal kapcsolatban úgyis vannak ilyen aggályok, hogy alulreprezentált a női nem.)

Antall József: Jó, hogy nem hallja az ellenzék.

(Jeszenszky Géza még megjegyzi, hogy ha kiküldetésekről van szó, akkor, ha lehetséges, tényleg keressük is az alkalmat arra, hogy nőket küldjünk ki a nyugat-európai országokba, az Egyesült Államokba, a skandináv országokba, ahol a nők nagyon jelentős szerepet töltenek be. Megismétli, hogy Botos Katalin kiküldetését támogatja személye és alkalmassága miatt.)

Antall József: Nagyon helyes volt a végső megjegyzés, mert itt nem kell megadnom a szót Botos Katalinnak, hogy kifejezésre juttassa, hogy nem mint nő kíván részt venni, hanem mint kiváló szakember, aki jól ismeri a tárgykört. Ez csak egy kiegészítő szempont volt. Nagyon köszönöm. Egyébként a nemzetközi tárgyalásoknál valóban nagyon fontos az előkészítés, a szakmai anyagok minősége. Remélhetőleg a jobban szervezett külképviseletekre és külkereskedelmi képviseletekre, ezeknek a gazdasági és szakmai anyagaikra, a közvetlen szakértői segítségére, itthon pedig a szakanyagra jobban lehet támaszkodni. Abban az esetben azonban, ha a tárgykör olyan, ami közvetlenül egy tárcánál fő hangsúlyt kap, akkor mindenképpen Surján miniszter úr által mondottak szellemében látnám a megoldást. Konkrétan egy konferencián vagy hasonló esetben, ha képviseletre van szükség, akkor, ha az fő kérdés, akkor helyes, hogyha annak a tárcának a szakembere vesz részt azon. Egyébként pedig nagyon fontosnak tartom, amire egy utalás történt, hogy így is túl nagy a küldöttség. Függetlenül mindentől, javaslom azért nagyon megfontolni a kiutazásokat.

Két szempont jön számításba, amit el kell dönteni mindenkor, és ez részben anyagi kérdés, hogy ne pazaroljunk azáltal, hogy nagy küldötségeket küldünk ki. Ez az egyik szempont. A másik szempont az, hogy tapasztalatokat akarunk szereztetni fiatalabb generációkhoz tartozókkal, avagy második beosztásban lévőkkel, hiszen csak így biztosítható a folyamatosság a jövőben. Tehát e kettős szempont nem csak erre az esetre vonatkozik. Én akkor azt hiszem, hogy lezárnám a vitát. A tárgyalási irányelveket a küldöttség már úgy kapja meg, hogy szerepeljenek benne azok a megállapítások, amit Kádár miniszter úr és mások elmondtak. Tehát konkrétan tárgyalási irányelvként, mintegy utasításként jelenjék meg az irányelvekben. Megjegyezném azért azt, hogy ha mód van rá, ahol tulajdonképpen az észak–dél problémájaként jelenik meg a szegénység kérdése a harmadik világ és az ipari országok viszonylatában, azért célszerű lenne azt minden alkalommal jelezni – amit minden lehetséges nemzetközi konferencián már elmondtuk –, hogy a kelet-európai térségben egy új-fajta szegénység, legalábbis átmenetileg, megjelent. Fel kell hívni erre a veszélyre a figyelmet. Ha gazdasági megoldásra nem kerül sor, akkor a 19. század pauperizmusaként fogja az ipari országokat és a fejlett országokat előzőlni a politikai korlátok megszűnése után a kelet-európai szegénység. Tehát ezt feltétlenül az észak–dél szegénysége mellett, tehát a Bangladesszel és bármelyik latin-amerikai országgal együtt fel kell vetni, mert valóban a tendencia efelé tart. Ezt mindenképpen javasolnám. Ezt a tárgykört a határozati javaslattal együtt, ebben a formában, a módosításokkal együtt elfogadásra ajánlom. Van-e ellenszavazat? Tartózkodás? Nincs. Tehát a 2. napirendi pontot is elfogadtuk.

1990. szeptember 20-i kormányülés

A világbanki átfogó szerkezetiigazítási kölcsönrel (SAL)⁶⁴ kapcsolatos gazdaságpolitikai program végrehajtásával kapcsolatban.

(Surányi György, a Magyar Nemzeti Bank elnökének tájékoztatása szerint az anyag egy vastag feladatgyűjtemény, amely tartalmazza a Kormány eddigi intézkedéseit, illetve cse-

⁶⁴ A magyar kormány garanciavállalásával 1990. június 21-én írták alá a Szerkezetátalakítási kölcsön (SAL I.) szerződést a Magyar Nemzeti Bank és a Világbank képviselői. A kölcsön összege 200 millió USA-dollárnak megfelelő valuta volt. Az első 100 millió dolláros részletet a Kormány azonnal felvehette, a második részletet a program végrehajtásának felülvizsgálatát követően, 1991 márciusában. A szerződés kivételesen azt is lehetővé tette, hogy az összegből 40 millió dollárt a szerződés aláírása előtt keletkezett behozatali fizetési kötelezettségekre lehessen fordítani. A kölcsönt öt év türelmi idő után, tíz év alatt kellett visszafizetni 1995. december és 2005 júniusa között.

lekvéseit, a Nemzeti Bank eddigi cselekvéseit és a jelenleg folyó munkákat, amikkel kapcsolatban megállapítható, hogy a vállalt kötelezettségek döntő többségében rendben folynak. Három kérdést külön kiemel: a Kormány a KSH-t kérje fel, hogy vizsgálja meg újólag a GDP várható alakulását, továbbá vállaltuk, hogy 1991. január 1-jétől új számviteli törvényt vezetünk be, végezetül az egyértelműen csődben lévő vállaltokat pedig felszámoljuk.)

Antall József: Akkor kérem a hozzászólásokban ezt külön figyelembe venni. Én azt hiszem, hogy a Statisztikai Hivatalnak erre való felhívása az a legrövidebben megtehető. Ha nincs ellene vélemény, ha ehhez nincs hozzászólás, akkor ezt kérem rögzíteni, és ezt majd pontosan meghatározni. A másik, a számviteli törvényhez szeretném azt hozzátenni, hogy a Magyar Demokrata Fórum ellenzéki időszakában – és gondolom, ebben a tapasztalatai alapján mindkét koalíciós párt egyetértett – ezt már akkor meghirdettük mint az átalakulásnak kiemelkedően fontos elemét. Az Egyesült Állomokban való akkori tárgyalásaink során és tavaly nyáron a Közös Piacban folytatott tárgyalásnál minden befektető, beruházó és vegyesvállalat-kezdeményező kifejezésre juttatta, hogy ezzel a számviteli rendszerrel, ami ma Magyarországon van, nem lehet Európához csatlakozni. Ugyanolyan alapkérdés a számviteli rendszernek a megváltoztatása, mint az egész jogrendszerünk és feltételrendszerünké. Úgyhogy a külföldi beruházások, befektetések feltételrendszerében ezt külön megjelölték olyan mértékig, hogy például Bérégovoy-nak, a francia miniszternek a jelentésében ott állt ez a kérdés mint követelés, amit tudomásunkra hozott már akkor, amikor még nem voltunk kormányon. Ezt szeretném hangsúlyozni, hogy ezt a Pénzügyminisztériumnak a legrövidebb időn belül és megfelelő szakértői bizottsággal el kell készítenie, mert enélkül nem tudunk előrelépni, ugyanis ez minden tárgyalásnál felvetődött. Ez volt a második. A harmadik kérdés, amire kérek választ, a csődeljárások. Tehát az, hogy a megígért magas számú csődeljárásra ítélt vállalatok száma helyett nagyon kevés ellen indul csődeljárás. Ebben az én tájékozottságom szerint éppen a bankrendszerünk, a kereskedelmi bankrendszerünk is hibás. Ez az egész sorban állás kérdésében egyik akadályozó tényező volt. Ez felveti egyébként az egész magyar bankrendszer problémáját, amit mind az angolok, mind Whithead is említettek, aki itt volt a tegnapi napon. Sorolhatnám a partnereket és kapcsolatainkat, akik külön kiemelik, hogy a magyar bankrendszer milyen mértékben akadályozója a működésünknek. Úgy gondolom, hogy a kormányzat programjának, céljainak végrehajtása érdekében, ha ezen nem tudunk változtatni, és a jelenlegi bankokkal kapcsolatban nem teszünk szükséges intézkedéseket – beleértve személyi változtatásokat, a felügyelőbizottságok tagságának felújítását, kinevezéseket is –, és nem tesszük meg ebben a lépéseket, akkor megint rajtunk kívül álló okokból fosztjuk meg magunkat az eszköztárunktól. A bankrendszert egyik súlyos kérdésnek jelölik meg mindenkori

külföldi tárgyalópartnereink, beleértve a devizagazdálkodást és mindent. Itt cselekedni kell. Tessék, a pénzügyminiszter.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter elmondja, hogy az új számviteli rendszer kialakítására vonatkozó munkák folyamatban vannak, bevezetése nem az előkészítő munkán múlik, hanem a technikai feltételeknek a teljesítésén. A bankrendszer (nemcsak a törvény, hanem a bankrendszer) átalakítása is folyamatban van, az ezzel kapcsolatos személyi változásokról be fog számolni a jövő héten.

További hozzászólásokat követően.)

Antall József: Szabadna, mielőtt továbbmegyünk, lenne két kérdésem. Egyik: hogy akkor ezeknek a hiteleknek, ezeknek a konstrukcióknak a felülvizsgálatára nagyon gyorsan össze kellene ülni egy munkabizottságnak. A Nemzeti Bank, a Pénzügyminisztérium, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma, az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium hozzon létre egy ilyen munkacsoportot, és azonnal kezdjék meg ebben a tárgyalásokat. Mi ezt felvetettük a Münchenben és Stuttgartban tartott megbeszéléseken, de ilyen konkrétsággal nem kaptunk ehhez akkor a Nemzeti Banktól háttérinformációt. Tehát mi tulajdonképpen nem tudtuk ezt ilyen értelemben érdemben bizonyítani. A szemrehányásokat megkaptuk, hogy mit akarunk. A német–magyar pénzügyi kapcsolatot egyenesen terheli ez a két szempont, ez állandóan elhangzik. Teljes világossággal, szakmailag elemezve el kellene készíteni, és utána egy tárgyalás keretében ezt előadni. Úgyhogy ez lenne az egyik kérdés, amiben valamennyi érdekelt tárcát be kell vonni. Kérem akkor egy munkacsoport összehívását ebben, és nagyon sürgősen ezt a német féllel akkor letárgyalni. A másik kérdésem a számviteli törvénnyel kapcsolatban, hogy az mennyire akadályozza a jelenlegi csődeljárást. Kérdésem az, ha meg is csináljuk a technikai részét, tehát ha lesz papír, és ki lehet képezni a könyvelőket stb., tehát ez egy kérdés, lehet-e ezt fél év alatt, lehet, hogy csak június 1-jével. De a kérdésem az, hogy nem lehetne-e a jelenleg érvényben lévő számviteli törvényt egy gyors módosítással úgy kiegészíteni, hogy a csődeljárásban, és nem tudom, mi volt a másik, amit mondtál?

(Surányi György bemondja, hogy a kétes követelések nyilvántartása.)

Antall József: Kétes követelések nyilvántartása terén azonnal előkészíteni erre vonatkozóan. Ha ez egyszerűen beilleszthető a jelen számviteli rendszer konstrukciójába, akkor ezt előkészíteni, bizottsági tárgyalásokkal az Igazságügyi Minisztériummal együttműködve, és az októberben kezdődő parlamenti ülésen már az asztalra kell tenni. Ha eddig ebben a formában kaptunk volna erről bármilyen jelzést, akkor

már meg tudtuk volna tenni. Ez megint az a kategória, hogy nincs meg a megfelelő eszköztára a kormánynak a privatizációs és ehhez hasonlóan a folyamatok végrehajtására. Nincs meg a jogi eszköztárunk, mást nem tudunk tenni. Kérem erre is a javaslatot. Ha nem megy ez most ebben a pillanatban, akkor kérem megvizsgálni, hogy mit lehet tenni, mert esetleg öt paragrafus behelyezésével és kettőnek az elhagyásával megoldható. Köszönöm.

1990. szeptember 27-i kormányülés

Az Egzisztencia Alap⁶⁵ létrehozásával, valamint az állami tulajdon értékesítéséhez kapcsolódó MNB privatizációs hitelkonstrukció feltételeivel kapcsolatban: (a két témát együtt tárgyalta a Kormány).

(Matolcsy György, a MEH politikai államtitkára ismerteti, hogy az Egzisztencia Alapra vonatkozó javaslat a VOSZ-tól⁶⁶ ered. A német út során kaptunk rá határozott ígéretet, hogy a német kormány a költségvetés terhére először 100 millió német márka értékben, majd később megemelt értékben erre hitelt nyújt. Feltétele az, hogy létrehozzuk először magyar forrásból az Egzisztencia Alapot. Még megjegyzi, hogy az egzisztenciahitel az új kormányprogram, illetőleg az annak középpontjában álló privatizációs programnak talán a legfontosabb eleme.

Czirják Sándor, a Magyar Nemzeti Bank alelnöke megerősíti, hogy az MNB-vel közösen került összehangolásra az E Alap, valamint a privatizációs hitelkonstrukció. A Gazdasági Kabinetben több vitatott kérdés maradt fent, mint például az, hogy az 5 millió forintig adható egzisztenciaalapítási hitelnél elegendő legyen egy kicsiny, 2%-os saját erő.)

⁶⁵ A Kormány 1990. szeptember 27-én tárgyalta az Egzisztencia Alap létrehozásáról szóló előterjesztést, és bízta meg az igazságügy-minisztert és a pénzügyminisztert az ezzel kapcsolatos kormányrendelet kidolgozásával. Az Egzisztencia Alap célja az volt, hogy az állami vagyon privatizációja során a vállalkozók tulajdonhoz jutását segítse elő. Az elképzelés szerint az Alapból nyújtott hitel segítségével a vállalkozók nyilvános pályázaton vásárolhatták volna meg az állami vagyontárgyakat. Az Alap létrehozását a kormány 97/1990. (XI. 27.) rendelete léptette életbe, azonban a minisztériumok közötti rivalizálás miatt a valóságban nem realizálódott ez a hitelkonstrukció.

⁶⁶ A Vállalkozók Országos Szövetsége (VOSZ) 1988-ban alakult meg mint az első önkéntes, a többségi magyar magántulajdonú vállalkozások országos gazdasági munkaadói érdekképviselője. A szövetség legfontosabb célként a vállalkozók országos és helyi döntéshozó fórumok előtti érdekképviselését, a kis- és középvállalkozások tőkeerejének és piacképességének növelését, továbbá a nagyvállalatok speciális igényeinek közvetítését jelölte meg.

Antall József: Azt hiszem, pusztán gazdasági szempontok mellett, amikor a 2%-ról beszélünk, arról is szólni kell, hogy nekünk van egy társadalompolitikai célunk is, ami a kezdeményezés, vagyis, hogy olyan kisembereket elindítani ezen az úton, akik nem rendelkeznek esetleg ilyen feltételekkel. Ennek ellenére mégis el tudjuk indítani azokat, akiknek nincs ennél nagyobb lehetősége, hiszen mi éppen egy olyan rétegnek a vállalkozási lehetőségét is biztosítani kívánjuk, akiknek nem volt módja az elmúlt időszakban esetleg ennek megfelelő alapot szerezni. Úgyhogy én ezt kiegészíteném egy társadalompolitikai, sőt nyugodtan mondhatom, politikai eszközzel is a jövőre vonatkozóan. A 2%-os gondolat így is értendő. A másik dolog pedig, ami majd a kereskedelmi bankokra is vonatkozik, hogy itt sok minden olyan kérdés van, amit nekünk újra kell tárgyalni a kereskedelmi bankok működésével kapcsolatban, az egész bankkérdést még a jegybanktörvény előtt. Ma a működés, a hitelnyújtás szempontjából nem lehet a Kormány nyugodt a kereskedelmi bankok jelen magatartása és működése tekintetében. Ennyit szerettem volna megjegyezni, ezt a társadalompolitikai szempontot mint kormány szempontot. Ez nem a bank kötelessége, amit el is mondott a képviselője, de a Kormánynak mást is figyelembe kell venni.

Különfélék között a gazdasági társaságokban lévő állami vagyonnal kapcsolatos tulajdonosi jogok érvényesítésének és a köztisztviselők jogállásáról szóló törvényjavaslat egyes rendelkezéseinek összefüggéseivel kapcsolatban.

(Király Péter, a pénzügyi tárca közigazgatási államtitkára tájékoztatást ad arról, hogy az illetékes tárcák bevonásával megvizsgálták, hogy a nagy állami tulajdonú társaságokban az állami köztisztviselők vállalhatnak-e felügyelőbizottsági, illetve igazgatósági tagságot. A javaslat az, hogy vállalhassanak, sőt díjazással együtt, ugyanis e feladat ellátása során a társasági törvény szerint anyagi felelősséggel is tartoznak. Ennek érdekében szükség van a közszolgálati törvény kismértékű módosítására.)

Antall József: Tulajdonképpen ez egy bezárható kör, mert azért kap munkadíjat, mert többletfeladatot lát el többletfelelősséggel. Analógia a Vagyonügynökség, ahol az igazgatótanács tagjai ugyanúgy minisztériumokból vannak kiválasztva, a minisztériumi funkcióik mellett látják el feladatukat. Vagy ha kormánybiztosnak, magasabb beosztásba neveznek ki valakit, akkor fizetésekiegészítést kap azért. Tehát abban az esetben, ha többletmunkát kap az állami köztisztviselő, azért többletbér illeti. A másik dolog, hogy a kör bezárul, mert állami vállalatnál képviseli az államot, nem pedig magánvállalatnál. Ebből következik, hogy az állam érdekét képviseli állami vállalatnál. Nem arról van szó, hogy egy magánvállalatnál fizetik. Abban

a pillanatban, amikor magánvállalattá válik az a vállalat, akkor megszűnik ez a szerepköre, mert többé nem képviseli az államot mint tulajdonost. De ha marad állami érdekeltségű, marad az állam is tulajdonos, mert az államot 40% illeti meg az adott vállalatból, akkor ő továbbra is az államot képviseli, és az államtól kapja a pénzt. Logikai összefüggés van abban, hogy ha állami vagyon van benne a társaságban, és ő azért képviseli az államot, akkor amit ezért kap, azt abból az állami részesedésből kapja.

(Több hozzászólás hangzik el, amelyek a díjazást kifogásolják részben azért, mert ez alapvetően a gazdasági tárcák köztisztviselői számára lehetőség.)

Antall József: Miért nem utalhatja a vállalat a felügyelő minisztériumnak azt az összeget, amit elvileg a köztisztviselőnek fizetne ki? Visszaütal egy összeget akár négy helyről, és a minisztérium meghatározza, hogy mit fizet ebből ki bérként. Nem jó?

(Király Péter változatlanul az igazgatósági vagy felügyelőbizottsági tag anyagi felelősségére hívja fel a figyelmet, ami indokolja a díjazásukat.)

Antall József: Na de itt az alapelv az, hogy közszolgálati tisztviselőről van szó. Ez az egyik elem, hogy közszolgálati törvény alapján működő tisztviselő. A másik elem az, hogy van egy vállalat, és a vállalatnak van egy testülete, egy felügyelőbizottsága stb., és ott jelenik ő meg mint annak a testületnek egyik tagja, és ott e minőségében, amiben megjelenik, ott az államot képviseli. Na most, ha én a közszolgálati törvénybe behelyezem azt az összeférhetetlenségi rendelkezést, és az alól mentesítem, akkor ő mentesítve van a közszolgálati törvénynek reá vonatkozó kötöttségéből ebben az értelemben, és ott működhet mint annak a vállalatnak a testületi tagja. Azért mondtam a visszaáramoltatást, mert különben a díjazása nem lehet 500 Ft, ha ilyen felelősséget rovunk rá. Meg lehet-e oldani, hogy a vállalat fizeti be a minisztériumnak azt a pénzt, amivel alkalmazza. Hát ebből egy bonyolult dolog jön ki, kicsiben ezt meg lehet csinálni.

1990. október 4-i kormányülés

A hároméves gazdasági program mozgásterével, a megvalósítást szolgáló kormányzati feladatokkal kapcsolatban.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter a bevezetőjében közli, hogy ez egy olyan előterjesztés, amivel kapcsolatban a Gazdasági Kabinetben nem tudtak egyezségekre jutni, ennek ellenére behozták a Kormány elé, mert feloldhatatlan koncepcionális különbségek vannak az álláspontok között. Az anyag története az, hogy a Pénzügyminisztérium elkészített egy programtervezetet, ami nem nyerte meg a Kormány tetszését. Helyette készült egy külön szakértői csoport által egy másik anyag, amely végső formába öntését a kormányülésen elhangzottak figyelembevételével Botos Katalin kapta meg feladatul. Az anyag Kabinetben történő egyeztetése során viszont újra fellángolt a vita a két koncepció mentén, amelyek lényege az, hogy a három válságból – ami a világválság, az iraki olajügy és a regionális válság, amiben Kelet-Európa van, és hozzá még a hazánkat sújtó aszály is – másként látják a kiutat, míg a pénzügy drámaian, addig a másik koncepció a magyar gazdaságot optimistán és rózsaszínű szemüvegen át vizsgálja. Szerinte a magyar lakosság számára a maga teljes, sötét valóságában fel kell tárni a helyzetet, és ha a Kormány meg akarja oldani, akkor olyan áldozatokat kell követelni, ami szinte túlmegy az elviselhetőség határán. Ezért a Kormánynak az ellenzéki pártokkal is meg kell egyeznie a gazdasági kérdésekben, mert az ellenzéknek a részleges támogatása nélkül a Kormány nem fogja tudni sem szociálisan, sem politikailag, sem pedig gazdaságilag megoldani ezt a helyzetet. Külön megemlíti, hogy például a Világkiállítást is azonnal le kellene mondani. A két felfogást úgy is meg lehetne fogalmazni, hogy az egyik oldalon egy keresletcsökkentő politikát kell megvalósítani, a másik oldalon pedig egy kínálatélénkítő politikát.

A hozzászólók részéről éles vita alakul ki az egyes felfogások mentén.)

Antall József: Egy másodperc. Azt hiszem, hogy tulajdonképpen ezek a feszültségek a kormányzaton belüli gazdaságpolitikai nézetekben elég régóta élnek ahhoz, hogy tulajdonképpen ki kellett mindennek jönni, mert ezt egyszer el kellett mondani, akkor is, ha nagyon drámai formában hangzott el. Néhány dolgot szeretnék összefoglalásképpen elmondani. Az egyik, hogy a közgazdászok hozzászólása – ami tulajdonképpen helyes – zömében általános politikai megközelítéseket is tartalmazott, sőt a hozzászólásokban voltak olyanok, amelyek kifejezetten a politikai részét érintették. Engedjék meg, hogy néhány naiv közgazdasági kérdést tegyek fel most viszonzásképpen. Kérem Matolcsy államtitkár urat, hogy erről mindenki mondja el véleményét a Gazdasági Kabinetben, és nekem azt majd összegezze röviden. Akiknek ellentétes nézetei vannak, hogy képzelik a fizetőképesség fenntartását? Pénz-

ügyi egyensúlyra, infláció megfékezésére van-e lehetőség? Van-e bármilyen megoldás arra, hogy a 10 milliárdot meghaladó költségvetési deficitet csökkentsük? Egyáltalán olyanokról vitatkozunk-e, vagy beszélünk-e, amikkel kapcsolatban van-e bármilyen lehetőség? Ha nincs, akkor nincs lehetőség. Tudtommal, legalábbis eddig így tudtam, ha meghaladja a 10 milliárdot a deficit, akkor nem kapunk további hiteleket. Ha nem tartjuk meg az IMF-fel megkötött megállapodást, akkor általában a lehetőségeink nagyon leromlanak, legalábbis magyarul és nagyon egyszerűen fogalmazva.⁶⁷ Most én az ideiről beszélek természetesen. Nyilván a jövő év az külön téma. Az adórendszerben van-e lehetőség vállalkozásbarát környezetről, vállalkozásélénkítésről stb. beszélni? Van-e reális lehetőség arra, hogy vállalkozásélénkítés érdekében csökkentsünk adót, van-e mód akkor a költségvetésben a bevételt növelni, vagy hogyan, milyen módon? Van-e valamilyen lehetőség az adófilozófiában változtatásra? Adósságunk kezelésére van-e valamilyen módszer, ami eltérő, vagy mi az eltérő álláspontjuk, és mi annak az alapja? Új hiteleket kívánunk szerezni, erre kell törekednünk, ennek milyen fajtáira, milyen változataira van szükségünk, milyen

⁶⁷ 1988. március 31-ig az IBRD már összesen 19 kölcsönt nyújtott Magyarországnak, ezek közül hatot más hitelezőkkel együtt. A korábbi hitelek 43%-át az ipar, 32%-át a mezőgazdaság, 16%-át az energiaágazat és 8%-át a közlekedés kapta. Ezt követte a Magyar Kormány és a Világbank által 1988. július 1-én aláírt „Ipari szerkezetátalakítási kölcsönszerződés” (ISAL), majd az 1990. június 21-én aláírt „Szerkezetátalakítási kölcsön” (SAL I.). Az az ISAL-szerződéssel kapcsolatban a Kormány többek között vállalta, hogy javítja az állami költségvetés egyenlegét, és 1990 végéig megállítja az ország külső eladósodási folyamatát. Vállalt tett arra, hogy a termelői és fogyasztói ártámogatások összege az 1988. évi tervhez képest (amely 204,9 milliárd forint volt) legalább 10%-kal tovább csökken. Kötelezte magát a társasági törvény és a hozzá kapcsolódó egyéb törvények elfogadására, ami lehetővé teszi az állami vállalatok részvénytársasággá alakulását, természetes személyeknek szavazati jogú részvényvásárlását, valamint természetes személyeknek kft. és rt. alapítását. A szerződés értelmében Magyarország ígéretet tett a vasipar és szénbányászat átalakítására a Világbank elvárásainak megfelelően, végezetül a vállalati jövedelemadóztatás átalakítására; a vállalkozói adónak a nyereségadóba és a személyi jövedelemadóba történő beépítésére. A SAL I. kölcsönrel vállalta a kiválasztott állami vállalatok privatizációját a Világbankkal egyeztetett időrendben. Elfogadta a Világbankkal egyeztetett középtávú privatizációs stratégia véglegesítését. Ígéretet tett legalább 10 fizetésektelen nagy állami gazdaság és termelőszövetkezet, valamint a vállalati össz-tőke legalább 25%-át elérő, az MNB által kereskedelmi hitelre nem jogosított állami vállalat felszámolásának megkezdésére. Kötelezettséget vállalt arra, hogy a liberalizált import aránya az ipari termékekben az energiaszektor kivételével 1991-ben elérje a 60%-ot. Elfogadta, hogy a termelői, beruházási, fogyasztási és lakástámogatások együttes összege a GDP 9%-a alá csökkenjen. Külön említette a megállapodás a lakástámogatások csökkentését és a házipéítőipar átalakítását. Fontos eleme volt a szerződésnek a Világbankkal egyeztetett gazdasági reformok kezdeményezése és a szociális programok megerősítése, beleértve költségvetési alapok létesítését a munkanélküliség mérséklésére és a munkanélküli-segély finanszírozására. A Kormány vállalta a nyugdíjjogosultság szűkítését a nyugdíjak reálértékének védelme mellett, valamint költségsökkentő intézkedések meghozatalát az egészségügyben.

áthidaló hitelekre, egyáltalán a felhasználás mire történjen? Ennek milyen a hatása? Na most, ezeket csak példaképpen soroltam fel tulajdonképpen, hogy ezek azok a kérdések, amelyek minduntalan előkerülnek, amikor ténylegesen a kialakult helyzetről beszélünk, és a vitában tulajdonképpen ezek szinte alig kerültek érintésre. Erre nem volt, nem hangzottak el vélemények. Na most így gondolom, ilyen formában kellene, ha egy lerövidített koncepciót akarunk, ezeket kellene először is tisztázni a kormányzaton belül. Az egy feltétlenül helyes dolog, hogy az egyes tárcák képviselőinek egy kormányban kettős szerepkört kell betölteniük, és ez még különösebben vonatkozik a közgazdasági tárcákra. Mindenkinek a saját tárcáját kell védeni, mint ahogy egy katonának egy hadseregben a saját hadosztályának az érdekeit kell védenie. Az is természetes, hogy el akarja kerülni, hogy pont neki kelljen a legrosszabb helyen átkelni, és biztos legyen, hogy nem az ő alakulatait lövik szét, de egyben arra is kell nyilván törekedni a saját tárca védelmének kívül, hogy a Kormány a maga egészét nézve is hatékony maradjon. Tehát én egyetértek azzal, hogy ki-ki a saját tárcájáért harcol, ez a dolga, de ebből a küzdelemből kell tulajdonképpen az egyensúlynak kijönni. Tehát valahol a másik oldalon egy közös stratégiát is ki kell tudni dolgozni, és ahhoz tartani kell magunkat. Na most, ami a kormányzati struktúrát érinti, ami vitatható, nagyon leegyszerűsítve, az a kérdés, hogy van egy pénzügyi és gazdasági minisztérium. A neve ugyan nem változott, de ez volt a koncepció. Ennek a pénzügyi és gazdasági minisztériumnak kell vagy kellene – most nem akarom ezt részletezni –, egyrészt a hagyományos pénzügyminisztériumi funkciót ellátnia, de egyben ellátja a közgazdasági koordinációt és a közgazdasági stratégiai feladatokat is. Ez önmagában véve nem lehet egy ostoba rendszer, vagy egy használhatatlan rendszer, amit az is bizonyít, hogy gyakorlatilag az angol kormányzati rendszer ezen alapul évszázadok óta és ma is. Ezen alapul a modernizált de gaulle-ista köztársaságnak⁶⁸ az egész gazdaságpolitikai irányítása, s ezt még lehetne sorolni.

⁶⁸ Charles de Gaulle 1944 és 1946, majd 1959 és 1969 között volt a Francia Köztársaság elnöke. Amikor 1958 decemberében köztársasági elnökké választották, Franciaország komoly gazdasági gondokkal küszködött. 1960-ban denominálta a frankot, s ekkortól 100 régi frank ért egy új frankot. Az algériai háború lezárása után, 1962-ben Georges Pompidou miniszterelnöksége alatt a gazdaság gyors ütemű átalakításához fogott. A kapitalista és állami irányítás alatt álló gazdaság sajátos keverékeként a kormányzat mélyen beavatkozott a gazdasági életbe, fő eszközként öt éves tervezési ciklusokat alkalmazva. Széles körben ismert és gazdaságilag többnyire, de nem minden esetben, sikeres projekteket indítottak. Ezek közé tartozott például a marseille-i kikötő fejlesztése, az Airbus egyik elődjeként a Careville utasszállítórepülőgép-projekt támogatása, a francia–brit együttműködésben készülő Concorde utasszállító toulouse-i gyártásáról hozott döntés, a francia autóipar fejlesztése az állami tulajdonú Renault-val a középpontban és a Párizst a tartományokkal összekötő első autópályák építése. E projekteknél köszönhetően a francia gazdaság a 19. század óta nem látott növekedést ért el. 1964-ben a francia GDP 200 év után először haladta meg a britet, és ezt a pozíciót a francia gazdaság egészen az 1990-es évekig tartani is tudta. Erre az időszakra Franciaor-

Ettől eltérő is van, ilyen a nyugatnémet kormányzati felállás, ahol a Pénzügyminisztérium külön volt mindig, leszorított formában vagy korlátozott formában, és a Gazdasági Minisztérium, ami tulajdonképpen az ipart és a kereskedelmet is magában foglalta, az volt a stratégiai tárca, amelyik meghatározta a gazdaságpolitikai irányvonalat. Mondjuk, ez a Herr Hardig-modell szerint⁶⁹, ez is működhet jól. Most én úgy gondolom, hogy önmagában ezen nem múlhat, tehát ezen nem múlhat az, hogy egyik vagy a másik működik, ez döntés kérdése. Most van egy harmadik lehetőség, amikor mindenki megtartja a szigorúan vett hatáskörét, az ipar megmarad ipar-kereskedelem, és a pénzügy is, és mellettük gyakorlatilag még egy közgazdasági tárca is van. Megítélésem szerint ez volt régen a Tervhivatal, és ez volt a Medgyessy-féle miniszterelnök-helyettesi funkció⁷⁰ mint gazdasági koordináló. Ennek a tárcának vagy ennek az irányításnak nincs eszköztára, sem a Pénzügyminisztérium, sem az ipar és kereskedelmi tárca részéről, légtüres térben működő tárca az ilyen. Tehát, amikor a kormányzat struktúrájának a kialakítását terveztük meg, ezért nem tartottam indokoltnak, hogy fenntartsunk egy eszköztár nélküli, egy igazából befolyásolás nélküli tárcát, amelyik egy diktatórikus rendszerben elképzelheti, hogy tudja vinni az ügyeket utasításokkal, de nem tudja egy parlamentáris kormányzati rendszerben ezt érvényesíteni. Ezért választottuk ezt a formát, ami van, és a gazdaságpolitikai államtitkári funkcióval adva meg azt az elvi, stratégiai alapot az összkormányzati munkához. Ezért csináltuk a Gazdasági Kabinetet, felismerve, hogy a gazdasági tárcák között több az összefüggés, mint a művelődési és az igazságügy vagy a belügy, vagyis a klasszikusan nem gazdasági tárcák között. Tehát ezért csináltuk ezt a konstrukciót. Na most ezért nem hiszem el, hogy a kormányzati munka összehangolatlansága vagy a gazdaságpolitikai irányításnak a hiányossága ezen alapul. Most pedig, ami a kutatóintézetet vagy egyéb hasonló független kutatóintézetet illeti – nem tudom, hogy itt miről van szó tulajdonképpen, de –, van-e olyan lehetőség, és erről tárgyalhatunk,

szágban mindmáig nosztalgiával emlékeznek, mint „Trente Glorieuses”, a gazdasági fellendülés harminc dicsőséges évének csúcspontjára.

⁶⁹ Warren Gamaliel Harding 1921. március 4. és 1923. augusztus 2. között volt az Amerikai Egyesült Államok elnöke. Elnöksége alatt az ország az első világháborút követő gazdasági hanyatlást élte meg. Harding javaslatára a Kongresszus megszavazta a jövedelemadók csökkentését, az amerikai farmerek védelmére a mezőgazdasági vámok emelését. Nevéhez több szélesebb körű reform fűződik, többek között az autópályák építésének, a légi közlekedésnek és a rádiózásnak a támogatása. Az 1921-ben általa létrehozott Költségvetési Hivatal jelentősen hozzájárult a költségvetés konszolidációjához. Harding fontos szerepet játszott a sztrájkok felszámolásában is, s különösen kiemelkedő sikert ért el a vasúti munkások sztrájkjánál, ahol előbb a Kongresszushoz fordult támogatásért, majd az Igazságügyi Minisztérium bevonásával sikerült a békés kiegyezést kieszközölnie.

⁷⁰ Medgyessy Péter 1988 és 1990 között a Németh Miklós által vezetett kormányban a gazdasági ügyek felelőse volt miniszterelnök-helyettesként.

tehát van-e annak realitása, hogy Kormány alá tartozó gazdaságpolitikai kutatóintézeté szervezzünk át valamit, hogy egy ilyen rendelkezésre álljon, amit a Bod Péter elmondott. Szerintem tárcától független háttér-kutatóintézet, vagy egy ilyen háttér-intézménynek tárcától független kormányzati szervként való működése lenne célszerű. Erről lehet beszélni, mert akkor ez megad más betekintést is. Nem tudom, hogy ez hogyan érvényesíthető. Ezt csak felvetem. Erre lehet, kérem szépen, javaslatot tenni. Nem ismerem pontosan, hogy mik azok a jelenleg rendelkezésre álló ilyen intézményi keretek, amelyek még működnek, amelyekből a kormánynak egy ilyen háttér gazdasági intézete megszervezhető lenne, amelyik valamennyi gazdasági tárcának rendelkezésre állhatna, és megadná a tájékoztatási lehetőséget hasonlóan, mint a Statisztikai Hivatal, vagyis globálisan. Ezt meg lehet tenni, tessék erre javaslatot tenni. Ami viszont a mai tárgyalást illeti, tulajdonképpen azért volt fontos, hogy ez elhangozzék, és ezt végigcsináljuk, mert egyet bebizonyított, ha egy tudományos vitánál, vagy egy szakmai vitánál nagyon eredményes az, ha exponáljuk és ütköztetjük a véleményeket, sarkosítva kivetítjük az ellentétes nézeteket, az ellentétes nézeteket még jobban megfogalmazzuk, és ebből egy nagyon épületes tudományos vita alakul ki, és egy opponensi gondolkodással tulajdonképpen egy kiváló szakmai show-műsort lehet rendezni. Ha valaki ezt viszont lefordítja egy politikai és kormányzati szférára, s nekünk elsősorban arra kell törekedni, hogy mindaz, ami ellentétesen jól kivetíthető, még jobban megfogalmazható, egymással szembeállítható, érzelmileg még jobban kifejezhető, az a parlamentben nagyon jól hasznosítható, mert ott is az ütköztetés és a látványosság is fontos, azonban mindez a hétköznapi kormányzati munkában nem feltétlenül hasznos. Na most, ezért úgy gondolom, hogy sokkal hasznosabb lenne, ha alapvető pontokat sorolnánk fel, és ezekben az alapvető kérdésekben azt néznénk meg, hogy miben hasonlít a két koncepció, és pontosan a kis lépések elve alapján nem a nagy elméleti és gazdaságfilozófiai, gazdaságpolitikai szemléleteket állítanánk szembe, hanem konkrétan azokat a pontokat, hogy mit kell csinálni. Hát ezen alapszik az, hogy a szocdemektől a kereszténydemokratákig működő demokráciákban igen gyakran ugyanazt csinálják, kivéve a jobbszél és a balszél, bizonyos hangsúlyoktól eltekintve, amikor egy minimális eltéréssel bizonyos pragmatikus dolgokban azonos dolgokat kénytelenek csinálni, azonos körülmények között. Ebből kell kiindulni. A szocdem kormány, vagy a szocialista kormány Mitterrand első periódusában Mauroy megpróbált szocdem politikát csinálni, belebukott.⁷¹ Kellett hozni a Rocard-ot, aki ugyanazt csinálja, mint amit a Chirack csinálna,

⁷¹ François Mitterrand 1981 és 1995 között volt a Francia Köztársaság köztársasági elnöke. Elnökségének első periódusa a választási ígérek teljesítésével telt, ezt az időszakot szimbolikus akciók jellemezték: a halálbüntetés eltörlése, államosítások, a kommunisták bevonása a kormányba, erős szociális, társadalmi és közigazgatási reformok. 1983-ban felhagyott a baloldali gazdaságpolitiká-

nincs nagy különbség. Tehát a bizonyos hangsúlybeli különbségek frazeológiabéli különbségek, azok megvannak, de a politika és a kormányzás szférájában legalább 70%-on belül mindig ugyanazt kell ugyanolyan körülmények között csinálni. Ezért próbáljuk meg ezt mi is, ha nem akarjuk a Kormányt megbuktatni, persze azt is meg lehet csinálni. A mai kialakult drámai helyzettel tisztában lévén Kádár Bélától kezdve Rabár Ferin át, Bod Péter és nem sorolom fel, mindenki egyetértett abban, hogy mi tulajdonképpen egy rendkívül súlyos helyzetben vagyunk. Az egy külön kérdés, és azt meg lehet vizsgálni, hogy mikor kellett volna sort keríteni a múlt elemzésére, és kinek kellett volna, de ezzel most nem sokra jutnánk vele. Most ebben lépésről lépésre a konkrét kérdésekben kell állást foglalni, s a konkrét kérdésekben van-e eltérő megoldás, van-e alternatíva. Ugyanazt tudom mondani a Kormányon belül, mint amit mondanék az ellenzékkel való tárgyalásnál. Nagyon kíváncsi volnék, hogy Békesi mit tudott kitalálni, amit addig nem tudott, amíg kormányon volt. Erre rendkívül kíváncsi vagyok. Ugyanúgy nagyon kíváncsi vagyok, és őszintén csodálkoznék azon, ha Tardos Márton, vagy Soós Károly Attila, vagy bármelyik ki tudna valamit találni, mert eddig mindenki eltitkolta a csodákat, bár cikkeket írogattak. Különböző dolgokat lehet írni, de egyetlen olyan megfogható javaslatot nem tapasztaltam, s nem láttam senkitől, amit használni lehetne, de örülnék neki, ha lenne. Azt is felvetem, hogy meg lehet próbálni, sőt próbálhatunk is egyszer egy közgazdászvitát tartani. Volt-e olyan közgazdasági vita, ahol ti voltatok, ahol elhangzott valami? Nem tudom, hogy a Surányi György volt-e olyanon, ahol a Kormánytól eltérőt a Tardos, vagy bárki mondott, használhatót, nagyobb programot. Ugye te sem, Siófokon sem hallottál? Nem. Szóval ezért mondom, hogy akkor nagyon valószínű, hogy nagyon szűk az a terület, amin mozgunk. Most ezen a szűk mezsgyén, amin megyünk, mik a lehetőségek? Én csak akkor tudok választani, ha engem felkér valaki döntőbírónak. Tehát akkor tudok választani, ha két világos dolgot szembeállítanak egymással. Ez ma itt nem történt meg. Sok minden elhangzott, de nem történt meg egymással szembeállítható két olyan javaslat, hogy mit lehet tenni. Globálisan elhangzott, hogy ilyen, meg olyan iskola, sok okos gondolat, de ezek mind gazdaságfilozófiai távlatokban hangzottak el, miközben konkrét cselekvési program pedig nem. Én azt javaslom, hogy felejtse el mindenki az iskolákat, felejtse el az irányzatokat, és egy szikár cselekvési programot próbáljunk megfogalmazni, hogy mik a teendők, és ezekre, a különböző kérdésekre adjunk válaszokat, és próbáljunk ebből elindulni. Utána vitassuk meg és határozzuk meg azt, hogy mit bírunk ki, és amit Surján Laci mondott, hogy mire, milyen területre mit tudunk fordítani. Tudunk-e, vállaljuk-e, ez a politikai kér-

val, a világgazdasági helyzet Franciaországot is új, megszorító politikára kényszerítette. Mindez Mauroy kormányfő s a kommunista miniszterek távozását eredményezte.

dés. Vállaljuk-e a trianoni szerződésben meghatározott 35 ezres hadsereget, vagy vállaljuk-e az oktatásban vagy az egészségügyben a térítést? Ezek a politikai döntések. Vagy vállaljuk-e a mezőgazdaságban azt, hogy lerohad? Ezeket el kell dönteni, illetőleg ezeket lehet eldönteni. Ezek a politikai döntések, hogy milyen területeken mit tudunk tenni. A másik, amit el kell viszont dönteni, a külföldi hitelekkel illetően, erre viszont vizsgálatra van szükség. Nem tudom, hogy jelen pillanatban – ezt kértem már tőled is (*a kérdés Surányi Györgynek szólt*), kérem a minisztériumoktól is, hogy – mi az, amit nekünk kérni kellene. Itt vannak olyan nyugatnémet, most már német hitelek, a baden-württembergi és a bajorországi, amit gyakorlatilag nem tudunk használni. De nem mondjuk le, vagy nem intézzük el, miközben félmilliárd márkát meghaladó az összegük. Nem tudom, hogy a finn kölcsön az hasznosítható-e, amit aláírtunk,⁷² nem tudom. Tehát itt vannak ezek az alapvető kérdések, hogy összegezzük azt, hogy milyen külföldi támogatást kaptunk, milyen hiteleket, mire lenne még szükség, hol van az a válságterület, amire kell kérnünk. Takarmányt talán sikerül az Egyesült Államokból, talán sikerül a Közös Piacból kapni. Ezek azok a problémák, amik felmerülnek, de fel kell deríteni, hogy milyen egyéb hitelek vannak, és mit akarunk. Mit akarunk az oroszokkal, oda menjünk el? Azt kell mondani, hogy ez és ez kell az oroszoktól, próbáljunk velük tárgyalni, és ezt próbáljuk elérni külön, függetlenül most a kivonulástól. Próbáljuk meg. Erre kérem a javaslatokat. Azt javaslom, hogy a Gazdasági Kabinet próbáljon indulatok nélkül erről tárgyalni. Ez a mostani vita nagyon fontos volt, mert nem szabad, hogy a Kormány elszokjon a gazdaságpolitikai kérdésektől, mert különben illúziókban él. Én nagyon hasznosnak tartom, ami történt. Most ez lezajlott, mindenki kiadhatta magából, ami már gyűlt benne. De próbáljuk összegezni azt, hogy mit csináljunk. Na most azt kérem a Magyar Nemzeti Bankkal és az egész bankrendszerrel kapcsolatban, hogy a pénzügyi kormányzat és a Nemzeti Bank tegyen javaslatot, hogy mit csináljunk a bankrendszerrel? A magyar bankrendszer alkalmatlannak tűnik arra ebben a formában, hogy a külföldről bejövő hitelekkel gazdaságélénkítő funkciót betöltsön, hogy a gazdaságélénkítést megindítsa. Hiába kapunk esetleg újabb és újabb hiteleket, ha az utána valamilyen okból nem megy be a termelésbe. Hát valami hibának itt lennie kell. Tudunk-e akkor a bankokkal olyan új bankokat alapíttatni, vagy külföldi bankokra próbáljunk hatni, hogy nyissanak itt fiókokat stb. Ezt mind meg lehet csinálni. A Gazdasági Kabinet nem tudom, mikor ül össze? Én azt kérem, hogy valamilyen szinten ezeknek a kidolgozását meg kell tenni. Végül pedig, ha mi egy gazdaságpolitikai koncepciót ebben a mozgástérben a nyers realitások leírása után kialakítunk,

⁷² Antall József és Harri Holkeri, a Finn Köztársaság miniszterelnöke 1990. június 4-én írt alá egy 100 millió dolláros hitelszerződést.

akkor mégis kell, hogy legyen akkor a három évnek megfelelően évekre lebontva egy cselekvési program, benne az egyes szakaszok. Én most nem érzem benne eléggé kidomborodva, hogy ténylegesen mik azok az elképzelhető szakaszok. Továbbá kell egy olyan jövőkép, ha mégis kiadjuk, hogy kibontakozzék belőle, kifejezésre juttassuk, hogy ezt vállaljuk, és ez akár a külföld, akár a hazai közönség előtt képviselhető legyen. Szóval az alagútban legyen egy világító fény az alagút végén. Szóval ebből derüljön ki egy olyan, hogy mégis mi az, amire törekszünk. A magyar társadalom remélhetőleg elviseli. Tudjuk, hogy milyen szélsőséges, és érzelmileg hogy tud alakulni a magyar nép. Erre felhívom a figyelmet, hogy milyen hirtelen változnak politikailag az emberek. Itt nincs olyan, hogy kötődnek irányzatokhoz nagy tömegek. Mindig is így volt. Itt pillanatok alatt tudnak egyes egész nagy csoportok lelkileg átalakulni. Nekünk ezt is figyelembe kell venni, hogy mire számíthatunk, ha kibírja az ország. De azt mindenképp el kell döntenünk, hogy mit akarunk ebben a négy, vagy három és fél évben. Nem tudom, hogy tudja-e a Gazdasági Kabinet ezt vállalni? Elképzelhető-e? Tessék?

(Közbeszólás: Igen.)

Antall József: Én azt kérem, hogy azt is vitassa akkor meg a Gazdasági Kabinet – az is egy megfogható dolog –, hogy mi az, ami a pénzügyi, gazdasági minisztériumban a többi gazdasági tárca megítélése szerint és a pénzügy saját maga megítélése szerint is, amin változtatni javasolt, vagy a változtatást el tudja képzelni. Itt volt már sok szó sokszor, hogy a Költségvetési Hivatal önállósítása annak érdekében, hogy a költségvetésnek legyen egy külön hivatala a minisztériumban, amelyik az egész gazdasági stratégiát egyedül befolyásolja, mert ez az állandó érzés, hogy egy fiskális szemlélet uralja az egész minisztériumot, ezért tehát az a gazdasági stratégiai funkció is nagy hangsúlyt kapjon. Még egyszer felvetem, arra is kérek javaslatot, hogy van-e olyan lehetőség, vagy elgondolás, ami célszerűvé tenné, hogy valamilyen gazdasági kutató- és információs intézet álljon a kormányzat alatt valamennyi tárca rendelkezésére. Ezeket kérem egymással a Gazdasági Kabinetben egyeztetni, mert ott el kell tudni jutni lehetőleg a megoldáshoz, mert a Kormány nem tudhat jó döntést hozni egy ilyen vita keretében. Nem tudhat ez a Kormány döntést hozni, gazdasági szavazógéppé nem alakulhat a Kormány, mert találomra fog állást foglalni az Andrásfalvy Berci és a Für Lajos. Valahogy mégis a gazdasági tárcák képviselőinek meg kell tudni egymással egyezni, egy koncepcióig eljutni. Nem lehet azt, hogy csak szembeállítjuk a koncepciókat, és nem törekszünk arra, hogy egymással mégis homogenizált anyagot kapjunk. Nem tudok koncepciókat szavazásra feltenni. Azt fel lehet tenni, hogy a Fordnak adunk hitelt, vagy nem adunk, azt lehet szavaztatni, de ezt

nem lehet. Ennyit szerettem volna erről elmondani. Úgy gondolom, hogy ezt az anyagot, ami elkészült, ezt alapul véve nagyon sürgősen meg kell csinálni egy új anyagot, és a Gazdasági Kabinet és a teljes gazdasági apparátus álljon rá, kérjék be az anyagokat hozzá. Nem hiszem, hogy a Pénzügyminisztérium ne bocsátana rendelkezésre minden anyagot, vagy meg kellene határozni az anyagok típusát. Ez lehetetlen, nem lehet ez információs probléma. Az pedig, hogy utána mit választunk, nyilvánvaló, hogy a politikai értelemben olyat nem lehet választani, amit nem bír ki az ország, vagy akkor el kell dönteni, hogy mi azt mondjuk, hogy kérem, ez és ez van, és mi jön utánuk. Nem akarok utalni most visszamenőleg, Soros Györgynek voltak olyan gazdasági ötletei és javaslatai, már tavaly ősszel elmondta, hogy először az országot tulajdonképpen milyen csődszerű állapotba kell hozni, mint Lengyelországot, tehát olyan állapotba kell hozni, vagyis csődbe vinni, és abból lehet kiemelni. Ezt 30 ember előtt mondta el. Azt mondtam, hogy ez lehet zseniális, de erre magyar politikus nem vállalkozik, hogy ezt végrehajtsa önkaratából.

(Surányi György megjegyzi, hogy Soros nagyon sokat ártott ezzel, többek között azért, hogy ennek köszönhetően ma nem tudunk kimenni a piacra, mert Soros ezeket a javaslatokat az egész világon körbement.)

Antall József: Soros hihetetlen sokat ártott.

1990. november 15-i kormányülés

Az 1991. évi vállalati és költségvetési bérszabályozással és az 1991. évi vezetői érdekeltségi rendszer alakításával kapcsolatban.

(Győriványi Sándor munkaügyi miniszter ismerteti, hogy az 1991-es bérszabályozásnál a fogyasztói árak növekedésében 30 százalékot prognosztizáltak, ezért gondolták a Pénzügyminisztériummal együtt, hogy ezzel mintegy 5 százalékos, vagy 5 százalék feletti reálbércsökkenéssel kell számolni. Az anyag három változatot tartalmaz: az egyik az eddig alkalmazott rendszer változatlan fenntartását jelenti, míg a másik a bér utáni adó mértékét, illetve az ebből adott kedvezményeket összekapcsolná a vállalati bérnövekedés mértékével, a harmadik pedig a bérszóródást mérsékelné. Javasolja, hogy a költségvetési intézmények 1991. évi bérnövekedése lehetőség szerint igazodjon a vállalati szférában várhatóan megvalósuló bérnövekedéshez. A vezetői érdekeltségi rendszert érintően szintén érvényesülne a központi korlátozás, ez az, ami 100%.

Többen hozzászólnak, köztük Rabár Ferenc pénzügyminiszter is, aki elmondja, hogy két olyan dolog van, amiben abszolút keményen és világosan elmondta a véleményét kezdetől fogva. Az egyik, hogy ne legyen Világkiállítás, a másik, hogy a béreket liberalizálni kell, ami mellett a Gazdasági Kabinet is döntött.

Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter is a liberalizáció mellett van, de szóba hozza azt is, hogy az Érdekegyeztető Tanácsban még mindig csak két oldal van, a munkaadók és munkavállalók egy oldalon, a másik oldalon lévő Kormánnyal szemben.)

Antall József: Erről már több alkalommal beszéltünk ilyen megnyilatkozásoknál. Szervezetileg idén még nincs itt az ideje, de most már mielőbb meg kell teremteni, és erről cikkeknek kellene megjelenni a sajtóban, nyilatkozatokban, hogy az teljesen mindegy, hogy egy vállalat állami, az nem azonos a Kormánnyal. Akkor is van munkaadó, van munkavállaló, és van a Kormány még akkor is, ha piaci körülmények között a munkaadó részben az állam. Úgy kell szervezni, úgy kell érzékelteni, hogy a Csepel Művek⁷³ nem a Kormány. Nincs absztrakt állam, ezt el kell mondani milliószor nekik is, és a televízióban is erről nyilatkozni kell, és ennek a szervezeti formáját meg kell teremteni. Senki nem keveri össze Olaszországban a Mobilityt a kormánnyal, pedig elég közel állnak egymáshoz, vagy Ausztriában vagy máshol. Piaci körülmény, ezt érzékelteni kell. Attól, hogy egy cég állami, az nem azonos velünk, ezt mi külön tekintjük. Tessék ott az ÉT-ben megvívni a harcot, ahol mi csak a harmadik oldal vagyunk.

(Több egymással vitatkozó hozzászólást követően.)

Antall József: Megmondom őszintén, komoly aggályom van a Gazdasági Kabinet működését illetően. A Gazdasági Kabinet nem úgy működik, ahogy kellene. Annak is lehet két szintje, az államtitkárok előkészítik a döntéseket szakértői szinten, de

⁷³ A köznyelvben Csepel Művekként ismert Weiss Manfréd Repülőgép- és Motorgyár Rt. 1928-ban kezdte meg működését Horthyligeten, a későbbi Csepel Autógyár helyén. Ezzel párhuzamosan a Halásztelek, Szigethalom és Tököl közötti területen gyári repülőteret létesítettek. 1941-ben itt épült fel a Dunai Repülőgépgyár Rt., ahol a német–magyar gyártási együttműködés jegyében a Messerschmitt Me 210-es nehézbombázó, gyorsbombázó, távol- és közelfelderítő, valamint alacsonytámadó feladatokat ellátó repülőgépet gyártottak. Tökölön a DB 605-ös magyar gyártású motorokkal felszerelt Me 210Ca–1 romboló és az Me 210Da–0 felderítő változatok készültek. A gyárat 1948 tavaszán állami kezelésbe vették, a megmaradt szakembereket az időközben létrejött Csepel Autógyárba irányították át. 1952-ben a légierő repülőgépeinek javítására alapították meg a Pestvidéki Gépgyárat (PG). A tököli repülőtér délkeleti részén települt, szigorúan titkos minősítésű hadiüzemben kezdetben MiG–15-ösöket és hajtóműveket javítottak, 1964-től MiG–21-est. 1973-tól a KGST-n belül a Pestvidéki Gépgyár lett a szovjet Mi–8-as helikopterek javításának rendszergazdája.

a minisztereknek, a gazdasági minisztereknek ott kellene lefolytatni azt a vitát, amit itt folytatnak le, mert ez így tulajdonképpen egy lehetetlen állapot. Nem államtitkári kormánybizottságnak hoztuk létre a Gazdasági Kabinetet, hanem miniszterekből álló kabinetként, és most rendszeresen előfordul, hogy a Kabinet állásfoglalásaival ellentétesen alakulnak a vélemények, egyszerűen azért, mert mások voltak ott. Akkor a Gazdasági Kabinet gyakorlatilag nem segíti a Kormány munkáját azzal, ha itt a minisztertanácson tovább folyik a vita. Tulajdonképpen a Gazdasági Kabinetben jól kialakult összeütközéseket kell nekünk itt levezetni vagy eldönteni. Azért hoztuk létre a Gazdasági Kabinetet, hogy a részletviták és az álláspontok közeledése ott dőljön el, és ott alakuljanak azok a pontok, amelyekben dönteni tud a Minisztertanács mint kormány, amelyiknek a tagjai szükségszerűen politikai felelősséggel tartoznak, de a gazdasági tárcákra támaszkodva. Ez így jelenleg nem működik. Ez az egyik.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter megjegyzi, hogy a Gazdasági Kabinet nem hozhat döntéseket. Ez egy alapkérdés.)

Antall József: Döntést hozhat, csak az nem minisztertanácsi határozat.

(Rabár Ferenc kijelenti, hogy a döntést meghozta, a Gazdasági Kabinet az A-változatot támogatja.)

Antall József: Azt a döntést hozta, hogy mit terjeszt a Kormány elé mint Gazdasági Kabinet, javaslatot. Van egy kérdésem: tehát marad az „A” és a „B”. Nem fogom újra szavazásra föltenni szombaton a kérdést, illetve formailag fölteszem akkor, ha változik. Egy kérdésem van: ha az A mellett vagyunk, vagyis a liberalizálás mellett, van-e tartalék? Nem garanciaelem – nem tudom, hogy elég világosan meg tudom-e fogalmazni –, van-e egy olyan tartalékgarancia beépítésére lehetőség az A-változatban, amelyik akkor lép életbe, amikor válságjelet tapasztalunk. Tehát, ha elfogadjuk az A-t, vagyis nem a B-t, ki tudunk-e gazdaságilag egy olyan struktúrát, mechanizmust – inkább így mondanám tartalékba – dolgozni, hogy amikor bekövetkezik egy bizonyos szituáció, akkor mégis a Kormány képes beavatkozni. Van-e ilyen lehetőség, és van-e remény, hogy egy ilyet elvileg bele tudunk illeszteni? Ezt szeretném megkérdezni a közgazdászainktól. Tessék.

(Rabár Ferenc véleménye szerint van ilyen tartalék, ez a tervgazdaság.⁷⁴ Vissza kell hozni

⁷⁴ A tervgazdálkodás eredetileg Marx *A tőke* című munkája alapján a szabadpiac működésének problémáira próbált megoldást ajánlani. Az elmélet szerint a szabadpiac önszabályozása kiszámíthatat-

a tervgazdaságot. Bármelyik pillanatban megtehető: virilista módszerekkel⁷⁵ újra elosztjuk azt, ami van, jegyrendszert vezetünk be, pontosan meghatározzuk, hogy kinek mennyi jut, mennyi jár, és ez egyik napról a másikra megoldható. Ezt nagyon komolyan mondja. A hadigazdaság⁷⁶ is ez.)

Antall József: Akkor a kérdésem az változatlanul fennáll. Egyik kérdés – több kérdésről van szó, csak elméletileg – a nemzetközi pénzvilág többsége, a meghatározó tényezői a nemzetközi pénzvilágnak, az Egyesült Államok, a Közös Piac, ezenkívül a Világbank és az IMF hogy ítéli meg, ha liberalizálunk? Ebben az esetben azt várja el, hogy teljes bérliberalizálást csináljunk, vagy nem? Biztos van véleményük, és a jelenlévők biztos tudják. Ez az egyik kérdés, amivel foglalkozni kell. A másik: rögzíti-e az Érdekegyeztető Tanács, hogy mi az álláspontja? A harmadik: hogy az ellenzéki pártok képviselőinek, azok gazdasági szakértőinek fel tudjuk-e tenni ezt a kérdést? Ez még mindig nem old meg mindent, de ezek azok a kérdések, amiket kellene tudni ahhoz, hogy ebben döntést hozzunk. Ezek képezik tulajdonképpen az egész akció végrehajtásának a programját. Ha látnám világosan a piaci körülményeket és mindazt, ami van, s ami itt lehetséges, akkor egyértelmű a liberalizáció, akkor már nem is kérdeznék, akkor már szavaztam volna, hogy túl legyünk rajta. A kérdés sem és a problémám tulajdonképpen az, hogy a jelenlegi körülmények között, ebben a pszichózisban, amikor nem hajtottunk végre változtatást számos helyen az irányításban, a bankok élén, a vállalatok élén, a különböző helyeken. Nincsenek a kialakult kontaktusok kellően ellenőrizve, nem hajtottuk végre azt a változtatást, ami szükséges lenne ahhoz, hogy meg lehetnénk arról győződve, hogy az egész magyar gazdaság kézben lenne, nem tervutasításos rendszerben, hanem gazdaságpolitikai irányításban. Például ahogy ugye a 70-es évek válságát, a benzinválságot vagy az olajválságot kezelték Nyugat-Európában.⁷⁷ Kormányzati ajánlások történtek, s a kormányzati

lan árakhoz és különböző időállandójú válságciklusokhoz vezet. A tervgazdaság ennek megoldására az igények és a termelőkapacitások központi felmérését és a felmérések alapján a megrendelések és az árak központi meghatározását jelentette. A valóságban realizálódott tervgazdálkodás gazdasági rendszerében így nem a piac, hanem az állam vagy a kormány irányítja a gazdaságot. Az ilyen gazdaságokban a gazdaság összes szektorát az állam vagy a kormány az ún. „tervekkel szabályozza, dönt az összes termelőeszköz használatáról és a bevételek elosztásáról”.

⁷⁵ A virilizmus a vagyonosok, illetve a legtöbb adót fizetők számára kikutatott jogokat, elsősorban aránytalan választójogot, nagyobb képviselőlet biztosító politikai és jogi elv.

⁷⁶ A hadigazdaság az a gazdálkodási állapot, amikor a termelés minden elemét a háborúnak, illetve a hadsereg igényeinek rendelik alá.

⁷⁷ Az 1973-as olajválság kiváltó oka az volt, hogy az OPEC (Kőolaj-exportáló Országok Szervezete) arab tagjait magába foglaló OAPEC (Arab Olajexportáló Országok Nemzetközi Szervezete) az Egyiptom és Szíria által Izrael ellen vívott jom kippuri háborúra reagálva bejelentette, hogy felfüggeszti az olajexportot azokba az országokba, amelyek a háborúban Izraelt támogatják, ennek követ-

ajánlatokra a lakosság és a vállalatok képesek voltak reagálni. Nálunk ez nincs. Ilyen körülmények között kell ezt a kérdést vizsgálnunk, s ezért tettem föl a kérdést erre a bizonyos tartalékgaranciára, és azért fogalmaztam így, hogy tartalékgarancia van-e, mert elvileg igen jó lenne. Most az egyik, az első kérdésem volt tulajdonképpen ez, mert nem közömbös, hogy mit és hogyan néznek bennünket kívülről. Tudunk-e erre felelni? Na most visszatérve erre a kérdésre. Addig eljutottunk, hogy ezt szombaton fogjuk tárgyalni. De tulajdonképpen együttesen kellene. Körülbelül oda lukadtunk ki, hogy ezeket le lehet tárgyalni, de életbe léptetni csak együttesen lehet, csomagban, de csak akkor, ha rendszerbe van foglalva. Ha még nincs rendszerbe foglalva, akkor a Munkaügyi Minisztérium ezt csinálja meg. Tehát az lesz a kérésem szombatra, hogy a pénzügyminiszter úr az összes e csomagba tartozó és ezzel a liberalizációval összefüggő ügyet koordinálja, és ezeket a kérdéseket is figyelembe véve, együttesen kérem előterjeszteni. A másik dolog, hogy politikai pártokkal semmiféle egyeztetés nem volt ugye? Tehát ez a másik dolog. Mert felmerülhet az a kérdés, hogy közöljük, hogy körülbelül ez van, ezt kívánjuk életbe léptetni, mi a véleményük? Ne mondják azt, hogy most hallanak róla először. Az Érdekegyeztető Tanácsnak szintén el kellene mondani, bár ott ez már elhangzott. Legutóbb, amikor az adókérdések jöttek elő, akkor a Kormány döntött arról, hogy össze kell állítani az Érdekegyeztető Tanács számára egy tárgyalási csomagot. Nyilvánvaló, hogy ezt összeállítani csak szombat után lehet, mert minden alapkérdés akkor fog eldőlni. E tárgyalási csomagnak mindent fel kell ölelnie, és azzal kell elmenni az érdekegyeztetésre is. Egyébként egy biztos, a kormányzati filozófiával kapcsolatos felfogásra ez vonatkozik, hogy nincs jó megoldás. Így van. Egyszerűen nem is fogunk találni soha. Legalább két évig nincs jó megoldás, csak rossz megoldások között lehet jobbakat választani, és a biztosíték az, hogy mennyire tudjuk a különböző politikai csoportokkal ezt annyira egyeztetni, hogy ők is részt vettek ennek vagy az elfogadásában, vagy az eltérésében, vagy legalábbis kétértelmű, vagy ostoba állásfoglalást tettek. Ezért kérem, hogy Szabó Tamás az érdekegyeztetésről az eddigi jegyzőkönyvek alapján már szombatra tudjon tájékoztatást adni. A másik dolog. Meg kellene beszélni az Érdekegyeztető Tanácsnál, hogy legyen soros szószólója, ahogy a kerekasztal-tárgyalásoknál csak úgy működött, vagy havonta volt munkaadói, munkavállalói soros elnök.

keztében a kitermelt nyersolaj hordónkénti ára a négyszeresére nőtt. Az 1974 márciusáig tartó olajembargó eredetileg az Amerikai Egyesült Államokat és nyugat-európai szövetségeseit célozta meg, ugyanakkor meggyengítette a Szovjetuniót is, valamint hozzájárult a többi szocialista ország gazdasági viszonyainak feszültebbé válásához is, mivel a szocialista országok erős energiafüggésben álltak a legfontosabb, legerősebb kommunista országtól. Az 1973-as válságnak komoly szerepe volt abban, hogy az energiaéhséget számos országban hamarosan atomerőművekkel, illetve a megújuló energiaforrások kiaknázásával próbálták meg csillapítani.

Mindegyiknek, minden oldalnak legyen egy soros szószólója, akivel tartják az érintkezést. Tehát ilyen esetben például akkor azzal kellene tárgyalni. A többi pedig az ő dolga lenne.

(Rabár Ferenc szerint szombatig nem lehet mindezt kidolgozni és letárgyalni.)

Antall József: Akkor hogy tudunk ebben állást foglalni?

(Rabár Ferenc szerint sehogy, mert nem lehet szombatig tárgyalni komolyan senkivel, mert semmi nem dőlt el.)

Antall József: A Minisztertanács elé ma ezek részkérdésként, nem csomagban kerültek. Ez az alapprobléma. Tehát a Minisztertanács elé – és ezt most kérem rögzíteni jegyzőkönyvileg, és tudomásul venni – hogyha ezt az alap gazdaságpolitikai stratégia részét alkotó javaslatok jönnek, azokat együttesen tudjuk csak tárgyalni. Erre lenne a Gazdasági Kabinet hivatott, hogy egyeztesse, és egységes csomagként idehozza, és azt mondja, hogy ez a csomag, és ebben ez a logikája egyiknek, másiknak, és akkor így tudunk állást foglalni. Ebből következik, hogy feltehető, hogy szombaton nem fogjuk tudni így még befejezni. Akkor kérem a Gazdasági Kabinetet, hogy addig ülésezzen ameddig tart, tart, és akkor szombaton ezt kapjuk meg egy csomag részeként egységesen, mert akkor állást tudunk foglalni. Továbbá az a kérés, hogy a hároméves kormányprogrammal legyen összhangban, amit kiadtunk, és ami már bizonyos módosításokat jelent a koalíción belül az eredeti programhoz képest. A hároméves tervnek az alapfilozófiáját azért követni kell. Tehát az a kérés, hogy legalább az, amit most csinálunk, akkor ennek a hároméves tervnek az alapján menjen tovább, hogy az védhető legyen. Jó, akkor várjuk meg a döntést. Ezt a kérdést megvitattuk, most pillanatnyilag patthelyzet van. A Gazdasági Kabinet vizsgálja meg ezt együttesen, és utána szombaton megkíséreljük a döntést.

1990. november 17–18-i kormányülés

A hároméves gazdasági programmal kapcsolatban, érintve az 1991. évi költségvetést is.

Antall József: A tárgyalást természetesen a szokásos formában fogjuk lebonyolítani: a pénzügyminiszter úr előterjesztése után a Pénzügyminisztérium még jelen lévő államtitkárait is meg fogom kérdezni, hogy van-e kiegészítés. Utána kerül sor

akkor sorban a kormánytagok és természetesen a Nemzeti Bank elnökhelyettesének is a véleményére.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere viszont közbeszól, szerinte előbb néhány alapvető kérdéstről kell a Kormánynak politikai értelemben állást foglalnia. A Kormány határozza meg a filozófiáját, a szerepfelfogását, mielőtt hozzányúl konkrét kérdésekhez, mert enélkül nagyon nehéz állást foglalni, nem csak a jövő évről, hanem az egész hároméves gazdasági programról.)

Antall József: Kérem szépen, két lehetőség van. Az egyik lehetőség még az, hogy először egy filozófiai állásfoglalást teszünk teoretikusan, anélkül, hogy ismernénk a részleteket. A másik, hogy megismerjük a részleteket, és utána ez a filozófiai állásfoglalásunkat is lehetővé teszi. Ez a kérdés, tehát tulajdonképpen egy metodikai kérdéstről van szó, egyik sem kerülhető el. Ebben az állásfoglalás egyszerűen nem kerülhető el. Ha úgy tetszik, akkor német vagy angol szemlélettel kell az egész kérdést megoldani. Gyakorlati oldalról vizsgáljuk meg, és utána fogjuk ezt a filozófiai állásfoglalásunkat tulajdonképpen megtenni. Nagyon megnehezíti sajnos a helyzetet, hogy a Gazdasági Kabinet nem folytatta le az érdemi vitát – megmondom őszintén –, ez nagyon problematikussá és nehezzé teszi ezt a mi mai ülésünket. Most csak azt tudom mondani, hogy a Kormány tagjainak kell abban dönteni, és erről a Minisztertanács, mint egy ügyrendi kérdésben fog dönteni, és én nem kívánok ebben most előzetes állásfoglalást tenni. Tehát a kérdés úgy tevődik fel, hogy először egy filozófiai, nevezzük akkor így, a Kormány gazdaságfilozófiai kérdéseiben kíván-e egy előzetes állásfoglalást tenni néhány kérdésben. Kádár Béla fogja ezeket előterjeszteni. Tehát akkor az anyag részletes ismerete vagy felvezetése nélkül kell egy elvi állásfoglalást tenni, vagy Rabár miniszter úr terjeszti elő a részletes anyagot, és akkor a részletes anyag ismerete után, mielőtt bármi további lépés történik, akkor ismerteti Kádár Béla, mindazt figyelembe véve, sarkosítva azokat az elvi kérdéseket, a három kérdést. Tehát az a kérdés, hogy milyen metodikát kövessünk? Tudunk-e teoretikus alapon, filozófiai szinten, elvileg állást foglalni enélkül? Ki van a mellett, hogy először Kádár Béla elvi megnyilatkozása alapján vizsgáljuk meg ezeket a kérdéseket, és ki van a mellett, hogy Rabár Ferenc terjessze először elő, és utána összegezzük ezeket a kérdéseket? Kérem a szavazást! Ki van Kádár Béla előzetes állásfoglalása mellett? Egy, kettő, tessék? Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz, tizenegy. Ez most azt jelenti, hogy Kádár Béla ismerteti a kérdéseket.

(Kádár Béla elmondja, hogy június óta folyik a vita arról, hogy a Kormány milyen gazdaságpolitikát folytasson, ezért indokolt most három kérdésben dönteni. Az első: a kormány-

zat komolyan vette-e azt, hogy a szociális piacgazdaság felé megy, komolyan veszi-e a Ludwig Erhard-féle örökséget, komolyan veszi azt, hogy aktívan kell befolyásolni ideológiájánál fogva a gazdasági folyamatokat, vagy az angolszász szerepfelfogáshoz közelít, és rábízta a spontán mechanizmusokra, piaci mechanizmusokra a gazdasági fejlődést és annak alakulását. A második: a piacgazdaság kiépüléséig és egy érett demokrácia kiépüléséig terjedő átmeneti szakaszban erőteljes legyen-e a kormányzati szerepfelfogás vagy passzív, liberális? A harmadik: ha a Kormány célokat kíván megjelölni, és a célok végrehajtásáért felelősséget vállal, akkor vállalja-e a következő lépést, hogy ehhez eszközöket is alárendel?)

Antall József: Arra kérném miniszter urat, hogy példaként az elméleti fejtegetésnek a harmadik pontjához szíveskedjék két-három eszközmegjelölést, hogy világos legyen ez a Minisztertanácsnak. Hogy érti ezt?

(Kádár Béla elmondja, hogy ha tőkebefektetéseket akarok behívni, akkor ösztönzőm a tőkét, amihez tőkebefektetési alap kell. Ha antiinflatórikus politikát akarok folytatni, akkor meg kell ragadni ennek két oldalát: a költségvetési infláció megfékezését, valamint a bér oldalról jelentkező bérinflációt. Ha antiinflatórikus politikát és privatizációt akarok, akkor rendelkezésre kell bocsátanom a privatizáció gyorsításához szükséges finanszírozási erőforrásokat, szervezeti és személyi erőforrásokat.)

A miniszterelnök válaszként hosszan kifejti gondolatait a Kormány gazdaságpolitikai filozófiájáról, az erhardi örökségről. Ennek részletes leírása viszont már megtörtént az I. kötetben, a belpolitikai résznél e kormányülés kapcsán.)

Antall József: Most javaslom, hogy Rabár miniszter úr tartsa meg a bevezetőjét, a fő kérdéseket mindjárt exponálja, ami ezzel összefüggésben van.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter reagál a Kádár Béla által felvetett három kérdésre. Az első kérdés, hogy be kell-e avatkozni a piacgazdaságba, egyértelműen igen. A másik, hogy aktív legyen-e a Kormány? Egyértelműen, igen. A harmadik, hogy ehhez eszközök is kellenek? Egyértelműen igen. Viszont szerinte még van egy másik két kérdés, miszerint igaz, hogy be kell avatkozni a piacgazdaságba, és igaz, hogy a Kormánynak aktívnak kell lenni, a Magyar Kormánynak azonban az a problémája most, hogy nincs mibe beavatkoznia, mert az a piacgazdaság még nem jött létre. Az is igaz, hogy ehhez eszközök kellenek, de nincs mivel beavatkozni, vagyis összegezve, nincs mibe és nincs mivel beavatkozni. Még elmondja, hogy 1991-re 100 milliárd a tervezett hiány, de a tárcák költségvetési igénye 230 milliárd, vagyis ezekkel az igényekkel 130 milliárddal pillanatnyilag túlléptük a határt.)

Antall József: Vagyis ebből jelentős mértékben le kell faragni. Akkor javasolom, hogy menjünk végig az igényelt tételeken, és vagy tudomásul vesszük, vagy nem vesszük tudomásul a Pénzügyminisztérium javaslatát, ahol a Kormány úgy dönt, hogy az adott tárca által előterjesztett és lefaragott összeget mindenképpen még tartalékba helyezzük. Tehát vagy elvetjük eleve, elfogadva a pénzügy álláspontját, vagy elfogadjuk a tárca álláspontját, vagy függőbe tesszük a tárgyalás végére.

(A vitában még általánosságban többen hozzászólnak, az 1991. évi költségvetéssel kapcsolatban hangsúlyozva a két bizonytalansági tényezőt, a szovjetek felé az 1 milliárd dollár követelést és a privatizációból adódó 600 millió dollár bevételt.)

Rabár Ferenc megjegyzi, hogy van egy kis feszültség a megközelítés tekintetében az MNB vezetése és közte.)

Antall József: Bárcsak ennyi lenne a feszültség! Én úgy gondolom, hogy ha itt világosan beszélünk, és javaslom a nagyon egyértelmű, világos beszédet, mindent, mert ilyen világosan kell kellő időben az ország elé tárni bizonyos dolgokat. Ez azért feltétlenül szükséges, mert itt egyszerűen a Kormány hitelképességéről van szó, erkölcsi hitelképességéről, pártjaink hitelképességéről, és ezt én a parlamentben be is jelentettem, minden költségvetési vitát megelőzően, egy elvi jellegű részben. A lakosság várja a nyílt beszédet az ország helyzetéről, és nekünk ezt ki kell mondani. Ezt a pénzügyi nyílt szituációt nemcsak a magyar lakosság, hanem a világ is elvárja tőlünk. Tehát nem tudunk világosan beszélni, ha ezekről a kérdésekről nem beszélünk. Arról is, hogy ez mennyi összecszerűen, és itt két bizonytalansági tényező van. Azt mellé kell írni, de ezek nélkül a sarokpontok nélkül nem lehet az ország helyzetéről képet adni. Tehát ez az, amit miniszterelnöki kormánynyilatkozatban kell egyszer elmondani, mert attól, hogy különböző sárga, zöld bulletinekben és egyebekben kiadásra kerül, attól még nem történik semmi. Ezt világosan meg kell mondani, és erre a parlament az ideális helyszín. Aztán majd gondoskodunk arról, hogy ezt utána megismételjék, a híradót követően is megismételjék ugyanúgy, mint más beszédet. Egyetértenek-e ezzel?

Kapcsolódva az előző napirendhez, az 1991. évi állami költségvetés pozícióját meghatározó fő kérdésekkel kapcsolatban.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter megismétli, hogy 130 milliárd forintot meghaladó többlet igény került felszínre, ezért ezekről a többletigényekről kell először dönten.)

Antall József: Kérem szépen, akkor most a pénzügyminiszter úr átveszi tőlem az elnöklést, mert Deák Ferencet nem akarom idézni a lovak hajtásával kapcsolatban és a gyeplőtartással.⁷⁸ Tehát akkor most a pénzügyminiszter úr tartja kézben a tárgyalást, átveszi most az elnöklést, és úgy adja meg a szót Király Péternek. Mert, ha most ezt hárman játsszuk, az nekem terhesnek tűnik. Úgyhogy átadtam akkor az elnöklést, ameddig ez lebonyolódik. Úgyhogy innentől szíveskedjék kézben tartani az ülést. Tessék kézben tartani, mert ez egy olyan kérdés, egy annyira szakmai kérdés, és annyira benne kell élni, hogy részemről csak teljesen formális lenne az elnöklés. Tehát átadom az elnöklést, ameddig ez tart, és kérem is pénzügyminiszter urat, hogy ezt vegye át. Még az elnök úrnak szeretnék azért egy szót szólni, hogy tudatosan nem szavazok semminél. Tehát úgy érzem, hogy akkor vagyok fair, hogyha a tárcák között folyó mostani vitánál én nem szavazok. Csak a Miniszterelnöki Hivatalnál fogok szavazni, de ott is a mondandót majd Kajdi József fogja előadni, aki bár a Miniszterelnökség-fejezet gazdája, de miután nem tagja a Kormánynak, ezért ő nem szavazhat. Tehát a lényeg az, hogy nem akarok miniszterelnöki állásfoglalással befolylásolni senkit. Ezt is csak azért mondtam, hogy félreértés ne legyen.

(A pótigényt bejelentők mindegyike megpróbálja megindokolni a pótigényének jogos voltát.)

Antall József: No most szabad még? Elvi kérdés. Tehát, ha jól értelmezem, akkor van egy kiindulási alap, ami a '90-es esztendő. Azoknál a tárcáknál, amelyek átszervezésre kerültek, például közlekedés és környezetvédelem között, vagy a létrehozott Munkaügyi Minisztérium, tehát ezeknél a tárcáknál, ahol feladatkörök jöttek át, akkor az eredeti feladatkörökre '90-ben biztosított pénzkeret ment át minden esetben. Olyan esetben, mint a munkaügy, ez hogy oldódott meg ebben az évben? Pótköltségvetést kapott, vagy mit?

(Király Péter, a pénzügyi tárca közigazgatási államtitkára elmondja, hogy egy megállapodás alapján 70 millió forintot kapott erre az évre vonatkozóan.)

⁷⁸ 1848 nyarán született Deáknak *A gyeplő* néven elhíresült bölcsessége, amely keletkezését és fő mondanóját tekintve több változatban is ismert. Első említése 1850-ből, Tóth Lőrinc Deák jellemrajzából, míg a második Pálffy Jánostól, az Országos Honvédelmi Bizottmány tagjától származik. Ez utóbbi szerint „[1]848-ban, mikor még nem lett volna késő segíteni a bajon, Kazinczy [Gábor] Deákkal beszélgetve, mondta néki, hogy tegyenek valamit, ne engedjék, hogy Kossuth egészen magához ragadja a hatalmat, hanem fogják meg ők is a gyeplőt. Erre Deák, az anekdoták nagymestere, szokása szerint egy adomával felelt: »Egyszer – úgy szólott – egy ismerőssémmel kocsikázni mentem. Lovai nagyon szilajok voltak, ugrándoztak jobbra-balra, s megmegragadták a kocsit. Egy veszélyes helyen, félve a feldőléstől, magam is hozzákaptam a gyeplőhöz. Ekkor ismerőssöm azt mondta: Ha csak én tartom a gyeplőt, lehet, hogy fel nem dőlünk, de ha ketten akarjuk azt tartani, úgy bizonyosan felborulunk.«”

Antall József: És akkor ahhoz viszonyítva jött létre egy mechanizmus. Most akkor szeretnék egy kérdést feltenni. Nem provokatív kérdés, csak a példa miatt. A Pénzügyminisztériumnak volt egy költségvetése '90-ben, ehhez csatlakozott a Tervhivatal,⁷⁹ Árhivatal, pontosabban az nem, mert az benne volt. Tehát tulajdonképpen létrejött a Pénzügyminisztérium, úgy, hogy a Pénzügyminisztérium beolvasztotta magába a Tervhivatalt a költségvetésével együtt, és így létrejött a Pénzügyminisztérium, és akkor ebből ki tud jönni.

(Rabár Ferenc javaslatára visszatérnek a Miniszterelnöki Hivatal igényére.)

Antall József: A Miniszterelnöki Hivatal nem tükrözi azt, hogy a tárca nélküli miniszterek feladatköre mennyit jelent.

(Kajdi József, a MEH vezetője, közigazgatási államtitkára megerősíti, hogy miután gyakorlatilag az alap a '90-es év, viszont jelenleg egy teljesen más konstrukciójú kormányzati struktúra van a tárca nélküli miniszterekkel és a stábjukkal, a politikai államtitkárokkal és stábjaikkal, valamint az új olyan szervezeti egységekkel, amelyek feladat szerint szintén a Miniszterelnöki Hivatalhoz tartoznak.

Király Péter szerint ezért történt meg a szintre hozás.

Keresztes K. Sándor felveti, hogy miután csak többletköltségekről van szó, ezért 130 milliárd forintos költségvetési hiánynál teljesen felesleges belemenni 100 milliós tételeknek a megvitatásába. Javasolja, hogy minden tárca mondjon le ezekről a többletigényekről, és oldja meg maga a problémáját.)

Antall József: Még egyszer a Miniszterelnökségre vonatkozólag csak annyit, hogy bár részletekbe nem bocsátkozom, de azt csak megjegyzem, hogy itt új feladatkörök vannak, a Nemzetiségi Hivatal, Kárpótlási Hivatal⁸⁰ stb., vagy a tárca nélküli miniszterek. Tehát akárhogy is dönt a Kormány, ezek jelenjenek meg mindenképp.

⁷⁹ Az Országos Tervhivatalt (OT) szovjet nyomásra 1947-ben hozták létre. Jelentős szerepet játszott a magyar gazdaság szovjet mintára történő átalakításában. A minisztériumi rangú közigazgatási szervezet az államszocializmus alatt a központi gazdaságpolitika irányító testülete volt. Élén a miniszterekével egyenlő jogállású elnök állt. 1990 májusában szűnt meg, feladat- és hatáskörét a Pénzügyminisztérium vette át.

⁸⁰ A Kárpótlási Hivatalt 1990 júliusában a Kormány 18/1990. (VII. 27.) rendelete állította fel mint országos hatáskörű, önálló államigazgatási szervet. Ekkor még a kárpótlással kapcsolatos jogszabályok előkészítése és a hatósági ügyekben való eljárás volt a feladata. A Kárpótlási Hivatal jogutódjaként 1991 júliusában a Kormány 101/1991. (VII. 27.) rendeletével jött létre az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatal, amelynek a felügyeletét a Kormány látta el. A hivatal járt el a kárpótlási törvény hatálya alá tartozó ügyekben, az Országgyűlés által meghatározottak személyes szabadságát jogtala-

(Ismét többen hozzászólnak, melynek során a tárcák képviselői továbbra is ragaszkodnak a többletigényükhöz. Köztük Für Lajos honvédelmi miniszter is, aki drámain ecseteli a Magyar Honvédség költségvetési helyzetét. Szerinte, ha a Kormány és a parlament így hagyja jóvá a jövő évi költségvetést, akkor a Magyar Honvédség történetének egyik leg-súlyosabb katasztrófája fog bekövetkezni.)

Antall József: Az utókor részére a minisztertanácsi jegyzőkönyvbe mondom. Ez akkor is bekövetkezett volna, ha a Varsói Szerződésnek⁸¹ tagjai vagyunk, mert konvertibilisvaluta-elszámolásra térünk át a Szovjetunióval is. Tehát ez nem azzal függ össze, hogy olcsóbb lenne a hadsereg akkor, ha nem tettük volna meg a szükséges politikai lépéseket. Tehát ez nem a Varsói Szerződés tagságából, vagy az attól való elszakadásunknak a részét képezi, hanem egyszerűen a konvertibilis valutára való át-térés ezekkel az országokkal. Ez csak pontosítás.

(Für Lajos szerint a tervezett költségvetés nem biztosítja még a szinten tartást sem, és leg-alább 50%-os süllyedést maga után vonó költségvetéssel fogja majd a következő évben támogatni a Magyar Honvédséget, aminek létszámkövetkezménye is lesz. A honvédség fegyveres testületének a létszáma tehát 50 ezer vagy az alatt mozogna Magyarországon. Százhuszonvalamennyi volt még két évvel ezelőtt. Trianon óta nem volt ilyen kevés.)

Antall József: Csak az arányok miatt. 35 ezer volt a Trianonban megállapított.

(Für Lajos szerint valójában mintegy másfél hadtestet kellene felszámolni ahhoz a négy-ből, hogy ezzel a költségvetéssel nekiinduljunk a következő évek.)

Antall József: Egy pillanatra szabad megint szólni, csak kiegészítésül, hogy világosan értsék. Magyarországon nincsenek hadosztályok.⁸² A hadtesten belül 3 lövész-dandár...

nul korlátozó intézkedések okozta anyagi hátrányok kárpótlásával összefüggő ügyekben, valamint közreműködött a kárpótlással kapcsolatos jogszabályok előkészítésében és kidolgozásában. A hivatal élén az elnök állt, akit a miniszterelnök nevezett ki és mentett fel. Első elnöke Sepsey Tamás volt. Az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatal (OKKH) megszűnéséről 1997. július 24-én döntött a Kormány, a Földművelésügyi Minisztériumot (FM) jelölve meg jogutódként.

⁸¹ A Varsói Szerződést 1955. május 14-én Varsóban alapították meg. A közép- és kelet-európai szoci-alista országok védelmi szövetsége volt. 1991. április 1-jén – magyar kezdeményezésre – szűnt meg.

⁸² A hadosztály általában 2-4 dandárból vagy ezredből álló harcászati katonai egység, a legkisebb ön-álló hadműködésekre képesített seregrész. Többek között gyalogsági, páncélos-, repülőhadosztá-lyok léteznek. A második világháború alatt egy hadosztály kötelékében 10-18 000 katona és

(Für Lajos: Van 3 lövészdandár,⁸³ harcokszó dandár, tüzérdandárok.)

Antall József: Nem hadosztály van, hanem dandár. Az mindig kisebb létszámú és fegyverzetben gyengébb, mint a nemzetközi gyakorlat. Tehát ezt is hozzá kell tenni, hogy egy magyar hadtestnek a szervezete, létszáma az egy NATO-hadtesthez, vagy egy szovjet hadtesthez viszonyított rendszerben tulajdonképpen körülbelül 60%-át teszi csak ki. Vagyis ugyanazt a gyakorlatot folytatjuk tulajdonképpen és folytatta már az előző kormányzat a Varsói Paktumon belül, mint amit a II. világháború alatt csináltunk, hogy ugyanolyan elnevezések alatt kiküldött hadtesteinknek a harcértéke, létszáma kisebb értékű volt. Tehát ezt a hagyományt újította fel. Ezt csak a honvédelmi miniszter által elmondottak alátámasztására mondtam el. Nincs hadosztály, és egy dandárban két ezred van csak, lövészezred és egy tüzérosztály. Ezt tudni kell ahhoz, hogy ezt pontosan értékeljük.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter szerint, miután körülöttünk mindenki fegyverkezik, szétzilálni a honvédséget, az a külpolitikai érdekeinket közvetlenül veszélyeztetné.)

Antall József: Ehhez még annyit, hogy törekszünk a helyzet konszolidálására diplomáciai és egyéb feladatokkal, beleértve a szomszéd országokat is. Vannak elgondolásaink, amelyeket viszont majd csak a későbbiekben lehet megvalósítani, ugyanis ma, ebben a pillanatban a Varsói Szerződés keretében nehéz lenne megneemtámadási szerződéseket kötni ezekkel az országokkal, ameddig formailag együtt vagyunk a Varsói Szerződésben. Tehát erre szolgál az „Európai Biztonsági Rendszer”, és nyilvánvalóan ezeken a tárgyalásokon, beleértve Wörner főtitkár látogatását is, ezek a külön kérdések felmerülnek.⁸⁴ A másik kérdés a hivatásos hadsereg és az általános védkötelezettség⁸⁵ kérdése. Azt hiszem, az egy komoly koncepcionális kérdés, ezért

a feltöltöttségtől függően 150-200 harcokszó, valamint más harci jármű állt. Parancsnoka általában vezérőrnagy, ritkábban ezredes.

⁸³ A dandár több manőverezredből vagy zászlóaljból, parancsnoki törzsből, illetve tüzérségi és egyéb harctámogató alegységekből álló katonai egység. A dandár létszáma – országtól, kortól és fegyverzettől függően – körülbelül 2-4000 fő között van, parancsnoka rendszerint dandártábornoki vagy ezredesi rendfokozatot viselő tiszt. Két vagy több (általában négy) dandár alkot egy hadosztályt.

⁸⁴ Manfred Wörner, a NATO főtitkára 1990. november 22-én érkezett hivatalos magyarországi látogatásra. A NATO főtitkára hangsúlyozta, hogy útja jelképes jelentőségű, mivel az egy új korszak kezdetét jelenti. A nyugati szövetségesek nevében leszögezte, hogy azok abban érdekeltek, hogy Európában új típusú partneri viszony, új értékrendek alakuljanak ki. Wörner látogatásán felajánlotta, hogy Magyarország működjék együtt a NATO-val bármilyen konfliktuslehetőség esetén.

⁸⁵ Az állampolgároknak az a törvénybe iktatott kötelezettsége, amelynek alapján bizonyos életkorban, általában 18 éves kortól 50 éves korig katonai szolgálat ellátására behívhatók.

nem is akarok ennek a részleteibe most belebocsátkozni. De egyben biztos vagyok, hogy most, ebben a pillanatban nem tudjuk felvetni ezt a kérdést. Bár lehet, hogy igen, majd megmondja a honvédelmi miniszter. Nekem aggályom van a tekintetben, hogy egy ilyen tárgyalásnál, egy ilyen horderejű kérdést, mint az állandó zsoldoshadsereg és az általános védkötelezettségen alapuló honvédség kérdését be lehet-e dobni, vagy nem. Ez egy kérdés. Általában ez megint felszerelés kérdése is, ugyanis egy állandó zsoldoshadsereg, ha az jól fel van szerelve, az semmivel nem olcsóbb, mint egy általános védkötelezettségen alapuló hadsereg.

(További több hozzászólást követően.)

Antall József: Szeretnék még valamit mondani. Mindenre vonatkozik az egyeztetés. Mielőtt a parlament elé megy, mindent, ezt is pártközi egyeztetésre kell bocsátani, még az ellenzékkel is. Megígértük. A mostani tárgyalások is azt mutatják, hogy ha ott tárgyalunk, akkor másképpen alakulnak a dolgok. Visszatérve a Honvédség kérdésére. Felmerülhet az a kérdés az előterjesztésünkben, mivel egész rendkívüli kérdés a katonai doktrína a szovjet csapatok kivonulása után és az így keletkező térségben, hogy az Országgyűlés ebben az esetben milyen álláspontot foglal el, beleértve a magyar társadalmat. Az ország honvédsége és a honvédelem kérdése ugyanis meghaladja azt a kérdést, ami egyszerű költségvetési kérdés. Úgy gondolom, hogy a Kormánynak kötelessége erre a kérdésre külön felhívni a társadalom és az ország figyelmét. Azt mondani, hogy ez ebben az esetben ezt jelenti, abban az esetben pedig azt jelenti. Tehát fel kell tenni ezt a kérdést, hogy a társadalom döntse ezt el. Abban az esetben, ha társadalom úgy dönt, a képviselőház úgy dönt, hogy a rosszabb megoldást választja, akkor a Kormány felhívta a figyelmet. A II. világháború kirobbanása előtt a svéd király hívta fel a figyelmet annak idején Svédország védelme érdekében, hogy Svédország erős hadsereget tartson fenn, és ez tartották történelmi érdemének akkor, amikor az egész társadalom ezzel szemben állt. A végén, amikor kitört a háború, a svéd semlegesség garanciájának ezt tekintették. Úgy gondolom, hogy ez egy olyan rendkívüli helyzet, amit fel lehet tenni. Költségvetési kérdésben, mondjuk, nem általánosan szokásos, de fel lehet tenni ezt a kérdést ebben a formában.

Ez megéri azt, hogy az Országgyűlést rászoktassuk egy kicsit és a társadalmat is annak érzékeltetésére – ez nevelési szempontból rendkívül fontos –, hogy értse végre az ország, egy országnak helyre akarjuk állítani a szuverenitását és a tudatát. Itt a tudatnak a helyreállításáról, a nemzeti tudatról van szó, és nem a nacionalizmusról, hogy mit vállal. A Kormány ne csak azt terjessze be, hogy ez és ez van, hanem azt kell elmondani, hogy ez a probléma a hadsereggel, és így érthetővé kell tenni a felelősséget. A Honvédelmi Bizottság még úgyis ott van szűrőnek.

(Rabár Ferenc egyenkénti szavazásra teszi fel a költségvetési többletigényeket, amelyhez többen még hozzászólnak. A miniszterelnök viszont kéri a vita elhalasztását a következő kormányülésre. Botos Katalin, a pénzügyi tárca politikai államtitkára megjegyzi, hogy pillanatnyilag a kiadáscsökkentési kísérleteinkkel felmentünk újra a 170, 190 milliárdos hiányhoz. Tehát újra végig kell menni az egészen ahhoz, hogy a Kormány valahogy más-képp próbáljon súlyozni, és lemenjünk a 70-re. Emlékezteti a Kormányt, hogy csak ez a deficitmérték a tárgyalási alap, az IMF-fel nem tudunk más alapon tárgyalni.)

1990. november 22-i kormányülés

Ismét a Kormány hároméves gazdaságpolitikai programjával kapcsolatban.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter kéri, hogy a Kormány elsősorban a költségvetésről tárgyaljon, mert ez a dokumentum inkább csak ahhoz háttéranyag. Beszámol arról, hogy a költségvetés tárgyalását megkezdték, vasárnap estére már valamilyen konszenzus kezdett kialakulni, ami alapján a Pénzügyminisztérium az anyagot átdolgozza, de amit még a Kormánynak is el kell fogadnia, lehetőleg legkésőbb kedd reggel, hogy még aznap a parlamentnek beterjeszthető legyen. Sőt ezt még a Valutaalappal is le kell egyeztetni, ami nem lesz könnyű, mert az eredeti kitűzött céltól eltérően a költségvetési deficit vonatkozásában nem 70 milliárdig ment le a Kormány az utolsó kormányülésen, hanem 90 milliárdban állapodtunk meg, mint egy olyan határesetben, amely még talán a Valutaalapnál a tárgyalás kiindulópontját képezheti. Ennek megfelelően várható egy olyan alkudozás, amely 90-től indul, de ők még 50-nél tartanak, ezért ennek megfelelően a 90 és az 50 között fogunk valahol megegyezni.)

Antall József: Egy kérdésem van. A Valutaalappal való tárgyalásnál milyen szintűek, akik jönnek?

(Surányi György, a Magyar Nemzeti Bank elnöke válaszol: az Európai Főosztály osztályigazgatója, aki a magyar ügyekért felelős.)

Antall József: Van-e olyan kompetenciája, vagyis elképzelhető-e, hogy elfogadja, mondjuk, a 90 milliárdot?

(Surányi György szerint kompetenciája van, hogy megállapodjon, hogy közel kerüljünk ehhez. Természetesen az IMF-nek az igazgatósága az, ami végül is a pecsétet ráteszi.)

Antall József: Ha elfogadnák, akkor azzal egyetértene a Nemzeti Bank elnöke?

(Surányi György személy szerint nem értene vele egyet. Meggyőződése, hogy az ország tönkremegy 90 millió forint költségvetési hiányban.)

Antall József: Az ideális 70 milliárd?

(Surányi György szerint igen.)

Antall József: Na kérem szépen, akkor a kérdés úgy merül fel, hogy mi a stratégiai célt elvileg 70 milliárdra kell, hogy kitűzzük. A 70 milliárdra, de akkor szeretném tudni, hogy mi az, amit kitűzünk, hogy a 70 milliárdon felül mi az az összeg, amit egyéb bevételekből tudunk előterjeszteni, és hogy módunk lesz-e erre? Tehát erre korrektül csak akkor tudunk felelni, ha azt is meg tudjuk mondani, hogy mi az az úgynevezett kerülő út. Minden körülmények között kell egy olyan kidolgozás, ami ezt lehetővé teszi, hiszen jelenleg 90 milliárdnál tart a pénzügy. A 90 milliárdnál akkor kell egy tartalék a 70 milliárdra. Akkor mégis két variáció kell az egyes tételeknél. Célszerű-e az IMF-fel való a tárgyalásnál a 90 milliárdból kiindulni?

(Rabár Ferenc szerint feltétlenül abból kell kiindulni.)

Antall József: Mert itt két dologról van szó. Az egyik oldalon arról van szó, hogy a költségvetési szorítás bennünket arra kényszerítene, hogy 90 milliárdot vállaljunk. De itt nemcsak az IMF-ről van szó, hanem arról is, hogy ha a 90 milliárdot vállaljuk elvileg, az pénzügyileg milyen helyzetbe hozza az országot. Ezért tettem fel kérdésként, hogy mi az az összeg, amelyiket tulajdonképpen vállalni célszerű, függetlenül az IMF-től.

(Rabár Ferenc szerint a 70 milliárdba is tönkremegy az ország. Akik itt végigcsinálták ezeket az alkukat és tárgyalásokat, azok bizonyíthatják, hogy ez mivel jár a tárcájuk területén.)

Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter azt javasolja, hogy a privatizációs bevételek egy részét a lakáshitelekbe adódó terhek átvételére fordítsa a Kormány.)

Antall József: Ezenkívül a nemzetközi támogatásokat, segítségeket is kérem összegezni, amiről már volt szó. Ez megint egy csomag ahhoz, hogy egyáltalán ezt az országot elé lehessen tárni. Tőlem mindenki azt várja, hogy mindazt, ami lehetetlenül elhangzik, már ami elhangzik, az szinte lehetetlen, mert körülbelül ott tartunk, hogy

mindenki pontosan tudja, hogy a lehetetlenre vállalkoztunk. Nincs jó megoldás a lehetetlenre. Most ezt a lehetetlent kell eladni, az érdekvédelmi szervezetekkel való összeütközések és minden árán el kell adni, fel kell tární. Ahhoz, hogy én ezt feltárhassam, és ahhoz, hogy én ezt egy televízió- vagy parlamenti beszédben elmondjam – és én erre ígéretet tettem, és szeretném ezt a költségvetés beterjesztése előtt egy parlamenti beszédben elmondani –, kérem a Kormány tagjait, hogy ehhez én kapjak egy megfelelő anyagot. Én most nem választási beszédet akarok tartani, hanem olyat, ami ezt feltárja, hogy erről van szó. Bele lehet buktatni a Kormányt, át lehet venni tőlünk a vezetést, ki lehet írni a választásokat, tessék megcsinálni, mindent meg lehet csinálni. Most ahhoz, hogy én ezt elmondhassam, ahhoz kérem minden minisztertől a megfelelő anyagot rövid indokolással együtt. Matolcsy György koordinálja ezt is, és hogy én megkapjam külön a gazdaságpolitikai részt, Forrai Istvánt bízom meg vele. Ők azok, akik nekem ezt közvetlenül az asztalomra leteszik. Tehát mindezt el kell mondani előreláthatóan a jövő hét utáni héten, el lehet?

(Rabár Ferenc szerint: el.)

Antall József: Jó, akkor tessék ezt úgy tervezni, hogy ezt én kedden elmondhassam, és bár én sok minden elmondtam már fejből, de azt ne kívánják, hogy ezt is fejből mondjam.

(Rabár Ferenc megjegyzi, hogy kedden a Valutaalappal azért szükséges a megegyezés, hogy tudjuk, hogy milyen egyenlegből indulunk ki, ez pedig csak kedden várható, és a szerdai kormányülésen fogunk tudni erről számot adni.)

Antall József: Akkor én mégsem mondhatom el kedden a beszédemet.

(Rabár Ferenc szerint akkor az utána következő hétfőn, vagy valamilyen más formában az Országgyűlés előtt.)

Antall József: Jó, akkor legyen ez egy televíziós beszéd, amiből az ország értesül. Bár tulajdonképpen az Országgyűlés előtt elmondott beszédet kellene a televíziónak közvetítenie. Akkor ezt december 3-án, hétfőn megteszem. Viszont akkor szombaton kapjak meg ehhez mindent. Hadd kérdezzem meg, hogy Surányi György elnök úr annak látja-e értelmét, hogy én egy rövid időre fogadjam a Valutaalap embereit, egy rövid megbeszélésre, egy bizonyos pszichikai feltárássra az egészről?

(Surányi György szerint ez nagyon hasznos lenne, és biztos, hogy nagyon jó néven is vennék.)

Antall József: Akkor kérem ezt megbeszélni, és ezt is kérem előkészíteni. Mikor legyen a legközelebbi minisztertanácsi ülés?

(Rabár Ferenc: Vasárnap délután.)

Antall József: Vasárnap délután kellene tartani, mondjuk, 2-kor. Szükséges-e ezt megelőzően államtitkári szinten egy utolsó egyeztetés?

(Botos Katalin, a pénzügyi tárca politikai államtitkára szerint nem, mert politikai döntés lesz.)

Antall József: Kérdésem az, hogy kivételesen tartsunk-e kibővített ülést, ahol a miniszterek mellett ott ülnek az államtitkárok?

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter szerint nem szükséges, mert tulajdonképpen a miniszterek tisztában vannak mindennel.)

Antall József: Akkor kérem, a következő van. A következő – természetesen ez nem vonatkozik a pénzügyi államtitkára, a pénzügyi apparátusnak itt kell lenni teljes létszámban – ez külön kérdés. Tehát akkor metodikailag azt kérem, hogy minden miniszter, amikor megkapta az anyagot, akkor a saját államtitkáraival és helyettes államtitkáraival leül, ezt szinte kötelezően kérem tudomásul venni. Tehát úgy jön ide minden miniszter, hogy holnap, pénteken ahogy megkapta az anyagot, gondoskodik arról, hogy szombaton, vagy vasárnap délelőtt, vagy holnap éjszaka tart egy olyan miniszteri értekezletet, ahol a miniszter elnöklete alatt, a saját tárcáján belül, minden államtitkára és helyettes államtitkára jelen van, és a miniszterek olyan felkészültséggel jönnek ide, hogy itt teljes miniszteri felelősséggel hozzák meg a döntést. Akkor ezt kérem megszervezni. Abba természetesen már nem szólunk bele, hogy éjszaka csinálják, szombaton, vagy mikor, de ezt kötelesek megtenni, hogy így jöjjenek ide. Vasárnap 2 óra. Ezt követően szerdán lenne a kormányülés. Mikor lenne célszerű, hogy a Valutaalap emberei hozzám jöjjenek? Egy olyan stádiumban kellene, amikor már első menetben tájékozottak, de amikor még segíthet ez a találkozó egy elmozdulásban.

(Rabár Ferenc szerint talán kedden délután valamikor.)

Antall József: Lehetőséget látok arra, hogy erre az anyagra írásban átadja mindenki a pénzügyi véleményét. De nagyon kérem, hogy ez konkrétan történjen meg, mert végtelenül elegendem van a koncepciókból, hihetetlenül elegendem van a zseniális megjegyzésekből, koncepciókból, ötletekből. Egyébként minden vélemény rendkívüli módon érdekel, de csak az, ami konkrét, amiben belső rendszer van, és ami megoldja azt a kérdést, hogy a költségvetés nem szalad el, az ország pénzügyi egyensúlya nem szűnik meg, és azonkívül a piacgazdaság felé valóban vállalkozásbarát lesz a környezet. Ezek azok a szempontok, ha úgy tetszik a fiskális, a monetáris és a vállalkozásbarát hármas igény, és ebből a hármas igényből tessenék azt a keskeny pallót meghatározni, ahol átmehetünk. Ez a Kormánynak a dolga. Mi nem lehetünk egymással sem jóban, ez nem érintheti a személyes barátságot, ez nem érinthet semmit, de e három dolognak eleget kell tenni, és nagyképűség az, ha valaki az egyiket elmondja, és a másik kettőre nincs figyelemmel. Ezt szeretném elmondani. Ezt kell nekünk, ezt a lehetetlen dolgot kell megoldani, de ez a lehetetlen dolog más kormányzatot is ugyanígy terhelné.

Az 1991. évi vállalati és költségvetési bérszabályozással és az 1991. évi vezetői érdekeltségi rendszer átalakításával kapcsolatban.

(Győriványi Sándor munkaügyi miniszter utal arra, hogy erről korábban már tárgyalt a Kormány, és az anyagban négy változat is van, de a többség változatlanul a bérek liberalizációja mellett van, bár ő mégsem ezt támogatja.)

Antall József: Egyébként ez még megy az Érdekegyeztető Tanács elé?

(Győriványi Sándor szerint igen, még megy.)

Antall József: Tehát itt is arról van szó, hogy Érdekegyeztető Tanács elé menő anyagban foglal állást a Kormány, hogy melyiket kívánja. Még arról is dönteni kell, hogy mind a négyet előterjesztjük-e, vagy csak egyet, és a többit elhagyjuk?

(Győriványi Sándor tájékoztatást ad arról, hogy az Érdekegyeztető Tanács már állást foglalt az A, vagyis a teljes liberalizáció mellett. Tehát a munkavállalói és a munkaadói oldal is az A-t támogatja.)

Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter emlékeztet arra, hogy a múltkor erről hosszú vita folyt, ami végül átment ideológiai vitába is.)

Antall József: Az európai konferencián – így szólt a határozat – megszüntetjük az ideológiai vitákat, és csak pragmatikus hozzászólások hangozhatnak el. Minden ideológiai vitát itt is ki fogunk irtani.

(Rabár Ferenc kéri, hogy a Kormány azt is mondja ki, hogy nem csapjuk egymásra az ajtót.)

Antall József: Azt is, de azt a tánc- és illemiskolában kell kimondani, nem minisztertanácson.

(Boross Péter tárca nélküli miniszter viszont a C-variációt javasolja, miszerint szűnjön meg a bérnövekmény vállalkozói nyereségként történő adóztatása, ha a bértömeg a 20%-ot és a bérszint átlagbérszínvonala a 25%-ot nem haladja meg. E tételeken felül pedig ki kell találni, hány százalékos adót kell beiktatni.)

Antall József: Az érdekegyeztetésnél tehát akkor azt képviseljük, hogy ahhoz, hogy fenn lehessen tartani a pénzügyi egyensúlyt, és az infláció ne növekedjék, a Kormány ezt az álláspontot foglalja el. Ezt fogja az államigazgatási szerveknél képviselni, továbbá a vállalati tanácsok stb. esetében is. Tehát önmérséklően a Kormány erre hívja fel a figyelmet. A nyugati országokban is szokás ilyenre felhívni a figyelmet. Ebben a formában képviseljük akkor az Érdekegyeztető Tanács előtt. Kérem megvizsgálni azt, hogy a kérdés kormányrendelettel kezelhető-e, vagy igényel-e országgyűlési törvénymódosítást. Tehát maradjunk akkor abban, hogy a C pontnak a Boross-féle változatát fogadja el a Kormány. A szöveget, a pontos szöveget letárgyaljátok. Jegyezte valaki? Következő kérdésem van. Először is, ezt már Sztálin a párttörténetben kitalálta, hogy mindent százalékban adott meg. Mihez viszonyítva lehetne százalékot mondani, hogy milyen nyereség esetén milyen százalék? Nem pedig konkrét összeget. Ez az egyik. Ez egy közgazdasági feladat. Tessék azt kimondani, hogy a vállalat milyen nyeresége esetén, milyen százalék között mozoghat a prémium. Ezt ki lehet mondani.

(Több hozzászóló szerint igazából nem.)

Antall József: Tehát akkor mégiscsak az alapkeresethez kell valamilyen formában kötni, ez az egyik. A másik viszont, hogy ezt az Érdekegyeztető Tanács előtt kellene a határozati javaslatban leírni. Az összeget úgy kellene előterjeszteni, hogy ez ne szerepeljen a határozati javaslatban.

Az áruk, szolgáltatások és anyagi értéket képviselő jogok kivitelének és behozatalának korszerűsítésével kapcsolatban.

(Bogár László, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok politikai államtitkára kiemeli, hogy ha a Kormány ezt az előterjesztést elfogadja, '91 január 1-jétől a külkereskedelmi tevékenység egészének liberalizálása terén igen jelentős lépést tesz előre, ugyanis január 1-jétől lényegében bárki alanyi jogon bárminemű külkereskedelmi tevékenységet folytathat, és csak egészen kivételes esetekben, értelemszerűen fegyver-, kábítószer-, nemesfém-, drágakő-kereskedelem esetében vannak korlátozások.

Többen hozzászólnak, köztük Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter, aki arra hívja fel a figyelmet, hogy ez azért a gépkocsibeszerzésnél komoly problémát fog okozni, ugyanis a Kormánynak 130 000 dühös emberrel lesz dolga, akik jelenleg már befizettek autóra, amire már régen várnak, és január 1-jétől hirtelen az autó többre fog kerülni, vagyis ezek az emberek százezreket veszítenek.)

Antall József: Rá kellene állni egy-két kocsitípusnak az elősegítésére, és vezérképviseletet létrehozni. Ez a világon mindenütt így van. Ennek feltétlenül értelme lenne azzal, hogy más kelet-európai országok irányába is esetleg innen lehessen továbbvinni az autót, szóval a piacra itt rá kellene állni. Például az Opelre, vagy mit tudom én, micsodára állni. Erről már kéne tárgyalni.

(Bogár László megjegyzi, hogy a liberalizáció ellenére valószínűleg szükség lesz az állami beavatkozásra is.)

Antall József: Kérem szépen, olyan ország nincs, ahol ne lenne állami beavatkozás. Ez félreértés, a múltkor már folytattunk erről egy elvi vitát. Az állami beavatkozás és a liberalizálás nem zárja ki egymást, de nem is azonosak. Igenis kell tudatosan beavatkozni, csak akkor mások a piaci eszközök. Ha úgy avatkozom be, hogy az Opel Művekkel,⁸⁶ vagy mit tudom én, mivel köt egy megállapodást az állam, és letárgyalja azt, hogy elősegíti egy hálózat kiépítését, onnantól kezdve a magyar állampolgárnak azt érdemes vásárolni, mert annak jobbak a szervizfeltételei. Ebben az eset-

⁸⁶ Adam Opel 1862-ben Rüsselheimben alapította meg családi vállalkozását, amely varrógépeket, kérekpárokat gyártott. Az első autót a cég 1899-ben állította elő. 1924-től futószalagon kezdte a termékeit előállítani, így az egyik legnagyobb német autógyártóvá fejlődött. 1929-ben a cég részvényeinek a 80%-a a General Motorshoz került. Magyarországi gyárát Szentgotthárdon 1991-ben nyitották meg. 2009-ben felmerült, hogy a cég a kanadai Magnához és az orosz Sberbankhoz kerül. A tiltakozások hatására a GM végül a szerződést visszamondta, 2017-ben viszont a GM az Opelt eladta a PSA-csoportnak.

ben ez nem vét a gazdasági liberalizmus elve ellen sem, nemhogy más elvek ellen. Azért kell ezt elősegíteni, mert ez a mostani egy abszurd helyzet. Az állami beavatkozás mint elősegítés mindig is így volt. Kérem szépen, itt van például az egész, ha már egyszer a taxikérdésről beszélünk. Itt volt a Horthy-éra. Budapesten kétféle taxi volt, illetve volt még egy harmadik is. Voltak a szürke taxik, amik a Haltenberger Samuék voltak, és volt egy kék taxi, ami a kisembereké volt, és csak egy-két kocsijuk volt. És kész, nem volt több. Ez működött, és mindig ugyanazt a kocsit használták. A kék taxi mindig Wanderer⁸⁷ volt, a szürke taxi pedig Fiat.⁸⁸ Megvoltak a szerződések a kocsikra is. Ezt lehet szervezni. Szóval ebbe az irányba kell menni, mert különben, ha nem adjuk meg a lehetőséget, és nem segítjük elő az embereknek a vállalkozás lehetőségét, akkor itt káosz lesz. Ez a Kormány dolga, hogy ezt elősegítse, hogy mit érdemes behozni, és annak elősegíteni a kiépítését. Mezőgazdasági gépeknél is, nem az a cél, hogy az egyiken Ferguson⁸⁹ vagy mit tudom én, milyen traktor legyen, a másik helyen egy másik, hanem akkor lehetőleg azonos. Hát ugyanazokat látni például Ausztriában, vagy egyéb helyeken. Ez egy lehetetlen dolog másképp.

1990. november 25-i kormányülés

Ismét a Kormány hároméves gazdaságpolitikai programjával és a Magyar Köztársaság 1991. évi költségvetésével kapcsolatban.

Antall József: A közvetlenül érdekelt Gazdasági Kabinet tagjainak volt még egyeztető megbeszélése a részvételemmel, úgyhogy ezért késtünk. Amit viszont késtünk,

⁸⁷ A Wanderer cég kerékpárok, motorkerékpárok, autók, furgonok és egyéb gépek német gyártója volt. Az 1896-ban Johann Baptist Winklhofer és Richard Adolf Jaenicke által Winklhofer & Jaenicke néven alapított cég 1911-től a Wanderer márkanevet használta. 1941-ig polgári gépjárműveket, majd 1945-ig katonai járműveket gyártott. A második világháborúban a Wanderer siegmari (ma Chemnitz) üzeme megsemmisült. Bár a háború után erőfeszítések történtek a keletnémet autóipar helyreállítása érdekében, a Wanderer autógyártása sosem állt helyre.

⁸⁸ A Fiat a Fabbrica Italiana Automobili Torino (Olasz Autógyár Torino) rövidítése. A céget 1899-ben Giovanni Agnelli alapította. Nagy sikerű népautóját, a Cinquecentót 1957-ben mutatták be. A Fiat 2014-től a Fiat Chrysler Automobiles olasz–amerikai multinacionális holdinghoz tartozik, 2020 decemberében egyesült a PSA-holdinggal.

⁸⁹ A Massey Ferguson Limited kanadai–brit mezőgazdasági gépgyártó vállalat 1953-ban jött létre a mezőgazdasági gépeket gyártó kanadai Massey-Harris és az Egyesült Királyságban székelő Ferguson Company egyesülésével. Székhelye 1988-ig Torontóban, majd Brantfordban, Ontario államban (Kanada) volt. 1991-ben székhelyét áthelyezte a New York állambeli Buffalóba. A Massey Ferguson a mezőgazdasági járművek széles választékát fejlesztette ki, és nagy piaci részesedéssel rendelkezik világszerte, különösen Európában.

azt majd a Minisztertanács spórolja meg, mert az ottani vitát nem itt folytatják le az urak, és ezért azt hiszem, hogy a tárgyalás így sokkal praktikusabb és hasznosabb volt. Meg kell akkor állapítanom a szavazóképeséget, aminek érdekében a miniszterek tegyék fel kezüket. 13 fő, vagyis bőven határozatképesek vagyunk. Meghívott szakértőink a mai költségvetési tárgyalásokra: a Pénzügyminisztérium politikai és adminisztratív államtitkára van jelen. Légy szíves bemutatkozni. Az Ipari és Kereskedelmi Minisztériumtól Gulácsy helyettes államtitkár és a Földművelésügyi Minisztériumból Szöllősy, így mindenki ismeri egymást. Akkor a Minisztertanács ülését megnyitom. Előzetes megállapodásunk az volt, hogy a hároméves gazdasági kormányprogram néhány kérdését vitatjuk meg, és utána térünk rá a költségvetésre. Ezt annyiban módosítanánk, hogy a költségvetésre előbb rátérnénk, éppen az előzetes megbeszélések alapján. Ezért most csak azt kérdezem meg, hogy a hároméves gazdasági programmal összefüggésben van-e most felteendő kérdés, amit rögzítene a pénzügyminiszter úr, illetve a pénzügyi apparátus, aminek a megválaszolására később kerülne sor. Van-e tehát most olyan kérdés, ami a hároméves kormányprogrammal összefüggésben áll? Mert ha nem, akkor rögtön rátérünk a költségvetésre, hogy haladjuk, hogy ne alakuljon ki vita, még a végén úgyis összegezni kell.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter kérdésre elmondja, hogy a hároméves gazdasági program a költségvetéssel együtt kerül a parlament elé a határozati javaslatok nélkül, kizárólag abból a célból, hogy gazdaságpolitikai háttérét adja meg a költségvetési tárgyalásnak. A gazdaságpolitika mozgástere rendkívül kicsi, és a költségvetés néhány milliárd forintjának az átcsoportosításáról lehet csak szó.)

Antall József: Ehhez annyit szeretnék még hozzáfűzni, hogy vannak kényszeradottságok, amelyeket figyelembe kell venni. Az egyik, hogy december 1-jére le kell tennünk a parlament asztalára a költségvetésnek tulajdonképpen egy alapjait tartalmazó anyagot. Ezt nem kerülhetjük meg, ez az egyik. A másik, hogy a parlament bizottságainak állásfoglalása alapján, nagy valószínűséggel a parlament nem fogja ebben az évben ezt a költségvetést elfogadni. Erre minden eshetőség megvan az eddigi kijelentések és megjegyzések alapján, a Dornbach-nyilatkozattól kezdve,⁹⁰ a bizottságok

⁹⁰ Dornbach Alajos, az Országgyűlés alelnöke 1990. november 23-án a sajtó képviselőinek úgy nyilatkozott, hogy a kormányzóvivő bejelentésével ellentétben nem kerül a parlament elé november 28-án, szerdán a Kormány költségvetési javaslata. Hozzátette: „a költségvetést már csak azért sem tárgyalhatják jövő szerdán a képviselők, mert aznap még csak november 28-a lesz, márpedig a szóvivő maga is úgy nyilatkozott, hogy a kormány a vállalt határidőre, december elsejéig terjeszti a Tisztelt Ház elé a költségvetési tervezetet”. Lásd: Hiányzik az egyeztetés a kormány és a kormánypártok között. A következő ülés az adótörvényeké. *Magyar Hírlap*, 1990. november 24. 4.

nyilatkozatáig. Nagyon nagy a valószínűsége ennek, ezért valamilyen átmeneti megoldást kell találni. Ennek ellenére nekünk abból a feltételezésből kell kiindulni, hogy mi leteesszük a parlament asztalára, és a parlament ebben az évben elfogad egy költségvetést. Ennek ellenére minekünk elvileg késznek kell arra is lenni, hogy nem fogadja el a parlament ebben az évben a költségvetést, ami viszont nem csak rajtunk fog múlni. A másik, hogy a nagy kérdésekben, tehát a költségvetés és a gazdaságpolitika stratégiai, alap sarokkérdéseiben nem lehet vita, mert a Nemzetközi Valutaalappal folytatott tárgyalásoknál, ami tőlük függ, és ami az ő döntésüket befolyásolja, abban most meg kell egyezni, mert különben nem tudunk velük megállapodásra jutni. Amíg velük nem tudunk megállapodásra jutni, addig nem számíthatunk a külső támogatásokra. Ez a másik, ami bennünket feltétlenül feszít. Ami ezen belül van, és ami nyilvánosan is sajtóvitákban és egyebekben részben kikerült, részben kiszivárgott, részben megnyilatkozásokban nyilvánosságra került, az ebből eredő különbségek felülvizsgálata és megvizsgálása, ugyanis ezeket redukálni kell a lehetséges legoptimálisabb szintig. Ez persze nem zárja ki szűkített területeken a részleteknek, a variációknak a parlament elé terjesztését úgy, hogy ha azt a rendszert részesíti előnyben, akkor annak az a következménye, ha mást, akkor természetesen más lehetőség van. Mindegyik természetesen alkalmat nyújt a kritikára. Viszont arra senki nem számíthat, hogy olyan költségvetés nyújtható be Magyarországon bárki által, de bárhol a világon, és főleg most, hogy tartalmilag ne legyen vita, koncepcionálisan ne legyen vita, hogy ne legyen vita abban, hogy a honvédségnek kell-e ennyi pénz vagy nem kell, a mezőgazdaságnak kell-e vagy a kultúrának, vagy minden stratégiai ágazatnak. Ezek azok a kérdések, amelyek mindenképpen fel fognak merülni, ha ilyen a költségvetés. Tehát az egyes kérdéseknél természetesen kifejthetjük mindazt, amit most meg kell tenni. Ennyit szerettem volna Rabár miniszter úr szavaihoz hozzáfűzni.

(Rabár Ferenc még elmondja, hogy a 90 milliárdos deficitösszeg, amely most szerepel az anyagban, az amúgy is túlfeszített összeg, amiben valószínűleg nem fogunk tudni az IMF-fel megegyezni. Annak érdekében, hogy újra ne kezdődjön előlről a hiábavaló vita, azt javasolja, hogy ha valaki azt kéri, hogy növeljük az ő kereteit, az egyben azt is mondja meg, hogy hol akar csökkenteni, vagy hol lát másnál csökkentési lehetőséget.)

Antall József: Még annyit lehet talán hozzátenni, hogy ha az ország gazdasági teherbíró képessége a nem remélt módon javul, akkor az év folyamán javítható sok minden, amire jelenleg kicsi az esély. Ha tovább romlik, akkor viszont további kényszerintézkedésekre kerül sor. Tulajdonképpen az indításnál ezt kell alapul venni.

(Rabár Ferenc szerint az élet majd ezt eldönti.)

Antall József: Az élet. Tehát, ha abból a feltételezésből indulunk ki, hogy remélhetőleg tudunk szerezni jobb lehetőséget, akkor azt figyelembe lehet venni majd év közben. Ha nem tudunk, és még rosszabb lesz a helyzet, és új elemek jelennek meg, amik tovább rontják a helyzetünket, akkor még ez is romlani fog. Itt majd kérem, nem tudom, ki illetékes a szóvivő miatt, mielőtt most elfelejtem. A *Népszabadságban* az ingatlanadókkal és önkormányzatokkal kapcsolatban voltak éles kritikai megjegyzések,⁹¹ amikre számos külön tiltakozást kaptunk kisemberektől, hogy mit akarunk a saját maguk által felépített családi házukkal és egyebekkel kapcsolatban. Olyan kimutatásokat csinált a *Népszabadság*, ami nagyon hergeli a lakosságot. Ebben nem tudom, kit kérhetek meg, aki a kormányzóvivővel e tekintetben erre reflektáljon. Ismerik a cikkeket? Oda fogom adni, és kérem, hogy erre magyarázatot adjanak, hogy egyáltalán, hogy áll ez az ügy, mert megint az az érzésem, hogy meglehetősen csúsztatás történt. De erre hivatkoznak sorban az önkormányzatok vezetői. Amúgy is az önkormányzatoknál ott tartunk, hogy az önkormányzatok folyamatosan kezdik a Kormányra hárítani a felelősséget. Tehát figyelembe kell venni ezt is. Tessék, akkor átadom az elnöklést, illetve a moderátori szerepet.

(Rabár Ferenc átvéve az elnöklést eltekint a költségvetési javaslat ismertetésétől, és kéri a hozzászólásokat.)

Nagy Ferenc József, földművelésügyi miniszter nyitja a hozzászólások sorát, bemutatva a mezőgazdaság nehéz helyzetét, kifogásolva egyben azt, hogy a tárca nem kapta meg az igényelt költségvetési összeget, ami szerinte azért van, mert a mezőgazdaság csak másodrendűnek számít. Ennek ellenére kéri újra megvizsgálni az általa felvetett kérdéseket.)

Antall József: Én azt hiszem, hogy a vizsgálat meglesz, és arról biztosíthatom a miniszter urat, hogy nem él tovább itt a mezőgazdaságnak semmilyen lebecsülése, ebben a Kormányban erről nem lehet szó. Viszont a maximumig megyünk el az IMF-fel való tárgyalás során. Az IMF-fel való megállapodás nélkül – és ezt tudunkra adták számtalanszor – nincs ma a világban olyan kormány, amelyik érdemben szóba állna velünk. Egyszerűen a nemzetközi pénzvilág globális érdekei olyan lehetőséget biztosítanak az IMF-nek, és olyan mértékben az IMF kezébe van adva minden, hogy addig nem tudunk tárgyalni, amíg ez a megállapodás létre nem jön. Tehát ez a kényszerhelyzet itt. Nem arról van szó, hogy a legkisebb mértékben itt az IMF-nek lefeküdnénk, vagy egyszerűen ezt csak akceptálnánk. Nagyon is kemény tárgyalások folynak, és eddig is folytak. Sajnos ez olyan, hogy mindent megpróbál-

⁹¹ Utalás a *Népszabadság* 1990. november 23-i címlapján megjelent Helyi adók: sarccal a nép felé. Ahány városháza, annyi elképzelés című cikkre. *Népszabadság*, 1990. november 23. 1., 5.

nak, hogy hassanak ránk, eddig is ezt történt. Ahhoz, hogy az IMF velünk szóba álljon, és az IMF-nél előnyöket kapjunk – ezeket azért mondom el, hogy világos legyen mindenki előtt –, tehát az IMF-fel való sikeres tárgyalások alapfeltétele, hogy strukturális változást lássanak, és a szemléletük következtében pontosan a tekintetben kívánják a változást, ami az állami támogatás csökkentését jelenti. Ez az, ami miatt egy kényszerhelyzetben vagyunk a költségvetéssel. Nem tudunk előremenni. És ezen ez a csapda, amiben vagyunk.

(Rabár Ferenc megjegyzi, hogy a mezőgazdaság támogatása az egyik azok közül a támogatások közül, amiket hosszabb távra is fenn kíván tartani a Kormány.)

Antall József: Bocsánat, a mezőgazdaságnál még megkérdezem, az aszályra volt egy amerikai és egy közös piaci segélykeret. Ez biztosítva van?

(Sárossy László fölművelésügyi politikai államtitkár szerint az amerikai segélykeret tulajdonképpen nem segély, hanem egy hitellehetőség, és a felajánlott 47,5 millió dollárból valójában csak 7,5 millió dollár tudunk hasznosítani.)

Antall József: Szeretném mondani és egyben kérem a gazdasági miniszter urat és a Magyar Nemzeti Bankot, hogy ezeknél, ahol felajánlanak és világgá kürtölik, hogy milyen segítyt nyújtanak, vagy milyen kedvező hitelt adnak, ha azt állapítjuk meg, hogy mindez nem igaz, mert nem segély, illetőleg egyáltalán nem kedvező a hitel, akkor azonnal válaszlépésre van szükség. Tarthatatlan állapot, hogy húzzuk évek óta most már a különböző német, finn, amerikai és egyéb felajánlásokat emiatt. Ezeket mielőbb tisztázni kell.

(Surányi György, a Magyar Nemzeti Bank elnöke szerint itt azért mi sem vagyunk teljesen tiszták. Mi megkerestük a Világbankot, hogy a mezőgazdasági hitelek terhére tegyék lehetővé a takarmányimportot. Ott van a 70 millió dollár, az nem garancia, hanem hitel, és nincs ekkora igénye a magyar gazdaságnak takarmányimportra. Továbbá a banki információk szerint az aszálykár mértéke is messze kisebb, mint amiről itt mi beszélünk.)

Antall József: A Közös Piacnál is riasztottuk a mezőgazdaságot. A mezőgazdasági tárca felhívása és becslése alapján azonnal riasztottuk a Közös Piacot, riasztottuk az amerikaiakat és ezek szerint nem valós becslés alapján fordultunk oda. Ezt a kérdést így vagy úgy, de rendezni kell. Vagy átveszünk és továbbexportálunk, vagy keresünk, üzletet csinálunk vele, vagy lemondjuk, de ez így nem mehet, hogy húzzuk tovább, ez az ország hitelfeltételeinek is árt. Ezt zárjuk is le, mert nem haladunk, de

erre a hitelkérdésre vissza kell térni, mert ez nem az első eset, hogy felmerül, és kifejezetten lehetetlen helyzetbe kerülünk miatta.

(Rabár Ferenc javasolja, hogy a környezetvédelmi kérdések közül kellene kiemelni néhányat, ezeket egy csokorba gyűjteni, mert ezekre lehet leginkább külföldi támogatást kapni.)

Antall József: Erre itt érdemes azért utalni, amit előzetesen már beszéltünk, hogy a környezetvédelemre lehet támogatást szerezni. Bizonyos kulturális célokra, képzési célokra, átképzésre lehet támogatást kapni, és bizonyos támogatás elképzelhető talán katonai téren is. Vannak bizonyos támogatási lehetőségek, de van olyan tétel, ahol nincs. Ilyen például a munkanélküliség, a szociális kérdések, amik minden országban súlyos kérdésként merülnek fel, amire nem lehet banki támogatást kapni. Amit az egyes országok nem támogatnak, azt magunknak kell megoldani. Tehát erre is mindig figyelemmel legyünk, hogy melyek azok az ágazatok, ahol lehetséges támogatást szerezni, és azt be is kell kalkulálni a saját kereten belül. Sokkal dinamikusabban kell ezt csinálni, ugyanis a külföldi kapcsolatoknál egy bizonyos külpolitikai nyitást mi el tudunk érni. A külpolitikai nyitás mellett bizalmat tudunk teremteni, és ha megvan a megfelelő pénzügyi megállapodás, onnantól kezdve az ágazatokért felelős minisztereknek kell irányítani a további pénzszerzési lehetőséget. Nem várhatunk mindent a Kormánytól. A Kormány azt tudja tenni, hogy nyit bizonyos területeken. Tessék, tovább.

(Rabár Ferenc megkérdezi a közigazgatási államtitkárát, Király Pétert, hogy mennyi tartalékot állítottak eddig be, és nem volna-e lehetőség egy mozgékony, nagyobb tartalék készzésére, ami év közben azokat a hiányokat, amelyek föltétlenül jelentkezni fognak, részben segíteni tudja.)

Antall József: Szóval a szokásos költségvetési tartalékról van szó, ami elemi csapásokra, egyebekre szolgál. Itt tulajdonképpen egy olyan gondolkodásról van szó – a pénzügyminiszter úrral közben itt leveleztünk is erről –, hogy itt, mint a hadseregnek arról van szó, hogy nem tudjuk, hogy mekkora hiányaink vannak, nem tudjuk, hogy hogy alakul pontosan a gazdaság, és amikor valahol az áttörés van, és a csapás ér bennünket, akkor kell odaadni, vagy ahol éppen kedvezőek a feltételek a támadásra, akkor oda tudjuk ezt átcsoportosítani. Tehát, ha például a mezőgazdaságnál olyan világpiaci lehetőségeket látunk, hogy egy támogatással adódik egy nagy lehetőség, akkor adjuk meg. Tehát egy olyan tartalékképzést készítünk – és ezt valahogy meg kellene értetnünk –, hogy ez csak egy átcsoportosítható tartalék, miután kevés

összegekről van szó. Kevés katonával másként nem lehet működni, mint hátul tartott mozgékony alakulatok ide-oda bevetésével. Igaz, honvédelmi miniszter úr?

(Király Péter ismerteti, hogy a költségvetés bevételeinek 1%-át el nem érő, tehát 7 milliárd forintos általános tartalék szerepel a költségvetésben. Ez az az összeg, amelyet a Kormány év közben felhasználhat, amennyiben a parlament ezt a hiányt elfogadja.)

Antall József: Javasolnám, hogy növeljük ezt a tartalékot. Mindenképp növeljük ezt a tartalékot, ugyanis egy ilyen bizonytalan költségvetési évben nagyon szükséges lenne egy nagyobb tartalék, ami bevethető.

(Rabár Ferenc szerint csak valakitől visszavéve lehet növelni.

Für Lajos honvédelmi miniszter is szót kérve további költségvetési támogatást igényel a honvédelem számára.)

Antall József: No most szeretnék egy metodikai kérdést javasolni. Én tudom azt – most nem valamiféle cinizmusból mondom, félreértés ne essék –, hogy minden miniszter úgy érzi, hogy kutya kötelessége újra a tárcája mellett kiállni, és elmondani azt, hogy ő ezt elmondta. Ez teljesen érthető, mindenki a tárcája érdekében ezt kötelességének érzi, a pénzügyminiszternek viszont egyben kell tartani a költségvetést. Miután ez megakadályozhatatlan, hiszen a saját tárcája iránti felelősségből, saját emberi felelősségből következik mindez, de azért azt kérem, hogy mindenki röviden mondja el az indoklását, bár tisztában vagyunk vele, de mondja el, hogy mit okoz az, hogy nem kapja meg az igényelt összeget. Azért, hogy ez elhangozzék. Tudom, hogy ez a jegyzőkönyv részére is kell, mert mindenki úgy érzi, hogy ezt meg kell tennie. De remélem, hogy ezt mindenki érzi, hogy nem a tárcája ellen beszél senki, hanem egyszerűen a Biblia óta nem volt olyan megoldás, hogy kis mennyiséget sokfelé el lehetett osztani. Ennek következtében itt tulajdonképpen erről van szó. Az is világos, ha már a honvédelmi miniszternél van a szó, Kennedynél szerepel, valamikor a haditengerészet, a szárazföldi hadsereg és a légierő vonatkozásában bebizonyította, hogy a mai korban a másik két fegyvernemre semmi szükség nincs. A haditengerészet a támogatás szempontjából csak saját magát tartotta fontosnak, mert csak vízen lehet szabadon közlekedni. A légierő támogatása csak azért fontos, mert elavult. Taylor tábornok pedig benyújtotta azt, hogy csak lokális háborúkra van esély, nem világháborúra és ezért a klasszikus szárazföldi hadseregek fenntartása az indokolt. Ez volt Kennedynek a nagy problémája, és e három fegyvernem külön-külön akkora költségvetést kért, mint amennyit az amerikai kongresszus hajlandó volt megszavazni a háromra együtt. Mint ismeretes, Kennedy felosztotta a megsza-

vazott összeget. Nem akarom hasonlítani magamat hozzá, de körülbelül ebben a helyzetben vagyunk valahányan, hogy mindenki fel tudja osztani. Körülbelül így fogjuk felosztani, még rosszabbul, mint az amerikaiak. De tessék akkor továbbmenni.

(Ezt követően még minden tárca képviselője – van, aki többször is – hozzászól, indokolva a pluszigényét.)

1990. november 28-i kormányülés

Ismét a Magyar Köztársaság 1991. évi költségvetésével kapcsolatban.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter tájékoztatást ad arról, hogy a tárcákkal folytatott újabb egyeztetés eredménye az volt, hogy a 90 milliárdos hiányt, amit korábban elfogadott a Kormány, azt fölemeltük 100 milliárdra, elsősorban azért, hogy az IMF-fel folyó tárgyalásoknál egy kedvezőbb pozícióból induljunk ki. Az IMF-delegációval eddig lefolytatott egyeztetés során ők 50-60 milliárdra akarták levinni a 100 milliárdos költségvetési hiányt, de a körülbelül másfél óráig tartó, elég heves vita után ők is fölmentek körülbelül 70 milliárdra. Átvizsgálva még egyszer a költségvetést, találtak még olyan megoldásokat, ami együttvéve 24 milliárd forint csökkentést jelentene, tehát 76 milliárdot. Bár a 70 milliárdot az IMF még nem fogadta el, de úgy tűnik, hogy erre már kész lenne. Tehát a 70 és a 76 milliárd közötti megegyezés az lehetséges lenne, ezért a Kormány hozzájárulását kéri, hogy 75 milliárddal terjeszthesse a parlament elé a költségvetést.)

Antall József: Ehhez azt szeretném hozzátenni, hogy mostanáig tárgyaltunk az amerikai pénzügyminiszter-helyetessel⁹² és az általa vezetett delegációval, akik szintén támogatásról biztosítottak bennünket. Azt hiszem, hogy a 75 milliárd forintos deficit tervezése reálisnak tűnhet, és erre esély mutatkozik, hogy ezt végül is elfogadják. A 70 milliárd tűnhet, azt hiszem, egészen biztosnak a benyomásunk szerint, de a 75 milliárdra is komoly realitás van. Talán sikerül. Ebből az következik, hogy 75 milliárdos deficitel kell elkészíteni az idei költségvetést. Ezen a kereten belül lehet és kell gondolkodni. Abban állapodtunk meg, és az így részben kialakult, és részben nyilvánosságra is került a vita keretében, hogy azt a megoldást tudjuk csak képviselni, amely a 75 milliárdos deficitel készül, a Pénzügyminisztérium által elkészített variáció. Itt arról volt szó, hogy ennek is párhuzamosan kell elkészülnie azokban

⁹² 1989. január 20. és 1992. december 30. között John E. Robson volt az Amerikai Egyesült Államok pénzügyminiszter-helyettese.

a sarokpontokban, azoknál a tételeknél, ahol a logika szerint végig kell vinni. Ha ettől egy eltérő B-variáció is felmerül, akkor azt párhuzamosan be kell terjeszteni. A megbeszélések során egyrészt tételekről van szó, másrészt bizonyos menetrendi javaslatokról. Úgyhogy azt hiszem, körülbelül ez volt. Kívánsz ehhez még valamit hozzáfűzni?

(Rabár Ferenc elmondja, hogy ha egy újabb variációt is ki kell dolgozni, akkor biztosan a benyújtási határidőből kicsúsznánk. Azt javasolja, hogy ha a másik változat is reális igény, akkor a január 31-i vagy február 15-ei elfogadásig a parlamenttől haladékot kérve a két variánst dolgozza egybe a Kormány. Azonban ezt az új költségvetést már az új pénzügyminiszternek kell előterjeszteni, mert ő semmiképp nem tud védeni egy olyan költségvetést, amelyet nem a meggyőződése szerint csinált.)

Antall József: Mielőtt átadom a szót – ha Surányi György ténylegesen kíván ehhez szólni –, kérdésem az, hogy a 75 milliárdos deficitet tartva, mi az a minimális változtatás, mi annak a „B” változatnak a technikai, metodikai megoldása a most asztalra letett költségvetésben, hiszen megállapítottuk azt, hogy tulajdonképpen, amikor a költségvetés egészét vesszük alapul, akkor csak néhány kérdésről van szó. Tehát én egy kicsit azért túldimenzionálnak érzem ezt az ellentétet. Lehet felfogásbeli különbség bizonyos részeket illetően, ez viszont nem azt jelenti, hogy nem ad más tendenciákat a két koncepció. De ténylegesen, amikor asztalra kerül technikailag, akkor a kettő egymástól nem annyi pontban tér el, mint ahogy az itt várakozó újságírók szerint, vagy a megtett, nem túl szerencsés megnyilatkozások következtében ez jelenleg a társadalomban él. Ennek következtében a kérdésem az, van-e olyan része a jelenlegi költségvetésnek, ahol a jelenlegi, tehát a Pénzügyminisztérium által képviselt A-variáció mellé be tudunk tenni, mint Kormány által előterjesztett B variációs lehetőséget, ráadásul még ezen a héten? Van-e olyan része, amit így tudunk betenni, és van-e olyan része, amit egy bevezetésben lehet jelölni. Tehát megjeleníteni a jogszabályban, illetve a jogszabályi javaslatban, hogy ilyen és ilyen adóreform, ekkor és ekkor történő életbe léptetése szerint ez történne? Vagyis van-e olyan metodikai lehetőség, amikor most ezt kinyomtatjuk és átadjuk a parlamentnek, hogy már ebben a változatban benne lenne néhol az A- és B-variáció, és egyben ennek akár bevezetőjeként, akár utószavaként – ez most már egy metodikai, szerkesztési kérdés – lehete utalni arra, amit még mint módosítást be tudunk tenni. Tudniillik minden körülmények között bizonyos javaslatok vannak. Itt arról van szó, hogy azoknak a javaslatoknak, azoknak a támadásoknak, amelyek érni fogják ezt a költségvetést, elébe megyünk azzal, hogy megfogalmazzuk előre döntésre azt, amit itt felvetünk. Ez a kérdésem. Ha ezt nem tudjuk megcsinálni, akkor marad a másik lehetőség. Tessék.

(Matolcsy György, a MEH politikai államtitkára szerint igaz az, hogy lényegében az anyag 95%-át egy másfajta gondolkodás, és másfajta B-változat nem érinti. A bevételi és a kiadási oldalon körülbelül 8-8 tételt érintenek ezek a számok. Tehát technikailag megoldható, hogy a bevezetőben vagy egy függelékben ezt jelezzük.

Rabár Ferenc szót kérve elmondja, hogy október eleje óta titkolja a nyilvánosság előtt azt, hogy lemondott. Szerinte egy világos helyzet akkor teremthető, hogyha két napon belül eldőlné, hogy ki lesz a következő pénzügyminiszter, és az terjesztené elő ezt a módosított költségvetést, vagy egy párhuzamos költségvetést. Szerinte a lemondása nem jelent kormányátalakítást, ez ettől függetlenül külön, később is megtörténhet. Azt viszont nyomatékosan kéri, hogy az új pénzügyminiszternek a Kormány adjon szabad kezet, mert különben ez a Kormány működésre képtelen lesz.)

Antall József: Nem értek egyet sajnos a részleges átalakítással, és mindezek ellenére kénytelen vagyok ragaszkodni ahhoz a formához, hogy egy Kormányt, amikor átalakítunk, lehetőleg egyszerre kell az átalakítást elvégezni, és én nagyon kérem a pénzügyminiszter urat, hogy ezt e szerint vegye figyelembe. Természetesen ez részemről kérdés, hiszen nincsenek kényszerítő eszközök egy kormányfő kezében, legfeljebb az, hogy ameddig nincs valaki felmentve, addig kérem, hogy akár mint ügyvezető pénzügyminiszter is pénzügyminiszternek tekintse magát. Ez alkotmányjogi kérdés. A másik kérdés. Metodikai kérdést feltéve, hogy azt a megoldást, ami felvetődött, és ami a bizonyos számítást és a másik rendszert illeti. A Kormányon belül egy olyan vita tükröződik, ami az egész társadalomban jelen van. Ha úgy tetszik, ez nem egy Kormányon belüli belső vita, hanem egy súlyos probléma az egész kelet-európai térségben. Sőt sorolni lehetne nemegy variációt, lehetne itt 15 variációt még nyilvánvalóan kitalálni, amelyekben a kérdés az, hogy ebből, ha elfogadjuk ezt az alapvariációt, amelyiket letesszük az asztalra – még egyszer felteszem a kérdést –, lehet-e találni arra metodikai megoldást, hogy ebbe beépítsünk a 8-ból x tételben egy B-variációt, és lehet-e függelékként általunk megfogalmazni egy másik rendszert, egy a másik megoldást is, amire a parlamentnek a költségvetés megtárgyalásakor javaslatot teszünk, mivel rendkívüli helyzetről van szó. Ez a kérdés. Erre kérek tömör, rövid állásfoglalást. Tessék.

(Botos Katalin pénzügyi politikai államtitkár határozottan kijelenti, hogy nem lehet találni ilyen megoldást, még a rendkívüli helyzetre hivatkozva sem, amit indokolva megerősít Király Péter is.

Surányi György, az MNB elnöke ehhez még hozzáfűzi, hogy a Valutaalap képviselői megerősítették, hogy nincs esélyünk arra, hogy átmeneti költségvetéssel indítsuk meg az évet, hogyha meg akarunk állapodni a Valutaalappal. Ha viszont nem tudunk velük meg-

állapodni, akkor nagyon nagy esélye van annak, hogy az ország fizetőképtelenné válik az év legelején.)

Antall József: Ebből viszont az következik, hogy akkor egyet kell képviselnie a Kormánynak mindaddig, amíg a Kormány meg nem változtatja. Ez az egyik, ami ennek a logikus következménye. A másik, hogy abban az esetben – és ezért említettem a menetrend szót, és azt a kérdést, hogy az, ami elhangzott, az egy expozénak a része lehet – ennek indításakor nekünk ezt kell képviselni, ha ezt a logikát fogadom el. Én nem foglaltam állást, hanem csak elmondom a logikáját moderátorként. Akkor ezt e logika szerint kell most előterjeszteni azzal, hogy e szerint letesszük az asztalra a költségvetést, és az ehhez kapcsolódó miniszteri expozé tartalmazza majd azokat a kérdéseket, amelyikék így felvetődtek. Az első kérdés, ami itt felvetődhet, hogy most el kell indítani, hogy legyen az országnak költségvetése. Ez a költségvetés szükséges ahhoz, hogy az IMF-fel megállapodásra kerüljön sor, hogy a fizetőképességet fenn tudjuk tartani. És ezt követően a kialakuló új pénzügyi, gazdasági körülmények közepette, amibe beletartozik a gazdasági, pénzügyi környezet, lehetségesek a változások a későbbiekben és egy új adóreform. Egy programszerű dolog említhető az expozében? Kérdés, hogy ez említhető-e az expozében, vagy nem említhető? Célszerűnek tartanám, ha nincs ellene jobb érv, azért említeni, mert teljesen fölösleges, hogy ezt mi ne tegyük világossá, miután a koalíciós pártok sem tekinthetők sem fegyelmezett, sem homogén politikai pártoknak. Itt súlyos pénzügyi kérdések, élet-színvonalbeli kérdések jelentkeznek, nagyon komoly szociális problémák. Hiszen a kormánytagok sem azért vannak egymással feszültségben, mert személy szerint egymással problémáik vannak, hanem egyszerűen keveset lehet elosztani, és egészben a prioritások kérdésében folyik itt a harc, és mindenki a saját felelősségi köréért, tulajdonképpen, harcol, ami szakmai szempontból érthető. De mégis valamilyen formában, ha lehet, akkor célszerű lenne az átmeneti időben ezt a koncepciót, ha úgy gondoljuk szakmailag – az egy külön kérdés, hogy mit miért nem előbb csináltak meg –, de mindenesetre az elkövetkező év költségvetéseként ezt terjesztjük be. De ezt a költségvetést úgy kell tekinteni mint kiindulópontot, amivel a későbbiekben történhetnek bizonyos, például adórendszer stb. változások. Ez a kérdés: lehetséges, vagy nem? Tessék, Botos Katalin.

(Botos Katalin az expozében történő utalással teljesen egyetért.)

Antall József: Az IMF-fel történt tárgyalások után itt volt egy utalás a megbeszéléseknél, hogy nekik lennének javaslataik. Voltak akceptálható javaslataik?

(Surányi György ismerteti a javaslatokat: kétkulcsos ÁFA,⁹³ nyereségadó⁹⁴-kedvezmények csökkentése, a privatizációs és befektetési adókedvezmények eltörlése, a családi pótléknek a személyi jövedelemadó alá való bevitelle. A kiadási oldalon a támogatások 17-20 milliárd forintos további csökkentése. A központi költségvetési intézmények adminisztratív kiadásainak 10-15 milliárd forintos csökkentése. Eltörölni az egészségügynek a plusz béremelését, és a Befektetési Alap 8 milliárd forintjának a kilövése a rendszerből. Ez összesen, amit javasolnak, 62-74 milliárd forint.

Többen hozzászólnak, köztük Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere is, aki elmondja, hogy valóban nagyon nehéz helyzetbe, kényszerhelyzetbe sodródunk, egyszerűen most nincs kiút, el kell valamit fogadni. De nem hiszi, hogy ezeket a javaslatokat végre tudjuk hajtani. A társadalom és a gazdaság nem fogja eltűrni a programot, ebbe beleborul a gazdaság, és beleborulnak az egyes tárcák is. Szerinte a miniszterelnök úr személye az az ország politikai tőkéje, egyszerűen nincs racionális alternatíva, ezért nem hozható olyan helyzetbe, hogy egyértelműen állást foglaljon valami mellett, amiről tudjuk, hogy mi lesz a sorsa. Javasolja, hogy a miniszterelnök egy diplomatikus megfogalmazásban jelezze, hogy ez egy jelenlegi szükségállapot következménye, és mihelyt egy koncentrált akcióval, esetleg a fennálló veszélyhelyzet enyhülésével valamiféle átfogó nyugati program beindulásának esetén a helyzet javítható, akkor lesz egy másfajta gazdaságpolitikai program.)

Antall József: Kérem szépen, a kérdés úgy áll, és most nem a személyemről van szó – amit köszönök Kádár Bélának, hogy így fogalmazta meg, amit azt hiszem, túlzott –, hanem valóban arról, hogy a Kormány képes-e jelenlegi állapotában megszavazni és eleget tenni annak, hogy letesz pénteken egy költségvetést az asztalra, mert le kell tennie. Ez egy technikai kérdés, és az igazmondás kérdése. Ez az első. A második kérdés, hogy folytatni kell az IMF-fel minden erővel a tárgyalást. Nagyon kérem, hogy egy egységes csapat folytassa a tárgyalást. Én azt kértem, amikor az amerikai pénzügyminiszter-helyettes is itt volt, aki azzal jött, hogy ők befolyást gyakoroltak, külön Bush is és mindenki az IMF-re, hogy kedvezőbb döntést hozzanak. Tehát nem arról van szó, hogy bárki e tekintetben ne mellettünk állna. Egy eredményt értünk el, mert ezzel az üzenettel jött kifejezetten, hangsúlyozva, hogy mindent elkövetnek

⁹³ Az általános forgalmi adót (áfa) a végfogyasztásra vetik ki, ezért megfizetésével elméletileg minden vásárló az elfogyasztott termék értékével arányosan járul hozzá a köztelherviseléshez. Magyarországon 1988-ban vezették be. Kétkulcsos áfa alkalmazásakor egyes termékek esetében kedvezményes, míg a többi termékénél magasabb áfakulcsot alkalmaznak.

⁹⁴ A nyereségi, vagy társasági adó (tao) olyan jövedelemadó, amelyet a tevékenységből származó jövedelem alapján az a belföldi és külföldi illetőségű személy fizet, aki jövedelem- és vagyonszerzésre irányuló vagy ezt eredményező gazdasági tevékenységet folytat.

a jövőben is. Tehát a kérdés úgy vetődik fel, hogy most egyik oldalon valamilyen szám mellett döntünk, a deficitről, hogy mit terjesztünk be. Nem tudom, hogy mi az az összeg, amit beterjeszthetünk. Kormánydöntés alapján alapul vehetünk-e egy számot, de úgy, hogy az IMF számára még ne derüljön ki a tárgyalásnál. Hogyan gondolja Surányi György azt, hogy meddig mehetünk el a deficitnél, vagy most egyáltalán kimondjuk-e a deficitet?

(Surányi György szerint abban a pillanatban a Kormány mond egy végleges számot, amikor azt a parlamentnek beterjeszti.)

Antall József: Azért mondom, hogy most akkor ki kell mondani akár 80 milliárdot, de ki lehet mondani 75 milliárdot. Ki lehet mondani, és abban az esetben, ha ezt nem sikerül a tárgyalásnál elérni, akkor valahol még le kell faragni. Én úgy gondolom, hogy mondjuk ki a 80 milliárdot, mivel 110 milliárdról beszéltünk utoljára. Mondjuk ki összegként most a 80 milliárdot, és 80 milliárdot kíséreljük meg elérni. Ez az egyik kérdés, hogy a Kormány tulajdonképpen ezt vállalja-e? Ha ezt nem tudjuk megcsinálni, akkor az előttünk álló lehetőség az, hogy a Kormány azt mondja, és itt vetem fel a felelősség kérdését, hogy a Kormány azt mondja, hogy nem képes egy költségvetést az asztalra tenni. Ebben az esetben én is hajlandó vagyok lemondani. Hajlandó vagyok én is lemondani, mert úgy gondolom, hogy ebben a szituációban nem személyi kérdésről van szó. Nekem ez sok szempontból a legkellemesebb lenne, bár nem lenne egy nagyon szép gesztus az országgal szemben. Az első, demokratikusan megválasztott magyar Kormányának nem lenne nagyon történelmi értékű szerepe és a koalíció pártjainak szintén. És az ellenzék utána ugyanabba a csődbe kerülne, és ez semmi mást nem bizonyítana, mint Magyarország életképtelenségét. Egy rosszabb változatát mutatná annak, mint ami ebben a valós helyzetben tulajdonképpen még menthető. A kérdés tulajdonképpen így vetődik fel. Tehát, ha most mindenki elmondja a sirámát, illetőleg bármit is mond ebben a pillanatban, akkor ehhez mérje. Nem hiszem, hogy annak van értelme, hogy újra előről elkezdjük a vitát. Az egyik oldalon folynak a tárgyalások, és abba az irányba kell megkísérelni, hogy legyen megállapodás, bár az IMF itt nem fogja azt megkötni, hanem, ha én jól értetem, csak képviselni fogják a megállapodást. Tehát most itt nem fogja azt mondani úgysem az IMF, hogy nem.

(Surányi György tájékoztatja a Kormányt, hogy Belanger kijelentette, hogy ha 70 milliárd lesz a deficit, akkor garantálni tudja azt, hogy megkötetik a megállapodás, és Brüsszelben a jövő hét közepén támogatást tud szerezni. Azt is tudja garantálni, hogy januárban

és februárban a Valutaalaptól, illetve az Európai Közösségtől hozzájutunk 700 millió dollárhoz.)

Antall József: A kérdésem az, ha 80 milliárddal vetjük fel és a parlamenti tárgyalások során kiderül, hogy ők olyan állásfoglalást hoznak, hogy 10 milliárddal leviszik, akkor a parlamenti tárgyalásnak nincs más választása.

(Surányi György szerint ez lenne a Kormány szempontjából igazán megalázó, és az országnak is.)

Antall József: Attól függ.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter elmondja, hogy hosszú viták után a gazdasági emberek igazából abban állapodtak meg, hogy az ország adott helyzetében az a 75, 80 körüli deficit a reális. Tehát ne állítsuk be magunk számára is az egészet úgy, hogy ez IMF-diktátum.)

Antall József: Külön hangsúlyozom, hogy az IMF megnyerése szempontjából is nagyon fontos, hogy ne vadítsuk őket ezzel, hogy úgy állítsuk be, hogy ez mind az IMF-nek köszönhető. Kérem szépen, akkor a következő a kérdésem. Elfogadja-e azt a Kormány – nem a pénzügyminiszter, egyébként a pénzügyminiszter addig pénzügyminiszter, ameddig fel nem menti a köztársasági elnök –, hogy 75 milliárd deficiettel indítunk, és ezt a 75 milliárdos deficitet kíséreljük meg megharcolni az IMF-fel. A bevezetőben összeállítunk az expozéhoz egy olyan szöveget, amelyik feltárja azokat a kérdéseket, de most nem sorolom el ezeket, erre kérek mindenképpen javaslatot. Nem voltak túl szerencsések az elmúlt hónapok, nem kívánok most történeti visszatekintést, mert magamat is meg akarom ettől óvni. Oscar Wilde szerint is mindenki a maga baklövéseit nevezi tapasztalatnak. Nekem is nagyon sok tapasztalatot jelentett az, hogy 25 évi orvostörténeti működés és az orvostársadalom közötti történeteszi létem alatt nem jöttem rá arra, hogy az orvosok minden betegségre különböző dolgokat mondanak, és ezért nagyon nehéz konzíliumot⁹⁵ tartani. Viszont ennél nehezebb terület a közgazdaságtan, mint a medicina, mert ott a beteg legfeljebb meghal. De itt nagyon nehéz szituációba kerültem bizonyos racionális elképzelések alapján. De hát ez mással is előfordult, és még mindig nem ugyanabban a helyzetben van Magyarország, ha a szomszédokat veszem alapul. Ma is hallottam Klaus cseh minisz-

⁹⁵ A latin eredetű konzílium magyar jelentése: orvosi tanácskozás valamely betegség gyógykezelési módjának meghatározására.

ter problémakörét, vagy a lengyel dolgokat, de tudnám ezeket még tovább folytatni. Mindezek alapján felteszem a kérdést, hogy a minimális változtatásokat, amik a tárgyaláson vannak, el tudja-e végezni a Pénzügyminisztérium, le tudja-e tenni az asztalra, összeállítható-e az az expozé, amelyik Kádár Béla által említettek alapján mindegyikből azt tartalmazza, ami egyáltalán elmondható. Ehhez kell akkor az expozénak egy olyan szövegét megtalálni, amelyiknek az elmondását még vállalni tudja a pénzügyminiszter úr, és amelyik a jövőbe mutatva bizonyos lehetőségeket is felvázol. Van egy része, amit a miniszterelnök mond el. Énnem ugyanis mindenképpen kell beszélnem. Ez a lehetőség, de most a kérdés úgy vetődik fel, hogy vállaljuk-e ezt. Emberileg vállaljuk-e, kormányzatilag, ami jó, bár semmiképpen nem lesz tökéletes. De a másik oldalon, és most szeretném azt mondani, hogy ezt a Kormányt mindaddig, amíg nincs felmentve bármelyik tagja, addig kötelezi az eskü. Képes-e ez a Kormány ezt vállalni, hogy ezt a megoldást beterjesztjük. Vagy – és ez egyetemleges felelősségünk –, bár megvan az egyéni felelősségünk is, bár ez kormányfelelősség, hogy ezt beterjesztjük. Vagy nem tudunk megállapodni, és abban az esetben, hogyha nem tudunk megállapodni, akkor nincs más választás, mint a lemondás. Viszont akkor az ország egy rosszabb szituációba kerül, mint amibe feltétlenül kellene. Nem látom a másik oldalt, és nem látom azt, hogy akármilyen partikuláris érdeket kellene képviselni. Egyszerűen egy ilyen szituációban vagyunk ma az utolsó pillanatban. A konzekvenciákat és a tapasztalatokat ebből természetesen le lehet vonni, és értékelni is lehet, és ha még módom lesz, akkor fogom is értékelni azt, hogy miért és hogyan történhetett ez meg. De jelen pillanatban ez nem az az időszak, jelenleg nincs többre időnk. A kérdést tehát így teszem fel. Nem szeretnék már további vitát, csak ha egy mondatot mondasz.

(Gerbovits Jenő tárca nélküli miniszter azt javasolja, hogy a Kormány hívjon össze akár egy egynapos koalíciós frakcióülést, mert ez a költségvetés nemcsak a Kormányé, hanem a koalícióé is.)

Antall József: A kérdés az tehát, hogy ezzel együtt a Kormány ezt most ebben a formában elvállalja-e. A három koalíciós partnert tárgyalásra kérjük, vagy a három koalíciós pártok előtt tartanak a gazdasági emberek, a pénzügyminiszter és a Pénzügyminisztérium képviselői egy tájékoztatót, megvilágítva mindazt, ami itt most elhangzott, és egyben bizonyos tárgyalásokat kezdenek az ellenzék képviselőivel is, akár egy szűkebb körben, tájékoztatásul. Ezt természetesen minden csatornán keresztül el kell végezni. Nincs más lehetőségünk, vagy bukik az ország. Most körülbelül itt tartunk. A jelenlegi Kormánynak olyan ez a döntése most, mint amikor arról kell döntenie, hogy hadat üzenünk, vagy fegyvert teszünk le. Nincs más választásunk

ebben a pillanatban. Ha egy történeti értékelést megengednek, a Pénzügyminisztérium bizonyos értelemben kényszerhelyzetbe hozott bennünket azzal, hogy az utolsó pillanatban hozta elénk ezt az anyagot. Viszont akik ezzel nem értenek egyet, azok az utolsó pillanatra nem hozták el azt az alternatívát, amivel érdemben és időben szembe lehetett volna a másikat állítani. Itt egy struktúra mondott bizonyos értelemben csődöt, és ebben a többközpontúság hibája feltétlenül érvényesül, de az egyközpontúság ugyanúgy nehezen lett volna az elmúlt időszakban elképzelhető, miután nincs más választás számunkra. Ezért ezt a kritikai megjegyzést nem azzal a szándékkal tettem, hogy valamelyik részét elmarasztaljam, hanem csak egy befejező analízisként. De mindenesetre nem szerencsés dolog, ha az utolsó pillanatban kerülünk ilyen helyzetbe. Viszont a másik oldalon el kell ismerni a kritikáknak a jogosságát, a most előterjesztettek jogosságát. Abban a formában, ahogy történt, ismerve a struktúrát, bevallom, bíztam a Gazdasági Kabinetben, és azt tartom alapvető hibának, hogy a Gazdasági Kabinetben mint kormányzati struktúrában bíztam. A Gazdasági Kabinet nem oldotta meg azt a koordinatív szerepkört, amit a Kormány döntés-előkészítésében meg kellett volna oldani. A Kormány elé nem kerülhettek volna ilyen mértékben előkészítetlenül időnként ügyek, és nem kerülhetett volna sor arra, hogy az utolsó pillanatban ilyen polarizáltan kerüljenek elő a dolgok. Ezzel zárom is ebben a formában a mondandómat. A miniszterelnöki expozé⁹⁶ részére, illetve a beszámoló

⁹⁶ Antall József 1990. december 4-én tartotta meg az Országgyűlésben nyolcvanperces miniszterelnöki expozéját. Beszédében fő kérdésnek azt tartotta, hogy az ország lakossága önmérséklettel és önfelelődozással kísérelje meg helyreállítani a magyar gazdaságot. Rámutatott arra, hogy sem a keleti, sem a nyugati országok nem voltak felkészülve arra, hogy ilyen gyors lesz a politikai változás és a gazdasági összeomlás Kelet-Európában. A miniszterelnök néhány adattal próbálta érzékeltetni az ország súlyos gazdasági helyzetét. Magyarország adósságállománya 1990-ben elérte a 21 milliárd dollárt. A következő évben 2,4 milliárd dollárt kell törleszteni, és 1,7 milliárd dollár kamatot kell fizetni a nemzetközi pénzügyi szervezeteknek. Antall József szólt arról, hogy a 21 milliárdos adósságot úgy sikerült összehozni, hogy a korábbi években az ország mindössze négy milliárd dollárt ruházott be. A hitelek négyötödét pedig azért vették fel, hogy a kamatokat pontosan fizessék. A hiteleket a korábbi vezetés arra költötte, hogy fenntartsa az ország kelet-európai viszonylatban rendkívül magas életszínvonalát. Rámutatott az eredményekre is, nevesül arra, hogy míg májusban csak 700-800 millió dollár tartaléka volt a jegybanknak, addig ez az év végére már 1,2-1,3 milliárd dollárra növekedett. A külkereskedelmi mérleg pedig egymilliárd dolláros többletet jelzett. Ugyanakkor a magyar ipar termelékenysége csupán harmada volt a fejlett országokénak, és közben Magyarország kétszer-háromszor több energiát használt fel az áruk előállítására. A hazai infrastruktúra fejlesztésében az országnak 250 milliárd forint elmaradása volt, ami évente 80-100 milliárd forint kárt okozott a gazdaságnak. 1990-ben összeomlott a KGST, és ez súlyosan deformálta a magyar gazdasági életet, hiszen az együttműködés állami bevételt jelentett, és emiatt vállalt túlzott kötelezettségeket a költségvetés. Antall József felhívta a figyelmet arra, mit jelent Magyarország számára a kelet-európai kereskedelembe a konvertibilis elszámolásra való áttérés, valamint az olajárrobbanás és az országos aszálykár. 1991-ben két milliárd dolláros cserearány-veszteséggel kellett számolni, ami a számítások szerint a lakossági fogyasztás tíz százalékaival volt egyenlő. Antall József szólt a jövő

helyzetelemzéséhez kérek javaslatokat valamennyi minisztertől, hogy mit tartana a legfontosabbnak elmondani. A gazdasági miniszterektől is, a tárca nélküli miniszterektől is, és az államtitkároktól is szívesen veszek mindent, nagyon sürgősen. A Magyar Nemzeti Bank elnökétől is kérem, hogy kapjak erre vonatkozóan anyagot. Ez a miniszterelnöki expozé. Kérem, hogy a pénzügyminiszter úr készítse el azt az expozét, amivel leteszi az asztalra a költségvetést. Ezt a Kormány lehetőleg még vitassa meg, vagy legalábbis rövid kritikai fejbiccentésig, amivel egyetért, ami összhangban van egymással. Ebben a formában tudja-e ezt a Kormány vállalni, vagy nem tudja vállalni? Így kell feltennem a kérdést. Kérdésem tehát az, hogy ezt a Kormány, ameddig most eljutottunk, eddig a dramatizált helyzetben ezt el tudja-e fogadni vagy nem? Így teszem fel a kérdést. Kérem ennek a felelősségével a szavazást, ahogy feltettem a kérdést.

(Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter kijelenti, hogy az egyes minisztereknél nem a saját tárcájuk sovíniszta védéséről volt szó, és nem ezért ragaszkodott ő sem a pedagógusbér-emeléshez.)

Antall József: Senki nem gondolja ezt. A kérdésem a költségvetést érintően az, hogy van-e annak technikai lehetősége, hogy az erre szükséges bizonyos összeg a privatizáció terhére történjék, vagy nem, ami felvetődött? Mert ha a privatizációból nem jön be 10 milliárd forint, akkor eléggé szomorúnak találnám az egész privatizációs programot.

céljairól is. Szerinte mindenki egyetértett abban, hogy a vállalkozásokat élénkíteni kell, de fontos cél, hogy megeremtsék a pénzügyi fegyelmet, és a saját területén mindenki hozzon takarékosági intézkedéseket. A gazdaságban a magántulajdonnak kell dominálnia, ehhez pedig gyors privatizációra van szükség. A Kormány a tulajdoni kárpótlás elvét vallja. A kistulajdonosok számára olyan megoldást kell találni, ami nem inflációs hatású. Nagyon fontos, hogy ár-, bér-, külkereskedelmi és devizaliberalizálást hajtsanak végre. Antall József reményét fejezte ki, hogy az IMF elfogadja majd a 78 milliárdos költségvetési hiányt. A kormányfő hangsúlyozta, hogy azért sem léphetik túl a deficitet, mert ellenkező esetben elszabadul az infláció, és tönkremegy a gazdaság. A költségvetési deficit csökkentésével szeretnék elkerülni a fedezet nélküli pénzkiáramlást. Amennyiben sikerül elfogadtatni az IMF-fel a költségvetést, a nemzetközi pénzügyi szervezetek jövőre másfél milliárd dollárt hitelezhetnek. A jelenlegi gazdasági helyzet súlyos szociális problémákat vet fel. Októberben a munkanélküliség Magyarországon 61 ezer főre nőtt, és becslések szerint a következő évre akár ennek a két-háromszorosát is elérheti. Mintegy 80 perces beszéde végén Antall József megállapította, hogy Magyarországnak évtizedek óta nem volt ilyen kiegyensúlyozott külpolitikai rendszere. Végezetül pedig a miniszterelnök bejelentette, hogy a következő héttől fokozatosan átalakítja kormányát. A változtatások valószínűleg nemcsak minisztereket, hanem államtitkárokat is érintenek majd. (Az ország téli válaszüte előtt. Antall József 80 perces beszéde a parlament ülésén. *Népszabadság*, 1990. december 5. 1., 4.; Antall József beszéde a Parlamentben. Súlyos megpróbáltatások éve lesz 1991. *Magyar Hírlap*, 1990. december 1. 1., 3.; Antall József: Az 1991-es esztendő a megpróbáltatások éve lesz. *Magyar Nemzet*, 1990. december 5. 1.)

(Király Péter szerint az egészségügyi dolgozók és a pedagógusok béremelését privatizációs bevétellel nem lehet ellentételezni, ez kizárt. A privatizációs bevételből a Lakásalap kerül visszavásárlásra, és ennyivel a költségvetés kamatkiadásai mérséklődnek 1991-ben.)

Antall József: Az természetes.

(Viszont többen hozzászólnak, és más megoldási lehetőségeket vetnek fel.)

Antall József: Kérem szépen így mégsem lehet. Ezt nem lehet ilyen rögtönzésszerűen, nem lehet improvizálva. Még egyszer át kell számolni, hogy hogyan tudjuk ezt az összeget kihozni, és hogyan tudják technikailag megoldani. Van-e javaslat arra, hogy tárcán belül globálisan csökkentünk, és a tárcán belül gazdálkodják ki? Marad ez a kérdés, hogy itt van 10 milliárd forint, és a 10 milliárd forintot arányosan elosztva lecsökkentik mechanikusan. Ebből kell kigazdálkodni. Ez egy másik lehetőség. Kérem szépen, 10 milliárdról van szó. Jelenleg 13 minisztérium van. Ha minden tárca 1 milliárdot csökkent.

(Balsai István igazságügy-miniszter közbeveti, hogy ilyet nem lehet.)

Antall József: Azért kérdezem. Azért teszem fel a kérdéseket mindig dramatizálva, hogy ötleteket adjak. Mindezek alapján oda jutunk, hogy fel kell tennem a kérdést, hogy ezzel a 75 milliárdos hiánnyal, vagy 80 milliárdra felemelni ezt a deficitet, és azzal indulni el a tárgyalásra. Ez a kérdés. Vagy 79 milliárddal, ha úgy tetszik.

(Boross Péter tárca nélküli miniszter azt javasolja, hogy most nem lehet mást tenni, mint hogy miután 82-ig eljutottunk, és ameddig még le kell menni, ezt a Pénzügyminisztérium megfelelő arányok mellett vezesse keresztül.)

Antall József: Szeretnék valamit mondani, ami ellentétes azzal, ami tulajdonképpen az egész alapkonceptióm volt, hogy egy nagy tartalékot kellene képezni. Most oda jutunk el, hogy tulajdonképpen a 7 milliárd tartalék nemhogy az évre való tartalékként jelentkezik, hanem most ez az a tartalék, ami a deficitben jelentkezik. Ez tulajdonképpen a kialakult helyzet, ha numerikusan utánaszámolok. Vagyis ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy tartalék nélküli költségvetést tudunk előterjeszteni, amelyik azt jelenti, hogyha ettől pozitív vagy negatív irányban történik az eltérés, akkor az ezt fogja érinteni. Akkor lehet tartani, ha ez a számítás így megfelel.

(Nagy Ferenc József, földművelésügyi miniszter megjegyzi, hogy valószínűleg a rossz memória miatt vitatkozik a Kormány, hogy honnan legyen pénz. Volt a Kormánynak egy Justitia-terve.⁹⁷)

Antall József: Erre – engedelmet kérek, nem szoktam közbevágni – most nincs idő.

(Gerbovits Jenő szerint pedig lenne pénz. Tessék kivetni a luxusadót a 40 év sáfárjaira.)

Antall József: Erre lehet, hogy az év folyamán sor kerül, és lesz vagyondézsmá.⁹⁸ Minden lehet egy válsággazdaság kezelése során. Sok minden elképzelhető. Most itt arról van szó, hogy előttünk van egy döntéskényszer. Ebben a döntéskényszerben kell cselekednünk. Mindenki tartsa magát ahhoz.

(Többen hozzászólnak, és több javaslatot tesznek, hogy miből lehetne faragással összehozni ezt a 10 milliárdot.)

Antall József: Akkor a pápalátogatást ki kell gazdálkodni az érdekelt szervezeteknek. Vagy pedig akkor kell egy meghatározott összeget alapul venni, és onnantól kezdve gyűjtést kezdeni, alapítványi, vagy bármilyen megoldást találni.

(Balsai István szerint nem lehet gyűjtésre alapítani egy meghívást, hogy vagy összejön, vagy nem. Surján László nem érti a mostani ötletelést, amikor korábban a Kormány már megállapodott.)

Antall József: Igen. De magasabb összegben történt a megállapodás. A kiindulás, ez a vita alapja, hogy egy magasabb, irreálisan magas összegben állapodott meg a múltkor hipotézisként a Kormány, amiről most azt halljuk, hogy nem csak az IMF-döntés miatt, hanem eleve nem volt reális. Szerintem le lehet bizonyos tételekből venni, ezekből a támogatási összegekből, s ebből próbáljuk összehozni.

(Surányi György azt javasolja, hogy vegyünk le a generális adminisztratív kiadásokból.)

⁹⁷ A Justitia-tervet az MDF frakciója 1990. június 11-én, az önkormányzati választások előtt dolgozta ki. Mivel annak számos pontja ellentétes volt a jogállamiság normáival, a miniszterelnök mindent elkövetett annak érdekében, hogy az ne kerüljön a nyilvánosság elé. Ennek ellenére az MDF parlamenti frakciója 1990 augusztusában nyilvánosságra hozta a komplett, 11 pontból álló igazságtételi csomagtervet.

⁹⁸ A vagyondézsmá az állam szükségleteinek fedezésére való különadó, amelyet a vagyon alapján vetnek ki. Legismertebb formája az ingatlanadó.

Antall József: Ebben a pillanatban csak olyan tételt javasoljatok, ugyanis a társadalmi feszítést tovább nagyon nehéz vállalni. Tehát mégis csak olyan tételt, ahol mégis elképzelhető a csökkentés. Kérek javaslatot.

(Balsai István felveti, hogy minden tárca költségvetését arányosan, mondjuk, 2%-kal kellene csökkenteni.)

Antall József: Én erről beszéltem az előbb. Technikai javaslatot kérek a pénzügyi kormányzattól erre vonatkozóan. Kérem, van egy költségvetése minden tárcának. A tárcához átcsoportosításra kerülnek ezek az összegek. Most két tételről van szó, a tanárok és az egészségügyi dolgozók béréről. Ezt, ha odacsoportosítjuk, természetesen a saját tárcájukban is történik 2% csökkentés. Vagy mit tudom én, mi jön ki, milyen százalékos globális csökkentést tudunk csinálni. Van ennek technikai lehetősége? Megint egy kérdés.

(Király Péter szerint egy 2%-os globális csökkentés is csak 2,6 milliárdot eredményezne.)

Antall József: Hát, kérem szépen. Akkor tartunk afelé, hogy a Kormány bejelenti a lemondását.

(Rabár Ferenc megjegyzi, hogy itt 8 milliárról van szó, és 82-nél tartunk.)

Antall József: A dologi kiadások csökkentésénél ez hogyan érvényesül? A tárcák dologi kiadásainak a csökkentésénél, beleértve valamennyit. Végrehajtható-e? Ahhoz nem kell szakszervezeti egyeztetés. Sorra fölteszem a kérdéseket. Mást már nem tudok föltenni. De sajnos nem jött válasz, ami megoldás lehet.

(A hozzászólók között éles vita alakul ki.)

Antall József: Nagyon kérem, hogy az indulatokat próbáljuk türtőztetni. Mindenki ideges, és mindenki feszültségben van. Botos Katalin rázza a fejét. Kérdezem azt, mi az álláspontja? Itt van két kötelezettség, az egészségügyi dolgozók, és itt van egy másik kötelezettség, a tanárok béremelése. Ez mint kötelezettség jelentkezik. Mi a vélemény ezek után? Tessék, mit lehet csinálni? Ez a kérdés.

(Boross Péter szerint fel kell vállalni a Pénzügyminisztériumnak ezt a különbözetet, mert ekkora könyvből nem lehet kormányülésen azokat a tételeket előszedni, és 200-500 millió forintonként összeszedni, ami kell.)

Kiss Elemér, a környezetvédelmi tárca közigazgatási államtitkára kétlépcsős tárgyalást javasol. Először szavazzon a Kormány arról, hogy 75 milliárdos költségvetési hiánnyal hajlandó-e benyújtani a költségvetést, majd a pénzügyminiszter és még két minisztertársa, olyanok, akik jelentős mértékben nincsenek érintve különféle mozgatható költségvetési tételekben, üljön össze és tegyen javaslatot a miniszterelnöknek, és a miniszterelnök hagyja jóvá így a 75 milliárdot.)

Antall József: Kérem. Első kérdés az, ami már elhangzott, ugye, hogy a 75 milliárdal kezdjük, vagy 80-nal. Ebben kell dönten.

(Surján László népjóléti miniszter megkérdezi, hogy van-e realitása a 80-nak?)

Antall József: Hát, a 70 milliárdot látszanak lenyelni, de nézetem szerint a 75 milliárdnak komoly esélye lenne. A kérdés az, hogy próbáljuk-e a 80-at? Itt elhangzottak olyan közgazdasági érvek is, hogy nem feltétlen biztos, hogy jó e fölé menni a deficitben, mert a deficit magas összege az hátrányosan érinti a magyar gazdasági életet egyébként. Ez is elhangzott, mint szakvélemény. Szeretnénk most már szavazni. Kérdésem az, hogy egyik lehetőség, hogy 80 milliárd, vagy azért mondtam, mint a nyakkendő ára, 78 milliárd. Így lehet föltenni a kérdést, ami mindig konkrétat jelez, egy precíz számítást. 78 milliárdot próbáljunk indítani, vagy 75-öt? Így teszem fel a kérdést.

(Surján László azt javasolja, hogy „től-ig” történjen a szavazás, 75-től 78-ig.)

Antall József: Nem, azt nem lehet. Kérdésem az, ki van amellet, hogy maradjunk kereken a pénzügyminiszter első előterjesztésél, a 75 milliárd mellett? Ha megszavazzák, akkor további kérdésnek már nem látom értelmét. Ha viszont nem, akkor úgy teszem föl, hogy 78 milliárd, mint utolsó tétel. Tessék?

(Megtörténik a szavazás.)

Antall József: A 75 milliárdot nem szavazta meg a Kormány, tehát nem szavazta meg a Kormány a pénzügyminiszter 75 milliárdos előterjesztését. Akkor a következőt tudom tenni, hogy azt mondom, hogy 78 milliárd. Tessék. Aki előbb szavazott, az újra szavazhat, másképp. Lehet másképp szavazni, mert nem alternatívaként jelentkezik, hanem most az utolsó lehetőség, hogy elfogadja a Kormány ezt. Tehát ki az, aki a 78 milliárdot elfogadja? Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc.

Akkor ebben a formában szótöbbséggel szavazott a Kormány. Akkor ezzel indulunk. Ha ezzel indulunk, akkor a következő kérdés az, hogy mennyi a tényleges hiány?

(Rabár Ferenc: Négy plusz tíz.)

Antall József: Tehát akkor a szavazás eredményeként 14 milliárd az az összeg, amelyiket elő kell teremteni más tételek csökkentésével. Tehát, kérem szépen, akkor itt van a szám, a 14 milliárd. A 14 milliárd összegre tud-e a Pénzügyminisztérium javaslatot tenni? Felhívható vagyok éjszaka is, vagy megjelölik, hogy hol legyenek. El kell mennem egy eseményre, amire már késve fogok érkezni, de vissza tudok jönni. Addig a Kormány kiküld egy kormánybizottságot a pénzügyminiszter és a pénzügyi államtitkárok részvételével az előbbi javaslat szerint, és megkísérlik ezt összehozni. Ehhez kell egy kormányfelhatalmazás, hogy hogy hozza össze ezt az összeget, milyen arányokkal. Azt kérem, hogy próbáljanak ezen belül is legalább két-három variációt kidolgozni, hogy miből kell elvenni. Ebben a formában, ez járható vagy nem? Tessék.

(Ezzel kapcsolatban újabb vita alakul ki.)

Antall József: De, kérem szépen, vagy belebukunk – én most már fölteszem a kérdést – vagy vállalja a Kormány. Most ez nem attól függ, hogy ki marad, ki nem marad, már rég túl vagyunk ezen valahányan. Itt már tényleg arról van szó, hogy hagyjuk-e az országot összeroppanni. Egy tisztességes gyarmatosító hatalom is úgy vonul ki, hogy előbb rendet csinál. Ezért mentek ki az angolok lassan mindenhonnan, mert jogi kötelezettséget éreztek arra, hogy amíg a helyükön vannak, addig ezt csinálják. Szeretnék arra utalni, hogy ez az Alkotmány most a miniszterelnöknek ad egy bizonyos bizalmatlansági különleges szerepkört, de a Kormány ebben a kérdésben nyilván egyetemlegesen felel. Itt nem csak miniszterek vannak, akik felelnek személy szerint a tárcáért, az az egyik, azok a partikuláris érdekek, amiből összeáll a Kormány. De nem lehet érdekes az – szeretnék emlékeztetni a hadüzenet kérdésnél, ha már az eredeti példánál maradok, ott sem volt érdekes –, hogy ki kultuszminiszter, vagy ki más miniszter. Most a Kormány dönt. Azt a megoldást javaslom, hogy az alapok csökkentésével indítsunk, és ezeknek a támogatásoknak egy bizonyos arányával, hogy a megígért rétegeknek az összegét fedezzük. Ha ezt a parlament megváltoztatja, vagy a parlament másként dönt, akkor még mindig megvan a lehetőség a lemondásra. Ez vonatkozik az IMF-re is. Mi elindítjuk a 78-at, és ezt kérjük keményen képviselni, sőt ennek érdekében külön levelet is írunk, hogy bármit teszünk, tarthatatlan a helyzet. Ezt tudom javasolni. Ebben a formában van-e konkrét javaslata a pénzügyi kormányzatnak?

(Lőrincz György munkaügyi közigazgatási államtitkár megkérdezi, hogy a döntés során mi a Kormány filozófiája.)

Antall József: Már túl vagyunk a filozófián, engedelmet kérek. Abban mindig, mindenki megegyezik, hogy mi a fontos. A mezőgazdaság, kérem, fontos, mert a mezőgazdaságnak eddigi eredményei és a jövő, ezt mindenki el tudja fogadni. Infrastruktúra nélkül nincs ország, minden gazdasági életet az infrastruktúra és a közlekedés határoz meg, ezt Széchenyi óta tudjuk. Az iparról elmondjuk, a külgazdaságról, a honvédségről, hogy leül, nincs bíróság, mert nem működik a bíróság. Az oktatás nélkül, sztrájkolnak a tanárok, akkor nincs oktatás, de még a szülők is feldúlódnak. Az egészségügy nélkül nincs megoldás. Nincs rendőr, mert nincs közbiztonság, mondjam tovább? A tudományról el lehet mondani, hogy a modern korban a technológiai tudomány a legjobb befektetés. Mindent lehet mondani. Itt arról van szó, hogy politikai értelemben mi az, amit most le kell tenni az asztalra, és politikailag egyáltalán el tudunk-e indulni. Hiszen tulajdonképpen, amin igazából vitatkozunk az az, hogy egy alagútba megyünk be lámpák nélkül. Nem látjuk még a végét se, csak sejtjük, és bízunk benne, hogy megtaláljuk. És ezen vitatkozunk, mert nem tudjuk, hogy ott mi jön ki. Tessék.

(Ezt követően a pénzügyminiszter javaslatot tesz a lefaragásra, amiből 10 milliárd összejön, míg a többi lefaragásra az egyes miniszterek tesznek felajánlást. Így össze is jön a 14 milliárd, ami ellen Kádár Béla tiltakozik egyedül, és ki is jelenti, hogy nem tud együttműködni ilyen Kormányban.)

Antall József: Kérem, ez azt a kérdést veti föl, hogy mindenesetre csak egyet tehetünk, vagy megkíséreljük végigvinni ezt a költségvetést, és megpróbáljuk mindezeket megoldani, például a Privatizációs Alapból, egyéb forrásokból, és elkezdünk a lemondott hiányok pótlásáról gondoskodni más eszközökkel. Ha most a 6 hónapos működés után, amiben ez a folyamat kialakult, amin végigmentünk, természetesen újra lehetne gondolni, de meggyőződésesem az, ha bárki csinálná most újra, ugyanezek megtörténtek volna más vonatkozásban, és más prioritások merülnének föl. Továbbá más kifogások merülnének föl más oldalról. Tulajdonképpen mi egy lehetetlen feladatra vállalkoztunk, nem árt, ha ezt kimondjuk. Mi lehetetlen körülmények között vettük át a kormányzást akkor, amikor az ország a csőd széléhez közeledett. És az előző kormány örült, hogy át tudta adni még, és ki tudta húzni még az utolsó pillanatokig anélkül, hogy összeomlott volna. Akkor átvettük, és ehhez az összeomlott állapothoz viszonyítva olyan újabb csapások érték az országot és az egész környezetünket, hogy az még súlyosabb helyzetben van. Erre vállalkoztunk. Most én nem tudok

mást mondani, mint egy parlamentáris kormányzati rendszerben kell mondani. Tessek körülnézni, mi történt Angliában, ott hogy oldják meg. Olyan körülmények között mit tesznek Olaszországban, és milyen veszélyek állnak fenn Lengyelországban. Mi várható Csehszlovákiában, vagy Jugoszláviában. Itt tulajdonképpen az egyik oldalon valóban a nemzeti létről van szó, és ebben a szituációban most ezt kell megpróbálni átvészelni, és utána meglátjuk, hogy mit lehet tenni. Én még egyszer mondom, alkotmányos és alkotmányjogi körülfutott helyzetem ellenére hajlandó vagyok – ha a Kormány úgy ítéli meg – lemondani, és hajlandó vagyok mindezt, ennek konzekvenciáját levonni. A felelősséget nagyon súlyosnak tartom, de azt is nagyon sajnálatosnak tartom, hogy a kormányzatban olyan eseményekre kerülhetett sor, akár belül, akár kívül a sajtóban és egyebekben, amire sor került. És ez nagyon súlyosan érinti a presztízszt, és nehezíti bárminek az elfogadását. Akármelyik programnak az elfogadását nehezíti, mert a hitelképességét rontotta a kormányzatnak. Ebben a szituációban tulajdonképpen a kérdés az, és ehhez kérem a kormányzatnak az állásfoglalását, hogy ezt elkezdjük-e, és letesszük-e az asztalra ebben a formában, ahogy most összejött a 78 milliárdos hiánnyal és ebben a formában. Hogy utána hogyan tudunk korrekciókat tenni, sőt miben kényszerülünk korrekciókra, az egy második kérdés. Ehhez kérem a döntésüket, és ehhez kérem a szavazatukat, mert nekem is szükségem van erre. Lehet, hogy a *Heti Világgazdaság*⁹⁹ humorosnak találja az egyarcú kormányzatot, de a valóság sajnos ugye, vagy inkább, hála isten, nem ez, mert végtelenül unnam magam. Ennek következtében így teszem fel a kérdést. Először a miniszterektől, akik minisztertanácsi határozatot hoznak, és utána kérdezem, akik jelen vannak, nem a jogi határozathozatal, hanem emberi egyetértés érdekében. Bármilyen furcsa most a kérdésem, mint amikor összehívják válsághelyzetben a volt köztársasági elnököket és a volt miniszterelnököket. Akkor sem közjogi a kérdés, hanem egyszerűen az, hogy ez a csapat képes-e most e pillanatban, függetlenül a Kormány átalakításától, tehát képes-e arra, hogy ezt a megoldást válassza, mert le kell tennünk az asztalra. Ha nem tehetjük le az asztalra a költségvetést, annál inkább mert én hittem abban, amit mondtam, hogy a hétvégére letesszük, és újfent a parlamentben kénytelen voltam tegnap azt mondani, hogy igen letesszük, miután

⁹⁹ A *Heti Világgazdaság* (HVG) közéleti, gazdasági-politikai hetilap első száma a Magyar Kereskedelmi Kamara hetilapjaként 1979. június 7-én jelent meg. A HVG rövidítés 1981-ben jelent meg, de egészen 1988-ig a rövidítés mellett a *Heti Világgazdaság* felirat is látható volt. Alapító főszerkesztője Vince Mátyás. 1989-ben megalakult a HVG Kiadói Rt.; majd 1994-ben a szerkesztőség és a cég munkatársai felvásárolták a cég részvényeit, így a lap tulajdonosaivá váltak. 1989-ben 175 ezer példányban jelent meg. 2003-ban a HVG többségi tulajdonosa a *Westdeutsche Allgemeine Zeitung* (WAZ) lett. 2014-ben a HVG korábbi résztulajdonosai, a menedzsment és a szerkesztőség tagjai vásárolták meg a többségi részvényt.

kétségbe vonták ezt. Tehát, hogyha nem tudjuk letenni ezen a héten ezt a költségvetést, abban az esetben énnekem le kell vonni a konzekvenciákat. Tessék.

(Mádl Ferenc szerint annak a 15 embernek a személyes sorsa, beleértve a miniszterelnökét is x-ed rangú kérdés abból a szempontból, amiről itt szó van. Nem hiszi, hogy ebben a helyzetben joga lenne bárkinek odadobni a gyeplőt, mert itt az ország sorsáról van most már szó. A Kormánynak tovább kell lépnie, és meg kell kísérelnie a körvonalazott keretek között a költségvetésre vonatkozóan igent mondani.)

Antall József: Én ehhez annyit szeretnék hozzátenni, hogy ez egy olyan kérdés, amikor már valóban nem résztárcaügyekről van szó, hanem valaminek a vállalásáról, és ez a legnehezebb kérdés. Minden esetben egyéni sorsokat, egyéni karriereket érint, most nem rossz értelemben és nem pejoratív értelemben szándékozom ezt mondani. Egyszerűen a karrier, az egy szakmai becsület is, ha úgy tetszik, egy szakmai életút. Itt tulajdonképpen arról van szó, hogy álláspontok, vélemények ütköznek, és most egy nemzetmegmentő szituációban mi egy vert hadnak a visszavezetésére vállalkoztunk. Bennünket nem kiküldtek a frontra egy felszerelt hadsereggel, hanem bennünket egy szétvert hadsereg visszavezetésére vezényeltek. Itt a kérdés az, hogy vállaltuk, hogy egy szétvert hadsereg visszavezetését próbáljuk végrehajtani. Ezért régen Mária Terézia-rendet¹⁰⁰ lehetett kapni, hogyha valaki parancsmegtagadással lehetetlen helyzetekből is kihozott valamit, vagy föbe lőtték. Kérdés az, hogy most félretéve mindent, induláshoz ezt megszavazzák-e vagy nem, a 78 milliárdos hiánnyal és ezeknek a tételeknek a lecsökkentésével, amiről a parlament majd dönteni fog. Kérem, hogy erről ebben a formában most döntsünk. Ki fogadja el a 78 milliárdos deficittel ezt a csökkentést, amit megfelelő forrásokból a lehetőségek szerint fogunk pótolni a következőkben, de most le kell tenni az asztalra? Ehhez kérem a döntést. Kérem az állásfoglalásokat. Előbb a minisztereket kérem először. Akkor a jelen lévő valamennyi miniszter, Kádár Béla kivételével, megszavazta. Tehát úgy vegyem, hogy nem szavazta meg?

¹⁰⁰ A Mária Terézia-lovagrendet Mária Terézia (1740–80) a Szilázia visszaszerzésére 1756-ban indított háborúban a kolini győzelem után, 1757. július. 22-en alapította. A vitézségért járó katonai kitüntetés Európa egyik legrangosabb érdemrendje lett. A rend alapításakor kétszotályú volt (nagykereszt és lovagkereszt). 1765-től II. József császár a nagykereszthez csillagot alapított, és háromfokozatúvá alakította át a rendet. Ekkor született meg a középső fokozat, a középkereszt. Adományozását a rendkáptalan javasolta. Döntő jelentőségű felső hadvezetésért vagy kiváló vitézséggel végrehajtott, önálló elhatározásból döntő kihatású haditettért ítéltek oda. Tiszteknek adományozták, rangra, származásra, vallásra való tekintet nélkül. Ritkán adományozták, az alapítástól 1931-ig 1240 tiszt kapta meg. A trianoni összeomlás után, 1931. október 15-én magyar rendként határozták meg, 1945 júniusában szüntették meg.

(Kádár Béla kijelenti, hogy megszavazza a 78 milliárdot, viszont azt a méltánytalan kezelést, amelyet kényszerhelyzet nyomán a tárcájára hárítottak át ilyen nagy mértékben, azt kénytelen kikérni, és ezért kéri elfogadni, megfelelő időpontban, a lemondását.)

Antall József: Én nem ezt kérem, mert itt nem erről van szó. Én azt kérem, hogy azt fogadja el Kádár miniszter úr, hogy ezt a kényszerlépést most meg kell tenni, és ennek a kényszerlépésnek a korrekciójára a Privatizációs Alapból vagy más megoldásban a következőkben törekszünk. Ezt a Minisztertanács előtt jelentem ki. Kérem e szerint az állásfoglalását.

(Kádár Béla kijelenti, hogy az egyhangúság kedvéért a 78 milliárdot megszavazza.)

Antall József: Végül kérem a véleménynyilvánítás érdekében a jelen lévő államtitkárokat és szakértőket, ami nem név szerinti, hanem csak egy tájékozódás, hogy ezt ebben a formában megértéssel mint másban nem járható megoldásnak elfogadják-e az ország jelen helyzetében? Köszönöm. Ez egyhangú volt, ha jól látom. Lévén, hogy más megoldásunk nincs, akkor ezt ki kell nyomtatni, asztalra helyezni a pénzügyminiszteri expozé előkészítésével. Kérem azt, hogy a miniszterelnöki felszólaláshoz kapjam meg a megfelelő tájékoztatási anyagot, és azt kérem, hogy a jegyzőkönyvben rögzített formában a következő időszakban keressük meg a lehetőségét külkereskedelmi támogatás és befektetési támogatás biztosításának is. Köszönöm.

1990. november 29-i kormányülés

Az 1991. évi pénz- és hitelpolitikai irányelvekkel kapcsolatban.

(Surányi György, a Magyar Nemzeti Bank elnöke ismerteti, hogy az irányelvek elkészítésénél négy célt tűztek ki: az ország fizetőképességének megőrzése és megerősítése, az infláció mérséklése, a vállalkozások támogatása, végül az export támogatása.

A vitában többen hozzászólnak, köztük Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter, aki kijelenti, hogy nem kerülhető el a magyar bankrendszer megtisztítása és racionalizálása az előttünk álló időszakban.)

Antall József: Ennek alátámasztására újfent megemlítem, hogy ezt a Kormány megalakulása óta szorgalmazzuk. Azonkívül tegnap is az amerikai pénzügyminiszter első helyettese, aki itt volt, a Magyarországgal való együttműködés és a magyaror-

szági befektetők egyik fő panaszának a magyar bankrendszert jegyezte meg. Ez – gondolom – elsősorban nem a jegybankra vonatkozik, hanem a magyar kereskedelmi bankhálózatra, egyáltalán a bankok fejletlenségére, felszereltségére. Ő a bankok működését jelölte meg olyannak, ami a befektetők és a külföldi üzletemberek előtt akadályként jelentkezik. Úgyhogy ezt újfent hangsúlyozta, és ezt a leghatározottabban mind a pénzügyminiszter, mind a Nemzeti Bank elnöke, mind azok részéről, akik a szférát két szempontból is figyelemmel kísérik, kérem figyelembe venni.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter reagálva a kérdésre elmondja, hogy a bankrendszerre vonatkozó törvénytervezet első olvasatra elkészült. Szerinte a bankrendszer olyan, mint az összes magyar vállalat, ugyanazokban a betegségekben szenved, ami az elmúlt 40 év miatt a többi szenvedett. A különbség csak az, hogy csak 2 éves háttére van, és ennek megfelelően még kevesebb tapasztalata és még kevesebb kialakult rutinyakorlata van, mint egy normál magyar állami vállalatnak. Továbbá ez szinte az egyetlen, ahol az idelátogató külföldiek valamilyen közvetlen, kézzelfogható, gyors segítséget tudnának adni.)

Antall József: Az a kérésem ezzel összefüggésben, hogy közvetlenül a pénzügyminiszter úr, Botos államtitkár asszony és a Nemzeti Bank elnöke is ezzel a bankrendszerrel összefüggésben a miniszterelnökségi bank- és pénzügyi tanácsadókkal együtt adjanak nekem egy tájékoztatást. Szeretném, hogyha ebben a kérdésben itt létre tudnánk hozni egy olyan kollégiumot vagy egy olyan testületet, amelyik ebben a legsürgősebben valamilyen első lépésként egy jelentést össze tudna állítani arról, hogy mit tegyünk.

(Surányi György még elmondja, hogy az IMF-delegáció jó néven venné, hogy ha a Kormány arra vállalna kötelezettséget, hogy az év során hoz olyan lépéseket, amivel a 78-at 70-re tudja mérsékelni.)

Antall József: Olyat nem tehetünk, ami a tegnapi döntésünket érdemben érinti. Olyan megnyilatkozást tehetünk, hogy kísérletet teszünk az év közben, és megpróbálunk bizonyos intézkedésekkel közelíteni ehhez, amennyiben egyéb külső körülmények és egyebek nem teszik lehetetlenné. Tehát egy ilyen szándéknyilatkozat-szerűt tehetünk, azzal hogy azt megkíséreljük, hogy a 70-et biztosítsuk. Ezt el tudom képzelni. Intézményi felülvizsgálatot végzünk, és amennyiben a külső körülmények ezt lehetővé teszik, akkor az év második felében visszatérünk erre. Amennyiben fordítva sül el, akkor természetesen fordítva fogjuk ezt a kérdést megközelíteni. Az egyszer megállapított költségvetés viszont önmagában nem változhat.

(Bod Péter Ákos felveti, hogy a tárgyalások szempontjából nagyon fontos adu, hogy ez a Kormány talán az egyetlen az elmúlt 8 évben, amelyik igazából betartotta az IMF-fel vállalt szerződést, noha a választási év miatt lett volna elég csábítás és talán még ok is arra, hogy kicsit lazábbra fogja a költségvetési hiányt.)

Antall József: Hát ezt is tekintsék tárgyalási alapnak. Tavaly 54 milliárdot le kellett nyelni. Idén mi ezt végrehajtottuk, most ezt mondjuk. Akkor legyen ennyi hitelképességünk most erkölcsi értelemben ebben a formában. Ezt szívesen, levél formában, megírom. Ma Andersen is a négyszemközti megbeszélésen utalt erre, amikor itt volt nálam. Megemlítette, hogy másokkal is tárgyaltak erről, hogy bennünket minden eszközzel igyekeznek támogatni, mert minket egyedülieknek látnak, akik esetében esélyt látnak arra, hogy egyáltalán nem bukunk el. E révén a legnagyobb jóindulatát jelezte, és azt mondta, hogy ezt nem mondhatja el nyilvánosság előtt, de így elmondja. Tehát én azért kitartanék a 78 mellett, és csak olyan kötelezettséget vállalnék szívesen, és ezt azért kérem hangsúlyozni, amit teljesíteni tudunk. Ők ezt láthatólag értékelik.

(Többen hozzászólnak, köztük Bogár László, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára, aki elmondja, hogy a Nemzeti Bank készített egy olyan anyagot, amelyiknek ez a címe, vagy tárgya, hogy Magyarország kérése a fejlett ipari országokhoz pénzügyi segélynyújtásra. Az NGKM által is készült ilyen anyag, de a kettő eltér egymástól.)

Antall József: Ezt a felvetést nagyon fontosnak tartom, mert nemegyszer hangzott el, hogy különböző adatokat közölnek a magyar szervezetek. Belső prognózisok lehetnek eltérők, hiszen hipotézisekről van szó tulajdonképpen. A szó etimológiai értelmében is hipotézisekről van szó, azt lehet mondani. De kifelé, adott időszakokban a magyar kormányzatnak és a magyar banknak nagyjából egyforma dolgokat kell mondani. Ezért erre nagyon nagy súlyt kell helyezni, és nem lehet, hogy pontatlan adatok jöjjenek. És ezt – mivel szenvedő alanya vagyok a különböző helyekről kapott, úgynevezett anyagoknak, amelyeknek összehangolása nem kis feladat – nagyon súlyos problémának érzem, éppen ezért kérem ezeknek a gazdasági tárcák részéről történő összehangolását. Ebben a külgazdasági tárca koordináló és összegező szerepe épp olyan meghatározó külügyi szempontból, amikor külföldiekkel tárgyalunk. Úgyhogy most felkérlek arra, hogy ezt állítsátok össze, hogy itten legyen. Ki lehet dolgozni egy olyan tervezetet is, ami kedvezőbb számítás, egy eshetőség nagyjából től-ig alapon. Nyilvánvaló, hogy az érdekünk szerint a legalacsonyabbal kezdjük, a legrosszabból indulunk ki, amikor a gazdasági stratégiákat meghatározzuk.

Most itt a kormányülésen szeretnék valamit még egyszer nagyon egyértelműen valamennyi gazdasági miniszter jelenlétében leszögezni, illetve a helyettesítő politikai államtitkároknak is. Magyarországnak nemcsak gazdasági hitele, hitelképessége van, hanem van egy erkölcsi hitelképessége is. Az erkölcsi hitelképességünket kérdőjelezzük meg folyamatosan az ellentétes kijelentésekkel, azzal is, hogyha különböző helyeken más számokat mondanak. Jegyezzük meg, hogy ezek mindent összeegyeztetnek. Tehát nem lehet hasra ütni és valamit mondani. Lehet prognózisokat csinálni. A, B, C, D variánsos prognózisokat lehet bevételre, kiadásra csinálni, de egy meghatározott időszakban a kormányzat külföldi tárgyalásoknál csak egyformán nyilatkozhat. Itt a kormányülésen ezt kérem állásfoglalásként jelezni, és a távol lévő miniszterekkel is közölni, hogy csak ilyen számok mehetnek ki. Egyszerűen a Kormány kötelezi a minisztereket és a minisztériumokat, valamint a Nemzeti Bankot is arra, hogy a belső szakmai álláspontot ismertessék, de amikor tárgyalunk, akkor egy azonos pozícióból kell nyilatkozni, mert különben nem fogjuk azt a kivívott pozíciókat megtartani. Nem tudom, hogy nemegyszer, amikor elmondják, hogy a csehek vagy a lengyelek, vagy a románok mit mondanak, akkor annak egy része nem nekünk szól-e? Ez rendkívül fontos dolog a hitelképességünk szempontjából. Nem szabad azt hinni, hogy ezek naiv emberek.

(Több hozzászólást követően.)

Antall József: Elnézést, hogy közbeszólók! El akarom mondani, hogy a fiskális, meg a monetáris, ezek állandóan elhangzó lózungok. A makroökonómia és kínálatélénkítés és vállalkozásbarát: az összes jelszó csak együtt érdekkel. Amikor idejön Forrai István, aki maga is közzgazdász és kabinetfőnök, ha felelősségteljesen elem teszt egy papírt, azt a mindenkor Kormány érdekelt gazdasági minisztereinek összehangolt álláspontjával, a Nemzeti Bank elnökének egyetértésével tegye meg, mert én nem járathatom le magamat, amikor ilyen tárgyalások vannak. Ez, azt hiszem, világos. Nem ajánlom azt se, hogy amikor az egyik utcából ezek átmennek tárgyalni, akkor mást mondjanak a Bankban, a Nemzetközi Gazdasági Minisztériumban vagy egyebekben, mert komolytalanná válunk.

Az 1991. évi vagyónpolitikai irányelvekkel kapcsolatban.

(Csepi Lajos, az Állami Vagyonügynökség ügyvezető igazgatója elmondja, hogy miután a privatizáció az egész Kormány feladata, ezért az irányelvekben egyértelműbbé teszik, hogy mind a vállalatok átalakítása, mind az aktív privatizáció tekintetében minden egyes

esetben egyeztetni kívánnak az illetékes ágazati tárcákkal. Megjegyzi, hogy az állami vagyon kezelésére csak kivételszerűen célszerű sort keríteni ágazati minisztériumi feladat körben, továbbá azt is, hogy a munkavállalói kedvezmények körének szűkítése a privatizáció folyamatának zökkenőmentesebbé tételét szolgálja. Az önkormányzatok részére történő ellenérték nélküli állami vagyonátadást – ha ilyen törvény születik – természetesen végrehajjták, de ezt nem tették bele az irányelvekbe.)

Antall József: Egyelőre nem tartanám szükségesnek, hogy ezt az irányelvek közé bevegjük, mert ha megszületik a törvény, az akkor automatikusan úgyis erre kötelezi a Vagyonügynökséget. Ne inspiráljunk előre.

(Csepi Lajos folytatva elmondja, hogy nem értenének egyet azzal, hogy a privatizációs bevételeket ágazati fejlesztési célokra lehessen felhasználni.

Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter felveti, hogy a Vagyonügynökségnek legyen joga állami vagyont ellenérték nélkül ne csak a Társadalombiztosítási Alap¹⁰¹ számára tulajdonba adni, hanem más szervezetek számára is, beleértve a Kulturális Alapot¹⁰² is.)

Antall József: Egy kérdést szeretnék világossá tenni, vagy megkísérelni. Tulajdonképpen a Vagyonügynökség az egyben egy vagyonalap, tehát a vagyonalap- és a vagyonügynökségi funkciót is betölti, részben a kettő keveredik, bár a szó önmagában ezt nem fejezi ki. Itt, amit Andrásfalvy Bertalan elmondott, az teljesen igaz, de a Vagyonügynökséget egy törvény szabályozza, és külön döntéssel kell tulajdonképpen tisztázni, hogy azon az alapon mit lehet tenni. A Vagyonügynökség ügyve-

¹⁰¹ Az 1989-ben megalapított Társadalombiztosítási Alap az államháztartás része; önálló pénzalap, amely az öregségi nyugdíj, a hozzátartozói nyugellátások, az öregségi nyugdíjkorhatárt betöltött személyek rokkantsági nyugdíja, baleseti nyugellátása, valamint a táppénz, a terhességi-gyermekágyi segély, az öregségi nyugdíjkorhatárt be nem töltött személyek rokkantsági nyugdíja – a temetési segély kivételével –, baleseti ellátása (ideértve a hozzátartozói baleseti nyugellátásokat és a rokkantság miatt megállapított hozzátartozói nyugellátásokat is), a gyógyító-megelőző ellátások, a gyógyszer és gyógyászati segédeszköz ártámogatás és egyéb betegségi ellátások (kártalanítási járadék, útiköltségtérítés, segélyek) fedezetére szolgál.

¹⁰² A kultúra támogatására létesítették 1968-ban a Kulturális Alap és járulékrendszert. Az alap forrása alapvetően nem költségvetési támogatás, hanem az egyes kulturális termékek és szolgáltatások után fizetett ún. kulturális járulék volt. 1993 áprilisában hatályba lépett a Nemzeti Kulturális Alapról szóló törvény, mely a korábbi Kulturális Alap jogutódjaként a Nemzeti Kulturális Alapot (NKA) a Művelődési Közoktatási Minisztérium rendelkezése alá, a szakminiszter kezelésébe vonta. Az eredeti szabályozás szerint a kollégiumvezetőket a miniszter kérte fel kétéves időtartamra. Az NKA bevételi forrásainak legnagyobb részét 2009-ig az ún. kulturális termékek és szolgáltatások után befizetendő járulék adta.

zető igazgatója egy olyan irányelvet terjesztett elő, ami magyarul arra vonatkozott, hogy a költségvetés alkalmi finanszírozása ne ennek terhére történjék. Ez azt jelenti, hogy lehet fordítani államadósság csökkentésére, hogy az a költségvetést ne terhelje. Tehát elvileg arra fordítható. Másik dolog az, hogy ahhoz, hogy a Vagyongyűjtemény mint állami vagyonalap rezerválhasson, átadhasson valamit, ahhoz viszont meg kell fogalmazni a politikai, szakmapolitikai irányelveket. Meg kell fogalmazni magát a tervezetet is, hogy a kultúrának kívánunk-e egy ilyen bázist teremteni, és ahhoz a bázishoz kell-e tulajdonképpen ebből az állami vagyonalapból adnunk. Ugyanúgy, ahogy az önkormányzatok esetében tettük, tehát ugyanúgy kell akkor ezt is. Akkor viszont ezt ki kell dolgozni. Ugyanezt ki kell dolgozni más vonatkozásban is, ha ilyet akarunk. Ez nem egy egyszerű döntés. Tehát akkor elvileg azt kell mondani, hogy az állami vagyonból önkormányzatok részére vagy egyéb kulturális célra adható vagyon. Vagy felvethető ez szociális téren is, sőt még indokolt is, mert ott még erkölcsi ok-okozati összefüggés is van. Egy szociális alapképzést ezért ki lehet mondani. Először is kíván-e a Kormány egy olyan állásfoglalást hozni, hogy az állami vagyonpolitikai irányelvek szerint a privatizációban minden tárca érdekelt lehessen. Ez az 1. pont. A másik része a 3. pontnál, ahol az irányelvek arról szólnak, hogy az önkormányzatok számára is lehetővé tegye állami vagyon ellenérték nélküli tulajdonba adását, ezt ki lehet egészíteni azzal – és mindegyiket meg lehet indokolni –, hogy a Kulturális Alapra, a Szociális Alapra, a Népjóléti Alapra is biztosíthatók ilyen állami vagyonok. Itt vetődik fel az állami vagyonalapnál, hogy korlátozó intézkedések léphetnek fel olyan egyházi jellegű állami tulajdonban lévő vagyontárgynál, ahol az egyházi intézmények olyan közfunkciókat, célfeladatokat készülnek ellátni, amit jelenleg még esetleg nem tudnak ellátni, de már erre a célra zároljuk a vagyont, az ingatlant, és amikor jelentkezik, hogy meg tudja nyitni például azt a szociális otthon, akkorra tudjunk neki biztosítani. Ezt a 3. pontot kell ebbe az irányba kidolgozni, és utána ezt itt megfogalmazzuk. Kiegészítésként még, rendkívül súlyosbítja a helyzetünket az érdekegyeztető tárgyalásoknál, hogy a Vagyongyűjtemény nem a munkáltatói oldalon ül. Pedig ott kellene ülnie, és a Kormánynak kellene középen. Tehát az állami holdingokhoz és egyebekhez hasonlóan ott kellene ülnie, mert ez egy szereptévesztés, ami ma van. Az Állami Vagyongyűjtemény rendelkezik a magyar állami vagyon felett. Ott kellene ülnie, ez lenne a tiszta kép.

(Több hozzászólást követően.)

Antall József: Most már csak nagyon röviden, mert szóvá kell valamit tennem, amit nyilván az összes miniszter társam szóvá tesz, hogy kialakulatlan a privatizációs ügyekben való államigazgatási egyeztetés rendje, hiszen ez az intézmény elég sajátos

intézmény. Nem minisztérium, mert nem az, a bérek is magasabbak, csak hogy egy megfogható dologra utaljak. Nem miniszter áll az élén, hanem egy társadalmi, népfontos szervezet. Nincsen egyeztetési kötelezettségük klasszikus értelemben. A Csepi által felemlített törvény, amely talán nem annyira tökéletes, csak az államigazgatási irányítású vállalatok esetében az ottani átalakulási döntéseket illetően ír elő az alapítótól származó véleménykérést. Más körben nem is írja elő. Ezért az én tapasztalatom szerint az ÁVÜ ügyintézőjétől függ, hogy hol kér, hol nem kér információt, úgynevezett egyéb államigazgatási véleményt, vagyis hol köröztet, hol nem köröztet. Itt mindenesetre a közeljövőben dönteni kell, hogy az ÁVÜ egy állami intézmény, és akkor az egyeztetési rendbe beilleszkedik, vagy pedig marad ilyen népfontos intézmény. Végül az utolsó oldal, a 11. oldal utolsó bekezdéséhez szeretnék hozzászólni, amelyik a privatizációs bevételeknek a felosztására vonatkozik. Az, amit említett Csepi úr, hogy ne ágazati részcélokra tördelődjön szét a bevétel, ez közgazdaságilag jogos igény, ámbátor maga is, ha jól értelmezem, egy fél milliárdot akar saját céljára lehasítani, ami szintén ágazati igény, mert ebben az értelemben ez az intézmény éppúgy ágazati, mint a nemzetközi gazdasági kapcsolatok fejlesztését szolgáló igény, vagy a nem tudom milyen más igény. Én csak azt akarom itt kimondani, hogy miután azért ez a kormányzatnak a funkciója, ezért ne a Vagyonügynökség igazgatótanácsának a döntési kompetenciájába tegyük ezt be, mert az igazgatótanács azért van ott, hogy a törvény értelmében ellenőrizze, társadalmi kontroll alatt tartsa a nemzeti vagyon átalakítását. De hogy az ebből származó bevételeket hogyan használja fel a felelős kormány, azt semmiképpen nem lehet ott hagyni. A szöveg ebből a szempontból félreérthető, mert az „Állami Vagyonügynökség Igazgatótanácsa által pontosan meghatározott szabályok alapján” kitételt tartalmazza. Úgyhogy ha mást nem, akkor ezt javaslom rövid távon javítani. Még egyszer szeretném tudatosítani, hogy itt ennél nagyobb gondot látok, mint amennyi ebből kiderül, ebből a funkciójára szabott előterjesztésből. Megengedve, hogy az eredeti felkérés a jogszabály alapján erre a funkcióra vonatkozik, de egy ilyen dokumentum alapul szolgálhatna a Kormánynak arra, hogy megfogalmazza az irányelveit az állami vagyon kezelésére, átalakítására, függetlenül attól, hogy az életben tartott, meglevő törvény taxatív módon milyen feladatokat ír elő. Annál többet nyilván tartalmazhat egy dokumentum, csak annál kevesebbet nem. Ezért jobb lett volna, ha kormány-előterjesztés alapján kerül elének a dokumentum és nem a privatizációs ügynökség előterjesztéseként, mert nyilvánvalóan ez az ügynökség a legjobb tudása szerint, de a saját szempontjából készítette elő a dokumentumot. Ugyanakkor ezt nagyon nagy érdeklődés fogadja, mert ebből próbálják kiolvasni a magyar Kormány privatizációval, vagyonkezeléssel és az állami szerepvállalással kapcsolatos álláspontját, mint a jó gazdára jellemző álláspontját. Tehát kicsit későn szóltam, de mindenesetre ennek az utolsó verzióknak az olvasásakor ezek voltak a hiányérzeteim.

A Különfélék között Magyarországnak a fejlett ipari országokhoz pénzügyi segítségnyújtás iránti kérésével kapcsolatba.

(Surányi György, a Magyar Nemzeti Bank elnöke ismerteti, hogy egy komoly elvi kérdés maradt vitatott, mégpedig az, hogy az ország kérjen-e segítyt az Európai Közösségtől. A Nemzeti Bank ebben egyoldalú kisebbségben maradt. Az MNB véleménye, hogy mindenféle segély iránti kérelem aláássa az országnak a pozícióit. Nem vagyunk abban a helyzetben, hogy segélyeket kérjünk. Az emberek itthon azt hiszik, hogy dől hozzánk a roppant magas segély, miközben nem kaptunk semmit még. Amit eddig kaptunk, mind piaci alapú hitel volt, amiért keményen megfizet az ország. A véleménye az, hogy nem tudunk kapni olyan volumenű segélyt, ami nekünk valóságos könnyítést jelentene.)

Antall József: Én azt hiszem, hogy az lenne a helyes – ezt már sokszor elmondtuk, csak soha nem csinálják meg –, hogy végre összegeződne az, hogy melyek a nem használható segélyek a számunkra.

(Bogár László, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára elmondja, hogy már megvan ez az összegezés.)

Antall József: De akkor ezt kellene kivinni Brüsszelbe, és erről egy pontos tájékoztatást adni a 12 és a 24-eknek, hogy mi az, amit kaptunk, mi az, amit nem kaptunk, és mihez mire lenne szükségünk. Azt sem tartanám helyesnek, hogy semmit ne kérjünk, mert az viszont azt a benyomást keltené, mintha itt minden rendben menne, és utána, amikor válsághelyzet van, akkor jön a kétségbeejtő helyzet. Most Rabár Ferencnek a korábbi álláspontjára hivatkozom, nem lehet most az esetleges monetáris jó benyomás érdekében ezt az álláspontot vallani. Kell kérnünk segélyt. De reálistan kell megírni, hogy mit és mit nem. Konkrétan meg kell írni, hogy ilyen és ilyen kérdésekre vagy projektekre kérünk támogatást, mert erre nem tudunk biztosítani. Le kell írni, hogy mi az, amire nem tudunk. És így kell a lakosság elé is tárnunk mindent. Ez a feladat, erre is kérem, hogy üljön össze a Nemzeti Bank, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma, a Pénzügyminisztérium és mindazok, akik különböző projekteket szeretnének ilyen pénzekből – ideértve a finnek vagy a Baden-Württemberg által felajánlott segélyt, és a Phare programot¹⁰³ is – végrehajtani.

¹⁰³ 1991-ben a Phare program keretében indult el, 1994-ig ötmillió ECU-s összköltségvetéssel realizálódott a magyar közigazgatás modernizálását célzó kutatás és projekt, amely két fő szempontot követett: a modern és hatékony közigazgatáshoz szükséges intézményi, jogi, bírósági és képzési struktúrák felállítását, valamint az ügyviteli rendszerek számítógépesítését.

(Surányi György szerint ezek, vagyis a finnek, meg a Baden-Württemberg által felajánlott pénzek, ezek nem jelentenek segítséget, ezek piaci hitelek, ezen hülyére keresi magát például a német hitelnyújtó.)

Antall József: Igen, de egyszer ezt le kell írni, mert a Kohl ezt ugyanúgy nem tudja, mint a magyar nép.

1990. december 6-i kormányülés

Napirenden kívül az IMF-hitellel kapcsolatban.

(Brüsszelben tárgyaltak a Magyarország számára megítélt IMF-hitelről. Az előzetes hírek szerint a 24-ek azt fogadták el előzetesen, hogy 700 millió dollár nem fedezett hiány a jövő évi fizetési mérlegben, amire megoldást kell találni. Ezért valószínű, hogy véglegesen is ennyit fognak elfogadni.)

Antall József: Különböző híreket kaptunk a tegnapi brüsszeli tárgyalásokról, és nem tudom, a lapokban is van erről szó. Te mit tudsz, ha adnál néhány szavas tájékoztatót a Kormánynak. Tessék.

(Tarafás Imre, a Magyar Nemzeti Bank alelnöke elmondja, hogy nem tud semmit, az MNB nem kapott ma reggelig semmilyen hírt.)

Antall József: Nem. Szóval ezt vagy megtudjuk előzetesen, vagy nem. Azt mindenki tudja, hogy már múltkor, a minisztertanácson elhangzott, hogy Kodolányi Gyula a Pentagonale-¹⁰⁴ ülésen átadta kérésünket, levelünket, amit összeállítottak a tárcák.¹⁰⁵ Nyilvánvaló ez is benne van, úgyhogy ez is a tárgyaláson ennek alátá-

¹⁰⁴ A Pentagonale 1990. május 20-án Bécsben jött létre, amikor Csehszlovákia csatlakozott a korábbi négyoldalú – Ausztria, Jugoszlávia, Magyarország és Olaszország közötti – együttműködéshez. Alapja a kelet–nyugati kapcsolatokban végbemenő változások, illetve a korábban meglévő két- és többoldalú – Quadragonale – kapcsolatok hagyományai voltak.

¹⁰⁵ 1990. november 30-án Rómában tartották meg a Pentagonale, a magyar–olasz–osztrák–jugoszláv–csehszlovák ötoldalú együttműködés külügyminiszteri értekezletét. A tanácskozáson Gianni de Michelis olasz külügyminiszter elnökölt, az osztrák küldöttséget Alois Mock, a csehszlovákot Jiri Dienstbier, a jugoszlávot Budimir Lončar külügyminiszter vezette. Magyarországot Kodolányi Gyula, a miniszterelnöki hivatal címzetes államtitkára képviselte. A Pentagonale miniszteri ülésén a Magyar Kormányt képviselő Kodolányi Gyula levelet adott át Antall József miniszterelnöktől Giulio Andreotti olasz kormányfő részére az olasz miniszterelnöki hivatal kabinetfőnökének. A levélben

masztása volt a célja. Reméljük, hogy ma világosabb híreket fogunk kapni minden oldalról, és akkor azt kérem, hogy ezt mindenesetre közöljük, mert én szándékosan – most nem retorikai szempontból – nem kívántam ezt sem védeni, sem alátámasztani a parlamenti felszólalásomban. Ezt persze lehet támadni, mindent lehet. Célom az volt, hogy inkább lehangoló képpel dramaturgiailag most egy rossz képet nyújtani, amihez viszonyítva a költségvetési expozé és az újabb bejelentések felfelé íveljenek. Tehát azt vállaltam magamra, hogy én végezzem el a lehangolást, amihez viszonyítva a tárca és a szakmai rész a következő héten felfelé ívelő kört tudjon mutatni, tehát jobbat mondjon. Tulajdonképpen a keserűbbet akartam egyszer elmondani, akkor is, ha támadnak érte, ráadásul olyan formában mind időben, mind térben, hogy tulajdonképpen nehéz legyen rá reagálni. Másképp, tehát ez volt a cél. A pénzügyminiszteri expozénak viszont olyannak kell lenni, hogy a költségvetés előterjesztésével együtt konkrétan megadja az utat és a menetrendet. Ennyit szeretnék. Most viszont szeretném a minisztertanácsot nagyon összefogottan vezetni. Csak akkor szóljunk, kérem, hozzá a tárgyhoz, ha előrevivő mondandó, ha politikai rész van. Nekünk végig kell szaladni a napirendeken. Ezt kérem, ezért nincs idő beszélgetni.

(Kodolányi Gyula címzetes államtitkár, a miniszterelnök külügyi tanácsadója, aki a hitelkérelmet alátámasztó levelet átadta, önkritikusan elmondja, hogy szerinte bár a levélben másfél milliárd dollárt kértünk, de az érvelés úgy volt értelmezhető, hogy magyarok vagyunk, önérzetünk van, nem merünk kérni, és lényegében mi kevesebbel is beérjük, ezért attól fél, hogy nem másfél milliárdot fogunk kapni, hanem csak a felét.)

Antall József: Azt hiszem, hogy nem minden értelemben volt jó a levél, ezt alátámaszthatom. Valahogy meg kell jobban ezeket a kérdéseket vizsgálni és főleg összehangoltan. Nem kívánok most arról hosszabban szólni, de szeretném leszögezni, hogy amit kaptunk ehhez a miniszterelnöki beszédhez is az egyes tárcáktól, a legenyhébb szó, amit használhatok, hogy egyenetlenek voltak. Volt, ahonnan konkrétum sem volt, hanem egyszerűen más célra felhasznált és más célra összeállított papírt küldtek. Ez egy lehetetlen állapot, hogy a Kormány amikor egy előterjesztést tesz, ahhoz, illetve egy miniszterelnöki expozéhoz kapott anyagok nagy többsége gyakorlatilag használhatatlan. Kérem a felelősséget átérezni egy ilyen szituációban. Ezt egyszerűen, ha tudtam volna, akkor sok mindent másképp rendelek el, de a cél az volt, amit előbb elmondtam. De tartalmilag, ha ezt tudom, akkor nem ilyen jelleggel

a magyar kormányfő arra hívta fel Andreotti figyelmét, hogy a magyar gazdaságot az öbölválság nyomán kiéleződött energiagondok és a KGST-kereskedelem összeomlása miatt olyan nagyszámú veszteségek érték, amelyek teljesen elvonták a gazdaság szerkezetváltására, privatizációjára, illetve az ebből fakadó szociális feszültségek enyhítésére fordítható erőforrásokat.

történik a feladat meghatározása. Bárki megtekintheti, ha valakit érdekel. Azt hiszem Kajdi Józsefnél megvan, vagy Forrai István elmondja azt, hogy az egyes tárcák mit küldtek. Szóval nem lehet, hogy egy kormányfői megnyilatkozás előtt a tárcák úgy mellékesen valamit csak odadobnak. Siralmasak voltak az ideküldött anyagok. Nem kívánok most többet erről szólni. Ezt nyilván mindenki átgondolja. Volt egy-két, valóban a műfajnak megfelelő és használható összeállítás, de sajnos a többség elképesztően gyenge volt. Akkor azt hiszem, hogy egyelőre nem tudunk ebben továbbmenni. Kérlek, hogy tájékoztass rövid úton, ahogy megtudsz valamit is erről, hogy tudjuk a döntést, mert a Kormány tagjait is szeretném tájékoztatni.

(Forrai István, a MEH helyettes államtitkára szerint, ha ezt a 700 milliót megkapja Magyarország, ez egy nagyon jó eredmény. Nehogy ez valakinél is úgy csapódjon le, hogy ez valami nem jó. Hogyha ezt megkapjuk, akkor ez azt jelenti, hogy a következő év biztonságosan finanszírozható.)

Antall József: No de ezt meg kell pontosan fogalmazni azzal együtt, hogy az ország helyzete változatlanul súlyos. Nehogy azt higgye Kovács János, a szerencsétlen, Hódmezővásárhelyen, hogy neki most ezzel minden megoldódik. Ez csak azt oldja meg, hogy nem omlik össze az ország fizetőképessége. Ezeket kell világosan megmondani, hogy nehogy azt higgye valaki, hogy ezután most majd minden sokkal jobb lesz. Ez csak azt jelenti, hogy az ország fizetőképessége fennáll. Erről kell akkor beszélni a holnapi sajtóértekezleten is és egyéb megnyilatkozásokban is. De nagyon szakszerűen kérek egy szöveget erre, amit a kormány szóvivő akkor ismertessen. Nem szükséges, hogy ezt most külön pénzügyileg részletesen megvilágítsuk.

(Tarafás Imre elmondja, hogy este fog találkozni Belanger úrral, de a tőle kapott információ még nem lesz hivatalos.)

Antall József: Azt mondhatjuk, hogy reményünk van arra, vagy reméljük, hogy ezt megkapjuk.

(Forrai István szerint ezt az MTI az európai közösségi szóvivőre hivatkozva adta le.)

Antall József: Nézzétek meg ezt. Jó? Nézzétek meg, most ezen ne vitatkozzunk, hanem nézzétek meg, hogy mi az, ami megjelent. A kormány szóvivő ezt közérthető magyarázattal mondja el, nem elrontva azt, hogy költségvetés előtt egy ilyen válságos helyzet van, érzékeltetve a katasztrófa, az összeomlás érzését. Mert ez is egy momentum az általam elmondott lehangolás után.

1990. december 20-i kormányülés

Napirend előtt a Magyar Köztársaság 1991. évi költségvetésének átmeneti vitelével kapcsolatban.

(Király Péter pénzügyi közgazgatási államtitkár elmondja, hogy ezt a törvénytervezetet arra az esetre dolgozták ki, amennyiben a parlament 1990. december 31-éig nem alkotja meg a jövő évi állami költségvetésről szóló törvényt. A javaslatuk az, hogy ezt a Kormány tárgyalja meg, de semmiféleképpen addig ne nyújtsa be, amíg biztonsággal nem látható, hogy a parlament milyen helyzetbe hozza saját magát a költségvetéssel kapcsolatos döntést illetően.)

Antall József: Kikhez juthatott már el ez az előterjesztés? Már kik kaphatták meg, mely sajtótermékben olvasható egy óra múlva?

(Király Péter szerint tekintettel arra, hogy ma hajnalban lett kész, nem hiszi, hogy a sajtóhoz eljutott volna.)

Antall József: Kérem szépen, akkor kérem ezt a tervezetet leadni, itt beszédni. Hány példány? Hol van a 110 többi része?

(Király Péter elmondja, hogy 65 példányban kell a kormányülésre benyújtani, a többi példány pedig a Pénzügyminisztérium érintett munkatársainál van.)

Antall József: Ha ez már kiment, akkor ez az Országgyűlés elfogadtatási stratégiájához egy olyan ellenérv, amit rendkívül el kellett volna kerülni. Nem kívánok most jelzőket használni erre. Az eddigi gyakorlat szerint ez egy lehetőséget ad, és azt a benyomást kelti, mintha lenne mód, lenne egy ilyen szituációban egy kibúvó lehetőség. Nekünk az egészet a költségvetés elfogadtatására kell építeni. Nagyon csodálkozom, hogy egy ilyen anyagot ilyen példányszámban az eddigi tapasztalatok alapján kitettek.

(Király Péter viszont elmondja, hogy a parlamenti vita és a Házbizottság ülése során, sőt itt a kormányülésen is többször elhangzott, hogy a Pénzügyminisztérium készüljön fel arra, hogy amennyiben a költségvetés december 31-éig nem kerül elfogadásra, akkor az ország ne váljon működésképtelenné.)

Antall József: Ez két különböző dolog. Ezzel egyetértünk. De ennek a formáját kérdeztem, hogy erre különlegesen ügyelni kellett volna, hogy ez ne mehessen ki. Nagy

kíváncsisággal várom a hatását. Én azt kérem még egyszer, hogy félreértés ne legyen. Ezt a tervet el kellett készíteni. Ezt senki nem vonta kétségbe, sőt, kötelesség volt elkészíteni. Ez egy tartalék terv. De az eddigi tapasztalatok szerint, nem kívánok utalni különböző parlamenti ülésekre, vagy bizottságokra, vagy egyebekre, hogy eddig is a Pénzügyminisztériumból sajnálatos módon kimentek anyagok a sajtó részére, amelyek félkész anyagok voltak, és nagyon rossz benyomást tettek. Ezért gondoskodni kell arról, hogy amikor egy ilyen kérdés merül föl, és amikor a képviselőház ilyen pszichikai állapotban van, ilyen nyomás alatt, ilyen hangulatban vannak a képviselők, és amikor az a cél éppen nemzetközi megállapodások és egyebek miatt, hogy keresztülvigyük a költségvetés elfogadtatását, akkor a legkisebb rés, ahol kisiklást érezhetnek, akkor egy lehetőséget éreznek. Nincs gyakorlata – hogy finoman fejezzem ki magamat – az Országgyűlésnek még azon a szinten, hogy ezt pontosan érzékelje. Tehát ezért ilyen esetekben a legszigorúbb titkosságot kell addig megtartani. Tehát kérem mind a két államtitkár urat, gondoskodjanak arról, hogy ez ne mehessen ki, és természetesen a jelenlevőket is erre kérem. Akkor ennek a „Különfélék” közötti megvitatását javasolja, vagy pedig most jelen pillanatban?

(Király Péter: Most jelen pillanatban.)

Antall József: Akkor napirenden kívül előre vesszük, tekintettel a költségvetés sürgősségére. Ki adja elő?

(Király Péter ismerteti a törvényjavaslatot, amely azt az állapotot tartalmazza, amennyiben december 31-éig nem születne a parlamentben költségvetési törvény. Ez a két ünnep közötti időpontban derülhet ki, és akkor válhat aktuálissá a benyújtása. A törvényjavaslat abból indul ki, hogy az adótörvények elfogadásra kerülnek, tehát a költségvetés bevételi oldala döntő mértékben legalizálódik, illetve a bevételekhez a költségvetés hozzájut. A kiadási oldalon pedig az 1990. évi előirányzatok, illetve az 1990. évre valószínűsített támogatási összegek 1/12 része kerülne folyósításra. Ez alól kivételt képez a helyi önkormányzat, tekintettel arra, hogy az önkormányzati választások nyomán a közigazgatásban alapvető módosulások mentek végbe.)

Antall József: Tehát ez egy tartalék, amit szükséges volt elkészíteni, ezt már tisztáztuk, de ennek ellenére el kell fogadtatni a költségvetést. Ez a cél, a költségvetést keresztül kell vinni. Erre kérem az új pénzügyminiszter urat is, hogy teljes erőbedobással ezen legyen, hiszen nem idegen területet vesz át, és talán a dramaturgiában ez egy újabb olyan elem, ami elősegítheti azt a titáni küzdelmet, amit már a régi pénzügyminiszter megkezdett, és az államtitkár asszony, aki a frontszolgálatot, az expozé

elmondását vállalta az adott kérdésben. Most újabb, friss csapatok érkezésével az áttörést végre lehet hajtani. Úgyhogy itt nincs más megoldás, ezt végre kell hajtani.

(Vita alakul ki arról, hogy az átmeneti állapot – vagyis amíg nincs meg a jövő évi költségvetési törvény elfogadása – meddig tarthat, illetőleg néhány tárca képviselője még szakértői egyeztetésre tartana igényt a törvényjavaslattal kapcsolatban.)

Antall József: Nem javasolom, hogy mostan részletekbe menjünk. Egyszer, tehát ne menjünk a részletekbe. Másodszor kérem, hogy ne kezdjenek bevonni 67féle tárca-szakértőt, mert akkor újra kezdődik az, ami a jövő évi költségvetéssel kapcsolatban már lezajlott. Hogyha szükséges, akkor legfeljebb államtitkári szinten egyeztethetik ezt. Tessék, még visszaadom a szót. Van még? Nincs. Akkor javaslom, hogy ezt fogadjuk el abban a formában, és bízunk benne, hogy ezt nem kell elővenni, és mindent el is követünk ennek érdekében.

Az 1991. évi költségvetés parlamenti tárgyalásával kapcsolatban.

(Király Péter tájékoztatást ad a költségvetés parlamenti tárgyalásának helyzetéről. A költségvetéshez több mint száz módosító javaslat érkezett, ami rendkívül kritikussá teszi a költségvetés további tárgyalását, mert szinte fizikailag kezelhetetlen ennyi javaslat megtárgyalása, ráadásul a módosítók több mint 50%-át koalíciós képviselők nyújtották be. Kupa Mihály pénzügyminiszter még kiegészíti ezt azzal, hogy ő mindent meg fog tenni, a lehetetlent is, hogy elfogadják ezt a költségvetést, de ha nem egy kompromisszumos javaslattal áll elő a Kormány, akkor nem fogják elfogadni. Éppen ezért a Kormánynak mindenképpen egy balanszírozott kompromisszumra kell törekednie, ahol a személyi jövedelemadónál, illetve a vállalkozási nyereségadónál tudunk adni egy-egy sanszot a szociálpolitikai érületnek, illetve a vállalkozási kedvnek. A túloldalon, a kiadási oldalon viszont – a véleménye szerint – a védelem és a biztonság, vagy rendőrség kiadáscsökkenését meg fogják szavazni.)

Antall József: Ez nagyon nehéz kérdés, miután a védelem és a biztonság kérdése ugyanúgy hozzátartozik az átalakulás problémaköréhez. Tehát, azt hiszem, hogy nagyon nehéz ez a kérdés ebben a formában.

(Gálszécsy András tárca nélküli miniszter szerint meg fogják szavazni, majdnem biztosra veszi. Tehát ezt kell itt mérlegelni, hogy mit miért.)

Még többen hozzászólnak – a honvédelem, a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálat érdekében –, hogy az esetleges további csökkentés, milyen lehetetlen helyzetet eredményezne az adott területeken.)

Antall József: Ebben a csökkentésben az is benne van, hogy mi kedvezményeket és támogatásokat várunk. Hiszen már a hadseregnél is ez volt a helyzet, hogy az NDK esetleges korábbi fegyverzetét megkapjuk. Szóval ezeket mind figyelembe kell venni, és nagyon kérem is, hogy ezeket nagyon határozottan képviseljék minden olyan szervezet esetében, ahol bizottsági tárgyalás van.

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter a Magyar Államvasutak¹⁰⁶ szinte lehetetlen költségvetési helyzetét ismerteti, kiemelve azt, hogy a MÁV jelentős veszteségét az is növelte, hogy a vállalatok a szállításért sokszor nem tudnak a sorban állások miatt fizetni.)

Antall József: Kérem szépen, erre, miután ez a sorban állás nem is csak a MÁV problémája, de nyilvánvaló, hogy a nemfizetésen alapszik ez az egész problémakör.

¹⁰⁶ A Magyar Államvasutak jogelődje, a Magyar Királyi Államvasutak azt követően alakult meg, hogy Mikó Imre közmunka- és közlekedésügyi miniszter 1869. október 31-én elrendelte, hogy az északi és a közeljövőben megnyíló Zákány–Zágráb vasútvonal neve Magyar Királyi Államvasutak (MÁV) legyen, majd kiadta az Államvasút létrejöttéről szóló alapítólevelet, létrehozva a mai MÁV jogelődjét. A Magyar Királyi Államvasutak megalakulásakor Magyarországon hat vasúttársaságnak több mint 2300 kilométer vasútvonala üzemelt, és hét társaság kezdte meg vonalainak építését. A vasúthálózat bővítése Mikó terve alapján kezdődött el: a magánvasúti építkezések állami támogatást kaptak, a MÁV elsősorban azokat a vonalakat építette meg, amelyeket az ország gazdasági érdekei, nemzetközi kötelezettségei és a honvédelmi szempontok megkívántak, de amelyeket a magántársaságok nem tartottak kifizetődőnek. A vasúthálózat jelentős részét kiépítő, de nehéz anyagi helyzetbe kerülő nagy magántársaságokat az állam 1876-tól államosította, így 1891-re csaknem 5000 kilométernyi vasútvonal került a MÁV tulajdonába. A viszonylag rövid vonallal rendelkező helyi érdekű vasúttársaságok (HÉV) vonalait is a MÁV kezelte, így összességében csaknem 19 ezer kilométer hosszú hálózat üzemeltetéséről, fenntartásáról és korszerűsítéséről kellett gondoskodnia, ezért megalakultak a vasutakat építő és karbantartó, illetve üzemeltető szervezetek is. A trianoni békeszerződés után csak a korábbi vasúthálózat 38 százaléka maradt meg, a vonalakat megcsönkítették, az új határok a legtöbbet kettévágták. Magyarország a károk helyreállítása, az átépítések után ennek ellenére a vasúti fejlesztések élvonalában maradt. A kommunista rendszer kiépülése idején, 1949. március 15-én a MÁV a Közlekedési és Postaügyi Minisztérium, vagyis az állam része lett, és a rendszerváltozásig így működött. A rendszerváltozás után megkezdődött a MÁV átalakítása, részleges privatizációja, önálló részként kezelték tovább a vasútépítő egységeket. A Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium 1993. június 30-án a magyar állam 100 százalékos tulajdoni hányadával létrehozta a Magyar Államvasutak Részvénytársaságot (MÁV Rt.). A társaság 2005. szeptember 1-jén zártkörűen működő részvénytársasággá (MÁV Zrt.) alakult, alapítói jogai a gazdasági és közlekedési miniszterhez kerültek.

Mit tudunk tenni kormány szinten, ez itt a kérdés, itt ezzel kell foglalkoznunk. Kormány szinten mit tudunk tenni a sorban állások kérdésében? Először is képesek vagyunk-e ebben az ügyben akár hathatós intézkedést, átfogó elképzelést valamilyen formában előterjeszteni, kidolgozni, akár gazdasági-pénzügyi eszközökkel, akár jogi eszközökkel. Tehát ezt a kérdést akkor úgy van értelme kormány szinten tárgyalni, hogy mit tudunk most ebben az ügyben tenni, vagy tudunk-e egyáltalán? Erre kérek szépen – mielőtt tovább mennénk, Siklós Csaba által felvetett sorban állások kérdésében – véleményt mondani, mert ez tartozik a Kormányra.

(Rabár Ferenc volt pénzügyminiszter szerint a sorban állás problémája a reálszféra, a termelés problémája, és ebből következően pénzügytechnikai eszközökkel a kérdést nem lehet megoldani.)

A vállalatok egymás közötti pénzügyi kapcsolataiba, szállítási és nemszállítási kérdésekbe nem lehet kormányzati szinten – és meggyőződése szerint nem is szabad – beavatkozni. Javasolja, hogy a sorbanállási kérdéseket külön tárgyalja meg a Kormány, ugyanis a költségvetési kérdés önmagába véve is egy olyan probléma, amivel nagyon nehezen fog tudni megbirkózni.

Többen hozzászólnak tárcájuk nehéz költségvetési helyzetét bemutatva. Jeszenszky Géza külügyminiszter viszont megtakarítási lehetőségként a külképviseletek és a kereskedelmi kirendeltségek egyesítését veti fel.)

Antall József: Azt hiszem, hogy ez egy reális felvetés. Egyrészt annak semmi akadálya, hogy erről ne tárgyaljanak, de sajnos nem hiszem, hogy most ezt végre lehet hajtani, tehát, hogy ennél a költségvetési tárgyalásnál ezt figyelembe lehetne venni. Az évközi megtakarításoknál merülhetnek föl ezek a kérdések, és végeredményben ez bizonyos értelemben az integrált szervezetben létszámcsökkentést jelentene. Ez egy olyan szervezési kérdés, amit most nem tudunk itt megtárgyalni, ez nem mostani kérdés. Én azt hiszem, amit Rabár miniszter úr mondott, az nagyon megfontolandó, mert különben elkezdődik a kötelező tárcavédelmi feladat végrehajtása, és mindenki elmondja azt, hogy milyen javaslatot tenne saját tárcája védelme érdekében, mert kötelességének érzi ezt. Mindnyájan tudjuk, ha nem fogadja el az Országgyűlés a költségvetést, akkor minden megtörténhet. Tehát most én mégis azt javaslom, hogy fogadjuk el azt az elgondolást, hogy a pénzügyminiszter úr, tehát Kupa Mihály pénzügyminiszter úr, aki friss erőként most ebbe beveti magát a pénzügyi államtitkárokkal együtt az Országgyűlésen, bevonva természetesen a költségvetést jelenleg képviselő államtitkár asszonyt is, tehát maga a pénzügyi kormányzat vizsgálja meg ezt a lehetőséget, és tárcaként – amikor erre sor kerül – tárcaegyeztetéssel, figyelembe véve az országgyűlési bizottságokon elhangzottakat is, felmérve az erőket, próbáljon

valóban rövid idő alatt kidolgozni egy ilyen módosító javaslatot. Hogy ez kettő lesz-e vagy három, ez már részletkérdés. Utána ezt egyeztessék szakértői szinten, már értve alatta tehát az egyes szaktárcák részéről. Ez lenne a javaslatom. Na most a másik kérdés, az országgyűlési, tehát a parlamenti képviselőcsoportok. A parlamenti képviselőcsoportokat meg kell természetesen látogatni, úgyhogy javasolnám, hogy a három koalíciós képviselőcsoportba e tárgyban – amikor elkészült ez – eligazító tájékoztatást tartson a pénzügyminiszter úr szakértőkkel és államtitkárokkal együtt, sőt akár a Nemzeti Bank¹⁰⁷ alelnöke – ha szükséges – esetleg szintén részt vehetne, aki megindokolja, hogy tulajdonképpen mi a tét. Itt meg kell értetni azt, hogy a költségvetést el kell fogadtatni, és hogy közben lesz korrekciós lehetőség, de az egy másik kérdés. Ezzel lehet a parlamentet megnyugtatni, de mindenképpen keresztül kell vinni a költségvetést. Ez a mi a feladatunk, és a részleteken lehet utána változtatni, de fel kell mérni pontosan, mert most még ezt nem tudjuk. Úgyhogy kérem én is, különösen Horváth Balázst, aki a parlamenti kapcsolatokért felel, valamint a pártjaink elnökeit és frakcióvezetőit, hogy a külön megbeszéléseken ériék el, hogy ezt keresztül tudjuk vinni. Ha nem tudjuk keresztülvinni a költségvetést, és nem tudjuk ezt elfogadtatni, akkor természetesen az ellenzéknek is – megfelelő formában, közvetve, a parlamentarizmus szabályain belül és lehetőségein belül – a felelősségben osztoznia kell. De mindenesetre ezt keresztül kell vinni. Utána lehetnek módosítások, de ha nem tudjuk elfogadtatni, akkor nem lesz miről beszélni, akkor nem tudunk megállapodásokat kötni stb. Tehát itt rendkívül határozottan kell a Kormány egészének fellépni. Tessék.

(Surján László népjóléti miniszter megjegyzi, hogy az elfogadásnak van egy alapvető feltétele, hogy a kormánypárti képviselők fizikailag jelen legyenek.)

Antall József: Pontosán erről van szó. Határozatképes Országgyűlést kell biztosítani, mert csak úgy lehet elfogadni, függetlenül attól, hogy az ellenzék esetleg részleges támogatást ad vagy tartózkodik stb. Magyarul: azt a parlamenti helyzetet kell előteremteni, mintha a trianoni békeszerződést kellene elfogadni a parlamentnek.

¹⁰⁷ A Magyar Nemzeti Bank (MNB) mint önálló jegybank 1924. június 24-én jött létre, s ezt követően sikerült stabilizálni az első világháború alatt elinflálódott addigi pénzt, a koronát. Az MNB 1927-ben bocsátotta ki az új valutát, a pengőt. Az 1947-ben lezajlott államosítás után a magyar bankrendszert is átalakították. A kereskedelmi bankokat és a takarékpénztárakat felszámolták, a bankrendszert egyszintűvé tették. A Magyar Nemzeti Bank 1948 második felétől kormányzati fennhatóság alá került, s a jegybanki hatáskörök mellett így a kereskedelmi bankok feladatait is ellátta. A kétszintű bankrendszer 1987. január 1-jével állt vissza. A jegybank függetlenségét a Magyar Nemzeti Bankról szóló, 1991 októberében elfogadott – majd többször módosított – 1991. évi LX. törvény állította helyre, amely egyben a feladatkörét is újraszabályozta.

Egyszerűen ebből kell kiindulni, hiszen ez a szituáció. Egy parlament különböző módon tudja jelezni azt, hogy nem ért egyet valamivel, de kényszerhelyzetben van. Tehát magyarul a kényszerhelyzet koreográfiáját kell megterveznünk.

(Siklós Csaba aggályát fejezi ki amiatt, hogy ezt a csökkentéseket is magában foglaló javaslatot a pénzügyi apparátus maga dolgozza ki. Ő ragaszkodik ahhoz, hogy ez a tárcával egyeztetve történhessen.)

Antall József: Ezt javasoltuk, hogy a pénzügyi kormányzat csinálja meg, de mindig a tárcával együttműködve. Pontosan ezt mondtuk. Magyarul: a pénzügyi kormányzat teszi ezt meg, mert lemondani önként senki se fog az igényéről. Tehát nyilvánvaló, hogy a pénzügyi tárcának kell ezt megcsinálni, és amúgy is mint pénzügyi-gazdaságpolitikai, stratégiai tárcának kell a kérdést megfogni, de az egyes tárcákkal egyeztetve.

(Rabár Ferenc megjegyzi, hogy elképzelhetetlennek tartja, hogy a Kormány tételeken elkezdje a tárcáknak a védelmi beszédeit meghallgatni, de azt is elképzelhetetlennek tartja, hogy egy hosszú egyeztetési folyamat történjék a tárcákkal, mert erre idő már nincsen.)

Forrai István ehhez még hozzáfűzi, hogy el kellene érni, hogy azok a kormánypárti képviselők legalább vonják vissza a módosító javaslatukat, amelyet semelyik bizottság sem fogadott el, mert ez 5-10 szavazási procedúra megtakarítását jelentené.)

Antall József: Kérjük a két párt elnökét, hogy saját pártjaiknál, frakcióiknál is szíveskedjenek elérni, hogy aminek úgyszincs esélye, mert amit sem a Kormány, sem a bizottság nem támogat, azt vonják vissza. Akkor legalább kizárólag csak a Kormány és/vagy a bizottságok által támogatottakról kellene szavazni. Van még valami ezzel kapcsolatban? Én javasolom változatlanul tehát a harmadik, akkor az ügy eredeti, Rabár-féle javaslatnak megfelelő kezelését. Kiindulópontként: a pénzügyi tárcát úgy hatalmazzuk fel erre a tárgyalásra, hogy az egyes tárcákkal együtt figyelembe kell venni a képviselői indítványokat, de a képviselői indítványoknál is csak az olyan súllyal jelentkezőket, amelyeket bizottságok támogatnak, tehát realitása van, hogy elfogadják. Tehát ezt fel kell mérni, hogy melyek azok, amelyeket bizottság támogat, és a kormánypártok részéről is olyan erős támogatást élvez, hogy nem lehet kikerülni. Ezeket ki kell szűrni a 100 javaslatból. Ezenkívül pedig az egyes tárcákkal kell egyeztetni, a tárcákon belül pedig a tárca javaslatát kérni. Ezt nagyon rövid úton, operatív módon kell a tárcáknak megtenni, a pénzügyi kormányzatnak pedig koordinálni. Erre kérem akkor a Kormány felhatalmazását megadni. Van ellenvetés? Nincs. Akkor ebben a formában ezt a napirendi pontot lezártuk.

A nagy értékű vállalati székházak hasznosításával kapcsolatban.

(Csepi Lajos, az Állami Vagyontügyönökség ügyvezető igazgatója elmondja, hogy kialakult egy olyan gyakorlat, hogy vállalatok a kezelésükben lévő értékes ingatlan áruba bocsátásával kíséreltek meg úrrá lenni különböző gazdálkodási és pénzügyi gondjaikon. E tapasztalat mellett vetődött fel az az igény, hogy a következő év elején várható pénzügyi problémákon egy jelentős összegű, több száz millió dolláros, egyösszegű bevétellel próbáljunk meg segíteni. Ebből alakult ki a mostani javaslat, amelynek célja, hogy a főváros néhány kiemelkedő értékű épületét egy ilyen akció keretében a nemzetgazdaság javára hasznosítsuk.

Kupa Mihály pénzügyminiszter viszont mind politikailag, mind gazdaságilag nagyon veszélyesnek tartja az akciót, mert szerinte ez a nemzeti vagyon kiárusításaként fog megjelenni a közvélemény előtt.)

Antall József: Szóval nekem a jogi megalapozottsága még nem tűnik kidolgozott-nak, ez az egyik problémám az előterjesztéssel kapcsolatban. A második a megkülönböztetés, hogy milyen alapon szelektálunk most, hogy nekimegyünk 5 vagy 6 vállalatnak. Ha mi most kormány-állásfoglalást hozunk, akkor annak mindig általánosnak kell lenni. Szóval azt nem lehet, hogy külön ezt megoldjuk. A harmadik, hogy Demszky Gábor már a múltkor kérdezte mint főpolgármester, már érdeklődött, ugyanis a nagyvállalatok állítólag már őt is megkeresték ebben az ügyben. Tehát ez a kérdés a vállalatok részéről, másrészt önkormányzati szempontból is már felmerült. Tehát ez már mindenképpen kiszivárgott, ez már javában egy élő probléma. Gondolom, hogy azért nem reagáltak még rá, mert várják a mi döntésünket. Mindamellet, hogy a céllal egyetértünk, viszont ehhez a kérdéshez nem olyan szempontból közeledünk, hogy kiválasztunk X épületet, mint az európai, vagy világi érték, miután van egy ilyen minősítés is. Tehát az épületeket műemléki vagy bármilyen, de valamilyen alapon kell minősíteni ahhoz, hogy szelektálhassunk. Ha nem tudunk valamilyen alapon minősíteni, mint európai örökség, mint műemlék, mint nemzeti örökség, és azt mondjuk, hogy ez a Gresham,¹⁰⁸ ezért és ezért ez egy örökség, amit

¹⁰⁸ A Quittner Zsigmond és a Vágó fivérek (József, László) által tervezett budapesti Gresham-palota a magyar szecessziós építészet kiemelkedő épülete, 1907-ben nyílt meg a londoni The Gresham biztosítótársaság budapesti székházaként. Földszintjén működött a híres Gresham kávéház, amely 1947-ben Temple Rezső ügyvéd, országgyűlési képviselő tulajdonába került. Később az épületet államosították, 1987-től a világörökség része lett. Az épület magánosítása politikai botránnyá alakult, mivel abban Medgyessy Péter cége, a Medgyessy Consulting is részt vett. A 2004-es teljes felújítást követően napjainkban a 174 szobás Four Seasons Gresham Palace Hotel luxusszálloda üzemel benne.

ilyen és ilyen feltételek mellett megtartunk, akkor nem tudom, hogy hogy oldjuk meg. Tehát abban, azt hiszem, egyetért mindenki, hogy valamit tenni kell, mert lehetetlen, hogy vállalatok abból külön hasznot hajtsanak, és külön előnyökre tegyenek szert, hogy valaha teljesen illegális és egyéb körülmények között hozzájutottak különleges értékekhez. No de hogy oldjuk meg? Maga ez nem akció kérdése. Szóval a Kormány nem akciót, tervet fogalmazhat meg, hanem akkor ezt valamilyen jogszabályi formában kellene megoldani. Úgyhogy nem tudom, hogy ebben a pillanatban így ez tárgyalható-e, vagy pedig valóban akkor egy tárcaközi bizottságnak meg kell néznie, hogy mit tudunk tenni, melyik épületeket tudjuk ebbe a körbe bevonni, milyen tempóban, vagy hogyan. Most ebből elkezdhetünk egy vitát. Mondjuk, megállapodhatunk abban, hogy öt hozzászólásig elmegyünk, de ha nem fogunk tudni ebben előrelepní, akkor nincs értelme tovább erről vitatkozni, mert nem érzem kidolgozotttnak.

(Csepi Lajos reagál a felvetett kérdésekre, aggályokra. Jogi szempontból szerintében van a dolog, mert az Igazságügyi Minisztériummal dolgozták ki az egészet. Igazából ehhez nem is kell kormánydöntés, sem jogszabály, ugyanis ennek eldöntése és végrehajtása az ÁVÜ hatáskörébe tartozik, csak a politikai jelentősége miatt hozták tájékoztatásul az anyagot a Kormány elé.)

Többen hozzászólnak, köztük Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter is, aki elmondja, hogy formailag valóban az Állami Vagyongyűnőség van abban a pozícióban, hogy ezt az akciót felelősen vállalja és véghez vigye. Az Állami Vagyongyűnőség azonban a Kormány.)

Antall József: És az igazgatótanács elnöke a Kormány tagja.

(Több hozzászóló megemlíti, hogy több vállalat szinte fillérekért szerzett valamikor a belvárosban ma már nagyon sokat érő ingatlant, miközben semmi nem indokolja, hogy e vállalatok ingatlanjai a belvárosban legyenek. Ráadásul ezek jó részét az adott vállalat nem is használja, hanem bérbe adja.)

Csepi Lajos még tájékoztatásul elmondja, hogy ha egy vállalat el akarja adni értékes ingatlanát, akkor azt be kell jelentenie az ÁVÜ-nek, és az ÁVÜ az értékesítést vagy engedi, vagy nem engedi.)

Antall József: Én úgy gondolom, hogy azért a felmerült 51 ingatlan estében a selektálást, ezt meg lehet tenni, mert ahogy az élet önmagában hozza, hogy minden bank úgy épült, hogy külső megjelenésében már bizalmat keltsen és a formájában stb. is. Tehát van olyan épület, vagy van olyan vállalat, ahol indokolt, hogy egybeesés a külső megjelenés a belvárosi elhelyezkedéssel, de van olyan tervezőiroda, vagy

mit tudom én, milyen épület, aminek semmi indoka nincs, hogy a belvárosban legyen, ahol ötvenszeres értéke van az ingatlanok egy külföldi vállalkozás szempontjából. Tehát azt hiszem, itt van tulajdonképpen a felmérésnek a szükségessége. Tehát elvileg egyetértünk, azt hiszem azzal, hogy itt tenni kell valamit, de hát ezek felvetik ezeket a konkrét kérdéseket, amik itt a vita során felmerültek, és ezért így most nagyon elméleti a vita, mert meg tudjuk állapítani, hogy van ilyen vállalat, de igazából tudnunk kellene, hogy mit, milyen ingatlanát érdemes értékesíteni. Ezt legjobb, hogyha megvizsgálja egy munkacsoport, és utána maga a Vagyonügynökség terjeszti elő a Kormánynak. Előterjesztés után Szilvássy Györggyel egyeztetni, ahogy az államtitkári értekezleten elhangzott. Akkor tudunk ebben állást foglalni, mert így teoretikus csak a vita.

(Mádl Ferenc megerősíti, hogy az ÁVÜ igazgatótanácsa emellett az akció mellett már döntött, feltételezve a Kormány mai állásfoglalását a döntés politikai szempontjait illetően.)

Antall József: Tehát az igazgatótanács egyhangúlag úgy döntött, hogy helyesli ezt, ennek az elindítását, ez volt az egyik kérdés, és ez Budapestre vonatkozik. De ez kizárólag Budapestre vonatkozik, csak állami tulajdont érintő, önkormányzatot nem érintő?

(Csepi Lajos elmondja, hogy a kiválasztott ingatlanok között csak néhány érinti az önkormányzatot, és amennyiben az önkormányzat nem ért egyet az értékesítéssel, azt kiveszik a listáról.)

Antall József: Mindenesetre valami megoldást kell keresni. A célt elfogadjuk, és tudomásul vesszük azt, hogy a Vagyonügynökség ezzel foglalkozik, de tekintettel arra, hogy ez egyszerre egy olyan szférát érint, amit nem ismerünk most, én legalábbis nem mernék nemhogy miniszterelnökként, de még miniszterként sem állást foglalni, illetőleg az egyes szaktárcák nevében sem tudnék állást foglalni, hogy mi a kihatása a végrehajtásnak. Én nem tudom például, hogy azok a külkereskedelmi vállalatok most ténylegesen rentábilisan, hasznot hajtva működnek, akkora területen működnek-e, ahogy az szükséges stb., tehát hogyan sújtaná őket az ingatlanuk értékesítése. Ezt nem tudja még senki. Én azt hiszem, nem jutunk most előbbre. Feltartunk annyi tisztázandó kérdést, amit még a döntés érdekében tisztázni kell. Ennek ellenére azt megállapíthatja a Kormány, hogy a Vagyonügynökség egy olyan kérdést vetett fel, ami valós, megoldandó probléma. Ezzel egyetértünk. Azzal is egyetértünk, amit Szabó Tamás fogalmazott meg, hogy tulajdonképpen jogtalan előnyökhöz

juthatnak ezek a vállalatok, és versenysemlegességet megsértő szempontok is fennállhatnak. Továbbá azzal is egyetértünk, hogy vannak egyéb politikai szempontok. Mint Kormány, abban foglalhatunk állást, hogy vannak olyan szempontok, hogy a magyar gazdaságpolitika érdekében bizonyos belterületeken, bizonyos épületekben stb., ez olyan többletértéket is jelenthet, hogy célszerű, hogy ne szoruljon ki például, mondjuk, teljesen a belváros és ebből a történelmi cityből a magyar vállalatok valamennyije. Ami viszont itt mindenképpen a tárcákkal egyeztetve helyben megvizsgálandó, hogy mely épületek esetében áll fenn valóban, amit parazita működésként fogalmazott meg Kádár miniszter úr is. Én azt hiszem, itt a tárcák képviselőivel le kell ülni. Ha jogilag ez tiszta, a Vagyonügynökség elvileg az igazgatótanács döntése alapján magára vállalhatja a döntést, de csak a tárcákkal egyeztetve, mert ezeket a gazdaságpolitikai szempontokat figyelembe kell venni. Ilyet nem lehet egyszerűen, előzetes ismeretek nélkül végrehajtani, mondjuk, a külkereskedelemre, vagy akármelyik területre, de például meg kell nézni a tervezőirodákat is. Lehet, hogy vannak olyan tervezőirodák, amelyek jóformán valóban csak szobáztatásból élnek. Ezt tudom mondani. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy meg kell vizsgálni, és a Vagyonügynökség koordinálja a tárcákkal, és nézzék meg ezt. Egyetért ezzel miniszter úr? Tehát elvileg nem zárkozik el a miniszter úr sem, mert lehet, hogy van ilyen külkereskedelmi vállalat, amelyik valóban ne maradjon a belvárosban, vagy lehet, hogy kettő lesz csak egy helyen. Tehát a piacelvűséggel nem áll ellentétben ez az akció.

(Csepi Lajos megkérdezi, hogy amennyiben az összehangolt vizsgálat pozitív eredményre vezet, akkor az akció megkezdhető-e?)

Antall József: Az a javaslatunk, hogy egy rövid kormánytájékoztatót azért kérünk még, tekintettel arra, hogy politikai hatását, vagy gazdaságpolitikai hatását tekintve mindenképpen a Kormányt terheli a felelősség, és a Vagyonügynökség konstrukciója az igazgatótanáccsal, amelynek elnöke a Kormány tagja, ez mindenképpen a Kormány felelősségét érinti. Tehát előzetesen nem tudjuk a döntést véglegesen meghozni ameddig ebben nincsen egyetértés. Tulajdonképpen ezeket fel kellett volna mérni ahhoz, hogy itt állást foglaljunk. Kérem akkor, hogy az államtitkári értekezleten hozott határozatnak is megfelelően Szilvássy helyettes államtitkárral is kerüljön egyeztetésre, utána egy újabb kormány-előterjesztés készüljön, amilyen gyorsan lehet. Ha van bármilyen biztosítási lehetőség vagy veszély, akkor azt is meg lehet nézni, hogyan lehet biztosítani, hogy ne történjék addig jöváthetetlen ügy. Ennél többet nem hiszem, hogy most eldönthetünk. Van esetleg még valami? Mondjad nyugodtan, ha van még.

(Szabó Tamás munkaügyi politikai államtitkár megjegyzi, hogy ez az egész kérdés adott szervezeti struktúra érdekeit érintő kérdés, ezért előfordulhat, hogy egy nagyon komoly állami vagyonhasznosítást akadályozhatnak meg szervezeti érdekek. Ezért javasolja, hogy a Vagyonügynökség még egyszer hozza vissza a kormányülés elé az anyagot.)

Antall József: Ezt kértük. A Kormány javasolja az akciót, egyetért azzal, hogy legyen ilyen, de mindazokat a szempontokat – sorban mondtam, pontokba szedve, amik elhangzottak – fel kell mérni, mert enélkül nem hozhatunk egy felhatalmazó határozatot. Fel kell tární a tárcáknak, hogy az adott helyen a jelenlegi körülmények között kik a bérlők. Fel kell tární, mi a forgalma, ténylegesen indokolt-e akkora alapterületnek a használata, mi az adott vállalatnak a perspektívája. Gondolom, ezt két-három hét alatt fel lehet mérni. A Vagyonügynökség bizalmas úton megkeresi a miniszteri vagy államtitkári szinten a tárcákat, utána elvégzik a felmérést, és a Kormány arra kötelezi a tagjait, hogy itt egyszerűen ne tárcaérdekeket, ne esetleges érdekszövetségek érdekeit akceptálják, hanem globálisan nézzék azt, hogy valóban a magyar állam vagyonáról van szó. Tehát pozitívan álljanak hozzá, a részérdekek fölé emelkedve. Nem lehet bénítólag hatni, tehát működésképtelenné tenni az akciót. Kérem ebben az egy esetben megnézni, mert valószínűleg a Fő utcai épület egyházi épület, minorita kolostor volt.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Az I. kerületi Fő utca, Ponty utca sarkán álló egykori budai kapucinus templom és a hozzá kapcsolódó kolostorépület helyén már a 14. században templom állt. A törökök mecsetté alakították át, ez volt Tojgun pasa dzsámija. Buda 1686-os felszabadítása után a dzsámi a jezsuiták irányítása alá került, akik plébániatemplomnak használták az épületet. A kapucinusok 1693-ban vették használatba a templomot és a kolostort. Az eredeti templom átalakítását 1697-ben kezdték el Linzi Ottó kapucinus atya irányításával, majd 1716-ban Árpád-házi Szent Erzsébet tiszteletére szentelték fel az elkészült templomot. A templom és rendház a szabadságharc idején, 1849 tavaszán teljesen leégett. 1854 és 1856 között Reitter Ferenc irányítása mellett épült újjá. A következő nagyarányú restaurálás 1926–1929 között történt Schömer Ferenc építész irányítása alatt. A második világháború után, a szerzetesrendek feloszlásáig a kapucinus rend tagjai használták a kolostorépületet, később a rendházat államosították, irodákat alakítottak ki benne. 1994-ben alakult meg a Szent Benedek Bencés Általános Iskola és Gimnázium, amely a korábbi kapucinus rendházban, a Fő utca 30. szám alatt működött 2010-ig. Napjainkban Monastery Boutique Hotel Budapest néven négycsillagos, 47 szobás szállodaként üzemel.

1990. december 27-i kormányülés

Ismét az 1991. évi költségvetés országgyűlési tárgyalásával kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter ismerteti az Országgyűlés Költségvetési Bizottságának döntéseit a kiadás csökkentésére, illetve növelésére vonatkozólag. A Bizottság 29 milliárd kiadáscsökkentést javasol, és erről kell döntenie a Kormánynak, bár nem javasolja, hogy a Kormány egy új kiadáscsökkentő csomagtervvel álljon elő.

Boross Péter belügyminiszter mindehhez hozzáfűzi, hogy ezeknél a tételeknél a törvényhozó hatalom feladván a hatalommegosztás elvét, nagyon mélyen és részleteibe avatkozik be a végrehajtó hatalomba. Ennek mindenképpen aláhúzottan hangot kell adni, mert olyan tételekhez akar nyúlni, amelyek lényegében az államigazgatás, tehát az igazgatási szféra kompetenciájába tartoznak.

Többen hozzászólnak még, elmondván, hogy miért kizárt további kiadáscsökkentés a tárcájuk vonatkozásában.)

Antall József: Azért engedd meg, hogy közbevágjak. Multkor is közbevágtam, amikor a külügyminiszter adta elő ebben a formában. Engedd meg, hogy most közbevágjak itt. Ennek a kormányülésnek nem az a célja, ugyanis azon már túl vagyunk, hogy a miniszterek saját magukét mondják el mások részére. Mindenki tudja, a honvédelmi miniszter is el tudja mondani, mindenki el tudja mondani a saját tárcáját, az oktatásügy is, a nemzeti megújulás programjában valamennyi ágazat benne van. Most nem hiszem, hogy ezt így el kell mondani. Most nem a minisztereknek kell egymással vitatkozni. Itt arról van tulajdonképpen szó, hogy a költségvetés keresztül tud-e menni a parlamenten, vagy nem tud keresztül menni, és az elfogadás érdekében mit tudunk vállalni. Tehát azt kérem megmondani, hogy mit tudunk vállalni, mert minden miniszter kedvet kap különben, hogy elmondja ugyanazt, hogy mi van a mezőgazdasággal, mi van akkor, ha nincs közbiztonság, ha nincs honvédelem. Teljesen egyetértek veled is, mindnyájatokkal egyetértek, no de nem erről van szó. Technológia és kutatásfejlesztésre ugyanez érvényes, hogy ha előre akarunk jutni. Mindnyájan tudunk érvelni, de ezt ne egymásnak tegyük, ne azt mondjuk el, amiben mindnyájan azonos cipőben vagyunk. Itt egyszerűen egy „prokrusztész ágyba”¹¹⁰ fektetnek bele bennünket, és legfeljebb fel lehet tenni a kérdést, hogy átadjuk-e a kormányzást, vagy nem. Ez a kérdés.

¹¹⁰ Prokrusztész a görög mitológiában Poszeidón fia, az Athénból Elefszínába vezető út rablója. Áldozatait az ágyába fektette és megkínozta. Ha áldozata nagy termetű volt, és kilógott az ágyból, akkor levágott belőle, hogy éppen beleférjen. Ha alacsony volt, akkor addig nyújtotta, míg az ágygal azonos hosszúságú nem lett. Soha senki nem fért be pontosan, mivel titokban két ágya volt.

(Kádár Béla nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere ezzel egyetért, ennek ellenére kifogásolja, hogy nem azonos mértékben vágtak az egyes tárcák vonatkozásában, és a külügy privilegizált helyzetben volt.)

Antall József: Nem hiszem, hogy a Külügyminisztériumnak jobb kapcsolata van a Pénzügyminisztériumhoz, mint a külgazdaságinak, vagy befolyást gyakorolt volna e tekintetben. Én pedig a külgazdasági minisztériumot mindenkor védtem minden ellentétes véleménnyel szemben, és elfogadtam a stratégiai jelentőségét.

(Kádár Béla ennek ellenére fenntartja a véleményét, hogy a tárcája a vesztes csapatba tartozik. Még többen hozzászólnak vitatva a bizottsági javaslatok indokoltságát.)

Antall József: Én azt kérem, hogy azt fogja fel a Kormány, hogy most ne Kormánon belül folytassuk egymással a vitát, és ezért is szoltam közbe. Tehát ne egymásra mutogassunk. Itt arról van szó, hogy – majdnem azt lehet mondani, pártállástól való különbség nélkül – a képviselőkben egyrészt szerepet kap egy ellenzéki attitűd, amiben leélte nagy része az életét, és az egész magyar társadalom ellenzékiisége az egyik kiindulási pont. A másik a mindenkori államellenessége. A harmadik, sokkal erősebb a kommunista évtizedek mentalitást deformáló hatása, mint ahogy itt általában az emberek hiszik. A legnagyobb antikommunistákban kommunista reflexek működnek. Szemben állnak mindennel. Amit a Béla elmondott abban teljesen igaza van, de a képviselők nincsenek ebben a stádiumban és fokon, hogy felfogják, hogy először valamit meg kell termelni ahhoz, hogy el lehessen osztani. Pillanatnyilag nincsenek. Ne egymást marjuk, mert ezzel nem megyünk semmire a jelen pillanatban. Ez sehova nem vezet. Itt ténylegesen arról van szó, hogy a képviselők, az MDF-képviselők, ugyanúgy a kisgazdák és a kereszténydemokraták, tehát a kormánypárti képviselők sokkal inkább közvetítik ezt a közhangulatot, mint bizonyos értelemben, ha úgy tetszik a szocialista párti volt kormányzati szerepet betöltött képviselők. Azok sokkal pontosabban tudják, hogy miről van szó, de miért lennének olyan szívélyesek hozzánk, hogy ezt kifejezésre juttassák, hogy ők tudják, hogy nem lehet másképp. A Fidesznek az agytrösztje pontosan tudja, hogy itt miről van szó, de ezt az ellenzéki pozíciót nem hagyják ki. Ez nem racionális vitáknak a versengése. Az SZDSZ-nek a közgazdász- és egyéb ideológiai agytrösztje pontosan tudja, hogy miről van szó, esetleg pontosabban, mint az MDF-nek az ideológiai irányultsága, amelyik ez ellen szól. Erről van itt tulajdonképpen szó. Jelenleg viszont arról, hogy mi mint Kormány felelőséggel tartozunk a tárcákért, amik ágazatokat fejlesztenek, és ennek a végig-harcolásáért. De végső fokon a kormányzatnak abban a kérdésben kell állást foglalni, hogy mint kormányzat ezen keretek között megkísérli-e ezt végigvinni. Egy biztos,

a költségvetésnek van egy költségvetés-politikai kihatása, hogy minden miniszternek bármelyik tárcánál az a lecsökkentett költségvetés, amit kap, egy nagy újragondolási feladatot jelent. Ez az újragondolási feladat az, amivel tulajdonképpen a lekem mélyén egyetértek, mert e nélkül a kényszerű helyzet nélkül senki nem gondolja újra a tárcájának a belső erőviszonyait, tárcájának a feladatait, ez nem menne másképp végbe. Ez a kényszerű helyzetnek az egyetlen optimista hangvételű értékelése lehet, mert ha ez nem történik meg, és mindenki megkapja, amit kért, változatlan marad minden. Ez rajtunk kívülálló ok, amit mondok, tehát nem azért, mert én megterveztem ezt, csak azt mondom, hogy ennyi haszna van. Mint ahogy a taxisblokádnak¹¹¹ is volt bizonyos haszna, legalább az érdekvédelmi szervezeteknél egy szempontból, és más szempontból is, mert sok mindenre rávilágított. Ennek az egy dolognak, hogy most kényszerhelyzetbe került mindenki, egy biztos, aki a tárcájánál a kényszerhelyzetet nem gondolja át, és nem próbál maximális változtatásokat végbevenni, ami aztán kormányzati szinten kell, hogy szintetizálódjék, az nem alkalmas a feladatára, hiszen nem tudunk mit csinálni. Most tehát arról van szó, hogy ebben a válsághelyzetben mit tudunk csinálni, hogy megteremtsük azokat a kereteket, hogy a kényszerhelyzetben belül megpróbáljunk elindulni egy negyedévi felülvizsgálati lehetőséggel élve. Mindnyájan el tudjuk mondani, én is elmondhatom a parlamentben a szavazás előtt, hogy miről van szó a belügytől a honvédelemig. Mindenki elmondhatja, minden ágazat. A nemzeti megújódás programja természetesen stratégiai távlatban mást mond, mint amit ebből a költségvetésből meg lehet teremteni.

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter kérdésére válaszolva Kupa Mihály elmondja, hogy a 12%-os csökkentés valamennyi államhatalmi szervre – az Alkotmánybíróságtól a Számvevőszékig, beleértve magát az Országgyűlést is – vonatkozik. Mindenki tanúsítson önmérsékletet.)

Antall József: A Költségvetési Bizottságban ezt már ott fel lehet vetni mint kérdést. Eleve egy elegáns kérdésben fel lehet tenni, hogy mindezen csökkentések, amelyek

¹¹¹ 1990-ben megduplázódott az olaj világpiaci ára, aminek következtében Magyarországon a benzin esetében 65, a gázolajnál pedig 90 százalékos áremelésre került sor. A drágulás elleni tiltakozásul a taxisok és a fuvarozók három napra megbénították Budapestet és az ország legtöbb városát. A tiltakozás október 28-án, az Érdekegyeztető Tanács ülésén elfogadott kompromisszum után fejeződött be. Ennek értelmében a Kormány október 29-én 12 forintra csökkentette a megemelt benzinárakat, és ígéretet tett arra is, hogy a demonstráció résztvevőit nem vonják felelősségre. A taxisblokádnak háttéreseeményeinek teljes feltárása a mai napig nem történt meg, bár kísérletek történtek, mint például a *Blokád* c. filmben is.

a végrehajtó hatalomra vonatkoznak, ez önmagára, a parlamentre véve is vonatkozik-e? Ez a kérdés felvetődhet a parlamentben a parlamenti képviselők részéről is.

(Siklós Csaba még felveti, hogy nekünk annyi képviselőt, akivel még lehet frakcióülésen beszélni, meg kell győzni arról, hogy fogadják el a Kormány előterjesztését, és a Kormány mellett szavazzanak.)

Antall József: Ezért hívtam fel a figyelmet a miniszterek és a politikai államtitkárok szerepére a kormánypárti frakciókban. Sajnos ez nem működött az elmúlt időszakban, s legalább a politikai államtitkároknak a frakciókban folyamatosan tevékenykedni kell. Ez az egyik feladat, megerősíteni a koordinációt, mert nem lehet, hogy a frakciók teljesen elkülönülve, külön életet éljenek. Ez mind megindokolható időhiánnyal és a tűzoltással, de a frakcióüléseken való részvétel az nélkülözhetetlen. Ez az egyik tanulsága ennek a félévi időszaknak a saját kormányzattal kapcsolatban is.

(Kupa Mihály megígéri, hogy mindezt el fogja mondani. Egyet viszont nem tehet meg, és ezt nem is akarja, hogy a képviselőket politikailag kioktassa.)

Antall József: Nem is lenne helyes, mert ezt a hatalom arroganciájának veszik rögtön. Én még a Békési úrral is nagyon nyájas vagyok, ami nagyon nehezemre esik. Megkérdezem a Nemzeti Bank elnökét mint meghívott szakértőt, hogy mi a megjegyzése a Költségvetési Bizottság javaslatához, miután itt most szembesültünk ezzel. Fontosnak tartom, hogy elmondja a véleményét, hogy mit szól a Költségvetési Bizottság állásfoglalásáról.

(Surányi György egyetért azzal, hogy eléggé esetlegesek a javaslatok, és ebből komoly koncepció nehezen alakítható ki. Például elfogadhatatlannak tartja a központi államigazgatás kiadásainak 12,5%-kal történő csökkentését. Meggyőződése, hogy nemzetközi összehasonlításban a magyar központi közigazgatás borzasztó alacsony létszámú és költségigényű. Elmondja, hogy sajnos nem szavazták meg Magyarország részére a 700 millió dollár hitelt, ugyanis nem érzik, hogy olyan sürgős szükség lenne rá. Szerinte rövidlátók a nyugati kormányok. Nem érzékelik, hogy Magyarország esetében fillérekből meg lehetne oldani – már az ő szempontjukból – a rövid távú gondjainkat.)

Antall József: Mindenképpen erre a kérdésre térjünk vissza a költségvetés megszavazása, vagy meg nem szavazása után, és ezt külön a kormányokkal letárgyaljuk, majd megtaláljuk erre a megfelelő formát.

(Még néhány hozzászólás után.)

Antall József: Még mindenképpen arra van szükség, hogy a frakcióban a pénzügyminiszter úr ismertesse, ameddig eljutunk. Még egyszer szeretném elmondani azt, hogy arra kell koncentrálni, hogy most 30-án szavazzák meg a költségvetést. Vagy élére kell állítani a kérdést. De az egy tarthatatlan dolog, hogy ebben a frakciók ne támogassanak bennünket, ezért világosan kell beszélni. Én még egyszer elmondom azt, hogy sajnós a frakciók külön életet éltek, mert a miniszterek és államtitkárok ritkán beszéltek velük. Egy bizonyos elkülönülés minden területen érvényesült, ezen a sajnálatos módon változtatni kell. Most már nem érdemes rajta e pillanatban vitakoznunk. Meg kell próbálnunk meggyőzni őket, és utána ezt keresztülvinni, és azután lehet majd sok mindent csinálni. Mindjárt visszaadom a pénzügyminiszter úrnak a szót, és szeretném lezárni a kormányülést. Itt tulajdonképpen a stratégiában próbáljunk megállapodni. Az egyik kérdés az, hogy a pénzügyminiszter viszi az ügyeket az elejétől kezdve. Most már beleélte magát annyira a pénzügyminiszter úr, hogy már át tudja venni és tudja vinni tovább az ügyeket. Egy. Kettő: ha a Költségvetési és a Gazdasági Bizottság a Kormánnyal egyes tételeknél egységes álláspontot foglal el, nem az egészben, mert az reménytelen, de bizonyos esetekben, akkor ott esély van arra, hogy a parlamentben azok simábban mennek keresztül. Ha csomagjellege van, vagy egyeztetett álláspontok vannak, ki tudja megmondani azt nekünk – nem tudom Király Péter tudja-e –, hogy melyek azok a javaslatok, amelyeket vissza kellene vonatni? Ha ezt tudjuk, akkor meg kell egyezni a képviselővel, és azt mondani, hogy ebbe be van építve. Ez egy technikai kérdés, amit megkísérélhetünk, hogy vonják vissza. Ezt előre nem tudjuk garantálni, motivációk ismeretének hiánya miatt, hogy ez sikerül is, de mindenesetre megkísérelnénk ezt. Mikorra kaphatunk egy ilyen listát? A frakcióülésre.

1991. ÉV

1991. január 10-i kormányülés

Az ár-, pénzügyi és szociálpolitikai intézkedésről szóló kormányközleménnyel¹¹² kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter közli, hogy ez a kormányszóvivővel is már leegyeztetett anyag. Egyetlen kérdése van, hogy a gyógyszerügy is kerüljön-e bele.

Surján László népjóléti miniszter ezzel óvatosan bánná, ezért szerinte csak utalás legyen a gyógyszeráremelkedés vonatkozásában a piaci viszonyokra, valamint arra, hogy ez még érdekegyeztetésre kerül.

Ezt követően vita alakul ki arról, hogy ez a közlemény tájékoztatására hol és mikor hangozzék el, illetőleg hogyan kerüljön kifejtésre.)

Antall József: Na most, ha összejön ez az anyag, akkor ennek a végleges megszövegezésénél, kvázi az eladhatóságánál ehhez ellenérvek és kiegészítő anyagok kellenek. Tehát kell egy érvrendszer, hogy eladható legyen a különböző sajtótermékeknek. Ehhez összehasonlításokra is szükség lenne, olyanra, hogy mi történt a Szovjetunióban, mi történt Romániában, ezekben az országokban mennyivel emeltek, vagy hogy Csehszlovákiában ez idő alatt mi történt. Tehát azt állandóan hangsúlyozni kell minden beszélgetésnél, hogy itt nem csak speciális magyarországi viszonyokról van szó, és ne az előzményekhez hasonlítsák az árakat, hanem a környezethez. Azt nem tudom, hogy melyik tárca tudja ezt összehozni, vagy hol áll rendelkezésre egy olyan gárda, akik ezt ebben az irányban is meg tudják fogalmazni, mert megint félő, hogy enélkül a legjobb szereplőkkel is itt a televízióban felsülünk, nem fogjuk tudni elmagyarázni, ezért kellenek ezek az anyagok, ráadásul úgy, hogy ez mindenkinek a rendelkezésre álljon, és ezt folyamatosan kellene biztosítani.

¹¹² A kormányközlemény *A kormány közleménye a hatósági fogyasztói áremelésekről, egyes pénzügyi és szociálpolitikai intézkedésekről* címmel 1991. január 12-én jelent meg, s jelentős drágítás jelentett be az élet szinte összes területén.

(A nyilatkozat tartalmához is többen hozzászólnak, köztük Surján László, aki szerint a nyilatkozatban ki kell hangsúlyozni, hogy egy bizonyos kereskedelmi aktivitásnak, illetve lobbizásnak a megtörése irányában mozdulunk és kell mozdulnunk.)

Antall József: Azt minden esetben el kell mondani – a korábbi általános interjúkban elmondtam én is –, hogy itt a monopóliumok megtörése, versenyeztetés a cél. Azt is el kell mondani, hogy az áremelkedés nem mind kormányzati intézkedés kérdése, ugyanis az emberek még mindig azt hiszik, hogy ezekben a kérdésekben még most is kizárólag a Kormány dönt, és nem veszik tudomásul, hogy a piaci viszonyok teremtették meg ezt. Ezt el kell mondani, hogy piaci viszonyok teremtették meg ezt a helyzetet, és ez a szomszéd országokban is bekövetkezett, ahol áttértek a piacgazdaságra. Ki kell hangsúlyozni, hogy ott az árak milyen mértékűek, nem tudom, hogy hányszorozódtak meg. Tehát ebben az irányban kellene az érvrendszert kidolgozni, és a kifejtésre, magyarázatra felkért minisztereket nem azért jelöltem ki, mert én nem kívántam ebben most részt venni, merthogy el akarom kerülni az esetleges népszerűtlenséget, hanem ezért, mert még mindig szükségessé válhat egy további menet, amikor már nekem kell megszólalnom ebben az ügyben.

(Surján László megjegyzi, nem kell minden adut kijátszani, ez teljesen világos.)

Antall József: Tehát félreértés ne essék, én nem szoktam kivonni magamat a kényes ügyekből. Tehát nem ezért nem szólok én most meg. Első menetben még jöhet egy öbölváltság is, tehát nem lehet tudni, hogy milyen kritikus helyzet áll elő ugyanezekben a napokban.

(Für Lajos honvédelmi miniszter felveti, hogy a nyilatkozatok során ne csak a rosszat mondjuk el, hanem mutassuk meg az alagút végét is.)

Ezzel egyetért Surján László, aki hozzáfűzi, hogy érzékelteni kell, hogy egyszerre kell a piacgazdaságra áttérni, egyszerre kell a rubelről a dollárra áttérni és az ártámogatásokat leépíteni.)

Antall József: Szóval ezeknek mindenképpen benne kell a szövegben lennie. Én azt tapasztaltam az eddigi beszédek során, hogy ősi dolog, de háromszor, ötször el kell mondani dolgokat. Tehát ne higgyük, hogy ami nekünk evidens ebből, az más számra is az. Azt újra el kell mondani, és benne kell lenni az alapszövegben, abban az alapszövegben, ami remélhetőleg megjelenik a sajtóban egészében, mert ezt sokan fogják olvasni. Kézről kézre fogják azt a számot adni, ezért ebben legyen benne újra minden, tehát benne legyenek ezek a külső gazdasági hatások is. Egy-két mondat, nem

túl sok, de ez ki legyen egészítve egy ilyen emocionálisan is eladható szöveggel. Ami nekünk már természetes, nem természetes még mindig a közvéleménynek, és az, amit Für Lajos mondott, azt pedig abban a formában, hogy tényleg a fordulatot most hajtjuk végre. Ha nem is mondhatjuk azt, hogy már kifelé megyünk, de a fordulatnak és a piaci viszonyokhoz igazodása a magyar gazdaságnak benne kell lennie. Most ez egy ilyen jelentős szakasz, és ennek ez az ára, és az árak csak utána tudnak lemenni. Szóval ezt valahogy el kell mondani. Megígértük, hogy megmondjuk, hogy a legrosszabbat is megmondjuk, ezért most ezt is megmondjuk, és azt is, hogy mit várhatnak, hogy feltehetően mi lesz még év közben.

(Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter a közlemény nyelvezetét kifogásolja, mert szerinte túlságosan „közgazdaságiul” szól, sokan nem fogják megérteni. Példaként említi a következő mondatot: „a Kormány kiemelt jelentőséget tulajdonít az inflációs várakozások lehűtésének”).

Antall József: Szóval ez, mondjuk, nyilván szónoki fordulat, érti Andrásfalvy miniszter úr is, hogy mi a lehűtés ebben az esetben, de ténylegesen ezt úgy kell megmondani, hogy most még az infláció fokozódik, még ugrik, ez tetőzik, de majd utána, az év folyamán elindul lefelé, ha nem következik be valami rendkívüli esemény stb. Szóval ilyen formában, tehát magyarul, népszerű nyelvre le kell fordítani. Lehet aztán írni még ebből esszét, mindent lehet írni több társadalmi, műveltségi réteg szerint csoportosítva.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter javasolja, hogy tudatosítani kellene, hogy vannak olyan árnövekedések, amelyeket például a rosszul működő kereskedelem gerjeszt. A termelő nem akarja növelni az árat, sőt esetleg csökkenteni akarja, de nem tudja, mert a kereskedelem legyengült. Tehát el kell választani a felelősséget.)

Antall József: Hát ezt világosan meg kell mondani, hogy ez a cél, továbbá azt is, hogy mindenütt, ami van, az árak befolyása, a kínálat, a kereslet, a verseny stb., ez már nem az állam, nem a kormányzat által történik a továbbiakban. Támogatjuk mindazokat a lépéseket, amik az árak csökkenését eredményezik, így lerövidítjük az utat a termelőtől a fogyasztóig, erősítjük a fogyasztói érdekvédelmi tevékenységet stb. Szóval ezeket kell megpróbálni közérthetően, jól megfogalmazni. Itt azért mindjárt érdemes megemlíteni, hogy az Ipari és Kereskedelmi Minisztériumnak egy kereskedelempolitikai stratégiát kell ehhez egyeztetni a Pénzügyminisztérium árrendszerével és a tényleges kereskedelempolitikával, mert a szabad ár mellett azért elő lehet segíteni a monopóliumok megszűnését, mert az nem fog magától ilyen

gyenge piaci viszonyok mellett rögtön megtörni, azért azt lehet befolyásolni. Úgy-hogy kérem, hogy egy ilyen kereskedelempolitikai koncepciót a miniszter nagyon sürgősen terjesszen elő.

(Bod Péter Ákos kijelenti, hogy már dolgoznak rajta, mert jelenleg van most egy versenyellenes koncepció is, vagyis szükség van kartellelles, trösztellenes fellépésre is.)

Antall József: És ugyanez vonatkozik a termelő és kereskedelem viszonyára. Itt az alacsony termelői árak mellett óriásiak a fogyasztói árak, ezért ezeket kell befolyásolni. Azért mondom, hogy a liberalizáció nem azt jelenti, hogy itt ne lehetne bizonyos eszközöket igénybe venni.

(Szabó Tamás, a Pénzügyminisztérium politikai államtitkára változatlanul kifogásolja a közlemény tartalmát. Miután az áremelések nagy része majd az év folyamán történik, ezért a Kormánynak nem az áremelésekről kellene beszélnie, hanem azokról a gazdasági folyamatokról, amik voltak és lesznek. Szerinte nem szabad az összes rosszat egy kupacba összetolni, és ezt egyszerre tálalni. A közleményben olyanokra is kell utalni, hogy mi az, ami már eldöntött kérdés, mert a parlament eldöntötte, mi az, amiről még tárgyalunk, mi az, amiről még megegyezések történnek. Ezeket szét kell darabolni.)

Antall József: Én javasolom egyébként, hogy Szabó Tamás – aki a közérdek-egyeztető – a megfogalmazásban is vegyen részt az érdekegyeztetési ügyek kormány megbízottjaként. Pontosan tudja, hogy hol, milyen érzékenységekbe szoktunk ütközni az eladhatóság terén. Amit elmondott, ezt nem véletlenül mondta, hiszen ennek az egész gazdaságpolitikának és ennek az egész stratégiának az eladásában, ami ennek az évnek a feladata, ezek mind olyan fontos kérdések, hogy javasolnám, hogy ebbe őt kapcsoljuk be. Továbbá kérem figyelembe venni mindazokat a tapasztalatokat, amelyek már az előző áremelkedésnél is jelentkeztek. A pozitívumok kiemelésével, amit lehet, összehasonlítás, pozitívumok és kiegyenlítés. Szóval a sokkolás nagyon szép mint metodika, de ebben az esetben túl nagy a sokk ahhoz, hogy ez ne legyen benne, és a szöveget úgy kell elkészíteni, hogy ezt fogják olvasni. Szóval mi a megállapodás, hogy az MTI¹¹³ leadja az egész szöveget?

¹¹³ A Magyar Távirati Irodát (MTI) 1880-ban alapították, az iroda 1881 márciusában kezdett el működni. Fő feladata a sajtó friss hírekkel való ellátása volt. Elnökét/vezérigazgatóját a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök nevezte ki. 2010-ben a Magyar Távirati Iroda Zrt. nonprofit részvénytársasággá vált, az alapítói és a részvényesi jogokat nem az Országgyűlés és a Tulajdonosi Tanácsadó Testület, hanem a Közzszolgálati Közalapítvány gyakorolta, 2015. július 1-jén beolvadt a

(László Balázs kormányzóvivő megerősíti, hogy az MTI le fogja adni az egész szöveget, sőt másnap majd az újságok is.)

Antall József: Hát ebben nem vagyok olyan nagyon biztos. Egyébként azt egyáltalán nem tartanám rossznak, hogyha a Nemzeti Bank elnöksége sem neutralizálná ezen kérdésben, úgyhogy kérem a Surányit felhívni, Surányi is szerepeljen. Az nagyon fontos a Mester Ákosnál, hogy a Nemzeti Bank képviselve legyen. És még egy: az agrárszférát sem lenne szabad kihagyni élelmiszerek stb. kérdésében. Fontos itt is az összehasonlítás, még egyszer nem ismételtem el. És nagyon fontos az egésznek a szervezése. Tehát tulajdonképpen azt, amit Hajnal érsek mondott, hogy az egyház helyettesíti a rendőrséget, ez most tulajdonképpen azt a szerepet fogja betölteni. László Balázs mint szóvivő megszervezi az egész hétvégén, úgyhogy, ha itt bármilyen ütközés van, akkor rosszul szervezte.

1991. január 31-i kormányülés

A Világbank vállalati szerkezetátalakítási és privatizációs programjához szükséges döntésekkel és tennivalókkal kapcsolatban.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter tájékoztatja a Kormányt, hogy a Világbank felajánlotta a segítségét a magyar privatizációban, mégpedig annak a koncepciónak a keretén belül, hogy a privatizálandó vállalatokat szerkezetátalakítási program eredményeként lehessen magánkézbe adni. Ez egybevág azzal a korábban elhatározott kormány-koncepcióval, miszerint ne a mindenkori állapot szerinti vállalatokat adjuk el, ha egy mód van rá, hanem feljavított állapotban. A feladat végrehajtása igényelné a tartós állami tulajdonban maradó állami vállalatok esetében egy állami holding létrehozását.

A vitában többen hozzászólnak.)

Antall József: Ilyen állami holding létrehozására azt hiszem, az IRI¹¹⁴ is felajánlotta támogatását, egy ilyen állami holding működtetésére, és mindent, a teljes dokumen-

Duna Médiaszolgáltató Nonprofit Zrt.-be. 1990 és 1993 között Oltványi Ottó (1925–2011) volt az MTI vezérigazgatója.

¹¹⁴ Az Information Resources, Incorporated (IRI) 1979-ben Chicagóban alakult John Malec piackutató és Gerald Eskin, az Iowai Egyetem marketingprofesszora vezetésével. 1983-ban állami vállalatá vált. Az adatelemző és piackutató cég központja az Amerikai Egyesült Államokban található. A vállalat fogyasztói, vásárlói és kiskereskedelmi piaci intelligencia, valamint a fogyasztói csomagolt árucikkek (CPG), a kiskereskedelem és az egészségügyi ágazatok elemzésével látja el ügyfeleit.

tációt hajlandók átadni. Azt hiszem, hogy ez figyelembe veendő lenne, mivel az egy működőképes holding. Ebben a kérdésben ezért érdemes lenne ezt megfontolni, hogy hogyan és kivel csináljuk.

(Bod Péter Ákos felveti, hogy melyik intézmény vezérelje a privatizációs és az annál tágabb tulajdonreform ügyét? Ez lehet a PM mint gazdasági csúcsmisztérium, de lehet az Igazságügyi Minisztérium is, vagy bárki, akit a Kormány ezzel megbíz. De ezt el kell dönteni.)

Antall József: Azzal egyetérték, hogy itt a két elem keveredik. Tehát, amit Bod Péter elmondott, a konkrét ügy és az általános ügy. De az általános részében, amikor a Kormány megalakult, az a kérdés eldőlt, és az a koncepció, és nem hiszem, hogy mindenkor újra és újra fel kell hozni, hogy a Pénzügyminisztérium nem költségvetési minisztérium Magyarországon. Magyarországon nem használjuk a csúcsmisztérium kifejezést, ezt mindenki felejtse el, mert nincs csúcsmisztérium Magyarországon. Nem vezetünk be csúcsmisztériumot, mert a csúcsmisztérium fogalmával nem tudunk dolgozni a kormányzaton belül. Ez az egyik. Tehát sem népi szóhasználatban, sem egyéb szóhasználatban ilyen nincs. A Pénzügyminisztérium Magyarországon ellátja a pénzügyminisztérium klasszikus feladatkörét, amiben benne van a költségvetés is, és ellátja a gazdaságpolitikai stratégia kormányzati kialakítását. Tehát a Pénzügyminisztérium ellátja mindazokat a feladatokat, amelyek nem ágazati gazdaságpolitikai feladatok, hanem a gazdaságpolitikai stratégia irányítása. Ez már sokszor elhangzott. Van olyan modell, ahol külön közgazdasági minisztérium látja el ezt a feladatot. Ilyen feladat ellátásra is van modell, és tulajdonképpen tervgazdasági, tervgazdálkodásban így szerepelt Magyarországon a Tervhivatal, és valamikor a Gazdasági Főtanács,¹¹⁵ ahogy kialakult, de nem kívánom most elmondani visszamenőleg 45 évre. Nagyon pontosan el tudnám mondani a történetét, hogy hogy képzelték el 1945 májusában a magyar gazdaság csúcsmisztériumi irányítását, és hogyan alakította ki az akkori gazdasági koordinációval ellentétben a Kommunista Párt javaslatára a Gazdasági Főtanácsot Vass Zoltán, és hogyan alakult ki a Gazdasági Főtanácsból a Tervhivatal, és hogy alakult ki az a kettősség Magyarországon,

¹¹⁵ A Gazdasági Főtanácsot a gazdaság irányítására és az újjáépítés összehangolására hozták létre 1945. november 24-én. A miniszterelnöki rendelettel felállított Gazdasági Főtanács a kötött gazdálkodási rendszer bevezetésének eszközeivel, széles hatáskörben, önálló rendeletalkotási jogkörrel felruházva a nyersanyagtermelés, az energia- és élelmiszer-ellátás, a pénzgazdálkodás, az export-import szabályozása és a háborús jóvátétel területén hozott kormányzati döntéseket. Elnöke a miniszterelnök volt. Működését az 1949. június 3-i kormányrendelet szüntette meg, hatáskörét a különböző szaktárcák, az Országos Tervhivatal és az újonnan megszervezett Népgazdasági Tanács között osztották szét.

amelyik azt a klasszikus megoldást elhagyta, amit 1848 majd 1867 óta betöltött a Pénzügyminisztérium, Wekerle, és utána elmondhatom végig az egész korszakot. Elmondhatom a francia példát is, amit a francia pénzügyminisztérium és gazdasági pénzügyminisztérium jelent, vagy az angol kincstári kancellárnak a feladatkörét, amelyik a pénzügyminisztérium és a gazdaságpolitikai stratégia irányítója. Ez egy vita- és modellkérdés lehet addig, vagyis a Kormány megalakulásáig. Ez a kérdés viszont eldőlt, ezt már eldöntöttük akkor, amikor megalakult Magyarországon a Kormány, és összevontuk a Pénzügyminisztériumot a Tervhivatallal, és ezáltal a Tervhivatalt megszüntettük. Tehát a Tervhivatal a Pénzügyminisztériumba olvadt be, és tulajdonképpen az eredeti Árhivatal is. Tehát akkor ez a koncepció kialakult, és ennek a koncepciónak volt része az is, hogy a Gazdasági Kabinet elnöke a pénzügyminiszter. Itt az a tény, hogy a Miniszterelnökségen lévő Gazdaságpolitikai Titkárság, amelyiknek egy politikai államtitkár látta el a felügyeletét, és itt a miniszterelnök gazdaságpolitikai tanácsadói és a gazdaságpolitikai irányítási funkcióból egy kettősség alakult ki, ennek elsősorban személyi okai voltak.¹¹⁶ Kétoldalú személyi okai, hogy ez ebbe az irányba ment, és ez egy egészségtelen kettősséget alakított ki stratégiai szinten. De ez nem változtatta meg azt az alapvető kérdést, hogy a Pénzügyminisztérium feladata Magyarországon a Pénzügyminisztérium klasszikus feladatkörén kívül a gazdaságpolitikai stratégiai, a gazdaságpolitikai koordinációs feladat ellátása, vagyis mindazoké a feladatoké, amelyek nem a gazdasági ágazati minisztériumok feladatkörébe tartoznak. Ezt egyszer már rögzíti a Kormány egész felállása. Ezt a kormányzati filozófiai kérdést sokszor felvetették, és sokszor e mellett a megoldás mellett foglaltunk állást, amivel nem feltétlenül ért egyet nyilván minden gazdasági ágazatnak a vezetője. Ez van. Ezt a koncepciót hajtottuk végre azzal is, hogy megszüntettük a Miniszterelnökségen azt a Gazdaságpolitikai Titkárságot, amelyik a korábbi miniszterelnök-helyettesi szinten ellátott Medgyessy-féle csapat-

¹¹⁶ Az Antall-kormányban kezdetben két gazdaságpolitikai központ volt. Az egyik a Rabár Ferenc vezette Pénzügyminisztérium, a másik pedig a MEH-en belül, a Matolcsy György gazdaságpolitikai államtitkár irányítása alatt álló Gazdaságpolitikai Titkárság, ahol zömében a régi, állampárti államigazgatásban, kutatóintézetekben és bankokban dolgozó szakemberek dolgoztak. Bár a tárcák felügyelete nem tartozott a Gazdaságpolitikai Titkárság feladatkörébe, mégis szorosan követte az egyes minisztériumoknál folyó szakmai munkát, és a jelentősebb ügyekben – annak érdekében, hogy a kormányprogramban kitűzött célok, a Kormány döntései megfelelően érvényesülhessenek – szerepet vállalt. Annak ellenére, hogy Antall József kormányzásának legelején kijelentette, hogy a gazdaságpolitikai döntés-előkészítés vezetője és feje a pénzügyminiszter és a Pénzügyminisztérium, a Matolcsy György nevével fémjelzett titkárság igyekezett a gazdaságpolitika alakításában elsődleges és vezető szerepet betölteni azzal, hogy saját hatáskörébe kívánta vonni a Kormány közép- és hosszú távú gazdaságpolitikai stratégiájának a kidolgozását. Ez a konfliktus vezetett Rabár Ferenc pénzügyminiszter 1990. októberi lemondásához, majd decemberben Matolcsy György felmentéséhez és a Gazdaságpolitikai Titkárság megszüntetéséhez.

ból következett kormányzati téren. Ez tehát, ami ma Magyarországon van, és aminek érvényesülnie kell. Ez a klasszikus magyar pénzügyminisztériumi funkcióval egyezik, amit mindenkor ellátott minden korszak pénzügyminisztere, ha úgy tetszik, Kossuth és 1867 óta Wekerle és mindenkin keresztül, és ami megfelel a francia és az angol pénzügyminiszter, de számos más pénzügyminiszteri megoldásnak. Van, ahol a gazdaságpolitikai stratégiát, például Németországban, ahol volt idő, amikor összevonták e két funkciót, például Schiller alatt.¹¹⁷ De most nem kívánom ezt részletezni, hogy végre lezárjuk már ezt a vitát. Ezen tehát nem változtatunk. Úgyhogy, én úgy gondolom, hogy itt a konkrét kérdésben, ami felmerült, nyilvánvaló, hogy ami gazdaságpolitikai stratégiai koordinációt igényel, az a pénzügyminiszter feladata. Ehhez természetesen a Pénzügyminisztériumnak gazdaságpolitikai stratégiai funkciót is képviselnie kell. Ez a tárca magatartásától is függ, hogy ezt lássa el ebben az értelmezésben. Magyarul pénzügyi és gazdasági minisztérium, vagy közgazdasági minisztérium, ha mindent úgy kellene elnevezni, hogy minden benne legyen. Ez is egy örök vita, hogy egy minisztériumnak az elnevezésében feltétlenül tükröződni kell-e mindennek. Az újabb tárcáknál szokás mindent belevenni, hogy kifejezésre juttassa, hogy mi mindent lát el. Klasszikus tárcáknál viszont ezt nem szokták. A Belügyminisztériumban sincs benne az, hogy közigazgatási és rendőrmisztérium, vagy közigazgatási és közbiztonság. Nem kívánom most felsorolni, hogy hányféle lehetőség lenne, amit itt el lehetne mondani. Újabb tárcáknál, amelyek az identitásukat, az azonosításukat akarják elérni, azok hosszú neveket szoktak a világban mindenütt alkalmazni, mert el kell magyarázni, hogy mire terjed ki a hatáskörük. Klasszikus tárcáknál ez nem feltétlenül szükséges. Erről ennyit szerettem volna elmondani. Az egy másik kérdés, hogy az Igazságügyi Minisztériumnak mint minden jogalkotásért felelős minisztériumnak a jogalkotási törvény szerint minden minisztertanácsai előterjesztésnél, ha jogalkotás is történik, akkor ilyen vonatkozásban természetesen – teljesen mindegy most, hogy első vagy második helyen –, de mindenkor az Igazságügyi Minisztérium legalábbis másodikként ott kell legyen. A tulajdonreform kérdése egy olyan széles körű feladat, aminek van jogi és gazdasági jellegű vetülete, hiszen a tulajdon tárgya, az a gazdaság tárgyát is képezi egyben. Ebből következik, hogy a tulajdonreformnál nem tudunk mást tenni, minthogy az Igazságügyi Minisztérium elsölegesen nemcsak jogalkotói tárca, ezért a tulajdonreform kérdése az elsősorban egy igazságügyi kérdést jelent. Ezen belül következik a Pénzügyminisztérium funkciója. Tehát most azt kell eldönteni, hogy végig tudunk-e menni most ezen a határozati javaslaton, amelyik végeredményben nem egy kormányhatározat. Itt

¹¹⁷ Karl Schillerre való utalás, aki 1966 és 1972 között a Német Szövetségi Köztársaság gazdasági, 1971 és 1972 között pénzügyminisztere volt.

praktikus dologról van szó, amiben praktikusán kell nekünk most állást foglalni, hogy a felelősöket kijelöljük. Tehát nem végleges döntéseket hozunk, mert a döntési javaslatot az itt felelősként kijelöltek előbb kidolgozzák. Az, amin vitatkozni lehet, az tulajdonképpen csak azután következik be, hogyha ezeket a feladatokat az egyes pontoknál feltüntetett felelősök ellátták. Ezért még egyszer úgy teszem fel a kérdést, abban egyetértünk, hogy első lesz a tulajdonreform, hogy egy elvi jellegűvel kezdjük? Ez ellen van észrevétel? Nincs. Ha úgy vetjük fel a kérdést a felelősöknél, hogy mindenképpen az elsődleges felelős az Igazságügyi Minisztérium és a Pénzügyminisztérium kell, hogy legyen. Tulajdonképpen mivel tulajdonról van szó, és ha most távlatilag vizsgáljuk ezt a kérdést, akkor itt lehet azt a fogalmat használni, hogy ebben az érdekelt tárcák bevonásával, mert akkor nincs vita arról, miért a népjóléti vesszük be, más szempontból miért nincs benne a közlekedési. A művelődésének is vannak vállalatai, tehát itt vég nélkül mehetünk akkor. Ebben tulajdonképpen a felelős kötelessége, a két felelős kötelessége valamennyi érintett tárcával ennek a koordinálása, mert különben akkor nyilvánvaló, hogy nincs megállás. A vállalatok állami tulajdonlási formáiért, a privatizációért stb. az Állami Vagyonügynökség a felelős a gazdasági tárcák bevonásával. Az a kérdés, hogy az Állami Vagyonügynökség igazgatótanácsa a felelős, vagy a Vagyonügynökség?

(Isépy Tamás igazságügyi politikai államtitkár kéri, hogy ezt ne nevezzük tulajdonreformnak, mert ez csak egy szelete a tulajdonreformnak. A tulajdonreform a Ptk. általános részében magántulajdont is érint, itt viszont lényegében az állami tulajdon működtetéséről, a rendelkezési jogról van csak szó.)

Antall József: Jó, akkor legyen a következő, úgyis kell egy szünetet tartanunk, amikor más kérdések is vannak. Akkor ezt a részét kérem megfogalmazni, és addig is próbáljunk továbbmenni.

(Több hozzászólást követően.)

Antall József: Az elején is utaltam az IRI-re, mert az IRI a tárgyalásokon külön felajánlotta, hogy ingyen és bérmentve átadja az említett iratokat. Van ennek egy stratégiai üzletpolitikai indoka is, vagy oka is. Az ok mindenesetre az, hogy ezt Andreotti, szóval miniszterelnöki szinten is felajánlotta, hogy ezt segítségnek szánják, hogy egy ilyen modellt bemutassanak, és hogy a működés elindításához még szakértőt is hajlandók küldeni. Úgyhogy ezzel nem élni nagy hiba lenne, és ez egy tényleg működő forma.

(Kodolányi Gyula, c. államtitkár, a Miniszterelnök Tanácsadó Testületének vezetője megjegyzi, hogy Goldman Sachs-bankház¹¹⁸ egyik munkatársa is, aki a spanyol holding létrehozását végezte, nagyon szívesen, ingyen végezne ilyen munkát Magyarországon.

További hozzászólásokat követően.)

Antall József: Hát azt hiszem, az alapkérdés az, hogy le kell vonni azokat a tanulságokat, hogy túlmenően a kincstári vagyonton, túlmenően bizonyos infrastrukturális vállalkozásoknál, ahol még nem dőlt el, például a közlekedés területén, a közlekedési tárcához tartozó számos állami vállalatnál, hogy tényleg milyen arányú rész vagy az egész privatizációja jön egyáltalán létre, vagy marad-e tisztán állami vállalat, ugyanis az megint egy másik kategória. Az, hogy a Vagyonügynökség tényleg privatizál, ez szabályozva van. A kérdés tulajdonképpen az, hogy akár akarjuk, akár nem, azt tudomásul kell venni, hogy tartósan be kell rendezkednünk piaci körülmények között működtetett állami vállalatok létre. Ez nem jelenti azt, hogy mi nem a privatizáció mellett vagyunk, vagy az egész privatizációs stratégiánk nem az, hogy változatlanul megmaradjanak az állami vállalatok. Mindegy, hogy most mondunk-e százalékot, hogy a 70%-át akarjuk privatizálni három, öt vagy hét év alatt, ugyanis számolni kell azzal, hogy nem vagyunk erre képesek, hiszen az angolok is az ágazatokat nem voltak képesek gyorsan privatizálni. A franciák is ágazatokat államosítottak, és csak a nagyvállalatokat akarták privatizálni, és mégis évek teltek el, ameddig privatizálni lehetett. Tehát nekünk piaci körülmények között állami vállalatokat kell működtetni. Na most ahhoz, hogy piaci körülmények között állami vállalatokat működtessünk, ezeket nem lehet csak átmeneti állapotban tartani, mert az szükségszerűen a működőképességüket rontja, és a gazdasági stratégiájuk hiányozni fog ezeknek a vállalatoknak. Nemhogy rontja, hanem javítja egy későbbi privatizálás esélyeit, ha piaci körülmények között tudunk állami vállalatokat működtetni. Ha mindez így van, akkor tulajdonképpen ennek a kezeléséről van szó, és azt hiszem, hogy ezt tudomásul kell venni, hogy ilyen piaci körülmények között működtetendő állami vállalatok a magyar gazdaságban még meghatározatlan ideig lehetségesek. Na most, ha ez így van, akkor ehhez kell megtalálni a technikát. Az Állami Vagyonügynökség nyilvánvaló, hogy a privatizálásra koncentrál, tehát az a feladata. Tehát változatlanul úgy gondolom, hogy ebben a meghatározott feladatkörben a feladatok gyorsítása stb.

¹¹⁸ A Goldman Sachs befektetési bankot és pénzügyi szolgáltatót 1869-ben Marcus Goldman alapította meg. Székhelye New Yorkban van. A cég 1896-ban lépett a New York-i tőzsdére, 1986-tól a londoni és a tokiói tőzsdén is kereskednek a részvényeikkel. A bank befektetésekhez, értékpapírokhoz, vagyonkezeléshez, kockázatkezeléshez és brókeri tevékenységhez nyújt szolgáltatást. Napjainkban a világ egyik legnagyobb befektetési bankja, az amerikai állampapírpiacon elsődleges kereskedője.

mellett az alapvető struktúrának a megváltoztatására nincs szükség. Ebből következik, hogy ezt a holding-¹¹⁹ kérdést kell tulajdonképpen akkor eldönteni, hogy a tartósan piaci körülmények között működtetendő állami vállalatoknak a fenntartására ezeket a holdingokat létre kívánjuk hozni vagy nem. Ez az alapvető kérdés. Miután, azt hiszem, hogy nincs más, ennél jobb technikája ennek nincsen. Leválasztottuk természetesen a kincstári vagyont, leválasztottuk a költségvetési szervek által működtetett vállalatokat stb. Nem ismételtem meg, így tehát akkor ezekről az iparvállalatokról van szó. Ebben a kérdésben kell akkor döntést hoznunk, de most még csak egy elvi döntést, hogy ilyeneket akarunk-e erre, a kifejezetten piaci körülmények között működtetendő, még meghatározatlan ideig állami vállalatként működő körre. Ehhez kérem a pénzügyminiszter úrnak és az iparügyi miniszter úrnak a megjegyzését. Tessék.

(Mindkét miniszter egyetért a miniszterelnök által elmondottakkal, azzal, hogy a piacgazdaság mellett az állam gazdasági formában megjelenő szerepvállalása hogy fog alakulni, és hogy kellenek ilyen holdingok.)

Antall József: Miután Botos miniszter asszony visszatért, most, amit kérdezni szeretnék a holdingoknál, ha mi az IRI-vel e tekintetben kapcsolatba lépünk, és kérjük a támogatást, és ezt modellként alkalmaznánk, akkor itt felmerül, hogy ágazati és nem tudom, milyen holdingok jönnek létre. Ezeknek a holdingoknak a működőképességét a vezetőik szerint jelentékeny mértékben az segíti elő, hogy nem ágazatiak, hanem sokfélével foglalkoznak. Tehát ez az egyik része. Tehát véget kell vetni annak, hogy egy típusú a gazdaság, ami itt bekövetkezett a tervgazdaságban, amivel tulajdonképpen nagyon rossz irányba fejlődött. Ami a kisparaszti gazdaság nagy előnye szokott egyébként mint modellben lenni, hogy sokirányú volt. A másik dolog, hogy az IRI-ben bank is van, iparvállalatok és bankok is vannak. A legellentétesebb gazdasági vállalatok szerepelnek az IRI keretében, bankokat vonnak be, tehát minden együtt van. Tehát nekünk, ha egy ilyen holdingot akarunk létrehozni, és ezt piaci körülmények között akarjuk működtetni, ezt a modellt kell követni. Ennyit szerettem volna mondani, hogy ezzel egyetértünk-e? Tehát a bankszférának – magyarul, miután évtizedeken keresztül okultak –, tehát a finánciókének a bűnös összefonódása az ipari tőkével. Kérem szépen a negatív marxista tanítást pozitív értelemben használni.

¹¹⁹ A holding egy vagy több leányvállalat felett álló központi cég, amelynek célja ezen leányvállalatok irányítása, koordinálása és vagyonának kezelése, amelyek részben vagy egészben a tulajdonában állnak.

(Bod Péter Ákos kéri, hogy a Kormány tájékoztatásként fogadja el az előterjesztést, és vegye tudomásul, hogy folyik a befektetőholding szervezése. Ezt a Kormány tudomásul veszi.)

A tejtermelők képviselőivel történt tárgyalással kapcsolatban.

(Gergátz Elemér földművelésügyi miniszter tájékoztatja a Kormányt a Szarvasmarhatenyésztők Szövetségének képviselői által a tejtermelők nevében átadott petícióról, akik bár hallottak a Kormány nevében bejelentett intézkedésekről, azonban már nem tudják leállítani a másnapi demonstrációt. Ennek ellenére a miniszter szerint a krízisen már túl vagyunk. Kéri a társminisztériumok vezetőinek a megértését és a segítségét, hogy ezen a súlyos helyzeten minél hamarabb jussunk túl, és a gazdaságban ne legyen zavar és gond.)

Antall József: Azt kérem a Kormány részéről, hogy nemcsak most a tej, hanem hús és egyéb kérdésben is, és elsősorban a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumát kérem, hogy vizsgálja meg az egyes külkereskedelmi vállalatoknál az exportlehetőséget. Különösen kérem nem úgy felvetni a kérdést, hogy milyen támogatást nem kapott meg a költségvetésből a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma, tehát nem ennek az érvrendszernek részeként kérem kezelni ezt az ügyet. Szó szerint kérem ezt így a minisztérium részéről tudomásul venni, hogy ebben az esztendőben ez nem lehet egyetlen érvrendszer része sem. A költségvetési törvény jelen pillanatban érvényes a minisztériumra, tehát a továbbiakban a minisztérium az adott kereteken belül felelős azért a saját feladatkörében, hogy ebben a kérdésben segítségére legyen a földművelésügyi tárcának. Ugyanez vonatkozik a belkereskedelem vonatkozásában is. Kérem elősegíteni a kereskedelmet is. Jó lenne, ha a földművelésügyi tárca kereskedelemben illetékes helyettes államtitkárát például bevonná ebbe a kérdésbe a kereskedelmi tárca, de ugyanígy a népjóléti tárca is. De el tudom képzelni a hadsereg beszerzésénél is ezt, és minden más kérdésnél. Akár elképzelhető egy ilyen átmeneti időszakban a hadsereg ellátásánál átgondolni a sorállomány ellátását, vagyis magyarul, iganak több tejet. Simán ebben a formában. Tehát vannak lehetőségek, akár a rendőri állomány esetében is. Mindennél tessék átgondolni ezeket a lehetőségeket, hogy mi van, és a földművelésügyi miniszter kapjon meg e tekintetben minden olyan átmeneti megoldáshoz támogatást, ami most segít. Stratégiai távlatban nyilvánvaló, hogy egyszerűen a piacok beszűkülése stb. mit jelent, és az állománycsökkentéstől kezdve milyen átalakításra stb. van szükség.

Az Egzisztencia Hitelről¹²⁰ szóló kormányrendelettel kapcsolatban.¹²¹

(A Kormány a kisvállalkozások ösztönzésére kívánja létrehozni az Egzisztencia Hitelt.)

Antall József: Két kérdést szeretnék érinteni. Az egyik az egy naiv kérdés. Nincs-e arra lehetőség, hogy a jelenlegi bankrendszerben egy bankot ebbe az irányba preferálni, amelyik a legnagyobb hajlandóságot mutatja, hogy ebben a kérdésben elvállalja tulajdonképpen azt a politikai célt, amit célul tűztünk ki? Itt van egy cél, az hogy olyanok is hozzájuthassanak az e-hitelhez, akit felsoroltunk. Van a kormányzatnak, a centrumkoalíciónak egy újratereztető, nem régi értelemben vett középosztályt teremtő politikai szándéka, amelyik a tulajdonnak a kiszélesítését akarja. Magyarul a kisiparosból újra akarjuk teremteni a kiirtott magyar középréteget az új XX. századvégi formában. Ez a mi politikai stratégiai célunk. Azt hiszem, ebben mindenki egyetért. Tehát ezt kívánjuk megteremteni. Ennek érdekében született részben az előprivatizációs törvény az összes hibájával együtt. Az Egzisztencia Alapteremtéssel is tulajdonképpen ez most is a mi politikai célunk. Van-e arra mód, ez már korábban is felmerült, és már akkor is a gazdasági szakértőinkkel és miniszterekkel történt beszélgetésben sokszor megkérdeztem, hogy nincs-e arra mód, hogy valamelyik bank ebbe az irányba menjen, mert egy banknak nem csak kockázatot jelentene, ha azt a bankot támogatnánk. Ha az államnak valamilyen eszközt be kell vetni ennél a kérdésnél, akár garanciális, akár egyéb dolgot, ha mi garantálunk valamit, akkor egy banknak lehet, hogy megérné a kockázatvállalást. Mert tulajdonképpen több esélye van egy banknak arra, hogy ezt sikeresen tudja végrehajtani. Ez is egy olyan kérdés, amit meg kellene fontolni. Hogyha itt az állam, a Kormány, a kormányzati politika, a pénzügy ennek az érdekében valamilyen szerepet vállal, akkor itt tulajdonképpen ezt a kérdést is fel lehet vetni. Ha nem csal az emlékezetem, erre is van példa a nyugati gazdasági újratereztető gyakorlatokban, hogy bizonyos népbankszerűségek csinálják ezt, és ez bizonyos értelemben nem a banki rendszer, tehát nem egyszerűen a bankok versenyének van kitéve. Lehet-e ilyen? Tehát tulaj-

¹²⁰ Az Egzisztencia Hitelt 1991-ben vezették be. Hazai befektetők számára kialakított hitelkonstrukció volt, melyet a programban részt vállaló kereskedelmi bankok és szakosított pénzügyintézetek folyósítottak pozitív eredményű hitelbírálatot követően a kedvezményezett számára. Egzisztencia Hitel csak az állami tulajdonú vagyonrész értékesítése esetén volt igénybe vehető, s az államadósság törlesztésére szolgált. A hitel forrása az MNB által nyújtott refinanszírozási hitel volt, kamata két részből állt: a refinanszírozási kamatból és a folyósító bankot megillető kamatrésből. A hitel folyósításához előírták a minimálisan megkövetelt saját erőt, melyet készpénzben vagy kárpótlási jegyben lehetett megfizetni. A megvásárolt vagyonrészt csak a hitelező pénzügyintézet hozzájárulásával lehetett eladni, az új adós – a vevő – szokásos banki ellenőrzése mellett.

¹²¹ 28/1991. (II. 21.) Korm. rendelet az Egzisztencia Hitelről és Részletfizetési Kedvezményről.

donképpen a kérdésem arra irányul, hogy elképzelhető-e egy ilyen megoldás, hogy a mai magyar bankrendszeren belül valamelyik bank ezt a feladatot kapja – egy vagy két bank –, és azt ebbe az irányba közvetett eszközökkel is támogatnánk. Mindenképpen ezt meg kellene teremteni.

(Botos Katalin tárca nélküli miniszter szerint, ha garanciát ad a kormányzat, akkor minden banknak ez üzlet. Ha azt kérdezzük, hogy tulajdonképpen külön garancia nélkül van-e olyan bank, amely erre utasítható, akkor arra a válasz az, hogy az csak teljesen, 100%-ig állami tulajdonú bank lehet, amelynél tudomásul vesszük az esetleges kockázatnak a profitra való hatását. Ilyet kijelölni csak akkor és olyat lehet, akinek nagy hálózata van, mert ez a vidéket is érintő kérdés. Szóba jöhetne az OTP,¹²² de a Postabank¹²³ már nem, mert nem 100%-os állami tulajdonú.)

Antall József: Tehát a feltett naiv kérdésem arra vonatkozik, hogy abban az esetben, ha ezt megtárgyalja a Kabinet, akkor ezt a szempontot azért figyelembe kellene venni. Ha itt az állam belép, azért itt nem feltétlenül kell az egész jelenlegi bankrendszer szemszögéből nézni, hanem csak egy bank szemszögéből. Az a bank, amelyik ezt a kockázatot vállalja, amelyik ilyen feladatot ellát, azt támogatjuk. Ez nagyon leegyszerűsíti a megoldást. Eredetileg is feltettük ezt a kérdést. Miután az OTP a legszélesebb hálózattal rendelkező magyar pénzintézet, ha ezt vállalja, akkor lehet

¹²² A mai OTP Bank jogelődje, az Országos Takarékpénztár Nemzeti Vállalat néven 1949. március 1-jén jött létre. Kezdetben takarékbetét gyűjtésével, állami kölcsönügyletek intézésével és hitelnyújtással foglalkozott. Az 1980-as évek végétől a vállalatok számára is megkezdte pénzügyi szolgáltatások nyújtását. 1990-ben részvénytársasággá alakult át. Részvényeit 1995-ben vezették be a budapesti részvénytőzsdére, magánosítása 1999-ben fejeződött be. 2003-ban kezdett el a régióban terjeszkedni; előbb Bulgáriában, majd Romániában. Ezt követte Horvátország, Szerbia, Ukrajna, Oroszország és Montenegró, később Albániában, Moldovában, Szlovéniában és Üzbegisztánban vásárolt meg helyi bankokat. 2022. december 31-én az OTP-ben a magyar tulajdonhányad 49,43% volt, a külföldi pedig 50,57%.

¹²³ A Postabank és Takarékpénztár Rt. 1988-ban alakult meg. 1990-ben elsőként a kereskedelmi bankok közül részben külföldi kézbe került, amikor két osztrák bank összesen 16%-nyi részvényt vásárolt fel. Princz Gábor elnök-vezérigazgatósága alatt számos ismert közéleti személyiségnek nyújtott a piacinál jelentősen kedvezőbb kamatú kölcsönöket, illetve betétjeikre is a piacinál jelentősen magasabb kamatot fizetett. 1997. február 28-án a bank bedőléséről szóló hírek jelentek meg, aminek következtében a betétesek megrohamozták a bankot, és két hónap alatt a bank forrásainak egyhatodát vették ki. A Postabanknak állami segítséget kellett kérnie, hogy konszolidálja a helyzetét. Ennek során pattant ki az ún. Postabank-ügy, amely során fény derült a visszaélésekre, arra, hogy a bank mintegy 150 milliárd forintnyi veszteséget halmozott fel. 2003 végén az Erste Bank magyarországi leánybankja nyerte el a Postabank privatizálására kiírt tendert, és vehette meg a magyar állam tulajdonában álló 99,97%-nyi részvényt, majd a Cégbíróság 2004. augusztus 31-én bejegyezte az Erste Bank Hungary Rt. és a Postabank és Takarékpénztár Rt. egyesülését.

ennek előnye is. De én nem kívánok ebbe beleszólni, csak a kérdést tettem fel, és akár eleve el is vethető, de úgy értelmezhetem, hogy nem feltétlenül kell azonnal elvetni, hogy lehet egy kijelölt bank, hanem ez is egy megvizsgálandó kérdés.

A német, 50 millió DM értékű szénsegély, valamint a német vállalkozásfejlesztési alapok vonatkozásában felmerülő és állásfoglalást igénylő kérdésekkel kapcsolatban.

(Bogár László, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára tájékoztatja a Kormányt, hogy a német kormány 50 millió márka értékben szénsegéllyel kíván segíteni áthidalva a kialakulóban lévő szénhiányt, másrészt pedig az ebből befolyó forintösszeg, ami körülbelül 2 milliárd forint körüli lenne, vállalkozástámogatásra kerülne felhasználásra energiaracionalizáló kisvállalkozásokhoz. A szén mennyisége feltételezhetően 350 ezer tonna lesz, de miután ez sokkal jobb minőségű, mint ami itthon kapható, ezért sokkal drágább is, amihez kénytelen a Kormány ártámogatást biztosítani, amit viszont a C megoldási változat szerint a segély összegéből kellene finanszírozni, amihez viszont a német fél hozzájárulása szükséges. A német kormány által felajánlott másik támogatási forma, ez a bizonyos új vállalkozástámogatási konstrukció kidolgozása pedig folyamatban van.)

Antall József: Elvileg a Kormánynak abban kell állást foglalnia, hogy feltételezzük azt, hogy a német fél elfogadja ezt a konstrukciót. Én is beszéltem tegnap a nagykövettel, ő is ezt megerősítette, hogy ebbe az irányba hozzájárulnak.

(Több hozzászólást követően.)

Antall József: Marad az a kérdés, a külkereskedelmi és az egész magyar gazdasági életnek a kulcskérdése a monopóliumok megtörése és a versenyeztetés. Itt a külgazdasági minisztérium minden eszköztárára szükség lenne, ugyanúgy, mint az iparinnál, csak más vonatkozásban. Erre kell az egész stratégiánknak irányulni, mert ez egy tarthatatlan állapot, és főleg olyan esetekben, amikor előnyös dolgokról van szó, akkor nem feltétlenül kell ahhoz ragaszkodni, hogy olyan struktúrát támogassunk, ami tulajdonképpen akadályoz. Ismert például az olaj- stb. kérdés.

(Botos Katalin tárca nélküli miniszter megkérdezi, hogy kötelesek vagyunk-e német szén-t venni?)

Antall József: Most arról van szó, hogy nem német szenet veszünk. Nem vagyunk kötelesek német szenet venni, hiszen eredetileg csak 10%-ot kötöttek ki a német szénvásárlásra. Ugye? Csak 10%-ot kötöttek ki, a többi vehetjük bárhol, Dél-Afrikától kezdve, mindenhol. Tehát akkor a C-változatot hagyjuk jóvá, ami csak abban az esetben aknáztatik alá, ha az előzetes hírekkel ellentétes döntést kapnánk.

1991. február 14-i kormányülés

Az Ikarus Karosszéria- és Járműgyár,¹²⁴ valamint a Csepel Autógyár¹²⁵ együttes állami szanálásának és privatizációjának jelenlegi helyzetével kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter elmondja, hogy ez az iskolapéldája annak az állatorvosi lónak, aminek nem lehetne előfordulni ebben a gazdaságban. Az Ikarus-ügy egy egész iparágat érint, körülbelül 40 000 embert, amire semmilyen privatizációs stratégia nincs kidolgozva. Problémát okoz a szovjet kereskedelmi ügy is, hogy a szovjetek megrendelnek, de nem nyitnak akkreditívet,¹²⁶ és valószínűleg ez így fog menni az élelmiszeriparral, a gyógyszerrel, mindennel. Végezetül ez a vállalat már 10 hónapja válságban van, ennek ellenére a vállalat semmit nem csinált.)

¹²⁴ Az Ikarus Karosszéria- és Járműgyár elődjét Uhry Imre 1895-ben alapította meg Uhry Imre Kovács- és Kocsigyártó Üzeme néven. A harmincas évek elejéig a gyár elsősorban egyedi felépítményeket gyártott külföldi gyártók (Ford, Mercedes-Benz, Fiat) részére, majd első számú megrendelői magyar állami cégek voltak. 1933-ban a cég nevét Uhri Testvérek Autókarosszéria és Járműgyár névre változtatták meg. 1936-tól kezdték el gyártani a MÁVAG N26/36-os típusú autóbust. 1948-ban a vállalatot államosították, majd a következő évben összevonták a Repülőgépgyár Rt.-vel és az Ikarus Gép- és Fémáru Rt.-vel. Ekkor nyerte el az Ikarus Karosszéria- és Járműgyár nevet. 1963-ban az Ikarusba olvasztották az Általános Mechanikai Gépgyárat (ÁMG). A KGST szétesésével az Ikarus válságos helyzetbe került, azonban ekkor még a keleti megrendeléseket sikerült a brit piaccal helyettesíteni. 1999-ben a cég a francia Irisbus tulajdonába került, majd 2003-ban felszámolták.

¹²⁵ A Csepel Autógyárat 1949-ben Szigetszentmiklós székhellyel gépjárművek és motorok, valamint traktormotorok gyártására alapították meg. 1968-tól az Ikarus számára fenékvázakat állított elő, ezzel párhuzamosan a Rábával együttműködésben teherautókat gyártott. 1992-ben fizetéseketelenség miatt felszámolás alá került, majd 1996-ban csődbe ment.

¹²⁶ Az akkreditív, más néven okmányos meghitelezés egy pénzügyi intézet által kiállított dokumentum, amely visszavonhatatlan pénzfizetési garanciaként szolgál a kedvezményezett számára. Elsősorban a külkereskedelemben használatos, ahol a feltétel rendszerint az áru feladását igazoló okmányok átadása. A fizetések nagyobb biztonsága érdekében az akkreditív alkalmazására egységes nemzetközi szabályok vonatkoznak, amelyek kötelező érvényűek a részt vevő felekre nézve.

Antall József: Kérem Mádl miniszter urat – bocsánat –, hogy mivel nincs itt a Vagyongyűjtemény igazgatója, akkor most az igazgatótanács elnökeként szíveskedjék mindezt figyelembe venni és képviselni.

(Rédey László, az Állami Számolószervezet vezetője a pénzügyminiszter tájékoztatóját még kiegészíti azzal, hogy az Ikarusnál és a Csepel Autógyárnál le kell állítani a termelést, mert nem tudnak a beszállítóknak fizetni, tehát nem tudják azokat az alkatrészeket és részegységeket megvenni, amelyek szükségesek volnának a szerződések teljesítéséhez. Effektíve nincs pénz, és 5 milliárd az adósságállomány.

Még többen hozzászólnak, köztük Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter is, aki szerint az Ikarus-Csepel a megrendelői piac összezsugorodása vagy átmeneti összeomlása folytán jutott ebbe a helyzetbe. Ez a hagyaték a KGST gazdasági együttműködési mechanizmusnak. Bod Péter Ákos, ipari és kereskedelmi miniszter megjegyzi, hogy orosz és dél-tajvani tőke bevonásával modernizálni lehetne a vállalatot, amivel a gond csak az, hogy az oroszok majoritást, vagyis többségi tulajdont szeretnének szerezni, amivel ő személy szerint nem ért egyet.)

Antall József: Még szeretném kérdésként felvetni, hogy megvilágításra kerüljön. Az egyik. Rendelkezésre áll-e például a tajvani résztvevőről referencia? Egyáltalán van-e, és akik ezért felelősek, tisztázták-e azt, hogy valójában ki áll emögött? Tehát valóban megvan-e, milyen pénzügyi és egyéb jogi garanciák vannak arra, hogy ez a tajvani fél létezik, és hogy mennyire megbízható? Ez kérdésként mind felvetődik, amikor itt erről tárgyalunk. Vagy mennyire van tisztázva a szovjet piaci bizonytalanság, amelyik a gazdasági-politikai bizonytalanságból is következik? De emellett én nagyon aggasztónak tartom azt, hogy nincs ellenőrizve egy olyan ország, amelyikkel konkrét diplomáciai kapcsolatban nem állunk,¹²⁷ amelyiket nem ismerjük pontosan, bár népes küldöttségek ide-oda utazgatnak Tajvan és Magyarország között. Ez egy lehetetlen dolog, hogy ez nincsen megnyugtatóan, garantáltan tisztázva. Ez a másik. A harmadik, az egy tényleges műszaki és technológiai kérdés. Ebben az átmeneti időszakban még meg tudjuk-e oldani azt, hogy a szovjet piacra orientált buszgyártást úgy fenntartjuk foglalkoztatási szempontból és más szempontból, hogy vele párhuzamosan elő lehessen készíteni az átállást egy olyan kemény gazdasági piacon is eladható buszokra? Tehát itt komoly technológiai, piackutatási és egyéb kérdésekről van szó. Valóban megtörténtek-e azok az offenzív lépések nyugati irányba olyan

¹²⁷ Magyarország nem ismeri el a Kínai Köztársaságot – Tajvant – önálló államnak, de 1998 óta a tajpei Magyar Kereskedelmi Iroda révén állandó képviselettel rendelkezik a szigeten. Az iroda egyúttal teljes körű konzuli érdekvédelmi szolgáltatást is nyújt a szigetre látogató magyaroknak.

cégeknél, amelyek buszgyártással foglalkoznak, és amelyek piacokkal rendelkeznek? Fel lett-e tárva, hogy milyen kooperációs lehetőségek vannak? Tehát itt tulajdonképpen abba a helyzetbe kerülünk, és erre kell választ adni, hogy most rövid lejáróban ebben a válságos szituációban foglalkoztatási szempontból vállalatunk-e egy olyat, ami stratégiai távlatban a csődöt jelentheti, és minden körülmények között a vállalat megbuktatását jelenti? Ezeket össze tudjuk-e egyeztetni? Ezek olyan kérdések, amelyeket a Gazdasági Kabinetben és az ÁVÜ Igazgatótanácsában és másutt is mind meg kell vizsgálni. Tehát egyáltalán kellő gondossággal mindezek felmérésre kerültek-e, ellenőrzésre kerültek-e, minden lehetőség kimerült-e? A másik dolog, hogy a majoritás átengedése, az túl a gazdaságossági és az egyéb szempontokon megítélésem szerint nagyon helytelen lenne. Tehát kérem, hogy a pénzügyminiszter úr az összegezésében még majd erre utaljon.

(Többen újra hozzászólnak, köztük Botos Katalin tárca nélküli miniszter, aki szerint ez az egész kérdés nem is szanalási kérdés, nem is privatizációs kérdés, hanem iparpolitikai kérdés.

Egy felvetésre – miszerint sok vállalatnál a vezetők részéről vagyonskimítés történik – reagálva Mádl Ferenc elmondja, hogy 2000-nél több vállalatot nem lehet máról holnapra privatizálni. A privatizációig pedig – amennyiben valaki vagyonskimítésre utaló jelet tapasztal – a minisztériumok alá tartozó vállalatok esetében megvan a lehetőség ez ellen fellépni, és az adott vállalatot államigazgatási felügyelet alá venni.)

Antall József: Ez már elhangzott a Minisztertanácsban korábban is, hogy a Vagyongyűjtemény létszámánál és szervezeténél fogva csak úgy működőképes, hogyha a minisztériumokra mint bázisra támaszkodik. Tehát most is nyomatékosan felhívom a figyelmét a minisztereknek, hogy felelősek azért, hogy az alájuk tartozó vállalatoknál, alájuk tartozó szervezeteknél alkalmazzák a jelenleg hatályos jogszabályi rendelkezések alapján az összes lehetőséget, és nem a Vagyongyűjtemény az egyedüli ezen a területen. Tehát ilyen kérdésekben tessék élni azokkal a jogokkal, amelyek jogilag biztosítva vannak. Az iparpolitikai, agrárpolitikai intézkedéseket nem itt kell csak érvényesíteni, és ezek ne csak itt, a Minisztertanácsban hangozzanak el, hanem a mindennapi tevékenység során offenzíven kerüljenek alkalmazásra. Aktív tárcapolitikát kérek minden minisztertől, mert csak ebben az esetben lehet ezeket a kérdéseket megfelelően kezelni. Ne azzal hozakodjunk mindig elő, hogy az adott keretek között elmondjuk a sérelmeket, hogy mit nem tudott biztosítani a költségvetés. Jól tudjuk, hogy hogy született az. Benne vagyunk egy adott keretben, ezt egy évig nem hangoztathatjuk állandóan. Nekünk ebben a kialakult keretben kell működ-nünk, és ezen a kereten belül kell rendkívül aktív politikát folytatnunk. Ezt kell

elvárni minden tárca vezetőjétől, hogy érvényesítse ezt a tárcájánál, mert különben nem fordulhatnának elő ilyen esetek. Nyilvánvaló, hogy a Vagyonügynökségnek egy bizonyos körre terjed ki csak a hatásköre, de ennek a felderítése, kezelése a tárcák feladata is. A tárcák hatáskörében is elintézhető számos dolog, amiket nem lehet átengedni. Tessék kijelölni minisztériumonként egy olyan személyt, aki ezzel a kérdéssel mint miniszteri biztos foglalkozik. Miniszteri biztos legyen akár minden minisztériumnak, amelyik ebben érdekelt. Legyen tehát egy privatizáció ügyeivel foglalkozó miniszteri biztos ezeknek a tárcáknak, aki a Vagyonügynökséggel is tartja a kapcsolatot, és ebből a szempontból koordinálja és kontrollálja az ügyeket. Kérem ezt figyelembe venni, és abban a pillanatban nem kerülhetne sor az említett szituációkra. Tessék!

(Ismét többen hozzászólnak, megjegyezve azt is, hogy a jelenlegi helyzetben a Nemzeti Bank is segíthetne. Ezzel kapcsolatban viszont Surányi György, az MNB elnöke elmondja, hogy a Nemzeti Bank három-négy év óta, mióta kétszintű bankrendszer van, vállalatokkal nem áll üzleti kapcsolatban, vállalatot nem hitelezhet, mert jogszabály tiltja. Az MNB kereskedelmi bankokkal áll kapcsolatban. Szerinte a Kormánynak arról kell döntenie, hogy a Magyar Köztársaságnak van-e 5 milliárd forintja arra, hogy 3-4 hónapig azt a kockázatot vállalja, hogy gyártanak úgy Ikarust, hogy nincs vevő rá, és hogyha legyártják ezeket a buszokat, és utána sincs vevő, akkor ingyen szétszítja az önkormányzatoknak, mivel nem tud vele mit csinálni, mert Nyugatra nem lehet ezeket a buszokat eladni. További hozzászólásokat követően.)

Antall József: Elérkeztünk a végére. Szeretném lezárni. Azt hiszem, hogy itt tényleg állatorvosi lóról van szó. Nem közgazdász mivoltomban olyan mértékben csökkentik ezek a viták a kisebbségi érzésemet, hogy az már katasztrofális. Ezt szerettem volna a jelenlévőknek megmondani. Az ügy előkészítésére vonatkozóan is, a tárcák közötti együttműködésre vonatkozóan is, a szanálás és az iparpolitika összehangolatlanságára is szerettem volna ezt nagyon hangsúlyozottan elmondani. Nem kell ennyire a miniszterelnököt megerősíteni az érzéseiben. A másik, amit szeretnék ezzel kapcsolatban elmondani. El kell döntenie, hogy a Kormányon belül, ha már ez a szerencsétlen ügy nyolc év óta húzódik, és a globális örökségünkhöz még ilyen kellemes részörökségeket is kaptunk, akkor jó lenne ezt egy tényleges, világos koncepcióban összefoglalni. Ez vonatkozik az ipari tárcára is. Tényleg, hogy mit is akarunk. Az ottani szakemberek dolgozzák ezt ki, és a közlekedési tárcának is kitűnő szakemberei vannak. Lehetetlen dolog, hogy ne lehessen felmérni ezt az egész kérdést marketing alapon is. Nyilvánvaló, és számítanunk kell arra, hogy ezeket a jelenlegi és ilyen fejlesztett Ikarus buszokat továbbra is csak a szovjet piacon és harmadik országbeli

piacokon, valamint olyan helyeken tudunk még eladni, ahol számítanak az utazóközönség brutalitására. Ezt nem mint közgazdász mondom, hanem mint, aki Szamarkandban¹²⁸ is ült Ikarus autóbuszban, és ahol már rég nem csöngetnek a buszokon, hanem madzagokon rángatják és kalapáccsal indítják tovább a buszokat, és arab sofőrök és egyebek vezetik a közel-keleti országokban. Tehát itt arra lehet számítani, az egész üzletfilozófiának azon kell alapulni, hogy milyen emberi mentalitás az, ahol primitívebb árura is igényt tartanak. Ha ebből indulunk ki, akkor ez azt jelenti, hogy van értelme átmeneti időszakban is még gyártani, ameddig még nem közös piaci, stabil tagként tudunk gyártani. Tehát hiányolom az iparpolitikát, az üzletpolitikát ebben a kérdésben, hogy el van-e ez döntve ebben az egész nyolc év óta húzódó problémában, hogy hova szállítunk, milyen emberek azok, ahol ilyen típusú járművet akarnak venni. Továbbá van-e kettős lehetőség? Tudjuk azt, hogy exportra, fejlett területekre is szállítanak, és fejlődő területekre is. A kérdés az, hogy alacsony számnál, az ilyen párhuzamosságoknál igazából ki fizeti meg azt a különbséget, amikor kis példányszámban szállítanak Nyugatra általában importált alkatrészekkel és olyan mennyiségben, hogy kérdés, hogy az tényleg kifizetődő-e. A kérdés tehát az, hogy lehet-e abba az irányba mozdulni? Itt alapvető iparpolitikai kérdéseket kell eldönteni és piaci kérdéseket, hogy hova tudunk szállítani, és ez hogy éri meg. Ez az, amit világosan kellene látni. A másik pedig az, hogy ezt a szanalási és ezt az egész eljárást együttesen kell csinálni. Ez a cirkusz valóban, ami az Ikarus, a Csepel és mindennek külkereskedelmi vonatkozásaiban történik, ez tarthatatlan. Tehát ebben a kérdésben kérem a Gazdasági Kabinet elnökeként most Kupa Mihályt arra, hogy fogalmazza meg, hogy mi az a határozati javaslat, amit ki lehet adni. A Kormányon belül ennek az egész kérdésnek mindenképpen részese kell legyen a miniszteri felelősség szempontjából a pénzügyminiszteren kívül a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere is, valamint az ipari és kereskedelmi miniszter is, és Mádl miniszter urat is kérem, hogy ebben a kérdésben, akár szakembereikkel vegyen részt, bevonva természetesen a banki szférát stb.-t. Tessék ennek érthető megoldását megtalálni és összegezni. A mostani határozati javaslatnak arra kell irányulni, hogy ebben megoldást találjunk, és annyit fogadjunk el, amennyit egy kormányülésen el lehet fogadni. Ez lehetetlen állapot, és valóban tarthatatlan helyzet, ami ezen a téren történik. Magyarországnak azt is el kell döntenie – ez is iparpolitika –, hogy ezekkel az autóbuszokkal mit tudunk csinálni három évig. Itt a foglalkoztatás egy alapvető elem, mert különben ez rendőri kérdéssé, szociális kérdéssé válik. Tehát mi az, amit rövid távon meg

¹²⁸ Szamarkand (üzbégyül: Samarqand, oroszul: Самарканд, arabul: دىقرمى) mintegy félmillió lakosú üzbegisztáni nagyváros, a Szamarkandi vilajet székhelye, Belső-Ázsia egyik legfontosabb városa, amely meghatározó jelentőségét a selyemúton betöltött központi szerepének köszönheti.

lehet csinálni, mi az, ami rövid távban megteendő, de belefér a stratégiai távlatba is. Egyáltalán, autóbuszban kell-e gondolkodni hosszú távon, vagy nem autóbuszban kell gondolkodni. Tudtommal azért álltunk át autóbuszra, mert abban az időben, amikor még a teherautó és egyéb gyártó is volt, az autóbusz volt az, ami leginkább gyártható volt, és azt hiszem, mindennek az alapja a Messerschmitt repülőgépgyár.¹²⁹ Ezek azok a kérdések, amiket el kell dönteni. Lehetetlen dolog, hogy ez iparpolitikailag ne legyen eldöntve és megfogalmazva, és ne legyen piackutatási szempontból hosszú távon is eldöntve. Ezek azok a kérdések, amit a Gazdasági Kabinetben kell megvitatni, és ott kell ezekben a kérdésekben dönteni. Ez az a kérdés, miszerint valóban egy stratégiát kell kidolgozni, és a stratégián belül az akcióprogramunk részeként kell megfogalmazni. Megkérem a miniszter urat, hogy foglalja össze, hogy most mit lehet tenni, és a felsorolt miniszter urakat kérem, hogy ebben valamilyen tervet dolgozzanak ki, mert különben vég nélkül tanácskozhatunk.

(Kupa Mihály összegzi: kell egy kormánybiztos. Össze kell vonni, és az 51%-os magyar tulajdont érvényesíteni kell azzal, hogy szovjet lehet, de...)

Antall József: Mondjuk ki akkor egyszer, hogy 51% a Kormány álláspontja. A magyar részesedés az 51%-nál nem mehet lejjebb. Ez az egyik kérdés. A másik, hogy a szovjet és a tajvani, mint vegyesvállalat együttesen kezelendő. Mennyiben kezelendő ez tajvaninak?

(Válaszként elhangzik, hogy fele-fele.)

A vitában még többen hozzászólnak, amelynek során felmerül a privatizálandó körbe vonása a MOGÜRT-nek¹³⁰ is a privatizálandó körbe vonása, illetőleg a vita többek

¹²⁹ A Messerschmitt Repülőgépgyárat Willy Messerschmitt alapította 1923-ban a németországi Bambergben. A második világháborúban a német légierő számára állított elő vadászgépeket. A második világháború után előbb személygépkocsikat gyártott, majd 1955-től amerikai licenc alapján a nyugatnémet légierő számára építhetett katonai repülőgépeket. 1969-ben a Blohm & Voss hajógyártó repülőgépgyártó üzletágával, a Hamburger Flugzeugbauval egyesült, majd Messerschmitt-Bölkow-Blohm GmbH névre nevezték át, s az NSZK legnagyobb repülőgépgyártó vállalata lett. 1989-ben az utasszállítók gyártásával foglalkozó DASA-cég vásárolta meg.

¹³⁰ A MOGÜRT Gépjármű Külkereskedelmi Vállalat 1946-ban alakult az induló autógyártás koncentrálására és koordinálására, valamint az értékesítési tevékenységek megszervezésére. 1949-től állami tulajdonú társaságként működött. A rendszerváltoztatáskor a magyar jármű- és alkatrészgyártó iparban több mint 80 céggel és szövetkezettel állt szerződéses kapcsolatban, amelynek termékeit a világ 60 országában értékesítette. A társaság két korszerű alkatrésztárakkal rendelkezett, éves

között arról szól, hogy tárcánként legyen-e privatizációs miniszteri biztos, vagy csak az ipari tárcánál, aki koordinálja az iparvállalatok és bevonva akár a MOGÜRT privatizációját is. Ez utóbbival Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter nem ért egyet, mert sem a szanálás, sem a privatizáció szempontjából az ipari tárcának nincs köze az iparvállalatokhoz, ezért ő egy privatizációs kormánybiztos kinevezését javasolja.)

Antall József: Nagyon lerövidítve, az ipari tárca – függetlenül attól, hogy van privát gazdaság – az ágazatért akkor is az iparügyi miniszter felelős, mint ahogy felelős volt a kiegyezés után. Tehát ebbe beletartozik az iparpolitikai stratégia, és beletartozik nyilván az iparpolitikának mint ágazatnak a fejlesztése mindazokkal az eszközökkel, amelyek rendelkezésére állnak a jogszabályok alapján. Tehát semmiképpen nem kerülhető meg a kérdés. Kérdés az, hogy van-e arra feltétlenül szükség, hogy kormánybiztos legyen azért, mert a MOGÜRT-nek egy részlegét bele akarják vonni ebbe a körbe? Ez a MOGÜRT-nek egy részlege, és szerintem ettől még nem kell kormánybiztosnak lenni. Ez egy külön döntés kérdése lehet, hogy ez a bizonyos részleg, nem tudom milyen technikával vihető át, vagy föltétlenül hogyan kell átvinni, de ettől még nem kell minden vállalat élére egy kormánybiztost állítanunk. Tehát ezt valahogy mégiscsak meg kell tudni oldani a két tárcának miniszteri biztos keretében. Szóval nem szeretném, hogy inflálódjék a kormánybiztosi intézmény, és itt minden ügyre lassan kormánybiztos legyen. Úgyhogy ezt enélkül meg kell oldani. Kérem ezt kidolgozni akkor. Most arra adjunk felhatalmazást, hogy miniszteri biztost fogunk erre kinevezni, és ennek a lebonyolítását, jogi konstrukcióját meg kell oldani. Az ipari miniszter alá tartozó vállalatok adják nyilvánvalóan leginkább a feladatot, a szanálás alatt álló két nagyvállalat, és hogy mi az ehhez kapcsolódó külkereskedelmi organizáció, ez az, amit figyelembe kell venni. További kérdés a lebonyolítás, hogy ez Állami Vagyongyűnökségen történő dolog-e, hogy állami vagyon részeként van-e szó valamiről. Ezt meg kell oldani. A felhatalmazást pedig megadjuk, és ezért a felsorolt tárcák vezetői a felelősek a Kormányon belül. Mindenesetre nagyon szerencsétlennek tartanám, hogyha mindenki azt tudná bizonyítani, hogy nem tartozik valami hozzá. Úgyhogy ezt meg kell oldani, és akkor utána dönthetünk.

szinten 35 ezer tonna kiszállítást biztosított. A társaság 1990-ben 809 főt foglalkoztatott, legfontosabb exporttermékei a járművek – autóbuszok, teherautók – és különféle alvázak és alkatrészeik voltak.

1991. február 21-i kormányülés

Napirenden kívül Bod Péter Ákos, ipari és kereskedelmi miniszter tájékoztatást ad aktuális ügyekről, köztük a Vasas Szakszervezet¹³¹ tagjaival való tárgyalásról, ahol közölték vele, hogy Ózdon demonstráció lesz,¹³² továbbá arról, hogy ugrásszerű lesz a munkanélküliség növekedése a február–április közötti időszakban. Véleménye szerint a gazdasági regionális válságkezelésre valamilyen elgondolást kell kialakítani, amivel kapcsolatban két hét múlva egy előterjesztést is tesz. Végezetül kéri, hogy miután kísérő miniszterként ki van jelölve a köztársasági elnök delegációjának tagjaként egy tíznapos útra, az ismertetett körülmények miatt a Kormány ez alól mentse fel, hogy szükség esetén itthon legyen.

Antall József: Át fogjuk gondolni, írd fel! Következő lenne ezen túlmenően a javaslatom, hogy mivel ténylegesen nagyon kritikus időszak következik, és a kritikus időszak elősegítésére sokan rá is tesznek a valós válság kihasználása érdekében, ezért feltétlenül szükségesnek tartanám, hogy erre a most következő idősakra és ezekre az említett eseményekre, amiket Bod Péter felvetett, egy erre koncentráló, folyamatos érdekegyeztetést végző tárcaközi válságbizottságot kell létrehozni. Nem kell válságbizottságnak nevezni, amíg nincs a válság, de egy olyan tárcaközi bizottságra szükség van, amelyik ezekkel a kérdésekkel foglalkozik. Jelen pillanatban nincs itt Szabó Tamás, de úgy is mint az érdekegyeztetés kérdésében illetékest, továbbá megkérem Kupa miniszter urat, Schamschula Györgyöt a Munkaügyi Minisztérium részéről és az ebben a kérdésben még érdekelt tárcák vezetőit is, de őket ketőjüket mindenképpen kérem, hogy elsősorban politikai államtitkári szinten jöjjön létre ez a tárcaközi bizottság. Legyen ez egy politikai államtitkári stáb, akik erre politikailag, stratégiaiag odafigyelnek és átgondolják a teendőket. Úgyhogy nem tartanám rossznak, ha Sárosy László is bekapcsolódnék ebbe, és más tárcáktól is, sőt akár még helyettes államtitkárokat vagy egyéb szakértőket is bevonnának ebbe. Erre oda kell figyelni. Erre kérem az iparügyi miniszter urat is, aki ezt most felvázolta. Ezt át kell gondolni mindenképpen, a népjólétivel összefüggésben a szociális vetüle-

¹³¹ A Vas- és Fémmunkások Központi Szövetségének alakuló, előkészítő közgyűlése 1902 nyarán volt Budapesten. Az országos szövetség alapító kongresszusára egy évvel később került sor. 1949 és 1989 között nem rendelkezett érdemi önállósággal. 1989 decemberében, a Szakszervezeti Szövetség XXX. kongresszusán a Vasas új, önálló alapszabályt és szervezeti szabályzatot alkotott, titkos sztrájkalapot hozott létre. A szakszervezet a rendszerváltoztatás után, a mai napig folytatja tevékenységét.

¹³² A Vasas Szakszervezet tüntetésére 1991. február 26-án került sor Ózdon. A tüntetők elsősorban az ózdi finomhengerműben kilátásba helyezett létszámleépítés ellen tiltakoztak.

tét is. Úgyhogy Kelemen Andrást gondolom államtitkári szinten, vagy esetleg a szociális kormánybiztost, Lakner Zoltánt is be kellene vonni, aki a gyakorlati részében is csinálja ezt. Akkor ezt mind az érdekegyeztetés keretében, az érdekvédelmi szervezetekkel való kapcsolatfelvétel és -tartás keretében kell megtenni a társadalmi szervezetek ez irányú mozgósítása érdekében. Természetesen a Belügyminisztériumnak automatikusan be kell ebbe kapcsolódnia. Ehhez jön tulajdonképpen egy nagyon fontos elem, a politikai tájékoztatási rész, benne a televízióval, rádióval való kapcsolattartás. Tehát mindezt felvázolni és érzékeltetni, azt megmutatni, hogy mit nem old meg egy demonstráció, megmutatni azt, hogy értjük a problémát. Tehát szükséges lenne a demonstrációt megkísérelni – legalábbis egy jelzésként, hogy ne fajuljon el – kezelhetővé tenni akár megjelenéssel vagy egyéb módon. Ezt nem akarom most részletezni, ez a bizottságnak a dolga, hiszen tudjuk, hogy ugyanez Kelet-Németország területén már milliós nagyságrendű munkanélküliségként jelentkezik, és folyamatossá az ilyen irányú tüntetések és sztrájkok, ráadásul ott Németországban, ahol mégis jóval nagyobb források és lehetőségek vannak. Tehát be kell mutatni, tényleg, mint ahogy az árváltozásnál a televízió bemutatta, hogy mennyit emelkedett Csehszlovákiában, Romániában, Lengyelországban. Ez nagyon jó hatással volt. Úgyhogy ez egy tipikusan olyan politikai államtitkári feladat, aminek a koncepcióját kell figyelembe venni, valamint a munkahelyteremtési perspektívákat. Nem ártott volna az Állami Vagyongyűnökség¹³³ igazgatójával erről egyeztetni. De éppen Mádl miniszter úr

¹³³ Az új kormány 1990 augusztusában fogadta el a *Tulajdon és privatizáció* című előterjesztést, amely a tulajdonreform, a vállalkozásélénkítés és a privatizáció irányait határozta meg: 1. államilag kezdeményezett (ún. aktív) privatizáció: az Állami Vagyongyűnökség (ÁVÜ) állami vállalatok egy csoportját felkínálja tőzsdei, felszámolás utáni, szervezeti dekoncentráció utáni értékesítésre, reorganizációra, illetve vállalkozásba (vagyonkezelésre) adhatja őket; 2. az állami vállalatok, szövetkezetek által kezdeményezett privatizáció: a vállalatok maguk dolgozzák ki privatizációs programjukat, amit az ÁVÜ felülbírálnak, módosíthat (a program végrehajtását vagy a vállalatra bízák, vagy külső szervezetet – tanácsadót – bíznak meg ezzel); 3. külső kezdeményezésű privatizáció: belföldi vagy külföldi magánvállalkozó, vállalkozócsoporthoz, befektető vagy befektetőcsoporthoz jelenti be igényét az állami vállalatra vagy adott egységre, s ezután a törvényben szabályozott mód szerint indul meg a folyamat. A privatizáció a törvény értelmében két lépésben ment végbe. Az első lépésben a szocializmusnak a világ számára nehezen értelmezhető vállalatait gazdasági társasággá kellett alakítani, meg kellett állapítani alaptőkéjüket és tőketartalékukat, majd az így létrejött gazdasági társaságok részvényeit, üzletrészeit lehetett a versenyfeltételek kiírása után eladni és/vagy az alaptőkét felemelni. Külön versenyeztette az ÁVÜ a vállalatoktól elvont vagyonelemek értékesítését, illetve a felszámolásból esetleg megmaradó tulajdont. A vállalatok részvényei és üzletrészei fokozatosan, a gazdasági társasággá történt átalakulás vagy az állami felügyelet alá vonás következtében kerültek az ÁVÜ tulajdonába. 1991. december 31-én a vagyon már 332,9 milliárd forint volt, amely 1992. április 30-ára 854,8 milliárd forintra emelkedett. Az ÁVÜ csak a privatizációs döntés meghozatalában vett részt. Ebben a privatizációs eljárásba először a maximum 300 millió forint alaptőkéjű és legfeljebb 300 munkatársat foglalkoztató társaságokat vonták be, később ez a kör

tudja ezt az irányvonalat képviselni, még a privatizációnál is. Bár, ha nem is beszélünk válságkövetekről, de külön kellene ügyelni arra az ÁVÜ-nél, vagy a Kisvállalkozási Irodánál, hogy hol lehet munkahelyteremtési, munkahelyi perspektívát mutatni ezen a területen. Ez mind ennek a bizottságnak lenne a feladata. Kérem akkor Szabó Tamás ez irányú mozgósítását, és a jelenlévő két politikai államtitkár, aki itt van a felkértek közül, hogy ebbe az irányba vigyék a dolgokat.

1991. február 28-i kormányülés

A Kormány 1991–1994. évi gazdasági programja keretében a stabilizációval és a konvertibilitással kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter tájékoztatja a Kormányt, hogy az anyag nem tartalmazza elég kidomborítottan, hogy az 1991-es évben még mennyi minden kellemetlen dolgot kell megtennünk energiaár-emeléstől kezdve a biztosításon keresztül. Ezzel az anyag ki lesz egészítve. Tehát ne legyen olyan illúzió, hogy olyan kitűnő évnek nézünk elébe, mert ez egy rettenetes év lesz, a keleti kereskedelemről nem is beszélve. A kérdés az, hogy mit terjesszen a Kormány az Országgyűlés elé.)

Antall József: Itt tulajdonképpen arról van szó, hogy te bejelentetted, hogy február végéig ez elkészül. Nem tudom, a te szövegedhez kell-e igazodnunk, tehát hogy amit mondtál.

a 800 milliós alaptőkéjű társaságokig bővült. A tömeges eladások 1992 végén indultak meg, s 1994 végéig – részben vagy egészben – 431 társaság privatizációjára került sor. A Kormány rendeletben szabályozta a dolgozókkal szembeni tájékoztatási kötelezettséget, a dolgozói vélemények csatolása az ÁVÜ igazgatótanácsának előterjesztéseihez kötelezővé vált, a foglalkoztatást, a jövedelmeket az átalakulásnál is figyelembe kellett venni. 1991 szeptemberében a Kormány ismét foglalkozott a privatizáció kérdésével, a gyorsítás lehetőségeivel. A kidolgozott munkaprogram előírta az állam tartós tulajdonosi jogait gyakorló Állami Tulajdonosi Intézet (ÁTI) létrehozását, a 100%-ban privatizálható állami vagyon értékesítését pedig az ÁVÜ-re bízta. Ennek megfelelően kellett megosztani a vállalatokat az ÁTI és az ÁVÜ között. Az önkormányzó vállalatoknak 1992. december végéig társasággá kellett alakulniuk, ellenkező esetben államigazgatási felügyelet alá kellett vonni őket. Ezt végül 1993. december 31-én rögzítették törvényben. A program előírta az egységes szerkezetű, önálló privatizációs törvények megalkotását. A privatizációs politika irányításával 1992 januárjában Szabó Tamás tárca nélküli minisztert bízták meg. Az ÁVÜ igazgatótanácsának elnökévé a miniszterelnök Pongrácz Tibort, a PM addigi politikai államtitkárát nevezte ki. A Kormány a privatizációban nagy hangsúlyt helyezett a hazai kis-, közép- és nagyvállalkozói, illetve befektetői réteg erősítésére, s ragaszkodott a versenyeztetéshez, de a magánosítás nem volt bevételcentrikus.

(Kupa Mihály kijelenti, hogy valamit lerak az Országgyűlés asztalára.

Boross Péter viszont azt kéri, hogy miután a miniszterek csak tegnap kapták kézhez az anyagot, ezért nem volt idő áttanulmányozni, ami – miután ez kormányprogram – az elfogadásához nélkülözhetetlen lenne. Ezért azt javasolja, hogy a Kormány most erről ne döntsön, hanem akár egy hétvégi rendkívüli kormányülésen szülessen erről csak döntés.)

Antall József: Tessék, van még hozzászólás? Itt van egy határozati javaslat, ami azt mondja, hogy a Kormány a pénzügyminiszter előterjesztését elfogadja, a célokkal és a végrehajtás ütemezésével egyetért. Az elhangzott észrevételek figyelembevétele alapján a pénzügyminiszter az előterjesztést véglegesíti, és azt az Országgyűlés elé terjeszti tájékoztatás céljából. Ez e pillanatban az, amiről kell szólni és dönteni. Kérdés az, hogy a célok és végrehajtás ütemezése fogalmat milyen tág értelemben értjük. Ez az első kérdés. Ha ezt veszem alapul, akkor azt nyugodtan megállapíthatjuk, hogy most a Kormány tagjai nincsenek az ismeretek teljes birtokában, hogy itt érdemben hozzászóljanak. A Gazdasági Kabinet megtárgyalta két héttel ezelőtt szakértők bevonásával. Gondolom, ott minden érdekelt tárca képviselve volt. Azzal kapcsolatban kértem, hogy a Gazdasági Kabinet ehhez mit tett hozzá, ez bele van-e dolgozva? Ez az anyag már a Gazdasági Kabinet véleményét tartalmazza? Ehhez következik még a vitára bocsátással együtt, tehát az érdekvédelmi szervezetekkel való egyeztetés, továbbá ehhez kapcsolódik Kádár miniszter úr tájékoztatója a külgazdasági folyamatokról. Ennek az első része, ha megnézik, az 1990. évi külgazdasági eredmények és nemzetgazdasági folyamatok összefüggése. Ez egy általános tájékoztatás ténylegesen a külgazdaságról. A második pontja az 1991. évi indulás feszültségpontjai címet viseli a 6. oldalon. Ez viszont szervesen kapcsolódik az egész program kérdéséhez. Ez már nem szakági, hanem az egész gazdaság programja. Erre vonatkozóan, kezdve az árfolyampolitikától az agrárpiaci rendtartásig, szóval ez az egész kormányzati kérdést érinti. Ezekről az elemekről nem volt szó a Gazdasági Kabinetben? Akkor még nem készült el?

(Kádár Béla nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere elmondja, hogy a Pénzügyminisztérium megkapta a külgazdasági tárcának a megjegyzéseit, de nem foglalta bele. Többben hozzászólnak, egyetértve azzal, hogy az erről szóló vitát először nem a kormányülésen kellene lefolytatni.

Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter szerint nem egy, hanem ténylegesen három vitáról is szó van: az egyik, az adósságkezelés ügye, a másik a válságkezelés, végül a gazdaságpolitika egész karaktere, mert szerinte itt feszül tartós ellentmondás a kormánytagok szemlélete között is. Ezt végig kell vitatni egyszer, hogy ki meddig tud elmenni, kompromisszumig eljutni, hogy a szigorú pénzpoltika, egyfelől az exportösztönző poli-

tika, másfelől a reálfolyamatokból kiinduló iparpolitika. Továbbá a kormányzati hatáskörökről és eszközökről kellene majd a vitát lefolytatni, mert úgy érzi, hogy a gazdaságpolitikai vitákat részben ezek a hatásköri, belső kormányzati viták is fűtik, felerősítik.

Még további hozzászólásokat követően.)

Antall József: Akkor a következőt szeretném mondani. Különválasztjuk azt a részét, majd a Kádár Béla miniszter úr megadja a tájékoztatást a külgazdasági folyamatok 1990. évi fejlődéséről, ami az 1. napirendi pontba tartozik. Ehhez tartozik a Kádár Béla miniszter úr anyaga, amit mindenki elolvasott, hiszen mindenkinek a kezében van az előzetes tájékoztatóhoz. Sajnálatos, hogy a Gazdasági Kabinetben nem került sor ennek a beiktatására, hogy a tárca ott ezt nem fejtette ki. Itt most a lényegét a következőben látom. Itt egy olyan előterjesztésről van szó, amely meghatározza az elkövetkező 3-4 éves időszakra a kormányzat gazdaságpolitikai stratégiáját. Tehát egy gazdaságpolitikai stratégiának a megfogalmazása történt. Másodsorban egyben meghatározza ennek a stratégiának a kivitelezési, menetrendszerű, ha úgy tetszik cselekvési programját. Ennek az anyagnak ezt kell tartalmaznia, fő vonalaiban. Most ehhez jegyzem meg, hogy ennek kell homogénnek lenni egy vita után, amit a Kormány képviselni tud, és valóban, ameddig ez meg nem születik, amíg ezt most össze nem egyeztetjük, addig főleg a Kormány tagjai ellentétes irányba ne nyilatkozzanak. A kormánybiztos urat is majd külön meg fogom kérdezni, hogy globális közgazdasági nyilatkozatokat adni miért tart szükségesnek a Világkiállítással¹³⁴ összefüggésben. De ezt a stratégiát meg kell vitatni, meggyőződéseim szerint beleértve a Kádár miniszter úr anyagában lévőket is. De ebben nem kívánok állást foglalni. De az biztos, hogy vannak olyan elemei, amelyek ebbe az anyagba hasznosan illeszthetők. A globális stratégiába is. Tehát nem hiszem, hogy itt bármilyen nézetkülönbség lenne. Tehát úgy képzelem műfajilag, hogy legyen egy globális gazdaságpolitikai stratégia. Ez az az anyag, amit még ki lehet egészíteni, és ahol el lehet jutni bizonyos

¹³⁴ A Bécs–Budapest Világkiállítás közös megszervezéséről 1987 szeptemberében született megállapodás Grósz Károly (1930–1996), a Minisztertanács elnöke és Franz Vranitzky (1937–) osztrák kancellár között. A rendszerváltoztatás előtt a magyar parlament 1989 márciusában és novemberében tárgyalta a kérdést. A világkiállítási bizottság vezetőjévé Marjai József volt miniszterelnök-helyettest nevezték ki, kormánybiztosa előbb Somogyi László, majd Baráth Etele volt. A világkiállítás budapesti helyszíne a Lágymányos–Ferencváros–Csepel-sziget északi, 172 hektárnyi területe lett volna. Az első önkormányzati választások után, 1991. október 10-én a főváros közgyűlése arról határozott, hogy az expót sem '95-ben, sem később nem támogatja. Előtte, 1991. május 14-én a Világkiállításról Bécsben megtartott népszavazás 70 százalékkal utasította azt el. A magyar parlament 1991. június 5-én ezért úgy döntött, hogy a Világkiállítást 1996-ban Magyarország egyedül rendezi meg. A beruházással járó jelentős anyagi költségek miatt a magyar Országgyűlés végül 1994. november 8-án 232 igen, 94 nem szavazattal, 6 tartózkodással megszavazta a Világkiállítás lemondását.

kompromisszumra. Akárhogy nézzük, mindenképpen egy kompromisszumra kell törekedni, és ahhoz tartani kell magunkat. Utána ezen az alapon, ebben a rendszerben kell megcsinálni az ágazati gazdaságpolitikai programokat. Igenis ehhez kapcsolódva kell a külgazdasági, az iparpolitikai, a kereskedelempolitikai, az agrárpolitikai, a közlekedéspolitikai koncepciókat, programokat kidolgozni, amiket ez a program még nem tartalmaz. Arra nem vállalt kötelezettséget ez a program, hogy ezeket a részletes ágazati minisztériumi programokat is megcsinálja. Ha ez megszületik, akkor ezen az alapon igenis szükség van ezekre, mert Kádár Béla miniszter úr külgazdasági kérdésen kívül megjegyzi, hogy ebben a második részben nincs benne iparpolitikai vagy egyéb koncepció. De nem is lehet, mert ezeket az egyes tárcáknak kell elkészíteni, ezeket nem fogja megcsinálni sem pénzügyminiszteri minőségében, sem a Gazdasági Kabinet vezetője minőségében a pénzügyminiszter. Ezeket már az ágazati minisztereknek kell megcsinálni, de ezeknek egymással nyilván szinkronban kell lenni. Az lehetetlen, hogy a kormányzaton belüli viták ebben a kérdésben azelőtt folyjanak, mielőtt elkészül a főprogram. A másik pedig, hogy ha ez az általános rész megszületik, ahhoz idomulva, az adott mozgásszabadságon belül az ágazatnak az a dolga, hogy az ágazati feladatokat az adott lehetőségeken belül csinálja. De ezt nem ennek a programnak kell, hanem ehhez kell az ágazati programokat csatolni. Eddig ezt ebben a formában javasolnám felfogni és elfogadni műfajilag. Gondolom, ebben egyetértünk akkor, hogy ezt meg kell csinálni. Mi az, ami még az általánosba bekerülhet? Ezt kérem egyszer, nagyon sürgősen tisztázni. Most, hogy elolvashatják ezt az anyagot, utána kell a tárcáknak külön-külön megcsinálni a sajátot. Na most a kérdés viszont gyakorlatilag az, hogy ezt az anyagot most megvitatják az érdekvédelmi szervezetek is. Nem tudom, még ki kapta meg. Még az egész anyag nem ment ki, csak az a vékony került ismertetésre? Egyébként a vékony ismert szélesebb körben. A vékonyat, miután az már kinn van, gondolom, mint előzetes tájékoztatást, azt már lehet vitatni bárhol, hiszen az már nyilvánosságra került. Ezzel ezt az értelmezést így lehet módosítani, hogy február 28-ára elkészült ez. Jön viszont ez az anyag, és a kérdés, hogy ezt milyen gyorsan tudjuk megcsinálni. Mindenképpen a Gazdasági Kabinetet kell összehívni, mert ezt az egészet meg kell vitatni, és bele kell építeni az egyes szakági, vagy banki és egyéb dolgokat, amit nem lehet kormányülésen megtenni. Akkor azt kérem, hogy a Kádár Béla miniszter úr is legyen jelen azon a Gazdasági Kabinet-ülésen. Na most kérdés az, tessék eldönteni, hogy szombaton vagy vasárnap. Tessék?

(Válaszként elhangzik, hogy szombat délután. Kádár Béla viszont azt javasolja, hogy a vita most történjen meg, és utána kapjon a Pénzügyminisztérium egy hetet az anyag átfésülésére.)

Antall József: Mindenképpen a Gazdasági Kabinetnek meg kell tárgyalni, a gazdaságpolitikai vitát le kell folytatni, és ameddig ez nem történik meg, addig a Kormány ebben nem tud állást foglalni. Két dolgot mondtam ezelőtt néhány héttel, amikor a kormányátalakítások megtörténtek. Az egyik, hogy ezentúl a közigazgatási államtitkárok testülete vitatja meg előzetesen az anyagot, mert lehetetlen volt, hogy az egyeztetés hiánya következtében olyan anyagok kerültek elénk, hogy itt folytak a normaszövegezés és egyebek. Ez az államtitkári testület működik, és enélkül a közigazgatási államtitkári testület nélkül az idejövő jogszabályokat és egyebeket nem vitatunk meg. Ez vonatkozik a jogszabályokra és egyéb olyan kérdésekre, amelyek közigazgatási államtitkári hatáskörben kell, hogy előzetesen átmenjenek a szűrőn. A másik dolog: olyan kérdések megvitatásában, mint az alapvető gazdaságpolitikai kérdések, a Gazdasági Kabinetnek meg kell előznie a kormányulást, mert a Kormány ilyen kérdésekben, ekkora horderejű koncepcionális kérdésekben nem foglalhat állást úgy, hogy a szakágak álláspontjai előzetesen nincsenek tisztázva. Ezt nem tudjuk itt megvitatni, ezt meg kell tenni a Gazdasági Kabinetben, ahol miniszterek, politikai államtitkárok vesznek részt, és szakértőként bárkit természetesen meghívhatnak, ahogy szükséges. Azt a Gazdasági Kabinet önmaga dönti el, hogy hogyan tudja a működését jól folytatni. Ha tehát ezt az anyagot Kormány elé hozzuk, akkor azt úgy kell, hogy a Kormány ezt fogadja el mint a Kormány felfogását, és akkor az a Kormány álláspontját tükröző anyagként megy ki. Az egy részletkérdés, hogy azt mondjuk, hogy a parlament Gazdasági Bizottságának¹³⁵ vagy a Költségvetési Bizottságának¹³⁶ átadjuk, ahogy azt a parlament igényelte külpolitikai és egyéb kérdésekben. A parlament kitűzhet egy időpontot, amikor a magyar gazdaságpolitika alapvető stratégiai kérdéseit meg fogja vitatni. Egy ilyen ülés elképzelhető, hogy lesz. Lehet, hogy a parlament nem fogja ezt igényelni, ennek ellenére mi mindenesetre a parlament elé terjesztjük, mivel elhangzott ez a kijelentés, hogy a parlament asztalára tesszük. Az már a parlament döntésétől függ, hogy meg kívánja-e vitatni, vagy sem. Most viszont annak, hogy ez kormányálláspontként menjen ki, két eleme van.

¹³⁵ Az Országgyűlés Gazdasági Bizottsága az Országgyűlés egyik állandó bizottsága, a törvényhozás kezdeményező, javaslattevő, véleményező, meghatározott esetekben ügydöntő, valamint a kormányzati munka ellenőrzésében közreműködő szerve. A gazdasági élet számos területét érintve részletes vitát folytat a feladatkörét érintő törvényjavaslatokról és határozati javaslatokról: megtárgyalja az indítványokat, megvitatja, értékeli és állást foglal a módosító javaslatokról. Egyeztetési eljárás keretében pedig szakbizottságként véleményezi a feladatkörébe tartozó európai uniós jogszabálytervezeteket.

¹³⁶ Az Országgyűlés Költségvetési Bizottsága az Országgyűlés egyik állandó bizottsága. Feladata, hogy kezdeményezőként, javaslattevőként, véleményezőként és egyes esetekben ügydöntőként vegyen részt a költségvetés megalkotásának folyamatában, valamint a kormányzati munka ellenőrzésében.

Egy, hogy a Gazdasági Kabinet megvitassa. Fontos, hogy benne legyen az is, hogy az egyes szakágakat, a tárcák által képviselt ágazatokat egy külön program tartalmazza. Ez legyen benne akár az előszóban, akár a bevezetésben. Tehát ne kérjék számon a részletes külgazdasági, a részletes közlekedéspolitikai, vagy agrár, vagy iparpolitikai stb. programot, vagy a munkaügyi, munkaerőgazdálkodás stb. részleteit. Ez alapján viszont a Kormány majd hoz egy határozatot, amiben azt követően megjelöljük az időpontot, hogy mennyi idő múlva hozzák meg az érdekelt gazdasági ágazatokért felelős tárcák az ágazati kivitelezési programot. Most akkor időben felteszem a kérdést: a Kormány jövő heti ülésére elképzelhető-e, hogy módosítva a globális tervezet, elkészül? Miután igen a válasz, így akkor a jövő heti kormányülésre tűzzük ki a globális programot. Na most, ahhoz hogy a globális program elkészüljön, kell egy ezt megelőző Gazdasági Kabinet-ülés, amelyen meg kell vitatni az alapvető kérdéseket, és ezt a vitát a minisztereknek és a politikai államtitkároknak a jelenlétében kell lefolytatni. Azt viszont nem lehet – ez kormányzati kérdés –, hogy a tárcák legalább ne politikai államtitkárral legyenek képviselve, és utána ez ne legyen a tárca teljes képviseletének felfogható. Tehát, ha Bod Péter Ákos nem tud ott lenni a legközelebbi Gazdasági Kabinet-ülésen, ami, mondjuk, holnap van, akkor ott kell lenni a politikai államtitkáranak, vagy ha Bogár László ott van, kormányzati szempontból nekünk úgy kell felfogni, hogy akkor jelen van a miniszter. Ezt szeretném hangsúlyozni. Tehát a tárcát a miniszter, vagy államtitkára képviseli a Gazdasági Kabinetben, és a miniszternek arról gondoskodnia kell, hogy az államtitkár legyen úgy felkészülve, hogy a tárcája álláspontját képviselni tudja. Ezeket az álláspontokat. Ezek után teszem fel a kérdést, hogy miniszter úr mikorra tudja az ülést összehívni?

(Kupa Mihály bejelenti, hogy szombaton 10 órakor mindenkit szeretettel vár a Pénzügyminisztériumban. Gondoskodni fog az ebédről, de szükség esetén vacsoráról is.)

Antall József: Rendben, nem ismételtem meg. Ehhez akkor jelen lesz a Kádár miniszter úr, csak azért, hogy előre tisztázzuk. Természetesen a Kabinet titkára¹³⁷ jelen lesz. Gergácz miniszter úr itt van, Kiss Gyula miniszter úr jelen tud lenni? Nem? Akkor a Schamschula legyen felkészülve erre. Közlekedési miniszter jelen van. Bod Péter? Akkor őt viszont képviselik. Kihagytam valakit? Tessék? Surányi? Igen. Akkor szombaton 10 órára. Most a kérdésem, mivel nincs itt Mádl Feri, a Vagyonyügynökséget érinti, vagy nem? Tehát akkor őt értesítetek, hogy ő is ott legyen. Akkor tárcánként a miniszterek és a politikai államtitkárok legyenek jelen. Az a kérésem, hogy ahol

¹³⁷ Szabó Tamás, a Pénzügyminisztérium politikai államtitkára.

a miniszter szakértőt kíván vinni, akkor erre is legyen lehetőség. Most azok a miniszterek, akik nem közvetlenül gazdasági miniszterek, de érintettek lehetnek, mint a népjóléti, és a szombatjukat szeretnék erre szánni, akkor természetesen legyenek jelen. Azt hiszem, hogy Kupa Mihály mindenkit szívesen fog látni. Nem tudom még a programomat, esetleg egy időre lehet, hogy én is részt veszek, de mint csak vendég, mert tanulságos lenne számomra. Ez nem érinti a kabinet elnöklését sem, tehát szeretném hangsúlyozni, hogy mint meghívott vendég. Tényleg érdekel és szeretném megismerni. Akkor az a határozat, hogy tárgyalási alapként a Kormány az előterjesztést elfogadta, s olyan határozatot hozott, hogy a Gazdasági Kabinet vitatja meg még az egyes ágazatok szempontjából, és utána a jövő heti minisztertanácsi ülésre kerül az anyag jóváhagyásra. Az érdekképviseltek párhuzamosan tárgyalják, a véleményüket kinyilváníthatják. Igaz, ők is a rövidítettet kapták meg. A rövidített természetesen mindenkihez kikerült, tehát az alapján a véleményeket figyelembe lehet venni. Azt is kérem mindjárt a Gazdasági Kabinetben majd megvitatni, hogy a Gazdasági Kabinet hogyan látja az ágazati programok kérdését, tehát mennyi időt célszerű erre adni, mert egész másként nézik az egyes tárcák képviselői ezt, mivel tudják, hogy nekik ezután az ágazatra vonatkozóan kell egy külön hasonló kiegészítő, tehát ehhez szorosan kapcsolódó anyagot csinálni.

A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítással kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter az eddig lefolytatott viták alapján azt javasolja, hogy továbbra is a benzinárban szerepeljen a biztosítás fedezete, és szeptember–október hónaptól kerüljön bevezetésre a szerződéses biztosítási rendszer. Megjegyzi, hogy a közvélemény-kutatások, valamint valamennyi érdekképviseléttel lefolytatott megbeszélés szerint érdekes módon mindenki az üzemanyagot támogatja inkább, vagyis azt, hogy a megtett futással legyen arányos a terhelés.

Király Péter pénzügyi közigazgatási államtitkár azzal egészíti ezt ki, hogy azért az autós társadalom a kérdésben – hogy a benzinárba építve vagy szerződéses rendszer legyen – kellően megosztott. Szerinte – amennyiben a benzinárban szerepel – körülbelül 6-7 forinttal történő emelés lenne a reális, ami az idei kárkifizetésekre fedezetet teremthet.)

Antall József: Miután prognosztizálható, hogy az öbölháború¹³⁸ befejezése után a benzinárak nem emelkednek a világpiacon, illetve még lemennek esetleg, ezért

¹³⁸ Irak 1990. augusztus 2-án megszállta az olajban gazdag Kuvaitot. A megszállás közvetlen kiváltó oka, hogy Szaddám Husszein azt állította, a két ország által közösen birtokolt olajmezőről Kuvait

akkor célszerű ezt ennek megfelelően meglepni, mivel az ár úgyis esni fog, és ezt a lakosság a meglévőhöz fogja viszonyítani, és így jobban tolerálja feltehetően. Ennek megfelelően most ezt pszichológiailag lehet kezelni. Tehát ezt lehet közgazdaságilag úgy kezelni, hogy a jelenlegi benzinárakhoz képest ne jelentsen emelést, hanem a csökkenésbe legyen beleépítve? Tehát első menetben?

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter is megerősíti, hogy az autós társadalom kellően megosztott ebben a kérdésben. Az ő tárcája inkább a szerződéses rendszer bevezetését támogatná. A közvélemény reakcióján kellően csodálkozik, ugyanis az Útalap 3 milliárdos hiányának az eltüntetése 3 forintos emelést tett volna szükségessé, de ettől mereven elzárkózott a közvélemény, az Érdekegyeztető Tanács is, és ennek kapcsán a Kormány sem forszírozta, miközben mérhetetlen nagy károk származnak az elégtelen Útalapból.

Több további hozzászólást követően.)

Antall József: Adom tovább a szót Surányi Györgynek, Für Lajosnak és utána Bogdán Tibornak. Csak egyet szeretnék, hogy ne váljék parttalanná a vita. Úgy gondolom, hogy nagyon leegyszerűsítve arról van szó, hogy jelen pillanatban a benzinárba való beillesztés mellett szól átmenetileg az, hogy esély van a benzin árának a lemenetelére, és ezt a magas árat e pillanatban az emberek megszokták. Ez a megoldás bizonyos mértékig csökkenti a fogyasztást, tehát, mondjuk, takarékosagra int. Ez az egyik elem, ami e mellett szól. A másik viszont, hogy ez nem lesz sokáig tartható, mert van egy ellentmondás. A biztosítótársaságoknak a nyugati árrendszerre való áttérés, továbbá az alkatrészeknek a (már beleértve az orosz kocsiknak is az alkatrészeit is) drágulása miatt magas áron kell egy karambol esetén a kártérítést fizetni. Ma már ötszöröse akár egy Zsigulinak a sárvédő vagy egyéb alkatrészének az ára a korábbihoz viszonyítva. Az erre való áttérés következtében az a helyzet fog előállni, hogy a kis fogyasztású nyugati kocsik lesznek elterjedtek, amelyek a benzinárban aránylag tulajdonképpen kevés pénzt hoznak be, mert 5-6 litert fogyasztanak, vagy a dízelautók. Tehát a bevétel csökkenni fog a benzinárban. Viszont a biztosító

a megállapított kvótán felül termelt ki olajat, így alacsonyan tartotta annak világpiaci árát, mindez súlyos gazdasági károkat okozott Iraknak. A két ország konfliktusát elmérgesítette, hogy Kuvait nem volt hajlandó elengedni az Irán elleni háború céljaira felvett iraki adósságot. AZ ENSZ BT 1990. augusztus 2-án elítélte az iraki inváziót, 1990 novemberében kivonulásra szólította fel Irakot Kuvait területéről 1991. január 15-i határidőig, amely nem történt meg. 1991. január 17-én az Amerikai Egyesült Államok által vezetett koalíció légitámadást indított Irak ellen. A szárazföldi hadműveletek 1991. február 24-én kezdődtek meg, két nappal később Irak bejelentette, hogy kivonja csapatait Kuvaitból, de az ENSZ határozatait továbbra sem ismerte el.

esetében magas árat fog jelenteni, mert egy karambolozó nyugati kocsí kárát nem fogja tudni a biztosító fedezni. Tehát körülbelül ez – azt hiszem – a leegyszerűsített helyzet, ha jól értem, és jól gondolom. Ebből következően a benzinár-emelés csak időszakos lehet és ideiglenes. Tehát ezt kell a társadalommal megértetni, hogy ebbe az irányba kell menni. A dízel, az olajkérdés, amelyik itt a mezőgazdaságot is érinti, továbbá részben minden nagy közüzemet tulajdonképpen érint, ezt nem tudom, hogy ehhez tud-e valami előzetes szakmai megjegyzést tenni Király Péter, és utána továbbadom. Erre az egy kérdésre.

(Király Péter válaszában elmondja, hogy a dízelüzeműeknél már ma is szerződéses rendszer van, tehát a benzinárba való beépítés nem érinti őket.)

Antall József: Nem érinti, tehát ezt iktassuk ki a vitából.

(Surányi György, a Nemzeti Bank elnöke szerint nemzetközi szempontból elfogadhatatlan a benzinárba való beépítés. Az Európai Közösség országaiban komoly ellenállást fog kiváltani ez. Amennyiben a biztosítási díjat a benzináron keresztül fizettetjük meg, a magyar autósoknak retorzióval kell szembenézni az Európai Közösség országaiban. Nem fogják beengedni őket, csak ha külön biztosítást váltanak.)

Antall József: Ott viszont a kötelező biztosítás rendkívül magas, és akkor viszont az sújtja az autósokat.

(Für Lajos honvédelmi miniszter kéri, hogy a közúti fogalomban nem részt vevő, rendszámmal nem rendelkező honvédségi járművek jelentsenek kivételt.)

Antall József: Tehát harci járműre és közúti forgalomban nem részt vevő honvédségi járműre nem vonatkozik. Kérem ennek jogszabályi megjelenítését. A témát zárjuk le. Akkor azt hiszem, összegezhetjük abban, hogy mi az álláspont. Tehát csak a dátumot kell meghatározni itt az anyag alapján, hogy a szerződéses rendszerre való áttérés az a cél. Tehát minden körülmények között azt tűzzük ki az év során. Kérdés, az előterjesztőtől kérdem, hogy meghatározzunk-e ebben egy időbeni célt, ameddig a biztosítóintézeteknél megvizsgálható egyáltalán, hogy milyen rendszert tudunk kialakítani, hogy tudjuk ezt széthúzni. Mindezek a példák, amik itt elhangzottak, külföldi stb. autósokra vonatkozóan elképzelhető-e a nagyobb turistaszézon előtt az erre való áttérés? Nem. Tehát ez gyakorlatilag szeptember, ez év folyamán? Mikor? Hallgassuk meg az előterjesztőnek először az álláspontját. Mert tudniillik itt azt meg kell határozni, hogy mikor. Annyit jegyeznek még meg, hogy mindaz, ami itt

elhangzik, Útalap,¹³⁹ a környezetvédelem, az akkor szóba jöhet, ha a benzinárból majd elhagyjuk a biztosítást.

(Király Péter a benzinárba történő beépítést még a turistaszezon előtt javasolja végrehajtani.)

Antall József: De a magyarországi benzinárak egészében véve, hogy fognak aránytalanul előreláthatólag a külföldihez? Itt az a kérdés, hogy drágább lesz-e Magyarországon a benzin egy valutaátváltás esetén, vagy nem? A külföldit ez érdekli.

(Király Péter szerint nem lesz drágább, bár csak az osztrákkal lehet összehasonlítani. Kupa Mihály kiegészíti azzal, hogy a németnél még olcsóbb lesz, mert a németek most építik be az üzemanyagba az újabb adóikat.)

Antall József: Tehát akkor a következőképpen fogalmazhatjuk meg, hogy átmeneti intézkedésként a benzinárba történik a biztosítási díj beépítése. Ennek meglépésére áprilisban tessék egy hétfői napot kitalálni, április elseje utáni hétfőt. Akkorra beépíteni, addigra a tárgyalásokat le kell folytatni a Kőolajipari Trösztrel,¹⁴⁰ vagy annak utódszervezetével, vagy a miniszteri biztosával. Tehát, amikor ez majd megtörténik, az ezzel kapcsolatos áremelkedés esetleg nem jelentkezik valóságos áremelkedésként. Ez az átmeneti intézkedés. Nem tudom, hogy célul tűzzük-e ki jelen pillanatban, hogy október elsejei határidővel áttérünk a szerződéses rendszerre.

¹³⁹ Az Útalapot 1989-ben hozták létre mint az állami tulajdonban lévő országos közúthálózat fejlesztését, fenntartását és üzemeltetését szolgáló elkülönített állami pénzalapot, amelyből a törvényben meghatározott feltételekkel az önkormányzati törzsvagyonhoz tartozó közúthálózat fejlesztését is támogatni kellett. Az Útalappal az 1992. évi XXX. törvény értelmében a közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter volt jogosult rendelkezni. Az Útalap pénzműveleteit (szerződés alapján) a miniszter által megbízott – külön jogszabályban meghatározott körbe tartozó – pénzügyintézet végezte.

¹⁴⁰ Az Országos Kőolajipari Tröszt (OKT) 1957-ben alakult meg, 1960-ban a gázipar hozzácsatolásával a neve Országos Kőolaj- és Gázipari Trösztre (OKGT) változott. Az állami vállalat 1991-ben szűnt meg, kilenc olaj- és gázipari tagvállalata Magyar Olaj- és Gázipari Rt. (MOL Rt.) néven részvénytársasággá alakult, átvéve a kiskereskedelmi funkciókat addig ellátó ÁFOR (Ásványolaj-formalmi Vállalat) tevékenységét.

1991. március 7-i kormányülés

A magyar gazdaság átalakításának és fejlődésének programjával (stabilizáció és konvertibilitás) kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter tájékoztatást ad arról, hogy a Gazdasági Kabinet szombati, rendkívüli ülésén a miniszterelnök úr részvételével megtárgyalta ezt az anyagot, hiszen múltkor úgy döntött a Kormány, hogy menjen Gazdasági Kabinetre, ne itt folytassunk gazdasági vitákat. A vita eredményeként lényegében a gazdaságpolitikai koncepció alapelveit a Kabinet elfogadta, egyben úgy döntött, hogy az ágazati politikák ne kerüljenek most az Országgyűlés elé. Még megjegyzi, hogy az MTI-közlemény, amit a Miniszterelnökségről juttattak el a sajtóhoz, félreérthető dolgokat közöl, például azt, hogy hevesen bírálnak egyrészt azért, mert nincs válságkezelő program a keleti kereskedelem összeomlásában, másrészt már nem tudom miért.)

Antall József: Ezt azonnal kérem kivizsgáltatni. Most vizsgáltasd ki és azonnal. Egy biztos, hogy innen hivatalosan semmi nem mehetett ki. Abban az esetben, ha ezt valaki eljuttatta, akkor azt természetesen ki kell vizsgálni.

(Kádár Béla nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere szerint a szombati kabinetvita után az anyag továbbfejlődött, abba az irányba, amit ő kívánatosnak tartott. Koncepciónálisan is, meg taktikailag is fontosnak tartaná, hogy legalább utaljunk egy olyan verzióra, hogy mi történik akkor, ha a feltételezettnél jóval nagyobb mértékű a keleti kereskedelemnek az összeesése, ne akkor kezdjük el a koncepció kidolgozását, mert ebben az esetben az egész programot módosítani kell. Szerinte a kisebb pontosítások bilaterálisan megejthetőek, ezért javasolja a Kormánynak az anyag elfogadását.)

Antall József: Annyit szeretnék ehhez hozzáfűzni, hogy nagyon köszönöm, és nagyon örülök, hogy Kádár Bélának ez a véleménye. Egyet tartok megfontolandónak, hogy ezekre az eshetőségekre feltétlenül kell készíteni ilyen programot. Nem javasolnám, hogy most ezt adjuk közre, hanem ahogy ezt egy vezérkar megcsinálja több eshetőségre, szóval ezek Schliffen-tervek¹⁴¹ legyenek, amelyeket, ha az a táma-

¹⁴¹ A Schlieffen-terv eredetileg a Német Császárság hadműveleti terve volt a nyugat-európai antantse-
reggek gyors leverésére. Nevét kidolgozójáról, Alfred von Schlieffen német tábornagról kapta.
Alapgondolata szerint a védekező fegyverrendszerek megerősödése miatt törvényszerűen állóhá-
ború alakul majd ki, amit csak egy meglepetésszerű és gyors előrenyomulással lehet megelőzni.
1914-ben végül a Franciaország elleni német támadás Moltke vezéreztetésére alapján átdolgo-
zott koncepció szerint indult meg. Ennek értelmében a francia–német határ elleni frontális támadás

dás ér bennünket arról az oldalról, akkor előhúzzuk a fiókból. Tehát legyen legalább három-négy variáció. Teljesen egyetértek ezzel, hogy ebben a formában, de ezt ne vegyük be, legfeljebb egy utaló mondat lehet arra ebben az anyagban. Tehát amikor ezt mi elfogadjuk, ezeket a Kádár Béla által javasolt megoldásokat meg kell csinálni, fokozatok szerint.

(Többen hozzászólnak a vitában, köztük Mádl Ferenc tárca nélkül miniszter, aki nem érti, hogy mit jelent az anyagban az, hogy decentralizálni kell a privatizációt, mert ha ez azt jelenti, hogy a volt tanácsi vállalatok¹⁴² privatizációját le kell vinni önkormányzati döntési szintre, akkor ezzel nem ért egyet.)

Antall József: Itt szeretnék egy megjegyzést tenni mielőtt az általam említett nyilatkozat félreértések elindítója lenne. Demszky Gábornak ugyanis volt egy nyilatkozata a sajtóban. Csak egy újság adta ki a cáfolatot. Boross és Kupa miniszter úr volt jelen. Nemes egyszerűséggel a főpolgármester úr kijelentése nem felel meg a valóságnak. Semmiféle ilyen tárgyalás nem folyt, hogy az alapítónak adnánk vissza a privatizálási jogot. Egyszerűen ez egy hazugság. Hazugság, amit kijelentett, semmiféle ilyen tárgyalás nem folyt. Tehát ezt szeretném hangsúlyozni azért, hogy ez mindjárt egyik válasz arra, hogy mi állítólag ezt szerettük volna. Egyszerűen az egész tárgyalás folyamán azt a taktikát ösztönösen, avagy tudatosan folytatták, hogy bizonyos mellékes kijelentéseket tettek, és részükről egyáltalán semmiféle válasz nem volt. Erre vonatkozóan egyet kértünk, hogy írásban tegyék le a javaslataikat. Ezt letették?

(Boross Péter belügyminiszter válaszában közli, hogy úgy döntöttek, hogy mégsem teszik le, hanem a mai napon közgyűlésen tárgyalják.)

Antall József: Igen, tehát mi meghallgattuk őket, és közöltük, hogy írásban tegyék le az állásfoglalásukat. Minden más kijelentésük számunkra addig az íráson kívül érdektelen. Ennyit szerettem volna mondani ehhez. Nem kívánom részletezni az egyéb primitív alkuajánlatokat és egyebeket, amik elhangzottak, mert tisztelem Budapest volt főpolgármestereinek emlékét és státuszát ahhoz, hogy ne nyilatkozzam erről. Tessék!

helyett a német hadsereg a front jobb szárnyán, Hollandia és Belgium gyors elfoglalásával kívánt kitörni a Flandriai-síkságra, majd dél felé fordulva támadást indítani a központi francia területek ellen, Párizst elérve, és azt bekerítve.

¹⁴² A tanácsi vállalat a rendszerváltoztatás előtt a helyi ipart összefogó állami vállalat volt, amely elsősorban a helyi, lakossági szükségleteket elégítette ki, helyi munkaeszközöket és munkaerőt használt fel. Felügyelete a helyi tanács alá tartozott.

(Többen hozzászólnak, köztük Surányi György a Nemzeti Bank elnöke is, aki az anyagból kiemeli azt, hogy a programban benne van az, hogy a Kormány vállalkozói alapon a Világkiállítás megrendezése mellett van, ami egy egyoldalú elkötelezettséget jelent. Ez természetesen a Kormány szuverén döntése kell, hogy legyen, de ezt követően a Kormány nem mondhatja azt, hogy nem támogatja.)

Antall József: Kérem majd jelezni, hogy a Világkiállításról egy kormányzati előzetes állásfoglalást fogok majd kérni. A másik kérdés, hogy folyamatosan felmerült, Boross miniszter úr is rámutatott, és erről beszéltünk tegnap többször a menedzserképzőnél is. Tehát itt folyamatosan jelentkezik az állam és a Kormány szerepe a gazdaságpolitikában. Itt világosan meg kell fogalmazni, hogy mikor mit értünk ez alatt. Tehát az állami beavatkozás gondolata és a kormánypolitika, ezek egyrészt különböző dolgok, másrészt nem eléggé tisztázottak, amikor államról beszélünk. Régen a központi államhatalomról szóltak, ami eltérő az önkormányzattól. Tehát ezeknek a fogalmi használatoknak még egyszer az átfésülése szükséges lenne. A privatizáció, ez, ami többször elhangzott, hogy hiányzik a privatizáció nemzeti stratégiája. Ez igaz, valóban nincs kidolgozva, de azért ennek az alapvonalait kijelentő formában kell megadni. Ez többször visszatérő probléma. A Vagyonügynökséget érintettük itt, hogy hogy történik a privatizáció, ez egy vitatható dolog, de most nem kívánok a Vagyonügynökségnél erre rátérni. Azt hiszem, hogy a magyarországi privatizációnál egyszer beszélni kell arról, hogy milyen tempót tartanánk helyesnek, és milyen tempó érvényesül, és ezt vizsgálni kell, hogy valóban mi történik, mert itt meglehetősen ellentétes kijelentések történnek. Megemlíthetem azt, hogy mindenki, amikor itt volt még Thatcher is és mások is, tulajdonképpen felhívták arra a figyelmet, hogy ez a privatizáció nem egy könnyű és gyors dolog. Sem Angliában, sem Franciaországban nem ment egyik napról a másikra, ahol ágazatokat kellett privatizálni. Tehát az egyik oldalon valóban ez egy jól használható demagógia velünk szemben, hogy nem jól és nem elég gyorsan megy. De erre válaszolni kell, hogy miben nem megy. A másik oldalon azért a Vagyonügynökség feladatkörében és szervezetében komoly problémák vannak. Én az egyik alapvető problémát abban látom, hogy a vagyonalap szerepe, tulajdonképpen, hogy az állami vagyon kezelője, ez nem kap elég hangsúlyt, és a másik, például itt vannak a bankok. Most, ugye, ez egy aktuális kérdés. A Vagyonügynökség mint tulajdonos jelentkezik a bankok esetében is. Hány százalék körülbelül ez? Közel 50%-ának a Vagyonügynökség a kezelője. Ezért feltettem Csepi Lajosnak a kérdést, hogy van egy ilyen Vagyonügynökség, amelyik most ugye pontosan megfogalmazva 50%-os tulajdonlást jelent, és megkérdeztem, hogy ennek a hatalmas államvagyonnak a kezelését a Vagyonügynökségen belül hogy oldják meg ilyen erővel? Mire azt mondta, hogy van egy nagyon okos ember,

a Bokros Lajos az igazgatótanácsban és egy nagyon tehetséges fiatalember a Vagyonügynökség apparátusában. Kértem én, hogy a magyar Vagyonügynökség és vagyonalap, mivel nem értek hozzá, de elkértem a sémáját a Vagyonügynökségnek, és nagy érdeklődéssel néztem meg. Hát, kérem szépen, azért ez nem hiszem, hogy megnyugtató, nem hiszem, hogy egy tehetséges fiatalember és egy okos ember az igazgatótanácsban megoldja ezt a kérdést, miközben a magyar bankok 50%-ának a tulajdonosaként működik a Vagyonügynökség. Ez egy megállapítás, amit szeretnék mondani. Tehát én úgy gondolom, hogy a Vagyonügynökség a jelen jogszabályi lehetőségeken belül privatizációs stratégiai alapelvek kitűzésével valóban dönt olyan kérdésekről, és nyilvánvaló, megfontoltan és jól dönt, ami elé kerül. Bizonyos összegalap nem kerül elé. A Vagyonügynökségnek a belső szervezete egy öröklött szervezet, ahol az igazgató, ügyvezető igazgató megtanult számos dolgot az ott lévőktől az elmúlt időszakban. Úgyhogy, ezt ő mondta.

Tehát én úgy gondolom, hogy amikor mi most egy privatizációs stratégiát gondolunk át és nevezünk meg, akkor az Állami Vagyonügynökséggel egyrészt foglalkozni kell mint vagyonalappal és mint Vagyonügynökséggel, azzal, hogyan kezeli azt a vagyont. Az már világos, hogy itt nincs szó és nem lehet szó Magyarországon – éppen Mádl miniszter úr mutatott rá –, hogy itt egyik pillanatról a másikra tudunk mindent privatizálni. Ha pedig nem tudunk, akkor igenis a piaci körülmények között működtetett állami tulajdon formával számolni kell, és nem akarok most időpontot mondani, hogy meddig. De mindenesetre számolni kell, és a privát szférával azonos körülmények közötti szereplőként kell ezzel számolni. A Vagyonügynökségnek meg kell vizsgálni ezt az oldalát is, mert ez egy kicsit háttérbe került. Ez az egyik. A másik, hogy amikor a privatizációt végrehajtjuk, és amikor itt a Kormány és az állami beavatkozás kérdéséről beszélünk, akkor nem kell, hogy röstelljük azt a részét az állami beavatkozásnak és a kormányzati beavatkozásnak, ami minden országban és minden piacgazdaságban természetesen kötelezettsége a kormánynak. A privatizáció érdekében is állami beavatkozás van. Tehát igenis aktív, határozott kormánypolitikát kell e téren képviselni, hogy miben kívánunk aktív állami beavatkozást. Ez nem azonos semmiféle tervutasításos és egyéb olyan politikával, amit itt senki és egyetlen párt sem vall magáénak. De az állami szerepvállalást, azt nem kell röstellni, hanem hangsúlyozni kell. Vonatkozik ez a szociálpolitikára is. Én úgy gondolom, hogy a szociálpolitika az a terület, ahol minden forrást meg kell mozgatni. A szociálpolitikai és a szociális háló szövögetésében mindenféle egyéb társadalmi privát és egyéb szférát, akár karitatív szervezetet is igénybe kell venni. De erre volt valaha az úgynevezett Egri majd Magyar Norma a két világháború között, ugye, amelyik egy modell volt a mai szóhasználattal. És ennek megfelelően az akkor Egri vagy Magyar Norma szerint ez egy világosan megfogalmazható dolog. Ez és a szociálpolitika

igenis egy aktív kormányzati politikát jelent, amiben szerepet kapnak az érdekvédelmi szervezetektől a karitatív szervezetekig és maga az állam is, mint szerepvállaló. Egyáltalán, vissza kell térni arra a gondolatra – az állam részleges felelősségére, arra, hogy részleges forrásnyújtó tud lenni –, amit valaha az államsegély fogalma jelentett. Ilyen volt például egy iskola, amelyiket magániskolaként, önkormányzati, községi iskolaként vagy egyházi iskolaként tartottak fent, de olyan közérdekű cél érdekében működött, hogy állami segínyt kapott. Ez a szisztéma tehát az állami segély, az állam kiegészítő szerepe. Tehát amit az állam működőképesnek érez, bár saját forrásból működik, ennek ellenére kap szubvenciót, tehát ebben az irányban nyilván el kell menni. Végül azt szeretném még megjegyezni, hogy ez a program a Kormány gazdasági programjának egy kiviteli programja, amelyik tükrözi a koalíciós kormánynak a programját. Ennek a programnak jelenti a kivitelezését, a megvalósíthatónak tűnő program gyakorlati összefoglalását, iránymutatását, menetrendjét. Szeretném azt is jelezni, hogy tegnap a Magyar Demokrata Fórumnak kibővített elnökségi ülése volt, ott is elhangzott, hogy ez a program az, ami mögé oda tud állni a Magyar Demokrata Fórum is. Meggyőződésem is, és az eddig jelen lévő két pártelnök magatartása és kijelentései alapján is úgy érzem, hogy ez nem csak a Magyar Demokrata Fórum állásfoglalása, hanem közös kormányprogram, és a kormánykoalíció tudja vállalni. Természetes dolog, hogy lehetnek hangsúlybeli különbségek. Azt is hozzáteszem, hogy többen megvizsgálták azt is, hogy ennek a megállapításai a Demokrata Fórum és a másik két koalíciós párt eredeti programjával hogyan egyeznek, és a szorgos analizálók azt is megállapították, hogy ugyanazokat a tételeket, ugyanazokat az irányelveket követi, amelyek igenis szerepelnek a kormánykoalíciónak még a választási programjában is. Tehát vállalhatóan vélik. Nyilvánvaló, hogy egy választási program vagy egy első kormányprogram és egy kilenc hónap után felülvizsgált, átrágott gyakorlati program közt lehetnek eltérések, de ez azt jelenti, hogy a koalíció vállalja ezt. Azt hiszem, hogy ez egy komoly támogatás a Kormány és a gazdasági szféra részére, hogy ezt ebben a formában fogalmazták meg. Végül, amit Bod Péter Ákos felvetett, azt nagyon fontosnak tartom, hogy a Gazdasági Kabinet dolga, hogy ezt a bizonyos stratégiához szükséges elemzést elvégezze. Ezt elvégezheti egy munkacsoport is. És hogy ennek legyen egy valóban folyamatos menetrendje – én úgy gondolom –, és éppen a szombati Gazdasági Kabinet ülését részben végighallgatva, ott is megerősödött bennem, hogy ez a gazdasági stratégia abból fog következni, ha az ágazati stratégiák és az ágazati koncepciók elkészülnek, összhangban ezzel, mert addig ezek általánosságban mozgó megállapítások. Tehát ott el is hangzott, ezt személy szerint mondom, elhangzott az, hogy az iparpolitika, a kereskedelempolitikai koncepció rendkívül hiányos. Elhangzott az, hogy az agrárpolitikában is milyen célok vannak. Hónapok óta itt a földtulajdonkérdés és egyebek kötik le

elsősorban a külvilág számára az érdeklődést, de azt, hogy mi tényleg tagjai kívánunk lenni a Közös Piacnak, és versenyképesek akarunk lenni a világban, és az milyen mezőgazdaságot igényel, arról kevésbé esik szó. Mi ezért gondoljuk úgy, hogy a kárpótlási törvény az egy olyan alap, ami a tulajdonviszonyokat rendezi, stabilizálja és egy bizonyos rehabilitációt nyújt. Utána itt a piac törvényei szerint – külső és belső, főleg a külső hatások miatt – a környezet itt ki fog alakulni, és nekünk ezt megint befolyásolni kell tudni. Ez nem állami beavatkozás abban az értelemben, hogy közvetlen utasítást adunk, de itt kormányzati politikát kell követnünk, annak bizonyos eszközeivel, hogy Magyarországon rentábilis birtoknagyságok legyenek, rentábilis szövetkezetek legyenek, akár társaságként, részvénytársasági vagy bármilyen más formában értékesítő, na de ezt elő kell segíteni. Ehhez aktív kormányzati politika kell. A külgazdasági tárca a stratégiáját felvázolta és ezt ismerjük, na de nem kisebb fontosságú, hogy legyen egy belkereskedelmi stratégia is. Az egész hazai belkereskedelem, az egész fogyasztás és ennek struktúrája hogyan alakuljon, ez nincs kidolgozva, vagy legalábbis én nem tudok róla, hogy ez meg lenne. Ugyanez érvényes a belső piacnak a vizsgálatára. Hát ez az alapvető stratégiai kérdés, ezt ehhez kapcsolódva mind meg kell csinálni. Na most itt világos, hogy az ipar és a kereskedelem, a közlekedés, az agrárszféra stb., tehát a gazdasági tárcák és ágazatok esetében ez egyértelműen kapcsolódik ehhez az anyaghoz. Itt fel szeretném hívni külön a figyelmet a bankszférára, továbbá arra, hogy ágazatként ehhez kapcsolódnia kell a szociálpolitikának is, mégpedig a szociálpolitika mindkét részének. A szociálpolitika egyik oldalon a munkaügyben tükröződő közgazdasági oldalának a munkaerő-gazdálkodási, átképzési stb. része. Tehát annak a gazdaságpolitikának, amelyik a termelés szemszögéből, de a termelésből már kiesett és a külön kezelést igénylők szemszögéből is vizsgálja, ami a népjóléti tárca körébe tartozó kérdés. Ezt ki kell dolgozni valóban a prevenció alapelveivel. És itt jönnek azok a részleges kérdések, ahol szintén meggondolandó, hogy hogyan kell hozzákapcsolni a többi tárcához, például akár a honvédelemhez, mert annak is van gazdasági szerepköre, hiszen piacot jelent a honvédség, és munkaerőt is, bár ettől még nem tekinthető gazdasági tárcának. Na most a többi tárcánál ez megfontolandó, mivel itt nem a kormányprogram egészéről van szó. Itt nem arról van szó, hogy ebben benne van minden ágazat az igazságügytől az oktatásig, de benne kell lenni az összegezésben néhány olyan utalásnak, ami a gazdaság szemszögéből vizsgálja az oktatást, a képzést, tehát magát az embert, mint a termelés tényezőjét. Nincs kizárva az egyáltalán, hogy elkészüljön egy olyan anyag, ami a gazdaság és az oktatás kapcsolatát bemutatja. Úgyhogy javasolom mindegyik tárcának, akár a környezetvédelminek, akár a kulturális tárcának, akár a technológiai szempontból a műszaki fejlesztésnek, csináljanak egy első változatot a gazdaság és a humán szféra kapcsolatáról, ugyanis a gazdaság és a humán

szféra kapcsolatát egy összegező tanulmányban az ágazati kiegészítő részbe be fogjuk venni. Ilyen tanulmányok, amelyek a gazdaság és kultúra kapcsolatát bemutatják, vagy az oktatásnak, mint gazdaságfejlesztő tényezőnek a szerepét. Hát erre kitűnő tanulmányok jelentek meg, ezt meg kell csinálni, mert ez valóban termelési tényező, és ezt az anyaghoz hozzá lehet kapcsolni. Úgyhogy, ami kritika itt elhangzik és megjegyzés, hogy minek kellene még benne lennie, arra mindegyikre azonnal azt mondom, hogy tessék megcsinálni. Azt a tárcsa készítse el, és az jelentkezni fog a következő kötetben.

(Miután több kritika éri a bankrendszert, annak védelme érdekében Surányi György szólal fel. Elismeri, hogy a bankokban lévő állami tulajdon tulajdonosi kezelésével senki nem foglalkozik, de vajon foglalkozik-e valaki a magyar gazdaság 2000 milliárd forintnyi egyéb állami tulajdonának a tényleges kezelésével? Szerinte ugyanúgy nem foglalkozik senki, és valahogy mintha kevesebb visszhangja lenne ennek a dolognak.)

Antall József: Én Surányi elnök úrral messzemenően egyetértek, hiszen tulajdonképpen a Kormány működési időszakának a védelmét is jelenti, amit elmondott, a külső és belső kritikákkal szemben. Világos, hogy egyetértek vele, de nekünk arra kell felkészülni, és nekem azt kell hangsúlyoznom, azt kell a Kormány elé tárnom, amiben a kritikák érnek bennünket kívül és belül, azt is figyelembe véve, hogy ezeket a kritikákat – akár a *Libération*-nak¹⁴³ a kritikáját, épp most olvastam, vagy egyéb kritikát – adagolják, és ezeket innen kapják. Ezeket a kritikákat a csalódott partnerektől is kapják, de nekünk ezeket ettől függetlenül meg kell vizsgálni. Ami a bankokat illeti, azon a téren is ameddig eljutottunk a kereskedelmi bankhálózat területén, a legfejlettebbek vagyunk. Mégis jelentkezik egy alapvető kérdés az elhangzott kritikákban, amire nekünk fel kell készülni, hogy Magyarországon a kereskedelmi bankok komoly profittal működnek, nagy haszonnal, és megéri itt bankárnak lenni, állami bankárnak. Ez viszont a termelésben nem feltétlenül hatékonyan térül vissza, és nem feltétlenül hatékonyan jelentkezik. Ez a vélemény. Na most, ha ez a vélemény teljesen alaptalan, akkor azt kell megmondani, de ha nem alaptalan, akkor ezzel természetesen nekünk foglalkozni kell, mert a műtét kitűnően sikerül, és a beteg elhunyt. Ha azt tudjuk meghirdetni, hogy a magyar monetáris politika tökéletesen és kitűnő eredménnyel működik, de ez a magyar gazdaságban nem kellőképpen jelentkezik, akkor valahol mégis zárlat van. Én itt azt hiszem, hogy nem kell

¹⁴³ A francia *Libération* napilapot 1973-ban Jean-Paul Sartre és Serge July alapította. A kezdetben Franciaország politikai spektrumának szélsőbaloldalán elhelyezkedő szerkesztői irányvonal az 1970-es évek végén balközép irányba tolódott el. 2022-ben 97 633 példányban jelent meg.

bizonyítani, ha makroökonómiai oldalról érkeztek kritikák, akkor én a fiskális, vagy a monetáris szférát védelmeztem mindenkor, ha úgy éreztem, hogy igaztalan vagy egyoldalú. Ennek a három területnek a közös felelősségét kell hangsúlyoznom, mert bármelyik területet valaki egyoldalúan preferálja, akkor azonnal kénytelen vagyok a másik kettőt, vagy egyiket védelmezni. Én azt hiszem, hogy a magyar bankrendszernek a hatékonyságát kell vizsgálni, és ennek a bankbizottságnak ez az igazi feladata. Az a feladata, hogy vizsgálja meg azt, hogy tényleg a magyar gazdaság szempontjából ez a bankrendszer hogyan működik, valóban betölti-e ezt a szerepét, vagy tehet-e még ajánlásokat ebbe az irányba, és azt hiszem, hogy a kialakuló, vagy kialakult bankrendszerünkben ezt azért még érdemes elmondani. Ha nincs több hozzászólás, visszaadnám a szót a miniszter úrnak, és azt hiszem, ha ez a sajtóban Kupa-programként, kormányprogramként elfogadhatjuk, ezt senki nem fogja sérelmesnek tartani, de ettől ez még kormányprogram.

(Kupa Mihály szót kérve először is megköszöni minden kormánytagnak és a miniszterelnök úrnak is a segítségét a program kialakításában. Lehet, hogy ez az ő neve alatt fut, de ez nagyon közös program. Több kisebb kérdést még érint a hozzászólásában, köztük reagálva Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter felvetésére, miszerint megfontolandó, hogy a kultúra lesz szelvényvagdosó tulajdonos, vagy a szelvényvagdosók finanszírozzák a kultúrát.)

Antall József: Itt van egy reflex, bocsánat, hogy ezt megjegyzem. Van egy reflex a kultúra képviselői között részben a legutóbbi évtizedek finanszírozásában. Volt Magyarországon a Közalapítványi Ügyigazgatóság.¹⁴⁴ Magyarországon II. József után a szekularizált egyházi vagyonból következett az, hogy a kultúra egy nagyon jelentékeny részét, az államit, nem az egyházit, ebből finanszírozták. Egy rádiónyilatkozatban elmondtam, hogy igaztalan a múlt rendszer elleni azon vád, hogy milyen kicsi összeget fordított a költségvetésből a kultúrára. Azért nem igaz, mert az állam óriási vagyonnal rendelkezett, és amit abból finanszíroztak, az nem szerepelt a pénzügyminiszter költségvetési tételében. Most ez a reflex működik itt, és ez egy szemléleti kérdés, amit el kell dönteni, hogy az állam mit tud a vagyonából adni, az önálló gazdálkodást, az egyetemi vagyont, egyebeket? Melyik irányt? Ez vonatkozik az egészségügyre éppúgy, amit a kincstári kérdésnél kell majd megvizsgálni.

¹⁴⁴ A Közalapítványi Királyi Ügyigazgatóság eredetileg 1849-ben alakult meg, majd a szabadságharc leverése után 1867-től folytatta a tevékenységét. A testület a mindenkori kormánynak az összes közalapok és alapítványok jogügyeiben intéző és tanácsadó közege volt. 1949-ben a 4355/1949. (XII. 30.) MT rendelet szüntette meg.

(Kupa Mihály megjegyzi, hogy tehát hozadékból vagy adóból finanszírozzuk.

Pungor Ernő tárca nélküli miniszter szót kér, és megjegyzi, hogy a műszaki értelmiség a problémákat abban látja, hogy ma az ipar egy részében az ipari vezetés még a régi, az, amelyik korábban is gátolta azt, hogy feljöjjenek új eszmék, új dolgok az ipar területén. Ez nem változott meg. A műszaki értelmiség valóban dolgozni akar, és várja a Kormánytól, hogy hívja.)

Antall József: Azt hiszem, hogy erről külön érdemes lenne szólni. Itt nekünk a kereket kell megteremteni. Jogszabályokat, megoldásokat kell keresni, hogy ezt valóban, hogy tudjuk megoldani. De ez része az iparpolitikai koncepciónak, hogy mit akarunk, mert a zsilipek csak akkor nyithatók meg, ha a monopóliumok felszámolása megtörténik ott, ahol fel akarjuk számolni, ott, ahol a vállalatokat meg akarjuk változtatni, ahol szétszedünk trösztöket. Tehát ez annak része, hogy mozgást tudunk-e teremteni, de nem a mi oldalunkról, mert különben a leváltások is ugyanúgy történnek, mint egy pártállami szerkezetben. Tehát nekünk a feltételeket kell megváltoztatni, és nekünk ezt gazdaságpolitikai eszközökkel kell megteremteni. A másik része, az már pszichológiai kérdés és politikai kérdés, hogy a Kádár-rendszer jellegéből következően Magyarországon nem volt széles körű forradalmi indulatú szakértelmiség egészen a választásokig. Mondjuk ki ezt világosan. Vagy ha úgy tetszik, 1989-ig. 1990. év elejéig a magyar értelmiség nagy tömegei figyelő pozícióban voltak, hogy sikerül-e az átalakulás? Előtte egy évvel pedig egy másik figyelő pozícióban volt, hogy elvisznek-e bennünket. Amikor az átalakulás már olyan mértékűvé vált, hogy hihetővé vált, hogy megtörténik, nemcsak az értelmiség, hanem az ország is jelentkezett, és kezdte el keveselni a programunkat. Ezt az igazsághoz azért szerettem volna elmondani, mert én emlékszem arra, hogy '90 előtt az úgynevezett 80 huszárral¹⁴⁵ lehetett még csak mindenhol találkozni. Tehát, akkor a feltett kérdésem az, hogy nincs több hozzászólás? Akkor ebben a formában az előterjesztést a javításokkal, amit Kupa miniszter úr láthatóan szorgosan jegyzett, a Kormány a programot elfogadta. Stílus javításra nem tudom, hogy sor kerül-e még a Pénzügyminisztériumban. Ha esetleg szükséges, a Miniszterelnökségről a Diczházy vagy mások, Nagy Zoltánnal együtt behívhatók közvetlen úton. Jó író emberek vannak, akik közgazdásznyelven ezeket stílusosan átjavítják. Utána pedig kérdésem az, hogy az ágazati kötetnek a megcsinálásához nem lenne-e célszerű egy időpontot megjelölni. Erre nem emlékszem, hogy a Gazdasági Kabinet ülésén volt-e javaslat. Ha nem, akkor

¹⁴⁵ Az említés Sára Sándor 1978-ban készült színes, azonos című filmdrámájára utal, amely a Lenkey-huszárszázad történetét dolgozza fel: összesen 80 huszár próbált meg hazajönni és a hazáért harcolni. Maga az utalás viszont ténylegesen azon ellenzéki személyekre vonatkozott, azokra a kevesekre, akik 1990 előtt mertek a hatalommal szemben fellépni, politizálni.

azért én egy időpont javasolnék. Ha ez megszületik mint állásfoglalás, akkor ezt mindenki kézbe veszi a tárcák részéről, és elkezdhetik készíteni az ágazat teljes koncepcióját körülbelül most már ebben a szellemben. Mikorra javasolják ennek elkészítését? Esetleg Kádár miniszter úr, aki előre van ebben, mit javasol, milyen időpontot?

(Kádár Béla miután a tárcája nagyjából már el is készítette az ágazati programját, nem tartaná fairnek, hogy ő mondjon időpontot.)

Antall József: Egy hónapon belül? Kérdezem. Úgy tudom, hogy a közlekedés is elég előre van, sőt a közlekedés már készen is van. Akkor megkérdezem, az ipar-kereskedelem és agrárszférát, mi az az idő, amit felelősséggel tudnak vállalni?

(Az ipari tárca április közepére, a földművelésügyi tárca szintén április közepére, legkésőbb április végére tudja vállalni az elkészítést.)

Antall József: Akkor én azt hiszem, hogy maradjunk abban, hogy addig, ahol elkészült, azt már küldjék egyeztetésekre, már vizsgálják meg, és április 15-ét jelöljük meg végső időpontnak, amikor leteszik az asztalra az ágazati programokat. Aki előbbre van, előbb menjen ebbe a menetbe.

(Több miniszter jelzi, hogy az anyagot elkészítik, de elképzelhető, hogy az nem lesz véglegesnek tekinthető, mert néhány elfogadásra váró törvénytől is függ a tartalmuk. Andrásfalvy Bertalan is vállalja, de nála kérdés az oktatási rendszer finanszírozása.)

Antall József: Nem, ne az oktatásra koncentráljon az anyag, hanem arra, hogy a gazdaság hogyan kapcsolódik az oktatáshoz, a szürkeállomány képzéséhez, az átképzéshez. Tehát úgy teszem föl leegyszerűsítve a kérdést, hogy a gazdaság működtetéséhez – tehát ehhez – az oktatás hogyan kíván hozzájárulni? Tehát ez a kérdés nemcsak az oktatást, hanem ez a munkaügyet is érinti, a műszaki fejlesztést, vagyis a gazdaság emberi tényezőjét. Ha úgy tetszik, a gazdasági fejlődés, a gazdasági növekedés emberi tényezőjének szerepe a gyakorlati oktatásban. Ez, ha úgy tetszik, részben az egészséges embert is feltételezi. Tehát akkor felteszem a kérdést, hogy a Minisztertanács ebben az előbb meghatározott körben, ezekkel az április 15-ei szakági feltételekkel meghozza-e a határozatot, hogy ezt az anyagot elfogadja kormányprogramként, és ha igen, akkor e szerint lehet tájékoztatni. Van-e ellenszavazat? Van-e tartózkodás? Nincs. Akkor megállapítom, hogy a Minisztertanács egyhangúlag elfogadta ezt a kormányprogramot. Ezt kérem a sajtótájékoztatón különleges hangsúllyal ismertetni, ami egyben azt is jelenti, hogy pártjainkkal is közöljük

– mind a három párttal, kérem, hogy az elnök urak közöljék –, hogy ez kormány-programként elfogadásra került, vagyis kormányprogram rangjára emelkedett. Amit kérünk úgy kezelni, hogy egy párt mondhatja azt, hogy a pártunk programjából ennyi került ebbe be és ennyi nem, de mindenesetre ez a koalíciós kormány közös programja. Tehát kevésbé örülnék, hogy ha az ismertetésénél az hangzana el változtatlanul, hogy Rákosi elvette a földet, Antall eladta, ahogy Torgyán József képviselő úr ezt felvetette. Egyben nem tudom, hogy a Kupa-program mellett Torgyán-program,¹⁴⁶ ami – gondolom – túlterjed még a testnevelés körén is, bár a Testnevelési Főiskolán¹⁴⁷ adja elő, hogy az minderre ki fog-e terjedni. Tudtok erről valamit? Ez mennyiben érinti a Kisgazdapártot? Ezt hogyan kell értékelnünk, mert bennünket meg fognak kérdezni információkért. Na most ettől az éltől eltekintve szeretném ezt azért itt nagyon pontosan rögzíteni, hogy a Kormány nem engedheti meg magának azt és a kormánykoalíció sem, hogy egy egyhangúlag elfogadott kormányprogrammal szemben frakcióvezetőként Torgyán József fellépjen. Tehát kérem akkor a Kisgazdapárt elnökét, alelnökét, akik szerencsére Kormányunk programját most megszavazták, hogy ezt juttassák kifejezésre, hogy ez a Kormány programja, és nagyon helytelen, ha összekeveredik az, hogy Torgyán József mint frakcióvezető lép föl ezzel szemben, mert ez egy lehetetlen helyzetet teremti.

¹⁴⁶ Torgyán József 1991. március 9-én a Testnevelési Főiskola aulájában *Kiút a csődből* címmel tartott programhirdető előadást. Ebben hevesen hevesen támadta a kárpótlási jegy bevezetésének gondolatát, valamint azt a kormányjavaslatot, amely a helyben lakáshoz kötné a föld visszaigényelhetőségét. Úgy vélekedett, ez utóbbival a Kormány a harmadik évezred küszöbén újra vissza kívánja hozni a röghöz kötést. Torgyán hevesen támadta a kialakult politikai és gazdasági intézményi struktúrát is. Úgy vélte, a Miniszterelnöki Hivatal, a szakminisztériumok átszervezése nemhogy csökkentette, hanem tovább növelte az államigazgatás kaotikus állapotát. Túlduzzasztottnak tartotta az Országgyűlés létszámát, mivel megítélése szerint az országnak elegendő lenne 180-200 honatya is. Felelősségre vonást sürgetett a politikai bűntettek elkövetőivel szemben, s javasolta a régi gazdasági vezetők elszámoltatását. Bírálta a Kormányt azért is, mert nem használta ki azt a helyzeti előnyét, hogy a kommunista rendszer felszámolásában a Nyugat is érdekelt, s nem ment bele kemény csatározásokba az adósságtörlesztés enyhítése érdekében. Az aktuális helyzetből való kitörés módzatairól szólva úgy vélekedett, hogy sürgetni kellene a privatizációt, melynek érdekében külön szakminisztériumot kellene létrehozni. A fiatalok lakáshoz jutásának megkönnyítésére javasolta a nemzeti összefogást. Úgy vélte, létre kellene hozni egy nemzeti bizottságot, amelyben az egész nép képviselve van. Ennek vezetését az államelnök látná el, ám ha mégsem vállalná, úgy Torgyán József maga is szívesen állt volna az élére. (Torgyán programot hirdetett: Nemzeti bizottság felállítását szorgalmazza. *Magyar Nemzet*, 1991. március 11. 3.)

¹⁴⁷ A Testnevelési Főiskolát 1925-ben Magyar Királyi Testnevelési Főiskola néven alapították, 1945-től Magyar Testnevelési Főiskola néven működött tovább. 1975-ben egyetemi rangú intézménnyé vált, 1989-től a Magyar Testnevelési Egyetem elnevezést viselte. 2000 januárjától a Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Karaként működött, majd onnét kiválva 2014 szeptembertől Testnevelési Egyetem néven működik.

(Kiss Gyula munkaügyi miniszter tájékoztatja a Kormányt, hogy frakcióülésen – ahol Torgyán ezt szintén számon kérték – Torgyán kijelentette, hogy ezt magánemberként óhajtja előadni.)

Antall József: Na most én azt kérem akkor, hogy azért ez jusson kifejezésre. Az természetesen a Kiszgazdapárt belügye, hogy frakciója milyen konzekvenciát von le abból, hogy a frakcióvezetőnek a kormánykoalíciótól eltérő külön programja van, és azt bizonyára olyan jónak tartja, hogy egyben védjegyzí is, és nem is osztja meg pártjával. Tehát annyira nagyszerűnek tartja, hogy egyéni programjának tekinti. De mindenesetre ezt azért kifejezésre kell juttatni, mert nem tehetjük ki magunkat ennek a presztízsveszteségnek. Tehát én egyrészt azt kérem, hogy a holnapi sajtótájékoztatón, ha lehet, akkor jó lenne, ha Kupa Mihály a sajtótájékoztatón 9-kor adna egy tájékoztatót. Kérdezem azt, hogy nem tartaná-e szükségesnek esetleg a következő napirendek szempontjából, hogy más gazdasági tárca képviselője is megjelenjék? Szívesen vennénk, ha ezt a sajtóértekezletet itt tudnánk összehívni. Ha miniszter urak nem tudnak megjelenni, akkor esetleg államtitkárok. A másik dolog viszont, ismerve az újságírókat, óhatatlanul föl fog merülni ez a kérdés, hogy mi lesz a Torgyán-program. Esetleg Kiss Gyula, ha részt tudna venni.

(Sem Kiss Gyula, sem Nagy Ferenc József, tárca nélküli miniszter hivatalos vidéki programja miatt nem tud jelen lenni.)

Antall József: Akkor felhatalmazzuk a kormánysszóvivőt arra, hogy jelentse ki azt, hogy a Minisztertanács egyhangú döntésével történt a kormányprogram elfogadása. A három koalíciós párt elnöke¹⁴⁸ tagja a Kormánynak, és ez ezzel önmagában kifejezésre juttatja a koalíciós egyetértést. A kormánysszóvivő említse meg, hogy Torgyán József képviselő úr magán, személyes programjaként terjeszti elő a programját, de erről a továbbiakban a Kiszgazdapárt elnöke hivatott nyilatkozni. Tehát ne keverjék ezt a témát bele a holnapi sajtótájékoztatóba.

(László Balázs kormánysszóvivő megkérdezi – mert szerinte erre az újságírók rá fognak kérdezni –, hogy a programot milyen formában, milyen jelleggel teszi le a Ház asztalára a Kormány? Magyarán: vita, jóváhagyás stb.-re. Továbbá A Nemzeti Megújódás Programjához¹⁴⁹ hasonlóan a nagyközönség számára is összefogott, szerkesztett változatban

¹⁴⁸ Az MDF elnöke Antall József, a KDNP elnöke Surján László, az FKGP elnöke ekkor még (1991 júniusáig) Nagy Ferenc József volt.

¹⁴⁹ A szimbolikus címet viselő *A Nemzeti Megújódás Programja* 1990. szeptember 25-én került nyilvánosságra. A 14 fejezetből álló dokumentum részletesen tárgyalta a magyar gazdaság, külpolitika,

készül-e kiadni, illetve egy rövidített változatban két-három idegen nyelven külföldre, a csatornáinkon keresztül, kibocsátani.)

Antall József: Erre gondolom, hogy az egyik válasz az, hogy mindenképpen célszerű lenne kiadni magyarul egy bizonyos korlátozott példányszámban. Erre a Pénzügyminisztériumot megkérjük. Ez gyakorlati kérdés, tehát ezt meg kellene oldani, hogy ez megtörténjen. A parlamentre pedig, én úgy gondolom, hogy azt kellene válaszolni, hogy a parlamentben ez egyrészt az az ehhez kapcsolódó jogszabályokban jelentkezik, jelenítődik majd meg, és miután letesszük a parlament asztalára, a parlament döntési körébe tartozik, hogy megvitatja-e a gazdasági bizottságaiban. Mivel nem bizalmi kérdés ez, lévén hogy alkotmányjogilag ez nem képezi részét a Kormány megalakulásakor szavazásra kerülő kormányprogramnak, ennek ellenére, ahogy a parlament külpolitikai vitát is rendez, megfelelő időben a Kormány kész arra, hogy erről akár plenáris ülésen is vitát rendezzenek esetleg a költségvetés módosításával kapcsolatban, amit úgyis a pénzügyminiszter terjeszt elő. Tehát akár ennek keretében is lehet ezt.

1991. március 28-i kormányülés

A Suzuki és az Autókoncern Rt. által létesítendő vegyesvállalat¹⁵⁰ részére adandó állami garanciákkal kapcsolatban.

(Szabó Tamás, a Pénzügyminisztérium politikai államtitkára tájékoztatja a Kormányt, hogy azért kell ezzel a Kormánynak foglalkoznia, mert a garanciavállalás mértéke a költségvetési törvény szerint meghaladja a Kormány hatáskörét, és ezért még a parlament elé is el kell jutni ezzel az üggyel, tehát kényszerpályán van a Kormány. Ráadásul korábban

közigazgatás, környezetvédelem, oktatás és művelődés terén szükséges kormányzati intézkedéseket. Függetlenül a Kormány a legsürgetőbb problémák megoldása érdekében szükséges gyorsintézkedéseket foglalta össze: számtalan jogszabály előkészítését és parlament elé terjesztését irányozta elő, melyek a hazai gazdasági-társadalmi élet legfontosabb területeinek modernizációjára irányultak.

¹⁵⁰ Suzuki Osamu, a japán autógyár tulajdonosa, Lepsényi István, az Autókoncern Rt. ügyvezető igazgatója és Medgyessy Péter miniszterelnök-helyettes 1990. január 13-án írta alá Budapesten a Suzuki személygépkocsikat gyártó magyarországi vegyesvállalat alapmegállapodását. A gépkocsigyártásra vonatkozó, 5,5 milliárd forint alaptőkéjű vegyesvállalati megállapodást 1991. április 14-én írták alá. A Suzuki magyarországi gyárat Esztergomban építették fel, ahol egy fedél alatt valósult meg az autógyártás komplett folyamata, a karosszériaelemek préselése, hegesztése, festése, valamint a teljes összeszerelés. Az ünnepélyes felavatást 1993. május 7-én tartották.

olyan elkötelezettségeket tett a Kormány, ami alapján a Suzukit ilyen együttműködésben kellene megvalósítani.

Bódy László, a Magyar Nemzeti Bank alelnöke ehhez még hozzáfűzi, hogy tegnap felmerült, hogy a Kormány most halassza el a döntését, mert a legnagyobb japán országkockázat-vizsgáló intézet, amely a hitelkockázatok szempontjából minősíti az országokat, le akarja értékelni Magyarországot a kockázat szempontjából, ami rendkívül sérelmes lenne számunkra, és ma még nem belátható következményekkel járna a hitelek megszerzése, illetve a hitelek feltételei szempontjából.)

Antall József: Ehhez annyit szeretnék hozzáfűzni, hogy valóban ezt a tegnapi napon Surányi elnök úr elmondta, a minősítést is, amit kockázatminősítőként egy kormányon kívüli magánintézet végzett el. Tehát egy nagy tekintélyű magánintézmény végezte ezt a besorolást, és helyezte Magyarországot kockázati szempontból hat helylyel hátrább, és ez sajnos kategóriaváltoztatást is jelent. E tárgyban folytak tárgyalások. Kádár Béla miniszter úr is tárgyalt most az ebédszünetben a japán nagykövettel is. A miniszterelnök részére éppen a Nemzeti Bank által is összeállított, mintegy szóbeli jegyzéket továbbítottam közvetlenül. Úgy gondolom, hogy nagyon kiskereskedelmi ízű reagálás lenne, ha most ezt, amiben előzetesen megállapodtunk, nem tartanánk be. Minden japán–magyar kapcsolat tárgyalásánál jelzésértékű ügyről van szó a Suzuki esetében, amit folyamatosan – ugyanúgy, mint a Ford és egyebeknél – minden japán–magyar tárgyalásnál megkérdeznék, ugyanis ez egy lakmuszpapír japán részről. Amikor a Kormány támogatását kértük a leghatározottabban, és a Kormány teljesen elhatárolta magát ettől a minősítéstől, most a Pénzügyminisztérium és a Kormány közvetlenül kísérli meg nemcsak a minősítést módosítani, hanem további lépéseket is tenni ennek érdekében. Azt hiszem, hogy nem lenne szerencsés most ezt nem meglepni. Azonkívül itt még arról is szó van, hogy mi elfogadunk egy határozatot, ezzel egy jelzést adunk Japánnak. Tehát ténylegesen inkább elősegítjük azt, hogy a Kormány támogassa ezt az ügyet, sőt a további tárgyalásokat segítjük elő a Suzuki irányába tett lépéssel, ami pedig ezután következik, hiszen még a költségvetési törvény módosítására úgyis szükség van. Tehát még mindig van lehetőségünk arra, hogy ez, amit most a Kormány elfogad, azt nekünk még úgyis a parlament által is módosíttatni kell. Pontosan ez a kettő közötti lehetőség egyrészt gesztusértékű, és akkor még mindig van egy biztosítékunk arra, hogy ha ez nem válik be, akkor még mindig az Országgyűlésben is módunk van ezt akadályozni. Úgy gondolom, megértve a Nemzeti Bank első reakcióját ebben a kérdésben, de nekünk a japán kormányt ezzel a lépéssel is támogatnunk kell. Azt a kormányt, amelyik velünk egyetért, és minden eszközt megragad arra, hogy ezt a kockázatminősítő intézményt rávegye arra, hogy ezt az állásfoglalását egyrészt ne hozhassa nyilvánosságra, sőt

visszavonja és korrigálja. Persze egy ilyen lépés, amiről Önök tudnak, ha nyilvánosságra kerülne, az nem lenne jó, annak ártanánk, akitől a támogatást várjuk. Azt hiszem, hogy ez a minősítési állásfoglalás megelőzte a nagykövettel való tárgyalást, amiről Surányi elnök úr is tud. Ezt az egész kérdést, a kockázatvizsgáló intézménynek ezt az állásfoglalását kérem zárt anyagként kezelni, mert ez olyan, ami rontja a megítélésünket. Egyelőre csak arról van szó, hogy Japán nem is Magyarországot érintően, hanem a térséget tekintve rendkívül kockázatosnak. Ezen belül Magyarországot, a térképre ránézve, a válságövezetekkel szomszédosnak minősíti,¹⁵¹ és nem kizárt, hogy a lengyeleknek tett párizsi klubbeli¹⁵² engedmény¹⁵³ bizonyos mértékű viszonzásáról van szó, amivel nem értettek egyet a japánok. Tehát itt valószínűleg egy ilyen tényező is szerepet játszhat. Tehát a kormányúlésen e kérdésben elhangzottak teljesen zárt anyagként kezelendők. Ezt kérem figyelembe venni.

(László Jenő, az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára miközben egyetért a garanciavállalással, kijelenti, hogy a Suzuki és az Autókonsumern közös vállalat jogi háttere abszolút megalapozatlan, ugyanis az Autókonsumern nem létezik, egy éve nincs bejegyezve a cégbíróságon.)

Antall József: Na de ez miért most derül ki, miért most kerül ide ebben a formában ez a probléma? Na most itt azt kell tudni, hogy ha ezt itt nem tesszük meg, akkor japán részről ezt úgy tekintik, hogy ez nem japán hiba, ha jól értem... *(Közbeszólás: így van.)* Mi abban a helyzetben vagyunk, hogy most a japánokkal szemben tanúsítunk egy barátságtalan magatartást a legrosszabb pillanatban, ugyanakkor viszont van nekünk itt egy belső, abszurd helyzetünk. Tehát akkor meg kell találni azt az áthidaló megoldást, hogy mit közlünk a japánokkal, és akkor a legrövidebb időn

¹⁵¹ Elsősorban Jugoszlávia és a Szovjetunió, kisebb részben Csehszlovákia felbomlása, valamint a feszült magyar–román viszonyrendszer miatt.

¹⁵² A Párizsi Klub 1956-ban alakult meg. Előzménye az volt, hogy Argentína csődje miatt hitelezői attól féltek, hogy teljes kölcsöntőkéjüket elvesztik. A francia pénzügyminisztérium az állami csőd megelőzése és a hitelek megmentése érdekében összehívta az ország hitelezőit. Az így létrejött Párizsi Klub az állami hitelezők informális csoportja, amelynek feladata összehangolt és tartós megoldások keresése az eladósodott országok fizetési nehézségeire. Az összesen 21 tagországot tömörítő intézmény elnökségét Franciaország látja el.

¹⁵³ Lengyelországnak az adósságkezelés tekintetében tárgyalások útján sikerült elérnie, hogy felhalmozott adósságának a felét előbb 1991-ben a Párizsi Klub hitelezői, majd pedig 1994-ben a Londoni Klubba tömörülő magánhitelezők is elengedjék. Ezzel a lengyel adósságteher kezelhető mértékűvé vált. Ezzel szemben Magyarország más utat választott, miután a hitelezői alapvetően magánbankok voltak, amelyek nem mentek bele az adósságelengedésbe, bár erre vonatkozóan több magas szintű tárgyalás is volt, az ország végül törlesztette az előző rendszertől örökölt adósságait, vállalva az ezzel járó gazdasági és politikai áldozatokat.

belül mindent meg kell tennünk ahhoz, hogy egy ilyen vegyesvállalat létrejöjjön. Vagy működik elvileg egy ilyen vállalat, hogy Autókonzern?

(László Jenő, az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára szerint van, de a cégbíróság nem fogadta el a bejegyzését.)

Kiderül az is, hogy a japánok tudnak arról, hogy a Kormány most tárgyalja ezt a kérdést, mert erről telefonon kaptak tájékoztatást.)

Antall József: Kérem szépen, akkor kell találni egy áthidaló megoldást. Szakmai szempontból mi a vélemény? Mit tudunk csinálni? Tehát hozhatunk, sőt, kell hoznunk egy elvi határozatot, hogy a megfelelő magyarországi feltételek biztosításával, és biztosítása esetén ezeknek jogi stb. rendezése után ezt a garanciavállalást megteesszük. Ez az egyik. Tehát a japánokkal egy elvi határozatot közölhetünk, és ezzel egyidejűleg mindent mielőbb meg kell tenni a jogi rendezés érdekében. Nincs miniszteri biztos? Pedig már mindenre van. Ebben az ügyben akkor most egy elvi határozat és egy olyan határozat kell, amiben az érdekelt tárcák egy héten belül a Kormányt tájékoztatják mindazoknak a lépéseknek a megtételéről, ami magyar oldalról szükséges, és nem a japánok szempontjából. Tehát most a japánok részére hozunk egy elvi határozatot, hogy a magyar feltételek megteremtésével egyidejűleg ebben a formában a Magyar Kormány a vegyesvállalat részére az állami garanciát biztosítja. Ez az elvi határozat. Ezzel egyidejűleg kérem az érdekelt tárcák megnevezését, amely körben benne van az előterjesztő Pénzügyminisztérium és természetesen az ipari minisztérium. Az ipari minisztérium részéről kérjük egy miniszteri biztosnak az átmeneti időszakra – ameddig ezt rendezik – az azonnali kinevezését, vagy megbízását, továbbá az egészbe a Nemzeti Bank bevonását is. A külgazdaság nagyon érdekelt ebben, nem? Egyidejűleg kérem annak is a kivizsgálását, hogy hogyan történhetett az meg, hogy ez idekerült ebben a formában. Hogyan történhet meg, hogy egy éve tárgyalnak a japánokkal, és ha ezek a feltételek mind nincsenek meg, hát ez hol futott össze? Magyar részről ki foglalkozott vele? A nem létező vállalat? Hát ez a Minisztertanács határozata, hogy az ipari minisztérium a felelős azért, hogy ez végrehajtsódjék. Van-e ellenszavazat? Nincs. További hozzászólás? *(Nincs.)* Tartózkodás? Nincs. Teljes egyetértés. Akkor tehát a határozat úgy szól, hogy a Suzuki és az Autókonzern Rt. által létesítendő vegyesvállalat részére az állami garanciáról intézkedünk, tehát ami a határozati javaslatban van. 2. külön pontjában pedig az ipari miniszter, a pénzügyminiszter és a Nemzeti Bank megbízást kap arra, hogy ennek feltételeit a magyar oldalról megteremtse, és a leggyorsabban erről tájékoztassa a Kormányt.

A soproni kórház¹⁵⁴ rekonstrukciójához költségvetési garancia vállalásával kapcsolatban.

(Szabó Tamás pénzügyi politikai államtitkár tájékoztatást ad arról, hogy csak azért van szükség kormányzati előterjesztésre, mert a garanciavállalás elérheti azt a mértéket, ami a költségvetési törvényben korlátként meg van határozva. Egy meglevő kórház rekonstrukció felgyorsításáról van szó, azért, hogy ne '98-ra, hanem ne adj' isten a Világkiállításra elkészüljön. Ehhez egy osztrák hitelkezdeményezés történt, amihez kell ez a garancia.

Több hozzászólást követően.)

Antall József: Félreértések elkerülése végett: a Soproni Városi Kórházról van szó? *(Valaki bmondja, hogy igen.)* Tehát nem az Állami Szanatóriumról,¹⁵⁵ hanem a Városi Kórházról van szó. Ez az egyik. A másik egy kérdés lenne. Felmerült a munkakerő kérdése. Ez felmerül más esetekben is. Például Franciaországban bizonyos feladatok végrehajtásánál, beleértve még a filmeket is, kikötik a szakszervezetek, hogy egy koprodukció esetén mely szerepet játszhat francia színész és melyet külföldi. Kérdésem az – tulajdonképpen nemcsak ennek az ügynek a kapcsán –, ha ez szélesebb körűvé válik, munkaügyi szempontból ki lehet-e dolgozni – lehet, hogy nem, tehát csak kérdelem – olyat, hogy bizonyos százalékban vagy bizonyos feladatkörökben magyar munkásokat kötelesek foglalkoztatni és magyar szakembereket, és ennek adott esetben versenytárgyalásoknál például lehet-e a tendernél egy szempont. Ez számos országban van. Ez komoly foglalkoztatási problémát is jelenthet, miután említetted Miskolcot is. Tehát Sopronba nem köteles átjárni, ez az osztrák munkanél-

¹⁵⁴ A Soproni Városi Kórház megépítéséről a város Közgyűlése 1909-ban határozott. Az intézmény Erzsébet Királyné néven 1919-ben kezdte meg működését. Négy osztállyal indult el a kórház, kezdetben csak a sebészet, a belgyógyászat, a nőgyógyászat és a bőrgyógyászati osztály működött. 1930-ban a szemészeti és bőrgyógyászati osztály elhelyezésére új pavilon épült. 1933-ban fül-orr-gégészeti szakrendelés, majd osztály létesült. 1937-ben a régi elmeosztály átépítésével ideg- és elmefőorvos került az osztályra. 1941-ben korszerű nőgyógyászati műtő és szülészoba került berendezésre a sebészeti műtő fölé. Az 1944. december 6-i bombázás során találat érte a kórházat, és szinte teljesen elpusztult a szemészeti és a nőgyógyászati pavilon. A kórház újjáépítése csak lassan haladt előre. A belosztály sérült tetejét 1950-ben javították ki. Ugyanabban az évben került sor a szem- és bőrgyógyászat épületének helyreállítására. 1969 és 1974 során modern orvostechnikával ellátott intenzív terápiás osztályt alakítottak ki. Ezekben az években épült egy 90 ágyas ideg- és elmeosztály, kijózanító részleggel, és ez időszakban újjátarta fel és bővítette ki a kórház vezetése a központi laboratóriumot, amely a megszüntetett kislaborok munkáját is pótolta. Ezekben az években valósult meg a távfűtés, új, modern konyha, étterem, mosoda, kazánház, 40 férőhelyes orvos-nővérszálló és új igazgatói traktus létesült.

¹⁵⁵ A reuma, mozgásszervi, ortopédiai és neurológiai megbetegedéseket kezelő Soproni Állami Szanatórium, Balfi Gyógyfürdőkórház építése 1971-ben Kun Attila Ybl-díjas tervei alapján kezdődött el, és 1975 szeptemberében nyílt meg.

küliség szempontjából jó, másik oldalon világos, hogy minden vállalkozó ragaszkodik egy bizonyos stábhoz, akikkel dolgozik. De azt hiszem, hogy e téren túl lazák vagyunk.

(Többen még hozzászólnak, köztük Surján László népjóléti miniszter, aki kéri az előterjesztés elfogadását, de azért megjegyzi, hogy a Pénzügyminisztérium megosztotta az érdekeltséget 8:2 arányban az önkormányzat és a Kormány között, mondván, hogy miután ez egy önkormányzati kórház, ők is vállaljanak valamit ennek a garanciának a hátteréből. Továbbá amíg a kölcsön nincs visszafizetve, addig a külföldi betegetől való bevételre igényt tart.)

Antall József: Itt csak egy mellékmondatként jegyzem meg, hogy érdemes azért külön megnézni Sopront és ezeket a határ menti területeket. 15-20 éve óriási az osztrák forgalom, rendkívüli méretű az üzletekben. Ugyanakkor Sopronban, ha megnézzük a város állapotát, helyreállításokat, a renoválásokat, a különböző egyéb befektetéseket, siralmas. Miközben, aki megnézi saját szemével, láthatja, hogy a vendéglőkben is devizában fizetnek. Tehát azt hiszem, hogy egyébként ez független ettől a kórházi kérdéstől, érdemes ezt azért megvizsgálni, hogy hogy lehet, hogy bár ezekben a városokban rendkívül nagy az idegenforgalom, rendkívüli nagy a bevásárlás, minden, de minden pénz eltűnik, de hová tűnik el?

(Bódy László, a Magyar Nemzeti Bank alelnöke kijelenti, hogy az MNB is egyetért a garanciavállalással, de a hitelnek a feltételeit pontosan ki kell dolgozni, és erre pénzügyi biztost vegyenek igénybe a beruházók, mert kritikusan meg kell nézni a vállalásnak a felső értékét is, ugyanis, hogyha nincs vetélytárs, akkor a kivitelezők nagyon hajlamosak arra, hogy az ajánlatukban megnyomják a ceruzát.)

Antall József: Ez vonatkozik az elmúlt évtizedekben végrehajtott osztrák építkezésekre és vállalkozásokra is, ami történt Magyarországon. 1847 után, amikor felépült Budapest, és itt megtelepedett a működő tőke, itt ruháztak be, itt alapítottak vállalatokat, és Magyarországon gyártott termékekkel rendezték be ezeket, azzal szemben, ami az elmúlt 10 évben történt. Az utóbbi években elsősorban készen hoztak mindent kívülről, és a magyar gazdaság részéről ez nem jelentett semmi pozitívumot. Nem telepedtek le Ganz Ábrahámok és egyebek szükségszerűen. Tehát, ha mi most ebben az új helyzetben nem törekszünk arra, és ezt nem következetesen hajtjuk végre, hogy Magyarországon kikötjük, hogy magyar munkaerőt kelljen alkalmazni, vagy milyen részben kell legalább magyar berendezésekkel és egyebekkel berendezni, akkor Kenya vagyunk, vagy még az sem, hanem Nigéria. Tehát ez egy lehe-

tetlen dolog. Tehát ezt kell gazdaságpolitikailag, iparpolitikailag átgondolni és végrehajtani. Ez a koncepciók alapkérdése különben, pláne ilyen határ menti területeken. Ha egy ilyen versenyeztetés nélküli vállalkozó megkapja ezt a projektet, az egyszerűen átjár a szomszédba és megcsinálja, amiből lényegesen kisebb a haszon. Tehát ezt föltétlenül érdemes érvényesíteni.

1991. április 11-i kormányülés

Az Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszt tulajdonosi, irányítási, szervezeti rendszerének korszerűsítésére vonatkozó javaslattal kapcsolatban.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter elmondja, hogy az olajtermelés, -feldolgozás és -kereskedelem örökölt struktúrája korábban arra épült, hogy alapvetően szovjet forrásból jön az alapanyag, és miután a magyar termelés gázban, olajban korábban is korlátozott volt, aránya csökkenő, ezért ellenőrzött, irányított külkereskedelem folyt. Ez az egész modell került válságba tavaly, és új helyzetbe léptünk. A tavaly októberi feszültségek után felgyorsult a liberalizálás iránti társadalmi igény, lényegében liberalizálás következett be ezen a területen, a külkereskedelem területén is, a forgalmazás területén is. Megindult az ÁFOR,¹⁵⁶ tehát a kiskereskedelmi ág előprivatizálása és vegyesvállalatok elterjedése, és cél a Nemzeti Olajvállalat Részvénytársaság megalakítása.

Többen hozzászólnak a vitában, köztük Szabó Tamás pénzügyi politikai államtitkár is, aki azt javasolja, hogy úgy oldódjon meg ezeknek a cégeknek a társaságosítása, hogy ne államigazgatási irányítás alá vegyük ezeket, hanem egyszemélyes állami társaságként alakuljanak át.)

Antall József: Van egy formális kérdésem és ellenvetésem. Azt, hogy Nemzeti Olajvállalat Részvénytársaság, két okból nem tartom helyesnek. Egyrészt voltak Magyarországon nemzeti vállalatok, az volt az államosítások első formája, ez még a kisebbik probléma. A másik, a termelőüzemek és vállalatok esetében idegen nyelvi fordításban is stb. mi nem használtuk az elmúlt időszakban a nemzeti szót. Bár Nemzeti Múzeum van, Nemzeti Színház van, de ezzel egy magyar vállalat esetében olyan inflációt indítunk el, hogy holnap minden ilyen nevet fog felvenni, át fog alakulni

¹⁵⁶ Az ÁFOR 1948-ban ÁFOR Ásványolajforgalmi Rt. néven alakult meg. 1952-ben a nevét Ásványolaj Értékesítő Vállalatra, 1957-ben pedig Ásványolajforgalmi Vállalatra változtatta. Ez a cég végezte a magyar kőolajkitermelést és az ezzel kapcsolatos fúrásokat, kutatásokat. Emellett különféle kőolajkészítményeket is forgalomba hozott, szervezte az importot és üzemeltette a benzinkutakat. 1991-ben szűnt meg.

a Villamosipari Tröszt¹⁵⁷ is nemzeti trösztté, nemzeti vállalatná. Tehát a nemzeti szó az közintézményekre és intézményekre való, amelyiknek különleges súlya van, ha ezt a nevet adjuk. Ne adjuk iparvállalatoknak és üzleti vállalatoknak ilyen elnevezést. Ha azt mondjuk, hogy Magyar Olajvállalat Részvénytársaság az is jobb, ezzel kifejezésre juttatjuk, hogy ez jelenleg állami vállalat, de ne használjuk a nemzeti szót.

(Bod Péter Ákos ezt elfogadja, amúgy is ez csak egy ideiglenes név volt. Vita alakul ki arról, hogy a létrehozandó vállalat egyszintű vagy többszintű legyen. Ő az egyszintű belső szerkezetű vállalatot javasolja, vagyis egy központból álló vállalatot hozunk létre, két vagy három divízióval, ahol központi vállalatirányítás hat.

Szabó Tamás szerint nem kellene döntenie a belső szervezeti struktúráról, a lényeg az, hogy jöjjön létre a részvénytársaság.)

Antall József: Szerintem sem kell belevenni, hogy egyszintű, mert abban a pillanatban, ha ez átalakul Magyar Olajvállalat Részvénytársasággá, akkor nincs róla mit beszélni. Az a rész, hogy egyszintű-kétszintű, az nyitva marad, az már az átszervezési vagy egyéb stratégiának fogja a részét alkotni. Jelenleg közös igazgatást, nyilvánvalóan közös irányítást jelent. Ebben egyetértünk?

(Bod Péter Ákos az igenlő válasza után elmondja, hogy szervezés kerete most egy integrált, azaz egyszintű szervezet. Ha nem mondjuk ki, hogy hány szintű, értelemszerűen egy rt.-ről van szó, ami majd bontható még akár 22 rt.-re is, ami jó volna 22 felügyelőbizottság létesítésére.)

Antall József: Igen de, ha nem mondjuk ki, nem mondunk mást, akkor jelen pillanatban a szervezés ezen stádiumában ez ezt jelenti, vagyis egy részvénytársaságot, és nem jelent külön felügyelőbizottságokat, igazgatótanácsokat, a különállók, azok mind alárendelt részlegigazgatók magyarul. Az, hogy utána mi lesz, erre kell kidolgozni a koncepciót, ebben most nem tudunk döntenie, ezt a döntést halasztanunk kell.

¹⁵⁷ A Magyar Villamos Művek Tröszt (MVMT) a francia villamos művek szervezetének mintájára 1963-ban alakult meg. Feladata a teljes magyar villamosenergia-rendszer műszaki-gazdasági irányítása volt. A villamosenergia-törvény az ellátás biztonsága érdekében a termelési tervek, export-import mennyiségek tekintetében a végső döntést az illetékes miniszter hatáskörében tartotta. 1992-ben részvénytársaságok kétszintű rendszerévé alakult át: felső szintjét a tulajdonosi és az irányítói szerepet is betöltő MVM Rt., a második szintet pedig az önálló erőművi és az áramszolgáltató társaságok, valamint a hálózatfejlesztéseket végző OVIT jelentette. A társaságok együttműködését alapszerződés rögzítette, a kereskedelmi kapcsolatok belső árrendszeren alapultak, miközben a végfelhasználói árakat az államigazgatás szabályozta.

(Többen hozzászólnak, néhányan aggályukat kifejezve amiatt, hogy részvénytársasággá alakulás esetén az állam mennyire fogja tudni befolyásolni a vállalat működését, ami nemzetbiztonsági szempontból is fontos.)

Martonyi János külügyi közigazgatási államtitkár szerint jelenleg a tröszt kizárólagos állami tulajdonban álló részvénytársasággá alakul át, későbbre halasztván azt a döntést, hogy egy vagy két vagy esetleg több egységet hoz-e létre. Ennek a részvénytársaságnak a kizárólagos tulajdonosa az állam lesz, és az állam tulajdonosi jogait a Vagyonügynökség gyakorolja, így a társaság vezetőinek, felügyelőbizottságának, igazgatótanácsának a megválasztása az államot, illetőleg az állam tulajdonosi jogait gyakorló Vagyonügynökséget illeti. Úgyhogy ezen a téren különösebb nehézség nem merül fel.)

Antall József: Tehát akkor visszatérnék a következőre, amit Martonyi államtitkár úr mondott, és ott egy kérdést szeretnék csak feltenni. Ha az első pontban felsorolt vállalatokat, gyárakat végignézzük, akkor a laikus is azt látja, hogy most nem a gáz- és a kőolajipari vállalatok közötti különbségtétel érvényesül, hanem itt van még kőolaj-vezeték-építő vállalat, van tervezővállalat, van kutató-fejlesztő intézet, tehát vannak profitot kevésbé hozó vállalkozások. Én gondolom, hogy az előterjesztő szándéka az kiterjedt arra is, amikor egy rt.-ben kívánta tartani ezeket, hogy a profitot nem hozó vagy esetleg kevésbé hozókat is, tehát egy egész láncolatot tartson egyben. A privatizálásnál a befektetés és a privatizálás folyamata az nem egyformán érintené ezeket a vállalatokat, ha ezt az egységet ilyen szempontból bontaná meg. Milyen problémát okozhatna adott esetben az, hogy ha szétszedve privatizálásra kerülne a felsoroltakon kívül mindaz, ami komoly profittal kecsegtet, és mi történik azokkal, amik fejlesztési, kutatási célt szolgálnak? Ez egy kérdés részemről. Tehát a privatizáció szempontjából nem az-e az összetartó cél, hogy ezek így együtt maradjanak, és együttesen, egy vállalatként kerüljenek adott esetben privatizálásra, hogy magukkal vonzzák ezeket is? Ez a kérdésem.

(Botos Katalin tárca nélküli miniszter szerint csak három funkció, a szállítás, a finomítás és az értékesítés marad egyben.)

Antall József: Tehát a három különböző funkciójú vállalkozások maradnak meg az rt.-ben. Akkor a Kormány a határozati javaslatot az említett módosításokkal elfogadja. Egyben az ipar és kereskedelem irányítására készüljön konkrét átalakítási, átalakulási program, illetve dolgozzák ki az átalakuláshoz szükséges dokumentumokat.

1991. április 25-i kormányülés

Az 1990. évi monetáris politikával kapcsolatban.

(Tarafás Imre, a Magyar Nemzeti Bank alelnöke ad tájékoztatást a tavalyi év monetáris politikájáról, megemlítve azt, hogy az MNB másként ítéli meg a tavalyi év utolsó negyedének monetáris politikáját, mint a Pénzügyminisztérium, amely szerint a negyedik negyedévre föllazult a monetáris politika, aminek következtében nagyobb lehetőség volt az olaj és más energiaárak őszi emelése után az általános termelői áremelkedésre, és hogy emiatt a pénz forgási sebessége lassult, és az év végére, az idei év elejére, egy nehezen kezelhető monetáris helyzet alakult ki. Szerinte ez az ítélet egy kicsit elhamarkodott.

Kupa Mihály pénzügyminiszter ennek taglalásába nem kíván belemenni, egy ilyen monetáris politikai vita Kormány előtti lefolytatásának semmi értelmét nem látja.

Kajdi József, a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára is megerősíti, hogy az anyag csak tájékoztatás és nem vita céljából került a Kormány elé.)

Antall József: Igen, kérdésem az, hogy semmiféle olyan elképzelés nincs, vagy legalábbis nem értesültem arról, hogy Magyarországnak a nemzetközi szervezetekkel kötött megállapodásának bármilyen módosítása, vagy egyéb ilyen felmerült volna. Tehát a Nemzetközi Valutaalappal,¹⁵⁸ vagy egyéb szervezetekkel való eddigi megállapodásaink érintetlenek, az ez évi monetáris politika alakításában nincs ilyen jellegű javaslat. Tehát semmiféle egyéb elgondolás vagy javaslat nincs, tehát minden az eddigi rend szerint folytatódjék.

(Tarafás Imre elmondja, hogy a Világbankkal most folyik a második szerkezetátalakítási kölcsön tárgyalása, és ehhez kellett adni egy új becslést arra, hogy mi lesz a fizetési mérleg éves szintű egyenlege. Ez az előrejelzés semmilyen létező megállapodásban a költségvetésre vagy monetáris politikára vagy gazdaságpolitikára nézve semmilyen következményekkel nem jár.)

Antall József: Akkor még egy kérdésem lenne, az adósságállományunk növekedése, csökkenése hogyan alakul, és hogyan várható ebben az évben globálisan, tekintettel arra, hogy a dollár, jen, márka stb. árfolyamváltozás is csinált egy bizonyos különbséget, azt hiszem. Ezenkívül a felvett újabb hitelekkel hogyan állunk, miután a köz-

¹⁵⁸ A Nemzetközi Valutaalap (angolul: International Monetary Fund, IMF) 1945-ben létrehozott, washingtoni székhelyű nemzetközi szervezet, fő célja a nemzetközi pénzügyi együttműködés segítése, az árfolyamstabilitás elősegítése és a gazdasági növekedés fokozása. Jelenleg 198 tagországot számlál, Magyarország 1982 óta tagja a szervezetnek.

véleménynek is ez egy olyan kérdése, amiben adott esetben magyarázattal kell mindig szolgálni, hogy mi mikor mit jelentett. Tehát mire számíthatunk?

(Tarafás Imre válaszában elmondja, hogy az adósságállományunk 900 millió dollárral fog emelkedni, és ez gazdasági, pénzügyi értelemben megegyezik a folyó fizetési mérleg egyenlegével. Az, hogy a jen, a márka, a svájci frank egymáshoz viszonyított árfolyama hogyan alakul, ami ugye a dollárban kifejezett adósságunkat év végéig változtathatja, azt senki nem tudja, mint ahogy azt sem, hogy az adósságállományunk az év végéig hogy alakul.)

Antall József: Összegezve: adósságállományunk kezelését illetően mi az, amit folyamatosan és politikai megnyilatkozásokban a Kormány tagjainak tudni kell, mert ezt nem csak a pénzügyminisztertől, nem csak az illetékes gazdasági miniszterektől, ezt mindenkitől megkérdezhetik. Tehát erre kérek még választ, s utána átadom a szót Botos Katalin miniszter asszonynak. Erre kérek egy választ. Ha összehasonlítjuk '89–'90. és '91. évben várható prognózisát, akkor mi a véleménye elnökhelyettes úrnak.

(Tarafás Imre szerint ezeket az éveket nem is lehet összehasonlítani. '89-ben és '90-ben, tulajdonképpen '90 negyedik negyedévéig vagy szeptemberig állandóan a tönk szélén voltunk. '90-ben aztán elkezdett javulni a helyzet, de ebben a két évben a devizakészleteink borzasztó alacsony szinten voltak. Úgyhogy ebben a két évben szinte napi gondjaink voltak, ez mára megszűnt.)

Antall József: Tehát akkor az a kérdés, hogy 1990 májusa óta a devizataralékok hogyan változtak, mennyi volt április végén körülbelül nagyságrendileg?

(Tarafás Imre elmondja, hogy nagyságrendileg olyan 700 millió körüli. 600 és 800 között valahol.)

Antall József: Igen, tehát, mondjuk, durván volt, amikor 700 alá ment, amikor a legkritikusabb időszak volt, és jelenleg?

(Tarafás Imre bementja, hogy 1000-1600.)

Antall József: És még nincs lehívva minden, például az a bizonyos német hitel. A németeknél van egy készenléti hitelünk,¹⁵⁹ ami automatikus. Miután ez a németek részéről itt van, tehát ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy kétmilliárd körüli lesz. Szóval azért szerettem volna, hogy mindezt rögzítsük, miután nagyon sokszor elhangzik gazdaságpolitikusok, bankosok részéről, összemosva a nemzetközi fórumokon, nemzetközi lapokban, sőt megnyilatkozásokban, hogy minden csak mintegy folytatólagosan történik. Ez egy olyan jelenség például, ami bizalomkifejező és gazdasági. Gyakorlatilag megháromszorozódott a mostani Kormány egy éve alatt Magyarország devizatartalékainak az összege. Körülbelül így lehet ezt összegezni. Szerettem volna tudatosítani beszédek és egyebek szempontjából. A másik kérdésem. Az adósságállomány kezelésével kapcsolatban '89–'90-ben hogy növekedett az adósságunk? Én a nép kérdéseit teszem most fel.

(Tarafás Imre elmondja, hogy 1989-ben 1,4 milliárd dollárral nőtt az adósság.)

Antall József: 1989-ben? 1989-ben növekedett 1,4 milliárddal? És tavaly?

(Tarafás Imre bemondja, hogy körülbelül 150 millió dollárral csökkent.)

Antall József: A nettó adósságállomány csökkent, ezt azért kérdezem, mert ezt mondtam egy Ménfőcsanakon elhangzott beszédben, hogy csökkent Magyarországnak az elmúlt évben az adósságállománya.¹⁶⁰ Jelenlegi prognózis 1991-re, tudom, hogy ez csak prognózis?

¹⁵⁹ Az Antall-kormány 1990. júniusban fordult ilyen igénnyel Bonnhoz, melyet az igenlő reagálás után a legnagyobb kereskedelmi bank, a Deutsche Bank szervezésében, a német állam kilencvenszázalékos garanciája mellett egy évre szólóan teljesítettek is a Magyar Nemzeti Bankkal szemben. Az 500 millió márka készenléti hitelkeret a magyar devizatartalék-pozíciók erősítésére szolgált, bár mikor lehívható, pénzügyi tartalékot, támogatást jelentett az esetleges pénzügyi problémák megoldására. 1991 júniusában további egy évre megújították.

¹⁶⁰ 1991. április 21-én Ménfőcsanakon tartott országos konferenciát az MDF kereszténydemokrata köre, ahol Antall József miniszterelnök kétórás beszédében az aktuális kérdésekről mondta el a véleményét. Beszédében az utóbbi egy év gazdasági eredményeit kritikusan elemezte, ugyanakkor felhívta a hallgatósága figyelmét arra, hogy az új kormány rövid ideje alatt csökkent az adósságállomány, jól halad az export átállítása a nyugati piacra, s megháromszorozódott a devizatartalék. Elmondta, hogy a rendszerváltozás előtt, amikor ő még csak az ellenzék valószínűsített miniszterelnöke volt, már arra kérte a Magyar Nemzeti Bank akkori elnöke, írjon levelet az USA pénzügyminiszterének, hogy járjon közben támogatásért a Világbanknál és a Nemzetközi Valutaalapnál. Az akkori helyzettel szemben miniszterelnökségének első évében az ország devizatartaléka kétmilliárd dollárt tett ki.

(Tarafás Imre szerint '91-re a módosított prognózis szerint 900 millió dollárral nőni fog.)

Antall József: Nőni fog?

(Tarafás Imre szerint annak a következtében, hogy a KGST-ben az történt, ami.)

Antall József: A KGST összeomlása miatt. Ezt szerettem volna rögzíteni mindenki által érthető formában, mert valóban, amit Kupa miniszter mondott, hogy nincs értelme olyan részletekbe menni a kormányzaton belül, ami túlzottan szakmai. De ennek van értelme, hogy ezek rögzítve legyenek, hogy ezek a folyamatok pontosan rögzítve legyenek mindenkinél. Ezt a kormányzóvivő a monetáris politika megtárgyalásánál el kell, hogy mondja. Úgyhogy kérem, hogy még akár a szünetben pontosítani, ha valamit szükséges, ugyanis ennek el kell hangoznia holnap.

(Botos Katalin tárca nélküli miniszter még hozzáfűzi, hogy ki kellene emelni a sajtótájékoztatón, hogy megállítottuk az adósságállomány növekedését. Az elmúlt 20 évben gyakorlatilag nem fordult elő, hogy a teljes kamatfizetési kötelezettségeinket ki tudtuk gazdálkodni a reálfolyamatainkból.)

Tarafás Imre pontosít: '83-ban ki tudtuk.

Botos Katalin: '83-ban. Tehát mondjuk azt, hogy összesen az elmúlt 20 évben háromszor sikeredett ilyet elérnünk.

Még több hozzászólás történik, részben az 1990. évi összes külföldi adósság mértékére vonatkozóan, ami 21,269 milliárd volt.)

Antall József: De a dollár, yen és márka egymáshoz való viszonya az adósságállományunkban ez megközelíti a félmilliárdot jelen pillanatban. Én ezt üzletpolitikai szempontból említem és kérdezem, miután a Nemzeti Bank mint adósságkezelő üzletpolitikát is folytat. Itt tulajdonképpen olyan összegekről van szó árfolyamváltás esetén mint nyereséglehetőség, hogy van-e ennek kihasználására lehetőség, amiért időnként koldulnunk kell.

(Tarafás Imre elmondja, hogy az MNB törekvése az az, hogy az adósságállománynak a valuták szerinti összetétele nagyjából kiegyensúlyozott legyen a dollár és a vele szokásosan ellentétes irányba mozgó valuták között. Tehát, ha ez a törekvés sikerülne, és a mozgás tényleg ilyen, nagyjából kiegyenlítő, akkor az árfolyammozgásokon soha nem nyerünk, és soha nem veszítenénk.)

Antall József: Jó, akkor ezt a részét lezárjuk, és átadom Kupa miniszter úrnak a szót. Utána még szeretnék erre az MNB és a pénzügy közötti összehangolásra vizsgatérni, de ez a 2. ponthoz, a gazdasági folyamatok 1990. évi alakulásáról szóló tájékoztatóhoz is tartozik.

A gazdasági folyamatok 1990. évi alakulásával kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter elmondja, hogy a tájékoztató ad egyrészt egy számszerű, másrészt egy gazdaságpolitikai értékelést a '90-es évről, és vannak ajánlások, hogy '91-ben miket csináljunk. Azzal egyetért, hogy '90-ben a Kormány több pozitívumot követett el a gazdaság egyensúlyban és kézben tartására, mint negatívumot, és visszavonhatatlan alapvető lépés nem történt. Magyarul, a '90 önmagában nem lett volna sokkal jobb, ha a kormányzati munka százszor jobb lett volna.)

Antall József: Államtitkári értekezlet, van megjegyzés? Nincs. Akkor a következőt szeretném. Ez az Országgyűlés elé kerül? Bizottság elé. Akkor viszont az lenne a kérésem, hogy a végleges forma az ne ebben a formában legyen, a fontos dolgokat ne a függelékrendszer tartalmazza, hanem bedolgozva és homogenizálva az esetleges szubjektív elemeket is. Tehát ne ebben a formában véglegeződjön. Egy, a Kormány által a parlamentnek átadott anyag, az a Kormány álláspontját tükröző legyen, amiben az egyes tárcáknál legfeljebb az ágazatra lehet utalni, hogy az ágazat itt ezt hangsúlyozottan így vagy úgy látja, mondjuk, a mezőgazdaság. Tehát nem egy tárcák közötti vetélkedőnek legyen a helyszíni közvetítése, hanem ágazatok közötti problémaként jelenhet csak meg. A másik, hogy a Kelet-Európa-használatot azt Kelet- és Kelet-Közép-Európára változtassuk mindenhol. Vagy Európa keleti felén, vagy volt szocialista országok, mindegy, de ne így.

(Kupa Mihály szerint legyen Közép-Kelet-Európa.)

Antall József: Tehát ezt ebben a formában használjuk. Ez több helyen előforduló fogalmi megjelölés. A másik pedig, miután, ha ez kikerül a bizottságokhoz, akkor legyen egy összegezés. Egy egyáltalán nem melldöngető vagy önvállveregető, de legyen benne egy olyan összegezés, amit miniszter úr elmondott, egyetértve azzal, hogy nem magunkat kell erről meggyőzni. Tehát legyen ez megfogalmazva úgy, gazdaságpolitikai értelemben is, hogy mi az, ami ebből a tényleges reális folyamat, mik a kikerülhetetlen negatívumok. Mik azok, amiket olyan kezelési módnak találunk, ami jó, és amikről pozitívan tett említést. És mi az, amiben azt lehet mondani, hogy

politikánk és a körülmények ellenére mit nem csináltunk meg. Hogy látjuk azt, hogy amit nem tettünk meg, miért nem tettünk meg, mert kezd általánossá válni az, hogy mint hittanórán beszélünk állandóan valami gyónás keretében bűneinkről. Tessék konkrétan megmondani, hogy mi az – most ezt nem neked mondom, hanem a többieknek –, tehát tessék megmondani, hogy mi az, mert különben nem tudjuk. Mi az, amit kellett csinálni, lehetett volna csinálni, és mégsem csináltuk. Tehát ezt is, mert akkor az Országgyűlés is kap egy reális képet, hogy mit fogadunk el ebből a szempontból. Akkor ezt az összegezést, mielőtt az Országgyűlés elé megy, kérem a kormányülésre még behozni. Van-e ehhez, a második ponthoz hozzászólás? Nincs. Akkor, bár nem itt akartam elmondani, hanem a harmadik napirendi pont után, de mivel ide kapcsolódik, a koordinációra, akkor itt mondom el, amit Kupa miniszter úr felvetett: külpolitika, általános pénzügyi, monetáris politika, külgazdaság-politika stb. összehangolása. Ez a valóban a Kormány kifelé történő egysége demonstrálásának kategóriájába tartozik. A Kormány kifelé történő egységének a demonstrálása az egyrészt vonatkozik minden megnyilatkozásra, de vonatkozik arra is, ami megvitatásra kerül. Ugye itt bármit meg lehet vitatni, a Gazdasági Kabinetben is, de amikor határozat születik valamiről és döntés, akkor egyféle kormánypolitika van. Ez az egyik. A másik dolog, hogy a parlamentben is meg kell keresni azt a képviselői önmérsékletet, hogy a parlamenti képviselők, akik kormánytiszséget viselnek, azok ne saját maguk terjesszenek be a Kormánnyal ellentétes véleményeket, még ha pártpolitikai meggondolásokból, egyéni képviselői meggondolások alapján ezt szükségesnek tartják, mert ez egyszerűen a parlamenti rendszerrel ellentétes. Tarthatatlan dolog az, hogy államtitkár vagy miniszter benyújtja az előterjesztését, módosító indítványát, és utána a másik miniszter mondja a Kormány nevében, hogy „nyet”. Ennek miniszter és államtitkár nem teheti ki magát. Ha ez a véleménye, két dolgot tehet: vagy megkér egy másik képviselőt, vagy benyújtja a lemondását. De ez egy tarthatatlan helyzet, ezt is szeretném, hogy ha az általános elvek közé tartozna. A másik dolog. Annak eldöntése, ameddig a kormányzaton belül megvannak a tárcák, megvannak a miniszterek, addig természetesen azok annak rendje szerint kell, hogy működjenek, ami ma van. Amilyen miniszterek és amilyen minisztériumok ma vannak, az egy kormányzati rendszer. Ameddig ez nem módosul, addig ebben a kategóriában kell egymással együttműködve és korrektül eljárni. Ezért teljesen egyetértve azzal, hogy össze kell hangolni a magyar külpolitika, a Nemzeti Bank és a Kormány monetáris, külgazdasági, politikai irányvonalát, sőt ami ezzel összevág, az egyes szaktárcákban jelentkező ugyanilyen kérdéseket. Mert tarthatatlan helyzet, és a kormányzat nemzetközi presztízse, az ország – ami ennél fontosabb, az ország – nemzetközi presztízse szempontjából is tarthatatlan és megengedhetetlen az, hogy akár miniszterek, akár államtitkárok egymástól eltérő álláspontokat juttatnak kifeje-

zésre két héten belül esetleg ugyanabban az országban, ugyanazoknál a szervezeteknél. Ezt igenis össze kell hangolni, és nem lehet, ameddig ez egy országot, egy kormánypolitikát fejez ki, nem lehet ellentétes. Természetesen ellenzéki pártok vagy egyes képviselők kifejezésre juttathatnak ellentétes véleményt, de ami, ha úgy jelenik meg, mint kormánypolitika, akkor kormánytag már nem. Úgyhogy ezért javaslom azt is, hogy e vonatkozásban miniszter úr által említett stratégia összehangolására a külügy és a Gazdasági Kabinet érdekelt tárcáival dolgozzák ki azokat a fő irányvonalakat – a Nemzeti Bank bevonásával –, ahogy a gyakorlatban is ennek érvényesülnie kell. Ez jelenti azt, hogy legyen egy stratégia, legyen a feladatok kitűzése, és egyben tájékoztassák egymást. Egyszerűen képtelenség az, és ez a külügyi összehangolásra is vonatkozott, hogy nagy érdeklődéssel találkozhatnak esetleg ugyanabban a fővárosban kormánytagok, akik nem is tudtak egymásról, hogy ugyanoda mentek. Tehát ez egy képtelenség. Másik, ami még idetartozik, hogy a külföldi utaknál valóban olyan szűkek a pénzügyi keretek, hogy ezeket nagyon korlátozni kell, és csak a legindokoltabb formában, a legindokoltabb összetételben és mennyiségben kell a külföldi utakat lebonyolítani. Úgyhogy itt is vannak ilyen tapasztalatok, amit el kell majd döntenünk, hogy mi hasznos az országnak. Két szempont szokott lenni. Ezt azért mondom el, mert érinti a köztársasági elnöki és a miniszterelnöki külföldi utakat is. Van egy olyan álláspont, hogy amikor egy köztársasági elnöki vagy miniszterelnöki látogatás történik, az az országra tereli a hangsúlyt a sajtóban vagy külföldön, és akkor a kísérő miniszterek jobb tárgyalási pozícióban vannak. Van egy ilyen teória. De van egy ettől eltérő is, hogy a köztársasági elnöki vagy miniszterelnöki látogatás elnyomja a tárcalátogatásokat. Feltehető, hogy esetenként kell ezt megvizsgálni, és nincs erre sablon. Tehát én azt kérem, hogy a kormánydelegációk összeállításánál erre mindig legyünk tekintettel. Ezt esetenként meg kell vizsgálni. A példát abból veszem, hogy például most a köztársasági elnök úr indiai utazása alkalmából¹⁶¹ a két kísérő miniszter neve, tárgyalásai jóformán visszhang nélkül maradtak.

¹⁶¹ Göncz Árpád köztársasági elnök 1991. április 10-én Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási, Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter, Szunyogh Károly, az elnöki iroda vezetője, valamint Tomaj Dénes, a Külügyminisztérium és Major István, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának helyettes államtitkára kíséretében ötnapos hivatali látogatásra Indiába utazott. Bombayben csatlakozott a delegációhoz Balogh András, Magyarország delhi nagykövete. A magyar küldöttség többek között Ramaszvami Venkataraman köztársasági elnökkel, Csandra Sekhar miniszterelnökkel, Szubramanian Szvami kereskedelmi és igazságügyi miniszterrel, J. P. Khosla külügyminiszter-helyettessel, valamint az indiai külügyminisztérium vezető beosztású tisztségviselőivel tárgyalt.

(Valaki közbeveti: legalábbis Magyarországon.)

Antall József: Magyarországon visszhang nélkül maradtak. Tehát itt a nemzetközi presztízsről és a hazai belpolitikai felhasználásáról van szó. Tehát, ha arról van szó, hogy elősegíti-e ezeket, mert akkor úgy kell összeállítani a delegációt. Ha nem, lehet hogy a tárcaminiszter önmagában való látogatásai szakértőkkel egy külön eseménynek számít, és az akár, ha három hét múlva következik be egy előkészítés után, sokkal többet ér. Tehát ennyit szerettem volna elmondani, hogy minden egyes esetben ezt meg kell vizsgálni, mert tényleg annak nincs értelme, hogy olyan nagy delegációk menjenek, mint Mobutu köztársasági elnökkel való találkozóra és az utána rendezett hatalmas fogadásra. Tehát ezeket észszerűen kell megszervezni és lebonyolítani. Elismerem, hogy van egy bizonyos puritanizmus, ami épp úgy politikai hiba lehet, mint a túlzás. Szóval ez világos, hogy az optimálisat kell. Tehát ezt szerettem volna még jelezni a továbbiakra.

1991. május 9-i kormányülés

Az energiahordozók beszerzési stratégiájával kapcsolatban.

(Bogár László, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára tájékoztatásul elmondja, hogy ez tulajdonképpen egy olyan programvázlat, amelyik azt fogalmazza meg, hogy a következő fél évben mit kell tenni az egyes tárcáknak azért, hogy utána ez az energiasztratégia valóban meglegyen. Tehát, ha úgy tetszik, ez egy hiánylista, hogy milyen munkákat kell elvégezni.

Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter szerint az energiabeszerzésnek egy nagyon fontos kérdése lehetne az energiamegtakarítás problémaköre.)

Antall József: Hát annál is inkább, mert az energiahordozók beszerzésénél most éppen az újságírók kérdéseire – azt hiszem – töletek kapott anyag van, amely bemutatja, hogy milyen horribilis mértékben nőtt például az arab országokból a dollárért vásárolt áruk mennyisége. Megháromszorozódott az elmúlt időszakban, ami azt jelzi nyilván, hogy a szovjet olaj utánpótlásáról van szó. Tehát itt óriási összegekről van szó, ezért tehát minden szempontból a takarékoság fontos. Ha ezt kimondjuk elvileg, következménye nyilván az áremelkedés, ami önmagában takarékosagra intő. A második, az ország anyagi helyzetének a romlása. Az emberek előbb-utóbb takarékoskodni fognak. De a harmadik, hogy technikai feltételei nincsenek meg Magyarországon a takarékoskodásnak, mert az ablakok itt a Parlamentben sem zárnak,

ezenkívül egyetlen lakásban sem, és minden intézménynél. A félemeleten 28 fok melegnek kell lennie ahhoz, hogy 15 fok legyen a harmadik emeleten. Ameddig ezeket a kérdéseket nem tudják megoldani, a gépkocsiknál, a villanynál, gáznál stb., tehát itt egy energiatakarékossági programot kell kidolgozni mielőtt Keresztes K. Sándor miniszter úr felhívja a figyelmünket arra, hogy ennek környezetvédő hatása is van. Tehát nagyon fontosnak tartanám ennek az energiatakarékossági szempont-jait is kidolgozni.

(Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter megerősíti, hogy az energiatípusoknak nagyon eltérő környeztkárosító hatásai vannak, ezért ez is legyen szempont az egyes importforrások és főleg -fajták mérlegelésénél. Kéri továbbá, hogy amikor az energiatakarékosság és a forrásbővítés költségét összehasonlítják, akkor ebben a környezeti ártalmak és környezeti költségek is kerüljenek értékelésre, mert erősen megbillenti ezt a mérleget.

Több további hozzászólást követően.)

Antall József: Egy kérdésem van csak iránymutatónak, ha már ez szóba került, hogy jelenleg van-e bárki olyan adat ismeretében, hogy a növényi eredetű üzemanyag előállítása mennyibe kerül? Tehát energiafelhasználhatósággént a növényi eredetű lehet-e megoldás? A Közös Piacban stb. is ezzel foglalkoznak, de még hol tartunk ennek arányában jelen pillanatban a kőolajhoz viszonyítva? Tehát ugyanannyi energiát mennyi idő alatt, milyen összegben tudunk erre biztosítani? Van erre valamilyen adatunk?

(Szabó Tamás pénzügyi politikai államtitkár szerint, hogyha minden adófeltétel alól mentesítenénk, akkor se versenyzépes a termelői ára.)

Antall József: Egyelőre nem, hát ezt szerettem volna tudni. Egy bizonyos idő kell hozzá. Foglalkoznak vele a Közös Piacnál is. Tehát akkor tegyünk összegezést ezzel az elhangzott javaslattal kapcsolatban. A Gazdasági Kabinetet felkéri a Kormány, hogy Bod miniszter úr, Kupa Mihály miniszter úr, tehát a miniszterek és politikai államtitkárok részvételével kibővített Gazdasági Kabinet-ülés megtartását kérjük minden érintett részvételével. Egyrészt az energiaár-emelések előtt állunk, amikor ennek a szociális visszahatásától kell tartani. A másik oldalon infláció stb., nem ismételtem meg az elhangzottakat. Azonkívül olyan hatalmas vállalatok és egyebekről van szó, amelyeknek egyébként is a decentralizálása vagy velük kapcsolatban egyéb intézkedésekre, változtatásokra van szükség. Erre vonatkozóan legkésőbb döntést hozni a két hét múlva esedékes a minisztertanácson kell. Tessék?

(Szabó Tamás egy kis halasztást kér, mert két hét múlva lesz csak a Gazdasági Kabinetnek ülése.)

Antall József: Hát akkor vegyük úgy, hogy két hét múlva kell ennek már a Gazdasági Kabinetre jönnie, valamint közigazgatási államtitkárira. A három hét múlva meglévő kormányülésen a Schamschuláé ez az egész áremelkedés és az ezekkel kapcsolatos intézkedések. Kérem őt is bevonni ebbe, hiszen most készítik elő az áremelések stb. kérdését, hogy hogyan lehet a közvéleménynek szakértőkkel és egyebekkel ezt eladni. Tehát, amikor egy ilyen kérdés van, akkor kérem a Schamschulát is tájékoztatni erről. A Gazdasági Kabinet titkáráként Szabó Tamást kérem most fel, hogy ezt koordinálja. A három hét múlva esedékes kormányülésre Kajdi József gondoskodik róla, a sorozatos cseszegetés műveletét elvégezve, hogy ez bekövetkezzék. Ehhez valamennyi érdekelt tárca ügyét nyilván hozzá kell kapcsolni.

1991. május 16-i kormányülés

Az 1990–91. évi fűtési idényt követően az egyes energiahordozók fogyasztói árának emelésével kapcsolatban.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter elmondja, hogy a gazdasági program végrehajtásának egyik jelentős és társadalmilag is nagy jelentőségű, egyben persze kellemtelen eseménye, amikor a lakossági energiahordozók árához kell hozzányúlni. A tavaly év végi gazdasági programviták során világossá vált, hogy a dotációs csökkentési törekvések következtében előbb-utóbb nőni fognak azok a szolgáltatási tarifák, termékárak, amelyeken támogatás van. Bár a Kormány azt vállalta, hogy a fűtési idény befejezése előtt ebben a körben nem hajtja végre az áremelést, azonban a költségvetésben beállított összeg nem teszi lehetővé a halasztást, sőt már a tavasz folyamán kiderült, hogy így is elfogyott az erre beállított összeg, ami 10 milliárd volt. Az áremelésre június 1-jével kerül sor, és ez csak a fogyasztói árakat érinti alapvetően azért, mert a dotáció megszűnik.)

Antall József: Akkor még az államtitkári értekezletet hallgassuk meg először, és utána Schamschula György államtitkár úrnak adom át a szót, aki ennek a csomagnak a közvéleménnyel való elfogadtatása ügyében kiküldött kormánybizottságot is vezette.

(Kajdi József a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára tájékoztatja a Kormányt arról, hogy az államtitkári értekezlet kétszer is tárgyalta az anyagot átérezvén

annak a súlyát, hogy – amire utal egyébként maga az előterjesztés is – „...kiváltható társadalmi reakció nagysága és minősége is túlmutathat az elmúlt év végi taxisblokádn méretein”. Két javaslatot fogalmazott meg az értekezlet: a távhőszolgáltatás esetében a tényleges fogyasztáshoz igazodjon a díjazás, ami havi számlázás kérdése is. A másik javaslat szerint június 1-jén a benzin árából a 6,20 forint literenkénti biztosítási díjat ki kell venni. Hangsúlyozza, hogy a legnehezebb kérdés ennek az eladhatósága.)

Antall József: Akkor most átadom a szót Schamschula államtitkár úrnak.

(Schamschula György munkaügyi politikai államtitkár tájékoztatja a Kormányt, hogy a bizottságban mire jutottak az eladhatóság érdekében. Először is az erről szóló közleményben, ahol részletesen felsorolják az árakat, nem szabad semmit sem elhallgatni. Továbbá kihúzásra javasolja a közleményből azt a részt, ami arra utal, hogy „ahol a termelői árak még magasabbak, mint a most életbe lépő fogyasztói árak, ott ez a különbség a jövőben fokozatosan megszűnik”. Szerinte ne ingereljük a lakosságot azzal, hogy egy 30%-os inflációs szintnél még mindig lesznek áremelkedések. Bízunk abban, hogy ez különösebb lakossági felindulás nélkül fog keresztülmenni, de sajnos fel kell készülnünk arra is, hogy szélsőséges erők kihasználják az ebből fakadó elégedetlenséget, és megpróbálnak ezzel kapcsolatban fellépni és nyugtalanságot kelteni. Nincs más eszközünk, mint a tv-vel, sajtóval való befolyásolása az ügyeknek.

Többen hozzászólnak, néhányan felvetve azt is, hogy ha a termelői árakat csökkentik, akkor már nem olyan magasak ezek a fogyasztói áremelések.

Schamschula György kezdeményezi, hogy a Kormány vonja össze a két napirendi pont tárgyalását – a másik előterjesztés az egyes lakossági csoportok fokozott szociális támogatásáról szól –, mert akkor a kormánytagok rálátást kapnak arról, hogy milyen szociálpolitikai lépésekkel próbáljuk kompenzálni ezt az áremelést, ugyanis a sajtóban is ezt a kettőt egyszerre akarjuk megjelentetni.)

Antall József: Azt hiszem, hogy azt megoldhatjuk, hogy a szavazást a kettővel kapcsolatban együtt fogjuk végezni. Tehát azért próbáljuk tárgyszerűen most még az itt fölmerült kérdéseket összegezni, utána rátérhetünk a szociális részre, és a végén együttesen foglalunk állást. Ezt el tudom képzelni, ha a Minisztertanács ezzel egyetért, de tematikailag először próbáljuk meg ezt az első napirendi pontot még rendezni, és a végső állásfoglalás lenne a két napirendi pont összevonásával. A másik kérdés: itt két javaslat van. Az egyik, hogy politikai értelemben ez a Kormány legsúlyosabb, a lakosságot legsúlyosabban érintő és politikai reakciókat kiváltható intézkedései közé tartozik. Úgyhogy az egyik, amit nagyon fontosnak tartok, minden lehetőséget kérek megvizsgálni a kiegyenlítésre, minden lehetőséget arra, hogy milyen gazda-

sági intézkedéseket tehetünk. Nem tudom, hogy amit Szabó Tamás elmondott, mint elmaradt intézkedéseket, ezt a Gazdasági Kabinet nem tárgyalta? Itt olyan intézkedésekről, olyan komplex dolgokról van szó, amiket a Gazdasági Kabinetnek feladata, ha úgy tetszik számonkérése is a tárcáktól, hogy együttesen jelenhessenek ezek meg. És ezt elég felelősségteljesen igyekeztünk azzal előkészíteni, hogy minden ilyen kérdésben minden tárca kerüljön bevonásra. Sőt, külön foglalkoztunk még ennek a lakossággal való megértetésével, mivel egy nagyon kritikus pontról van szó. Itt a taxisblokádát is megemlítették, ezért külön felhívom a figyelmet arra, hogy rendkívül fontos a nyilatkozatok megtétele. Már csak pszichológiai szempontból is nagyon rossz lenne, ha itt nyilatkozatot tenne Kardosné, az iparügyi tárca szóvivője. Nem szoktam ilyen kérdésekben állást foglalni, de felhívom a miniszter úr figyelmét, hogy Kardosné most ne szólaljon meg. Úgyhogy ő ne szólaljon meg, miniszter úr tiltsa meg, hogy ebben a kérdésben, ameddig ez át nem megy, megszólaljon, ugyanis rendkívül káros lenne ennek az egésznek a tálalása szempontjából. A másik dolog, hogy minden körülmények között érthető és konkrét nyilatkozatot kell tenni. A párttörténetben volt szokás állandóan százalékban megadni az adatokat, például a gabonát, hogy hogy fejlődött a Szovjetunió. Ez ingerli az embereket, ha nem értik, hogy miről van szó. Úgyhogy a nyilatkozatban igenis, ahol megmagyarázunk, ott legyen érthetően felvezetve, ahol kell. Ott meg kell mondani a konkrétumokat az indokolásokkal, és egy együttes csomagként kell majd az egészet tulajdonképpen eladni.

(Többen hozzászólnak, kérdéseket is feltéve az ipari és kereskedelmi miniszternek, aki igyekszik minden kérdésre válaszolni. Különösen vitatott kérdés az, hogy nem lehetne-e egyes cégeket megfogni a verseny oldaláról, akik monopolhelyzetüknél fogva nagy nyereséget könyvelhetnek majd el az áremelés révén.)

Antall József: Tessék akkor, még megkérdezem, hogy Bod Péternek a válaszait a feltett kérdésekre az érintettek elfogadják-e? A közleménnyel kapcsolatban majd később, mert abban maradtunk, hogy a szociális csomaggal együtt szavazunk. De mielőtt még visszaadom a szót, az első, amit szeretnék még elmondani, hogy a Kormány akkor hozzon egy olyan döntést, hogy megkeressük a Versenyhivatalt ebben a kérdésben. Kormányként keressük meg, ugyanis a törvény azt mondja, hogy a törvény védi a gazdasági versenyhez fűződő közérdeket, és a felsorolásban benne van az is, hogy a Versenyhivatal a fogyasztók érdekeit is védi. Tehát a törvény hatálya kiterjed a fogyasztóra. A fogyasztó a megrendelő, nehéz ezt úgy értelmezni, hogy ne lenne benne. Olvasom, „tilos gazdasági tevékenységet tisztességtelenül, különösen a versenytársak, a fogyasztók törvényes érdekeit sértő, vagy veszélyeztető módon, vagy az üzleti tisztesség követelményei [...]” stb., tehát a fogyasztó benne van. Úgy

gondolom, értelmezésem szerint, a Versenyhivatal köteles eljárni, ha a Kormány éppen a fogyasztók védelme érdekében, és annak érdekében, hogy érvényesülhessen a verseny – de ezt majd elő kell készíteni –, kéri fel és teszi fel a kérdést. Ezt kérem megfogalmazni. Melyik lenne még olyan vállalat, amelyikre említés történt? Mineralimpex?¹⁶² Kupa Mihály nem azt mondta?

(Kupa Mihály megerősíti, hogy a Mineralimpexet mondta, és nem tudja, az MVM-et nem kellene szintén megnézni.)

Antall József: Én nem kívánok most ebbe belemenni. Az a javaslatom, hogy akkor a Kormány hozzon egy, az előbb említett állásfoglalást egyelőre a kőolajipari vállalatra, amivel a miniszter is egyetértett. Az a kérésem, hogy ha még hasonló javaslata van, akkor a Gazdasági Kabinet legközelebbi ülésén gondolják át. Ez egy lehetséges út, ahol ilyen felmerül, vagy ilyen érzésünk, kételyünk van, akkor megvizsgálhatjuk ennek a feltételeit. Akkor a Kormány állásfoglalása alapján kérjük föl Vissi Ferencet, a Versenyhivatal elnökét. Ez az egyik.

(Kodolányi Gyula címzetes államtitkár, a Miniszterelnök Tanácsadó Testületének vezetője közbeszól, hogy a pénzügyminiszter nem a Villamosművekre gondolt?)

Antall József: Nem, ő a Mineralimpex szót használta. De most ebben nem foglalunk állást, most csak a kőolajban foglalunk állást. Nem tartanám helyesnek, ha így további vállalatokat öletszerűen bedobnánk. Ezt vizsgálja meg a Gazdasági Kabinet. Itt ezzel kapcsolatban egyetértés van, mivel a miniszter már megtette ezt a lépést. Ezért javaslom, hogy ezt ebben a formában rendezzük. Tehát akkor ezzel egyetértettünk.

¹⁶² A Mineralimpex Magyar Olaj- és Bányatermék Külkereskedelmi Vállalatot 1955-ben alapították. Elsősorban ásványi anyagok és tüzelőanyagok forgalmazásával foglalkozott, de az olajkereskedelem is a cég hatáskörébe tartozott. A cég neve a 80-as évek végén kétes olajügyletek kapcsán is felbukkant, mivel 1973 után a bécsi leányvállalat, a Mineralkontor beiktatásával vezetői a hasznosaját zsebre lefölozték. Ma MOLTRADE–Mineralimpex Zrt. néven működik.

1991. május 30-i kormányülés

Az agrárgazdasági programmal kapcsolatban.

(Az 1991–94-re vonatkozó agrárgazdasági programot, ami a Pénzügyminisztériummal együttműködve készült, Gergátz Elemér földművelésügyi miniszter röviden ismerteti. A program tárgyalja az agrárgazdaság helyzetét, az agrárpolitika lehetséges mozgásterét, az agrárprogram célját, az ágazat feladatait, a tulajdonviszonyok átalakítását, az agrár-ágazatot illetően a kereskedelempolitikát, fejlesztéspolitikát, pénzügyi és költségvetési politikát, a szakoktatás, szaktanácsadás témakörét, a foglalkoztatáspolitikát, a kedvezőtlen adottságú területek, a falufejlesztés témáját, a jogalkotást, a hatósági feladatokat, az érdekképviseltek szerepét, valamint a termeléspolitikát. A Függelékben külön kiemelten foglalkoznak a Szovjetunióba irányuló agrárexport visszaesésének főbb következményeivel.

A vitában többen hozzászólnak, kritikát is megfogalmazva, hiányolva az észrevételük feltüntetését, illetőleg illuzórikusnak tartva a jövőkép ábrázolását.

Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter viszont megvédi az anyagot, mert szorinte egy ilyen program átmenet a tanulmány és az előterjesztés között. Ha ez előterjesztés volna, és döntés fűződne ehhez, akkor valóban addig kéne ezen dolgozni, amíg pénzügy-technikai, munkaügyi, adózási szempontból minden különbség megszűnik. Még megkérdezi azt is, hogy a Kormány most majd igényt tart-e arra, hogy minden tárca a kormányülésre hozza a saját koncepcióját?)

Antall József: Mielőtt továbbadom a szót, én azt javasolnám, hogy elvileg azt tart-suk be, hogy minden tárca kapjon azért egy lehetőséget. Tehát a tárcakoncepciót kapja meg minden miniszter, és úgy kapja meg, hogy annak legyen egy összefoglalása. Legyen egy olyan rezüméje minden ilyennek, amit mindenki az anyaggal együtt megkap. A Gazdasági Kabinet pedig tárgyalja meg ezeket részleteiben, és utána hozza ide azokat a pontokat, ahol úgy érzi, hogy kormánydöntés kell. Ez azért szükséges, hogy mindenki tájékozott legyen. Az a miniszter, aki nem veszi a fáradságot, hogy belenézzen legalább az összefoglalásba, az nem fog ebben a kérdésben úgysem állást foglalni. De utána itt egy rövid tájékoztatót adjunk, hogy ez történt, a Gazdasági Kabinet megtárgyalta, az anyag írásban megvan, akár továbbadható. Én egy dolgot szeretnék, mindenképpen nagyon alapos anyagok készüljenek. Ha ez programként kerül megfogalmazásra, akkor úgyis a kormányprogrammal az összehangolás, összeecsiszolás még hátravan, ezért próbáljuk ezeket a szakszerűség megtartása mellett úgy megcsinálni, hogy közben azért a nyelvezetén is könnyítsünk egy ilyen szövegnek. Például a „szőlő-bor vertikumban a termelés egészének koncepcionális

újrágondolása szükséges”. Ez nem is mond semmit. „A termelői tárgykörzet nyújtotta agroökológiai előnyök”, a „vertikális összhang” stb. Tehát olyan szakzsargonban van írva mindenhol, amit mellőzni kell. Most nem akarom ezt folytatni, mert nem az a célom, hogy komikussá tegyem, félre ne értse senki, de a magyar tudomány egyik legnagyobb baja a szaknyelvi zsargonnak ilyen elharapódzása. Nagyon rossz, ha mindegyik úgy lesz írva, hogy csak a saját tárca fogja érteni. Szóval ilyen mondatok: „a gabonavertikumban¹⁶³ jelentős komparatív előnyökkel rendelkezik a magyar [...]”. Ilyen van minden második mondatban. Nincs olyan mondata, amiben ne lenne legalább három ilyen szó, vagy olyan magyar műszó, ami néha nehezebben érthető, mint az idegen nyelvű. Szóval próbáljuk azért ezeket elhagyni. Most ez tisztán műfaji kérdés, és azért utalok erre, hogy a többiek is okuljanak ebből. Ugyanez közlekedési területen is számtalanszor előfordul, hogy olyan nyelven beszélünk, amit csak az az egy szakma használ és ért. Ezt nagyon kérem kerülni. Akkor ennek egy összehangolt szövegnek kell lenni. Még itt van egy ilyen példa, még legyen szabad. Azt mondja: „vadgazdálkodás, vadászat és halászat”. Itt elmondja, hogy kincs, tessék a 47. oldalon. „Az elmúlt hét évtizedben az erdő és vad összhangja egyes térségekben megbomlott.” Szóval ezek olyan mondatok, amiket csak az ezzel foglalkozó szakemberek értenek.

(Boross Péter megjegyzi, hogy óriási mondat ez, nagy jelentőségű mondat.)

Antall József: Persze, hogy nagy jelentőségű, de meg kell értetni. „A vadállomány-nyal úgy kell gazdálkodni, hogy biztosítva legyen a hosszú távú fennmaradás [...]” stb. Utána a vadászatról viszont egy szó sincs benne, miközben a vadászat a cím. De az, hogy hogy legyen a vadászat, hogy kapcsolódjék az egy adott térséghez, bérlemben, bérletbe, területben, határban, milyen legyen annak minősége, milyen legyen annak az országos szervezete, majd erről lehet külön írni. Most itt van a halászat. Nincs róla szó, hogy a halászatnak milyen üzemgazdasági működése legyen. A halászat egyedül úgy jelenik meg benne, hogy a luxusigények, luxusfogyasztást szolgáló halfajok. Szóval ehhez kell igazodni. Ez az egy mondat. Az egész halászat egyetlen feladata, hogy a ponty helyett egy másik halat, a csukákat növeljük. Szóval nincsen benne más. Ez nem agrárpolitikai szemlélet. Szóval ennyit szeretnék ehhez mondani. Többet nem mondok, többi már a tárcáé, de ezt végig kell nézni ebben formában. Ez egy jó anyag, de magyarul kell megírni.

¹⁶³ A gabonavertikum fontosabb elemei: 1.) kalászos (búza, árpa, rozs) gabona nemesítése és vetőmagelőállítás, a kalászos gabonák termelése, 2.) malomipar: lisztgyártás (kenyér-, rétes- és egyéb céllisztek), 3. takarmánygyártás: állati takarmányok és tápok készítése, 4.) sütőipar: kenyér, péksütemények stb. gyártása.

(Martonyi János a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának közigazgatási államtitkára szerint az anyag jó, ők egyetértének vele, ne készítsük az illetékes minisztert arra, hogy ismét idehozza ezt az anyagot.)

Antall József: Szóval maradjunk abban, hogy mindig egy teljes anyagot kell a minisztereknek szétosztani. A Gazdasági Kabinet megtárgyalja ezeket az anyagokat, és egy rövid kivonatot, pontokba szedve készít, amihez hozzá kell szólni.

(A még hozzászólók további kiegészítéseket javasolnak az anyagba, miközben felmerül kérdésként, hogy mi egy ilyen anyagnak a feladata.)

Antall József: Az a feladata, hogy kapcsolódjék az általános kormányprogramhoz. Ezeket mindenképpen közösen kell elkészíteni, mert kapcsolódniuk kell az úgynevezett Kupa-programhoz. Tehát mindenképpen fontos szerepe van ezek elkészítésénél a Pénzügyminisztériumnak, és ezeket inkább a Gazdasági Kabinetben belül, a pénzügyhöz kapcsolódva, az illetékes szakemberekkel kell megvitatni. Tehát azért kellene ahhoz kapcsolódni, hogy a programszerűsége érződjék. Én a programszerűségét a műfaji kérdésre értem, tehát ez egy olyan program, ami kapcsolódik a kormányprogramhoz. Iránymutatás a tárcának, hogy milyen alapon csinálja évente a saját feladatkörét. Mire helyezi a hangsúlyt stb., mit próbál gazdasági és egyéb eszközökkel elősegíteni, de egyben a Kormány cselekvési programját is mutatja a világ számára is. Szóval az kell, hogy a világ számára is megmutassa. Nos, nyilvánvaló, hogy nem lehet tanulmányt írni, amikor néhány sor marad, mondjuk, a szőlő-borról. Egyáltalán mindig a vertikum szerepel. Ezt is át kell gondolni, ezeket a kifejezéseket, hogy miért kell mindig ezeket használni. Egy oldalon összeszámoltam, körülbelül 24-szer szerepel a „vertikum” szó. No most szőlő-bor vertikumnál például az a program, hogy a magyar tönkrement szőlővidékek, hegyvidékek stb. rekonstrukciója. Például Tokaj.¹⁶⁴ Mindenütt leszálltak a szántóföldek területére a szőlők. Egy bűdös szó nincs arról, hogy mindenütt az értékes minőségi borok termelésére nincs megfelelő terület, és ez egy birtokviszony kérdése. Nincs róla egyáltalán szó. Itt van például a gabona. Ez egy elvi kérdés, hogy egyáltalán a gabona a búza kivételével csökken-tendő. Kimondhatjuk-e azt a gabonatermesztésre, hogy területi igénye a jövőben is meghatározóan nagyüzemi jellegűvé teszi? Ha a birtokrendszer ezt igényli, akkor célszerű ezt kimondani. Régen is volt, többletünk is volt. No most vannak itt olyan

¹⁶⁴ A Tokaji borvidék, vagy Tokaj-hegyaljai borvidék, 1737 óta a világ első zárt borvidéke. Magyarország északkeleti részén, a Zempléni-hegység délkeleti lábainál található. Területe 88 124 hektár, 2002 óta az UNESCO világörökségének a része.

kérdések azért, amit meg kellene fontolni. Vagy itt van például csak egy rész, egy mondat: „a húsvertikumban kialakult termékszerkezet, amelyet az abrakfogyasztó ágazatok” – az ágazat nem abrakfogyasztó, az állat az abrakfogyasztó –, tehát „az abrakfogyasztó ágazatok túlsúlya jellemez, ezért ez átalakításra szorul”. No most egyszer, ha most valaki utánagondol, akkor körülbelül érti, hogy miről lehet szó. Tehát itt csökkenteni kell, magyarul, gazdaságosabban kell, kevesebb abrakból kell előállítani, ezért szerephez jutnak a tömegtakarmányt fogyasztó, valamint az egyéb állatfajok. Én egy mondatot olvasok. Tehát „Az eddiginél nagyobb szerep”, ez a 46. oldal. „Az eddiginél nagyobb szerephez jutnak a tömegtakarmányt fogyasztók.” Ez mit jelent? Legeltetést jelent az árokparton? Nem? Pedig azt is jelenti. Jó, hát ez azt jelenti, hogy legeltetni, tehát nem mindent istállózza. Az eddiginél nagyobb szerephez jutnak a tömegtakarmányt fogyasztók, valamint egyéb állatfajok. Erre a fizetőképes kereslet várható alakulása a magángazdálkodás térhódítása lehet. Ha állatfajokat mondok, akkor ez mit jelent. Akkor ez azt jelenti, hogy nyulat, birkát, galambot akarsz, vagy mit? Tehát, akkor ezek azok a mondatok, amiket kérek szépen magyarra lefordítani. Szóval ez olyan nyelven van megírva, hogy ebből egy nem szakember nem ért semmit. No jó, nem részletezem. Szóval nem akarom, hogy most belemenjünk ebbe, csak azt szeretném, hogy azért amikor egy ilyen programot végleges formába öntünk, vigyázzunk arra, hogy tényleg magyarul legyen megírva. Olyan mondatok vannak, mintha szakkönyvekből kivett félmondatok lennének néhol csak benne.

(Gergátz Elemér elismeri a miniszterelnöki kritika jogosságát, és ígéretet tesz ennek megfelelő átdolgozásra.)

Antall József: Az általános programhoz hasonlóan legyen egy elvi rész, és utána táblázatokban jöjjenek az adatok. Ezt is szándékosan mondom, táblázatok jöjjenek oda, ahol számszerűen utánanézhetsz az, akit most ez még szakmai szempontból külön érdekel. Az anyag leírása viszont tényleg egy elvi jövőkép legyen, hogy milyen gazdaságot akarunk, mi legyen annak az aránya, szerkezete. Szóval ezeket világosan. Egyébként nincs semmi baj, hiszen elismerést kapott a tárca az anyag előkészítéséért. Mi csak elmondtuk a véleményünket, és műfajilag ehhez kell alkalmazkodni. Én azt javaslom, hogy azzal fogadjuk el az előterjesztést, hogy a Gazdasági Kabinet ezt még egyszer nézze meg azután, hogy a Pénzügyminisztériummal együttműködve hozzáigazításra kerül a Kupa-programhoz.¹⁶⁵ Tehát mindenestre ezek az ágazatok,

¹⁶⁵ A Kormány a taxisblokádnak, valamint a KGST-piac összeomlásának a hazai gazdaságra gyakorolt kedvezőtlen következményei hatására fokozottabb figyelmet fordított a piacgazdaságra való átme-

a külgazdaság stb., ezek külön, de hasonló stílusban, szerkezetben készüljenek el, és erre nagyon kellene ügyelni. Akkor így ezzel elfogadja a Minisztertanács.

Az IDEX-Micro-Ergics közötti szerződés aláírási engedélykérelmével kapcsolatban.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter elmondja, hogy a régió egyik nagyvállalatának, a Diósgyőri Gépgyárnak¹⁶⁶ egy szovjet licenc alapján gyártott, de modernizált, felújított aknavetőjéről van szó, amelyet nem csupán el lehetne adni – 200 darabra van megrendelő –, hanem tovább is lehetne fejleszteni. Egy hosszú, tehát két évtizedes távlatra is vonatkozó közös gyártásnak a szerződése van előttünk, amit a hadiexportot engedélyező tárcaközi bizottság jóváhagyott.)

Antall József: Ez a bizottság, az egy kiviteli bizottság, amelyik azt engedélyezi, hogy a kész terméket kivihetik-e és hová, válságövezetbe, vagy nem.

(Gálszécsy András tárca nélküli miniszter tájékoztatja a Kormányt, hogy a bizottság nem volt könnyű helyzetben, ugyanis egyáltalán nem ismeri senki ezt az amerikai céget. Tehát fogalmunk sincs, hogy ez egy „levélszekrény részvénytársaság-e”, vagy pedig valóban

net megoldandó kérdéseire. A Kupa Mihály pénzügyminiszter nevével fémjelzett, négyéves gazdasági-politikai, Kupa-programnak nevezett koncepciót 1991 tavaszán fogadták el, amelynek fő célja a gazdaság stabilizálása és a konvertibilitás kialakítása volt. A program következetes megvalósítására azonban nem került sor, mivel az annak a részét képező kárpótlási törvény vitája során ismételten fellángolt a koalíción belüli ellentét az MDF részleges kárpótlásos privatizációt képviselő és a kisgazdák teljes visszamenőleges privatizációt, reprivatizációt követelő álláspontja között, ami az utóbbi kormánypárt szétszakadásához vezetett. Ez immár visszatérően okozott koalícion belüli konfliktust, annál is inkább, mivel a Demokrata Fórum a másik kisebb kormánypárt, a kereszténydemokraták által pártolt egyházi vagyonvisszajuttatást támogatta.

¹⁶⁶ A Diósgyőri Gépgyár (DIGÉP) jogelődje 1915-ben, mint a budapesti MÁVAG-gyárak miskolci üzeme, DIMÁVAG néven alakult meg. A termelés azonban csak 1931-re futott fel. 1944-ig 80 milliméteres légvédelmi lövegeket, tábori tarackokat, tábori lövegeket, hegyi lovassági lövegeket, gőzmozdony- és hajóalkatrészeket gyártott. 1944 szeptemberében a gyárat súlyos bombatámadás érte. 1948-ban DIMÁVAG néven szervezték át. Kezdetben hídalkatrészeket, huzal- és kábelgyártó gépeket, szerszámgepeket, 1950 és 1957 között lövegeket gyártott. 1963-ban a DIMÁVAG Gépgyár, Nehézszerzőgépgyár, Könnyűgépgyár összevonásával jött létre a Diósgyőri Gépgyár (DIGÉP), amely tízezer embert foglalkoztatott, s ezzel a magyar ipar egyik legnagyobb vállalata lett. Termelési profilja ekkor állandósult: kovácsoló- és sajtológépeket, szerszámgepeket, kábel- és hűtőipari gépeket, hadiipari termékeket, Diesel-motorokat, áramtermelő aggregátokat, szivattyúkat készített. Bár 1989-ben a gyárat átszervezték, 1990-ben fizetésképtelenné vált. Napjainkban a gyár területén a Digép Ipari Park működteti az üzemesarnokok egy részét.

egy komoly, amerikai fegyverkereskedelemmel foglalkozó cég. Viszont a cég feltűnő módon sürgeti ennek a szerződésnek az aláírását.)

Antall József: Engedelmet kérek, ha hónapok óta ez az ügy előtérbe került, akkor hónapok óta miért nem derítette ki az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium ezt, igénybe véve minden lehetőséget. Mielőtt el nem felejttem, ez a bizottság erre nem is hivatott. Ha van egy ilyen elképzelés, akkor azonnal az amerikai nagyköveten keresztül, vagy a kinti nagykövetségen keresztül kell tájékozódni.

(Gálszécsy András megjegyzi, hogy ezt most megkezdték.)

Antall József: Vagy itt, vagy a saját megfelelő illetékes szerveinknek az útján tudjuk meg azt, hogy van ez. Tisztázzuk ennek a banki, mindenféle háttérét, hogy egyáltalán van-e ilyen cég, és utána ehhez még azt sem tudjuk, hogy a szovjet fél hozzájárult-e ehhez. Dönteni csak akkor lehet, ha tudjuk, hogy mi ténylegesen itt a helyzet. Lehet, hogy ezt az egész ötletet a KGB¹⁶⁷ találta ki, hogy kipuhatolja, hogy eladunk-e az amerikaiaknak fegyvert, vagy együttműködünk-e az amerikaiakkal. És utána a másik végén ott ül a Gorbacsov. Tessék.

(Gálszécsy András elmondja, hogy az amerikaiakkal felvették már a kapcsolatot, hogy megtudják, milyen cég ez, de választ még nem kaptak, mint ahogy még a szovjetek sem válaszoltak, hogy hozzájárulnak-e ehhez az üzlethez.)

Antall József: No, de hónapok óta ezt miért nem lehetett végigcsinálni? Egyszer volt olyan, hogy bomba hongkongi üzlet van, csak éppen az üzletfél egy szállodai telefont adott meg, amiről hetekig írt a magyar sajtó, és a szállodában az illető urat nem is ismerték, nemhogy a cégnek lett volna a telefonja és telefaxa.

(Raffay Ernő honvédelmi politikai államtitkár szerint a szovjet fél lassúságán múlt, hogy eddig ezt nem lehetett megcsinálni. Van, hogy a szovjet fél csak két év múlva reagál egy ilyen levélre.)

Antall József: No de addig is ki lehetett volna deríteni, hogy kik az amerikaiak. Ameddig a két ismeretlen tényezőtől legalább egyet nem ismerünk, addig azért nem

¹⁶⁷ A KGB (oroszul: Комитет государственной безопасности, КГБ) Állambiztonsági Bizottság. 1954 és 1991 között a Szovjetunió állambiztonsági feladatokat ellátó szerve volt. Vezetője miniszteri posztot töltött be, a Minisztertanácsnak felelt. Szervezetileg a titkosszolgálatok, a határőrség, a kormányőrség tartozott hozzá, mintegy 300 ezer fővel.

célszerű ebben a kérdésben dönteni. Először az amerikai cégről tudjuk meg azt, hogy nem tudom, hogy a Ford műveknek egy része, tehát egy kítűnő amerikai vállalat, és az fogja majd a csövet kicserélni. Akkor utána gondolkodhatunk azon, hogy a szovjet félnek írni még egy levelet, hogy amennyiben ennyi és ennyi idővel nem válaszolnak, azt a „nemválaszt” egyetértésnek tekintjük, és akkor meglátjuk, mi lesz belőle, lehetőleg június 30. után. De most ez lehetetlen, ilyen formában ebbe lehetetlen dolog belemenni. Az államtitkár úrnak ezt az aktivitást ebbe az irányba kellett volna kifejteni. Egyébként ennek a bizottságnak ehhez ugyanannyi köze van, mint a Tudománypolitikai Bizottságnak.

(Bod Péter Ákos az államtitkára [László Jenő közigazgatási államtitkár] védelmében megjegyzi, hogy a fegyverexport és a közös fegyvergyártás ügyében az Ipari és Kereskedelmi Minisztériumnak eddig semmilyen jogköre nem volt, csak most kéredezkedett be ebbe az exportengedélyezési bizottságba.)

Többen hozzászólnak, melynek során az is elhangzik, hogy ebben az ügyben maga a cég mondta azt, hogy a fegyvereket a Közel-Keletre kívánja elvileg exportálni. Akkor elképzelhető az, hogy egy amerikai cég most fog betörni a közel-keleti piacra szovjet és magyar aknavetőkkal.)

Antall József: Pláne, ha ezt a kijelentést tették, hogy a Közel-Keletre kívánják szállítani, a Közel-Kelet az önmagában véve egy válságövezet, és ha azt jelöli meg egy amerikai cég, akkor az első és legfontosabb, hogy ezt a céget mindenképpen le kell ellenőrizni. Addig ebben nem lehet dönteni.

(Bod Péter Ákos kiegészítésként még elmondja, hogy szerződéstervezet úgy szól, hogy semmi szabadalom, titokátadás, közös gyártás nem történik addig, míg az USA kormánya írásban nem értesíti az illető céget, hogy engedélyezi a gyártást.)

Antall József: Először is teljesen két külön kezelendő ügylet: egy közös gyártás, és egy meglévő készlet eladása. Engedélyezési szempontból teljesen mindegy, hogy utána ebből lesz-e közös gyártás, vagy nem. Hozzájárulás vagy egyebek szempontjából ez teljesen külön dolog. Mi a helyzet a tekintetben, hogy van 200 ilyen aknavetőnk?

(Raffay Ernő válaszában elmondja, hogy csak néhány darab van. Tájékoztatásul még közli, hogy ő a DIGÉP vezetőinél direkt rákérdezett, amiből kiderült, hogy a DIGÉP nem szerezte meg a szovjet engedélyt, és nem tudta, ki az amerikai cég. Szerinte így nem lehet gyártási együttműködési szerződést kötni.)

Antall József: Ez egy olyan dilettáns dolog, hogy erről tovább beszélni nem lehet. A DIGÉP-nek a vezérigazgatóját viszont fel kell menteni, ha erre mód van, hogy egyáltalán egy ilyen helyzetet teremtsen. Államigazgatási felügyelet alatt áll a DIGÉP?

(Bod Péter Ákos válaszként elmondja, hogy felszámolás alatt áll, ezért a pénzügyminiszter úr által felügyelt Szanáló Szervezet kezében van a döntés.)

Antall József: Nem tudunk mit csinálni. Most, kérem szépen, eddig három dolog hiányzik, ezért nagyon tanulságos az ügy. Hiányzik az amerikai cég, amelyik megveszi, mert nem tudjuk ki az. Hiányzik az orosz is, amelyik engedélyez, és most kiderült, hogy még maga az aknavető is hiányzik. Így most ez egy bomba üzlet. Ezek után olyat akar eladni, ami még nincs is meg. Arról volt szó az előbb, hogy van eladás is már, akkor mit adna el?

(Bod Péter Ákos szerint ezt legyártaná, és ezzel sok embernek adna munkát.)

Antall József: No, de engedelmet kérek, ha ez a cél, akkor nem értem, hogy nem lehetett ezeknek a végére járni, hiszen hónapok óta tart. Hogy lehet, hogy ezek nem történtek meg? Akkor azt mondom, hogy a DIGÉP vezérigazgatóját most a Kormány, ha ez valóban egy ilyen fontos üzlet, rendelje be és hallgassa meg. Utána, miután ezekre a kérdésekre, hogy ez hogy történt, megkapjuk a választ, fegyelmi úton kell eltávolítani, még a szanálás alatt sem lehet ott.

(Gálszécsy András kiegészítésként még megjegyzi, hogy a tárcaközi bizottság még csak az üzleti tárgyalás megkezdéséhez adott engedélyt, annak megkötéséhez még nem.)

Antall József: Volt ez államtitkárin? Nem volt. Szóval a DIGÉP vezérigazgatóját kell elsősorban elővenni, hogy ilyen hogy történhet. Még nem beszélve arról, hogyha szovjet licenc alapján van a gyártás, akkor mindenképpen még a szovjet féllel is komoly bonyodalom keletkezhet. Erre mindenesetre most a Kormány nem mondhat igent. Ebből az következik, hogy amilyen gyorsan lehetséges, az amerikai féllel ezt le kell tárgyalni. Ha már ebbe az ipari tárca belekeveredett, és itt egy iparvállalatról van szó, akkor itt ezeket tessék a nemzetbiztonsági miniszterrel – nem mint a bizottság elnökével, hiszen a bizottságnak semmi köze nincs még egyelőre ehhez – egyszerűen ezt felderíteni a Honvédelmi Minisztériummal együtt, ahol a szakmai részét megadják a fegyverhez.

(Bod Péter Ákos tájékoztatásul még közli, hogy itt van egy idősürgetés, amely gyanús módon nem az amerikaitól, hanem a Szanáló Szervezet¹⁶⁸ igazgatójától jön, aki írásban értesítette az embereket, hogy amennyiben nem kap a DIGÉP szerződést az ilyen típusú profiljára, akkor az május 31-én a gyártást beszünteti, és eladja a gyártóeszközöket. Vagyis van egy vállalat, amelynek egy állami intézmény szab egy határidőt.)

Antall József: Akkor a legsürgősebben kérjük tisztázni az amerikai céget, és akkor az oroszokkal is mielőbb meg kell állapodni, hogy gyártás lehessen. Az exportengedélyről még nem kell beszélni, az még a következő lépés. Itt most még csak arról van szó, ha az amerikai cég tisztázott és megvan, és a bankba leteszi a garanciát, akkor az amerikaiakkal rendezett minden. Azért az furcsa, hogy már most megjelölik a szállítási végcél, a Közel-Keletet. Nekik még ezt nem kell megjelölni, ugyanis előbb le kell gyártatni az eszközöket, és amikor legyártották, hogy akkor mi lesz vele, az egy más kérdés.

(Forrai István, a miniszterelnök helyettes kabinetfőnöke a DIGÉP vezérigazgatója védelmében elmondja, hogy szerinte a mulasztást nem a vezérigazgató, hanem az IDEX követte el, amelyiknek ilyen ügyletek kezdeményezésére alapengedélye van. Ennek a cégnek kellene tudni, hogy ha egy fegyverexportot kezdeményez, és benne van, mint ilyenre feljogosított külker vállalat, akkor neki kellene mindezeket leellenőrizni.)

Antall József: Szóval ezt az egész fegyverügyet a mostani Bush-féle megnyilatkozások és az egész közel-keleti helyzet, minden után, továbbá az elmúlt évnek a tapasztalati alapján alaposan meg kell vizsgáltatni az IDEX-től a Technikaig¹⁶⁹ stb., hogy kik vannak ott, milyen az az egész tanácsadó gárda, akik ott vannak, milyen sötét melléküzleteik vannak, és nem tudom én, kik vannak felhatalmazva, kik vannak egymással érintkezésben. Szóval ez egy olyan terület, ahol ezenkívül is vissza kell térni mindenre, pontosan ellenőrizni, végig felderíteni a korábbi szerződéseket is. Líbiába, meg hasonló területekre például nem lehet szállítani. Itt arra viszont felkérjük a nemzetbiztonsági minisztert, hogy ezt szíveskedjék a bizottságon keresztül

¹⁶⁸ A Szanáló Szervezet a pénzügyminiszter felügyelete alatt jogi személyként működő költségvetési intézmény. Feladata a pénzügyi hiányok rendezése végett az állami szanálási eljárás lefolytatása. A szanálás elrendeléséről a pénzügyminiszter dönt.

¹⁶⁹ A Technika Külkereskedelmi Vállalat (TKV) jogelődjét, a Technika Készletező Vállalatot 1953-ban alapították. A TKV az 1960-as évek elejétől foglalkozott fegyverkereskedelemmel, azonban hivatalos cégbíróági bejegyzésére csak 1987-ben került sor. Egy 1990-ben született megállapodás értelmében 10 ezer Kalasnyikov gépfegyvert adott el Horvátországnak 2 millió dollár értékben. Az ún. Kalasnyikov-ügy komoly feszültségeket generált Budapest és Belgrád között.

felderíteni, berendelve, megvizsgálva, átvilágítva ezeket a vállalatokat, és erről egy pontos listát készíteni, hogy hova, mikor, mi történt szállításra, mert ez egy puskaporos hordó, a szó kettős értelmében.

1991. június 20-i kormányülés

A járműipar állami irányításának korszerűsítésével kapcsolatban.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter elmondja, hogy az anyag Kormány elé kerülésének oka az, hogy magyar járműipar két nagy vállalata a Csepel Autó és az Ikarus válságban van, csőd előtt áll, régóta fizetésképtelen, miközben a háttérbeszállítókkal együtt ez körülbelül 40 ezer munkahelyet érint. Valószínűleg a két gyár összevonása és a mostaninál kisebb autógyártásnak a kialakítása a feladat.)

Antall József: A MOGÜRT is benne van ebben?

(Bod Péter Ákos szerint igen, pont azért kerül ide. Olyan miniszteri biztos kinevezése szükséges, aki a két vállalatot átveszi, ezzel felfüggeszti az ott még hivatalban lévő vezérigazgatók döntési jogkörét, akik egymással nem tudnak kijönni, és nem kooperálnak. Előkészíti a privatizációt, és ez ügyben tárgyalásokat folytat. Ugyanakkor egy olyan koncepciót készít elő, amely kitér a dolog külkereskedelmi vonatkozására, hiszen itt a MOGÜRT miatt a külkereskedelem is szerepet játszik. Természetesen mindig együttműködve a privatizáció ügyében az ÁVÜ-vel, a külker ügyében az NGKM-mel és a Versenyhivatallal.

Kajdi József, a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára közbeszól, hogy nincs lehetőség a perszónálunió megteremtésére. Vagyis az, amire utal az előterjesztés, hogy egy személyben vezérigazgató valaki, és egy személyben miniszteri biztos is.)

Antall József: Magyarul az a probléma, hogy megszervezhető-e úgy, hogy közvetlen miniszteri felügyelet alatt működő állami vállalat. Ez az. Ennek az élén vagy vezérigazgató állhat, vagy nem kerül sor vezérigazgatói kinevezésre, hanem miniszteri biztos irányítja. Tehát az képzelhető el, hogy a Csepel Autógyárnak van egy igazgatója. Személyi kérdésekről most nem beszélünk, csak a konstrukcióról, hogy milyen jogi lehetőség van a konstrukcióra. Ezt a hármat össze kell vonni. Eddig világos a kép. Utána lehet egy megoldás az, hogy vezérigazgató áll az egésznek az élén, együttesen, és a Csepel- vagy az Ikarus-részleg élén áll egy vezérigazgató-helyettesi besorolású. A MOGÜRT az részleg, vagy vele mi lesz?

(Bod Péter Ákos szerint a MOGÜRT az ÁVÜ-höz tartozik, és azt gondolja, hogy államigazgatási felügyelet alá vonja és kettévágja.)

A MOGÜRT-kérdéshez többen is hozzászólnak, de Bod Péter Ákos szerint ezzel ráér később is foglalkozni. Ezzel viszont nem ért egyet Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter, az ÁVÜ igazgatótanácsának elnöke, mert szerinte együtt kellene ezt az ÁVÜ-nek megtárgyalnia. Bod Péter Ákos viszont ezzel nem ért egyet, mert fél az idő múlásától, ami miatt közben működésképtelenné válhatnak ezek a vállalatok.)

Antall József: A következőt szeretném mondani, mivel érvényes kormányhatározat van arra, hogy ez megtörténik. A következő lépés az, hogy itt van a határozat három miniszter javaslatával, de a Vagyonügynökség, miután arra is vonatkozik, a lehetséges legrövidebb időn belül üljön össze. A Miniszterelnökség jogi szakértői véleményével kérek arra vonatkozóan egy tájékoztatást, hogy miniszteri biztost kell-e kinevezni, vagy lehetséges vezérigazgatót? Ennek érdekében napokon belül üljenek össze a jogászok a Vagyonügynökséggel, Bod Péteréssel, és kérek variációkat arra, hogy kormánybiztost kell-e kinevezni, aki ezt az egészet végrehajtja, mert kikerül a minisztérium alól. Pontosan meg kell a szervezetet határozni, és azt is, hogy a szervezet élén milyen lehetőségek vannak, aki ezt végrehajtja, hogy utána lehessen a személyekben dönteni. Felmentések kellene ehhez. Ebben most benne van az Ikarus, a Rába is?

(Bod Péter Ákos szerint csak az Ikarus és a Csepel.)

Antall József: Utána?

(Bod Péter Ákos: Ha van koncepció, utána meglátjuk.)

Antall József: Akkor, ha kormányzati szemszögből nézzük, kiemelünk egy iparágat, vagy területet, és azt mondjuk, hogy a magyar nemzeti járműgyártás lehetséges megmentése a cél, ennek érdekében majd a külföldi tőke beruházása. Ehhez viszont működtetni kell mindaddig, amíg nem privatizálunk. Addig legyártatunk x mennyiségű járművet. Ezt kormányzati jelentőségű feladatnak tekintjük. Nincs vezérigazgató, igazgatók vannak, gyárigazgatók, és föléljük kinevezünk egy kormánybiztost, államtitkári besorolásban. Ezt meg lehet csinálni. Akkor azt mondjuk, hogy a kormánybiztosnak ez és ez a feladata. Tessék ezt kidolgozni, és akkor e két állami felügyelet alatt álló vállalat fölé rakjuk a kormánybiztost. Ebbe bevonjuk a MOGÜRT-ből leválasztott valamilyen részt. Nem tudom, mit lehet, és a koncepció után azt mondjuk, hogy még a Rába is tartozzon ide, de ezzel már nem foglalkozunk. Amilyen rövid idő alatt lehetséges, kérem Bod Péter miniszter úrtól ennek végrehajtását.

Miután itt van a három miniszter, kérdezem, hogy bírja-e ehhez az egyetértést? De kérem, hogy ez jogilag is rendben legyen, mert jogilag az nem lehetséges, hogy együtt legyen, hiszen nem lehet senki egyidejűleg saját maga beosztottja, nem lehet a saját főnöke. Itt van a munkajogi ellentét ebben az előterjesztésben, ezért ezt mindenképpen meg kell oldani. Ha szükséges, akkor kivételt teszünk, és ha nagyon kényszerhelyzetbe kerülünk, akkor kinevezünk kormánybiztost, ha annyira szükséges. Ezt nem szívesen tesszük, de ha tényleg egy ipar, 40 ezer ember megmentéséről van szó, és ekkora nagyságrendű kérdésről, akkor meg tesszük. Ezt kérem akkor mindjárt Mádl miniszter úrtól is, hogy jogi szempontból is ellenőrizték le. Mi most egy alapkoncepciót adunk meg, hogy mi az, ami irányba kellene a legrövidebb időn belül haladni, ami viszont attól függ, hogyan tudunk jogilag továbblépni.

1991. június 27-i kormányülés

Napirenden kívül az IMF-fel való tárgyalásokkal kapcsolatban.

(A tárgyalásokról Surányi György, a Magyar Nemzeti Bank elnöke ad tájékoztatást. A tárgyalások legkritikusabb pontja a társadalombiztosítás lényegesen nagyobb deficitje, amiről valamilyen állásfoglalást szeretne kérni. Miután tegnap késő délutánig tárgyaltak, és azt ma is folytatják, ezért nem tudtak mostanra írásos anyagot készíteni.)

Antall József: Ha a Kormánytól állásfoglalás kellene, akkor a társadalombiztosítási főigazgatóval gyorsan egy elnökhelyettesednek össze kellene ülni, hogy a Kormány részére valami javaslatot állítsanak össze. Mire gondolsz?

(Surányi György elmondja, hogy a társadalombiztosításnak a várható hiánya 15 milliárd forint körül lesz. Ezzel szemben a társadalombiztosításnak a fél évre vonatkozó egyenlege plusz 10 és fél milliárd forint kellene, hogy legyen. A kettő között durván van 25 milliárd forint. Ezt részben ellentételezi az, hogy a Lakásalapnak a pozíciója 5 milliárddal jobb. Ez azt jelenti, hogy az államháztartásnak így összességében mintegy 20 milliárddal nagyobb a deficitje. A központi költségvetés is egy ötössel körülbelül rosszabb, tehát nagyjából 20-25 milliárd forinttal nagyobb a hiány. A kérdése, hogy mit mondjanak az IMF-nek, ugyanis erről szerintem nem lehet hallgatni. A másik kérdés az, hogy az IMF kéri, hogy a folyó fizetési mérleg hiányban az általunk eddig keményen képviselt 900 millió dollár helyett menjünk le 500 millióra. Mi úgy látjuk, hogy 500 millióra nem szabad lemenni. 800 millióra van felhatalmazásunk a tárgyaláson, de megfontolásra ajánlja, hogy esetleg 750-760 millióig lemehezzünk a folyó fizetési mérleg hiányban.)

Antall József: Mielőtt átadnám a szót és felkérném a pénzügyminiszter urat, hogy erre reagáljon, azt kérem mindenképpen, hogy ide kapjak percrekésztájékoztatót a Nemzeti Banktól és a Pénzügyminisztériumtól, hogy mi az, amit nekem kell leadni. A másik dolog, hogy azt hiszem, hogy ha jól vagyunk tájékozódva, akkor elsősorban a deficit a bevétel hiányából és nem a kiadás fokozásából származik. Ilyen jellegű tájékoztatót kaptam, hogy a költségvetés bevétele kisebb volt az elmúlt időszakban.

(Surányi György szerint sajnós ez nem igaz. Az MNB szerint a központi költségvetésben nem ott van igazán pillanatnyilag a probléma. Az IMF ajánlata az, hogyha szeptember, októberben világossá válik, hogy rajtunk kívül álló okok, azaz a szovjet piac összeomlása miatt a költségvetés bevételei lényegesen elmaradnak, akkor abban az esetben lehet a költségvetési célokat felülvizsgálni. Az igazi, komoly nehézséget az MNB a társadalombiztosításnál látja. Kupa Mihály pénzügyminiszter ezt azzal egészíti ki, hogy a magyar gazdaságról két területről nincs megbízható információ, a társadalombiztosításról és a külkereskedelemről.)

Antall József: No, de hát akkor azonnal ide kell hívni a társadalombiztosítás főigazgatóját.

(Többen hozzászólnak, köztük Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere is, aki a hiányos és pontatlan adatszolgáltatás okát az adatszolgáltatás rendszerváltásában látja.)

Kupa Mihály szerint megbukhat a hároméves programunk, ha kiigazítást kell kérnünk, és ez a kiigazítás túl nagy mértékű. Most nem nagyon hazudhatunk.)

Antall József: Mármost az IMF-nek?

(Kupa Mihály: Igen. Önmagunknak meg pláne nem.)

Antall József: Én is amellettsz vagyok, hogy most van olyan lélektani és olyan szituáció a szovjetekkel folytatott tárgyalástól kezdve mindennel, a szovjet gazdaság, London stb., hogy lehet erre hivatkozni. Most olyan az atmoszféra, hogy reális képet most kell festenünk. Plusz még a jugoszláv helyzet. Most jól előadva, de reális képet kell azért adnunk. Most ezt kell tisztázni, hogy mi legalább egyezünk meg a reális képben. Még Mádl miniszter úr szól hozzá. Utána kérem feltenni a kérdéseket, mert Botos főigazgató úr megérkezett, és éppen az volt a cél, hogy ő adjon választ a felmerült kérdésekre.

(Még többen hozzászólnak, köztük Surányi György, aki többek között elmondja, hogy elég jelentős mértékű, legalább 200-250 millió dollár értékű az olyan import, ami működő tőkeként jött be, és ami nem igényel exporttöbbletet, vagy nem igényel jövedelemtöbbletet.)

Antall József: 230 millió készpénzt szoktak nekem mondani, hogy azt mondjam. Erre vagyok betanítva.

(Surányi György elmondja, hogy az csak az első negyedévre érvényes adat, ugyanis csak májusban pénzben majdnem 100 millió dollár jött be akár privatizáción keresztül, akár új tőkebefektetéseknél. Ebből következően ez nagyon pozitív dolog. Ami pedig az árfolyamot illeti, ab ovo nem zárja ki a lehetőségét annak, hogy az árfolyamot módosítsuk. De azt azért szeretné kérni, hogy az IMF-nek ne ajánljuk fel azt, hogy mi a leértékelést támogatjuk, nekik úgyis mindenről az jut eszükbe, hogy értékeljünk le.)

Antall József: Mielőtt feltesszük a kérdést, hogy Botos József főigazgató úr tudjon felelni, úgy vettem ki az érdekelt miniszteri állásfoglalásokból, hogy 800 az a határ, amire a Nemzeti Bankot a tárgyalások során felhatalmazhatjuk. Persze csak akkor, ha muszáj, mint végső. Kimondhatjuk? Ez a javaslata a pénzügyminiszternek?

(Kupa Mihály: Igen.

Több további hozzászólást követően.)

Antall József: Akkor azt javaslom, hogy az érdekelt Nemzeti Bank, külgazdasági tárca, Pénzügyminisztérium, Bankfelügyelet, vagyis mindazok, akik ebben érdekeltek, hozzanak létre egy olyan munkacsoport, amelyik ezt folyamatosan egyezteti, hogy ilyen kérdés ne így kerüljön a Kormány elé, hogy csak találgatunk. Legalább a metodikában, a számításnál kell, hogy egységes rendszer legyen, és csak az egyeztetés szerint jöjjön ide ilyen kérdés. Ha valahol egyik vagy másik hiányos, akkor feltételezzük, hogy ki lehet egyenlíteni, vagy mondjuk azt, hogy egzaktnak, itt pedig hipotetikusnak ennyi. Kérem azt, hogy most újra térjünk ki a társadalombiztosításra, az előbb elhangzottakra, ami felmerült kérdésként akkor, amikor a főigazgató úr még nem volt itt. Kérem a pénzügyminiszter urat, hogy fogalmazza meg még egyszer a jelen lévő főigazgató úr részére ezeket.

(Kupa Mihály szerint a főigazgató úr ismeri a problémát. Elmondja, hogy minden levelezés ellenére nem kapták meg az államháztartás elszámolásához a társadalombiztosítás bevételeiről és kiadásairól a megbízható és precíz adatot. A társadalombiztosítás egyen-

súlyi helyzete vésszesen rossznak tűnik, emiatt elszállt az egész IMF-hitelkonstrukción. Ehhez kellene az év végére valami becslés, hogy mi lesz?

Botos József, a Társadalombiztosítás főigazgatója szerint feltehetően a posta és az adminisztráció között van valami differencia.)

Antall József: Ne kenjék az urak ezt a közlekedési miniszterre.

(Botos József elmondja, hogy napi bevétel-kiadásairól, a napi pénzmozgásairól számítógépes nyilvántartás készül 5 példányban. Ebből 3 marad a társadalombiztosításon belül, egy példányt kap a Pénzügyminisztérium, és egy példányt kap a Nemzeti Bank. Ennél megbízhatóbb és gyorsabb információt adni nem áll módjukban. Elismeri, hogy likviditási zavarai vannak. Viszont kéri a pénzügyminisztert és Surányi elnök urat is, hogy amikor a Világbankkal és a Valutaalappal tárgyalnak, és elkötelezettséget vállalnak, akkor jó lenne, ha az előkészítés folyamatába őket is bevonnák.)

Antall József: Surányi elnök úrnak is volt kérdése.

(Surányi György megkérdezi, hogy igaz-e, hogy 15 milliárd deficit van a tb mérlegében a prognosztizált 10 milliárd többlettel szemben, fél évre. Ennek ellenére az IMF-tárgyaláson mondhatják-e azt, hogy a társadalombiztosításnak a fél évi egyenlege, ami plusz 10,8 milliárdra volt belőve, az egy pár milliárddal lehet rosszabb, de valószínűleg nulla vagy afölött lesz? Botos József megerősíti, hogy nulla, vagy afölött lesz. Ezt lehet mondani.)

Antall József: Csak szeretném abbéli örömet kifejezésre juttatni, hogy 25 év alatt az orvosok között elvesztettem történészi kisebbségi érzésemet az egzaktuság kérdésében. Ebben az egy évben a közgazdászok között mérhetetlenül megnőtt a kisebbségi érzésem eltűnése. Csak ennyit szerettem volna mondani. Történészként és literátorként mint a legegzaktabb tudományok képviselője ülök továbbiakban Önök között.

(További több hozzászólást követően.)

Antall József: Akkor nem tudom, hogy még Botos főigazgató úrhoz van-e kérdés? Ha nincs, akkor annyit szeretnék mindenképpen kérni, mert ugye adva van a Nemzeti Bank, adva van a tb, és e szervek az önkormányzat felé menve új státusban is vannak, illetve lesznek hamarosan. Ennek ellenére egyet világosan kell látni, hogy az IMF-fel, vagy Világbankkal, illetve bármilyen tárgyalásnál itt egymással szoro-

san együtt kell működni, és nem lehet előkészítetlenül úgy tárgyalásokat folytatni, hogy ne legyenek előkészítve, ne legyenek a dolgok koordinálva. Ez volt az előzetes kérésem is. Tehát ezt intézményesíteni kell, hogy folyamatosan valamilyen szinten legyen együttműködés az érdekelt szervek között. Ezt kérem megoldani a Népjólétitől kezdve, a Bank stb. között. Azért engedelmet kérek, ilyen nem fordulhat elő, hogy rosszul tájékozódunk, vagy csak az utolsó pillanatban történik ez meg. Írásban, egyeztetve, egymásnak pontosan megadva a pontos kérdésekre a pontos válaszokat, csak így lehet tárgyalni.

(Botos Katalin tárca nélküli miniszter még hozzászól.)

Antall József: A tb-ről beszél? Tb-ről? Az én feleségem is mindig helyettem felel. De én lassú észjárású vagyok, azt mondja, hogy nem figyelek, és nem veszem észre, hogy engem kérdeztek. Tessék.

(Még vita alakul ki azzal kapcsolatban, hogy több cég bár veszteséges, mégis komoly bérfejlesztést hajt végre.)

Surányi György szerint ez teszi tönkre a gazdaságot, hogy nem számoljuk fel őket. Egyeztetve arról van szó, hogy miközben megfeszülünk, hogy valamilyen módon a költségvetési politikában, a monetáris politikában szigorúak legyünk, szigorítunk azoknak, akik jól mennek, és akik meg nem jól mennek, nem fizetnek, tartoznak, és élnek, mint Marci Hevesen, 41%-kal növelik a béreket. A kohászatban is magas a bérnövekedésnek az aránya, jóval magasabb az átlagnál.)

Antall József: Kérem szépen, én a következőt szeretném ezzel kapcsolatban megjegyezni: a Gazdasági Kabinet küldjön ki egy ad hoc bizottságot, amelyik ezt megvizsgálja egy lista alapján. Vizsgálja meg, hogy ténylegesen, gazdaságpolitikai stratégiai elgondolás és minden egyéb alapján, hogy tényleg miről van szó, mit lehet tenni, milyen szankciókat lehet alkalmazni. El kell döntenie, és utána a Kormány elé kell terjeszteni a javaslatot, és akkor állást tudunk foglalni. Akkor lezárhatjuk úgy, hogy az előbbiben is, az IMF-fel és külföldi banki tárgyalásokkal kapcsolatban az érdekeltek egy munkacsoportot állítanak fel, folyamatosan egyeztetnek, hogy ne fordulhasson elő még egyszer, hogy előkészítés nélkül kerül elénk egy anyag. A másik, hogy ennél a csőd és kinnlevőségek behajtásával kapcsolatban ugyancsak létrejön a Gazdasági Kabinet irányítása alatt egy munkacsoport, amelyik ezt megtárgyalja, és jelentést tesz a Kormánynak, hogy mit javasol.

1991. július 25-i kormányülés

A külkereskedelmi termékforgalom statisztikai számbavételével és az évi I–V. havi alakulásával kapcsolatban.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere röviden ismertet egy vizsgálat eredményeként készült anyagot, aminek elkészítését a Kormány rendelte el, mert a külkereskedelmi statisztika és az MNB által nyilvántartott statisztika között jelentős eltérések vannak. A külkereskedelmi statisztika, amely a határon átlépő, tehát a kimenő és belépő áruk forgalmi értékét rögzíti, míg a fizetésimérleg-statisztika, valamint az a cash flow, pénztári statisztika, az pedig a befizetések és a kifizetések egy adott időszakban való állapotát tartalmazza. Tehát egyik sem valótlan adatokat tartalmaz. Kéri, hogy a Kormány fogadja el ezt a tájékoztatást, másrészt kérje fel a KSH elnökét is, hogy gyorsítsa fel azokat a munkálatokat, amelyek lehetővé teszik, hogy a jelenlegi nemzetközi fizetési és külkereskedelmi mozgásokban ne csak érték, hanem ár- és volumenvizsgálatokra is lehetőséget adó módszerek kerüljenek kialakításra.

Ezt követően személyeskedést sem nélkülöző vita alakul ki Kádár Béla és az MNB képviselője, valamint Kupa Mihály pénzügyminiszter között.)

Antall József: A kérdés úgy merült fel, hogy a Kormány ezekkel a kedvezőtlennek tűnő gazdasági jelenségekkel kapcsolatban, az ipar védelmében tehet-e lépést, vagy nem? Két álláspont merült fel. Az egyik egy kritika az elmúlt hónapokért, hogy túl-liberalizáltunk. Kádár miniszter úr részéről hangzott el, hogy a 90% sok, ennek káros hatása van a hazai termelésre, az iparra. Kupa miniszter úr, augusztusban 3-án lesz Gazdasági Kabinet? 5-én lesz a Gazdasági Kabinet ülése, ahol át kívánják tekinteni ezt a kérdést. Erre Kádár miniszter úr azt mondta, hogy a visszalépés a 90%-os liberalizáció kérdéséről az hátrányos lenne. Tulajdonképpen akkor most ez diagnózisként felfogható, de ettől még nincs terápia. Tehát, akkor a kérdésem az, hogy amennyiben ez így vetődik föl, hogy sok volt a 90%, akkor ez történelmi ténymegállapítás, amit elfogadhatunk kritikának az akkori gazdaságpolitikai működésünkkel kapcsolatban? De most, ha teszünk lépéseket, akkor Kádár miniszter úr véleménye szerint hátrányos, ha szelektíven alkalmazunk megszorítást?

(Kádár Béla szerint lehet valami minimális piacvédő intézkedéseket bevezetni, de ezek nem változtatják meg ezt a jelenlegi trendet.)

Antall József: És mit tudunk tenni?

(Kádár Béla szerint a vámnál nem lehet változtatni, mert kötelezettségeink vannak. A másik dolog az, hogy vagy erősíteni kell az exportérdekeltséget, és ezzel csökkenteni az importérdekeltséget, ez szokta a leértékelést szolgálni. Továbbá ki kell dolgozni valamilyen akcióprogramot arra vonatkozóan, hogy hogyan lehet átállítani a keleti piacról a nyugati piacra a vállalatokat, mert magától nem tud átállni egy túl szigorú pénzügyi környezetben.)

Antall József: Kérem szépen, akkor miután jelen minisztertanácsi ülésen nem hiszem, hogy ezen túl tudunk jutni, ezért a Gazdasági Kabinetben kérem, hogy miniszteri szinten tartsák minden körülmények között a részvételt, mert ha a Gazdasági Kabinet alászáll a miniszteri és politikai államtitkári szint alá, és a tárcák csak alacsonyabb szinten képviseltetik magukat, ráadásul szakértők sokaságával együtt, akkor a szakértők 20-as, 25-ös csoportjai között nem lehet tárgyalást folytatni. Tehát az a kérésem és javaslatom, hogy főleg ilyen gazdaságpolitikai stratégiai jelentőségű kérdéseknél miniszteri, politikai államtitkári szinten hozzák meg az állásfoglalást, és tárgyalják meg, amire szükség van. Kérem akkor erre az augusztus 5-e körülre ezt úgy hozni a Kormány elé, hogy itt döntést lehessen ebben a kérdésben hozni, minisztertanácsi döntést. Mert azzal most nem megyünk semmire – nyilvánvaló –, hogy ha megállapítunk csak tényeket, hiszen ősszel valóban megvan az esély arra, hogy szociális-politikai feszültség keltésével nehézségek teremődjenek, és erre kell több szempontból is felkészülnünk. De most a visszamenőleges elemzést is elfogadva mint tanulságot, de jelen költségvetési évben, jelen helyzetből kiindulva kell megtenni azokat a lépéseket, amit lehet. A leértékelést viszont nem mondtad.

(Kádár Béla megerősíti, hogy valóban ezt nem mondta. Szerinte ilyet kimondani nem szabad, de a Kormánynak a különféle lehetőségek között mindent figyelembe kell venni.)

Antall József: Köszönöm, akkor ezen túl vagyunk.

1991. augusztus 1-jei kormányülés

A Munkavállalói Részvénytulajdonosi Program alapelveivel kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter elmondja, hogy az előterjesztés a Munkavállalói Részvénytulajdonosi Program alapelveit tartalmazza, amelyek elfogadása esetén ki lehet dolgozni az erről szóló törvény tervezetét.¹⁷⁰ Egy filozófiai kérdés van, hogy a Kormány mennyire akarja ezt a privatizáció súlypontjába helyezni?)

Többen hozzászólnak, köztük Schamschula György munkaügyi politikai államtitkár, aki ennek érdekegyeztetéséről ad tájékoztatást.

A vita akörül alakul ki, hogy az alkalmazotti tulajdon a tulajdonműködtetésnek mennyire hatékony formája, illetőleg ez mennyire lesz kiegészítő eleme a Kormány gazdaságpolitikájának?)

Antall József: Nincs több? Akkor a következőt szeretném mondani, mielőtt visszadom a pénzügyminiszter úrnak a szót. Az első az, hogy egy koncepcióról hozunk határozatot. Kérdés az, hogy a koncepció végén lévő határozati javaslat szövegén kell-e, indokolt-e módosítani? Erre kérem, hogy akiknek korrigáló, vagy egyéb megjegyzése volt, hogy a texushoz tessék szólni, ha ott valamit kívánnának módosítani. A második dolog, az egy közgazdasági kérdés, hogy az alkalmazotti tulajdon arányát, lehetőségét hogyan értékeljük. Egyetértünk abban, hogy meg kell adni a lehetőségét társadalompolitikai és gazdasági okokból egyaránt, és ha úgy tetszik, lélektani okokból. Ebben egyetértünk, azt hiszem, mindnyájan. Abban sem kell vitatkoznunk, hogy legyen-e vagy nem. A munkavállalói részesedés benne van a programunkban, a kormányprogramban, a koalíció együttes programjában. Tehát ez részét képezi. A következő kérdés, hogy közgazdasági szempontból mi a célszerű. Világos kimondatlanul is, hogy itt arról van szó, hogy egyik oldalon egyértelműen egy működőképes piacgazdaságnál a klasszikusan kialakult piacgazdaságnak megfelelő tőkés rendszer szerinti tulajdonlást tekintjük-e dominánsnak kül- és hazai tőkével együtt, és ezen belül általában a munkavállalói tulajdont nem tekintjük-e a szociális piacgazdaság keretei között sem domináns és hegemón szerepet játszóknak, és nem is véljük ezt célnak. Emellett ott látjuk a veszélyét nyilvánvalóan kimondatlanul is a propagandában vagy bármiben a korábbi, jugoszláv típusú gebines szocializmus és egyebek miatt, amelyek itt érvényesültek, és amelyeknek 1956-ban még volt egy bizonyos hangulata, egyrészt politikai kompromisszumból, Bibó Istvántól kezdve, az akkori ideológiai szempontból és az adott körülmények között kompro-

¹⁷⁰ 1992. évi XLIV. törvény a Munkavállalói Résztulajdonosi Programról.

misszum szempontjából. Hozzá kell tennem, egészében akkor is mindenki úgy tekintette ezt a kérdést mint átmeneti kompromisszumot, és senki nem gondolta komolyan, néhány embert kivéve, hogy úgy fel lehet építeni egy modern piacgazdaságot, hogy az valóban munkástulajdonon alapul. Ebből következik, hogy ezt Németországban és mindenütt, ahol szociális piacgazdaság szemléletével beszélnek, senki nem vonja kétségbe, hogy legyen ilyen – ezzel, azt hiszem, egyetérthetünk –, és az ideális körülmények mondják a 10-15%-os munkavállalói részesedési arányt. Hogy ez megvalósul-e vagy nem, ez nem azon múlik, hogy mi itt mit tudunk dönteni. Úgy gondolom, hogy ezt a 10-15% körüli arányt mint lehetőséget fenn kell tartani. Elképzelhető, hogy ennél több is megtörténhet, de mint modellt, nem hiszem, hogy ennél többet értenne lenne forszírozni. Kérdés, hogy van-e ehhez megfelelő erő? Ez az arány kérdése. Végül pedig, ami a nemzeti tulajdon és a saját középosztály kiépítését jelenti, úgy gondolom, hogy amit Bod Péter említett, és ami a választási programunkban is szerepel, azt önmagában nem kell módosítani, vagy nem kell úgy tekintenünk, hogy arról mi lemondunk, mert széles középosztály nélkül nincs politikai demokrácia. Ezt bizonyítja a harmadik világ. Anélkül nem lehet politikai demokráciát működtetni, hogy ne törekednénk arra, hogy egy széles középosztály – nem a régi értelemben vett középosztályt értem természetesen alatta, éppen ezért helyesebb a középréteget mondani, amibe én beletartozónak értem a kisiparostól a farmerrig mindenkit – megeremtését. A szellemi középosztályt körülbelül úgy vesszük, hogy az tekinthető a középosztály tagjának, aki vagy tulajdonnal, vagy olyan képesséssel rendelkezik, amelyik ezt szellemileg a diplomával stb. egyenértékűvé teszi. Majdnem a kauciószemléletnek megfelelően, ilyen formában. Azt hiszem, hogy ezt vállalhatjuk, és ez társadalompolitikai cél, amit elmondott Bod Péter is, és mások is megerősítettek. Amikor ezt véglegesen megfogalmazzuk, itt van az a különbség, amit nekünk politikailag értékelnünk kell, amikor mi egy széles nemzeti középosztály megeremtéséről beszélünk ebben az értelemben. Akkor az előprivatizációs programnak is az volt a célja, hogy kis tulajdonnal is el lehessen kezdeni a működést. Ezzel is ehhez valóban legyen egy lehetőség, és ezt a társadalompolitikai célt fent kell tartanunk. Ez semmiképpen nem tévesztendő össze semmiféle korábbi „titóista” gazdasági modellel,¹⁷¹ és nem tévesztendő össze azon Tardos Márton által meg-

¹⁷¹ Utalás a jugoszláv öngazgatás elméletére, amely szerint a szocialista fejlődés során az állam – a katonai funkciók kivételével – elhal, ezért a köztulajdonosi funkciókat a vállalatok dolgozóinak kell gyakorolniuk, akik a választott munkástanácsokon keresztül döntenek a vállalatok gazdálkodásáról, így ezeknek a tanácsoknak fokozatosan önkormányzatot kell adni. Az öngazgatásnak elsősorban a gazdasági életben volt döntő szerepe, a vállalatok dolgozói voltak azok köztulajdonosi gyakorlói, így elvileg ők döntöttek a vállalatok terveiről, az igazgatók személyéről és a jövedelmek felhasználásáról is. A létrejött, majd az 1970-es évek elejére kiépült gazdasági rendszer a kapitaliz-

idézett Milton Friedmann-i elgondolással, hogy a kelet-európai államokban ez a tulajdonváltásnak a módja, ez az állami tulajdonnak demokratikus szétoztása, ami sehova sem vezet.¹⁷² Óvnék mindenkit ettől a furcsa módon, pontosan a másik oldalról jövő ilyen elképzeléstől. Azt hiszem, ez majdhogynem egyenlő azzal, ahogy a 45-ös földosztást a kommunista párt javasolta. Olyan méretű földosztást javasoltak, amiből szükségszerűen következett, hogy mit kell utána csinálni, mert nem teremtette meg a farmergazdaság alapjait. Ebből a Kupa Mihály miniszter úr által filozófiai kérdésként felvetett problémából kiindulva úgy gondolom, hogy erre valóban ilyen szempontból kell ügyelnünk. Végül ehhez szeretnék egy nagyon aktuális kérdést feltenni. Tehát ez a nemzeti középosztály programunk, amit fent kell tartanunk, mert nélkül nem lesz demokrácia. A nemzeti középosztály sokféle módon lehet tulajdonos. A vegyesvállalattól kezdve bárhol, ahol tulajdonhoz jut, az már részesévé teszi a nemzeti középosztályt. Ez semmiképpen nem tévesztendő össze azzal a nemzeti polgárság, nemzeti burzsoázia programmal, amelyiket az MSZMP-ből és különböző társszervezeteiből kimentett vagyonnal, és az elmúlt időszakban kialakított monopol vállalkozási lehetőségekkel kialakult parazita réteg felhalmozott, és ma a nemzeti burzsoázia programjával próbálja elérni azt, hogy időt nyerjen, és akadályozza az ország külföldi tőkeberuházásokkal történő gazdasági fellendülését. Sőt egyenesen az eredeti tőkefelhalmozódás pszichikai és pszichológiai képletét mutatja magatartásában, és jobbtól balig támogat egyes politikai erőket és politikai csoportokat, és igyekszik befészkelni magát működő politikai pártokba, beleértve a koalíciót is, és ezt a propagandát hirdeti, ha már filozófiai kérdésekről van szó. Ezt is ki kell mondanom. Tehát amelyik ezt az erőt jelenti, világosan kell látni, hogy ma a nemzeti polgárság jelszavával egy olyan csoport hirdet programot, amelyikhez

mus és az etatizmus alternatívájaként létrejött öngazgatású piacgazdaság lett. A valóságban mind-ebből azonban kevés valósult meg, mert a vállalatok továbbra is a pártállami környezetbe voltak beágyazva, ami alaptól korlátozta a belső demokrácia kiteljesedését, másrészt a vállalati stratégiák meghatározásánál továbbra is a politikai döntések voltak a mérvadók. Az öngazgatás kezdetben a makrogazdaságra is kiterjedt, annak az adott elméleti formában történő irányítása lehetetlenné vált, így a 70-es évek elején a makrogazdaság visszakerült a párt, az állam ellenőrzése alá, annak irányításában kizárólag a politikai elvárások, mintsem az államtól függetlenül létrejött társadalmi megegyezések érvényesültek. Az öngazgatási modell anomáliáinak jelentős szerepük volt a jugoszláv gazdaság válságában is.

¹⁷² Antall fentebbi gondolatmenetét elsősorban az vezérelte, hogy a kormány a privatizáció menetében alapvetően a hatóságon (ÁVÜ, ÁPV) keresztül, versenyeztetési és így transzparens, valamint maximális ellenértéket hozó értékesítési eljárást tekintette fő eljárásnak. Az akkori ellenzéki kritika szerint viszont ez lassabb volt, és léteztek egyéb, a tulajdonjogot szétterítő eljárások, amelyek széles részvényesi (tőkés) réteget eredményeztek volna. Tardos Márton, az SZDSZ gazdaságpolitika a szabadpiaci nézeteket valló Friedmannra való hivatkozással a gyors és tömeges magántulajdonos-teremtés gondolatát támogatta.

semmi közünk. Ez pontosan ezt a politikai erőt jelenti. Ezek támogatnak különböző politikai csoportokat, a KISZ KB-tól¹⁷³ a Hazafias Népfrontig.¹⁷⁴ Ezt válasszuk szét, nehogy valaki is azt higgye, hogy mi, akik az MDF-et politikai értelemben hirdetjük, azonosak vagyunk ezekkel. Ebben a koalíció megalakulásakor valamennyi partnerrünk egyetértett. Mi ezt továbbra is képviseljük. Ez az előprivatizációs programban is jelentkezett, ahol arra törekedtünk, hogy lehetővé tegyünk a nemzeti kistulajdonos megalakulását. Ez például fontos a mezőgazdaságban. A mezőgazdaságban lehetséges, hogy nagyobb az aránya, mint amennyi egyéb helyeken, de célszerű is a földdel összefüggésben ezt a formát támogatni. Általában viszont nem szabad ezt politikailag túlhangsúlyozni. Ez körülbelül az a politikai stratégia, amit mi megcélozhatunk. Ezt kell az előkészítés során is képviselni. Középuton maradjunk, amiben meghirdetjük, tudatosítjuk a lehetőséget, de nem szabad olyan mértékben, mondjuk, egy propagandába beállítani, hogy ez kvázi helyettesíti és megoldja a munkanélküliséget, vagy megold egyéb kérdéseket. A többi pedig technikai lebonyolítás kérdése. Ezt szerettem volna elmondani a feltett gazdaságpolitikai filozófiai egyensúly fenntartása és félreértések elkerülése érdekében, nehogy az itt elhangzott, mind valós és igaz megjegyzésekből valamiféle ellentmondás tükröződjék. Visszaadom a szót a pénzügyminiszter úrnak, hogy a konkrétumot előadja.

(Kupa Mihály az okfejtéssel egyetért, szerinte ezt tükrözi az anyag is.)

Antall József: Van-e még valakinek megjegyzése, mert akkor a pénzügyminiszteri előterjesztés szerint, ebben a filozófiai közegben, amiben megpróbáltam összegezni álláspontunkat, akkor az anyagot jóváhagyásra előterjesztem. Van ellenvélemény? Nincs. Tartózkodás? Nincs. A Kormány akkor egyhangúlag a koncepciódat elfogadta.

¹⁷³ A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ), a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) mint állampárt ifjúsági szervezete volt 1957 és 1989 között. A KISZ Központi Bizottsága (KB) a KISZ legfőbb vezető testülete volt két kongresszus között. Az Intézőbizottságot és a Titkárságot a tagság soraiból választották meg.

¹⁷⁴ A Hazafias Népfront Nagy Imre miniszterelnök támogatásával 1954 őszén a Magyar Függetlenségi Népfront utódszervezeteként alakult meg. A miniszterelnök ezzel a szervezettel kívánta politikai szerephez juttatni az állampárton kívüli állampolgárokat. A forradalom leverése után a „szocialista nemzeti egység kifejezőjeként fő célja a magyar társadalom valamennyi osztályának, rétegének összefogása” volt. Egyéni tagsága nem volt, tömegmozgalomként működött. Kiemelkedő szerepet kapott az országgyűlési és a tanácsi választások előkészítésében és lebonyolításában. Pozsgay Imre főtitkársága alatt, az 1980-as évek második felében a súlya felértékelődött. 1990 júniusában szűnt meg.

1991. augusztus 8-i kormányülés

Naprenden kívül a benzináremelésről a gazdasági monopóliumok helyzetével kapcsolatban.

(Pungor Ernő tárca nélküli miniszter napirenden kívül hozza szóba a témát felháborodva azon, hogy a monopóliumok a Kormányt kijátsszák a nép előtt, ugyanis a Kormány által elhatározott benzináremelésre, ami egyértelműen bizonyos profitot is eredményezett a monopólium számára, a monopólium még rátett két forintot, és azt kommunikálja, hogy ezt is a Kormány döntötte el.¹⁷⁵ Szerinte a monopóliumokkal kapcsolatosan a Kormánynak le kell most már számolni. Ha így megyünk tovább, a Kormány veszi a vállára az összes ódiomot. Sereg területen van ez, nemcsak a benzinnél, a villamosenergiánál épp-úgy van.)

Antall József: Azt hiszem, hogy a kérdést úgy kell feltenni: szabad áras termékről van szó, és a piaci szabályok érvényesülnének elvben. A kérdés az, hogy mit tud a Kormány annak érdekében tenni, hogy a piaci szabályok kijátszásával a monopólium hatása ne érvényesüljön? Mit tudunk tenni a monopólium letörésére, vagy célszerű-e ezt most megtenni? Erre feleljenek a gazdasági miniszterek és államtitkárok. Nem az a kérdés, hogy szabad áras termékek ezek. Azt, hogy szabad áras, azt tudjuk, ezen nem tudunk változtatni. Adottak a keretek. Piaci körülmények között tudunk-e bevetni olyan eszközt, amivel le tudjuk törni a monopóliumok hatalmát, vagy pedig rá tudjuk-e őket beszélni, hogy ezzel ne éljenek vissza, egyáltalán van-e eszköz a kezünkben? Ez a kérdés. A piaci körülmények nem érvényesülnek, mert nincsen versenytárs, amelyik letörné, ezért mit tudunk ez ellen tenni?

(Bogár László, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok politikai államtitkára szerint az utca emberét nem érdekli, hogy ki emeli az árakat. Az utca embere mindig is a Kormányra fog mutogatni. Tehát abban az esetben, ha nincs semmi gazdasági eszköz a kezünkben, akkor is legalább egy nyilatkozat erejéig ezt a helyzetet tisztázni kellene. Ha van gazdasági eszközünk, akkor viszont lépjük meg azt is.)

Antall József: De a nyilatkozatban viszont a gazdaságossági szempontokat aszerint kell megtenni, ami ebből reális. Azért kérem a véleményyt, hogy tudjuk-e azt

¹⁷⁵ Pungor itt az üzemanyagot forgalmazó cégre, az ÁFOR-ra utal, amely 1991. október 1-jén MOL-lá alakult át. Ennek oka elsősorban az, hogy akkor még nagyon kevés más cég által üzemeltetett benzinkút létezett az országban, gyakorlatilag monopolhelyzetet biztosított az ÁFOR-nak, illetve a MOL-nak.

mondani, hogy ezt az adott monopólium irreálisan megemelte. Magyarul: megmondjuk, hogy ezek az érdekelt vállalatok, monopóliumok olyan lépést tettek, amivel nem ért egyet a magyar gazdasági kormányzat. Ez a kérdés, hogy tehetjük-e ezt vagy nem? Kupa miniszter urat szeretném, hogy gazdasági szempontból szóljon hozzá.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter elmondja, hogy a mai ártörvény szerint nem tehetünk semmit, de azt igen, hogy az OKGT-t¹⁷⁶ átalakítjuk részvénytársasággá, és miután ott állami többlet van, kirúgja a vezérigazgatóját, ha ilyet akar csinálni, mert akkor „én vagyok a tulajdonos”. Lehetőségként említi még a konjunktúraadót, a többletadót, vagyis a többletnyereség elvonását.)

Többen a vita során megkérdezik, számonkérően is, hogy a részvénytársasággá alakulás miért nem történt még meg. Bogár László emlékezteti a Kormányt, hogy tavasszal ez a kérdés napirenden volt, de akkor a Kormány ebben nem hozott határozott döntést.)

Antall József: Nem emlékszem erre, de nyilvánvaló azért nem dönthetett a Kormány, mert nem volt döntési helyzetben. Akkor nem volt előkészítve aszerint az anyag teljes világossággal, biztos ez volt az aggályom. Engedelmet kérek, ez egy olyan kérdés, amiben a Gazdasági Kabinetnek állást kell foglalni, és Gazdasági Kabinet döntése után a Kormányban döntéshelyzetbe kell jutni ahhoz, hogy egy ilyen ügyben dönteni lehessen. Vegyük elő az ügyet. Nem tudom, miről van szó.

(Még többen hozzászólnak.)

Antall József: Még Pungor miniszter úrnak megadom a szót, mert nincs értelme ezt tovább fokozni. Két kérdés van. Az egyik kérdés az, hogy milyen lépést teszünk meg az úgynevezett elmaradott döntésről. Tessék behozni, vissza előkészítve az anyagot, ami arról szóljon, hogy hogyan lehet ezt elintézni. Különböző koncepciókat dolgoztak ki a Telekitől kezdve, nem tudom, kiknek a bevonásával. Lássuk, hogy mire jutottak, és ebben döntünk. Ez az egyik kérdés. A másik kérdés, így vetődött fel, hogy most az áremeléssel kapcsolatban tulajdonképpen mit lehet tenni? Az egyik az, hogy be lehet hívni a Trösztnek az elnökét, és meghallgatják. Ebben vegyen részt nyilván a felügyelő ipari minisztérium, vegyen részt Botos Katalin tárca nélküli miniszter, vegyen részt Bogár László államtitkár, az Energetikai Bizottság részéről,

¹⁷⁶ Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszt.

és kérem Kupa miniszter urat is, hogy delegáljon valakit, aki adószempontból a régi magyar „monyászás”¹⁷⁷ szónak megfelelő funkciót ellátja.

(Pungor Ernő sajnálja, hogy a múltkori kormányülésen nem tudott jelen lenni, mert a vehemenciája konstans a monopóliumok ellen, mióta a Kormányban van.)

Antall József: Javaslom, hogy a Monopoly-csoporttal¹⁷⁸ a parlamentben tartsd a kapcsolatot. Monopóliumok ellen dolgoznak, teljes apparátussal és rendkívüli intenzitással, és nem is haszon nélküli, ha az indulatuk, energiájuk, mozgáskészségük összekötődik egy stratégiai gondolkodással. Légy szíves összehozni a feleket. Zacsek Gyula például az egyik. Mikorra tudjátok behívni? Nem kell ezzel megvárni Bod Pétert, minél előbb meg kell ezt tenni. Miért kell a jövő héten? Most az árról van szó, most „tűzoltásról” van szó, azért, mert nem lehet csak úgy kiadni egy nyilatkozatot. Ennek a megbeszélésnek az a tárgya, hogy ti meghallgatjátok, megvizsgáljátok, és utána gyors döntés kell. Nem is kell megvárni a jövő heti kormányülést, ez a jelzett testület alakítson ki egy véleményt, hogy mit lehet mondani a sajtóban. Lehet, hogy azt tudjuk mondani a sajtóban, hogy ezt elítéljük, persze nem ebben a formában. Egy elhatároló nyilatkozat kell, vagy már ott a tárgyaláson pressziót lehet gyakorolni, hogy vonják vissza, és azt nyilatkozni, hogy kormányintézkedésre történt a visszavonás, kivéve persze akkor, ha ti arról fogtok meggyőződni – jó lenne,

¹⁷⁷ A mony, monya szó eredetileg tojást, hímveszőt, a nagyobb emlősállatok (például ló, bika, disznó) heréjét, Somogy vármegyében a „monyászás” a tojások összeszedését jelentette.

¹⁷⁸ A Monopoly-csoport az MDF országgyűlési képviselőcsoportjának tagjaiból Molnár István vezetésével 1991 márciusában alakult meg, idővel Zacsek Gyula lett a csoport mérvadó egyénisége. A csoport a megalakulását azzal indokolta meg, hogy véleményük szerint „Magyarországon még mindig a monopóliumok diktálják az árakat, a kisebb termelőknek pedig még esélyük sincs beleszólni a »nagyok« árakat felhajtó versengésébe”. (A Monopoly a monopóliumok ellen, *Magyar Hírlap*, 1991. március 13. 3.) A csoport működése során kritizálta az Állami Vagyongynökség (ÁVÜ) privatizációs gyakorlatát, valamint a külföldi befektetők számára túlságosan nagy szabadságot nyújtó magyar szabályozást. Képviselői az ÁVÜ működésének hatékonyabbá tételét követelve sürgették egy privatizációs stratégia, majd a magánosítási törvény megalkotását. 1992-ben, hogy kikényszerítse a privatizációs törvény megalkotását, az MDF-frakció a Monopoly nyomására megbuktatta a Kormánynak azt az indítványát, hogy a magánosítás menetét szolgáló ideiglenes jogszabályok hatályát negyedserre is meghosszabbítsák. Jelentősen növelte a feszültséget, hogy 1993-ban az MDF képviselőcsoportja a Monopoly nyomására végül nem fogadta el a Kormány és a szakszervezetek között létrejött megállapodást sem, illetve kísérletet tett Kónya Imre frakcióvezető leváltására is. A konfliktus csúcspontjaként 1993 júniusában Zacseket és Balás Istvánt kizárták az MDF-frakcióból, majd a történetek miatti tiltakozásként előbb Szilasy György és Halász István is elhagyta az MDF-et, s létrehozták a Magyar Piac Pártot, míg Deme Zoltán a MIÉP-frakcióba, Varga Zoltán pedig a függetlenek közé távozott.

ha nem –, hogy reális volt az ő részükről ez a cselekedet. Ebben az esetben viszont akkor nem kell nyilatkozni, akkor hallgatni kell. Ezt a három dolgot lehet tenni.

1991. augusztus 22-i kormányülés

A magyar gazdaság átállásának és fejlődésének programjával (részprogramokkal) kapcsolatban.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter elmondja, hogy a Kormány előtt lévő anyag az úgynevezett Kupa-programhoz, tehát a makrogazdasági programhoz csatlakozó részprogramok, vagyis az ágazati programok szerkesztett változata. Kénytelen azonban felhívni arra figyelmet, hogy a Kupa-program óta eltelt időben megváltozott a gazdasági helyzet, és sajnos nem előnyünkre, ugyanis beütött az aszály, felgyorsult a Szovjetunió dezintegrációja, és a Gulf-háború, az öbölháború nagyon megnövelte az olajszámlát, illetve a bizonytalanságot. Ehhez járult még a szubvenció megszüntetése és a liberalizáció. Az új külpolitikai helyzetben ez az a történelmi pillanat, amikor a pótlólagos erőforrások tárgyában meg kell szólítanunk azokat a potenciális szövetségeseket, akiktől várható bármilyen támogatás. Igazából nem kapott a Magyar Kormány támogatást, segítyt, kedvezményes támogatást az elmúlt két évben. Nem is hiba, hogy mi az adósság pontos törlesztését és a mindenáron való talpon maradást mondtuk, és a lengyel megoldással szemben mi a piacgazdasági megoldást választottuk. Most viszont valamilyen pótlólagos erőforrást kell találni és ezt a struktúraváltáshoz, piacváltáshoz is felhasználni, mert máskülönben pótlólagos erőforrások nélkül nagyon nehéz lesz ezt a sorvadást megállítani.)

A vitában többen hozzászólnak, részben megkérdőjelezve, hogy egyáltalán ki kell-e adni ezt az anyagot.)

Antall József: Elnézést, hogy közbeszólok, de délután háromnegyed három van, és még csak az első napirendi pontnál vagyunk. Most nem szeretném, ha ebbe belebonnyolódnánk, mert bár, azt hiszem, tényleg szívesen hallgatja mindenki Kádár Béla miniszter úr fejtegetéseit. Itt a kérdés most az, hogy most milyen stratégiai távlatokba megyünk el, de ma még kilenc napirendi pont van. A kérdés az, hogy ezzel az anyaggal, ami ide előterjesztésként került, mit tegyünk? Felmerül a kérdés, hogy ebben a formában ez nyilvánosságra kerüljön-e, vagy szükséges-e az egyeztetése? Ehhez szóljunk, vagy olyan részhez, amit kifogásolunk, de tényleg most csak a lényegét mondjuk. Rendkívüli minisztertanácsot is hajlandó vagyok stratégiai célzattal összehívni, ha szükséges, de most itt végig kell mennünk a lényegen.

(Többen ismét hozzászólnak, köztük Kajdi József, a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára, aki elmondja, hogy az államtitkári értekezlet jelentőséget tulajdonított a megjelentetés kérdésének, és ő épp ezt tartja a fő eldöntendő kérdésnek, ugyanis az anyag ebben a formában azért eklektikus, és a benne lévő részprogramok nem minden tekintetben passzolnak, a makro-, az úgynevezett Kupa-programhoz.)

Antall József: Mielőtt továbbadom a szót, megjegyzem, hogy azért kormányprogramról van szó. A kormányprogramban jóváhagytuk egyszer egy – ha már így „folklorizálódott” – Kupa-programot, ami tulajdonképpen benne van a Megújítási Programban. Azt a programot akkor a Kormány elfogadta. Ebből következik az, hogy nem lehet más formát találni, ugyanis ilyen nincs, hogy minisztériumi program. Folyamatosan vetődik fel a vitákban is, hogy mi a minisztériumok álláspontja. Szeretném legalább a miniszter urakkal és a politikai államtitkár urakkal megértetni, hogy a minisztérium az egy hivatal, egy nagyra becsült hivatal, amelyiknek az a feladata, hogy közjogi értelemben a felelős miniszterek alatt hivatalként működ-jék. De ne hadakozzanak a minisztériumok a minisztériumokkal. Közjogi értelemben miniszterek vannak, nincs minisztérium, legfeljebb a Kormány van, ha az 1848. évi III.-ra¹⁷⁹ megyünk vissza. A minisztériumoknak nem lehet programja, hanem van a kormányprogram, és a kormányprogramnak van a miniszterekre vonatkozóan Kormány által elfogadott részprogramja, ami a kormányprogram keretében a saját szakáguk szerinti része. Miután van egy kormányprogramnak első része, a második és a harmadik rész is kormányprogram lehet. Nincs ilyen, hogy külön valamiféle minisztériumi, vagy egyéb program. Ebből következik, hogy ezt az anyagot össze kell egyeztetni az első programmal, és ahol nyilvánvaló ellentmondás van, azt fel kell oldani. Ahol levezethető valami az általános részből a részletesre, a részletes ágazati kérdésben az már a felelős miniszternek a területén belüli kérdés, de az nem állhat ellentétben az első résszel. Tehát eklektikus anyag nem jöhet ki, mert ilyen olvasmánnyal nem látjuk el Magyarország népét. Ennek következtében csak egyféle dolog lehet, ha ez nem alkalmas arra, mert bárki, bárhol ellentmondást talál a három részben, akkor még nem mehet ki az anyag. A részkiejtés az lehet több, lehet más, de nem lehet ellentétes az első résszel. Tehát nem tudom, hogy hol van a vitatható rész, de ennek a gazdasági programnak ebben az értelemben homogénnek kell lenni és Kormány által jóváhagyottnak. Tehát abban az esetben, ha ez jelen pillanatban a Kormány által eredetileg elfogadott programmal ellentétes, akkor ezeket ki kell küszöbölni. Egyébként itt már nem Kupa-program, nem a Pénzügyminisztérium programjáról van szó, már felejtjük el egyszer ezeket az állandó kategorizálásokat,

¹⁷⁹ 1848. évi III. törvénycikk független magyar felelős ministerium alakításáról.

hogy „a minisztérium”. Kormány van, miniszterek vannak, és a miniszterek alatt vannak közhivatalok. Ez az egyik. A másik dolog, hogy mit jelenítünk meg. Az Országos Kisvállalkozás-fejlesztési Iroda¹⁸⁰ az nem egy előterjesztő, az ipari és kereskedelmi miniszter alá tartozik, ezért akkor ez a hivatal nem jelenik meg a tárcákkal egyenrangúan. Az előterjesztők között maximum az önálló, országos hatáskörű szervezetek lehetnek. Ezzel kapcsolatban megjegyzem, hogy nagyon kérem, hogy ne hívjanak ide szakértőket olyan szervezetektől, amelyek kívül esnek a Minisztertanács körén. A minisztereknek, vagy politikai államtitkároknak, közigazgatási államtitkároknak, vagy helyettes államtitkároknak és Nemzeti Bank elnökének és alelnökeinek a saját maguk alá tartozó szervezetek, intézmények anyagáról be kell tudni számolni. Ha nem a miniszternek, akkor a helyettes államtitkári körrel bezárólag. Azért lehetetlen dolog, hogy a, nem tudom milyen, az Országos Kisvállalkozás-fejlesztési Iroda helyettese, vagy nem tudom, kije a Minisztertanács ülésén vegyen részt mint előterjesztő. Ez a kormányzásnak a teljes félreértése, úgyhogy eleve már csak ezért sem lehet. Az Iroda a kisvállalkozási fejlesztés részét képezi. Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság¹⁸¹ a tárca nélküli miniszter alatt minisztériumi rangú, ha úgy tetszik, de mindenképpen eddig is országos hatáskörű szervként működött. Tehát ebből kiindulva a kérdés a következő: ha ezt az eklektikusnak nevezett programot előterjeszti Kupa Mihály pénzügyminiszter a jelentés szerint, akkor tisztázzuk, hogy mi áll ellentétben, mi az ebben kimutatható ellentmondás az alapprogrammal?

(Bódy László, a Magyar Nemzeti Bank alelnöke megjegyzi, hogy a részprogramoknak vannak olyan részei, amelyek kormányprogramnak az egységes monetáris politikára vonatkozó megfogalmazásaival, az egységes szabályozásokra vonatkozó törekvéseivel, a jegybanksi kamatpolitika egységességével ellentétesek.

Többen hozzászólnak, köztük Nagy Ferenc József tárca nélküli miniszter is, aki elmondja, hogy a privatizációnál, az élelmiszeripari meg az egyéb vállalatoknál és a földdel kapcsolatban is az anyagban nagyon nagy szerepet szánnak a külföldi értékesítésnek, a külföldi tőkének. Emiatt vidéken már hallotta, hogy a Kormány kiárúsítja az országot, és gyarmat leszünk.

¹⁸⁰ Az Országos Kisvállalkozás-fejlesztési Irodát a 78/1990. (XI. 1.) kormányrendelet hozta létre mint az ipari és kereskedelmi miniszter felügyelete alatt működő jogi személyiséggel rendelkező maradványérdekeltségű önálló költségvetési szervet. Elnökét és helyettesét az ipari és kereskedelmi miniszter nevezte ki és mentette fel. Az iroda látta el a kis- és közepes vállalkozásokkal kapcsolatos állami feladatok koordinálását, mozdította előre a működésüket.

¹⁸¹ Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottságot (OMFB) 1961-ben hozták létre. Országos hatáskörű szervként a népgazdaság szempontjából jelentős műszaki fejlesztési ügyekben a Minisztertanács tanácsadó szerve volt. Véglegesen 2003-ban szűnt meg.

Surján László népjóléti miniszter pedig az összedolgozás hiányosságát veti fel, valamint költői kérdésként még azt is, hogy a fél évvel ezelőtti keretek között elkészített anyag-nak ma ugyanazok-e a keretei?)

Antall József: Itt egyet szeretnék csak közbevetőleg mondani, hogy ez feltétlenül abba a hibakategóriába tartozik, hogy jelenleg van a Statisztikai Hivatal alatt egy Gazdaságkutató Intézet, amelyik nem nekünk dolgozik, hanem a nem tudom kinek. Adva van egy Ipargazdasági Intézet,¹⁸² azt hiszem az iparügy alatt. Nem?

(Bod Péter Ákos kijelenti, hogy már levágták tavaly. Nincs.)

Antall József: Akkor a Pénzügyminisztérium alatt van a régi tervgazdaságinak a jogutódja. Itt vagyunk háttérintézményekkel, ahol ott ülnek a kutatók, és ellentétes célzattal gyártanak anyagokat, de hát mi a fenének! Még Rabár pénzügyminiszterségének időszakában, szeptemberben kértem, hogy hajtsuk már végre ki ezekből a gazdaságkutató intézményekből azt, hogy legyen a Kormánynak egy pontosan erre a célra szolgáló intézménye. Most még mindig ott ülnek ezek az emberek, és ahelyett, hogy ilyen politikai rablóvezérekként a televízióban mutogatnák magukat a Kormánnyal ellentétes programok fejtegetésével, ehelyett gyártanák a pontos programokat. Sajnos nem történtek meg ezek az intézkedések. A Központi Statisztikai Hivatal¹⁸³ elnöke¹⁸⁴ közölte, hogy készségesen lemond erről a műintézetéről. Ott van a Pénzügyminisztériumnál, hát el kell döntení, hiszen az az intézet erre való. Elismerem, hogy a közigazgatási tisztviselő, aki ügyintéző napközben, az nem képes erre a feladatra. Hogy ha ezekben az intézményekben ott lennének a szakemberek, és olyanok is lennének, akik a Kormány politikai, gazdasági programjában részt vettek, akkor ezt meg kellene tudni nekik csinálni. Azt hiszem, feladatot nem kapnak ezek az intézetek, és senki nem nyúl hozzájuk. Úgyhogy ez az alapkérdés. Nem tudom, mi van ezekkel az intézetekkel.

¹⁸² 1963-ban Nehézipari Minisztérium Ipargazdasági és Üzemvezetési Intézet néven alakult meg a hatékony tervezési módszerek kutatására és terjesztésére, valamint az iparágak fejlesztésével kapcsolatos beruházási-exportgazdaságossági számítások végzésére. 1984-ben a nevét System szervezési vállalatra, majd 1986-ban Szenzorv szervezési vállalatra módosították. 1989-ig 12 főosztállyal működött. A rendszerváltás után ezekből 12 külön kft. alakult, és egyedülként a ma is létező Szenzor Számítóközpont maradt fenn.

¹⁸³ A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 1871-ben alapított, kormányfelügyelet alá tartozó országos szerv. Legfőbb hatásköre a gazdasági és társadalmi adatok gyűjtése, feldolgozása és közzététele.

¹⁸⁴ 1990 és 1995 között Vukovich György volt a KSH elnöke.

(Szabó Tamás pénzügyi politikai államtitkár megjegyzi, hogy rengeteg javaslat készült, leginkább az összevonásukról, de döntés nem született ez ügyben.)

Antall József: Egy határozat volt arra, hogy itt egy összevont Gazdaságkutató Intézet¹⁸⁵ jön létre. Kérem szépen, most kérdem, a Gazdaságkutató Intézet nevében beszélhetek, mert az a Miniszterelnökség alá tartozik, ami a Statisztikai Hivatal része, az már egyik bázis. Ott van a volt Tervgazdasági...

(Szabó Tamás: Az becsapható bármilyen intézménybe.

Bod Péter Ákos megjegyzi, hogy az Ipari Kutató Intézet¹⁸⁶ is létezik, csak leolvadt kicsit, úgyhogy nem vették igénybe.)

Antall József: Szabó Tamás államtitkár kapja most ezt a feladatot, és Kajdi Józseffel előkészíti a kormányhatározatot, hogy ezt hajtsák végre, és dolgozzák ki azonnal az összevonást.

(Bod Péter Ákos visszatérve a napirendi pont anyagára, úgy véli, hogy a részprogramok összeboronálását már nem lehet megcsinálni, ugyanis más a fejlettségi szintje ezeknek a programoknak, ezért ezek harmonizálását nem lehet elvégezni, valamint jó részük már publikálásra is került, ezeket a szakmai közvélemény már ismeri.)

Antall József: Igen, de akkor máris levettük a Kormány napirendjéről. Ezt az első oldalt letépjük, ezt a második oldalt is letépjük, és akkor itt van egy tartalom, és akkor ez egy házi olvasmány, de a Kormány nem foglalkozik vele. Azt is meg lehet csinálni, hogy elkészül mégiscsak az összefésülése, és felülvizsgáljuk az egészet. Felülvizsgáljuk a Kupa-programnak az elavult részeit is, ami az első részben volt,

¹⁸⁵ A Magyar Gazdaságkutató Intézet (MGKI) alapító igazgatója Varga István volt, aki az intézet vezetésében annak 1928-ban történt alapításától egészen 1948-ban történt felszámolásáig tevékenykedett. Az intézet szakértői és közgazdaszai segítettek az infláció mérséklésére és a gazdasági stabilitás helyreállítására irányuló intézkedések kidolgozásában, amelyek 1946-ban az új pénznem, a forint bevezetéséhez vezettek. 1948-ban felszámolták, majd 1966-ban Gazdaságkutató Intézet (GKI) néven az új gazdasági rendszer kialakításának részeként jött újra létre. A GKI a Központi Statisztikai Hivatalhoz (KSH) kapcsolódott, és a tervgazdaság reformjával együttműködve működött. 1992-től GKI Gazdaságkutató Zrt. néven működik tovább mint a magyar gazdaságkutatás meghatározó szereplője.

¹⁸⁶ A Nehézipari Minisztérium felügyelete alá tartozó Villamosenergia-ipari Kutató Intézet 1964-ben alakult meg a hagyományos és atomerőművi hő- és villamosenergia-termelés, villamos hálózatok és berendezések, automatizálás, számítástechnika, információtechnológia, környezetvédelem kutatására, stratégiai tanulmányok írására. 1993-ban zártkörű részvénytársasággá alakult, majd 2009-ben csődvédelmet kért, és 2010-ben felszámolásra került.

egy új átdolgozással azt hagyjuk jóvá, és együttesen adjuk ki. Ezt is meg lehet csinálni. Végeredményben itt arról van szó, hogy ez egy három-négy éves időszak. A legtermészetesebb dolog, hogy részletekben elkészült, és akkor kiadni tényleg füzetként, könyv alakban csak akkor szabad, amikor összehangoltta, egységessé válik. Nem lehet kétféle anyagot kiadni kormányprogramszinten. Szóval ezt nem győzőm hangsúlyozni, nem lehet egy tárcának vágya. Vágya lehet otthon, amit elmesél a feleségének. De itt, a kormányprogramban nincsen vágy.

(Újra többen szólnak hozzá, köztük Pungor Ernő tárca nélküli miniszter, aki változatlanul támogatja, hogy legyen összehangolt program, és menjen is ki.)

Schamschula György munkaügyi politikai államtitkár szerint Magyarországon nem lehet gazdaságpolitikát csinálni foglalkoztatáspolitikával, ez az anyag viszont nem tartalmaz foglalkoztatáspolitikát, ezért nem javasolja az anyag kiadását.

Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter kritikája pedig az az anyaggal kapcsolatban, hogy nincsen pragmatikus cselekvési program benne, az konzisztensen hiányzik belőle.

Boross Péter belügyminiszter szerint lehet programot csinálni egy szombat délutánra, de semmiképpen nem lehet egy kormány gazdasági programját ilyen felfogásban megszövegezni. Úgy véli, ezek automatikusan két hónap múlva elavulnak.

Még néhány hozzászólást követően.)

Antall József: A kérdés úgy vetődik fel, hogy ha ezt most egy ilyen előtanulmányként nem emeljük kormányprogram szintjére, és lekerül róla az eleje. Akkor, miután elvileg a Kormány három-négy éves programnak, sőt még egy átmeneti időszaknak szánta magát a Kupa-programot, akkor, ha együtt van az anyag, célszerű ezt korszerűsíteni, és célszerű évente tulajdonképpen felülvizsgálni. A változó körülmények között akkor azt lehet csinálni, hogy miután elkészül az utolsó anyag, akkor visszamenni az elejére. Nem lehet kiadni ilyen kéziratot programpontot csak az utolsó hetek eredményeinek figyelembevételével. Tehát, ha mi most kiadjuk ezt, és a Kupa-programot nem módosítjuk, és jön a költségvetés, hiszen ez tulajdonképpen költségvetési program is egyben. A költségvetést csinálja meg a Pénzügyminisztérium. Ha mi most elfogadunk egy kormányprogramot, akkor annak alapvető feladata az ágazati vonatkozásban is, hogy költségvetési előzményként jelentkezik. Költségvetési előterjesztés ez. Úgyhogy vagy azt tudjuk csinálni, hogy most ez megmarad, mint egy olvasmány, és nem emeljük kormányprogramszintre, és ahogy elkészül a gazdasági és a humánszférára vonatkozó része, tehát, ha addig megmarad tulajdonképpen a gondolatisága ennek, akkor egy kibővített Gazdasági Kabinetben belül eldölhet, hogy ebből mi születhet meg, lévén, hogy parlamenti és közjogi kötelezettségünk nincs ilyen programnak kötelező erővel a parlament asztalára való letételéhez. Nincs

ilyen kötelezettségünk, de ez egy politikai válasz, egy politikai döntés, ha illet lete-szünk. Ha pedig egy illet leteszünk az asztalra, ezt csak együttesen lehet letenni, akkor ezzel a címmel: hogy „Előszó”. Az „Előszó” csak annyit tartalmaz, hogy ez az anyag ekkor és ekkor készült. A Kupa-program módosítható, ahol szükséges, de csak szinkronba hozott anyagot lehet most már kormányprogramként kiadni. Végered-ményben akkor a Kupa-programnak egy pszichológiai hatása is nyilvánvalóan szük-séges volt ebben a szituációban. Ha viszont most a költségvetési vita előtt kiadunk egy programot így, akkor a költségvetési vitában a másik oldalnak a kezébe adtunk egy tankönyvet magunkról. Most vagy olyat tudunk csinálni, ami alátámasztja a költségvetési előterjesztést, de akkor ennek erre kell kiterjedni, és az akkor csak korszerű és homogén lehet. Ha viszont ezt nem tudjuk teljesíteni, akkor viszont nem szabad kiadni. Úgyhogy azt javaslom, hogy azzal egyidejűleg, hogy itt megnézik ezt a jelzett háttérintézetet, hogy az hogyan szervezhető újjá, annál is inkább, mert ez is költségvetési kérdés, mégpedig a jövő évi költségvetést érintő alapvető kérdés, hogy még változatlanul megtartjuk-e ezeket és milyen formában. Épp itt az ideje, hogy ebben döntsünk. Egyébként vizsgáljuk meg az összes ilyen háttérintézményt. A másik pedig, hogy akkor ezt az anyagot visszaadjuk a Gazdasági Kabinetnek, és elkészül a 4. rész, amelyik a foglalkoztatáspolitikát is tartalmazza. Kérem utána-nézni, hogy mi a leggyorsabb idő, ami alatt ez elkészül. Akkor, amikor ez megvan, akkor egy háromtagú szerkesztőbizottság nézze meg. Nem mondom azt, hogy ezt feltétlenül a koalíciós pártelnököknek kell elküldeni, de a koalíciós pártoknak az álláspontját is meg kell, hogy ismerjék. Ezzel adjuk vissza Szabó Tamásnak, hogy a Kormány tájékoztatásul elfogadta, és levéve az egészről az elejét mint ágazati gaz-daságpolitikai koncepció, és mellékletként egy ilyen anyagként használható, de ez nem kerül nyilvánosságra. Ennek a költségvetéssel együtt kell végleges formában esetleg kiadásra kerülni, ami azt jelentené, hogy amikor elfogadja a költségvetést az Országgyűlés, azzal szinkronba kerül ez, és utána ezt követően évente lehet elvileg megújítani és korrigálni aszerint, hogy mi történt meg és mi nem.

1991. augusztus 29-i kormányülés

Különfélék között újra az Ikarus-gyár sorsával kapcsolatban.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter tájékoztatást ad az Ikarus-gyár jelenlegi helyzetéről. Az ÁVÜ igazgatótanácsa hónapokkal ezelőtt a gazdasági nehézségek miatt és a privatizációra való előkészítés céljából államigazgatási felügyelet alá vonta. Mára

viszont bel- és külpolitikai, valamint gazdaságpolitikai pikantériája is van az ügynek. Az Igazgatótanács ugyanis hozzájárult ahhoz, hogy e hónap végén az Ikarus a szovjet befektetővel, továbbá Demján elvtárral együtt megalakuljon. De több gond van ezzel. Az egyik, hogy az új vállalkozás nem jogutódja az Ikarusnak, ezért nem viszi magával az összes problémát, terhet, sem a környezetkárosodást, sem a korábbi szerződések terhet. Tehát itt marad hátra egy problémamag. Másodszor kiderült, hogy nem annyi az adóssága, amennyit korábban tudtunk, hanem 16 milliárd forint. Szerinte az Állami Vagyongyűnökség döntése ellenére a magyar törvények értelmében jogszabálysértő lesz az a megoldás, hogy az Ikarus kötelezettségei visszamaradnak, és az újonnan alakított részvénytársaság nem viszi magával ezeket a garanciális és környezetvédelmi kötelezettségeket, továbbá a hitelezőivel sem állapodott meg. Végül a jogi probléma, hogy az MT-határozat úgy szól, hogy a MOGÜRT-ből, a Csepel Autóból és az Ikarusból jön létre a részvénytársaság, azonban nem abból jön létre.)

Antall József: De, ha minisztertanácsi határozatot hoztunk, a minisztertanácsi határozattal ellentétes döntést a minisztertanácsi határozat megváltoztatása nélkül nem lehet hozni.

(Bod Péter Ákos megjegyzi, hogy a minisztertanácsi döntés csak az ÁVÜ-t felügyelő minisztert köti, az Igazgatótanácsot nem. Még több egyéb problémát is megemlít.)

Gálszécsy András tárca nélküli miniszter a tájékoztatást kiegészíti még azzal, hogy számtalan személyi érdekeltiség is kuszálta bizonyos fokig ezt az ügyet, ezért kéri, hogy minden miniszter nézesse meg azt a kollégáját, aki a döntésben részt vett, mert az ügy főszereplője, a Szanáló Szervezet vezetője, Rédey úr még mint MSZMP KB-tag szerezte a szovjet kapcsolatait, és elképzelhető, hogy a tárcáknál hasonló érdekeltiségű elvtársak vettek részt a döntésben.

Néhány további hozzászólást követően.)

Antall József: De mi a teendő? Még most sem értem. Bod Péter elmondott valamit, Mádl miniszter úr és még többen hozzászólottak. Most sem tudom, hogy mint Kormány ebben a szituációban, mit tehet, mi a teendő? Mi a javaslat?

(Kupa Mihály pénzügyminiszter szerint meg kell vizsgálni, hogy mi szabálytalan és mi szabályos. Abban a Mádl professzor úrnak igaza van, hogy nincs jogunk utasítani, mert az ÁVÜ-nek a jogállását sikerült úgy megszabályozni, hogy az ÁVÜ a Kormánytól független szervezet, ezért nagyon nehezen lehet csak érvényesíteni a kormányhatározatot.)

Antall József: Engedelmet kérek, igazgatótanács van. Az igazgatótanácsban van egy miniszter, aki az elnöke, és egy államtitkár, aki pedig az alelnöke. Ezenkívül olyan tagjai vannak minden minisztérium képviselőjében, akit a miniszter utasíthat arra, hogy milyen álláspontot képviseljen. Ennyit az igazgatótanácsról. Ezenkívül van egy ügyvezető igazgatója a Vagyonügynökségnek, akit tudtommal a Kormány nevez ki, nem is a köztársasági elnök. Igen? Én nevezem ki. Hát kérem szépen, ha ez nem elég, akkor érdeklődöm, mi elég ahhoz, hogy a Kormány érvényesítse az akaratát? Miről beszélünk akkor? Ez elég kifinomult, parlamentáris demokráciához illő, áttételes befolyásolási lehetőség.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter, aki egyben az ÁVÜ igazgatótanácsának az elnöke is, elmondja, hogy az igazgatótanács konszenzusban döntött, és konszenzusban született meg a döntés akkor is, amikor a Gazdasági Kabinet tárgyalta a dolgot. Mindenki abban a hiszemben volt, hogy a Kormány határozatát hajtja végre, ami arra vonatkozott, hogy ennek a két nagy gyárnak a nehéz helyzetét ezek egyesítésével és a privatizációval oldja meg. Mindenki viszolygott attól, hogy szovjet tulajdonost engedjen be ebbe a gyárba, de minden más forrás és minden más megoldás csődöt mondott.)

Antall József: Akkor ódzkodás, nem ódzkodás, azt hiszem, nem kell a jogászoknak mondani, hogy nincs ódzkodás ebben az értelemben. Kormányzati téren hozzájárulás van, vagy nincs hozzájárulás. Ezek után én csak úgy tudom értékelni, hogy ha ez megtörtént, akármilyen formában, tehát akkor nekem úgy kell venni, hogy a Vagyonügynökségért felelős tárca nélküli miniszter, a pénzügyminiszter és az iparügyi miniszter egyetértésével történt ez a döntés.

(Bod Péter Ákos pontosít, közli, hogy nem volt konszenzus. Szavazás volt. Öt-egyre leszavazták az alapító miniszter képviselőit.)

Antall József: Engedelmet kérek. Nem erről van szó. Ez egy rossz gyakorlat, és teljesen félreértése a dolgoknak. Természetesen arról van szó, hogy nem avatkozik bele a Kormány. Úgy gondolom, hogy ha egy miniszter áll az igazgatótanács élén, és ott vannak a minisztériumoknak a képviselői, akkor ez persze, hogy rutinszerű menetben egy igazgatótanácsai döntés. De ha egy olyan iparpolitikai kérdésről van szó, és a miniszter úgy ítéli meg a jelentések alapján, hogy Kormány elé kell vinnie ezt a kérdést, mert ezzel olyan mértékben nem ért egyet, akkor az ipari miniszter a Kormány elé hozza az ügyet, és akkor a Kormány ezen a finom szociológiai áttételen keresztül érvényesíti az akaratát. De az nem lehet, hogy az iparügyi miniszter hagyja, hogy leszavazzák a képviselőjét. Ez nem parlament, politikai értelemben, hanem

abban az esetben ezért ül ott a képviselő, hogy ebben az esetben mintegy áttételesen vétőjoggal rendelkezik. Ezt persze nem kell berakni az alapszabályba, de hát erre való, hogy ott van, és utána, ha a miniszter úgy ítéli meg, hogy idehozza a Kormány elé ezt a kérdést, akkor a Kormány dönt. Itt lehet a kormányülésen valóban szavazással, véglegesen dönteni ebben a kérdésben. De azt nem lehet, hogy a döntés után idekerül valami a Kormány elé, és azt mondjuk, hogy ódzkodva vagy nem ódzkodva lett meghozva a döntés.

(Bod Péter Ákos általánosságban ezzel egyetért, de az igazgatótanácsban nem a miniszter van képviselve, hanem fel van kérve egy nagy tekintélyű ember a minisztériumból. Tehát a miniszternek nincs joga őt utasítani, a tanács tag helyzete más, mint hogyha ez egy tárcaegyeztetés volna.)

Antall József: No de, erre mind nincs szükség. Erre mind nincs szükség, mert elégnek kell lenni a személyi összetételnek arra, hogy ha olyan helyzet áll elő, és az ipari miniszter mint alapító így látja a dolgot, megbeszéli az érintett tárca nélküli miniszterrel, aki ennek a bizottságnak az elnöke, és utána, ha ebben a kérdésben nem tudnak megállapodni, akkor a Kormány elé hozzák a kérdést. A Kormány dönt ebben a kérdésben, hogy ha egy ilyen ügy kerül elő. Azért, gondolom, nem sűrűn kerülhetnének elő ilyen ügyek, csak egy-egy speciális kérdésben, és akkor idekerül az az ügy, eldöntjük, és utána ennek megfelelően kell érvényesíteni.

(Valaki megkérdezi, hogy de utána mi történik?)

Antall József: Hogyhogy mi történik? Utána az illető miniszter mint elnök nyilván a Kormány intenciói szerint jár el, és erre köteles a kinevezett alelnök vagy valamennyi egyéb tag. Az ügyvezető igazgató is köteles így eljárni, hogy ha a Kormány ehhez ragaszkodik és így dönt, ha ez tényleg olyan súlyú. Nyilvánvaló, hogy a Kormány kellő önmérséklettel nem fog minden kis ügyben állást foglalni, vagy akkor nem kell az adott kérdést Kormány elé hozni. De nem lehet a Kormányt ódzkodás jelleggel – mert ezek ismeretlen fogalmak a közjogban, vagy a politikában, vagy a kormányzásban – ilyen helyzetbe hozni, mint ami most történt. Itt „igen”, vagy „nem” van.

(Sárossy László földművelésügyi politikai államtitkár egy praktikus megoldást javasol, a döntés előtt menjen egy körtelefon, és akkor biztosan jó döntés fog születni.)

Antall József: És az elnöklő az egy miniszter és a helyettese a külgazdasági államtitkár. Ők a Kormányt képviselik, ezen az áttételen keresztül érvényesül a kormányzati akarat.

(Mádl Ferenc elmondja, hogy a döntések általában teljes konszenzussal születnek, és a döntés előtti kérdés mindig az, hogy mi a minisztérium véleménye. A jelen esetben a minisztérium képviselője belement ebbe a döntésbe.)

Antall József: Mindenesetre ennek a mechanizmusának így kell működni, és nyilvánvaló, hogy az igazgatótanácsot elnöklő miniszter, az a kormányzati álláspontot képviseli. Tehát, hogy ha az iparügyi miniszterrel ezt a kérdést előzetesen megtárgyalja, és az iparügyi miniszternek az álláspontjáról meggyőződik, akkor azt érvényesíti az igazgatótanács ülésén.

(Bod Péter Ákos elmondja, hogy ez életszerűen úgy történik, hogy előző este kapja meg az előterjesztést az apparátusa, pontosabban az tag, aki delegálva van a Vagyoniügynökséghez. Vagy eléri őt, vagy nem. Másnap odamegy fél kilenckor és kiderül, hogy kisebbségben van, le van szavazva. Akkor már nem lehet a Kormányhoz menni. Nagyon örülne, ha ez jogi alapra volna helyezve.)

Antall József: Ezt nem jogilag kell rendezni, hát azért engedelmet kérek. Ha itt tényleg az ipari tárcának helyettes államtitkára, vagy mit tudom én, milyen rangban van, odamegy Mádl miniszter úrhoz, és azt mondja, hogy ez olyan súllyal jelentkezik az iparügynél, hogy kérem azt, hogy itt a miniszteremmel tárgyalja meg, nem hiszem, hogy Mádl miniszter úr nem fogja az iparügyi minisztert felhívni, hogy mégis miről van szó. Hát azért nem hiszem, hogy ezekben a kiemelt ügyekben ne lehetne egy ilyen megoldás. Ha erre kimondunk egy jogszabályt, akkor bürokráciává tesszük az egészet. Ezért kell ez az átmeneti jellegű szerkezet. Ez nem jogi kérdés.

(Szabó Tamás, a Pénzügyminisztérium politika államtitkára – miután a jövő héten Kormány elé kerülnek a privatizációs irányelvek, ezért – javasolja, hogy a vitát a jövő héten kellene folytatni.)

Antall József: Igen, de ennek van egy kormányzati alapelve. Szóval azt kell érzékelni, hogy hiába hozunk 77 féle jogszabályt, ha nincs az, hogy a Kormányon belül két miniszter egymással – ami kormányzati szempont – ne legyen olyan viszonyban, vagy az államtitkárok, hogy egy ilyen grémiumban is tudja érvényesíteni az akaratát. Igenis vannak más eszközök is végső soron, de nyilván nem lehet minden esetben

ezeket érvényesíteni. De azért egy kinevező hatóságnak valóban csak a végső esetben kell ezekhez az eszközökhöz folyamodni! Ezt ajánlom a miniszterek figyelmébe is, ha az alájuk tartozó intézménynek a vezetőjét felmenthetik. Ezeket a megoldásokat azért találták ki sok száz éve, hogy ezen keresztül pszichológiai ráhatás lehessen az irányításban. Azt senki nem mondja egy hatalmat gyakorló kormányzatnál, hogy ez probléma lehet. Engedelmet kérek, ez politika, szociológia, tehát ilyen nincs. Nem kell mindenhez jogszabály. Félreértés ne essék. Az egész vitát nem hagytam volna moderátorként ilyen mértékben kiszélesedni, ha csak az Ikarusról lett volna szó. Itt nem az Ikarusról volt szó, egy kormányzati szemléletről volt szó. Egy kormányzati szemléletről, egy miniszteri hatásköri magatartásról, egy kormányon belüli együttműködési készségről, és dolgoknak a kezeléséről volt szó. Én ezt az egész kérdést nem konkrétan az Ikarus ügyében tekintem tartalmi kérdésnek. Azért, hogy egyszer és mindenkorra tisztázzuk azt, hogy mi az, hogy Vagyonügynökség, mi az, hogy igazgatótanács, miért van az igazgatótanácsban kormánytöbbség, és hogy mi az a módszer, ahogy a Kormány a kormányzati politikát érvényesíti. Ha nem az lenne a cél, hogy a kormányzati politikát érvényesítsük az igazgatótanácsban, akkor az igazgatótanácsot nem így állítottuk volna össze. Az igazgatótanács azért van így összeállítva, azért van felelős miniszter az élén, hogy a kormányzati fő kérdéseket el lehessen intézni. Ehhez nem kell jogszabály, nem kell külön vétőjog, hanem a kormányzati munka finom működése keretében kell ennek érvényesülnie. Tehát egy ilyen ügyben az igazgatótanácsot elnöklő miniszter képviseli a Kormányt globálisan, aki felelős miniszter, és ezen keresztül az összes ott lévő tárcát képviselő ember nyilvánvalóan az elnökhöz fordulhat azokban a kritikus esetekben, amikor úgy látja, hogy ez szükséges. Egy bizonyos nagyságrendnél elbírálja a miniszter, hogy mi az, amit minisztertársával koordinálnia kell, vagy egyeztetnie. Ha ezt nem tudjuk megcsinálni, és ha ehhez külön jogszabály kell, az akkor elég nagy a probléma. Az ügyvezető igazgató pedig a jogszabályok szerint működik, de hogy ha ebben a kérdésben nehézség támad, akkor ezen keresztül van ráhatása, minthogy minden ilyen kérdésben. Nyilván, hogy ezt nem lehet kis dolgokban. Azért van annak értelme, hogy ne az állami bürokrácia, egyszerű miniszteriális működés legyen e kérdések eldöntése során, hanem egy ilyen áttételes, nem a részletkérdésekbe beavatkozó. Ezért volt értelme beszélni erről, hogy ez érzéklődjék, mert ebben az értelemben a miniszteri előadás módja ennek az ügynek nem olyan volt, ami ezt a kérdést világossá tette volna. Próbáljunk ne csak minisztériumban, bürokráciában gondolkodni, és abban, ahogy az működik, mert jelen esetben az valóban nem életszerű, ez az életszerű. Az az életszerű, hogy odamegy, és azt mondja, hogy miniszter úr, azt hiszem, hogy ez a minisztérium vagy a miniszterem szempontjából olyan fontos kérdés, amit jó lenne megbeszélni a miniszterrel. Akkor Mádl miniszter úr azt fogja mondani, hogy jó,

akkor szünet, telefon, és megkérdezi, hogy tényleg erről van-e szó. Ez az életszerű. Úgyhogy ezek után az ügyvezető igazgatónak is nagyon életszerűen el lehet mondani, hogy miről van szó.

(Mádl Ferenc szerint természetesen mód van arra most is, hogy a Kormány ne helyeselje a döntést, és ne helyeselje azt, hogy augusztus 30-ával bejegyzésre kerüljön ez az Ikarus Rt.)

Antall József: A formai eltérés után fel kell tennem akkor a kérdést tehát. Akkor egyértelműen és igazán alaposan megvizsgáltuk, hogy miről van szó. Ezek után a véleményünk alapján a kormányhatározatot módosítanunk kell, amit mindjárt formálisan majd megcsinálnak, amiben módosítjuk, hogy kimarad belőle a MOGÜRT, és nem tudom, hogy mit kell még módosítani. A mai napon történjék meg mai határozattal ez a kormányhatározat módosítása, ami az élet, a megváltozott körülmények következtében alakult ki. Miután Bod Péter Ákos miniszter úr azt mondja, hogy a részvénytársaság bejegyzése ellen tiltakozik mint miniszter, és ezt nem lehet végrehajtani az Ikarusnál, mert ez olyan súlyú iparpolitikailag, ezért akkor ennek végrehajtását felfüggesztjük.

Napirenden kívül az őszi parlamenti ülészekről az állami költségvetés 1992. évi irányelveiről szóló vita kapcsán.

Antall József: A következőt szeretném mondani. Természetes dolog, hogy minden miniszter az utókor és a jegyzőkönyv részére is rögzíti a tárcája, szakága védelmét. Ez az egyik dolog. Tehát ez természetes dolog, és ez is a dolga mindenkinek. A másik, hogy emellett egy olyan átfogó vizsgálatot azért el kell végezni a központi államigazgatásban – afféle Magyar Zoltán Racionalizálási Bizottságként¹⁸⁷ –, amit már el kellett volna végezni, mert az automatikus államigazgatási csökkentés járhatatlan. Nincs áttekintés, és csak a teljes dilettantizmus van a szakemberek részéről, ha valaki egységesen akar valamit csökkenteni. Ilyen nincs. Tehát, ha ezt nem csináljuk meg, akkor ez éppen olyan dilettáns dolog. A harmadik dolog. Meg kell vizsgálni nemcsak a kiadás, nemcsak az egyensúly, hanem a forrásteremtés lehetőségét is. Abban

¹⁸⁷ Magyar Zoltánt (1888–1945) 1931-ben nevezte ki Bethlen István miniszterelnök kormánybiztosnak. Feladata a magyar közigazgatás racionalizálása volt. Az általa előkészített reform, a hatósági közigazgatás helyett az alkotó, szolgáltató és szükségkiegészítő közigazgatást célozta meg. A gyakorlatban azonban nem valósult meg, mivel a Bethlent váltó Károlyi Gyula, illetve Gömbös Gyula nem támogatták annak realizálását. 1932-ben a nagy ellenállás miatt lemondott, és az Amerikai Egyesült Államokba utazott vendégprofesszornak.

a koncepcióban, amikor a Pénzügyminisztérium nemcsak költségvetési és nemcsak szorosabb értelemben vett Pénzügyminisztérium, tehát nemcsak egy fiskális, monetáris tárca, hanem egy gazdaságpolitikai stratégiai tárca is egyben, akkor ezeket együtt kell kezelni. Ez a javaslat már tartalmazza ennek az elemeit. Az, amiről Bod Péter beszélt, hogy egy gazdaságpolitikai stratégiának érvényesülni kell. Én mindig azt az álláspontot vallottam – és ebben nem értettünk mindig egyet –, hogy olyan gazdaságpolitikai stratégiát nehéz csinálni, ahol az nincs összekötve a költségvetési felelősségvállalással és a monetáris felelősségvállalással. Ezen lehet vitatkozni, de én jobban hiszek ebben a brit–francia modellben, amelyik a Pénzügyminisztériumot ilyen gazdaságpolitikai stratégiai tárcának is tekinti. De akkor így is kell a szereplőknek viselkedni. Tehát ebbe az irányba, ami törekvés elindult, ezt én támogatom és jónak tartom, de úgy érzem, hogy ebben most már tovább kell lépni, nem elég itt csak a költségvetési szemléletet érvényesíteni. Azt hiszem, a forrásfeltárás irányába többet kellene és többet kellett volna már tenni. A másik, amire fel kell készülni az, hogy kemény parlamenti vita lesz az ellenzékkel. Látjuk a bank, jegybank és egyebeknél, hogy gátlás nélkül tesznek olyan kijelentéseket, miután például a jegybank-törvény kétharmados, hogy milyen – mondhatni saját szavaikkal – zsarolást kívánnak. Hát most megmondom őszintén és határozottan, hogy zsarolni nem lehet se IMF-fel, se egyébbel. Ha bennünket valaki zsarolni akar, akkor nem lesz jegybank-törvény. Tehát semmiféle alkudozás nem lehet. Majd akkor el fogjuk intézni az IMF-nél, hogy megvárják, míg jegybank-törvény¹⁸⁸ lesz. Mert, ha azt hiszi az igen tisztelt ellenzék, hogy bennünket zsarolni lehet, vagy rá lehet bármire kényszeríteni, akkor téved. Sem külföldről, sem belföldről nem hagyjuk magunkat zsarolni senkitől, egyetlen politikai erőtől sem, ezért nagyon következetesen, nagyon szakszerűen kell felkészülni a parlamenti vitákra. Amit kormányzati szinten el lehet érni, azt kormányzaton belül kell egyeztetni. Nagyon jól elő kell készíteni a parlamenti vitát. Természetesen ez nem csak azt jelenti – hiszen azt nem lehet feltételezni, hogy ez nem így lesz –, hogy a miniszterek vagy kormányzat ne szakszerűen és jól felkészülten szerepeljen, de a parlamenti képviselőket is fel kell készíteni, hogy tehát a frakciók, a bizottságok szintjén is átütő erővel, jó szakmai előkészítéssel, dinamikusan kell átvinni ezeket. Mert ha ezt nem tesszük meg, akkor nem fogjuk tudni a gazdasági törvénykezésnek ezt az őszét, amit magunk elé tűztünk, végrehajtani. Még egyszer mondom, cél a gazdasági törvénykezés végrehajtása ugyanolyan erővel, mint ahogy megpróbáltuk a politikai intézményrendszert kiépíteni. De ez nem jelentheti azt semmi körülmények között – amilyen hangokat hallottam, és amilyen megjegyzéseket tettek –, hogy majd itt vagy ott alkut kötünk. Félreértés ne essék, akkor

¹⁸⁸ 1991. évi LX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról.

inkább így marad, és akkor ezen az alapon a jelenlegi struktúrával kell bizonyos intézményrendszerek mellett működni. Arra is fel vagyunk készülve. Ezt szerettem volna elmondani akkor, amikor a parlamenti küzdelemre, az őszi parlamenti vitára fölhívom a figyelmüket. Nagyon szakszerűen, nagyon határozottan és politikailag a legnagyobb elkötelezettséggel és elszántsággal kell végigvinni ezt az őszi parlamenti harcot, különben nem megy keresztül. Csak ilyen költségvetést tudunk keresztülvinni, és főleg ez a költségvetés részét képezi ennek az offenzívának. Akkor jó kávészünetet kívánok. Köszönöm.

A kávészünet után folytatódik az állami költségvetés 1992. évi irányelveivel kapcsolatos vita.

(Több hozzászólást követően, Surányi György, a Magyar Nemzeti Bank elnöke szerint az 1992-es költségvetés összeállítása jóval nehezebb, jóval több ellentmondást tartalmaz, mint az 1991-es volt, ugyanis 1991-ben még faragással lehetett egyensúlyt létrehozni, de ezt 1992-ben már kétféle.)

Antall József: Mielőtt továbbadnám a szót, ez azt a kérdést veti fel, hogy a nagy elosztási rendszerekhez hozzá lehet-e nyúlni most. Ez az alapkérdés. Tehát ez lehet helyes banki szempontból, és én azt hiszem, hogy Surányi elnök úrnak igaza van. Az a kérdés, hogy most itt vagyunk a költségvetési törvény küszöbén. Új törvények alkotása nélkül, ennek megfelelő egyéb jogszabályi rendelkezések megtétele nélkül elképzelhető-e, hogy hozzá lehet-e nyúlni a társadalombiztosítás, az egészségügy és az oktatás nagy rendszereihez? Mit tudunk most tenni? Tehát, ha ezt az elvileg helyes álláspontot képviseljük, tessék akkor erre is reagálni, mert ez a kérdés.

(Botos József, a társadalombiztosítás főigazgatója szerint hozzá lehet nyúlni a nagy rendszerekhez, de a végrehajtásához nagyon hosszú időtartam, legalább tíz év kell.)

Még többen hozzászólnak, köztük Naszvadi György, a Pénzügyminisztérium helyettes államtitkára is, aki elmondja az egyes kritikákra reagálva, hogy az irányelveket valóban nem lehet egy részletes költségvetésnek tekinteni, de azért az sem lehet, hogy az irányelv ne tartalmazzon semmit. Szerinte az az igazi gazdaságpolitikai döntés, hogy az állam vonuljon vissza oda, ahova való a költségvetést illetően. Őva inti a Kormányt attól, hogy most is és a későbbiekben is a bevételek növelésére próbáljon alapozni.

Kupa Mihály pénzügyminiszter még kiegészítésként elmondja, hogy az elosztási rendszerek reformját úgy kell megcsinálni, hogy 1992 második fél évére működőképesek legyenek.)

Antall József: Jó. Köszönöm. Most még annyit szeretnék, de ez csak egy külön megjegyzés, lábjegyzet például a munkanélküliséggel kapcsolatban, hogy mire kellene, hogy nekünk legyen valamilyen eszközünk valaminek az elindításához. Például a munkaerő telerésében. Elhangzott most a hétvégi képviselőcsoport-ülésen, hogy bizonyos önkormányzatokban nem kapnak jogászt, nem kapnak mérnököt, nem kapnak közgazdászt. Fél éve meghirdettek kisvárosokban, például Érden ilyen állásokat, nincs is messze a fővárostól, ennek ellenére nincsenek betöltve ezek az állások. Utána Baján elmondja a helyben lévő képviselőcsoport, hogy sajnós a munkanélküliek között már jogászok, közgazdászok, mérnökök is vannak. Ugyanazon a napon hallottam majdnem ugyanezt. Ez azt jelenti, és ezzel nyilván mindnyájan tisztában vagyunk, hogy Magyarországon nincs mozgás a lakáshoz kötöttség miatt. A világon ilyen nincs még. Most, ha egyszer piaczgazdaságról beszélünk, a világon a legtermészetesebbnek tartja például egy amerikai, hogy ha tönkremegy a kisváros, amelyikből eddig élt, összeszedi magát, és továbbáll egy másik városba, néha az ország túlsó felébe új állást keresni. Az egész lakáskonceptió, egy általános területfejlesztés, településfejlesztés terén valahol itt kell megtalálni azokat a lehetőségeket, akár hitelnyújtással is, hogy például a bezárt bányákból a felszabaduló munkaerő máshol keressen magának munkalehetőséget. Ezt érdemes lenne felmérni, hogy tényleg így van, ahogy én elmondtam, amit egy napon hallottam, de valószínűnek tartom, hogy igaz. Ha ezt nem tudjuk megoldani, hogy tereljük a munkaerőt, akkor nagy bajba kerülünk. Ugyanígy hozzáteszem: a munkanélküliségkérdésnél is meg kellene nézni, hogy azt hogy lehet csinálni. Németeknél is hallottam, ott is keresték a megoldást. Ugyanazokra a foglalkozásokra Münchenben nagy munkanélküliség volt, mert senki nem akarta elhagyni a müncheni lakhelyét, ugyanakkor bizonyos helyeken nagy munkaerőhiány van. Valamit ezen a téren ki kell találni, gondolkodni kell, hogy milyen jogszabályokkal, milyen pénzügyi eszközökkel, milyen hitelfeltételekkel, hogy tudunk ezen változtatni, ugyanis valamit kell ebben tudni csinálni. Ez a mostani helyzet lehetetlen. A kulcskérdés a lakás. Ma Magyarországon röghöz kötöttség van. Ha valakinek van egy lakása, akkor azt várja, hogy odavigyük neki a munkahelyet. Házmesterország lettünk. Mindenki otthon akar dolgozni, bár az is igaz, hogy nincs megfelelő közlekedés.

(Kiss Gyula munkaügyi miniszter megjegyzi, hogy bizonyos fókig ezt a kérdést a regionális átképző központok beindulása meg fogja oldani, ugyanis a munkanélküli-járadék folyósítása az átképzés felvállalásához lesz kötve.)

Antall József: Lehet munkanélküli jogász Budapesten? Most ezt csak kérdelem. Közgazdász? Csak mondom. Ott panaszkodott az érdi polgármester, hogy nem kap em-

bert. Tulajdonképpen még egy kérdés volt, de hát azt hiszem, hogy ezt úgyse tudjuk e pillanatban eldönteni, vagy ezzel kapcsolatban állást foglalni, de közvetlen reagálás sem történt rá. Surányi elnök úr felvetette az 50 milliárdos deficitet az infláció kezelése szempontjából. Pénzügyminiszter úr 70 körülre szabja a maximumot. Erre a 20 milliárd különbségre és az inflációra esetleg, hogy ha egy megjegyzést hallhatnánk.

(Kupa Mihály szerint 65 milliárd még finanszírozható mint állami költségvetés.

Surányi György szerint viszont az a deficit, ami itt van, az 90 milliárd. De facto, a 90-nel szemben mondunk 50-et, de a társadalombiztosítás igényével együtt, már 105-110-nél vagyunk, ami a jövő évi GDP-nek 4%-a már. Tehát egy nagyon magas összegről van szó, ami érzése szerint szétfeszíti az inflációs előirányzatokat.

Antall József: Ezt azért kérdeztem, mert azt szeretném, hogy ha ezt a Gazdasági Kabinet vitatná meg, mert ez valóban annyira szakmai kérdés. Tehát akkor úgy foglalkozunk állást, hogy tárcaként lefolytatják a kétoldalú tárgyalást. A pénzügyminiszter úr ezt megszervezi, hogy tárcaként a kétoldalút tárgyalás először szakértői, majd államtitkári szinten történjen, és utána minden tárca esetében miniszteri szinten záródjon ez első menetben. A Gazdasági Kabinet pedig megvizsgálja azokat a kulcskérdéseket, amelyek itt felmerülnek, és a prioritások kérdésében állást foglal. Szeretném, hogy ha a prioritásokat minden tárca csak úgy értené, ahogy ez a költségvetési javaslat a gazdaságpolitikai stratégiában megjelölt prioritásokat tartalmazza. Ez a prioritás nem jelenti azt, hogy politikai értékrendben most a honvédség vagy az oktatás vagy az egészségügy a prioritás. Ezek össze nem mérhető kategóriák, tehát ebben az értelemben ne beszéljünk prioritásról. Tehát csak olyan értelemben lehet prioritásról beszélni – egymás lelkének megtaposása nélkül –, hogy ha azt mondjuk, hogy egy globális gazdaságpolitikai stratégiában mik a prioritási kérdések. Szóval én így értelmeztem, és szerintem a pénzügyminiszter úr is így értette. Tehát nem jelenti ez, hogy bármi más humánszféra és egyebek háttérbe szorulnak. Úgyhogy ezt az előkészítő folyamatot végezzük el, és ahogy haladnak ezek a kétoldalú tárgyalások, akkor két hét múlva, akörülű időben ezt rögzítjük. Ezt kérem akkor végigvinni. Akkor ezt kérem elfogadni. Nincs ellenvetés? Akkor ezt elfogadjuk.

1991. szeptember 19-i kormányülés

Újból az állami költségvetés 1992. évi irányelveivel kapcsolatban.

(Szabó Tamás pénzügyi politikai államtitkár tájékoztatást ad arról, hogy az irányelvek hosszú, kétoldali egyeztetések és több Gazdasági Kabinet általi tárgyalás eredményeként készült el. Az anyag ismertetését Király Péter pénzügyi közigazgatási államtitkár folytatja, kiemelve a még vitás kérdéseket, valamint azokat, amelyek a Kormány megerősítésére várnak. Ilyen az 1992. évre tervezhető költségvetési hiány nagysága (60-70 milliárd közötti, 20 milliárd privatizációs bevételre számítva), a várható infláció mértéke (10% körül), áttérés 1992-ben vagy még egy évvel elhalasztva az általános forgalmi adóban a kétkulcsos áfarendszerre, a 10%-os és a 20%-os kulcsra, a társadalombiztosítás profil-tisztítása (gyed, gyes, anyasági segély átkerülése a Tb-Alapból a költségvetésbe.

Surján László népjóléti miniszter azt javasolja, hogy az irányelvek mielőbb kerüljenek elfogadásra és benyújtásra a parlamentnek, és majd a részletes vitát a készülő törvényjavaslat kapcsán folytassák le.)

Antall József: Az a kérdésem, hogy ha ebből indulunk ki, és ha másképp világítják meg, akkor majd lehet dönteni, nem akarok állást foglalni előre. De abban az esetben, ha a Minisztertanács így dönt, akkor ezt kell megnézni, egyszerűen ezt a kéziratot kell kézbe venni, tehát a szöveget, ami a parlament elé kerül irányelveként, és ahhoz kell most akkor hozzászólni. Ha ott van módosítás, akkor ezen legyünk túl, hogy az irányelveket be lehessen terjeszteni, mert erre kötelezettségünk van.

(Boross Péter belügyminiszter meg is kérdezi, hogy miért kerül kétszer a parlament elé a költségvetés?)

Kajdi József, a MEH közigazgatási államtitkára válaszol, miszerint a költségvetési törvény rendelkezik így.

Boross Péter javasolja, hogy akkor viszont valóban csak irányelv legyen, lehetőleg kerülje a pontos számokat.

Még többen hozzászólnak, elsősorban a tárcájuk érdekében.)

Antall József: Az a kérdésem, hogy az elmúlt három hétben, egy hónapon belül a Gazdasági Kabinet milyen szinten vitatta meg ennek az előzményeként jelentkező gazdaságpolitikát? Ez az egyik kérdésem, mert gazdaságpolitikai stratégiát és mindazt, amit Kádár Béla elmondott, jogosan, a Gazdasági Kabinetben meg kellett volna tárgyalni, hiszen erre van a Gazdasági Kabinet. Ha a Gazdasági Kabinet miniszteri és szükség szerinti államtitkári szinten nem koordinálja a szükséges vitákat, és nem

határozza meg az eldöntendő kérdéseket, akkor ez rendkívül nehézé teszi, hogy most erről itt vitatkozzunk. Itt különböző dolgokról van szó. Az egyik, hogy a magyar gazdaság megélénkítése, a magyar gazdaság átalakítása és rendbetétele, azaz jövedelmezőbbé tétele annak érdekében, hogy a bevételek fokozódjanak, és működjék a gazdaság, ez egy gazdaságpolitikai stratégiai kérdés. A másik, egy leszűkített költségvetési kérdés. A leszűkített kérdésnél nyilván az az első kérdés, hogy milyen deficitet tervezhetünk. A deficit tervezésének két része van. Az egyik, hogy nemzetközi pénzintézeteknél mit lehet kialkudni, a másik, hogy a kormányzatban és a bankszférában lévő szakértők véleménye szerint mi az az optimális összeg, ami még kezelhető, és ami biztosítható egyszerre, hogy tényleg a gazdaság fejlődjék, és amennyire lehet, csökkenjen a visszaesés. Ha ezeket a sarokszámokat nem mondjuk ki, vagy ha rosszakat mondunk ki, amikkel nem értünk egyet, komoly hibát követünk el. Tehát az egyik kérdésem az, hogy mi az az összeg, mi az a deficit, amit ebben az évben maximálisan le lehet nyeletni? Ez egy kérdés. A következő kérdés az, hogy mi az az összeg, amit ideális lenyeletni, hiszen a tavalyi évben is indult 50 milliárdos hiánnyal, és utána az összes igényeket csökkentettük? Emlékszünk mindnyáján a vitára, és körülbelül mintegy nyakkendőárat, a 78 milliárdot mondtam, hogy lássa az őrmester, hogy precízek vagyunk, és hogy ne a 80-at mondjam ki. Tessék utánanézni, és utána ezt a 78 milliárdot fogadta el az IMF. Ez így volt. Ez az első kérdésem, mielőtt elkezdjük a jelen lévő monetáris, fiskális és makroökonómiai szférának az összecsapását és utána még a fogyasztó tárcákét. E vita előtt kérem erre a választ és Kádár Béla véleményét is, hogy mi az, mert különben tényleg a Tatjana levele lesz belőle.

(Surányi György, a Magyar Nemzeti Bank elnöke kijelenti, hogy ami itt le van írva, meg-egyezés nélkül, 105 milliárd forint deficit, az idei durván 90 milliárddal szemben, ami nominális értékben 10-12%-nyi növekedés. Szerinte két kérdés van, meddig érdemes el-menni, és mi az, ami még finanszírozható. Szerinte a költségvetés hiányának nem sza-badna 70 milliárdnál többnek lennie, és a 70 milliárdon belül a Pénzügyminisztérium által jelzett 45 milliárd forintnyi jegybanki finanszírozás helyett legfeljebb 20 milliárd forintnyi jegybanki finanszírozást, tehát a lejáró hitelek megújítását tudja elképzelni.)

Antall József: Mi a reális az IMF és a Világbank szempontjából is? Tudom, hogy ez még jóslás, hiszen alku tárgya az egész.

(Surányi György szerint körülbelül egy ilyen idei, tehát ez a 90 milliárd körüli.)

Antall József: Igen. Miután nem tudunk továbbmenni, mert elosztani abból lehet költségvetésben, amire körülbelül számíthatunk, és amit kibír a magyar gazdaság.

Az a kérdésem, hogy az elmondottakkal kapcsolatban mi a véleményed? Röviden kérem, ezekhez igazodva, a közgazdasági véleményt. Addig nincs értelme, hogy továbbmenjünk a tárcák sirámainak az elmondására. Most úgyis tudjuk, hogy abszurd módon kicsi a mozgásterünk. De ameddig ezt a kérdést nem tudjuk rendezni, addig nem tudunk mit mondani. Tessék. Próbáljunk most átalakulni egy negyedórára, 20 percre, szünetre, nem a tárca érdekeit szem előtt tartva. Próbáljuk azt megnézni, hogy a magyar gazdaság mit bír ki. Most ne a tárcában gondolkozzék senki, és Kádár Bélától is ezek fényében ezt kérem. Ezzel egyetért, nem ért egyet, így kérem a véleményt.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok miniszterének kérdésére válaszolva Surányi György elmondja, hogy a privatizációs bevétel 20 milliárdjának a költségvetési bevételi oldalára való helyezése nem csökkenti érdemben a költségvetés hiányát. Többen jelentkeznek hozzászólásra.)

Antall József: Egy pillanat! Azt kérem, hogy most még csak a monetáris és fiskális fél csapjon össze.

(Kádár Béla megjegyzi, hogy akkor tulajdonképpen az a lényeg, hogy ez az anyag a 70 plusz 20 milliárdjával kimerítette az MNB által szabott lehetőséget.)

Antall József: Ezért kérdeztem, mert addig nem érdemes másképp vitatkozni. Tehát a Magyar Nemzeti Bank elnökének az a szakvéleménye, hogy ebben a formában tartható. Most Király Pétert kérem, mert nem értett egyet ezzel a társadalombiztosítás kérdésében, miközben egy számítási kérdéstről van szó.

(Király Péter elismeri, hogy ez a 70 milliárd a valóságban 90 milliárd. Az egy külön vita téma, hogy a társadalombiztosítással szembeni tartozást a költségvetés milyen formában elégíti ki. Hosszas vita alakul ki a PM képviselője és az MNB elnöke között.)

Antall József: Nem tudunk másképp számítani, csak úgy, ha meghallgatunk egy banki, monetáris véleményt és abból különösen azt, hogy körülbelül mi az, amit kezelhetőnek vélnék, mi az, amit keresztül tudunk vinni. Tehát az nyilvánvaló, hogy 5-10 milliárd között lehet mindig vitatkozni a feltételezett számon a Világbankkal és az IMF-fel. Adott esetben őket 10 milliárd forint körüli összegnél lehet maximum 15-ről meggyőzni, vagyis ez az, amit le lehet velük tárgyalni, különösen akkor, ha még az infláció is nő. Körülbelül ez az összeg, ez a mozgásterünk, ezzel kell tisztában lenni. Szóval nagy számokat nem mondhatunk.

(Király Péter elmondja, hogy ezt erről az oldalról, mind a két oldalról reálisnak tartják.)

Antall József: Na most akkor az a kérdésem, mert akkor eljutottunk addig, hogy körülbelül megállapítottunk azt, hogy ez 70 plusz 20, tehát megállapítottuk a mozgásteret. Annyival sikerülhet az infláció, vagy nem sikerül az infláció lenyomása. Ezután akkor nem tudom, Kati jelentkezett, vagy nem? De nem kötelező, csak akkor, ha... Kádár Béla miniszter urat kérem, hogy most mindebben, nem ennyire magasról tűn, nem ily magas éltartalommal és szarkasztikusan, hanem tényleg ehhez egyértelműen és egyszerűen mondja el a véleményét. Mi az ötlet, és utána még Botos Katalin hozzászól. Most már megvolt a monetáris, megvolt a fiskális hozzászólás. Tessék akkor mondani. Béla akkor most kell a véleményed.

(Kádár Béla szerint az elmúlt évben a Kormány olyan gazdaságpolitikát folytatott, amely elsősorban a monetáris és a fiskális politika számára jelentett sikereket. Ezek a pénzügyi mutatók javítását tették lehetővé.)

Antall József: Nincs tárcá, még csak általában kérem a magyar gazdasággal kapcsolatban.

(Kádár Béla szerint ugyanakkor a termelőtárcák állapota rendkívül leromlott. Nem tartja öröndetes jelenségnek, hogy tavaly augusztusban nem voltunk hajlandók ösztönzési, serkentési célokra körülbelül 20 milliárd forintot áldozni, ráadásul nem segélyként, hanem különféle erőforrás-átcsoportosításként. Most a költségvetés a jövő évben ennek nyomán a visszaesés miatt 40-50 milliárd forintot ki fog adni munkanélküli-segélyre. Nem ért egyet a 23%-os inflációs céllal, 29%-ot javasol.)

Antall József: Tehát Kádár Béla miniszter úrnak az a véleménye, hogy a 23%-os infláció helyett inkább a 29%-os inflációt tervezzünk, és ehhez a 29%-os inflációhoz kell igazítani mindent, mert a gazdaság gyorsítása stb. a cél. Tehát a gazdasági növekedés érdekében az a véleménye Kádár miniszter úrnak, hogy forró motor elv alapján inkább a 29%-os inflációt vegyük alapul.

(Kádár Béla még megjegyzi, hogy ő a 70 milliárd helyett 85 milliárd hiányig elmenne.)

Antall József: Jó, tehát eddig eljutottunk. Tehát hogy világos legyen, azért csak hogy rögzítsük, tehát Kádár Béla általános, tárcától független álláspontja szerint a magyar gazdaság érdeke az lenne, hogy vállalni kell a 29%-os inflációt és ennek érdekében körülbelül egy megnövelhető deficitet, tehát azon a bizonyos mozgási kereten belül.

(Kádár Béla még azt se tartaná tragikusnak az ország működtetése szempontjából, ha az infláció ugyanakkora lenne, mint ebben az évben.

A vitában többen hozzászólnak.)

Antall József: Akkor a 90-nek szerintem az eddig felszólalók nem mondtak ellent, a 90-et Kádár Béla sem kifogásolta.

(Surányi György megjegyzi, Kádár Béla összesen 110-et mond. Kádár Béla pontosít, hiszen ő 85-öt mondott, de ha úgy számoljuk, mint a Surányi Gyuri, akkor 105. Tehát 10-15 milliárdos mozgásteret kellene hagyni.)

Antall József: Szóval, egy dolog mindenképpen lényeges, hogy olyan helyzet ne álljon elő, hogy ismételtetjük a pénzügyi sikereinket, és összeomlik a gazdaság. Mondjuk, nekem ez lényeges lenne.

(A vitában ismét többen hozzászólnak, köztük Nagy Ferenc József tárca nélküli miniszter, aki javasolja a költségvetés kiadási oldalán történő megtakarításként a gazdagok megadóztatását, valamint az IMF-tárgyalás során valami könnyebbség elérését.)

Kiss Gyula munkaügyi miniszter azt kifogásolja, hogy miután jövőre a leghatékosabb előrejelzés szerint is elérjük a félmillió munkanélkülit, a munkanélküli-segélyre nincs megfelelő összegű forrás beállítva, ami azt jelenti, hogy a Kormány elment a munkanélküliek mögül.)

Antall József: Ennek van persze egy eleme a társadalom részéről, ami egyre inkább az egész munkanélküliség problémájával kapcsolatban felmerül. Sokan felveszik a munkanélküli-segélyt, és a munkanélküli-segély felvétele után kisvállalkozásban, vagy svarcban¹⁸⁹ dolgoznak. Tehát itt felmerült az, hogy a munkanélküliség és a munkanélküli-segély folyamatos nyújtásával kapcsolatban is át kell gondolni az egész kérdést, hogy milyen megszorításokat lehet tenni, hogyan lehet elérni, hogy akik vállalkoznak vagy egyéb helyen egyéb munkát végeznek, ne kapjanak munkanélküli-segélyt. Hogyan tudjuk közmunkára szorítani a munkanélkülieket? Szóval az egész munkanélküli-segély kérdését meg kell vizsgálni, mert ez társadalmi feszültség szempontjából már így is jelentkezik.

¹⁸⁹ Feketén.

(Kiss Gyula szerint a foglalkoztatási törvény módosításával néhány keményet lépünk, a két évből másfél évet csinálunk, vagyis csak másfél évig folyósítunk munkanélküli-segélyt. Északi országokban 8-9 évig is el lehet lenni munkanélküli-segéllyel.)

Antall József: A skandináv példák nem a legjobbak, a szociáldemokrata pártok buknak a gazdagság mellett is. Úgyhogy az egész skandináv jóléti modell nem gazdaság-fejlesztő, és főleg nem itt próbálhatjuk ki.

(A vitában eddig még meg nem szólaló tárcák képviselői is hozzászólnak. Jeszenszky Géza külügyminiszter meg is kérdezi, hogy akkor most tárcaálláspontot is lehet képviselni?)

Antall József: Most a részletekbe ne menjünk bele, nem tudom mi a Kormány véleménye, mert akkor elkezdődik a kör, és akkor most mindenki el fogja mondani, amit úgyis tudunk ebben a pillanatban. Én azt javaslom, hogy most arra koncentráljunk, amit ma el tudunk intézni, mert abban maradtunk, hogy részletekbe nem megyünk bele. Én azt hiszem, abban mindenki egyetért, hogy mindegyik tárcára szükség van. Amit mindenképpen már el kellett volna kezdenünk – és ezt föltétlenül hibának érzem –, a közigazgatás racionalizálása, de nem csak tárcában gondolkodva, hanem az egész magyar államigazgatás vonatkozásában. Sajnos eddig nem volt energiánk rá. Ez a megoldás, amit most a Pénzügyminisztérium javasol, vagyis egy ilyen csökkentés, ez semmiképpen nem fogja megoldani a kérdéseket. Ez egy sematikus megoldás. De nem végeztük el a feladatok fölülvizsgálatát, nem vizsgáltuk meg, hogy a megszűnt feladatok hol jelentkeznek. Biztos, hogy nem arányosan jelentkeznek minden ágazatnál és minden területen. Tehát ez egy alapprobléma, és most ez tulajdonképp a kulcskérdés, tehát az egész magyar államigazgatás, majdnem inkább azt mondanám, hogy irányítás problémája egészében, és hogy tudjuk ezt megoldani, ezt kell felülvizsgálni. Ezt nem mulaszthatjuk el, függetlenül attól, hogy most megint abban a helyzetben vagyunk, hogy a legjobb úton egy kényszerköltségvetés felé haladunk. Na most a mai napon mit tudunk elvégezni és mit kell elvégezni? Az irányelveket és az irányelvekhez szeptember végéig a fő fejezetek számait kell benyújtani a parlamentnek, vagyis azt, amit a jogszabályi rendelkezések előírnak. Szóval az a kérdésem, hogy mit tegyünk, mi a javaslat irányelvek szövegével kapcsolatban. Kérem, hogy Király Péter és Szabó Tamás, ketten most a pénzügyi kormányzat szempontjából próbálják megfogalmazni és feltenni azokat a kérdéseket, amik alapján az irányelvek beadható formába kerülnek, és utána kell döntenünk. Tessék!

(Szabó Tamás önkritikusan bevallja, hogy a Gazdasági Kabinet valóban nem igazán tölti be a szerepét, mert szerinte is ilyen jellegű szakmai vitákat nem a Kormány ülésén kellene

folytatni. Miután azonban törvény által előírt benyújtási határidők vannak, ezért a Kormány kénytelen mégis ezen az ülésén dönteni, de úgy, hogy maradjon azért mozgástér még az egyeztetésekre, vagyis a Kormány fogadja el az irányelvekről szóló határozati javaslatot és a költségvetési fő számokat.

Ezzel kapcsolatban vita alakul ki, van olyan vélemény, mely szerint a Kormány csak a határozati javaslatot terjessze elő, októberben úgyis benyújtásra kerül a költségvetési törvényjavaslat.)

Antall József: Elnézést kérek, amire törvény van, és törvényi kötelezettség van egy többpártrendszerben, milyen alapon lenne elvárható, hogy az ellenzék bármilyen meggondolásból ezt a lehetőséget kihagyja, hogy a törvény megtartására fölhívja a szíves figyelmünket. Sőt. Tehát a törvény meg nem tartása következménnyel járna.

(Király Péter eloszlat egy félreértést. A Kormány előtt lévő határozati javaslat csak a Kormány számára készült, és a költségvetési törvény elkészítéséhez szükséges döntéseket tartalmazza. Irányelveként nem ez, hanem egy jóval lazább szöveg kerülne a parlament elé.

Ezzel még nagyobb vitát vált ki, mert számonkérlik, hogy az a szöveg miért nem készült el, és hogy egyáltalán a gazdasági miniszterek, különösen a pénzügyminiszter külföldi útja miatt mikor készülhet el?)

Antall József: Ennek a lényege az, hogy el kell készülnie ennek az anyagnak. Kérdésem az, el tudják-e készíteni ezt az anyagot legalább egy változatban hétfőre, amelyik beadható a parlamentbe? Tehát most nem a háttéranyagot, hanem effektíve azt az anyagot, amit be kell adni, abban az előírt formában, az Országgyűlésnek. Most azon belül a számok változhatnak, az a vita tárgya. De egyébként végleges formában, ahogy le kell tenni. Ez el tud készülni?

(A Pénzügyminisztérium két államtitkára kijelenti, hogy mindent elkövetnek ezért.)

Antall József: Tehát azt a szöveget, ami most az itt elhangzottak alapján, a módosításokkal együtt, végleges formában elkészült szöveg, ami tartalmazza az egyes vég-számokat is, és akkor már azon legyen a vita, de ott módosítások még lehetségesek. Tehát, ami viszont nem kell, itt a mellékletekre és egyebekre gondolok, amiket nem akarunk a parlamentbe beadni, azokat nyilvánvalóan el kell hagyni a szövegből. Tehát arról beszélek, hogy egy változat készüljön el, amit egy kísérőlevéllel át lehet küldeni az Országgyűlésnek. Természetesen ez egy tervezet lesz, és azon még változtathat a Gazdasági Kabinet a javaslatok alapján, és az államtitkári értekezlet is

még egyszer nézze meg. Ezt a változatot meg lehet-e csinálni hétfő reggelre? Ha igen, akkor hétfő reggel kellene a Gazdasági Kabinetnek megtárgyalnia.

(Néhányan jelzik, hogy hétfőn nem lesznek itthon.)

Antall József: Ha nem vagytok jelen, akkor az egész, a Kormány gazdaságpolitikai koordinációja azért nem működik, mert a Gazdasági Kabinet nem működik miniszteri szinten, mondjuk ki. Sajnos ezt már 77-szer kimondtuk. Lehetnek szakértők, akik előkészítik, vagy szakértői bizottságok, de a gazdasági stratégiát felelős minisztereknek kell a Gazdasági Kabinetben eldönteni, az állandó tagoknak és a meghívottaknak. Mindenki mindig küzd azért, hogy résztvevője legyen a Kabinetnek, jelentkeznek mindenki, hogy részt akar venni a Kabinetben, és utána küld maga helyett egy főosztályvezetőt. Ez a kialakult kurzus. Ezért nem jutunk előbbre. Vannak kérdések, ahol nem elegendő a szakértői jelenlét, mert gazdaságpolitikai döntéseket kell hozni. Tehát akkor hétfő helyett vasárnap délután 5 óra? Tehát akkor elkészül ez az anyag, és vasárnap reggel megkapják az érintettek. Kik vesznek részt rajta? Tehát a pénzügyminiszter, a Gazdasági Kabinet titkára, a Pénzügyminisztérium közigazgatási államtitkára, gondolom, részt akar venni. A Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumából a miniszter, ipari miniszter, ki még? A Nemzeti Bank elnöke, Botos Katalin. Csepi Lajos, tessék? Tehát elkészül egy olyan anyag, ami már imitálja azt, amit a parlament asztalára kell tenni. Na most utána megtárgyalja vasárnap a Gazdasági Kabinet, amikor itthon tartózkodnak egyszerre a miniszterek. Utána kedden megtárgyalja még a közigazgatási államtitkári értekezlet, hogy a minisztériumok szakmai vezetői is, vagyis a közigazgatási vezetői is még egyszer áttekintsék, és utána jövő csütörtökön pedig a Kormány, de ennek akkor már fejbólintás állapotában kell lenni. Utána pénteken az asztalra kell tenni a parlamentben. Akkor ebben maradunk.

1991. szeptember 26-i kormányülés

Napirenden kívül Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter tájékoztatja a Kormányt, hogy az Ideiglenes Vagyongpolitikai Irányelvek¹⁹⁰ hatálya szeptember 30-ával lejár, de az új Irányelvek szeptember 30-áig nem lesznek parlamenti határozat formájában hatályosak. Néhány hét, 1-3 hét interregnum vagy ex lex állapot következne be, ezért azt

¹⁹⁰ 12/1991. (III. 5.) OGY határozat az 1990. évi Ideiglenes Vagyongpolitikai Irányelvekről szóló 20/1990. (III. 12.) OGY határozatot módosító 92/1990. (XII. 29.) OGY határozat módosításáról.

kéri, hogy a Kormány tegyen javaslatot az Országgyűlésnek, hogy az új Vagyonpolitikai Irányelvek elfogadásáig hosszabbítsa meg az ideiglenes irányelvek hatályát. Amennyiben a Házbizottság úgy látná, hogy a hatályos törvények mellett a privátizációt ez alatt a 2-4 hét alatt a hatályos irányelvek nélkül is lehet folytatni, és ebben nem lát aggályt, akkor a Kormány ebbe is belemehetne.)

Antall József: Azt javaslom, hogy az első utat válasszuk, mert semmiféle lehetőséget ne adjunk arra, hogy akár utólag, vagy akár most, ezt az interregnumot és átmeneti időt valamilyen szempontból támadhassák. Jelen politikai erőviszonyok, szituációk és személyek ismeretében azt javaslom, hogy nagyon ragaszkodni kell minden formális jogi követelményhez. Ez vonatkozik a világkiállítási törvényjavaslat tervezetére is. Semmilyen formális hibát nem szabad elkövetni, vagy formális hiányt hagyni, mert józan észre nem lehet számítani. Már sokszor idéztem, „ahol az befejeződik, ott kezdődik a jog”. 3 órákor van a házbizottsági ülés. Ott írásban ezt a kérést átadja Horváth Balázs mint a Kormány álláspontját, hogy kéri a meghosszabbítását a Vagyonpolitikai Irányelveknek. Amikor az új hatályba lép, addig meghosszabbítja a régi hatályát az Országgyűlés.

Újból az 1992. évi állami költségvetés irányelveivel kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter tájékoztatja a Kormányt, hogy az 1992. évi állami költségvetés irányelveit az előző kormányülés állásfoglalásának megfelelően átdolgozták, és azt megtárgyalta a Gazdasági Kabinet. A legfontosabb állásfoglalás az volt, hogy 60-80 milliárd forint lehet a költségvetés hiánya. Az anyagban szereplő mérleg 70 milliárd forintra van beállítva. A 10 milliárd forintos tartalék felosztásáról a Gazdasági Kabinet nem kívánt dönteni, mert nem tartja magát illetékesnek abban. Itt három minisztériumról van szó, az oktatás, a védelem és a népjólét igényei tartoznak ide, amely összesen 17 milliárd forint igény a 10 milliárd forintos tartalékkal szemben.)

Antall József: Most kétféle lehetőség van. Vagy a három tárca az igényeit idehozza, és a 10 milliárd forinton belül megosztóznak, vagy pedig, hogy katonai példánál maradjak, Kennedyhez bevitte a három fegyvernem a költségvetést. Összesen annyi volt a költségvetési keret, amennyit egy-egy fegyvernem kért Kennedytől. A szárazföldi hadsereg bebizonyította, hogy most csak a szárazföldi hadseregnek van értelme, mert nem lesz harmadik világháború, csak helyi háború. A tengerészet bebizonyította, hogy ők, akik állandó mozgásban vannak egy nukleáris korszakban, csak ők a fontosak, és a légierő is smafu, mert azt lelövik. A légierő bebizonyította, hogy

csak ők a fontosak, egy háború esetén csak ők maradnak meg. Kennedy azt mondta, hogy osszák háromfelé az összeget, és jó napot kívánt. Tehát, ha így kerül ide elénk, akkor a Kormány ezt fogja mondani, a többi miniszter nevében is beszélek, azt hiszem. Erre nem tudunk mit mondani. Tehát én azt kérem, hogy a három miniszter próbáljon azért valamit a Kormány elé hozni, valamilyen reális arányt kialakítani ebből, mert különben egy mechanikus döntés lesz, ami ésszerűtlen. Tehát, ha tudjuk azt, hogy 10 milliárd forint van, akkor tessék a 10 milliárd forinton belül valamilyen érvek alapján megosztózni, és ezt a Kormány elé hozni. Ehhez a pénzügyminiszter adjon tanácsot. Különben egy mechanikus megosztásos politikai döntés születik.

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter bár egyetért az elkészült irányelvek parlament elé terjesztésével, de azért felsorolja, hogy a tárcájának milyen költségvetési igényei nem lettek figyelembe véve.)

Antall József: Én szeretnék viszont közbeszólni. Elnézést kérek. Mert itt az irányelvek megtárgyalásáról van szó. Ha most a mai minisztertanácson minden részletkérdésre kitérünk, és minden miniszter elmondja újra a részleteket, akkor tévesen vagyok tájékoztatva a Gazdasági Kabinet és az államtitkári értekezletnek az állásfoglalásairól.

(Siklós Csaba közbeszól, hogy ő nem tagja a Gazdasági Kabinetnek, ezért kénytelen ezeket valahol, mégpedig itt elmondani.)

Antall József: De ezt a valahol elmondást, ezt a minisztertanácson nem tudjuk minden esetben biztosítani. Az nem megy, hogy az előkészítés után, akár csak a jegyzőkönyv részére a miniszterek elmondják még egyszer azt, amiben megállapodtunk. Erre idő sincs, ráadásul akkor ez egyszerűen egy láncreakciót vált ki, mert ha a tarifaárakat most részletezni kezdünk, akkor kötelessége lesz a közoktatásügyi miniszternek elmondani az óvodai ebédhozzájárulást. Most, jelen pillanatban a költségvetési irányelvek jóváhagyásáról van szó. A Kormány megállapodott abban, hogy bizonyos sarokszámok vannak, elvi kérdések vannak, ebben a kérdésben államtitkári értekezlet és a Gazdasági Kabinet ülése megvolt. Tehát nem tudjuk tolerálni a minisztertanács napirendjének ilyen értelmezését, hogy itt a részletekbe most menjünk bele, amikor az irányelvekről van szó. Ha ezt most a közlekedési miniszter ilyen részletességgel elmondja, akkor mindenki el fogja külön-külön mondani. De erre nincs lehetőség.

(Kajdi József, a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára ismerteti a közigazgatási államtitkári értekezlet állásfoglalását, miszerint az anyag csak úgy kezelhető, hogy

csütörtökig közvetlenül négy szemközt az egyes tárcák még egyeztetnek a Pénzügyminisztériummal, hiszen más tárcák nem dönthetnek az egyes tárcák igényeiről, és a Pénzügyminisztérium az egyeztetés eredményéről, vagy eredménytelenségéről fog most beszámolni.)

Antall József: Ez az alapkérdés. Ha az államtitkári értekezlet hoz egy ilyen állásfoglalást, az államtitkároknak meg kellett volna ezt beszélni akkor a pénzügyi államtitkárral. Itt csak arról lehet beszélni, ami politikai döntés jellegű. Azt, hogy itt minden tárca most elmondja, hogy bebizonyítsák a miniszterek, hogy harcolnak a tárcájukért, ami egyébként természetes, hogy harcolnak. De hogy ilyen tiszteletkörkört fussunk most ezek után, és mindenki kötelezőnek érezze a megszólalást, ebben ez a probléma. Ha ez nincs egyeztetve, akkor most mindenki el fogja mondani a maga bánatát, és ettől nem fogunk előre haladni. Ezért állapítottuk meg azt, hogy most csak irányelvekről beszélünk, és miután ezt akarjuk megértetni a Házbizottsággal is, akkor legalább a Kormányon belül értsük ezt meg. A másik dolog, hogy a múltkor abban állapodtunk meg, hogy most az irányelvekről tárgyalunk, ezt követően pedig azt a metodikát állapítottuk meg, hogy az anyagot először az államtitkári értekezlet, majd Gazdasági Kabinet tárgyalja meg, és kétoldalú megbeszélések történnek a Pénzügyminisztériummal. Ezek után nem lehet, hogy most megint elkezdjük előlről a vitát, ahogy szokott lenni. Tehát ebben a szellemben adom vissza a szót a közlekedési miniszternek, hogy van-e ebben a megvilágításban még mondanivalója?

(Siklós Csaba kicsit nehezményezi, hogy nem tud tovább érvelni a tárcája kapcsán.

Ezt követően még több miniszter és államtitkár is hosszan ismerteti, hogy a tárcájuk milyen költségvetési igénye nem lett figyelembe véve az anyag összeállításánál.)

Antall József: Köszönöm. Még egyszer szeretném elmondani, tehát az irányelveknél maradván, és miután ez nélkülözhetetlen, természetesen el kell mondani a minisztertanácson: a Kormány működésének a mechanizmusában van a hiba. Ezek a kérdések az államtitkári értekezleten kell, hogy felvetődjenek, és Rolek Ferenc állásfoglalására már Király Péternek ott kellett volna rögtön reagálnia, és ott kellett volna már egyeztetni, nem pedig ebben a formában idejönni. Ez az első hiba. A második, hogy jogos, valós, gazdaságpolitikai és szociálpolitikai kérdések vetődtek fel. Ezeket viszont a Gazdasági Kabinetben kellett volna megtárgyalni. A Gazdasági Kabinet nem megfelelően működik, ha a Gazdasági Kabinetben nem tárgyalják meg ezeket, hiszen itt olyan kérdések merülnek fel, amit ott kell megtárgyalni, és ott kell döntésekre jutni. Tehát ez egy lehetetlen dolog. Vagy egyik helyen, vagy másik

helyen van hiba. De ez így nem jó. Nem működőképes akkor a Kormány, és ezek a kétlépcsős megoldások nem töltik be funkciójukat, ha ugyanazt mondjuk itt is el. Tehát itt tulajdonképpen abba az irányba kell menni, hogy az államtitkári értekezletnek az összegezését Kajdi államtitkárnak kell elmondani, hogy milyen pontok azok, ahol nem sikerült megegyezni. De az lehetetlen dolog, hogy megtárgyalják, végigvesszik, és utána akkor a kérdések nyitottan újra idekerülnek a Minisztertanács elé. Ugyanez vonatkozik a Gazdasági Kabinetre. A Gazdasági Kabinetben ilyeneket elő kell készíteni akár szakértői szinten, és a gazdasági minisztereknek döntést kell hozniuk. Egyébként ilyen esetben igenis a közlekedési minisztert is meg kell hívni, vagy a munkaügyi minisztert is, és ott ezeket előttük kell tárgyalni. Most ezt azért mondom el, hogy ha már itt vagyunk az irányelveknél, hogy ha a konkrét költségvetési tárgyalásoknál ugyanígy fogunk haladni, akkor működésképtelen lesz így a Kormány. Tehát én kérem, hogy ezt szíveskedjenek figyelembe venni, hogy igenis a közgazdasági államtitkárok felelősek személyükben azért, hogy ezek a kérdések a költségvetésnél már egyeztetve kerüljenek előterjesztésre, amiért a Gazdasági Kabinet is felelős. A Gazdasági Kabinet elnökét pedig arra kérem, hogy hívja meg azokat a minisztereket, akik itt a gazdaságpolitikai stratégia kialakításában hozzászólnak, hogy ne itt kelljen nekik elmondani, mert ez akkor nem működőképes.

(Pungor Ernő tárca nélküli miniszter szerint miután most a nemzetközi együttműködésünk végre jelentősen nőnek, egy sereg kiadással járnak, az a véleménye, hogy legalább egy pontban ennek szerepelni kell a költségvetési előirányzatoknál.)

Antall József: Ezt az irányelvekben? A megnövekedett nemzetközi együttműködési költségek szerepeltetésének igen, van értelme, mert ez nem csak külügyminisztériumi és nem csak a gazdasági, külgazdasági minisztériumi, hanem az egész kormányzatot érintő kérdés. Nincs olyan tárca jóformán, amelyiket ez ne terhelne. Úgyhogy ezt köszönöm, ennek az irányelvekben benne kell lennie. Tessék még tovább az irányelvekhez.

(Még többen hozzászólnak, köztük Für Lajos honvédelmi miniszter is, aki a honvédség működőképesége érdekében kéri, hogy a honvédségnél legalább azt a színvonalat tudjuk megteremteni a következő évben is, mint amire az idén kényszerültünk.)

Antall József: A honvédelmi miniszter úr nem volt itt az elején, ahol azt kértem, hogy most az irányelveknél, tehát nem a végleges költségvetésnél, hanem az irányelveknél szükséges számokról legyen csak szó, itt kíséreljük meg a megállapodást. Ezen az alapon most van egy kiinduló sarokpont, amit a honvédelmi miniszter

elmondott, nyilván a közoktatásügyi és a népjóléti tárcának is van valamilyen javaslata, és akkor eljutunk oda, hogy a Kormány nem fog tudni ebben dönteni, ami után nem marad más, mint egy mechanikusan elosztás. Azt hiszem, nem kell bizonyítani a honvédelmi tárcának és ezeknek a fegyveres erőknek a fontosságát. Egyet viszont tudni kell, magát a koncepciót, hogy milyen honvédséget akarunk, milyen elhelyezéssel, milyen fegyvernemeket, ezeket viszont nagyon szakszerűen kell meghatározni. Az új védelmi doktrínának megfelelően gyorsan reagáló olyan honvédségre, olyan hadkiegészítési rendszerre, és olyan területvédelemre van szükség, amely alkalmas egy instabilizálódó térségben kommandóakciók, gerillaakciók és egyáltalán ilyen egyéb akcióknak a kivédésére. Magyarul légierő, helikopteres alakulatok, gyors hadtest. Mondjuk ki azt, hogy nukleáris háború esetén tényleg csak a lepedő marad.

(További hozzászólások hangoznak el, köztük Király Péteré is, aki elmondja, hogy a szociálpolitikai juttatások ma az önkormányzatoknál vannak, de az önkormányzatok nem szívesen látják el a szociálpolitikai feladatokat, a szociálpolitikai jellegű segélyeknek a szétosztását. A Népjóléti Minisztérium sem tud igazából ezekkel megfelelő hatékonysággal foglalkozni, nem tudja megfelelő hatékonysággal eljuttatni ezeket a forrásokat. Ugyanakkor a társadalombiztosításnak egy kiépült intézményi rendszere van, amely területileg is él és létezik, és bizonyos szociálpolitikai pénzeknek a folyósítását ő végzi. Meg kell vizsgálni, hogyan lehet a központi szociálpolitikai juttatásoknak a leosztását bizonyos mértékig visszavonni az önkormányzatoktól és a kormányzat kezébe venni, ebben milyen szerepet tudnak a társadalombiztosítási igazgatóságok vállalni.)

Antall József: Egyet szeretnék megjegyezni. A mai jogrendszerbe illesztve a szociálpolitikának és a szociális gondoskodásnak az a része, ami a szegényellátást jelentette – a régi terminológia szerint –, községi feladat volt mindenkor. Tehát az a közvetlen segélyezés, az a régi magyar közigazgatási jogban is községi feladatkör volt. Nem emlékszem már pontosan, de az 1870-es évektől megfogalmazta egy akkori törvény. Tehát ez mindenkor önkormányzati és községi feladat volt, ezen változtatni nehéz. Ezért a szociálpolitikai intézkedésekben és az új jogszabályokban a szociálpolitikai felügyeleti rendszer is e szerint alakul. Tehát amikor az állami központi szándék és reformpolitika érvényesül, onnantól kezdve ez is a felügyeleti rendszeren keresztül valósul meg. Tehát ezért, amit Surján miniszter úr mond, azzal én egyetértek, hogy ehhez hozzájárulni így nagyon hátrányos lehetne, mert egyrészt felmenti az önkormányzatokat, másrészt sérti is őket. Úgyhogy ezt kell kidolgozni, hogy mi a felügyeleti és mi az elosztási lehetőség, de az önkormányzatoktól ezt elvenni nem is lehet, az elvétel jogszerűtlen is lenne, és semmiféle érv ezt nem támasztaná alá. Most ehhez a társadalombiztosítás hozzáigazítása az egy külön kérdés, hogy milyen

mechanizmust lehet arra találni, hogy a társadalombiztosítás közvetlenül tudja ezt ellátni. Ez a kérdés. Ezt kell kidolgozni, de így, az önkormányzat és a községi elv sérelme nélkül. Forrás az kettős, vagy az állami költségvetés közvetlenül, vagy a társadalombiztosítás. Ez a kérdés.

(Surján László népjóléti miniszter megjegyzi, hogy az időközi választáson győztes Kupa Mihálynak országgyűlési képviselőként¹⁹¹ módjában lesz befolyásolni a területén lévő önkormányzatot racionális irányba való működésre.)

Antall József: Hát azt hiszem, hogy ennél emelkedettebb pillanatot nem találhatok arra, hogy megszüntessem a vitát. A szegényügyre csak annyit, hogy azt történeti értelemben jegyeztem meg, ma ezt a szót nem is használjuk ebben a formában. Ez volt régen a hivatalos elnevezés, a szegényellátás. Megjegyzésem arra vonatkozott, hogy a szegényellátás községi feladat volt. Akkor az irányelvek elfogadását elvileg a Kormány most betervezhető állapotban lévőnek tekinti. Sarokszámoknál szükséges-e még a számoknak egyeztetése? Úgy gondolom, hogy igen, mivel például a Nemzeti Kisebbségi Hivatalnál¹⁹² is szó volt erről. Van-e máshol még ilyen egyeztetésre váró kérdés? Tessék.

(Valaki megjegyzi, hogy a Kárpótlási Hivatal.)

Antall József: Akkor az a kérésem, hogy azt még számszerűségi szempontból pontosítsák, és akkor pénzügyminiszter úr viszont, gondolom – miután ezt hétfőn betervezzük, ezért akkor ahhoz számított egy hét múlva –, számíthat az expozé elmondására. Az expozéban érdemes egy kis rugalmasságot sugallni, arra rámutatni, hogy ez a stratégia kerete. Még egyszer, tehát, akkor ebben a formában, a még hiányzó végszámok pontosításával a Kormány jóváhagyja az Irányelveket. Köszönöm.

¹⁹¹ Szerencsen (Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye) 1991. augusztus 11-én és 1991. szeptember 15-én tartottak kétfordulós időközi választásokat a Németh Miklós független képviselő lemondásával megüresedett parlamenti hely betöltésére. Az első forduló érvénytelen volt, mert azon csak a szavazópolgárok 17%-a vett részt. A második fordulót az MDF támogatásával induló független Kupa Mihály nyerte meg a szavazatok 56%-ával.

¹⁹² A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elődje a Németh-kormány által létrehozott Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégium, illetve Titkárság, amely Tabajdi Csaba miniszterhelyettes vezetésével, Pozsgay Imre felügyelete alatt a kormány tanácsadó szerve volt. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal 1990. augusztus 30-án a 34/1990. (VIII. 30.) kormányrendelettel jött létre mint országos hatáskörű, önálló államigazgatási szerv, amely az igazságügy-miniszter felügyelete alatt működött. A hivatal elnökét – az igazságügy-miniszter javaslatára – a miniszterelnök nevezte ki. Elnöke 1990 és 1995 között Wolfart János volt.

1991. október 31-i kormányülés

Különfélék között az Útalap forrásainak 1991. évi bővítésével kapcsolatban.

(Rajkai Zsolt, a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium politikai államtitkára emlékezteti a Kormányt arra, hogy az Útalap nagyon rosszul áll, megpróbálják megkeresni a lehetőségeket. A termelők és a forgalmazók lejjebb vitték a saját bevételeiket, de az elemzések szerint eljutottak arra a határra, hogy igazából ők már nem tudnak további engedményeket tenni. Az OKGT, amelyik miniszteri biztos irányítása alatt állt, átalakult részvénytársasággá, nemzetközi összetételű igazgatónanáccsal, amely úgy határozott, hogy meg kell emelni a benzinárakat 2 forinttal, a gázolaj árát 3 forinttal és a háztartási tüzelőolaj árát 1,50-nel. Miután a részvénytársaság állami többségű, ezért mint tulajdonos, még természetesen be lehet szólni ebbe a döntésbe, de ha a tulajdonos nem vétőzik, akkor ők ezt életbe léptetik november elején. Ő javasolja az áremelés elfogadását, valamint, ha a politika el bírja viselni az áremelést, akkor szerinte célszerű azt most azonnal megtenni, mert most van némi indok, amit a közember is megért, a jugoszláviai polgárháború, a gáz- és olajvezeték lezárása stb.

Több hozzászólást követően.)

Antall József: Mivel állami vállalatról van szó, ezért fel kell hívni a figyelmüket, ha már piaci körülmények között vállalatként működnek, akkor ennek megfelelően épít-sék fel az egész propagandájukat arra, hogy ezt bejelentsék. Ehhez csináljanak televízió-műsort, és magyarázzák meg. Legyen érvrendszer az Adria-olajvezetéktől¹⁹³ kezdve, a jugoszlávokra kenjék rá, a közel-keleti helyzetre, mit tudom én, mire ken-jék rá. Mondjanak, amit akarnak, például szovjetkrízis. Tehát legyen felépített alapja ennek tényyszerűségben és politikai érvrendszerben egyaránt. Ez az egyik, és népsze-rűsítsék csecsemőkkel. A másik dolog pedig az Útalap. A közlekedési tárca csinál-tasson előtte híradót, legyen tengelytörés az autókkal, hogy mennyit spórol meg, találjatok ki statisztikákat, hogy mennyit fizet az állampolgár a gumitönkretétellel, mennyi autó megy tönkre.

(Rajkai Zsolt szerint 12 milliárdot jelent csak az autójavítás és az alkatrészbeszerzés.)

¹⁹³ Az Adria-kőolajvezeték (horvátul: Jadranski naftovod) az 1974-ben aláírt egyezmény értelmében 1978-ra épült meg. A 10 millió tonna kapacitású vezeték a Krk szigetén lévő Omišalj kikötőből a Százhalombattán lévő Dunai Finomítóba a tengeri úton szállított olajat továbbítja Magyarországra, Szlovákia és Csehország számára. A délszláv háború időszakában az üzemeltetése szünetelt.

Antall József: Ne csak úgy, hogy egyszerre, minden nélkül történjen meg a bejelentés, hanem legyen felépítve a televízióban képileg is. Szervezzétek meg! Ehhez jegyzem meg, hogy ha egy ilyen dolog jön, még egyszer ilyen dolgot nem lehet csak bejelenteni, ezt nem lehet megcsinálni. A tárca felelőssége, hogy szakmailag jól elő legyen készítve. Viszont, ha nincs politikailag megfelelően előkészítve és eladva, az már kormányzati felelősség.

(Rajkai Zsolt megjegyzi, hogy jön a tél, amikor még tovább romlik az utak állapota.)

Antall József: Jó, én nem PR-szakértőként kívánok ehhez hozzászólni, ezt nektek kell felépíteni, nektek kell előkészíteni. Ezt nem lehet minden nélkül bejelenteni. Amikor be akarjátok jelenteni, sajtótájékoztatót kell tartani, de nem is a kormány-szóvivő által, hanem ezt a tárcának kell megtenni. Most még egyet szeretnék mindjárt itt megjegyezni, azon túl, hogy ezt kellően elő kell készíteni. Az ilyen árbejelentéseket, vagy hasonló, a kormányzat egészét érintő tevékenységet, minisztériumi bejelentéseket azért előzetesen koordinálni, egyeztetni kell. Például a közlekedési tárca teljesen feleslegesen jelentette be a jövő évben esedékes áremelést.¹⁹⁴ 5 hónappal korábban az izgató vagy más ajzószeret nem kell előre bejelenteni a társadalomnak.

(Rajkai Zsolt elismeri, hogy ez mélységes hiba volt.)

Antall József: Fél évvel korábban, szóval ilyet nem lehet. Állapodjunk meg abban, hogy a Kormány és az ehhez kapcsolódó kör egyeztesse az ilyen bejelentéseket. Ez vonatkozik adott esetben a bank részére is, ha olyan intézkedést kíván bejelenteni. Nem lehet, hogy egyik pillanatban eszébe jut az egyik tárcának, hogy bejelentsen egy ilyet. Azért ennek a hatásmechanizmusát mégiscsak végig kell gondolni. Akkor csináltassatok erről egy híradást, legsürgősebben menjen ki egy ilyen stáb, és adják le a híradóknak. Legyen kimutatható, hogy mit nem tudtok kifizetni ebben az esetben, konkrétan, hogy most csak erre az útszakaszra futja, mondjuk, Győrtől eddig a szakaszig. Ezt tényleg fel kell konkrétan építeni. Végezetül, kérem még egyszer, most az elvi részét mondom, minden ilyen központi hatású bejelentést koordináljunk.

¹⁹⁴ Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter 1991. október 9-én jelentette be, hogy a tárca tervei szerint 1992-ben a távolsági autóbuszjáratoknál és a vasútnál az emelés mértéke elérheti a huszonöt százalékot, a postai szolgáltatásoknál a negyven százalékot, míg a víz- és csatornadíjak esetében a negyven-ötven százalékot. Azt is bejelentette, hogy az Útalap módosításával a tárca hozzávetőlegesen négy milliárd forintos pluszbevétellel számol, melyet a benzin árának egy-, a gázolaj árának pedig kétforintos növelésével kíván elérni. (Drasztikus áremelések. *Kurír*, 1991. október 10. 1.)

Még egyszer ilyen ár- és egyéb bejelentéseket nem lehet külön-külön tenni. Akkor ezt lezártuk. Ellenvélemény ebben nincsen, csak belenyugvás van.

1991. november 7-i kormányülés

Külföldiek között a forint konvertibilis valutákkal¹⁹⁵ szembeni árfolyamának módosításával kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter tájékoztatja a Kormányt, hogy a Gazdasági Kabinet a héten egy szűk körű ülést tartott, aminek az volt a témája, hogy leértékeljük-e a forintot, és ha igen, akkor milyen mértékben. A leértékelést az ország pénzügyi helyzete, külső fizetési helyzete, valamint a fekete és a hivatalos árfolyamok alakulása önmagában nem indokolja, mert az ország helyzete elég jó. Azonban indokolja az, hogy a belső áremelkedések és az exportterületeinken bekövetkezett áremelkedések között igen jelentős olló alakult ki, ami nyilvánvalóan hátrányos a magyar exportőrök számára. Indokolja, hogy reményeink szerint január 1-jétől vagy '92-től az Európai Gazdasági Közösség társult tagjai leszünk, és egy újabb piaci lehetőség nyílik meg a magyar gazdaság előtt, ideértve az EFTA-országokkal¹⁹⁶ kötendő szerződést is. Nem ártana, hogy a kemény versenyhelyzetben lévő magyar exportőrök ezzel a leértékeléssel egy kis segítséghez jutnának. Végül indokolja az is, hogy a belső piac az importliberalizálással teljes mértékben ki van téve a nemzetközi versenynek.

Többen egyetértően hozzászólnak, kivéve Nagy Ferenc József tárca nélküli minisztert, aki felveti, hogy ezt megmagyarázni a társadalomnak, a bérből és a fizetésből élőknek, hogy 5,8%-kal kevesebbet ér a fizetésük.)

Antall József: Tessék, van még hozzászólás? Az egyik kérdésem, hogy a Gazdasági Kabinet ülésén Kádár Béla jelen volt? Mivel nincs kétségem, hogy a külgazdasági tárca támogatja a forintleértékelést. A másik kérdés, hogy a lakossággal kapcsolatos indokok, amit Nagy Ferenc felvetett, ennek az indokolását kérem.

¹⁹⁵ A konvertibilis valuta a nemzetközi pénzpiacon elméletileg bárhol, bármely valutára átváltható valuta.

¹⁹⁶ Az EFTA, European Free Trade Association (Európai Szabadkereskedelmi Társulás) 1960. január 4-én jött létre. Eredetileg hét tagállama volt: Ausztria, Dánia, az Egyesült Királyság, Norvégia, Portugália, Svájc és Svédország. 1961-ben az EFTA társult tagja lett Finnország, 1970-ben Izland, majd 1991-ben Liechtenstein. 1973-ban az Egyesült Királyság és Dánia, 1986-ban Portugália, 1995-ben Ausztria, Finnország és Svédország is kivált az EFTA-ból. Jelenleg négy tagja van: Izland, Liechtenstein, Norvégia és Svájc.

(Botos Katalin tárca nélküli miniszter elmondja, hogy a pénzügyi helyzet valóban ezt nem indokolja, sőt inkább felértékelést indokol, ha egyszer a pénz dölgivel jön be. De a magyar iparnak és külkereskedelemnek a versenyképesség szempontjából erre égető szüksége van, ezért volt egyhangú a döntés a leértékelést illetően.)

Antall József: Most ezzel egyetértek, mindnyájan számítottunk rá, hogy ez be fog következni. A dolog természeténél fogva ezt csak így lehet megtenni, hirtelen, egyik pillanatról a másikra. De azzal is egyetértek, amire Nagy Ferenc felhívta a figyelmet, hogy a lakossággal ezt nagyon meg kell tudni értetni. Tessék.

(Surányi György, a Magyar Nemzeti bank elnöke megnyugtatóan elmondja, hogy a leértékelés nem jelenti azt, hogy valakinek máról holnapra 5,8%-kal kevesebbet ér a pénze. Akkor ér kevesebbet a pénze, ha devizát vagy valutát óhajt ezen vásárolni. A belföldi árszint nem ugrik azonnal 5,8%-ot, bár tagadhatatlanul lesz inflációs hatása. Ugyanakkor a lakosság nemcsak fogyasztó, hanem munkavállaló, és munkavállalóként ez több exportot, következésképpen több munkaalkalmat eredményez.)

Antall József: Van-e valamilyen gazdaságpolitikai elképzelése a Gazdasági Kabinetnek, vagy van-e valamilyen gazdasági, gazdaságpolitikai tartaléka, amit – katonai nyelven – be tudna most vetni annak érdekében, hogy az infláció hirtelen emelését, vagy erre való törekvést meg tudja akadályozni, azon kívül, hogy egy szónoklatot mondunk? Milyen eszköz van arra, hogy egy ilyen inflációs hatást, mint amit ez kivált, valamilyen ellenlépéssel ellensúlyozzunk? Gazdaságpolitikai szempontból készültek-e erre elgondolások, van-e valamilyen ötlet, milyen területen jelentkezik ez az inflációs hatás, és azzal szemben van-e valami, amit be lehet dobni? Készült-e erre vagy nem a Gazdasági Kabinet?

(Kupa Mihály válaszol, miszerint nem készült, mert nem tartják szükségesnek, ugyanis a magyar gazdaságban keresleti-kínálati egyensúly alakult ki, mindenekelőtt a fogyasztási piacon. Tehát nem tudják áthárítani egy az egyben az áremelkedéseket.)

Antall József: Csak megkérdezem, hogy megnyugtathatjuk-e magunkat és a társadalmat, hogy ez közvetlen inflációs hatással most nem jár ilyen hirtelen, mert a kínálat-kereslet viszonylatában van arra lehetőség és esély, van annyi árufölösleg, hogy ez kiegyenlíti egymást ebben a pillanatban?

*(Kupa Mihály kijelenti, hogy igen, ez a felfogás.
Még többen hozzászólnak.)*

Antall József: Akkor már csak két kérdésem van, már nem tartalmi, hanem az intézkedés eladása érdekében. Az egyik dolog, hogy az érvrendszerben, mivel úgys elemezné a sajtó a kereskedelmi fizetési mérleg stb. kérdését. Tehát ezt vegyük bele. Vegyük bele az érvrendszerbe, mondjuk ki, nem kell, hogy más mondja ki. A másik, ennek a munkahelyteremtő stb. hatását is ki kell emelni. Magyarul, két olyan érvrendszert kell kidolgozni, az egyik, ami egyértelműen szól a közgazdászszakmának, az elemzőknek, a külföldnek, hiszen ezt azért értékelni fogja a külföld, és világos, hogy reagálni fognak, és különböző oldalakról fogják kritizálni, vagy pedig legalábbis véleményt formálni róla. Tehát nagyon fontos, hogy ez az ország stabilitása, pénzügyi-gazdasági helyzete szempontjából megfelelően legyen tálalva a világ számára, a külföldi gazdasági tudósítók számára. A másik pedig a magyar közvélemény. A magyar közvélemény részére is el kell ezt adni. És ehhez itt jön a kérdésem. Nagyon fontos lenne egy bizonyos egységnek a reprezentálása. Annak a megoldása, hogy ezt a kérdést úgy kellene bejelenteni, hogy Kupa Mihály, Kádár Béla és Surányi György egyszerre üljenek hárman ki, és együtt mondják el. Meg lehet-e technikailag oldani a mai nap folyamán ezt, mert ez a közvélemény és a külföld számára egyaránt egy fontos jelzés lenne. Ezzel, ha most hárman jelentkeznék, ez jelentene valamit.

(Kupa Mihály bejelenti, hogy a tervek szerint fél 3-kor lenne erről egy tájékoztató. Reméli, hogy Kádár úr is megérkezik addig.)

Antall József: Elment a bajor miniszterelnökkel¹⁹⁷ a Kamarába. Én tehát azt szeretném, hogy fél 3-kor úgy kerüljön bejelentésre, hogy így hárman jelentenék be. Addig jól ki kell dolgozni ennek az érvrendszerét, és esetleg a külföldi sajtó részére is összeállíttatni egy nyilatkozatot. Ezt a nyilatkozatot is meg kell csinálni, és azzal így hárman adnátok el. Mondjuk, ebben fontos lenne világossá tenni, hogy itt miről van szó. Ez egyébként a mezőgazdaságot is érintené. Hát akkor ebben megállapodtunk, és Kádár Béla bőrére is megalkudtunk most. Ő a továbbiakban, tudtommal, nincs a bajor programban. Akkor fél 3-kor hol lesz ez a bejelentés? Itt a 66-os teremben – gondolom –, nem? Akkor szervezzék meg, hogy ott legyen, és akkor hárman, kérem, hogy üljenek oda, és televízió, rádió stb. adják ezt le, így jelentsék be. Ezzel a tartalmi és ezzel a prezentálási formával együtt kérem a Kormány jóváhagyását a döntéshez.

¹⁹⁷ 1988. október 19. és 1993. május 27. között Max Streibl volt Bajorország miniszterelnöke.

1991. november 14-i kormányülés

Az állami költségvetés 1991–92. évi hiányának mérséklésével kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter ismerteti az anyagot, amihez többen hozzászólnak, köztük Surányi György, a Magyar Nemzeti bank elnöke, aki elmondja, hogy 1991-ben a hiány valóban jó lenne, ha nem lépné túl a 100 milliárd forintot, ugyanis ennek a kamatterhe roppant magas a következő évekre vonatkozóan. A jövő évi mérleggel kapcsolatban egyetért azzal, hogy arra van esély, hogy 70 milliárd forint hiány körül megállapodjunk a Nemzetközi Valutaalappal. Ehhez viszont nagyon súlyos döntéseket kell hozni a Kormánynak és remélhetőleg a parlamentnek is. Többen még hozzászólnak, elfogadhatatlannak tartva azt, hogy az utolsó hónapokra minden tárcát köteleznének 10%-os költségvetési csökkentésre.)

Kajdi József a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára viszont a népjóléti tárca felé fogalmaz meg kritikát, miszerint a tárca az elmúlt másfél évben többször megkapta feladatként a családi pótlék igazságtalanságának felülvizsgálatát, amibe beletartozik az egészségügyi reform, a szociális juttatások reformja és csomagja is.)

Antall József: Kérdés az, hogy megismételjük most ezt a tárcafeladatot, hogy ezt meg kell csinálni? Mert akárhogy alakul, akkor is ezt meg kell csinálni, függetlenül a mostani konkrét intézkedéstől. Szóval azt nem lehet, hogy ez ne legyen meg.

(További hozzászólásokat követően.)

Antall József: Ki jelentkezett még? Nincs. Akkor lezárom a vitát, csak most Kiss Gyula miniszter úr megjött. Azt szeretném kérni, hogy most itt elhangzott többször a családi pótléknál, a munkanélküli-segélynél, hogy ezeknek milyen ellenőrizetlen formája van. Mennyiben érvényesülhet az, hogy egy falun belül, vagy a lakosság különböző rétegein belül a munkanélküli-segélyből, a családi pótlékból és egyébből munkára, vagy munkahelykeresésre nem serkentő magatartás alakul ki, és hogy ezeknek a segélyrendszereknek a kifizetése stb. nem jól működik. Azt szeretném kérni – mert ha ez így csak elhangzik, azzal nem sokra megyünk –, hogy a Munkaügyi és a Népjóléti Minisztérium, valamint a Pénzügyminisztérium gondolja át, és tegyen egy javaslatot ezzel kapcsolatban. Küldjön ki köztisztviselőiből szakértő tárcaközi ad hoc munkacsoportot, amelyik ezt felméri, és valóban szakmailag felméri, hogy itt miről van szó, mennyiben reális ez a kritika, milyen mechanizmusokat lehet beépíteni, egyáltalán mit lehet tenni ez ügyben, mert attól, hogy ez itt elhangzik, nem történik semmi. Nyilvánvalóan nyugodtan kimondhatjuk azt, hiszen ezt elmondták

a kormányzati látogatások alkalmával is különböző helyeken, hogy vannak eleve erre berendezkedett családok, lumpen elemek, cigányok, nem cigányok, akik így élnek, és nem is törekszenek másra. Vannak olyanok is, akik értelmiségi kategóriába tartoznak, akik felveszik a munkanélküli-segélyt, és nem is kívánnak elhelyezkedni. Tehát én ezt most nem részletezem, de ezt most itt nem tudjuk megoldani, ezért ezt meg kellene vizsgálni. Ennek vannak nemzetközi tapasztalatai. Hozzáteszem, nagyon nehezen kezelhető probléma a nemzetközi tapasztalatok szerint is ennek a megoldása. A németeknél ugyanígy beszélnek erről, hogy ez egy megoldhatatlan, súlyos, nehéz kérdés, de ennek ellenére ezzel foglalkozni kell. Úgyhogy én a munkaügyi minisztert és szakmai szempontból a népjólétit, tehát a két szociális tárcát és hozzákapcsolódva az iparit is kérem, hogy erről adjanak egy tájékoztatást. Ez egy feladatterv, ami elemezze a helyzetet, és adjon erre politikai, gazdasági, jogi javaslatot, mert ez valóban feszültséget okoz. Nagyobb helységben, például Budapesten senki nem tudja, mit csinál a másik, azért nem foglalkoznak vele. De egy kis helyen, ahol szem előtt vannak az emberek, ott nyilvánvalóan ez feltűnik. Na most azért ez nem azt jelenti, hogy a munkanélkülieknek 50 vagy még több százaléka ebbe a kategóriába tartozna, hiszen önhibáján kívül került ebbe a helyzetbe.

(Kiss Gyula munkaügyi miniszter elmondja, hogy azért most is van és működik egy ellenőrzési rendszer, ennek ellenére a most kiadott feladatot végre fogják hajtani.)

Antall József: De itt fölmerül a közmunka kérdése, Siklós Csabának voltak ilyen javaslatai. Szóval itt egy csomó olyan kérdés van, amit ki kell dolgozni. Azt például, hogy akkor mikortól kezdve kell közmunka, mit, milyen munkát lehet visszautasítani a munkanélküliségély-kérdésnél. Most teljesen hasból mondom, ha Szabolcs-Szatmár megyében valaki idáig feljárt dolgozni valahova, akkor hol kell neki munkát ajánlani ahhoz, hogy azt elfogadja? Ez csak most egy akadémikus kérdés tőlem. Tehát, ha Vámosoroszipban, Szatmár megyében ül otthon, eddig dolgozni járt, nem tudom én, Szolnokra, vagy Kazincbarcikára, ha nem tudunk neki másutt munkát biztosítani, mi az a kör, ameddig jogosult a segélyre. Ha tudsz neki munkát biztosítani, teoretikusan, például Székesfehérváron, akkor a munkanélküli-segélyhez ez hogyan viszonylik, hiszen itt arról van szó, hogy az ország egy nagyon nagy tömege eljáró munkaerőként vált munkanélkülivé, pontosan a nagy munkanélküliséget jelentő vidékeken, ahol az utaztatás és a távolabbi munkahely kérdése felmerült. Hát ezt jogilag is tisztázni szükséges, hogy hol, meddig terjed. Én most nem akarok ezzel többet foglalkozni, ezért vártam, hogy visszagyere, mert a felvetett kérdésekre ezt szerettem volna elmondani, vagy reagálni. Tessék!

(Többen hozzászólnak, köztük Pungor Ernő tárca nélküli miniszter is, aki emlékeztet arra, hogy a múlt század végén Magyarországon az iparnál paradigmaváltás volt, mert átálltak a gépekre. Akkor az ország „okos garnitúrája” létrehozta a Közmunkák Tanácsát.¹⁹⁸ Budapest ma azért ilyen szép, mert meg tudták csinálni vele Budapestet. Hát így kell az ország többi részét is rendbe rakni.)

Antall József: Elvileg a közmunkákkal egyetértek, csak a Közmunkák Tanácsa az nem erre volt létrehozva, az a Szépítészeti Bizottmánynak¹⁹⁹ volt a jogutóda, amelynek a közművek, az infrastruktúra építése volt a feladata. Így kapcsolódik az állam és az önkormányzat, de az elvvel magával teljesen egyetértek. Akkor még!

(Kiss Gyula szörnyű hibának tartaná a jövőre közel 600 ezres munkanélküliségnél, ha a régi reflexek alapján közelítenénk ehhez a kérdéshez. Biztos abban, hogy van fölöslegesen kifizetett munkanélküli-járadék, abban is, hogy lehet rajta szorítani. Abban is biztos, hogy a közmunkát föl kell fejleszteni ebben az országban, meg is fogják tenni ehhez a megfelelő lépéseket.

Kupa Mihály helyesbít. Elmondja, hogy nem a régi reflexekről volt szó, hanem arról, hogy új típusú szociálpolitikát kell csinálni.)

Antall József: Illetve jó lenne, ha a harmincas évek szociálpolitikai iskolájáig vissza tudnánk menni. Akkor volt Magyarországon utoljára átfogó, átgondolt szociálpolitika. Azért volt hatékony, mert a Belügyminisztériumhoz tartozott, mert a Belügyminisztériumhoz tartozó általános igazgatás volt képes kikényszeríteni a megfelelő intézkedéseket. Ez így volt.

(Kupa Mihály összefoglalja a vitában elhangzott javaslatokat, köztük a vagyondézmát is, amiről szerint nem szabadna beszélni, mert például itt van a devizaszámla mint vagyon,

¹⁹⁸ A Fővárosi Közmunkák Tanácsát az 1870. évi X. törvénycikk a Duna-folyamnak a főváros mellett szabályozásáról s a forgalom és közlekedés érdekében Buda-Pesten létesítendő egyéb közmunkák költségeinek fedezéséről és e közmunkák végrehajtási közegeiről összefüggésben hozta létre. A testület feladatkörébe tartozott Budapest főváros közmunkáinak tervezése és felügyelete. Székhelye a Lánchíd Palota volt. A Budapest főváros közigazgatási szervezetének ideiglenes módosításáról szóló 1919. évi VII. Néptörvény megszüntette, 1919. szeptember 20-án újjáalakult. 1948. november 17-én végleg megszüntették, feladatait, hatásköreit részben a főváros, részben a Budapesti Építés- és Közmunkaügyi Főigazgatóság kapta meg.

¹⁹⁹ A Szépítő Bizottmányt, vagy Szépészeti Bizottmányt 1808-ban József nádor hozta létre. 1857-es megszűnéséig a bizottság biztosította az akkori Pesten az új építkezések városrendezési szempontból átgondolt jellegét és a stílusegységet. A város főmérnöke Dégen Jakab, a bizottság építészeti tanácsadója Pollack Mihály építész volt. 1857-ben feladatait az Építészeti Bizottmány vette át.

amin két és fél milliárd dollár van. De hogyha annak csak a szele kimegy, hogy mi ezt meg akarjuk adóztatni, akkor kimegy az országból az egész.)

Antall József: Ehhez csak annyit, hogy a vagyondézmával az a probléma, hogy a megfogható vagyon az sokkal kisebb, mint amennyit hiszünk, és a nem megfogható vagyon alkotja azt, amire te gondolsz. Az nem megfogható, és abban a pillanatban, amikor ez egyáltalán felmerül, abban a pillanatban eltűnik az, és illegálissá válik, vagy külföldi vagy egyéb helyre kerül, ami katasztrofális lenne. Egy nagy magángazdasági rendszerben, ahol ingatlanvagyon-tömeg áll rendelkezésre, ott egy vagyondézmának van hatása. Egy állami többségű vagyonnál, hiszen még mindig ilyen többség van, és aránylag kis vagyonnál, amit ebből egyáltalán meg lehet fogni, az végzetes lenne, mert kivinné a másik részét, a mobil tőkét az országból. Úgyhogy ebben a stádiumban nem tudom elképzelni, hogy hasznos lenne egy ilyen vagyondézmának a bevezetése, meghirdetése. Egy hónapon belül már olyan hatása lenne a magyar gazdaságra, hogy tönkre is menne. Szóval miközben morálisan és politikailag ez indokolt lenne, de a közvetlen hatása ennek sajnos pont a fordítottja lenne.

1991. november 21-i kormányülés

A külkereskedelem liberalizálásának eddigi tapasztalataival és az 1992. évi ütemezésre vonatkozó javaslattal kapcsolatban.

(A témán belül konkrét kérdésként merül fel a tojás árak hirtelen megugrása.)

Antall József: Tehát a liberalizációval kapcsolatban egy kérdésem van. Ez érinti mind a külgazdaságot, mind a földművelésügyet. Itt van, panaszok érkeznek hozzánk egyik oldalról, de nem tudom, hogy mi ennek a reális alapja. Egyrészt itt van a tojásügy, amire liberalizálás esetén fel kell készülni gazdasági stratégiával. Hol van a gazdasági stratégiája a tárcának, hogy amikor így mennek fel a tojásárak, milyen tartalékot vet be ennek letörésére, és mikor jelenik ez meg?

(Gergátz Elemér földművelésügyi miniszter szerint kedden.)

Antall József: Már a múlt héten szoltam a Sárossynak, a múlt héten, hogy mennek fel a tojásárak, és mit tett a minisztérium, a Földművelésügyi Minisztérium eddig? Mit tett? Szóval, kérem szépen, szeretném azért elmondani, hogy itt a következők voltak: másfél évem alatt takarmányhiányt jelentettek, végigsírtuk a világot, és utána

takarmányfelesleg volt, és export lett belőle. Egy. Második, nem adtuk el a gabona-tartalékot, attól félve, hogy nincs gabona, mert azt jelentették, ezért megakadályozták az eladást, így nem adtuk el, végül viszont kiderült, hogy ez helytelen volt. Harmadik, a húsügynek a kezelése. Ma egyébként olyan jelentések érkeznek, hogy húsfeleségben csökkent a kínálat a csarnokokban. Nem tudom, hogy van-e ilyen tájékoztató a földművelésügyi miniszternek? Tehát most a hiánykérdések merültek fel. Akkor volt a tejügy, most pedig a tojásügy. Ja és a bor, most jön majd a bor. Nem tudom, hogy esetleg a sajtótájékoztatón nem lenne-e hasznos erről beszélni. Jöjjön ide a Raskó, és beszéljen arról, hogy ne jelentgessenek be olyanokat, ami nem igaz. Így jelentik be, így jött le a televízióban is, hogy drágább lesz a tej és a csirkehús. Jöjjön holnap ide a Raskó mindezt cáfolni. Mert már kimondtuk a Kormányban, hogy árat érintően se a vasút, senki előzetesen nem adhat ki árrágítási és egyéb jóslatokat, azt mindenkor elő kell készíteni. Úgyhogy esetleg ezt egyeztessék még a mai napon a Czinkotaival is. Nincs itt? Szóval szóljal, hogy jöjjön ide, és ezt itt magyarázzák el. A kérdés az, hogy ilyenre a tárcának fel kell készülni, amikor az első ilyen jel van. Vidéken mennyi a tojás, a falvakban, és itt hogy lehet, hogy ennyire felmegy. Ha azonnal bedobnának egy mennyiséget, akkor ez megszűnne. A Reichmann nagypapa Győr megyéből így lett a világ negyedik leggazdagabb családja a meszes tojásaival. Ebből, a tojásból lett a Reichmann gazdag.²⁰⁰ Tessék. Csak röviden kérem.

(Gergátz Elemér elmondja, hogy a termelők védelmében az importot nem erőltették még két héttel ezelőtt. De most már hoznak be importot, és letörik a tojás árat. Kedden hoznak be tojást, és ezt be is jelentik. Akkora felhördülés lesz a termelés részéről, hogy az retentő.)

Antall József: Na de ebben az esetben az a kérésem, hogy a mai napon jelentse be a kormányzóvivő. De a miniszter felel érte, hogy be is jöjjön a jövő héten a tojás, nehogy röhögjenek rajta. Tehát bejelenti most, hogy a Kormány döntése értelmében

²⁰⁰ Az utalás az ingatlanpiac egyik meghatározó szereplőjére, a Reichmann fivérekre (Albert és Ralph) vonatkozik. A Győr-Sopron vármegyei Beled községből származó Reichmann család a vagyonát eredetileg azzal alapozta meg, hogy Bécsből szállított tojást előbb Ausztria városaiba, majd később egész Európába. Az Anschluss után a család előbb Kanadába, majd az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. Kezdetben raktárakat, majd irodaépületeket építettek. A hetvenes években, kihasználva az ingatlanpiaci visszaesést, New Yorkban nyomott áron vásároltak ingatlanokat, majd a nyolcvanas években megépítették a város emblematikus épületét, a World Financial Centert. A cégesoport értékét a múlt század nyolcvanas éveiben közel 10 milliárd dollárra értékelték. A rendszerváltoztatás éveiben a Reichmann család anyagi segítségével nyílt újra meg a pesti zsidónegyed legendás iskolája a VII. kerületben, a Kertész utca és a Wesselényi utca sarkán.

a tojásárak emelkedése miatt és spekuláció visszaszorítására engedélyt ad importra, mert akkor már holnap olcsóbban el fogják adni a tojást. Azonnal, még ma, most bejelenti, hogy a földművelésügyi miniszter az importra rendelkezést ad ki, és a tojásárak és a karácsony előtti tojásárak letörésére megteszi az importengedélyt.

(Valaki megjegyzi, hogy mára már lement az ára.)

Antall József: Bocsánat, ha lement az ára, akkor azért ment le, mert már a Raskó Gyuri bementa, hogy megfontoljuk az importot. Azért ment le. Ez már elég, ha ezt ma még bejelenti, hogy a tojásárakra importengedélyt fogunk kiadni. A jövő héten, akkor hívassátok be őket, hát csak tudjátok, hogy kik a „tojásmaffia”?

1991. november 28-i kormányülés

A távközléspolitikai koncepcióval, a távközlésről szóló törvénytervezettel és a frekvenciagazdálkodásról szóló törvénytervezettel kapcsolatban.

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter kiemeli, hogy a most előterjesztett távközlési politika és a hozzákapcsolódó két törvénytervezet közül a távközlési törvény az, amely ma szinte talán minden embert foglalkoztat azon keresztül, hogy hogyan és miként tud majd a jövőben telefonhoz jutni. Az előterjesztés három év alatt készült el, mert ma Magyarország a távközlés területén Európa országainak egyik utolsó helyét foglalja el. Ez vonatkozik mind a mennyiségre, mind a 100 lakosra jutó távbeszélési lehetőségre, amely 9-ben mérhető. Az átlagos várakozási idő 12 esztendő, amely egyes területeken viszont eléri a 30 évet is, és jelenleg 600 ezer várakozó van. Nagyon lényeges kérdése az egész távközlési politikának az, hogy a piac egyszereplős vagy pedig többszereplős legyen.

Többen hozzászólnak az egyszereplős vagy többszereplős kérdésben, egyben kritizálva is a Matávot,²⁰¹ amely jelentősen tehet a mai állapotokért.)

²⁰¹ A Magyar Távközlési Vállalat (Matáv) 1989. december 31-én alakult meg, miután a Magyar Posta három nagy szolgáltatási ága szétvált, s önálló vállalatokká alakult. 1991-ben alakult át állami tulajdonú vállalatból részvénytársasággá, s felvette a Matáv Rt. nevet. 1993 végéig állami tulajdonban volt, majd privatizálták. 1993-ban a Deutsche Telekom és az Ameritech International távközlési társaság megvásárolta a Matáv 30,1%-os tulajdonrészét, 1995 decemberében pedig megszerezték annak többségi tulajdonrészét.

Antall József: Most magamnak adnám meg a szót. Mindezt meghallgatva, ami eddig elhangzott, nyilván egy értékes anyagról van szó. Az Országgyűlés befogadó-képessége eleve lehetetlenné teszi, hogy ez most bekerüljön. Ez nem jelenti azt, hogy vég nélkül elhalasszuk, tehát törvényhozási szempontból most e pillanatban nem terjeszthető be, és ennek megalkotása nem gyorsítható fel. Ugyanakkor viszont gazdaságpolitikai szempontból nemcsak a lakosság, hanem ténylegesen az egész magyar gazdaság fejlesztése szempontjából és a sokat emlegetett felzárkózás szempontjából ez kulcskérdés. Éppen ezért egy ilyen anyagot, amely tulajdonképpen az egyik legnagyobb stratégiai döntés, meg kell hozni a Kormánynak. Meg kell hozni például biztonsági szempontból is. Meg kell hozni úgy, amiben egy finom utalás arra itt az anyagban is van, hogy rajtunk megy keresztül bizonyos vezeték. Térségben kell gondolkodni; nem szeretnék szovjet térségben gondolkodni. Azután a következő kérdés az, hogy milyen formában, milyen gazdasági formában történjék. Az infrastruktúra kiépítésére vagy egyebekre vonatkozó pályázatoknál a minisztériumnak rendkívüli mértékben kell arra vigyázni, hogy ne érhessek vádak a tekintetben, hogy bárhol elfogult, vagy nem szolgálja a nemzeti érdekeket. Ezt együttesen hangsúlyozom. Tehát a korrupciónak, a korrumpálásnak, az egyebeknek, egyéb kapcsolatok, annak rejtett és nem rejtett formáinak a kiiktatása és kikerülése nagyon fontos. Továbbá pedig, hogy ez a magyar iparpolitikai, foglalkoztatáspolitikai, tényleg a magyar „szürkeállomány”-nak – nem az SZDSZ-re gondoltam – a felhasználása. Ezt át kell gondolni. Egy ilyen anyag csak úgy kerülhet ide, hogy ezt az anyagot a Gazdasági Kabinet két részletben legalább megtárgyalja. Egyszer tárgyalja meg szakértői szinten, legalább főosztályvezető-helyettes, államtitkári szinten, külső szakértők bevonásával úgy, hogy ebben benne legyen természetesen – a pénzügyminiszter, az elnök eleve, de – minden gazdasági tárca. Benne legyen a bank, a műszaki fejlesztés, a közlekedésről nem kell beszélni, hiszen nyilván, és nem tartanám rossznak, hogyha ezt biztonsági szempontból is megvizsgálják, hogy itt mik a lehetőségek, és ennek nagyon is utána kell nézni. Különös ötletek esetén, miként szovjet adósság stb., ezek még jobban megnézendők. Ezt még ebben a hónapban kellene lefolytatni, és utána visszahozni úgy, hogy első olvasatban hozzuk meg azt a határozatot, hogy az anyagot első olvasatban jó alapanyagnak tartjuk. Az államtitkári értekezlet az egy igazgatási egyeztetést szolgál. De ezt ebben a formában is vizsgáljuk meg. Azt kérem, hogy a Gazdasági Kabinet koordinálja mindezt szükség szerint, akár nemzetbiztonsági, akár tudománypolitikai, bármilyen szempontból, de a lényeg az, hogy egy kézben legyen a két fázis. Akkor jöjjön ide, ha a Gazdasági Kabinet felső szinten, miniszteri szinten, akik ebben érdekeltek, azok döntéselőkészítésre behozzák ide, mert ebben a kérdésben nem fog tudni dönteni sem a belügyminiszter, vagy a népjóléti miniszter, sem pedig én személy szerint, vagy az igazságügy-miniszter sem,

mert nem a jogi részről érdekes és fontos ez a kérdés. Örülnék, ha hazánkban mindenkinek lenne telefonja. Nekünk ahhoz, hogy itt felelős döntést tudjunk hozni, a Kormány azon tagjainak az álláspontjára van szükség minden szempontból, akik szakmailag át tudják látni ezt a kérdést. Elfogadja-e azt a javaslatot mind a tárca, mind a Kormány, mert nincs értelme, hogy tovább ezt ragozzuk? A Kormány tagjainak észrevétele mindenképpen hasznos volt, mert felszínre kerültek a problémák. Ki van ellene ennek a megoldásnak? Akkor kérek egy menetrendet.

1992. ÉV

1992. január 16-i kormányülés

Az állam vállalkozói vagyonára vonatkozó törvénytervezetekkel összefüggésben döntést igénylő kérdésekkel kapcsolatban.

(Balsai István igazságügy-miniszter elmondja, hogy nagy horderejű privatizációs törvénycsomagról van szó, amivel a Kormány – jogalkotási szempontból mindenképpen – az állami tulajdon privatizálásával kapcsolatos összes jogalkotási feladatának eleget tett.

Bártfai Béla igazságügyi helyettes államtitkár kiegészítésként elmondja, hogy a Kormány tulajdonosi és privatizációs stratégiája alapján az állam vállalkozói vagyonát alapvetően két kérdéskörre kell felosztani. Egy tartósan állami tulajdonban maradó részre és egy időlegesen állami tulajdonban maradó része, ami azt jelentené, hogy 100%-ig értékesíthető vagyontömegről van itt szó. Az első törvénytervezet a tartós állami tulajdonról szól, amely létre is hozna egy tulajdonosi szervezetet, amely működtetné a tartós állami tulajdonban maradó vagyoni kört. A második törvény az úgynevezett privatizációs törvény, amely az időleges állami tulajdonban maradó vagyon működtetéséről, kezeléséről és értékesítéséről szólna, és egybefoglalná a ma hatályos „privatizációs” jogszabályokat, a Vagyongyűjtésről szóló törvényt, az átalakulási törvényt, illetve a vagyonvédelmi törvényt. A harmadik törvény pedig az előző két törvényhez szükséges átmeneti szabályokat tartalmazná.

Balsai István azt javasolja, hogy a vita során előbb az általános, elvi kérdéseket kellene megvitatni, és csak utána a vitatott pontokat.)

Antall József: Ez az egyik lehetőség. A másik, hogy lát-e lehetőséget arra, ezt megkérdezem a Minisztertanáctól, hogy lát-e arra lehetőséget, hogy végigmenjünk ezeken a kritikus pontokon, mert esetleg lecsökkentenénk az általános hozzászólások szükségességét, hiszen lehet, hogy itt egyetértésre tudnánk előbb jutni, és akkor szükségtelen dolgokról nem kellene vitatkozni. Ezt még felvetem, mint egyik variációt, hogy ne legyen, mondjuk, a parlamenti ügyrend szerint most egy általános vita, mert az óhatatlanul elvi deklarációkat vált ki. Úgyhogy javasolnám, ha egyetértenek,

próbáljuk meg először ezt, és ha ez nem megy, akkor térjünk vissza. Először szűkítjük le a vitát. Én javasolnám ezt, mert itt annyi papír van. Tehát én javasolnám, hogy az előterjesztő miniszter úr vezesse elő ezeket a pontokat.

(Balsai István ezt elfogadja, és rögtön javasolja, hogy a tartós állami tulajdonban maradó rész kezelésére ne költségvetési, hanem egy társasági formában működő részvénytársaság jöjjön létre.)

Antall József: Akkor ebben az első. Itt egy kérdésem van, hogy nem lenne-e helyesebb a szervezet elnevezéseként – mert hiszen itt is vagyonról van szó a tulajdon mellett – Állami Vagyontulajdonosi Részvénytársaságot használni. Csak kérdezem. Már az elnevezésből is derüljön ki, hogy az Állami Vagyontulajdonosi Részvénytársaság. Ez egy kérdés mindjárt, az elnevezés. Szerintem egzaktabbnak tűnne egy ilyen elnevezés, bár nekem ez nem presztízskérdés.

(Balsai István ezzel egyetért, de szerinte nem egyszerű állami tulajdonosról, hanem az állam tulajdonlásáról van szó. Csepi Lajos, az Állami Vagyonyügynökség ügyvezető igazgatója pontosít, miszerint itt nem valamennyi állami vagyonról, csupán a vállalkozó jellegű állami vagyonról van szó.)

Antall József: Igen, tehát pont a Pénzügyminisztérium alá tartozó kincstári vagyonról lévén szó.

(Balsai István szerint ez valóban fontos dolog, de olyan nevet kell találni, ami etimológiailag a közvélemény számára is elfogadható.)

Antall József: Így, hogy Állami Tulajdonosi Rt., szóval Állami Tulajdonosi Részvénytársaság. Ha valaki végiggondolja logikailag és nyelvileg, akkor ez magyarul semmit sem jelent. Akkor egy fantázianév, mint például Széchenyi István Részvénytársaság is többet jelent, mert akkor nem tudjuk, hogy micsoda. Akkor valóban, amit Mádl Ferenc miniszter úr is mond, az alatta lévő szöveg megmondja, hogy az mi. De mindenesetre tehát eldöntöttük azt, hogy a forma részvénytársaság. Ebben egyetértés van, akkor részvénytársaság.

(Többen megkérdezik, hogy akkor mi fog idetartozni. Ide fog-e tartozni, például a MÁV, a Posta vagy a nonprofit szervezetek?)

Antall József: Az a javaslatom, hogy menjünk végig először, és amikor végigmentünk, akkor tegyünk fel ilyen típusú kérdéseket. Most tehát a konkrét kérdés az, hogy egyelőre ameddig más érv ez ellen nem szól, addig elfogadjuk a részvénytársaságot.

(Többen változatlanul kifogásolják, hogy nem tiszta, hogy az állami tulajdonból mi hová tartozik.)

Boross Péter belügyminiszter amiatt is aggályát fejezi ki, hogy az átalakulási törvény értelmében a beépített földterület a részvénytársaság esetén önkormányzati tulajdonba kerül. Emiatt a 100%-ban állami tulajdonban maradó vállalat, amennyiben átalakul részvénytársasággá, automatikusan nem lesz 100% állami tulajdonban maradó.)

Antall József: Akkor azért mégis tisztázzuk. Egyszer van állami vagyon, ami teljesen külön van, ami kincstári. Ez egy külön kérdés, erről, a pénzügyminiszter alá tartozó kincstári vagyonról most külön nem beszélünk. A második, ami közszolgálati és egyéb. Ez a tartós, tehát olyan, mint a MÁV, a Posta stb., tehát azok, amelyek a tárcáknál, és nem itt jelentkeznek. Itt most a vállalkozói vagyonról van szó, amelyik tartósan állami kezelésben marad, és még nem kerül az Állami Vagyonügynökséghez, amelyik a hozzá tartozó vagyont automatikusan már privatizálja. Itt is lehet privatizáció, de ezt ez a részvénytársaság kezeli. Ez tulajdonképpen holding jelleggel működik, hasonlóan, mint a nyugat-európai országokban az IRI, ahol voltak nagy állami vállalatok, ahova bankok is tartoznak. A legkülönbélebb vállalatokat működteti az IRI. Úgyhogy akkor erről van tulajdonképpen szó, hogy egy ilyen holding jellegű intézményt hozunk létre. Most ezen az intézményen belül a kérdés az, hogy ha részvénytársaságként jelenik meg, akkor ez a részvénytársasági forma első menetben felveti-e azt a problémát, amire Boross miniszter úr mutatott rá, vagy csak a holding által működtetett vagy fenntartott vállalatoknál jelentkezik második menetben.

(Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter szerint vannak olyan állami vállalatok, mint például a MÁV, amellyel kapcsolatban el kell dönteni, hogy tisztán költségvetési intézmény, vagy azt is részvénytársasággá kell alakítani, ugyanis nincs harmadik forma.)

Antall József: Most nem az egyes vállalatokról van szó. Most ez a holding, ami működteti, fenntartja az egyes vállalkozói vagyont. Most csak a holdingról beszélünk, aminek meg kell találni a megfelelő elnevezését. Állami Vagyonosi Intézet, erre is majd javaslat születik. Most már a fogalommal tisztában vagyunk, hogy mi tartozik bele. Na, tehát akkor a kérdésem az első ponthoz, tehát amibe beletartozik a részvénytársasági forma, és beletartozik az elnevezéshez a tárgya, ehhez

van-e még hozzászólás? Ha ehhez hozzászólás nincs, akkor felteszem, hogy ennek a Boross miniszter úr által felvetett problémakörét megvizsgálják az előterjesztők, hogy erre milyen megoldás és metodika alkalmazható. A részvénytársasági formával ki nem ért egyet? Tehát akkor ezt szavazásra teszem föl.

(Teljes az egyetértés.)

Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter még megjegyzi, hogy egy versenyszférába tartozó, állami tulajdonban lévő vállalati tömegnek államsemleges formában történő működtetéséről van szó.)

Antall József: Magyarul, piaci körülmények között működtetett állami vállalatoknak a tulajdonosi jogait működteti, ugyanúgy, mint bármelyik ilyen holding. Abban a pillanatban, hogy ha részvénytársasági formába úgy alakul át például egy olyan intézmény, amelyik elmegy a vállalati irányba, gondolom, akkor még mindig lehetőség van, hogy átutalódjék ide. Például, akár a közlekedési, vagy infrastrukturális vállalat is a későbbiekben ide kerülhet. Az átjárhatóság az egy kormányzati döntés, de e pillanatban tehát arról van szó, hogy kincstárit és a közszolgáltatit megkülönböztetve csak a vállalkozói alapon működtetett állami vagyon holdingjellegű szervezetről van szó. Tehát ez az a bizonyos részvénytársaság. Ebben akkor egyetértés van. Akkor ezt egyhangúlag elfogadta a Kormány. A második kérdésben, az elnevezésben akkor abban maradunk, hogy Állami Tulajdonosi Részvénytársaság az ideiglenes cím. Erre kérünk azért még javaslatot.

(Balsai István ismerteti a következő eldöntendő kérdést, miszerint a Kormány mely miniszterei útján vegyen részt részvényes képviseleti minőségében ebben a részvénytársaságban?)

Antall József: Azért úgy gondolom, ha szabad, ezt azért szeretném elmondani, mielőtt ebben a vitát megnyitjuk, hogy ez azért nem egyszerűen egy alulról építkező és magából a tényből következő, hanem ez egy kormányzati elvi kérdést is jelent. Ebből következően kormányzaton belül a gyakorlat szerint egy kormány személyi összetétele, vagy bármilyen alapon egy ilyen kérdés változhat. Tehát, amikor ezt törvényesen szabályozzuk, akkor itt azt lehet ebből szabályozni, ami állandó, és azt pedig olyan szöveggel kell megadni, ahogy számos esetben megtettük, ami egy kormányzaton belüli változtatásokat, összetétel-lehetőségeket biztosít. Tehát úgy gondolom, hogy annak mindenképpen szerepelnie kell benne, hogy „az ágazatért felelős miniszterek”. Ez egy állandó tényező, hogy „az ágazatért felelős miniszterek” részvételével vagy társfelügyeletével, ezt meg kell fogalmazni. Tehát „az ágazatért felelős minisz-

terek”-nek szerepelni kell a szövegben, és az egésznek a felügyeletét, úgy gondolom, hogy mégis az a helyes kifejezés egy törvényben, ahogy hasonlóan más esetekben is tettük, „a Kormány kijelölt minisztere”, a Kormány kijelölt minisztere útján, akár mondhatjuk ezt. Tessék a jogászoknak államigazgatási szempontból megfogalmazni, hogy az ágazatilag felelős miniszterek társfelügyeletével vagy egyetértésével, vagy nem tudom. Tehát ezt, ahogy az orvosi egyetem a népjóléti miniszteré, de a közoktatási miniszter társfelügyeletével működik. Hasonlóan kell ezt is megfogalmazni. Tehát, ha viszont a kijelölt miniszter a felelős a globális, az egész ügyben, magyarul interpellációs kérdésnél, vagy az egészet érintőt kell megnevesíteni, akkor ebben a formában csak így lehet, hogy kijelölt miniszter, de az érdekelt miniszterekkel társfelügyeletben. Tehát én ezt a formulát javasolnám. Nem tudom, hogy a jelen lévő jogászok mit szólnak ehhez, és mit javasolnak, mert az kormányzati kérdés is, hogy a kijelölt miniszter. Hiszen egy kormány nevében gyakorolja akkor az a kijelölt miniszter, de ez nem csorbíthatja az adott területen az ágazati minisztereknek a felelősségét. Tehát meg kell jeleníteni az ágazati minisztert is.

(Balsai István megkérdezi, hogy mi az ágazati miniszter? Jogászként tudja, de vajon mitől nem ágazati egy miniszter?)

Antall József: Akkor kérem, az ágazati miniszterek felsorolhatók, mert jelenleg van törvény arról, hogy jelenleg mik a miniszterek. De a kormánynak azt a mozgását meg kell adni, hogy ki az a „kijelölt”, mivel ott valakinek mindig minden ügyben egyszer kell kijelölt miniszternek lenni, és vannak miniszterek a társfelügyeletében. Hát egyszerre négy miniszter nem lehet.

(Vita alakul ki Szabó Iván és Bod Péter Ákos, a Magyar Nemzeti Bank elnöke között, amelynek végén Szabó Iván megjegyzi, hogy van gazdaságpolitika, van fiskális politika, és van monetáris politika, és a fiskális politikát nem lehet összekeverni a gazdaságpolitikával, mert az vagyonszerzéshez fog vezetni, és alárendeli a működést a napi költségvetési érdekeknek.)

Antall József: Azt hiszem, hogy rossz irányba kezd elmenni az egész tárgyalás. Tehát úgy gondolom, hogy nem abba az irányba megyünk, amivel ezt a kérdést meg tudjuk oldani, hanem olyan áthidalhatatlan kérdés felé, mint a gazdaságpolitika. Nem szeretném a gazdasági minisztereknek elmondani, hogy az három komponensből áll – ahogy én azt jól megtanultam –, ami a monetáris, a fiskális és a makroökonómiai reálgazdasági folyamat. Tehát ez alkotja együtt a gazdaságpolitikát. Egyiket sem lehet a másik nélkül kezelni. Tehát azt hiszem, hogy ezen belüli egyen-

súlytartás az a gazdaságpolitikának, a gazdaságpolitikai stratégiának az alapvető célja. Még egyszer felvetem a kérdést, és Bod Péter is, amit elmondott, úgy gondolom, hogy abba az irányba erősít meg, hogy itt a tulajdonosi jogról van szó. Szóval azt kellene világosan látni, hogy itt arról van szó, hogy ennek a holdingnak az állami felügyelete, a kormányzati felügyelete jelenik meg az állami tulajdon fölött, amit egy személy, tehát a Kormány kijelölt minisztere gyakorol. Egyelőre ennyit kell egy ilyen esetben megjelölni, mert ez kormányzati filozófiától is függ, vagy kormányzati gyakorlattól, személyi összetételtől egy kormányzaton belül, hogy ki töltheti be ezt a funkciót. Tehát ez az egyik. Ez, aminek a jogszabályban meg kell jelenni, tehát a kijelölt miniszter és az ágazati miniszterek, akár megnevesítve. Ha valóban így van, hogy a három megnevesített miniszter – a jelenlegi miniszterek felsorolásáról szóló törvény szerint az ipari, a közlekedési és a földművelésügyi – adják ezeket a tartósan vállalkozói jelleggel állami kezelésben lévő területeket, akkor azt lehet mondani, hogy a holding által működtetett vállalatok tartoznak tulajdonképpen elsősorban ezeknek az ágazati minisztereknek a szakmai irányítása alá. Tehát nem magát a holdingot elsősorban, hanem a holding által működtetett vállalatokat is felügyelik, amiből az következik, hogy ez kormányzati szinten úgy jelentkezhethet, hogy a kijelölt miniszter – és még egyszer elmondom az előbb, amit elmondtam – a megnevesített iparügyi, földművelésügyi és közlekedési miniszterrel egyetértésben, vagy társfelügyeletben látja el ezt a feladatot. Tessék megfogalmazni. Benne vagyok az érdekelt ágazati minisztériumoknak a megnevesítésében, akikhez azok a vállalatok, azok az ágazatok tartoznak, amit a holding működtet. De a kijelölt miniszternek egynek kell lenni, akit erre a Kormány az összetétele szerint kijelölhet. Adott esetben ezt nem is kell rögzíteni, egy kormányzaton belül mindig kell egy bizonyos rugalmasságot hagyni.

(Bártfai Béla kérdésként felveti, hogy miután a részvénytársasági forma mellett döntötünk, az egy kijelölt és a három társfelügyeletet ellátó miniszter hogyan szavaz, ugyanis itt az állam a tulajdonos, és az állam mint tulajdonos nevében a gazdasági társaságok szabályai szerint működő közgyűlésen az államnak egy szavazata van, de köztük valamilyen szavazati arányt ki kell alakítani, hogy meg tudják hozni a döntésüket.)

Antall József: Jó, az igazgatótanácsban, az ÁVÜ-höz hasonlóan, tehát az ÁVÜ igazgatótanácsához hasonlóan jelenik meg. Tehát a kijelölt kormánytag mindenképpen a Kormányt juttatja kifejezésre, miután a felelős miniszteri rendszer szerint általa felügyeli a kormányzat, és a kijelölt miniszter képviseli a Kormányt a közgyűlés előtt. Az igazgatótanácsba egy épeszű miniszterelnök olyanokat nevez ki, akikkel kapcsolatban eleve megkérdezi az ipari, tehát elsősorban azokat a minisztereket,

akik működtetik, akikhez tartoznak ezek a vállalatok. Két szinten kell ennek megjelenni, amit Szabó Iván mond, és amivel én is egyetértek, hogy ennek meg kell jelenni. Tehát két szinten kell ennek megjelenni, egyszer az ügyért felelős, kijelölt miniszternél, ugyanis ott kell egy olyan megjelölést tenni, hogy egyetértésben, vagy nem tudom, társfelügyeletben gyakorolja. Így működik például az oktatásügyhöz nem tartozó valamennyi oktatási intézet is. Ugyanúgy van ott is társfelügyelet, tehát az adott miniszternek a saját ágazatát illetően van társfelügyelete. A másik oldalon van az igazgatótanács, amely esetében pedig a kinevezésnél az érdekelt tárcák képviselői teszik meg a javaslatot. Tehát ott eleve érvényesül a tárcaérdek, ami akkor már két szinten is megjelenik. Egyrészt az illetékes, kijelölt miniszter nem dönt anélkül, hogy a megnevesített három miniszterrel előtte ne konzultálna. A másik oldalon pedig az igazgatótanácson belül jelenhet meg.

(Továbbra is többen hozzászólnak, egyesek a három társfelügyeletet ellátó miniszter egyenrangúságát kezdeményezve a kijelölt miniszterrel.)

Antall József: Én nem értek vele egyet. Kormányzati szempontból nem értek egyet azzal, hogy három egyenrangú személyben jelenjék meg a felelősség. Nem hiszem, hogy ez a parlamentben is jól hangzana, és azt sem hiszem, hogy a magyar privatizációra vagy állami vállalkozási rendszerre kifelé is jót tenne. Úgyhogy ezért gondolom, hogy a magyar kormányzati, közjogi, alkotmányjogi szisztémában is a miniszteri felelősség elvébe se illik így bele. A kijelölt miniszter az illetékes, egyetértésben az ágazati felelősökkel, tehát ezt kell megfogalmazni. Még az egyetértési jogot is indokoltnak tartom, az egyetértési jognak a kimondását, ennyire védve a szakágazatot. Erre nyilván megfelelő jogi terminológiát kell használni, ami azt jelenti, hogy amiért az ágazatért felelős miniszter valóban felelős, ott az ő egyetértése nélkül ne történhessék azzal ellentétes döntés.

(Surján László népjóléti miniszter még mindig kétkedve fogadja ezt a konstrukciót.)

Antall József: Kérem szépen, részvénytársasági forma mellett döntöttünk. Ez azt jelenti, hogy egyszemélyi képviselet van, egy szavazat, nem kettő, amit képvisel a kijelölt miniszter. Ebből következik, hogy az a bizonyos egy szavazat a Kormány álláspontját tükrözi, a felelős kormányt. Itt két dolgot keverünk állandóan. Az egyik az, hogy egy egyszemélyi részvénytársaságról van szó, ahol a Kormány képviseletéről van szó. A másik helyen meg egy kormányról van szó, amelyik mint felelős kormány az állam vagyonáért felelős, ezért a vállalati alapon működtethető vállalatért, a tulajdonosi jogok gyakorlásáért. Erre van a Kormány. Tehát a Kormány felelősségén

belül viszont igenis megállapítható, sőt akár még a Kormány ügyrendi kérdéseként is megállapítható, hogy a kijelölt miniszter ebben a kérdésben köteles egyetértésben eljárni, mert a Kormány így dönt. Köteles tehát egyetértésben eljárni az ágazatilag felelős miniszterrel, mert különben a kormányzaton belül megsérti a másik miniszternek a felelősségi jogkörét, ha nem egyetértésben jár el ebben az ügyben. Tehát itt ezt a két szempontot kell közjogilag és igazgatásilag is megfogalmazni.

(Botos Katalin tárca nélküli miniszter megkérdezi, hogy mi van akkor, ha nem értünk egyet egymással?)

Antall József: Elnézést kérek, egy Kormány van. Hogyha, nem értenek egyet, akkor ott van, kérem, a felelős miniszter, és ebben az esetben behozza az ügyet a Kormány elé, és a Kormány dönt.

(Nagy Ferenc József tárca nélküli miniszter szerint a kijelölt miniszteri szerep egy nagyon súlyos felelősség, és egy komoly funkciót jelent az egész gazdasági-szervezeti gépezetben.)

Antall József: Én nem gondolom úgy, hogy szimbolikus jelentőségű lenne, mert még egyszer szeretném mondani, hogy itt a probléma az, hogy az előterjesztők nem veszik figyelembe azt, hogy itt nem csak arról van szó, mint ahogy bármilyen egy-személyi részvénytársaság esetében, ha egy miniszter ezt a jogot a Kormány nevében gyakorolja. A Kormány másképp is dönthet. Tehát a minisztert a felelőssége terheli, ezért a miniszter nem lehet szimbolikus, ez az egyik. A másik dolog, hogy gyakorlatilag ezt a bizonyos holdingot gazdaságpolitikailag, kormányzati szempontból ténylegesen felügyeli a kijelölt miniszter. De hogy felügyel a miniszter? Az Állami Vagyongyűjtemény esetében sem csak az a funkciója, hogy az egyes privatizációs ügyekben tulajdonosként, hanem megtestesíti a Kormány privatizációs politikáját, vagyis a miniszter képviseli a kormányzatot minden esetben. Azt kell meghatározni, hogy hogyan. Mindez egyáltalán nem zárja ki azt, hogy az igazgatótanácsban szükségszerűen ne jelenítődjék meg minden tárca, amelyik ebben elsődlegesen érdekelt. Ezt a kinevezéseknél kell érvényesíteni, tehát anélkül nem lehet, hogy társfelügyeleti szempontból ne jelenítenénk meg az érdekelt minisztereket. Kérdelem, hogy a jelzett három miniszteren kívül ki az, akit úgy ítélnék meg, hogy még valamilyen szempontból, különösen mint tulajdonos indokolt, hogy benne legyen. Mert itt csak arról van szó, hogy a tartósan állami tulajdonban maradó vállalatokat vállalkozói alapon működtetnek tovább.

(Még néhányan a működési mechanizmusra rákérdeznek.)

Antall József: Én úgy gondolom, a gyakorlatban van egy igazgatótanács, és elsősorban az igazgatótanács fogja a folyamatos gyakorlati kérdéseket intézni, ha én jól értem. Az igazgatótanácsban kell megjelennie, a holding igazgatótanácsában a részérdekeknek, ott fognak hetente eldőlni ezek a kérdések, vagy kéthetente, mit tudom én. Tehát ott megjelennek a tárcák is. A másik kérdés pedig, hogy a miniszter, a Kormány kijelölt minisztere, aki a Kormány politikáját érvényesíti, az a gazdaságpolitikai – amire Szabó Iván is utalást tett – gondolkodás, a gazdaságpolitikai kérdések érvényesítése érdekében egyetértést kér mindazokban a kérdésekben, ahol az illető ágazatért felelős tárcaminisztert érintő kérdéssről van szó. Tehát én így értelmezem ezt, és az már nyilvánvaló, hogy egy folyamatos odafigyelést, kormányzati odafigyelést, kormányzati felügyeletet jelent mindez, amit utána az egyes miniszterek az igazgatótanácsban lévő embereiken keresztül fognak érvényesíteni, ugyanis akár ott is felhívhatják a figyelmet, hogyha nincs meg az egyetértés a tárcák között. Így a felügyelő miniszternél adunk még egy biztosítékot. A kijelölt minisztert pedig – legalábbis a mi kormányzatunk időszakában –, ha nem törvényben, akkor kormányzati ügyrend vagy kormányhatározat alapján kötelezzük arra, hogy a Kormány álláspontja szerint csak az érdekelt ágazatért felelős miniszterrel egyetértésben járhat el, hogy akkor világos legyen, hogy első menetben, ki az a miniszteri szintű személy, aki erre a feladatra automatikusan értendő. A személyi része az egy teljesen külön kérdés, az meg megint egy kormányzati összetételű kérdés, ami viszont nem jogszabályi kérdés.

(Botos Katalin kéri, hogy a Kormány még egyszer térjen ahhoz a témához vissza, hogy ez egy részvénytársaság, és ez a kijelölt miniszter a részvényesnek a képviselője.

Kupa Mihály megkérdezi, hogy a funkció fontosságára tekintettel csak párttag lehet ez a kijelölt miniszter?)

Antall József: Szeretném előrebocsátani, hogy nehogy abba az irányba továbbmenjen a mostani vita, ezért kijelentem, hogy nem párttagsági kérdésről van szó, hanem ez politikai kérdésként jelentkezik, ami egyben kormányzati kérdést jelent ebben az esetben. A kormányzat testesíti meg a kormánykoalíciónak a kormányzati politikáját. Ez a vita tárgya – többek között –, esetleg Torgyán Józseffel is, hogy ezért nincs külön pártközi megbeszélés minden kormányzati kérdéssel kapcsolatban, mert akkor hagyjuk abba a Kormány működését. Itt Kormányról van szó, és kormányzati politikát kell képviselni, és a kormányzati politikát képviseli a kijelölt miniszter. Abban az esetben, ha évente van közgyűlési ülés, akkor nagyon egyszerű a helyzet, mert nyilvánvaló, hogy úgyis áttekintést kell nyújtani, és érvényesíteni kell egész évben a kormányzati politikát. Az ágazati és az összhang kérdésében jelentkeznek a köz-

vetlenül érdekelt miniszterek. A másik dolog az igazgatótanács kérdése, ahol meg kell jeleníteni a tulajdonosi és partikuláris érdekeket és azok összhangját.

(Csepi Lajos szerint az igazi kérdés az, hogy ki lesz ennek az igazgatóságnak a tagja, és ott milyen rendben hozzák meg a döntéseket.)

Antall József: Kérem szépen, azért, hogy haladjunk, akkor az első kérdés, és ettől a mostani szavazástól teszem függővé a további kérdésfeltevést. Még egyszer összefoglalva: a részvénytársaság holding jelleggel működik. A részvénytársaság igazgatótanácsát az egyes érdekelt tárcák – ezt meg lehet jeleníteni – képviselőjét is biztosító személyekből a miniszterelnök nevezi ki, és ez az igazgatótanács működik ennek rendje és módja szerint. Nem részletezem. A holding működéséért a Kormány a felelős, és a kormányzat politikáját pedig a kijelölt miniszter testesíti meg. Ez így világos, tehát a kijelölt miniszter. Ezt most a jegyzőkönyv részére mindenképpen rögzíteni kell. A törvénybe a parlament akár beszavazza történetesen, vagy kiszavazza, akárhogy is történik, a Kormány úgy foglalhat állást, hogy az a bizonyos kijelölt miniszter a felsorolt három miniszterrel vagy speciális esetben, ha más érdeket is érintő döntésről van szó, mert ilyen is lehet, akkor az illetékes miniszterrel egyetértésben jár el ezekben a kérdésekben. Tehát, ha a földművelésügyet érintő kérdésről van szó, és az olyan horderejű kérdés, hogy valóban a miniszteri felelősségi körig megy, akkor ezt a földművelésügyi miniszterrel mindenképpen meg kell beszélni. Ezt rögzíteni kell esetleg alacsonyabb rendű jogszabályban. A legalacsonyabb rendű jogszabály ehhez a Kormány ügyrendje. Ez a minimum. Úgy teszem fel a kérdést, bár mindig fordítva szoktuk, ki nem ért ezzel egyet, ezzel a megfogalmazással, annak kérem feltenni a kezét. Nincs sok kérdés, egy rendszer van, egy szabályozási forma, ezért az igazgatótanácsban nincs vita. Az igazgatótanács a részvénytársasági formával együtt jár. A kijelölt miniszter pedig egyetértésben jár el az ágazatért felelős miniszterrel, és ezt valamilyen jogszabályban mindenképpen rögzíteni kell. Még egyszer felteszem ebben a formában a kérdést. Tehát ki van ellene?

(Horváth Balázs tárca nélküli miniszter még feltesz egy számára komoly kérdést, miszerint a megtermelt pénzt az államhoz utalja, vagy a gazdaságba forgatja-e vissza?)

Antall József: Engedelmet, de ez nem ennek a kérdése. Ez most nem itt dől el. Az egy következő kérdés. Azért is kell mindig a Kormányt megjeleníteni.

(Forrai István, a Miniszterelnöki Hivatal helyettes államtitkára, helyettes kabinetfőnök is felteszi azt a kérdést, hogy a kijelölt miniszternek van-e egyáltalán személyi döntésjoga?)

Antall József: Itt van egy magasabb rendű dolog. Állandóan az az érzésem, hogy az alkotmányjogról, a kormányzatról, a közjogi struktúráról, az evidenciákról, hogy mit jelent a miniszteri felelősség, ezt állandóan figyelmen kívül hagyjuk, amikor most ezt a kérdést megbeszéljük. Ilyen horderejű feladatai, mint amit ez most jelent, bármennyire kulcskérdésnek is tekintjük, más tárcák esetében is van ekkora felelősségről szó. Más minisztereknél is sokkal önállóbb, nagyobb döntésekről is lehet szó adott esetben, mint ez az évi közgyűlési kérdés, amire állandóan visszatérünk. Itt egy kormányzati politikáért felelős az a miniszter, aki ezt viszi. Az Alkotmány szerint pedig a miniszter a Kormánynak és az Országgyűlésnek felelős. Ezt azért mondom el, mert ettől eltérőt mondott Orbán Viktor. Az Alkotmányunk szerint így érvényes. Tehát ebben az értelemben az, hogy a Kormány kijelölt minisztere, az mindent megmond. Az megmondja, hogy a Kormány a felelős úgyszintén az államvagyonért egy parlamentáris demokráciában, és világosan megmondja, hogy meddig terjedhet annak a miniszternek, mint a többi miniszternek is a felelősségi köre. Ha ezt ügyrendileg még külön kimondjuk, hogy a konkrét részletkérdésben hogyan kell egyeztetni, az már egy ügyrendi kérdés. Az nem biztos, hogy a következő kormány adott esetben ugyanezt a struktúrát ugyanígy alkalmazná. Nekünk a kereteket kell megszabni. A keretekről szavazunk. Tehát még egyszer: kijelölt miniszter a megfogalmazás, alatta van az igazgatótanács, ahol képviselve vannak – az ÁVÜ igazgatótanácsához hasonlóan – a tárcák, ráadásul ott is a miniszterelnöki kinevezéssel. Így működik a szerkezete. Ezenkívül a kijelölt miniszter még külön a legközvetlenebbül érdekelt miniszterekkel egyetértésben jár el a saját területüket illetően. Ezt akármilyen szinten, de kormányzat szempontjából kötelező szinten mondjuk ki, hogy egyetértésben kell eljárnia. Utána ez a miniszter a felelős ezért a területért. Tehát így teszem fel szavazásra a kérdést, amiben a kijelölt miniszter a fogalom, és minden, ami ehhez tartozik. Ki van tehát így is ellene? Még egyszer felteszem a kérdést. 5 fő. Ki tartózkodik? 6 fő. Ki van mellette? Kérem szépen pathelyzet van. El van vetve. Én nem fogadom el azt a javaslatot mint kormányfő, hogy egy személy ne legyen kijelölve. Ezt szeretném előrebecsátani. Tehát egyszerűen a kormányzati konstrukcióba nem fér bele. E szerint kérek javaslatot.

(Mádl Ferenc felveti, hogy elképzelhető egy olyan megoldás ebben a helyzetben, ha, mondjuk, most szakmai területtől függetlenül három személy adná azt az egy személyt. Ennek kell egy eljárási rendje, és egy elnöke kell legyen. Ez az elnök lesz az, akit a Kormány kijelöl mint felelőst.)

Antall József: Ettől függetlenül a kérdésnek a kormányzati részét nem látom igazából. Ilyen működés, hogy négyes és hármas és egyéb, ilyen nincs egy felelős kor-

mányzatban. Sőt azt is megmondom, hogy tulajdonképpen az Állami Vagyongyűnökség sem működhetne ebben a formában, ha nem örököltük volna parlament alá tartozó szervként. Az Állami Vagyongyűnökség is ebben a formában kilóg tulajdonképpen egy parlamentáris demokrácia kormányzati rendszeréből, mert bizonyos értelemben egy kollegiális szervezetet hoz be a parlamentáris, miniszteriális rendszerbe. De ez egy adottság, ami bevezetett Magyarországon egy precedenst. Továbbmegyek, a Magyar Tudományos Akadémia sem illik bele egy klasszikus kormányzati rendszerbe, az is már egy kompromisszum, ahogy Magyarországon a Tudományos Akadémia kialakult, az sem fedti le pontosan a miniszteriális felelősség elvét. De ezek a velejáró, pillanatnyi szituációk. Ez ki van találva több országban, például Olaszországban is van az IRI, és van ezenkívül egy ilyen ügyekkel általában megbízott miniszter.

(Az ebben a kérdésben való döntést ebéd utánra halasztja a Kormány, ezért Balsai István ismerteti a következő eldöntésre váró kérdést, miszerint az igazgatóság tagjainak kinevezése és felmentése minden különösebb megkötés nélkül a miniszterelnök jogköre.)

Antall József: Szabályozva van-e, hogy hány tagú az igazgatóság, mert az ÁVÜ-nél 11. Kell-e szabályozni, vagy nem, mert ha igen, akkor érdemes úgy meghatározni, hogy adott esetben valóban a tárcák képviselte itt is biztosítva legyen. Éppen ezért maradjunk a 11-nél, és tehát egy olyan felfogásban, hogy a miniszterelnök nevezi ki és menti fel őket. De ez nyilvánvaló, ahogy az ÁVÜ-nél is működik. Van-e ezzel kapcsolatban hozzászólás? Nincs ehhez hozzászólás? Akkor ezt elfogadottnak vehetjük? Nincs ellenvetés.

(Balsai István döntést, megerősítést kér, hogy az országos közszolgáltató jelleggel működő és a Kormány vagy az állam számára előírt feladatokat ellátó, például a MÁV és az ehhez hasonló szervezetek tartós állami tulajdonban maradnak, nem kerülnek az Állami Tulajdonosi Részvénytársaságba.)

Antall József: Kérem, azt kell kimondani, hogy közszolgálati vállalatként nem kerül el az ágazati infrastruktúra a tárcától, a Magyar Államvasutak, a Magyar Posta²⁰² és

²⁰² A modern kori magyar postatörténet a kiegyezéssel kezdődött meg, amikor a posta a közös egyetértéssel intézendő ügyek közé került. A magyarországi és az erdélyi posták irányítását és ellenőrzését 1867. május 1-től a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium vette át, s ezzel megalakult a Magyar Királyi Posta. 1887-ben egyesítették a posta- és a távírőrszolgálatot, majd az 1908. XII. tc. alapján a magyar posta elnyerte teljes függetlenségét. 1951-től a hírlapterjesztést is a posta látta el kizárólagos joggal. 1952-ben Postaügyi Minisztérium alakult, mely később a Köz-

a Volánbusz, a MÁVAUT²⁰³. Tehát világosan meg van fogalmazva akkor, hogy mi a közszolgálati, és azokat fel is soroltuk.

(Vita alakul ki arról, hogy az ÁVÜ milyen jellegű szerv, és hogy a privatizációs bevételével mit csináljon, fizesse be az egészet a költségvetésbe, vagy pedig egy részét fordíthassa saját magára, illetőleg további privatizáció előkészítésére.

Kupa Mihály szerint az ÁVÜ egy költségvetési szerv, amiért a magyar állami költségvetés áll jól. Ha az állami költségvetésnél a Kormánynak negyedóránként be kell rohanni 500 millió forintos garanciáért, akkor megengedhetetlen, hogy egy költségvetési szervezet milliárdos garanciákat vállaljon minden felhatalmazás, parlamenti felhatalmazás nélkül. Ez egy Országos Tervhivatal lesz így befektetés szempontjából. Lehet csinálni, de megfontolandó.)

Antall József: Akkor szeretném felvetni úgy a kérdést, hogy egyik oldalon az ÁVÜ mint szervezet valóban költségvetési szervezet, mintegy minisztérium. A funkciója, amit csinál, az egy külön kérdés. Itt valószínűleg egy kompromisszumos megoldást kell találni arra, hogy milyen részarányban lehet reorganizációs alapot képezni. Tehát kvázi az ÁVÜ a privatizációs bevételének egy bizonyos százalékát fordíthatja az eladhatás érdekében adott esetben feljavításra, de ez csak egy bizonyos körre vonatkozhat, amit meg kell határozni a vagyonpolitikai irányelvekben. Ezt meg kellene mondani a vagyonpolitikai irányelvekben, vagy a törvényben. Ezt nem kell most rögtön meghatározni, nem is tudnánk, de a Kormány ebben úgy foglaljon állást, hogy korlátozott mértékben erre legyen lehetősége. De ennek a célja kvázi nem lehet kimentés, nem lehet ilyen-olyan célja, hanem csak a gazdálkodásának, az eladási folyamatnak a megsegítése. Tehát a privatizálási folyamat érdekében egy bizonyos

lekedés- és Postaügyi Minisztériumba olvadt be. 1957-től a Magyar Televízió adásának, technikai háttérének a biztosítása – a rádiós műsorszórás mellett – a posta feladatköre lett. 1983-ban a postát leválasztották a közlekedésügyről, és országos főhatósággá szervezték. 1989 decemberében a Magyar Posta három nagy szolgáltatási ága szétvált, önálló vállalattá alakult: létrejött a Magyar Posta Vállalat, a Magyar Távközlési Vállalat és a Magyar Műsorszóró Vállalat.

²⁰³ A Volánbusz jogelődjét 1927-ben Magyar Vasutak Autóközlekedési Részvénytársaság (MAVART) néven a MÁV hozta létre, amely elsősorban a vasúti hálózathoz kapcsolódott. 1934-ben a posta 43 autóbuszának átvételével vált közlekedési vállalattá. 1935-ben nevét Magyar Államvasutak Közúti Gépkocsi Üzemévé (MÁVAUT) változtatta. 1949-ben a közúti autóbusz-közlekedés átalakításával jött létre a MÁVAUT Autóközlekedési Nemzeti Vállalat és a Teherfuvarozási Nemzeti Vállalat (TEFU NV). Különböző átszervezések után 1970-ben hozták létre a Volán Trösztöt, 1984-ben pedig megalakultak a gazdaságilag teljesen önálló Volán vállalatok, köztük a Volánbusz. A Volánbuszt – a többi Volán vállalattal együtt – 1992-ben részvénytársasággá alakították át. A Volánbusz alaptevékenysége a menetrend szerinti helyközi és távolsági autóbusz-közlekedési közszolgáltatás biztosítása országos szinten. A társaság egyes településeken helyi autóbuszos szolgáltatást is nyújt.

összeget arra fordíthat, hogy e révén egy feljavítással jobban eladható legyen az adott vállalat. Ezt kell megfogalmazni.

(Kupa Mihály kifogásolja azt az elképzelést, hogy a Kormány mondja meg, hogy az ÁVÜ-nél lévő cégek közül melyeket kell az eladhatóság érdekében feljavítani. A Kormány semmivel nem okosabb, a Kormány nem él a piacon. A Kormány legfeljebb azt mondja, hogy stratégiailag fontos, és erre áldoz.)

Antall József: Adott esetben, én csak kérdezem, feltételezem, hogy az ÁVÜ igazgatótanácsa folytat egy ilyen tevékenységet. Akkor e tevékenység keretében, ha erre megvan az irányelvekben, vagy egyébben egy bizonyos százalék határozva, abban az esetben eldöntheti a feljavítást. Tehát akkor az igazgatótanácsnak kell adott esetben egy bizonyos százalékon belül a döntést meghoznia, gondolom én.

(Mádl Ferenc szerint a Kormány dönthet a vagyonpolitikai irányelvek betérjesztése és annak jóváhagyása mellett és a költségvetési törvény jóváhagyásakor, hogy a privatizációs bevételnek egy része bemenjen a költségvetésbe, az államháztartásba, vagy az államadósságba. Ez nincs ellentétben azzal, hogy bizonyos funkciót is ellát még az ÁVÜ.)

Antall József: Itt három lehetőség van elméletileg a bevétel hova fordítását illetően. Nyilván az egyik a költségvetésbe való bekerülése, a másik az államadósság törlesztésére való fordítása, míg a harmadik, a bevétel egy részének bizonyos célból való visszatartása. Az a kérdés, hogy erről esetenként legyen döntés a költségvetéssel párhuzamosan, azzal összhangban, mert akkor az Országgyűlés dönt ebben a formában. Akkor felteszem a kérdést, hogy ezzel a megoldással, ezzel a szöveggel ki nem ért egyet először? Egy. Tartózkodás egy. Tehát, akkor egy ellenszavazattal, egy tartózkodás mellett elfogadva. Akkor most már túl vagyunk az igazgatótanácsra és több kérdésen, így visszatérek még egyszer a második kérdésre, ahol a korábbiakban patthelyzet alakult ki, talán már világosabb mindenki számára.

(Valaki megkérdezi, hogy a vétójogról²⁰⁴ is szavaztunk?)

Antall József: A vétóról már szavaztunk, egy kompromisszumos megoldást választottunk. A másik kérdés pedig az Állami Tulajdonosi Rt.-vel kapcsolatos. Az Állami

²⁰⁴ A vétójog az a jog, amelynél fogva valaki valamely tanácskozó testületben a határozat meghozatalát, illetve végrehajtását a többség akaratával szemben egymaga (is) megakadályozhatja, például az államfőnek az a joga, amelynél fogva az Országgyűlés által alkotott törvények érvénybe léptetését elhalaszthatja.

Tulajdonosi Rt.-nél elfogadta azt a Kormány az előbb, hogy miniszterelnöki kinevezéssel történik az igazgatóság tagjainak kinevezése és menesztése. Megállapodtunk abban is, hogy 11 tagú az igazgatótanács, ahol a tárcák képviselte biztosítva van, továbbá abban is, hogy a Kormányon belül döntünk arról, hogy milyen mértékű az együttműködés, tehát mire van szükség a Kormány ügyrendje szerint az érdekelt miniszterek együttműködése érdekében. De az egyszemélyi közgyűlésen, még egyszer hangsúlyozom, a Kormány képviselőjében a kijelölt felelős miniszter dönt, és az érdekelt három miniszter pedig ebben a formában jelenik meg. Kérdezem még egyszer, hogy most ezeken végigmenve a Kormány elfogadja-e a javaslatot? Ki van ez ellen? Nincs. Ki tartózkodik? Akkor ez egyhangúlag elfogadva. Akkor ezt lezárjuk.

Különfélék között a villamos áram árára vonatkozó „rémhírrel” kapcsolatban.

(Pungor Ernő tárca nélküli miniszter elmondja, hogy megjelent az újságban az, hogy a Villamosművek Tröszt bejelenti, hogy ebben az évben két-háromszorosa lesz a kilowatt ára.)

Antall József: Nem azt mondták, három év alatt.²⁰⁵

(Pungor Ernő szerint ez akkor is rémhír, amivel a lakosságot rettentően fel lehet izgatni.)

Antall József: Mindenképpen hiba és apolitikus dolog hergelni a lakosságot, amikor ügysem csinál mást a sajtó. Még azt is hiba bejelenteni, ami még bizonytalan. Elég azt bejelenteni, és azt is meg kell fogalmazni, sőt megfelelően elő is kell adni, ami elkerülhetetlen, nem pedig azt, ami még a jóslás állapotában van, és biztosra még senki nem tudja.

Különfélék között az ózdi helyzettel kapcsolatban.

(Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter tájékoztatja a Kormányt a munkahelyek megszűnése miatt utcára kerülő munkanélküliek helyzetével kapcsolatban.)

Antall József: Itt azért van egy kérdés, ami folyamatosan fel fog vetődni, a munkanélküli-segélyek lejártá, az utána kialakuló helyzet és a közmunkák és egyebek. Egy olyan feszültség ez, ami miatt a munkaügyi miniszter urat kérjük, hogy erre valami-

²⁰⁵ Hány fillér a 6,5 fillér? Három év alatt duplázódhat az áram ára. *Népszabadság*, 1992. január 17. 4.

ilyen tájékoztatást adjon nekünk. Egymás után a képviselők és mások is ilyen kérdésekkel megkeresnek. Igen nagy elégedetlenség van furcsa módon. Nemcsak maga a munkanélküliség az egyik probléma, hanem a másik oldalon az, hogy a munkanélküliek – és ez különösen érint egyes lakosságcsoportokat – milyen összegeket vesznek fel családi pótlék stb. jogcímen, és semmit nem csinálnak. Tehát ez az egész kérdés problematikus. Felvetődik az a kérdés, hogy mi lenne akkor, ha tudnának munkát adni nekik, de csak távolabb, csak nagyon korlátozott távolságban. A kérdés az, meddig köteles ezt tudomásul venni. Végeredményben, ha nagyon nyersen lefordítjuk, az történt, hogy a korábbi fekete vonatok²⁰⁶ és az ország más részeiben dolgozók ma már nem mennek el. Most mi arra vállaltunk mintegy kötelezettséget, hogy helyben próbálunk meg munkát biztosítani, miközben nincs helyben munka. Tehát ezt az egészet azért át kellene koncepcionálisan is gondolni, hogy milyen a közmunka kérdése, ennek önkormányzatokkal való egyeztetése. Ahová megyünk, közmunkáért kiáltanak. Bizonyos problémák jelentkeznek, és sajnos nem oldjuk meg, hanem megy vaktában a munkanélküli-segély.

1992. január 23-i kormányülés

A munkanélküli-ellátásból kikerülőök szociális segélyezésének átmeneti rendszerével kapcsolatban.

(Surján László népjóléti miniszter szerint a munkanélküli-ellátásból kikerülőök szociális segélyezésének átmeneti rendszerében meg kellene határozni, hogy ki és mennyit, valamint milyen forrásból kapjon, és további probléma az, hogy hol kapják ezt meg, ki adja oda nekik a pénz?)

A kérdéshez többen hozzászólnak.)

Antall József: Kérem szépen, összegezném, mert nem hiszem, hogy most előbbre megyünk ebben. Az egyik, az világos, hogy egyértelműen különbséget kell tenni a foglalkoztatás jellege, a munkanélküliség, a munkanélküli-segélynek azon kategóriája között, ahol az újra elhelyezkedés reményével erre inspirálva van az illető.

²⁰⁶ Fekete vonatnak az ötvenes évektől a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyéből ingázó dolgozókat szállító munkásvonatokat nevezték, amelyek vasárnap Budapestre, pénteken, illetve szombaton pedig Szabolcsba (általában az ország északkeleti részébe) szállították az alacsony iskolázottságú fizikai munkásokat a Szolnok–Debrecen–Nyíregyháza–Záhony-vasútvonalon. Elnevezését arról kapta, hogy a főként férfiakból álló utazóközönség egy része az akár 5-6 óráig is tartó út alatt gyakran lerészegedett, így rendszeresen fordult elő garázdaság, késelés.

A munkanélküli-segély rendszere az automatikusan működik, az központi, tehát ezt nem kell részletezni. A szociális segély része, tehát az, ami a szociális törvénnyel lép be, az mindenütt önkormányzati jellegű feladat, mert az mérlegelést igényel. Ezt régen állami és községi feladatként összegezték a szociálpolitikában. Ez tipikusan községi jellegű feladat, azaz önkormányzati jellegű feladat, amit mérlegelni a település tud, és ezt csak a helyszínen tudják, hogy valóban milyen családi körülmények vannak, tehát ez nem normatív alapon működik. Azt hiszem, hogy ezt először le kell szögezni. A második részéhez kapcsolódik viszont az, ha ez már másfél év után mint szociális segély jelentkezik, akkor az milyen forrásból történik. Meg kell vizsgálni ennek a forráskérdését. Meg kell vizsgálni azt a jogi kérdést, ami ezzel részben összefügg, hogy a forrást hogyan lehet költségvetési törvény módosításával, vagy valamilyen jogszabály-módosítással elérni, és akkor együttesen kérem ezt a dolgot megvizsgálni. Ebben, a jelenlegi vitából következően is a Népjóléti, Munkaügyi, Pénzügy- és Belügyminisztérium az érdekelt. Kérem, hogy koordinálják, beszéljék meg, és tájékoztassanak a teendőkről bennünket.

Napirenden kívül az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatalnak²⁰⁷ az elhelyezésével kapcsolatban.

(Kiss Gyula munkaügyi miniszter tájékoztatja a Kormányt, hogy a Kormány korábban úgy döntött, hogy az OKKH elhelyezését a múlt év december 31-éig biztosítja. Sőt ennek a határozatnak volt egy része, amely még egy átmeneti időszakra is garantált volna egy átmeneti elhelyezést. Azt javasolja, hogy az OKKH költözhessen a Kecskeméti utcába, egy ott lévő állami tulajdonú ingatlanba.)

²⁰⁷ A Kárpótlási Hivatal 1990 júliusában a Kormány 18/1990. (VII. 27.) rendelete állította fel mint országos hatáskörű, önálló államigazgatási szervet. Ekkor még a kárpótlással kapcsolatos jogszabályok előkészítése és a hatósági ügyekben való eljárás volt a feladata. A Kárpótlási Hivatal jogutódjaként 1991 júliusában a Kormány 101/1991. (VII. 27.) rendeletével jött létre az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatal, amelynek a felügyeletét a Kormány látta el. A hivatal járt el a kárpótlási törvény hatálya alá tartozó ügyekben, az Országgyűlés által meghatározottak személyes szabadságát jogtalanul korlátozó intézkedések okozta anyagi hátrányok kárpótlásával összefüggő ügyekben, valamint közreműködött a kárpótlással kapcsolatos jogszabályok előkészítésében és kidolgozásában. A hivatal élén az elnök állt, akit a miniszterelnök nevezett ki és mentett fel. Első elnöke Sepsey Tamás volt. Az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatal (OKKH) megszűnéséről 1997. július 24-én döntött a Kormány, a Földművelésügyi Minisztériumot (FM) jelölve meg jogutódként.

Antall József: Azt hiszem, mielőtt nagyobb vitába bonyolódnánk, első kérdésem az, hogy ez az épület az, amelyik benne volt az ÁVÜ által kiemelt, privatizálásra szánt központi elhelyezésű, különlegesen értékes épületek sorában? Nem tudom, hogy milyen stádiumban van ennek az épületnek a privatizálása, vagy történt-e az ügyben bármi, de mindenesetre ez a Magyar utca és Kecskeméti utca sarkán lévő '50-es években felépült épület ez rendkívül értékes helyen van, ami természetesen megközelítési szempontból, metró lévén bármelyik hivatalnak ideális. Ez az első kérdés. Ehhez nem tudok hozzászólni ÁVÜ-szempontból, hogy most milyen stádiumban van. Elképzelhetőnek tartom, hogy a Kárpótlási Hivatalnak ez legyen átmenetileg a szállása, de tartósan teljesen elhibázottnak tartanám. Állami vagyronról hosszabb távon kell gondolkodunk, és ez egy kiemelkedő hely. Tehát nem feltétlenül szükséges, hogy a Kárpótlási Hivatalnak ilyen helyen legyen a végleges elhelyezése, ahol minden felépíthető egyébként. Ugyanakkor a jelen szakaszban, ebben az esztendőben és ezen belül politikai értelemben viszont kiemelkedően fontos nekünk a kárpótlási kérdések megoldása, az ezzel kapcsolatos siker. Tehát megoldást kell találni. Ha ez átmenetileg megoldja az elhelyezési problémát, akkor ezt végre kell hajtani, mert valóban tarthatatlan állapot a jelenlegi elhelyezése a megnövekedett ügyfélforgalom, az utcán hosszan sorban álló emberek miatt, ami miatt állandó támadásnak vagyunk kitéve. Nem hiszem, hogy bárkit meg kell győzni arról, hogy a Kárpótlási Hivatal azonnali elhelyezése ügyében intézkedni kell. Kérem, hogy ne erősítsük ezt meg, azt hiszem, ez mindenki támogatását élvezi. A másik pedig, csak arról van szó, hogy nézzük meg, hogy mi a konkrét helyzet. Itt a kérdés az, hogy mi a legideálisabb. Meg kell mondanom, hogy ha ezen a helyen ma, amikor üzletházak és egyebek kialakítására belváros területén szükség van, akkor tömegforgalmú hivatalt egy centrumhelyre nem tartok ideálisnak elhelyezni. Jobban örülnék, ha egy ilyen épületet az Üllői út körül találnánk, ahol ugyanígy el lehetne helyezni a metró körül. De ugyanígy elképzelhetőnek tartanám a Ludovika²⁰⁸ környékét, vagy a Nagyvárad tér környékét. Mindenképpen közlekedésileg jól elérhető legyen. Ez nem egy belvárosi területre való, ha ezt négy-öt évre akarjuk történetesen elhelyezni. Az a kérdés, ha nincs más megoldás, akkor el kell ott helyezni. Ha ez üresen áll, és nem tud a pénzügy azonnal jobbat felajánlani, akkor igenis azt mondom, hogy menjen be. De nem tartom ideálisnak. Ez belváros. Az a nyugdíjas öreg, aki vidékről érkezik, és akinek egy része kocsival megy még először, nem megy parkolóházba.

²⁰⁸ Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia, rövidítve: Ludovika. Budapest VIII. kerületében elhelyezkedő épületegyüttes. Főépülete Pollack Mihály tervei alapján, klasszicista stílusban 1836-ban készült el. 1945-ig a magyar katonai felsőoktatás legmagasabb képzési szintjét nyújtó intézménye volt. Főépületében 2012-től a Nemzeti Közszerológati Egyetem működik.

1992. március 5-i kormányülés

Különfélék között a mezőgazdasági gondokra vonatkozó felszólalással kapcsolatban.

Antall József: A földművelésügyi miniszter úrtól öt percben kérem, hogy az ország mezőgazdaságával kapcsolatban adjon tájékoztatót vetéshelyzetről, mindarról, amit az MSZP-memorandum és egyéb nagy propaganda tartalmaz.²⁰⁹

(Gergátz Elemér elmondja, hogy más sem lehet hallani, minthogy a mezőgazdaság válsághelyzetben van. Valóban vannak gondok, melyek közül a legfontosabb az, hogy elsősorban az élelmiszerüzemek, de a termelőüzemek is fizetési gondokkal, likviditási gondokkal küszködnek, továbbá körbetartozások vannak. A talajmunkát egyes megyékben nem végezték el, miközben 20 milliárdot adtak a mezőgazdaságnak.)

Antall József: Az egyik kérdésem az, ami felvetődik, hogy valóban mekkora a megműveletlen földterület az átalakulás miatt, erre kérek egy választ.

(Gergátz Elemér szerint 350 ezer hektárnál kevesebb.)

Antall József: Tehát, akkor növekedett vagy nem, a tavalyihoz képest? Tavaly több volt ebben az időszakban a megműveletlen, és több volt a megművelt? Tehát ahhoz képest tulajdonképpen most a tavaszi munkálatok, a tavaszi vetések hogyan alakulnak? A második kérdésem, hogy a vetésterület, tehát az őszi vetésterületek aránya hogyan viszonylik?

(Gergátz Elemér elmondja, hogy a búzavetés az csökkent nem egészen 10%-kal a terv szerinti értékhez. Az őszi árpát viszont azon vetették, amit szerettünk volna.)

Antall József: Állatállomány?

²⁰⁹ Suchman Tamás 1992. március 3-án jelentette be, hogy pártja megítélése szerint a mezőgazdaság válsághelyzetben van, s ezért az MSZP frakciója memorandum formájában küldi el javaslatait a miniszterelnöknek. A memorandum szerint a mezőgazdaságot válságágazattá kellene minősíteni, valamint a Gazdasági Kabinet, a Bankszövetség, a Magyar Nemzeti Bank és a finanszírozással érintett kereskedelmi bankok bevonásával válságstábot kellene létrehozni. A tavaszi munkák elvégzéséhez és a folyamatos gazdálkodás pénzügyi feltételeinek megteremtéséhez a lehető legrövidebb időn belül biztosítani kell a mezőgazdaság valós hiteligényét, 30 milliárd forintot. (MSZP-memorandum a miniszterelnökhöz. Válságágazat a mezőgazdaság. *Magyar Nemzet*, 1992. március 4. 4.)

(Gergátz Elemér elmondja, hogy közel 600 ezer tehén volt '91. december végén. Gyakorlatilag egy olyan 10%-os tehénlétszám-csökkenés következett be. Ennyit is akartunk.)

Antall József: Sertés?

(Gergátz Elemér szerint a sertésnél a tervezett volt 8 millió.)

Antall József: Százalékosan? Nekünk most viszonyítani kell.

(Gergátz Elemér elmondja, hogy az több, 20%-os az anyakoca létszámcsökkenés. Ő első-sorban arra számol.)

Antall József: Nem vagyunk kan disznók, úgyhogy kérem nem abból a szemszögből nézni, hanem a termelés szemszögéből.

(Gergátz Elemér nem tud számot mondani, hogy mennyi kocasüldőt vemhesítettek be az elmúlt időszakban. A malac ára azért ment fel, mert jók az eladási árak. Már most mondja, hogy a kukoricánál lesz gond, és ott készülni kell eladásra, mert a kukoricát könnyebb eladni, és most majd a kukorica-vetésterület fog megemelkedni. A baromfinál viszont nagyon lényeges a csökkenés. A baromfiárak és a takarmányárak, valamint a manipulációk padlóra vitték az ágazatot.)

Antall József: Szóval. Azért szeretném tényleg ezeket tudni, hogy világossá tegyük. Holnap a sajtótájékoztatóra akkor jöjjön át Raskó államtitkár. Itthon van? Jöjjön át a kormányszóvivői értekezletre. Erről az egész kérdésről egy logikus, összehasonlítható ismertetést kell nyújtani, mert ezt a válsághelyzetről szóló kampányhíradást nem lehet hagyni. Legyen benne őszinte, világos elemzés, legyen benne a tulajdoni átalakulás miatt felmerülő probléma, és legyen szó a konkrét pénzügyi és egyéb tervekről is. Tehát amiről ő pár szót már mondott a televízióban. De ennek nagyon világosan el kell hangoznia.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter többek között elmondja, hogy az MSZP kampányanyagában benne van az is, hogy az élelmiszeripari privatizációs bevételből vissza kell forgatni a mezőgazdaságba. Ezzel csak az a probléma, hogy nem tudja, mit lehetne privatizálni és visszaforgatni, legfeljebb a dohánygyárakat, mert a többi bagóért se lehet eladni egyelőre.)

Antall József: De erre válaszolni kell, itt nem lehet hallgatni, akkor ezt is el kell mondani. Az egyik oldalon a programszerű cselekvésről van szó. A másik dolog, ez

vonatkozik a közoktatásügytől kezdve mindenre, hogy mindig tartalmilag kell cselekedni, és azt rögtön a nyilvánosság elé tárni. Nem lehet, hogy ne reagáljunk ilyenekre. Most a szállítások például, hogyan állunk az exporttal ezen a téren? Ilyen rémhírekre, hogy gabonaimportra fogunk szorulni, erre mi a válasza a miniszter úrnak?

(Gergátz Elemér szerint teljesen biztos, hogy importra nincs szükség.)

Antall József: Na, de ezeket nagyon világosan el kell mondani és határozattan, és mindenben cáfolni. Nem kell megvárni, amíg áttelefonálok, mint az elmúlt hétfőn és kedden. Engedelmet kérek, abszurdum, hogy én szóljak át. Mert bemegyek a szobámba, látom, hogy a földművelésügyet az MSZP ismerteti, vagyis látom, hogy az MSZP ismerteti a programját. Áttelefonálok a miniszter úrnak, hogy tudnak-e róla. Senki nem is tud. Erre egy órán belül kell reagálni, a Raskó végre már bement az esti híradóba. Hát azért lehetetlen, hogy úgy legyenek megszervezve a minisztériumok, hogy nincs egy ember, aki figyeli az ágazatot érintő ellenzéki és egyéb politikai támadásokat. Azért ez lehetetlen dolog. Itt mindenki tudja, hogy parlamenti napon váratlanul beülnek és indítanak egy ilyen támadást, és onnantól kezdve az megy a sajtóban, rádióban stb., és a tárca nem reagál rá? Nem sajtófőnök vagyok. Ha nem nézte senki, akkor hogyan van megszervezve egy ekkora minisztérium, hogy nincs folyamatos figyelés a parlamenti ülés alatt? Mi a fenét csinál a parlamenti összekötő, a parlamenti titkár? A parlamenti titkárnak tudni kell azt, hogy mi folyik a parlamentben az ülésen és utána is, hogy mi történik. Akkor tessék olyan parlamenti titkárt tartani minden tárcánál, aki erre képes.

(Gergátz Elemér megjegyzi, hogy a parlamenti titkár beteg.)

Antall József: Akkor meg miért nem gondoskodik a helyettesítésről? Erre vonatkozóan a minisztereket külön kérem, hogy a politikai államtitkárokat mozgósítsák. Egy politikai államtitkár általában jelen is van. Kérem, hogy mindig úgy fogják fel, hogy a politikai államtitkár a közvélemény előtt a tárca ügyeinek a legfőbb képviselője kell, hogy legyen. Ez az egyik feladata a parlamenti képviselő mellett. De nemcsak követő jelleggel, offenzívába kell menni, mert ha most nem megyünk offenzívába, akkor sorozatosan ez fog történni. Ha ilyen álmatagon fognak reagálni a tárcák, és nincs megszervezve a minisztériumban, a parlamentben és kifelé a megfelelő reagálás, akkor a kormányzat el fogja veszíteni a csatát. El lehet úgy is veszíteni egy háborút, hogy a hadsereg érintetlenül megmarad, mert nem volt bevetve. Ha tartalmilag igazunk is van, de nem csináljuk a megfelelő reagálást, például akkor a mezőgazda-

ságról is, még ha jó eredmények is vannak, elterjed, hogy rossz stb. Meg kell nézni, hogy miről van szó, de az ellen fel kell lépni. Ilyen álmatag módszerekkel, ahogy ezt tapasztalom, ezt nem lehet csinálni.

1992. április 2-i kormányülés

Napirenden kívül a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról szóló törvényjavaslat várható módosításáról²¹⁰ szóló vita közben azzal kapcsolatban, hogy mennyire nehezen megy a gazdasági, elsősorban a bankokkal kapcsolatos bűncselekmények esetén az eljárás.

Antall József: Az egész Kormányra vonatkozóan és a tárcáknál is minden esetben sokkal, de sokkal határozottabb irányítást, ellenőrzést kell gyakorolni. Ez valóban tarthatatlan, hogy itt állunk ebben az átalakulási időszakban, és a csalások stb. sorozata van. A közvélemény ebben él, a szegénység és szociális feszültség közepette. Egyszerűen nem tudja elviselni, ha a saját szegénysége mellett még a megfoghatónak vélt bűncselekmények elkövetőit is futni hagyjuk. Tehát, ha szükséges, arra kérem a belügyminiszter urat és a pénzügyminiszter urat most ebben a konkrét esetben és a bankfelügyeletet ellátó tárca nélküli minisztert is, Szabó Tamás miniszter urat, hogy üljenek le, ezeket a kérdéseket tárgyalják meg, és döntsék el, hogy mi a teendő. Mert itt nem törvénymódosításról van szó, hanem részben szemléleti kérdésről, esetleg rendeleti kérdésről. Vonják be a Nemzeti Bankot is. Valamit tenni kell, mert ez egy tarthatatlan helyzet. Ennek ki kell dolgozni a metodikáját, úgyhogy én azt kérem, hogy sokkal, de sokkal szigorúbb és szorosabb felügyeletet kell gyakorolni. A Kormány félidős időszakában ebben a belpolitikai helyzetben, de bizonyos értelemben kül gazdasági és külpolitikai helyzetben is a lehető leghatározottabb politikát kell, hogy folytassuk, mert ha a legkisebb mértékben oda nem figyelmet érzékel akár a hazai parlamenten kívüli ellenzék a szociális feszültségekkel együtt a pénzügyi világban, akkor mindenütt tarthatatlan helyzet alakul ki. Én még egyszer felhívom minden kérdésben a miniszter urak figyelmét arra, hogy költségvetési takarékoság és a gárda irányítását illetően a legnagyobb felelősség áll fenn. Amikor ilyen szervezeti, személyi kérdésekről is van szó, akkor is gondoljuk át, mert nem lehet például hónapokon keresztül, hogy ne történjenek meg bizonyos intézkedések, amikről tudunk. Probléma a tárcák koordinálása is. Lehetetlen helyzetek adódnak konkrét esetekben. A tisztviselői gárda egyik része nyilvánvalóan rengeteget dolgozik, és

²¹⁰ 1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról.

rosszabb körülmények között, rosszabb fizetésért, mint amit megkereshetne saját szaktudása alapján, ez az egyik része. A másik része az ugyanolyan, mint amilyen minden időkből egy bürokrata. Veszi a hóna alá fél ötkor a táskáját, és elvonul a munkahelyéről, és füttyöl rá, és nem érdekli. Ha talál egy lehetőséget, hogy a másik tárcára hárítsa a feladatot, akkor inkább azt csinálja, és nem koordinálja. A minisztereket arra kérem, hogy felülről kezdve lefelé, államtitkároknál, helyettes államtitkároknál kezdve folyamatosan karban kell, hogy tartsák a saját minisztériumukat. Érzékeljék a miniszter által képviselt politikai akaratot. Különösen az államtitkárokkal, tehát azt, amit előír az Alkotmány, mert ha ezt nem tudjuk most érvényesíteni, akkor nagyon nagy gond lesz. Érzékeltetni kell, hogy a kormányzat szilárd, és hogy ezt az egyes munkatársaknál is érvényesíteni tudja. Nem állhatnak elő ilyen helyzetek. Akkor kérem a határozat elfogadását, figyelembe véve az államtitkári értekezlet és a Gazdasági Kabinet állásfoglalásait. Akkor a miniszter urat is arra kérem, hogy ennek megfelelően a nyilvánosság számára mind ma a sajtóértekezleten, mind holnap képviselje a Kormányt. Van-e ellenvélemény? Tartózkodás? Akkor ebben a formában a Kormány jóváhagyta.

Egyebek között napirenden kívül Bush, az Egyesült Államok elnökének levelével kapcsolatban.

Antall József: A következő kérdés még röviden. Megkérem László Balázst, hogy ismertessen egy levelet. Tegnap érkezett meg Bush elnöknek az a levele, amit később a Fehér Ház sajtókonferenciáján személyesen is bejelentett.²¹¹ Nem árt, ha a Kormány egy kicsit részletesebben látja ezt a Bush-állásfoglalást, amit ők közzétettek, és ami ebben az említett levélben benne van. Annál is inkább, mert erre szeretnék reagálni. A reagálás miatt esetleges véleményt vagy ötleteket kérek. Tessék, akkor a lényegét, kérlek, foglalj össze!

²¹¹ George Bush amerikai elnök 1992. április 1-jén a délutáni órákban levelet intézett Antall József miniszterelnökhöz. A levélben tájékoztatta a magyar kormányfőt azokról az intézkedésekről, amelyeket a nap folyamán készül bejelenteni Oroszország és a FÁK többi köztársasága megsegítésére, az ottani demokratikus reformok és a piacgazdaságra való átállás támogatására. A hivatalos amerikai bejelentés elhangzása előtt adott tájékoztatásában Bush elnök hangoztatta: csomagtervével nemcsak az Amerikai Egyesült Államok segítségét biztosítja a volt Szovjetunió utódállamaiban kibontakozó demokrácia megerősödéséhez, hanem további összehangolt nemzetközi erőfeszítésekre is kíván ösztönözni.

(László Balázs kormányzóvivő elmondja, hogy az amerikai elnök abban a megbecsülő gesztusban részesítette a magyar kormányfőt és feltehetően a vele hasonlóan baráti viszonyban álló bizonyos számú ország vezetőit, hogy néhány órával a saját, fehér házi bejelentése előtt egy többoldalas levélben részletesen tájékoztat a volt Szovjetunió utódállamaiban a gazdasági átállás támogatására szolgáló csomagtervről. Tehát kimondottan és kizárólag Oroszországról és a FÁK²¹² többi államáról van szó. A csomagterv részleteit is röviden ismerteti.)

Antall József: Ez tehát az előzetes tájékoztatás szövege, de úgy gondolom, hogy ennek a nyugtázásának alkalmával elvileg nekünk mint Kormánynak is mindenképpen ildomos megerősíteni, hogy egyetértünk azzal, hogy a volt Szovjetuniót támogatják, hiszen a gazdasági összeomlása elkerülendő. Szeretném kifejezésre juttatni ebben a levélben majd azt is, hogy a térségünk támogatása és ezzel kapcsolatban Magyarország és esetleg a Visegrádi Hármaknak²¹³ a gazdasági támogatása is fontos, ezért megfelelő formában felhívánk erre is a figyelmet, továbbá a mi esetleges szállításainkra a Szovjetunió térségébe, illetőleg esetleg a Szovjetunióval fennálló, még vitás pénzügyi tárgyalásainkra is. Azt hiszem, hogy ez változatlanul 2 milliárd dollár körül van. Tessék!

(Bogár László, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok politikai államtitkára szerint ez valamivel kevesebb, ez 1,9 milliárd.)

Antall József: No most ezért is hoztam tulajdonképpen ezt Kormány elé, hogy a külüggyel majd külön is érintve ugye ezt, de elsősorban a magyar gazdaság szempontjából ez egy jó apropó arra, hogy az egyetértés kifejezésre juttatása mellett leírjuk a különleges magyar szempontokat. Nem árt, ha egyben tájékoztatást adunk, hogy mi hogyan állunk a szovjet utódállamokkal. Egyetértünk a segítséggel, de ezek

²¹² A FÁK (Független Államok Közössége) 1991. december 21-én a volt Szovjetunó 11 tagállama (Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Moldova, Oroszország, Örményország, Tádzsikisztán, Türkmenisztán, Ukrajna és Üzbegisztán) által létrehozott konföderáció. Grúzia 2009-ben kilépett a FÁK-ból, 2014-ben Ukrajna is bejelentette ezt, majd 2018-ban hivatalosan is kilépett. A FÁK számos integrációt és együttműködést célzó gazdasági, katonai és külpolitikai egyezményt írt alá.

²¹³ Václav Havel, a Csehszlovák Köztársaság elnöke, Lech Wałęsa, a Lengyel Köztársaság elnöke és Antall József magyar miniszterelnök 1991. február 15-én írták alá a visegrádi együttműködést. Az 1991-es deklaráció céljai között szerepelt a totalitárius rendszer maradványainak felszámolása, a demokrácia védelme és a három ország összefogása a gazdasági előrehaladásban és az euroatlanti csatlakozás előremozdításában. 1993-ban Csehszlovákia kettészakadásával a visegrádi együttműködés négytagúvá vált.

a problémák vannak. Az a kérésem, hogy Marinovich államtitkár úr e levél alapján a külgazdasági és mindazokkal a gazdasági tárcákkal, akik egy ilyen kérdésben illetékesek, vegye fel a kapcsolatot. Tehát egy elnöknek szóló válaszlevélben, nyilvánvaló, hogy nem hosszabban, mint ez a levél, de egy udvarias bekezdésben vissza kell igazolni az egyetértést, és utána a saját problémáinkról kell szólni, amihez az ő támogatását kérjük. Ezt az alkalmat megragadva ezt elküldjük Németországba is, tehát Kohl kancellárnak, hogy egy ilyen levelet kaptunk mi, és így válaszoltunk. Szóval azért felszínen kell ezt a problémát tartani, és nem a távoli időben. Tehát ezt egy héten belül meg kell csinálni. Kérem akkor a külügy segítségét is ebben, és ez a kérés külön is érvényes az Annus Antal mint kormány megbízott által folytatott tárgyalásokra is. Tudniillik a szovjet–magyar viszonyra szeretném, ha felhívhatnánk ebben a levélben a figyelmet, hogy milyen nyitott kérdéseink vannak, miközben mi egyetértünk a levélben is a támogatással.

(Pungor Ernő tárca nélküli miniszter megjegyzi, hogy március 12-én Párizsban hallotta Bush elnök személyes tanácsadójának előadását, amiben ő bejelentette, hogy 25 millió dollárral kívánnak hozzájárulni az oroszországi tudomány segítéséhez. Ezek azért egy ezressel kisebb szorzóval jelentkeznek, mint a mai bejelentése a Bushnak.)

Antall József: Már jelzőkben, nem tartalmilag, csak az egyik maximumnak, másik minimumnak nevezte, ez inkább egy árnyalatnyi eltérés. Tehát akkor szemléletileg ebben a kérdésben, azt hiszem, hogy körülbelül a Kormány egyetért vele, hogy ezt az alkalmat most felhasználjuk arra, hogy a szovjet–magyar viszonyról egyben adjunk egy ilyen, nem dramatizált, hanem egy ilyen reális, objektív képet.

(Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter elmondja, hogy a repülőgépen az újságokban olvasta, hogy bejelentették, hogy a volt szovjet fél minden megkötött akkreditívra²¹⁴ nem fizet. Ez volt a tegnapi állapota. Mit tudunk erről hivatalosan?)

Antall József: Kérem ennek utánanézni. Ez hivatalos vagy nem hivatalos, meg kell nézni. Erről én is kérek külön tájékoztatást. Tehát ezt a kérdést vizsgálják meg, és erre vissza kell térni. Nem vagyunk elég offenzívek akkor is, ha valamit nem sikerül elérni, és ez vonatkozik mindenre. Lehet, hogy nem tudunk dolgokat elérni, de, ha nem tudunk elérni, akkor is éreznünk kell azt, hogy legalább mindent megtettünk. Be kell fejezni a követő taktikát. Borzasztó hiba, ha a kormánypolitikában azt foly-

²¹⁴ Az akkreditív, más néven okmányos meghitelezés egy pénzügyi intézet által kiállított dokumentum, amely visszavonhatatlan pénzfizetési garanciaként szolgál a kedvezményezett számára.

tatjuk, hogy amire az ellenzék mond valamit, a koalíció részéről csak akkor reagálunk rá, vagy egyáltalán nem is reagálunk. Offenzív politikát kell folytatni.

1992. április 16-i kormányülés

Az Ózdi Acélmű Rt.-ben történt tulajdonosváltásra²¹⁵ vonatkozó intézkedésekkel kapcsolatos vita körében.

(Pungor Ernő tárca nélküli miniszter tájékoztatja a Kormányt, hogy Miskolc önkormányzata nem a Ganztól²¹⁶ vásárolta meg a villamoskocsikat, hanem a csehektől, ráadásul használtakat, annak ellenére, hogy a Ganz felajánlotta, hogy a térségben lévő ipart bevonják a villamoskocsi gyártásába.)

Antall József: Na most, azt a kérdést nézzük meg, amit Pungor miniszter úr felvetett, tehát második kérdésként ezek a megrendelések, hogy a Ganz stb. Ez felvet egy iparpolitikai kérdést, amely tulajdonképpen nem az első alkalommal kerül ide. Itt

²¹⁵ Az első szabad választások utáni közel két évben az új kormány kísérletet tett az ózdi térség problémáinak kezelésére. 1991-ben az OSTAG magyar–német Rt.-ből kivonult német fél helyét átvette az állam, új kormánybiztos került a vállalat élére, tovább működött a PEKO cég, és létrejött – nagy nehézségek árán – a Finomhengersori Munkás Kft. Az új vállalatvezetés leállította a leggazdaságatlanabb termelőberendezéseket (nagy kohó), megkezdte a vállalat gazdasági helyzetének – sikertelen – stabilizálását. Az év második felében a Kormány döntött az Ózdi Acélmű Részvénytársaság 1 Mrd Ft-os támogatásáról, ez azonban nem volt már elég a leállított üzemrészek gazdaságos újraindításához. 1992 elején az Ózdi Acélmű Részvénytársaság öncsődöt jelentett, majd reorganizációs céllal létrejött az Ózdi Acélárugyár Kft., amiből 1995. január 1-jén Ózdi Acélművek Kft. (ÓAM Kft.) lett. Az ÓAM Kft.-t 1997. május 23-ai dátummal megvásárolta a Max Aicher GmbH & Co. nevű német vállalatcsoport.

²¹⁶ A Ganz vállalat Ganz Ábrahám 1844-ben alapított vasöntödéjéből fejlődött ki. Mechwart András 1867-ben alapította meg a Ganz és Társa céget. Vezetése alatt a gyár elsősorban gőzgépek gyártására rendezkedett be. 1869-ben a cég Ganz és Társa Vasöntő és Gépgyár Részvénytársasággá alakult. 1880-ban megszerezte az Első Magyar Vagongyár Rt. budapesti Kőbányai úti telepét (itt alakult ki utóbb a vállalat központja), és megkezdődött a vagongyártás. 1887-ben megvette az ausztriai Leobersdorfi Gépgyárat, 1891-ben a romániai Petrovagra vasolvasztót és bányákat, majd a sziléziai Ratibori Gépgyárat. 1906-ban az anyavállalatból kivált a Ganz-féle Villamossági Rt. 1911-ben az anyacég a Danubius Magyar Hajó- és Gépgyár Részvénytársasággal egyesült, nevét ekkor Ganz-Danubius Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt.-re változtatta. A két világháború között a Ganz elsősorban gépeket, vagonokat, hajókat, darukat, generátorokat, transzformátorokat gyártott. 1948-ban államosították, majd 1949-ben, miután kivált belőle a Ganz Villamossági Gyár, a Ganz Árammérő Gyár, valamint a Ganz Hajógyár, a maradék vállalat Ganz Vagon- és Gépgyár néven folytatta működését. 1959-től Ganz–MÁVAG Mozdony-, Vagon- és Gépgyár néven működött tovább. A Ganz–MÁVAG 1988 decemberében ment csődbe.

a konkrét ügyet nem ismerem, aki tudna válaszolni, az most pedig még nincs itt, de majd az előterjesztőt megkérdezzük a végén. Ez egy visszatérő probléma, mégpedig az, hogy elvégzik-e az ipari, a közlekedési, a honvédelmi, tehát a nagyberuházó és a nagymegrendelő, infrastruktúra-megrendelő tárcák, mint a belügy is stb. – most nem sorolom végig –, tehát ezek megvizsgálják-e, egyébként ez a Gazdasági Kabinetnek is az egyik feladata lenne, hogy amikor mi kiírunk tendereket, amikor megrendelünk külföldi vállalatoktól termékeket, akkor a nyújtott hitel felhasználásával a magyarországi belső viszonyokat, a magyar iparnak azon a téren való fejleszthetőségét, továbbá annak munkaerő-gazdálkodási vonzatát, és egyebeket, azt hogy mindez hogyan jelentkezik? Magyarul az egészet. A Siemenstől a németek tizenöt évre előre rendelnek, és tudjuk azt, hogy a legnagyobb szabadkereskedelmi rendszereken belül is a nagy állami és kormányzati beruházásoknál a hazai iparpolitikai szempontok érvényesülnek. Ez a kormányzaton belüli hiba, ha a koordináció nem történik meg, és nem tudják az ellenérdekelt tárcák bizonyítani kormányzati és össznemzeti szinten, hogy mi az, amiért nekünk mellőzni kell ezeket a szempontokat. Ugyanígy ez nagyon veszélyes lehet adott esetben nem egyszerűen csak a hazai iparfejlesztésre, hanem még a bejövő külföldi tőke szempontjából is. Mert naivitás lenne azt hinni, hogy ha bejön Magyarországra a tőke, tehát működő tőkeként befektet akár egy olasz bank és ipari érdekeltség, vagy megvesz egy magyar vállalatot, vagy azt megpróbálja működtetni, ha utána azt tapasztalja, hogy még Magyarországon se töle rendelik meg az azonos terméket, hanem külföldről, akkor nyilvánvaló, hogy a következő már nem fog bejönni, és ezt csalódással veszik tudomásul. Úgyhogy a Pungor miniszter úr megjegyzéséből következik, hogy itt egy egész szemléleti kérdéssről van szó. Kormányzati hiba, koordinációs hiba, ha minden ilyen nagy megrendelésnél és ezeknél a megrendeléseknél nem végzik el azt az iparpolitikai, munkaerőgazdálkodási stb. – nem sorom még egyszer föl – vizsgálatot. Úgyhogy én külön is felhívom a Gazdasági Kabinet figyelmét, és külön az egyes szakminiszterét is, hogy minden olyan esetet, ahol Magyarországon gyártott termék helyett másrt részesítenek előnyben – bár elfogadom, hogy lehet ilyen –, komplex vizsgálattal kell rá a választ megadni, hogy miért ezt vették. Ezt általánosságban mondtam el.

(Siklós Csaba, közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter tájékoztatja a Kormányt, hogy beszélt a miskolci polgármesterrel,²¹⁷ aki elmondta, hogy őt egyáltalán nem érdekli a magyar iparpolitika, csak egy érdekli, hogy hogy tudja a legolcsóbban megszerezni a város számára a közlekedési eszközt. A közlekedési tárca a többi érdekelt tárcával egyeztetve

²¹⁷ 1990 és 1993 között Csoba Tamás (1945–1993) volt Miskolc polgármestere.

amennyiben talál értékelhető üzleti ajánlatot, akkor a Belügyminisztérium közreműködésével megkeresi az adott önkormányzatot.)

Antall József: Megint meg kell fordítanom. Ha ül a tárcá, és azt várja, hogy jelentkezik egy polgármester, aki már lefolytatta ezeket a tárgyalásokat a csehekkel, és kap egy ilyen ajánlatot, akkor azt fogja választani. Ráadásul van még egy szempont, bár most a cseh az nem tartozik ide, a különleges utazások. Amikor már megutaztatják Spanyolországtól Brazíliáig a delikvenseket az összes vacsorával és mindennel együtt, utána már nagyon nehezen döntenek másként, és akkor egyre több eszmei érve van az embereknek. Az a lényeg, és ez a kormányzat dolga és a szaktárcáé lett volna, hogy már egy évvel ezelőtt ki kellett volna dolgozni, hogy Magyarországon hol van villamosforgalom, és a közlekedési kormányzatnak megajánlani, előre tudva, hogy Miskolcon, Szegeden, Debrecenben milyen a kocsipark, és előre el kellett volna készíteni az adott város számára az optimális programot. Mert Miskolcnak, egy városnak, mindig olcsóbb lesz valahonnan venni egy-két éves használt, de olcsóbb dolgokat. Ez lenne az iparpolitika és a közlekedéspolitika összehangolása. Ha előre nem csak azt találják ki, hogy ott van a villamosforgalom, hanem azt is kitalálják, hogy hol kell trolibusz, hol ilyen vagy olyan, akkor állandó étlappal lehet rendelkezni, és abba az irányba lehetne befolyásolni a köztársasági megbízottat, az önkormányzatokat, mindent. A legnagyobb hibája a kormányzatunknak – ami egy évig természetes dolog a felállás után – az, hogy követő politikát folytatunk. Nem lehet követő politikát folytatni vég nélkül. Offenzív politikát kell folytatni. Előre megadni, előre kell. Azért kellenének a tárcáknál azok a stratégiai gondolkodású emberek, akik előre csak azzal foglalkoznak, hogy mi lesz a következő kérdés. Mire a miskolci polgármester jött ezzel, addigra már kész program kellett volna, hogy Magyarországnak a helyi közlekedéssel kapcsolatosan milyen koordinált koncepciója van. Ráadásul ez másképp is jelentkezhett volna, úgy például, hogy mi tudjuk azt is kitalálni, hogy Munkácsra tudjunk szállítani vagy Kassára, vagy Bukarestbe ugyanezt, mert akkor még növekszik a piac is. Szóval, ha nem tudunk ilyen offenzív, aktív politikát folytatni, mindig érv lesz az, hogy olcsóbb lesz hol a cseh, hol a másik. És utána fizetünk a munkanélküli-segélyre, és kifizetünk egyéb dolgokra olyat, amit esetleg meg tudtunk volna mi is oldani.

(Boross Péter belügyminiszter javasolja, hogy a kormányfő által ismertetett iparpolitikai stratégiát kormány-állásfoglalásként, közleményként vagy felhívásként közzé kellene tenni.)

Antall József: De úgy kell megfogalmazni, hogy ne tűnjék olyan ideológiának, ami a külföldi tőkebefektetés vagy import ellen szól. Szóval rendkívüli mértékben annak

kiemelésével kell kezdeni, hogy a külföldi tőkebefektetés és import is milyen fontos, ugyanakkor a második szakaszában viszont a hazai iparpolitika fontosságát kell kiemelni, és ezt mindig komplexen kell kezelni. Egyben a hazai ipar, ha versenyezni akar, akkor nagyon módszeresen törekedjék a saját termékeinél az árleszállításra, s a többire. Tehát, hogy a kettő valahogy egyensúlyban legyen. Mindenképpen hangsúlyoznunk kell a hazai ipart is, mert ez jelentkezik a munkaerőhelyzetben, a munkanélküliségben, mindenben. De egyidejűleg úgy, hogy az a vád ne érhesse bennünket, amit viszont németektől az amerikaiakig mindenkitől megkapunk. Most is Németországban újra felvetették a külföldellenességünket, meg nem tudom mit. Most ez egy nagyon kritikus pont, tehát nagyon jól kell megfogalmazni ezt a nyilatkozatot. Egyetértek tehát azzal, hogy tegyünk ilyen, de ezt csak nagyon átgondoltan. Úgyhogy ráadásul először is jobb lenne csinálni. Ezt a kérdést azért lehetne inkább egy szűkebb körben is megbeszélni. Az iparügyi minisztérium hívja be a nagy állami cégek vezetőit, és a BM is tárgyaljon a saját embereivel. Szerezzenek be ezzel kapcsolatban minden információt, amit lehet, tudniillik egyidejűleg itt fellép egy másik probléma is. A probléma egyik oldala az, amit magam is hangsúlyoztam, a hazai ipar elszorvasztása. A Ganz–MÁVAG is példa arra, hogy ők is arra számítottak, hogy Magyarországról náluk rendelnek meg például vasúti kocsikat vagy villamosokat. Ilyenek állandóan előjönnek, hogy miért nem náluk rendelik meg. A másik oldalon viszont úgy képzelik, hogy ha ők megkapták a rendelést, akkor el van intézve, és többé nekik nem kell számolni a versenytársakkal. Azonban egy piacgazdaságban nem így van. Tehát ez is benne van a másik oldalon, hogy hogyan tudja ez a kormányzat ezt megoldani, hogy miközben beengedjük a külföldi tőkét, egyidejűleg vele együtt igyekszünk leszoríttatni a magyar árakat, és egyben elősegítjük a magyar kivitelt. Hát ezt csak így lehet, mert különben nem változik meg a rendszer. Szóval a gazdasági struktúrát se lehet átalakítani, ha az alkalmatlan magyar vállalatokat próbáljuk fenntartani ezen a módon. Tehát ezt kell tenni. De nagyon fontos lenne, hogy a nagyberuházók, a nagymegrendelők – azért is céloztam a nagy infrastruktúra tárcákra, közlekedés, belügy, honvédség stb. –, és természetesen maga az ipar, mint ilyen, de ebben az egészségügy is egy nagy megrendelő, szóval a nagy infrastruktúrával rendelkező tárcák törekedjenek arra, hogy ahol van olyan lehetőség, hogy támogatni a magyart, akkor föltétlen ezt csinálják.

Az állami tulajdonból ideiglenesen ki nem adható műemlékekkel kapcsolatban.

(Tarján Lászlóné, a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium politikai államtitkára röviden ismerteti az előterjesztést, miszerint az állami tulajdonban tartandó műemlékekre vonatkozó törvény megjelenéséig szólna ez a kormányrendelet, ami két kategóriában határozza meg a műemlékeket. Az első kategóriába tartoznának az állami tulajdonban tartandó műemlékek, a kettes kategória pedig már ez alatt az idő alatt is elidegeníthető műemlékeket tartalmazná. Tájékoztatást ad egy meglepő kérésről is, miszerint a Magyar Tudományos Akadémia épülete kerüljön át a második kategóriába, amivel határozottan nem ért egyet.)

Antall József: De ki akarja oda tenni?

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter ad magyarázatot erre a kérésre. A Kormány a parlamentnek benyújtott akadémiai törvényjavaslatban²¹⁸ két ingatlant, a székházat és az Országház utcai kongresszusi termet már az MTA tulajdonába „adta”. Ezt ezzel a kormányrendelettel ne vonja vissza, ezért azt javasolja, hogy e két ingatlan mindkét kategóriából maradjon ki, hiszen a műemlékvédelem nem jelenti föltétlenül azt, hogy valaminek állami tulajdonban kell lennie.)

Antall József: Tehát az alapelv az, hogy a tervezet két kategóriát hoz, tehát aki végignézi a listát, két kategóriát vesz észre. Az egyik, az első kategóriába azok tartoznak, amelyek minden körülmények között hosszú távon állami tulajdonban maradjanak, mert a működtetésük más szerv által nem tűnik soha megnyugtatónak, és ráadásul különleges kezelést igényelnek. A második kategóriába pedig azok tartoznak, amelyek viszont jelenleg a törvény megnyugtató elfogadásáig célszerű, hogy állami tulajdonban maradjanak, és a műemléki törvény megszületése után kerülhet sor, hogy az állam eladhatóvá teszi őket. Tehát ez a két kategória. Tehát így gondolkodjunk, függetlenül attól, hogy van-e átmenet. Énnekem még mindig vannak megnézendő pontok, ahol látom, amiket össze szoktak keverni.

(Tarján Lászlóné pontosít, a kettes kategória már a törvény megjelenése előtt elidegeníthető.)

²¹⁸ 1994. évi XL. törvény a Magyar Tudományos Akadémiáról.

Antall József: Lesz egy megjegyzésem Veszprém megyénél, ami félreérthető. Somlóvárat²¹⁹ és a Somlói vári uradalmat²²⁰ rendszeresen összekeverik. Veszprém az Ila Bálint-féle Veszprém megyei helytörténetiben²²¹ is, majd ezt megmondom külön, nem akarom vele terhelni a társaságot, úgyhogy az egyik az az uradalom neve volt, a másik a fent a hegyen lévő vár, és ebből számos félreértés lett.

(Még több hozzászólást követően.)

Antall József: Na most azt szeretném ehhez elmondani, hogy például olyan épületek, amelyek eddig mind az államé voltak, gyakorlatilag átkerültek önkormányzati kézbe. Vannak olyan épületek, amelyek jelenleg a budapesti kerületeké, a HKI működtette őket.²²² Ezek most nincsenek benne ebben a körben, pedig kiemelkedő építészettörténeti emlékek. Tehát tulajdoni alapon történt a besorolás. A Várból kapásból tudok több olyan épületet mondani, ami nem szerepel itt a listában, a Budai Vár legrégebbi épületei, legrégebbi polgárházai, például kettő is van ilyen, amelyek egyáltalán nem szerepelnek rajta a listán. Nyilván, valamikor átkerültek a főváros tulajdonába. Tehát, amikor egy ilyen rendezünk, pláne törvénnyel, akkor felvetődik az a kérdés, hogy ebben azok az épületek vannak-e benne, amelyek jelenleg állami tulajdonban vannak, és nem akarjuk kiadni ezeket állami tulajdonból. De nincsenek benne azok a kiemelkedő, a világörökség részét képező olyan épületek, sőt olyan épületek sincsenek benne, amelyekben állami intézmények működnek részlegesen, hogyha ezek nem állami tulajdonban vannak. Ennek a megbolygatására is lehetőség van esetleg a műemléki törvény szempontjából? Szóval ezt azért mondom, mert

²¹⁹ A Somlói vár, vagy Somló-vár Doba mellett található. Első írásos emléke 1352-ből maradt fenn. 1370 és 1380 között királyi vár volt, 1389-ben Garai Miklós nádor, 1495-ben a Szapolyai-család, majd Bakócz Tamás egri püspök tulajdona volt. 1543-tól a végvárrendszer egyik fontos erősségének számított. Az 1600-as évek közepén Listi László tulajdonolta. A Rákóczi-szabadságharc első felében a császári csapatok ellenőrizték, 1707-ben Vak Bottyán vette birtokba. A Rákóczi-szabadságharc után az állaga rohamosan romlani kezdett. A 18. századtól 1945-ig az Erdődy család birtokolta, majd a megszálló szovjet csapatok ellenőrzése alá került. 2017-ben a Nemzeti Várprogram keretében kezdték meg a felújítását.

²²⁰ A Somlói vári uradalmat a Somlói várat tulajdonló Erdődy család 1820-ban építette ki, amikor lemondtak az eredeti vár felújításáról.

²²¹ ILIA Bálint – KOVACSICS József: *Veszprém megye helytörténeti lexikona*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.

²²² A Házkezelési Igazgatóságok (HKI) 1956 nyarán az ingatlankezelő vállalatok átszervezésével jöttek létre. A rendszerváltoztatás előtt a főváros házkezelési szervei 35 ezer épület 430 ezer bérleményét, köztük 394 ezer lakásbérleményt, a budapesti lakásállomány kétharmad részét kezelték. A bérházövezetek csaknem valamennyi bérleményét a HKI szervei gondozták. A kezelt lakások háromnegyed része 2 és többemeletes épületekben volt.

ebben nem látom, illetőleg nem tudom, hogy végigkérdezték-e az érintett intézményeket. Csak egy példát mondok. Kőszegi Patikamúzeum.²²³ Azért mondom példaként, mert személyesen ismerem. Az épületben semmi más nincsen benne csak a Kőszegi Patikamúzeum. Kitelepítve belőle minden lakó 15 évvel ezelőtt, ami után felújításra került. Európában hasonló nincs. Ez például a kiadhatók között van, az állami tulajdonból kiadható, vagyis második kategória. Vajon miért? Oda van levéve az a berendezés, ami különböző állami országos intézetek tulajdonát képezi. Ilyen a benne lévő egész gyűjtemény. A Kőszegi Patika dolgai egyrészt az az Iparművészetié, a többi pedig a Semmelweis-múzeumé, és mégis kiadható. Semmi más nincs benne. Ez csak egy példa. A budavári Tárnok utcai XIV. századi épület,²²⁴ benne az eredeti berendezéssel, bútorokkal stb. Szóval olyanok vannak benne, ami miatt ezt a kérdést jogilag is meg kellene vizsgálni. Ha műemléki szempontból nézzük, akkor olyan műemlékek esetében, amelyek világörökségként, vagy különleges magyar építészeti emlékként léteznek, akkor valamilyen módon az államnak biztosítékot kellene adni. Szóval elvileg kellene eldönteni egy-két dolgot.

Napirenden kívül a gazdaságpolitikával kapcsolatban.

Antall József: Többször elhangzott az elmúlt időszakban a sajtóban és a beszédekben is, hogy a kormányzat gazdaságpolitikai stratégiájának milyen fontos szakaszába érkeztünk a félút körül, és az eddigi restriktív pénzügyi politikának a folytatására, illetve távlatilag az elkövetkező két év időszakában milyen módosítására kerül sor. Ennek a kormányülésen is el kell hangoznia, mert nem lehet, hogy bármilyen szempontból a kormányzaton belül más felfogások érvényesüljenek, miután a kormányzat egy-egy ilyen kérdésben, még ha perspektivikusan is, de állást foglal. Tehát

²²³ A Kőszegi Patikamúzeumot a mai Jurisics téren az egykori jezsuita rendházban működött Apotéka az Arany Egyszarvúhoz gyógyszerértár épületében rendezték be. A múzeum 1980 októberében nyílt meg, s itt kapott helyet a megyei múzeumi szervezet gyógyszerészet-történeti kiállítása, melynek fénypontja az egykori kőszegi jezsuita patika 1735–1744 között készített officina bútorzata.

²²⁴ A budavári Tárnok utca 14-es számú, a 15. századi épület földszinti részén a 15. században árusok üzletsora húzódott. Az 1687-es építési tervek alapján az épület a 114-es házszámot viselte. A középkori konzolok sorára támaszkodó, előreugró emeleti helyiségek boltozatai és barokk ablakai a 18. század elején készültek. A II. világháború bombázásai során megsérült barokk külső mögül előtűntek a gótikus részletek, többek között a homlokzati festés maradványai, a kőből faragott ajtó- és ablakkeretek. Az 1951-től 1953-ig tartó restauráció során állították helyre az eredeti homlokzatot. A 14-es számú ház gótikus ajtaja mellett megmaradt a lehajtható ablaktáblájú eredeti üzletablak is. A helyreállított földszinti üzlethelyiségek helyén a Tárnok presszó és cukrászda vendéglátóipari egység üzemelt.

nagyon fontosnak tartanám, mivel egyrészt volt egy Balatonfüreden tartott gazdaságpolitikai tájékoztató, ahol bizonyos hangsúlyok elhangoztak. Magam is bizonyos megjegyzéseket tettem, ezért fontos lenne, hogy ezeket a kérdéseket összehangoljuk, hiszen itt nem csak gazdaságpolitikáról van szó, hanem szociálpolitikáról és minden más kérdést érintő problémaköréről. Úgyhogy ennek a kérdésnek itt a Kormányon belül is el kell hangoznia, hogy lássuk, az egyes ágazatokért felelő miniszterek és a pénzügyi kormányzat is ezt hogy látja. Tehát mivel tulajdonképpen a Gazdasági Kabinetben belül is ezt a szemléletet már érvényesítik, ezért fontos erről szólni annak érdekében, hogy bárki tudjon erről nyilatkozni. Példaként mondom, ha a belügyminiszter úr megy külföldre, neki is pontosan e szerint kell szólni, hiszen, ha bármelyik miniszter megy külföldre, vagy bármelyik miniszter találkozik a partnerével, akkor tudjuk jól, hogy külföldi miniszterek még a honvédelmi minisztert is megkérdezik adott esetben, nem csak a tárcáját érintő kormányzati kérdésekről. Ez megint a kormányzat egyetemleges felelősségének kategóriájába tartozik. Úgyhogy azért jelzem, hogy erre a délután folyamán szeretnék még visszatérni.

A Török és Görög Köztársaság tehergépjárműveinek adóztatásáról szóló előterjesztéssel kapcsolatban.

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter tájékoztatást ad a Magyarországon átmenő tranzitforgalommal és a megemelt tranzitdíj miatt kialakult konfliktussal kapcsolatban. Egyben kéri a görög és a török megállapodás együttes jóváhagyását, aminek lényege, hogy a tranzitforgalom esetében meghatározza azoknak az adómentes, illetve adóköteles mennyiségeknek a körét, amelyeket a két ország felé a következő, illetve ebben az esztendőben érvényesíteni fogunk. Ez másfél milliárd forintnyi bevételkiesést fog majd jelenteni ebben az esztendőben, de ezek megkötése nélkül még nagyobb veszteség érhetné az országot, ugyanis például a törökök a Boszporusz szoros²²⁵ lezárásával is fenyegetőznek a magyar tengerhajózás számára.)

Antall József: Hogy állunk a kompenzációs ígérettel, amit a görög–magyar tárgyalásokkal kapcsolatban Brüsszelben folytattunk. Nem szabad hagyni elaludni az ügyet, hiszen ott a megállapodásnak volt egy része, amiben kilátásba helyezték az infrastruktúra támogatását, s a többit. Itt három tárca nagyon szoros együttműködéséről

²²⁵ A 30 kilométer hosszú Boszporusz szoros a mai Törökországban, Isztambulban található. A Fekete-tengert köti össze a Márvány-tengerrel és ezáltal a Földközi-tengerrel. Földrajzi elhelyezkedése miatt mindig is stratégiai és kereskedelmileg fontos helyszínnek számított.

van szó, a nemzetközi gazdasági, a közlekedési és a külügy. Szeretném konkrétan tudni, hogy ez nem fog-e elaludni. Mikor kapunk tájékoztatást erről az átmenő forgalomról? Erről külön is volt szó több nemzetközi tárgyaláson is. Ez érintőlegesen elhangzott a németekkel folytatott tárgyaláson is. Ezt a kérdést napirenden kell tartanunk. Itt van az átmenő forgalom, ami Görögországba, Törökországba, az egész közel keletre tart, ezért kicsit az Európai Közösséget ebben a kérdésben animálnunk és aktivizálnunk kell.

(Kádár Béla nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere szerint kedvezményeket mindig csak megfelelő kompenzáció nyújtása esetén tudunk adni. Tehát adott esetben a török félnek is kell valamiféle ellentételt adni a maga részéről.)

Antall József: Ha így teszem föl a kérdést, a közlekedési tárcán belül folytatott tárgyalások és kiegyenlítettség jelent-e összesen olyan kompenzációt, hogy úgy érzi a közlekedési tárca, hogy Magyarország kompenzált állapotban van?

(Siklós Csaba szerint ebben az esztendőben 400 millió Ft az a kiesés, ami jelentkezik a tervezett bevételek közül. Ez mindenképpen ellentételezett azzal, hogy kötöttünk egy megállapodást, ami biztosítja a forgalmat, máskülönben az egész közel-keleti forgalmunk leáll.)

Antall József: Törökország társult tagja az Európai Közösségnek,²²⁶ tehát társult, és csak annyiban, mint mi. A kérdés tulajdonképpen az, hogy a görögök nagyon ügyesen eleveztek arra a vonalra, hogy ez nem görög–magyar ügy, hanem az Európai Közösségen belül folyó áruforgalmat akadályozzuk mint beékelte állam. Tehát ők ezért szándékosan Brüsszelben folytatták ezt a tárgyalást. Na most a kérdés az, hogy a törökökkel tulajdonképpen nem áll-e fenn egy ilyen, hogy ők azt mondhatják, hogy a Közös Piac tagországai közötti forgalmat akadályoztuk. A kérdés az, hogy bár én nem akarom ezt akadályozni, félreértés ne essék, de azért itt valamit kell tenni ez ügyben, érzékeltetni az Európai Közösséggel, hogy Magyarországon keresztül megy ez az óriási kamionforgalom. Az Európai Közösség és azon államok, amelyek ebben benne vannak, mint Törökország, és amelyeknek létérdeke, hogy Magyarországon keresztül menjenek, ezért itt megint egy átfogóbb, komplex tárgyalásra lenne szükség, de nem az utolsó percben, amikor már blokádnak meg egyéb van. Történt-e ebben átfogó komplex tárgyalás itt a Kormányon belül, tehát kormánykoordináció?

²²⁶ Törökország 1963 óta társult tagja az Európai Uniónak. 1963-ban még az Európai Gazdasági Közösséggel lépett ilyen kapcsolatra, melyből az Európai Közösség, majd az EU lett.

Nem akarok nagyon sokáig ezen lovagolni, de elég sok helyen látom a koordináció hiányát, és ez a dolgom. Tehát a kérdésem, hogy tárgyalt-e a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere, a közlekedési, a külügyi és a pénzügyminiszter erről egymással, amikor egy ilyen kérdés van. Itt arról van szó, hogy Görögország az egy végállomás Európában. De a többi az nem közös piaci ország és a teljes Közel-Kelet, az Európai Közösség, az EFTA-tagország felé minden rajtunk megy keresztül. Azért ez számunkra hol van kompenzálva?

(Siklós Csaba szerint voltak ilyen egyeztetések.)

Antall József: Hát kérem szépen, amit most a közlekedési miniszter úr elmondott, az kedvező színben tünteti fel a kérdést, hogy előrehaladott stádiumban vannak a tárgyalások, míg Kádár miniszter úr előzetes megjegyzéséből ez nem tűnt ennyire optimistának. Úgyhogy nem akarom most ezt a Minisztertanács előtt folytatni, hanem az a kérésem, hogy az érdekelt tárcák ebbe az irányba menjenek el. Megint egy stratégiai koncepcióról van szó. Mi, Magyarország vagyunk a legfontosabb átmenő forgalom színtere a jugoszlávkérdéstől függetlenül²²⁷ is, hiszen már Románián keresztül is megy a forgalomnak egy része. Másrészt a jugoszláviai állapotok még nagyon sokáig feltehetően el fogják terelni a forgalmat. Tehát itt gondolkodni kell egyrészt, hogy milyen koncepciónk van a forgalomnak a vasútra való áthelyezésére. Ezt a lehetőséget bármilyen tiltó rendelkezésnél a környezetkímélés szempontjából is számba kell venni. A Külügyminisztérium mindig sikolt e kérdésben, és figyelembe kell venni a nemzetközi gazdasági kapcsolatok egyéb szempontjait is. Erről kormány szinten most csak annyit szeretnék ezzel kapcsolatban mondani, hogy minden ilyen tárgyalást, amit ez a válságbizottság hozott létre a görög ügyben, azt előre ezeknek a tárcáknak egymással meg kell tárgyalni. Úgyhogy ezért nem szeretnék erről most további kormányvitát folytatni, de a külügyet is mindig vonják ebbe bele, mert a külügynél külpolitikai szempontok jelentkezhetnek.

²²⁷ Utalás az 1991 és 1995 között zajlott ún. harmadik Balkán-háborúra, a második délszláv állam felbomlására.

1992. április 23-i kormányülés

Különfélék között az állami költségvetés 1992. I. negyedévi helyzetéről szóló tájékoztatóval kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter ad rövid tájékoztatást az anyagról, ami az állami költségvetés első négyhavi – tehát április végéig tartó – helyzetéről szól, és amely tájékoztatót vállalta a Kormány megküldeni a parlamentnek is.)

Antall József: Akkor javasolnám, hogy ezt az anyagot, ha most jóváhagyjuk, akkor nem több mint egy egyoldalas összegezéssel, egy ilyen elemzéssel, esetleg a Gazdasági Kabinet pillantson még rá a végleges szövegre, és úgy menjen a parlament elé, hogy ezeknek a kívánalmaknak eleget tegyünk.

(Kupa Mihály ismerteti a következő anyagot is, amely az első négyhavi költségvetési helyzetet mutatja be, amelyik körülbelül 70 milliárd forint hiányt mutat, tehát magasabbat már, mint ami az éves költségvetésben szerepel. Ennek ellenére szerinte az éves hiány valószínűleg tartható. Önkritikusan megállapítja, hogy nagyon gyenge a kormányzati propaganda, mert nem sikerült elmondani, hogy a hiány igazi oka az, hogy bevezettünk egy számviteli törvényt 40 milliárd forint kieséssel, bevezettünk egy új társasági törvényt x kieséssel, továbbá egy pénzügyi törvényt körülbelül 50-nel, vagyis mindez, az egész a gazdaság átállására ment el.)

Antall József: Ezt a csomagot elő kellene venni, és a televízióban elmondani, hogy az átalakuláshoz ez hogy jelentkezik. Minél előbb ezt el kell mondani, de azt a kérdést fogják fölteni, hogy uraim, ezt nem látták előre, amikor betervezték a költségvetés bevételi forrását? Szóval valamit erre egyrészt válaszolni kell. Fel kell készülni erre. Ha azt mondjuk, hogy ezek a hosszú törvényalkotási folyamatok miatt következtek be, el kell mondani azt is, hogy ennek hatásfelmérését előre nem lehetett elvégezni. Úgyhogy, én azért ezt javasolnám, ne húzzuk az időt. Valami hangozzék el, és lehetőleg sokszor. Következő, én azt gondolom, hogy a Kormány félévi működését, amikor majd megvizsgáljuk, akkor térjünk vissza erre a kérdésre, hogy mi lesz a teendő. Jelenleg csak azt tudjuk, hogy pénzügyminiszter úrnak ezt az előterjesztését úgy vesszük tudomásul, hogy felelősséggel ezt tudja vállalni. Ezzel összefüggésben tehát további vizsgálatokat kell folytatni. Tehát visszatérünk még erre a kérdésre, ezt az anyagot viszont most kérem beszédni. Kérem szépen, akkor ezt a témát lezárjuk, és akkor jöhet a következő. Egy kérdésem van. Beszélünk arról, hogy nincs megfelelő szakmai visszajelzés. A Kormány kétéves működése alatt a volt Tervgaz-

dasági Intézetről, a Statisztikai Hivatal Gazdaságkutatójáról, több háttérintézetről volt szó, és most nem beszélek magáról a Központi Statisztikai Hivatalról. Minden héten előfordul, hogy egy bánatos képű, tacsókó alkatú férfiú megjelenik a televízióban, és mond valami rémeset a magyar gazdaságról. És ezeket, azt hiszem, mi tartjuk fenn. A kérdésem az, hogy ebből egy normális háttérintézetet nem lehetne már megszervezni? A Pénzügyminisztérium alatt volt egy. Ezekből egyet már felajánlott a Vukovich, hogy odaadja.

(Kupa Mihály szerint májusra meg tudják ezt szervezni.)

Antall József: Lehetetlen, hogy ezek a pofák a kormánypénzen mondják a hülyeségeiket, és soha senki meg nem kérdezi tőlük, hogy valóban ez így van. Csak antropomorfológiai averziókat²²⁸ ébresztenek az emberben. Szóval akkor kérem a pénzügyminiszter urat, hogy erre a jövő hétre legalább egy tájékoztatást adjon, hogy ezzel mi van? Vukovich azt mondta, adja az intézetet. Felszámoltuk a közvéleménykutatót, ezt a Szecskő-féle intézetet, annak az egész dokumentációja ott van, és semmi nem jött ki belőle.

1992. május 7-i kormányülésről

Napirenden kívül a lovasberényi rendkívüli kormánytanácskozással kapcsolatban.

(A Kormány elhatározta, hogy egy rendkívüli kormányülést szán az új gazdaságpolitikai stratégia megvitatására, ráadásul, a zavartalanság érdekében, a HM lovasberényi üdülőjében.²²⁹)

Antall József: Akkor a térkép szét van osztva. Én azt kérem ezzel a lovasberényi megbeszéléssel kapcsolatban, hogy valóban csak a tárgyalásra kerülő kérdésekre korlátozzuk magunkat, hogy valóban csak arról legyen szó, egy koncepció megvitatásáról. Menetrendszerűen azt az elvi álláspontot szeretném azért lerögzíteni, hogy az eddigi restriktív politikát, amit folytatott a kormányzat, és amelyikre az eddigi álláspont globálisan az volt minden eddigi átfogó kormányzati programunk keretében, hogy nem volt más utunk, és ez az egyetlen járható. Tehát a kérdés nem arra

²²⁸ Átvitt értelemben az emberi test iránti ellenszenv.

²²⁹ A Velencei-hegység és a Vértes között fekvő lovasberényi HM-üdülő 1969-ben épült meg. Az alagsor, földszint és 2 emelet kialakítású hotel összesen 25 szobát, rendezvénytermet, éttermet foglalt magában. A kormányüldőt 2016-ban magánosították.

vonatkozhat, hogy most azt vitatjuk, hogy az eddig folytatott restriktív gazdasági és pénzügyi politika helyes vagy nem helyes. Egyszerűen nem is volt más választás. Ezt szeretném lerögzíteni. Ne ilyen fölösleges viták legyenek, nem is szólva arról, hogy ezek a viták személyi vagy tárcaközi villongásokká fajuljanak, ezért viszont nem érdemes Lovasberénybe menni, mert ezt itt is meg lehet csinálni. Tehát ez az első, hogy ebben megállapodunk, hogy ezt a restriktív politikát a Kormány vállalta, vállalja, csinálja. Második kérdés, ami ezzel összefügg: 1992-ben mikor, melyik időponttól, milyen előkészítés után hajtható végre ebben fordulat, változás. Elvileg, nem hiszem, de elvileg fél év, a harmadik negyedév, vagy az utolsó negyedév? Végrehajtható-e ebben az évben? Ez egy kérdés. A másik kérdés pedig az, hogy ha teszem azt, az utolsó negyedévet mondjuk ki, akkor az utolsó negyedévben ebből mi hajtható végre, milyen ütemezésben? Továbbá, a javaslatok és előterjesztések, hozzászólások alapján mik lehetnek a kitörési pontok? Addig, ha nincs kitörési pont megjelölve, hanem csak globálisan beszélünk erről, akkor nem megyünk vele semmire. Tehát, ez azt jelenti, hogyha modellként felvázoljuk azt, tehát, ha azt mondjuk, hogy eddig restriktív volt, most viszont ebben az évben egy folyamatos előkészítés után az utolsó negyedévre egy lassú fordulat lesz, tehát még egy alacsony fordulatszám, de fordulat, akkor mik azok a kitörési pontok, amire indulunk, és mit jelent a következő év, a '93-as? Erről vitatkozzunk. Sem személyi, sem tárcaközi, de tényleg, sem szellemi, sem politikai kakasviadalért nem megyünk Lovasberénybe. Ezt szeretném kérni. Tényleg megfontolt, gazdaságpolitikai stratégiát érintő kérdések legyenek csak! Úgyhogy ezt kérem az előkészítőktől. Ha mindezt betartjuk, akkor nagyon hasznos lesz, hogy lemegyünk, mert mindnyájan tudjuk, hogy milyen szorításaink vannak ebben a kérdésben, és mi áll még előttünk.

1992. június 11-i kormányülés

Az 1992. év eleji gazdasági folyamatokról és az ez évi gazdasági kilátásokról szóló tájékoztatóval kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter szerint a '92-es év megítélése rendkívül nehéz a nagyon sok bizonytalansági tényező miatt, elsősorban olyan bizonytalansági tényezők miatt, amit mi magunk keltettünk, hogy átalakítsuk a gazdaságot. Az igazi probléma, a lakosság megváltozott magatartása, amely lakosság óriási megtakarításokat halmoz fel, és egyelőre, érthető okokból, nem vállalja a befektetés kockázatát.)

Antall József: A kérdésem ezzel kapcsolatban, mivel 78,7 milliárd jelenleg a deficit, ugye? Ez jogi szempontból, ha időarányosan most meghaladja az évi tervezett, a költségvetési törvény szempontjából kell-e a parlament elé menni, vagy nem? Különböző véleményeket és megjegyzéseket hallottam. Mi a helyzet?

(Kupa Mihály szerint a finanszírozása miatt kell menni, mert a finanszírozásra vonatkozó felhatalmazás 69,7 milliárdra érvényes csak. Magát a költségvetés hiányát az egész évben minden módosítás nélkül tudnánk finanszírozni, mert a likviditási kincstárjegyet úgy veszik, mint a cukrot.)

Többen hozzászólnak még, köztük Schamschula György, a munkaügyi tárca politikai államtitkára is, aki szerint iszonyú mértékű a feketegazdaság terjedése Magyarországon, ugyanis a magyar gazdaság nagy része teljesen ki van vonva, nemcsak a statisztikai megfigyelés, hanem ezen keresztül az adózás és mindenféle társadalmi jövedelemlevonás alól.)

Antall József: Kérdésem ezzel kapcsolatban, bár ez, azt hiszem, hogy föltétlen reális megfigyelés, úgyhogy ez átlagosan jelentkezik. Nyilván egyenetlenül az egyes körzeteket vagy egyes lakosságcsoportokat számítva, de átlagosan. A második, harmadik gazdaság emlékeként változatlanul megvannak a reflexek, miután a jogrendszerünk nincs megfelelően kibontva, vagy kidolgozva ehhez. Kérdésem az, látnak-e a gazdasági tárcák, elsősorban a pénzügyminiszter úr, arra esélyt, hogy ki lehet-e dolgozni valamiféle intézkedést erre? Vagy érdemes lenne egy szakértői csoportot erre ráállítani, amelyik megkísérelné azt, hogy mit tudunk tenni a pénz- és adórendszertől kezdve a munkanélküliség s a többi kérdésén keresztül, hogy ezt a feketegazdaságot felszámoljuk. Minden eszközt, rendőri, gazdasági, adminisztratív eszközt erre ki kell dolgozni, természetesen egy reális program keretében. Nem valamiféle olyanra gondolok, hogy porcelánboltba betört elefántként törjünk-zúzzunk, de azokat a gazdasági és jogi eszközöket, beleértve bizonyos bűnüldöző és egyéb eszközöket, és azokat a jogszabályokat, amik szükségesek, vegyük ehhez igénybe. Egyik területi képviselőcsoport járt nálam, ahol beszéltek azokról a feszültségekről, például Hajdú-Bihar megyében, ahol sokgyermekes munkanélküliek 30-40 ezer forint, nem tudom, milyen munkanélküli-segélyből, családi pótlékból és egyébből vidáman él a fél falu, és mindenki tudja, hogy milyen egyéb vállalkozásokat stb.-t folytatnak, és rendkívüli az elégedetlenség ezzel összefüggésben. Tehát ezt a kérdést érdemes lenne megvizsgálni. Egy másik kérdés, ami itt felmerül ugyanezeknél a megbeszéléseknél, hogy tud-e arra Schamschula államtitkár úr válaszolni, hogy az átképzési programok, vagy egyáltalán a munkanélküliek foglalkoztatási, átirányítási programjai mennyiben sikeresek, egyáltalán igénybe veszik-e? Nem tudom, igaz-e, ez is elhangzott észrevétel, hogy nem is veszik igénybe, és nem is mutatnak érdeklődést egyes

lakosságcsoporthoz, akiknek ilyen lehetősége lenne. Úgyhogy az első kérésem az, hogy pénzügyminiszter úr a Gazdasági Kabinetben állítson fel összehangolva egy szakértői csoportot erre az egész kérdéskörre, a feketegazdaság megfogására. Erre legyen egy határidő, kéthetes időszak, és két hét után kapjon a Kormány erről egy jelentést. Ez lenne a kérésem.

A csődeljárásról, a felszámolási eljárásról szóló törvény várható hatásaival kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter ad tájékoztatást a helyzetről, ami szerint nem is annyira rossz, ugyanis sikerült megfelelő eszközöket találni, hogy az iparnál hogyan kell kezelni a csőd, a felszámolás kérdését. Ugyanez a Földművelésügyi Minisztériumnál is elég szépen kibontakozott. A szakmai minisztériumok felmérései szerint az agrárterületen és az ipari területen is, valamint a kereskedelmi területen is kevés kivétellel azok a cégek vannak ilyen végletes helyzetben, és kerülnek felszámolásra valószínűleg, amelyek eleve vesztésképpen gazdálkodtak, tehát nem új keletű a problémájuk.)

Antall József: Politikai szempontból is felmerülő kérdést szeretnék feltenni. Felmerültek olyan kérdések, amelyek érintik az egész problémakört és a földművelésügyi minisztert is. Például ezek a húsfeldolgozók, a kaposvári, a szombathelyi, amik bár két különböző szituációt jelentenek, de abban azonosak, hogy egyes kisembereknek tartoznak. Különösen Somogyban súlyos ez, ahol ilyen magános özvegyektől átvett állatok, három-négy disznó stb. után nem fizetnek. Tehát nagyon nagy feszültség ez, és ez nemcsak a Kisgazdapártnak, ez mindnyájunknak, a másik két koalíciós pártnak is fontos és megoldandó kérdés. Ez a kisemberek szempontjából alapvető politikai kérdés. Tehát én azt kérem megvizsgálni, hogy mit tudunk ebben a helyzetben tenni, ez mekkora összeget jelent, mert ez a demagógiának, beleértve Torgyántól a különböző volt kommunista és egyéb erőkhöz, ez egy lehetőség arra, hogy a közhangulatot a Kormány ellen fordítsák. Ez minden faluban érinthet embereket, és ezt jól lehet felhasználni, hogy amit leadtak, azt nem fizetik ki. Úgyhogy, erre kérnék szépen, ha lehet, akkor rövid választ. Ha nem lehet, akkor vizsgáltassuk meg, mert nem tudom, hogy mennyire vagyunk ebben az ügyben tájékozottak.

Az eddigi privatizációs tapasztalatok tükrében a versenyhelyzet alakulásáról néhány következtetés a további teendőkkel kapcsolatban.

(Vissi Ferenc, a Versenyhivatal elnöke az eddig lezajlott privatizáció tapasztalatai alapján ismerteti a Versenyhivatal azon ajánlásait, hogy a jövőben mire kellene ügyelni, vagy milyen típusú megfontolásokat kellene az ezzel kapcsolatos szakmai munka középpontjába helyezni. Több hozzászólást követően.)

Antall József: Köszönöm. Akkor lezárva. Mielőtt még visszaadom a szót Vissi Ferenc elnök úrnak, meg kell jegyeznem, hogy sajnálatos, hogy a privatizációs ügyekért felelős miniszter pont nincs itt, amikor ezt az ügyet tárgyaljuk, úgyhogy ez egy szervezési hiba. Tehát minden körülmények között a privatizációs ügyekért felelős miniszternek kell mindazokat a kérdéseket összefogni, koordinálni, ami a Vagyonügynökségen túlmenően, tehát mint eladó organizáción túlmenően is, ennek az egész kérdésnek az összehangolását, és hát bizonyos értelemben magának a privatizációnak a stratégiai problémáit is tárgyalja. Ez az egyik. A másik, hogy azért a Vagyonügynökség, amelyik egyben vagyonalap is, ha nem is viseli ezt a nevében, tehát állami vagyont kezel e pillanatban is, hosszabb-rövidebb távon, természetesen célja az eladás. De hát az igazgatótanácsban képviselve vannak vagy állandó tagként ott ülnek a kulcs gazdasági tárcák képviselői. Legjobb tudomásom szerint igazgatótanács tagként az ipar és kereskedelem, a földművelésügy stb., valamint amelyik egyelőre létszám- és egyéb okokból, tehát már betöltött állások miatt tagként nem tud, azok pedig meghívottként részt vesznek. Tehát azért egy igazgatótanács, ha személyre szólnak is a kinevezések, de hát azért úgy van összeállítva, hogy a szaktárcáknak van befolyása a döntésre. Azért ezt ne hagyjuk figyelmen kívül, hogy a Gazdasági Kabinetben is összehangolódhatnak bizonyos dolgok, és azon kívül is, a szaktárcák képviseletében. Persze hogy a Vagyonügynökség sajátos belső kollégiumaként és döntéshozó szerveként működik, de hát azért nem annyira szakadt el a tárcáktól, miközben az egész konstrukció jó vagy rossz, ebben a formában öröklődött, erről lehetne külön vitatkozni. De ezt azért vegyük figyelembe, hogy a szaktárcák képviselve vannak az igazgatótanácsban, legalábbis azok, amelyek a legjobban érintettek. A multinacionális vállalatoknál itt felmerül az a kérdés, hogy mennyire rendelkezünk tájékozottsággal. Itt az egyik alapvető probléma, hogy ki áll mögötte. Folyamatosan alakulnak, módosulnak ezek a vállalatok, és ezekről, ha nem szerzünk tudomást, és nem tudja folyamatosan a gazdasági diplomáciánk – hogy használjam ezt a sokat idézett szót –, tehát a gazdasági diplomáciánk nem tudja felderíteni, hogy tényleg ki és mi áll mögötte, akkor az komoly bajt okoz, mert kezdve a versenytárgyalásoktól, vagy bárhol igazából, akkor nem hiteles adatok alapján és nem valós

ismeretek alapján tudunk csak dönteni. Itt szerepet játszik nyilván egyrészt az, hogy mennyire megbízható vállalatokról van szó. Mennyire olyan vállalatokról van szó, amelyek azért vásárolnak, hogy megfojtsanak esetleg valamit, vagy valóban azért, hogy a térségben még további törekvésekkel, még intenzívebben kívánnak működni. Hát ezt nem szabad elfelejteni, amikor a döntéseket meghozzuk. A másik pedig, mondjuk, stratégiai szinten nyilvánvaló, hogy ami az Európai Közösségben kialakult; az Európai Közösségben az előbbi vállalatokat kénytelenek vagyunk figyelembe venni, ha az Európai Közösség felé törekszünk, hiszen ezt jóformán alapvetőnek tekintik. Néha megdöbbenő, hogy milyen részletkérdésekben képesek kormányfők nekem levelet írni. Ezt csak említettem ebből a szempontból. Tehát nekünk ezt is ki kell elégíteni valahol, ugyanakkor figyelembe kell venni az Egyesült Államok európai és közép-európai jelenlétének a fontosságát. Túlmenően a politikai szempontokon, a gazdasági szempontokon, egyszerűen azon az alapon, hogy aki érdekelt a térségben, az más szempontból is érdekelt. Nekünk ez stratégiai létkérdés, hogy az Amerikai Egyesült Államok ebben a térségben igenis érdekelt legyen, és gazdaságilag legyen érdekelt. Úgyhogy, ha prioritásokat veszünk, akkor az Európai Közösség és az Egyesült Államok jelenléte elsődleges. Amikor viszont ezeknek a hegemoniájára vagy monopolisztikus lehetőségeinek az ellensúlyozására is szükség van, mert erre is szükség van, akkor figyelembe kell venni e szempontból a japánokat is, és figyelembe kell venni akár más távol-keleti országokat, vagy esetleg kívülállókat. Ez jelentené ennek az egész gazdaságpolitikai stratégiának az alapját, hogy tudjuk a fő célokat, a fő érdekeltségeinket, kötődéseinket, és ugyanakkor azoknak az ellensúlyát. Ez az a stratégia, amit nekünk viszont ki kell koncepcióban dolgozni. Ezen a téren is. Kérdésem az, hogy ha ezt most le tudjuk zárni, mint egy figyelemfelhívó és egy elemző tanulmányt, hogy most lezárhatjuk-e ezt a kérdést, vagy pedig még ebből egy konkrét és egy szinte menetrendszerű és feladatköröket meghatározó újabb anyagot kell készíteni, ami már a tárcákat is közvetlenül érinti. De ezt csak felvetem, és visszaadom a szót Vissi Ferenc elnök úrnak. Kíván-e az elhangzottakra reagálni? Nem kell mindenre, csak, ami tényleg olyan, ami előrevivő. Tessék!

(Vissi Ferenc elmondja, hogy az ÁVÜ-ben a Versenyhivatal jelenléte az semmiféle garanciát semmire nem jelent. Az ÁVÜ egy eladó ügynök. Ha nincs a kezében az a stratégiai számravezető, ami ott kell, hogy legyen, akkor mindig az eladás lehető legjobb voltában lesz érdekelt.)

Antall József: Köszönöm szépen! Én akkor azt javaslom, hogy ezt mint tájékoztatót most fogadjuk el. Ez alapján én a Gazdasági Kabinet elnökét felkérem, hogy a Gazdasági Kabinet gondolja át, és készítsen egy koncepciót, akár előzetes szakértői vizs-

gálattal. Ebbe legyen bevonva az ÁVÜ-től nyilván elsősorban maga a miniszter, az igazgatótanács elnöke, az ügyvezető igazgató, tehát mindazok, akik ebből a szempontból is fontosak, valamint az egyes tárcák is annak érdekében, hogy ágazati viszonylatban is kerüljenek megvizsgálásra a feltételek, és így kerüljön kidolgozásra ez a koncepció. Azt hiszem, ez nem áll ellentétben egymással, hogy konkrét ügyekhez kell egy előzetes irányvonal. Akkor köszönöm az elnök uraknak a megjelenést.

1992. június 18-i kormányülés

Az 1992. évi költségvetésről és az államháztartás vitelének szabályairól szóló 1991. évi XCI. törvény módosításával kapcsolatban.

*(Kupa Mihály pénzügyminiszter ismerteti, hogy az előterjesztést az teszi indokolttá, hogy az 1992. évi költségvetés hiánya május végére meghaladta az egész évre előirányzottat, és ennek megfelelően törvényes kötelezettsége a Kormánynak, hogy pótköltségvetéssel be-
menjen az Országgyűlés elé. Az anyag javaslatot tesz bizonyos kiadáscsökkentésre, viszont fennáll annak a veszélye, hogy a parlamentben a javaslatok – legalábbis a következményt illetően – nem a csökkentésre, hanem a hiány növelésére fognak irányulni.*

Többen hozzászólnak, és a hozzászólók kifogásolják a további megvonásokat, valamint a parlamentnek való benyújtás időzítését, továbbá felmerül az is, hogy a tárcák további sanyargatása helyett az adóbeszedés hatékonyságán kellene javítani.)

Antall József: Mielőtt továbbmegyünk, és továbbadom a szót, még itt egy pár dolgot szeretnék felvetni. Szeretném, hogyha erre is reagálnának az illetékesek, csak mint kérdés, ennél a pontnál. Ugye ilyen megjegyzések is elhangzottak, hogy a deficit 220-230 milliárdig mehetne. Erről mi a véleménye az érdekelteknek, elsősorban a pénzügyminiszter úrnak? Akkor a következő kérdés, hogy reális-e az, hogy 180 milliárd körüli az az összeg, az a felső határ, amit a parlament deficitként elfogadna, és körülbelül ez az az összeg, amit az IMF is, ha nehezen, de benyelne? A harmadik kérdés pedig az, hogy az év hátralévő részében milyen intézkedésekkel lehet előteremteni a hiányzó 40-50 milliárdot, ha minden javaslat visszautasításra kerülne a tárcák részéről? Hiszen itt arról van szó, hogy a tárcák működőképessége is egy lényeges szempont. Nem tudom, elég világos-e, ez utóbbi kérdés is. Ezt csak azért kérem, hogy ha továbbgörgetjük ezeket a kérdéseket még ennél a pontnál, erre is válaszoljunk.

(Vita alakul ki Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere és a pénzügyminiszter között²³⁰ arról, hogy a Kupa-program folytatta-e az 1990 októberében elfogadott – Kádár Béla szerint – hibásnak minősülő gazdaságpolitikát. A pénzügyminiszter ezen állítás ellen tiltakozik.)

Antall József: Ezt válasszuk külön, ezt a kérdést meg fogjuk vizsgálni, hogy mi az a koncepció különbség, ami akkor felmerült '90-ben és '91-ben, és a tényekkel szembeállítva valóban megállapítható-e, hogy a '91-ben elfogadott program jelentett-e alternatívát vagy nem? Mindenesetre ezt miniszterelnökként azért érzem szükségesnek, hogy tisztázzam, mert ez felveti azt a kérdést, hogy akkor rosszul ítéltünk volna meg valamit, vagy hogy ez egy stratégiai tévedést jelentett volna. Tehát ehhez szeretném majd az akkori jegyzőkönyveket is megnézni, és ha a miniszter úr itt lesz, akkor fogunk tudni erről újra beszélni. Úgyhogy azt javaslom, hogy ezt most iktassuk ki, mert nincs értelme, hogy ezt folytassuk a miniszter távollétében (*ugyanis közben Kádár Béla más hivatalos elfoglaltsága miatt távozott a kormányülésről*). Tehát akkor meg kell állapítanunk, hogy a jelenlegi hatályos jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően a parlament elé kell állni a kialakult deficit következtében. Ezt így lehet rögzíteni. A nyári szünet előtt a letárgyalására már úgyse kerülhet sor, tehát tulajdonképpen csak arról van szó, hogy az asztalra mikor tegyük. Szerintem 10 nap múlva, legkésőbb június 28–29-én mindenképpen be kell adni a parlamentnek a pótköltségvetés kérését. A kérdés az, hogy ez a rendelkezésre álló 8-9 nap egy nagyon intenzív munkával lehetővé tesz-e egy jobb képet? És utána, mi következik ezután, mikor érkeznek az IMF szakértői? Most hétfőn. Akkor ez egy hivatkozás alap lehet, hogy a beadás csak az IMF-szakértőkkel való egyeztetést követően történjen meg, amikor már kész tények előtt állunk. Ha lehet, akkor úgy szükséges összegezni, hogy jövő hét keddre ez a végleges megfogalmazásban elkészül. Viszont a mostanihoz két hét múlva, az IMF-tárgyalás végén visszajön a Kormányhoz.

Az 1993. évi gazdasági programmal és a költségvetéspolitikai fő irányjaival, továbbá a kétkulcsos általános forgalmi adórendszerre való áttérésnek a gazdasági folyamatokra történő hatásával kapcsolatban (két előterjesztés került együttesen tárgyalásra).

(Kupa Mihály pénzügyminiszter tájékoztatást ad az 1993. évi várható gazdasági helyzetről. Szerinte a magyar gazdaság és a magyar társadalom igen erősen és igen jól átállt

²³⁰ Kupa Mihály.

a piacgazdaságra, a piacgazdasági viszonyokra, és ennek eredményeként kezd kialakulni egy nagyon erős diszkrepancia a gazdaság és az állam között, ami két egymással összefüggő dologban nyilvánul meg. Az egyik, hogy a jövedelmek, teljesen függetlenül az adóelkerüléstől vagy adócsalástól, folyamatosan decentralizálódnak, és növekvő gazdaságban is ez lesz a tendencia. Nagyon nehéz lesz stabilizálni a jövedelmeket. A másik, hogy az állam feladatai növekvő terjedelműek és irányzatúak, mert a jogállam kiépítése pénzbe kerül. '93-ra a mai ismeretei szerint normális költségvetést nagyon nehéz lesz összerakni.)

Antall József: Tulajdonképpen még annyit szeretnék ehhez hozzáfűzni, hogy az világos, hogy nagyon kritikus helyzetbe kerül a kormányzat, és kerülhet a választások időszakára, miközben ezeknek a kormánypártoknak a képviselői 70-80 százaléban újra akarják magukat választatni. Tehát a saját képviselőinkkel lesznek a legnagyobb nehézségeink. A másik dolog, hogy az MSZP és más pártok teljesen nyugodtan, gátlás nélkül fognak ígérni bármit, mint ahogy ígérnek most is. Az egyik rész igyekszik behajtatni bennünket olyan gazdaságpolitikába és olyan politikába, amivel elvégezzük azt a munkát, amivel remélt kormányra kerülésük után nem kell nekik foglalkozni, nem nekik kell elvégezni. Tehát ezzel a folyamattal és ezekkel a szempontokkal számolni kell. És itt meg kell vizsgálni az állam és a központi kormányzat működését is. Nagyon megfontolandónak tartanám ilyen helyzetben, nem mintha nem arról lenne szó minden esetben, hogyha valamit nem tudunk megoldani, akkor bizottságot küldünk ki. De azért egy racionalizálási bizottság már működött Magyarországon Magyar Zoltán kezdeményezése alapján, és azért abból sok minden jó kijött. Most is vannak ilyenek a Belügyminisztériumtól a Miniszterelnökséig, de igazából azért ezt a kérdést meg kellene vizsgálni. Itt jelentkeznek azok a kérdések is, hogy a tárcák között óriásiak a fizetésbeli különbségek. Ha átmegy valaki az egyik helyről a másikra, tehát ha valakit átkérnek, főosztályvezetőt, akkor a miniszterelnöki fizetést meghaladó összeggel kérik át. Erre volt példa a Külügyminisztérium esetében is, amikor innen, a Miniszterelnökségről kértek át embert. Szóval olyan különbségek vannak a minisztériumokban azonos beosztások között, ami szintén tarthatatlan hosszabb távon. Itt az egész központi kormányzással kapcsolatban állandóan arról beszélünk, hogy le kell faragni a költségvetési kiadást, de az alapkérdést kellene megvizsgálni szakmailag, az ellátandó feladatok szempontjából, és hogy mit tudunk tenni. Úgyhogy ez az egyik dolog, amit fel kell vetnem. A másik, hogy akárhogy nézzük a dolgokat, mindenképpen forráshiánnyal, forráshiányban szenvedünk. Nagy kérdés, hogy milyen forrásokat tudunk bevonni a magyar gazdaságba, mit tudunk mobilizálni, mit tudunk külföldről szerezni? Van-e még lehetőségünk? Ez a másik kérdés, amire jó lenne választ kapni. Tudom azt, hogy infláció,

tudok mindent, amit mondtok, de mégis itt velünk van a kérdés, a forrásbevonás kérdése. A harmadik kérdés pedig, hogy a gazdasági és a nagy elosztási rendszerekről beszélünk. Azonkívül, hogy összehasonlítjuk magunkat Olaszországgal és Görögországgal, valóban afelé a modell felé mehetünk, hogy bár működik a gazdaság, az állam pedig csődbe jut. Van ilyen. Ez a modell olyan országokban működik, ahol megszokták, hogy állam nélkül is működik a gazdaság. Olaszország, Görögország és ezek a helyek, ahol nincs is olyan kiépített szociális rendszer, nincs olyan egészségügyi rendszer, és senki nem tudja, ki miből él. Ezt tovább lehet vinni ezekben az országokban, és ez ugyanaz, mint Egyiptomban és más országokban. Ezt viszont egy volt tervgazdaságos kommunista országban megcsinálni nem lehet, ahol egy bizonyos szintig az emberek megszokták az egészségügyet, megszokták az óvodától az egyetemig az ingyenes oktatást, ahol megszoktak egy bizonyos nyugati jóléti társadalmakhoz viszonyítva, ipari országokhoz viszonyítva egy alacsonyabb szintű, de egy biztonságtudatot. Úgyhogy ez a másik kérdés, hogy ezt az utat nem tudjuk járni, mert ez politikailag robbanáshoz vezet. A thatcherizmus kérdéséhez²³¹ sem szimpá-

²³¹ A thatcherizmust rendszerint a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján lezajlott neokonzervatív korszakváltás első és legmarkánsabb képviselőjeként értelmezik. A neokonzervatív irányzat a 20. század derekán és döntően a második világháború után létrejött jóléti állam meghaladásának igényével alakult ki az 1970-es években. A konzervativizmus Thatcher általi megújítása egyszerre jelentett elmozdulást a liberalizmus és a populizmus felé. A keynesi ihletésű állami szerepvállalás megtagadása ötvöződött a népi kapitalizmus gondolatával. A piac kiterjesztése – amely a neokonzervatív ideológia egyik oszlopa volt – Thatcher gyakorlatában nem jelentette az állam visszavonulását. Az ideológiában egyének és családok álltak az előtérben, a valóságban az államgépezet értékelődött fel. Az állam stabilizálása pedig az azt fenyegető erők leküzdését kívánta meg. Thatcher számára a belső ellenség egyrészt az IRA (Irish Republican Army, Ír Köztársasági Hadsereg), másrészt az NUM (National Union of Mineworkers, Bányaiipari Dolgozók Országos Szakszervezete) volt. Az ellenük folyó küzdelmet segítette elsősorban a belföldi titkosszolgálatok működése is. A két fronton Thatcher eltérő mértékben volt sikeres: az NUM-et gyakorlatilag szétzúzta, az IRA elleni politikája viszont az egyik legnagyobb kudarcához vezetett. A thatcherizmus fontos belpolitikai mozzanata volt a politika középszintjének (mezoszféra) szétverése. Ez vonatkozott az államigazgatásra és az érdekképviselőkre egyaránt. Szociológiai szempontból a thatcherizmus leglátványosabb terméke a tartós munkanélküliek millióinak, illetve a brit underclassnak (alsó osztály) a megjelenése. A thatcherizmus által véghez vitt átalakulás maga után vonta a nők munkába állásának gyorsulását, azonban ez nem vonta maga után materiális emancipációjukat, vagyis fizetéseüknek a férfiatlaghoz való közeledését. A déli országrészben a nőkéhez hasonló gazdasági lehetőségekhez jutottak a színes bőrű kisebbségek. Thatcher a hatékonyságnak a piaci mechanizmusból ismert kritériumait óhajtotta alkalmazni az oktatásban is. Érzéketlen volt az egyetemek minőségi igényeivel szemben, s 1981-ben három évre 18 százalék csökkenést irányzott elő a felsőoktatás finanszírozásában. Közgazdasági értelemben a thatcheri politika velejét a monetarizmus jelentette, s 1979-től a gazdaságpolitika kereteit egy középtávú pénzügyi stratégia (MTFS) által próbálták meghatározni. A monetarista tanok doktriner alkalmazása következtében a nyolcvanas évek közepére drámai méreteket öltött a munkanélküliség: elérte, sőt időnként meg is haladta a 3,5 millió fős szintet, ugyanakkor a feldolgozóipari termelékenység növekedését tekintve – Belgium és Japán tár-

tiám, sem nem szimpátiám szempontjából egy megjegyzés. Egy dolog biztos, hogy a nyugati ipari társadalmakban azt a folyamatot, ami a skandináv országokban és Nagy-Britanniában, és mindenhol elment a jóléti állam ideálja felé, egy agyonbürokratizált jóléti állam felé, ő ezt verte szét. Azt hiszem, hogy amit szétvert, azt helyesen verte szét, mert már működésképtelen volt, és meg volt bénítva. Tehát én azt hiszem, hogy ebben igaza volt. Amit viszont mi nem tudunk megcsinálni, mert ehhez óriási tartalék kell, ami neki volt, nekünk viszont nincs. Ehhez ők felhalmoztak egy hatalmas tartalékot, volt az északi olaj.²³² Lengyelország átmenetileg azért tudott működni, mert lengyel szenet vásároltak, és azonkívül olyan rendőrsége volt, amilyen rendőrsége lehetett, és volt egy olyan széles angol középosztály, középréteg, amelyik ezt kibírta. Kibírta azt is, hogy belelovagol az angol lovas rendőrség a bányászstrájkba, és a kínokat is arrébb taszajtják. Ez semmilyen különösebb érzéseket nem váltott ki a brit közvéleményből. Tehát körülbelül így tudom összegezni azt, hogy mi a különbség, mik voltak a lehetőségek ott, és mik a lehetőségek nálunk. Nálunk erre nincs lehetőségünk. Elvileg a kérdés az, hogy az infrastruktúra fejlesztéséhez, a nagyberuházásokhoz hogy tudunk forrást bevonni. A másik dolog, hogy az inflációnak, amikor arról beszélt mindenki, hogy 20 és 30 százalék között lesz az infláció már ebben az évben, szemben a tavalyi 35-37 közöttivel, akkor mindig az az aggályom merült fel, hogy ha az infláció ilyen mértékű lenyomásának örülünk, akkor nem fog-e visszatérni az infláció emelkedése néhány százalékkal, ugyanis az a legrosszabb a lakosság szempontjából, ha újraindul az infláció. Ha az inflációt lenyomjuk, abban az esetben ennek a húzóereje is lecsökken. Az infláció csökkenése, ez a pozitívum, de ennek a hangsúlyozása, hogyha utána ez csődöt jelent és visszaesést, akkor ez is bumerángxént fog visszahatni. Hiába sikeres az infláció, ha utána 2-3 százalékkal újra nőni fog. És a trend a fontos mindig. Ebben az esetben, hogyha ez megtörténik és visszaesik, akkor azt hiszem, hogy rossz lesz a közvélemény hangulata. Most mindezt tulajdonképpen egyrészt a parlamentnek el kell adni, és utána a közvéleménynek is, és közben folyamatosan meg kell tervezni '94-ig ezt az utat. Nagyon sok minden elhangzott a véleményekben, pesszimista, kevésbé pesszimista jóslatok, de tulajdonképpen azt a stratégiát alapul véve a Minisztertanácsnak a reggeltől folyó

saságában – Nagy-Britannia az OECD-országok élmezőnyéhez tartozott az 1979-et követő évtizedben. Bővebben lásd: ANDOR László: A thatcherizmus és öröksége. In: *Múltunk – politikatörténeti folyóirat*. 2002., 3–4 sz. 135–161.

²³² Az Északi-tengeren ez első próbafúrásokat 1966-ban végezték el. 1969-ben tárták fel a norvég szektorban található Ekofisk-gázmezőt. A kőolaj kitermelése a hetvenes években az olajválság után futott fel, ahol a brit és a norvég szektorban található a legtöbb kőolaj. Napjainkban Norvégia a világ 11. legnagyobb olajkitermelő országa, ahol naponta 1 775 813 hordónyi olajat termelnek, míg az Egyesült Királyság ezen a listán a 20. helyet foglalja el 810 531 hordóval.

vitáiban, azt hiszem, hogy azt igazából nem tudtuk megfogalmazni, senki sem a jelenlévők közül, sem a Kormány tagjai, sem a meghívott szakértők, hogy ebben a két esztendőben igazából a kiszámítható – a kiszámíthatatlanról most nem beszélek –, de a kiszámítható menetrend szerint mit tudunk csinálni. Egyelőre változatlanul sok az improvizáció. Rövid távú programokat kénytelen előterjeszteni nyilván a pénzügyminiszter, mert határidőre kell dolgozni, és a parlament elé kell terjesztenie, és az ágazatokért felelősek pedig stratégiai gondolkodásban mondanak el sok mindent, a kettő viszont egymás mellett megy el. Úgyhogy azt hiszem, hogy túl optimista képet nem tudunk most festeni erről. Az alapkérdésnek azt érzem, hogy hogy tudjuk megoldani, ha feltételezzük a gazdaság tényleges fejlődését, egy kicsit ilyen olasz, görög módra, perzsa vásár és egyebek, amik kialakultak. Tehát egy ilyen dinamikusan fejlődő kistulajdonosi és vállalkozói szféra, ami jellemző valóban a mediterrán országokra. Emellett viszont az állam megmaradt, a korábbi rendszer alapján működik, ugyanazokkal a reflexekkel. Egyáltalán kérdéses egy olyan köz-igazgatási racionalizálás, hogy például a minisztériumoknak valóban aszerint kell-e olyan beosztással és felállásban működni, ahogy vannak, ugyanazokkal az osztályokkal, ahogy voltak, ugyanazokkal a létszámokkal, és valóban annyi ember kell-e ott, ahol azelőtt is körülbelül annyi ember volt. Ezek mind az állami feladatvállalás kérdései. Tehát én ezért kérdezem azt, hogy a közigazgatás racionalizálása, egy ilyen kegyetlen átvilágítása a magyar kormányzatnak nem lenne-e célszerű, és nem kellene-e ezt megoldani? Ha még valaki ehhez kívánná szólni, nem szeretném belefojtani a szót. Tessék!

1992. június 25-i kormányülés

Ismét az 1993. évi gazdasági programmal és a költségvetéspolitikai fő irányjaival, valamint a kétkulcsos általános forgalmi adórendszerre való áttérés hatásáról a gazdasági folyamatokkal kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter nem ismétli meg az egy héttel korábban elmondott ismertetőt. Csak egy dolgot emel ki, miszerint mindenképp érdemes a kétkulcsos áfát 1993. január 1-jétől bevezetni, mert az igazi politikai kérdés az, hogy '94-re ne kerüljön a Kormány és a gazdaság olyan helyzetbe, hogy a gazdaság tele van jövedelemmel ugyan, de ezek a jövedelmek nem kerülnek be az adóba, és nem kerülnek be a bevételek közé, márpedig megfoghatónak legjobban a fogyasztás adóztatása tűnik. Még megemlíti, hogy Soós Károly Attila, SZDSZ-es képviselő valahogyan már hozzájutott az anyaghoz, de egy korábbi változathoz, azt elemzi az újságban, miközben már van a mostani anyagban egy másik változat is.

Többen hozzászólnak a kérdéshez, a legkritikusabban Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere, aki szerint, ha a Kormány ezt a megszorításos gazdaságpolitikát folytatja, akkor nem fogja megélni a negyedik évet.)

Antall József: Mielőtt továbbadom a szót, annyit szeretnék azért hozzátenni, hogy mind metodikai, mind egyéb szempontból az elhangzott kritikus megjegyzésekkel számos vonatkozásban egyetértek. De reális alternatívát az elmúlt két év alatt Kádár miniszter úr se írt le nekem, és olyat, ami az egész térségben is működőképes, beleértve a nemzetközi szervezetekkel való tárgyalásokat is, ahol nem 78 milliárddal kezdték. Ezt szeretném azért elmondani. Mindig legalább 40-50 százalékkal kellett felemelni, és nagyon közvetlen, gyakran protokollárisan alacsony szintű IMF-es és egyéb világbankos szakemberekkel kellett erről tárgyalni, azért nem volt olyan sima ez. A kritikai részét és azt, hogy a pénzügyi kormányzat hibáit, a bankrendszerre vonatkozó kritikákat, mindegyiket elfogadva, sőt még a tárca szempontjából az exportorientált gazdaságot is, még ezzel is egyetértek, hogy ennek milyen szerepe van, de azért erre egy kezelhető alternatív javaslatot még összegezésében sem kaptam az elmúlt időszakban, ami a kormányzati szinten, a Gazdasági Kabinetben megvitatható lett volna. Nem volt ennek akadálya az elmúlt időszakban. A Gazdasági Kabinetet ezért hoztuk létre, hogy miniszteri szinten ilyen jellegű kérdések ott kerüljenek kidolgozásra és megtárgyalásra, aminek köszönhetően az egész gazdaságpolitikai stratégiát és gyakorlatot tudtuk volna a térség valamennyi országától eltérően kezelni. Azt, hogyha valamit nem fogadnak el az érdekelt nemzetközi szervezetek, hát olyan ötleteket lehet mondani. De ha nem tudjuk kialakítani, és nem tudunk megalkudni velük, akkor az csak teoretikus marad. Én egyetértek ezzel, de ebben a formában ezt meg kell jegyeznem.

(Kádár Béla viszont azt hangsúlyozza, hogy ő mindig is más álláspontot képviselt a kormányüléseken is, de mindig leszavazásra került.

Többen hozzászólnak, néhányan vitatkozva Kádár miniszter úrral is, hangsúlyozva, hogy a Kormány olyan gazdaságpolitikát volt kénytelen folytatni, amire a körülmények egyáltalán lehetőséget adtak. Az 1993–94-es évek valóban kritikusak lesznek, mert a válsztásra is már figyelni szükséges, és nem elég, ha a pozitívnak vélt gyakorlati hatások csak 1994-ben jelentkeznének, az egy elkésett dolog lenne.)

Antall József: Ezt úgy lehetne talán megfogalmazni, hogy '93 második felétől tartalmilag, stratégiai szinten a koalíciónak emelkedő képet kell mutatni. '94-ben már egymással is versenyez a koalíció három pártja. Ott tulajdonképpen a három párt összehangolt, egymással versenyző, egymásnak kellemetlenkedő választási kampá-

nya mellett kell – azért ne felejtjük el, hogy koalíciós kormány vagyunk –, egyszerre összeegyeztetni a tevékenységüket, és egyszerre kell egy olyan propagandát is folytatni, hogy egyben a működésünket is el tudjuk adni. Bocsánat, csak ezt szeretem volna. Mielőtt még most az ebédszünetet megkezdjük, tehát folytatni fogjuk még a vitát ebédszünet után, a következőt szeretném elmondani a félidős lezáráshoz. Azt hiszem, hogy a minisztertanács elején elmondottakhoz kapcsolódhatom. Nekünk azt kell eltalálni, hogy egyszerre tudjunk bizalmat kelteni az ország iránt, az oázis-, a bázishelyzetünket még tudjuk hangsúlyozni, de a veszélyre is fel kell hívni a figyelmet, hogy nem fogjuk tudni tartani ezt a pozíciókat, hogyha erre vonatkozóan megfelelő támogatást nem kapunk sem biztonsági, sem gazdasági, sem pénzügyi szempontból. Azt hiszem, hogy itt külön is érdemes arra kitérni, hogy mennyire fontos a szükséges pénzeszközök biztosítása. Itt csak utalnék arra, hogy a lisszaboni EK-csúcsértekezlet²³³ egyik anyagában most például Spanyolország, egy ilyen virágzó-nak vélt ország, 5 év alatt legalább 7 milliárd USA-dollárnak megfelelő összegre számít az úgynevezett Kohéziós Alapból²³⁴. Ezt a példát csak arra vonatkozóan említtem, hogy ilyen országok is támogatásra törekednek, és ezért folyik az Európai Közösségen belül is a küzdelem. Nem tudom, hogy az összehasonlítást elvégezte-e bárki, hogy mit jelentene a külső adósságállomány után a költségvetésünk helyzete, vagy egyáltalán a gazdasági életünk. Át kell tekinteni az egész tíz évnek a perspektíváját ahhoz, hogy az elkövetkező egy-két évben is megfelelő lépéseket tudjunk tenni. Az egész világgazdaság helyzete kérdéses, hogy tulajdonképpen milyen irányba fog menni. Nagyon nehéz eldönteni, még azt hiszem. A másik dolog, hogy az Európai Közösségen belüli, a maastrichti feszültség, mindenki a kinti útjain és az itteni tárgyalásain is láthatja, hogy milyen mély belső ellentétek vannak a kibővítés kérdésében a brüsszeli technokraták és az egyes nemzeti érdekek szempontjából.

²³³ Az akkor még 12 tagállamot tömörítő Európai Közösség 1992. június 26. és 27. között Lisszabonban megrendezett csúcstalálkozóján az EK vezető politikusai elsősorban a költségvetést és a bővítést tervezték megvitatni, azonban a folytatódó boszniai válság, az amerikai tervek és flottamozgások, valamint a humanitárius segélyek eljuttatása miatt annak fókuszába elsősorban a délszláv háború állt. A bővítés kérdése emiatt csak a délutáni ülésen került napirendre, amelynek során a résztvevők egyöntetűen azt állapították meg, hogy az EFTA-országok – Ausztria, Svájc, Svédország és Finnország – már kérték felvételüket, s a csatlakozásuknak gazdaságilag nem lehet különösebb akadálya. Egyetértés volt Ciprussal és Máltával kapcsolatban is, amelyek szintén kérték felvételüket, míg a visegrádi hármak ügyében olyan álláspontot fogadtak el, hogy minél hamarabb ratifikálni kellene a velük kötött társulási szerződéseket, s meg kell nyugtatni ezeket az országokat, hogy a teljes tagságuk az EK-nak is célja.

²³⁴ A Kohéziós Alap az egykori Európai Közösség, a mai Európai Unió gazdasági, társadalmi és területi kohéziójának megerősítése céljából jött létre, a fenntartható fejlődés elősegítése érdekében. Az alapot azon tagállamok számára tartják fenn, amelyekben az egy főre jutó bruttó nemzeti jövedelem (GNI) a közösségi/uniós átlag 90 százalékánál kevesebb.

Lehetne sorolni, de nem kívánom ezt tenni. Tehát ezek azok a kérdések, amelyek a mi egész gazdaságpolitikai stratégiánkat a jövőben is befolyásolni fogják. Nem szólva még a cseh, a szlovák és az előbb felsoroltakról, ahol egészen katasztrofális megítélése van például e pillanatban Lengyelországnak is. Mindenütt az elmúlt időszakban is, akik kint voltak Varsóban is, ugyanezt mutatják a jelentések stb. Tehát itt nekünk a térségben, az Európai Közösségben és Amerikában is egy bizonytalansági tényezővel kell a választásokkal kapcsolatban számolni. E pillanatban ez is egy kérdés lehet a választások előtti időszakban. Nagyon sok bizonytalansági tényező van. Felmerült, hogy az önkormányzati törvényhez a finanszírozási szempont miatt hozzá kellene nyúlni. Ez ötletként jó, de ez egy kétharmados törvény, ezért ezt rövid lejáróban és a mostani ellenzékkel teljesen irreálisnak tartom. Irreális, hogy kétharmados törvényhez hozzá tudunk nyúlni ebben a politikai légkörben. Nagyrészt ezért is lett végül is ilyen a törvény, de sajnos nem tudunk hozzányúlni, ezért ezzel ne is számoljunk. Viszont szeretném hangsúlyozni az ellenőrzési rendszernek minden területen a fokozását. A Pénzügyminisztériumnak itt, amikor ugye kiderültek ezek a hiányosságok, a vám, pénzügyőrség, APEH²³⁵ stb., akkor erre vonatkozóan is megállapodás szerinti folyamatos intézkedések végrehajtását és erről való tájékoztatást kértük és kérjük változatlanul. Ez is egy olyan kérdés, ami halaszthatatlan, és lehet, hogy ez nem egyenlíti ki a hiányt, de itt egyszerűen egy olyan szemléleti kérdésről van szó, amit érvényesíteni kell magán az apparátuson belül is. Most már nem tudom, Soós Károly Attila megint honnan szerezheti az információit, szóval a jelek mindig abba az irányba mutatnak, hogy a legbizalmasabb anyagok pontosan a pénzügyi apparátusból mennek ki.

(Kupa Mihály szerint nem onnan ment ki.)

Antall József: Ezen a téren egy nagyon szigorú rendet kellene tartani. Visszatérve a témához: a korrupció kérdése, vám, s a többi, szóval az intrikák és fűrészek már az átszervezésekkel kapcsolatban, ezek mind abba a kategóriába tartoznak, amikről korábban beszéltünk. Kiss Gyula miniszter úrnak mondom, hogy nem hiszem, hogy itt a Kormányon belül bárki összekeverné a munkanélküliség és a munkakerülés problémáját, még szemléletben sem. Ez teljesen világos, az egy pszichológiai kérdés is, hogy az a munkavállaló, aki dolgozni akar, és nem tud dolgozni, az szenved attól a ténytól, hogyha nincs munkahelye. Tehát ez egyszerűen, azt hiszem, hogy ez nem

²³⁵ Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalt (APEH) 1987-ben hozták létre mint a pénzügyminiszter irányítása és felügyelete alatt álló, önálló jogi személyiséggel rendelkező, országos hatáskörű, önállóan gazdálkodó közigazgatási szervet. 2011. január 1-től a jogutódja a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV).

így vetődik fel. Hanem ennek a szervezeti ellenőrzési és technikai vonatkozásaira kell utalni, és azokra a konkrét esetekre, ahol meghirdettek például most állásokat Balatonon és máshol. Balaton környékén ugye elmondják, hogy most jön a szezon, mindenhol ki van írva. Hiába mehetne, és fel is vennék őket, de nem mennek el állásba legalábbis a szezon idejére, hanem helyette munkanélküliségbe vonulnak, és feketén természetesen elmennek dolgozni. Én azt hiszem, hogy változatlanul kell beszélünk a társadalombiztosítás kérdéséről is. Ha a társadalombiztosítás kérdését és az ezekkel összefüggő problémákat nem tudjuk megoldani, akkor komoly problémák fognak felmerülni. A társadalombiztosítás kérdését vállalkozási szempontból, a befizetések oldaláról és az egész struktúráját szintén elő kell venni. Még három nagyon rövid megjegyzést szeretnék tenni. Az egyik, hogy a miniszter urak jelenlététől függően egyszer, amikor minden közigazgatásminiszter itt van Budapesten, ami azért ritka eset, szeretnék egy olyan, természetesen semmilyen olyan döntést nem hozni, ami a Kormányon kívül van, vagy a Gazdasági Kabinetben. De egyszer szeretném azt, hogy egy rövid, nem hosszúra nyúlt megbeszélésben összejöjjünk, és azokat az alapvető kérdéseket, amelyek mind rövid, mind hosszabb távlatban szükségese-
 sek, hogy a Kormányon belül egységes álláspontra tudjunk helyezkedni. Valóban itt arról van szó, hogy a Kormánynak a tekintélye, presztízse függ attól, hogy ezen a téren ez hogyan jelentkezik. Itt az ellenzék is, külföld is, valamint a külföldi és a belföldi sajtó gyakran kifejezésekre ugrik. Láttuk, hogy mit jelentett Csehországban, Csehszlovákiában, Lengyelországban. Nincsenek általában csodák, ezt elmondtam a frakcióban is és más alkalommal is. Az sokszor történeti és szimbolikus egy-egy Erhard, vagy nem tudom én, egy ilyen központi vezénylő szerep. Általában a gyakorlati kormányműködésben, és pláne a mi alkotmányjogi rendszerünk mellett egy olyan kormány tud működni, ahol a gazdasági tárcák ellátják azokat a feladatokat, amelyek szükségesek, amihez igenis csapatmunkára van szükség. Ezt szeretném hangsúlyozni. A funkcionális belüli csapatmunkára, és ezt kell kialakítanunk, és valahol itt mégiscsak megegyezésre kell jutni, és nem lehet, hogy mi belemenjünk az ellenzék csapdájába ezen a téren, vagy a külső kritikák csapdájába. Majd kérem egy ilyen megbeszélés megszervezését. *(A miniszterelnök által említett három megjegyzés közül a második és harmadik nem gazdaságpolitikát, hanem nemzetbiztonsági kérdést és a koalíciós kormányzást érintő kérdés.)* Végül, ha már ennyit beszéltünk ma a közeledő kétéves időszak választási esélyeiről, akkor azt is valóban világosan meg kell fogalmazni, hogy nekünk legkésőbb '93-ban, de idén is valamit már mutatni kell a gazdaságból az év végére, amire hivatkozni tudunk. Ahol még kicsi az eredmény az az egész tájékoztatási politikánk, amiben éppen azért hoztuk az új intézkedéseket és személyi döntéseket, hogy ezt elősegítsük. A másik, hogy a következő évben viszont, főleg '93 második felében itt megfoghatónak kell lenni egy csomó dolognak,

hogy milyen eredmény van, mert különben nem lehet két hónapos plakátharccal ezt kiegyenlíteni. Kérem, hogy ezt érvényesítsék a kormánytagok. A pártokat is újjá kell szervezni. Ha itt választásokról akarunk beszélni, akkor itt a pártok megszilárdításáról és a Kormány, a frakciók és a pártszervezetek együttműködéséről van szó. Gyakorlatilag a két választás közötti időszakban mi hátránnyal indulunk az ellenzékkel szemben, mert az ellenzéknek, ha kevesebb is az embere, de az ellenzéknek minden embere ott van a párt szervezetében és a frakciójában, nekünk viszont a kormányzásban és az államapparátusban égnek el és használnódnak el az embereink. Tehát másod, harmad, negyed vonalbeli emberek üldögélnek a kormánypártok különböző szervezeteiben, beleértve gyakran az országos szervezeteket is, akik egyáltalán nincsenek erre felkészülve. Úgyhogy meg kell kezdeni ez irányban is a szervezést, és ezt azért mondom el a Kormány előtt, mert kormánykoalícióról lévén szó, és ez itt dől el. Na most a Kormányban az utolsó percig – és ebben én nem látok semmi problémát, mert nem így vetődtek föl soha a Kormányon belül a kérdések – az együttműködés a koalíció szempontjából megvolt. De azt tudomásul kell vennünk, hogy az utolsó hónapokban, attól függetlenül, hogy mi itt európai módon és nyilvánvaló barátságban és egy eltöltött kormányzati időszak egységében fogjuk vinni az ügyeket, de hát konkurencia a három párt egymásnak, akkor is, hogyha jobban örülünk, hogyha valamelyik három párton belül marad meg az a szavazati arány, de hát itt egy verseny lesz. És ez a verseny óhatatlanul ahhoz fog hozzájárulni, hogy vannak dolgok, amiket az utolsó időben már nagyon nehéz lesz megoldani. Akkor egyet tehetünk, hogy mi, kormánytagok, az általános választási, egyéb viták és egyebeken kívül általában nem mi megyünk egymást támadni az első vonalba, hanem ez, mondjuk, rábízható a nem éppen itt üldögélő minisztereken kívül másokra. Gondolom én, de hát ez már stílus kérdése. Viszont a parlamenten kívüli pártok erősödésére külön most itt nálunk nem lehet számítani, nincs annak jele, hogy például a szociáldemokraták vagy, mit tudom én, melyik párt hirtelen feltör. De az MSZMP megerősödhet más szociális feszültségek miatt, és egy ilyen belső reflex és félelem a végleges lecsúszástól behozhatja a parlamentbe. Ezért a 4%-os választási küszöb nagyon is fenntartandó. Elvileg szeretném hangsúlyozni: a választójogi törvény semmilyen módosításába nekünk nem szabad belemenni, ami a pártot, az egyéni listát és a pártlistát érinti. Tehát, amit a Fidesz most szeretne és próbálna a listás rendszer felé eltolni. Ez egy Fidesz-érdek, mert úgy gondolják, hogy a Fidesz-nimbusz megmarad, az hoz valamit a konyhára, de ha személyileg jelennek meg, akkor az látszik az időszakai választásokon, hogy nem kerültek előtérbe. Ez a választójogi törvény nem ok nélkül született meg így, hanem azért, hogy ez stabil kormányzást eredményezzen. Ezért irigyelnek bennünket, és ezt hangsúlyozzák Nyugaton is a lengyel és egyéb példák alapján. Ez egy olyan választási szisztéma, amit fenn kell tartani. Itt a nemzeti kisebbségek esetében

lehet csak valamilyen engedményt tenni, valamilyen megoldást találni. Úgyhogy én ezt kérem a kormányzati munkában, és azért használtam ki az időt, mert ritka eset, hogy ilyen szép számmal vannak jelen a miniszterek is a kormányülésen. Mindenki-nek jó étvágyat kívánok, és utána folytatjuk az ülésünket.

1992. július 8-i kormányülés

A gyógyszerek fogyasztói ára társadalombiztosítási támogatásának csökkentéséről szóló vitával kapcsolatban.

(Pusztai Erzsébet, a Népjóléti Minisztérium politikai államtitkára elmondja, hogy a tervek szerint 27 milliárd lett volna a gyógyszer ártámogatására fordítható keret a társadalombiztosításból, azonban menet közben világossá vált, hogy ez a keret összesen 8 hónapra lesz elegendő. Ezért készítette a Társadalombiztosítási Főigazgatóság²³⁶ egy tervet egy részleges gyógyszerártámogatás-csökkentésre, ami 2 milliárd forintos megtakarítást, a lakosságnak viszont 12%-os térítési díjemelkedést jelent, de rendkívül differenciáltan.

Többen hozzászólnak, köztük Kupa Mihály pénzügyminiszter is, aki szerint a társadalombiztosítás ebben az évben fel fog robbanni, mert akkora lesz a hiánya, amit nem lehet finanszírozni, az állami költségvetés se fogja finanszírozni, és a javasolt intézkedés semmit sem fog hozni a konyhára.

Katona Tamás, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára éppen ezért felveti, hogy érdemes-e akkor ezt megvárni, feleslegesen az embereket irritálni?)

Antall József: A kérdésem az, hogy a Kormány úgy ítéli-e meg, hogy most el tudja-e fogadni vagy pedig egy későbbi alkalommal, mert itt miniszteri rendeletről van szó, tehát tulajdonképpen nem kormányrendeletéről. Ennek következtében ezt az előterjesztést csak ennek társadalmi kihatása, súlya, politikai jelentősége miatt vitatta meg a Kormány, de jogszabályi formában ez mint miniszteri rendelet fog megjelenni, tehát a népjóléti miniszter felelősségi körébe tartozik. A Kormány az állásfoglalásával lényegében a népjóléti tárcát támogatja. A kérdésem az, hogy a népjóléti miniszteri rendelet kiadása előtt látják-e annak értelmét, hogy még egy gazdasági kabinet-

²³⁶ A Társadalombiztosítási Alapot a Társadalombiztosítási Alapról szóló 1988. évi XXI. törvény hozta létre 1989. január 1-jével. A társadalombiztosítás pénzalapja 1989. január 1-jén vált le az állami költségvetésről, s ezzel egy időben jött létre a nyugdíj- és egészségbiztosítási ügyeket intéző Társadalombiztosítási Főigazgatóság. 1993-ban kimondták az Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság és igazgatási szerveinek a szétválását, s ezzel a magyar társadalombiztosítási rendszer két ágra szakadt: az egészségbiztosításra és a nyugdíjbiztosításra.

ülésem ezt a kérdést megvitassák, hogy a támogatás mértékének a megállapításában esetleg tudnak-e még valamilyen kompromisszumot elérni, vagy egy jobb megoldást találni. Ez az egyik kérdésem, mivel most itt nem kormányhatározatot hozunk. A másik pedig, hogy itt az egész magyar gyógyszeripar kérdését vetette fel Pungor Ernő. Azután felmerült ennek még a magyar iparvédelem szempontja is, miközben a beteg szempontjából az nyilvánvalóan közömbös, hogy milyen gyógyszert, magyart, vagy nem magyart kap. Most ne menjünk részletekbe, gondolom, nem is feladatunk most ez, de szerintem a magyar gyógyszeripar az arányaihoz viszonyítva még mindig túl sokféle gyógyszert gyárt. Tehát itt jelentkezik az első fontos kérdés iparpolitikai szempontból is, a rentabilitás és a kifizetődése ennek. Hasonló nagyságrendű gyógyszergyárak sokkal kevesebb gyógyszert állítanak elő, mint a magyar. Most kérdés az, hogy át tudja-e hidalni pénzügyi szempontból a magyar társadalombiztosítás és a magyar egészségügy a nehézségeket, azaz a magyar gyógyszeripar hosszabb távon átállítható-e úgy, hogy kevesebb gyógyszerfőleség előállításával olyan exportot tudjon produkálni, hogy ez megoldást jelentsen. Vagy pedig kénytelenek vagyunk fenntartani ezt a szerkezetet. A privatizációval is összefüggő kérdés, hogy vannak bizonyos bevett gyógyszerek, amiknek még mindig a forintban való előállítása ilyen értelemben kifizetődik. Tehát egyik végletbe sem eshetünk. Az egyik, hogy stratégiai távlatban csökkenteni kell a gyógyszerfőleségek számát. A másik dolog, hogy – nincs itt a külgazdasági tárca képviselője – ugye hosszú ideje folynak a tárgyalások, és az amerikai kormányzat egész magas szinten, beleértve egészen az elnökig, foglalkozik szabadalmi és egyéb szempontból azokkal a kérdésekkel, hogy a magyar gyógyszerek – hát magyarul mondván – lekoppintottak, vagyis lopott gyógyszereket védelmezzünk, ami nem tartható fenn egyszerűen hosszabb ideig. Ez már most olyan problémákat jelent, hogy emiatt diplomáciai és megtorlási veszélyek állnak fenn egyéb vonatkozásban, ezért tehát ez tarthatatlan. Egy rövid elvi ígéretünk mellett egy rövid, két-három éves szakasz még elképzelhető, amikor ez tartható, de három-négy év után már nem lesz tartható ez az állapot. Ezt követi tulajdonképpen az a kérdés, amit Pusztai Erzsébet államtitkár asszony elmondott, hogy az orvoson keresztül lehet ezeket a kérdéseket rendezni. Tehát ebben az értelemben is ez egy népjóléti miniszteri feladatkör is, azonkívül a társadalombiztosításnál is jelentkezik. Ahol jól működő társadalombiztosítás van, ott azért egy nagyon komoly és nagyszámú orvos-, gyógyszerészgárda azt ellenőrzi, hogy a megfelelő gyógyszert írták-e fel szakmai szempontból, és indokolt volt-e annak a gyógyszernek a használata. Én nem tudom, hogy Magyarországon valaha megkérdeztek-e orvost, és vontak-e felelősségre orvost abban a kérdésben, hogy indokolt volt-e olyan gyógyszer mennyiséget felírni. Tehát tulajdonképpen a betegről való megszabadulásnak egyik technikája volt mindig a nagy adag gyógyszerrel való ellátás. Úgyhogy, ha már erről beszéltünk,

és nem kormányrendeletéről van szó, akkor is jó, hogy elvileg ezek a kérdések felmerültek. Még egyszer a külgazdasági szempontra hívom fel a figyelmet, ami az amerikaiakkal kapcsolatban merült fel élesen. A másik a magyar gyógyszeripar szerkezetének a kérdése, tehát a termékszerkezet és az értékesítés. A harmadik pedig a privatizáció problémája. Meddig mehetünk el a külföldi részesedésben? Mit kell megvédenünk, hogy válsághelyzet ne állhasson elő az alapellátásban? És van még egy konkrét kérdés, amit most a sajtó is szellőztet, ez a bizonyos jugoszláv miniszterelnök-jelöltnek, a Panićnak a szereplése, akik előbb felvásároltak egy belgrádi gyógyszergyárat,²³⁷ és most a Tiszavasvárra²³⁸ és az Egisre²³⁹ is alkudoznak. Ezen kívül is Amerikában egy-két ügyben benne volt, sőt azt hiszem, hogy vesztett perük is volt, mert felmerült valamilyen kóklerség e tekintetben. Úgyhogy itt a privatizációs minisztert mindjárt megkérjük, hogy ő is nézzen ennek utána, hogy itt milyen kérdések vannak. Az már itt egy melléklábjegyzet, politikailag is el kell dönten, hogy adott esetben jó-e vagy rossz-e nekünk, ha nekik adjuk el. Ezt most még nem tudjuk. Mindezenre érdekes módon magyarok is vannak körülötte, információk szerint a helyettese is magyar. Most mindezek birtokában kérdezem az előterjesztőt, mivel ez miniszteri felelősségi körön belül maradó kérdés, és a társadalombiztosítással kell megállapodni, szükségesnek tart-e még egy egyeztetést, avagy nem? Tessék!

²³⁷ A Milan Panić tulajdonában lévő ICN Pharmaceuticals 1991-ben vásárolta meg a belgrádi Galenika gyógyszergyárat.

²³⁸ A Tiszavasvári Alkaloida Vegyészeti Gyárat Kabay János gyógyszerész 1927-ben alapította meg zöld máktokból történő morfin gyártására. A második világháború után államosították. Az 1960-as évektől gyógyszeralapanyagot, a hetvenes évektől pedig növényvédő és gyomirtó, talajfertőtlenítő és rovarirtó szereket is gyártott. A vállalat a privatizáció során, 1996-ban az ICN Pharmaceuticals Incorporated tulajdonába került. 2005-ben a többségi tulajdonjogot az indiai SUN Pharmaceuticals Industrial Ltd. vásárolta meg.

²³⁹ Az Egis Gyógyszergyár jogelődjét Dr. Wander Gyógyszer- és Tápszergyár néven a magyar Balla Sándor gyógyszerész és a svájci Albert Wander 1913-ban alapította meg Kőbányán. A második világháború után államosították, majd a Népgazdasági Tanács határozata alapján 1950-ben a gyár alapjain hozták létre az Egyesült Gyógyszer- és Tápszergyár Nemzeti Vállalatot. Nevét 1985-ben változtatták Egisre. 1991-ben részvénytársasággá alakult, 1995-ben a francia Servier gyógyszergyár lett a többségi tulajdonos.

1992. július 23-i kormányülés

Különfélék között az Általános Vállalkozási Bank,²⁴⁰ az Ybl Bank²⁴¹ és a Vállalkozói Takarékszövetkezet²⁴² körül kialakult helyzettel kapcsolatban.

Antall József: Na most a bankok, miután nem tarthatunk kormányülést anélkül, hogy ne foglalkoznánk az Ybl Bank és társai ügyével, a közvélemény szempontjából is furcsa lenne egy kormányülés, amelyik erről nem tájékozik, ezzel a kérdéssel nem foglalkozik, és a szóvivő nem beszél róla. Függetlenül attól, hogy mennyire tájékozottak a Kormány tagjai, itt egy összegezésnek el kell hangzania, és a Kormányt tájékoztatni kell. Megkértem Tarafás Imre és Botos Katalin jelenlétét is. Meg fogom kérni, hogy a napirendi pont ne legyen nagyon hosszú. Úgyhogy a Szabó Tamás miniszter urat kérem, hogy adja elő, hogy mi tulajdonképpen az ügy lényege. Itt egy vizsgálatot le kell folytatnunk, amire nekünk választ kell adni, annál inkább, mert a parlamentig is mehet ez az ügy az ősszel. Azonkívül pedig folyamatosan hangzanak el vádaskodások a sajtóban, és ugye már a közvélemény-kutatást tartották, miszerint a Kormány elsősorban a felelős. Mindezekre a kérdésekre kérek egy összegezést és ehhez hozzászólásokat. Üdvözlöm Botos Katalint, a Bankfelügyelet elnökét és Tarafás alelnök urat a Nemzeti Banktól, és felkérem Szabó Tamás miniszter urat, hogy az érintett bankok ügyében, és az ezzel összefüggő vizsgálatról és egyéb kérdésekről tartson egy tájékoztatót a Kormány részére. Utána pedig, mivel ez egy napirenden kívüli pont, nagyon rövid hozzászólást kérek a megjelentektől is. Úgyhogy Szabó Tamásé a szó.

(Szabó Tamás tárca nélküli miniszter elmondja, hogy a történet az Ybl Bank eladásával és a Gyomaendrődi Takarékszövetkezet eladásával kezdődik, amelyik pénzintézetekben egy magánvállalkozói csoport szerez döntő, nagyon befolyásoló tulajdoni részarányt. A vál-

²⁴⁰ Az Általános Vállalkozási Bankot a Magyar Nemzeti Bank leánybankjaként 1985-ben alapították meg. Alapító okmánya szerint a szokásos banki műveleteket végezhetette, de nem kért és nem kapott felhatalmazást a számlavezetésre, deviza- és valutaműveletekre, biztosításra, a pénzforgalommal kapcsolatos műveletekre, valamint a lakossági betétgyűjtésre. 1992-ben csődközeli helyzetben a német WestLB tartományi bank vásárolta fel.

²⁴¹ Az 1989-ben alapított Ybl Bank volt Magyarországon az első teljesen magánkézben lévő kereskedelmi bank. Pénzügyi visszaélések következtében 1992. július 7-én csődbe ment.

²⁴² A Hepta-csoporthoz köthető Gyomaendrődi Vállalkozói Takarékszövetkezetet 1990 őszén alapították meg. 1991 nyarán bankfelügyeleti engedélyt kért, hogy banki tevékenységet folytasson. Az engedélyt nem kapták meg, azonban 1991 nyarán sikerült a tulajdonosoknak megvásárolniuk az Ybl Bank részvényeinek 51,7%-át. 1992-ben az Állami Bankfelügyelet a visszaélések miatt megtiltotta az üzletvitelét.

lalkozók, akik tulajdonosai a banknak, a banki lehetőségeket kihasználva sajátos – és a vizsgálatok meg fogják állapítani, hogy nyilvánvalóan törvénytelen – eszközökkel, a banki forrásokhoz közvetlenül hozzájutottak. Ezek a bankok különféle garantiálási játékokkal más bankok forrásaihoz is hozzájutottak, és ebben kitüntetett szerepet kapott az Általános Vállalkozási Bank, amit a Kormány engedélyével az ÁVÜ privatizált. A német tulajdonos felfedezi, hogy itt bizony olyan követeléseik vannak az általa megvásárolt banknak, amiből nagy valószínűséggel sosem lát pénzt. Felfedezi azt, hogy itt olyan összefonódások és valószínűleg szabálytalan hitelezések történtek, amelyek további két pénzintézetre, az Ybl Bankra és a Gyomaendrődi Bankra közvetlenül visszavezethetők. A Bankfelügyelet²⁴³ áprilisban érzékeli ezeket a problémákat, vizsgálatot rendel el, felfüggeszti a bankok működését. Szabó Tamás határozott véleménye, hogy végig kell vinni a rendőrségi vizsgálatot, mert itt bűncselekményekről van szó. Másodszor az ügy tanulsága az, hogy megfelelő tájékoztatást kell adni a közvéleménynek, miután most már nagyon sok mindent tudunk. Az ügy harmadik tanulsága az, hogy a szabályozás egész környezetében vannak olyan elemek, amelyek módosításra szorulnak.)

Antall József: Mielőtt továbbadom a szót, a leendő vizsgálatnál, egyik vizsgálatnál ki kell a felelősség kérdésének terjedni arra is, ami a bűncselekményt jelenti. Ez aránylag a legegyszerűbb, mert ez világos, hogy meg kell állapítani a bűncselekményt, és akkor ennek van logikus következménye. A második kérdés az kormányzati, politikai felelősség kérdése, hogy jelentkezik, vagy nem jelentkezik? Ez a második kérdés, amit meg kell állapítani az adott időszakban. A harmadik, meg kell nézni az adott időszakban a Nemzeti Bank szerepét, hiszen még a kezdetek, az első jelzések még a jegybanktörvény előtt történtek. Én csak kérdezem, félreértés ne essék. A bankfelügyelet felelőssége és szerepe ebben a kérdésben? Továbbá milyen gazdaságpolitikai kérdés jelentkezik ezzel összefüggésben, amire kiterjedhet bármilyen ellentétes felszólalás? És mi az, ami a jelenlegi helyzetből kivezető utat jelenti, mik ezek a különböző kompromisszumos megoldások, a bizalom helyreállításaként? Na most itt azért kell erről beszélni, mert ugye a múltkori kormányülésen itt egy levélről másolatot produkáltak. Egy másik szempont a Surányi-nyilatkozat értékelése.²⁴⁴

²⁴³ A Bankfelügyelet a belföldi hitelintézetek állami felügyelete, amely a bankok gazdálkodását, működésük törvényességét felügyeli, és célja a pénzügyi válságok kialakulásának megakadályozása. Magyarországon ezt a feladatot a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) látta el, 2013. október 1-től feladatait a Magyar Nemzeti Bank vette át.

²⁴⁴ A korabeli sajtó arról írt, hogy a Magyar Nemzeti Bank vezetése egy évvel a bankcsődök előtt felhívta az érintett szakhatóságok figyelmét, hogy nem kívánatos az Ybl Bank eladása az ismeretlen befektetőcsoportnak. Sőt, Surányi György, az MNB akkori elnöke kifejezetten kérte: akadályozzák meg az adásvételt. A Magyar Nemzeti Bank vezetése ezért egy évvel korábban levélben figyelmeztette az Állami Bankfelügyeletet, az Állami Vagyongyűnköséget, valamint a Pénzügyminisz-

A Surányi-nyilatkozattal összefüggésben válasznyilatkozatok hangzottak el. Ez az egyik kérdés. A másik '91. július 17-én írta alá a pénzügy nevében Király Péter államtitkár, Tarafás Imre, a Nemzeti Bank első helyetteseként, és Kőváriné Csoór Klára, az Állami Bankfelügyelet vezetőjeként a Csepi Lajosnak is szóló nyilatkozatot, amire válaszolt Szabó Károly az Ybl Bankkal összefüggésben. Csepi Lajos véleménye vagy a nyilatkozata szerint már utólag és későn jött ez a nyilatkozat. Továbbá a levelet aláíró intézmények és szervezetek részéről jelen volt a Pénzügyminisztérium kinevezett tagja is az igazgatótanácsban, Nagy Zoltán, a Nemzeti Bank részéről pedig Bokros Lajos. Tehát erre felmerül az a kérdés, hogy küldenek-e ilyenkor egy ilyen figyelmeztető levelet, miután előtte, ha így felel meg a valóságnak, ugyanezt megszavazták az igazgatótanács tagjaiként mint a tárca kiküldöttjei. Kérdésem tehát az, hogy a vizsgálat során is hogyan jelentkezik ez a kérdés, és ezt tisztázni kell. Mindenesetre, az egyik oldalon nagyon világosan a valóságot meg kell állapítani, mert lehetetlen, hogy a valóságtól eltérő dologgal ma ki lehessen állni a parlament elé, ami a tényekre vonatkozik és a bűncselekményre. A másik része, hogy mindazokat a jogi kérdéseket rendezni kell, ami az előzményekből és a következményekből ma világossá vált. A harmadik pedig, meg kell tenni azokat az intézkedéseket, amelyek ennek a tovaggyűrűzését megakadályozzák, és azonkívül pedig a bizalom helyreállítását jelentik. Ezt kérem figyelembe venni a következőkben, és akkor kérek egy-egy rövid tájékoztatást a tisztelt meghívottaktól. Döntsék el a sorrendet. Ki kíván először szólni? Tessék, Tarafás Imre!

(Tarafás Imre, az MNB alelnöke szót kérve pontosít, miszerint Bokros Lajos, aki a Magyar Nemzeti Bank ügyvezető igazgatója volt akkor még, amikor ez a döntés az eladásról született, sőt, az igazgatósági határozat alapján ő készítette az előterjesztést. Az azonban mindig is világos volt, hogy a Bokros Lajos nem a Nemzeti Bankot képviseli, hanem a Magyar Szocialista Párt színeiben került be az igazgatóságba.)

Antall József: Pártalapon nem került be senki az ÁVÜ igazgatótanácsába, bocsánatot kérek. Így nem került be, hogy Magyar Szocialista Párt. Nem kerültek be a pártok képviselői az igazgatótanácsba, tehát nem ilyen alapon, hanem szakértőként kerültek be, és az volt a szempont, hogy az egyes intézményektől, minisztériumoktól és egyéb szervezetektől, vagy független szakértők. Tehát meghatároztuk akkor, amikor ez a kinevezés megtörtént, hogy mely szervezetektől legyenek, és azokat a mi-

tériumot, hogy az Ybl Bank megvásárlására jelentkező befektetői csoport ismeretlen, valamint Surányi szóban személyesen is figyelmeztette Boross Péter belügyminisztert és Gálszécsy András nemzetbiztonsági ügyekért felelős tárca nélküli minisztert az új tulajdonosok körüli furcsaságokra. (Bankcsődök. Egy milliárdos MNB-gyorssegély. *Népszabadság*, 1992. július 16. 1., 5.)

niszterek javaslatára neveztük ki, így a Nemzeti Bank részéről is. Ezenkívül voltak független szakértők. Így került be független szakértőként például az Urbán, aki a Fidesznek is a tagja. De az SZDSZ-nek például nincs, vagy nem volt kigazda, vagy nem tudom milyen. Tehát nem volt ilyen pártszempont. Ezt szeretném hangsúlyozni. Tessék. Ettől függetlenül ő MSZP-tag volt, vagy a fene tudja.

(Tarafás Imre hangoztatja, hogy Bokros Lajos nem az intézmény véleménye, hanem a saját véleménye alapján szavaz az igazgatótanácsban. Elképzelhetőnek tartja, hogy még Surányi elnök urat sem tájékoztatta erről. Viszont arról sem tud, hogy ezt az ÁVÜ-döntést Surányi írásban ellenezte volna. A hivatkozott nyilatkozatot az MNB részéről ő írta alá, amikor Surányi elnök úr épp szabadságon volt.)

Antall József: Mindenesetre Surányi Györgytől semmiféle írásos véleményt az ÁVÜ nem kapott. Lehet, hogy a folyosón odavakkantott valakinek valamit, de ezt nem tudjuk. Én még azt is tudom, hogy aki felhívta szóban a figyelmét Surányinak arra, hogy ez egy gyanús összetételű társaság, egyáltalán akkor alig reagált erre. Tehát még tájékoztatlan volt, és azután következett be a döntés. Tehát kérem ezeket figyelembe venni. Nem tudom elképzelni, hogy Bokros Lajossal mint ügyvezető igazgatóval elnökként ne tudott volna kapcsolatba lépni. Mindenesetre furcsának találtam, ahogy az egészet ő exponálja ilyen mértékben, és már most, tényleg nem véletlenül mondom, hogy Mórícka már előre tudta. Hát szóval, tessék. Akkor Botos Katalint kérem hozzászólásra.

(Botos Katalin, az Állami Bankfelügyelet elnöke elmondja, hogy a banktörvény expozéjánál számtalanszor hangsúlyoztuk, hogy a régi időkben is a vállalkozói tulajdonlás nemkívánatos dolog, mert minden szentnek maga felé hajlik a keze. De nem lehetett előre látni, hogy a következmény ilyen súlyos lesz, mert több bankban korábban is benne volt a tulajdonos, aki szintén próbálta maga felé hajlítani az adott bankoknak a szándékát, menedzsmentjének a szándékát.)

Antall József: Jó lenne offenzív gondolkodásunkat is megmutatni, és nem csak defenzív magatartásunkat. Kérdésem ezzel kapcsolatban, hogy a Bankszövetségre²⁴⁵ vonatkozóan jelenleg hatályos jogszabályok elegendőek-e? Tehát a Bankszövetség működése megfelelő törvényi alapokon nyugszik-e ehhez a funkcióhoz és ehhez

²⁴⁵ A Magyar Bankszövetség a magyarországi bankok érdekképviselői szerve, a banki közösség hivatalos álláspontjának koordinátora és képviselője. Legfontosabb feladata a bankszektor érdekeinek képviselése.

a feladatkörhöz, amit az elnök asszony felvázolt, mert ez is beletartozik ebbe a kérdésbe, hogy lehet egyensúlyt teremteni. Tessék, van még?

(Még többen hozzászólnak, köztük Boross Péter belügyminiszter is, aki megemlíti, hogy Surányi valóban tett erre utalást egy folyosói találkozáskor, de erre nem lehet vizsgálatot elrendelni. Egyébként óva int a bűncselekménnyé való előzetes minősítéssel kapcsolatban.)

Kupa Mihály pénzügyminiszter pedig elmondja, hogy a Gazdasági Kabinet ennél még részletesebben kitárgyalta az ügyet, mint ahogy a Kormány most megtette, egyben javasolja, hogy az ügyben pártatlan igazságügy-miniszter vizsgálta meg, hogy a Kormányon belül, vagy a jegybankon, vagy bárhol valaki követett-e el valamilyen mulasztást.)

Antall József: Én ettől függetlenül Szabó Tamást azért mint privatizációs minisztert arra felkérem, akihez tartoznak ezek az ügyek, hogy a vizsgálatot le kell folytatni, annál inkább, mert az ÁVÜ is érintett, és egyéb kérdésekre is választ kell kapnunk. És még egyszer hangsúlyozom, természetesen visszafogottan, egyetértve Boross miniszter úrral, ami a bűncselekmény minősítést illeti, mert itt a kormányzóvivőnek nyilatkozni kell, illetve meg kell fontolnunk, hogy ki fog nyilatkozni. Tehát egyszer a bűncselekmény vonatkozásában, még egyszer a kormányzati felelősség és a jogi rendezés kérdésében, továbbá ennek a gazdasági, pénzügypolitikai stratégiáját is tisztázni kell, és rekonstruálni kell. De mindenesetre, miután már az SZDSZ, Tardos Márton, Soós Károly szépséges duett már a televízióban ezt megtette, úgyhogy erre nekünk reagálni kell. Surányi ugyanúgy tett már egy nyilatkozatot, ezért ezt nem lehet kormány szinten szó nélkül hagyni, szükséges, hogy erre egy határozott válasz szülessék. Hát ezeket a kérdéseket pedig rendezni kell, hogy ez a levél stb. hogy született? Ezért majd még erre visszatérünk. Tessék!

(Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter kéri, hogy a ma a kormányzóvivő legfeljebb csak annyit mondjon, hogy erről a kérdésről a Kormány tárgyal, de – az elvégzendő vizsgálatok miatt is – csak a jövő héten fog végérvényesen állást foglalni.)

Antall József: Köszönöm. Arra vonatkozóan azért valamit ma is kell mondani, amivel a lakosság bizalma megnyugtatható. Azért valamilyen mondatot ma is kell mondani, hogy mi nem érinti őket, és milyen szempontból. Ma már tudunk annyit, ami nem befolyásoló, tehát hogy ez ne lehessen az ellenpropaganda alapja. Katona Tamás kért szót és az igazságügy-miniszter úr. A végén visszaadom a szót az előterjesztőnek.

(Katona Tamás, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára egyetért a miniszterelnökkel, hogy valamilyen megnyugtató szózatnak el kellene legalább röviden hangoznia,

valamint annak is, hogy a gazdasági átalakulásnak számos olyan törvénye van, amelyet az előző rendszer vezetői csináltak azért, hogy éppen ezeket az átalakításokat így meg lehessen csinálni. Mindez pedig visszahatóan a felelősséget az előző rendszer szakértő kormányára is vonatkoztatja.)

Antall József: Beleértve Sárközy Tamás kiváló elemzéseit a *Magyar Nemzetben*.²⁴⁶ Úgyhogy nagyon egyetérték vele, annál is inkább, miután egy sajátos nimbuszt kívánnak ez irányba tenni az előző kormánnyal kapcsolatban. Úgyhogy épp itt az ideje, hogy az előző rendszerből maradt jogszabályok által nyújtott káros lehetőségekre utalás történjék. Természetesen mindig csak a valóságnak megfelelően, megalapozottan. Igazságügy-miniszter úr.

(Balsai István igazságügyminiszter vállalja a pénzügyminiszter által felvetett feladatot, ami viszont nem pótolhatja, sőt, nem léphet helyébe egy büntetőeljárásnak, amely a felleltetés alapján arra irányadó rendőrségi vagy ügyészségi szakaszba juthat.

Szabó Tamás pedig Tarafás urat kéri meg, hogy a Nemzeti Bank írja le, hogy mi is történt ennek az Ybl Banknak az eladása ügyében.)

Antall József: Meg lehet kérdezni. Hát először is kell egy dokumentáció a Csepri Lajos levele alapján, hogy hogyan zajlott le az Ybl Bank eladása. Meg kell nézni a jegyzőkönyvet, meg kell nézni az akkori dolgokat. Utána ezen az alapon meg lehet kérdezni, tájékoztatási jelleggel, Bokros Lajost is, sőt Surányi Györgyöt is meg kell kérdezni, annál inkább, mert ugye jelentkezett a nyilvánosság előtt, ezért érdeklődéssel kérdezzük meg őt is, hogy valóban mi történt? Reméljük, ez nem vált ki egy fényképes hirdetést. És utána pedig összegezni kell mindezt. Tessék, akkor még utolsó utáni szó, tessék!

(Botos Katalin még elmondja, hogy az eladás formáljogilag szabályszerű volt. A banküzlet az egy olyan üzlet, amelyben a hazardírozásnak az esélye megvan, ugyanis kockázatvállaló üzlet. Amikor viszont a fedezetének a tíz-tizenötszörösét felvállalja valaki írásos dokumentáció nélkül, hitelszerződések nélkül utal, fedezetlen váltókat bocsát ki, akkor

²⁴⁶ A *Magyar Nemzet*et 1938. augusztus 25-én Pethő Sándor és Hegedüs Gyula alapította. A konzervatív, náciellenes napilapot Magyarország német megszállása után betiltották. 1945-től a Hazafias Népfront adta ki egészen a rendszerváltoztatásig. 1956-ban a forradalom vezető sajtóorgánuma volt. 1956 novemberétől 1957 szeptemberéig nem jelent meg. Az államszocializmus évtizedeiben az értelmiség lapjának számított, publicisztikáiban a sorok közt megbúvó véleménynyilvánításnak is teret adott. A napilap 1988 és 1989 között vezető szerepet játszott a rendszerváltoztatás előkészítésében. A kilencvenes évek első felében a leghitelesebb magyar napilapnak számított.

meggyőződése, hogy ezeknek egy része biztos bűncselekmény, más része biztos, hogy gondatlanság.)

Antall József: Azt javaslom, hogy ebbe most ne menjünk bele, mert ez a vizsgálat része már, ez egy minősítési kérdés, de mindenesetre az óvatosság, amit belügyminiszter úr javasolt, valóban helyes. Még egyet szeretnék a lakosságon kívül, azt, hogy külföld felé is kell nyilatkozni, miután Attalival is szóba került Bécsben ugyanez a kérdés²⁴⁷, hogy mennyiben jelent kockázatot? Én akkor azt mondtam az akkori sajtóértesülések alapján, hogy ez kvázi egy százalékát érinti a bankszférának. Tehát azt mondtam, hogy ez nem érinti a magyar bankszférát, tehát fontos, hogy ennek semmiféle nemzetközi kihatása nincs, de ez egy közlés volt. Tehát én fontosnak tartanám, nem tudom, hogy a Nemzeti Bank tett-e ez irányba, a Világbank, s a többi tájékoztatása érdekében lépéseket. Tehát ez elterjed, és ezt már egyes, biztos vagyok, osztrák, cseh, s a többi különböző helyeken lelkesen írnak már egy ilyenről, hogy bankbotrány Magyarországon stb. Ez világos, a konkurencia és egyéb okokból is, úgyhogy szükségesnek tartom politikailag a magyar lakosság, de ezenkívül bankpolitikai és pénzügypolitikai szempontból a külföld megnyugtatását is. Nem tudom, a külgazdasági miniszter bárhol, tehát mindazokon a helyeken, ahol ezt indokolt, ott célszerűnek tartanám ezt, arányosan persze, a felmerülő kérdésekkel együtt helyre tenni. Van-e még Szabó Tamásnak? Nincs, akkor rögzítjük, és akkor a Gazdasági Kabinet állásfoglalása alapján az egyes szakkérdésekben az illetékes miniszterek tájékozódnak és tájékoztatnak, és Szabó Tamás pedig a felvázoltak szerint csinálja.

²⁴⁷ 1992. július 17. és július 19. között Bécsben kormányfői szintű tanácskozást tartott az egykori Pentagonale, később Hexagonale, akkortól pedig hivatalosan Közép-európai Kezdeményezés nevű regionális szervezet. A tanácskozás a szakértők és a külügyminiszterek konzultációjával kezdődött, majd a miniszterelnökök hagyták jóvá a találkozó közös politikai dokumentumát. Ezenkívül a külügyminiszterek a kormányfők jelenlétében aláírták a természeti és a technológiai katasztrófák elhárításáról szóló megállapodást. A csúcstalálkozón a magyar küldöttséget Antall József miniszterelnök vezette. A kormányfők tanácskozásán, majd az azt követő sajtótájékoztatón felszólalt Jacques Attali, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank elnöke is. Elmondta, hogy a londoni székhelyű pénzintézet a Közép-európai Kezdeményezés által kialakított előremutató projektek társfinanszírozását vállalhatja; a Bécs–Budapest, illetve a Prága–Nürnberg autópálya pénzügyi támogatása már ezen elv alapján történt.

1992. augusztus 13-i kormányülés

A központi költségvetés 1992. évi egyensúlyát javító intézkedésekkel kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter ismerteti a két változatot, melyek arra vonatkoznak, hogy hogyan kell csökkenteni a költségvetési kiadásokat.

Több hozzászólást követően a Kormány csak a B-variációt tárgyalja, amely szerint a két lépcsőben történő csökkentés második ütemében az elvonásokat felére redukálják.)

Antall József: Tehát eleve a B-variációból indulunk ki, azt már leszögeztük, miután Kupa miniszter úr, aki elsőrendűen felelős ezért, hiszen ő a pénzügyminiszter, járhatónak tartja ezt a megoldást. 27-én kerül sor arra a kormányülésre, amikor már egy törvénymódosító tervezetet kell behozni. Gondolom, akkor kellene dönteni, mert csak megnehezítjük a helyzetet. Tehát célszerű lenne a pénzügyminiszter számára megadni azt a lehetőséget, hogy addig felülvizsgálja az egész költségvetés-módosítási tervezetet, és azokban az esetekben ezt a bizonyos egyeztetést még elvégezze. Ha nem tudja, akkor még mindig van egy lehetőség, akár rendkívüli minisztertanács összehívására, a közbülső esetre, vagy a Gazdasági Kabinetben a közvetlen érintettekkel további egyeztetésre. Hát ez az, amire a felhatalmazást megadnánk. Hogy melyik megoldást tartja jónak, ezt a pénzügyminiszter úrtól kell megkérdezni a felvetett javaslatokkal kapcsolatban. Azt a kérdést, amit Siklós Csaba elmondott, ezt én most külön kérdésként, ettől a javaslattól függetlenül szeretném elmondani. Az egyik dolog, hogy Magyarország évtizedek óta jár egy úton a költségvetésnek valaha megtörtént felosztásával, és ezt a valaha történt felosztási arányokat illetően azóta visszük magunkkal. Numerikusan emelkedik az infláció szintje, kisebb mértékben egyes területek jelentőségének a növekedése vagy csökkenése szerint. Ez tehát egy ilyen természetes fejlődés. Igazából korábban nem került sor, és a mi kormányzásunk ideje alatt sem került sor annak a felülvizsgálatára igazából, hogy ezek az ágazatok, ezek a kormányzati ágazatok valóban ebben a felosztásban indokoltak-e, vagy nem. Ezt azért szeretném leszögezni. Tehát itt azért nehéz helyzetben van minden miniszter, mert a saját apparátusa azt minimumként várja el, nehogy romolják a tárcának, illetve az ágazatnak az állása, a pozíciója azáltal, hogy csökken a költségvetési támogatás. Mindenki növekedésre törekszik. Tehát ezt csak összkormányzati vizsgálat alapján tudjuk eldönteni, és csak azután lehetséges akár egy új felosztást, vagy egy arányosat kialakítani. Ez nem csak a kormányzat fő ágazataira vonatkozik, hanem az egész magyar intézményrendszerre. Minden magyar intézmény és intézet aszerint kapja a költségvetési támogatását, ahogy 25 vagy 30 évvel ezelőtt a költségvetését megállapították. Egyszerűen ahhoz a költségvetéshez jöttek az újabb növeke-

dések, és teljes aránytalanság van azonos célú, azonos jelentőségű, azonos súlyú intézetek között aszerint, hogy mikor mit kaptak, és milyen összeggel rendelkeztek. Ez vonatkozik az egyes ágazatokra is. A másik dolog, természetesen egyetértve egyes ágazatoknak kritikus helyzetben való módosításával. Tehát aligha kétséges, hogy a honvédelmi tárca és a belügyi tárca, amelyik ugyanazon nemzetközi és biztonsági helyzetben érdekelt, a mai szituációban kiemelt fontosságú. Ugyanakkor elkerülhetetlennek tartom annak a nagyon szigorú felülvizsgálatát, amit nyilvánvalóan a miniszternek el kell végeztetni, ugyanis még olyan testület, hadsereg vagy olyan egyéb szervezet nem volt, amelyik azt mondta volna, hogy ez az összeg nem a minimum. Abban, hogy hogy használják fel ezt az összeget – miközben azt nem vitatva, hogy szükség van rá –, de azt soha nem tudhatjuk biztosan, más tárcák esetében sem, hogy valóban a legcélszerűbben és a legtakarékosabban használják-e fel azt az összeget. A hadsereg is vonatkozik és az egész költségvetési kérdésre az, amit Kennedy mondott egyszer el, hogy ugye a három fegyvernem külön-külön bebizonyította azt, hogy a modern háborúban csak órá van szükség, és a másik kettő teljesen fölösleges. A szárazföldi hadseregnek nincs jelentősége, a légierőnek sincs, csak a haditengerészet az, amelyik a modern nukleáris háború fő ereje. A légierő viszont bebizonyította ugyanezt a másik kettőről, Taylor vezérkari főnök pedig azt, hogy nem lesz harmadik világháború, csak helyi háborúk, ezért fontos a szárazföldi erők támogatása. Mind a három fegyvernem vezérkari főnöke ugyanazt a teljes összeget kérte, amit az amerikai költségvetés az egész hadseregre fordíthatott. Ő maga írja, hogy eldöntötte, háromfelé osztva kapják az összeget. Ezt azért mondtam el, hogy ha a hadsereg kér valamit, soha nem fogjuk azt elérni tudni, hogy annak a felhasználása föltétlenül a legtakarékosabb, avagy a legcélravezetőbb. Ezt a miniszter úr tudja a legjobban, hogy az improduktivitás miatt mekkora összegek mennek el. Tehát én elvileg amellett vagyok, hogy a hadsereget fejleszteni kell, hiszen ez fontos védelmi szempont, de nem vagyok meggyőződve arról, hogy itt ez a legcélrányosabban történik akár fegyvernemi, akár a kiszolgáló, akár egyéb szempontokból. Gondolom, hogy a belügyminiszter úr is így látja saját területén, ezért elkerülhetetlen a folyamatos vizsgálata ennek és ellenőrzése, hogy valóban a legcélszerűbben használják fel. Ezt azért mondtam el, mert ez vonatkozik éppúgy a pénzügyre, mindegyik más tárcára sajnós, hogy ezt a bizonyos célszerűséget folyamatosan ellenőrizni kell. Itt megint felvetődik ugye az, hogy a kormányhivataloknak hiányzik a saját számvetősége, ami megint egy strukturális kérdés.

1992. szeptember 17-i kormányülés

Napirenden kívül azzal kapcsolatban, hogy az NGKM helyettes államtitkára elhárító tartalmú nyilatkozatot tett Bush elnök szabadkereskedelmi megállapodás kötésére irányuló felvetésére.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter veti fel, hogy a jövő héten Kupa miniszter úr más kollégákkal együtt tárgyal Washingtonban,²⁴⁸ és ezzel egyidejűleg jött Bush elnöknek a Szabadkereskedelmi Egyezményre vonatkozó ajánlata.²⁴⁹ A miniszter úrnak kellene ismerni a Kormány álláspontját, annál is inkább, miután a Magyar Hírlapban már megjelent, nem a Kormány álláspontja, de az, hogy Major NGKM államtitkár-helyettes úr már viszszaadta ezt a javaslatot.)

Antall József: Én is olvastam ezt, csak elfelejtettem a Majort figyelmeztetni, hogy általában azért ezt a nyilatkozási mániát be kéne fejezni, különösen bizonyos szinteknél, ahol kifejezetten politikai kérdésről van szó. Ezek szakmailag lehetnek indokolt álláspontok, de a szakmailag igen gyakran nagyon indokolt, elemző, bölcs álláspontok a politikában ha elhangzanak, hülyeséggé alakulnak át. Na most ennek következtében, ebben a kérdésben nyilvánvalóan arról van szó, hogy Bush elnök tesz egy kijelentést, ami elsősorban a kelet-európai eredetű választóknak szól. Ez az egyik kérdés. A második kérdés, nyilvánvaló, hogy az Európai Közösség hosszú időre tervez az európai integrációval, ezért e pillanatban ez valóban nehezen egyeztethető össze, ha sor kerül az európai integrációra. Tehát miután azt is 2000-re helyezik kilátásba, tehát erre egy olyan nyilatkozatot tehet egy ország, hogy nagyra értékeljük Bush elnöknek az ez irányú szándékát, és Magyarországon az Egyesült Államoknak a szabadkereskedelmi javaslatát, összefüggésben az európai integráció problémáival, természetesen örömmel vesszük. Ezzel ellenétes nyilatkozat után ezzel nem

²⁴⁸ 1992. szeptember 20-án Kupa Mihály pénzügyminiszter Bod Péter Ákossal, az MNB elnökével az IMF és a Világbank vezető testületeinek ülésén vett részt. A tárgyalásokon a Nemzetközi Valutaalap képviselői alapvetően elfogadhatónak tartották a Magyar Kormány 1993–94-re kidolgozott gazdasági programját, valamint a következő három esztendőre tervezett költségvetést is. Washingtonban megegyezés született arról, hogy amennyiben az Országgyűlés jóváhagyja a következő évi költségvetést, úgy a Nemzetközi Valutaalap felújítja Magyarország számára az addig le nem hívott hitelrészletek folyósítását. A megbeszéléseken ugyanakkor a magyar fél irányába kifogásolták a privatizáció lelassulását, s jelezték, hogy e téren tisztább, áttekinthetőbb és gyorsabb folyamatokra van szükség, s külön felvetették a bankprivatizáció kérdését.

²⁴⁹ Az utalás Bush elnöknek az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény megkötésére tett nyilatkozatára vonatkozik, amelyet végül az Amerikai Egyesült Államok, Kanada és Mexikó 1992. december 17-én írt alá.

lehet mit kezdeni. Csak ennyit lehet erre mondani. Szóval ezek olyan dolgok, hogy nem lehet mindent a politikusnak megtenni. Amit elemezhet egy újságíró, egy politológusnak nevezett állatfajta, azt politikusok nem nyilatkozhatják le, még akkor sem, ha igazuk is van, mert vagy jogi kötöttség, vagy politikai célszerűség miatt vagy egyéb szempontból nem lehetséges. Egyébként azt hozzá lehet tenni, hogy az átmeneti időszakban is különösen fontos számunkra, tehát amikor az átmeneti időszak van, a társulás időszaka, hogy a magyar gazdaságot minél több lábra állítsuk, és egyéb kedvezményeink lehessenek, ezért nagyra értékeljük az amerikai piacot is. Tehát pozitív dolgokat, más dolgot kell rá mondani, mint amiről a történet eredetileg szólna.

1992. szeptember 26-i kormányülés

A Magyar Köztársaság 1993. évi költségvetéséről szóló törvényjavaslattal kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter a törvényjavaslat ismertetése előtt röviden beszámol a Nemzetközi Valutaalappal történt tárgyalásról. A Nemzetközi Valutaalappal végül is sikerült az utolsó pillanatban egyezségre jutni, amely egyezésnek a lényeges eleme az, hogy támogatják a Kormány kétéves gazdaságpolitikai programját, valamint azt a keretet, amelyik a múlt csütörtöki kormányülésen lett elfogadva, és a költségvetési kiadások hároméves konszolidációs programját tartalmazza. A '93. évi költségvetés és a társadalombiztosítás esetében viszont tartalékintézkedéseket kértek, elfogadva a költségvetés 185 milliárd forintos és a társadalombiztosítás 40 milliárdos hiányát. A tárgyalások igen nehezek voltak egy formális és egy tartalmi ok miatt. A formális ok az a Csurka-tanulmány volt,²⁵⁰ aminek megvan a kellő hatása ezekben a szervezetekben is. A tartalmi ok pedig az volt, hogy a kelet-európai országok árgus szemmel nézik azt, hogy Magyarországgal mi történik, és hogyha Magyarországgal kedvezőbb megállapodást kötnek, akkor rendkívül nehéz helyzetbe kerül a Nemzetközi Valutaalap.)

²⁵⁰ Csurka István 1992. augusztus 20-án a Magyar Fórumban jelentette meg a Néhány gondolat a rendszerváltás két esztendeje és az MDF új programja kapcsán című írását, amelyben kritizálta a Kormány politikáját és a társadalmi folyamatokat, valamint Antall József betegségére hivatkozva megkérdőjelezte a miniszterelnök alkalmasságát tisztségének betöltésére. A cikk és annak antiszemita felhangja hatalmas felháborodást keltett, szellemisége miatt szerzője az MDF számos vezetőjével is ellentétbe került. Csurkát az MDF Országos Választmánya 1993. június 5-én kizárta a pártból.

Antall József: Köszönöm. Most két dolgot szeretnék még megjegyezni ezzel kapcsolatban. Az egyik, hogy feltétlenül úgy kell kezelnünk, és annak megfelelően kell átgondolni, hogy a Nemzetközi Valutaalap állásfoglalását ne úgy állítsuk be, mint ami egy külső mumus miatt történik, hanem ami a magyar gazdaságnak az érdekeit szolgálja. Mert ha ezt a propagandát vagy ezt a beállítást képviseljük, akkor egyrészt nem felel meg a valóságnak, másrészt vagy elhisszük azt, hogy ez egyben a magyar gazdaságnak is az érdeke, vagy nem. Tehát egy ilyen gyermeketeg magatartást és politikát nem folytathatunk, hogy mi mint Kormány szeretnénk valami egész mást, de ez a gonosz Valutaalap sajnos csak ezt engedélyezi. Tehát ennek egyrészt egyensúlyban kell lenni egymással, és kérem, hogy ennek megfelelően fogjuk fel, hogy ezt magunkévá tegyük. Nem lehet mutogatni akkor ide vagy oda, hogy ezt kell, hanem meg kell indokolni, hogy a Nemzetközi Valutaalap is ezt az álláspontot foglalja el, ehhez nyújt megfelelő támogatást, és egyben ez a magyar gazdaság érdeke, hiszen ezt nem a kisujjából szopták. Tehát az ezzel ellentétes magatartást és politikai propagandát nem feltétlenül tartanám helyesnek. A másik kérdés, amit legjobb tudomásom szerint felvetettek ezeken a tárgyalásokon, a magyar kamatlábakat túl magasnak találták. A magyar kamatlábakat túl magasnak tartva természetesen ezt részben inflációgerjesztőnek tekintik, részben pedig, mint ami hátráltatja a beruházásokat, és ezen keresztül a gazdaságot. Kérdésem az, hogy erre mi a bankelnök úrnak, és Szabó Tamás miniszter úrnak is az álláspontja, mert ez komolyan érinti a bankok egészét. Különben ezt a részét sem lenne helyes, ha elhagynánk a tárgyalások során. Akkor tessék!

(Bod Péter Ákos, a Magyar Nemzeti Bank elnöke elismeri, hogy a magyar gazdasági fejlődésnek az egyik kerékkötője a túlságosan magas kamatszint, és ennek a leszállítása, leszorítása a következő évek is, meg ennek az évek és a hátralevő hónapoknak a feladata.)

Antall József: Tehát akkor ez a kérésem, hogy az ne maradjon csak egy ilyen megállapítás a Kormánynál. A Magyar Nemzeti Bank elnökétől akkor számíthatunk arra, hogy a Nemzeti Bank a kamatlábak leeresztése, leszállítása érdekében egy programot hajt végre?

(Bod Péter Ákos szerint igen, a Nemzeti Bank, a Pénzügyminisztérium és a tulajdonos miniszter együtt.)

Antall József: Én határozottan kérdezem: a Nemzeti Bank elnöke egyetért azzal, hogy a Nemzeti Bank maga is lépéseket tesz a kamatlábak leszállítása érdekében?

(Bod Péter Ákos bizonyos feltételekkel egyetért.)

Antall József: Elvileg kérdézem. Elvileg egyetért? Továbbá a bankokkal kapcsolatban a második kérdés az, hogy a bankokat rá kell venni arra, hogy csökkentsék a kamatrést. Ez a második kérdés, és ennek érdekében kell a pénzügyi kormányzatnak, a privatizációs ügyekért felelős miniszternek és természetesen a Nemzeti Bank elnökének a szükséges lépéseket megtenni, hiszen különben a gazdaság kiszípolozása folyik, és ezt nem tehetjük meg hosszú távon. Tessék, Szabó Tamás.

(Szabó Tamás tárca nélküli miniszter támogatólag szól hozzá.)

Antall József: Tehát miniszter úr részéről is egyetértés van a bankok és a privatizáció kérdésével kapcsolatban, továbbá abban is, hogy másfél-két éven belül a bankprivatizáció területén is feltétlen meg kell tenni ezeket a lépéseket.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere elég kritikusan szól hozzá. Szerinte a nagyvilágban vannak olyan, nem teljesen rang nélküli műhelyek, az OECD,²⁵¹ a Közös Piac, most különféle politikai ihletettségű műhelyekről nem beszél, ahol az IMF-biblia korántsem örvend akkora tekintélynek, mint Magyarországon két politikai pártban is, és időnként a pénzügyi irányításban. Tehát nem biztos, hogy aki nem IMF-hívő, az feltétlenül idióta szakmailag.)

Antall József: Mivel egy pontot mondtál, ehhez szeretném hozzátenni, hogy senki nem gondolja, hogy idióta, aki az IMF-et nem veszi figyelembe, vagy nem tekinti bibliának. Azt hiszem, hogy két és fél évi működésünk során, kevés kormány van, ahol nem gazdaságpolitikus miniszterelnök folytatott az IMF képviselőivel olyan kemény tárgyalásokat, mint magam is, annak érdekében, hogy meggyőzzem őket arról, hogy Kelet-Közép-Európa és a volt kommunista térség nem a harmadik világ. Az IMF-re befolyással rendelkező amerikai kormányzattól kezdve minden olyan személlyel, osztályvezetőtől az elnökig, mindenkivel külön is tárgyaltam. Pontosan a politikai, a harmadik világbeli példákat, a sokterápiát, mindent, ami elképzelhető, belevettünk a tárgyalásokba, és ezeknek a tárgyalásoknak volt az az eredménye, hogy relatíve az IMF, anélkül hogy kanonizáltuk volna az IMF-nek az útmutatásait,

²⁵¹ Az OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) jogelődje 1948-ban a Marshall-terv európai kivitelezése céljából alakult meg Európai Gazdasági Együttműködési Szervezet (OEEC) néven. Az OECD 1961-ben tizennyolc európai ország, az Amerikai Egyesült Államok és Kanada részvételével Párizsban jött létre, amelynek később Új-Zéland, Ausztrália és Japán is a tagja lett. Magyarország 1996-ban csatlakozott a szervezethez.

mégis figyelembe vették, és ez vonatkozik a mostani, legutóbbi tárgyalásokra is. Úgyhogy ez természetes dolog, hogy nem bibliának tekintjük, de egyszerűen, amit te is mondtál, nem hagyhatjuk figyelmen kívül, mert hogyha nem történik meg az IMF-nek a jóváhagyása, akkor a pénzvilágban ez olyan rövidzárlatot okozhat, amit nem tudunk megoldani, ezért ezt nem árt néha figyelembe venni. Ezt elsősorban az olyan, szakmán kívüli gazdaságpolitikai megnyilvánulásokra mondom, és véletlenül sem természetesen Kádár Bélának, akik úgy beszélnek, hogy a gazdasági kérdéseket mellőzni lehet, ez az ország még sok mindent kibír, meg még fölösleges nekünk, ezért ne vegyük igénybe. Azonban ilyen nyilatkozatok előtt kérem, ne mellőzzük azt, hogy tízmilliós országról van szó. Már egyszer a *Somogyi Néplap* keményen megírta 1941-ben, hogy hadat kell üzeni Amerikának. Ez, mint ismert, nem vált be.

(Kádár Béla még felveti, hogy minden tárcának a vezetője felelős arra, hogy képviseli a tárca és a Kormánynak a tárcával kapcsolatos törekvéseit, érdekeit. Éppen ezért nagyon elgondolkodtató, hogy hogyan érvényesíthető ez a tárcafelelősség, ha egy minisztérium, a Pénzügyminisztérium olyan vágásokat eszközölhet egyoldalúan egy másik, korántsem jelentéktelen súlyú gazdasági tevékenységi terület költségvetésén, hogy az gyakorlatilag megbéníthatja.)

Antall József: Mindjárt továbbadom a szót. Egy korrekciót szeretnék tenni, mivel a miniszteri felelősség az kettős, egyik oldalon minden miniszter felelős a Kormánynak, másik oldalon a parlamentnek. Továbbá a minisztert felelősség terheli egyrészt a tárca vezetéséért, és egyetemleges felelősség terheli a Kormány tagjaként. Tehát minden ágazat, minden minisztérium költségvetését érintően egyetemleges a Kormány felelőssége, ugyanúgy, ahogy politikai döntések esetében is. Tehát a miniszteri felelősség nem csak arra vonatkozik, hogy a saját tárcája és saját maga által felügyelt ágazatért felelős, hanem a Kormány egyetemleges felelőssége is fennáll. Ez nem áll ellentétben azzal, amit Kádár Béla mondott. Ezt csak azért világosan szeretném kifejezésre juttatni, hogy kettős a felelősség, egyetemleges a Kormány és a tárca iránti adott felelősség. A másik az, hogy költségvetési kérdésben és ebben az adott kérdésben kérem a pénzügyminiszter úr vagy az államtitkár úr állásfoglalását. Megkérdezem, hogy ilyen kérdésnél nincs egyeztetés a Gazdasági Kabinetben, ahol tulajdonképpen ezeket a kérdéseket előzetesen minden esetben meg kell vitatni, hiszen ezért hoztuk létre a Kormány struktúráját és a kormányzati politika irányítása érdekében? A Pénzügyminisztérium külön nem vághatja meg nyilván egy tárca költségvetését sem. Előzetesen azért működik a Gazdasági Kabinet, hogy minden ilyen kérdést koordináljon és megtárgyaljon döntés-előkészítésre.

1992. október 15-i kormányülés

Napirenden kívül a költségvetési törvény parlamenti megtárgyalásával, a kétkulcsos áfa bevezetésével²⁵² kapcsolatban.

Antall József: A továbbmenetel előtt szeretnék nagyon röviden még itt egy előzetes kérdést csak közvetíteni. Megkerestek engem az MDF-es frakcióból, de más koalíciós képviselők is említették, kérdezték: a társadalombiztosítási költségvetést mikor tárgyaljuk, és miért nem lehet együttesen tárgyalni a rendes költségvetéssel. Erre azért kérdem a két minisztert, hogy mit mondjunk, mert jó lenne őket tájékoztatni.

(Surján László népjóléti miniszter szerint a Kormány számára célszerű az együttes tárgyalás, de ez csak akkor lehetséges, ha a bizottsági üléseken is együtt tárgyalják a kettőt.)

Antall József: Tehát akkor az lenne a kérésem, hogy a Házbizottságban is vesse fel ezt Horváth Balázs, és akkor kérem a miniszter urakat, hogy ez irányba tegyenek lépéseket, ha ezzel egyetértenek. Második kérdés, amit felvetettek, bár nem tudom a teljes frakciók állásfoglalását, de rendkívül aggályosnak tartják az MDF-frakcióban is, kisgazdáknál is a kétkulcsos áfa elfogadását. Félő, nagyon sokan a frakcióból e tekintetben kétségüknek adtak a kifejezést, hogy ők ezt ebben a formában meg tudják-e szavazni. Mivel ez felborítja a költségvetést, és beláthatatlanok ennek a következményei, én a következőt tartanám rendkívül fontosnak. A három frakció összehívásával a pénzügyminiszter úr tartson erről egy tájékoztatót, és lehetőleg más miniszterek is, főleg szociális és egyéb kérdésekből. Tehát a kompenzációk és egyebek szempontjából legyenek jelen mások is, mert ha a saját frakcióinkat nem tudjuk erről meggyőzni, akkor nem lesz elfogadott költségvetés. Kérem azt is figyelembe venni, hogy rengeteg az egyéni választókerületi képviselő, akik nagyon komoly nyomás alatt vannak e tekintetben és az önkormányzatok részéről is. Az önkormányzatok is ennek masszívan ellenállnak egyes helyeken. Ebben sok, feltehetően, a tájékoztatatlanság is. Ennek az egész kérdésnek valahogy egy jobb PR-munkára van szüksége, mert így sokkolja a közvéleményt is, sokkolja ezeket a szervezeteket. Énnekem kötelességem a Kormányt erről tájékoztatni. Más pártoknál nem tudom, hogy mi van, ez az MDF-frakció elnökségének az ülésén hangzott el, és erre kértek. Kérdezem, hogy akarnak-e még a koalíciós partnerek hozzászólni? Én ezt, a megoldást tartanám a legfontosabbnak, hogy tudjanak mit mondani a képviselőink a választóiknak, az önkormányzatoknak, és ezt pénzügyminiszter úrnak kellene felvezetni.

²⁵² A Kormány a kétkulcsos áfa bevezetésével 50 milliárd forint többletbevétellel számolt.

(A pénzügyminiszter természetesen ezt vállalja.)

Antall József: Itt az a probléma, hogy most egyelőre a sajtóban megy a heccelés. Tehát akkor a frakciókat kell tájékoztatni, és ha megvan a frakciókkal ez az egyeztetés, akkor viszont egy felépített propagandával kell ezt a közvéleménynek is eladni, mert különben a képviselőink nem fogják megszavazni, tele vannak kétségekkel. Hogyha ők nincsenek meggyőződve, akkor nem lesz elfogadott költségvetés.

(Surján László népjóléti miniszter szerint a kompenzáció az nem PR kérdése, ugyanis a pénzügyminiszter célzást tett arra a kormányülésen és a parlamentben is, hogy egy kompenzációs csomagot fog behozni. Márpedig úgy érzi ő is, hogy a képviselők egy jól kimutatható kompenzáció nélkül nem fogják megszavazni.)

Antall József: Tehát itt akkor azt az aggályomat kell kifejezésre juttatni, ha a kompenzációs, szociális kérdésekről a pénzügyminiszter úr nem beszél, akkor itt komoly nehézség lehet. A népjóléti miniszter nem tud semmiről? Tehát akkor itt azért kormányzaton belül is egy koordinációs probléma van, mert hogyha a kormányzaton belül nincs ez tisztázva, hogy ezt hogy akarjuk tartalmilag kiegyenlíteni, akkor hogy akarjuk ezt a frakciók előtt elfogadtatni? Tehát azért mondtam, hogy elsőnek azt tartom fontosnak, hogy tartalmilag minden legyen kidolgozva, hogy a miniszterek is tudjanak érvelni, és majd tudjanak a frakcióban lévő képviselők is, hiszen utána az egész közvéleményben ezt folyamatosan el kell adni. Ez a stratégia fel van-e építve tartalmilag és PR-szempontról? Ezt szeretném a miniszter uraktól megkérdezni.

(Kupa Mihály szerint fel van építve, de ő csak a Kormány álláspontját képviselheti, amelyik korlátozott kompenzációt terjesztett elő az állami költségvetéssel. Amennyiben a képviselők olyan módosító indítványokat nyújtanak be, amely forrást teremt bővebb kompenzációra, akkor természetesen több kompenzáció is lehet.)

Antall József: Igen, de azért hatásvizsgálatokról lehet tájékoztatást adni, hogy ténylegesen igazak-e, amiket a sajtó vagy az önkormányzatok állítanak. Ezekre fel kell készülni, és ezt mielőbb meg kell tenni, mert ha késlekedünk ezzel, addig ezek beleivódnak a közvélemény tudatába és képviselőink tudatába is. Tehát mikorra, akkor jövő keddre várható ez a tájékoztató is? Akkor kedden üléseznek a frakciók. Először is meg kell szervezni, hogy a három frakciónak együttes ülése legyen, és akkor jelen legyenek a miniszterek, akiknek azért felkészülniük kell lenniük, tudniuk kell a részleteket is, ezért addig az érvrendszernek kidolgozotttnak kell lenni, amiről valamilyen előzetes tájékoztatást kapjon mindenki. Akkor megkérlek téged, hogy beszélj Kónyával, a Csépe Bélával és a Szabó Jánossal is, hogy szervezzék meg, hogy ez egy együttes frakcióülés legyen. Tehát akkor viszont ehhez szükséges lenne, hogy addig ez kellően elő legyen

készítve, és a miniszterek is kapjanak valamilyen előzetes tájékoztatást, illetve a legközvetlenebbül érintett miniszterekkel kellene egy megbeszélést tartani. A frakciók vagy a frakciókban ülő képviselők nem láthatják azt, hogy a kormányzat ott előttük kezd el erről egymással vitatkozni. Nehogy olyan helyzet álljon elő, amit amúgy is nagyon fontosnak tartok elkerülni. Akkor ebben maradunk, hogy keddre ez elő lesz készítve, és addig akkor Kupa miniszter úr megszervezi mindezt. Gondolom, a népjóléti miniszter ebben kompenzációs szempontból elsődlegesen érdekelt, valamint a munkaügy is. Esetleg még erről az ebédszünetben is lehet beszélni, hogy hogy gondolják. Én most a problémát vetettem föl mint második kérdést. Tessék!

(Horváth Balázs tárca nélküli miniszter is megígéri, hogy segít abban, hogy a frakciók lehetőleg teljes létszámban vegyenek ezen részt.)

Antall József: Hát ez mindenképpen fontos lenne, mert ezt kérték is egyébként a frakciók. De ehhez az is kell, hogy a frakciók is érezzék, hogy itt most egy olyan döntő fontosságú ülés van, ahol a frakciók teljes létszámban részt vegyenek. Akkor ezt majd lehet képviselni a bizottsági üléseken, mert valószínű, hogy azok, akik eljárnak frakcióülésekre, azok eljárnak a bizottsági ülésekre is. Most nem elég, ha mi csak a bizottsági üléseken mondjuk ezt el, ezért kell előzetesen ezt már ezen az együttes frakcióülésen megtenni. Esetleg írásban is át kellene adni egy tájékoztatót a bizottsági elnököknek, alelnököknek, titkároknak, ők pedig adjanak ki egy ilyen körlevelet. A sajtóban megjelentek alapján viszont kérnék szépen egy rövid tájékoztatást csak a Kormány tagjainak, hogy a Kormány se álljon tájékoztatlanul, magunk se, magam se.

1992. november 12-i kormányülés

Napirenden kívül a Malév privatizációjával kapcsolatban.

(Pongrácz Tibor, a Pénzügyminisztérium politikai államtitkára ad rövid tájékoztatást, miszerint a Malév²⁵³ privatizációnál két társaság maradt fenn, a Lufthansa²⁵⁴ és az Alita-

²⁵³ A Malév (Magyar Légiközlekedési Vállalat) elődje Maszovlet (Magyar–Szovjet Polgári Légiforgalmi Rt.) néven 1946-ban alakult meg. Kezdetben belföldi járatokat üzemeltetett. Első külföldi járatait 1947-ben indította. 1954-ben a magyar kormány megvásárolta a Szovjetunió részesedését a Maszovletben, majd ennek jogutódjaként jött létre a Malév. A Malév 1988-ig kizárólag szovjet gépekkel repült. 1992-ben az Alitalia 35% részesedést szerzett a cégben, majd 1997-ben az olasz tulajdonban lévő részvényeket magyar bankok visszavásárolták. 2012-ben csődbe ment.

²⁵⁴ A Deutsche Lufthansa AG elődje a működését 1926-ban Berlinben megkezdő Deutsche Luft Hansa A.G. volt. A második világháború után 1953-ban Kölnben alapították meg a Luftag vállalatot, majd egy évvel később a nevét Lufthansára változtatták. 1997-ben a Lufthansa az Air Canada, a Scan-

lia.²⁵⁵ Az Alitalia ajánlata a Lufthansáénál lényegesen jobb. Ugyanakkor a kiszolgáltatatott helyzetben lévő Malévnál a vétőjog kérdésében lényegesen többet köt ki magának, mint ami egy 51–49%-os megoszlás esetén – 49 lenne, az Alitalia – szokás. Emiatt ez nem egy látványosan jó szerződés, de véleményük szerint jobbat nem lehet kötni, és hogyha újra-kezdjük a tendereztetést, még rosszabb szerződést sikerül csak megkötni, ezért kéri a Kormány jóváhagyását a szerződés aláírására.)

Antall József: Azt szeretném megkérdezni, hogy most ez az Alitaliával kötött megállapodás hogyan érinti a Malév-gépparkot? Nem tudom, hogy erre Siklós Csaba miniszter úr tudja-e a választ, vagyis azt, hogy ez hogyan érinti a gépparkot. Azután, hogy érinti ezt a bizonyos tengerentúli tervet, ami a Déri-féle nagyszerű ötlet volt?²⁵⁶ A két gépet. És ez a két gép mikorra készül el?

(Siklós Csaba szerint a jövő év első félévében, márciusban vagy áprilisban vehetők át. Pongrácz Tibor még megjegyzi, hogy 12 milliárd forintért.)

Antall József: Azért kérdezem, hogy ez a két gép most milyen nagy előnyt jelent Magyarországnak?

(Többek részéről válaszként elhangzik, hogy ez is a szerződés része, ugyanis a géppark egy részét az elavultságuk miatt le kell cserélni. A szerződés helyességét igazából az élet fogja majd bizonyítani.)

Antall József: Ez olyan erdőmérnöki dolog, hogy már nyugdíjba megyünk, mire a fa megnő. Tessék!

(Pongrácz Tibor elmondja, hogy eredetileg az volt az elképzelés, hogy egy távol-keleti vagy egy amerikai vevőnk lesz, és ehhez kellenek ezek a gépek. Most már kár ehhez eposzokat költeni. Megpróbáljuk kihasználni, az Alitalia pedig erre bizonyos garanciákat ad.

Még többen hozzászólnak, köztük Kupa Mihály pénzügyminiszter, aki kifogásolja magát a privatizáció menetét, mert szerinte két és fél éve privatizálódik ez a cég, és a végén egyharmadáért meg kell csinálni.

dinavian Airlines, a Thai Airways International és a United Airlines megalakította a világ első légiszövetségét a Star Alliance-t.

²⁵⁵ Az Alitalia – Compagnia Aerea Italiana S.p.A. légitársaságot 1946-ban Aerolinee Italiane Internazionali néven alapították. Az 1990-es években évente 25 millió utast szállított. 2021 októberében megszűnt, jogutódja az UTA Airways (Italia Trasporto Aero).

²⁵⁶ Déri Tamás 1990. augusztus 1. és 1992. március 19. között volt a Malév vezérigazgatója.

Jeszenszky Géza külügyminiszter is kifogásolja, hogy a Kormány csak így kapja meg, azonnali állásfoglalásra az anyagot, mert így nagyon nehéz felelősséggel állást foglalni. Ennek ellenére külügyi szempontból támogatja az olasz vonalat.)

Antall József: Hát tulajdonképpen akkor kerül a Kormány elé ez az ügy, amikor egy fejbőlintásra van szükség egy rossz megoldás és egy másik rossz megoldás között. Ez nem egy örömteli dolog, de miután nem tudunk mást tenni, a Kormány ezt jóváhagyja. De formailag ehhez nem kell kormányjóváhagyás, azt hiszem, erről nem kell kormányhatározat. Itt az igazgatótanács dönt, és a privatizációs ügyekért felelős miniszter viseli a miniszteri felelősséget, és a közlekedési miniszter az eddigi légügyi kérdésekért. Ez a miniszteri felelősségi része ennek a dolognak. A Kormány tudomásul veszi azt, hogy ezt a javaslatot tették az érdekelt miniszterek. Ennyit tudunk tenni. Tehát az igazgatótanács dönt, és ez a miniszteri felelősségen keresztül ebben a formában érvényesül. Mindenesetre itt a koncepciók nem váltak be, és lehet, hogy majd kapkodni fognak a távolsági gépeinkért, és állandóan tele lesz, és óriási üzlet lesz, de egyelőre e tekintetben szkeptikusak vagyunk. Még körülbelül azt említhetjük meg, hogy lehetőleg legyenek más újságok is rajta, mint a *Népszabadság*²⁵⁷ és a *Magyar Hírlap*.²⁵⁸ Úgyhogy erről ennyit. Köszönöm szépen.

²⁵⁷ A *Népszabadság* mint a *Szabad Nép* utódlapjának első száma 1956. november 2-án jelent meg. Az államszocializmusban kiemelt pártlap, a nyolcvanas évek végéig a párt szócsöve volt. 1990-ben magánosították. Előbb a Bertelsmann AG lapkonszernhez tartozott, 2003-ban a Ringierhez került. 2014-ben portfólióját az osztrák Vienna Capital partners vette át, majd egy évvel később a tulajdonjogok többsége a Mediaworkshoz került. 2016. október 8-án felfüggesztették a lap kiadását. A Magyar Szocialista Pártnak 2015-ig jelentős befolyása volt a lapban. 1971-ben 700 ezer, 1994-ben 300 ezer, 2002-ben 200 ezer, 2016-ban 37 ezer példányban jelent meg.

²⁵⁸ A *Magyar Hírlap*ot 1968-ban a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának napilapjaként alapították meg, a hetvenes években átlagban 50-70 ezres példányszámban jelent meg. A rendszerváltoztatáskor magánosították. A liberális szellemiségű napilap előbb a Maxwell, majd Marquard, 2003 áprilisától a svájci Ringier magyarországi kiadóvállalat, a Ringier Kiadó Kft. tulajdonában volt. 2006-ban Széles Gábor érdekeltségi körébe került. Ekkor szakított a liberális eszmeiséggel, és konzervatív napilapként jelent meg. Nyomtatott kiadása 2022. július 11-től megszűnt, a továbbiakban csak online formában működik.

1992. december 10-i kormányülés

A magyar privatizáció gyorsítási koncepciójával és a kormányzati munkaprogramjával kapcsolatban.

(Szabó Tamás tárca nélküli miniszter elmondja, hogy a Kormány '90 októberében foglalkozott utoljára átfogóan a privatizáció kérdéskörével. Az akkor elfogadott stratégia a tulajdoni kérdések törvényi kereteinek a megváltozását írta elő. Ezek a törvények idén augusztus végén, szeptember elején léptek életbe. Az új törvényi keretek és a mostani folyamatok miatt szükséges, hogy a Kormány áttekintse ezeket a kérdéseket.

A vitában többen hozzászólnak, köztük Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter, aki üdvözli, hogy a privatizációt nem tekinthetjük öncélnak, bevételnövelő akciónak, hanem a gazdasági struktúraátalakítás részének, és ezáltal közvetve a piacgazdálkodás-kialakítás egyik legfontosabb eszközének.

Kelemen András külügyi politikai államtitkár megerősíti, hogy a koalíciós frakciók azért szeretnének hangsúlyt adni annak, hogy itt ezen a területen valami új következik, hogy ez politikailag eladható legyen.)

Antall József: Egyáltalán a frakcióinkban, mind a három pártnál egy vágy él arra, hogy valamit mutatni, hogy mozdulunk, valamit mutatni arra, hogy előrelépünk, ezért az összes képviselőnknek valamit mondani kell. Ezt érzékelnünk kell, hogy mi az ő hangulatuk, és nekünk úgy kell működni, hogy ezt is kielégítsük. Tehát el kell találni valahol azt a középutat, hogy a cselekvést, a jövőképet mutassuk, ennek gazdasági, társadalompolitikai konzekvenciáit, de ne lépjük túl a közgazdasági realitásokat. Ez az egyszerű feladat áll előttünk. Úgyhogy ebből, amit elmondtam teoretikusan, ebből az következik, hogy ezt meg kell valamilyen formában tennünk, mert ha egyik elemét nem tesszük meg, akkor valahol vétünk. Hát erre kérem az előterjesztőt. Itt voltak ilyen javaslatok, hogy mi az, amit mondunk, és mik azok a praktikus dolgok, amivel mégis el kell látni munícióval nemcsak a Kormányt, hanem a képviselőinket is és a közvéleményt is, méghozzá olyannal, ahol a bumerángeffektus nem érvényesül. Én visszaadom a szót Szabó Tamásnak, ha nincs más hozzászólás. Tessék akkor!

(Szabó Tamás elismeri, hogy a privatizáció egyre negatívabb megítélés alá kerül, és ebből kemény politikai nyomás alakul ki az egész folyamattal szemben. Tény az is, hogy a privatizáció és az eddigi folyamatok körül komoly problémák vannak, a privatizációba nagyon nehéz belekapcsolódni, nehéz átlátni a döntéseket, nagyon nehéz hozzájutni azokhoz az információkhoz, amelyek a vagyonszerzéséhez kapcsolhatók, rendkívül nehéz

megszerezni hiteleket. Nagyon praktikus lépéseket kell tenni, hogy legalább oldani lehessen átmenetileg azokat a feszültségeket, amelyek a privatizáció körül kialakultak.)

Antall József: A lényeg, hogy tehát ebben a formában Szabó Tamás javaslatát a Kormány fogadja el. A másik pedig, hogy a privatizáció kérdésében, amit elmondott Szabó Tamás, tehát a hazai kereslet és ennek a hitelkonstrukciója, ennek a mozgása, ezt valóban programszerűen ki kell alakítani, mert különben, ha ezt nem csináljuk, hanem mint a sarki ügynökség várja a bejövőt és kimenőt, akkor ebből nem lesz semmi. Tehát ezt mindenképpen egy nagyon határozott politikai és piackutatással, mindennel egybekötve kell végrehajtani. Ezért kellett létrehozni a tartós állami rt.-t. Ez indokolja, miután a gyors privatizációnak a végrehajtása – ahogy korábban elképzelték – lehetetlen. Tehát piaci körülmények között még hosszabb ideig kell nyilván működtetni állami vállalatokat, és ez ad értelmet a kettős konstrukciónak, az ÁVÜ, illetve az ÁV Rt. létének, amit ugye nem mindenki értett meg a parlamenti erők közül. Hát ezt akkor kérem ebben a formában jóváhagyni. Van még ehhez hozzátennivaló? Nincs? Nincs.

1993. ÉV

1993. február 11-i kormányülés

(Erre a kormányülésre azon a napon kerül sor, amikor a köztársasági elnök Kupa Mihályt saját kérésére felmenti a pénzügyminiszeri tisztség alól, és Kupa Mihály ebből az alkalmából sajtótájékoztatót is tart.)

Napirenden kívül Az államháztartás konszolidációja című anyaggal és a Nemzetközi Valutaalappal folytatandó tárgyalásokkal kapcsolatban.

Antall József: Akkor a következő. Van még egyéb? Két egyéb kategóriájú feladatunk van. Az egyik, ami – ez mindenkinek a kezében van? – az államháztartás konszolidációjáról szól. Ezzel kapcsolatban, tekintettel a mostani személyi változásokra és a Nemzetközi Valutaalappal folytatandó tárgyalásokra, valamint arra a tényre, hogy itt bizonyos improvizálások történtek az elmúlt időszakban. A kérésem az, hogy ezt a napirendről vegyük le, és kérjük ennek a további kimunkálását, annál inkább, mert a Nemzetközi Valutaalaphoz ki kell utazni két-három héten belül egy delegációnak, amelyik erről tárgyal. Emiatt azt hiszem, hogy ezt újra ki kellene dolgozni. Most nem akarok belemenni azokba a részletekbe, amik itt előzetes beígérések voltak, és amik nem teljesülhettek, és emiatt a Nemzetközi Valutaalagnál ilyen jellegű problémák is fennállnak. Én nem vettem részt azon a megbeszélésen, amit erről tartottak, részben a gazdasági miniszterek, és külön is. Nem tudom, hogy van-e ettől eltérő vélemény? Mi a véleménye azoknak, akik ezen részt vettek?

(Boross Péter belügyminiszter ad tájékoztatást arról, hogy bár sok minden szóba került, leginkább az, hogy olyan helyzetfeltáró anyag készüljön, amelyik tartalmazza azt is, hogy mi történik, vagy milyen kockázattal jár, ha az IMF-fel nem sikerül megállapodást kötni. Ez nem az az anyag.)

Antall József: Szóval én azt szeretném ehhez hozzáfűzni, hogy a Nemzetközi Valutaalappal meg kell egyezni, mert az tarthatatlan, hogy hosszabb időszakra ne kerül-

jön sor erre a megegyezésre. Úgy gondolom, hogy olyan károkat szenvedne az ország hosszabb távon és nemzetközi, gazdasági megítélésben, hogy ezt nem engedhetjük meg magunknak. De ez majd a tárgyalásokon múlik, azon, hogy hogyan folytatjuk le ezeket a tárgyalásokat. Úgy gondolom, hogy itt történtek olyan hibák az előzetes, túl könnyű kezelés vagy ígéretek esetében, ami most megnehezítette a helyzetünket a Nemzetközi Valutaalap döntésénél.

(Pongrácz Tibor pénzügyi politikai államtitkár kicsit védelmébe veszi az anyagot, ugyanis az anyag lényegileg azért azt tartalmazza, hogy meg kellene egyeznünk. A mai kormányülésen az anyag átdolgozásra történt visszaadása ellenére is addig el kellene jutni, hogy a Kormány leszögezze, hogy mindenképp törekszik a Valutaalappal a megegyezésre.)

Antall József: Ehhez szeretném azt elmondani, hogy az egy lehetetlen dolog, hogy egy nappal a kiutazás előtt a Kormány elé lezseren bekerüljön három sorban valami. A tavalyi, szeptemberi döntést is áttekintve pontosan ezt történt a Nemzetközi Valutaalappal kapcsolatos tárgyalások előtt. Ez lehetetlen dolog. Úgy, hogy a jelenlévők nem is tudják, hogy miről van szó, és főleg minek mi a kihatása. Így kerültünk olyan helyzetbe, hogy akkor egy olyan jellegű ígéretre került sor, amilyen ígéretet nem tarthatunk meg. És ez mostanra kiderült, hogy az az ígéret felelőtlen volt, ha úgy tetszik. És abban a pillanatban az jól hangzott, miért ne fogadták volna el? De hogyha abban a szituációban továbbmegyünk, akkor nem kerülünk ma ilyen helyzetbe. Ráadásul nem is volt felmérve. Én úgy gondolom, hogy a Valutaalap sok mindent megért. Én nem értek egyet azzal, hogy a Valutaalapot, mint valami fantomot és ellenséget állandóan elővetítsük. A Valutaalapra igenis szükségünk van, enélkül hosszú távon nem tudunk működni, de a Valutaalappal folytatott tárgyalásoknál pontosan el kell menni addig a pontig, ameddig lehet. Ehhez viszont reális felmérésre van szükség, de nem így, hogy mi most csak valamire rábólintunk és utánamegyünk. A Valutaalapról bizonyos értelemben helyre kell állítanunk a hitelképességünket. Most a szónak a hitelképességéről beszélek. Tehát nekünk úgy kell felkészülni, hogy két-három héten belül ki kell menni egy tárgyalócsoporthoz. Erre kérem az előkészítést, tehát ennek az előkészítését, amihez mindent igénybe kell venni, az anyag kiegészítését, amit aztán minden lehetséges információs csatornán keresztül meg kell tárgyalatni a Gazdasági Kabinetben és más tárcákkal is, valamint a Nemzeti Bankkal is. Azt is meg kell tárgyalni, amit a Valutaalap mint étlapot átadott, hogy mit lehet figyelembe venni, és hogy mit tudunk ebből vállalni, mert nem engedhetjük meg magunknak azt, hogy mi nem jutunk megállapodáshoz. Tessék!

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere óvatosságra int a megfogalmazással kapcsolatban, mert szerinte a Valutaalap most nem akart megegyezni, és amit elének tettek, egyszerűen nem végrehajtható. Megfogalmazásként azt javasolja, hogy a Kormány törekszik a Valutaalappal való tárgyalások sikeres lezárására, természetesen az ország lehetőségeinek, érdekeinek megfelelően, és nem mindenáron. Mert úgy, hogy ők nem akartak megegyezni, mi pedig előre közöljük, hogy mi meg akarunk egyezni, ez egy lehetetlen tárgyalási pozíció. Pongrácz Tibor viszont kéri, hogy ne legyünk nagyon negatívak, mert az nagyon rossz volna.)

Antall József: Ezt nem is lehet. De azzal egyetérttek, hogy ezt kell jól megfogalmazni. Mindenképpen kifejezésre kell juttatni azt, hogy a Valutaalappal folytatjuk a tárgyalást. Se azt ne mondjuk, hogy mindenáron, meg nem mindenáron. A Valutaalappal folytatjuk a tárgyalást a megegyezés érdekében, és ennek előkészítésére a Kormány folytatja a felkészülést. Ennyit kellene ehhez jelenleg csak közölni. Tehát akkor rögzíthetjük ebben a formában? Tehát a Kormány megvizsgálta az államháztartás konszolidációjáról szóló előterjesztést, és úgy foglalt állást, hogy a Valutaalappal történő megegyezés érdekében folytatja a további szakértői vizsgálatát. Tessék!

(Forrai István, a miniszterelnök helyettes kabinetfőnöke szerint nincs kényszer arra és szükség sem, hogy ma ezzel kapcsolatban bármit is kelljen mondani. Legfeljebb csak annyit indokolt mondani, hogy a Kormány foglalkozott ezzel az előterjesztéssel, és hogy további munkálatot tart szükségesnek.)

Antall József: Az nyilvánvaló, hogy a Nemzetközi Valutaalap, akár visszatértek volna, akár nem, nem kívánt most megegyezni. Egyszerűen ebben a szituációban ez várható volt, hiszen az előző tárgyalás során, tehát a tavaly szeptembertől kezdődő tárgyalás során ezek az emberek egy bizonyos előterjesztésből, javaslatból, ötletekből kiindulva végig futtattak egy koncepciót, és miután arra a koncepcióra kapták a jóváhagyást, nincsenek felhatalmazva arra, hogy itt ezen változtassanak. Ez most nyilvánvaló. Ők most elmentek Csehországba, és nem érdekeltek abban, hogy most ezen a héten velünk megkössék az egyezséget. Tehát az nem lett volna járható út, hogy most csak odaszólunk, és visszajön a Belanger Prágából a megegyezés érdekében. Ezt csak ott, eggyel felsőbb szinten, Washingtonban lehet elintézni, és utána is, nagy valószínűséggel idejönne Camdessus, és csak akkor képzelhető el, hogy megállapodásra juthatunk. Tehát most itt arról van szó, hogy addig kell ezt előkészíteni. Úgyhogy én azt kérem ezzel kapcsolatban, hogy azt beszéljük meg, hogy tartalmilag mit csinálunk, és milyen nyilatkozatot teszünk. Ehhez kérek még akkor véleményt, és kérem mindjárt meg is fogalmazni. Katona Tamás államtitkár úr.

(Katona Tamás, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára éppen az aznapi Kupa-sajtótájékoztató miatt javasolja, hogy a Kormány megegyezési szándékát és az erre való törekvését ki kéne nyilvánítani, nehogy úgy lehessen értelmezni, hogy a Kormány nem teszi meg ezt a nyilatkozatot, és ebből további rémhíreket lehessen koholni a sajtóban.)

Antall József: Ez annál inkább figyelembe veendő, mert a Békesinek is volt tegnap már egy nyilatkozata abba az irányba, hogy a Nemzetközi Valutaalap és más nemzetközi pénzügyi szervek nem tekintenek bennünket ugye elég stabilnak, és ez milyen aggályokra ad okot. Szóval, valamit kell mindenképpen nyilatkozni a pénzügyi világ megnyugtatására, annál inkább, mert egy pénzügyminiszter-változás is bekövetkezik.

(Boross Péter szerint nem kéne annyira sietni a nyilatkozattal, meg kellene várni, hogy mit nyilatkozik Kupa Mihály.)

Antall József: Hát kérem szépen, akkor a legegyszerűbb, mivel valóban nem olvasta, gondolom, senki, miután most osztották szét az anyagot. Hát, akkor vegyük úgy, hogy a kormánytagok ezt megkapták. Ezt, kérem, mindenki megőrzi, és a témát kitűzzük a következő hétre. Tehát erről nem nyilatkozunk most, és hogy kell-e egyáltalán nyilatkozni négy órakor, azt majd meglátjuk. Ha nem, akkor ez most nem képezte a tárgyalás anyagát, hiszen nem is tudtuk megtárgyalni, hanem kérem, hogy folytassuk ennek a vizsgálatát. Ténylegesen meg kell nézni, hogy mit lehet tenni, és ezekkel a kiegészítésekkel milyen új koncepció jöhet szóba. Jó? Akkor ebben megállapodtunk.

1993. március 18-i kormányülés

Napirenden kívül az alapvető gazdasági statisztikai adatokkal kapcsolatban.

(Az egyes intézmények, mint például a KSH, a PM, az NGKM és az MNB által közölt alapvető gazdasági adatok különbözőségének problematikája – különösen a magántulajdon arányával kapcsolatban – több kormányülésen is szóba került, így ezen az ülésen is, egy tudatosan megszakított hangfelvétel során.)

Antall József: [...] körül tart, és tíz százalék volt ugye 90-ben, tehát most 30 és 35 százalék között van. A kérdésem tulajdonképpen arra irányult, miután a magyar alkotmány és minden jogrendszer szerint kétféle tulajdon van, köz- és magántulajdon. A termelőszövetkezetek és más ilyen típusú tulajdonok, azok nem köztulajdo-

nok, hanem magántulajdonok. Kiderült az, hogy '92-ig ezeket igenis nem magántulajdonként számították, ennek következtében Magyarországon a Statisztikai Hivatal, az egyes tárcák mostanáig, amikor erről beszélnek, hogy 30-35 százalék, akkor nem számítják bele a nevesített tsz-eket, nem számítják bele egyáltalán ezeket a nem állami tulajdonokat. Tehát tulajdonképpen, ami nem a köztulajdon kategóriájába tartozik, az magántulajdon, mert nincs harmadik út sem a jogrendszerben, sem pedig a magyar alkotmányban. Ennek következtében a mi egész statisztikai rendszerünk, és amit ebből bemutattunk gazdaságpolitikában, amit képviseltünk, az egyszerűen nem felel meg a valóságnak, és önmagunk részére káros. A lengyelek bemutatták, hogy a magántulajdon vonatkozásában 50 százalékhöz közelednek. Ez nem csak azért van így, mert a földek kollektivizálása ott nem történt meg annak idején. Most, miután erre a múlt héten rákérdeztem, erre most már a Statisztikai Hivatal is úgy módosította az adatot, hogy 40-45, Kádár miniszter úr 45-50 közöttire tartja. Én azt hiszem, hogy 48%.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere hangsúlyozza, hogy csak erre az évre vonatkozóan 48-50%.)

Antall József: Tehát azt nem tudom, hogy mi a privatizáció hatása pillanatnyilag ezen a téren, de az biztos, hogy magyarul az egész kormányzatnak és a magyar államnak ez irányú tájékoztatásai mind a Kormány részére tévesek voltak, hogy egyéb minősítést ne mondjak. Utána mi ezt koordinálatlanul mondtuk, mert Kádár miniszter úr azt mondja, hogy ő már 40-et szokott mondani, a Statisztikai Hivatal 30-at szokott mondani. Nyilván vannak egzaktul mérhető adatok, és vannak becslések a gazdaság egyéb szféráit illetően. Hát, hogy állhat elő egy ilyen helyzet? Kérdem én. Hát elképesztő!

(Boross Péter belügyminiszter megjegyzi, hogy a gazdasági mutatókban is ugyanez a helyzet.)

Antall József: Tehát lehetetlen, hogy ne egy egységes, mégiscsak összehangolt dolgot mondjunk havonta. Tessék a bankoktól kezdve minden tárcáig pontos jelentést adni erről, az ÁVÜ-től az ÁV Rt.-ig, hogy hogy állunk. Azért csak kell egy koordináló csoport, amelyik ezt a Statisztikai Hivatallal együtt elkészíti. Nagy érdeklődéssel vette itt tudomásul a Statisztikai Hivatal elnöke is az érdeklődésemet. Azonkívül, hogy mi ennek a politikai hatása Brüsszelben vagy bárhol, hogy ha mást mondunk, mint a valóság, ráadásul egymástól eltérőeket. Ebben a pillanatban ma Magyarországon ezek szerint legalább 15%-kal magasabb a nemzetközi megítélés szerinti privát

szféra, mint amiről mi beszélünk. Ennek káros a külpolitikai, külgazdasági hatása. Semmi másról nincs szó, mint hogy hülyén jelentenek, és jogszerűtlen volt az egésznek a megítélése. Nemcsak jogszerűtlen, gazdaságilag hibás is. Amikor aztán alkotmányjogilag, minden egyéb szempontból ugye csődöt mutat ez a szemlélet, akkor jön a szociológiai megjelenítés. Megkaptam így a válaszban, hogy bár így van, ahogy mondom, de szociológiai értelemben ezek nem igazi privát szférák. Kit érdekel ez, amikor jogszerűen így van, amikor termelési szempontból így van, és amikor nemzetközi viszonylatban tudnánk cáfolni ezeket a vádakát, és akkor néhány bánatos közgazdász és szociológus megállapítja, hogy szociológiai értelemben másképp van. Hát kérem, ennyit szerettem volna elmondani. Ezt rendbe kell hozni. Magyarországon a privát szféra súlya néhány napos számítás alatt tíz százalékkal növekszik. Erről ennyit. A Gazdasági Kabinet a következő ülésére ezt készítse elő! Ezentúl is a Gazdasági Kabinet koordinálásában minden hó végén erre vonatkozóan szíves tájékoztatást kérek, és e tájékoztató alapján akkor mindenütt azt mondjuk. Tulajdonképpen a kérdésem úgy merült fel, hogy egy Suchocka-nyilatkozatot olvastam, amit ő mondott Londonban, amit azóta a lengyelek is megjelentettek. Ránk hivatkoznak, hogy ők már hogy leelőztek bennünket. Nem a lengyelekkel való versengést, hanem csak ezt az abszurd helyzetet éreztem képtelennek. Lengyelországban a nagy gyárak, a nagy hajógyár, a nagy iparvidékek miatt strukturálisan egy sokkal mögöttünk lévő gazdaságról van szó.

(Kádár Béla megjegyzi, hogy ott a privatizáció még meg sem kezdődött.)

Antall József: Meg se kezdődött. Na de hát ezt én csak paraszti ésszel fogtam fel. Most elmondjátok mindezt, és mind igazat adtok nekem, viszont hogy lehet, hogy ezt két és fél évig nem mondtátok? Megbízuk személy szerint Nagy Zoltán államtitkár urat felelősként, hogy a Gazdasági Kabinetben felmerülő valamennyi, gazdaságra vonatkozó statisztikai adat származzon az a Statisztikai Hivatalból, a Nemzeti Bankból vagy egyéb számításból, ezeket, ami szól tehát a tulajdonjogi helyzetről, a GDP-ről, csak egységes lehet, nem lehet kétféle. Ha van olyan eset, hogy megvan, hogy mi a számított és mi a becsült, reális adat, akkor ezt kell mindenütt mondani. Most ezek szerint valahol 40 és 45 között állunk. Ehelyett 33-at mondunk. 12 százalék egy számítás eredményeként a különbség. Sőt, ha az reális, amit Kádár miniszter úr mond, akkor 48%, és akkor még nagyobb a különbség. Lehetetlen, hogy ezt ne lehessen összehozni. Ennek az egésznek más a megjelenítése a nemzetközi politikában, a gazdaságpolitikában, Brüsszelben, mindenhol. Hát szóval, itt mi emiatt is állandóan defenzívában vagyunk az IMF-től kezdve, ami bizony a tárgyalásoknál számít. Szóval ez a tényleges, valóságos adat, amire hivatkozni lehet. Ez még azt is jelenti, hogy

ez a Kormány 50 százalékot ígért a kormányra kerülésekor a ciklus alatt a privát szférára vonatkozóan. Ezt feltehetően a nyárra teljesíti is. Szóval én ezt az adatszolgáltatást nagyon súlyos hibának minősítem, és nagyon súlyos hibának tartom szakmai, közgazdasági szempontból, hogy ez így történhetett. Súlyos hibának tartom jogi szempontból, hogy nem veszik figyelembe, hogy mit mond a magyar jog egyébként a nemzetközi szabályozással azonosan. Ezenkívül politikailag magunkat mestersegesen hozzuk egy ilyen hülye, hátrányos helyzetbe. Ezt szerettem volna már a múltkor, az előző minisztertanácson is elmondani, csak akkor még nagyon mérges voltam, mert frissiben volt az ügy, de azóta mindezt igazolták, és mindenki nagyon egyetértett és helyeselt. Úgyhogy mikorra tudtok egy ilyen valóságos számot mondani?

(Nagy Zoltán, a Pénzügyminisztérium közigazgatási államtitkára szerint a jövő szerdai kabinetre, és ezt követően ezentúl a rendes havi monitoringjelentésekbe is beleteszik ezt.)

Antall József: Egyrészt ez így rendben van. Másrészt a jövő csütörtöki minisztertanács után a sajtótájékoztatón valami nagy bejelentést kell tenni. Oda fogsz menni, és összegezed, hogy a Gazdasági Kabinet és a Kormány felmérése alapján most így állunk. Egyébként hogy állunk az állami gazdaságokkal? Hány százalék a mezőgazdaságban?

(Szabó János földművelésügyi miniszter bmondja, hogy 10%.)

Antall József: 10 alatt, nem? Én úgy tudom, hogy ami nem magántulajdon, az tíz alatt van. Ez azt jelenti, hogy Magyarországon az állami gazdaságoknak az aránya vagy százaléka és így a földnek kilencven százaléka magántulajdonban van. Egyébként az egyetemen Kenéz Béla mindig úgy kezdte a statisztikai előadásait, „van a valóság, és van a statisztika. Én a statisztikát adom elő.” Szóval ez körülbelül ilyen. Azért mondom, hogy ez egy számítási kérdés volt, ahol, ha valami nem stimmel, ott megjelenik a szociológia. Akkor a tizedik napirendi pontot is lezártuk, egyben ebben a statisztikai számításban a Gazdasági Kabinetet arra kötelezi a Kormány, hogy havi jelentést állítson össze, személy szerint Nagy Zoltán.

1993. március 25-i kormányülés

A magánszektor teljesítményének arányára vonatkozó tájékoztatással kapcsolatban.

(Szabó Iván pénzügyminiszter emlékeztet arra, hogy az előző kormányülésen felvetődött az a statisztikai anomália, hogy Magyarország esetében a GDP-ben rosszul jelent meg, hogy milyen mértékű a magánszektornak a teljesítménye, ugyanis kiderült, hogy még a régi pártállami hagyaték alapján a szövetkezetek mint társadalmi szervezetek, illetőleg az állami szektorhoz közelebb esők nem úgy jelentek meg, mint a magánszektor. Ezt orvoslja már ez az anyag.)

Antall József: Szeretnék még egy pillanatra visszatérni az előző ponthoz, a magánszektor teljesítményéhez. Azért szeretném megállapítani, hogy elég szomorúnak tartom, hogy erre a korrekcióra ilyen formában kerül sor, hogy én kérek egy interjúhoz egy anyagot, és csodálkozásomat fejezem ki, hogy hogy lehet, hogy még mindig csak 30 százalék, egyharmad a magántulajdon. Azért szeretném, hogyha a Kormány gazdasági miniszterei és az alájuk tartozó apparátusok azért egy ilyen kérdést, és a Pénzügyminisztérium is azért gondosabban kellene, hogy áttekintsen, és gondosabban vegye figyelembe az Alkotmány előírásait a tekintetben, hogy kétféle tulajdon van, köz- és magántulajdon. Egy ilyen kialakult helyzetben nem lehet, hogy Magyarország hátrányos helyzetbe kerüljön azáltal, hogy az elmúlt évben és eddig az idei évben is változatlanul a 30% körüli összeget mondjunk, illetve ami egyáltalán nem javít, sőt még ront is ezen a képen, hogy az egyik miniszter mást mond, mint a másik, vagy a Statisztikai Hivatal mást mond, mint a Nemzeti Bank vagy a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok, mint a Pénzügyminisztérium. Hát ez egy abszurdum. Ezt szeretném először is leszögezni. A másik az, hogy nem veszik figyelembe a jogi szempontból a valós helyzetet, és utána nincs összehangolt tájékoztatás erről, miközben tulajdonképpen egy ilyen számítási hiba, és egy ilyen felfogásbeli hiba lehet az egész kérdésben. Ezt azért szeretném rögzíteni a Kormány tagjai előtt, hogy ez elképesztő. A másik dolog, arról ugye nem kell beszélni, és nem kell külön hangsúlyozni, hogy függetlenül mindentől, az egész képe a magyar gazdaságnak, az egész magyar privatizációnak, sőt, merem mondani, a modernizációnak, a külpolitikai megítélésünknek mindent figyelembe véve óriási különbséget jelent, hogy ha azt mondjuk, hogy 30 százalék, vagy pedig azt mondjuk most már, hogy 40. '91-ben is már 40 volt, és ma pedig azt mondjuk, hogy már 45 százalék volt '92-ben. Na most itt van egy olyan kérdés, amit szeretnék azért feltenni. A privatizálható szektorban ez nem elég egzakt. Nem szeretem, hogyha ilyen nem egzakt dolgokat használunk, mert erre

rákérdeznek, és hatféle módon fognak rá megint válaszolni. Ezért kérem ezt egzaktan megfogalmazni.

Napirenden kívül a forintleértékeléssel kapcsolatban.

(Szabó Iván pénzügyminiszter elnézést kérve az ad hoc²⁵⁹ előterjesztés miatt röviden ismerteti az azonnali forintleértékelés indokait.)

Antall József: Jelenleg tehát egy olyan döntést kell hoznunk, ami itt a 2,9 volt, ha jól emlékszem az eredeti javaslat. Nem kettő, hanem 2,9, és ezt követné a Nemzeti Banknak a későbbi 2 százalékos csökkentése. Tehát ez az alapállás. Most azt kérem, mivel az egésznek a vitáját le kell még folytatnunk, és az egész gazdaságpolitikai vita és összeütközés sajnos most nem oldható meg, tehát most egy tűzoltó lépésről van szó, és csak utána lehet, de egyben kell is az egésznek a hatását, mindent felmérni, múltat, jelent, jövőt.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere különösen a helyzetmegítélést vitatja.)

Bod Péter Ákos, az Magyar Nemzeti Bank elnöke elismeri, hogy nem tudunk sokat a gazdaság állapotáról, mert az év eleje mindig nehezebben felmérhető. Az biztos, hogy egyfelől van egy belpiaci élénkülés a korábbi nehézségekhez képest, és az is egyértelmű, hogy van exportcsökkenés. Másodszor, azt viszont biztosan tudjuk, hogy a tőkebeáramlás folytatódik, a tőkémérleg továbbra is pozitív. Ő határozottan támogatja az előterjesztésben foglalt javaslat elfogadását, és vállalja az MNB részéről – szükség esetén – a további csökkentés meglépését.)

Antall József: Egy kérdésem van, hogy egyetért-e bankelnök úr, illetve adjon erre, amit az előbb érintett, lélektani szempontból magyarázatot. Hogy egy nyakkendőt 99 forintért árulnak, azt mindig értem, mert lélektanilag érthető, hogy nem száz forint. De most, ha ennek az a hatása kell, hogy érvényesüljön, hogy itt történt valami, az átlagember a 2,9-et, azt mindenképpen háromnak veszi. Viszont hogyha a külső hatását akarjuk és ennek az emelt hatását, akkor nem jobb a 3? Szóval ez a 2,9 tized miért jó ebben a viszonylatban? Mondom, nyakkendőnél értem, ha el akarom adni a kiárusításnál, na de, hogy most, ebben az esetben nem jobb-e a 3, ha már erről van szó. Tessék!

²⁵⁹ A latin eredetű kifejezés jelentése egyszeri, rögtönzött, alkalmi.

(Bod Péter Ákos megerősíti, hogy ennek valóban lélektani hatása van, mert azt lehet mondani, hogy még a hármat sem éri el. Szerinte van jelentősége, hogy 2,9-t és ne 3-at mondjunk. Az MNB az elmúlt évek során négyszer is csökkentett, és ez a módszer, hogy 1,6 vagy 1,9, mindig bevált.)

Többen hozzászólnak, köztük Szabó Tamás tárca nélküli miniszter is, aki elmondja, hogy bár az anyag ad hoc módon került a Kormány elé, azonban ez nem egy rögtönzött döntés, ezt szakmailag nagyon szisztematikus munkával dolgozták ki, ezért ő is javasolja a döntés gyors meghozatalát.)

Antall József: Kérem, én lezárom most a vitát, mert amiben intézkedni kell, az nem tűr további vitát. Tehát két része van a dolognak. Az egyik a gyors döntés. A gyors döntést követően a bankelnök úr saját hatáskörben teendő lépései következnek. Mindenesetre, ami a kormányülésen elhangzott, nyilván e vonatkozásban zárt, ezért kérem a papírok összeszedését. Ezek után, miután elhangzottak a hozzászólások, és állást foglalt a pénzügyminiszter úr a 2,9 mellett, a továbbiakban Latorcai János is, Kádár miniszter úr is elmondta a véleményét, Szabó Tamás is, ezért ezek után tehát kérdezem, hogy akkor az előterjesztést, amiben a pénzügyminiszter előterjesztése és a Nemzeti Bank elnökének az egyetértése érvényesült, és ami a Kormányra tartozik ebből, vagyis a 2,9-re vonatkozó javaslatot elfogadja-e a Kormány? Kérdezem, hogy ki van ez ellen a 2,9-es szám ellen? Szavazás van. Tehát akkor kérem jegyzőkönyvben rögzíteni, hogy egy nem szavazat, Kádár miniszter úr. Tartózkodás? Ügyelni szeretnék arra, hogy a Kormány határozz, tehát legyen kellő szavazati lehetőség, mert bár a tartózkodást nem nagyon értem, de ebben az esetben a Kormánynak döntenie kell. Úgyhogy azért ezt kérem figyelembe venni, mert kényelmes álláspont a tartózkodás, de ha az nem lesz határozat, akkor nem hoz a Kormány erről döntést. Tessék! Tehát akkor, egy ellenszavazat volt, Kádár miniszter úr. Tartózkodás? Egy, kettő, három, négy. Akkor igen szavazat? Egy, kettő, három, négy, a politikai államtitkárnak nincs szavazata, öt, hat és akkor én, hét. Én a többséggel szavazok mindig. Tehát akkor hét igen, négy tartózkodás és egy ellenszavazattal a Kormány ezt eldöntötte. Nyolc igen, bocsánat. Igen, Latorcai is igen. Nyolc, ő külön szólt, reám ruházta a szavazás jogát, tehát nyolc. Tehát nyolc igen, négy tartózkodás, egy ellenvéleménnyel. Akkor kérem bankelnök urat, hogy tegye meg az intézkedéseket, de ettől függetlenül az egész kérdésnek a hatásvizsgálatát és a továbbiakat is el kell végezni. Úgyhogy ezt kérem viszont majd, de úgy, hogy előtte a Gazdasági Kabinet ezt mélyenjáróan elemezze.

1993. április 1-jei kormányülés

Különfélék között a villamosenergia-ipari dolgozói tarifára vonatkozó tárgyalással kapcsolatban.

(Latorcai János ipari és kereskedelmi miniszter ad rövid tájékoztatást a tárgyalásról és arról, hogy mely kérdésekben körvonalazódik a megegyezés a villamosenergia-ipari dolgozók és nyugdíjasok tarifakedvezményére vonatkozóan.)

Többen hozzászólnak, támogatva azt, hogy ezt a szerencsétlen helyzetet mielőbb meg kell oldani, hogy a feszültség ne eszkalálódjon.

Csepi Lajos, az Állami Vagyonyügynökség ügyvezető igazgatója szerint viszont ennek a konkrét ügynek az összefüggésein túl egy kicsit általában is célszerű lenne végiggondolni a természetbeni juttatások témakörét, ugyanis itt egy múltbeli csökevényről van szó, ami sem közgazdaságilag, sem társadalmilag nem indokolt.)

Antall József: Azt szeretném megkérdezni, a bejelentés ténye, tehát ahogy ez az egész bejelentésre került, ez megint emlékeztet engem egy kicsit a taxisblokádnak a dolgára. Szóval itt megint egy bizonyos érzéketlenség, vagy nyersebben fogalmazva az ítélőképesség hiánya állt fenn. Nem mindegy, hogy valamit hogy dobunk be, hiszen többféleképpen lehet tálni. Tessék, Latorcai János.

(Latorcai János elismeri, hogy az ipari tárca óriási hibát követett el, rosszul sikerült bejelentés történt. Ezzel együtt kéri a körvonalazódó megállapodás megkötésére a felhatalmazást, mert megbízható információja van arról, hogy a szakszervezeteknek – a közelgő szakszervezeti választások miatt is – eltökélt szándékuk, hogy ezt a sztrájkot, amennyiben mi nem tudunk ebben a háromoldalú megállapodásban eredményre jutni, meg fogják tartani.)

Antall József: Ehhez annyit szeretnék csak hozzáfűzni általában, hogy már csak a függetlenség miatt is a kormányzattal távoli rokonszenvet mutató szakszervezetek részéről is olyan kérések vannak, hogy vegyük figyelembe a májusig tartó választások miatt minden intézkedésünkénél, hogy ők is kénytelenek minden olyan akcióban részt venni, ami a munkavállalók érdekei szempontjából látványosnak tűnik, mert egyszerűen nyomás alá kerülnek. Tehát a meghozott intézkedéseknél azt általában figyelembe kell vennünk, hogy most a szakszervezetek között, egymás között is egy ilyen kiélezett versenyfutás van. Tehát még ha nem is ért egyet, vagy megért valamit, akkor is fel fog lépni, hiszen a tét a választáson való jó eredmény. Ezt el kellett, hogy mondjam általánosságban, bár mindenki nyilván józan ésszel is rájön erre. De hát ezt külön is kérték, úgyhogy ezt elmondtam.

(Katona Tamás, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára egyetért a Csepi Lajos által említett minősítéssel és azzal, hogy a természetbeni juttatások kérdéséhez hozzá kell nyúlni, mert a társadalmi igazságosság ezt követeli.)

Antall József: Mindjárt továbbadom a szót. Csak annyit szeretnék azért megjegyezni, hogy a dolgozói kedvezmények rendszerét azért egy ilyen esetben is, mint ami itt kialakult az energiaáraknál, ezt már meg kellett volna vizsgálni. Azért itt különböző juttatásokról és járandóságokról van szó. A muzeológus múzeumi ingyen belépőjegye, akkor az áramszolgáltatás, akkor a vasutasnak bizonyos szabadjegye, vagy a Malév-dolgozónak évente biztosított, nem tudom mikor és mennyi időre biztosított jegye. A Balsai miniszter úrnál a fegyőrnek bizonyos ingyen lehetősége. Tehát itt olyan széles skálája van a lehetőségeknek, és azért ezt nem lehet egy csomagba összekeverni, ráadásul ennek is van egy része, ami nem szocialista találmány, ezek még korábbiak, a múlt rendszerből öröklött dolgok. A múltban is egyszerűen a keresetekbe voltak bizonyos dolgok beépítve. Tehát ezért különbséget kell tenni ezek körében. Elfogadom, hogy rendszert kell ebbe tényleg vinni, és egy olyan felülvizsgálatot elvégezni, hogy mi tekinthető természetbeni juttatásnak, mi volt ezáltal a fizetésbe beszámítva, milyen rendszer szerint történt. A bányászoknak például nyilvánvalóan a szénjárandóság²⁶⁰ stb. Sőt, azt mondhatom, hogy a régi pénzügyi gazdálkodásban is, akár 1867 óta, vagy a két világháború között, amikor nagyon szigorúan vigyáztak arra, hogy a pénzforgalom és az állami költségvetés ne haladhasson meg egy bizonyos összeget, az akkori gazdaságpolitikai, pénzügyi kormányzat bizonyos mértékig arra törekedett, hogy ne legyen túl nagy pénzforgalom. Vannak, akik még emlékeznek, és megerősíthetik akár tudományosan, akár közvetlen tapasztalatból, hogy milyen kevés pénz volt a falun. Egyszerűen kicsi volt a falun a pénzforgalom. Hihetetlen értéke volt egy pengőnek. Gyakorlatilag a járandóságok,

²⁶⁰ A nyugdíjas bányászok szénjárandóságának pénzbeli megváltásáról szóló 145/1992. (XI. 4.) kormányrendelet értelmében a szénjárandóság pénzbeli megváltására azok a nyugdíjas bányászok voltak jogosultak, akik a rendelet hatálybalépésének időpontjáig szénbányászat és tőzegkitermelés, uránércbányászat, bauxitbányászat, fémtartalmú ércek és nemfemes ásványok bányászata (ideértve a tanbányákat is), valamint mélységi vizek bányászati technológiával végzett felszínre hozatala során kifejtett tevékenységük alapján jogosultságot szereztek a nyugdíjas bányászokat megillető természetbeni juttatásra. Jogosultak voltak a nyugdíjas bányászok szénjárandóságának pénzbeli megváltására azok is, akik 1992. november 3-át követően mentek nyugdíjba (abban az esetben is, ha nyugdíjazásukat közvetlenül megelőzően átmeneti járadékban, rendszeres szociális járadékban, a bányász dolgozók egészségkárosodási járadékában, bányászati keresetkiegészítésben, a mecseki bányászatban munkát végzők bányászati keresetkiegészítésében, munkanélküli ellátásban, illetve munkanélküliek jövedelempótló támogatásában részesültek), ha munkaviszonyuk megszűntekor az utolsó munkáltatójuknál előírt jogosultsági feltételekkel, de legalább 10 éves, bányászati gazdálkodó szervezetnél töltött szolgálati idővel rendelkeztek.

a természetbeni juttatások stb., amik öröklődtek, de ezeket az állam azért tartotta fenn, mert nem akarta a pénzforgalmat és a költségvetést növelni. Ez egy ilyen viszszafogott gazdasági, pénzügyi politika volt, ami a falut mindig bizonyos értelemben hátrányos helyzetbe is hozta. Nem akarok anekdotázni, de el kell mondanom, hogy a boltba tojáást küldött a háziasszony a kereskedőnek, hogy azért adjon neki ilyen-olyan iparcikket, mert egyszerűen a pénzforgalom kicsi volt a faluban. Na most, ez azt jelenti, hogy az egész természetbeni járandóság hagyományait a jelen pillanatban át kell tekinteni. De azt ne csináljuk, hogy például a közszolgáltatásban kialakult természetes dolgokat, mint hogy a vasutas ingyen utazik, ne szüntessük meg, mert azért ennek van nemzetközi összehasonlítási lehetősége is. Ezt le nem nyelik. Ha ezt elviszik a szakszervezetek nemzetközi szakszervezeti vonalra, sehol nem kapunk ilyenben támogatást. Tehát én az egész dologban egyet szeretnék leszögezni, hogy alaposan át kell nézni, hogy melyik tárcánál melyik szakágazatban állunk szemben ilyen problémával, és ezt hogy lehet elvileg és gyakorlatilag megoldani. Most részletekben nem foglalhatunk állást, de ezt a konkrét ügyet most meg kell oldani. Teleki Pál kér szót, utána Forrai István.

(Teleki Pál, az Állami Vagyonkezelő Rt. vezérigazgatója szerint szerepzavar van, ugyanis a tulajdonosnak a feladata az, hogy a vállalatánál intézze azt, hogy milyen juttatásokban részesül egy dolgozó. Ez nem a tárcák dolga, ez a vállalatoknak a dolga. Éppen ezért a vállalatoknak kellene a szakszervezetekkel, és nem a tulajdonosnak a szakszervezetekkel leülni tárgyalni erről.)

Forrai István, a miniszterelnök kabinetfőnök-helyettese is egyetért ezzel, szerinte is a menedzsmentnek kell tudni valami jó, takarékos és fokozatos megállapodásban megalkudnia, és ezt a Kormány csak ösztönözheti.)

Antall József: Azt kérem, hogy Latorcai János miniszter úr mindezek figyelembevételével azt fogalmazza meg, hogyan találjuk, mert egy biztos, ha a vállalati menedzsment tárgyal, a vállalatnak kell tudnia azt, hogy a kedvezményeket hogyan építi be, és milyen szerződést köt a dolgozóival, és ezt hogy intézi el. Ez valóban nem kormányzati kérdés. De ha ebből sztrájk van, onnantól kezdve senki nem fog a vállalatról beszélni, csak a Kormányról. Tehát sajnos ameddig Magyarországon eme tartós átmeneti állapotban élünk, addig az emberek szemében mindenért a Kormány a felelős. Tehát azért nekünk ágazatonként tudni kell ezekről a kedvezményekről. Politikailag, ha ezt jól találjuk, akkor is fokozatosan rá kell szoktatni az Érdekegyeztető Tanácsot, hogy a munkaadói és a munkavállaló oldal között mi a harmadik oldal, vagyis elvben semlegesek vagyunk. De egyelőre, ha egy útfelbontásnál – és ez egy

konkrét eset –, hasra esik valaki az Erzsébet királyné úton, akkor is az én felmenőimet szidja.

(Latorcai János úgy összegzi a vitát, hogy a kormányzat kivonul ebből a kedvezményből úgy, hogy a tulajdonosok átvállalják a kedvezmény nyújtását, mégpedig azzal a kompromisszumos feltételekkel, amit a szakszervezet javasol.)

Antall József: Erre az egy esetre kimondjuk a Kormány impotenciáját és azt, hogy tulajdonosi kompetenciába tartozzon a kedvezmények nyújtása. Közvetlenül érdekeltek egyetértése? Tehát, ha az állami tulajdonosi jogokat gyakorlók és a szaktárca egyetért, akkor javaslom a Kormánynak, hogy ezt így vegyük tudomásul, hiszen a miniszteri felelősség jegyében nyilatkozik nyilván Latorcai miniszter úr ebben az esetben. Azt azért még egyszer megfontolásra javaslom, ugyanis az viszont kormányzati és politikai stratégiai kérdés is, hogy felmérjük, hogy itt egy láncreakció ne alakulhasson ki. Azért azt fel kell mérni, hogy tényleg mi lesz a Schamschula miniszter úr alá tartozó cégeknél, hol jelentkezik még mindez? Miután a kormány-szóvivőnél erre rá fognak kérdezni, ezért erre egy elvi állásfoglalás kell már most, mert ez fel fog merülni a holnapi sajtóértekezleten. Tehát valamit általánosságban kell mondanunk erről, és utána erről a konkrét kérdésről pedig nyilván a tárgyalások szerint. Úgyhogy javaslom, hogy legyen egyvalaki, aki azért a legfőbb gazdája ezeknek a juttatásos vállalkozásoknak. Javasolom, hogy a közlekedési miniszter legyen, ahol az infrastruktúrából fakadóan a legtöbb ilyen van. Tehát ő tartsa kézben, és próbálja ezt koordinálni, és Gazdasági Kabinetben, vagy bárhol ezt vitassák meg. Olyan irányba azért semmiképpen nem ajánlanám, hogy menjünk az esetleges megszüntetés terén, ahol nemzetközileg is kialakult kedvezményekről van szó, különösen, ha nem jelent többlet költségvetési kiadást. Tehát, mondjuk, ilyen példa a vasutasnak bizonyos ingyen jegy vagy kedvezmény, vagy egyéb, tehát már működő dolgokról van szó, amiben részt vehet ingyen.

1993. április 8-i kormányülés

Különfélék között az Európai Gazdasági Közösségek Bizottsága²⁶¹ által 1993. április 7-én elrendelt beviteli tilalommal kapcsolatban.

(A napirendre került téma apropója az, hogy az Európai Gazdasági Közösségek Bizottsága az élő állat- és húsimportra vonatkozó tilalmat Magyarországra is kiterjesztette, annak ellenére, hogy hazánkban nemzetközi szakértői csoport sem talált járványgócot.²⁶²

Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere egy olyan határozati javaslat elfogadását indítványozza, hogy Magyarország a járvány behurcolása elleni védekezésül maga is életbe lépteti ugyanezeket a tilalmakat, de nem csak a közös piaci tilalmi listán szereplő, kelet-európai országok egészére, hanem a közös piaci országokból származó élő állat- és húsimportra is, mert hiszen ott tört ki a járvány, és védenünk kell a magyar állományt a fertőzéstől. Ez egy komoly kereskedelempolitikai ellenlépés lenne.

A kormánysovívői tájékoztatás tervezetében az is bent van a Kormány lépései között, hogy a Kormány bekérte az Európai Közösség nagyköveteit.)

Antall József: Ez fontos, hogy benne legyen, mert ez mutatja azért az egész kérdésnek a Kormány részéről történő erélyes kezelését. Még egy kérdés van, hogy a visegrádi országcsoportot nem kellene ez irányba mozgósítani, de legalábbis megkérdezni, hogy nem akar-e egységesen fellépni ez a négy ország? Kérdés persze az is, hogy nekünk célszerű lenne-e, hogy egységesen lépünk fel?

²⁶¹ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) 1957-ben alakult meg. Napjainkban az Európai Unió tanácsadó szerve, melynek tagjai munkaadói és munkavállalói szervezetek és más érdekcsoportok képviselőit látják el. Az EGSZB véleményeket dolgoz ki különböző uniós témákban az Európai Bizottság, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Parlament részére, hidat képezve az EU döntéshozó intézményei és az uniós polgárok között.

²⁶² 1993-ban Olaszországban komoly gondokat okozott az afrikai sertéspestis (ASP). A betegség vírusellenes állatgyógyászati készítményekkel nem gyógyítható, és az állatok védőoltására engedélyezett, hatékony oltóanyag (vakcina) sem áll rendelkezésre. Az ASP vírusa iránt a sertés és a vad-disznó minden életkorban fogékony, és a megbetegedett állatok szinte kivétel nélkül elpusztulnak. Az ASP vírus az embert nem betegíti meg, ezért közegészségügyi jelentősége nincs, ugyanakkor nagy gazdasági kárt okozó fertőző betegség, mert azt a betegségtől addig mentes országokba/régiókba való behurcolását követően csak szigorú igazgatási/rendészeti intézkedésekkel és jelentős anyagi áldozatok árán lehet felszámolni. A fertőzött állományokat és a velük kapcsolatba került állományok valamennyi sertését le kell ölni, az állathullákat a fertőzés terjedését kizáró módon ártalmatlanítani kell, a felszámolt sertésállományok tartási helyét ismételtelen fertőtleníteni kell, a sertésforgalmazást és felvásárlást regionális vagy országos szinten korlátozzák, az élő sertések, a serteshús és a serteshúsból készült félkész és késztermékek exportja nem engedélyezett.

(Forrai István, a miniszterelnök kabinetfőnök-helyettese megkérdőjelezi a válaszlépés címzettjeinek általánosan megfogalmazott, vagyis nem konkretizált körét.

Kádár Béla még megjegyzi, hogy komoly a gyanú, hogy ezt a döntést az olaszok érték el, amivel egy preventív csapást mértek a magyar bárányexportra, ugyanis Olaszországba megy a bárányexportunknak a 95 százaléka.)

Antall József: Hát akkor eszerint a nagyköveteknek a tájékoztatásánál reményünket kellene kifejezni, hogy ilyen háttérokok nem szerepelnek. Tehát nem felelhetnek meg a valóságnak olyan hírek abban a formában, hogy itt nem is erről van szó, hanem esetleg más üzleti érdekekről vagy más országok érdekéről. Ezért kifejezésre kellene ezt juttatni. Az a véleménye mindenkinek, nemcsak az érdekelt tárcáknak nyilvánvalóan, de a Brüsszelben működő diplomáciai testületünknek is és a Brüsszelben működőknek, hogy itt a legerélyesebb tiltakozást kell most ebben a stádiumban bejelenteni, mert ez olyan rossz precedens, amit nem akceptálhatunk. Tehát az tisztázódott, hogy mi korrektül jártunk el, lezártuk a határokat s a többi. Tehát ebben a formában, és egyéb vonatkozásban is célszerű, azt hiszem, a kormánynyilatkozatban hangsúlyoznunk, hogy tiltakozunk a tömbösítési politika ellen. Azt is helyes hangsúlyozni, hogy egyáltalán ezt a politikát, ami diszkriminatív jellegű, elítéljük, mert bár nem az európai közösségen kívüli országokra vonatkozik, ennek ellenére nem vonatkozik Ausztriára, nem vonatkozik más országokra, csak miránk, alaptalanul besorolva a járvány sújtotta országok közé. Mindenképpen célszerű ezt a részét külön hangsúlyozni. Hát akkor javaslom, hogy miután a Kormány elvileg egyetért az elhangzottakkal, akkor egy állásfoglalás egy órára készüljön el, amivel kapcsolatban a külgazdasági és külügyminiszter urat fölkérjük, hogy járjanak el. Földművelésügyi államtitkárt bevonták már közben az államtitkárok, úgyhogy akkor remélhetőleg itt olyan állásfoglalás születik, ami minden érdeket kielégít.

(Az állásfoglalás tervezetének elkészülte után a Kormány visszatér a témára. Az állásfoglalás szakmai részét, illetve az előzményeket Raskó György, a földművelésügyi tárca közgazdasági államtitkára ismerteti. A vélelmezett eset miatt tegnap életbe léptetett egyoldalú intézkedés az összes kelet-európai országot érinti, illetve Ukrajnát és Moldáviát véletlenül kihagyták belőle. Olaszországban a Közel-Keletről Szlovénián keresztül behozott élő állat következményeként van száj- és körömfájás. Magyarország ebből a szempontból ártatlan, ennek ellenére ez a tilalom valószínűleg 32 millió dollár árbevétel-kiesést okoz.

Martonyi János külügyi közgazdasági államtitkár szerint a Magyar Kormány még a mai napon a lehető leghatározottabb formában tiltakozzon az Európai Közösségnél és annak tagállamaival a hozott intézkedés miatt, és az EK-val és Ausztriával szemben teljes tilalmat vezessen be.

Szabó János földművelésügyi miniszter szerint, aki bár egyetért az állásfoglalással, kifogásolja, hogy a felsorol kelet-európai országokkal szemben is ezt az intézkedést alkalmazzuk.)

Antall József: A felvetett kérdésekből politikai szempontból mindenképpen amellett lennék, hogy ne a teljes listát vegyük alapul, mert ez mindenképpen igazolja a tömbösítést. Nem lehet egyszerre a tömbpolitika ellen úgy fellépni, hogy egyidejűleg mi is bármilyen indokolással egységes tömbpolitikát folytatunk. Ha ennek ellenállni akarunk, és a Közös Piacnak ezt a diszkriminációját vissza akarjuk utasítani, tudva azt, hogy nem vagyunk sajnos egyenrangú partnerek, mégis az intézkedésnek azokra az országokra kell vonatkozni, amelyek ezt velünk szemben megtették. Tehát ebben az értelemben azt a variációt tartanám indokoltnak, amelyik az Európai Közösséget említi, illetve az ehhez csatlakozott Ausztriát is, mert most hallottam, hogy Ausztria külön tett ugyanilyen lépést. Tehát akkor Ausztriát egy elbírálás alá kell vonnunk az Európai Közösséggel. Ez azt jelenti, hogy az osztrák nagykövetet is be kéne hívni fél háromra. Na most, tehát ez lenne az egyik része, hogy az Európai Közösség és azok az országok, amelyek Magyarországgal szemben ilyen intézkedést tettek, azokkal szemben Magyarország is kénytelen ezt az álláspontot képviselni, és ezt a nagykövetekkel való tárgyalásnál hangsúlyozni kell, hogy rendkívül sajnálatosnak tartjuk, hogy erre egyáltalán sor kerül. A másik része, ami mintegy kiegészíti ezt, hogy szigorítjuk azokból az országokból a behozatalt, amikre utal ez a hosszú lista. Tehát kvázi ezzel megerősítjük, mert ennek van logikája, hogy mi annyira tiszta ország vagyunk, és annyira indokolatlan velünk szemben a diszkrimináció, amikor mi azokkal az országokkal szemben szigorú vámintézkedéseket vagy vizsgálatokat teszünk szükségessé, például a nyershús-behozatal terén. Tehát ezt a kettősséget kellene figyelembe venni, hogy vállalni a politikai részét az Európai Közösséggel szemben, a többiekénél viszont szigorú vámintézkedésekkel a nyers hús és egyéb ellenőrzéseknek a végrehajtását, de nem egy globális intézkedéssel. Az már csak stiláris kérdés, hogy kormányrendeletnél a behurcolás szót kicseréljük a bevitel szóra vagy valami másra. A behurcolás, ez mindenképpen kicserélendő. Ez már csak ilyen nyelvészkedés, de rendeletbe ne tegyük. „A száj- és körömfájás, állati betegség Magyarországra való behurcolásának megakadályozását”, ezt sehogy se tegyük be.

(Juhász Endre, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának közigazgatási államtitkára azt kéri, hogy a külföldi aspektusokról egyértelmű döntés most szülessen, és ez holnap, vagy még ma hatályba is lépjen. Ezt követően össze tudnak ülni az államtitkárok megbeszélni a dolgok belföldi nézőpontját, ami talán néhány órát vagy napot várhat.)

Antall József: Lehetőleg az is csak néhány órát, mert a belföldi intézkedéseket is gyorsan meg kellene tenni. Szóval azt se halogassuk nagyon, hiszen jönnek a nagykövetek, és ott nagyon fontos a tudtukra adni azt, hogy ezt milyen mértékben sérelmezzük. Nyilvánvaló, hogy ezt már a miniszter urak fogják megtenni, itt a 66-osban kerül sor a nagykövetek fogadására.²⁶³ Akkor itt már elő lesz minden készítve, és a leghatározottabban fogják nyilván a Kormány álláspontját képviselni. Ennek a rendeletnek egyébként egyben szimbolikus értéke is van, éppen ezért a külföldi aspektusát most el kell fogadni. Most azokat a részleteket, hogy a végrehajtásnál itt belül milyen intézkedéseket kell tenni, szintén most célszerű kigondolni, mert a társadalommal is könnyebb megértetni és elfogadtatni, hogy el tudjuk mondani, hogy ez a diszkriminatív intézkedés a magyar exportot veszélyezteti. Emellett azt is be kell mutatni, hogy Magyarországnak sok millió dolláros kiviteli lehetőségét teszi tönkre, ha Magyarországon az úgynevezett KGST-piacokon higiénés szempontból ellenőrizetlen árusításokra kerül sor,²⁶⁴ ugyanis ezzel kizárjuk mintegy magunkat a nemzetközi piacról. Ezt akár televízióban is célszerű elmondani, hogy ezt értse az ország. Most ebben is lépünk kell. Tehát meg kell tennünk a megkülönböztetést részben azok között, akik a mi behozatalunkat sújtják, vagyis a Közös Piac és Ausztria, amely országoknak bejönnek a nagykövetei, és azon az országok vonatkozásában, amelyek bizonyos értelemben sorstársaink, viszont ezekre is a külön vám- és egyéb szabályokat kell alkalmazni. De nem lenne célszerű összekapcsolni a két csoportot. Végül pedig az olasz példára, úgy gondolom, hogy a nagykövetek jelenlétében nem ártana rávilágítani, és hangsúlyozni azt, hogy különösen sérelmezzük itt a konkrét esetben, ami Olaszország részéről történt. Ezt célszerűnek tartanám csak a nagyköveti tájékoztatóra korlátozni e pillanatban, de ott el kell mondani, hogy konkrétan ez mit jelent. Én abban is benne vagyok, hogy az olasz kormány figyelmét erre külön is felhívjuk, de ez ezen túlmenően történne. Tehát, akkor a kormányrendeletet illetően ezekkel a bizonyos javításokkal kérjük ezt véglegezni, és akkor így ezt tekintenénk elfogadottnak. Ez az egyik kérdés. A másik pedig: a belföldi vonatkozásokat pedig azért elő lehet készíteni már a holnapi napon, de a jövő héten kellene vele foglalkozni, és felmérni a hatását is. Most így akkor vaktában beszélénk, és lehet, hogy olyan problémák merülnek fel, amelyek még időigényesebbek. Maradjunk abban, hogy ezzel holnap elkezdenek foglalkozni, és a jövő héten kialakul, hogy milyen belső szabályozást, földművelésügyi miniszteri rendeletet igényel-e, vagy és pénzügyminiszterit vámvonatkozásban. Ezt tessék megnézni a jogszabályi lehetőségek szempontjából, és szükség esetén a közigazgatási államtitkári értekezlet is megnézheti kedden. Nem

²⁶³ A mai Bánffy Miklós gróf terem.

²⁶⁴ Utalás az általában csak a hétvégéken, utcai parkolókból megrendezett piacokra.

tudom, hogy célszerű lenne-e esetleg, hogyha ezen a tájékoztatón, a nagykövetek tájékoztatásánál a két miniszter úr mellett esetleg az államtitkár urak közül is jelen lenne esetleg Raskó államtitkár úr, azért, hogyha valami szakmai kérdést tesznek föl? Úgyhogy ez akkor fél háromkor lesz. Miniszter uraknak nincs megjegyzése? Nincs. Akkor kérdezem, hogy a Kormány ebben a formában elfogadja, tehát az Európai Közösség és plusz még Ausztria.

(Martonyi János megjegyzi, hogy valamint még az az ország is, amelyik még hoz ilyen intézkedést. Úgy kellene megfogalmazni a határozatot. Tehát, ha holnap Svédország, akkor...)

Antall József: Természetesen. Tehát az az ország is, amelyik Magyarországgal szemben diszkriminatív jellegű lépést hoz. Így fogalmazzuk meg, tehát a viszonyosság alapján történik. Annál inkább hangsúlyozva, mert furcsa módon jelenleg száj- és körömfájást csak az Európai Közösség országában állapítottak meg, nem fordítva. Ez csak a tájékoztató részét képezi, tehát a nagykövetek részére kell majd átadni. A találkozón azért kifejezésre kell juttatni, hogy bízunk benne, hogy Magyarországgal szemben ezt az igazságtalan és indokolatlan megkülönböztetést felül fogják vizsgálni. Ezt nyilván a tájékoztatón el kell mondani. Hát, ha más nincs, akkor ezt ebben a formában elfogadjuk, és akkor van-e ellenszavazat? Nincs. Akkor elfogadja a Kormány. Másik kérdésem, kérek egy pillanat türelmet, ki fogalmazza meg a sajtó részére az álláspontunkat, miután a legerélyesebbek majd csak a nagykövetekkel leszünk retorikailag. Itt van egy formát, egy jogszabályi formát öltött álláspont, ami rugalmasan kezelendő. A harmadik kérdés pedig, hogy mit mondunk a magyar közvéleménynek, mert sem felizgatni nem célszerű a magyar közvéleményt, sem felszabadítani demagóg vagy populista véleményeket az európai integrációval szemben. Ugyanakkor kifejezésre kell azt is juttatni, hogy a Magyar Kormány a nemzeti érdekeket szem előtt tartva hozott egy intézkedést. Akkor én azt hiszem, hogy az államtitkárok lennének leginkább arra illetékesek, hogy most eszerint megfogalmazzák, hogy Juhász Judit négy órakor a sajtóhoz hogy szóljon. Egyik lehetőség az, hogy ma csak ő szól a most elkészült megfogalmazás alapján, és holnap kilenckor vennének részt az államtitkárok, vagy most szólna esetleg valamelyik államtitkár, esetleg már figyelembe véve a nagykövetek behívását is. Az mindenképpen hangozzék el, hogy a nagyköveteket behívtuk. Ha egyetért ezzel mindenki, akkor eszerint. Lévé, hogy nem akarjuk a kelleténél jobban feszíteni a húrt, hiszen nekünk azt a hidat is meg kell őrizni, hogy a Közös Piac felülbírálhassa önmagát, ezért csak olyan mértékben kell, hogy az intézkedés indokolatlanságát tudjuk kellően hangsúlyozni.

A tömeges privatizáció magyarországi bevezetésének lehetőségével kapcsolatban.

(Szabó Tamás tárca nélküli miniszter meggyőződése, hogy széles rétegekben igény van arra, hogy be tudjanak kapcsolódni a privatizációs folyamatokba. Erre történtek különféle erőfeszítések a Kormány fennállása óta, az Egzisztencia Hitellel, annak többszöri módosításával, a lízingkonstrukció kidolgozásával, vagy a múlt év végi, szélesebb réteget megcélzó részvénykibocsátással. Szükség van ugyanakkor a gyorsításra is a privatizációban, ezért erre tesz javaslatot az anyag az egzisztenciahitel-konstrukció továbbfejlesztésével és kiterjesztésével a kisbefektetőket megcélozva.

A javaslatot a pénzügyminiszter és az MNB elnöke is támogatja, mert siker esetén újabb tízezreket, mások szerint sokkal több embert is be tud kapcsolni a privatizációba.)

Antall József: Anélkül, hogy a vitát befolyásolni akarnám, a megemlített kék szeműek jogán mondom, hogy vigyázni kell, mert az Alkotmánybíróság elé kerülünk, ha ezeket az ötleteket figyelembe vesszük, mert ha megkülönböztetünk, és diszkriminatív jelleggel vagy kizárunk, vagy kiemelünk egy ilyen lehetőséget, akkor nagy esély van arra, hogy a magyar alkotmánnyal ütközzünk. Hát ezt majd az igazságügy-miniszter vagy a jogászok megmondják. Tessék!

(Gyurkó János, környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter a miniszterelnök felvetésével egyetért, azzal, hogy az állampolgári jogegyenlőségnek a megőrzése mellett a saját gazdasági erő alapján szűkíteni kellene a bevonható lakossági kört. Tehát nem tisztán csak állampolgári joggal kellene ezt megcsinálni, mert akkor ez olyan lesz, mint a cseh, kuponos privatizáció, ami az égvilágon semmi hasznot még eddig nem hozott a cseh gazdaságnak.

Többen még hozzászólnak, alapvetően támogatólag, de keveslik a vállalkozás beindításához tervek szerint biztosított 80 ezer Ft-ot.)

Antall József: Köszönöm. Szabó Iván pénzügyminiszter úrnak adom meg a szót, de a végén erről dönteni kell. Tehát most már az elemzések, a vélemények elhangzottak, de meg fogom kérni a Gazdasági Kabinet állandó tagjait, hogy ehhez az előterjesztéshez egyértelműen fűzzék hozzá azon mondanivalójukat, hogy mit javasolnak, elfogadja-e, vagy vesse-e el a Kormány. Van egy másik lehetőség, hogy elfogadja a Kormány globálisan, és a konkrétumról még elhalasztja a döntést, ahogy Boross miniszter úr javasolta az elején, vagyis további konzultációra még visszaadjuk az anyagot, annak érdekében, hogy a nem gazdasági miniszterek számára is közelebb kerüljünk a megítélhetőséghez. Kérem, most akkor Szabó Iván miniszter urat, hogy már ennek szellemében szóljon hozzá, és utána visszaadom a szót Szabó Tamásnak még, és kérem, hogy ő is e szerint szóljon. Tessék!

(Szabó Iván és Szabó Tamás is egyetért az egy hét halasztással.)

Antall József: Azt hiszem, hogy akkor a zárszót elmondta Szabó Tamás miniszter úr, így akkor bezárhatjuk a vitát, ugye? Akkor úgy teszem fel a kérdést, hogyha a vita lezárult, az egy hét tanulmányozási idővel, ami azt jelenti, hogy a legszűkebb körben, tehát azok a miniszterek, akik tanulmányozni kívánják, ezt tegyék meg. Egyébként addig ez változatlanul zárt anyagnak, titkos anyagnak tekintendő. Ez vonatkozik minden szervezetre és organizációra, ahonnan nemegyszer sajnos kimennek a titkos és zárt anyagok, éppen azért, mert nem veszik eléggé ezt a tényt figyelembe. Úgy-hogy itt minden jelenlévő és minden miniszter személyes felelőssége, hogy olyan szakértő bevonásával tárgyalja meg, aki ezt biztosítja, és ez csak közvetlen kézből tartással történhet. Egy hét után kerül akkor sor a végleges döntésre, miután a két előterjesztő miniszter és ezek szerint a Gazdasági Kabinet állandó tagjai közül is többségében így foglaltak állást. Azt kérem, hogy a közbeeső időben, ha bármilyen észrevétel magára a koncepcióra vonatkozóan történik, akkor Szabó Tamás miniszter urat keressék meg, és adják át előbb, és tárgyalják meg, hogy ha valamilyen olyan észrevétel, vagy egyéb van, amit a két előterjesztő miniszter be tud venni. Tehát így teszem föl a kérdést szavazásra, hogy akkor az egy hét múlva történő tárgyalásra és visszahozatalra a két miniszter előterjesztésében, kérem ezt a javaslatot elfogadni. Ki van ellene? Nincs. Tartózkodás? Nincs. Akkor egy hét múlva tárgyalja a Kormány, remélhetőleg addigra homogenizálva és minden olyan részt megoldva, ami itt még vitát válthatna ki. Köszönöm szépen.

Különfélék között a Nemzetközi Valutaalappal (IMF) történő megállapodás hiányának következményeiről szóló tájékoztatóval kapcsolatban.

(Szabó Iván pénzügyminiszter tájékoztatást ad arról, hogy az anyag számszerűsítetten bemutatja, hogy mit jelent az, hogyha kötünk megállapodást a Valutaalappal, és mit jelent az, ha nem kötünk, és akkor mi marad el. Az igazi probléma az, hogy megállapodás esetén egy csomó strukturális átalakításra, beruházásra kapnánk hiteleket, amelyek már helyi-közzel élesítve is vannak.)

Antall József: A tájékoztatóhoz és alapelvekhez van-e hozzáfűznivaló? Azt én csak megerősíteni tudom, hogy mindenképpen az IMF-fel hároméves megállapodásra kell törekednünk. Minden olyan elképzelés, amelyik az IMF-fel való megegyezés nélkül képzelel el a további gazdasági és pénzügyi helyzetünket, az nagyon bizonytalan és irreális, és annak számtalan hátránya van, ami szinte kiszámíthatatlan helyzetet

teremt. A tájékoztatót tehát a Kormány akkor tudomásul vette. Én annyit szeretnék még hozzáfűzni, hogy ne legyenek, azt hiszem, hogy nincsenek is a kormánytagoknak olyan illúziói, hogy ezt januárban az előző pénzügyminiszter néhány nap alatt össze tudta volna hozni, hogy olyan előrehaladott állapotban voltak az IMF-tárgyalások, hogy meg lehetett volna csinálni. Nehogy valaki eme félreértést gondolja. Szó sem volt róla. Tehát az a beállítás, mintha ez akkor aktuális lett volna, csak éppen a miniszterváltás akadályozta meg, ez nem felel meg a valóságnak. Ennyit szerettem volna még hozzáfűzni, miután más irányú megjegyzések hangzottak el abban az időben a sajtóban. Tehát akkor ezt a Kormány elfogadta.

A központi költségvetés 1993. évi várható helyzetéről szóló első prognózissal kapcsolatban.

(Szabó Iván pénzügyminiszter szeretné a Kormányt is becsületesen tájékoztatni. Azt hiszi, hogy az IMF-fel, ha megállapodást akarunk kötni, további blöffölésnek nincs lehetősége, hogy mondjunk tízet, aztán 60 lesz belőle, akkor 60-at mondunk, és 200 lesz belőle. El kell dönten, hogy meddig akarunk elmenni, miközben tisztában van azzal, hogy minden társadalomnak és népnek van tűrőképessége, például Lengyelországban a magyar átlagjövedelemnek pont az 50 százalékánál tartanak, és még ott is élnek emberek. Tehát nem igaz az, hogy a véghatáron vagyunk.)

Antall József: Csak az a kérdés, hogy egy idő után, ha ez az anyag kijut, akkor tulajdonképpen ez úgy növeli a választási esélyeinket, hogy senki nem akarja majd megnyerni a választásokat. Úgyhogy ez is egy sajnálatos, közvetett módszer.

(Többen hozzászólnak, kifogásolva a saját területükre tervezett költségvetés nagyságát, valamint abban egyetértve, hogy egy prognózis soha nem lehet teljesen pontos.)

Antall József: Tessék, van még további hozzászólás? Ha nincs, akkor visszaadom a szót a pénzügyminiszter úrnak, és azt mindenképpen kérem, akkor valóban az egyik az, hogy fel kell hatalmaznunk e számok alapján a tárgyalások lefolytatására. Másrészt pedig meg kell találnunk azt a formát, hogy a hátralévő egy évben a prognózishoz igazítva mikor tudjuk azt az időpontot megjelölni, amikor intézményi szinten tudnak ezzel foglalkozni. Mert a költségvetési hiány be fog következni nyilvánvalóan minden intézménynél, minden ágazatnál, és az nem mindegy, hogy most már minél korábban kell tulajdonképpen elkezdeni azt, hogy tudjanak a minisztériumok a saját felügyeletük alatt álló intézményrendszerben vagy ágazatban gazdál-

kodni, és ne csak a bizonyos időszak végén kerüljenek ebbe a helyzetbe. Úgyhogy ezt is kérem, hogy dolgozzák ki. Ez már a második fázis, ez nem a tárgyaláshoz tartozik.

A költségvetés 1994. évi irányelveivel kapcsolatban.

(Szabó Iván pénzügyminiszter elmondja, hogy az államháztartási törvény következtében be kell menni egy költségvetési irányelvvel a parlament elé, amelyik legalább a sarokszámokat tartalmazza. A miniszterek minimálígényei alapján a jövő évi költségvetés deficitje 560 milliárd forintra rúg, ami abszurd. Az anyagban ez a sarokszám indulószámként a 250 milliárd, de hogy az 560-ból hogy lesz 250 milliárd, ezt nem tudja.)

Többen hozzászólnak, köztük Bod Péter Ákos, a Magyar Nemzeti Bank elnöke, aki kéri, hogy térjen vissza előbb a Kormány az 1993. évhez, aminek esetében a költségvetési hiány kapcsán mindent meg kell tenni azért, hogy betartsuk a Kormány szavahihetőségét, ami nagyon megrendült az elmúlt két évben, hiszen '90-nel szemben, amikor az új kormány be tudta tartani az országhatáron belül és kívül vállalt kötelezettségét, azonban '91 és '92-ben nagy méretű elcsúszás következett be.

Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere szerint a 250-ben egyetértünk, hogy Szabó Iván úr ezt megajánlja, de meg kellene mondani azt is, hogy meddig meheszen ebben le, hol kell felállnia, mert ez még a kérdés.)

Antall József: Én azt javasolnám, hogy az 1993. évi tényleges költségvetési hiány Kormány által még elfogadható mértékébe most ne menjünk bele. Én úgy gondolom, hogy nem a Kormány egyes tagjai iránti bizalmatlanságból, hanem ha egy alsó számot megadunk, akkor én nem vagyok abban biztos, hogy ez a tárgyalásnál már ne állna rendelkezésre a másik félnek. Én inkább azt javasolnám, hogy a kemény tárgyalásokat folytató pénzügyminiszterben bízunk meg első menetben, és hogyha ettől eltérés történik, egy mindnyájunk által gondolható bizonyos minimumtól, akkor a pénzügyminiszter úrral tudunk olyan telefonbeszélgetést folytatni, hogy én rendkívüli minisztertanácsot hívok össze.

(Szabó Iván nagyon ünnepélyes napnak érzi ezt a mait, merthogy lényegében és tartalmában Kádár Béla miniszter úrral a nézetazonosságot maximálisan ki tudja fejezni.)

Antall József: Ne ijedj meg! Ne ijedj meg! Ez csak a húsvét miatt van.

(Szabó Iván sarokszámként változatlanul a 250 milliárd költségvetési hiányt tartja, és kéri, hogy a tárcák jövő szerdáiig gondolják át újra az igényüket.)

Antall József: Köszönöm. Hát akkor maradunk a szerdában, hogy addig mindenki felülvizsgálja, és ezt kérem úgy venni, hogy nagyon komolyan ezt átgondolja, és ennek megfelelően farag az igényén. Vannak politikai erők, amelyek erre számítnak, hogy összesen választások lesznek, éppen azért, mert képtelenek vagyunk a költségvetést összehozni.

1993. április 15-i kormányülés

Különfélék között ismét a tömeges privatizáció magyarországi bevezetésének lehetőségével kapcsolatban.

(Szabó Tamás tárca nélküli miniszter szerint az elmúlt héten tárgyalt anyag az egy hét alatt annyira egyeztetésre került, hogy most a Kormány akár vita nélkül is elfogadhatná.

Ennek ellenére Boross Péter belügyminiszter még vitatja az anyagot, míg Surján László népjóléti miniszter viszont üdvözlí, hogy a Magyar Kormány az állampolgárok privatizációba történő minél szélesebb körének bevonását tekinti elsődleges célnak, viszont kíváncsi lenne szakmailag, hogy ez hogy történt a cseheknél.)

Antall József: Ez most túlmegy a privatizáció kérdésén, de egyetértek Surján miniszter úr felvetésével, hogy ezt jó lenne tudni. Ezért kérem a Gazdasági Kabinet elnökeként a pénzügyminiszter urat, hogy a bankelnök úrral együtt, illetve a Gazdasági Kabinettel jövő hétre adjanak nekünk egy tényleges tájékoztatót, hogy a csehek, illetve más vonatkozásban a lengyelek, most egyszerre mitől lettek előttünk járók? Na most ez azért érdekes, mert ez kezd terjedni, most olvasom a Matolcsynak valami nyilatkozatában is. Ez azért fontos, mert akkor a japánok e szerint besorolnak bennünket, ezért most már járjunk utána. Hát az egyik dolog. A másik dolog, ez a bizonyos egyszerű statisztikai számítás a privát tulajdonrész és a GDP-hez viszonyítva, ami a 33 százalékról ugye két nap alatt megugrott 45-re egy számítási eredmény következtében. De most már szeretném tudni, hogy tényleg a csehek miben vannak előttünk, amikor tudtommal nincs még adótörvényük, olyan, amelyik más lenne, és egy csomó olyan dolog van, amiben nem járnak előttünk. A lengyeleknél nem volt kollektivizálás, ez rendben van, de egyébként nem tudom, hogy mi volt, mi történt ott, ugyanis mást se hallunk, mint hogy már előttünk vannak.

(Többen hozzászólnak, köztük Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere, aki szerint egyedül a csehek adósságállománya kisebb, míg Boross Péter belügyminiszter megjegyzi, hogy ott nincs infláció, nincs munkanélküliség, nincs költségvetési hiány.)

Antall József: Kérem szépen, ez egy olyan dolog, hogy efelett lehet vitát nyitni, de ez egy visszatérő probléma. Tehát erről a Gazdasági Kabinet adjon a Kormánynak egy tájékoztatást, hogy tulajdonjogilag hol állnak bizonyos reprivatizációs problémák és nehézségek, hogy állnak az ipari termelés visszaesésében, hogy állnak az adóreformban, vagy az infláció terén. Az adósságuk ugye 7 milliárd dollár volt, amikor nekünk 22 milliárd volt az egyesítettnek. De most mennyi az egy főre számítva? Sorolni lehetne a problémákat, ezért kérem a Nemzeti Banktól, mindenkitől, akinek információja van, adjon erről tájékoztatást, hogy mindez elmondható legyen egy tévébeszélgetésben, tudniillik lassan eluralkodik az országban ez. Kérem szépen, az a kérésem, hogy ezt jövő hétre amilyen egzaktul csak lehet, és olyan mutatók szerint, ami érthető a közvéleménynek, és érthető egyéb helyen, ezt mondjuk el, mert már a nagykövetek mondják, különböző nagykövetek, hogy mindenütt a sajtóban ez már elterjedt hír. Szóval, ha ez elkezd terjedni, akkor ebben nincs megállás. A japánoknál mindig volt egy ilyen társaság az alásorolásunkban, akik ezt a hírt örömmel vennék, akiknél egyszer emiatt már tiltakoznunk is kellett.

(Szabó Iván megjegyzi, hogy Magyarország hét-tíz évvel van Csehország mögött. Itt van a japán hírszerzői jelentés. Azért ez már egy kicsit goromba.)

Antall József: Csak hunyorgott a hírszerző, nem volt japán. Na most, kérem szépen, akkor tovább ehhez még. Ehhez még, hiszen még nem zártuk le a témát.

(Bod Péter Ákos, a Magyar Nemzeti Bank elnöke javasolja, hogy nyilvánosság előtt a kormányzat két szót ne használjon, amit eddig rendszeresen használt, a tömeget és a gyorsítást, és a propaganda ne a tömegesre irányuljon, hanem a kisbefektetőkre. Továbbá megjegyzi, hogy úgy érzi, hogy a pártokban egyfelől van egy félelem, hogy ne csináljon valaki ügyetlenséget, másfelől minden politikai erő mögött érzi azt a törekvést, hogy a választáshoz közeledve valamit adjon. Ő egyértelműen támogatja a program elfogadását.)

Antall József: Hát javaslom, hogy ezt rögzítsük, ha evvel kapcsolatban egyetértés van, és az előterjesztő miniszterek is bólogatnak, akkor már a címben ez így jelenjék meg, és végig ez a módosítás hajtódjék végre. Tehát akkor mi a végleges megfogalmazás? Cím. Tessék? Előterjesztő minisztereket kérem, hogy a hallottak alapján mit mondanak.

(Szabó Iván: Kisbefektetői privatizációs program.)

Antall József: Tehát akkor ezt elfogadta a Kormány. Ha lenne idő, akkor megkérdezném Surján miniszter urat, hogy mert miután Kormány lévén, ugye az egyetlen vezető testülete az országnak, nem lévén egyéb pártbizottság, a Kormánynak azért tudni kell, hogy a Kereszténydemokrata Néppárt által hangoztatott privatizációs különbség most hogy illeszkedik ehhez, szóval a Kormány tevékenységében ez hogy jelentkezik? Bár ez a kérdés bármelyik pártra vonatkozik. A Monopolyt jól ismerem, mert hallgatom őket eleget, de a ti monopolytokkal mi van? A televízióban hallottam őket. Most, hogy ki tartozik ebbe bele, vagy mennyire kell erre odafigyelnünk, hogy kikapcsoljam-e a televíziót, vagy ez valami fontos?

(Surján László népjóléti miniszter, a KDNP elnöke elismeri a csoport létezését, de most a konkrétumokról nem szeretne nyilatkozni.)

Antall József: Igen, na most éppen ezért kérdelem, hogy akkor jó lenne, ha a Kormány tudná ezt, és ennek ismeretében a három koalíciós párt alkotna valamit, vagy létrehozna egy ilyen kisebb, háromtagú bizottságot, mert ez így nem jó, hogy egy párt külön mondja. Én tulajdonképpen azért is kérdeztem ezt, hogy itt legyen azért ennek egy mechanizmusa, ahogy akár az MDF-ben. Mi persze nem vagyunk és egyikünk sem mindenható, de a három koalíciós párt ezeket a dolgokat tudja azért kezelni. Mert lehetetlen dolog, hogy időnként ilyen kormányzati identitászavar abban jelentkezék, hogy valamelyik párt elkezd belső ellenzékként viselkedni, vagy elkezd valamilyen önálló ötlettel előállni, és akkor a végén kiderül, hogy nincs mögötte tulajdonképpen más, mint egy előzetes rossz tájékozódás. De ezzel sokat ártunk magunknak. Bármelyik pártnak, akár a KDNP-s képviselőknek is rá kell jönni, vagy az MDF-ben lévőknek, hogy a választásokat nem attól fogja valamelyik képviselő megnyerni vagy sikert elérni, ha a Kormányt szidja. Soha nem arra a kormányra szavaznak, vagy soha nem arra a pártra, amelyik a saját kormányát szidja, mert alternatívát, azt sohase önmagukban keresik a pártok. Aki saját magukat szidja, az elősegíti egy másik pártkoalíció létrejöttét, vagy egy másik pártot. Itt csak egy hullámon tud bemenni ez a nemzeti centrum. Tehát, ha valaki egyénieskedéssel, vagy ilyen egyéni fellépésekkel akarja magát népszerűsíteni, mint a Hasznos, vagy nálunk a Monopoly, meg nem tudom, a Kisgazdapártban számos ilyen van. Tehát ezek mind csak oda vezetnek, hogy önmagunkat örölkük fel, és ebből semmi nem jön ki. Hát ezért fontos lenne, hogy mi, akik itt a kormányban ülünk együtt, és tudjuk, hogy miről van szó, hogy a kifelé szóló részét is próbáljuk ennek egyeztetni, és kezelni ezeket az embereket. Akkor Szabó Tamásnak több hozzáfűznivalója nincs. Akkor megkérdezem, hogy a Kormány elfogadja? Ellenvélemény nincs? Tartózkodás? Egy tartózkodás, Kádár Béla, aki ezt nem köteles indokolni.

1993. április 22-i kormányülés

A Nemzetközi Valutaalappal (IMF) esedékes tárgyalások folytatásával kapcsolatban.

(Szabó Iván pénzügyminiszter ismerteti, hogy a múlt héten a Kormány döntött abban, hogy az 1993. évi deficit felső határa 230-250 közötti lehet, ezért az anyag 240 milliárdot tartalmaz, valamint egy csomó olyan tételt, hogy '94, '95, '96-ra vonatkozólag milyen deficitcsökkentési, illetőleg bevétel-többleti dolgokban tudunk gondolkodni. A tárgyaláson 274-ről fogunk indítani, és az alsó határ 245.

Többen hozzászólnak, köztük Bod Péter Ákos, a Magyar Nemzeti Bank elnöke is, aki a bemutatott számokat reálisnak tartja, és szerinte sikeres tárgyalással és némi szerencsével, egy fokkal jobbat is el lehet érni, de ezek már csak tized százalékok.)

Antall József: Köszönöm. A következőt szeretném akkor még hozzáfűzni. Tehát alapelvben megadtuk a számkeretet, amin belül a pénzügyminiszter vezette delegáció tárgyal. Egy. Kettő, vannak ennek az anyagnak olyan részei, amelyek tartalmilag is már meghatározóak, és vannak olyanok, amelyek sarokszámokon belül utána módosíthatók, esetleg azokon a kereteken belül. Ez lesz majd a következő belvita és vihar a kormányüléseken. Harmadik, hogy nekünk arra lehet bizonyos mértékig építeni, hogy az oroszoknak és FÁK térségének nyújtott gyorssegély – erre vonatkozik a holnapi lapban megjelenő nyilatkozat, amit ki is osztottam –, ezt a külpolitikai vonalat visszük tovább, hogy nem lehet a térséget áldozatul hagyni, és csak a FÁK térségébe juttatni, tudva azt, hogy az fontosabb stratégiaiilag stb. Nem részletezem. De ez egy olyan, hogy ezt azért az érvrendszerben a miniszter úr nyilván felhasználja. Mi is felhasználtuk, és akikkel én is beszéltem, azok is ezt azért fontos szempontnak tartják. A további tárgyalásokon mindenképp arra kell törekedni, hogy elérjünk egy megállapodást. Ha kétségbeejtően nem sikerül, akkor merülhet csak fel egy halasztás és egy újabb tárgyalási forduló, esetleg meghívással más szinten, még megpróbálva ugyanezt a kérdést letárgyalni. Én azt hiszem, hogy ennél többet e pillanatban nem tudunk adni, mint hogy erre megadjuk a felhatalmazást, és számolnunk kell azzal, hogy a képviselőket, kormánypárti képviselőket meg kell tudnunk győzni, meg kell értetni velük az egészet. Az ellenzék részéről pedig arra számíthatunk, hogy ki fog-nak menni a folyosóra, hogy a határozatképességünket biztosítsák, mert ők is tudják, hogy ezt a leendő költségvetést nekik is érdekük elfogadni. Ezt nyilván csak így lehet elképzelni, miután már a múltkor is mondtam, az egyetlen eshetőség az, hogy úgy megijednek, hogy nem is akarnak a választásokon nyerni. Úgyhogy ez a pillanatnyi helyzet. Akkor kérem, a Kormány zárszavához még mi van? Más nincs. Akkor a pénzügyminiszter úr megkapta a jóváhagyást, felhatalmazást. Nincs ellenvélemény.

1993. április 29-i kormányülés

Napirenden kívül a Malév-ügyről szóló tájékoztatóval kapcsolatban.

(Becker Pál pénzügyi politikai államtitkár ad tájékoztatást arról, hogy a Malév Rt. vásárolt két darab Boeingt.²⁶⁵ Erre a Barclays Banktól²⁶⁶ kapna hitelt, amit a U.S. EXIM Bank²⁶⁷ garantsálna. A U.S. EXIM Bank két feltételhez kötötte a garanciát, Magyarország fogadja el a genfi konvenciót²⁶⁸, illetve, hogy a zálogjogot ki lehessen terjeszteni a repülőgépre. Az EXIM Bank a hitelt csak és kizárólag abban az esetben folyósítja, illetve garantsálja, hogyha ezt a magyar parlament el is fogadta. Ezért erre az átmeneti időszakra, amikor is az EXIM Bank már garantsálja a hitelt, kellett egy áthidaló kölcsönt szerezni valahonnan,

²⁶⁵ The Boeing Company elődjét William E. Boeing és George Conrad Westervelt 1916-ban B&W néven Seattle-ben alapította meg. A következő évben a nevét Boeing Airplane Companyra változtatta. 1931-ben egyesült a United Airlines légitársasággal. 1960-ban megvásárolta az akkori legnagyobb független helikoptergyártó vállalatot, a Vertol Aircraftot. Napjainkban a vállalat négy fő részlege a Boeing Commercial Airplanes (BCA), a Boeing Defense, Space & Security (BDS), a Boeing Global Services és a Boeing Capital. A Boeing Commercial Airplanes (BCA) kereskedelmi repülőgépeket gyárt, köztük a 737-es, 747-es, 767-es, 777-es és 787-es típusokat, valamint a legtöbb teherszállító és üzleti repülőgép változatát. A részleg közel 35 000 embert foglalkoztat, akik közül sokan a vállalat Everett és Renton (Seattle-en kívül) és Dél-Karolina állambeli gyártóüzemeiben dolgoznak. A Boeing Defense, Space & Security (BDS) katonai repülőgépeket, műholdakat, űrhajókat és hordozórakétákat épít.

²⁶⁶ A brit Barclays Bank eredete a londoni Cityben 1690-ben alapított ötvös banki üzletre vezethető vissza. James Barclay 1736-ban lett partner az üzletben. 1896-ban tizenkét bank angol részvénytársasággal egyesült Barclays and Co néven. A következő évtizedekben a Barclays országos bankká terjeszkedett. A 20. században számos vállalati bankot vásárolt fel. 1967-ben elsőként vezette be a világon a pénzkidó automatákat. Napjainkban a világ egyik legerősebb transznacionális vállalata. A Barclays 40 országban működik, több mint 80 000 embert foglalkoztat, a mérlegfőösszeg alapján az ötödik legnagyobb bank Európában.

²⁶⁷ A The Export–Import Bank of the United States (EXIM) az Amerikai Egyesült Államok szövetségi kormányának hivatalos exporthitel-ügynöksége (ECA). 1934-ben alakult meg. A bank fő feladata, hogy munkahelyeket teremtsen és tartson fenn az Amerikai Egyesült Államokban azáltal, hogy finanszírozza az Egyesült Államok exportjának nemzetközi vevőknek történő értékesítését. Az EXIM az Egyesült Államok exportőreit és ügyfeleit, vásárlói finanszírozással, az exporthitel-biztosítással és a forgótőkéhez való hozzáféréssel látja el.

²⁶⁸ A menekültek helyzetére vonatkozó egyezmény, 1951-es menekültügyi egyezmény, 1951. évi genfi konvenció (nem tévesztendő össze az 1949-es genfi egyezményekkel) határozza meg azokat a szempontokat, amelyek alapján valaki menekültnek minősül, felsorolja, hogy az egyezményt aláíró államokban milyen jogi védelem, támogatás és szociális jogok illetik meg a menekülteket. A dokumentum egyértelműen kijelenti, hogy a menekültek nem küldhetők vissza olyan országba, ahol üldöztetésnek lehetnek kitéve. A konvenció meghatározza a menekültek kötelezettségeit a befogadó állammal szemben, és leszögezi, hogy kik nem kaphatnak menekültstátust. Az egyezmény a Magyar Népköztársaság tekintetében az 1989. évi június hó 12. napján, a jegyzőkönyv az 1989. évi március hó 14. napján lépett hatályba.

mert ha holnapig a Malév nem fizet, akkor 10 millió dolláros bánatpénzt kell fizetnie, ami a Malév csődbemenetelét jelenti, adott esetben, tehát szélsőséges esetben japán bankok kezébe kerülne a nemzeti légitársaság.

Ebben a helyzetben segített az ÁV Rt., amiről Teleki Pál az ÁV Rt. elnöke ad tájékoztatást. Többen még hozzászólnak, nehezményezve azt, hogy ilyen kényszerhelyzetbe hozták a Kormányt, aminek mindenképp meg kell a személyi következményének is lennie.)

Antall József: Kérem szépen, én a vizsgálat végeredménye nélkül most meg tudnám mondani, hogy mi történt, és bár ennek bizonyos személyi konzekvenciái már levonásra is kerültek, ha úgy tetszik, ennek ellenére is szeretném még elmondani a következőt. Az ügy vizsgálatát le kell folytatni, és célszerű, mondjuk, felderíteni, hogy ez hogyan és miért alakult így ki, de egy biztos, ez egy abszurd helyzet. Ebben a kialakult, abszurd helyzetben kell menteni a menthetőt, és lassan ebben lesz a legnagyobb gyakorlatunk. Úgyhogy most is erről van szó, hogy menteni a menthetőt, és ebben a helyzetben kell meghozni a döntést. Ez valóban a Malév vállalat és a Közlekedési Minisztérium akkori döntéshozatala keretébe tartozik. Mivel itt politikai jellegű döntésekről van szó, ezeknek a vizsgálata és eredménye politikai értelemben megtörtént mind a Malév, mind a közlekedési tárca vonatkozásában. A Boeingnek most ez az akkori vásárlási ügy sajnálatos módon nem hozható helyre, és ehhez hozzátartozik az, hogy az Alitalia volt az egyetlen, amelyik ezt átvette tulajdonképpen, és ezért volt fontos, hogy olyan repülőtársaság részesüljön győztesként a privatizációban, amelyik ezt a koncepciót felvállalja, hiszen ez egy koncepció volt, a távolsági repülésekről van szó, arról, minél nagyobb távolságot tudjanak repülni a Malév-gépek. Távolsági repülésről lévén szó, egy koncepció volt, amire egyedül az Alitaliával való megállapodás adhatott valamilyen megoldást. Körülbelül, azt hiszem, hogy ez a szakmai és politikai helyzet ebben a kérdésben. Tehát most nekünk ezt így kell megoldani, hogy a Boeingsgel nem tudunk változtatni ezen a távolsági repülési ügyön, és az Alitaliával kell megegyezni, és ehhez kell a megfelelő konstrukció. Hát akkor kérem, hogy a pénzügy, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma és Teleki Pál elnök úr akkor ezt hozzák be kormányülésre, és kérem, hogy az ügyben szakmai szempontból érdekelt közlekedési miniszter és tárca nélküli miniszter is kísérje figyelemmel, és pontos tájékoztatás legyen. Akkor köszönöm szépen, és akkor a Kormány ebben a formában hagyja jóvá. A Kormány tehát ebben a formában az előterjesztést akkor jóváhagyta, de csak tájékoztatásként természetesen. Tehát tudomásul vette. Kérem szépen, ez egyike azoknak az ügyeknek, amelyek azt jelzik, hogy milyen körültekintéssel kell kinevezni valakit például a Malév vezérigazgatójává.

1993. május 13-i kormányülés

Napirenden kívül a privatizáció vonatkozásában a meghirdetett árral, valamint az Állami Vagyongyűnkörséggel és az Állami Privatizációs és Vagyongkezelő Részvénytársasággal kapcsolatban.

Antall József: A másik problémát pedig változatlanul a hitelfelvételi lehetőségek jelentik, amiről már többször esett szó. Tulajdonképpen én is abban látom a problémát, hiszen azon nem tudunk változtatni, hogy teoretikusan valaminek mi az ára, mert ez is egy piac, a privatizáció is tulajdonképpen egy piaci művelet, ezért hiába mondjuk teoretikusan, hogy annak mi az értéke. Lehet, hogy az értéke az, de az ára más, és ezért annyiért nem lehet eladni. A németek például a működtetés érdekében van, amit ingyen adnak át, ha valaki vállalja a működtetését, és ebből áll a privatizáció, különösen olyan területeken, amelyek kilátástalanok, vagy munkahelyteremtési szempontból adják át ingyen. Ami pedig az ÁVÜ-t illeti, nem azért, hogy az ÁVÜ keletkezéséről kellene különösebben szólni, hiszen az ÁVÜ-t a parlament, még az előző parlament hozta létre, és egy olyan szervezetként működött, ami csak a parlament alá tartozott. Lehet, hogy jobb lett volna, hogy nem vállaljuk át a működésének a felelősségét, és hagyjuk, hogy változatlanul a parlament működtesse. De úgy gondolom, hogy végül akkor is a Kormányra háramlana a felelősség, és egyszerűen úgy nem is működött volna, hiszen a parlament képtelen operatív feladatot ellátni. Mindenesetre a Kormány nagy nehezen csak annyit ért el, hogy a parlament alá rendelt régi ÁVÜ-t – amelyik azután igazán melegágya lett volna a korrupciónak, ha még kormányellenőrzés sincs – sikerült a Kormány alá rendelni. Mi ennyit tettünk, nem pedig felállítottuk. Az ÁV Rt.-t már mi állítottuk fel, és ott törvény ütközik törvény-nyel. Tehát én nem tudok állást foglalni most ebben a kérdésben, de arra hívom csak fel a figyelmet, hogy van a költségvetési törvény, és van az ÁV Rt.-t létrehozó törvény. E két törvénynek minden évben egymással összhangban kell lenni.

1993. május 20-i kormányülés

A sertéspestisről szóló tájékoztatással, különösen ennek kommunikációjával kapcsolatban.

(Szabó János földművelésügyi miniszter napirenden kívül tájékoztatást ad a sertéspestisről.)

Antall József: A Kormány tájékoztatása mellett a legfontosabb, hogy milyen formában történik ennek a nyilvánosságra hozatala. Továbbá a kéréssem az, hogy a földrajzi térséget pontosan meg kell határozni, mégpedig nagyon fontos, hogy a valóságnak, vagyis csak a valóságnak megfelelőt lehet nyilvánosságra hozni, ugyanis ez a hite-lünk kérdése. Tehát elvileg az a kérdésem, hogy az eddig kapott információk szerint az állatorvosi szolgálat megerősíti-e azt, hogy csak az ország keleti megyéiben fordul elő, vagy határ menti megyéiben? Ez egy előzetes információ, amit csak akkor lehet közölni, ha ez megfelel a valóságnak. Továbbá szórványos esetek, vagy nem szórvá-nyos, erre is utalni kell a tájékoztatóban, amit a megfogalmazás után itt jóváhagyunk. Tehát addig ez szigorúan bizalmas. Ez a nemzetközi gazdasági kapcsolatok vonatko-zásában, az Európai Közösség részére az egésznek mindenképpen olyan exponálása szükséges, hogy a magyar állategészségügyi kormányzat milyen komoly szigorral jár el, és azonnal bejelenti ezt, és azonnal megteszi a szükséges intézkedéseket.

(Szabó János ígéretet tesz arra, hogy délutánra elkészül az írásos tájékoztató közlemény tervezete, de addig is elmondja, hogy ez nem szórványos, sajnos több megyére, sok köz-ségre, sok gazdaságra kiterjedő, valamint Komárom megyében is van, nem csak a keleti határszélen.)

(A Kormány pár óra múlva visszatér a témára, amikor is Nagy János főállatorvos meg-próbál érvelni a járvány elhallgatása, illetőleg a bejelentése mellett is. A miniszterelnök azonban közbevág.)

Antall József: Elnézést kérek, hogy közbevágok! A Kormány a bejelentés mellett van, tehát nem is kell érvelni amellett, hogy elhallgassuk, mert egyértelmű, hogy a bejelentés lesz.

(Nagy János főállatorvos szerint ebben az esetben várható, hogy az EK-központ Magyar-országot a sertés-, élőállat- és termékforgalmazásból kizárja. Reményünk arra van, hogy regionalizálja a kizárást csak az érintett megyére.)

Kérdésként merül fel, hogy mitől számítódik a járványos megbetegedés? Nagy János válaszként elmondja, hogy ha adott helyen, adott körülmények között nagyobb számú állat egyed megbetegedése történik.)

Antall József: Ez körülbelül egy nemzetközi forma is egyben. Nemzetközileg is így tartják számon. Tehát szeretnénk a hitelképességünket megtartani. Most ezt morális szempontból mondom, és üzletileg is, ugyanis a hitelképességünket fenn kell tartani, nem kockáztathatjuk ezt. Mi nem tehetjük azt meg, hogy ezt ne jelentenénk be, és ne teremtenénk lehetőséget arra, úgy ahogy, amit a főállatorvos úr előadott. Ezzel, azt hiszem, a Kormány egyetért. Itt most tulajdonképpen két dologra szeretnénk utalni. Az első, hogy ennek a bejelentése hogyan történik. Egyszer meg kell tenni hivatalosan a bejelentést a párizsi és brüsszeli központnak. Célszerű lenne az Európai Közösség nagykövetét, Beck urat külön is értesíteni, miután ő nagyon kiállt mellettünk az előző száj- és körömfájási ügyekkel kapcsolatban. Tehát vagy a miniszter úr vagy az államtitkár úr és főállatorvos úr a megadott koncepció szerint tájékoztassa őt. Tehát lenne a két bejelentés. Ezenkívül egy sajtóértekezlet keretében több más témával együtt előterjesztenénk ezt is. A Kormány álláspontja az, hogy meg kell tartanunk a szavahihetőségünket. Be kell jelenteni, hogy civilizált államhoz illően fogadjanak bennünket, hiszen az állatorvosi szolgálat rendkívül szigorú. Ezenkívül is a magyar állatorvosi szolgálat hagyományaira és súlyára hivatkoztunk Brüsszelben is az előző időkben, arra vonatkozóan, hogy a magyar állatorvosi szolgálat nem engedné meg magának, hogy ezt ne jelentse be. Tehát ez etikai kérdés is. Végül pedig nemzetgazdasági érdekünk, hogy a korrekt lehetőségek határain belül ne adjunk tápot megtorló, vagy egyéb nem indokolt intézkedéseknek. Tehát az egésznek a nyilvánosságra hozatalát e szempontok szerint kellene megcsinálni. Na most itt a kérdés az, ha egy olyan formát választunk, hogy néhány határ menti megyében több gócot állapítotunk meg, és ezeket a területeket karantén alá helyezzük, és ilyen intézkedéseket teszünk. Tehát egy nagyon határozott intézkedési tervet kell bemutatni, és akkor lehetséges, hogy mind hosszú távon, mind ebben a konkrét esetben időt nyerünk. A másik kérdésem tulajdonképpen az ügynök a nyilvánosságra hozatala és eladása, már propagandisztikusan. Kérdésem az, hogy ténylegesen az állatorvosi szolgálat mit tud tenni, hogy ez a járvány megálljon, mit tud tenni, gyógyítási, irtási stb. értelemben. És ezenkívül is preventíve, a jövőre vonatkozóan milyen intézkedéseket tudunk tenni, hogy ne kerüljünk ilyen helyzetbe, mert ez nagyon súlyos lenne, hogy ha ez többször előfordulna, hogy Magyarország ebbe a szituációba kerül.

(Nagy János szerint a járvány eredete a határon túlról származik. Miután Ukrajnában, Romániában és Szerbiában a betegség elterjedt, egyik-másik országban semmit sem tesz-

nek a betegség korlátozása érdekében, még nem is immunizálnak. A további behurcolás megakadályozása érdekében a vám- és a határőrizeti szervek által még sokkal szigorúbb rendszert kell foganatosítani, továbbá a betegséggel szemben immunizálni lehet az egészséges állatokat. Sajnos ezt a módszert ez idő szerint az EK-országok követelményeihez igazodva nem alkalmazzuk, mert ők sem csinálják, legalábbis nem deklarálják ennek a végzését. Véleménye szerint fontos lenne Brüsszelben elérni – miután Magyarország frontország a fertőző betegség elleni védekezés tekintetében –, hogy tegyék lehetővé a kombinált védekezési módszert, tehát az igazgatási rendszabályoknak az immunizálási módszerrel történő összekapcsolását a betegség elleni védekezés érdekében.

Az írásos anyagot – annak bizalmas tartalmára tekintettel – a vita végén össze is szedik.)

Antall József: Akkor az egyik, hogy összeszedték. Úgyhogy kérem akkor ellenőrizni főállatorvos úrnak, hogy mind a 20 példány megvan-e. Miután valóban ilyen formában kapott a Kormány egy tájékoztatót, ennek részletei nyilván ilyen mértékben semmiképpen nem lenne az ország érdeke, hogy ez nyilvánosságra kerülhessen. Tehát ebben a legszigorúbb titoktartás kötelez mindenkit. A másik, hogy akkor az eredeti megállapodás szerint kérjük ezt a tájékoztatót kifelé megadni. Ennek esetleges megfogalmazását javaslom, hogy beszéljék meg, és akkor a bejelentéseket mind Párizsban, mind Brüsszelben meg kell tenni.

(Kérdésre válaszolva Nagy János még elmondja, hogy a határokon az állategészségügyi szolgálat 24 órás ottléte már megoldott, erre intézkedés történt.

Továbbá Boross Péter belügyminiszter is bejelenti, hogy a piacokkal és egyebekkel kapcsolatban szintén kiment az önkormányzatok részére az ilyenkor szokásos jelzés.)

Antall József: Én mindenképpen azt tartanám szükségesnek, hogy a Földművelésügyi Minisztérium, e vonatkozásban a Kereskedelmi Minisztérium, a piacfelügyelet, a belügy stb., tehát mindazok a tárcák, továbbá a vám szempontjából a Pénzügyminisztérium, tehát ebben az intézkedési tervben egy olyan tárcaközi együttes jöjjön össze, amelyiket be is tudunk mutatni. Tehát egyrészt bemutatható a világ számára ez a szakmai együttes, másrészt pedig ténylegesen meg tudjuk fogni a járváynak a bejövetelet. Nyilván saját érdekünk, hogy csökkentsük a járvány lehetőségét. A másik dolog, hogy a brüsszeli tárgyalásokra vonatkozóan azt mindenképpen érzékeltetni kellene, hogy a vasfüggöny eltörlésével nem zárhatók ki ezek az országok, tehát Magyarország, Csehország vagy Lengyelország akár. Tehát ez a bizonyos „cordon sanitaire”,²⁶⁹

²⁶⁹ A cordon sanitaire-t (szó szerinti jelentése: egészségügyi határzár) eredetileg az első világháborút lezáró, elsősorban francia nagyhatalmi és biztonságpolitikai érdekek mentén a békeszerződések

ami érvényesült mindig ezeken a területeken. Az ő érdekük is az, hogy Magyarországnak mint frontországnak, meglegyen a lehetősége erre a védekezésre, mert ha tőlünk nyugatra megy, nem lévén vasfüggöny, akkor ők lesznek frontország. Tehát ebből a szempontból meg kell húzni a határt, ahol az állategészségügyi rendszer nem ilyen fejlett. Ott kell meghúzni a határvonalat, mert ott nem fogjuk tudni megakadályozni, hogy például Ukrajnában ne legyen, vagy Romániában ne legyen, és azok szomszédaiban. Tehát ezt kellene elfogadtatni, hogy egyelőre itt megy ez a határ, és azokkal az országokkal kellene egy folyamatos együttműködést biztosítani, ami lehet a három társult ország is.

1993. június 10-i kormányülés

Az általános forgalmi adóról szóló törvény módosításával, valamint az általános forgalmi adókulcs emelésével összefüggő lakossági kompenzálással kapcsolatban.

(Szabó Iván pénzügyminiszter ismerteti az előterjesztést, amely három változatot is tartalmaz a kompenzációra és a bevezetés dátumára vonatkozólag. Amennyiben sikerül már hétfőig benyújtani a parlamentnek, és az elfogadás zavartalanul megtörténik, akkor már augusztus 1-jétől bevezethető az áfa.

Többen hozzászólnak, kezdeményezve a kompenzálás személyi körének kibővítését bizonyos intézményekre is.

Boross Péter belügyminiszter kéri, hogyha valami a honvédség kapcsán készül, az terjedjen ki minden fegyvert hordozó alakulatra, így a határőrségre is.)

Antall József: Egy elvi dolgot szeretnék itt, mert ez minden harmadik kormányülésen felmerül. A Kormány ma azt mondja ki, hogy bármilyen, a honvédség személyi állományát érintő döntést vagy hasonló kedvezményt automatikusan kell követnie a határőrségnek is, amelyik behívott állományon, sorállományon alapszik, mert függetlenül attól, hogy nem a honvédség része, a megkülönböztetés tarthatatlan állapot. A rendőrnél lehet azt mondani, hogy más kategória, ott majd a belügyminiszter kiharcolja ugyanezt, de a határőrségnél, ahol valaki a hadkötelezettség alapján vonul be, és a kerete is tulajdonképpen azonos a honvédséggel. Tehát a határőrség nem kerülhet személyi vonatkozásban sem ellátmányban, sem normában soha hátrányosabb helyzetbe, mint a honvédség, mert békeidőben egyedül a határőrség van tulaj-

által létrejött új államok képezték azzal a céllal, hogy a Német Birodalmat és a Szovjetuniót elszigeteljék. Ebben az esetben viszont az eredeti jelentésére utalnak a szövegben.

donképpen harcszerű helyzetben, ellentétben a honvédséggel. Tehát ezért ez annál inkább igazságtalan lenne. Ebből következik, hogy bármi olyan intézkedés, amit itt hozunk, az egy kormány-állásfoglalásként vonuljon be, hogy a határőrségre vonatkozóan is annak automatikusan érvényesülni kell. A honvédség tehát nem hozhat olyan döntést, ami a határőrségre automatikusan ne lenne érvényes. Szeretnék még egy dolgot megemlíteni, csak egy gondolat. Felvetődik az a kérdés, hogy a honvédséget egy ilyen áfa-áremelkedés stb. hogyan sújtja mint tömegfogyasztót. Ez valóban így van, hogy a honvédség tömegfogyasztó. Azért tiltakoztak egyes városok is, amikor elment onnan egy alakulat, mert nemcsak munkaalkalmat adott, hanem fogyasztási lehetőséget is, ugyanis a hadsereg az mindig is gazdálkodott. Ugyanígy bármelyik fegyveres erő. Miért nem vesszük ezt figyelembe rugalmasan? Már a Földművelésügyi Minisztériumnak és a honvédelmi tárcának érintkezésbe kellett volna lépnie azonnal egymással, amikor három megyében a közös piac eltiltotta az onnan származó húsbevitelt. Vajh, már érintkezésben vannak-e, hogy a honvédség olcsóbban fogja-e már beszerezni az elkövetkező időben e három területről származó húst például. Ez a gazdálkodás. Az amerikai hadsereg így gazdálkodik, és abban a pillanatban, ha valahova telepít, akkor a beszerzési forrását is megváltoztatja. Ha Magyarországon előáll egy olyan helyzet, hogy egy régiót lezárnak, és onnan nem lehet külföldre vinni, akkor a hadsereg jelentkezik felvásárlóként. Szóval, hihetetlen mértékben nem gazdálkodunk. Miért nem lehet ezt kitalálni? A katona kap egy előre csomagolt ilyen-olyan csomagot, de annak tartalma bárhol is beszerezhető. A tömegbeszerzésnél akár a rendőrség, akár a hadsereg vonatkozásában nekünk ezeket figyelembe kell venni. Ez az állami beavatkozás, azon túl, hogy állami irányítást adunk, de ilyen központi intézkedésnél azonnal rugalmasan kellene cselekednünk. Kérdem, melyik tábornoknak jutott ez eszébe? Legalább egy korrupt tábornoknak régen eszébe jutott, ha hadtápnál szolgált, hogy most haszonnal változtat a beszerzésnél.

(Joó Rudolf honvédelmi közigazgatási államtitkár igazat ad a miniszterelnöknek, és megígéri, hogy a hadtáposoknál erre rákérdez.)

Antall József: De van, hogy az ár lemegy. Most én nem a pénzügyet védem a honvédséggel szemben, de lemegy a sertéshús azért, mert nem tudjuk kivinni. Akkor jött a Honvédelmi Minisztérium, hogy lement a sertéshús ára, és most többet tudunk olcsóbban venni? Nem jött. Tehát kérem szépen, ez a nagy probléma, hogy igazából nem gazdálkodnak ezek a szervezetek.

(Joó Rudolf elfogadja a kritikát, de egyben vitatja a honvédség bármiféle előnyét a rendőrséggel vagy a határőrséggel szemben.)

Antall József: Az elvi állásfoglalás csak arra vonatkozott, hogy a határőrség ne lehessen kevesebb. Tessék, földművelésügyi miniszter úr, mert megtámadtatott és utána a népjóléti miniszter úr.

(Szabó János földművelésügyi miniszter elmondja, hogy 750 millió forintnak megfelelő összegű sertéshús van felvásárolva raktáron, és most tervezik intervenciósz beavatkozás-ként mintegy 2,5 milliárdnak megfelelő összegért még felvásárolni. Megvédi a hadtápot is azáltal, hogy szerinte ők komputeren nézik, hogy naponta hogyan alakulnak az árak, és aszerint vásárolnak.)

Antall József: Megegyezik a két tárca, a két miniszter megegyezik egy komputer fölött, mert össznemzeti érdek van. Az abszurdum lenne, hogy ott gyúlik valami, és miután nem tudjuk kivinni, közben olyan területről vásároljanak a „komputerzongorázók”, amit viszont ki lehet vinni az országból. Hát ilyen abszurd helyzetek nincsenek. Szóval Lenin elméletét az állam megszűnéséről²⁷⁰ nem nekünk kell követni. A pénzügyminiszter urat én arra kérem, hogy a Gazdasági Kabinetnek egy szakértői csoportja legalább elvileg vizsgálja meg azt a kérdést, amit az előbb elmondtam, hogy a magyar gazdaság reagál-e, és a nagy tömegfogyasztó állami szervezetek és intézmények, például a hadsereg, rendőrség, vasút reagálnak-e bizonyos helyzetekre. Ne higgyük azt, hogy amikor a Közös Piac állatorvosai kitalálnak valamit, és utána hoznak egy döntést, hogy az nem ilyenén alapszik. Ez igenis azon alapszik, hogy minden ország és minden állam egy adott szituációban megvizsgálja a helyzetét, és ha két hónapot nyer Olaszország, vagy másik ország, akkor is így reagál erre. Nálunk nem érdekelt semmi. A kórház nem érdekelt feltétlenül általában, hogy hogyan fogyaszt, nem foglalkozunk azzal. Tehát össznemzetgazdasági szempontból kell ezt a hadseregnél, a rendőrségnél stb. megvizsgálni. Abban a pillanatban, ha ezzel tisztában vagyunk, akkor igenis át lehet terelni a beszerzést egy ilyen regionális

²⁷⁰ Vlagyimir Iljics Uljanov *Az állam és forradalom. A marxizmus tanítása az államról és a proletariátus feladatai a forradalomban* című munkájában kifejtette, hogy az államhatalom megszerzésének célja a termelési eszközök birtokbavétele és az addigi uralkodó osztály szükséges elnyomása. Ebben a fázisban a még létező államnak a demokrácia legtokéletesebb formáját kell képviselnie. Mivel ezután az állam már nem szolgál a kizsákmányolás eszközeként, azt így fokozatosan megszabadítják rendeltetésétől, és elhalásra van ítélve. Az állam megszűnésével a demokrácia mint államforma is eltűnik, s az állam elsorvadása után kialakul a szabad termelők kényszermentes társulása, a kommunizmus.

érintettségű területre. Ausztriában, ami egy félig-meddig korporációs rendszerre vált a szakszervezetek, munkaadók stb. miatt, és ott egy erős érdekvédelmi, kamarai és egyéb rendszer van, ez úgy működik, hogy abban a pillanatban, amikor egy gazdasági ágazatban egy ilyen válságjelenséget felismernek, vagy a többlet olyan mértékben halmozódik fel, akkor kitalálják azt az állami intézkedést, ami által ezt vagy belül, vagy kívül át tudják passzolni. Hát ezt a lehetőséget nekünk, miután nincs még egy ilyen rendszerünk, a kormánynak kell vállalnia, és erre így kell reagálnunk.

(Szabó Iván elmondja, hogy tervezik a központi beszerzések koordinációját.)

Antall József: Ráadásul a gyors reakció a lényeg. Az összes többi mire megtervezük, addigra vége a választási ciklusnak. De itt egy gyors reakcióról van szó, adott esetben például a hadsereg beszerzése. Jön egy ilyen intézkedés, hogy 3 megye lezárva. Földművelésügyi Minisztérium költi rá a pénzt, felvásárolja, akkor abban a pillanatban a két tárcának érintkezésbe kell lépnie, és akkor már onnan menjen a beszerzés, mondhat a tábornok, amit akar.

Különfélék között az 1994. évi költségvetési javaslat állásfoglalást igénylő kérdéseivel kapcsolatban.

(Szabó Iván pénzügyminiszter elmondja, hogy a költségvetésben körülbelül 120 milliárdal több a deficit, mint amennyi lehet '94-re a tárcaigények összesítése alapján. Ő azt nem tudja felvállalni, hogy az egyik tárcától elvesz, míg a másiknak pedig ad. Kénytelen ragaszkodni az eredeti számokhoz, mert nem tud 120 milliárddal több, mondjuk, egy 360 milliárdos deficitre '94-es költségvetést egy hét múlva beadni.

Többen hozzászólnak ragaszkodva a tárcaigényükhöz, amiknek döntő többségét a pénzügyminiszter indokolva elutasítja.)

Antall József: Az első olvasatot akkor lezárjuk. Azt kérem, hogy miniszter úr még folytasson, ahol feltétlenül szükséges, kétoldalú megbeszélést. Egy általános dolgot azért szeretnék újfent elmondani a háromévi kormányzás alapján. Azt, hogy a törvényhozási programunk végrehajtása során, amit előterjesztettünk törvényeket, törvényjavaslatokat, annak nem történt meg soha a tisztességes pénzügyi hatásvizsgálata. Erre számtalanszor felhívtam az előző pénzügyminisztereket is, a mostaniakat is, a szakminisztereket is. Magyarországon nem most először, például 1930 körül kifejezetten aszerint hozták a törvényjavaslatokat: hozzunk látványos törvényjavaslatokat, amelyek hosszú időre megoldást jelentenek, de amelyek most nem kerülnek

pénzbe. Így született meg például a '34-es középiskolai reform.²⁷¹ Nem került külön pénzbe. Egymás után hozták a törvényjavaslatokat a tárcák, és nem vizsgálták azt meg, és a pénzügyi tárca sem vizsgálta meg, amikor az a parlament elé került, hogy abban az évben az mit jelent. Ez vonatkozik a közalkalmazotti, közszolgálati törvényre is. Tehát egyszerűen a most előttünk lévő törvényhozási programban is a pénzügyminiszternek ténylegesen e szempontból ezt is vizsgálnia kellene. Amikor két felelőse van egy törvényjavaslatnak, ez azt jelentené elvben, hogy az igazságügy-miniszter jogegységi és jogalkotási szempontból biztosítja a Kormányt, a másik miniszternek viszont a hatásvizsgálat lenne a feladata a törvény-előkészítési munka során. Ugyanúgy lehetetlen dolog, hogy hoztunk közalkalmazotti törvényt, és volt egy biccentés, jó, hát valami majdcsak lesz. Amikor viszont ez megvalósul, vagyis amikor a parlament elfogadja, akkor kiderül, hogy nincs fedezete a közalkalmazotti törvénynek. Így viszont akkor hogy lehet '94-re tervezni? Ezzel szinte mintha provokálni akarnánk, hogy Szöllősiné kinyithassa a száját.²⁷² Emiatt például az Országgyűlés által már elfogadott törvényt most felfüggesztjük, vagy fel kell függeszteni a végrehajtási lehetőséget, ami azért már egy lehetetlen helyzet. Ezt háromévi időszakra mondom, amiben természetesen a saját magam működését is hibásnak tartom, hogy erre nem még nagyobb súllyal hívtam fel a figyelmet. Na, de hát ezt egyszerűen evidenciának éreztem és érzem, hogy ha beterjeszt egy törvényjavaslatot egy szakminiszter, akkor megvizsgáltatja annak a pénzügyi hatását, azt ellenőrzi a Pénzügyminisztérium, és már eleve úgy születik meg egy szakminiszteri előter-

²⁷¹ Az 1934-es új középiskolai törvény (1934. évi XXI. tc.) egységes középiskolát teremtett Magyarországon. Ezzel megszűnt a korábbi háromféle fiú- és háromféle leány-középiskola, az új egységes magyar középiskola a gimnázium lett. Hóman Bálint nevéhez fűződik a tanügyigazgatás központosítását célzó 1935. évi VI. tc. megalkotása. A törvény az 1920-ban létrehozott öt tankerület helyett nyolcat létesített (Budapest, Budapest vidék, Miskolc, Debrecen, Szeged, Székesfehérvár, Pécs, Szombathely), s királyi főigazgató irányítása alá vonta az összes középszintű iskolát. A törvény szerint az állam felügyeleti joga az egyházi iskolákra is kiterjedt. Az iskolák feletti központi ellenőrzés a nemzetnevelés eszméjének az iskolai gyakorlatba való átültetését segítette elő. A népi iskolai felügyeletről és a – vármegyék területével megegyező – népi iskolai kerületekről is rendelkező törvény 1949-ig meghatározta a magyar tanügyi igazgatást. Az 1938-ban megjelent gimnáziumi tanterv az eddigieknél nagyobb teret szentelt az ún. nemzeti tárgyaknak (magyar nyelv és irodalom, művészet, magyar történelem), s egyúttal csökkentette a görög és latin nyelv, valamint a természettudományi tárgyak óraszámát. A világtörténelem a korábbiakhoz képest kisebb súllyal szerepelt. A középfokú szakoktatásról intézkedett az 1938. évi XIII. tc., amely a felső kereskedelmi, felső mezőgazdasági és felső ipari szakiskolákat „gyakorlati irányú középiskola” egységes elnevezéssel középiskolává minősítette. Ezek a négy évfolyamos iskolák ettől kezdve érettségi bizonyítványt adtak, s a profiljuknak megfelelő felsőfokú tanulmányokra tették jogosulttá tanulóikat.

²⁷² Utalás Szöllősi Istvánra (szül. Berta) Ilonára, aki 1989 és 1998 között a Pedagógusok Szakszervezetének a főtárgya volt. 1990 és 1995 között rendszeresen szervezett, illetve vezetett pedagógus tiltakozó akciót.

jesztés, hogy a pénzügyi kihatása, költségvetési kihatása is ismert. Szóval ez egy lehetetlen állapot, amiben vagyunk. Ennyit szeretnék erről mondani. Úgyhogy nem tudom, amikor így bejönnek a törvények, utána a Házbizottság elé kerül, akkor itt rangsoroljuk, utána a Házbizottság rangsorolja. Hát, igazából fel van-e mérve, hogy annak mi a költségvetési kihatása? Ebben látom az alapkérdést. Akkor kérem a Kormányt, hogy a Szabó Iván-féle előterjesztéseket ebben a formában fogadja el.

1993. június 26-i kormányülés

Ismét az 1994. évi központi állami költségvetéssel kapcsolatban.

(Szabó Iván pénzügyminiszter tájékoztatást ad arról, hogy valamennyi miniszterrel hosszasan egyeztetett, ennek ellenére három kérdésben még elkerülhetetlen a Kormány állásfoglalása. Az egyik az infrastrukturális beruházások, a cél- és címzett támogatásoknak a kérdése, a másik az agrártámogatás ötmilliárdos igényének kielégítése, a harmadik pedig a társadalombiztosítás számára 24-ről 36 milliárdra adnánk nagyobb mozgásteret. Még megjegyzi, hogy az előirányzott privatizációs bevételek megint túltervezettek '94 vonatkozásában is, továbbá miután a Nemzetközi Valutalap delegációja holnap este érkezik, ezért is lenne fontos ma elfogadni ezt a törvénytervezetet, hogy lehessen mondani, hogy ez már beterveztett.)

Többen hozzászólnak, köztük Bod Péter Ákos, a Magyar Nemzeti Bank elnöke, aki szerint érdemes szólni, hogy milyen gazdaság lesz '94-ben. Az látható már a '93 eddigi menete alapján, hogy jelentős gazdasági növekedés nem következett be, a javuló folyamatok később léptek be, mint reméltük, és a nemzetközi feltételek is rosszabbak, mint reméltük, ami a külkereskedelmet illeti. Jelenleg is nagy folyófizetésimérleg-hiány van, és egy hatalmas méretű kereskedelmi mérleghiány. Határozott véleménye, hogy az 1994. évi költségvetési törvénytervezet nem klasszikus választási költségvetés, hanem egy nagyon racionális irányzat. Úgyhogy komoly bátorságot mutat a Kormány részéről egy ilyen költségvetés összeállítása, de ő ezt tartja helyes és korrekt magatartásnak.)

Antall József: Szeretném még kérdezni, hogy a Nemzeti Bank álláspontja a Társadalombiztosítási Alap kérdésében mi? Jó lenne, ha a Kormány tagjai előtt még világosabb lenne, hogy mi az álláspontja.

(Bod Péter Ákos szerint a társadalombiztosításnál az a furcsa helyzet, hogy a Kormányról levált az Alap, tulajdonképpen önjáróvá vált, ugyanakkor a túllépés terhe visszajön a Kormányra a garanciavállalás keretén belül. Ha hiánya van, és finanszírozza magát,

akkor a magyar pénzügyi piacot sújtja, és végül is külső szemmel ez az államháztartásnak része. Tehát azt nem lehet megcsinálni, hogy a Kormány betart egy nagyon szigorú keretet, ugyanakkor ezek a fél kormányzati vagy nem kormányzati, de állami alapok, tb, elfutnak. Ugyanaz a végső hatása, hiszen az összevont számításban az államháztartásnak részei.)

Antall József: Köszönöm. Anélkül, hogy az IMF-megállapodással kapcsolatban valami hajthatatlan és előzetes álláspontot elmondanék, azzal azért tisztában kell mindenkinek lenni, hogyha az IMF-megállapodás elmaradása vagy részleges elmaradása pénzügyileg kezelhető is, rendkívül súlyos belpolitikai, propagandisztikus következménye lesz. Bod Péternek ezt az objektív analízist nem fogják visszaadni az ellenzéki sajtóban és a parlamentben. Tehát ha itt nem lesz megállapodás, és nem tudjuk ezt teljesíteni, és nem tudunk eredményt elérni mind belül, mind az IMF-fel, akkor a választások előtt nem arról fog szólni a történet, hogy azért valahogy eldöcög a magyar államháztartás és a magyar gazdaság, hanem arról, hogy képtelenek voltunk megállapodni, és ez milyen veszélyekkel jár. Úgyhogy ennek a választás évében való visszahatása hihetetlenül rossz, legalább olyan rossz, mint minden egyéb negatív vonás együtt. Tessék megnézni, mit ajánl Békesi úr, mit ajánlanak a másik oldalon? Azt, hogy nem is kell tulajdonképpen egy költségvetés, még egy átmeneti költségvetéssel is el lehetne lavírozni. Azért ajánlják ezt, hogy a Kormány működés-képtelenségét és kormányzásképtelenségét ki lehessen használni a választásokon. Itt nem egyszerűen arról van szó, hogy reagál a külvilág, hiszen a külvilág sok mindent tudomásul vesz egy bizonyos körön belül. Pláne, hogy más országokban még rosszabb a helyzet, de ez nem jelenti azt, hogy nekünk itt és ilyen körülmények között erre kellene igazából építeni. Nem mondom azt, hogy minduntalan az IMF-re hivatkozunk, annál inkább, mert nem csak az IMF-ről van szó. Ha állandóan azt mondjuk, mint egy mumus az IMF, hogy ez nem oldható meg, mert az IMF-től kikapunk, akkor tulajdonképpen ezt a Csurka-féle rögeszmét erősítjük, vagyis azt, hogy teljesen egy ilyen nemzetközi pénzügyi lobbij nyomása alatt vagyunk, mialatt minden közgazdász és gazdaságpolitikus, akit eddig megkérdeztem erről, nem azt mondta, hogy az IMF miatt kell mindezt tennünk, hanem azért, mert a magyar gazdaság nem bír ki mást. Tehát akkor gyávaság azt mondani, hogy kvázi van mostan Moszkva helyett Amerikában egy másik ilyen erő, amelyik bennünket kényszerít. Addig el lehet menni, hogy hadakozunk és megpróbáljuk a legjobbat elérni, de hát akkor kérdem, van más gazdasági megoldás, ha nem így kezeljük a deficitet? Most én nem azt mondtam, hogy azon belül ne módosítsunk, vagy nem lehet valamit csinálni, hanem csak az alapelvek tekintetében. Nagyon rossz az egésznek a külső bemutatása, állandóan az IMF-re hivatkozunk, mintha csak az lenne, és nem azt mondjuk, hogy ez a magyar gazdaság másképp nem tud működni. Hát nekünk ezt kell mondani, és az

IMF-fel addig kell küszködnünk, ameddig az optimálishoz közelítőt meg tudjuk velük értetni. De ne mindig valakire hivatkozzunk. Akkor tényleg oda jutunk, hogy megkérdézhetik, hogy szuverén-e a Kormány, vagy állandó nyomás alatt vagyunk, és a nyomás alatt cselekszünk valamit, mint ahogy egyesek azt hiszik. Tessék, akkor megkérdézem, hogy a szakértői hozzászólási kör után akar-e még a pénzügyminiszter úr szólni?

(Szabó Iván megismétli, hogy ez nem igazán az a költségvetés, amit maga is szeretett volna látni. Ő szerette volna egy 220 milliárdos deficittel zárni a Kormánytól, hogy legalább az állami költségvetés szintjén maradjon a 250-ig egy mozgástér, amit úgyis a Kormányra fog szavazni a parlament és az Érdekegyeztető Tanács. Ezt a mozgástérrel már most elrontotta a Kormány.

Még többen hozzászólnak.)

Antall József: Most már egyéb hozzászólásokat, ami új elemet nem tartalmaz, ilyen bizonyító vagy tiszteletköri előadásokat már kérem mellőzni, mert már több ilyen volt, és akkor elszabadít egy ilyen parttalan vitát. Mindjárt visszaadom a szót, és a pénzügyminiszter úr fogja mondani a zárszót.

(Még mindig többen hozzászólnak, mely hozzászólásokra a pénzügyminiszter rögtön reagál is.)

Antall József: Pénzügyminiszter úr is tudja. Tegnap a Waigel, vagy tegnapelőtt, amikor nálam volt, azt mondta, hogy csak a népszerűtlen pénzügyminiszter a jó pénzügyminiszter.²⁷³ És még hol vagy ettől, Iván?

(Még mindig néhányan hozzászólnak, hogy érzékeltesék bizonyos területek sanyarú költségvetési helyzetét, kérve az ezen történő javítást, amire a pénzügyminiszter kénytelen azt mondani, hogy többletkiadásokat ne találjunk ki, akármennyire is szomorú a helyzet.

Még Szabó Tamás tárca nélküli miniszter is hozzászól, és elmondja, hogy a privatizációs bevétel esetében egy olyan mértékű, a Kormány szavahihetőségét érintő kérdésről van szó, amit egyszerűen lehetetlen teljesíteni, ezért ezt felelős miniszterként és felelős kormányként sem lehet elvállalni. A vita e kérdés kapcsán magas hőfokot ér el.)

²⁷³ Antall József miniszterelnök 1993. június 23-án háromnapos hivatalos látogatásra Németországba utazott. A magyar miniszterelnök németországi programja Bonnban kezdődött, ahol először Helmut Kohl kancellárral folytatott szűk körű megbeszélést. Ezt követően Antall Bonnban Klaus Kinkel külügy- és Theo Waigel pénzügyminiszterrel, Rita Süßmuth asszonnyal, a Bundestag elnökével tárgyalt, s fogadta őt Richard von Weizsäcker államfő is.

Antall József: Akkor a következő, felteszem szavazásra a kérdést, de azzal a furcsa kiegészítéssel, hogy kormánybizottság vizsgálja meg ezt a kérdést, hogy a privatizálhatóság a valóságban hogy áll. Szabó Tamás, pénzügyminiszter, az ipari miniszter, közlekedési miniszter tíz napon belül tegyenek le egy elvi állásfoglalást abban a kérdésben, hogy mi az, ami gyorsan privatizálható. Akkor addig nem tudunk mit csinálni. A másik dolog, hogy ebben az egész kérdésben én nagyon megértem Szabó Tamást, miután állandó támadások kereszttüzében áll a privatizáció kérdése. Tehát a privatizációs miniszternek próbáljuk meg a bizonyos felelősségi körét ezzel megosztani. A privatizációs minisztert ne egyedül terhelje ez a felelősségi kérdés, és ezzel a felhatalmazással fogadja el a Kormány! De ezt csak akkor tudjuk, hogyha ez a bizottság jelentést ad arról, hogy hogy látja a privatizációt. Ebben egyetértés van? Szabó Tamás tartózkodik? Tessék? Elfogadod ezt? Tessék? A privatizációs miniszter ellenszavazatával fogadja el a Kormány, és ezt a kormánybizottság megvizsgálja. Ellenszavazat, vagy tartózkodás? Tessék? Két ellenszavazat.

1993. július 15-i kormányülés

A kárpótlás makrogazdasági hatásaival kapcsolatban.

(Szabó Iván pénzügyminiszter bevezetőjéből és a hozzászólásokból kiderül, hogy kellően drámai a helyzet, hiszen a Kormánynak van öt stratégiai célja, de csak egy vagyontömeg van. Az egyik stratégiai cél külföldieknek eladni a magyar vagyont, ami az adósságot csökkenti, és a nemzetgazdaságnak a nemzetköziesedését szolgálja. Ez az első két-három évben lezajlott, és hozzájárult ahhoz, hogy az ország talpon maradjon. A második cél a kis- és középbefektetők támogatása, az e-hitel, a kisbefektetői, dolgozói részvény, lízing, s a többi. Harmadik stratégiai cél volt a vagyonkezelés, a vagyon feljavítása. E célra hozta létre a Kormány az ÁV Rt.-t, hogy ezzel a vegyes gazdaságnak az állami részét megte-remtse. Ez nagyon lényeges iparpolitikai eszköz lehet és foglalkoztatási eszköz. A negyedik cél a kárpótlás, amelyik részben erkölcsi, részben politikai, részben társadalomszerkezeti, stratégiai célja a Kormánynak. Az ötödik cél most a tb-vagyon feltöltése, amelyik belpolitikai jelentőségű ügy. Öt cél van, de csak egy vagyontömeg, amely vagyontömeg véges, és idővel ráadásul még romló értékű is. Azt kell eldönteni, hogy melyikre, milyen arányban, milyen módon jusson vagyon. A gond az, hogy vannak nagyon sürgető ügyek, mint a mostani tb-vagyonfeltöltés, ami törvényi kötelezettség, és sürgető a kárpótlási ügy is, mert különben összeomlik a rendszer.)

Antall József: Van még? Mindenképpen abból induljunk ki, hogy a törvény csak azt mondja ki, hogy a társadalombiztosítást vagyonhoz kell juttatni, nem pedig hozadékhoz. Tehát ebből kell nyilván kiindulnunk, a politikai elemzésével teljesen egyetértünk. Tudjuk, hogy nem csak a magyarországi körülmények között, tehát nem a mai körülmények között, hanem jól működő parlamentáris demokráciában, mint Nagy-Britanniában, majdnem a '60-as években az egész Thatcher-féle politikának az adta a sikerét, hogy előtte a Munkáspárt és a szakszervezetek már olyan mértékben váltak tulajdonossá, hogy egyszerűen megbénították az angol gazdaságot, méghozzá konzervatív irányba. Tehát ez a másik, amit jól át kell gondolni, hogy teljesítve a törvényes kötelezettségünket, egyben biztosítani kell azt is, hogy különösen ne kerülhessen olyan helyzetbe általában minden magyar kormány, amikor más politikai erők is állnak emögött. Úgyhogy én azt kérem, hogy ezek figyelembevételével akkor Szabó Iván miniszter úr mondja el jelenleg a felszólalások utáni előterjesztését, mit javasol.

1993. július 22-i kormányülés

Az 1993. évi gazdasági folyamatokkal kapcsolatban az április–júniusi információk alapján.

(Becker Pál, a Pénzügyminisztérium politikai államtitkára ismerteti az anyagot, ami nem éppen vigasztaló. Az export az előző negyedévhez viszonyítva 27 százalékos visszaesést mutat. Az import nem csökkent, és az ipari termelés növekedett ugyan, az utolsó öt hónapban közel egy százalékkal volt magasabb a tavalyinál, ez főleg a feldolgozóiparra jellemző. Az élelmiszeripar viszont 11 százalékkal maradt el a tavalyi hasonló időszaktól. A lakosság pénzjövedelmének növekedési üteme is mérséklődött. Az állami költségvetés hiánya az első fél év végén mintegy 119 milliárd forint. A munkanélküliek számának csökkenése viszont tovább folytatódik.

A hozzászólók közül többen megkérdőjelezik a gazdasági statisztikai adatok megbízhatóságát, mert a Statisztikai Hivatal sem mér mindent a gazdaság területén, számaik csak a 20 főnél több személyt alkalmazó szervezetek adatain alapulnak, ezért szerintük sokkal rosszabb képet mutatnak, mint ami a valóság. Ezért azt javasolják, hogy egy átpolitizált anyag menjen ki, nem pedig ez a rossz értelemben vett objektivitásra törekvés, mert semmi alap nincs objektívnek hinni ezeket az adatokat.

Pungor Ernő tárca nélküli miniszter nyomatékosan felhívja arra a figyelmet, hogy a Statisztikai Hivatal változatlanul szocialista felmérési rendszert használ, így például a kisvállalkozásokat egyáltalán nem méri.)

Antall József: Megragadom az alkalmat, nem azért, hogy aláhúzzam Pungor miniszter úr állásfoglalásának a jelentőségét, hanem gratulálok a kormányülésen, hogy a brit királyi, tulajdonképpen a Royal Society Brit Királyi Tudományos Akadémia²⁷⁴ 52. tiszteletbeli tagjává megválasztották. *(Taps)* Gratulálok, igen nagy dolog, és azt hiszem, hogy ezen a helyen kell elmondani, ez nem súlyosbítja, és nem gyengíti az állásfoglalását. Köszönöm szépen! Még annyit szeretnék ehhez hozzáfűzni, hogy semmiféle olyan manipulációba nyilván nem kívánhatunk belemenni, ami bármilyen szempontból módosít, hamisít. De a hamisításnak az is egy formája, ha csak egyoldalúan mutatjuk be az adatokat. Ez az egyik. A másik, a Kormány, az nem egy tudományos kutatóintézet, amelyiknek az a dolga, hogy lehetőleg sarkosított, negatív álláspontot közöljön a publikummal, hanem az a feladata, hogy mind külföld, mind belföld felé inspirálólólag hassék, hasson a magyar gazdaságra és a pozitív fejlődési folyamatokra. Hangsúlyozom, valós alapokon. Olyan kormány még nem született, amelyik a saját maga kárára negatívan mutatja be a dolgokat. Miután itt túl sok a tudományos kutató a Kormányban, három év óta kell küzdeni a kormányzati szféra alatt, hogy ne csak analizáljanak, hanem vonjanak le operatív, iránymutató politikai következtetéseket. Ezt tehát szeretném hangsúlyozni, hogy csak valós alapokon, de azért politikáról van szó. Másik dolog, ami ehhez tartozik, hogy a Statisztikai Hivattal ugyancsak három éve küszködünk, mert egyszerűen nem képes a Statisztikai Hivatal áttérni valóban egy olyan rendszerre, ami megfelel egy piacgazdaságnak, nem képes a kis tulajdoni és egyéb rendszereket is számba venni, nem volt képes becslési rendszerre. A Kormánytól függetlenül működik, annak ellenére, hogy a Miniszterelnökség alá van szervezetileg Keleti Károly óta besorolva. Ha úgy tesszük, ezt ennek ellenére csak figyelemmel kísérhetjük, és csak kérhetünk. A következő: nem lehet különbség a gazdaságról szóló adatok között. Azért van Gazdasági Kabinet, hogy pénzügy, külgazdasági, Statisztikai Hivatal vagy Nemzeti Bank, amelyik szintén független ugyan, hogy az ezektől származó információkat, adatokat koordinálja, egységesítse. De az nem lehet, hogy ezek a szervezetek, intézmények a magyar gazdaság egészét érintő kérdésekben ellentétes, zavaró elemzéseket és zavaró következtetéseket adjanak ki. Ezért van a Gazdasági Kabinet miniszteri szinten, szakértői szinten, hogy ez mindenkor egységes kormányálláspontként születhessék meg. Nincs joga tárcának kormányzati szemponttal szemben önmaga

²⁷⁴ A Royal Society (teljes nevén The Royal Society of London for Improving Natural Knowledge; magyarul leggyakrabban Királyi Természettudományos Társaságnak nevezik) a legrégebbi angol tudományos társulat. 1660-ban alapították, 1662-ben megkapta II. Károly királyi kiváltságlevelét. Mint a tudományos gondolkodás és fejlődés előmozdítója rövid idő alatt világhírré tett szert. A politikai és a vallási kérdések megvitatásától szigorúan elzárkózó Royal Societybe csak az nyerhet felvételt, aki kiemelkedő eredményeket ért el a tudományos életben.

speciális érdekeit menteni, vagy önmaga speciális érdekeit elkülönítve bemutatni. Ami kormánydöntés, kormányhatározat, azzal ellentétes szöveg nem hangozhat el. Ezért ezt kérem kormányzati szinten mindenkor összeegyeztetni. Felvetem azt a kérdést, éppen a Statisztikai Hivatallal kapcsolatos problémák miatt, hogy a szervezetének megtartása mellett nem lenne célszerű Pungor miniszter urat mint nem egyes gazdasági tárcákat felügyelő, kérdezni kiválóan tudó, műszaki érdeklődésű emberként felkérni külön kormány megbízatással, hogy a Statisztikai Hivatalt ilyen szempontból, kormányzati szempontból bizonyos értelemben felügyelje? Ennek kormányzati leírását majd Kajdi államtitkár úr jogilag megfogalmazza. Egyetértene-e a Kormány azzal, hogy Pungor miniszter úr a Statisztikai Hivatal modern metodikai és összkormányzati szempontokból való érvényesítése érdekében legalább a kérdésfeltevések erejéig egy ilyen megbízatást kapjon? Jelenleg nincs felügyelő minisztere a Statisztikai Hivatalnak. Tessék? Na most, abban az esetben, ha ez megtörténne, ezzel Pungor miniszter úrnak is adnánk egy újabb inspirációs indítást az angol akadémiai megbízatás mellé, és érezné azt a Statisztikai Hivatal, hogy valaki kellemtelenkedik. Tudniillik, nem akarom, hogy Kádár Béla legyen a felügyelő miniszter, vagy nem akarom, hogy a pénzügyminiszter, mert abban a pillanatban a Statisztikai Hivatal úgy ítéli meg, hogy őt manipulálja az egyik gazdasági tárca.

(Pungor Ernő felveti, hogy ezt a feladatot, miért nem inkább a Tudománypolitikai Bizottság elnöke, Mádl Ferenc kapja?)

Antall József: Ez nem tudománypolitikai kérdés, ráadásul ez tárca nélküli miniszterként sokkal egyszerűbb, mert miniszterelnökségi fejezetben működő tárca nélküli miniszter csinálja. Ettől függetlenül még azt megfontolás tárgyává tehetjük, hogy a Statisztikai Hivatallal kapcsolatos kérdések összehangolására a Gazdasági Kabinetben, vagy más formában egy ilyen kisebb egyeztető csoportot létrehozunk, és ebbe a Nemzeti Bankot is bevonnánk. Sajnos ez egy hosszú, több év óta tartó és megoldatlan kérdés.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter veti fel, hogy Kádár Béla hozzászólásában szerepelt a külképviseleti, kereskedelmi képviseletek számának korlátozása. Javasolja, hogy a Kormány erről kérjen egy jelentést.)

Antall József: Erre annyit szeretnék csak mondani, hogy Kádár miniszter urat már felkértük erre, hogy adjon erről egy tájékoztatót. Egyébként én nem láttam nagyon markánsan ezt az elmúlt időszakban soha megjelenni, mindig csak érintőlegesen. Az egyik probléma e kapcsán az, hogy előre nem lehet tudni, hogy a külkereskedelmünk

esetében mikor jelentkezik a fogadó ország, vagyis a partnerországban bekövetkezett súlyos válság, tehát a partnerországnál a vásárlóerőnek csökkenése, vagy a partnerországnak a visszaesése, amit se a külgazdasági, senki nem tud ellensúlyozni, mert bekövetkezett ott egy ilyen típusú visszaesés. Ez a visszaesés lehet tartós, lehet rövid, és nem tudni, hogy lehet-e hitelkonstrukcióval, bármivel korrigálni? Ez az egyik probléma. A másik dolog, hogy hol van fogadókészség, és ha van fogadókészség, ugyanakkor nincs hazai árualap, amiről szó volt például az előbb, a mezőgazdaság esetében. Ez a másik kérdés. A harmadik, hogy hol jelentkezik politikai visszaesés, hol történik szervezési visszaesés. Tehát ezt a három alapvető elemet nagyon markánsan meg kell ahhoz fogalmazni, hogy mi kormány szinten tudjuk, ismerjük a helyzetet, mert különben csak általánosságban beszélünk arról, hogy miért nem megy oda áru, miért nem tudunk szállítani, vagy bevonva külföldi vagy hazai hitel forrást miért nem tudunk esetleg itt versenybe szállni más olyan országokkal, amelyek mindjárt tudnak hiteltámogatást nyújtani az exportjukhoz. Hát ezeket a kérdéseket kellene feltenni, és ezekre válaszolni. Erre kérjük akkor Kádár miniszter urat, hogy ezt e szerint szíveskedjék akkor előterjeszteni, mivel az ő tájékoztatóiban ezek részben szerepeltek. Tessék!

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere szerint viszonylag specifikus visszaesés elsősorban a fejlődő világban tapasztalható, no meg a szovjet piacon a rendszerváltás miatt. Megjegyzi, hogy a világban általános exportvisszaesés van, továbbá Magyarországon a munkaerő költsége hivatalos árfolyamon 25 százalékkal nagyobb, mint Csehszországban.)

Antall József: Kérem szépen, én javasolom is mindjárt, hogy a népjóléti és munkaügyi miniszter urak erre is tegyenek vizsgálatot, hogy valóban hogy viszonylik a magyar szociális ellátás és a munkaerő költségtöbblete. Tudniillik a lengyeleknél tudjuk, hogy durván számítva 50 százalék körüli jóformán az életszínvonal a magyarhoz képest. De a cseheknél az eddigiek alapján a cseh életszínvonal nem tűnt alacsonyabbnak, ott más okai kell, hogy legyenek a munkaerő drágaságnak, és nem Szlovákiáról beszélek, tehát csak magában Csehszországban. Itt lehet, hogy számítási, vagy egyéb probléma van. Itt kétségeim vannak, mert Csehszországban a belső áruviszonyokhoz viszonyítva nincs alacsonyabb életszínvonal.

(Boross Péter belügyminiszter szerint a fogyasztói áraknak valószínűleg jó része támogatott.)

Antall József: Na de ezeket kell akkor egy elemzésnek alávetni. Folyamatosan vizsgázó probléma, hogy a csehek és a lengyelek már jobban állnak, mint mi, és ezt azért elemezni kell, mert ez így, azt hiszem, nem állja meg a helyét. Ami pedig a külképviseleti rendszert illeti, ez nemcsak a külgazdasági és külügyi kérdés, hanem HM és kulturális és egyéb is, ezért ezt a bizonyos külképviseleti rendszert az érintett tárcák bevonásával nekünk tető alá kell hozni. Úgyhogy nem hiszem, hogy most ezt a témát ennél bővebben bekapcsolnánk a mai vitába. Kodolányi Gyula, Surján miniszter úr. Ki kért még szót? Bódy László. Bódy Lászlót mindjárt kérem, hogy adjon egy néhány szavas tájékoztatót majd a hozzászólásra, hogy a font megerősödése a márka rovására mit jelent? Szerepe van-e benne Soros-féle márka elleni tartós kampánynak, és egyáltalán ennek az egész kérdésnek milyen hatása lehet a magyar bankvilágra és a mi pénzügyi helyzetünkre? Ma reggeli és tegnapi hír. Tessék.

(A hozzászólások keretében Bódy László, a Magyar Nemzeti Bank alelnöke a miniszterelnök kérdésének eleget téve elmondja, hogy a Nemzeti Bank a gazdasági folyamatok illetően való bemutatásával alapvetően egyetért. Vannak kedvezőbb folyamatok, jelenségek a termelés, az árfolyamok, a munkanélküliség tekintetében, és vannak nagyon neuralgikus pontok, amelyek itt is hangsúlyozásra kerültek. A fonttal és a márkával kapcsolatos kérdésre viszont rögtönözve nem akar válaszolni, kéri, hogy ezt a devizás jegybanki alelnökkel történt konzultáció után tehesse meg.)

Antall József: Ha lehet, akkor még esetleg most a kormányülés időszakában, hogy lássuk, hogy mi lehet az oka a font, márka ilyen arányú változásának, a márka elleni több hete tartó attacknak van-e ebben szerepe? Sorost azért említettem, mert ő folytatta már hetek óta ezt az akciót. Ő csinált előtte hasonlót a font ellen, de most utána, miután a fonttal végzett, utána a márkával és a svéd koronával folytatta. Jó lenne tudni, hogy egyáltalán valóban ez egy ilyen akciónak a következménye.

(Boross Péter megjegyzi, hogy egy szenátusi vizsgálat is indult.)

Antall József: Igen egy szenátusi vizsgálat. De most nem a Sorosról van szó. Engem elsősorban az érdekelne, hogy a magyar gazdaság szempontjából a mi tartalékainkat alapul véve és átszámítva stb., szóval, hogy mindez mit jelenthet számunkra a német márkában való tartozásunk vonatkozásában. Szóval engem a magyar gazdaság szempontjából érdekelne ez, és gondolom, hogy a Kormányt is. Ezért kértem, hogy kapjunk erre egy reális választ.

(Több további hozzászólást követően Becker Pál pénzügyi politikai államtitkár összegzi a vita eredményét, miszerint mindenféleképpen ki kell adni ezt az anyagot, hiszen a Pénzügyminisztérium kiadta az elmúlt időszakban is. Az elmaradása nagyobb károkat okozna, mint a megjelentetése. Abban viszont egyetért, hogy át kell dolgozni az anyagot a számokat nem meghamisítva, de a kedvező tendenciákat kiemelve, megmutatva az eddigi folyamatokat. Kéri, hogy mindenki a saját szakterületéről hétfőn reggel tíz óráig küldje el azt a módosító javaslatot, amit szeretne látni az anyagban, és akkor ez alapján összeállítják az új változatot, amit még majd a Gazdasági Kabinet is megtárgyal.)

Antall József: Én ezt feltétlen javaslom. Egy, amivel nagyon egyetértek államtitkár úr megállapításával, hogy ezek hangozzanak el a Gazdasági Kabinetben is. Azért van a Gazdasági Kabinet, hogy ott magas szintű, miniszteri, államtitkári képviselő mellett hangozzanak el először mindazok, hogy a Kormány elé már ne kerüljenek részletkérdések. Másodszor, ami viszont az egyes szaktárcákat illeti, állandó hároméves probléma, hogy a Pénzügyminisztérium fiskális szemlélete érvényesül, és a pénzügy egyéb szempontokat figyelmen kívül hagy. Ez nem korrigálható másképp, csak hogyha a Gazdasági Kabinetben valóban érvényesül a tárcák véleménye is, és a Nemzeti Bank is hozzá tud szólni. Csak ebben az esetben tud átfogó szintézisben látó anyagot készíteni a pénzügy, és majd lassan rászokik, hogy nemcsak Pénzügyminisztérium, hanem gazdasági, stratégiai tárca is.

Az áfaemelés lakossági kompenzálásával kapcsolatos döntést igénylő kérdései vonatkozásában a kormányzati döntés-előkészítő testületek szerepével kapcsolatban.

(Becker Pál, a Pénzügyminisztérium politikai államtitkára elmondja, hogy az áfakulcsok emelésével kapcsolatos kompenzációról az Országgyűlés határozatot hozott. Ennek következményeként kormányrendeletet kell kiadni, amiben szabályozásra kerül a kompenzációnak a módja és a kiutalási rendje. Bár több tárca szerint az országgyűlési határozat nem túl precíz, ezért több igény is beérkezett, de szerinte szigorúan az országgyűlési határozat szövegéhez kell ragaszkodni, és azon belül is ragaszkodni kell ahhoz a 6,5 milliárdos összeghez, amit az Országgyűlés meghatározott mint keretet.)

Antall József: Kérjük a miniszterek befáradását és a zakók felvételét, ugyanis a tv érkezik. Egyrészt, hogy lássák, hogy a Kormány a helyén van, másrészt pedig, hogy én nem hulla vagyok. Úgyhogy ezt kell most demonstrálni.

(Több hozzászóló kezdeményezi az előterjesztés megtárgyalásának egyhetes halasztását, egyben kifogásolja azt is, hogy az anyag nem került megfelelő módon egyeztetésre.)

Antall József: Szeretném még egyszer lerögzíteni, hogy ez kormányzati működésünket zavarja, lehetetlenné teszi, hogy a létrehozott döntés-előkészítő testületeket, kollégiumokat, kabineteket nem veszik elég komolyan a kormányzásban. Azért hoztuk létre, hogy ezek a kérdések ott szakszerű vizsgálatra kerüljenek, és ott igenis olyan felhatalmazott legyen a képviselő, vagy maga a miniszter, hogy ne jöjjön ide úgy anyag, hogy itt jusson bárkinek eszébe valami. Kormányülésen pedig a minisztériumok között felmerült, politikailag sarkosított, exponált kérdésekben kell dönteni, nem pedig normaszövegekben és egyéb kérdésekben. Azonban ez egy kétoldalú futballmeccs, ami nem csak azon múlik, hogy jelentkezik-e a tárca, hanem a Pénzügyminisztérium is kegyeskedjék rákérdezni. Nincs lehetőség arra, hogy itt enélkül tudjunk dönteni. Akkor abban maradtunk, hogy a közigazgatási államtitkári értekezlet elé is megy az anyag, és a Gazdasági Kabinet is még egyszer megvitatja, és a jövő heti kormányülésen pedig megtárgyaljuk.

1993. augusztus 26-i kormányülés

A társadalombiztosítás számára történő ingyenes vagyonátadással kapcsolatban.

(Szabó Iván pénzügyminiszter elmondja, hogy egy 1990. évi országgyűlési határozat alapján '94. december 31-ig egy 300 milliárdos vagyonyjuttatást kell teljesítenie a Társadalombiztosítási Alap részére. Az előterjesztés ennek végrehajtását szolgálja.

Többen hozzászólnak, köztük Bod Péter Ákos, a Magyar Nemzeti Bank elnöke, hangsúlyozva, hogy most nem jegybankelnökként, hanem a Gazdasági Kabinet tagjaként teszi ezt meg. Szerinte illúziója volt mindenkinek ezelőtt három évvel, hogy a nem állami intézmények jobb tulajdonosok lesznek, mint az állam, noha ezek a nem állami intézmények sem magánintézmények. Ennek az illúciónak a foglya volt a parlament is, amikor nagyvonalúan adott vagyont a helyi önkormányzatoknak, és ígért nagyvonalúan vagyonkezelést egy nem arra létrehozott intézmények, mint a tb. A fölmerülő két alternatív megoldás közül szerinte mind a kettő veszélyes. Az egyik veszély az, hogy a tb-önkormányzat konkrét vállalati vagyonokat kap, és ott elkezd azzal vállalatpolitizálni, ugyanis nem arra hozták létre ezt az intézményt. A másik megoldást már jobbnak tartja, hogy az állami holdingban legyen társtulajdonos a társadalombiztosítás.)

Antall József: Tessék akkor. Ki kíván még? Senki. Hát akkor visszaadom egyrészt a szót. Én nagyon röviden annyi megjegyzést szeretnék előtte még hozzáfűzni, amit Bod Péter elmondott úgy általában, de ez most nagyon általános. Teljesen egyetérték azzal, hogy gazdálkodni, kezelni nem csak állami tulajdonban, de az ilyen önkormányzati és egyéb tulajdonokban lévő vagyontárgyakkal sem tudtak általában soha, és a régi világban is ezek mindig deficitesek voltak. Három évvel ezelőtt is azt mondtam, hogy a Somló-hegy legrosszabbul kezelt szőlője a devecseri községi szőlő volt, ahová az előjáróság járt fel inni. Soha a bűdös életben se községi tulajdonban, se egyéb tulajdonban nem volt, mert áttekinthetetlen volt. Budapest volt az egyetlen kivétel, mert néhány fővárosi vállalat valóban itt eredményesen működött az elmúlt évszázadban. Tudjuk, hogy miért Budapestre koncentrálni történt ez. Tehát a biztosítótársaságok, az ilyen típusú önkormányzatok akkor tudtak a felhalmozódott pénzből erre szánni, hogyha a befizetett összegekből felesleg maradt. Tehát épp fordítva, a normális folyamat így játszódott le, és a felesleges pénzt beruházták, és bankokon keresztül fialtatták. Így voltak régen az OTI-nak²⁷⁵ is, egyébnek, például az amerikai biztosítóknak is bérházai, és így voltak, így vannak befektetései. De ez, amit követünk, ez egy olyan út, ami tulajdonképpen a fordítottja a normális folyamatnak, úgyhogy nagy nehézségek lesznek vele. Ennek a technikáját, hogy tudjuk elképzelni, hogy ellenőrizzük, hogy tesszük működőképessé, ez mind a jövő zenéje. Én ehhez csak annyit szerettem volna mondani, megerősítve, hogy ezt az utat sajnos nem lehet folytatni, ezért ahol lehet, más megoldást kell keresnünk.

A gazdasági kamarákról szóló törvény tervezetével kapcsolatban.

(Balsai István igazságügy-miniszter ismerteti az előterjesztést. Elmondja, hogy a már létező és útban lévő kamarák elsősorban hivatásszerű jellegű kamarák, ilyen az igazgatszolgáltatás területén az ügyvédi és a közjegyzői kamara mint létező kamara, útban van az orvosi és a gyógyszerészeti kamara, valamint készülődés van a mérnöki és az építész kamara tekintetében. Ezek a kamarák a hivatás bizalmi jellegére és egyebekre tekintettel

²⁷⁵ Az Országos Társadalombiztosító Intézetet (OTI) a betegségi és baleseti kötelező biztosításról szóló 1927. évi XXI. törvénycikk hozta létre Országos Munkásbiztosító Intézet néven. Egy évvel később változtatta meg a nevét Országos Társadalombiztosító Intézetre. Kezdetben a Népjelölti és Munkaügyi Minisztérium, majd 1932-től a Belügyminisztérium felügyelete alá tartozott. Az OTI több budapesti kórházat működtetett, 1942-re decentralizálta budapesti ügyvitelét, kerületileg illetékes fiókhálózati rendelőintézeteket épített ki, megszüntetve ezzel a növekvő taglétszámmal járó központ zsúfoltságát. 1948-ban megkezdődött a társadalombiztosítás rendszerének az államosítása, amellyel összefüggésben 1950-ben az OTI működése is megszűnt.

az itt szabályozandó tárgytól eltérően a személyi egyesülésekhez jobban hasonlító köztestületek. Ezzel szemben a jelen előterjesztés tárgya a gazdasági kamaráknak az általános és részletes szabályozása.

Többen elismerően hozzászólnak, hangsúlyozva az előterjesztés rendkívüli jelentőségét.)

Antall József: Igen, egy pillanat, csak összegezve. Most nem akarok már külön arról szólni, hogy én is korszakos jelentőségűnek tartom, hogy ez most bejön. Ez ténylegesen egy parlamentáris demokrácia, és most éppen a jogállamiságról alkotott felfogásom válik valóra, ugyanis úgy gondolom, hogy a demokratikus, parlamentáris jogállamiság a XX. század közepétől elválaszthatatlan a kamarai rendszertől és ennek a folyamatos kiépítésétől mind az állam, a kormányzat terheinek csökkentése, mind pedig a közvetlen irányítás miatt. Úgyhogy ez óriási jelentőségű, aminek az elcsúszása persze a korporációs állam felé vezet. De ez a mi dolgunk, hogy ezt arányban tartsuk. Úgyhogy én ebből a szempontból nagyon jónak és nagyon fontosnak tartom ezt a törvényt, és külön azt is, hogy ez a parlament elé kerül, mert ez nagy jelentőségű lesz, ha erre valóban sor kerül. Úgyhogy kérdezem a Kormány tagjait, tehát mindazzal, ami itt elhangzott, tehát a kiegészítéssel, hogy elfogadja-e? Azt hiszem, a parlamenti bizottság elnökének, Takácsy Gyulának az egyetértésével fogjuk akkor elfogadni. Ki van ellene? Nincs. Tartózkodás? Nagy Ferenc miniszter úr. Akkor megállapítom, hogy egy tartózkodással a Kormány elfogadta az előterjesztést.

1993. szeptember 9-i kormányülés

Különfélék között a bankrendszert érintő gazdasági bűncselekményekről szóló tájékoztatóval kapcsolatban.

(A szó szerinti jegyzőkönyv a hangfelvétel megszakadása és ugrása miatt a hozzászólások közül csak a miniszterelnöki hozzászólást tartalmazza.)

Antall József: Minisztertanács megnyitása utáni általános tájékoztatás keretében a Kormány meghallgatta a pénzügyminiszter úr által adott tájékoztatót, és azt a döntést hozta, hogy egyrészt tartalmilag a felmerült 20 milliárdban meghatározott összeg pontos magyarázatára, az ezzel összefüggő valamennyi kérdés tisztázására az érdekelt tárcák, illetve a Nemzeti Bank a kormányzatnak adjanak egy részletes tájékoztatást. Természetesen arról, ami nem sérti a nyomozati szakaszban lévő ügyeket. Tehát egy általános tájékoztatást kérünk, hogy ténylegesen milyen összegről van szó,

milyen intézményekről, és ez időben mit jelent, hogy visszafelé menőleg mik tartoznak ebbe bele. Tehát ez az egyik része a tájékoztatónak tartalmi szempontból, és erre felkérjük a belügyminisztert, a pénzügyminisztert, a privatizációs ügyekért felelős minisztert, ahová a bankok tartoznak, és a Nemzeti Bank elnökét, hogy együtt határozzák meg, hogy hogyan és milyen jelentést kívánnak a Kormány részére leadni. Ez a tartalmi része. A másik, a mai közleménnyel összefüggésben pedig azt kérem, hogy most ugyancsak ezen tárcák vezetői, tehát a belügyminiszter, a pénzügyminiszter, a privatizációs ügyek minisztere, a Nemzeti Bank elnöke és a Bankfelügyeletől is kérhetnek egy szakértőt, úgyhogy kérem azt, hogy üljenek le. A 66-os biztosítva van? A 66-os helyiség üres? Tehát a szakértők üljenek le a 66-os helyiségben, most értesítsék őket. Jelenleg negyed tizenkettő van, és fél vagy negyed négyre készítsék el azt a nyilatkozatot, amit a sajtóértekezleten ezzel kapcsolatban kiosztunk, ami jelzi, hogy a Kormány ezzel foglalkozott. Ebben legyen benne pontosan, hogy miről van szó, mi ez a 20 milliárd, és hogy jön össze. Ezt nem lehet bagatellizáló hangon közölni, mert az irritáló, hanem pontosan felsorolva, hogy ez mit jelent, és ennek milyen konzekvenciái vannak. Úgyhogy én kérem akkor az érdekelteket, hogy jelöljék ki azokat a szakértőiket, akikkel ezt elkészíttetik, és utána a szóvivő gondoskodik arról, hogy ez majd szétosztásra kerüljön. Nem kell hozzá kommentár. A bevezető általános szavakon kívül legyen benne, hogy a Kormány ezzel is foglalkozott, beleértve ezt a nyilatkozatot, amit kiadtunk, és hát természetesen a Kormány folytatja minden ilyen ügyben ennek a vizsgálatát, illetve a jogalkotási konzekvenciákat is beleértve megtárgyalja az erre vonatkozó javaslatokat. Akkor ezt kérem összefoglalóan. Tessék!

(Nagy Zoltán, a Pénzügyminisztérium közigazgatási államtitkára javasolja, hogy a Bankszövetségtől is legyen szakértő ebben a csapatban, mert elsődlegesen ők rendelkeznek erről információval.)

Antall József: Legyen benne, ez természetes. A Bankszövetség legyen benne abban a csapatban is, amelyik elkészíti tartalmi vonatkozásban a jelentést. Hogy szükséges-e a Bankszövetség a kormánynyilatkozathoz, azt nem tudom, meg lehet kérdezni. Én eddig tudom, innentől felkérem a tárca vezetőit. És még egyszer felhívom arra a figyelmet, amit én nem most, hanem egy évvel ezelőtt már elmondtam itt és az MDF-ben is függetlenül attól, hogy ténylegesen milyen korrupciók vannak. Az világos volt egy-másfél évvel ezelőtt is, hogy az átalakulásban valóban meglévő korrupciók és korrupciógyanúk miatt az ellenzék, a sajtó még külföldön is olyan mértékben fog egy propagandát folytatni, amiben korrupciós vád az egyik olyan lesz, amivel nyálazni lehet a kormányzatot, az egész kormánykoalíciót. Amit úgy is lehet

időzíteni, hogy most a felőrlés állapotában mondják ezt, és adott esetben pedig majd a választásokat megelőzően, abban az utolsó egy hónapban, amikor ezt már nem is lehet kivédeni, mert mire kimagyarázza valaki, addigra folklórizálódva a korrupciós vád lesz a jellemző, és annak az eltűrése, részükről pedig a támogatása, nem is szólva a részvételéről. Úgyhogy ezt én nagyon egyértelműen akkor is megfogalmaztam, hogy ez világos, hogy ez a stratégiájuk lényege. Ezt a stratégiát természetesen meg kell fordítani, mert nem kerülhet semmilyen körülmények között a kormányzat ilyen látszatba, nemhogy ilyen helyzetbe. Úgyhogy akkor kérem a kormánynyilatkozat és a jelentés elkészítését.

*Az 1994. évi gazdaságpolitikával, és azon belül különösen az exportvisszaesés okai-
val és a szükséges kormányzati intézkedésekkel kapcsolatban.*

*(A Kormány a címben feltüntetett témákat az 1993. évi gazdasági folyamatokról szóló,
június–július havi információk alapján készült tájékoztatóval együtt tárgyalta.)*

*(Nagy Zoltán, a Pénzügyminisztérium közigazgatási államtitkára szerint, azért kell ismét-
elten tárgyalnia a Kormánynak a '94-es gazdaságpolitikát, mert más helyzet alakult ki
azóta, más számok jöttek elő, mint amit a májusi előterjesztésükben láttak. Más oldalról
pedig a költségvetés beadása óta néhány olyan megállapodás történt a különböző érdek-
szervezetekkel, ami miatt át kellett alakítani néhány számot.*

*Többen hozzászólnak, köztük Bod Péter Ákos, a Magyar Nemzeti Bank elnöke is, aki
támogatólag szól az anyagokhoz, de megjegyzi, hogy a nem túl távoli időben ismét esetleg
árfolyampolitikai lépést kell a kormánynak megtenni, mert a Magyar Nemzeti Bank
már kimerítette az ilyen keretét.*

*Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere is hozzászól, és örömmel
jelenti ki, hogy egy hosszas vita után végül is közeledett egymáshoz a tárcák véleménye
a magyar gazdasági fejlődés, a gazdaságpolitika, adott esetben a külgazdaság bizonyos
problémáinak a megítélésében. A jegybankelnök árfolyamra tett megjegyzésével egyet-
értve három döntés meghozatalát kezdeményezi: külföldi befektetőknek nyújtott adóked-
vezmények lehetőségének egyéves meghosszabbítását; a bel- és külföldieknek nyereség-
ből való beruházás esetén egyaránt nyújtott adókedvezmény biztosítását; és a gyorsított
amortizációs kulcsok lehetővé tételét.)*

Antall József: Köszönöm. Adom tovább a szót, de azt szeretném itt mindjárt mon-
dani, hogy az árfolyammal most nem foglalkozunk, ezt külön elő kell készíteni, és
egy x pillanatban megfelelő módon döntünk, ráadásul nem kormányülés napján.

A másik kérdésem az egy kormányzati, metodikai kérdés. Szabó Iván távollétében ezeket a döntéseket csak úgy tudjuk meghozni, ha a Minisztertanácsban őt helyettesítő Szabó Tamás miniszteri felelősséggel a jelen lévő pénzügyi államtitkárral együtt vállalják a döntések felelősségét, mert nem tudom, hogy a pénzügyminiszter távollétében, a ti felelősségetekkel, meghozhatjuk-e ezeket a döntéseket. Úgyhogy akkor mennénk tovább. Tehát tessék akkor, jelentkezési sorrend volt.

(Többen hozzázólnak, de Szabó Tamás tekintettel arra, hogy nem tudott előzetesen a pénzügyminiszterrel konzultálni, nem vállalja a felelősséget az esetleges döntésekért, ezért kéri, hogy a döntés kerüljön egy héttel elhalasztásra.)

Antall József: Én ezért kérdeztem mindjárt az elején, hogy Szabó Tamás és államtitkár úr van-e abban a helyzetben, és konzultáltak-e olyan mértékben a pénzügyminiszterrel, hogy állást tudnak-e ilyen kérdésben foglalni. Tehát miután nem, akkor figyelembe véve azt, hogy a három napirendi pontot, az A-B-t és ezt együttesen kell az anyagot elkészíteni és a határozati javaslatot is, akkor valóban az érdekelt minisztereket arra kérjük, hogy lehetőleg a következő ülésre történjen meg az egyeztetés, közvetlen tárgyalás révén a bankelnök úrral is, és a Gazdasági Kabinetten ez már úgy menjen át, hogy itt már ne adjon okot vitalehetőségre.

1993. szeptember 30-i kormányülés

Az ipari válsághelyzetek kezelése keretében kijelölt iparvállalatok adóskonszolidációjával kapcsolatban.

(Latorcai János ipari és kereskedelmi miniszter elmondja, hogy az anyag, tulajdonképpen a 12 + 1 válságkezelési projektbe bevont vállalatot tartalmazza. Ezzel kapcsolatban bár kormányhatározat, illetve parlamenti határozatok is már születtek, de a válságkezelésük a hitelkonszolidációba való bekerülés és ennek megfelelően az adóskonszolidációs csomagban való kezelésük nélkül nem valósítható meg, ezért voltak kénytelenek ezt az anyagot behozni. Többen hozzázólnak, köztük Boross Péter belügyminiszter is, aki szerint a Kormány eddig az ilyen javaslatokkal lényegében egyetértett. Volt a Kormánynak ózdi korszaka, volt DIMAG-²⁷⁶ korszaka, és most itt vannak egyéb vállalatok. Őt inkább az

²⁷⁶ A Diósgyőri Acélművek előzménye 1770-ig vezet vissza, amikor Mária Terézia rendelettel Ómassán megalapította a „Hámor Vas-mű” vasverő hámort. A termelés 1870-ben költözött Diósgyőrbé, ahol 1879-ben a Siemens–Martin-, 1882-ben a Bessemer-acélgyártást vezették be. 1866 és 1925 között Magyar Királyi Vas- és Acélgár, majd 1953-ig Magyar Királyi Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak

a része foglalkoztatja, hogy egy-egy ilyen kormánydöntés után mi a garancia a végrehajtás teljesülésére.

Jellen Sándor, az ÁV Rt. vezérigazgató-helyettese reagál a belügyminiszter felvetésére, igazat is adva neki, miszerint amikor egy-egy ilyen szanálási, megmentési program történik, akkor feltétlenül ennek a vállalatnak legalább 3-6 hónapos lebenslaufot²⁷⁷ kell teremteni és csak utána elindítani. A számonkérésnek pedig 6 hónapot követően azonnal be kell következnie.)

Antall József: Köszönöm. Azt hiszem, hogy ez világos, és az eddigi tapasztalatok is azt mutatják, hogy mi szubvencionáltunk vállalatokat anélkül, hogy az gazdaságos lett volna, aminek logikája nyilván az, hogy akár többet kell adni adott esetben, de abból meg kell menteni. Amelyik vállalatnál akár egyéb vagy más szempontok alapján ez reménytelen, akkor értelmetlen olyan összegeket befektetni kontroll és minden gazdasági eszköz, ellenőrző eszköz nélkül, ami, mondjuk, a művelődési minisztert adott esetben elborzasztja, mert neki milyen jó lenne ennek csak a tíz százaléka is. Tehát értelmetlen ilyen vállalatot támogatni, mert tudjuk, hogy egy lyukas zsákba megy. Hát paraszti nyelven ez ezt jelenti. Úgyhogy azt hiszem, amit Jellen Sándor elmondott, ez szemléleti szempontból is jelzi, hogy tulajdonképpen milyen irányba kell mennünk ezekkel a dolgokkal, és hát remélem, hogy megyünk is. Köszönöm.

néven üzemelt. 1953 és 1989 között *Lenin Kohászati Művek* (LKM) néven kohászati kombinátként a megye legnagyobb munkaadója volt. 1989-ben a Diósgyőri Metallurgiai és Alakítástechnológiai Gyárak Részvénytársasága, DIMAG Rt. nevet vette fel, s a gyár egyes részlegei előbb leányvállalattá, majd önálló gazdasági társaságokká alakultak. 1991-ben privatizálták, 1998. január 29-én a gyár új tulajdonoshoz került, majd csődbe ment. 2001. április 12-én a társaságot a felszámoló szervezettől megvásárolta az olasz Cogne Acciai Speciali s.r.l., és a nevét DAM Steel Speciális Acélgyártó Részvénytársaságra változtatta, de csak 2003 januárjáig üzemeltette. 2003. március 26-tól újra felszámoló szervezet vezette a céget, majd eladta. Az ezt követő cég, a DAM 2004 Acél- és Hengermű Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. 2004. október 1-jén kezdte meg működését, amely 2009-ben végleg bezárta a gyárat.

²⁷⁷ Életrajzot.

1993. november 18-i kormányülés

(Ez az utolsó olyan kormányülés, amelyiken Antall József miniszterelnök még részt vesz.)

A bank- és adóskonszolidáció megvalósításának feladataival kapcsolatban.

(Szabó Iván pénzügyminiszter elmondja, hogy a mielőbbi kormánydöntésre azért van szükség, hogy a gazdaságban felhalmozódott, különféle okokból létrejött rossz hiteleket, amelyeknek az állománya több százmilliárdos értékű, ezeket végleg valahogy eltüntessük, és egyidejűleg a bankszférát rendbe hozva az ország normális gazdasági működését nagyobb kockázatok és megrendülések nélkül továbbvigyük. A bankkonszolidáció két lépésben kerül végrehajtásra. Az első lépésben egy olyan mértékű tőkeemelési hajtánánk végre, amely biztosítaná, hogy a bankok korrigált szavatoló tőkéje a 100 milliárd forintot elérje. Ez az idei és a jövő évi lépés 240 milliárd nagyságrendű államkötvény körüli kibocsátást tesz indokolttá.

Többen hozzászólnak, kifejezetten a kormányzat legnagyobb jelentőségű gazdaságpolitikai lépésének tartva ezt.

Szabó Tamás tárca nélküli miniszter javasolja, hogy a részletek tisztázására még üljenek össze a gazdasági miniszterek, továbbá szerinte olyan jelentőségű gazdaságpolitikai ügyről van szó, hogy ezt a miniszterelnöknek kellene bejelentenie.)

Antall József: Akkor egyelőre, miután korunkban a természetellenes viszonyokat is legalizálni akarják, akkor már a meglévőt kénytelenek vagyunk eltérni. Tehát, ha már létrehoztuk, akkor ezt sajnos most nem lehet megváltoztatni. Ez az egyik. A másik kérdés a további vitához, nekem logikusnak tűnik, hogyha a kötvénykibocsátó a pénzügyminiszter, és ez az egész a költségvetéssel függ össze, akkor ebben a vonatkozásban ez értelemszerűen tulajdonosi joggyakorlás, ezért ennek végrehajtása, pláne mivel költségvetéssel függ össze, a pénzügyminiszternek, illetve a Pénzügyminisztériumnak a feladata. Én most csak közjogilag értelmezem a kérdést. Tehát az állam nevében a pénzügyminiszter gyakorolja a tulajdonosi jogokat, és az ÁV Rt. az, amelyik szerződéssel a lebonyolítást és ennek a technikai kezelését végzi. Én ezt járható útnak tartom. Tehát kérem, akkor a vitát ebbe az irányba vigyük, bár lehet ellene szólni. Tehát lássunk ebben a kérdésben tisztán. Ebben a vonatkozásban ez azt jelenti, hogy a magánbankok esetében mint kötvénykibocsátó, ahol megsegítette a bankot, ott azzal a tulajdonosi résszel, a kötvénykibocsátás alapján válik résztulajdonossá adott esetben a magyar állam. Tehát ezt jogilag úgy érzem, hogy járhatónak tűnik. Tehát akkor rögzítjük, hogy vasárnap kerül sor erre a megbeszélésre, amit Szabó Tamás is kezdeményezett, és ez alapján történik a felhatalmazás. Tehát

a Kormány tulajdonképpen, mivel nem volt ellenvetés arra a felvetésre, hogy a pénzügyminiszter gyakorolja jogszerűen a jelenlegi hatályos magyar jogszabályok alapján ezt a bizonyos tulajdonosi jogot a kötvénykibocsátás alapján, összefüggésben a költségvetéssel, és külön szerződésben – ez is tárgya nyilván a vasárnapi megbeszélésnek – rendezi az ÁV Rt.-vel ennek a gyakorlatát és a vagyonkezelési szerződést stb. Tehát ezeket kérem, akkor ott tisztázni. Az ÁV Rt.-t, miután ezt a Kormány előterjesztése alapján, sőt, a Kormánynak határozott javaslata alapján hozta létre a parlament, és a ÁVÜ-t is a parlamenttől a Kormány javaslatára helyezte a kormányzat alá, ezért azt hiszem, hogy ennek a megoldásnak a megkérdőjelezéséről nem lehet szó. Tehát ebben a formában kérem akkor a tárgyalásokat majd folytatni. Megkérdezem a Kormányt, hogy megadja-e a felhatalmazást ahhoz, hogy a felkért miniszterek ellenjegyzésével, két ülés közti jóváhagyással léptethessük életbe? Ez valóban a kormányzásunk időszakában, bár szakszerű körben, szakszerű jellegűnek tűnő előterjesztés, ami kvázi nem a széles közvéleményt érdekli, de a valóságban is erre kell felépíteni igazából az egész propagandát és mindent, hogy megértetni azt, hogy ez a magyar gazdaságpolitikának valóban a kormányzás egész időszaka alatt meghozott döntései között a legfontosabbak sorában foglal helyet, bár nem érdemes itt rangsort állítani. De mindenestre ez azok között foglal helyet, és kihat az egész magyar gazdaságra, növekedésre, rendezésre, nemzetközi gazdasági kapcsolatainkra és mindenre. Úgyhogy akkor kérdezem, hogy a Kormány megadja-e ebben a formában a felhatalmazást? Van-e ellenszavazat? Tartózkodás? Nincs. Akkor a Kormány egyhangúlag megadta a felhatalmazást.

Különfélék között a MÁV-nál kialakult sztrájkhelyzettel kapcsolatban.

(Schamschula György közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter elmondja, hogy a helyzet reménytelen, de nem komoly. A MÁV dolgozói 27,3 százalékos béremelést szeretnének, amire 4 milliárd 425 millió forintot kérnek a Kormánytól. Szerinte ez egy kicsit megrendítené a költségvetés jelenlegi helyzetét, ráadásul a legjövedelmezőbb iparágakban is nehéz biztosítani ekkora béremelést, nem egy ilyen tönkrement vállalatnál. Viszont fél évvel a választások előtt nem célszerű egy általános sztrájkot kirobbantani, ezért mérlegelni kell, hogy vagy megadja ezt a Kormány, vagy ragaszkodik az eredetileg megajánlott 18%-os béremeléshez.

Többen hozzászólnak, azt a megoldást támogatva, hogy a Kormány tartsa magát az eredeti, 18%-os javaslatához.

Becker Pál pénzügyi politikai államtitkár viszont ehhez még hozzáfűzi, hogy miután bizonyítottan a MÁV-nál tízezer ember felesleges, ezért ezt a tízezer embert kell leépíteni, és rögtön a béremelés mértéke akár 25%-os is lehet.)

Antall József: Azt hiszem, hogy abban teljes az egyetértés, hogy nem engedhetünk. Egyrészt azért sem, mert a Vasutas Szakszervezettel²⁷⁸ sikerült megállapodnia Schamschula Györgynek. Most akár helyes, akár nem, hogy miniszter állapodik meg, amit Szabó Tamás mondott, de nem hozhatjuk olyan helyzetbe a velünk megállapodott szakszervezetet, hogy utána a többi szakszervezettel, amelyik csak az alkalmazottak 30 százalékát adja, azoknak többet engedünk. Tehát ez az egyik, hogy eleve emiatt sem engedhetünk a MÁV-on belül, de az egyéb iparágak, sőt pedagógusok, egészségügyiek számára sem. Ha engedünk, ez a követelés akkor egy láncreakcióként menne végig. Tehát mindenképpen erős lábakon kell megpróbálnunk állni. A másik viszont, hogy legfőljebb azon lehet gondolkodni, hogy a mozdonyvezetők, vagy nem tudom, ezek arcuk megőrzéséhez kapjanak valamilyen távoli ígéretet vagy egyebet, hogy legyen egyáltalán visszavonulási lehetőségük, ha vissza akarnak vonulni. Közben érkezett egy másik hír, ezzel kapcsolatban, gyorsjelentés, megkérlek, hogy ismertesd.

(Marinovich Endre címzetes államtitkár, a miniszterelnök kabinetfőnöke ismerteti a hírt, miszerint négy MÁV-szakszervezet megerősítette, hogy kész a hónap végén többnapos általános sztrájkot tartani, ha továbbra sem lehet megegyezni a vállalat vezetésével a dolgozók jövő évi béremeléséről.)

Antall József: Az a kérdés tulajdonképpen, hogy jelenleg Schamschula miniszter úr mire lát lehetőséget. Azt az elvi belső elhatározást megtehetjük. Utána Für Lajos meghirdeti, hogy mozdonyvezetők kiképzését megindítja a hadsereg.

(Für Lajos kijelenti, hogy behívadjuk őket.)

²⁷⁸ A Vasutasok Szakszervezetének első országos gyűlésére 1903. július 26-án Budapesten került sor. A Vasutasok Szakszervezetének a lapja, a máig rendszeresen megjelenő *Magyar Vasutas* első száma 1904. április 15-én jött ki a nyomdából. A legális Vasúti Munkások Országos Szövetsége 1905-ben alakult meg, amelynek alapszabályát 1906. április 6-án hagyta jóvá a kereskedelmi miniszter. A Magyarországi Vasutasok Szövetsége (MVSZ) 1918. november 24-én alakult, de 1920. július 29-én feloszlatták. 1945 áprilisában jött létre a Magyar Vasutasok és Hajósok Országos Szabad Szakszervezete, amely nevét 1950-ben Vasutasok Szakszervezete névre változtatta. Az egyetemes jogról szóló 1989. évi törvény meghozatala után felbomlott az addigi monolitikus szakszervezeti modell, s 17 vasutas szakszervezet alakult meg.

Antall József: Egyelőre ezt csak el kell terjeszteni. Egyébként az egész szakszervezeti törvénnyel²⁷⁹ az az alapprobléma, amit nem tudtunk megoldani, amivel tulajdonképpen az angol konzervatív kormánynak sikerült a szakszervezeteket megtörni, hogy az összdolgozó, nem csak a szakszervezeti tagok, hanem az adott munkahely összdolgozóinak a többségi szavazatára van szükség a jogszerű sztrájk folytatásához. Anglia már működésképtelen volt a folyamatos sztrájkok miatt, amikor ezt a törvényt elfogadták. Ennek következtében Angliában csak az a törvényes sztrájk, amit az adott munkahely dolgozóinak a többsége eldönt.

(Balsai István igazságügy-miniszter megjegyzi, hogy ezt a törvényt a Németh-kormány hozta meg. Schamschula György még közli, hogy van egy megállapodás az elégséges szolgáltatásra, csak nem biztos, hogy betartják. A mozdonyvezetők pedig a négynapos munkahetet akarják maguknak kivívni.)

Antall József: Nagyon fontosnak tartanám a belügyminiszter úr és a nemzetbiztonsági miniszternek a jó előzetes tájékozódását a tekintetben, hogy mennyiben kísérelnek meg a mozdonyvezetők, akik mozgatói ennek az egésznek, kapcsolatokat keresni a közúti dolgozókkal, tehát a kamionosokkal, BKV²⁸⁰ dolgozóival stb. Tehát, hogy egy nagyszabású közlekedési sztrájkban is gondolkodnak-e, vagyis magyarul a taxisblokádnak megismétlésén. Most ehhez ugye az amnesztiatörvényt is elő kell venni, és főleg nagyon jó tájékozottsággal kell rendelkezünk, és esetleg, ahogy már történt, bizonyos preventív lépéseket meg lehet tenni. Nehogy akkor kapjunk észbe, amikor már elkezdődött. Úgyhogy kérem, hogy ebbe az irányba tájékozódjanak az illetékesek, hogy valóban folyik-e ilyen szervezés, és hogy kik csinálják.

(Schamschula György és Boross Péter belügyminiszter is megerősíti, hogy folyik ilyen szervezés, de még visszhang nélkül. Boross Péter határozottan kijelenti, hogy a Kormány nem engedhet.)

Antall József: Akkor maradjunk abban, hogy tehát a nem engedés politikáját követjük, és a teljes tájékozódásra való törekvést, hogy időben fel lehessen lépni. Javaslom, hogy a közlekedési minisztérium és a miniszterelnökségi kormánybiztos építsenek fel nagyon sürgősen egy olyan sajtó- és egyéb tervet, amivel ezt jól elő lehet adni, kezdve a fizetésektől, az utasokat érő hátrányokról, szóval azt, hogy milyen

²⁷⁹ 1991. évi XXVIII. törvény a szakszervezeti vagyon védelméről, a munkavállalók szervezkedési és szervezeteik működési esélyegyenlőségéről.

²⁸⁰ Budapesti Közlekedési Vállalat.

körülmények között történik ez a sztrájkfenyegetődzés. A televízióban, rádióban el lehet azt is mondani, vagy akár lehet idézni, amit az MSZP gazdasági programja tartalmaz. Békesi szerint, azért kell egy baloldali kormány, mert nem lesz semmi-féle gazdasági javulás, és ezt csak egy szakszervezetekre, szocialista szakszervezetekre támaszkodó szocialista párt tudja elfogadtatni. Ez van benne. Igen, ez van benne. Tessék megnézni a Békesi nyilatkozatát múlt héten, és erre kellene hivatkozni. Ezt belesulykolni a lakosságba, hogy kimondták, hogy nem tudnak jobbat, és csak azért fogadjuk el őket, mert ők tudnak a Nagy Sándorral beszélni. Így van leírva. Ez a lényege.

IV. FEJEZET

A MINISZTERELNÖK ÉRDEMI HOZZÁSZÓLÁSAI KÜLPOLITIKAI KÉRDÉSEKBEN

1990. ÉV

1990. május 24-i kormányülés

A szovjet csapatkivonás helyzetéről, valamint a május 28-án és június 4-én sorra kerülő tárgyalásokkal²⁸¹ kapcsolatos egyes kérdésekről szóló tájékoztatóval kapcsolatban.

(Az első szovjet katona 1944 szeptemberében lépett az akkori Magyarország területére. A szovjet hadsereg magyarországi tartózkodását az 1945. januári fegyverszüneti egyezmény, majd az 1947-es békeszerződés szabályozta. A békeszerződés 22. cikkelye úgy rendelkezett, hogy a békeszerződés hatálybalépését követő 90. napon az idegen fegyveres erőket ki kellett vonni Magyarország területéről, az országban csak olyan szovjet katonai egységek maradhattak, amelyek az ausztriai szovjet megszállási zónával összefüggő közlekedési vonalak fenntartásához szükségesek voltak. Ennek értelmében a csapatkivonás 1946 első felében megkezdődött, azonban végül az Ausztriába tartó közlekedési vonalak fenntartására hivatkozva az hamarosan megszakadt, s 1949 augusztusában előbb egy gépkocsizó lövészadosztályt vezényeltek Magyarországra, majd előzetes bejelentés nélkül a szovjetek repülő és légvédelmi csapatokat telepítettek Budapestre. 1950-ben 80 városban, községben, településen állomásoztak szovjet katonai egységek. Az osztrák államszerződés megkötése után Ausztria területéről 1955. október 1-jéig a szovjet csapatokat ki kellett vonni. Időközben, 1955. május 14-én Varsóban Magyarország is aláírta a Szovjetunió által vezetett tömb katonai integrációs szervezetét létrehozó Varsói Szerződést, amelyben az ország hozzájárult a szovjet csapatok magyarországi állomásoztatásához, s hamarosan a 17. gépesített lövészadosztályt Magyarországra vezényelték. 1955 szeptemberében

²⁸¹ 1990. május 28-án és június 4-én a munkabizottságok Budapesten tekintették át a kivonási ütemterv végrehajtásának a menetét, illetve azokat a pénzügyi-gazdasági kérdéseket, amelyek a szovjet csapatok által használt ingatlanok átvételével és átadásával, valamint az anyagi készletek és eszközök értékesítésével függtek össze. A két küldöttség megállapodott a további szakértői konzultációkban és véleménycserékben, valamint abban, hogy mindkét kormány részére jelentést kell készíteni a megoldatlan kérdésekről.

Magyarországon felállították a szovjet honvédelmi miniszternek közvetlenül alárendelt különleges hadtestet, amelynek állományába két gépesített gárdahadosztály (2. és 17.), a 195. vadászrepülő-, a 177. bombázórepülő-hadosztály, a 20. pontonos hidászezred, valamint légvédelmi csapatok kerültek. Ilyen előzmények után egy 1956. júliusi jelentés szerint Magyarország területén 119 101 szovjet katona és 10 641 fős polgári állomány tartózkodott. 1956. október 30-án Nagy Imre bejelentette, hogy kormánya tárgyalásokat kezd a teljes kivonásról. 1956. november 4-ig több lépcsőben újabb 13 szovjet hadosztály egységeit rendelték Magyarországra. Az október 23. előtt Magyarországon állomásozó, illetve november 4-ig iderendelt erőkből alakult meg a szovjet Déli Hadseregcsoporthoz, amelynek parancsnoksága és alárendelt alakulatai egészen 1991 nyaráig Magyarországon tartózkodtak. A szovjet csapatok magyarországi tartózkodását és jogi státuszát az 1957. május 27-én aláírt egyezmény rendezte, amely kimondta, hogy a szovjet csapatok ideiglenes tartózkodása a Magyar Népköztársaság területén nem érinti a magyar állam szuverenitását; a szovjet csapatok nem avatkoznak be a Magyar Népköztársaság belügyeibe. 1958. április 1-jén Révész Géza magyar és Andrej Antonovics Grecsko szovjet honvédelmi miniszterek aláírták a Magyarország területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok által igénybe vett különböző létesítmények és a nekik nyújtott szolgáltatás rendjéről és feltételeiről szóló megállapodást. A kétoldalú egyezmény engedélyezte a szovjet félnek, hogy 67 helyőrségben 60 500 katonát állomásoztasson az országban. Lehetővé tette azt is, hogy a Szovjetunió a csapatok létszámát önkényesen megváltoztassa, és a pro forma ideiglenes létszámváltozást a szovjet parancsnokság a magyar féllel ne hangolja össze. A Magyarország területén állomásozó szovjet csapatok kivonulásának a kérdését először Grósz Károly vetette fel az MSZMP KB 1988. szeptemberi ülésén, amikor bejelentette, hogy a Gorbacsovval folytatott tárgyalásain szövegbe került a csapatok kivonásának az időpontja, a végrehajtás üteme, annak gyakorlati lebonyolítása. Grósz Károly az 1988. november 10–11-én Budapesten tárgyaló Alekszandr Nyikolajevics Jakovlev az SZKP KP Politikai Bizottságának a tagja előtt is felvetette a csapatkivonás kérdését. A szovjet partnerét arra kérte, hogy tolmácsolja kormányának, miszerint Magyarország úgy látja, hogy a szovjet haderő 20%-ának a kivonása politikailag jól kihasználható lenne. 1989 januárjában Kárpáti Ferenc honvédelmi miniszter bejelentette, hogy konkréttá vált a Déli Hadseregcsoporthoz részleges kivonásának az ütemterve. Január 31-én Matvej Burlakov vezérezredes, a Déli Hadseregcsoporthoz parancsnok hivatalosan is megerősítette, hogy a szovjet kormány döntése értelmében megkezdik csapataik részleges kivonását Magyarország területéről. A kivonásról az elvi megállapodás Németh Miklós kormányfő 1989. márciusi moszkvai tárgyalásain született meg. A magyar honvédelmi miniszter 1989. áprilisi jelentése szerint a Szovjetunió 11 300 főt, 470 harckocsit, 200 löveget és aknavetőt, 2900

különböző típusú gépjárművet tervezett hazahívni. A kivonás során 3000 családtag és 150 polgári alkalmazott is távozott volna. Az eredeti tervek szerint a kivonás 1989-április 25-én kezdődött volna meg, a valóságban arra május 15-én került sor. A teljes csapatkivonásról szóló első érdemi megbeszélésre Nyers Rezső államminiszter és Grósz Károly, az MSZMP főtitkárának 1989. július 24–15-i moszkvai tárgyalásain került sor, azonban a tárgyalások részleteit ekkor nem hozták nyilvánosságra. 1989 novemberében Borisz Sztukalin szovjet nagykövet arról tájékoztatta a magyar vezetőket, hogy Moszkva döntést hozott a Magyarország területén állomásoztatott atomtöltetek elszállításáról, ami november 24-e és 26-a között megtörtént. 1990. január 5-én az Országgyűlés külügyi és honvédelmi bizottságának közös ülésén a képviselők sürgették a teljes kivonással összefüggő tárgyalások mihamarabbi megkezdését. Ugyanaznap Német Miklós levélben kérte Nyikolaj Rizskov szovjet miniszterelnöktől, hogy mihamarabb – lehetőleg még januárban – kezdődjenek meg az érdemi tárgyalások a teljes kivonulásról. Ezzel párhuzamosan a Magyar Kormány Annus Antal tábornokot és Karácsony Imre vezérőrnagyot megbízta a csapatkivonások előkészítésével. Január 9-én a KGST szófiai ülésén a magyar és a szovjet fél megállapodott a kivonulás ütemezéséről, majd január 23-án Németh Miklós hivatalosan is bejelentette a tárgyalások megkezdését. 1990. február elején került sor a két kormánydelegáció hivatalos tárgyalására. A magyar küldöttséget Somogyi Ferenc külügyi államtitkár, a szovjeteket Ivan Aboimov külügyminiszter-helyettes vezette. A magyar fél a teljes kivonásra 1991. június 30-át irányozta elő, a szovjetek viszont augusztus 31-ét javasolták. Végül kompromisszumos megállapodás született, amelynek értelmében a harci egységeket 1990 végéig, a technikai eszközöket 1991. június 31-ig vonják ki. Az egyezményt 1990. március 10-én Moszkvában Horn Gyula és Eduard Sevardnadze külügyminiszterek írták alá. 1990 márciusa és 1991. július 19. között összesen 1547 vasúti szerelvényen 34 541 vasúti kocsit szállította el a Magyarországról a Déli Hadseregcsoporthoz eszközeit és katonáit, polgári személyzetét és a családtagokat; összesen 100 380 főt. Az utolsó szerelvény 1991. június 16-án indult el, míg az utolsó távozó szovjet katona, Viktor Silov altábornagy, a Déli Hadseregcsoporthoz parancsnoka 1991. június 19-én 15 óra 01 perckor hagyta el a záhony-csapi határállomáson keresztül az országot.)

(Annus Antal vezérőrnagy, kormány meghatalmazott azzal indokolja a téma soron kívüli tárgyalását, hogy május 28-án és június 4-én sor kerül a március 10-én megjelent egyezmény keretein belül egy kétoldali megbeszélésre a szovjet csapatkivonással kapcsolatban. A tájékoztató szerint a csapatkivonás az egyezménynek megfelelően rendben folyik, viszont komoly nézetkülönbség van a tekintetben, hogy a szovjet fél az itt hagyott ingatlanokért 50 milliárd forintot követel. Jelzi azt is, hogy a szovjet fél a követelésének nem

teljesítése esetére burkolt fenyegetést is tett már. Kérdésre elmondja, hogy a fenyegetés szerint a csapatkivonás üteme lelassulhat, vagy meg is állhat, valamint a szovjet–magyar gazdasági kapcsolatokra is kihathat. Szintén kérdésre, miszerint maga a megállapodás annak idején milyen anyagi természetű kötelezettséget írt elő számunkra, elmondja, hogy részletesen ez a kérdés nem kidolgozott, egyezményben nem rögzített.)

Antall József: Szeretném arra felhívni a figyelmet, hogy a vezérőrnagy úr a feladatkörét kormánymeghatalmazottként látja el, nem a hadsereg, nem kizárólagosan a honvédelmi miniszter közvetlen alárendeltségében, hanem az egész Kormány felhatalmazásával. Tehát ez nem zárja ki azt, hogy a tárgyalás akár államtitkári, akár miniszteri szinten továbbmenjen, de felhívom arra a figyelmet, hogy a kormány-meghatalmazás nem tárcához kötött, hanem kormány megbízatás. Tehát globálisan koordinálja a tárgyalásokat a vezérőrnagy úr. Ki a tárgyalópartner?

(Annus Antal elmondja, hogy a tárgyalópartner Burlakov vezérezredes, a szovjet kormány meghatalmazottja, és rendelkezik egy, a szovjet kormány által kijelölt szakértői csoporttal. A mi szakértői csoportunk is hasonlóan a minisztériumok, főhatóságok szakértőiből került összeállításra, és ez a két küldöttség tárgyal az egyezmény keretein belül. Az egyezmény úgy rögzíti,²⁸² hogy amennyiben nem sikerül megoldást találni, akkor a Magyar–Szovjet Vegyes Bizottsághoz kell utalni a megoldatlan kérdéseket, és ha ez sem jár eredménnyel, abban az esetben kormányzati szintre kerül az ügy.)

Antall József: Kérdésem az vezérőrnagy úr tájékoztatása után, hogy jelen pillanatban milyen döntést hozunk? Folytassa-e vezérőrnagy úr még, és kérem is a szíves válaszát, hogy indokoltnak tartja és reálisnak, hogy közvetlenül tud ebben tovább eljárni, vagy javasolja, hogy emeljük most ezt be a szovjet–magyar vegyes bizottsági tárgyalásba, vagy kezdeményezzünk egy még magasabb politikai tárgyalást ebben

²⁸² Utalás az 1990. március 10-én Horn Gyula magyar és Eduard Sevardnadze szovjet külügyminiszter által Moszkvában aláírt egyezményre. A kormányközi megállapodást a 97/1990. (V. 29.) MT rendelet hirdette ki Magyarországon. Ennek 8. cikke előírta, hogy „a szovjet csapatok ütemezési terv szerinti kivonásának végrehajtásával kapcsolatos vitás kérdéseket a Felek a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya között 1957. május 27-én, a Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok jogi helyzetéről kötött egyezmény 17. cikke alapján létrehozott Magyar-Szovjet Vegyesbizottságban a kérdés beterjesztésétől számított 30 napon belül rendezik”. A rendelet teljes szövegét lásd: 97/1990. (V. 29.) MT rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya között a Magyar Köztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok kivonásáról Moszkvában, az 1990. évi március hó 10. napján aláírt egyezmény kihirdetéséről.

a kérdésben, ami természetesen a küldöttségnek a kiküldését jelentené Moszkvába, amiben vezérőrnagy úr nyilván meghatalmazottként a szakértői csoportnak is egyben a vezetője.

(Annus Antal pillanatnyilag nem javasolja magasabbra emelni a tárgyalás szintjét.

Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter örömet fejez ki, hogy a vezérőrnagy úr tegnap környezetvédelmi ügyekről is tárgyalt a szovjet csapatkivonásokkal kapcsolatban. Kérdése, hogy ez a témakör megjelenhet-e nagyságrendjét tekintve külön pontként a tárgyalások napirendjén?

Annus Antal szerint igen, de pontos kép e vonatkozásban majd csak az ingatlanok átvétele után lesz.

Jeszenszky Géza külügyminiszter megjegyzi, és a jelentés is azt tükrözi, hogy reális célnak tűnik az úgynevezett nullszaldó elérése, a követelések, a két fél követeléseinek a kiegyenlítetttsége.

Annus Antal szerint a magyar tárgyaló fél erre törekszik, de ezt nehéz lesz elérni, mert a szovjet fél mereven ragaszkodik a maga követeléséhez.)

Antall József: Én úgy gondolom, hogy jelen pillanatban ennél tovább nem tudunk jutni. Javasolnám azt, hogy egy szakértői, kormányon belüli bizottság vizsgálja meg ezt a kérdést. Annus vezérőrnagy úr tájékoztatása alapján és közreműködésével hozzuk létre most ezt az ad hoc kormánybizottságot, amelyik ezt a kérdést megvizsgálja mind politikai, mind nemzetközi jogi szempontból. Beleértve esetleg olyan kérdéseket is, hogy fel lehet-e vetni visszamenőleg a szovjet hadsereg jelenlétének jogszerűségét '55 és '57 között,²⁸³ továbbá azokat a kérdéseket, amelyek elősegíthetik akár objektumaink használatát, kezdve a gyakorlóterektől stb., nem kívánom részletezni. Tudom, hogy ezek nem könnyű kérdések, és a tárgyaló felet jól ismerjük. Mégis, hogy a Kormány döntésképes legyen ebben, szükségesnek tartanám, hogy erre egy kormánybizottságot hozzunk létre. A kormánybizottság működése a miniszterek felelősségével természetesen történhet két lépcsőben, tehát egy szakértői vagy államtitkári, vagy olyan szintnek megfelelő előkészítéssel. Javaslom, hogy ebben a bizottságban vegyen részt a honvédelmi miniszter, a külügyminiszter, Mádl professzor, mint aki nemzetközi jogi és nemzetközi magánjogi szempontból is fontos lenne, hogy tanulmányozza ezt. Szükség esetén ez a kormánybizottság vonja be azokat a minisztereket, vagy azoktól a miniszterektől is kérjen szakértői véleményt, akik ebben a kérdésben még szerepet kaphatnak. Javaslom egyben egyeztetni a kormányfelhatalmazással rendelkező Annus vezérőrnagy úrnak már meglévő szakértői

²⁸³ Lásd a fentebbi összefoglaló ezzel foglalkozó részét.

bizottságával is, és természetesen együttesen vizsgálni ezt a kérdést. Így tehát, ha ennek bármilyen pénzügyi, környezetvédelmi vagy egyéb kérdése felmerül, ezt már a kormánybizottság saját hatáskörében intézi. Ennek az ad hoc bizottságnak az elnökekül kérem Für Lajos honvédelmi minisztert, hogy ezt lássa el, és javaslom, hogy a bizottságban szükségszerűen vegyen részt akár Somogyi államtitkár vagy bárki, aki részt vett az eddigi tárgyalások során. Nem tudunk, megítélésem szerint, e pillanatban továbbmenni. Elég, ha a jövő csütörtöki minisztertanács elé kerül, vagy korábbi döntésre van szükség? Kérem, vezérőrnagy úr!

(Annus Antal azt kéri, hogy később kerüljön erre sor.)

Antall József: Tehát akkor ezt követően, akár a legközelebbi, két hét múlva esedékes minisztertanácson. Addig kérem ezt pontosan kidolgozni az összes lehetőséggel, variációkkal, mit kockáztatunk, és mit tudunk e tekintetben elérni. Nem javasolja semmiképpen vezérőrnagy úr, hogy egy más jellegű, például a varsói paktummal összefüggő tárgyalásba bevigyük ezt a kérdést?

(Annus Antal nem javasolja, mert annak nem is része ez.)

Antall József: Azért kérdelem, mert úgy gondolom, hogy ebben az esetben feleslegesen megzavarná a tárgyalásokat. Annak úgyis elég problematikus önmagában a tárgyalása. Tehát tartsuk meg ezt külön, abból az elvből kiindulva, hogy a szovjet csapatok jelenléte nem automatikusan következett a varsói paktumból. Nem lenne helyes a varsói paktummal összefüggésben tárgyalni a szovjet csapatok jelenlétét, ezzel ne teremtsünk okozati összefüggést, úgyhogy ezért is javaslom a különválasztását.

(Jeszzenszky Géza külügyminiszter szerint ez az időpont késői, mert június 7-én, pont két hét múlva lesz a Varsói Szerződéssel kapcsolatos moszkvai tárgyalás,²⁸⁴ ahol ott kell lenni, és ott mód nyílna bizonyos eszmecserére.)

²⁸⁴ 1990. június 7-én Moszkvában tartott ülést a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete. A tanácskozás két szinten zajlott le. A felső szinten a részt vevő nemzeti küldöttségek országaiknak egy-egy vezetője fejtette ki álláspontját Európáról, a Varsói Szerződésről, a szükséges reformokról, míg az alsó szinten a külügyi-diplomáciai apparátus vezető munkatársai egyeztettek a záróokmány megfogalmazásáról. Az elfogadott nyilatkozat kilátásba helyezte a Varsói Szerződés jellegének és funkcióinak felülvizsgálatát. Rámutatott arra, hogy a tagországok egyetértettek abban, hogy az ideológiai ellenségkép nagyrészt túlhaladottá vált. Megerősítve az új helyzet kialakulását, egy olyan bizottság felállítását határozták el, amely a Varsói Szerződés jellegét, funkcióját és tevékenységét vizsgálja felül, s kilátásba helyezték, hogy annak tartalmáról a tagországok a novemberben Budapesten tartandó rendkívüli ülésen döntenek majd. A résztvevők megerősítették szándékukat

Antall József: Akkor kérem, hogy a Minisztertanács jegyzője külön rögzítse, hogy esetleg szükség szerint rendkívüli minisztertanácsot tartunk azt megelőzően, a moszkvai út előtt mindenképpen. Egy rövid minisztertanácsot, amire ismét megkérjük a köztársasági elnök úr megjelenését. Egyetért ezzel a Minisztertanács? Für Lajos honvédelmi miniszter úrral közvetlenül tartom a kapcsolatot. Akkor kérem, hogy hívják össze ezt az ad hoc kormánybizottságot, és készítsék elő a döntést. Megköszönöm vezérőrnagy úrnak, és megragadom az alkalmat, mert nem találkoztunk még, a Minisztertanács nevében köszöntöm.

A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének Moszkvában, június 7-én kezdődő tanácskozására vonatkozó moszkvai meghívásról szóló tájékoztatóval kapcsolatban.

(A napirendi pont tárgyalásának megkezdése előtt többen bejelentik, köztük Győriványi Sándor, munkaügyi miniszter, hogy nemzetközi hivatalos tárgyalás miatt el kellene távozniuk. Viszont e napirendi pontnál Göncz Árpád köztársasági elnök is részt vesz.)

Antall József: Ha öt perced lenne még, akkor kérem, hogy Jeszzenszky Géza nagyon gyorsan foglalja össze, mert ehhez esetleg elvi minisztertanácsai döntés kell a Varsói Paktum meghívásával kapcsolatban. Ez érinti a köztársasági elnök urat, mivel hármas meghívásról van szó. A Varsói Paktum hagyományos szerkezetének megfelelően meghívták a köztársasági elnököt, aki azalatt mindig a pártfőtitkár is volt, továbbá meghívták a miniszterelnököt, és meghívták a külügyminisztert. Tessék.

(Jeszzenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy a meghívás ténye és a napirendje elvben két pontból áll. Az összeurópai folyamat, az európai új biztonsági struktúrák kialakulásának perspektívái az egyik. A második: véleménycsera a Varsói Szerződés keretein belüli demokratizálódásról, az együttműködés korszerűsítéséről és átalakításáról. A magyar álláspont azonban ettől élesen különbözik. Két megoldás is felmerül. Miután nagyon későn jött a meghívó, ezért a magyar fél csak alacsonyabb szinten képviselteti magát,

a NATO-val való konstruktív együttműködésre, s rámutattak a helsinki folyamat intézményesítésének a fontosságára. Állást foglaltak az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet bécsi ülése záródokumentumának vonatkozó rendelkezései alapján folytatott tárgyalások után kiadott dokumentummal kapcsolatban is, amely a bizalom és biztonságépítő intézkedésekkel foglalkozik. Németország egyesülésével kapcsolatban azt hangsúlyozták, hogy annak az összeurópai folyamat elveire épülve kell megvalósulnia. Végül pedig meggyőződésüknek adtak hangot, hogy ki kell használni a tömbök és az ellenségeskedés nélküli Európa megteremtésére nyílt esélyt.

szinte csak megfigyelőként, de ez Gorbacsov helyzetét gyengíti, mert ő ezt a konferenciát demonstratív módon szeretné felhasználni. A másik megoldás az, hogy az államelnök, a miniszterelnök és külügyminisztériumi államtitkár vesz részt – miután ő Koppenhágában tárgyal –, ami csak akkor indokolt, ha mi kezdeményezőleg lépünk ott fel, és azt az álláspontunkat érvényre juttatjuk.)

Antall József: Ebben tulajdonképpen egy minisztertanácsi előzetes állásfoglalásra van szükség, akár több változatban, aszerint, hogy milyen tárgyalásokat akarunk folytatni. Az egyik lehetőség az, hogy a cseh–lengyel félhez hasonlóan államfő, kormányfő, külügyminiszter vagy a külügyminisztert helyettesítő külügyi államtitkár, esetleg a külügyi kérdésekben érdekelt tárca nélküli miniszter vesz részt, ha az isztambuli konferencia már véget ér. Az az álláspontja a Minisztertanácsnak, hogy ezt kíséreljük meg, tehát elmenjünk? Ennek természetes következménye, mivel a hárompárti koalíció ebben a kérdésben egyértelműen állást foglalt, hogy a Varsói Paktumból való kiválás a cél, de ez parlamenti tárgyalást igényel. Az ellenzék sürgősséget kért, illetve a Fidesz ezt még kiegészítette. Ennek következtében ez a parlamenti határozat. Ha mi tehát kimegyünk, akkor nekünk ilyen magas szinten kifejezésre kell juttatnunk azt, hogy a Magyar Országgyűlés határozata értelmében mi a Varsói Paktumból való kilépés elvét fogjuk kifejteni, és ennek megfelelően járunk el, mert mást nem tehetünk, mert az Országgyűlés bennünket erre kötelez. Ez az egyik lehetőség. Tehát olyan nincs, hogy elmegyünk és hallgatunk. Csak olyan van, hogy elmegyünk, és ezt kifejtjük. A másik lehetőség, hogy felvetjük a szovjet félnek diplomáciai úton, hogy megértjük Gorbacsov elnök nehézségeit, megértjük a szovjet belső helyzetet. Magyarország politikai értelemben átmeneti periódusban van, és egy országgyűlési határozat köti a Kormányt. Ezzel együtt kifejezésre juttatjuk azt, hogy nem kívánunk nehézséget okozni a Varsói Paktum jelenlegi szerkezetében, mert ezt külön, alaposan és figyelmesen kívánjuk megtárgyalni, ezért azt javasoljuk, hogy a magyar fél nem hozza elő jelen pillanatban, nem fejt ki az álláspontját részleteiben, de ezért csak megfigyelővel képviselteti magát, akár miniszteri szinten egy államtitkár kíséretében. Na most más, harmadik utat nem látok, mert a harmadik, hogy egyáltalán nem megyünk el, az viszont már a sértésnek olyan foka, amit nem akarunk. Ha viszont a köztársasági elnök megjelenik, abban az esetben mindenképpen a Kormányt terheli a felelősség, tekintve, hogy a köztársasági elnök felelőtlen. Tehát a király felelőtlenége következtében mindenképpen reánk hárul a felelősség. Úgyhogy a kérdés ez. Tehát a lehetőség az, hogy amellet van-e a Minisztertanács, hogy elmenni és kifejteni az álláspontunkat? Vagy megkísérelni azt, hogy a szovjet felet előre arról tájékoztatjuk, ha kimegyünk, akkor nem tehetünk mást, csak ezt. De felajánlhatjuk azt is, hogy megfigyelői státuszban képviseltetjük magunkat, és nem

fejtjük ki az ezzel kapcsolatos állásfoglalást, amire vonatkozólag az országgyűlési határozat bennünket köt. Kérem, van-e ehhez hozzászólás vagy szavazunk?

(Míg Horváth Balázs belügyminiszter a második megoldást támogatja, vagyis a megfigyelőként való részvételt, addig Kádár Béla azt a megoldást javasolja, amelyik a lehető legkisebb bosszantási értékkel jár, tekintettel arra, hogy a magyar–szovjet gazdasági kapcsolatok jelenleg annyira rendezetlen állapotban vannak. Ezzel Bod Péter Ákos, ipari és kereskedelmi miniszter, valamint Nagy Ferenc József földművelésügyi miniszter is egyetért.)

A további hozzászólók, köztük Győriványi Sándor is az első megoldást, a magas szintű részvételt javasolják.)

Antall József: Akkor úgy értelmezhetem az eddigieket, ha szavazásra kerül sor, és ha harmadik megoldást nem találunk, akkor vagy az első mellett foglalunk állást a jegyzőkönyv részére, vagy abban a formában, hogy megkíséreljük a második javaslatot, a szovjet nagykövetet magunkhoz kérhetjük, vagy most az ügyvivőt, és az ügyvivőnek kifejtjük, és kérjük ezt megfontolni, és kérjük az ezzel kapcsolatos válaszukat. Amennyiben azt mondják, hogy inkább menjünk el, és fejtjük ki az álláspontunkat, akkor elmegyünk, de akkor is a jóindulatunkról tettünk tanúságot, gesztusként.

(Felmerül, hogy a részvételt illetően a csehszlovákokkal egyeztetni kellene.)

Antall József: Az eddigi ismereteim szerint a csehszlovák fél és a lengyel fél korábbi hezitálása után egyértelműen úgy foglalt állást, hogy állam- és kormányfői, valamint külügyminiszteri szinten részt vesznek. Tehát egyszerűen jelenleg ez van. Ha nem csaptak és nem csapnak be bennünket, hogy az utolsó 24 órában mást csinálnak, a hivatalos válaszuk jelenleg ez.

(Több további hozzászólást követően.)

Antall József: Bocsánat, ha szabadna összefoglalnom. Abban egyetértünk, hogy óvatosnak kell lennünk, körültekintőnek, figyelembe véve az összes gazdasági és egyéb megtorlási lehetőséget. Egy. Kettő, egyetértünk abban, hogy távol nem maradhatunk, tehát valamilyen formában részt kell vennünk. Harmadik, egyetértünk abban, hogy abban az esetben, ha a meghívásnak megfelelően, ha állam- és kormányfő jelen van, akkor az természetesen lehetséges, hogy a külügyminiszter helyett kivételesen külügyi államtitkár jön el, ez részletkérdés. Ha elmegyünk, akkor viszont két

javaslatot kell vinnünk, de akkor rendkívüli ülésre össze kell hívni legalább a parlamenti ad hoc bizottságot, és ezt egyeztetni kell természetesen az ellenzéket is képviselő parlamenti bizottsággal. Nem tesszük ki magunkat annak, hogy mi azzal ellentétesen állást foglalunk, és lehetőséget nyújtunk támadásra. Tehát természetesen fel kell tenni ezt a kérdést akkor. Következő, hogy ezt vállaljuk, tehát hogy kimegyünk, és ott kifejtjük az álláspontunkat. Ennek van még két eleme, megkíséreljük addig egyeztetni a lengyelekkel, esetleg a románokkal és csehekkel is az álláspontunkat. Hajlandók-e esetleg közös álláspontot előterjeszteni velünk. Kiküldünk egy külügyi államtitkárt, és egy gyors egyeztetést végeztetünk. Ez a kiegészítő eleme. A másik, hogy magunkhoz kéreessük-e a szovjet ügyvivőt, és biztosítva arról, hogy semmi körülmények között nem kívánjuk a szovjet–magyar viszonyt rontani, nem kívánunk a szovjet kormánynak nehézséget okozni, de amennyiben kimegyünk, akkor mi a külön álláspontunkat, illetve esetleg a környező országokkal egyeztetett álláspontunkat elő kell adjuk. Ezért megkérdezzük, hogy egyetértésben, feszültség keltése nélkül hajlandók-e, vagy kéri-e azt, hogy inkább képviseltessük magunkat alacsonyabb szinten, korlátozott formában, és akkor korlátozott formában adjuk elő álláspontunkat. Ezt meg lehetne tenni, ez senkinek nem ártana. Ezt a politikai, taktikai vonalvezetést ajánlom ezekkel az elemekkel. Ha ehhez van kiegészítés, akkor kérem, tessék!

(Kiss Gyula tárca nélküli miniszter szerint kimenni és határozottan kiállni a kilépés mellett diplomáciailag is és jogi tartalmában is a szélsőségesebb és a veszélyesebb megoldást jelentené.

Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter azt javasolja, hogy menjen ki a magyar delegáció, de azzal, hogy itt még felemás helyzet van, bizonyos elképzelések vannak, amit még a parlamentnek a következő ülések valamelyikén kell véglegesítenie. Miután egyelőre végleges, precízen kimunkált kivonulási vagy átalakítási koncepciót a Magyar Kormány ott nem tud előterjeszteni, ezért halasztó taktikát kellene választani.)

Antall József: Én azt hiszem, hogy figyelembe kell venni azt, hogy ha teljes egészében kimegy egy olyan delegáció, mint amelyiket meghívtak, s ebben a szituációban minden ellenvélemény nélkül a Varsói Paktum ülésén részt vesz, és nem fejt ki egy markáns álláspontot, abban az esetben az nemcsak belpolitikailag okoz komplikációt, hanem a kormányzat programjával szemben is komoly kételyeket ébreszthet. Tehát én ezért még egyszer javasolnám azt, hogy előbb tájékozódunk kell mind a szovjet ügyvivőtől, mind pedig célszerű lenne akár közvetlenül vagy pedig a leg-sürgősebben a lengyel és a csehszlovák nagykövetet magunkhoz kéretni, és utána foglalnánk ebben állást.

(Für Lajos honvédelmi miniszter szerint a román álláspont a legfrissebb katonai forrásokból származó értesülések szerint az, hogy ők a Varsói Szerződés megtartása mellett vannak, és azon belül fokozni kell az egyes államok függetlenségét. Ebben hajlandók partnerei lenni a magyaroknak is.)

Rabár Ferenc pénzügyminiszter szerint itt nem egy egyszeri magatartásról van szó, hogy most kimegyünk-e vagy nem, hanem egy olyan diszkrepanciáról, ami a parlament és a Kormány mostani magatartása közt érződik. A parlamentben úgy tűnik, hogy nincsenek tudatában annak a kiszolgáltatottságnak, amit itt a kormányúlése világosan érzünk.)

Antall József: Erre az a javaslatom, hogy a kérdés rendkívüliségére való tekintettel megfontolandó, hogy esetleg a köztársasági elnök úr ne kérje-e be a pártoknak a vezetőit egy konzultatív megbeszélésre. A frakcióvezetőket. Itt van a konkrét kérdés. Mi ezzel párhuzamosan, nem kerülve meg a kormányzati felelősséget, a magunk csatornáin hívjuk a nagyköveteket, feltesszük ezt a kérdést párhuzamosan, de mindenképpen a parlamentet megkérdezzük. Jó?

(Göncz Árpád köztársasági elnök ezt vállalja, és ígéri, hogy másnapra összehívja őket.)

Antall József: Ezt mindenképp javasolnám, akkor a pártok frakcióvezetőit. Ez egy különleges közjogi helyzet, mivel a Varsói Paktum belső szabálya szerint az államfő a meghívott, tehát ez itt nem egyszerű kormányzati felelősségi kérdés. Lezárhatom ezzel az ügyet, mert vég nélkül lehet erről beszélni? Kérem a határozatot akkor úgy összefoglalva, hogy a részvételt feltételelesen elfogadjuk. A részvétel szintjét, a küldöttség összetételét később határozzuk meg. A kormányzat diplomáciai úton tájékozódik a szomszéd országok állásfoglalását illetően, beleértve a részvételt, és beleértve az ott tanúsított magatartást és az esetleges előterjesztéseket. Továbbá a köztársasági elnök úr, éppen méltóságánál fogva, a pártok közötti egyeztetés lévén, hogy többpárti problémát érintő, átfogó alapvető nemzeti kérdéstről van szó, a frakciók elnökeit összehívja, és ezzel kapcsolatosan véleményt kérdez, annál inkább, mert éppen őrá is szó van. Akkor ezzel lezárom. Kérem a külügyminiszter urat, hogy gondoskodjék arról, hogy a Varsói Paktum érdekelt nagyköveteit és a szovjet nagykövetet ez irányban hallgassa meg.

(Jeszzenszky Géza megkérdezi, hogy valamennyi nagykövetet?)

Antall József: Nem. Én úgy gondolom, lengyel, cseh és a román nagykövetet, és a keletnémet nagykövetet is érdemes meghallgatni, hogy a nyugatnémetektől milyen tanácsot kaptak. És természetesen még a szovjet nagykövetet. A szovjet nagykövetnek

úgy előadva, ahogy leszögeztük, hogy kérjük a véleményüket, hogy bennünket ez az országgyűlési határozat köt, az Országgyűlés állásfoglalása így szól. Minekünk tehát mint kormánynak mindenképpen kötelességünk távlatilag jelezni a kilépést, mert kormányunk programja is ezt tartalmazza, és egyben azt, hogy az átmeneti időszakra vonatkozóan is alapvető javaslatot teszünk. Van-e ellenvélemény ezzel a határozattal szemben?

(Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter szerint dolgozzuk ki konkrétan az ott követendő magatartásunkat, és ezt tárjuk fel a cseheknek, lengyeleknek, mert lehet, hogy akkor csatlakoznak hozzánk, ugyanis ez lenne a legjobb.)

Antall József: Annyiban vagyok szkeptikus, hogy a lengyel magatartás az a német egység kérdésében jelenleg a politikai stájerolás metodikáját követi. Ennek következtében a lengyel magatartás ebben a kérdésben most erre játszik. A csehszlovák magatartás a retorikai radikalizmus után a valóságban a szokásos cseh metodikát követi. A román magatartás pedig pontosan illeszkedik a hagyományos román magatartáshoz, lévén, hogy Iliescu és a román miniszterelnök pontosan a gorbacsovi külpolitikának köszönheti a létét. A keletnémet kormány magatartása pedig annyiban érdekes, amennyiben mondtam. Tehát ne legyenek különösebb illúzióink. Ezt megint nekünk és magunknak kell eldönteni, hogy mit vállalunk. Köszönöm. Ezt a pontot lezártuk. Akkor kérem, hogy ennek megfelelően járjon el külügyminiszter úr. Elnök úrnak is nagyon megköszönöm a jelenlétét, és kérem akkor, hogy az összehívást tegye meg.

(Göncz Árpád megkérdezi, hogy holnap délutánra jó?)

Antall József: Igen, az elnök úr pártok felett álló funkciójából adódik ez a lehetőség, és tényleg össznemzeti ügyben történik ez. Akár azt is el tudnám képzelni, hogy a frakcióvezetőket külön kérésse magához.

(Göncz Árpád megkérdezi, hogy a külügyminiszter és nélküled?)

Antall József: Én el tudom képzelni, igen. Úgy gondolom, hogy helyes, hogyha a frakcióvezetők önmaguk hallják.

(Horváth Balázs belügyminiszter felveti, hogy nem lenne-e célszerűbb az, ha a külügyminiszter tárgyalásai után egyeztetne az elnök úr a pártok vezetőivel?)

Antall József: Nem, a külügyminiszteri tárgyalás az egy információs célzatú, a frakciók vezetőivel való tárgyalás az domesztikációs. Elnök úrra bízunk. Elnök úr informálódni fog, gondolom többek között. Elsősorban és meg fogja hallgatni a frakciók elnökeit, hogy erre, hogy reagálnak. Itt az a cél, hogy ők pontosan érzékeljék azt, amit elmondott a gazdasági tárca, és szándékosan gondolom, hogy helyes, ha ezt az elnök úr mondja el, és nem közvetlenül az érdekelt tárcavezető. Köszönöm.

(Később újra előkerül ez a téma, mégpedig azzal kapcsolatban, hogy a moszkvai tanácskozásra történő meghívás mennyire nyilvános.)

Antall József: Akkor ezt megfelelően elő kellene készíteni, mert ha holnap a frakcióvezetőkkel a köztársasági elnök tárgyalásba bocsátkozik, holnap a Fidesz kihirdeti az újságban. Ha ez így van, akkor viszont figyelmeztetni kellett volna erre a köztársasági elnököt. Sőt, akkor megfontolandónak tartom az egész előterjesztést, az elnöki tájékoztatást, mert nem bízom abban, hogy a frakcióvezetők ezt nem adják ki. Ugyanis, ha ez nem hivatalos meghívás, akkor az egész más megvilágítást kap.

(Jeszenszky Géza utánaérdeklődik, és megerősíti, hogy a meghívás nem publikus, és nagyon nem is kívánatos, hogy beszéljünk róla. A szomszéd államok közül a románokkal nem nagyon érdemes beszélgetni, mert azok úgyis egyértelműen emellett vannak. A csehekkel és a lengyelekkel konzultáltak, és tulajdonképpen az a beszélgetés, amit itten javasolt a Minisztertanács, az tulajdonképpen már megtörtént.)

Antall József: Hogyan történt?

(Jeszenszky Géza elmondja, hogy az ő álláspontjuk a részvétellel kapcsolatban is tájékozódás. Nagyjából a várható magatartás a csehek részéről az, hogy ők nem érdemi beszélgetéseket, tárgyalásokat akarnak, hanem csak a tájékoztatást fogadják, amit a Gorbacsov felajánlott a szovjet–amerikai csúcstalálkozóról. Azt gondolja, hogy meg kellene változtatnunk azt a döntést, hogy a köztársasági elnök úr konzultáljon.)

Antall József: A legsürgősebben szólni kell neki, már most célszerű lenne, még mielőtt ebben egy lépést tesz. Utána kell nézni, hogy hogyan lehet elérni. Nem tudom, hogy ő már elköltözött-e a lakásából, vagy nem. Sajnálom, hogy nem tudtuk, hogy ez ennyire nem publikus. Tehát azt hittem, hogy ez egy meghívás, mert akkor nem javasoltam volna. Nem üti meg a magyar parlament jelen összetételében a frakcióvezetők felelőssége azt a fokot, hogy ezt visszatartanák.

(Jeszenszky Géza szerint, ha kiszivárogo a mi álláspontunk, akkor elrontjuk annak az esélyét, hogy az álláspontunknak, amit Moszkvában kifejtünk, komolyabb súlya legyen.)

Antall József: Akkor az orosz nagykövetet, ügyvivőt hallgassuk meg. Viszont akkor kérek egy intézkedést, hogy köztársasági elnök úrtól újabb információkra való tekintettel kérjük mellőzni a frakcióvezetők összehívását. A legsürgősebben kíséreljük meg elérni őt, akár K-vonalon, ha van neki. Közölni kell vele, hogy ezt kérjük mellőzni, holnap tájékoztatjuk az indokról.

1990. május 31-i kormányülés

Napirenden kívül újból a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének Moszkvában, június 7-én kezdődő tárgyalásán való részvétellel kapcsolatban.

Antall József: Most van még egy kérdés, amit szeretnék bejelenteni. Most már bementek hivatalosan a moszkvai utunkat, ami szerint a Gorbacsovék meghívására Moszkvába kell mennünk 6-án. A magyar küldöttségben – kénytelen vagyok ebben a sorrendben így mondani – Göncz Árpád, én, továbbá Für Lajos megyünk, valamint a külügyi államtitkár, Somogyi.²⁸⁵ Tekintettel arra, hogy ha az egyeztetések túlterjednek a politikai tárgyaláson, akkor kérem, hogy a Külügyminisztérium vegye figyelmébe Matolcsy Györgyöt is, akinek bár gyermekei vannak, de ő is velem jön Moszkvába. Hogyha túlterjed az eredeti témán a kormánytárgyalás a gazdaságpolitika kérdésekre is, gazdasági szakembernek is kell velünk lenni. Az természetes.

²⁸⁵ A Varsói Szerződés tagállamainak Politikai Tanácskozó Testülete moszkvai ülésére Göncz Árpád ideiglenes államfő, Antall József miniszterelnök, Für Lajos honvédelmi miniszter és Somogyi Ferenc külügyi államtitkár utazott. A küldöttséghez Moszkvában csatlakozott Gyürke Sándor nagykövet. A délelőtti ülészakon Antall József elnökölt, aki felszólalásában kijelentette: „1956-ban Nagy Imre forradalmi kormánya határozott döntést hozott Magyarország kilépéséről, ami akkor egyoldalú deklaráció volt. Ebben egyetértés van köztünk – a Varsói Szerződés, mint az európai szembenállás egyik maradványa, felülvizsgálatra szorul. Értelmét veszíti a szerződés katonai szervezete, amely felfogásunk szerint mellőzhetővé válik, és kívánatos annak fokozatos, 1991 végéig történő felszámolása”, majd aláhúzta, hogy Magyarország vissza kívánja szerezni szuverén rendelkezését a Magyar Honvédség felett. Azt is nyomatékosította, hogy a magyar javaslatok megfogalmazásánál abból kell kiindulni, hogy se Magyarország, se a szövetséges államok – így a Szovjetunió – biztonsága ne csökkenjen. (Bővebben lásd: Ma Varsói Szerződés-csúcs Moszkvában. Antall József nyilatkozata lapunknak a kormány álláspontjáról *Népszabadság*, 1990. június 7. 1., 3., Magyar javaslatra novemberben rendkívüli VSZ-csúcs lesz Budapesten. *Népszabadság*, 1990. június 8. 1., 2, Gorbacsov Antall találkozik. Budapest nagyköveti bizottságot javasolt a VSZ felülvizsgálatára. Peking: rendkívüli politikai bizottsági ülést tartottak az újabb diákmegmozdulások miatt. *Magyar Nemzet*, 1990. június 8. 1., 2.)

(Felmerül, hogy a delegációban jó lenne katona is.)

Antall József: Hát ezt tisztázni kell. A vezérkari főnököt vigyük, és az Annust is esetleg vigyük, mert ha túlterjed a pusztá meghallgatáson, amire hívtak bennünket, akkor szükség lehet rájuk is. Már bemondta a rádió azt is, hogy mi a kormányprogramhoz tartjuk magunkat, tehát a Varsói Paktumból való kilépés stb. Pontos felmérést kérünk, a Külügyminisztérium állítsa össze ennek a programját. Somogyi ennek szakértője, ő fogja össze, de kérem, hogy gazdasági szempontból is, és a katonák szempontjából is. Tehát szakértői szinten mi külügyi, gazdasági és katonai szakértéssel menjünk ebben az esetben. Kérem akkor a Gazdasági Kabinetet, hogy ezt segítse elő, és Matolcsy György lesz akkor a gazdasági szakember.

(Miután a szovjet fél felkínálta a lehetőséget egy másnapi kétoldalú tanácskozásra, Jeszenszky Géza megkérdezi, hogy ezt elfogadjuk, vagy nem. Ha nem fogadjuk el, akkor három hónapon belül nem nagyon volna lehetőség új tanácskozásra.)

Antall József: Elfogadjuk, mert megsértődnek. Ezért is kértem azt, hogy gazdasági szempontból is dolgozzák ki mindazt, ami elhangzott. Akkor kérdezem a Minisztertanácsot, egyetért, hogy egy: elmegyünk, kettő: más naphoz csatoljuk. Nekem nem volt szándékom először odamenni, szóval ezért is igyekeztem, és fogadtam is el a legrosszabb körülmények közt is a berlini találkozást, mert nem kívántam sorrendiségben ott kezdeni. De akkor itt most részt veszünk, és előadjuk a Varsói Paktumban ismert programunkat, továbbá a hadseregkivonásban felkészülve a gazdaságpolitikában. Van-e ehhez bárkinek kiegészítése, javaslata? Van bárkinek ellentétes véleménye? Kimondhatom akkor a Minisztertanács egyetértését? Köszönöm. El kell mondanom, hogy Kohl kancellár maga is erre kért, hogy menjünk el. Nem kívánnak nehézségeket okozni Gorbacsovnak egy távolmaradással. Maiziére keletnémet miniszterelnökkel is külön beszélt négyszemközt. Ő azt mondta, hogy ők is elmennek, nem fognak távol maradni. Őrájuk számíthatunk annyiban, hogy más indoklással azt fogják mondani, hogy semmit nem írnak alá, mert a német egységtárgyalások miatt nincsenek abban a helyzetben, hogy aláírjanak bármilyen megállapodást, ezért ők tartózkodók lesznek, meghallgatják. Mi pedig arra fogunk hivatkozni, hogy az Országgyűlés most tanulmányozza, tehát nem vagyunk még döntésképes állapotban. Tehát mindent meghallgatunk, elmondjuk szándékainkat, de bennünket az Országgyűlés állásfoglalása köt. Úgyhogy tulajdonképpen ezért ez a halasztás egy bizonyos előnyös pozíciót jelent számunkra. Ennyit akkor. A többit, az egészet akkor Somogyi szervezze.

(Jeszenszky Géza bejelenti, hogy hétfőn este Koppenhágába megy az emberi jogi dimenzióról folytatott konferencia kezdetére, ahol felszólal. Szerdán Párizsba megy át, ahol pedig csütörtökön a Nyugat-európai Unió közgyűlésén szólal föl, és pénteken Brüsszelben pedig aláírja a Közös Piacca a magyarországi közös piaci képviselő felállításáról szóló jegyzőkönyvet. Így megússza a moszkvai látogatást. Még megjegyzi, hogy eddig sem volt soha a Szovjetunióban, mindig megúszta.)

Antall József: Ezt nagyon rosszul teszed.

Tájékoztatás a miniszterelnök 1990. június 20-i németországi látogatásáról.

Antall József: Még egyszer szeretném elmondani, hogy június 20-án németországi látogatásra megyek, Kohl kancellárhoz és a baden-württembergi és a bajor miniszterelnökhöz, egymás után három helyre.²⁸⁶ Mind a három, a Kohl és a két tartományi miniszterelnök, valamennyien azt kérték, hogy konkrét programot, konkrét kívánságlistát vigyünk. Globálisan kérném a Gazdasági Kabinetet, hogy koordinálja a gazdasági vonatkozású kérésünket, mindazt, amit konkrétan kérhetünk. Ez vonatkozik munkaügyi, akár foglalkoztatási, menedzserképzés, konkrétan, ilyen kiképzési vonatkozásban, vagy közoktatásügyi téren. Rendőrök kiképzésére is vállalkoznak. Nem zárkoznak el érintőlegesen attól sem, hogy katonák, vezérkari tisztek egy rövid időt eltölthessenek csapatnál, valamint a külügyi szolgálatban, külügyi vonatkozásban esetleges tapasztalatokat átadjanak. Polgármestereknél hajlandók fiatal tisztviselőket beosztani polgármesteri hivatalokba és ott működtetni. Ezenkívül a konkrét anyagi, egyéb igényeket kérik, tehát egy pontos, átfogó programot valamennyi tárcától lehet kérni. Elképzelhető például még közlekedési, vasutas tiszti tapasztalatcsere is. Tehát egy pontos, átfogó programot kellene német nyelven átnyújtani. Az lenne a kérésem, hogy a Gazdasági Kabinet állítson össze egy ilyen programcsomagot, amibe külön azért kerüljön bele a gazdaságtól eltérő honvédelmi és a közoktatásügyi program is. Tehát egy ilyen átfogó programot kérek.

²⁸⁶ Antall József miniszterelnök németországi útján először Lothar Späth baden-württembergi tartományi miniszterelnökkel tárgyalt. A magyar kormányküldöttség ezután Stuttgartból Bonnba repült, ahol először Hans-Dietrich Genscher külügyminiszterrel, majd Richard von Weizsäckerrel, az NSZK államfőjével találkozott. Ezeken a tárgyalásokon a magyar miniszterelnök igyekezett megnyugtatni német vendéglátóit, hogy Magyarországnak a Varsói Szerződésből való kilépési törekvése nem veszélyeztetheti a német egyesülést. Az esti órákban Antall Bonnbán, a kancellária épületében Helmut Kohllal folytatott megbeszélésekkel. A kétórás, szűk körű megbeszélések fókuszában egy 800 millió márkás, a német kereskedelmi bankok által folyósítandó hitel állt, amelyre a német kormány vállalt garanciát.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter megkérdezi, hogy lehet-e kérni anyagi támogatást kutatási projektekhez is?)

Antall József: Lehet. Az nem biztos, hogy megkapjuk, de kérni lehet. Az volt a cél, azt mondták, hogy összegezzük egyszer azt, hogy ténylegesen mit akarunk. Ez volt az egyik, amit szerettem volna elmondani. Úgyhogy Matolcsy Györgyöt kérem meg, hogy őhozzá kerüljön minden kérelem, és az egészet fogja össze függetlenül a Gazdasági Kabinetől, amelytől szintén átveszi az ott kialakított programot, kérelmeket, amelyek nem csak külgazdasági kapcsolatokra vonatkoznak. Ez lehet menedzserképző, teljesen mindegy, hogy most melyik felosztásban csináljuk. A külgazdaságiban a külügyminiszter is benne van, de nincs benne a közlekedési. Tehát itt az lenne a cél, hogy a Gazdasági Kabinet állítsa össze a gazdasági részét.

(Jeszzenszky Géza megjegyzi, hogy olyat hallott, hogy egy több száz oldalas jegyzéket állított össze ilyenekről a Németh-kormány. Tud-e erről valaki?)

Kiss Elemér, a Minisztertanács Hivatalának volt elnöke elmondja, hogy a 24-ek, illetőleg a tizenkettő számára egy ilyen csomag ment. Mást nem tud. Lehet, hogy más is készült, de erről nem tud.)

Antall József: Hát ez tavaly ősszel készült, amikor az Andriessen itt volt. Akkor ez mind tavalyi program. Akkor egy másik, felhívom a figyelmet, az izraeli kormány hajlandó lenne fiatal parasztokat fogadni. Mind a Kisgazdapártnak, mind az MDF-nek, mind a Kereszténydemokrata Néppártnak össze kellene állítani egy-egy ilyen csapatot, de ezt a Kormánynak kellene koordinálni. Elképzelhető, hogy három hónapra kibucokban²⁸⁷ helyeznék el őket, olyan kibucokban, ahol magyarul beszélő, magyarul tudó zsidók vannak, kivándoroltak. Olyan kibucokban fogadnák őket, ahol magas zöldség-, magas agrártechnika van. Ezt érdemes lenne kihasználni, ezt meg kellene szervezni. Az a kérdésem, hogy ezt koordinálná-e a földművelésügyi tárca?

(Nagy Ferenc József természetesen vállalja.)

²⁸⁷ Az izraeli kibucmozgalom a szocializmus és a cionizmus kombinációjaként jött létre, s olyan településeket jelöl, ahol a vagyon egy jelentős része közös.

1990. június 14-i kormányülés

A szovjet Déli Hadseregcsoporthoz csapatainak Magyarországról történő teljes kivonásával kapcsolatban.

(Annus Antal vezérőrnagy, a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára, kormány megbízott tájékoztatást ad arról, hogy a csapakivonás az egyezménynek megfelelően folyik, viszont a szovjet pénzkövetelés változatlanul fennáll.)

Antall József: Bocsánat, a 7. pontnak az utolsó bekezdésével kapcsolatban kérem, hogy a szovjet fél által használt objektumok közül lehetőleg egyetlen se kerüljön vissza szovjet rendelkezés alá. Még annyit, hogy a tököli repülőtér, ha létesülne egy kereskedelmi repülőtér, mondjuk, akkor a vegyesvállalat ne jelentse azt, hogy abban szovjet hegemonia legyen, ami lehetőséget jelentene arra, hogy bármelyik pillanatban visszaállítható lehessen, teszem azt, katonai repülőtérnek. Durván fogalmazva: kb. ilyen lehetőség ne legyen. Ez világos legyen. Na kérem, tessék ehhez a hozzászólásokat megtenni! Még mielőtt túlstrapálja magát a szóvivő, kérdés az, hogy ebből, ami miután eleve egy 3000-es a határozat, ebből kerülhet-e bármi nyilvánosságra?

(Annus Antal azon túl nem javasol mást közölni, mint ami tegnap a Honvédelmi Bizottság tájékoztatása kapcsán közreadásra került. Az tulajdonképpen aktuális információ volt. Ez az előterjesztés a további munkára vonatkozik, és csak a Kormányra, a szűkebb körre tartozik.)

Ezzel kapcsolatban Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter megjegyzi, hogy a napokban két olyan újságcikk is megjelent, ami rontja a tárgyalási pozíciókat, mert olyan információkat közöl, amiket mi csak a tárgyalások során akartunk felhasználni.)

Antall József: A nemzeti ösztön teljes hiánya, ami és ahogy a sajtóban ezzel kapcsolatban folyik.

(Kiss Gyula tárca nélküli miniszter veti fel azt, hogy a megállapodásnak az a szövegrésze, miszerint a csapatkivonásról szóló megállapodás nem érinti a felek közötti korábbi két- és többoldalú megegyezéseket, és így nem érinti az 1955. május 14-én megkötött Barátsági Együttműködési Szerződésből²⁸⁸ folyó kötelezettségeket sem, nem eredményezi-e azt,

²⁸⁸ Az Albán Népköztársaság, a Bolgár Népköztársaság, a Magyar Népköztársaság, a Német Demokratikus Köztársaság, a Lengyel Népköztársaság, a Román Népköztársaság, a Szovjet Szocialista

hogy bizonyos haderők az ország területén maradhatnak?

Annus Antal határozott nemmel felel.)

Antall József: Pont ellenkezőleg. Ez védi a kivonulást, mert a Varsói Szerződés alapján nem volt jogalap az itt-tartózkodásra. Sőt, kártérítési igényünk azon az alapon lehet, hogy az Osztrák Államszerződés megkötése²⁸⁹ után a 90. napon belül ki kellett volna vonulniuk, és a Varsói Szerződés alapján nem tartózkodhattak volna itt a szovjet csapatok. Kádárék csak 1957-ben kötöttek megállapodást a szovjet csapatok ittlétéről. Tehát tulajdonképpen, ha módunk van, akkor az egész kártérítési igényünk arra építhető, hogy '55 és '57 között nemzetközi jogi alap nélkül, egyezmény nélkül tartózkodtak Magyarországon. A kártérítés is erre építhető, Budapest szétlövésére gondoljunk. Ez különösebb nemzetközi jogi alap nélkül történt, egyáltalán az itt-tartózkodás. Ezt be tudjuk terjeszteni a kártérítési igények között. Tehát pontosan ezért fontos ennek a hangsúlyozása.

(Annus Antal ezt megerősíti. Kijelenti, hogy a szovjetek a pincétől a padlásig mindent ki kell, hogy vigyenek, és mindenkinek el kell menni haza. Ez teljesen egyértelmű.)

Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság között Varsóban, az 1955. évi május hó 14. napján kötött barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződése.

²⁸⁹ Sztálin 1953-ban bekövetkező halála után a szovjet diplomácia hajlandónak mutatkozott arra, hogy az osztrák kérdést Németország ügyétől függetlenül rendezze, egyúttal pedig elismerje az önálló Ausztriát. Molotov szovjet külügyminiszter 1955. február 8-i nyilatkozatában az osztrák szuverenitás feltételeit három pontban szabta meg: a köztársaság semlegességében, az Anschluss-törekvések szigorú tiltásában, illetve a külföldi katonai jelenlét megszüntetésében. 1955. május 15-én a négy világháborús szövetséges és Ausztria részvételével zajló konferencián írták alá a 9 részből, 38 cikkelyből, 2 mellékletből és függelékből álló osztrák államszerződést. Ennek értelmében az Osztrák Köztársaság visszanyerte 1938-ban elveszített szuverenitását, azonban – az 1919-es saint-germaini béke után másodszor is – ígéretet kellett tennie, hogy sem gazdasági, sem politikai tekintetben nem törekszik – az éppen két részre szakított – Németországgal való egyesülésre. A Szovjetunió az osztrák önállóság elismerésének feltételévé tette azt, hogy a szövetséges erők kivonása után – szemben a NATO-hoz 1955 májusában csatlakozó NSZK-val – a köztársaság Svájc mintájára semleges állammá nyilvánítsa magát. Miután a Vörös Hadsereg és a NATO csapatai 1955. október 25-én megkezdték a kivonulást az országból, másnap, 26-án a bécsi parlament kihirdette, majd alkotmányba iktatta a semlegességről szóló nyilatkozatot.

1990. június 28-i kormányülés

Napirenden kívül tájékoztatás a német és francia úttal kapcsolatban.

Antall József: [...] Egyébként a német útról nem kell külön a sajtóban semmit sem közölni. Láttatok, ténylegesen maximális szívéllyességgel fogadtak bennünket. Ma a gazdasági miniszter, a Waigel külön jön a kereszténydemokrata ülésre. Ez ennek az útnak a hatása. A francia részről is itt voltak, tehát most tényleg abszolút aktívan akarnak segíteni. Nagyon fontos, hogy a Minisztertanács tagjai érzékeljék, hogy most be vannak erre állítva, most kell minden szükséges lépést megtennünk, aktívnak kell lenni a belügynek, mindenkinek, ahogy itt a feladattervben van. Amit most nem tudunk mozgósítani, az elfogy egy hónap után. Elmennek szabadságra. Tehát Kohl, aki egy dinamikus ember, kiadta az utasítást, mindenkit odahívott, intézkedett. Most kell aktívnak lennünk. Ez a 800 millió márka, amit most is említettek,²⁹⁰ ez biztosan meglesz, csak még a formát keresik. De mindenesetre ez egy tartalék. Ugyanígy a francia út is a francia viszonylatban, a francia–magyar kapcsolatokban, úgy gondolom, hogy – bár sokkal kisebb összecszerúségében, de ennek ellenére – nagy áttörés volt. Francia részről maximális politikai támogatást kaptunk, külön – ez a politikai részéhez tartozik – Erdély kérdésében, román kérdésben, és az óriási jelentőségű, hogy valamennyi vezető francia politikus részéről. Ez nem jelenti azt, hogy az alsó vagy középszinten nem dolgozik a román lobb, de a vezetők között, Mitterrand-tól Rocard-on át, Shirac stb. egyértelmű ebben a kérdésben az egyetértés. Giscard külön is hangsúlyozta, hogy az egész európai politikája fontos elemének mostantól a kisebbségi kérdést tekinti. Tehát az emberi jogok vonatkozásában 100%-ig mellettünk állnak, és egyéb gazdasági vonatkozásban is. Ezért őket is folyamatosan igénybe kell venni. A franciáknál kulturális téren látok igen nagy lehetőségeket, például a nyelvoktatástól kezdve. Ezért nem árt az orosztanárok átképzésétől kezdve mindenben igénybe venni őket. Manherz beszélt erről, úgy, hogy az államtitkárok mind ott voltak, tehát a közvetlenül érintettek ezt tudják.

²⁹⁰ Lásd az 1990. május 31-i kormányülésnél (*Tájékoztatás a miniszterelnök 1990. június 20-i németországi látogatásáról*) a releváns lábjegyzetet.

1990. július 19-i kormányülés

Budapest–Bécs Világkiállítás előkészítéséről és a megvalósítás érdekében szükséges feladatokkal kapcsolatban.

(Baráth Etele, a Világkiállítás kormánybiztosa – megköszönve, hogy folytathatja kormánybiztosi tevékenységét – ismerteti az előterjesztést. Elmondja, hogy a Világkiállítás nem öncél, hanem objektíven segítheti az elmaradott térségek fejlesztését. Kéri, hogy a Kormány foglaljon állást abban, hogy a Világkiállítás kizárólag vállalkozói tőkével valósítható meg. A Világkiállítás megrendezésének másik feltétele a komoly infrastrukturális fejlesztés, amiben az ország több évtizedes lemaradásban van. Erre nagymértékű forrás szükséges – már most 15 milliárd forintba lenne szükség –, amihez próbálnak külföldi forrást is szerezni, de ezeket a megállapodásokat csak akkor lehet megkötni, hogy ha Magyarország aláírja a szerződést a Kiállítások Nemzetközi Irodájával a megrendezésre. Végezetül megjegyzi, hogy Béccsel ellentétben a főváros a vezetőinek pozitív nyilatkozatán kívül eddig semmilyen érdemi lépést még nem tett a megrendezés érdekében.)

Antall József: Köszönöm. Tarafás Imre, kívánsz hozzászólni?

(Tarafás Imre, a Magyar Nemzeti Bank alelnöke nem gondolta, hogy rögtön az első hozzászóló lesz, mert mindig a finanszírozás rontja el a témát.)

Antall József: Addig viszont nem érdemes beszélni róla, ameddig a finanszírozásról nem beszéltünk.

(Tarafás Imre elmondja, hogy az MNB szerint nemzetközi hitekre nem lehet számítani, ugyanis olyan hitel, amit el tudunk költeni valami másra, mint adósságtörlesztésre, nem lesz. Továbbá szerinte itt illúziók vannak, hogy ilyen projektekre, ilyen volumenekben lehet külföldi működő tőkére számítani. Ezért azt kéri, hogy a végső szót csak akkor mondjuk ki a Világkiállítás megrendezésére, ha kiderül, hogy valóban számíthatunk bel- és külföldi működő tőkére, mert óriási összegekről van szó.)

Antall József: Konklúzió?

(Tarafás Imre szerint 22-es csapdája van, mert Baráth Etele szerint addig nem tudunk külföldi működő tőkére megállapodást kötni, míg alá nem írjuk a szerződést a megrendezésre, miközben addig nem szabadna végleges döntést hozni, amíg nem látható, hogy ezt tudjuk finanszírozni.)

Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere szerint a megrendezésnek különböző lehetőségei vannak. Ez a Bécs mellett lehet egy arcmentő, visszavonuló jellegű, nagyon szűkített sávú, aminek viszont igazából nincs értelme. Az összecszerúségek viszonylag kisebbek, de ebben az esetben is a költségvetésre nagyobb feladatok hárulnak, mert ebben nincs üzlet, és sem a belföldi, sem a külföldi tőke nem jön be. A másik megoldás 4-8 milliárdot igényelne, amivel növekedési pályára lehetne állítani a magyar gazdaságot is. Elismeri, hogy nehéz a döntési helyzet, mert 8 héten belül dönteni kell a megrendezésről, miközben a pénzügyi oldala addig nem tisztázható megnyugtatóan. Szerinte akkor van csak esélye a rendben történő megrendezésnek, ha ezt kiadja Kormány koncesszióba e kérdésben tapasztalatokkal rendelkező nyugati világcégeknek.

Még többen hozzászólnak, köztük Rabár Ferenc pénzügyminiszter is, aki elmondja, hogy bármennyire is szépek az elképzelések a gazdaság fellendítésére, egyszerűen nem áll rendelkezésre semmiféle pénz az itt előírányzott eszközök közül.

A hozzászólók többsége ennek ellenére azon az állásponton van, hogy vágjunk bele. Jeszenszky Géza külügyminiszter is ezen a véleményen van, mert ha nem is rendezünk Világkiállítást, ezekre a beruházásokra, infrastruktúra-fejlesztésekre szükség van. Szerinte a világ, elsősorban Ausztria, de Kanada és az Egyesült Államok is elvárja Magyarországtól a Világkiállítás megrendezését. A negatív véleményt úgy tekintené, hogy az a magyar nemzeti impotencia újabb megnyilvánulása.)

Antall József: Akkor igyekszem válaszolni. Egyik kérdés, amit Jeszenszky Géza felvetett, az, hogy először is a három koalíciós pártnak kell ebben egyetértésre jutni. A három koalíciós párt elnöke jelen van, pártjuk nevében is tulajdonképpen kell, hogy arról szóljanak, hogy a világkiállítás kérdésében tudják-e vállalni azt, ami a párt politikai felelőssége. Az ellenzék ez irányú magatartása nyilvánvalóan ellenzéki politikai állásfoglalás, amely aszerint fog alakulni, hogy sikerrel kecsegtet, vagy nem. Egyelőre nem lesz egyértelmű, éppen azért, mert esély van a belebukásra, de esély van a sikerre is. Ha a pillanatnyi hangulat olyan, hogy újabb nagyberuházásba megyünk bele, akkor nem fogják támogatni. Erős is volt ez irányban a korábbi állásfoglalás. Külpolitikai téren, és ez az, amit felvetett Bod Péter, külpolitikai téren rendkívül súlyos lenne, ha a világkiállítást lemondanánk. Nemzeti presztízsszempontból nagyon károsan befolyásolná a helyzetünket. Lényegesen rontaná a viszonyunkat Ausztriával. Óriási tehertétel lenne ez még Bős–Nagymaros²⁹¹ után. Nagyon nagy

²⁹¹ A bős–nagymarosi vízlépcső (BNV) – hivatalosan Gabčíkovo–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer – a Duna magyarországi és szlovákiai közös szakaszának komplex hasznosítására tervezett építmény volt. Első tervei az 1950-es évek végén Mosonyi Emil (1910–2009) professzor vezetésével készültek el. Célja az árvízvédelem és a hajózhatóság biztosítása mellett az energiatermelés volt. A Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság 1963-ban kötött államközi megál-

tehertétel lenne külpolitikai vonatkozásban és nemzeti presztízsből. Éppen ezért a korábbi állásfoglalásunk úgy szólt, hogy mi a Világkiállítás mellett vagyunk, ha az infrastruktúra-építés olyan elemeket tartalmaz, amit egyébként is meg kell tenni a Világkiállítás időszakáig. A másik, hogy olyan infrastruktúra-építést igényel, vagy tesz lehetővé, ami a gazdasági fellendítéséhez nyújt segítséget. A harmadik, hogy olyan impulzust ad a gazdaságnak, olyan gazdasági növekedést tesz lehetővé, hogy egy ilyen nagy akció fellendíti a gazdasági életet és mozgásba hozza. A következő, hogy a magyar iparnak ad megrendelést, és az ipar átalakításához is hozzájárul abban, hogy új vállalkozásokat tesz lehetővé. Ennek a feltétele – és ez volt a Millennium is,²⁹² ha már felhozunk történelmi példákat, sőt az egész 1867. utáni Budapest fejlődésnek a lényege –, hogy az itteni vállalatok fejlődtek, itteni leányvállalatok alakultak erre, tehát az egész beruházásnak eszerint kell alakulni. Ezek tehát a gazdasági növekedést, a gazdaság fellendítését szolgálják. Kulturális téren, amit mutatni akarunk ma Magyarországon, a jelenlegi körülmények között mutathatatlant. Ha nem újítjuk fel a múzeumainkat, kiállításainkat, és ezt nem kalkuláljuk bele, akkor nem alkalmasak egy világkiállítás számára. Ez tehát a kulturális szférának is fellendülést jelenthet, lehetőséget, de egyben óriási tehertétel, mert még színvonalasabban kell, mint egyébként. A vidék szempontjából az egyik, ami földrajzilag adott, hogy Bécs és Budapest közé esik. Óhatatlanul Budapestet fogja fejleszteni, és a Bécs és Buda-

lapodást az építkezésről. Az építkezések azonban a gazdasági nehézségek és politikai megfontolások miatt csak 1984-ben kezdődtek meg. A tervek szerint a vízlépcsőhöz tartozó bösi erőmű első ütemét 1986-ban, a nagymarosi erőmű utolsó egységét pedig 1990-ben kellett volna üzembe helyezni. A Magyar Kormány a környezetvédők és civilek tiltakozásai miatt 1989-ben leállította az építkezéseket, majd 1992-ben felbontotta a szerződést. A hágai Nemzetközi Bíróság 1997-ben mindkét felet elmarasztalta, és kötelezte őket a helyzet államközi szerződésekkel való rendezésére, ami azonban azóta sem történt meg.

²⁹² A Képviselőház az 1892. II. törvénycikkben eredetileg egy 1895-ben tartandó országos nemzeti kiállítás rendezését mondta ki a honfoglalás ezredik évéről való megemlékezéssel összefüggésben. A pénzügyi helyzet és az időhiány miatt az esemény időpontját az 1893. III. törvénycikkben végül egy évvel későbbre módosították. A millennium évét 1895 szilveszter éjszakáján az ország egész területén egyszerre felzúgó harangok hangja köszöntötte. A Képviselőház 1896. április 21-i ünnepi ülésén az 1896. VII. és VIII. törvénycikkkel iktatta törvénybe a honalapítás évezredes emlékét és az ünnep alkalmából létesítendő maradandó alkotásokat. A Millenniumra adták át Budapesten a földalatti vasutat, a kiépített rakpartot, a Ferenc József (ma: Szabadság) hidat és a Nagykörutat. Ekkor készült el az Iparművészeti Múzeum, a Kúria és a Vígyszínház épülete, az Országház kupolacsarnoka, valamint számos más köz- és reprezentációs épület. Az ünnepségek központi eseménye a Városligetben 1896. május 2-a és november 3-a között megrendezett Millenniumi Ezredéves Országos Kiállítás volt. A május 2-i központi ünnepségen Dániel Ernő kereskedelmi miniszter és I. Ferenc József király mondott beszédet. Az ünnepségek a történelmi Magyarország egész területére kiterjedtek. Számos emlékmű, szobor mellett a honfoglaláshoz és az államalapításhoz kötődő hét emlékoszlopot állítottak fel.

pest közötti térséget. Ez önmagából következik egy kiállításnál. Az már mesterséges és bizonyos értelemben jó értelemben vett irányítást kell, hogy jelentsen, főleg a megrendelésekkel, beruházásokkal, hogy a keleti területeket, vagy elmaradottabb területeket is hasznosítani tudjuk idegenforgalmi szempontból is. Ha ezeket mind figyelembe vesszük, akkor feltétlenül hasznos lenne, sőt szükségszerű, hogy meg tudjuk csinálni a Világkiállítást. A másik oldalon viszont nem mellőzhetjük azokat a szempontokat, amelyek elhangzottak részben a Nemzeti Bank elnökhelyettese, részben a pénzügyminiszter részéről, hogy erre hitelt tulajdonképpen nem kaphatunk, tehát csak úgy képzelhető el, ha működő tőkét hozunk erre be. A költségvetésből tulajdonképpen azt fordíthatjuk megközelítően rá, amit egyébként is az ország teherbíró képessége elbír, legalábbis az első esztendőben. Ameddig a remélt gyors növekedés nem következik be, addig nyilván nem javul az ország költségvetési helyzete sem a hitelviszonyban. Tehát olyan lépést nem tehetünk, ami az ország fizetőképességének, hitelképességének a rovására megy, és ami a költségvetést felborítja. A szándék egyértelműen az, és nagyon egyetértek azzal, amit Baráth Etele mondott, hogy Bécs éjt nappallá téve nemes és kevésbé nemes eszközökkel mindent elkövet annak érdekében, hogy ezt megteremtse, és lényegében a bécsi városi magisztrátus ebben él, a világkiállítás szorgalmazásában. Nálunk ebben semmit nem látunk. Ennek van nyilván konkrét oka, hogy most egy átmeneti állapotban érzik magukat, és legitimáció híján nem érdekli tulajdonképpen Budapest városvezetését. Másrészt szerintem régóta nincs Budapestnek városvezetése, tehát visszamenőleg nagyon nehéz megmondani, hogy ki volt az utolsó polgármester. Nem elfogultságból, de azt hiszem Kővágó volt az utolsó, aki Budapest szerelmeseként és egy polgármesterhez illő fanatizmussal kezelte Budapestet, és nincsenek Bárczi Istvánok. Egyelőre sajnos nem látom. A helyhatósági választásoknak is egyik nagy problémája lesz, hogy nem látom a megfelelő személyt. Ez azt jelenti, hogy egy ilyen szituációban ez az alapkérdés. Mit tehetünk, és mi lenne az, amivel ezeket a kérdéseket megvizsgálhatnánk? A közlekedési tárca tudja-e, hogy az elkövetkező időszakban legalább egy tanulmányterv szintjén mik azok az infrastrukturális beruházások, mik azok a közlekedést, szállítást érintő beruházások, amelyek reálisan a költségvetésből fedezhetőek? A tárcák kidolgozták-e azt, megvan-e az az alap az egész Budapest–Bécs Világkiállítás tervezéshez, továbbá mi az, ami normál körülmények között eleve szükséges, reálisan megvalósítható és ami beépíthető ebbe a programba? Ha mi azt be tudjuk mutatni, hogy ebbe a Világkiállításba mi az, ami eleve úgy kerül, hogy egyébként is meg kell csinálni és egyébként is megcsinálható, az az egyik része. A magyar állam ennyit nyújthat, és a magyar nép ma ennyit tud elviselni. Annyit tud elviselni, amennyit képes tulajdonképpen ehhez megteremtteni. Ezt nem tudom, hogy sikerült-e kidolgozni. Megvannak-e erre az érintett tárcák? Van-e az ipari tárcának olyan terve,

hogy mit jelent a magyar iparnak egy ilyen világkiállítás, hozzávetőlegesen milyen ipari beruházást, milyen iparfejlesztést tesz lehetővé? Milyen megrendeléseket? A munkaügynek nyilván ki kell dolgozni ehhez, hogy valóban mit jelent ez munkaügyi szempontból. Vannak-e helyi források? A kulturális területen olyan tervek, hogy mi az, ami beletartozik, tehát egy átfogó terv, csak a múzeumokat véve alapul, amelyek kulturális szempontból idetartoznak, ott ez mit jelent? Mit jelent a turisztikában, szállodában stb.? A kérdés az, hogy tudunk-e erre egy olyan nemzetközi konzorciumot felállítani, elsősorban olyan országokat bevonni, akik ezt finanszírozzák? Én tudom, hogy jelentkeztek kanadaiak. Nyilván tárgyaltak, nem tudom kik jártak el ebben az ügyben. Bizonyos érdeklődést láttunk a németek részéről is. Nem elképzelhetetlen érdeklődés az olaszok részéről sem. Nagyon határozottan kellene ezt a kérdést Ausztriával kapcsolatban is kezelni. Úgy gondolom, hogy Ausztriának rendkívül fontos, hogy mi ebbe benne maradjunk. Ez látható Busek magatartásán éppúgy, mint Bécsen. Bécsnek ez presztízs- és létkérdés. Nem azt mondtam, hogy zsaroljuk Ausztriát, de szerény nyomáscsőzőkkel és feltételekkel lehet, hiszen nem élvezhetjük sok vonatkozásban a támogatást. Még csak azt sem lehet mondani, hogy Ausztria részéről időnként nemhogy lojalitást nem tapasztalunk, különösen a bankszférában, hanem az elmúlt fél év tapasztalatait tekintve egyenesen negatív a magatartásuk. A Bős–Nagymaros-ügyben – nem tudom, hogy pont most hogy áll e pillanatban – a múlt hét óta nem tapasztaltunk semmit. Tehát úgy gondolom, hogy ebben a kérdésben az osztrákokkal szemben itt nagyon világosan és nagyon határozottan úgy kell fogalmazni, hogy csak bizonyos feltételek között tudunk részt venni, és a maximumig kell velük elmenni a keménységben e téren. Ha ezt szakaszosan úgy tudjuk tárgyalni, és ha ennek megfelelően van erre már egy stratégia, és ennek a stratégiának tényleg ki vannak dolgozva ezek a pontjai, és ha tényleg van jelentkező, akkor el tudom képzelni, hogy azokat a szempontokat, amelyeket a Nemzeti Bank és a pénzügyminiszter elmondott, az nekünk egy vonatkozásban feltétlenül kötelező, vagyis az, hogy a költségvetést csak a növekedés arányában terhelheti ez, tehát ha az javul. Ezt gondolom, a pénzügyi tárca úgy is mint közgazdasági csúcstárca tudja koordinálni, és a növekedést figyelembe veszi, és a Nemzeti Bank is természetesen figyelembe tudja venni a magyar bankhálózat esetleges fejlődését. De anélkül mi ebbe nem mehetünk bele, hogy a pénzügyi elveket és a pénzügyi feltételeket ne vennénk figyelembe. Ha ezt figyelembe tudjuk venni, és a tervek, az elképzelések úgy alakulnak, és a külföldi beruházók, a külföldi működő tőke, ami bejön mindezzel kecsegtet, akkor érdemes vele foglalkoznunk, és akkor meg kell próbálni ennek a politikai eszközeit megtalálni, hogy ezt eladjuk ma Magyarországon. De ezt csak úgy lehet, ha tényleges érvrendszerünk van. Igen nehéz kérdés, hogy az induláshoz és az egész akcióhoz a kormánybiztosság nyilván most kér költségvetési támogatást, és ez nem egy rokon-

szenves dolog a pénzügyi tárca részére, és nem könnyíti meg a Kormány helyzetét. Éppen ezért nagyon célszerű lenne, hogy az indulástól kezdve már a külföldi konzorcium minél előbb beléphessen. Mi abban a formában tudjuk a döntést meghozni, hogy egy első döntést hozunk, de a második döntést már csak úgy tudjuk meghozni, ha együtt áll ez a bizonyos pénzügyi konzorcium. Ezt most nem csak Bod Péternek feleltem, hanem körülbelül elmondtam azt, hogy mire kérjük tulajdonképpen a választ. Ha a kormánybiztos úr ennek megfelelően tud még egy-két szót szólni, az megkönnyítené az állásfoglalásunkat. Egyébként sajnálom, hogy nem sikerült a Gazdasági Kabinetben ezt megvitatni.

(Baráth Etele szerint, amikor elhangzik, hogy több pénz a költségvetés részéről nincs erre a Világkiállításra, akkor nem a Világkiállításról beszélünk, hanem mindig az infrastruktúráról beszélünk, mert a Világkiállítás önmagában véve finanszírozható, nyereséges vállalkozás. Az előterjesztésben jelzett 400 milliárd már az ország egész térségének infrastrukturális fejlesztését és ezzel kapcsolatos idegenforgalom fejlesztését is tartalmazza. Itt már nem is csak a Világkiállításról van szó, nem is egy egyéves, ötéves programról, hanem minimum tízéves programról, mert realizálhatatlan is az egész ilyen nagyon rövid időtartam alatt. Ez az akció öt éven belül plusz 1,5 százalékot tud a magyar gazdasági növekedéshez hozzátenni, és ezek a fejlesztések körülbelül 300 000 embernek adnak közvetlenül munkát.)

Surján László népjóléti miniszter – most mint a KDNP elnöke – elmondja, hogy a KDNP nem gondolja azt, hogy pártpolitikai kérdésnek tekintsük a Világkiállítást. Azt, hogy rendezni, vagy nem rendezni, ez elsősorban gazdasági kérdés. Ha meg lehet rendezni, akkor érzelmileg inkább a megrendezés pártján vannak. Viszont szerinte figyelni kell, nehogy egy Budapest–vidék, Dunántúl–Alföld stb. ellentét gerjedjen.)

Antall József: Tessék, a Kisgazdapárt elnökeként a földművelésügyi miniszter.

(Nagy Ferenc József földművelésügyi miniszter mint a Kisgazdapárt elnöke elmondja, kettős érzései vannak. Miután itt van 20 milliárd dollár adósság a nyakunkban, itt van az osztrák és a cseh rendezetlen dunai kérdés, a hírközlés szerencsétlen helyzete, itt vannak a költségfelfaragások, s itt állunk a gazdasági ellehetetlenülés szélén, amikor a tömegeknek az elégedetlensége állandóan jelentkezik, végül ez a 400 milliárd forint újabb 40 ezer forintot jelentene minden magyar állampolgárnak. Nem tudja, hogyan tudjuk ezeket ki-gazdálkodni, milyen pénzforrásból, miután elhangzott, hogy külföldi hitelre nemigen számíthatunk. Elkekeríti az is, hogy míg 1945-ben a II. világháború utáni magyar társadalomban egy építő lendület, szándék volt, most viszont a 40 évnek a fásultsága bénítólag hat a magyar géniuszra, és nem tudja, hogy tudjuk felrázni, az előbb említett nagy nehé-

ségek miatt. Ezért nagyon meggondolandónak tartja, hogy mit vállaljon a Kormány.

Baráth Etele kérdésre elmondja, hogy maga a Világkiállítás felépítése 22-28 milliárd forintba kerül, de utóhasznosítás figyelembevételével tisztán – tehát ennek a levonása után – 30-35 milliárd tiszta hasznot hoz.)

Antall József: A pártok képviselői nyilatkoztak, tehát mondjuk, e feltételrendszer mellett a koalíció pártjai egyetértenek, legalábbis az első feltételben. De a második lépcső az ősszel lesz, amikor viszont nekünk látni kell, hogy van-e, aki ezt finanszírozza. Most megteesszük azt, úgy érzem a Kormány hangulatából, hogy az első lépcsőig tudunk elmenni, azért, hogy a második lépcsőnél, a második vonalnál dőnhessünk, hogy megyünk-e tovább vagy nem. Ne legyen az, hogy nem adtuk meg a feltétel lehetőségeket. Amit rendkívül fontosnak tartok mind nemzetközi, mind hazai vonatkozásban, ami általában a munkánknak egyik legsúlyosabb problémája, a propaganda. Ahhoz, ha a Bécs–Budapest Világkiállítást el akarjuk fogadtatni, itt egy átgondolt propagandastratégiára van szükség Magyarországon is. Rossz a sajtója ennek. Az érvrendszernek hatnia kell a szakemberekre, azokra, akik értenek ehhez, legalábbis megértik ezeket az elmondott érveinket, azt ugyanígy folyóiratokban és mindenhol, minden lehetséges módon hangoztatni kell. Ennek a népszerű formáját is ki kell dolgozni, megfelelő kiadványt, brossurát kell rövid időn belül kiadni, hogy miért kell megcsinálni. A másik, hogy a Kormányt és a kormánykoalíciót erről megfelelően tájékoztatni kell, és meg kell kísérelni az ellenzéktől is legalább a lojalitást, vagy esetleg a részleges támogatást megnyerni. A másik viszont, hogy nekünk gondolkodni kell azon, hogy itt is létre kell hozni egy olyan társadalmi bizottságot – ez egy többpártrendszerben, egy demokráciában elkerülhetetlen –, amelyik ezt, még ha nehézségeket is okoz, és ellenvéleményeket hangoztat, de legalább kanalizáljuk az indulatokat. Ezt be kell kapcsolni ebbe, mert különben nem jó, ha kívülről jönnek ezek a támadások. Jobb, ha egy bizottságban már ütköztetjük az álláspontokat. A következőt javasolnám: egyszer azt, hogy a kormányhatározatot a már megjelölt módosítások figyelembevételével vegyük tudomásul. Ezt a jegyzőkönyv készítésénél nyilván rögzítették. Továbbá azt rögzítsük mindenképpen a jegyzőkönyvben, hogy a megjelölt határidőre – meg kellene kísérelni a szeptember 1-jét határidőként –, ami tartalmazná mindazt, ami az állásfoglaláshoz, a második menethez szükséges. Ez a program érdeke. Most viszont ki kell dolgozni a finanszírozás feltételeit minden szempontból, és teljes erővel a nemzetközi konzorcium reális összehívását. Nem tudom itt vannak-e jelenleg Budapesten azok a képviselők, akiket terveztek? Mi a helyes megoldás, meghívni őket augusztus elejére? Meg kell akkor csinálni, hogy kiket lehet ebbe bevonni. Holnap jön ide az IRI, találkoztak velük?

(Baráth Etele válaszol, hogy igen, velük nagyon szoros kapcsolatuk van.)

Antall József: Tehát, ha ez mind együtt van, és szeptember 1-je körüli időben, az akkori minisztertanácson állást lehet foglalni, de addigra kidolgozotttnak kell lenni mindennek, akkor azt hiszem, véglegesen állást tudunk foglalni, és akkor a Kormánynak ezt teljes erőbedobással kell képviselnie. Még arra hívom fel a figyelmet, hogy ez a helyhatósági választások időszaka lesz. Tehát, ha mi ezt akarjuk, akkor ezt csak offenzívában lehet a továbbiakban képviselni, mégpedig a helyhatósági választásokon ezt úgy képviseljük, mint az ország fellendítésének programját. Ha elfogadjuk, akkor mint a nemzeti újjászűletés programját,²⁹³ amelyik az egész országra kihat, és figyelembe véve, hogy lejár a 100 nap²⁹⁴, és az ellenzék támadásainak mindenképpen a kereszttüzébe kerülünk, tehát csak megalapozottan, nagyon alapos kidolgozással lehet ezt védeni. Egyébként a 100 napot azért is így számítottuk, ebben a formában, és azért igazítottuk ehhez a helyhatósági választások szeptemberi időszakát, mert akkor így is, úgy is támadnának bennünket. Ez még semmi ahhoz képest, ami szeptember 1-jétől, a választási kampány egy hónapjában, plusz a 100 nap lejártának örömeiben fog történni, ezt azért volt célszerű összekapcsolni. Ezt alapos kidolgozottsággal és csak offenzívában lehet védeni. Ha nekünk védekezni kell ez ellen, hogy „kérem, azért ennek vannak előnyei”, ez úgy nem érvényesíthető. Ez csak úgy lehet, hogy ez hozzátartozik az ország felemeléséhez, csak úgy lehet képviselni, ha a működő tőke bevonását tudjuk biztosítani, mert különben a Tarafás Imre-féle koncepció érvényes, és az az igaz akkor. Tehát azt mindenképpen be kell építeni, mert az egy ellenérv, amit nekünk figyelembe kell vennünk, és amit a pénzügyminiszter úr, tárcájából kötelező ellenkezésével elmondott.

(Rabár Ferenc megemlíti, hogy ebben a 100 napban a Kormány elvállalta, hogy 3 évre gazdaságpolitikai programot készít. Egy olyan gazdaságpolitikai programot kidolgozni,

²⁹³ A Kormány 1990. szeptember 18-án fogadta el *A Nemzeti Megújulás Programját*, amely az Antall-kormány hivatalos kormányprogramja volt. Ezt könyv formájában *A Köztársaság első három éve* alcímmel adták ki. A program tartalmazta mindazokat a változásokat, amelyeket a Kormány a gazdaságban, a környezet helyreállításában, az oktatásban, a kultúrában, a művelődéspolitikában, az egyházak támogatásában, a közigazgatásban, a nemzetbiztonság és honvédelem terén, valamint a külpolitikában, a jogállam kiépítésében kívánt tenni. Beszámolt az első száz nap eredményeiről, egy adatokat tartalmazó függelékben mutatta be az örökölt helyzet „fő gondjait”, valamint összefoglalta a tervezett intézkedések ütemtervét. 1990. december 3-án a Pénzügyminisztérium adta ki a *Tájékoztató a hároméves gazdasági programról* című anyagot, amely a legfőbb makrogazdasági mutatók alakulásáról számításokon alapuló előrejelzéseket tartalmazva a Kormánynak az illúziók felszámolását ajánlotta.

²⁹⁴ Az Antall-kormány 1990. május 23-án lépett hivatalba.

amelyik figyelembe vesz 60 milliárd plusz ráfordítást, egy olyan helyzetben, ahol 5-10 milliárd is problémákat okoz, majdnem lehetetlennek látszik. A magyar társadalom elfogja fogadni, ha a magyar gazdaság azért omlik össze, mert olajszállítást hirtelen leállítják. Még talán azt is elfogadná, hogy az átalakulással kapcsolatos nehézségek átmenetileg nagyon megnövelnék a terheit, de azt, hogy a Világkiállítás miatt növekednek meg a terhek, azt már nem. Ezért változatlanul problémásnak tartja. Ezt a kiállítást mint beruházást pedig azért tartja rossznak, mert az érdek az lenne, hogy minél rövidebb időig tartó beruházás minél gyorsabban térüljön meg, itt viszont olyan beruházásról van szó, amely öt évig tart egy inflációs periódusban, és csak öt év után kezd hozni.

Kádár Béla szerint viszont, ha nem csináljuk meg, akkor mindenfajta nemzetközi hitel-vesztésünk, s újabb kudarcélményünk következtében is marad a magyar gazdaság azon a vergődő pályán, amin most már egy jó évtizede van, ami most már egyre inkább átsúszik egy recesszió felé. Szerinte – egy Münchhausen báró²⁹⁵ fordulattal – a saját hajunknál fogva kell kiragadni önmagunkat a mocsárból. Ha ez nem megy – lehet, hogy nem megy –, mert ez egy csodát igényel, de akkor azzal is legyünk tisztában, hogy ennek mi lesz a következménye.)

Antall József: Gyorsan körülnéztem, hogy életkorunkhoz viszonyítva milyen kevés kopasz van ebben a Kormányban, úgyhogy komoly esélyeink vannak arra, hogy ezt meg lehet valósítani.

(Für Lajos szerint figyelemmel a közhangulatra, Rabár miniszter úr számainra, arra, hogy milyen a sajtója ennek a kormánynak, milyen kormányidegen a tömegtájékoztatás, és ha a rövid távú dolgokat nézi, hogy mi van most, és mi lesz holnap, holnapután, akkor ő is azt mondja, hogy ne legyen világkiállítás. De ha távolabbra tekint az ember, és egy távolabbra néző koncepcióban próbál az ember politizálni, akkor viszont azt mondja, hogy kockáztatni kell, mert erőfeszítések ésszerű kockáztatása nélkül soha nem lesz semmi. Ezért Kádár Bélával ért egyet.

Bogdán Tibor, az Igazságügyi Minisztérium közigazgatási államtitkára kéri, hogy az IM jogilag előkészítse a nemzetközi konzorcium létrejöttét és működését.)

Antall József: Azt hiszem, ezt megadhatjuk. Ezt az igazságügy boldogan vállalja. A határidőre vonatkozóan én azt hiszem, hogy mindenesetre abban állapodjunk meg, hogy a pénzügyi részét is kíséreljük meg kidolgozni, a kereteit legalább ennek a kon-

²⁹⁵ Karl Friedrich Hieronymus von Münchhausen (1720–1797) valós, létező személy volt, aki életében a valóságtól elrugaszkodott meséivel vált ismertté, többek között a fentiekben is emlegetett, önmagát a mocsárból a hajánál fogva való kiemelés történetével. Az ő karakterét használta fel Rudolf Erich Raspe *Münchhausen báró kalandjai* című regényében.

zorcium összehozásának, és azt, hogy lássuk ennek a reális alapjait. Ha azt nem is tudjuk még pontosan, hogy milyen összeggel, de azt azért már meg lehet állapítani nagyságrendileg, hogy lássuk a mi oldalunkról a finanszírozási lehetőségeket. Kana-dai vagy olasz, vagy milyen pénzügyi csoportok mutatnak egyértelmű érdeklődést, ezért tárgyalni kellene velük egy szándéknyilatkozat erejéig. Én úgy gondolom, hogy az ez évi december 31-ét mint végleges döntési határidőt a csatlakozásról tűzzük ki célként, bár szükség szerint átmehetünk a következő évre is, de próbáljuk a magunk érdekében ezt kitűzni. Ha döntünk szeptemberben, akkor célszerű az év végét tar-tani, de a következő év elejét mindenképpen. Az osztrákok által természetesen nem kell hagyni zsarolni magunkat, de nem kell mindenben zsarolást sem látnunk. Akkor ebben az összetételben Kádár Béla a Kormány részéről a képviselő, és akkor kérem ezt koordinálni a tárcák között. Akkor a szeptember 1-i, de lehet, hogy 3-i miniszter-tanács elé beterjeszteni, de célszerű lenne, hogy a Gazdasági Kabinet ezt előbb – már az újabb tervet –, legalább egy héttel előbb megkapja. Tehát Kormány elé nem kerül-het úgy, hogy előtte egy héttel legalább a Gazdasági Kabinet ne vizsgálná meg. Én azt hiszem, hogy így, hogy pénzügyi kötelezettséget még nem vállaltunk, és döntés nem történt, ahogy Tarafás Imre körülbelül megfogalmazta, így talán a pénzügyimi-niszter úr is elfogadja. Most el tudja még fogadni, mert a megbízást csak arra adtuk, hogy a tanulmányterv készüljön el, vizsgálják meg. A határozat most csak erre szól, a végleges döntés csak szeptemberben lesz. Tehát a Minisztertanács így elfogadja a határozattervezetet, és akkor a módosításokat kérem átvezetni.

A brüsszeli tárgyalásokkal kapcsolatban.

Antall József: A NATO, illetve a brüsszeli útról²⁹⁶ azt hiszem, hogy a sajtó kivétele-sen elég részletesen szólt. A tárgyalásaink, úgy gondolom, hogy tényleg sikeresek

²⁹⁶ Antall József miniszterelnök 1990. július 17-én és 18-án tartózkodott Brüsszelben. Első állomása az Európai Parlament volt, ahol a képviselők előtt megtartott beszédében a közelmúlt világpolitikai eseményeit értékelve kijelentette, Magyarország büszke arra, hogy a kelet- és közép-európai átalaku-lásban vezető szerepet játszhatott. Ezt követően a Közös Piac székházában Jacques Delors-sal, az Európai Közösségek elnökével találkozott. A találkozáson a magyar kormányfő formális kötelezettség-vállalás nélküli nyitottságot és elvi támogatást kért az Európai Közösségtől, s bejelentette, hogy Ma-gyarország 1992. január 1-jétől annak társult tagja kíván lenni, hogy azután fokozatosan eljuthasson a teljes jogú tagsághoz. A tárgyalásokon kitértek a Magyarországnak nyújtott százmillió ECU-s se-gítségre, amely pénzügyi háttérrel jelentett a Magyar Kormány programjának megvalósításához. A magyar fél a megbeszéléseken annak a reményének is hangot adott, hogy az Európai Közösség könnyíteni fog majd a nyugat-európai magyar munkavállalás feltételein. A Martens belga miniszter-elnökkel folytatott tárgyalásokon a belga–magyar gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatokat,

voltak. A Közös Piac részéről, tehát Delors, aki egyébként elég szkeptikus volt korábban is, egyértelműen elfogadta azt, hogy megindulnak szeptemberben a feltárási tárgyalások, és olyan társulási megállapodást köthetünk a Közös Piaccal, hogy ez 1992. január 1-jével hatályba léphet. Az ő vámuniójuk 1993. január 1-jével fog életbe lépni. Ők 1993. január 1. előtt nemigen akarnak felvenni új tagot, így nekünk arra van esélyünk, hogy ha 1992-ben megkötjük a társulást, ami egy aszimmetrikus szabadkereskedelmi megállapodást jelent. Tulajdonképpen nekünk ez előnyös, a mi vonatkozásunkban ők szabadkereskedelmi övezetet biztosítanak nekünk, de mi még önekik nem. Nekünk nem biztos, hogy a társulást túl gyorsan kell átalakítani tagsággá. Mindenesetre a tagság azt jelenti, hogy az 1995-től reális. Egyébként abszolút pozitívan nyilatkoztak. Nem kívánom most ezt részletezni. Ez a sajtóban is látható volt, ott eléggé részletesen nyilatkoztam. Majd elkészülnek a jelentések is. Azt hiszem, hogy a tárgyalás eredményes volt, hasonlóan a belga kormányval is. Ami tulajdonképpen újdonság volt politikai értelemben, az a NATO-val való kapcsolat. Először fordult elő, hogy a Varsói Paktum is részt vett az ülésen. Úgy gondolom, hogy sikeres megbeszélést folytattunk a NATO-főtitkárral, különösen annak bejelentésével, hogy állandó összekötőt fogunk ott tartani a brüsszeli magyar nagykövet személyében. Wörner egyébként novemberben Magyarországra látogat. Ebben a szituációban, amikor nagyon komoly tárgyalások vannak Szovjetunió és ököztük, hát ezzel sikerült mondjuk elébe vágni bizonyos dolgoknak. Presztízsszempontból nem közömbös, hogy mi vagyunk az elsők. E téren is biztató szavakat hallottunk. Itt a semlegeség kérdésében merült fel a sajtóban is Vranitzky részéről egy ilyen viszontválasz. Én azt mondtam Brüsszelben, és utaltam Ausztriára, hogy mi az Európai Biztonsági Egyezményen²⁹⁷ belül kívánjuk megoldani a biztonságunkat. Nem deklaráljuk

valamint a vízumkényszer mihamarabbi eltörlését tekintették át. Másnap reggel a magyar miniszterelnök Manfred Wörnerrel, a NATO főtitkárával tárgyalt. A tárgyalásokon a magyar fél kérelmet és javaslatot nyújtott át, amelyben jelezte: a brüsszeli magyar nagykövet ezentúl közvetlenül is akkreditálva lesz az atlanti szövetséghez, majd novemberi időponttal Budapestre invitálta a NATO főtitkárát.

²⁹⁷ Antall itt a Kelet és Nyugat multilaterális tárgyalási fórumaként szolgáló Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezletre (EBEÉ), és elsősorban annak a továbbfejlesztésére utal, amely az 1975. augusztus 1-jei helsinki csúcstalálkozón jött létre. Ekkor 35 európai és észak-amerikai állam és kormányfő írta alá az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmányát, az ún. Helsinki Záróokmányt, amely nem egy jogilag kötelező érvényű szerződés, hanem egy politikai szándékot és kötelezettségvállalásokat deklaráló nyilatkozat volt. Ennek legfontosabb eleme az európai biztonsággal kapcsolatos kérdéseket taglaló fejezet volt, amely a részt vevő tagállamok egymás közti kapcsolatait, illetve a tagállamok és állampolgáraik közötti viszonyt szabályozó 10 alapelvet, az ún. helsinki dekalógót foglalta össze: 1. Szuverén egyenlőség, a szuverenitásban foglalt jogok tiszteletben tartása. 2. Tartózkodás az erőszaktól vagy az erőszakkal való fenyegetéstől. 3. A határok sérthetatlensége. 4. Az államok területi integritása. 5. A viták békés rendezése. 6. A bel-

a semlegességet, mivel a Közös Piac tagsága nem fér össze egy nemzetközi jogilag körülhatárolt semlegességgel. Ezért kimondták Brüsszelben, a Végrehajtó Bizottság, hogy Írország kivételével NATO-tag mindenki, bár Írország sem jelentette be a semlegességét. Ők Svájcot, Ausztriát vagy Svédországot tekintik semlegesnek. Tehát aki semlegességet deklarál, és semlegességi kötelezettséget vállal, az egy meghatározott kötelezettséggel rendelkezik, azaz nem tudhat alkalmazkodni a politikai unióhoz, az nem lehet tagja a jövőben a Közös Piacnak. Ausztria is nehéz helyzetben lesz, ezért húzzák az osztrákok felvételét. Vranitzky kijelentette, hogy Ausztria fenntartja a semlegességét, de egyben jelentkeztek is. Énnekem többen azt mondták, hogy ha Ausztria semleges, akkor nem fogják felvenni. Tehát nekünk ezért nem szabad a semlegességet deklarálni ebben a formában. Az az állapot, amiről mi beszélünk, hogy a Varsói Szerződésből, katonai szervezetből kilépünk, amely majd, reméljük, megszűnik, és az európai biztonságban kívánjuk helyünket biztosítani, ez az a státusz és pozíció, ami a közös piaci tagságot mondjuk leginkább előnyösen szolgálja. Hát ennyit szerettem volna elmondani. A mai újságban is ez részletesen benne van.

ügyekbe való be nem avatkozás. 7. Az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása, beleértve a gondolat, a lelkiismeret, a vallás és a meggyőződés szabadságát. 8. A népek egyenjogúsága és önrendelkezési joga. 9. Az államok közötti együttműködés, 10. A nemzetközi jogi kötelezettségek jóhiszemű teljesítése. Ebben a minőségében az EBEÉ 1975 és 1990 között a keleti és a nyugati blokk közötti tárgyalási fórumként működött. Az 1989–90-ben bekövetkezett változások után az 1990. novemberi párizsi csúcstalálkozón elfogadott Párizsi Chartában a részt vevő államok megerősítették elkötelezettségüket a demokrácia, a jogállamiság, az emberi és kisebbségi jogok, a politikai pluralizmus mellett. Ekkor kezdődött meg az EBEÉ intézményesülése, mivel létrehozta az EBESZ szervezeti egységek és intézmények elődeit: a Külügyminiszterek Tanácsát, a Vezető Tisztviselők Bizottságát, a Titkárságot, a Konfliktusmegelőző Központot és a Szabad Választások Hivatalát is. A párizsi tanácskozás alkalmával írták alá az Európai Hagyományos Fegyveres Erőkről (CFE) szóló szerződést is, amely a részes államok által hadrendbe állított hagyományos katonai erőket volt hivatott csökkenteni a szerződés alkalmazási övezetében. 1992-ben számos új testület felállítása mellett Budapesten alakult meg az EBESZ parlamenti diplomáciai vonala is, amikor először hívták össze az EBESZ Parlamenti Közgyűlést. Az az 1994-es budapesti csúcstalálkozón a korábbi években végbement változásokra, az addigi EBEÉ-re való tekintettel Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetre (EBESZ) változtatta a nevét. Ennek megfelelően változott a szervek neve is: létrejött a mai értelemben vett Miniszteri Tanács és a Bécsben ülésező Állandó Tanács.

1990. augusztus 9-i kormányülés

Napirend előtt a kuvaiti–iraki háborúval kapcsolatban.

Antall József: A napirendet mindenki megkapta. Az első napirendi pontnál eltérés van: Tomaj Dénes helyettes államtitkár urat bemutatom, aki még nem találkozott volna vele. Államtitkár úr be fog számolni nekünk a legfrissebb eseményekről a kuvaiti–iraki háborúval és krízissel kapcsolatban, különös tekintettel a magyar állampolgárokra. Ezzel összefüggésben állásfoglalásunkra van szükség, viszont ahhoz, hogy mi ebben a kérdésben állást tudjunk foglalni, szükséges, hogy tájékoztatást kapjunk. Légy szíves akkor az eddigieket ismertesd, beleértve az iraki nagykövét behívását stb.-t. Átadom a szót.

(Tomaj Dénes, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára elmondja, hogy az utóbbi napok legfontosabb nemzetközi eseménye a közel-keleti válság, ezen belül is a kuvaiti–iraki konfliktus volt. Ez gyakorlatilag augusztus 2-án vett drámai fordulatot, amikor Kuvait területét iraki csapatok szállták meg. A konfliktus kirobbantásának hátterében olyan szándék állt, ami az iraki gazdasági pozíciókat az olajár emelésével erősíteni kívánta. A további elemei ennek az iraki területszerzési ambíciók voltak. A Biztonsági Tanács²⁹⁸ felszólította Irakot a csapatok kivonására. Miután ennek nem tettek eleget, újabb biztonsági tanácsi határozatokat fogadtak el, amelyek Irak elleni szankciókat fogalmaznak meg. Ezek elsősorban gazdasági szankciók, gyakorlatilag a fegyverszállítások azonnali leállítására, az Irakba és Kuvaitba való áruszállításokra, illetve e két országból áruvásárlások tilalmára vonatkoznak. Egy kormánynyilatkozat közzétételét javasolja, melyben ítélik el Kuvait annektálását, követeljük Kuvait szuverenitásának, a kuvaiti nép önrendelkezési jogának helyreállítását, valamint az iraki csapatok feltétel nélküli kivonását, továbbá vállaljuk a biztonsági tanácsi határozatok tiszteletben tartását. Jelentős katonai erőösszevonás is folyik a térségben, részben a nyugati hatalmak, az Egyesült Államok, Anglia és más országok részéről. Fennáll tehát a konfliktus eskalálódásának veszélye. Ami a közvetlen magyar érdekeket érinti, ez három területre tehető. Az egyik hatás: olyan 40-50 millió dolláros magyar export kiesése. Drámaibb az a hatás, amit az

²⁹⁸ Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa (ENSZ BT) az ENSZ Alapokmányának 23. cikkelye alapján jött létre. Kezdetben 5 állandó és 6 választott tagja volt. 1966-ban a választott tagok számát tízre növelték, ezek közül 5 ázsiai vagy afrikai, 1 kelet-európai, 2 latin-amerikai, 2 nyugat-európai vagy más, nem felsorolt régió a képviselője. A tagokat 2 évre választják. Az 5 állandó tag: az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország, Kína (1971-ig a Kínai Köztársaság), illetve Oroszország mint a Szovjetunió jogutódja. Az ENSZ BT folyamatosan ülésezik, bár annak a helyszíne változó, a legtöbb ülés az ENSZ New York-i székhelyén zajlik.

olajár emelkedése jelentett, és amelynek a visszahatása a magyar gazdaságra rendkívül súlyos. Végezetül a magyar állampolgárok egy jelentős csoportját, 160-180 főt közvetlen veszély fenyegeti Kuvaitban. Kértük a bagdadi hatóságoktól, hogy tegyék lehetővé a magyar kolónia katonai biztosítás melletti átutazását Kuvaitból Basrába,²⁹⁹ ami nemzetközi repülőtérrel rendelkezik, ahová egy különgépet küldenénk.)

Antall József: Köszönöm. Kérdésem a következő. A Külügyminisztérium milyen kapcsolatba lépett más országokkal, tárgyalt-e a Budapestre akkreditált többi arab diplomatával? Vagy látható-e, sejthető-e ennek esetleges eredménye, hogy összehívjuk és kérjük ebben a többi arab országnak a támogatását. Másik: hogyan reagált Lengyelország, Csehszlovákia stb., tehát a volt szocialista tábor, a szomszédjaink? Harmadik: milyen lépéseket tett a Német Szövetségi Köztársaság, Ausztria stb., a nyugat-európai országok? Milyen intézkedéseket tettek saját állampolgáraik kimentésére? Ezzel összefüggésben nem lenne-e célszerű a mi lépéseinket összehangolni más országok kormányaival? Továbbá milyen iraki érdekek vannak Magyarországon? Van-e egyáltalán nekünk bármilyen hathatós ellenérvünk? Mennyi iraki van Magyarországon? Vannak-e olyan irakiak itt, lehetnek-e irakiak, akik közel állnak az iraki kormányhoz? Nem diplomatákra gondolok. Magyarul, milyen gazdasági, politikai valutánk van velük szemben? Van-e egyáltalán? A másik pedig, hogy milyen hatása lehet, ha az első számú érélyes nyilatkozatnak, amivel elvben teljesen egyetértek, és javasolnám is a Kormánynak elfogadásra, milyen közvetlen hatása lehet a magyar állampolgárokra? A másik pedig, hogy hogyan időzítsük ennek a kiadását a mai napon? Azt hiszem, hogy ezekre még érdemes lenne válaszolni, mielőtt hozzászólnának a Minisztertanácsban, erre még kérnék választ.

(Tomaj Dénes a kérdésekre válaszolva elmondja, hogy az arab diplomaták elbizonytalanodtak, kerülik a kontaktust, a személyes véleményük az, hogy ez a válság az arab világ szégyene. A volt szocialista országok közül Csehszlovákiával, illetve Lengyelországgal léptünk kapcsolatba. Lengyelországot, Csehszlovákiát és Magyarországot is megkeresték az iraki hatóságok, hogy augusztus második felében fogadjunk egy iraki politikai, illetve gazdasági delegációt. A csehek és a lengyelek is ezt elutasították, és ez a javaslat hazánk esetében is. A nyugati országok egyértelműen elítélik az iraki tevékenységet. Az evakuálást illetően viszont esetükben még tanácsstalanság van. Az itt élő irakiak létszámáról sajnos nem tud adatot adni.

²⁹⁹ A mintegy kétmillió Baszra városa Irak délkeleti részén, a Satt el-Arab folyó partján, 55 kilométerre a Perzsa-öböl partvidékétől, a kuvaiti és az iráni határ közelében található, Baszra kormányzóság székhelye.

Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere kiegészítésül elmondja, hogy pillanatnyilag körülbelül 40%-os az olajár-emelkedés. Most Magyarországnak az éves kőolajimportjából levezetett havi beszerzése körülbelül 500 ezer tonna, ezért a hátralevő négy hónapban ez elvileg 2 millió tonna körüli nagyságrendet érinthet a kialakuló áremelkedés függvényében. Gazdasági szempontból lényegesebbnek tartja azt, hogy Magyarország ne lógjon ki egy nemzetközi embargó csatasorából, mert az sokkal többet ártana az ország külgazdasági megítélése szempontjából, mint az, hogy a sokkal kisebb nagyságrendű iraki gazdasági kapcsolatainkban az embargó megtöréséből valamiféle rendkívüli, de átmeneti profitokat lehessen szerezni.

Ezzel egyetért Rabár Ferenc pénzügyminiszter is, aki szerint semmilyen drámai megvárakoztatás nem fog minket érni. A fizetésimérleg-javulásunknak egy részét fogja elvinni, 2-300 millió dollárra becsüli a legeslegrosszabb esetben, ami itt előfordulhat.)

Antall József: Tehát gazdasági szempontból ez legalább olyan káros lenne, ha mi ebből a nemzetközi szolidaritásból kimaradnánk és különösen Európával és Észak-Amerikával szemben. Van-e ehhez még? Tessék.

(Boross Péter tárca nélküli miniszter azt javasolja, hogy a nyilatkozattal a magyar állampolgárok biztonsága érdekében ne előzzük meg a környező országokat.

Surján László népjóléti miniszter kéri, hogy ne csak a kuvaiti magyar kolónia biztonságára gondoljon a Kormány, hanem az itteni irakira is, amelynek létszáma meghaladja az 1000 főt.)

Antall József: Van még egy kérdésem, belbiztonsági és bizonyos figyelmeztetés. Nem lenne-e célszerű a Magyarországon lévő iraki és kuvaiti állampolgárokat valamilyen formában kétértelműen rendőri védelem alá helyezni, ami szükség szerint értelmezhető úgy, hogy megvédjük őket, és szükség szerint értelmezhető úgy, hogy megfenyegetjük őket. Tekintettel arra, hogy számba kell venni, hogy magyarok vannak ott. Ez egy többirányú, finom jelzés lenne.

(Boross Péter attól tart, hogy ezeket a kormányzatokat nem különösebben befolyásolja polgáraik sorsa.)

Antall József: Ezzel egyetértek, tudom is, de mégis. Egyébként a Szaddám Huszein-rendszer nem egy stabil, nem egy megbízható rendszer, és amerikai forrásokban, elsősorban tömegtájékoztatásban elhangzottak olyan vélemények is, hogy egy amerikai akciónak arra kell irányulnia, hogy ezt a Szaddám Huszein-rendszerrel szembeni ellenállást segítse, erősítse és a rendszer bukását idézze elő.

(Tomaj Dénes kérdésre megjegyzi, hogy Kuvaitban szervezett ellenállásról csak kismértékben lehetett beszélni. Ennek ellenére, hagyományosan egy erős fenntartás van a kuvaiti polgárok részéről Irakkal szemben, úgyhogy nem hiszi, hogy Szaddám Husszein rezsimjének komoly tömegbázisa lenne Kuvaitban. Irakban is eléggé bizonytalan a helyzete, és elsősorban katonai, rendőri eszközökkel tartja fenn magát a rendszer.)

Antall József: Hát azt hiszem, hogy ehhez annyit lehet még hozzáfűzni, hogy Kuvait egyértelműen nem kívánta ezt a helyzetet. Iraknak viszont ez valóban régi törekvése volt, hiszen, ha visszaemlékezünk, évek óta elhangzottak olyan megállapítások, hogy Kuvaitot veszély fenyegeti, és a perzsa–iraki háborúnak a befejezése után ez a veszély nyilvánvalóvá vált, hogy egy egymilliós iraki hadsereget, ha fenn akarnak tartani, és Husszein hatalma erre épül, be kell vetnie valahol, hogy a létjogosultságát igazolja. Erre nyilván Kuvait komoly veszélyt jelent, másrészt nyilván gazdasági szempontból is. Egy ilyen egyesülési törekvés soha nem volt Kuvaitban, egyszerűen Kuvait életszínvonala olyan mértékben magasabb, mint az iraki, hogy az minden kuvaiti előtt világos, hogy az Irakkal való egyesülés az életszínvonal-csökkenést és a gazdasági források megosztását jelenti, ami óriási mértékű csökkenés, hiszen az egyiptomi–szír egyesülés is például ilyenre utalt annak idején. Szóval ezek mind egyenetlenek. Na most én inkább úgy tenném fel a kérdést, hiszen most erre a minisztertanácsi döntésre van szükség. Az egyik: megállapítottuk azt, hogy gazdasági szempontból több kár származnék abból, ha kimaradnánk ebből a szolidaritásból. A második kérdés, hogy ezt össze kellene hangolnunk, tehát itt külpolitikailag két kérdésben kell döntenet. Elsők akarunk-e lenni, hasonlóan a nyugati integrációhoz való törekvésünkhöz például, ahol törekedtünk arra, hogy elsők legyünk, akik a NATO-val felveszik a kapcsolatot, vagy hogy elsők legyünk az Európa Tanácsban. Magyarul, akarunk-e egy elsőbbséget ebben az esetben elérni, vagy figyelembe véve a magyar állampolgároknak és az országnak a kiszolgáltatottságát, nem kívánunk elsők lenni, hanem összehangoltan kívánunk-e cselekedni? Tehát kezdeményezzünk-e a mai nap folyamán egy együttes megnyilatkozást a térségünk közvetlen szomszédaival, beleértve Ausztriát, Csehszlovákiát, Lengyelországot, esetleg még Jugoszláviát. Ez lenne tulajdonképpen a második elem, és a harmadik, hogy felhatalmazzuk a Külügyminisztériumot arra, hogy fogalmazza meg ezt a nyilatkozatot kormány-nyilatkozatként, kormány-állásfoglalásként, amiben csatlakozunk a Biztonsági Tanács állásfoglalásához, külön kiemelve azt, hogy Magyarországon az ilyen a behívásos módszert mint metódikát ismerjük mind 1956-ból, mind 1968-ból. Másrészt kétségbe vonjuk-e ennek eleve a legalitását, hangsúlyozzuk az önrendelkezési jogot elsőnek. Tehát, ha az egyesülés kérdése bármelyik népeknél felmerülhet, akkor nyilvánvaló, hogy csak egy parlamentáris, vagy egy szavazásos rendszer dönthet erről.

Van-e értelme – nem feltétlenül kell – bizonyos megfontolásokból egy ilyen külön hangsúlyozni, de lehet. Abban az esetben, hogy ha a mai napon nem sikerül teljesen közös akciót megszervezni, a mai napon kiadjuk-e ezt a nyilatkozatot akkor is, mert a mai napon valahogy mindenképpen állást kell foglalni. Másik viszont, hogy a holnapi napra, ha összeült az Arab Liga Tanácsa, feltétlenül kérem a Külügyminisztériumot, mivel van egy kialakult gyakorlatunk arra, hogy az arab nagykövetek tanácsát mi másodszor hívtuk már meg, akkor amikor nekünk nem volt kellemes. Feltétlenül meg kellene harmadszor is csinálni ezt, amikor viszont nekik nem kellemes, és javasolnám – mivel felkértük Katona Tamás államtitkárt –, hogy arab–magyar viszonylatban ő koordináljon. Tehát az ő vezetésével és a Külügyminisztérium illetékes diplomataival és helyettes államtitkárával, főosztályvezetőivel hívják egyszerre meg a kuvaiti nagykövetet is, aki Bécsben van. Nem tudom, hogy jelentkezett-e, és van-e vele közvetlen kapcsolat?

(Tomaj Dénes válasza szerint, a külügy telefonon kapott tőle információkat, de közvetlen kapcsolatot nincs.)

Antall József: Valamilyen formában egy csendes gesztust mindenképpen tegyünk a kuvaiti nagykövetnek. Fejezzük ki sajnálkozásunkat a történetek miatt külön is neki. Itt viszont az arab nagyköveteket kérjük meg az Arab Nagykövetek Tanácsának³⁰⁰ egységes fellépésére a magyar állampolgárok ügyében, és juttassuk kifejezésre, hogy ez valamennyi arab országot érinti a Magyarországon tartózkodó arabok vonatkozásában, és valamennyi arab országra nézve káros lenne, ha ebben nem lépnének fel. Célszerű lenne, hogy az arab nagyköveteket magyarul kíséreljük meg egységes álláspontra kényszeríteni ebben. Ha azt mondanák, azért nincs értelme őket összehívni, mert az Arab Liga összehívása előtt nincs felhatalmazásuk az Arab Liga állásfoglalásáig, tehát addig nincs értelme, akkor is tegyenek egy gesztust. Hát körülbelül ez lenne az, ha egyetért a Külügyminisztérium képviselője, hogy ez lehetne egy menetrend. Van-e ezzel szemben valami, mert utána foglalnánk állást? Vélemény, javaslat?

³⁰⁰ Az Arab Államok Ligáját mint az arab államok nemzetközi szervezetét 1945. március 22-én az egyiptomi Alexandriában Egyiptom, Szíria, Irak, Libanon és Jordánia által aláírt alexandriai egyezmény hozta létre. Jelenleg 22 tagállama van. Struktúrájában az Amerikai Államok Szervezetére, az Európa Tanácsra és az Afrikai Unióra hasonlít. Elsődleges célja az együttműködés és a kölcsönös segítségnyújtás előmozdítása; a gazdasági, társadalmi, politikai, kulturális és katonai együttműködés fejlesztése. Székhelye Kairóban található. Az Arab Nagykövetek Tanácsa a szervezet keretén belül működik.

(Tomaj Dénes szerint egy bizonytalansági tényező van, hogy a ma este kezdődő Arab Liga-ülés a holnapi napra vajon már hoz-e határozatot?)

Antall József: Hát ezt úgy gondolnám, hogy attól tenni függővé, amikor megtörtént az Arab Liga állásfoglalása. Utána rögtön hívjuk be őket, akár szombaton is, úgy-hogy a Külügyminisztérium ügyelete ebben a kérdésben tájékozott lesz. Tehát akkor ezt kérném. Kérem, ez a menetrend, az első menetrend, hogy csatlakozunk akkor a szolidaritáshoz. Ezzel egyetért a Minisztertanács? Van-e ez ellen bárkinek ellenszavazata? Ehhez nincs? Második kérdés: egyetért-e azzal, hogy nem elsők kívánunk lenni ebben a sportágban, hanem egyszerre kívánunk célba jutni szomszédjainkkal és más európai országokkal? Van-e ez ellen kifogás? Tehát akkor nem törekszünk elsőségre, hanem együttesen, és kérjük a Külügyminisztériumot ennek az összehangolására. Amennyiben nem tudunk semmiféle összehangolást, akkor mindenképpen meg kell tennünk külön is, de nagyon hangsúlyozottan törekedjünk az egységes lépésre. Harmadik: felkérjük a Belügyminisztériumot és a nemzetbiztonsági ügyekért felelős tárca nélküli minisztert – és ebben a külügy is illetékes, ezért Katona Tamásnak is kérem ezt tolmácsolni –, az araboknak utána kell nézni, különös tekintettel az iraki kuvaitiaknak és olyan szokásos csoportoknak, líbiaiak, libanoniak és palesztinok. Ha jól emlékszem, és a jelenlévők biztosan tudják, azt hiszem Bagdadban történt az az értekezlet is, ugye, ahol a terroristák velünk kapcsolatban bizonyos állásfoglalásokat tettek. Tehát nem tartom egyáltalán kizártnak, hogy ezek már előkészítés alatt álló dolgok, tehát az eseményekkel is összefüggött, hogy egyben Bagdadban volt a terrorista találkozó is, ahol a terrorista célpontokat és egyebeket elhátározták, azt hiszem, már 20 nappal ezelőtt is, ugye? Esetleg a Minisztertanácsnak egy zárt ülése lehet ebben az értelemben. Tehát, ha erről szólnál esetleg egy-két szót.

(Tomaj Dénes elmondja, hogy az evakuálás ügyében ezt csináljuk, e szerint.)

Antall József: Nem tudunk ennél többet e pillanatban, úgyhogy a határozat, azt hiszem, elég világos.

1990. augusztus 16-i kormányülés

Napirenden kívül ismét a kuvaiti helyzettel kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter tájékoztatást ad arról, hogy a Kormány nyilatkozata kiment,³⁰¹ és jó visszahangra talált. Továbbá konzultált az ellenzéki pártokkal is a kint rekedt magyar állampolgárok ügyével kapcsolatban, és sikerült közös álláspontra jutni. Miután az iraki hatóságok hozzájárultak az evakuáláshoz, ez meg is indult. Sajnos egy új helyzet van, amiben álláspontot is szeretne kapni a Kormánytól, ugyanis az iraki hatóságok, akik már korábban is a nyugati állampolgárokat egyértelműen túszként visszatartották, sőt kifejezetten fogva tartották, ezt most már a magyar állampolgárokra is vonatkoztatják, beleértve a magyar diplomáciai személyzetet is, így a magyar diplomata-családtagokat sem engedik ki. Pillanatnyilag ez a helyzet, és egyelőre a tiltakozáson kívül legfeljebb azt tudjuk tenni, hogy bizonyos retorziókat fontolunk vagy esetleg vezetünk be, amiben a belügyminiszter úr is érdekelt lehet.)

Antall József: Kérdés az, hogy tulajdonképpen kik a többi országbeliek: amerikaiak, angolok? Tehát minden NATO-országbeli? Azokat ki se engedték?

(Jeszenszky Géza elmondja, hogy senkit, gyakorlatilag semmilyen külföldit nem engedtek ki. Néhányan illegálisan mentek ki, és megindult egy ilyen evakuálás.)

Antall József: Jordánián keresztül?

(Jeszenszky Géza válaszol, hogy igen, amely egy 1000 kilométernél hosszabb sivatagi útvonal, 50 fok hőség stb. Ezért mi ezt próbáltuk elkerülni azzal, hogy vagy egy közeli légikikötőt vettünk volna igénybe, de ezt sem engedik, csak ezt a Bagdadon keresztülit.)

³⁰¹ A Magyar Köztársaság Kormányának 1990. augusztus 10. nyilatkozata: „A Magyar Köztársaság kormánya mély megdöbbenéssel és aggodalommal fogadta a Kuvait Irak általi bekebelezéséről augusztus 8-án Bagdadban nyilvánosságra hozott döntést. E lépést a minisztérium megítélése szerint – összeegyeztethetetlen az ENSZ Alapokmányával és a nemzetközi jognak az államok közötti kapcsolatokra vonatkozó elveivel, ezért semmis és érvénytelen. A Magyar Köztársaság kormánya a Biztonsági Tanács 660., 661. és 662. számú határozatával összhangban követeli Kuvait állami szuverenitásának helyreállítását és területi sérthetlenségének biztosítását. Álláspontja szerint a helyzet rendezésének alapfeltétele az iraki csapatok haladéktalan, teljes és feltétel nélküli kivonása Kuvait területéről. Magyarország magára nézve kötelező érvényűnek ismeri el az ENSZ Biztonsági Tanács 661-es számú, szankciókat elrendelő határozatának végrehajtását, mivel az a válság mielőbbi megoldását szolgálja. A rendezés előmozdítása érdekében javasolja ENSZ békefenntartó erő felállítását és a térségbe irányítását.”

Hadi felvonulás egy országúton, bizonytalan benzinellátás stb., tehát ez önmagában is egy nagyon kellemetlen út lett volna.)

Antall József: Kérdés az, hogy látja-e a Kormány értelmét, hogy tegyünk-e ezzel kapcsolatban egy külön nyilatkozatot, vagy csak a közvéleményt zaklatjuk vele?

(Jeszenszky Géza szerint a közvéleményt nagyon nehéz nem zaklatni, mert állandóan a telefonok, úgyhogy a Külügyminisztérium ma délután ígéretet tett, hogy valamit mond.)

Antall József: Igen. Én akkor úgy gondolom, megfontolandó lenne azt közölni egy kommunikében, hogy személyileg semmilyen olyan hír vagy információ nem érkezett, amelyik egzisztenciálisan veszélyeztetné a területen élő magyar állampolgárokat. Ugyanakkor az iraki kormánnyal – hasonlóan más kormányokhoz – kapcsolatban állunk. A nagyon konkrét információkat indokolt megemlíteni, figyelembe véve, hogy a többi országbelit sem engedik ki. Tehát ne az legyen a látszat, hogy csak a magyarokat nem engedik ki, és mi kvázi tehetetlenek vagyunk, tehát ezt közölni szükséges. Hasonlóan más országokhoz a magyarokat sem engedték ki, és minden ilyen kísérletünk eddig eredménytelen. Az iraki fél nem adott ehhez semmiféle biztosítékot. Akkor ezeket a tényeket kell közölni és azt, hogy a Külügyminisztérium hányszor kérte magához az iraki nagykövetet. Ez is benne legyen, tehát jelezni kell ezt is. Ezt kell megfogalmazni, a tényeket, tehát amit eddig tudunk. Másik kérdés: azt hiszem, hogy nekünk van kinnlevőségünk Irakban, 150 millió dollár?

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter pontosít, kerekén 145.)

Antall József: 145 millió dollár kinnlevőségünk van, tehát aránylag kevés eszköz van a kezünkben. Erre egy módszer van, de ezt nincs módunk alkalmazni. Kérdés, hogy az iraki külképviselettel szemben tegyünk-e egy jelképes korlátozó intézkedést, hasonlóan a bagdadihoz. Ezt fel lehet vetni, de ez természetesen jelképes lenne, hogy az iraki nagykövet nem hagyhatja el újabb intézkedésig az országot, ha ott valóban ilyen intézkedéseket tettek. Van-e az itteni iraki állampolgárokkal szemben bármilyen intézkedésre lehetőség? Ezt csak elvileg kérdelem, hogy lehet-e, és utána, hogy célszerű-e? Van-e véleménye erről a legérdekeltőbb tárcák képviselőinek?

(Horváth Balázs belügyminiszter szerint egyszerűen egy razzia kérdése, mert annyian vannak itt illegálisan, hogy egy razzia során annyit lehet összeszedni, amennyit akarunk. Egyébként ezt eddig is meg lehetett volna csinálni, ami kizárólag azért nem történt meg, mert nem akarta élezni a Kormány az arabokkal a kapcsolatot, azt rosszabbá tenni.)

Jeszenszky Géza kérdésként megjegyzi, hogy ugye egy esetleges razzia csak az iraki állampolgárokra vonatkozna, ugyanis nincs arab egység.)

Antall József: De mielőtt egy ilyen lépést teszünk, tájékoztassuk az Arab Nagykövetek Tanácsát. Ugye az Arab Nagykövetek Tanácsának volt egy olyan nyilatkozata előttünk, hogy ők magyar rendőri belügynek tekintik, tehát magyar ügynek azt, hogy ha a valutázókkal és bármilyen más zugtevékenységgel foglalkozókkal szemben fellépünk. Semmi kifogásuk nincs ezzel kapcsolatban. Ezt jelentették ki a szomszéd teremben, sőt egyenesen örömmel veszik. Tehát ez az egyik, eddig terjed a valutázás elleni fellépés. Ezt megtehetjük, hiszen ezt sajtóba, újságba is betétettük akkor szándékosan. Tehát ezt meg lehet csinálni. Következő lépés, hogy az iraki állampolgárokat rendőri felügyelet alá helyezzük és korlátozzuk őket a mozgásukban. Ez egy megfontolandó lépés. Én most csak a lehetőségeket vetem föl, és az Iraki Nagykövetséget pedig felszólítjuk arra, hogy itt-tartózkodásuk alatt, ameddig a magyar állampolgárokkal szemben ezt az elvet alkalmazzák, korlátozzuk a mozgásukat. Ezek azok a lehetőségek, amik rendelkezésünkre állnak. Célszerű-e, nem célszerű, mit tegyünk, ez a kérdés? Boross Péter.

(Boross Péter tárca nélküli miniszter szerint nem valószínű, hogy ezek a válaszlépések akár a követséget érintően, akár az iraki állampolgárokat illetően bármit is javítanának, sőt meggyőződése, hogy csak rontanának a helyzeten, ezért visszafogottságot javasol.)

Antall József: Tehát akkor csak egy nyilatkozatnál maradjunk.

(Többen még hozzászólnak, de mindenki csak a nyilatkozat megtételét javasolja, illetőleg Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere javasolja, hogy azért a csencselők, a kábítószerkereskedők ellen nyugodtan legyen razzia.)

Antall József: Akkor azt javaslom, hogy hatalmazzuk fel a külügyminisztert azokra a lépésekre, hogy tegyenek nyilatkozatot belátásuk szerint, és ha realitást látnak arra, hogy előbb most még ki lehet hozni embereket, akkor ezeket a lépéseket még halasszák. A nyilatkozatban juttassák kifejezésre a szankciókhoz való csatlakozást, mert ez is kifogásként merült fel, hogy nem használjuk ki a szolidaritás lehetőségét, ezért ezt is föltétlenül bele kellene venni. Ettől függetlenül a belügyminiszter megteszi, amit tud. Én azért javasolnám a palesztin nagykövetnek a berendelését, miután ő az Arab Nagykövetek Tanácsának az elnöke, és öneki a közvetlen közbenjárását kérni e tekintetben. Egyébként gondolom, hogy azért ez napokon belül el fog dőlni, hogy milyen irányban lesz változás, mert láthatólag Irak Iránnal való kapcsolatkeresésben próbálkozik,

szóval az látszik, hogy az iraki kormány rendkívül nagy mozgást gyakorol, vagy megpróbál ebből a helyzetből kikerülni. Egyetért ezzel a Minisztertanács, hogy ebben a formában adjuk meg a felhatalmazást? Külön retorziós lépést nem teszünk. Abban az esetben, ha minden bezárul, akkor természetesen nincs más. Van-e még valami?

(Jeszenszky Géza megjegyzi, hogy a magyar sajtó tájékoztatása a kérdéses még. Úgy gondolja, hogy a jelen helyzetben itt titkolózni nem nagyon érdemes.)

Antall József: Először is nem lehet.

(Jeszenszky Géza megjegyzi, hogy valóban nem lehet. Meg kell mondani, hogy sajnós a magyar állampolgárok egy jó része nem jöhet haza egyelőre.)

Antall József: Egyelőre türelmet kell tanúsítani. Legjobb tudomásunk szerint biztonságban vannak, és ennek érdekében még külön is minden garanciát igyekszünk a részükre biztosítani vagy szerezni. Azonkívül bizonyos családtagok értesítését nagyon fontosnak tartom, amit Surján miniszter úr mondott. Bekérni a telefonszámukat, hol érhetők el bármilyen esemény esetén, mert az megnyugtató számukra. Ezt megtenni megéri a közvélemény szempontjából, hiszen a 150 ember családtaggal ez körülbelül 70 telefont jelent.

Napirenden kívül Erdéllyel kapcsolatban.

Antall József: Még egy kérdés, egy pillanat: Erdéllyel kapcsolatban szeretném a következőt megemlíteni. Több forrásból is érkezett olyan hír, hogy a második bécsi döntés évfordulóján,³⁰² augusztus 30-án Csíkszeredán és Sepsiszentgyörgyön a Vatra Romanesca³⁰³ egy akciót szervez, kívülről odavitt románokkal akarnak botrányt és

³⁰² A bécsi Belvedere-palotában 1940. augusztus 30-án hirdették ki a magyar–román területi vita kérdésében a német–olasz döntőbizottság határozatát, amelynek értelmében a Magyar Királyság – keleten a Kárpátok hegyláncáig, délen a Nagyvárad–Kolozsvár–Marosvásárhely–Sepsiszentgyörgy vonalig – Erdély területéből mintegy 43 000 négyzetkilométert kapott vissza, melynek 2,4 milliós lakosságából – az 1941-es népszámlálás szerint – 54%, azaz 1,3 millió fő vallotta magát magyar-nak.

³⁰³ A Vatra Românească (magyar jelentése: *Román Tűzhely* vagy *Román Otthon*) román szélsőjobboldali mozgalmat volt Securitate-tisztek közreműködésével 1990. február 7-én Marosvásárhelyen alakították meg azzal a céllal, hogy megmentse a „saját hazájukban üldözött románokat a magyar hordáktól”. A Vatra Românească állt az 1990. márciusi magyarellenes provokációk és a március

tüntetést szervezni. Az erdélyi magyar szervezetek attól tartanak, hogy természetesen ebből konfliktus lesz és esetleg vérfürdő. Egy esetleges nyilatkozat megtételét vetették föl, hogy legyen kire és mire hivatkozni, nem mintha ők is nem tudnák, hogy nem erről van szó. Tehát kérték, hogy a Magyar Kormány tegyen valamilyen nyilatkozatot, amiben – megismételve újra azt, hogy a Kormány a Helsinki Alapokmány értelmében nem törekszik a határok erőszakos megváltoztatására – kifejezésre juttatja, hogy mi a kisebbségi jogok és a jószomszédság mellett vagyunk. Ezért elítélünk minden olyan nacionalista stb. lépést, amelyik mindezt veszélyezteti, és emiatt a teljes felelősséget a román kormányra hárítjuk. Ez az egyik, amit tehetnénk, tehát egy ilyen nyilatkozatot, nem többet és nem kevesebbet. Ebben még elítélhetjük ezeket a múltbéli eseményeket is. Természetesen a Romhányi úr biztos hazaárulónak fogja ezért a Kormányt, ismételen, nevezni.³⁰⁴ Ez az egyik, amit megtehetünk. A másik pedig, hogy ezzel egyidejűleg esetleg megpróbálunk még más utakon is kapcsolatot teremteni olyan romániai körökkel, akik ebben segítségünkre tudnak lenni. Ez a két lehetőségünk van. Erre vonatkozóan fog a Jeszenszky Géza még hozni egy tervezetet, de ez most nagyon komoly veszélyt jelenthet, ezért ezt nagyon kéri, Temesvárról is, és máshonnan is voltak itt, akik ezt kéri. Van-e valakinek ezzel kapcsolatos híre, megjegyzése?

(Raffay Ernő, a Honvédelmi Minisztérium politikai államtitkára megkérdezi, hogy a miniszterelnök az egyéb román szervezetek között a román hadseregbe gondolt-e?)

Antall József: Pontosan. Akikkel szükséges a kapcsolatot e tekintetben felvenni, mert lehet, hogy ez az egyetlen. Tehát csak a román hadsereg tud biztosítani ezzel szemben bármit, más erő nem áll rendelkezésre.

(Raffay Ernő megkérdezi, hogy Für Lajos honvédelmi miniszter ezzel kapcsolatban a megfelelő utasítást megkapta-e?)

Antall József: Igen. Megkapta. Elég kritikus a helyzet, egyenesen félelem van Székelyföldön e tekintetben, hogy fejszés bányász és egyéb álbányász tömeget akarnak buszokkal és egyebekkel odavinni. Előzetes hecckampányt csináltak, megjelent már újságokban is, hogy a bécsi döntés előtti állapotban van Magyarország, és mintha mi újra készülnénk bevonulni. Sőt ilyen teljes örültségek vannak, hogy a nyugatnémet

19-i és 20-i marosvásárhelyi etnikai zavargások mögött, amelyben öt ember vesztette életét és háromszázan megsérültek, köztük Sütő András író.

³⁰⁴ Utalás Romhányi Lászlóra, a Jurta Színház elnökére, a Keresztény Nemzeti Unió/Magyar Nemzeti Párt, a *Szent Korona* radikális hetilap szerkesztőjére.

kormányval való jó kapcsolatunk is ezt mutatja, hiszen akkor is így volt. Szóval teljes csúsztatásokkal és egyebekkel jelentek meg rölapok.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere felveti, hogy mindezt a diplomáciai testületeknek a figyelmébe lehetne ajánlani, amerikaiaknak, skandinávoknak, németeknek.)

Antall József: Ha visszajön Jeszenszky Géza, vessük fel, hogy a többi nagykövetet is értesítse a Külügyminisztérium, hogy egy ilyen tájékoztatást kaptunk, és javasoljuk, hogy a román kormánynál tiltakozzanak.

(Kádár Béla megjegyzi, hogy a szóban forgó napokban, vagy napon éppen Helsinkiben lesznek. Esetleg ott akkor is tudnak egy ilyen nyilatkozatot tenni.)

Antall József: Azt is meg lehet tenni, és még egyet tehetünk: az augusztus 20-ai ünnepségeken. Tehát az augusztus 20-ával összefüggő gyűléseken a Kormány tagjai, illetve pártjaink képviselői esetleg szóljanak erről ebben a szellemben. Ezt is lehet, így még a sajtó is közli. Én Sopronban leszek, ezt eleve elhatároztam, hogy ez benne legyen a beszédemben, Európa egysége stb., tehát ez is benne lesz. Tessék, akkor ehhez nincs? Akkor a Jeszenszky Géza két szöveget hoz.

1990. augusztus 23-i kormányülés

Napirend előtt ismételten az iraki–kuvaiti helyzettel kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter tájékoztatja a Kormányt arról, hogy közismert, hogy az irakiak 24-ét szabták meg ultimátumszerűen határidőként a misszió kiürítésére. Attól a pillanattól fogva a diplomáciai mentességet megszüntnek tekintik, és az esetleg ott maradó külföldi állampolgárokat közönséges állampolgárnak tekintik. A Szovjetunió augusztus 21-én megszüntette kuvaiti tevékenységét, kiürítették az épületet és a rezidenciát. Más államok viszont fönntartják a jelenlétet. Azt javasolja, hogy holnap reggel a teljes magyar személyzet a nagykövet kivételével, CD-rendszámú³⁰⁵ gépkocsikkal és kamionnal elindulnak Bagdadba, megsemmisítik az összes megmaradt iratot, de a magyar felségjeleket

³⁰⁵ A CD a francia corps diplomatique szó nemzetközi rövidítése, amely egy adott országhoz vagy testülethez akkreditált külföldi diplomatákat jelöl. Magyarországon diplomata rendszám (CD) olyan személynek igényelhető, aki a Külügyminisztérium által meghatározott szervezet, képviselő vagy intézmény alkalmazásában áll.

hátrahagyják. A nagykövet maga kérte, hogy korlátozott ügyvivőként demonstratív módon maradhasson, akivel még egy önként vállalkozó diplomata maradna. Még nem erősítették meg, de valószínűleg a nyugat-európai államok kivétel nélkül így járnak el.)

Antall József: Úgy gondolom, a Kormány hagyja ezt jóvá és vegye tudomásul. Mindenképpen személyre szóló elismerést érdemel egy ilyen jelentkezés. A Biztonsági Tanács határozatához való csatlakozásunk és az európai együttműködésünk indokoltá teszi, hogy olyan magatartást tanúsítsunk, mint a nyugat-európai államok többsége, akkor is, ha Lengyelország vagy Csehszlovákia nem csatlakozna, ami még külön előny lenne. Fontos, hogy nyilatkozatban juttassuk kifejezésre, Magyarország fenntartja a kuvaiti nagykövetségét, és minden felelősséget az iraki kormányra hárít, a diplomáciai mentesség igényét is. Tehát ebben a finom formában, de a kétoldalú kapcsolatok fenntartására lehet itt utalni. Az, hogy van-e még önként jelentkező, és mi nem fogadjuk el, továbbá az, hogy ha a diplomáciai mentességet figyelmen kívül hagyva erőszakot alkalmaznak, azaz áttelepítik, az külön kérdés. Gondolom, ez viszont nem jelenti azt, hogy ne semmisítenék meg az iratanyagot. Tehát mindent megsemmisítenek, kvázi várva, hogy erőszakot alkalmaznak. Erre még visszatérünk, lesz több külpolitikai kérdésem, de előbb vegyük az eredeti napirend első pontját.

A téma napirenden kívül később újra előkerül.

(Bogár László, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára tájékoztatást ad arról, hogy Magyarország részéről az embargó teljes, a polgári jogi szerződések teljesítése leállt. E körben gazdaságilag igen érzékenyen érintő mozzanatok is vannak elősorban Kuvaittal kapcsolatban. Kuvaittal évek óta 100 millió dollár fölött van a kereskedelmi forgalmunk, erre az évre és az év további részére a kötésállományunk körülbelül olyan 45-50 millió dollár, amitől biztosan elesünk, tehát ez tiszta veszteség számunkra. Az iraki követelésállomány, ami körülbelül 8-10 millió dollár, az kizárólag szinte 100%-ban Ikarus autóbusz volt, tehát ez az Ikarus helyzetét gyakorlatilag szinte megpecsételi.)³⁰⁶

Antall József: Nálunk semmiféle iraki nincs, amit le tudunk foglalni?

(Bogár László szerint sajnos nincs, sem iraki, sem kuvaiti betét nincs a Magyar Nemzeti Banknál. Mi egyébként nem szoktunk Kuvaittól és Iraktól kőolajat vásárolni, ezért ilyen

³⁰⁶ Lásd a gazdaságpolitikával foglalkozó fejezet releváns részét.

értelemben nem teherterhel, hogy elesünk ezektől a szállításoktól. A gondot viszont az okozza, hogy a konfliktus miatt az olaj világpiaci ára változatlanul növekszik, és ha a konfliktus elhúzódik, további áremelkedésre számíthatunk. Ráadásul a szovjet kőolajszállítások mind mennyiségben, mind árban óriási bizonytalanságot tartalmaznak. További probléma, hogy ebben az évben már 60 millió dollárt meghaladó exportot tudtunk volna lebonyolítani Szaúd-Arábiával, de miután ez kuvaiti közvetítéssel történne, ezért ettől is elesünk, miközben Szaúd-Arábia határozott érdeklődéssel fordul hozzánk nemcsak gazdasági, hanem diplomáciai vonalon is.)

Antall József: Akkor a következő kérésem van. Tudniillik több okból új helyzet állt elő. Kérjük fel a külügyminiszter urat, hogy Thomas amerikai nagyköveten³⁰⁷ keresztül a mostani helyzetben, jelen pillanatban kérje a legsürgősebb amerikai közvetítést Szaúd-Arábiához. A diplomáciai kapcsolat felvételétől kezdve mindenre tegyünk most lépéseket az amerikaikon keresztül. Eddig Kuvaiton keresztül csináltuk – bár csak lassan – a diplomáciai kapcsolat felvételét. Használjuk ki a Biztonsági Tanács határozatához való csatlakozásunkat. Ezzel összefüggésben kérjük és közvetlenül kezdjük meg az együttműködést ezeknek a következményeknek a kiegyenlítésére. Javaslom, hogy akkor ezt is vegyük be az együttműködésbe. Javaslom Batthyány Ádám bevonását, aki kapcsolatban volt a bécsi kuvaiti nagykövettel is, és korábban tanácsadója volt a szaúd-arábiai pénzügyminiszternek. Ott volt Szaúd-Arábiában, és ő fölajánlotta az ez irányú közvetítést.

(Für Lajos honvédelmi miniszter megkérdezi, hogy nem lenne-e célszerű nyilvánosságra hozni, hogy milyen veszteségek érték Magyarországot?)

Több hozzászóló szerint nem érdemes.)

Antall József: Szerintem, ha nincsen semmiféle állambiztonsági, vagy titoktartási oka, szerintem politikai szempontból mindenképpen tegyük közzé. Nekünk minden előnyös, ami azt bizonyítja, hogy mi mindenért kell felelnünk. Szerintem a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma közleményben fogalmazza ezt meg tételesen. Milyen hátránya lenne?

(Valaki megjegyzi, hogy azért vélte úgy, hogy nem érdemes, mert hisztéria van minden vonatkozásban az országban.)

³⁰⁷ Charles H. Thomas (1934–1998) 1990 és 1994 között az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövete, 1995-ös nyugállományba vonulásáig az Amerikai Egyesült Államok különleges megbízottja a volt Jugoszláviában.

Antall József: Na de nem ilyen hisztéria. Olyan hisztéria, hogy romlik az életszínvonal, és mi vagyunk a hibásak. Ez a legrosszabb ebben a hisztériában.

(Bogár László még megjegyzi, hogy a következő évre a szovjet kereskedelem dollárra való áttérése³⁰⁸ és egyébek miatt milliárd dolláros nagyságrendű lesz a veszteség. Hogyha ezek a jövő évre kumulálnának, beleértve a hasonló német áttérést és például a közlekedeti konfliktusból adódó veszteséget is, ez azt jelenti, hogy mindez újabb milliárd dollárral fejele meg a szovjet áttérésből adódó veszteséget.)

Antall József: De ezeket is bele kell venni, a keletnémetet, és bele kell venni a szovjetet is. A tárcák teljesítménye mellett a válságokat is bele kell venni egy külön jelentésbe. Tehát legyen egy kép, amit adunk, az egyik a teljesítmény és a másik az okok. Tehát bank, külkereskedelem, minden, a szovjet reláció, tehát mindent bele kell venni. Hallgatunk olyan dolgokról, amit nem tudunk megmagyarázni az embereknek. Tehát kérjük azt belevenni ebbe az anyagba, hogy mi történt az elmúlt időszakban. A pénzügyminiszter úrtól pedig kérjük a bank- és bankbetétdatákat, de azt is, hogy mit értünk el, hogy mi a pozitívum. Bizalom okából például növekedett a betétállomány. Szóval próbáljuk megközelíteni a kérdést egy kicsit a Kormány léte és a Kormány magatartása szempontjából. Azt nem használjuk ki, ami mentségül szolgál a rosszra, és ami konkrét eredmény. Azt kell bemutatni, hogy a teljesítmény következtében mi nem következett be. Hiszen az, hogy egyáltalán felszínen tartjuk magunkat, az maga egy rendkívül jelentős dolog, hogy ezt elértük, hiszen már krízishelyzet volt április végén. De ezt meg kell fogalmazni.

(Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter felveti, hogy a blokád bejelentésekor az Egyesült Államok fölszólította Jordániát is a csatlakozásra azzal, hogy ígéretet tett a kieső veszteségeinek a pótlására. Ezt kérhetnék hazánk esetében is.

Rabár Ferenc pénzügyminiszter szerint Jordánia más eset, hiszen egy szomszédos ország. Tőlünk nem várhatnak semmit, ezért nem is fognak törődni velünk.

Bogár László szerint viszont ez nem így van, mert tőlünk várják az élelmiszert. Mi vagyunk a legnagyobb élelmiszer-szállítója Iraknak.)

Antall József: Én úgy gondolom, hogy ilyen kinnlevőség mellett nem szállíthatunk további élelmiszert. Meg a blokád miatt sem. Van-e még, mielőtt a következő napi-

³⁰⁸ Magyarország és a Szovjetunió 1991. január 1-jén tért át a konvertibilis, azaz dollárban történő elszámolásra. Bővebben lásd: a gazdaságpolitikával foglalkozó releváns részeket.

rendre térünk? Akkor tudomásul vesszük a tájékoztatást, és akkor kérjük e szerint a közzétételét.

További külpolitikai kérdéssel, például Németországgal kapcsolatban.

Antall József: Szeretném még a pénzügyminiszter úrnak is tájékoztatásul elmondani, hogy mind a sajtójelentésekből, mind a Külügyminisztérium jelentéseiből kiviláglik, és több személyes információ alapján mondom, hogy Baden-Württembergben és Bajorországban rendkívüli mértékben igyekszik növelni a csehszlovák kormány a befolyását, továbbá nagyon hátrányosan érint bennünket a két országban meglévő hitelajánlatnak a fel nem vétele. Értetlenül állnak – változatlanul – ezzel szemben. Ez azt jelenti, hogy ha továbbra sem tudjuk megoldani a bizonyos 350 milliós és 250 millió nyugatnémet márka hasznosítását,³⁰⁹ és nem erősítünk mindezen a nemzetközi gazdasági téren, amire felhívom a figyelmet. Rendkívül komoly veszély fenyeget bennünket, hogy elveszítjük azt az eddig élvezett szimpátiát és befolyást, ami e két kormánynál volt. A csehszlovák kormány teljes erővel veti be magát, és nagyon igyekszik e téren, amire földrajzi fekvése és egyebek alapján komoly lehetősége van. Úgyhogy nagyon komolyan szeretném felhívni erre a Gazdasági Kabinet figyelmét, s ha szükséges, a legrövidebb időn belül a Nemzeti Bank elnökével és a magyar bankrendszerrel kezdjek meg a tárgyalásokat. A magyar gazdaság egy újabb, az irakit meghaladó hátrányos helyzetbe fog rövid időn belül kerülni. Úgy tűnik, pénzügyileg és a hitelpolitikában és egyéb felhasználásban egyszerűen nem vagyunk képesek előrehaladni.

(Rabár Ferenc pénzügyminiszter ígéretet tesz arra, hogy utánanéz, miért nem történt ebben még semmi, de szerinte nem mi vagyunk a hibásak.)

Antall József: Hiába nem mi leszünk a hibásak, és lehet, hogy egyszerűen meg fogjuk tudni magyarázni, hogy miért fogunk veszíteni, de a lényeg az, hogy el fogjuk veszíteni. Tehát erre nem elég indokot találnunk, hanem azt kell elérnünk, hogy ne veszítsük el. Egy offenzív lépésen kell gondolkodni, hogy mit tudunk tenni. Az NSZK-ban Matolcsy György is ott volt, és azt hiszem, Martonyi is. Itt figyelembe kell venni, hogy az NSZK rendkívüli mértékben koncentrált az NDK-ra. Az NDK-val

³⁰⁹ Utalás az 1989-ben megajánlott 250 millió márkás baden-württembergi hitelkeret-garanciára, illetve az 1990. június 20–22-i német–magyar tárgyalások során megfogalmazott német hitelkeretre. Bővebben lásd: a gazdaságpolitikával foglalkozó rész releváns részeit.

való NSZK-kapcsolatokban hatalmas problémák vannak, az NDK-ban felmerülő problémák meghaladják azt, amit az NSZK hitt, ugyanis annál sokkal súlyosabbak. Persze ezt az NSZK mindenképpen át fogja hidalni az óriási tartalékaival. A gazdasági részét meg fogják oldani, az emberi és politikai részében viszont komoly problémáik fognak maradni. Maizière is ebben a szellemben beszélt, és ő maga elmondta, hogy milyen nehézségeik és milyen áthidalhatatlannak tűnő problémáik vannak változatlanul az egyesítéssel együtt. Például most nyugatnémet márkában egyharmadát kapja egy orvosnő Kelet-Berlinben, mint ugyanabban a munkakörben Nyugat-Berlinben. Az árak egymáshoz egész közel vannak Kelet- és Nyugat-Berlinben, de ugyanakkor fizetésben a kelet-berliniek csak egyharmadát kapják. Ebből nekünk annyi előnyünk van a turizmusban, hogy változatlanul csak ide tudnak majd jönni a keletnémet turisták még egy darabig, mert itt rendkívül előnyös számukra a nyugatnémet márka, de ott emiatt feszültségek várhatók. Na most, ha ezt az időszakot most nem tudjuk a nyugatnémetekkel – és ezt nekünk kell – intenzívebbé tenni, nem tudunk minden olyan nehézséget lebontani, amit lehet, rendkívüli aktivitást kifejteni, és ha most a pénzügyi kormányzat, a gazdasági tárcák nem tudnak ebben az irányban egy átgondolt stratégiával előlépni, akkor nem fogunk tudni ebből a helyzetből kijutni. Ezt mindenképpen szerettem volna elmondani.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter megerősíti a miniszterelnök által elmondottakat. Szerinte a cseh miniszterelnök annak a híve, hogy a szlovákokat kellene hagyni, hogy menjenek, ahova akarnak, és Csehország teljes mértékben integrálódjon Nyugat-Európába. Németországban jelenleg nagyon nagy belső konfliktus van a szövetségi kormány és a két tartományi kormány között, ami az aktivitásunkat még korlátozza. Néhány hét időnk lehet, de tény, hogy ezt most kell kihasználni.)

Antall József: Erre vonatkozóan meg kell ismételni írásban Kohnak és Maizièrnek az igényünket. Háromoldalú tárgyalást is elő kell készíteni. Háromoldalú tárgyalás keretében még ezt is figyelembe kell venni. Späth még azt jelezte Baden-Württemberg részéről, hogy ő az ellenzői közé tartozott a gyors valutauniónak. Späth-nek fenntartásai voltak, és ő változatlanul Magyarországot részesítené előnyben, akár a csehekkel, akár a keletnémetekkel szemben. Bajorországban viszont rendkívül erős a cseh együttműködési szándék. Tehát nagyon nagy a verseny. Szóval itten nem ülhetünk a babérjainkon, és nem bízhatunk a németek mindennap kifejezésre juttatott hálája mellett abban, hogy ez sokáig tartós lesz. Nagyon szkeptikusak a velünk való kapcsolatban, mert nehezen haladnak a közös ügyeink stb. Úgyhogy én nagyon szeretném erre felhívni a figyelmet.

További külpolitikai kérdés a Varsói Szerződéssel kapcsolatban.

Antall József: Még az egyéb kérdések között a Varsói Szerződéssel kapcsolatban a következőket kell elmondanom. Ezt egyébként Jeszenszky Géza most nem említette, bár ő is tudja, és én közvetlenül azért tudom, mivel a Varsói Szerződéssel kapcsolatos tárgyalásra képviselőként a parlament a miniszterelnököt jelölte ki, tehát itt közvetlen tájékozottsággal is rendelkezem. A moszkvai tárgyalás során mind a lengyel, mind a csehszlovák kormány még a Varsói Szerződés, a katonai szervezet fenntartása mellett nyilatkozott. A lengyelek különösen, de a csehek is. A lengyel és a csehszlovák kormány a legutóbbi nagyköveti tárgyalásokon már változtatott az álláspontján. A legújabb tárgyalások arra mutatnak, hogy a csehszlovákok is közelednek, bár a kilépésüket szerették volna '92. márciusig elhalasztani, de hajlandók ők is a lengyelekkel a '91. decemberi együttes kilépésre. Ez azt jelenti, hogy a lengyelek és a csehek velünk együtt hajlandók most már a Varsói Szerződésben közös politikát folytatni. Ennek megerősítésére megy Prágába Jeszenszky Géza. Visz egy levelet a kormányfőnek is, és ugyanúgy a Mazowieckinek is egy hasonló levelet írok. Tehát úgy tűnik, hogy ezek közelednek. Ez, mondjuk, a jelentősebb fejlemények közé tartozik, aminek katonai és egyéb vonatkozásai vannak. Egyébként dolgoznak a katonák is egy konzultatív testületi vagy valamilyen más megoldáson. A lengyelek részéről komolyan értékelték azt, hogy a Pentagonáléban a lengyelek esetleges részvétele mellett álltunk ki. Úgyhogy a lengyel külpolitikában nagyon komoly változás, egy fordulat van a németekkel való megállapodás irányában, a szovjetekre való támaszkodás felszámolásban, és egy egyértelmű nyitás van, ami tulajdonképpen itt, Budapesten született meg a Kohl–Mazowieczki–Andreotti-közeledésnél, amit mi segítünk elő.

1990. szeptember 20-i kormányülés

A szovjet csapatkivonással kapcsolatos szeptember 24–28-ai kormányközi tárgyalások³¹⁰ irányelveivel kapcsolatban.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere néhány koncepcionális problémát vázol fel a jövő hét hétfőjén kezdődő magyar–szovjet csapatkivonási tárgyalások pénzügyi kérdéseivel kapcsolatban. Az egyik probléma a szovjet tárgyalási „blitzkrieg” jellegű³¹¹ magatartás, a másik a szovjet tárgyalásvezetési technika, amely szerint a katonai és civil, vagyis a kereskedelmi, gazdasági kérdéseket egy egységes csomagterv keretében kívánja felfogni. Ezért megerősítést kér arra vonatkozóan, hogy mi változatlanul elkülönítetten kezeljük ezeket a kérdéseket. A szovjet pénzügyi követelési igény 50 milliárd forint, amivel szemben mi az állagmegóvási kötelezettségnek az elmulasztását, a környezetszennyező tevékenységet, valamint a különféle magyar természetes és jogi személyek kárára elkövetett cselekményeket hozzuk fel, amelyeknek összesített értéke eléri a szovjet követelés értékét. Ez lenne az a bizonyos nullszaldós törekvés, amelynek azonban az érvényesítése aligha valószínű, habár a jogszerűség és az evidenciák a magyar fél oldalán

³¹⁰ Az 1990. szeptember 24–28-i tárgyalásokat megelőző szakértői megbeszéléseken a szovjet fél felvetette, hogy a Déli Hadseregcsoport által használt bázisokat a Honvédelmi Minisztérium kezelésébe adják át azzal, hogy néhány, addig katonai rendeltetésű objektumot viszont vegyesvállalatok létrehozásával szeretnének hasznosítani Magyarországon, a Szovjetunió és esetleg harmadik országok részvételével. A szovjet javaslat szerint e vegyesvállalatok alapját képező létesítmények értékét Magyarországnak nem kellene megtérítenie. A magyar álláspont azonban az volt, hogy a döntés joga a magyar területen lévő építmények további használatáról kizárólag Magyarországot illeti meg. Ezért sorra kell venni a két oldal által támasztott követeléseket, tisztázni kell a tulajdonjogi kérdéseket, számszerűsíteni kell azokat, az elsősorban környezetvédelmi károkat, amelyek Magyarországot érték. További nehézséget okozott az, hogy a tárgyalásokon a szovjet fél a Magyarországon létesített katonai objektumok, lakások stb. átadása után ellenértékként 2,5 milliárd rubeles pénzügyi igényt jelentett be, sőt a Déli Hadseregcsoport kivonulásával párhuzamosan – az áttelepülés terheit enyhítendő – az átadott objektumok értékének azonnali megtérítését várták. A magyar fél ezzel szemben előzetesen nullszaldós megállapodásra tett javaslatot. A két fél végül nem írt alá megállapodást, azonban a jegyzőkönyv sem a szovjet követelést, sem a magyar nullszaldós javaslatot nem rögzítette.

³¹¹ Blitzkrieg, magyarul: villámháború. Eredetileg az első világháborúban a német Schlieffen-terv volt, amely Németország jobb felkészültségét kihasználva arra épült, hogy az ellenséget – Franciaországot, illetve Oroszországot – még azelőtt megadásra kényszerítse, mielőtt azok kellően fel tudtak készülni a harcra. A tervben kulcsszerepet játszottak a gyors csapatmozgások. Bár 1914-ben az végül nem realizálódott, az eredeti terv tanulságain okulva, a második világháború első szakaszában a németek azt módosítva győzték le Franciaországot, amiben a kulcsszerepet a páncélozott harckocsik játszották. A német csapatok a francia Maginot-vonal megkerülésével Hollandián és Belgiumon keresztül rohanták le az országot, majd hat hét alatt szétverték a francia hadsereget, s bevonultak Párizsba.

állnak. Alapvető eltérés tapasztalható a szovjet fél, valamint a magyar fél jogfelfogásában, a Magyarországon lévő szovjet csapatok által használt objektumok tulajdonjogával kapcsolatosan is. Ez a magyar jog szerint magyar tulajdon, ebből adódóan közös tulajdonhasznosításnak jogi alapja nincs. Ez az első és a békés menete a tárgyalásnak. Amennyiben a mérkőzés elmérgesedne, akkor egy későbbi stádiumban ki tudunk még húzni egy-két kártyát, mert akkor mélyebbre tekintünk a történelmi időkben, és 1956, sőt az 1950-es 60-as években kötött különféle pénzügyi megállapodások Magyarországra hátrányos következményeit is elővesszük. Továbbá a magyar természetes és jogi személyek kárára korábban elkövetett intézkedéseiket, tehát deportálás, kényszermunka, elhurcolás, kisajátítás, bár az ezzel kapcsolatos kárigényünk nem teljesen feltérképezett. Végezetül a szovjet fél szorgalmazza vegyesvállalatok létesítését is.

Annus Antal honvédelmi közigazgatási államtitkár, kormány megbízott kiegészítésül még elmondja, hogy eddig a szovjet katonák 40%-a hagyta el az országot, ez több mint 40 ezer fő.

Karácsony Imre tábornok még elmondja, hogy környezetszennyezés miatt csak Veszprémben 1 milliárd dollárnyi kárt állapított meg egy szakértői cég, továbbá évente közel 2-2,5 milliárd dotált élelmiszer-ellátásban részesültek a szovjetek. 1949 és '56 között 50-70% ár- és díjszabálykedvezményekben részesültek postában, hírközlésben. Gázt, vizet, villanyt is csak 50%-ban térítettek, vasúti díjszabást pedig 60%-ban. A tárgyalások sikertelenségének az oka egyedül az, hogy a szovjetek semmiféle magyar egyezményt, így az '57-es, az itt-tartózkodásuk jogi alapját megteremtő, majd az erre ráépülő '58. április 1-jei egyezményt sem veszik figyelembe.

Somogyi Ferenc, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára megjegyzi, hogy egyetlen egyezmény sem teremtette meg az itt-tartózkodás jogi alapjait.)

Antall József: Én egy kérdést szeretnék feltenni Annus altábornagy úrhoz, annak érdekében, hogy a Kormány lássa, hogy milyen kockázatok mellett dönt, illetve milyen kockázatok mellett foglal állást a magyar magatartás kialakításáról. Nagyon értékes információ az, hogy a szovjet csapatok személyi állománya és itteni eszközeinek értéke 40%-kal csökkent ez ideig.

(Annus Antal megjegyzi, hogy ez technikában, a főbb eszközökben valahol már a 80%-ot közelíti, a személyi állomány kapcsán említett 40% fele viszont családtag, tehát itt van még egy ütőképesség, cselekvő erő.)

Antall József: Szóval ezek szerint a csapásmérő egységek vonultak ki, és itt maradtak azok az egységek, amelyek a belső magyarországi erőviszonyok alakulása szempontjából jelentősek, és figyelmen kívül nem hagyhatók, illetve a stábok is, meg a vészalakulatok. Ezt mindenképpen figyelembe kell venni a Magyar Kormány cse-

lekvőképességének az alakulásában. A másik kérdés pedig ugyanaz, amit szeretnék itt jelezni, hogy mivel a szovjet helyzet bizonytalan, a csapatkivonási tárgyalások sorsával, illetve a tényleges kivonás ütemtervével kapcsolatosan azért még egy jó kilenchravi bizonytalansággal együtt kell élnünk. Ezért is szükségesnek tartom, hogy a Kormány és a gazdasági kormányzat tegyen meg minden olyan lépést, amely lehetővé teszi a külgazdasági kapcsolataink gyorsított ütemű átcsoportosítását, illetve a függőség gyorsított ütemű csökkenését, mert nem tudhatjuk, hogy ebből a jövő évben milyen kedvezőtlen következmények adódhatnak. Ha majd túl vagyunk a bizalmatlansági zónán, akkor majd a megújuló Szovjetunióval erőteljes ütemben tudjuk a kapcsolatainkat gazdaságilag is megújítani. De addig, azt hiszem, a gazdasági kormányzatnak mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy elősegítse a gazdasági átcsoportosítást is.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter megkérdezi, hogy a hasonló cipőben járó csehek és a lengyelek tárgyalási pozíciójához képest a magyar miben különbözik?)

Annus Antal válaszában elmondja, hogy a csehekkel szemben a szovjet kormány elismerte, hogy 1968-ban agressziót követtek el, ezért ebből adódóan kártérítési igényeik nincsenek és nem is lehetnek. Nálunk ilyen akkor következhetett volna be, ha a szovjet parlament, vagy a politikai vezetés ugyanezt elismerte volna 1956-ról. A lengyelektől pedig csak 43 ezer embert kell kivonni.)

Antall József: Tölünk mennyit?

(Annus Antal: 103 ezer fő volt mindösszesen.)

Antall József: A családtagokkal együtt?

(Annus Antal: 49 500 fő katonaállomány, és a különbség pedig családtag, illetve polgári alkalmazott.)

Somogyi Ferenc még megjegyzi a csehekkel kapcsolatban, hogy a csehszlovákok a hazatelepülő katonák elhelyezéséhez faházakat ajánlottak fel, legalábbis a tárgyalási menetben.

Tarján Lászlóné a környezetvédelmi károk érvényesítésének fontosságára hívja fel a figyelmet, amiről viszont a szovjet tárgyaló fél hallani sem akar.)

Antall József: Azzal kezdeném, mielőtt a határozati javaslatra térünk, hogy gondolom, abban teljes egészében egyetértünk, ami az első pontban van, hogy a két kérdés összekapcsolását a magyar fél nem tudja elfogadni. Egyszer azt leszögezzük, hogy minden egyéb kereskedelmi és egyéb kapcsolatunk külön kérdés, és a szovjet csapat-

kivonulással összefüggő valamennyi pénzügyi és egyéb kérdés külön kezelendő. Ennek a kettőnek összemosása, kompenzálása a tárgyalások folyamán elképzelhetetlen, ezt nem kívánjuk. Azt hiszem, ebben egyetértünk. A következő kérdés, tudom, hogy van felmérés, hiszen ilyen anyagok készültek is, de van-e egy teljes, átfogó, globális felmérés, amit mintegy mi nyújthatunk be a szovjet félnek mint kárigényt. Tehát magyarul, ha ők benyújtják az egyiket, van-e egy teljes ellentétel, amiben minden benne van? Ezen belül azt hiszem, hogy egyértelműen kell leszögeznünk a jogi helyzetet, amire Somogyi államtitkár úr utalt, hogy az '57-es és az '58-as események sem jogi alapjai a jelenlétnek, csak a de facto jelenlétnek a szabályozásai. Tehát ezzel összefüggésben az egyik kérdés, miután felmerülhet propagandisztikus és egyéb szempontból, de tényleges tényként is, hogy mi milyen kárt okoztunk, vagy mi mit tettünk a Szovjetunióban? Ezen belül az 1945-ös fegyverszüneti egyezmény világosan meghatározta Magyarország felelősségét, és a jóvátételt annak idején 200 millió USA dollárban határozta meg. A 200 millió dollárnak megfelelő értékben számunkra meglehetősen kedvezőtlen értékelésben belevették mindazokat a leszerelt gyárakat stb., amit annak idején kiszállítottak. Ebből következik, hogy a '45-ös fegyverszüneti egyezménnyel³¹² és az azt követő jóvátétellel, majd a párizsi békeszerződéssel a harci cselekményekkel összefüggő jóvátételt mi lezártuk tekintjük,³¹³ és az nem kerülhet a tárgyalás szintjén még egyszer előtérbe, mert Magyarország a '45-ös fegyverszüneti egyezményben, illetve a '47-es békeszerződésben ezt a kérdést lezárta. Egyszer ez a lerögzített tény. A második: az 1947-es párizsi békeszerződésnek megfelelően a szovjet csapatok útbiztosító erői addig tartózkodhatnak Magyarországon, ameddig az osztrák államszerződés megkötésére sor kerül, és az osztrák államszerződés megkötését követően három hónapon belül, tehát 90 napon belül kell Magyarországot elhagyniuk. Ekkor ugyan megkötötték a Varsói Szerződést, de a Varsói Szerződés arról nem rendelkezett, hogy a szovjet csapatok Magyarországon maradhatnak. Ezt az akkori erőviszonyok mellett feleslegesnek tartották jogilag rögzíteni. Ebből következik, hogy 1955-ben a megkötött osztrák államszerződés Moszkvában, illetve Bécsben történt aláírását követően három hónappal, azaz 90 nappal megszűnt a szovjet jelenlét jogi alapja. Tulajdonképpen ettől, vagyis azóta nincs jogi alapja a jelenlét-

³¹² A magyar fegyverszüneti egyezményt 1945. január 20-án Moszkvában a Szovjetunió, az Amerikai Egyesült Államok és „a többi Egyesült Nemzet” nevében Vorosilov marsall, míg magyar részről Gyöngyösi János külügyminiszter, Vörös János honvédelmi miniszter és Balogh István, a Miniszterelnökség államtitkára írta alá.

³¹³ Az 1945. január 20-án aláírt fegyverszüneti egyezmény állapította meg a Magyarország által fizetendő jóvátételt, amit később az 1947-es békeszerződés is megerősített. Ennek összege 300 millió amerikai dollár volt, amelyet hat év alatt kellett teljesíteni. A jóvátételi összeg kétharmada a Szovjetuniót, egyharmada pedig Csehszlovákiát és Jugoszláviát illette.

nek. Az '57-es és '58-as megállapodás a Kádár-kormányzat részéről akkor egy de facto helyzetben egy belső szabályozást jelentett az ittlétre. A következő kérdés, hogy mi mit tudunk felvetni a kárigények között. Nyilvánvalóan fel kell vetni egyszer mindazt, ami a párizsi békeszerződést követően már nem kötelezett bennünket. Ez vonatkozik ezekre a dotációkra is, amihez Bod Péter is megjegyzéseket fűzött. Tehát azt a teljes összeget kell egyszer nyilván felvetnünk. A második kérdés, ami- ben az Országgyűlés is a szovjet parlamenthez fordult, amit nem ok nélkül nem válaszolnak meg gyorsan, hanem bizottság elé küldték annak megvizsgálását, hogy milyen álláspontra helyezkedjenek az '56-os forradalom megítélését illetően. Ettől függetlenül nekünk arra az álláspontra kell mindenképpen helyezkedni, hogy ekkor semmiféle nemzetközi jogi alapja nem volt már a szovjet jelenlétnek. Tehát egyszer a jelenlétnek nem volt alapja, még szabályozott, de facto alapja sem. Tehát mind- azokat a károkat, amelyeket '56-ban okoztak, mindenképpen ki kell mutatni. Nem tudom, milyen arányú ennek a felmérése, annak idején biztosító, vagy egyéb szerv részéről történt-e valamilyen globális felmérés? De azt fel kell tární, hogy Budapest szétlövése mit jelentett. Miután nehézfegyverekkel csak ők rendelkeztek, az épüle- tekben okozott károk, azok kifejezetten szovjet fegyverektől eredő károk voltak, leg- alábbis a legnagyobb részében. Fel kell mérni az elmaradt bérleti díjakat. Például a körmendi Batthyány-kastély³¹⁴ vagy a pápai Eszterházy-kastély³¹⁵ esetében nyilván nem fizettek bérleti díjat. Például a pápai Eszterházy-kastélyt, gondolom, 1967-ig, vagy '68-ig birtokolták. Fontos belevenni a műemlékekben okozott károkat, a műem- lékek karbantartásának elmulasztását. Most csak példaként említem ezeket, a teljes listát kellene nekünk készenlétben tartani. Most a tárgyalási pozícióink nyilvánvaló, hogy politikailag nem könnyűek, de jelen pillanatban feltétlen hiba lenne bármilyen előzetes engedményt tenni. Úgyhogy én javasolom annak megfontolását, hogy ezeket

³¹⁴ A körmendi Batthyány-Strattmann-kastély Szombathelytől délre, a Rába folyó közelében, Körmend központjában található. Az első erődtímet a 15. században Szécsényi László báró építette, majd Bakócz Tamás esztergomi érsek tulajdonába került. 1604-ben a császártól a Batthyány család kapta meg, amelyet Batthyány Ádám gróf utasítására átépítettek. 1703-ban a várkastélyt a kuruc csapatok felégették. Ezután Felice de Allio építész tervei alapján építették újjá. 1799 és 1809 között újabb átépítést hajtottak végre, amelyre a klasszicista stílus nyomta rá a bélyegét, míg 1880-ban historizáló elemekkel bővült. A kastélyt 1945-ben az szovjet hadsereg vette birtokba, azt 1957-ig laktanyaként használta. Ebben az időben teljesen megsemmisült értékes levéltára, felbecsülhetetlen értékű régiségeinek, bútorainak a többsége eltűnt. A kastélyt a rendszerváltoztatás után újjitották fel.

³¹⁵ A pápai Esterházy-kastély a városközpontban található. Alapját a Garaiak által a 15. században emelt vár adja. 1743-ban Esterházy Ferenc megbízására előbb Franz Anton Pilgram, majd Fellner Jakab és Grossman József építette át. A barokk kastélyt 1945-től 1959-ig a szovjet hadsereg használta. Belső berendezése teljesen megsemmisült, vagy eltűnt. A hatvanas évektől városi könyvtárként, zeneiskolaként, művelődési házként és helytörténeti múzeumként üzemelt. A főépületet 1988 és 2015 között több ütemben újjitották fel.

mind figyelembe véve nekünk következetesen kell emellett kitartani. Felvetődik természetesen, hogy mindezeket a kérdéseket, amikor feltártuk, amikor mindezeket előtérbe helyeztük, akkor kezdeményezhetünk legmagasabb szinten a Szovjetunióval tárgyalást, hasonlóan a csehekhez. Ebben az esetben, ugyanezeket a kérdéseket fel kell vetnünk, már csak a csehekkel való összehasonlítás érdekében is. Jelenleg, ameddig nincsen valamennyi ilyen kérdés feltárva, ameddig nem futottuk le ezeket a szakértői tárgyalásokat és a kormánytárgyalást, addig nem hiszem, hogy ez eredménnyel kecsegtetne. Körülbelül ennyit szerettem volna elmondani. Kérem, hogyha ehhez van akár a miniszter úrnak, vagy a szakértő államtitkár uraknak megjegyzése? Van még? Nincs? Surján miniszter úr.

(Surján László, népjóléti miniszter elmondja, hogy akkoriban 15-20 millió forintba tették az egészségügyi intézményeket ért károkat. A tárca csak ezzel foglalkozott. Ennek kétharmada épületkár volt. Ebből lehet további becsléseket végezni. A lakosságot érintő lakás-épületkárok, közintézmények lényegesen magasabb összegeket eredményeznek. Ezek valószínűleg még nincsenek benne az összesített károkbán.)

Antall József: Kérjük ennek a legsürgősebben minden adatát. A másik oldalon vetődik még fel az a kérdés, hogy a szovjet fél által átengedett objektumok közül a mi számunkra annak van csak becsülhető értéke, amelyiket egyáltalán hasznosíthatónak minősítünk. Történetesen egy erdő közepén egy társasház, vagy olyan, ami kifejezetten csak katonai célokat szolgál, például rendelkezésre álló repülőtér, amit nem akarunk repülőtérként felhasználni és értékesíteni, kevésbé értékesnek tekinthető. Nem vagyunk arra kötelezhetők, hogy mi azt a repülőtérrel feltétlenül repülőtérként értékeljük saját szuverén országunk területén, és arról tárgyalási kényszerben legyünk, hogy mi legyen azzal az objektummal. Helyezkedhetünk arra az álláspontra ezekben az esetekben, hogy ezt vigyék haza. Gondolom, hogy e szerint folyik a felmérés és a tárgyalás is.

(Annus Antal tájékoztatja a Kormányt, hogy az adatok rendelkezésre állnak, mert minden minisztérium a kérésére elkészítette a felmérést. Ennek ellenére a magyar követelések egy része ma még csak becsülhető, ugyanis például a még át nem vett ingatlanok esetében a felmérés még nem volt elvégezhető. Például az állagmegóvás elmaradása miatti kár, az eddig tapasztalatok alapján, mintegy 10 milliárd forintba tehető a csapatkivonás végére. A környezetvédelmi károk mintegy 100 milliárdra, a mentési költségek mintegy 50 milliárdra és a vállalkozóknak, magánszemélyeknek okozott károk 1,5 milliárdra becsülhetők. A nem hasznosíthatónak nyilvánított, vagy nyilvánítandó építmények, amelyekről a miniszterelnök úr szólott, 3-5 milliárdra, a speciális állami dotáció 12 milliárdra, az 1956-os

háborús károk az '57-es Központi Statisztikai Hivatal által kiadott hivatalos kiadvány szerint 25 milliárd forintot tettek ki. Ezt le kell tisztítani, ha pusztán az épületkárokat nézzük, akkor ez gyakorlatilag 2,5 milliárd forint. Az elhurcoltak kártérítése is csupán becsült.

Karácsony Imre a hasznosítható ingatlanokkal, különösen a repülőterekkel kapcsolatban megjegyzi, hogy a Magyar Köztársaság területén 6 db szovjet repülőtér van, amelyekre a szovjeteknek a mai nap 750 millió rubel a követelésük. A tököli repülőtérhez,³¹⁶ amely nemzetközi, európai hírű, első osztályú repülőtér, viszont tartozik hozzá több mint 1500 lakás. Világos dolog, hogy egy polgári repülőtér néhány 10 lakással kiszolgálható. A lakóingatlanok viszont nem hasznosíthatóak, ugyanis általában katonai bunkerrel lettek egybeépítve, és a legelemibb magyar építési szabványoknak sem felelnek meg.)

Antal József: Polgári célra történő hasznosítás esetében az a kérdés, hogy a Malév úgy ítéli-e meg, hogy egy repülőtér hasznosítható-e a Malév keretében, akár külföldi tőke bevonásával, például teherszállításra. De, ha itt valóban egy nemzetközi repülőtér kialakul Ferihegy mellett, az nem tudom hogyan érintené a Malév-et? Érdeke-e a Magyar Köztársaságnak, hogy a területén magyar katonai repülőtereken kívül szovjet katonai repülőtereket repülőtérként hasznosítsunk, és hogy ezekre a repülőterekre nyugati repülőársaságok telepedjenek? Milyen hatással lesz ez? Ezt fel kell mérni. Jogi értelemben nem hiszem, hogy a Malév már rendelkezik ezekkel a repülőterekkel.

(Siklós Csaba pontosít, miszerint nem a Malévhoz, hanem a légiforgalmi és repülőtér-irányító társulathoz tartoznak ezek.

Annus Antal kiegészítésként elmondja, hogy a korábbi tervek szerint '90 szeptemberében versenyfelhívást kell közzétenni, amelynek értelmében a 6 repülőtér valamelyikén,

³¹⁶ A Tököl, Szigetszentmiklós, Halásztelek és a Duna által határolt területen az 1940-es évek elején létesült a Dunai Repülőgépgyár Rt. üzemi repülőtere. A Weiss Manfréd Repülőgép- és Motorgyár Rt. német–magyar gyártási együttműködés jegyében a Messerschmitt Me–210-es nehézbombázó, gyorsbombázó, távol- és közelfelderítő, valamint alacsonytámadó feladatokat ellátó repülőgépet gyártott itt. Tökölön a DB–605-ös magyar gyártású motorokkal felszerelt Me–210Ca–1 romboló és a Me–210Da–0 felderítő változatok készültek. 1943-ban itt állították fel a Budapest védelmét ellátó vadászipülő századot. 1944 áprilisában a repülőteret súlyos bombatámadás érte. 1945 januárjától a szovjet légierő több hadosztálya állomásozott itt. 1951-től a Magyar Néphadsereg használta, 1953. október 1-jén létrehozták a Magyar Néphadsereg tököli repülőbázisát. A repülőtér délkeleti részére települt, szigorúan titkos minősítésű hadiüzemben kezdetben MiG–15-ösöket és hajtóműveket javítottak, 1964-től MiG–21-est. 1973-tól a KGST-n belül a Pestvidéki Gépgyár lett a szovjet Mi–8-as helikopterek javításának rendszergazdája. 1956 és 1968 között újra szovjet ellenőrzés alatt állt. 2001-ig katonai repülőtérként üzemelt.

elsősorban Tökölön, nyugati tőkével, magyar apporttal egy vegyesvállalatot kellene létrehozni. A maga részéről viszont Kunmadarast³¹⁷ tartja magasan a legjobb repülőtérenek.)

Antall József: Mi az a repülőtérszám, amit nekünk értelme van tárgyalási alapul elfogadni. Ezek szerint Tököl és Kunmadaras. A többi ellen tiltakozni kell, hogy nekünk az tehertétel, vigyék haza. Ha azt mondjuk ki, hogy két repülőtér az, amiből mi egyáltalán kiindulunk, ha nem lesz ellentétes vélemény. Az előbbi tököli, ebben a megoldásban és a kunmadarasi. Kérdés az, hogy a Magyar Honvédség tart-e igényt szovjet repülőtérré, vagy indokolt-e?

(Für Lajos honvédelmi miniszter válaszol a kérdésre, miszerint nincs szüksége rá.)

Annus Antal kiegészítésként megjegyzi, hogy Tököl esetében vegyes hasznosítás lenne. A katonai igénybevétel csupán a vezetést biztosító gépekkel kapcsolatos tevékenységben jelentkezne.

Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter azt javasolja, hogy a Kormány ne hangoztassa, hogy az említett két repülőtér mennyire jó, és hogyan kívánja hasznosítani, mert ez a szovjetekkel való tárgyaláson az alkupozíciónkat csak gyengíti.)

Antall József: Én úgy gondolom, hogy nem lenne helyes, ha általában úgy mennénk bele ezekbe a vegyes vállalkozásokba, hogy azok potenciális katonai létesítmények lehetnek. Nagyon fontosnak tartanám, hogy a vegyesvállalatok ne terjedjenek ki ilyen vállalatokra – beleértve a repülőteret is –, és ha egy mód van rá, és sikerül más vegyesvállalati megoldást találni erre, akkor el kell kerülni, hogy ez egy technikában, jelzőberendezésekben és minden másban vegyesvállalat legyen a szovjet füllel. Ennek beláthatatlanok a következményei. Nem is hiszem azt, hogy ez lelkesítően hatna a nyugati fél részére. Ezt nagyon megfontolandónak tartom.

³¹⁷ A kunmadarasi repülőteret 1943-ban német tábori katonai repülőterként építették meg. 1944 és 1945 között a Vörös Hadsereg használta, majd használaton kívül került. 1950-ben új betonpályát építettek, s itt kezdődött meg a magyar sugárhajtású repülés 1951-ben. 1956 és 1991 között szovjet katonai reptérként üzemelt; bombázók, vadászbombázók és felderítők, illetve célvontatók állomásoztak itt. 1963-tól 1990-ig a repülőtér mellett lévő raktárban atomfegyvereket tároltak.

1990. november 15-i kormányülés

Napirenden kívül az orosz nagykövet jegyzékével kapcsolatban.

Antall József: Még arról szeretném tájékoztatni a Minisztertanácsot, hogy tegnap itt járt nálam Aboimov nagykövet úr, és több mindent átadott, köztük egy szóbeli jegyzéket a párizsi értekezlet előtt, a Baker, Sevardnadze, Gorbacsov Moszkvában tartott találkozási,³¹⁸ tehát egy ilyen tájékoztatást az ő elhatározottságukról, a szovjet–amerikai közeledésről és alapvető kérdésekben való egyetértésükről. Kifejezésre jutatták Magyarország iránt is az elkötelezettségüket, ezt külön is hangsúlyozta. Tehát mindaz a szovjetellenesség stb., ami itt megjelenik, azt ők nem tekintik olyannak, ami megakadályozná a különkérdések megoldását, amit viszont fontosnak tartanak. Majd még hozzáfűzte, hogy bár nem hivatalos a közlése, de az ő megítélése szerint 1990 novemberében még 500 ezer tonna olaj szállítására számíthatunk. Ez reális?

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter szerint reális, csak az ára nem világos, hogy mit rubelért és mit dollárért.)

Antall József: Egy pillanat, mondom azt is. Tehát novemberben 500 ezer, ennek egy része kb. 140–150 ezer tonna közötti a régi áron, 200 ezer tonna konvertibilis és 150 ezer tonna barter.³¹⁹ Azt mondta, hogy most tárgyalta ezt a szovjet kormány, tehát erre számítsunk. Ez volt az egyik, amit mondott. A másik, hogy '91-ben központi szervezésben 4 millió tonnára számíthatunk. Azt mondta, hogy ezt Moszkva megszervezi, és még 1 millió tonnára számíthatunk köztársasági szinten, ha minden rendben megy. Ennyit kívánt közölni. Ez benne van, a tárgyalási anyag körülbelül ilyen arányú?

(Kádár Béla nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere szerint körülbelül így van. Ez valamivel jobb, mint az ígéret. Az ez évi szállítás valószínűleg fizikai mennyiségben 4,6–4,7 millió tonna körül lesz. Tehát 5 millió alatt.)

³¹⁸ James Baker, az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere 1990. november 8-án Moszkvában tárgyalta Eduard Sevardnadze szovjet külügyminiszterrel és Mihail Gorbacsov szovjet államfővel. A szovjet–amerikai megbeszéléseken elsősorban a Perzsa-öbölben kialakult válságról, az európai hagyományos fegyverzet és haderő csökkentését célzó sokoldalú megállapodásról, továbbá a hadászati támadófegyverzet 50 százalékos csökkentéséről esett szó.

³¹⁹ A barter csereüzlet, cserekereskedelem két fél között létrejött üzleti megállapodás, melynek keretében mindkét fél pénz helyett a saját árujával vagy szolgáltatásával fizet a másiknak.

Antall József: Azt mondta hamarosan, decemberben közlik.

(Kádár Béla megerősíti, hogy igen ezek az ígéretetek vannak. Körülbelül 100-200 ezer tonna között fog érkezni, ha nem történik semmi nagyobb összeomlás náluk. Ez az a mennyiség, amire biztosan számíthatunk.)

Antall József: Ugyanakkor állítólag vannak ilyen hangulatkeltések, ellenzéki és egyéb körökből, hogy nem adtunk világos képet arról, hogy az olajkészletünk és a jelenleg bejövő olajnak mi az a középára, amivel tulajdonképpen becsapjuk a magyar lakosságot azzal, hogy mégis szovjet olajat kapunk olcsóbban, és azt mi úgy vesszük alapul, mint hogyha nyugatról szerezni be. Hogy lehet biztosítani azt, hogy itt hiteles, korrekt közlést adjunk a bevételekről? Egy kormányzat természetesen arra nem számíthat, hogy ezt mint valami titkot kezelje, erre kell egy reális, védhető számítás, ami alapján történik az árszámítás. Ezért is fontos a szabad áras rendszer, hogy a szabad áras rendszeren belül utána e szerint alakuljon a piac.

(Kádár Béla megjegyzi, hogy a Szovjetunióból való beszerzés is ma túlnyomórészt világpiaci áron történik. Ezenkívül a nem szovjet beszerzés teljesen világpiaci áron. Másodszor, amit a magyar közvélemény, nem vesz figyelembe, hogy a szovjet kőolaj ellenében eddig is bizonyos meghatározott termékkört kellett szállítanunk, mezőgazdasági terméket, amelyeken igen magas ártámogatás volt, tehát az nem a rubelnek megfelelő hivatalos árfolyammal azonos.)

Antall József: Kérdésem az, hogy ezeket nem közölve, mert még nem hivatalos, de azért körülbelül ki vállalkozik arra, hogy ezt elmondja? Kellene a közvéleménynek megint egy őszinte közlést adni, mielőtt bármi félremagyarázható lesz. Mit tegyünk? Hogy lehet ezt megfogalmazni hitelesen. Megígértük, hogy hitelesen beszélünk, és a valóságról beszélünk. Azt is el kellene mondani, hogy mik a bizonytalansági tényezők ebben az esetben. Ki nyilatkozzék, melyik tárca vezetője, mert ez több kérdést érint. Lehet külgazdasági, lehet ipari, akár pénzügy. Vállalkozik rá a külgazdaság?

(Kádár Béla vállalja.)

A magyar szovjet áttérési egyezmény aláírásával kapcsolatban.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere felhatalmazást kér a Kormánytól ahhoz, hogy aláírja a Szovjetunióval, az Orosz Köztársasággal és más köztársas-

ságokkal a megállapodást az új fizetési és elszámolási rendre való áttérésről, valamint a jövő évi kereskedelmi megállapodásról. Az előző Kormány, amikor aláírt ez év márciusában egy megállapodást a jövő évi új gazdasági mechanizmusról, jelentős fehér foltokat hagyott hátra, részben a kompenzálás, részben a magyar követelések érvényesítésének ütemezéséről. A harmadik kérdés pedig ahhoz kötődik, hogy a Szovjetunió a megnehezült gazdasági helyzetében mindenáron pótlólagos erőforrások bevonására törekszik, illetve erőforrás-veszteségeit csökkenteni kívánja. Emiatt a magyar követelést, amely év végére körülbelül 1,1 milliárd dollárt fog elérni, nem egy ütemben, 1991-ben, hanem öt évben, öt részletben akarják a fizetésimérleg-deficit csökkentésére rendelkezésünkre bocsátani, azok után, hogy Magyarország törleszt egy 1998-ig esedékes körülbelül 310 millió dolláros hiteltartozást. Tehát a szovjet álláspont szeptemberben az volt, hogy 1,1 milliárd mínusz 310 millió, ötéves részletben.)

Antall József: Ehhez annyit szeretnék még megemlíteni, hogy a külügyminiszterek itteni találkozója alkalmából is, és most Aboimov ettől függetlenül egy politikai jellegű találkozást vetett föl. Na, most abban az esetben, ha egy egynapos politikai látogatást nem Rizskov, hanem a Gorbacsov kér, az elől nem lehet kitérni. Jelezte, hogy esetleg ez Párizsban is felmerülhet. Tehát a Rizskovval való tárgyalásnak én sem látom itt értelmét. Fogalmazzuk úgy meg, hogy amennyiben Gorbacsov kér egy ilyen típusú külön tárgyalást, tehát amennyiben ez egy ilyen politikai keretben szerepel, egyszerűen ez elől nem lehet kitérni.

1990. november 22-i kormányülés

A Bécs–Budapest Világkiállítás kérdésével kapcsolatban.

Antall József: [...] A Világkiállítás kérdésével kapcsolatban most Párizsban Vranitzky osztrák kancellár külön odajött hozzám, hogy most értesítették, hogy Demszky Gábor azt a kijelentést tette, hogy Budapest nem kívánja megrendezni a Világkiállítást. Továbbá ilyen értesítést még Kádár Béla is küldött, hogy Demszky ezt a nyilatkozatot tette, illetve közölte Busek osztrák miniszterrel ugyanezt. Az első kérdésem az eleve jogi jellegű. Ha Budapest főváros önkormányzata úgy dönt, hogy nem rendezi meg a Világkiállítást, akkor úgy gondolom, hogy Budapesten a Kormány eleve nem rendeztethetne ilyet, függetlenül, hogy mit akarunk. Úgy értem, hogy közigazgatásilag nem. Mi ezt nem tehetjük meg. A Fidesz egyértelmű álláspontja kezdettől fogva a teljes ellenzése. Marad az, hogyha Demszky főpolgármester álláspontját megerősíti a Városháza, akkor a Kormány erre nem tud mást mondani, mint hogy

nagyon sajnálja, hogy Budapest, a főváros nem tud ebben részt venni. Ezért tehát nekünk sürgősen átiratot kell intézni hivatalosan Demszky főpolgármesterhez, hogy kérjük az önkormányzat hivatalos állásfoglalását ebben a kérdésben, mert abban az esetben ennek megvannak a konzekvenciái. A nyilatkozatára hivatkozva, egyáltalán, hogy ez a közlés megtörtént. Ebben az esetben tudniillik egyrészt a nemzetközi szervezet, az expó párizsi irodájához kell fordulnunk, és vissza kell vonnunk a Bécs–Budapest Világkiállításra vonatkozó jelentkezésünket, továbbá fel kell oszlatnunk a kormánybiztosságot, le kell váltani a kormánybiztost. Ezt mind be kell jelenteni. Innen viszont már minden csak kormányzati döntés lesz. Úgyhogy a legrövidebb úton kérem ezt megtenni. Ezzel egyetért a Kormány? Van olyan hír, hogy az osztrákok olyan javaslatot tesznek, hogy későbbre halasztják, 1996-ra. Tehát arra az álláspontra helyezkedünk, hogy ameddig az önkormányzat ebben hivatalosan nem foglal állást, addig is, ha az osztrákok valóban tesznek ilyen javaslatot, akkor mi azt természetesen figyelembe vesszük. A Kormány álláspontja legyen az, hogy amennyiben Budapest önkormányzata úgy foglal állást, hogy nem kívánja a Bécs–Budapest Világkiállítás megrendezését, a Kormány ezt tudomásul veszi. Egyetértünk ebben?

(Kajdi József a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára szerint politikailag tiszta az ügy, de jogilag az a helyzet, hogy ha a Kormány a világkiállítás megrendezéséről beterjeszt egy törvényjavaslatot, és azt a parlament elfogadja, akkor jogilag nincs akadály a megrendezésnek.)

Antall József: Az önkormányzat egyrészt tiltakozhat, vitát kezdhet erről, és ha az önkormányzat úgy dönt, hogy saját forrásból semmiféle hozzájárulása nincs ehhez, akkor gyakorlatilag elképzelhetetlen enélkül: telek, földterület, infrastrukturális beruházások. Ez egyszerűen nonszensz, ha Budapest nem járul hozzá. Akkor jelentkezhet ennek érdekében Szentendre önkormányzata is, és abban az esetben megfontolhatja a Kormány, vagy jelentkezhet Székesfehérvár, és azt fontolhatja meg a Kormány. De ebben az esetben Budapesten nem rendezhető. Kár erről tovább beszélni.

Az 1992. évi Sevillai Világkiállítás³²⁰ magyar részvételével kapcsolatban.

(Bogár László, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára elmondja, hogy az előző kormány 1990 februárjában hagyott jóvá körülbelül 10 millió dollárt erre azután, amikor az ötletpályázaton díjnyertes Lepkeház elkészült. A Lepkeháznak a teljes összege viszont nagyjából ennek a kétszeresét tette volna ki, ezért került sor júliusban végül is az elképzelés törlésére. Egy gyorsított pályázaton a Makovecz-féle terv nyerte el a megvalósítás lehetőségét, amely egy lényegesen kedvezőbb megvalósítási lehetőséget jelent. Egyrészt 15-17 millió dollár között mozog a valószínű teljes költsége ennek az egész konstrukciónak. A jövő évben aktuális a pénzüsszeg nagy része, nagyjából 8-9 millió dolláros összeg, és ez körülbelül egy félmilliárd forint ráfordítást jelent. Ebből a félmilliárd forintból jelenleg az NGKM részéről 70 millió forint látszik biztosíthatónak, az ipari tárca részéről pedig körülbelül 30-40 millió, a többit költségvetésből kellene finanszírozni.)

Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter kiegészítésként elmondja, hogy a Gazdasági Kabinetben nem volt egyértelmű lelkesedés a Sevillai Világkiállítást illetően, bár elfogadták, hogy visszalépni innen már nem lenne ildomos, mert a legtöbb európai ország megünnepeli Amerika felfedezését, hiszen annak ez a központi gondolata, nem Magyarország felfedezése. Az a koncepció, hogy az ország a Bécs–Budapest Világkiállításra készül rá ezzel a Sevillai Világkiállítással, kicsit meggyengült az utóbbi napok eseményeinek fényében. Az ország nem túl rózsás gazdasági helyzetére tekintettel az a döntés született, hogy ez költségtakarékos legyen, ez már ne plusz forrásokat, hanem a kereskedelemfejlesztésre kijelölt forrásokat vegye igénybe, törekedve a legkisebb ráfordításra és a legnagyobb helyi bevételre.)

Antall József: Minden egyéb dolgot a spanyolokkal kiépített jó gazdasági kapcsolatra kell bázisozni, úgyhogy ez a külgazdasági minisztérium feladata. A spanyolokban nagy az érdeklődés Magyarország iránt, befektetésekben és egyebekben. Ugyanígy Portugália is jelentkezett. Tehát az Ibériai-félszigeten vegyesvállalatot és egyéb dolgokat lehet létrehozni, és ennek megszervezése a külgazdasági minisztériumnak

³²⁰ Az 1992-es Sevillai Világkiállítás fő terve 1987 júliusára készült el. Fő helyszínül a La Cartuja nevű szigetet jelölték ki, amelyet akkoriban 250 hektárnyi mezőgazdasági terület foglalt el, itt található a cartujai kolostor romja. A városban nagyszabású építkezések keretén belül újjátették fel a város útjait, kibővítették a repülőtérrel, új vasútállomást is nyitottak. A kiállításra 100 pavilon épült meg, amelyek közül néhányat, köztük a Makovecz Imre tervezte magyar pavilont az andalúz történelmi örökség részévé nyilvánították. A kiállítást 1992. április 20-án, húsvéthétfőn nyitották meg. A közel hat hónapon át tartó rendezvényen rekordszámú, 112 ország, valamint számos vállalat és nemzetközi szervezet vett részt. A látogatók száma elérte a 41,8 millió főt.

a feladatkörébe tartozik. Nem várhatja ezt a kormányzattól. Amit ezentúl tud tenni a külgazdasági minisztérium, az pontosan ebből a kapcsolatrendszerből kell, hogy adódjon, ami egyben motiválja ebbe az irányba a külgazdasági minisztériumot. Erre külön felhívom a figyelmet. Semmiképpen nem szabad többet kifejezésre juttatni, mert az a tény, hogy bizonytalanná vált az egész Bécs–Budapest Világkiállítás, ezért tulajdonképpen nem úgy jelenhetünk meg, mint a legközelebbi rendező esetleg. Egészen más lett volna annak az összképe, ha biztosak vagyunk benne. Bár egyesek szerint még nem biztos, hogy a Demszky mellett szavaz a fővárosi tanács ebben a kérdésben, de nem lehet tudni. Ez nagyon jelentékeny mértékben függ a koalíciós partnerektől. Mindenesetre mindenképpen a szerény változatot kell végrehajtani, és a külgazdasági minisztériumot ebbe az irányba befolyásoljuk, hogy e szerint gazdálkodják.

(Bogár László megkérdezni, hogy az ipari miniszter az Idegenforgalmi Alapból valami szerény összeggel nem tudna-e ehhez hozzájárulni?)

Antall József: Én nem tartanám helyesnek, van elég problémája a magyar gazdasági életnek. Ha ezt megszavazta a Kormány, akkor ehhez viszonyítva a külgazdasági tárca gazdálkodja ki. Nem tudom, ha az ipari és kereskedelmi miniszter – én nem veszem zokon, ha – véletlen úgy látná, hogy ez a kiállítás olyan, hogy behozza a spanyol idegenforgalomban azt, amit erre kiadunk, és ezért látja értelmét, akkor azt mondom, nem látom ennek akadályát. Ez egy üzleti megfontolás, de én ezt úgy gondolom, hogy ezt a kérdést a magyarországi idegenforgalmi vállalatoknál lehet felvetni. Szervezzék meg azt, hogy a magyarországi vállalatok áldozzanak arra, hogy vonzani akarnak spanyolokat vagy másokat ide. Ez ne az állami Idegenforgalmi Alapból történjék, hanem ez a magyar idegenforgalmi szervezeteknek és vállalatoknak legyen érdeke. Egyik oldalon tényleg liberalizálunk, másik oldalon meg egy ilyen merkantilista politikát folytatunk.

Időszerű külpolitikai kérdésekkel kapcsolatban.

Antall József: Még külpolitikai kérdésekről szeretnék szólni, köztük a párizsi értekezletről.³²¹ Akit érdekelnek a dokumentumok, azok természetesen rendelkezésre

³²¹ Az 1990. november 19–21-én Párizsban tartott Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezleten (Conference on Security and Co-operation in Europe, EBEÉ/CSCE) 35 állam- és kormányfő között a korszak összes nagy politikusa jelent volt: George Bush amerikai elnök és James Baker külügyminiszter, Margaret Thatcher brit külügyminiszter, Helmut Kohl német kancellár és Gen-

állnak. Én úgy gondolom, hogy tényleg ez egy jelentős esemény volt, nemcsak formális szempontból, hiszen lezárt valamit. Azt is hozzátehetem, hogy nagyon egyértelműen kibontakoztak a hatalmi erőcsoportok, amelyek az Egyesült Államok, az egyesített Németország és a Szovjetunió. Ez a három ország és állam volt az, amelyik ezt az értekezletet dominálta, és ezeknek a vezetői, teljesen eltérő okokból, ez világos volt. A mi szempontunkból föltétlenül előnyös volt a fogadtatás, és általában ahogy bennünket kezeltek. A Gorbacsovval folytatott tárgyalás során ténylegesen az jutott kifejezésre, hogy szovjet részről nem büntetni kívánnak bennünket. Föltétlenül úgy gondolom, hogy irányunkban a szovjet magatartásban benne volt az is, hogy a nyugati felértékelését érzékelték Magyarországnak. Ez is hozzájárult ahhoz, ahogy Gorbacsov a magyar ügyben bennünket kezelte. Abban megállapodtunk, és a Külügyminisztérium erre megbízást kapott, hogy keretmegállapodást dolgozzanak ki a szovjet féllel a kétoldalú kapcsolatokra. Ez felöllelhet mindent, ami egy ilyen keretmegállapodásba belefér. A további tárgyalásokra pedig megállapodtunk külgazdasági és egyéb témákban. Ők ilyenek. Ma már a szovjet nagykövet hívott fel telefonon, hogy nagyon örül, mert nagyon fontos, hogy jó irányba mozdult el a szovjet–magyar kapcsolat és együttműködés. Ez megint olyan kérdés, ha most nem történik semmi, és nem reagálunk tovább, akkor ez a folyamat megáll. Tehát most hajtani kell azt, hogy a Külügyminisztérium utasítsa a moszkvai nagykövetet ebbe az irányba. A Honvédelmi Minisztériumnak is ebbe az irányba kell a kivonulási kérdést vinni. A párizsi tárgyalásokon Gorbacsov kijelentette – utána kell ennek nézni –, hogy nekik olajproblémáik vannak, de talán gázban tudnának segíteni. Ezt kezdeményezze a külgazdasági minisztérium. Tehát egy csomó ilyen kérdés vetődött fel.

scher külügyminiszter, Francois Mitterrand francia köztársasági elnök, Felipe Gonzalez spanyol és Brian Mulroney kanadai miniszterelnök, Mihail Gorbacsov szovjet államfő, Eduard Sevardnadze szovjet külügyminiszter, Antall József magyar miniszterelnök, Václav Havel cseh köztársasági elnök és Tadeusz Mazowiecki lengyel miniszterelnök. A konferencia nyitónapján, november 19-én írták alá a hidegháború lezárása szempontjából korszakos dokumentumnak számító, az Európai Hagyományos Haderőről szóló megállapodást (Treaty on Conventional Forces in Europe, CFE-megállapodás). Azt egyezmény meghatározta Európa földrajzi határait, öt kategóriában definiálta a hadászati alapfogalmakat (páncélos, páncélozott harci jármű, tüzérségi ágyú, harci repülőgép, helikopter), szabályozta az egyes tagországok által birtokolható hagyományos fegyvernemek számát és minőségét, azok tárolásának, ellenőrzésének és megsemmisítésének technikai részleteit, valamint az egyes országok pénzügyi hozzájárulásának mértékét. Az 1990. november 21-én záruló EBEÉ-csúcs másik lényeges döntése a „Párizsi nyilatkozat az új Európáért” (Charter of Paris for a New Europe) c. tizenöt oldalas politikai nyilatkozat elfogadása volt, amely kimondta, hogy Európában a megosztottság és a feszültség kora véget ért, s a kontinens megszabadult a múlt – a kommunizmus – örökségétől.

(Bogár László, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára megkérdezi: a követeléseinkre, tehát a körülbelül 1 milliárdos követelésünkre véletlenül nem reagált?)

Antall József: Erre nem, Gorbacsov a részletekkel nem foglalkozik. Összegezni kell. Most erre hivatkozva össze kell állítani mindent, és akkor kormány szinten ezt megküldjük. De akkor most kell cselekedni. Az egész szovjet–magyar kapcsolatrendszerben a külgazdasági részét egy összegezésben kérem, hogy küldjük el, és átadom itt a szovjet nagykövetnek is.

(Katona Tamás, a külügyi politikai államtitkár elmondja, hogy az illetékes területi főosztállyal minden szerződés tervezetét összeállíttatta, és ezeket részben már oda is adtuk.)

Antall József: Igen. De nem néztük meg azt, hogy ezekben a szerződéstervezetekben például valóban olyan megállapodásról van-e szó, amelyekben benne vannak azok a tartalmi kérdések, amik egy ilyen megállapodásban meglehetnek. Mert amilyenek általában ezek a tervezetek, ezek a formális tervezetek, azokkal a megfogalmazásokkal [...] Itt arról volt szó, hogy mindent, az egész szovjet–magyar kapcsolatrendszer egy teljes átfogó megállapodásba kell foglalni, az olajtól a katonai kérdésig, valamint a külpolitikáig. Itt nem csak arról van szó, hogy egy ilyen külpolitikai megállapodást kell kötni, hanem egy teljes megállapodást, és ezt kell előkészíteni most. Most vagyunk abban a helyzetben, hogy ennek van bizonyos politikai alapja. Tehát egy átfogó rendezésről van most ténylegesen szó. Ez nagyon fontos most, mert ilyenkor azonnal az egész apparátus megmozdul. Ezt Aboimov is mondta, hogy ennek az a jelentősége, hogy ha, mondjuk, Gorbacsovval dupla időt eltöltünk, ott tárgyal velünk, akkor ez hat egészen a hivatalnokig. De nem hat már fél év múlva. Ez most hat még két hétig. Az a baj, hogy ezeken a tárgyalásokon hiába érünk el valamit, utána hazajövünk, és amikor utána ez az apparátuson végig átmegy, akkor jön az altatás. Ezt a minisztereknek, politikai államtitkároknak hajtani kell. Ez a Kormány politikája.

(Katona Tamás elmondja, hogy ezt a hajtást a Külügyminisztériumban már a párizsi értekezlet előtt megkezdték, olyannyira, hogy a nemzetközi jogi főosztállyal például azt is kidolgoztatta, hogy a párizsi békeszerződés mely pontjai veszítik aktualitásukat a német egység helyreállításával. Tehát azt a lépést, amit a finnek és osztrákok megtettek, és nekünk is meg kellene tennünk.)

Antall József: A másik kérdés, ami még felmerült, 1956 megítélése, amire nem válaszol a Legfelsőbb Tanács.³²² Erre vonatkozóan abban maradtunk, hogy Gorbacsov nagyon örülne, ha egy olyan formulát találnánk, ami mindkét félnek megfelelő, mert az biztos, hogy nem fogjuk tudni azt elérni, hogy bocsánatot kérjenek, tehát bocsánatot nem fognak kérni. Nem hiszem, hogy ebben a pillanatban a Szovjetunió belső politikai helyzete miatt ezt kívánnák megtenni, de egy formulát szívesen vennének, amiben presztízavesztés nélkül elismerhetnék a forradalom és szabadságharcnak a jelentőségét. Ezt ki kellene dolgozni olyan formában, hogy első pontban az '56. október 30-ai nyilatkozatot³²³ kellene alapul venni, hogy akkor ezt elismerték. A másik, én megemlítettem, hogy én ott voltam, amikor a Mikojannal való tárgyalás volt.³²⁴ Mikojan maga másképp ítélte meg akkor, mint a Szuszlov, tehát megvannak a lehetőségek. A szovjet katonákat, akik elestek, mi hősi halottnak tekintjük, hiszen maga Pongrácz Gergely nyilatkozott nemrég arról, hogy milyen érzés volt lelőni az elsőt. Tehát ebben tudunk egy emocionális garanciát nyújtani az akkor elesetteknek. Tehát meg kellene találni azt a formát, hogy önekik legyen egy lehetőségük azt el is fogadni. Na, most az nyilvánvaló, hogy most pont nem a legjobb periódusban van ezekben a napokban a szovjet hadsereg, amelynek soraiban meglehetősen feszültség. A másik ilyen kérdés volt a tagállamokkal kapcsolatos kérdés. Ők arra hívták fel a figyelmet, hogy a tagköztársaságokban az orosz lakosság különböző mértékben van jelen, de mindenütt vegyes lakosság van, ami kapcsán azt mondta a Gorbacsov, hogy egyszerűen emberileg elképzelhetetlen helyzetekben vannak. Nyilván ez

³²² Az 1936-os „sztálini” alkotmány értelmében a Szovjetunióban a parlament szerepét betöltő, elvileg folyamatosan működő, a közvetlenül választott Legfelsőbb Tanács két egyenrangú kamarából (Szövetségi Tanács és Nemzetiségi Tanács) álló testület volt. Az államfői feladatokat a Legfelsőbb Tanács Elnöksége látta el, melyben valamennyi köztársaság képviselve volt. A kollektív államfői testület elnökének szerepe csupán formális volt, tényleges államfői feladatokat csak protokolláris vonatkozásban látott el. A Szovjetunió szétesését és a szovjet politikai rendszer összeomlását megelőző rövid időszakban vezették be a Legfelsőbb Tanács közvetett választását, amikor 1989-ben létrehozták a Népi Küldöttek Kongresszusát. Valódi államfői tisztséget 1990-ben hoztak létre, a Szovjetunió elnökének posztját Mihail Gorbacsov töltötte be, aki közjogi értelemben is irányította a végrehajtó hatalmat.

³²³ A Szovjetunió kormányának nyilatkozata a Szovjetunió és a többi szocialista ország közötti barátság és együttműködés fejlesztésének és további erősítésének alapelveiről. Az Antall által hivatkozott rész ebből: *„A szocialista nemzetek nagy közösségéhez tartozó országok, amelyeket a szocialista társadalom felépítésének közös eszméi és a proletár nemzetköziség elvei egyesítenek, kölcsönös kapcsolataikat csakis a teljes egyenjogúságnak, a területi integritás tiszteletben tartásának, az állami függetlenségnek és szuverenitásnak, az egymás belügyeibe való be nem avatkozásnak elveire építik.”*

³²⁴ 1956. október 27-én Nagy Imre és Kádár János a szovjet nagykövetségen hosszan tárgyalt Anasztasz Mikojannal és Mihail Andrejevics Szuszlovval, akik akkor látszólag elfogadták a politikai vezetés átalakítását, és azt, hogy a tüzszünet érdekében kivonják a szovjet harckocsikat a fővárosból.

ugyanaz, mint ahogy Algériában vagy Rhodesiában voltak az angolok. A kolonizációnak³²⁵ a következménye, hogy odamennek telepesek, és azok a telepesek, amikor függetlenné válik egy ország, akkor az otthonukat hagyják el. Ez történt Algériában, Dél-Afrikában is. Egyesek ezt szeretnék itt is. Ő kijelentette, hogy Lettországból mindenütt ott vannak az oroszok, és az orosz lakosság ott tüntet a hadsereggel együtt, a hadsereg védelmére kelt. Ők ezt nem tudják végrehajtani, mert ezek a köztársaságok tulajdonképpen nem azoknak a nemzeteknek a köztársaságai. Nem szólva arról, hogy vegyes házasságok tömege stb., és például az ukránok egyharmada sem Ukrajnában él. Na most ők egy konföderációs³²⁶ terven – ezt az Aboimov is megerősítette – dolgoznak, és azt kérik, hogy lehetőleg ne nehezítsük pillanatnyilag a helyzetet, mert ezt nem vennék túlzott szívéllyességgel, ha ukrán nagykövetség nyílna Budapesten. Tehát ők azt kérik, hogy főleg a szovjet nagykövetségen és a szovjet kormányon keresztül történjenek a tagállamokkal kapcsolatban a végleges jogi döntések. Ők nem az információs kapcsolatok ellen vannak, de ezt kérik figyelembe venni. Továbbá azt kérik, hogy most, ameddig ők éppen a tárgyalások és döntés stádiumában vannak, addig e tekintetben ne történjenek nyilatkozatok. Tessék.

(Katona Tamás közli, hogy ehhez tartják magukat, de aláírásra készen áll egy szerződés a nemzetiségi kérdésre, egy kódextervezet, amelyet a párizsi kartárhoz mintegy csatolni lehetne, és amelyik az egyedüli garanciája lehetne pillanatnyilag a Szovjetunió-szerte létező orosz kisebbség számára, ha ezt ők is felhasználnák. Hiszen ez nemcsak a 200 ezer kárpátaljai magyar jogait védi, hanem az Ukrajnában lévő több millió oroszét is. Tehát ebből a szempontból nekünk ezt minél gyorsabban alá kellene íratni.)

Antall József: Jó. Hát ezt meg kellene valóban tenni, de erről is kellene tárgyalni velük, a szovjet nagykövetséggel is. Tehát az Aboimovot is tájékoztatni kellene, hogy itt van ez ezzel az indokolással. Egyébként megkérdezték azt is, hogy igaz-e, hogy a baltiak itt információs irodát akarnak felállítani. Én nem tudtam erről.

³²⁵ A latin eredetű kolonizáció magyar jelentése gyarmatosítás. A nemzeti államoknak a határaikon túl eső idegen területek, a gyarmatok megszerzésére, lakóinak alávetésére, természeti kincseinek az anyaország érdekében történő kiaknázására, munkaerejének kizsákmányolására irányuló tevékenységét jelöli.

³²⁶ A konföderáció államjogi értelemben szuverén államok vagy közösségek olyan együttműködő csoportja, melynek tagjai megőrzik nemzetközi jogalanyiságukat, nem hoznak létre új, a tagállamok felett álló állami szervezetet, csak közös, illetve közössé tett ügyeik intézésére létesítenek közös szervezet(ek)et. Felső szerveik döntéseiket rendszerint egyhangúlag hozzák meg. Jelenleg Európában egyetlen ilyen állam, a Svájci Államszövetség létezik. A konföderációk (államszövetségek) idővel gyakran föderációvá (államszövetséggé) alakulnak át, ennek legismertebb példája az Amerikai Egyesült Államok.

(Katona Tamás megerősíti, hogy valóban a három balti állam parlamentje a mi parlamentünkhöz fordult, és egy információs irodát szeretne felállítani, de kimondottan parlament a parlamenthez, vagyis a Kormánynak semmi köze nincs hozzá.)

Antall József: Információs iroda. Én azt mondtam, hogy nem tudok róla, nem is hallottam róla, mielőtt kimentem Párizsba. Azt mondtam, hogy mi mindenesetre – és ezt a Gorbacsovnak is megismételtem – elismerjük a népek önrendelkezési jogát. Erre mondta azt, hogy így a Szovjetunió népei esetében se tehetünk mást. Mi elvi álláspontot foglalunk el ezekben a kérdésekben. Egyet mondhatok, hogy ha velünk valaki kapcsolatban van, mi mindenkinek jótanácsot, realisztikus tanácsokat adunk. Tehát ők járnak jól, hogy ha a baltiak és mások velünk tartják a kapcsolatot, mert mi mindenképpen ennek megfelelő tanácsokat fogunk adni. Úgyhogy ezt ebben a formában közöltem. Én azt hiszem, hogy az általam említett kérdések rendezése valóban csak hetek kérdése. Ők most ezen dolgoznak, akarnak valamilyen önállóságot biztosítani, nyilván nemzetközösség szerint. De hát a másik kérdés a hadsereg magatartása. Más azt hiszem, hogy nincs, ezért fejezzük be.

1990. november 28-i kormányülés

A magyar–román viszonyal kapcsolatban.

(Somogyi Ferenc, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára a Kormány egyetértését kéri ahhoz, hogy a közelgő új román nemzeti rendezvényen³²⁷ az október 23-ai bukaresti magyar nagykövetség által szervezett rendezvény szintjének megfelelő részvétel, vagyis ne túl magas rangú részvétel legyen. Tájékoztatja a Kormányt arról is, hogy a románok Göncz elnököt több más állam- és kormányfővel együtt felkérték, hogy a bukaresti televízióban mondjon beszédet az ünnep alkalmából. Információi szerint senki nem fogadta el a felkérést, ezért ő is azt javasolja, hogy a Kormány álláspontja az legyen, hogy Göncz elnök úr se mondjon beszédet a román televízióban december 1-jén. Ami a két ország kapcsolatának további kezelését illeti, az államtitkár, államtitkár-helyettesi szinten elkezdett konkrét egyeztetések folytatására tesz javaslatot, és ezek eredményességétől függ az, hogy megfelelő következő szintekre emeljük-e a kontaktusokat.)

³²⁷ Erdély Romániához való csatlakozását 1918. december 1-jén kimondó gyulafehérvári román népgyűlés évfordulója az 1989-es fordulat után 1990-ben lett hivatalos állami ünnep Romániában.

Antall József: Én azt hiszem, hogy ezen nem nyitunk vitát, ezzel teljes az egyetértés. Ebben csak megerősített Lantos Tamással való beszélgetésem, aki közvetlenül tárgyalt Iliescuval. Itt teljesen világos, hogy színházról van szó, és egy ilyen kísérletről. Kérem az államtitkár urat, hogy a legsürgősebben a köztársasági elnöknek írásban küldjék meg ezt a kormányhatározatot, hogy a Kormány az ügyben ezt az álláspontot határozta el, és a magyar alkotmányjognak megfelelően e szerint kérjük, hogy eljárjon. Köszönöm.

1990. november 29-i kormányülés

Napirenden kívül, a fővárosi és a kerületi önkormányzatokról szóló törvénytervezet vitája keretében a Bécs–Budapest Világkiállítással kapcsolatban.

Antall József: Akkor az első napirendi pontot lezártuk, megállapodtunk. Egy kérdésem van, kizárólag információs jellegű. Miután Vranitzky kancellár Párizsban is érdeklődött a kijelentésem után, van-e az Expókérdésben valami, amiről most az első napirendi pont lezárása után kívánnál nekünk mondani valamit?

(Demszky Gábor, Budapest főpolgármestere közli, hogy szívesen elmondja saját álláspontját, de az nem a közgyűlés álláspontja.)

Antall József: Igen, de mégis szeretnénk azért tudni, mert nekünk is foglalkozni kell ezzel a kérdéssel. Réálsan ez most egy információs jellegű érdeklődés. Azt kérdem magyarul, az Expó megrendezésének az álláspontját tartod-e?

(Demszky Gábor három kérdést emel ki. Szerinte a tervezési, előkészítési munkálatokat folytatni lehet, mert ezeknek a költségigénye nem magas. A területrendezési, terület előkészítési munkálatokat is folytatni lehet, ugyanis itt az ingatlan értékét növelő befektetésekről van szó, amelyekre mindenképpen szükség van. Harmadik pontként azt javasolja, hogy a kormánybiztos két megoldást dolgozzon ki, egyet a Bécs–Budapest közös világkiállításra, egyet pedig, Bécs központtal, egy Közép-Európai expó tervét, amelyhez Budapest csak járulékos rendezvényekkel, tudományos konferenciákkal, színházi fesztiválokkal, kiállításokkal, sporteseményekkel társulna. Ő ezt a megoldást támogatja.)

Antall József: Jó. Nekünk azt kell tudni, hogy Budapest feltehetően hogy fog ebben állást foglalni, mert a Magyar Kormány a költségvetés terhére – bármelyik Magyar Kormány, amelyik az eljövendő időben jön – nem fogja tudni vállalni '95-ig azt

a többletet, amit ez költségvetésileg terhel. Tehát magyarul: infrastruktúrában azt, amit egyébként is megcsinálna, azt tudja teljesíteni az ország. Ilyen a sportesemény meg a tudományos rendezvény, de ez alárendelt kérdés, mert ezt bármikor meg lehet szervezni, és ez hoz bizonyos idegenforgalmat. Itt egy kérdés van: Párizsban ez a világkiállítás bejegyeztetett. Az osztrák kormány úgy veti föl a kérdést – nem tudom a Zilkkel való tárgyalás mit jelzett –, hogy számukra úgy vetődik föl ez a kérdés, hogy ők Budapest nélkül nem tudják vállalni. Tehát ez az osztrák–magyar kapcsolatok egészét is érinti. Mi kimondhatjuk, mert ott is nagyon sokan ellenzik. Kormány szinten is különböző nézetek vannak ebben a kérdésben. Nekünk valamit ki kell mondani, és nem húzhatjuk egy bizonyos időnél tovább, ezért egy korrekt, egységes, magyar választ kell adni.

(Demszky Gábor azzal egyetért, hogy a végtelenségig nem szabad húzni az időt a döntéssel. 30 napon belül dönt a fővárosi közgyűlés, amit követhet a parlament és a Kormány álláspontja. Elismeri, hogy a bizonytalanság rontja a magyar–osztrák kapcsolatot, de szerinte Bécs egyedül is megrendezi a világkiállítást, ha mi erről lemondunk. A kérdés csak az, hogy 1995-ben vagy '96-ban. Szerinte egy '96-os megrendezés nem kedvez a millenniumi rendezvényeknek, mert az egy nemzeti, magyar ügy. Végezetül külföldi bankárokkal való tárgyalásaira hivatkozva elmondja, hogy nem reális az az elképzelés, hogy külföldi tőkével infrastrukturális beruházásokat lehessen megvalósítani, mert teljesen megalapozatlanok az erre vonatkozó szándéknyilatkozatok.)

Antall József: Nekünk is ez a véleményünk. Egyet még nem szabad elfelejteni, hogy az országban nagyon könnyen olyan hangulat keletkezik, hogy minden Budapestre koncentrálódik, és minden hiányossággal kapcsolatban, ami Kelet-Magyarországon, vagy Dél-Dunántúlon történik, azt fogják mondani: persze Budapest. Tehát ez a másik ok. Egyébként az, amit elmondtál, ezt mondjuk egy éve, pontokba szedve.

(Demszky Gábor bizalmas tájékoztatásként még elmondja, hogy a Szabad Demokraták Szövetségének az álláspontja az övénél sokkal keményebben elutasító lesz.)

Antall József: Igen. Tehát a „nem” irányába mutat. Én is így gondolom.

(Később napirenden kívül újra előkerül a téma.)

Antall József: Még egy kérdés, amíg együtt vagyunk. Itt volt a szünetben Baráth Etele kormánybiztos. Folyik a vita a Bécs–Budapest Világkiállítással kapcsolatban. Ő állítja, hogy ezek a szándéknyilatkozatok megvannak. Következő a kérésem:

a közlekedési miniszter, aki folyamatosan tárgyalt az Expó ügyében, Keresztes Sándor mint környezetvédelmi miniszter, valamint a Pénzügyminisztérium képviselője, politikai államtitkára és Baráth Etele, végezetül a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának államtitkára vizsgálják meg a Baráth Etele-féle különböző ajánlatokat, amely kilenc milliárd dolláros összegről beszélnek. Nem bánnám, ha a Nemzeti Bank is hajlandó lenne ebbe bekapcsolódni, de akár a Vagyongyűjtő is, és megnéznék, hogy ezek mennyire reálisak. Nekem egy hónapon belül – hiszen ez a bizonyos közgyűlési döntés is egy hónapon belül megszületik – választ kell adnom az osztrák kormánynak. Megint az erkölcsi hitelképességünk forog kockán. Vranitzky kérdezi, hogy akarjuk, nem akarjuk? Ki kell most már egyértelműen mondani a dolgokat, a kérdésre válaszolni kell. Ami ezzel kapcsolatban összejön, tulajdonképpen akár ajánlat, akár infrastruktúratervek stb., azokat egy héten belül meg kell vizsgálni, hogy dönteni lehessen, hogy ezt mi meg tudjuk-e csinálni. Mivel a jelen felsoroltakból miniszteri szinten csak a közlekedési miniszter van itt, őt kérem fel arra, hogy a felsoroltakkal együtt szíveskedjék ezt megvizsgálni, és adjanak egy összefoglaló jelentést erről, hogy tényleg itt miről van szó, mit lehet tenni. Baráth Etele ezt előadta, de én ezt nem tudom megállapítani. Kérem megvizsgálni azt is, hogy a hitelek szempontjából valós bankok-e ezek, ugyanis mást mond Demszky, és mást mond a Baráth. Én ezek alapján nem tudok ebben állást foglalni. Egyébként Ausztriában is vannak ellenzői az Expónak. Ott is kíváncsiak a válaszukra. Most már válaszolni kell, mert az osztrák–magyar kapcsolatokat ez nem terhelheti tovább.

1990. december 10-i kormányülés

Az 1995. évi Budapest–Bécs Világkiállítás nyilvántartásba vételével kapcsolatban.

Antall József: Baráth Etele kormánybiztos úrhoz az a kérésem, hogy mivel a jelen napirendi pont nem részleteiben érinti magát a Világkiállítást, hiszen az előterjesztés csak a Budapest–Bécs Világkiállítás nyilvántartásba vétel tárgyában készült. Tehát itt most arról a kérdésről kell döntést hozni, hogy a határidőben, december 12-éig nyilvántartásba vetetjük magunkat, tehát kérjük a Világkiállítás megrendezésében való részvétel lehetőségét, ami azt jelenti, hogy visszatérítendő összeget jelent. Tehát erről kell most dönteni. Ennek a kérdésnek az eldöntésében a fővárosi közgyűlés elvi határozata tulajdonképpen a kérdést nyitva hagyta. Egyik megállapítása az, hogy Budapest önkormányzat hozzájárulása nélkül – talán nem pontosan idézem – nem rendezhető meg a Világkiállítás. Ezzel mi egyetértünk. Tehát azt hiszem, ez világos. Ha Budapest önkormányzata olyan döntést hoz, hogy a Budapesti Világkiállítást

nem kívánja megrendezni, akkor természetesen Budapest ellenére nem lehet világhiállítás megrendezni. Ez az egyik pont, amivel egyetértünk. Azt nem mondta ki Budapest közgyűlése, hogy nem kíván, csak azt mondta, hogy anélkül nem lehet. Tehát most ezért vagyunk tulajdonképpen egy nehéz helyzetben, mert határidő közé vagyunk szorítva. Ezért kérem főpolgármester urat, hogy mielőtt átadom a szót a kormánybiztos úrnak, pontosítsa ezt.

(Demszky Gábor főpolgármester elmondja, hogy a fővárosi közgyűlés december 6-i határozata még nem egy végleges határozat, azt majd csak december 20-án hozza meg a közgyűlés.³²⁸ Felhívja viszont a figyelmet a határozat egy mondatára, miszerint: „Budapest nevében és terhére semmilyen jognyilatkozatot ne tegyen a Kormány”, ezért december 20-áig várni kell bármilyen elkötelező nyilatkozattal. Ő azt az ideiglenes bejegyzést javasolja, hogy megvizsgálhassák a finanszírozás, a pontos hely, a lebonyolítás intézményi, szervezeti rendszerének a kérdéseit. Több pontban felsorolva kifogásolja Baráth Etele eljárást az előterjesztés elkészítése kapcsán.)

Antall József: Köszönöm. Most átadom a szót Baráth Etele kormánybiztos úrnak. Kérem, nagyon röviden, mert nagyon kevés idő áll rendelkezésre, és itt a döntésnek tulajdonképpen arra kell irányulni, hogy bejegyeztetés vagy nem bejegyeztetés. Mi mindenképpen azon az állásponton vagyunk, hogy Budapest főváros döntése nélkül és csak pozitív döntése alapján fontolhatja meg a Kormány a végleges döntést. Tehát, ha a főváros nem akarja, magyarul, akkor mi ezt nem erőltethetjük. Tessék.

(Baráth Etele kormánybiztos elmondja, hogy az előterjesztése egy feltételes bejegyzésről szól, amely egy rendkívüli és egyedi lehetőség a BIE³²⁹-világkiállításokkal kapcsolatos szervezés történetében. Ezt az osztrák fél és a BIE is előzetesen elfogadta. Három lényeges kérdés tisztázásáig, 1991 fél évének végéig lenne ez a bejegyzés ideiglenes. Ez a három fő kérdés a finanszírozás, a pontos terület és az egész Világkiállítás szervezetének, lebonyolításának rendszere, amely természetesen függ a főváros és a Kormány viszonyától, a főváros és a kerületi önkormányzatok, valamint a vidéki önkormányzatok viszonyától is, és az állami és a magánszféra közötti leendő munkamegosztástól. Egyetlenegy

³²⁸ A Fővárosi Közgyűlés 1990. december 20-án az Újvárosházán megrendezett ülésén határozatot fogadott el arról, hogy nem támogatja a világkiállítás 1995-ös megrendezését. A határozat kimondta, hogy 1996-ban több feltétel együttes teljesülése esetén lehetségesnek tartja az Expó megvalósítását.

³²⁹ 1928-ban írták alá a nemzetközi kiállításokról szóló egyezményt (Convention on International Exhibitions), azóta ennek a Nemzetközi Kiállítási Iroda (Bureau International des Expositions, BIE) a szabályozó testülete.

kötelezettség terhel minket, a következő hat hónapon belül: ki kell munkálni azt, hogy a Világkiállítást akarjuk-e vagy sem. Az egyedüli kár, ami minket ebből érhet az az, hogy a regisztrációs díjnak körülbelül a 10 százalékát, ami körülbelül 500 ezer forint, visszatart-hatja a BIE a saját költségeinek elszámolására. Ezenkívül a visszalépés esetében erkölcsi veszteség, egyéb más veszteség is érhet minket. Végül a személyét ért kritikákat visszautasítja.)

Antall József: Köszönöm. Ez természetesen jegyzőkönyvbe megy, úgyhogy azt hiszem, a jegyzőkönyv rögzítette mind a két véleményt és az állásfoglalást. Itt a kérdés az, hogy a fővárosi közgyűlés december 20-án hoz végleges határozatot a tekintetben, hogy a Világkiállítás megrendezését vállalja vagy nem. Tehát most mi abban a helyzetben vagyunk, hogy a fővárosi közgyűlés, mivel nem hozta még meg a végleges határozatot, elvileg hozhat olyan határozatot az új információk birtokában, hogy mégis a megrendezése mellett van. A vállalkozók különböző szervezetei a vállalkozási alapon történő megrendezés mellett nyilatkoztak, és más közvélemény-kutatási eredmények – lehet, hogy manipuláltak, lehet, hogy nem – szintén a megrendezés mellett vannak. Úgy gondolom, nincs értelme a részletekbe belemenni, hiszen valamennyien ismerjük negatív, pozitív a Világkiállítás megrendezésének ügyét, ráadásul a fővárosi közgyűlés jelenleg nyitva hagyta ezt a kérdést. Ez az egyik. A második. Kimondta azt a fővárosi közgyűlés, hogy a főváros ellenére nem rendezhető meg. Ezzel mi egyetértünk, nyilvánvaló, hogy a főváros közreműködése és egyetértése nélkül ez nem rendezhető meg. A harmadik, hogy tulajdonképpen az a kérdés, hogy vállaljuk-e az ideiglenes bejegyeztetést, a feltételes bejegyeztetést, megjelölve, hogy akár 1996 is lehet a dátum. Jelezve azt is, hogy a fővárosi közgyűlése csak december 20-án hoz erre vonatkozó határozatot, és amennyiben Budapest főváros önkormányzata ellentétes határozatot hoz, abban az esetben a Kormány nem tudja vállalni a megrendezését. Ezek azok az elemek, amelyeket mi közölhetünk egy ideiglenes bejegyzésnél, és ebben az esetben nem zártuk ki a lehetőségét, miután a főváros saját maga számára sem döntötte el ezt a kérdést. Úgyhogy így vethető fel ez a kérdés. Tessék.

(Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter megkérdezi, hogy ha most elmulasztjuk a bejegyzést, az annak a szándéknak a kinyilvánítását jelenti-e, hogy nem kívánunk Világkiállítást rendezni?)

Baráth Etele szerint igen, egyértelműen.)

Antall József: Azaz kizáró ok.

(Keresztes K. Sándor további kérdése a főpolgármesterhez szól. Nyilvánvaló, hogy pozitív döntést csak akkor hozhat a főváros érdemben, ha az ideiglenes bejegyzés megtörténik. Ilyen feltételek között a főpolgármester úr támogatja-e az ideiglenes bejegyzést?)

Demszky Gábor nem tud egyértelmű választ adni, mert nincs benne az ideiglenes bejegyzés feltételei között az esetleges 1996-os megrendezés, amit fontosnak tart.)

Antall József: Tehát akkor úgy merül föl a kérdés, hogy a bejegyeztetésnél vállaljuk kvázi a szándéknyilatkozat-szerűségében, hogy az ideiglenes bejegyeztetést kérjük. Az ideiglenes bejegyeztetésnél nem jelöljük meg az évszámot, mert az automatikusan értendő, de a következő mondatban a bejegyeztetésnél, feltételes bejegyeztetésnél megjelöljük, hogy a '96-os esztendő az egyik, ami ennek realitását fokozza. A következő pedig, Budapest főváros december 20-án sorra kerülő közgyűlését az indokolásban jelezzük. Tehát így lehet a bejegyeztetésnél ezt a kérdést jelezni.

(Többen hozzászólnak, köztük Surján László népjóléti miniszter is, aki szerint az ideiglenes bejegyzést meg kell tenni, már csak a belpolitikailag kialakult helyzet miatt, hiszen a megrendezést a vállalkozók és a közvélemény-kutatás is támogatja. A Kormány nincs abban a helyzetben, hogy ezt ne tegye meg. Az ideiglenesség indokaként viszont elsősorban a pénzügyi kérdések megoldatlanságát javasolja feltüntetni. Másodsorban, a főváros végső döntésére szükség van, és utána jöhetnek a többiek, de a december 20-ai határidőt nem javasolja megadni, mert szerinte ezzel a Kormány a fővárost is lehetetlen helyzetbe hozza és magát is.)

Antall József: Én úgy gondolom, hogy ha a fővárosi közgyűlés kitűzte a 20-át, az vég nélkül nem halogatható. Tehát kitűzte a fővárosi közgyűlés a 20-án történő határozathozatalt, és ezt a fővárosi közgyűlés biztosítja is, tudomásom szerint. Ha viszont mi most olyan határozatot hozunk, hogy nem támogatjuk, akkor megsértettük a fővárosi közgyűlést, mert a fővárosi közgyűlés határozata, negatív határozata, elutasító határozata nélkül kizártuk annak lehetőségét, hogy Budapest megrendezze. Tehát azáltal, hogy Budapest főváros közgyűlése nem hozott olyan határozatot, amivel a Kormány számára ezt eldöntötte, tulajdonképpen nem teszi lehetővé, hogy a fővárosi önkormányzat megsértése nélkül hozzunk egy elutasító döntést, mert másik oldalon a fővárosi közgyűlésnek joga van felülvizsgálni bármilyen negatív állásfoglalását és pozitív döntést hozni. Ebben az esetben a kormányzat azért tehető felelőssé, hogy nem tette lehetővé, hanem kizárta ennek lehetőségét, hogy a főváros a megrendezés mellett döntsön. Ha ez a december 12-e a határidő a bejegyzésre, ez kizárja annak lehetőségét, hogy halasszuk a döntést, ezért a határozatot e szerint kell most meghozni. Tessék, Baráth Etele és utána a főpolgármester úr.

(Baráth Etele egyetért azzal, hogy az ideiglenes bejegyzésénél ne tegyünk említést a december 20-áról.)

Antall József: De a kérdés az, ha a fővárosi közgyűlés úgy dönt december 20-án, hogy Budapest önkormányzata nem kívánja megrendezni, akkor nekünk ezt tudomásul kell venni, és Budapest közgyűlése ezt tervezi, hogy akkor határoz erről.

(Demszky Gábor mivel a világkiállítás megrendezéséhez a Kormány garanciája szükséges, ezért a közgyűlés ebben a kérdésben nem rendelkezik döntési jogkörrel. Tehát a politikai felelősség a világkiállítás ügyében, a megrendezés ügyében a Kormányé.)

Antall József: Egy pillanat türelmet kérek. A Vranitzky hívott telefonhoz, úgyhogy egy kis türelmet kérnék.

(Kis szünetet követően folytatódik az ülés és a napirendi pont tárgyalása.)

Antall József: Most beszéltem Vranitzky kancellár úrral. Kérem Baráth Etele és a főpolgármester urat kis figyelemre, mert rögtön menni kell, mert parlamenti ülés van, és a Kormány helyei nem maradhatnak üresen. Vranitzky kancellár rákérdezett a 12-ei bejegyzésre vonatkozóan. Azt is közölte, hogy Bécsnek az az álláspontja, hogy egyedül is megrendezik, tehát egyedül is regisztráltatják magukat, és egyedül is bejelentkeznek a világkiállítás megrendezésére, akkor is, ha mi nem vállalkozunk, mert akkor abban az esetben megpróbálnak régiókat bevonni, akár a szomszéd országokból. Ez egy finom célzás nyilván Pozsonyra és Csehszlovákiára. Tehát ők mindenképpen megrendeznék. A '96-ot is szívesen vállalnák, ők is elfogadnák a '96-ot, de ezt most nem lehet hirtelen bejelenteni. Kérdés úgy vetődik fel, hogy a fővárosi közgyűlés azt vállalja-e, hogy kimondja a végleges döntését, mert ezt azért ők nagyon fontosnak tartanak a saját maguk miheztartása végett. Ez érinti az osztrák–magyar viszonyt, érinti a Bécs–Budapest viszonyt, ami azt hiszem, közös ügyünk. Tehát fontos a minél előbbi döntés. Tehát ezt nem lehet elhúzni, és az nem lehet, hogy Budapest közgyűlése ne döntsön december 20-ára. Tud-e a főpolgármester úr erre az időpontra akármilyen döntést vállalni, vagyis azt, hogy a közgyűlés meghozza ezt a döntését?

(Demszky Gábor kijelenti, hogy azt tudja vállalni, hogy a fővárosi közgyűlés napirendre fogja tűzni 20-ára.)

Antall József: Tehát azt, hogy ennek a döntésnek meg kell születni. Ha ezt kimondjuk, akkor ebből következik, hogy nekünk mint kormányzatnak, nincs más választásunk, mint az, hogy az ideiglenes bejegyeztetést vállaljuk, mert Budapest közgyűlése napirendjére tűzte, a főpolgármester megígérte, hogy ezt előterjeszti. Ebből következően a Kormány addig nem zárhatja ki önmagát, hogy az önkormányzat döntést hozzon, és nem zárhatja ki azt sem, hogy az önkormányzatnak módja legyen egyáltalán dönteni. Ha 12-éig ezt nem teszi meg, nincs módunkban a döntést vállalni. Tehát ez a rizikó, viszont ezt a rizikót kell vállalni, de a presztízaveszteség sokkal kisebb, hogyha minél előbb el tudjuk ezt Béccsel dönteni. Vranitzkyvel érzékeltettem ezt, el is mondtam neki, hogy itt mi a probléma, ami pénzügyi. Ő ezt mélyen megérti. Azzal kezdtem, amit itt elmondtunk, hogy pénzügyi kérdés, és ilyen és ilyen álláspontok ütköznek, vállalkozások stb. stb., és ezeket ő megértette. Tehát amennyire lehet, bármilyen döntést is hozunk, az osztrák–magyar és a Bécs–Budapest kapcsolatot ne rontsuk, ez a közös érdekünk. Ezt igyekeztem érzékeltetni, de a bejegyzés eszerint tulajdonképpen elkerülhetetlen. A bejegyzés megfogalmazását kérem viszont azért olyan formában, amennyiben a Kormány ezt elfogadja, hogy mindazok az elemek benne legyenek, amelyek elsősorban pénzügyi. Bejegyeztetjük magunkat a levélben, mert jogi értelemben nincs kétség, ezt mindenképp meg kell tennünk, de az indokolásában viszont jelölni kell azt, hogy pénzügyi nehézségeink vannak. Ennek vállalkozási jellegű megvalósítása stb. Azután azt is, hogy a '96-os esztendő több esélyt mutatna, jelezve továbbá azt is, hogy Budapest önkormányzatával egyetértésben történik ennek a jelzése. Az, hogy ennek jelzése miért csak most történik, ennek akadálya az volt, hogy csak nemrég voltak az önkormányzati választások. A végleges döntéshez tehát Budapest főváros új önkormányzatának az állásfoglalása szükséges ebben a kérdésben, ez ezért húzódik. A kérdés az, hogy így, az ideiglenes bejegyeztetés, gondolom, pontos.

(Demszky Gábor tájékoztatásul elmondja, hogy a mostani közgyűlési határozatot nemcsak a Kormánynak és az Országgyűlésnek, hanem a BIE-nek is elküldték. Külön kiemeli, hogy a fővárosi közgyűlés álláspontja az, hogy a felelősség az ideiglenes bejegyzésért teljes egészében a Kormányé.)

Baráth Etele éppen ezen az alapon kifogásolja azt, hogy miért levelez közvetlenül a fővárosi önkormányzat a BIE-vel, amikor a kormányok írták alá azt a nemzetközi megállapodást, amelyik létrehozta a BIE-t, és ők vesznek ebben részt.)

Antall József: Jó, hogy vannak az országnak még súlyosabb problémái.

(Boross Péter tárca nélküli miniszter szerint a Kormánynak reagálni kell e határozatnak arra a pontjára, amiben a közgyűlés arra hívja fel a Kormányt, hogy Budapest nevében és terhére semmilyen jognyilatkozatot ne tegyen. Most mégis tesz, hiszen az ideiglenes jognyilatkozat egy későbbi kötelezettségvállalásnak az előfeltétele. Ezért ő és a miniszterelnök is rákérdez a főpolgármesterre, hogy ezt, hogy értékeli.

Demszky Gábor kitér a válasz elől azzal, hogy nem jogosult értelmezni a közgyűlési határozatot, amit néhány miniszter értetlenül fogad. A főpolgármester kérdésre még elárulja, hogy a levél a közgyűlési határozat melléklettel még nem ment el a BIE-nek.)

Antall József: Még abban az esetben, hogyha ragaszkodik hozzá a Fővárosi Közgyűlés, hogy a levelet a határozattal együtt elküldje, abban az esetben felvetem azt a kérdést, ha úgy dönt a Kormány, hogy ezt az ideiglenes bejegyeztetést elvégzi, hogy legalább ezeket ne együtt küldjük el, annak érdekében, hogy legalább mint ország és főváros ne kerüljünk abba a helyzetbe, mintha egymás ellen küldözgetnénk ilyen leveleket. Akkor mégis legalább azt a látszatot tartsuk fenn, hogy a Kormány, ha úgy dönt, hogy bejegyezteti magát megfelelő indokolással, jelzi, hogy mik a kétségek, azért, hogy egyáltalán döntéshelyzetben maradjon a Fővárosi Közgyűlés. A Kormány magára vállalja annak a költségeit, vagyis a bejegyeztetés esetleges visszavonása esetén az nem a fővárost terheli, hanem a Kormányt. Továbbá mi vállaljuk, hogy ennek a bejegyeztető levélnek a kíséretében mellékeljük a közgyűlési állásfoglalást. Megfelel ez?

(Demszky Gábor válasza az, hogy megfelel.

Baráth Etele tájékoztatásul még elmondja, hogy a Bécs–Budapest Világkiállítás ötlete a Fővárosi Önkormányzat jogelődjének, a Fővárosi Tanácsnak a korábbi elnökétől, Iványi úrtól származik, aki ezért még kitüntetést is kapott.)

Antall József: Hát kérem szépen akkor, most már fölteszem a kérdést. Tehát, ha a Fővárosi Közgyűlés állásfoglalását megkapnánk, akkor azt csatolnánk ehhez a levélhez. A cél mégiscsak az, hogy áthidaljuk a problémát, és most már próbáljuk meg nézni a dolgokat tényleg magyar szempontból, valamint nemzetközi presztízs szempontjából, ugyanis az az igazság, hogy ez egyben érinti az országot. Ha ki is farolunk majd ebből a szituációból, legalább valamilyen stílusban tegyük meg ezt. Azt hiszem, ebben egyetértünk. Akkor egyetért a főpolgármester úr a Fővárosi Közgyűlés nevében vagy képviselőjében azzal az állásponttal, hogy a Kormány mellékeli a közgyűlési határozatot, és magára vállalja ebben az esetben ennek az összegnek a terhét. Talán előfordulhat az is, hogy mégis úgy dönt a Fővárosi Közgyűlés, hogy döntéshelyzetben hagyja a vállalkozókat és azokat, akik ebben a kérdésben más vélemény-

nyel vannak. Most még az ad hoc bizottság is tárgyal, és tovább is tárgyalnak, de december 20-ára kérjük főpolgármester urat, hogy ígérete szerint a döntést igyekezzék kikényszeríteni, mert ez a kérdés és e kérdés eldöntésének elhúzódása az osztrák féllel szembeni általános kapcsolatainkat is érinti. Így teszem fel tehát a kérdést: így elfogadja-e a Kormány, vagy nem? Van-e ellenvélemény? Nincs. Egy ellenvélemény van. Mi az ellenvélemény?

(Für Lajos honvédelmi miniszter ellenvéleménye az, hogy halasszuk el az előterjesztésben való döntést.)

Antall József: Nincs rá mód. Ez az ideiglenes bejegyeztetés az elhalasztás módja. Abban az esetben, ha most elhalasztjuk, akkor kimondtuk azt, hogy nem, és akkor a kormányzat kimondta a megrendezésre a nemet anélkül, hogy a Fővárosi Közgyűlés döntött volna. Abban az esetben, ha a Fővárosi Közgyűlés – ahogy az előbb elhangzott – 20-án határoz, hiszen a főpolgármester úr vállalta az előbbieken, hogy képviseli azt az álláspontot, hogy döntésre van szükség. Ebben az esetben akkor 20-án közli a döntést, de nekünk most, december 12-ig kell valamit mondanunk. Tehát akkor, az előbb szavaztunk. Ennek ellenére akkor még egyszer felteszem a kérdést, hogy Für Lajos fenntartja ezt az ellenszavazatot?

(Für Lajos megjegyzi, hogy képzelje el a Kormány, hogy ha úgy döntenek, hogy nem, akkor 10 nap múlva vissza kell vonnunk ezt a bejelentkezést. Ezt miért nem spórolhatjuk meg?)

Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter is azt javasolja, hogy egy olyan levelet küldjön a Kormány az BIE-nek, amelyben azt írja, hogy január 15-ig tudjuk megadni a választ, mert meg kell várnunk a főváros döntését. Ezt kellene az osztrák félnek, Vranitzkynek is elküldeni.

Baráth Etele szerint egy ilyen megoldás viszont azt jelenti, hogy gyakorlatilag visszaléptünk, és ezt azonnal közölni kell forródróton Vranitzkynek.

Boross Péter szerint viszont a Kormány fogadja el ezt az ideiglenes bejelentkezési statumot, és vállalja az 500 ezer forintos kockázatot ebben az ügyben. Abban biztos, hogy a Fővárosi Közgyűlés hoz majd valamilyen döntést 20-án, de abban már nem biztos, hogy az a döntés egyértelmű lesz.)

Antall József: Hát kérem szépen, a ritka csapdahelyzet elemeit tudnám én is részletezni, hogy miért állt elő ez a csapdahelyzet. De még egyszer felteszem a kérdést, Budapest Fővárosi Közgyűlése nem döntött véglegesen, hogy elveti?

(Demszky Gábor szerint, így van.)

Antall József: Budapest Főváros Közgyűlése kitűzte december 20-ára, hogy ezt megtárgyalja. Ha mi most a negatív döntést hozunk a procedúrában, akkor kizárjuk annak a lehetőségét, hogy Budapest Közgyűlése ebben a kérdésben állást foglaljon. Ráadásul, amennyiben mi most negatív választ adunk, és közöljük, hogy nem regisztráltatjuk magunkat, akkor a december 12-ére összehívott BIE-közgyűlés ebben az esetben a Bécs–Budapest jelentkezéssel nem tud foglalkozni. Ez a pillanatnyi helyzet.

(Demszky Gábor szerint a Fővárosi Közgyűlés határozata felhatalmazza erre a Kormányt, hogy ezt a döntést meghozza. Nem is kell hozzá egyébként a felhatalmazása, de kifejezetten utal rá, hogy a Kormány garanciáért a Kormány felelős, és a Kormánynak kell ebben a kérdésben döntenie.)

Antall József: Amennyiben Budapest Közgyűlése úgy dönt, hogy támogatja a Budapest–Bécs kiállítás megrendezését, abban az esetben egy új helyzet áll elő.

(Demszky Gábor megjegyzi, hogy akkor a BIE-hez fogunk fordulni a Kormánnyal együtt.)

Antall József: Akkor tehát egy új helyzet áll elő. Ha pozitív döntést hoz a főváros, abban az esetben a fővárosnak kell tárgyalnia nyilván a Kormánnyal, hogy mit vállal a főváros magára, és mi az, amit a Kormány. Akkor ez már magyar belügy lesz, legalábbis ennek az eldöntése. Tehát így teszem fel a kérdést azzal, hogy ha most az ideiglenes bejegyzés mellett foglalunk állást, azt a részét Vranitzkyvel én fogom közölni. Ez azért az osztrák kapcsolat megterhelésével jár, ezért azt természetesen, ahogy eddig is, ezután is magamra vállalom, hogy ezt világossá tegyem. Tehát akkor ebben az értelemben teszem fel a kérdést, hogy akkor ezt a megoldást vállaljuk a Fővárosi Közgyűlés döntéshelyzetben tartása érdekében is. Kérem, aki emellett van, az tegye fel a kezét. A másik az, hogy elvetjük, hogy világos legyen, vagyis aki nem mellette szavaz, az amellett szavaz, hogy többet nem beszélünk a világkiállításról. Nem tudom feltenni azt a kérdést, mert az a jogi helyzet nem áll fenn, hogy ha most ezen a BIE-közgyűlésen nem jelentjük be a Bécs–Budapest Világkiállítást az osztrák kormánnyal együtt, akkor elvetjük a lehetőségét. Tehát magyarul, így teszem fel a kérdést.

(Demszky Gábor felveti, hogy legyen az a Magyar Kormány javaslata, hogy erre a napirendi pontra térjen vissza a júniusi BIE-közgyűlés, mert nem volt döntési helyzetben a Magyar Kormány, hiszen a Fővárosi Közgyűlés eddig még nem döntött.)

Antall József: Ezt csak egy esetben tudom elképzelni, hogy ha Vranitzky, az osztrák fél erre rávehető. Holnap, illetőleg ma vagy holnap akkor újra felhívom, hiszen neki is nyilván akkor meg kell tárgyalni ezt, hogy a levétel mellett foglaljanak állást. Abban az esetben, ha az osztrák fél nem vállalja a levételét, hanem úgy dönt, hogy fenntartja, abban az esetben kizárjuk magunkat vagy nem? Így tevődik fel a kérdés. Tehát a lehetőség az, és ez lehet a döntés is, hogy abban az esetben, ha az osztrák féllel van olyan közös egyeztetési mód és megállapodás, hogy közösen elhalasztjuk a döntést a Fővárosi Közgyűlés várható döntésére hivatkozva. Ha tehát az osztrák fél vállalja ennek az elhalasztását, akkor ezt az utat választjuk. Abban az esetben, ha nem vállalja az osztrák fél, akkor a döntés úgy merül fel, hogy regisztráltatunk, hogy véglegesen ki ne zárjuk magunkat. Tehát most így kérdezem, hogy amellet ki van, hogy véglegesen kizárjuk magunkat, vagyis a végleges kizárás mellett? Egy szavazat. Tartózkodás? Nincs. Akkor az a határozat, hogy még egyszer az osztrák féllel felvesszük közvetlenül a kapcsolatot, felhívva Vranitzky figyelmét, hogy tárgyalja meg Béccsel, hogy a budapesti fővárosi közgyűlés december 20-án foglalkozik vele, és amennyiben december 20-án dönt, akkor utána tud csak a Kormány állást foglalni. Ha ezt vállalja, ebben az esetben természetesen ez a döntés lép életbe. Amennyiben nem, akkor az ideiglenes regisztráltatást meg kell lépni azzal a megfogalmazással, ahogy az előbb megbeszéltük. Akkor így szavaztunk.

1991. ÉV

1991. január 17-i kormányülés

Napirend előtt az Öbölháborúval kapcsolatban.

Antall József: Für Lajos honvédelmi miniszter később fog jönni, mert most van a tábornoki értekezlet. Magam is ott voltam, de ők ott maradtak még, úgyhogy később fognak jönni. Szeretném mindjárt hozzátenni, a tábornoki értekezlet nem azért hívatott össze, mert az Öbölháború kitört, hanem ez egy előre betervezett katonai értekezlet volt, ahol én magam is beszéltem. A késedelemért elnézést kérek, ez mindezekkel a teendőkkel függött össze, ami a krízisből következik. Bár a béke reményét kifejezésre juttattuk többen és többször, és változatlanul hangsúlyozzuk is, de azt hiszem, hogy az Öbölháború mai napra való kitörésére a legkomolyabban lehetett számítani. Éjjel a vezérkar először ezt Für Lajos honvédelmi miniszternek jelezte, aki utána értesítette a köztársasági elnököt, és belügyminiszter úrral is mindnyájan érintkezésben voltunk. A Minisztertanács összehívását indokolatlannak tartottuk, miután semmi újat nem tudtunk volna az éjszaka folyamán mondani, és döntést hozni, legfeljebb egy látványos esemény lett volna. Minden, ami ezzel összefüggött, a Nemzetbiztonsági Kabinet korábban már elhatározott lépéseinek az életbeléptetéséről szólt. Úgyhogy mind a Belügyminisztérium, a nemzetbiztonsági szolgálatok, illetve a Honvédelmi Minisztérium és a Külügyminisztérium stb. folyamatosan erre felkészülve, összehangoltan cselekedett. Azt hiszem, hogy a megtett biztonsági intézkedések elegendőek, és azt hiszem, hogy az eddigi információink szerint, legalábbis nincs olyan információnk a legkülönbözőbb csatornákon, hogy ténylegesen Magyarország terrorakció célja lenne. Ugyanakkor ezt nem lehet kizárni. Tehát ennek következtében olyan biztonsági intézkedéseket meg kell, és meg kellett tenni, amelyek feltételezik esetleg egy ilyen agresszió, egy ilyen terrorakció lehetőségét. És a további időszakban is, attól függően, hogy alakul a helyzet, ilyen állapotban kell tartanunk az országot. A helyzetértékeléshez annyit, hogy az eddigiek alapján feltételezhető, hogy a légitámadások még folytatódni fognak, és nyilván az egész szövetségi stratégiai elképzelés azon alapul, hogy mindent megsemmisítenek, ahogy

ezt előre jelezték. Még a szárazföldön megsemmisítik. Meg is semmisítették a légi erő nagy részét, hasonlóan a rakétakilövő fegyvereket. Egyelőre még azért nem tekintik teljesen elintézettnak a dolgot, ezért számítani lehet ezeknek a légi hadműveleteknek a folytatására. Nyilván, ha ez mind néhány nap alatt befejeződik, akkor indulhatnak meg a szárazföldi csapatok. Kérdés az, hogy mi fog történni Irakban a legfelső vezetésben, hiszen ez Szaddám Huszein személyéhez van kötve. Hosszú háborúra ténylegesen számítani nem kell, hiszen egészen más terepviszonyok vannak, mint Vietnámban vagy Afganisztánban. Van viszont egy bizonytalansági tényező. Hogyha itt egy átfogó háborúra kerülne sor Irakban, az északi területeken kurdok laknak, akiket éppen ez az iraki kormány igyekezett vegyi fegyverekkel és másokkal is elpusztítani.³³⁰ Tehát nem valószínű, hogy ott berendezkedhetnek tartós ellenállásra. Azt hiszem, a lezajlott események, mindaz, ami eddig történt, és mindaz, ahogy lezajlott, igazolhatja a Magyar Kormány nyár óta folytatott politikáját az öbölkérdésben, azt a következetes politikát, amivel kiálltunk a Biztonsági Tanács határozata mellett, ahogy meghoztuk a különböző politikai döntéseket az Öbölháborúval összefüggésben, mindazt, ami a zárt parlamenti ülésen elhangzott, és ahol elhatározott. Azt hiszem, hogy az eddigiek ezt igazolják. A magyar orvoscsoport, úgy tűnik, a hadművelet után valóban biztonságban folytathatja a működését a Szaúd-Arábia keleti partvidékén, 400 kilométerre a lehetséges frontvonalától. Itt megjegyzem, hogy a lengyelek, a lengyel kórházi egység 70 kilométerre települt a frontvonal mögé. Úgyhogy ehhez képest a 400 kilométer az igen nagy távolságot jelent, s mivel az iraki légierő nagy része megsemmisült, komoly remény van arra, hogy jól és veszélymentesen fognak működni. A katonai csoport tagjai nincsenek nevesítve, tehát fedve vannak a nevek. Egy személy neve ismert, aki személyesen ragaszkodott ehhez, Ternák Gábor országgyűlési képviselő, szekszárdi osztályvezető főorvos, aki őrnagyi rangban csatlakozott az orvosi csoporthoz, és mint törvényhozó érezte ezt kötelezettségének. Tegnap beszéltem vele telefonon, és elmondta, hogy nagyon kiváló elhelyezésük van, ötcillagos szállodában vannak elhelyezve, az az állandó lakhelyük, és onnan viszik őket a kórházba. A mai napon már működtek a kórházban, tehát ma már rendes kórházi körülmények között, teamek szerint vannak beosztva. A kórház, ahová kerültek, modernebb, mint bármelyik európai vagy magyar kórház. Úgyhogy a szaúd-arábiai kormány különleges bánásmódban részesíti őket. Azt hiszem, elment a köszönet, ugye?

³³⁰ Az irak–iráni háború befejező szakaszában, 1988. március 16-án az iraki biztonsági erők mustárgáztámadást hajtottak végre Halabdzsa kurd falu ellen. A halabdzsai mérsárlás néven elhírhedt Anfál hadműveletben 5-10 ezer kurd vesztette életét. A támadás fő felelőse Ali Hasszán al-Madzsíd – Vegyi Ali, Szaddám Husszein unokatestvére volt.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter megjegyzi, hogy elment, pontosabban a hadügyminiszternek kell még megküldeni, mert a külügyminiszternek ment először, de itt ez hadügyi érdekelttség, az egész hadügyi irányítás alatt van.)

Antall József: Kormány szintű köszönetet is kell küldenünk. Külön ezt kérte, mert olyan módon kezelik őket, olyan megkülönböztetett módon – ezt hangsúlyozta Ternák Gábor –, hogy kéri külön is, hogy a Kormány mondjon köszönetet. Ez, azt hiszem, a további szaúdi és magyar kapcsolatok szempontjából rendkívül jelentős. Én felhatalmaztam arra őt mint országgyűlési képviselőt, hogy minden olyan megbeszélést vagy tárgyalást, amit a szaúdi fél esetleg kezdeményez helyben, tájékoztató jelleggel folytathat és továbbíthat nekünk majd. Ő valószínűleg vissza fog térni egy hónap után, tehát az ő kintléte mindenképpen hasznos, és azt hiszem, hogy ennek további hasznos eredménye lehet.

(Jeszenszky Géza kiegészítésként elmondja, hogy a magyar követségek is Abu-Dzabiban, Jordániában és Izraelben teljes biztonságban vannak, mert bár a rakéták hatókörében voltak, a katonai akciók ezt a veszélyt elhárították.)

Antall József: Még nem tudjuk. Egyelőre ilyen izraeli információk vannak. Senki nem tudja, és azt hiszem, hogy kiszámíthatatlan, hogy végső kétségbeesésében még milyen lépést tesz, vagy egyáltalán mire van lehetősége Iraknak. Eddig ideálisan alakultak a dolgok. Imponáló módon hajtották végre az akciókat. Ezért is most, miután egy reggeli nyilatkozatot kértek tőlem külföld és belföld részére, magát a katonai akciót szervezettségében, technikai összehangoltságában a nyilatkozatomban az 1944. június 6-i normandiai partraszálláshoz³³¹ hasonlítottam, ami közismerten példátlan és nagyszerű szervezettségű katonai akció volt. Maga Joszif Visszarionovics Sztálin minősítette a világtörténelem addigi legnagyobb technikai összehangoltságú hadműveletének. Van-e valakinek bármilyen kérdése a Kormány tagjai közül hozzánk ezzel összefüggésben, tehát az Öbölháborúval vagy a litvániai vagy egyéb kérdéssel? Hogyha nincs, akkor rátérhetünk az első napirendi pontra. Annyiről biztosíthatjuk a közvéleményt, hogy az érdekelt miniszterek természetesen mindent a legnagyobb felelősséggel intéznek. Ehhez hozzáteszem, hogy nemcsak a Külügyminisztériumról, nemcsak a belügy, hadügy stb.-ről van szó, hanem ez vonatkozik az energiakérdésben is például az iparügyre, vagy vonatkozik az egészségügyre az esetleges ilyen típusú lépésekkel kapcsolatban.

³³¹ 1944. június 6-án a szövetséges csapatok partra szálltak Normandiában, s hídfőállásokat foglaltak el Caen közelében. Ezzel megnyílt a nyugati front.

Napirend előtt még a Varsói Szerződéssel kapcsolatban.

(Kodolányi Gyula címzetes államtitkár, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadója megkérdezi, hogy miután erős nyomás nehezedik ránk Prágából és Varsóból abban a tekintetben, hogy a Varsói Szerződés katonai szervezetéből való kilépést jelentsük ki hétfőn, hol tart a Kormány gondolkodása e tekintetben?)

Antall József: Ebben a kérdésben az Országgyűlés a Külügyi Bizottságának döntése alapján állást foglalt. Érvényes országgyűlési határozat van. Azonkívül tudomás szerint a lengyel kormány egyáltalán nem ebbe az irányba kezdeményezett. Ellenkezőleg. Sokkal kevésbé volt ebben a kérdésben határozott, mint amilyen álláspontot mi kifejtettünk. Azt hiszem, hogy nincs ilyen jellegű kettős nyomás a Magyar Kormányon, legalábbis az én jelen értesülésem szerint.

(Jeszzenszky Géza külügyminiszter ezt megerősíti. Szerinte bizonytalanság van, hiszen míg Havel így nyilatkozott, először Dienstbier visszavonta, majd pedig a parlament újra kinyilatkozta. Szóval elég kapkodó az álláspont.)

Antall József: Szerintem, ha az értesülésünk és megítélésünk helyes, a lengyelek és a Szovjetunió között komoly feszültség van az átmenő forgalom, tehát a szállítások kérdésében. A lengyeleknek tehát egyik oldalon követeléseik vannak, de a Varsói Szerződés kérdésében annál tovább nem kívántak lépni, mint az eddigiekben, főleg nem a mi álláspontunkat meghaladóan. A csehszlovák kormány részéről pedig pontosan az következik be, ami ugyanígy volt Moszkvában, a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületnél. Egy színházi kijelentés, amiben volt egy nagy bejelentés és utána egy csendes visszavonása mindannak. Úgyhogy, én azt hiszem, hogy a csehszlovák kormány részéről sem történt több, mint egy ilyen bejelentés. Én azt hiszem, hogy a Magyar Kormány és Országgyűlés állásfoglalása pontosan megfelel annak, amit ebben a helyzetben lehet tenni. Legyen szabad arra utalnom, hogy a német kormány, Kohl kancellár arra hívta fel a figyelmet, hogy inkább száz kis lépést tegyen a Baltikum, mint tíz nagy lépést. Ez nem feltétlenül volt fontos, hogy esetleg így fogalmazzon. Ez természetesen a német kormánynak a feladata, de ez bizonyára egy figyelmeztetés volt ebben a kérdésben. Úgyhogy, azt hiszem, hogy nem lenne helyes, ha ezek a kormányok harciaskodóbbnak mutatkoznának, mint a nyugati, vezető katonai hatalmak. Elvi nyilatkozatban, önrendelkezési jogban, emberi jogok kérdésében, sőt önrendelkezési jog kérdésében elsőnek a Magyar Kormány nyilatkozat állt ki a baltikumi népek mellett. Úgyhogy, én azt hiszem, hogy egyelőre nem kell más lépést tennünk.

A magyar–cseh–lengyel gazdasági együttműködéssel kapcsolatban.

(Bogár László, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára elmondja, hogy a térség Nyugat-Európához való csatlakozása, illetve a piacgazdaság felé haladása Csehszlovákia, Lengyelország és Magyarország esetében számos nagyon hasonló problémát vet fel. A hamarosan sorra kerülő visegrádi csúcstalálkozó³³² lehetőséget ad arra, hogy megfogalmazzuk a gazdaságpolitikai, kereskedelempolitikai stratégiánkat arra nézve, hogy a három ország együttműködését hogyan képzeljük el. A lengyelek egy szabadkereskedelmi övezet létrehozását kezdeményezték, ami mindenképp előnyös lehet a nyugat-európai integrációhoz való kapcsolódásunk vonatkozásában.)

Antall József: Kérdésem tulajdonképpen az, hogy értelmezhető-e ez úgy, hogy a javaslat azt tartalmazza, hogy mi szabadkereskedelmi övezetet létesítünk Lengyelországgal és Csehszlovákiával azt megelőzően is, hogy mi a Közös Piacca, mondjuk, a tárgyalásokban előrehaladunk. Van-e ennek olyan veszélye, amire Bod Péter hívta fel a figyelmet a KGST-országok esetleges dömpingáruai szempontjából? Vagy felvetődik a kérdés, hogy hogy tudjuk ezt úgy szinkronban tartani, hogy a meglévő előnyünket az európai szervezetekkel való társulásban, vagy esetleges tagságban nem rontja-e, hogyha mi közben szabadkereskedelmi megállapodást kötnénk adott esetben Lengyelországgal, főleg a lengyel gazdaság állapotát ismerve. Ezt én nem ellenzem, csak ezt a kérdést teszem fel. Kérem, hogy erre legyen egy-két megjegyzés, és inkább aggályomat fejezném ki, vagy legalábbis ennél pontosabb megfogalmazást kérnék a határozati javaslatban. Nem vagyok benne biztos, hogy ez így világos. Ha arról van szó – most nagyon leegyszerűsítve a kérdést –, hogy Magyarország, Csehszlovákia és Lengyelország egy fiók EFTA-szervezetet hoz létre, tehát egymás közötti szabadkereskedelmi övezetet, és úgy kíván belépni a Közös Piacba, és úgy kívánja a tárgyalásokat lefolytatni, akkor az szerintem nehezíti a pozíciónkat. Erre kérném majd a gazdasági miniszterek véleményét. Mi úgy láttuk az eddigi tárgyalásoknál, hogy a politikai együttműködésben a Közös Piac, vagy a 24-ek, vagy bárki szívesen veszik, ha nem egymás ellen beszélünk, nem egymással rivalizálva tárgyalunk velük. Az az illúziójuk megvan, hogy ez a három ország együtt kezelhető, megkülönböztethető a térség más országaitól, Romániától, Bulgáriától például. Tehát körülbelül a nyugati fogadókészség a tárgyalásoknál azt jelzi, hogy mindig megnyugtatta őket, hogy Lengyelország, Csehszlovákia, Magyarország más, ezek elő-

³³² 1991. február 15-én a visegrádi csúcstalálkozón írta alá Václav Havel csehszlovák köztársasági elnök, Lech Wałęsa lengyel köztársasági elnök és Antall József magyar miniszterelnök a három állam együttműködését rögzítő Visegrádi Nyilatkozatot, amely 1993-ban Csehszlovákia szétszakadásával négytagúvá vált.

nyösek. Ezt a magatartást mi mindig is képviseljük. De ezen belül ezért vannak lényeges tartalmi kérdések. Lényeges tartalmi kérdésünk ez, hogy ezt hogyan fogalmazhatjuk meg. Erre kérném a hozzászólást.

(Bogár László még elmondja, hogy ma nem lehet egyértelműen azt állítani, hogy mindez feltétlenül gazdasági előnyökkel járna. Éppen ezért ezt mindenképpen fokozatosan kellene csak megvalósítani, és először csak kétoldalú megállapodásokra volna szükség fokozatos vámleépítéssel. Azt javasolja, hogy a lengyelek javaslatára először bilaterálisan reagáljunk, és azt vizsgáljuk meg, hogy a két ország kölcsönös kereskedelmében milyen lehetőségek vannak a fokozatos leépítés terén.)

Antall József: Tehát a lengyel javaslat – hogy értelmezni tudjam – az, hogy lehetőleg e három ország csináljon egy szabadkereskedelmi övezetet. Ez lengyel szemszögből érthető. Ha a lengyel kormányt képviselném, akkor én is megtenném ezt a javaslatot. Magyar Kormányként lengyel barátságom mellett aggályaim vannak.

(Bogár László megjegyzi, hogy jogosan.

Sárossy László földművelésügyi politikai államtitkár szerint a magyar–cseh viszonylatban mi egyértelműen exportáló pozícióban vagyunk, ezért számunkra ez előnyös lenne. A lengyelek esetében már nem ilyen egyértelmű a helyzet.

Surján László népjóléti miniszter elmondja, hogy számos cseh megkeresést kapott az elmúlt időszakban, hogy az integráció irányába munkálkodjék. E mögött ő bizonyos német félelmet vél felfedezni. Szerinte egy olyan közép-európai blokkot kívánnának létrehozni, ami Németország túlsúlyának kompenzálására alkalmas. Meggyőződése, hogy számunkra a lehető leggyorsabb, nagy nyugat-európai integráció a cél, és csak olyan ügybe szabad belemenni Közép-Európában, ami ezt a célt nem hátráltatja, hanem elősegíti.

Kupa Mihály pénzügyminiszter szerint az Európai Gazdasági Közösség és az amerikaiak azt akarják, hogy az egyeztetett csatlakozás történjék Európához, és a németek is jobban örülnének, ha egy egyeztetett stratégia alapján tudnának segíteni.

Jeszenszky Géza külügyminiszter politikai szempontból is, és nem csupán a nyugatiak egyfajta óhajai szempontjából, hanem végül is a Szovjetunióval kapcsolatban is e három államnak a közös érdeke szempontjából is előnyösebbnek látja a szorosabb együttműködést.)

Antall József: Akkor tehát a kérdés, ugye a hármas találkozót eleve a nyugati álláspontok megismerése alapján mi javasoltuk Párizsban. Tehát azért javasoltuk Párizsban, mert elismertük azt, hogy a Nyugat bizonyos értelemben ezt az együttműködést várja tőlünk, és nagyon határozottan megkülönböztették ezt a három országot, ezért

mi erre válaszolni kívántunk, mintegy politikailag. Ez az egyik pont. A második az, hogy van bizonyos előnyünk két vonatkozásban. A Közös Piachoz való társulás, valamint az Európa Tanácsi tagságunk, tehát a közös piaci társulás kérdésében és esetleg ennek a további lépéseiben. Nekünk mindenesetre az a célszerű, hogy ezt a részét azért egyeztessük a Közös Piaccal. Tehát egyeztetni kell a közös piaci tárgyalásoknál, hogy mi szabadkereskedelmi irányba megyünk el ezzel a két országgal, de nem szeretnénk, hogy ez a közös piaci társulási, illetve csatlakozási pozíciókat abban az értelemben rontsa, hogy nem párhuzamosan vagy egyszerre haladnak ezek a tárgyalások, ugyanis ez ronthatja a pozíciókat. Ez egyszerű, ezt a Közös Piaccal tisztázni lehet, és erre már Smith Hubernél is lehet tapogatózó tárgyalásokat folytatni, ha idejön, hogy mi ebben az irányban mennénk. Azt, amit Surján miniszter úr mondott, ez egy többszörös tendencia, ami mindig jelentkezik. Mi tisztáztuk már a német kormányval, és világosan látja a Kohl kancellár is, hogy mi nem vagyunk semmiféle olyan politikában és olyan regionális politikában benne, ami veszélyeztetné a mi európai integrációs lépéseinket. Ők ezzel teljesen tisztába vannak. Mi magunk vagyunk erre a garancia. A Pentagonale tulajdonképpen természetesen éppen ezt szolgálja, és ehhez ad egy olasz támaszt, hogy itt ebben a régióban ez benne legyen. Úgyhogy azt hiszem, hogy ezt meg tudjuk oldani, de mindenesetre ügyelni kell arra, hogy ilyen látszata ne legyen a dolognak. A másik dolog, ami politikailag most legutóbb is felvetődött, amit korábban érintettünk már, ha a Nyugat-európai Unió kibővítéséről van szó. Mi ugyanezt a kérdést felvetettük annak idején, és most épp legutóbb volt is rá egy reagálás, hogy ténylegesen foglalkoznak a Nyugat-európai Unió esetleges kibővítésével, ahol megint ez a három ország jelentkezhet. Tehát ebben van logika, tehát politikai ráció mindenképpen van, de fenntartás vagy óvatosság szükséges, és a Közös Piaccal mindenképp egyeztetni kell. Agrártermékek vonatkozásában és általános gazdasági intézményrendszerben mi előbbre vagyunk. Tehát itt biztosítottak minősíthető a pozíciónk. A kérdés az, hogy az ipari termékek területén ez jelent-e számunkra veszélyt?

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter szerint mindig az államai irányítású kereskedelemben áll fenn ez a veszély alapvetően, és a legkevésbé ettől a két országtól, ezért egy ilyen együttműködés inkább pozitív.)

Antall József: Tehát pozitív, ami akkor egyértelművé teszi, hogy ebben az értelemben a végleges állásfoglalást globálisan fogadjuk el. Akkor a visegrádi találkozón, illetve az azt követő pénzügyminiszteri, külgazdasági stb. találkozókra ezt a stratégiát fogjuk folytatni.

*(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter szerint amennyiben ezen országok gazdaságát egy-
másra ráeresszjük vámkorlátok nélkül, ezt nyilvánvalóan rengeteg iparág tekintetében
alapvetően meg kell vizsgálni. Miután a célunk az, hogy mielőbb felvegyenek bennünket
az Unióba, ezzel, egy ilyen egységgel egyenlő befutási versenyben egy egyenlő helyzetbe
fogunk jutni, miközben mi számos területen előrébb járunk. Amennyiben ebbe beleme-
gyünk, akkor ez most már azt fogja jelenteni, hogy nem fogunk tudni külön futni.*

*Jeszenszky Géza ehhez kapcsolódóan megjegyzi, hogy Spanyolország és Portugália
példája is azt mutatja, hogy bár nem volt egyforma a két állam, mégis közösen tárgyaltak.
Minden jel azt mutatja, hogy az EK e három országgal együtt akar tárgyalni.)*

Antall József: Ezzel kezdtem az egésznek az exponálását, és ezt kérem megtár-
gyalni, mert valóban ezek azok a kritikus pontok. Magyarul arról van szó, hogy mi
egy éllovas szerepben törtünk eddig előre, ezért kérdés az, hogy lelassítja-e a magyar
lovasság előnyomulását a lassúbb cseh és egyéb gazdaság. Ha ez nem lassítja a folya-
matot, hanem elősegíti, akkor egyértelműen ebbe bele kell mennünk. Tehát ezeket
a pontokat kell a szakértőknek felmérni a Közös Piaccal való tárgyalásoknál is. Ter-
mészetesen annak is ki vagyunk téve, hogy a közös piaci tárgyalópartnerek azt
fogják mondani, hogy csináljuk, mert a közös piaci tárgyalópartnerek egy része sem
kívánja elsietni a mi teljes jogú tagságunk elismerését, és az is elképzelhető, hogy
készséggel fogják fogadni ezt a megoldást, mert ők a lelassítási folyamatnak egy
eszközét fogják ebben látni, amit azért fognak támogatni, hogy lelassítsák a mi elő-
retörésünket. Hiszen, akik részt vettek a Delors-féle tárgyalásokon a társulásnál stb.,
azok tapasztalták, hogy van egy technokrata közös piaci végrehajtó bizottság, amely
mindig a lassítás mellett volt, hiszen a Közös Piac homogenitását féltik ezektől az
országoktól.³³³ Az eddigi politikánk sem arra irányult, hogy igénybe vettük volna
az angoloknak a szélesítési elképzeléseit támogatásban és minden mást is. Úgyhogy
vizsgáljuk ezt meg, ez egy komplex kérdés. Globálisan az együttműködést hangsú-
lyozzuk a három országgal. Az természetes, hogy a politikai együttműködésen kívül
az átmeneti időszakban elképzelhetők a kétoldalú megállapodások bizonyos rész-
kérdésekben, globálisan viszont mindig egy hármas magatartást tanúsítsunk. Akkor
ebben a formában hagyjuk ezt jóvá, és akkor kérjük ennek az illetén való képvisele-
tét. A visegrádi találkozón a gazdasági tárgyalás milyen szinten fog történni, van
erről már információnk?

³³³ Az EK, majd az EU intézményei közül a legfelsőbb döntéshozó szerv, a Tanács számára ekkor nem
a keleti bővítés volt az elsődleges prioritás. Ebben különösen sokat nyomott a latban, hogy a mé-
lyítés és az integráció történetének legelismertebb bizottsági elnöke, Jacques Delors közömbös
volt a bővítés iránt. Delors úgy vélte, bár az elkerülhetetlen, de az nem prioritás.

(Jeszenszky Géza ismerteti, hogy politikai szinten országonként négy delegátus és négy szakértő, beleértve a két nagykövetet. Gazdasági szinten egy külön tanácskozást képzelnek el, de nem föltétlenül teljesen azonos időben.)

Antall József: De ugyanakkor fog történni?

(Jeszenszky Géza szerint ugyanakkor.)

Antall József: Hát akkor kérem ezt is tisztázni, hogy milyen szinten, tehát helyettes államtitkári, államtitkári szinten történik-e. Ezt kérjük akkor legsürgősebben tisztázni még hétfőn.

(Napirenden kívül a téma később váratlanul újra előkerül.)

Antall József: Még egyben bejelentem, azért hívtak ki, hogy elmarad a visegrádi találkozó, és február közepére tolódik. Wałęsa és Havel is most nem hagyják el nyilván a fővárost, úgyhogy február közepére halasztjuk, ezért most csak a külügyminiszterek fognak egy rövid munkamegbeszélést tartani a balti térséggel és más kérdésekkel kapcsolatban hétfőn Prágában. Így a budapesti, illetve a visegrádi találkozó ilyen szinten most elhalasztódik februárra. Ehhez sok minden hozzájárul a jelen nemzetközi helyzetben. Mind Havel, mind Wałęsa ebben az irányban döntöttek. Úgyhogy hétfőn megy Jeszenszky. Egy rövid előkészítést, összefoglalást a problémák felvetéséről nem árt, ha visz magával, hogy már előkészítsék a februári tárgyalásokat. Esetleg ebből a szempontból is jól elő lehet azt készíteni.

1991. február 14-i kormányülés

A KGST 46. /záró/ tanácsülésén és a kormányfői találkozón képviselendő magyar állásfoglalással kapcsolatban.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere ismerteti, hogy a KGST 45. ülészaka határozatot hozott a KGST korszerűsítésére, átalakítására, amit az új Magyar Kormány által kialakított politika értelmében úgy módosítottunk, hogy a KGST továbbfejlesztése, radikális átalakítása nem lehetséges, és ezért 1991. február 27-én és 28-án kerül sor Budapesten a KGST utolsó, záró ülészakára, amelyben a feloszlott KGST helyett egy új alapokmánnyal, új együttműködési koncepcióval rendelkező nemzetközi gazdasági szervezet okmánya kerülne aláírásra. Ez az új szervezet koncepciója egy magyar koncepció

volt, tehát a felosztatás, amit a többi tagország korábban nem támogatott. Kéri, hogy a Kormány hagyja jóvá a magyar hozzászólásnak a fő vonalát, és hatalmazza fel a kormányfőt ennek az álláspontnak egyrészt a képviselésére, másrészt a dokumentum aláírására. Javasolja még, hogy miniszterelnök úr ezt a találkozót használja fel arra, hogy a szovjet miniszterelnökkel külön találkozzon.

Többen hozzászólnak. Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter javasolja, hogy az új szervezet székhelye ne Moszkvában, hanem hozzánk közelebb legyen.

Nagy Ferenc József földművelésügyi miniszter szerint az új szervezet olyan, mintha a KGST-t mentenénk át új szervezeti formában, ráadásul a tagjai kilenc volt kommunista ország, sőt tagja még Kuba is, ezért ennek negatív politikai hatása lehet.

Többen ráerősítenek, hogy ennek valóban olyan látszata van, hogy ez a KGST átmenetése, és miután ennek alapokmányát a parlamentnek kell elfogadnia, ezért ebből komoly politika vita fog kialakulni. Vita alakul ki azzal kapcsolatban is, hogy az új szervezetnek Moszkvában vagy máshol legyen a székhelye, kifogásolva azt is, hogy az alapidokumentum szerint az új szervezet munkanyelve az orosz lenne.)

Antall József: Elhangzottak az aggályok. Ezek között meg kell említeni először is azt, hogy az egész külpolitikai környezet folyamatosan változott az elmúlt esztendőben. Tudjuk, hogy ami júniusban a Varsói Szerződéssel kapcsolatban szinte lehetetlennek tűnt, amikor Moszkvában állást foglaltunk egy meghatározott irányba, az most valóság. Tehát semmilyen vonatkozásban nem lehet statikusan szemlélni ezt az adott helyzetet. Tehát az egésznek a hangvétele és az egésznek a szellemisége mindenképpen hátrébb van, mint az általános külpolitikai és egyéb politikai hangulatból, milióból következő helyzet. Tehát ez az egyik része. Külpolitikai szempontból mindenképpen úgy tűnik, hogy ez feltétlenül egy korábbi állapotot rögzít – és ezt szeretném hozzátenni, hogy abban a környezetben –, amiben Kádár Béla ezt képviselte. A korábbiakban a partnerei között bizonyára úttörő volt, mert azok konzervatívan álltak a kérdéshez. Tehát olyan konzervatív tervhivatalelnökök és egyebek között, tehát KGST-megbízottak között kellett ezt tárgyalni, ezért biztos vagyok benne, hogy ott szinte harcos úttörő állásfoglalásnak tűnt az első időszakban. Hiszen, aki tárgyalt katonákkal Moszkvában is és egyéb helyen is, mindig más volt a tárgyalás hangulata és menete. Ha katonákkal tárgyaltunk, vagy politikusokkal, diplomátákkal, tehát egészen más összetételű delegációval, akkor mások voltak az ütközési pontok. Ez tehát a külpolitikai háttér, és a mi jelen helyzetünket tekintve, ez feltétlenül hátrébb van, mint az élvonal. Ez az egyik. A másik dolog, hogy belpolitikailag ebben a formában és ezzel a szövegezéssel szinte elfogadhatatlan. Nem tudom vállalni, hogy egy ilyen szöveggel ez elé a parlament elé odaálljak mint miniszterelnök. Ez kész bukás lenne. Ezzel a szövegezéssel a helyzetet olyan mértékben használná ki az

ellenzék, ugyanis nincs az a reálpolitika, amivel ma ezt el lehet fogadtatni. Nem tudom, hogy mit lehet tenni, ez egy külön kérdés. Én most csak elmondom az ezzel kapcsolatos véleményemet. Tehát figyelembe véve a Honvédelmi Bizottságot, a Külügyi Bizottságot és az ezek által szervezett üléseket végigcsinálva, de említhetem a Gazdasági Bizottság, vagy a plenáris ülésnek a hangulatát, az ellenzék és a kormányzat közötti jelenlegi konfrontációt, kizártnak tartom ennek az elfogadását. Ezzel olyan mértékű támadásnak lennénk kitéve, amit ez a kormányzat nem tudna tisztességgel túlélni. Ezt szeretném ennek belpolitikai vonatkozásaira elmondani. A másik kérdés, amit nem tudunk pontosan lemérni, de mindenesetre felmerül mint kérdés, hogy megindultak a társulási tárgyalások a Közös Piaccal. Tehát felvetődik a kérdés, hogy a Közös Piaccal való tárgyalásoknál milyen hátrányos helyzetbe kerülünk ezzel a szöveggel, akár most e társulási tárgyalásnál. Vagy milyen potenciális veszélyt jelent esetleg abban, hogy szembe kerülhetünk később azokkal, akik esetleg nem sietik el ezeknek az országoknak a társulási tárgyalásait, hiszen van egy nagyon erős magja az európai [...] *(a miniszterelnök megszakítva a mondandóját Jeszenszky Géának mondja, hogy tudja, a repülőtérre kell mennie, fogadni a Havelt meg a Wałęsát. Kéri, hogy a Kormány nevében üdvözölje őket).*³³⁴ Tehát a következő kérdés: ebből következően a Közös Piaccal mindenképpen egyeztetni kell, hogy ez milyen hátrányokkal járhat az európai integrációt illetően. No most ezeket azért

³³⁴ 1991. február 14-én érkezett Budapestre Václav Havel, a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság államfője és Lech Wałęsa lengyel elnök. Másnap Budapesten került sor Magyarország, Lengyelország és Csehszlovákia állam- és kormányfőinek csúcstalálkozójára. A magyar tárgyalócsoportot Antall József miniszterelnök vezette, a küldöttség tagjai között volt Jeszenszky Géza külügyminiszter és Kádár Béla külgazdasági miniszter. A csehszlovák tárgyalócsoport élén Václav Havel köztársasági elnök állt, helyet foglalt benne Marián Čalfa szövetségi miniszterelnök és Jiri Dienstbier külügyminiszter. A Lech Wałęsa államfő vezette lengyel küldöttség tagja volt még Krzysztof Bielecki miniszterelnök és Krzysztof Skubiszewski külügyminiszter. A plenáris megbeszélésen a résztvevők a hármas együttműködés eddigi eredményeit és továbbfejlesztésének lehetőségét értékelték. Megvittatták a korábbi integrációs szervezetek létevel kapcsolatos kérdéseket is. Kifejtették, hogy a visegrádi együttműködés egy olyan keret, amely nem irányul senki ellen sem. Az együttműködés leendő formáival kapcsolatban az az álláspont alakult ki, hogy évente egy alkalommal csúcstalálkozót tartanak, s Pozsony és Budapest után Krakkó ad majd otthont az állam- és kormányfők következő találkozásának. Évente két alkalommal pedig külügyminiszteri vagy külügyminiszter-helyettesi tanácskozást rendeznének. A plenáris ülésen megfogalmazódott, hogy a megszűnő VSZ helyét a három együttműködő ország nem kívánja valamiféle multilaterális katonai kooperációval betölteni. Áthidaló megoldásként azt az elképzelést fogalmazták meg, hogy kétoldalú katonai szerződéseket kötnek ugyan, ám ezeket hármas körben hangolják össze. Tág teret szenteltek a szovjetunióbeli helyzet megítélésének, és az abból fakadó esetleges gondok kezelésének, a menekülthullám potenciális veszélyének kérdésére. A plenáris eszmecsere után Göncz Árpád köztársasági elnök Václav Havellel és Lech Wałęsával találkozott a Parlamentben. A találkozón jelen volt Antall József és Jeszenszky Géza, s ott voltak a lengyel és a csehszlovák államfő kíséretének magas rangú tagjai is.

mondtam el, hogy egyszer van egy külpolitikai nehézsége, van egy parlamenti elfogadtatási, egy belpolitikai eladási nehézsége, és utána még a Közös Piaccaal és az európai szervezetekkel való együttműködés. Ezek azok a tulajdonképpeni veszélyek. Ami mellette szól, az az, hogy nyilvánvaló, hogy rendezett módon kell visszavonulni és a fegyvereket gúlába rakni. Tehát a KGST felszámolását követően, vagy abból való kivonulás, annak megszüntetésének meg kell találni a módját, hogy hogyan tudunk ebből kilépni. A másik dolog, a KGST közös vagyonának a felszámolása, illetve felosztása merül föl mint kérdés. Milyen jogi megfogalmazás kell ahhoz, hogy egy szervezetnek, amely a KGST-nek az utóda – szándékosan nem használtam a jogutódot most ebben a vonatkozásban –, hogy lehet a felszámolás folyamatát biztosítani? No most ehhez jön, hogy mindezt, ha szembeállítjuk, hogy egyik oldalon nagyon komoly veszélyek, sőt lehetetlenségek vannak az elfogadtatásában, másik oldalon, mindnyájan tudjuk, hogy tekintettel kell lenni az adott politikai helyzetre, a szovjet–magyar viszonyra, gazdasági kapcsolatainkra, tehát olyan módon kell ezt elérni a kettő között, mint ahogy eddig is volt. Egy biztos, rendkívüli mértékben kihasználhatják ellenünk ezt. Belpolitikailag, majdnem azt mondom, hogy lehetetlen. Plusz jogilag az Országgyűlés bizottságainak legalábbis előzetes tárgyalása és ismertetése nélkül szintén elképzelhetetlennek is tartom. Szóval ezt aláigérni anélkül, hogy az Országgyűlés foglalkozott volna vele, lehetetlen. Tehát legalább a Külügyi Bizottsággal és a Gazdasági Bizottsággal előzetesen meg kellene ismertetni. Minden körülmények között valamit a kezelésére ki kell találni. Most az első, amit ebben ki tudunk találni a megoldások közül az, hogy a holnapi, visegrádinak nevezett értekezleten a lengyel és a csehszlovák álláspont ismeretével konzultálunk, miután ők is társulási tárgyalásokat folytatnak párhuzamosan velünk, tehát öbennük is fel kell, hogy vetődjék ez a kérdés. Tehát minden körülmények között ezt a kérdést fel kell vetnünk, és a legsürgősebben a lengyelekkel és a csehszlovákokkal tárgyalni kell erről, hogy ők hogy reagálnak erre. Azzal együtt, hogy ismerjük, hogy hol így nyilatkoztak, hol úgy. Ugyanezt csinálták a Varsói Szerződéssel kapcsolatban is. A másik oldalon a Közös Piaccaal is tisztázni kell, hogy melyek azok az elemek, amelyeket be kell építeni ahhoz, hogy ebből ne legyen hátrányunk a későbbiek során. Ilyen az ideiglenesség eleme, ezért, ha lehetséges, tisztázni kellene, milyen módon lehet a megszüntetését kezdeményezni. Ezt el kell tudni fogadtatni ahhoz, hogy megértessük, hogy itt tulajdonképpen miről van szó, mert ezt most ebben a formában aláírni politikai öngyilkosság lenne. Nagyon nehéz a szituáció. Arról nem érdemes vitatkozni, hogy első napirendi pontjával, a KGST feloszlásával mindenki egyetért. No most felvetjük a csehekkel és a lengyelekkel egy szabadkereskedelmi övezet irányába mutató magatartást is. A másik pedig, amikor a meghívóleveleket aláírtam a vietnámi félnek és Castrónak is, végigfutott a hideg a hátamon. Hozzá kell tennem,

hogy a felosztatás gondolatának elfogadásáig, így ebben a formában és abban a körben Kádár Béla rendkívül nehezen jutott el. Ezt szeretném a Kormány előtt hangsúlyozni. Tehát ez a közeg, ez a gazdasági miniszteri közeg, amiben ezt elérte, ez vetekszik a katonai közegekkel. Ez a katonai közeg is csak most jutott el abba a stádiumba, hogy a katonai szervezetek leépítését elfogadják, amiben nyilván egy más szovjet politikai megfontolás van, mégpedig az, hogy elé menni a dolgoknak, és jobb, ha ezt saját maguk mondják ki. Tehát ezek azok az aggályok, amihez nekünk most ki kell találni valamit. Ez már faktum, hogy idejönnek, és a felosztatás megtörténik. Tudunk-e egy ilyen szituációban megfelelő metodikát kitalálni belpolitikailag, parlamenti úton, jogilag, hiszen ez a parlament által jóváhagyandó. Maga a KGST törvény útján jött létre, ezért törvény is szünteti meg, és a jogutódának nevezett szervezetet is mindenképpen törvény kell, hogy szabályozza, mondták a jogászok. Ez van. Nem tudom van-e még valakinek, vagy Kádár miniszter úrnak?

(Pungor Ernő tárca nélküli miniszter egyetért azzal, hogy a KGST-t fel kell számolni, de valóban el kell kerülni azt, hogy az új szervezetben a KGST visszaállítását lássák. Ezért szerinte most az új szervezetet nem kéne létrehozni, hanem olyan döntést kellene hozatni, hogy az államok vizsgálják meg, hogy milyen módon lehetne egy olyan korszerű rendszert kiépíteni, amelyik gazdaságilag hatóképes.)

Kádár Béla kritikusan megjegyzi, hogy hosszú hónapok óta egyeztetett szövegről van szó, amely végső fokon az utolsó nap estéjén, az aláírás előtt 11 órakor lett olyan, hogy a magyar álláspontot tükrözte, nagyon minimális kompromisszumokkal. Erre most hirtelen mindenkinek még úberkedési kedve van. Szerinte az új szervezet nem lesz utódszervezet, mert nem azt csinálná, mint a régi, ugyanis a gazdasági együttműködés az kétoldali kapcsolatok keretében valósulna meg. Szerinte megtehettük volna, hogy kilépünk a KGST-ből egyoldalúan. Ez a dokumentum egyébként nyitva tartja azt a lehetőséget, hogy bármikor, ha bejelentjük, 6 hónap után ki lehet lépni ebből a teljesen laza, új szervezetből. De ki az a felelős magyar politikus, aki az ország érdekeit is figyelembe véve, ebben a helyzetben, 1991-ben, amikor abszolút sebezhetőek vagyunk a szovjet nyomással szemben, az oroszokat megharagítja, megszegyeníti, hiszen maguk adták fel a pozíciójukat, és akkor még ott is hagyjuk őket egy egyoldalú kilépéssel. Nem ért egyet azzal, hogy előzetes egyeztetés legyen erről a Közös Piaccaal. Ehelyett azt javasolja, hogy a csehekkel, lengyelekkel tegyünk egy közös nyilatkozatot, hogy ez egy átmeneti konstrukció, amely nem akadályozhatja az egyes országok teljes jogú tagságát a Közös Piacban.

Még többen hozzászólnak, hangsúlyozva azt, hogy a kormánypárti képviselőket feltétlenül meg kell győzni, máskülönben leszavazásra kerül a Kormány.)

Antall József: Azt hiszem, hogy itt két koncepció keveredik, bár részben teoretikus a vita. Az egyik, ha a Kubáról és Vietnámról beszélünk, tehát az eredeti tagokról, és ők benne vannak, és nem tudjuk másképp megoldani, akkor ezeknek a bent léte azt jelzi, hogy átmeneti csődeltárási vállalkozást csináltunk, de ezt kell exponálni. Ha azt mondjuk, hogy nincs benn Mongólia, nincs benn Vietnám, és nincs benn Kuba, akkor egy alternatív közös piacot hozunk létre. Nem tudom, melyik a rosszabb. A KGST mondjuk a rosszabb. Tehát, hogy ha európai együttműködési övezetet hoznánk létre ezek nélkül az országok nélkül, az ugyanolyan rossz lenne, mert az is felfogható lenne úgy, mintha a KGST-nek, vagy legalábbis az európai integráció alternatíváját kívánnánk megteremteni. Tehát ez egyszerre nem lehet két stratégiai cél. Nem lehet egyszerre az, hogy finomítva európai, de abba nem lép be úgyse senki más, hiába mondjuk, hogy nyitott. Tehát ezt nem mondhatjuk. Tehát az egyetlen megoldás csak az, ha ezt egy felszámolási, átmeneti intézménynek minősítjük – mostan nyersen megfogalmazva –, és erre kell tulajdonképpen törekedni, hogy ez váljék nyilvánvalóvá, és ezt kell megértetni. Nem engedélyről, még kevésbé egy szerződésnek a bemutatásáról vagy tervezet bemutatásáról van szó az európai Közös Piac és integrációs szervezeteinél, hanem arról van szó, hogy mindenképpen meg kell magyarázni és tájékoztatni kell arról, hogy miről van szó, mert ha ezt így szemből nyersen megkapják, akkor ez rendkívül negatívan hatna a megítélésünkre kint is, bent is. Tehát ezt a problémát kezelni kell. De egyszer azt ki kell mondanunk először is, hogy melyik irányba megyünk el. Ha itt ebbe az irányba akarnánk teoretikusan elmenni, hogy Kuba ne legyen tag és Mongólia, az még rosszabb. Mert akkor ezzel jogilag a legrosszabb megoldást választjuk, mert akkor létrehoztunk egy másik gazdasági integrációt. Tehát ezt nem tudjuk megtenni, ezt zárjuk ki, mert nem ez a probléma. Csak azt tudjuk mondani, hogy ahhoz, hogy a KGST-t felszámoljuk, ennek a lebontásának ez egy fázisa. Tehát nekünk ebbe a stratégiai irányba kell elmenni, hogy ez a lebontásnak egy közbülső fázisa. Kérdés az, hogy ehhez mit tudunk még tenni, és ennek érdekében belpolitikailag feltétlenül szükséges ezt a stratégiai célt kitűzni. Ezt el kell mondani valóban a frakciókban, mert ezt így, ebben a formában nem fogják a frakciók képviselői megszavazni, legalábbis egy ilyen tálalást, bármilyen racionális vagy logikus is ez. Továbbá ezt az ellenzéki pártok azonnal érzékelnék, hogy itt van az a pont, amit kihasználhatnak. Ők azért mondják azt, hogy a Szovjetunióval rossz politikát folytatunk, hogy támadhassanak vele, és nem azért, mert erről vannak meggyőződve, hanem ezért, mert bele akarnak hajtani minket egy ilyen látszatba. Tehát, hogy ha most ez egy lehetőség lenne, hogy egy ilyen KGST-ellenes hangulatot keltsenek, akkor ezt meg is tennék. Ha mi csak úgy lezseren aláírjuk ezt február 28-án, és utána ez így kerül a parlament elé, ez végzetes lenne

a kormányzat részére, ezért ezt olyan mértékben kell megindokolni, hogy ennek helyességéről meg tudjuk győzni a képviselőinket.

(Boross Péter belügyminiszter szerint nem szabadna már semmiképpen belebonyolódni egy szerződéstervezet szövegszerű változtatásának összes kínjába. Ellenben osztja a belpolitikai aggályokat. Ezért azt javasolja, hogy miután lesz egy közös nyilatkozat a visegrádi találkozóval kapcsolatban, hogy mind a három kormányfő egyetértő ráutalása legyen erre. Mert ebben az esetben mindenki előtt teljesen világos, hogy a csehek és lengyelek is egyetértenek ezzel.)

Kádár Béla még megjegyzi, hogy az oroszok a válsághelyzetük miatt döntésképtelenek, nem nyitnak akkreditívet, nem tudnak fizetni, áll a magyar export, áll a magyar termelés, nem a mi hibánkból, hanem az oroszok objektív hibájából. De, ha csinálunk most bármilyen egyéni akciót, azt mondják, ez a büntetésük.

Még többen hozzászólnak, de egyöntetű vélemény az, hogy a saját tábornak csak úgy adható ez el, ha ezt egy volt gazdasági struktúra lebontásának egyik állomásaként jeleníti meg a Kormány. A fő problémát a jogutódlás, valamint a moszkvai székhely és az orosz munkanyelv jelenti.

Kádár Béla viszont közli, hogy a szövegen már nem lehet változtatni, rajtunk kívül azt már minden kormány elfogadta.)

Antall József: Felvilágosult abszolutizmus³³⁵ hiánya. Nem egy könnyű dolog! Átalakulást felvilágosult abszolutizmussal könnyebb végrehajtani, de demokráciáért küzdöttünk. Egyébként hinnünk kell abban, hogy Kádár Béla ezt tudta elérni, mint maximumot. Kádár Bélát fel kell, hogy kérjük, hogy ha ezen túl vagyunk, a három koalíciós frakciónak egy egyesített ülésén adjon erről egy magyarázatot. De esetleg előtte még a Gazdasági és Külügyi Bizottság együttes ülésén is, feltéve azután a lengyel–cseh tárgyalás után, hogy a lengyelek és csehek egyetértettek vele, vagy nem értettek. De ha egyetértettek, akkor itt vagyunk egy adott helyzetben, hogy a lengyelek és csehek egyetértenek vele, tagjai vagyunk ennek a KGST felszámolásának, és az új szervezet létrehozása az az, amin keresztül megy ez az egész folyamat. Ha a lengyelek és csehek azt mondják, hogy így ahogy van, kívánják a döntést,

³³⁵ A felvilágosult abszolutizmus a kortárs fiziokratáktól származó fogalom, amellyel azoknak a félperiférián lévő országoknak (a Habsburg Birodalom, Spanyolország Portugália, Poroszország és Svédország) a politikai rendszereit jelölték, ahol az uralkodók modernizációs technikával próbálták utolérni a fejlettebb nyugat-európai országokat. A Habsburg Birodalomban a fogalom Mária Teréziával és II. Józseffel forrt össze. A közjóra hivatkozva leginkább a racionalításra törekedtek, és olykor túlzott önbizalommal akarták megreformálni a társadalmat és megváltoztatni az emberek szokásait.

akkor ezzel lehet érvelni a csehek legjobb barátainál is Magyarországon. Akkor lehet egy ilyen politikai állásfoglalás. Tehát ezt végig kell vinni, és meg kell tárgyalni a Gazdasági és a Külügyi Bizottság előtt is. Azért először ott, hogy az ott lévő hangulat alapján lehessen továbbmenni a frakcióknál, de kulcskérdésnek tartom, hogy holnap ezt fel tudjuk vetni. Nem tartom kizártnak, hogy még kétoldalú tárgyalás kell, és változatlanul lehet, hogy a nagyköveteket kell tájékoztatni utána, hogy erről korrekt jelentés menjen, tehát nem csak átadva a nyilatkozatot. Ez tulajdonképpen csőd-eljárási fázis, egy átmeneti időszak, ezt kezelni kell, mert ha nem tudjuk a magyar parlamentben, a saját pártjainkban ezt megértetni, és ezt így nyersen odaadja valaki, ettől a kormánypártok is megőrülnek. Ez a probléma. Mi nem tudunk mást csinálni, nekünk a parlamentben kell a dolgokat keresztülvinni. A legzseniálisabb dolgokat ki lehet találni, de ha nem tudjuk a parlamenttel elfogadtatni, akkor nem megy. Ez az, amiben, tehát a KGST-ügyben semmiféle határozata nem volt a parlamentnek, ugye? Még soha, semmilyen határozat. Tehát a kérdés az, hogy ha én – és ez már felvetődött, hogy – csőd-eljárási és csődgondnoksági szervezetet mutatom be, nem nyernénk meg vele a Szovjetunió rokonszenvét. Ha ezt így, nyilvános beszédben méltatnám, nem hiszem, hogy nagy lenne a fogadókészség rá. Ebben ez a probléma. Hozzáteszem, nem tudom, hogy mit lehetett volna tenni, mert hát a tárgyalások során ezt lehetett csak felvetni, és ebben a kérdésben kell a parlamentnek is állást foglalni. Utána itt van nyolc másik ország is. A parlamenti bizottságban azt is lehet hangsúlyozni, hogy a végeredményben ez egy lehetőség. Még van egy rejtett ötletem. Magas szinten, köztársasági elnöki szinten aláírni, miniszteri ellenjegyzéssel. Én kérem, hogy ezt referáljad. Jövő héten feltétlenül szükségesnek tartanám, hogy a nemzetközi szerződésekkel összefüggésben tájékoztasd az államfőt, hangsúlyozva, hogy tényleg ennek olyan nagy a jelentősége, ami az ő aláírását igényli az illetékes ellenjegyzéssel.

(Surján László népjóléti miniszter még megjegyzi, hogy az anyagban az szerepel, hogy a 46. tanácskozás kimondja a KGST megszüntetését. Mi lesz ennek a jogi formája? Egy külön dokumentum, vagy pedig ez az alapokmány? Ha ez egy külön dokumentum, amelyben megszűnik a KGST, akkor van egy dokumentum, amit lehet ünnepelni, aztán valamilyenkor ezt a másikat pedig külön lehet tárgyalgatni? Mi szünteti meg?

Antall József: Vagy egy külön olyan megállapodás vagy nemzetközi szerződés, amely kimondja a KGST feloszlását. Azt szeretném akkor mondani, hogy tulajdonképpen továbblépni most nem tudunk. A holnapi napon megkíséreljük, ezért külön szeretném felkérni, hogy jogi szempontból is vizsgálják meg, hogy mi a következménye, ha nem ratifikáljuk. Ha ez az ülés lesz, amely dönt erről, tehát mégis tárgyalás lesz, akkor bizonyos jogi aggályokat a tárgyaláson még mindig fel lehet vetni,

illetőleg előre lehet jelezni. Ezt különösen abban az esetben tudjuk megtenni, ha ez a három ország valamilyen álláspontra helyezkedik. Ha konkrét jogi vagy egyéb észrevételünk van, lehetetlen, hogy ne tehessük meg addig. Szóval jó lenne holnapra összegyűjteni ezeket a neuralgikus kérdéseket, és feltenni a cseheknek és lengyeleknek, hogy megtudjuk, hogy ezekben a kérdésekben mi az ő álláspontjuk.

(Kádár Béla közli, hogy a lengyelek először nem is akarták megszüntetni a KGST-t.)

Antall József: Az a kérésem, hogy akkor holnapra ezeket a pontokat össze kellene gyűjteni, hogy ne ott derüljön ki, hogy ők mást gondolnak. Szóval ne mi legyünk azok, akik olyan beállításba kerülünk, hogy ezt csak mi akarjuk, mert a csehek könnyen megcsinálják, hogy ez magyar javaslat. Magyar javaslat, és ők tulajdonképpen nem is értenek egyet vele. Éppen ezért jó lenne hallani Haveltől, és Wałęsától is jó lenne hallani, hogy ezzel ők egyetértenek, mert akkor más az optikája. Erről van szó. Ez fog egy új helyzetet teremteni. Szóval ezért kérem, hogy összegezve ezeket a pontokat, hogy melyek azok a kritikus pontok, amelyek jogi szempontból vagy egyébként még tisztázandók, hogy ezeket a kérdéseket fel lehessen még vezetni. Na most egyelőre abban maradunk, hogy az egész kérdés ennek függvénye. Kádár Béla miniszter urat, de Horváth Balázst is megkérem mint a parlamenti ügyek összekötő miniszterét, hogy a három frakcióval szervezze meg Kádár Béla ez irányú előadását a legsürgősebben a jövő hétre. Meg kell szervezni a Külügyi és a Gazdasági Bizottság együttes ülését is, ahol felvetve a kérdést, hogy ez van, ez a probléma. Most eddig lehetett eljutni, pillanatnyilag itt tartunk, és utána még majd meglátjuk a továbbiakat.

1991. február 28-i kormányülés

Különfélék között a KGST-ülésszak elhalasztásával és az ezzel összefüggő állásfoglalást igénylő kérdésekkel kapcsolatban.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere tájékoztatást ad a tegnapi és mára tervezett KGST-értekezlet elhalasztásáról. A csehek még 8 nappal ezelőtt is a nagyköveteik útján a szovjetek és felénk is jelezték, hogy teljes mértékben készek változatlan formában aláírni az okmányokat. A lengyel fél felénk jelezte, hogy nem tartja elfogadhatónak és aláírhatónak az előterjesztett okmányokat, de ezt kérésünk és a KGST-ügyrendje ellenére nem volt hajlandó jelezni a szovjet KGST-szervek felé. Ebből adódóan Magyarországnak, mint vendéglátó félnek kellett jeleznie, hogy nincs teljes egyetértés a KGST-országok között az egyezmény aláírásáról. A kérdés az, hogy most hogyan tovább.

A szovjet fél udvariasságból megkapta azt a lehetőséget, hogy a halasztást maga jelentse be. A csehek azonnal bejelentették, hogy a magyarok vonakodása esetén hajlandók Prágában megrendezni mindent. A szovjet miniszterelnök reagált is, hogy a repülőjegye már meg is van, és holnapután kész aláírni Prágában azt, amit itt Budapesten nem sikerült. Ő ezek után kénytelen volt jelezni a KGST Végrehajtó Bizottsága felé, mert a Magyar Kormánynak ez a partnere, hogy március 14–15-nél előbb nem látjuk célszerűnek a megrendezését, hiszen addig nem rendezhetők a nézeteltérések. A Kormány állásfoglalását kéri azzal kapcsolatban, hogy kíván-e új együttműködési szervezetet, és ha igen, akkor hajlandó-e aláírni az eddigi dokumentumokat, vagy pedig jelzi, hogy melyek azok az elemek, amelyek nem elfogadhatóak. A másik lehetőség az, hogy egy újfajta konstrukcióhoz ragaszkodunk, ami csak regionális, tehát nem szerepel benne a három nem európai fejlődő ország, Kuba, Vietnám, Mongólia.

Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter megjegyzi, hogy két hete arról nem volt vita, hogy a KGST kerüljön feloszlásra, csak a jogutódlás körül volt vita. Megkérdezi, hogy ezzel kapcsolatban mi a csehek és lengyelek álláspontja.

Kádár Béla elmondja, hogy ezt úgy gondolták áthidalhatónak, hogy aláírják az okmánytervezetet, de megfogalmaznak külön cseh, lengyel, magyar nyilatkozatot, miszerint ezt csak vagyoni jogi kérdésben tartják jogutódnak, egy átmeneti konstrukciónak tekintik.)

Antall József: Azt szeretném még ehhez hozzátenni, bár nem akarok most kivételesen a múltra visszatekinteni, csak inkább arra vonatkozóan, hogy mi az, amit most tenni lehet, és ahogy gondolom, hogy tenni kell. Azt a státútumot, abban a formában – mivel nekem kellene aláírnom – én nem írom alá, és ezt akkor is megmondtam Visegrád előtt. A lengyelekkel, a lengyel miniszterelnökkel és Wałęsával is beszéltem erről, és ebben megállapodtunk. Tehát itt ebben a kérdésben a lengyelek és a magyarok között a kormányfői szinten teljes egyetértés van, és ezt jelzi végig a Bielicki magatartása is. Ugyanezt jelzi a külügyminiszter is. Maga Wałęsa kijelentette, hogy ilyet, amiben Kuba is benne van, ő a lengyel parlament előtt nem tud képviselni, de én sem tudom képviselni. Másik dolog, hogy ennek megfelelően kell ezt kialakítani. Kádár Béla rendkívül nehéz helyzetben volt, hiszen az előző lengyel kormánynak sok vonatkozásban más volt a koncepciója, és teljesen egyedül volt ebben a szituációban. Maximumnak minősíthető az előző időszakban elért eredmény, és az látszott, hogy az új lengyel kormány kormányfői, vagy nem is szólva, államfői szinten szinte tájékozatlan volt ebben a kérdésben. Ezt elmondhatom a cseh államfőről is, hogy teljesen tájékozatlan volt, és korlátozottan volt tájékozott még a miniszterelnök is. Na most, ebben tulajdonképpen, ami kellemetlen lenne, azok a szovjet–magyar kétoldalú kapcsolatok lehetnek. Ennek a levezetésére és ennek a kiküszöbölésére itt volt a külügyminiszter és a honvédelmi miniszter is. Ezért is

fogadtam őket külön erre vonatkozóan az egész légkör megváltoztatása, ennek hangsúlyozása érdekében. Ennek következtében a szovjet fél semmiféle nyilvános nyilatkozatot nem tett. Maga Aboimov szovjet nagykövet is megértette, hogy itt tulajdonképpen miről van szó, és hangsúlyozva, hogy a szovjet–magyar kapcsolatokat ez nem érinti. Ezt ők maguk is hangsúlyozták, és azóta is a jelek szerint a kétoldalú kapcsolatokban ez semmit nem jelent. Na most, az teljesen világos, hogy az egyes kormányokon belül nem egyforma esetleg a kérdés megítélése. A másik kérdés, hogy a lengyel kormányfő egyértelműen nyilatkozott, és soha nem kétféleképpen. Ebben a lengyel és magyar álláspont egyforma. Az más lapra tartozik, hogy nem tették meg, hogy a KGST Titkárságot tájékoztatták volna. A következő dolog, hogy a csehek, a románok és a bolgárok, ugyanígy foglaltak állást, ugyanezt a problémát érzékelik, hogy Kuba, Vietnám és Mongólia megtartása ezen a nemzetközi szervezeten belül teljesen világosan egy korábbi ideologikus koalíciónak a képét mutatná, és ők ezzel egyetértenek. Csak egyik sem vállalja első menetben, hanem mindenki egy olyan magatartást tanúsított, mint a csehszlovák fél, hogy kijelentették, hogy tulajdonképpen egyetértenek ezzel, vagy aláírnák, de közben mégsem értenek egyet. Petre Roman miniszterelnökkel ugyanez a helyzet. A vele folytatott félórás telefonbeszélgetésben szintén azt mondta, hogy egyetért, tehát aláírná a dokumentumot, de jó lenne, ha esetleg mód lenne arra, hogy a második kérdésben, az új szervezet kérdésében, a tárgyalás alkalmával folytatnánk csak egy 3-4 órás megbeszélését, és vállalnánk a sikertelenség kockázatát is. Mondtam, hogy erre nincs lehetőség, mert ha kormányfői találkozóra kerül sor, a szovjet fél akkor jön el, ha az aláírás biztosított. Tehát ez a lehetőség nem áll fenn. Azt mondtam neki, hogy a lehetőség az, hogy a feloszlásban, ha egyetértünk, akkor az egy álláspont, és a másik kérdésben, hogy egy európai regionális együttműködési, konzultatív szervezet jöjjön létre, ami-ben a Szovjetunió természetesen benne van, és az európai országok is, ami vagyoni jogi vonatkozásban értelmezendő jogutódlásnak. Azt mondta, hogy ezzel teljesen egyetért. Pontosan így. Rögzítve van a telefonbeszélgetés. A bolgároknál is hasonló a kétértelműség. Vagyis gyakorlatilag arról van szó, hogy mindegyik pontosan azt szeretné, amit mi kimondunk, csak a szovjet fél felé mindegyik azt a magatartást mutatja, hogy ő tulajdonképpen aláírná, csak keres egy olyan felet, akire rá tud mutatni, hogy ez az oka annak, aki miatt ő, bár jó fiú akarna lenni, mégsem írja alá. Ennek az egyetlen kezelési módja az, hogy a szovjet féllel azt közöljük, hogy ez az álláspontunk, és én ezt az Aboimovnak is és a szovjet külügyminiszternek is megmondtam. Különbség az a felek között, hogy mi megmondjuk becsülettel nekik, és az elmúlt napok azt igazolják, hogy ezt ők megértették, és van annyira jó a szovjet hírszerzés, hogy ők azt is tudták pontosan, hogy mi milyen álláspontot foglaltunk el Visegrádon és előtte. Azt is tudják, hogy a többi is így gondolja, de nem merik meg-

mondani. Azt hiszem, hogy körülbelül ez a lényege az egész ügynek. Az tény, hogy mind a külügyminiszter, mind a honvédelmi miniszter – legyen szabad megjegyzem, tárgyalási jegyzőkönyv bizonyítja, hogy –, amikor megkérdeztem, hogyan lehet az, hogy a szovjet miniszterelnök olyan kijelentést tesz, hogy Magyarországon keresztül pénzügyi tranzakció történt rubelsíbolásra stb. Azt válaszolta a külügyminiszter, hogy nincs módomban közvetlenül kommentálni, de kérem a miniszterelnök urat, hogy ne tulajdonítson jelentőséget a miniszterelnök úr kijelentésének. Amit a szovjet honvédelmi miniszter fejbólintással megerősített. Erről ennyit kívánok mondani. Azt mondtam, hogy amennyiben nem kell jelentőséget tulajdonítani, akkor nem tulajdonítok jelentőséget. Most ebből az egészből tulajdonképpen összegezőként a következőt gondolom, és ezt becsületből a szovjet féllel közöljük, ahogy a Varsói Szerződés kérdésében is sikerült megértetni, sőt nem csak megértetni, hanem elfogadtatni azt, hogy mi a tényleges helyzet, és hogy mi a szovjet érdek, és hogy presztízsszempontról nem kockáztathatnak. Itt is ez a helyzet. Ők nem jöhetnek ide, ahogy ezt Petre Roman elképzelte, hogy 3-4 órát vitatkozunk, és utána, ha sikerül elérni, hogy valaki más elmondja, akkor majdcsak elbukik ez az ötlet. Körülbelül erről van szó. Mi ezt megmondjuk, és én úgy láttam, hogy ezt értékelik. Szerintem most is ebbe az irányba kell menni. Tehát a lengyelekkel együtt kialakított álláspontot kell közölni. Koordinálni kell a lengyelekkel, és a szovjet félnek azt a lehetőséget meg kell adni, hogy lehetőleg ők javasolhassák azt, ami eltér az előzőtől. Ezt kell világosan a tudtukra adni, és ezt előbb kell megtenni, hogy mire Moszkvában sor kerül a tárgyalásra, addig ebbe az irányba menjen a dolog. Ha erről meg lehet őket előre győzni, akkor az nagyon hasznos volna. Én ezt nem tartom egyáltalán kizártnak a szovjetekkel folytatott tárgyalások alapján. Nos, az első pont, amit Kádár Béla elmondott a jogutódlás kérdésében. Az első, hogy abban mindenki egyetért, hogy felosztatjuk a KGST-t. A második kérdés, hogy mivel konszenzus alapján történik a felosztás, és a három ország tudomásul vegye, hogy feloszlik, majd ők a következő szervezetből kimaradnak. Ez csak egy módon képzelhető el, hogyha a szovjetek kötnek velük kétoldalú megállapodást, amennyiben a szovjetek ragaszkodnak ehhez. Ezt kell javasolni, mivel a Szovjetunió egy világhatalom, egy eurázsiai ország, amelyik nagy térségben gondolkodik, és ezen keresztül a Szovjetunió köti a kétoldalú megállapodást. A másik dolog, tehát a jogutódlásnál kimondani, hogy ez csak a közös vagyona vonatkozó jogutódlás, az utód információs konzultatív szervezet az európai régióban. Az a lényeg, hogy ez a három fejlődő, nem európai ország a következő szervezetnek ne legyen tagja, mert ez megindokolhatatlan. Megindokolhatatlan a magyar közvélemény előtt is, hogy a KGST-t felosztatjuk, és utána mi azt mondjuk, hogy Kubával is társulunk. Engem, megmondom őszintén, amikor Fidel Castrónak aláírtam a levelet, megrázott, hogy csak ezért kellene vele rendszeresen találkozni

és egy szervezetben maradni, hát erre nincs mód. Ez egyszerűen elképzelhetetlen. Úgyhogy, én úgy gondolom, hogy nekünk azt kellene most csinálni, hogy egy szakértői bizottság – mivel nagyon szerencsésen javasolta Kádár Béla a március közepét – március közepéig, mivel akkor van a KGST-meghatalmazottak tárgyalása Moszkvában, ezt szakértői szinten nézze meg, és a statútumnak egy olyan változatát készítsék elő, ami regionális, konzultatív együttműködést eredményez, ahogy Visegrádon megbeszéltük. Ezt információs céllal a lengyelekkel egyeztetjük, a Bieleckivel külön, mivel ő teljes egyetértéséről biztosított. Esetleg elküldjük a Petre Románnak is, vagyis a románoknak, akik keresik velünk a kapcsolatot, továbbá a cseheknek is, a szovjet félnek is, és azt mondjuk, hogy mint vendéglátók összegeztük mindazt, ami problémaként felmerült, és ezt a javaslatot tesszük, hogy ezt ilyen formában hidaljuk át. Amennyiben a Szovjetunió akarja, akkor természetesen mi regionálisan a Szovjetunióval mint európai országgal tartjuk ezt a konzultatív kapcsolatot, és javasoljuk a kétoldalú megállapodást. Ezt dolgozzuk ki, ez lenne a javaslatom.

(Kádár Béla megkérdezi, hogy akkor ezt értelmezheti úgy, hogy a Kormány elfogadja, hogy legyen egy új együttműködési szervezet, de csak regionális jellegű, a három említett ország kivételével. Továbbá tájékoztatja a Kormányt, hogy a KGST megszűnése, az körülbelül több tízmilliárd dollár veszteséget fog eredményezni.)

Antall József: Megkérdeztem a Vásárhelyi Miklóst, hogy mi a véleménye mint a Külügyi Bizottság tagjának és az SZDSZ egyik vezetőjének, hogy elképzelhető-e egy olyan szervezetben a további magyar részvétel, amiben tag Kuba, Vietnám és Mongólia. Szerinte elképzelhetetlen. Természetesen lennének olyan politikai erők, amelyek azt mondanák, hogy elképzelhető, amelyek így is, úgy is mondanak valamit, de ez megítélésem szerint nem befolyásolhat bennünket abban, hogy mi egy ilyen szervezetben, aminek nem lehet gyökerében mást találni, mint ideológiai alapot, hogy mi Kubával, Vietnámmal legyünk egy szervezetben. De a lengyel kormány álláspontja is ebben a kérdésben a mienkkel azonos.

(Kádár Béla megállapítja, hogy akkor a Kormány tudomásul vette a kockázati és veszteségelemeket. Kérdése még az, hogyha a lengyel kormány mégsem vezetné fel, akkor a magyar fél kezdeményező jelleggel javasolja-e ezt a regionális szervezet létrehozását, vagy csak a lengyel pozíció ismertetéséhez csatlakozna?)

Antall József: Együttesen. Mi nem játsszuk meg azt a cseh vagy román magatartást, hanem a lengyelekkel együttműködve ezt javasoljuk, de megpróbáljuk elérni addig azt, hogy a szovjet fél maga helyezkedjék erre az álláspontra.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter szóba hozza, hogy az előterjesztés alaptalanul a magyar felet okolja azért, hogy a megállapodás meghiúsult. Szerinte azt vállaljuk, amit mondtunk, de azt ne vállaljuk, hogy ebben egyedül cselekedjünk.)

Antall József: Azt kell vállalni, amiről én szóltam, és mi ezt meg is mondjuk. Ezt sokkal többre értékeli a szovjet fél, mintha itt sumákolnánk.

(Forrai István helyettes államtitkár, a Miniszterelnöki Titkárság vezetője azt javasolja, hogy ne azt kommunikáljuk, hogy milyen szervezet ne legyen, hanem azt, hogy létrejönne egy konzultatív, regionális szervezet, amiben számítanánk az ezekkel az országokkal való együttműködésre, gazdaságira stb.-re, kiemelten a Szovjetunióval.)

Antall József: Én javasolnám, hogy ezeket az alapelveket rögzítsük. Az alapelvek alapján a szakértők csinálják meg a statútumot, egy tervezetet minél gyorsabban, egy módosítást annak, amit Kádár Béla már Visegrádra is elhozott és ismertetett. Azt figyelembe véve csináljuk meg a statútumnak egy olyan változatát, amiben ezek az elemek legyenek benne, a regionális rész és a vagyoni jogi értelemben vett jogutódlás, tehát mindezek a szempontok. A három fejlődő ország vonatkozásában pedig úgy lehetne fogalmazni, hogy a három országgal pedig kétoldalú kapcsolatokat tartanak fenn az egyes tagállamok. Tehát soroljuk fel akkor ezeket a tagállamokat, és egy passzusába viszont vegyük bele magát a feloszlást, és a feloszlásban és a vagyoni jogi értelemben egy külön szabályozást arról, hogy a közös KGST-vagyonból ez a három ország is külön részesedik. Ott legyenek felsorolva a jogutódlás kérdésében, hogy a három nem európai ország is a KGST-vagyonból részesedik. Tehát ezt ebben a formában kell elintézni. Most, ha ez megtörtént, akkor ezt a javaslatot mi nyugodtan úgy mint házigazdák, ahova információs úton beérkeztek a különböző vélemények, ezt mi a KGST Titkárságnak prezentáljuk. Egy konkrét statútumtervezetet, figyelembe véve az eredeti statútumot ezekkel az elemekkel kiegészítve megküldünk. Abban a pillanatban, ha megküldjük, akkor ki vagyunk ugyan annak téve, hogy a románok közben úgy fognak tenni, hogy ők azért aláírták volna, de ha már a rossz magyarok így csinálták, vagy a csehek azt mondják vagy a lengyelek, bár ők ezt nem fogják mondani, a többiek viszont mondhatják, de a szovjet fél pontosan fogja tudni, hogy mi hol van. Én a nagyköveten keresztül nem először fogok üzeni. Figyelembe véve az eddigieket a szovjet féllel külön is fogok beszélni, hogy a kétoldalú kapcsolatokban ezt érzékeltessek, mert azért ezzel lehet mindig kiegyenlíteni a dolgokat. Pont Kádár Béla tudja a legjobban, hogy a csapatkivonási tárgyalásoknak is mindig milyen menete van. Van a kemény időszak, és utána elérünk egy eredményt. A Varsoi Szerződés katonai szervezetének megszüntetését sem írták volna az urak alá, ott

is először szintén teljesen egyedül voltunk. Igaz, Jaruzelski volt még a lengyelek részéről ott, de a csehek se tettek semmit.

(Kádár Béla újra megkérdezi, hogy ha a lengyelek nem vezetik föl ezt a témát, Magyarország ezt a kezdeményező szerepet vállalja-e vagy sem?)

Antall József: A lengyelekkel együtt vállaljuk. Nem hiszem, hogy a lengyelek ne vállalnák. De a magyar küldöttségnek eddig terjed a felhatalmazása. Szóval nem lehet olyan szituáció, hogy a magyar küldöttség aláírja vagy jóváhagyja a statútumnak azt a változatát, ami volt, és amit utána nekünk alá kell írni. Szóval a mozgásteret itt meg kell határozni. Meg vagyok róla győződve, hogy nem fogják a lengyelek ezt letagadni, sőt a csehszlovákok is ezt fogják képviselni, és informális úton fogják a Szovjetuniót értesíteni.

(Kádár Béla szerint az idő úgyis szétoszlatta volna a KGST-t, és a kérdés csak az volt, hogy most robbanjon-e vagy későbben.)

Antall József: Ettől nem fog robbanni ez a gazdasági kérdés. Még egyszer mondom, rendkívül pozitív volt a szovjet féllel való tárgyalás, és ők ezt eszerint kezelik. Szóval egyszerűen a szovjet fél részéről semmiféle, nemhogy megtorló, hanem még dorgáló mondat sem hangzott el.

(Nagy Ferenc József földművelésügyi miniszter szerint is a kétoldalú kapcsolatokat, a gazdasági együttműködést kellene fejleszteni.)

Antall József: Hát ők ezt tudják, és mi ezt hangsúlyoztuk is, és a későbbiekben is mondjuk. Annak nincsen nyilván akadálya, hogy ha ez ilyen konzultatív, laza szervezet lesz, amit a lengyelek itt felvetnek, hogy ehhez a későbbiekben akár Jugoszlávia, vagy Ausztria csatlakozhasson. Ausztriát ugyan nem tudom, mert az EFTA-ország. Nem hiszem, hogy élne ezzel, de elképzelhető.

(László Balázs kormányzóvivő később az ülésen még kéri, hogy a Kormány térjen vissza a KGST-re, ugyanis óriási az érdeklődés a sajtóban, a halasztás okait illetően most már kevésbé, de a magyar pozícióról, ezért a magyar pozícióról címszavakban mondjon-e valamit?)

Antall József: Nem. Az állandó KGST-megbízottak részvételével folynak az egyeztetések. A sorra kerülő tárgyalások előtt nem kívánunk erről nyilatkozni. Nincs

értelme. Folynak az egyeztető tárgyalások. Az, hogy mit írnak a sajtóban, az más kérdés, de a kormány szóvivő ne nyilatkozzék. Sajtó írhat, amit akar.

1991. március 14-i kormányülés

Napirenden kívül a szovjet–magyar gazdasági kapcsolatok vonatkozásában.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter tájékoztatja a Kormányt, hogy március 28-ára Orlov első miniszterelnök-helyettes, aki egyben pénzügyminiszter, meghívta őt, hogy a teljes szovjet–magyar gazdasági kapcsolatot és annak feszültségeit átnézzék. Felhatalmazást kér erre a találkozóra, továbbá az illetékes tárcáktól, az iparitól, a földművelésügyitől, az NGKM-től, az MNB-től, továbbá Annus Antal úrtól egy olyan anyagot kér, ami a teljes körű problémát nézi meg, és azt a magyar álláspontot, ameddig el lehet menni.)

Antall József: Ehhez először is a felhatalmazást természetesen megadjuk. Kérem az érdekelt tárcák segítségét. Jelzem, hogy a Külügyi Bizottság zárt ülésen hozott egy határozatot, aminek azonban a sajtónak is megvannak a megnyilvánulásai, hogy a szovjet–magyar kapcsolatokat a Kormány ügyetlenül kezeli és rosszul, ezért hatpárti, jószolgálati utat kívánnak szervezni Horn Gyula vezetésével, kíségetendő a Kormányt. Miután a kétoldalú megállapodás előkészítése elég jól halad, ezért megírtam a leveletem, amit a Kormány egyetértésének reményében, a Ház elnökének elküldtem, másolatban megküldve a Külügyi Bizottság elnökének. Ebben jeleztem, hogy előrehaladott tárgyalások folynak a külügy részéről, utalva minden eddigi megállapodásra. Valamennyi tárgyalásra visszamenőlegesen is jeleztem – a pénzügyminiszter, a külügyminiszter stb. útját is megemlítve –, hogy ebben a stádiumban nem értenénk egyet, ha a Kormány hibáit korrigálandó jelszóval, ahogy a sajtóban volt szíves a Külügyi Bizottság elnöke jelezni, kívánna részt venni ezen az úton, és kérem ennek a mellőzését. Természetesen elvileg egyetértve azzal, hogy a magyar parlament a parlamentek közötti bizottsági kapcsolatokat tartsák, de azzal már nem, hogy hatpárti, jószolgálati utat szervezzenek e célra, mert ez a Kormány stratégiáját a másik féllel szemben végtelenül megzavarná. Tehát, amikor a külpolitikáért és egyebekért a Kormány a felelős, és mi egy meghatározott menet szerint haladunk, akkor az lehetetlen helyzet, hogy közben mást mondjanak. Lehet, hogy ebből lesznek sértődések.

Napirenden kívül a március 15-ei romániai megemlékezésről szóló külügyminiszteri tájékoztatóval kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter tájékoztatja a Kormányt arról, hogy a március 15-ei romániai megemlékezések kapcsán az utóbbi néhány napban a román álláspont rendkívüli megmerevedett. Elzárkóznak attól, hogy bármiféle magyar hivatalos képviselőt részt vegyen bármilyen megemlékezésen. Közterületen ezt nem is kívánják engedélyezni. Az államelnök maga is kijelentette, hogy a magyar állam képviselőinek jelenléte nem kívánatos. A legfrissebb fejlemény az, hogy magyar diplomáciai személyzetet persona non grátának nyilvánítják, amennyiben és aki részt vesz bármiféle megemlékezésen, koszorúzáson. Szerinte mindezt a Kormány, a magyar állam nem fogadhatja el, ezért azt javasolja, hogy vállalva ennek a kockázatát is a magyar képviselők a bejelentett tervnek megfelelően vegyenek részt ezeken az ünnepségeken.

Surján László népjóléti miniszter megkérdezi, hogy mindezt írásban kaptuk-e meg, amire válaszként a külügyminiszter elmondja, hogy nem, ezeket több helyszínen és hivatalos fogadásokon szóban közölték.)

Antall József: Tessék. Van hozzászólás?

(Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter tájékoztatásul elmondja, hogy az ottani magyar kisebbség félve néz az események elé, provokációtól tart, ezért Szőcs Géza felhívásban azt kérte, hogy zászlókkal ne jelenjenek meg a magyarok. Azt javasolja, hogy a Kormány nyilvánosan fejezze ki a rosszallását.

Gálszécsy András tárca nélküli miniszter is megerősíti a provokáció veszélyét.)

Antall József: Van-e mód arra, hogy írásban kérjük a román kormány ezzel kapcsolatos állásfoglalását?

(Jeszenszky Géza szerint kérni nyilvánvalóan kérhetjük, de nem tartja valószínűnek, hogy ezt írásban megadnák.)

Antall József: Ettől függetlenül ezt meg kellene kérnünk. Tudniillik, ha írásban kérjük, hogy adják át írásban, hogy bár valóban nem Magyarország állami ünnepéről van szó, hanem a Külügyminisztérium által is deklaráltan a népek, nemzetek együttélését jelző stb. ünnepségről, és az ezzel kapcsolatos történelmi megemlékezéseket a román kormány olyan súlyúnak tartja – amennyiben valóban megfelel a valóságnak –, hogy emiatt a román kormány és a román államfő diplomáciai megtorlásokat kíván alkalmazni. Ezt a kérdést kellene feltenni, és amennyiben azt a választ adja

meg a román kormány, hogy a megtorlást kilátásba helyezi, akkor azt közzé kell tenni. Tehát tulajdonképpen a Kormánynak módjában van egy ilyen írásos választ kérni. A másik lehetséges mód, amit még meg lehet tenni, hogy a Külügyi Bizottságban Szokai Imre ad egy tájékoztatót. Nem tudom, hogy most ülésezik-e a bizottság. Most a Házbizottság biztos ülésezik. Tehát a Külügyi Bizottságot a diplomáciai jelentésről tájékoztathatja a Kormány nevében, ez lenne a belpolitikai vonatkozása. A Házbizottság 3-tól ülésezik, akkor tájékoztatjuk erről a Házbizottságot is, hogy ilyen jelentés érkezett, és tájékoztatjuk egyben a köztársasági elnököt is. Tehát Szokai mint a kelet-európai kapcsolatokért felelős helyettes államtitkár tájékoztassa a köztársasági elnököt is, és ugyanezt meg kell tenni a Házbizottság vonatkozásában is, ahol egyébként jelen van a Külügyi Bizottság elnöke is. Úgyhogy a Szokait gyorsan el kell érni és a Házbizottságban Szabad Györgyöt, hogy egy bejelentést, egy tájékoztatót kíván adni a Külügyminisztérium, és egy meghallgatást kér, és akkor a Szokai adja meg ezt a tájékoztatást a Házbizottságnak is. Egyidejűleg ezt pedig a román kormánytól és a nagykövettől lehet kérni, hogy írásban kérjük ennek a közlését. Vagy szóban, legalább diplomáciai, szóbeli jegyzék formájában mindenképpen.

(Miután Szócs Géza civilekre vonatkozó felhívása elárasztotta a magyar tömegtájékoztatást, ezért Surján László javasolja, hogy a Kormány tegyen egy összehangolt lépést az oda készülő civilek érdekében, ugyanis elsősorban „az ő bőrükről van szó”).

Antall József: Miután a Szócs Géza a főtitkár, ő a felelős személy. Ha Szócs Géza tesz egy kijelentést, azzal már Szócs Gézának kell elszámolnia saját pártja felé. Ha ez megoldható, ha van erre megfelelő mód, őt meg lehet kérdezni, hogy pontosan mi a helyzet.

(Jeszenszky Géza megjegyzi, hogy lehet, hogy az RMDSZ³³⁶ a megemlékezésekhez viszont ragaszkodik.)

Antall József: Mivel a Szócs úgy fogalmazta meg a felhívását, hogy Magyarországról ne jöjjenek zászlókkal. Tehát, ha ő ezt a magyar részről való részvételnek a kizárásaként értelmezte, akkor ez vonatkozhat a diplomáciai testületre is.

(Andrásfalvy Bertalan véleménye szerint, ne hozzuk Szócs Gézát kényes helyzetbe, hogy nyilatkozzon, mert akármit fog mondani, az kihasználható lesz őellene. Ha azt mondja,

³³⁶ A Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) 1989. december 25-én alakult meg, célja a Romániában élő magyarok érdekvédelme és képviselete.

hogy ne jöjjünk, akkor a román részről azzal vádolhatják, hogy szítja és fölfesti az ellentéteket. Ha meg azt mondja, hogy jöjjünk, akkor nyíltan megtámadja és kétségbe vonja a román kormánynak ezt a korábbi állásfoglalását.)

Antall József: Azt hiszem, nem nyilvános nyilatkozásról volt szó, csak arról, hogy egy diszkrét véleményt mondjon, amire nem hivatkozunk semmilyen értelemben.

(Jeszenszky Géza még megjegyzi, hogy bizonyos információk szerint lehetséges, hogy mindez csak a román külügyminisztérium magánakciója, és a román kormány erről nem is tud.)

Antall József: Akkor a következőt javaslom, sajnos nincs itt a honvédelmi miniszter, de azonnal érintkezésbe kell lépnie a román Honvédelmi Minisztériummal. Ő megkérdezheti, mivel ennek van bizonyos értelemben honvédelmi, nemzetbiztonsági jellege is. Stănculescutól is meg lehet kérdezni, hogy itt kormánydöntésről van-e szó, és meg lehet kérdezni az Iliescu kabinetirodáját is, vagy a kormány kabinetirodáját. Továbbá a nagykövetet ez irányba fel lehet hívni, hogy a kérdésünket Iliescu elnöknek szóbeli jegyzékként adják át, mert a válaszukig nem tudjuk, mit kell tennünk, mit tehetünk az adott helyzetben. Mindenesetre itt a Házbizottságot tájékoztatni kell, hogyha mindez megtörténik, utána ne mondhassa senki, hogy a magyar–román kapcsolatot mi tesszük tönkre. De azt még közölni kell a román nagykövettel, hogy ezt mint román kormányálláspontot nyilvánosságra hozhatjuk-e, vagyis azt, hogy a román kormány milyen tilalmat rendelt el. Tehát rákérdezve, hogy ezt a tényt, amit ő közölt, azt mint hivatalos álláspontot közzé tehetjük-e?

1991. március 28-i kormányülés

Napirend előtt a Szovjetunióval kapcsolatban.

(Kodolányi Gyula címzetes államtitkár, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadója két kérdést vet fel a Szovjetunióval kapcsolatban. Először is tájékoztatást ad arról, hogy budapesti nagykövetek sorra egymás után kérdezték meg tőle, hogy mit várunk a szovjet exportlehetőségekkel kapcsolatban. Másodszor megemlíti, hogy a Népszabadságban meg fog jelenni egy cikk, mely szerint a Kormánynak egy új keleti politikát kellene kialakítania,³³⁷

³³⁷ HAJDÚ János: Új keleti politikát! *Népszabadság*, 1991. március 30. 7.

és hogy ő erre reagáljon-e. Kéri a felhatalmazást, hogy erre ne reagálhasson, mert a Szovjetunióban mostanában mindenért megsértődnek.

Katona Tamás külügyi politikai államtitkár egyetért a reagálástól való tartózkodással, mert épp most folynak az alapvető tárgyalások az alapszerződésről, és ez ebbe csak belezavarna.

Szabó Tamás, a Pénzügyminisztérium politikai államtitkára tájékoztatja a Kormányt, hogy a Gazdasági Kabinet a legutolsó ülésén tárgyalta a szovjet piaci helyzetet, és azt, hogy esetleg megnyitnánk egy új hitelkonstrukciót, amiről viszont végül lemondtak, mert nem valószínű, hogy helyreáll a Szovjetunió fizetőképessége. Ennek ellenére folytatni kell velük a tárgyalást.)

Antall József: Sajnos Kupa Mihály kiment. Az egyik, amit még tegnap megbeszéltem vele, hogy semmiképpen nem lehet bármi olyan állásfoglalása a Gazdasági Kabinetnek, vagy nem lehet, nem fordulhat elő olyan félreértelmezés, hogy összekötünk két dolgot, a szovjet csapatkivonulással kapcsolatos szovjet követeléseket és a magyar aktívum kérdését. Ez az egyik, hogy e kettő összekapcsolhatatlan. Tehát minden ilyen ötlet nem támogatható, miután még ennek egyáltalán nem történt meg a tisztázása, és kormányhatározat van arra, hogy a két kérdést nem kötjük össze. Tehát olyan tárgyalás nem merülhet fel a szovjet féllel, amely ezt a kettőt összekötné. A szovjet aktívum törlesztésével kapcsolatos tárgyalások abba az irányba kell, hogy menjenek, hogy ez három, vagy három és fél éven belül történjen meg. Ezeket mind tisztáztuk. A harmadik, hogy a szovjet féllel nem lehet olyan tárgyalásokat folytatni, hogy a szovjet aktívumunkat eladjuk, és erről a szovjet féllel tárgyaljunk. Általában először vevőt kell erre találni, aki ezt megveszi, és amikor fix vevőnk van, akkor tudunk arról barátságos tárgyalást folytatni, hogy ezt kívánjuk tenni. Ezt csak így lehet megtenni, hogy ez ne rontsa a pozíciónkat. De ezt nem a szovjet félnek kell felvetni. Tehát miután ez a három gondolat különböző szakértői elképzelésekben felmerült, de miután ezek ellentétesek lennének a Kormány álláspontjával, ezért volt fontos, hogy ezt tisztázzuk.

(Kodolányi Gyula szerint a kérdést úgy teszik fel, hogy fel fog-e borulni a magyar költségvetési egyensúly a szovjet export leállása miatt?)

Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere tájékoztatást ad arról, hogy a tárgyalások valóban folynak a szovjet féllel, amelyik vállalja is a három és fél éven belüli törlesztést. A gond viszont az, hogy a szovjet kormányzat nem cselekvő, sőt nincs is szovjet kormányzat. Továbbá a kérdés az, hogy egy válsághelyzetben lévő ország kormányzata által aláírt bármilyen egyezménynek mi a kötőereje. Nekünk arra kell felkészülni, ha netán nem áll helyre a szovjet kormány cselekvőképessége, akkor fel kell készülnünk egy

válsághelyzet kezelésére, és ennek a valószínűsége nem csekély. A magyar vállalatok egy része padlóra fog emiatt kerülni, amiből feszültség lesz. A Kormánynak el kell majd döntenie, hogy akar-e segíteni ezeknek a vállaltoknak, de lesz-e olyan helyzetben a Kormány, hogy segíteni tudjon?

Többen hozzászólnak, megerősítve Kádár Béla véleményét, hogy a gazdaságpolitikai helyzet talán még sötétebb, mint ahogy gondolná a Kormány.

Kodolányi Gyula veti fel, hogy szerinte az általa említett kérdés mögött az is ott van, számítsanak-e ők arra, hogy Magyarországot esetleg egy csomaggal meg kell segíteni. Mondhatjuk-e azt a Nyugatnak, hogy most jött el ez a pillanat.

Kádár Béla ehhez kapcsolódóan elmondja, hogy még '90 júniusában a Világbank elnöke, Kohl kancellár és a német gazdasági miniszter is megígérte, hogy ha valami nagy összeomlás van nálunk, ha az a bizonyos damoklészi kard³³⁸ leesik, akkor erre előkészítenek valamilyen csomagot. Na most ez bekövetkezett.)

Antall József: Szeretném ezt a témát most befejezni, mert előttünk van még körülbelül 25 pont. Ezt itt nem fogjuk tudni most érdemben lezárni, ellenben a Gazdasági Kabinetnek nem egy ülés erejéig, hanem szakértői szinten, egy szűk körben ki kell dolgoztatni egy alternatív javaslatot arra, hogy milyen átfogó intézkedéseket kell tenni a szovjet és a keleti piac katasztrofális méretű összeomlására. Most Kupa Mihály moszkvai útja megadja még, mondjuk, ennek egy további háttérét, tehát egy plusz benyomást kapunk ebből. A Gazdasági Kabinet titkárát mindjárt most felkérem, hogy a jövő héttől kezdve egy szűk körű szakértői bizottság fogjon hozzá az első analízishez, utána erre vonatkozóan a javaslatokhoz. Ahogy Kádár Béla említette is, én is a német kormánynak – már kormányra kerülésünk előtt tulajdonképpen, és utána is az első berlini találkozón is, majd Kádár Béla is külön ezt a német kormánynak –, személy szerint én még Kohlnek is felvettem már tavaly ugyanezt a kérdést. Akkor mi erre a szovjet helyzet alakulása miatti gazdasági és politikai katasztrófára tulajdonképpen előbb is számítottunk, tehát arra számítottunk, hogy ez még akár előbb is bekövetkezhet, hiszen még az is kérdéses volt, hogy Gorbacsovék eddig ki tudják húzni. Tehát mi ezt a kérdést folyamatosan tettük fel, és erre van egy ígéretünk is, amivel kapcsolatban azt kérték, hogy addig, amíg ezt nem látjuk olyan mértékben aktuálisnak, addig ne vessük fel. Ma viszont ezzel előállunk, mert azt tudjuk mondani, hogy kérem, most bekövetkezett. Az ígéret teljesítésének nyilván megvannak a feltételei, és addig erről nem kívánnak beszélni, hiszen más problémák is vannak. Azt is el kell mondani, hogy ma rosszabb a helyzete az NSZK-kormány-

³³⁸ Damoklész kardja képletes értelemben a látszólag kellemes körülmények között a minden pillanatban bekövetkezhető, állandóan fenyegető veszedelem jelképe.

nak, mint volt akkor ebből a szempontból. Tehát ez rendkívül negatívan érinti őket is, és vannak belső feszültségek a japánok és amerikaiak és egyebek között is. Tehát nem a legjobb külpolitikai, külgazdasági és főleg politikai körülmények között került sor erre, de egy biztos, és ezt szükség szerint akár kormányfői szinten is jelezni szükséges, mert itt egy konkrét, személyes, négy szemközti tárgyalásra is sor került, aminek nincs írásbeli és nincsenek dokumentációs nyomai. Az is lehet, hogy kormányfői szinten négy szemközti tárgyalásra is sor kerülhet, vagy akár a két gazdasági miniszterrel vagy küldöttséggel egyenesen kimegyünk, és erről tárgyalást folytatunk, de ezt csak egy módon lehet, hogy pontosan rögzített programot viszünk ki, hogy mire van szükség, mi a helyzet. Tehát egy teljes analízis, javaslat és mit kérünk. Ennek része lehet az, hogy a Szovjetuniót finanszírozó német segélyből, tehát abból a tizenegynéhány millióból mi az, amit rajtunk keresztül kívánnak vinni, mi az, amit megfinanszíroznak, mi az, amit ezen a téren kérünk. Tehát egyrészt ki kell dolgozni a keleti piacról történő átcsoportosítás lehetőségét akár a nyugati kemény piacokra. Még nem beszéltünk a mezőgazdaságról, amiről épp a tegnapi napon beszéltünk, és ugyanilyen vonatkozásban nyilván szó van. Meg kell vizsgálni az átcsoportosítási lehetőséget, hogy amit a Szovjetunióba terveztünk, hogyan csökkenthető más térségbe való szállításokkal, és közben a volt szocialista táborban meg kellene őrizni ezt a lehetőséget. Meg kell nézni, hogy ehhez milyen közvetlen és közvetett nyugati finanszírozási lehetőségeket tudunk szerezni, és még milyen áthidaló támogatásra van szükség. Mindezt pontosan úgy kell feltárni, hogy bár igaz, hogy a fizetési mérlegünk javult, de ez válságövezeteket, válságágazatokat jelent, ezért ennek milyen szociális következményei vannak, és ez milyen politikai veszélyeket rejt magában. Tehát ahogy ezt le szoktuk vezetni, ezt kell világossá tenni, és ezt érti meg világosan akár Bush, akár Kohl, akár Mitterrand. Tehát ez a lényege ennek. Ezt összegezni kell, és ezt a Gazdasági Kabinetnek kell kidolgoztatni. Tehát egy gyors szakértői munka után a Kabinet maga vitassa meg, és amikor Kormány ebben állást foglalt, akkor megtesszük a szükséges lépéseket. Tehát ezt kérem. Itt közvetlen az a tipikus eset áll elő, amikor nincs olyan demokrácia, és nincs olyan liberális jogállam és szabad piacgazdaság, amikor kormánybeavatkozásra ne lenne szükség. Itt határozott, karakteres kormánypolitikára van szükség. Tehát ezt kérem a Gazdasági Kabinetnek és ennek megfelelően a bankszférának is természetesen közvetíteni. Én ezzel le is zárnám ezt a témát. Akkor kérem, minden Szovjetunióra vonatkozó jelentést begyűjtve ezeket a lépéseket megtenni, mert valószínűleg közeledik az a nap, amikor a nyugati kormányfőkkel beszélni szükséges. Egy katasztrófa esetére X napban állapodtunk meg, de abban is megállapodtunk, hogy nem beszélünk róla, hiszen nem kívánták nyilván a szovjet fél helyzetét sem nehezíteni. Ez a kérdés egyébként milliószer részét képezte a megbeszéléseknek, és ezek a nagyköveti tájékoztatások is

tulajdonképpen erre irányulnak, hogy hogyan értékeljük az adott pillanatban a helyzetet. Akkor szeretném lezárni ezt.

1991. április 18-i kormányülés

Az 1995. évi Budapest–Bécs Világkiállítás megrendezésével és a Világkiállítás finanszírozási lehetőségeiről szóló ad hoc bizottság jelentésével kapcsolatban.

(Miután két anyag is a Kormány előtt van, ezért Kajdi József, a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára azt kéri, hogy a Kormánynak az ad hoc bizottság jelentésével kapcsolatban, vagyis a finanszírozás kérdésében kell döntenie, a Világkiállítási Programiroda anyaga a megrendezésről ehhez csak háttéranyag, vagyis nem vitaanyag.

Kupa Mihály pénzügyminiszter bevezetőként elmondja, hogy hosszan tárgyalt nemrég az osztrák pénzügyminiszterrel,³³⁹ hogy hogyan készülnek a Világkiállítás megrendezésére, amiből kiderült, hogy nem úgy, mint mi. Az osztrákok nem hajlandók eltolni 1996-ra, már csak az Olimpia miatt sem.³⁴⁰ Tehát ők 1995-ben megrendezik, ráadásul úgy, hogy anyagilag az eredménye pozitív legyen. Közli, hogy nálunk a 23,7 milliárd az a határ, ameddig a költségvetés hajlandó és el tud menni, ezen túl nem tud kockázatot vállalni.

Thuma József, a Pénzügyminisztérium helyettes államtitkára kiegészítésül még értelmezi, hogy mit jelent az a kormányzati döntés, hogy vállalkozói alapon lehet megrendezni a Világkiállítást: ha maximum 10 milliárd forint költségvetési pénzt használ fel; a külső adósságállományt nem növeli, végül, ha a világkiállítás címen pótlólagos lakossági terhek nem jelennek meg, tehát pótlólagos adót nem vetünk ki. Az ilyen alapon történő megrendezésnek viszont nagyon sok kockázata van, és valóban a költségvetés maximum csak ennyit tud erre fordítani, vagyis a finanszírozás további részét máshonnan kell beszerezni.)

Antall József: Most az a kérésem, hogy a felkért szakértők, illetve vendégek – lehetőleg 10 percet át nem lépve – foglalják össze ismertetésüket. Először Baráth Etele kormánybiztos úrnak adom meg a szót.

³³⁹ 1986. április 6. és 1996. január 3. között Ferdinand Lacina (1942–) volt az Osztrák Köztársaság pénzügyminisztere.

³⁴⁰ A XXVI. Nyári Olimpiai Játékokat 1996. július 19. és augusztus 4. között Atlantában rendezték meg.

(Baráth Etele kormánybiztos szerint az elhangzott 27 milliárd megegyezik az 1989-ben említett 10-15 milliárddal, vagyis a Programiroda nem kér nagyobb tehervállalást az államtól, amivel szemben viszont szerinté nagyon sok bevétel várható, ami akár a 200 milliárdot is meghaladhatja. Még tájékoztatásul elmondja, hogy a legutolsó Érdekegyeztető Tanács egy egységes határozatot hozott, amelyben mind a munkaadó, mind a munkavállalói, mind a Kormány képviselőiben részt vevő személyek egyértelműen állást foglaltak a világkiállítás hasznát, megrendezését illetően.)

Antall József: Az 1995-ös évhez szeretném még azt hozzátenni, hogy más osztrák kormánykörökből származó megjegyzésekben is a '95 hangzott el. Korábban Busek úr is mondta ezt, hogy esetleg megfontolnák a '96-ot, de a későbbiekben úgy nyilatkoztak, hogy '95-ben. Vagyis ők minden körülmények között a '95-ös évben rendezik meg, akár egyedül is. Tehát ezt mindenesetre tisztázni kell felelős személlyel. Meg kell kérni az osztrák kormányt, hogy hivatalosan közölje velünk. Így is írják ki a népszavazást, vagyis ezt a kérdést teszik fel, hogy '95-ben kívánják-e a megrendezést, de ennek ellenére kérdezzük meg Zilk polgármester urat. Azt hiszem, hogy ez egyszerű ténykérdés. Erről nem érdemes vitát nyitni. Feltesszük nekik a kérdést, és a továbbiakban ehhez igazítjuk az álláspontunkat. Mi ilyen információkat kaptunk több forrásból is, hogy ők a '95 mellett maradnak. Egyrészt nem kívánják az Ausztria első megalakulásának kérdésével összekötni,³⁴¹ miután ők is csinálnak millenniumot, másrészt pedig aggályaik vannak, hogy az első olimpia is '96-ban volt, és hogy az idegenforgalmi szempontból rosszul érintené. Lehet, hogy valaki úgy gondolja, hogy jól érintené. Ez megint egy vitatható dolog. De ez döntés kérdése. A lényeg az, hogy megkérdezzük tőlük. Azt javaslom, hogy ezt így vegyük tekintetbe. Megkérdezném helyettes főpolgármester urat, hogy kíván-e még hozzászólni?

(Székely Gábor, Budapest főpolgármester-helyettese néhány tényről tájékoztatja a Kormányt. Az önkormányzatok költségvetése nem tud pénzügyi forrást adni, és ez nem várható a következő években sem. Szerinte a megrendezés reális dátuma csak 1996 lehet. Amennyiben belföldi vagy külföldi hitel kell a megrendezéshez, ennek garanciája szerinté önkormányzati vagyon nem lehet, csak a költségvetés, és megrendezés esetén közös döntést kérnek, vagyis csak az önkormányzattal együtt lehessen bármiben is dönteni.)

Még Surányi György, a Magyar Nemzeti Bank elnöke is hozzászól. Az MNB szerint az eddigi ismeretek alapján nem finanszírozható a világkiállítás. Olyan kockázatokat látnak benne, amelyeket a mai körülmények között nem látnak biztonságosan áthidalhatónak, nagyobbak látják a dolog kockázatát a hozadéknál.)

³⁴¹ Az Osztrák Ideiglenes Nemzetgyűlés 1918. november 12-én kiáltotta ki az Osztrák Köztársaságot.

Antall József: A tárgyalás menete érdekében szeretném megkérdezni, hogy a jelen lévő szakértőkhöz, meghívott vendégekhez a Kormány bármelyik tagjának van-e kérdése, mert utána szünetet tartunk, majd a Kormány folytatja az ülését. Itt megjegyzem, hogy közben Vranitzky kancellár keresett telefonon. Negyedóra múlva visszahívom, addig tartunk kávészünetet. Ha még meg tudják a vendégeink várni, akkor erről nekik is beszámolok, ugyanis mindjárt megkérdezem tőle a '95-öt. Így ezt rövid idő alatt el tudjuk intézni.

(Több kormánytag tesz fel kérdést, amire választ is kap a szakértőktől és Baráth Etelétől. Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter viszont azt még megkérdezi a főpolgármester-helyettestől, hogy jól értette-e, hogy a főváros lényegében csak eltűri, megfelelő kormánygaranciák mellett, hogy a Világkiállítást megrendezzék? Tehát tevőlegesen lényegében nem járul hozzá?)

Székely Gábor csak azt ismétli meg, hogy pénzzel nem tud a főváros hozzájárulni.

Kupa Mihály is megjegyzi, hogy ha jól érti, akkor a főváros odaad 60 hektárnyi területet, és vége a hozzájárulásának. Ha ez így van, akkor nem Budapesten kell a világkiállítást megrendezni, hiszen 60 hektárnyi terület kijebbi is található.

Székely Gábor szerint nem egészen így van, ugyanis a fővárosnak ahhoz, hogy Dél-Pesten világkiállítás legyen, nagyon sok infrastrukturális beruházást kell végrehajtania. Még értelmezési vita alakul ki Baráth Etelé és Surányi György között a finanszírozással kapcsolatban.)

Antall József: Kezdem megérteni, a történelem során miért volt fontos textológiai³⁴² kérdésekre iskolákat alapítani. Tessék akkor még kinek volt kérdése? Kupa miniszter úrnak nem? Akkor én úgy gondolom, hogy nagyon leegyszerűsítve körülbelül úgy foglалható össze jelen pillanatban a helyzet, hogy az általános infrastruktúra-építés egy tétel, amit a kiállítástól függetlenül a közlekedési tárca és a főváros elvileg tervez. Ez összhangba hozható a Világkiállítás programjával mind tartalmában, mind pedig időben. Kérdés az, hogy ezt '95-re, vagy '96-ra meg tudja-e teremteni. A másik része, hogyha felvesz hitelt, hiszen ezen múlik, nyilvánvaló, hogy hitellel mindent meg lehet csinálni, a kérdés az, hogy ezeket a dolgokat, amiket létesíteni kívánunk, ezek általában szükségesek-e az országnak. Tehát ha igen, vagyis amire általában szüksége van az országnak, azt időben előre tudjuk-e hozni akár fővárosi viszonylatban, akár országos viszonylatban, hogy egybeessék ezzel a kiállítási időtartammal, tehát 1991 és 1995 között. Vagyis mit tudunk tenni annak érdekében, hogy 1991–

³⁴² A textológia a filológia egyik ága, a leghitelesebb szövegek helyreállításával, megállapításával és vizsgálatával foglalkozó tudományág.

1995-re legyen előrehozható az, ami egyébként szükséges lenne, de lehet, hogy csak 2000-ben építenének meg, vagy 2001-ben. Ahhoz, hogy ezt időben előre lehessen hozni, ehhez nyilvánvalóan pénz kell. A pénzbehozatalnál jelentkezik a hitelkérdés, amit Surányi György felvetett, hogy érinti az ország általános helyzetét. Ezért fontos tudni azt, hogy ez hogyan érinti adósságállományunkat, hogyan ítéltető meg az ország nemzetközi pénzügyi helyzete azután, ha e nemes cél érdekében felvettünk további olyan hiteleket, amelyek tulajdonképpen a jelenlegi 20 milliárd dollár körüli összeget mondjuk megemelnénk átmenetileg 24-25 milliárdra, s mi erre azt mondjuk, hogy ez a kiállítás miatt emelkedett most meg akkor, amikor az ország nemzetközi megítélése jelen pillanatban azon a határon van, hogy ezt akceptálja a világ és a nemzetközi pénzügyi körök. Ebből az következik, hogy ezeket a szempontokat kell figyelembe venni, hogy lehet működő tőkével úgy megoldani, hogy lehet a hiteleket olyan formában korlátozni, hogy ne ugorjon meg az ország adósságállománya, ne vigye el egy kezelhetetlenség irányába. Fontos lenne azt is tudni, hogy az állami garancia, a kormánygarancia ebben az esetben mire terjedhet ki, milyen mértékű lehet, mekkora összegre. Itt ugyan a főváros nyilvánvalóan azt igényelné, hogy az egészre terjedjen ki, tehát tulajdonképpen mindenre, ami itt kiadásként felmerül. Tehát, ha jól értelmeztem a főváros álláspontjának ismertetését, akkor mindenre a Kormány nyújtson garanciát. Tehát ezekben a kérdésekben kell állást foglalni. Szeretném még arra felhívni a főváros képviselőinek a figyelmét, hogy itt a Kormány ad hoc bizottsága, ami egy tanulmányi bizottság, tehát ez a Kormány ad hoc bizottság a Kormánynak készített egy jelentést. Lehet, hogy további feladatot is kap ez az ad hoc bizottság arra, hogy még részletvizsgálatokat végezzen, és ugyanígy hasonlóan a Programiroda is. Tehát mindaz, ami itt jelen pillanatig elhangzott, azok olyan ismertetések, olyan analízisek, amelyek nem titkok a fővárosi közgyűlés képviselői, vagy a főpolgármester, illetve helyettese részére, de ezek nem kormány-állásfoglalások, tehát félreértés ne essék, hiszen a Kormány még nem hozott határozatot. Tehát ezek egyszerűen a Kormány részére készült elemzések, jelentések, amelyek Önök előtt hangzottak el. Ezt követi majd a Kormány állásfoglalása ebben. Természetesen ebben a formában mint a Kormány által kiküldött ad hoc bizottság jelentése értékelhető és hasznosítható a főváros részére is, de nem úgy mint kormány-állásfoglalás. Ezt szerettem volna minden további félreértés elkerülése érdekében tájékoztatásul elmondani. Miután lezárult az ülésnek ez a része, amin a meghívott vendégeink is elmondhatták állásfoglalásukat, és mi is kérdéseket tehattünk fel hozzájuk, most elrendelem az ebédszünetet. Meghívjuk, természetesen, vendégeinket, ami közben velünk együtt még folytathatják a megbeszéléseiket. Közben, mivel nem mentem ki, Vranitzky is elment ebédelni, úgyhogy most szinkronba vagyunk, ezért akkor mi is ezt meg tesszük. Ha közben tudok vele beszélni, akkor közlöm. Jó étvágyat kívánok!

(Az ebédszünetet követően folytatja a Kormány a napirendi pont tárgyalását.)

Antall József: Tehát akkor eddig elhangzottak a Világkiállítással összefüggésben a főváros szakértőinek az ismertetései, illetve az itt maradt két kormánymeghatalmazottunk, illetve helyettes államtitkár úr ismertetései. Kérem akkor ezek után a véleményeket. Közben még nem tudtam a Vranitzkyvel beszélni, mert ott a mai napon nincs minisztertanács, úgyhogy ide-oda megy hívás, ezért közben fognak majd még jelentkezni. Tessék, akkor kérem a hozzászólásokat az eddigi vita alapján.

(Több miniszter hozzászól. Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter szerint, ha az ország költségvetése durván 1000 milliárd, akkor egy közel 30 milliárdos tétel nem jelenthet akkora problémát. Ezért ő a Világkiállítás megrendezése mellett van.)

Jeszenszky Géza külügyminiszter a belpolitikai szempontra hívja fel a figyelmet, miszerint miután a Kormány már korábban is – ha nem is látványosan – a megrendezés mellett volt, most, amikor a közhangulat is ezt támogatja, a Kormánynak ki kell tartania ezen álláspontja mellett a költségvetési nehézségek ellenére is.

Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere a bizonytalansági és kockázati tényezők ellenére is határozottan a megrendezés mellett van.)

Antall József: Akkor elhangzott már két nyilatkozat, amelyben a külügyminiszter úr és a nemzetközi kapcsolatok minisztere egyértelműen állást foglalt a kiállítás megrendezése mellett.

(Siklós Csaba, Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter, Kiss Gyula munkaügyi miniszter, Boross Péter belügyminiszter és Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter is a megrendezés mellett foglalt állást.)

Antall József: Köszönöm. Gondolom, hogy most tulajdonképpen minden tárca képviselője úgy fogja majd érezni, hogy elmondja, hogy a múzeumokat fel kell újítani, mert különben nem tudnak mit nézni a kiállításokon, fel kell újítani a szállodákat az idegenforgalom számára stb. Én azt javasolnám, hogy minden tárca részéről ezt, ha elvileg a Kormány amellell állást foglal, hogy megrendezés mellett törünk lándzsát, akkor a Programirodát és a kormánybiztost fel kell arra is hatalmazni, hogy az elkészült háttéranyagot még tovább pontosítsa az ad hoc bizottsággal egy együttes ülésen. Az ad hoc bizottságban még nem képviselt tárcák adják le az anyagukat, végérvényesen el azokat a számításokat, amelyek ehhez szükségesek, és május 16-ra teljesen kész programmal és egy törvénytervezettel kell idejönni a Minisztertanács elé, mert ezt az Országgyűlés elé kell terjesztenünk. Na most mikor tárgyalja a főváros?

(Többen bemonadják, hogy május 9-én.)

Antall József: Május 9-én tárgyalja a Fővárosi Közgyűlés, tehát ha most mi állást foglalunk, akkor erről tájékoztathatjuk a Fővárosi Közgyűlést, és tájékoztathatjuk külön az osztrákokat. Kértek is az osztrákok engem arra, hogy nyilatkozzunk. Amennyiben úgy nyilatkozunk, hogy megrendezzük, akkor ők is kérnek erre egy nyilvános nyilatkozatot tőlem azért, hogy nyilván a népszavazást, vagy közvélemény-kutatásokat erősítse ez irányban. Tehát nem tartanám indokoltnak, hogy most tényleg tiszteletkörként mindenki elmondja azt, hogy a megrendezés a saját tárca szempontjából mit jelent, mert ez minden tárcát érint. Most nem mondom el a mezőgazdasági fölöslegtől az egyházig, de azt sem, hogy például a templomokat is rendbe kell hozni. Vagy az idegenforgalom, a szállodák, vagy hogy a belügynek mit jelent nemzetbiztonsági szempontból, hogy ez adott esetben milyen lehetőség terrorizmusra. Nincs értelme, hogy mindezt elmondjam. Egy a lényeg, hogy az ad hoc bizottságnak meg kell vizsgálnia konkrétan a kiállítás ügyét, és azt javaslom, hogy minden tárca most a világkiállítás szempontjából állítsa össze azt, hogy – gondolom hozzájárulásként – mit gondol a saját területén további szükségletként, és ezt az anyagot is bocsássák a Programiroda, illetve az ad hoc bizottság rendelkezésére. A másik, hogy a főváros – és nem ok nélkül volt meghívva a mostani kormányülésre a közgyűlési világkiállítási bizottság elnöke is –, tehát a Fővárosi Közgyűlés bizottsága annak a híve, hogy minél pontosabban és minél számszerűbben elemezzék és megvizsgálják a megrendezés körülményeit, de nem állnak szemben a Világkiállítással. Na most valóban úgy van, hogy mi az első megnyilatkozásainktól kezdve, bizonyos feltételek mellett, de a világkiállítás mellett nyilatkoztunk, sőt mi már az ellenzéki időszakban is ezt tettük. Tehát tulajdonképpen a mi politikai elgondolásunk e tekintetben, úgy gondolom, hogy töretlen, de ez nem jelenti azt, hogy belemehetünk olyan megoldásokba, ami pénzügyileg vagy egyéb szempontból kifogásolható. Tehát azt mondhatom, hogy fő célkitűzés a Világkiállítás megrendezése. Az osztrákokkal még egyeztetjük a '95-ös évet, de én úgy gondolom pillanatnyilag, hogy a '95-ös évből induljunk ki. Ez a '96-os elgondolás nem hiszem, hogy reális alapokon nyugszik, ezért a '95-ből induljunk ki, és a '95-ös éven belül kell meghatározni azt, hogy mi az, amekkorát mi a Bécs–Budapest kiállításból magunkra tudunk vállalni. Nyilvánvaló, hogy egy jól szervezett, nagyobb befektetésből nagyobb haszon jön ki, minthogyha egy olyan „mellékkultúra műsort” akarnánk rendezni. Szerintem az lenne a legrosszabb. Hát ennek figyelembevételével kérem, hogy aki új elemet akar belevinni a vitába a most még hátralévő időben, az szóljon hozzá. De minden tárca részéről kérjük az előbb elmondottak megtartását és végrehajtását, de

most már nem tartanám fontosnak, hogy újra elismételjük mindezt. Úgyhogy ennek figyelembevételével kérem még az állásfoglalást, ha van.

(Kupa Mihály új elemet nem, de két megjegyzést még tesz. Ha a Kormány pozitívan áll ki a Világkiállítás mellett, amivel egyetért, ez azt jelenti, hogy garanciát vállalt az egész világkiállításra kimondva vagy kimondatlanul. Ezt a garanciát viszont mindenképpen meg kell osztani a fővárosi közgyűléssel vagy önkormányzattal.)

Thuma József azt kéri a miniszterelnöktől, hogy a költségvetési maximális tehervállást, valahol 30 milliárd forint körül határozza meg, és kérje fel az ad hoc bizottságot arra, hogy a fővárossal kölcsönösen elfogadható kockázatmegosztást dolgozzon ki.)

Antall József: Köszönöm szépen, akkor következőben foglalnám össze. Az egyik, hogy tekintsük akkor most át az ad hoc bizottság összetételét. Tehát az első, hogy jelenleg mely tárcák vannak képviselve az ad hoc bizottságban, kérem akkor Thuma József államtitkárt.

(Az összetétel ismertetését követően.)

Antall József: Igen. Na most úgy gondolom, hogy elképzelhető lenne ennek a kibővítése. Az ad hoc bizottságot ki kell egészíteni valamennyi olyan területtel, amelyiket érint. Továbbá az első kérésem az lesz, hogyha a Kormány ezzel egyetért, hogy az ad hoc bizottság és a kormánybiztos hangolja össze a fővárossal való együttműködést, hangolja össze egymással az együttműködést, és készítse el egyrészt a törvényjavaslat-tervezetet május 16-ára. Előzetesen adja meg a fővárosnak azt a tájékoztatást, ami ahhoz szükséges, hogy a főváros kedvezően tudjon állást foglalni május 9-én. Továbbá az egész kiállítás megrendezéséhez ajánlott legjobb szervezeti intézményesített formára is kérünk javaslatot, esetleg több variációt, hogy mi lenne a Világkiállítás megrendezésének a legjobb módja. Tehát részvénytársaság, milyen, vagy konzorcium, vagy milyen lehetőségek állnak fenn. Végül pedig az lenne a kérés, hogy most, ameddig mi a következő napirendi pontokat tárgyaljuk, a kormánybiztos úr és a helyettes államtitkár úr szövegezzenek egy rövid nyilatkozatot erről a kérdésről, amit a kormányzóvivő már most be tud jelenteni, és hogy az szakszerű legyen, és megfeleljen a célnak. Azt is elképzelhetőnek tartom, hogy a holnapi sajtóértekezletre felteendő kérdések érdekében megjelenjenek.

(László Balázs kormányzóvivő javasolja, hogy csak a globális szám hangozzon el a sajtótájékoztatón.)

Antall József: Na most, ha azt mondjuk ki, hogy ez hozzávetőlegesen 30 milliárd forint folyó áron, tehát hozzávetőlegesen 30 milliárd forint költségvetési hozzájárulást igényel, amelyik tartalmazza az infrastruktúra kiépítését, számos olyan területet, amit egyébként is ki kellene építeni. Továbbá mindennek az eladhatósága, propagálása érdekében külön ki kell emelni azt, hogy ettől mit várunk. Ki kell emelni azt, hogy megrendeléseket várunk az ipar részére, ami nem csak Budapestet érinti, hanem az országot, tehát az egész ország területén megrendeléseket, foglalkoztatást, idegenforgalom-növekedést, ezáltal állami bevételeket eredményez. Továbbá ezt más kulturális és egyéb rendezvények részére húzóágazatként és húzóerőként tekintjük stb.

(Müller György, a Miniszterelnöki Hivatal helyettes államtitkára megkérdezi, hogy a kiadandó kormányhatározat tartalmazza-e egy elvi elkötelezést a Kormány részéről, és tartalmazza-e ezt a bizonyos 30 milliárdos összeget?)

Antall József: Természetesen. Akkor elismétlem még egyszer. Azzal kezdtem, hogy a Kormány eddigi felszólalásai alapján és ellenvetés nélkül, egyszer a Kormány állást foglal amellett, hogy szükségesnek és indokoltnak tartja a Világkiállítás megrendezését. Ezt állami költségvetésből mai áron számítva, hozzávetőlegesen 30 milliárd forintban határozza meg *(közbeszólások: folyó áron!)*, vagy folyó áron 30 milliárd forintban határozza meg. Amennyiben a Bécs–Budapest kiállítás további tárgyalásai során nagyságrendje a kiállításnak nagyobb, akkor ez nagyobb összeget is jelenthet a bevételek remélt arányában. Tehát nem tudjuk mi magunkban meghatározni, hanem Béccsel egyeztetve ezt kell előtérbe helyezni, hiszen itt egy kettős kiállításról van szó. Ezzel jeleztük azt is, hogy Béccsel egyeztetve ez eltérhet a 30 milliárdtól, attól függően, hogy milyen nagyságrendű lesz a kiállítás. A harmadik, hogy a kiállítás figyelemmel kísérésére a Kormány kormánybizottságként helyettes államtitkárokból létrehozott egy koordinációs konzultatív bizottságot. Az operatív előkészítés, előterjesztés feladatkörét a kormánybiztos látja el. Feladatkörébe tartozik az Országgyűlés elé terjesztendő törvénytervezet elkészítése, és utolsó pontként a finanszírozás megtervezése és a megrendezés legjobb feltételezett szervezeti, pénzügyi formájának a kidolgozása. Ennél többet ma nem tudunk meghatározni. Mindehhez a határidő május – azt hiszem, mondjuk – 12. vagy május 10. Utána jön egy adminisztratív államtitkári egyeztetés, ami esetleg közben is elképzelhető. Azt a kérdést pedig majd még mindig el lehet dönteni, hogy miniszterként a Kormány részéről a nemzetgazdasági miniszter felügyeli vagy nem. Végezetül tehát a Kormány vállalja, de most a mi vállalásunk tulajdonképpen a törvényjavaslat előkészítésig terjed, és a törvény parlamenti elfogadásával válik véglegessé a döntés. Azért is fontos ezt

hangsúlyozni, mert mi nem sértjük az önkormányzatot, mi csak egy kész javaslatot, programot dolgozunk ki és terjesztünk a parlament elé. Legfeljebb a parlament fog állást foglalni a fővárosi közgyűléssel ellentétesen.

Napirenden kívül a szovjet katonai emlékművek koszorúzásával kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy még az előző kormány tavaly márciusban úgy döntött, hogy a koszorúzási szertartást a jövőben a győzelem napján, mármint a szovjet győzelem napján, május 9-én kell megtartani, de nem rendelkezett a koszorúzások menetéről és a résztvevők szintjéről. Ezt most kell kialakítani, amivel méltó módon meg kell emlékezni mind a magyar halottakról, mint pedig az ország területén elesett hősi halottakról. Problémásnak tartja a korábbi fogalmazást, hogy a fasiszmus elleni háborúban hazánk területén elesett stb., mert fasiszmus az olasz fasiszmus volt. Tulajdonképpen mondhatjuk, hogy a nemzeti szocializmus elleni háborúban vagy a második világháborúban.)

Antall József: Úgy gondolom, hogy az európai háború befejezésének dátumát kellene alapul venni, miután Japánnal nem akkor fejeződött be a háború. Tehát ez tulajdonképpen a második világháború európai befejezése, és ebből az alkalomból, miután itt három nagyhatalomról van szó, és ezt egyenrangúan kell megítélni, ezért május 8-án kellene megkoszorúzni a solymári angol temetőt³⁴³, a Budaörsi úti amerikai temetőt³⁴⁴ és egy kijelölt szovjet emlékművet, valamint nyilvánvalóan egy magyar síremléket is. Miután május 8., ez a háború befejezésének, tehát nem a szovjetek által ünnepelt győzelemnek a napja³⁴⁵, tehát ez a háború befejezésének és áldo-

³⁴³ A Brit Birodalom Háborús Sírok Bizottsága (Commonwealth War Graves Commission) 1947. február 18-án kapta meg az engedélyt Solymár külterületén katonai temető létesítésére, ezt követően exhumáltatták és ideszállították a Magyarország területén felkutatott, a brit Nemzetközösséghez tartozó elesett katonák holttesteit. A sírkertet 1947. május 2-án szentelték fel.

³⁴⁴ A Budaörsi úti amerikai temetőt 1944 nyarán hozták létre a Budaörsi út és a Harasztos út által határolt 7 784 négyzetméteres telken, ahová főként azoknak a pilótáknak a földi maradványai kerültek, akik Budapest bombázása során veszítették életüket. Az Amerikai Egyesült Államok a háború után exhumálta a holttesteket, és elszállította azokat, ugyanakkor a terület megmaradt amerikai emlékhelynek. A látogatók elől elzárt egykori sírkertbe emlékművet állítottak, a kapukat az USA címerállata díszítette, a sasokat kovácsoltvasból készítették. A Budaörsi útra néző kerítésen pedig az amerikai lobogót ábrázoló dombormű látható. 2021 őszén az amerikai nagykövetség arról tájékoztatta Újbuda önkormányzatát, hogy nem kívánják tovább fenntartani az emlékhelyet, s kérték az Egyesült Államokra utaló jelképek eltávolítását.

³⁴⁵ Ennek a kettőségnek az oka az, hogy Alfred Jodl német tábornagy május 7-én Reimsben a nyugati szövetségesek előtt, másrésztől május 9-én Posdamban a Cecilienhof kastélyban Wilhelm Keitel

zatainak az emlékünnepe, ezért ezen a napon legyen a közös koszorúzás. Egyébként elképzelhetőnek tartom az ismeretlen katona sírjának³⁴⁶ a megkoszorúzását is.

(Jeszenszky Géza javaslatot tesz a koszorúzások színhelyére és az azokon való kormányzati szintekre. Megjegyzi, hogy a szovjet nagykövetség jelezte, hogy ők a Szabadság téren lévő emlékműnél³⁴⁷ kívánnak koszorúzni, továbbá azt is, hogy a helyi önkormányzatok sok helyen le akarják bontani a szovjet emlékműveket, aminek elhalasztását a nyugati országok kifejezetten szorgalmazzák.)

Antall József: A következőt gondolom akkor. A szovjet nagykövet, amikor itt volt, ezt már fölvetette, és erre ők nagyon nagy súlyt helyeznek emocionálisan stb. Tehát én azt javaslom, hogy tegyünk javaslatot a szovjet nagykövetnek arra vonatkozóan, hogy a szovjet emlékművek és hősi temetők, temetőkertek ügyében szovjet–magyar kegyeleti vegyes bizottságot küldjünk ki. Ennek a bizottságnak első feladata az, hogy megvizsgálja azt, hogy hol vannak ilyen emlékművek. A második, amire ők hivatkoztak, hogy az egyes emlékművek alatt halottak vannak. Erre azt javasoltam neki, hogy minden más esetben is Magyarországon temetőbe visszük el a halottakat, tehát még a korábbi köztemetőben eltemetetteket is mind átvittük temetőbe. Tehát a mi javaslatunk ez lesz, feltételezve, hogy hősi temetőt hozzanak ugyanúgy létre, mint Solymáron az angolok. Tehát legyen egy, vagy az országban különböző helyeken legyenek hősi temetők. Tehát mindenestre ne köztereken legyenek a temetők kiírva, hogy Szása, nem tudom én kicsoda, hanem az legyen, hogy ezeket temetőbe gyűjtsék össze, és egységes katonai temetőket hozunk létre. Az kellene akkor, hogy a bizottság ezekkel foglalkozzék. Harmadik, hogy az emlékműveket is meg kell vizsgálni. Azt mondtam neki, hogy elképzelhetetlen, és felesleges feszültséget okozna, ha a szovjet csapatok kivonulása után úgy gondolnák, hogy egy Kossuth- és egy

német vezértábornagy a Vörös Hadsereget képviselő Zsukov marsall előtt írta alá a feltétel nélküli kapitulációt. Európában sok állam május 8-át a győzelem napjának választotta, míg a szovjetek május 9-én emlékeztek meg ugyanerről.

³⁴⁶ Budapesten a Kertész K. Róbert által tervezett ismeretlen katona sírját 1929. május 26-án Horthy Miklós kormányzó jelenlétében Bethlen István miniszterelnök avatta fel.

³⁴⁷ A budapesti Szabadság téren lévő szovjet hősi emlékművet Antal Károly 1946-ban készítette el, 1950-ben leplezték le. A monumentális alkotás körülbelül 15 méter magas két 300 × 150 cm-es bronz domborművel, melyek közül a déli 8 szovjet katonát ábrázol, akik egy harcokosi mellett állnak, és zászlót tartanak. A háttérben a Klotild-paloták és az Erzsébet híd látható. Az északi dombormű négy szovjet hőst ábrázol, köztük egy sebesült és egy ápoló, háttérben jól kivehető a Parlament épülete. Elején és hátulján a Szovjetunió sarlót és kalapácsot ábrázoló címere, tetején ötágú csillag található. 20 méter hosszú talapzatán a hősi halottak neve látható 10 darab táblán. Felirata elöl és hátul: „*Dicsőség a felszabadító szovjet hősöknek*”. Az emlékművet 1956-ban felrobbantották, majd helyreállították, s a mai napig – a heves viták ellenére – az eredeti helyén áll.

Deák Ferenc-szobor között nekünk az idők végtelenségéig kell egy orosz emlékművet őrizni. Lássá be, hogy ez nem megy, ő megértette a problémát. Mondtam, hogy ez nem megy, a kormányzat nem fogja tudni magára vállalni július 1. után, hogy az országban minden faluban gondoskodjék arról, hogy ne nyúljanak hozzá, vagy ne kenjék be, vagy mit tudom én, micsoda ne történjen velük. Ennek következtében meg kell ennek a bizottságnak állapotodni, hogy néhány emlékmű megfelelő helyen megmaradjon, és akkor ott ezeknek az emlékműveknek a védelméről tudunk gondoskodni. Elképzelhető, hogy egyéb emlékművek még különlegeseek is, ugyanis azt mondta, hogy művészi értékű emlékművek is vannak. Erre azt mondtam, hogy a magyar nép rendkívül nagylelkű, ezért még azt is el tudom képzelni, hogy hozzájárul, hogy elviszik ezeket az emlékműveket. Tehát az, hogy vannak ilyen emlékművek, az az utolsó pont és talán a leglényegtelenebb. Azt mondtam neki, ahhoz, hogy korrekt módon kezeljék Magyarországon a szovjet halottakat és a szovjet emlékműveket, viszonyossági alapon gondoskodni kell a voronyezsi Don-kanyarbeli³⁴⁸ vagy hadifogoly temetőekben lévők azonosításáról. Ez kegyeleti kérdés. Azt tudom garantálni, hogy a magyar katonai temetők korrektül és tisztességgel rendben tartják majd ezeket, és akkor gondoskodni lehet arról, hogy Magyarországon ez biztosítva legyen. Ezek voltak azok a pontok, amiket neki elmondtam. Egyébként erre hivatkozva megállapodtunk abban, hogy erre egy bizottság alakul, mert ez másképp nem kezelhető. Ez egy hosszabb távú dolog, és ez egy tisztességes megoldást igényel, hiszen valóban halottakról van szó. Ebből nem lehet napi aktuálpolitikai kérdést csinálni. Na most a másik, a koszorúzásnál pedig a szovjet katonák ott koszorúznak megítélésem szerint, ahol gondolják, beleértve a Gellért-hegyet, beleértve a Szabadság teret,³⁴⁹ és a Kormány pedig koszorúzzon három temetőben, illetve öt temetőben. Tehát koszorúzzunk az angol, az amerikai és a szovjet, vagyis e három helyen azonos szintű protokollszint szerint. A bolgár, jugoszláv, román vidéki temetőkben elképzelhető eggyel alacsonyabb szint is, mint a három nagyhatalomnál, és koszorúzzon a honvédelmi miniszter a Hősök terén, esetleg egy magas rangú katonával az ismeretlen katona sírjánál, a háborúban elesett magyar áldozatok emlékének tiszteletére. Most

³⁴⁸ Az 1943 januárjában a szovjet ellentámadás áttörte a Magyar Királyi 2. honvéd hadsereg által itt védett vonalakat. A harcok során a mintegy kétszázévezres 2. Magyar Királyi hadsereg napok alatt szinte teljesen megsemmisült. A 2. hadseregnek a hősi halottakban és eltűntekben számolható vesztesége 42 ezer fő volt. 26 ezer katona és munkaszolgálatos esett szovjet hadifogságba, s valamivel több mint 28 ezer sebesültet szállított vissza az egészségügyi szolgálat vonatszerelvényeken Magyarországra.

³⁴⁹ Az utalás Kisfaludi Strobl Zsigmond 1947-ben elkészült Gellért-hegyi Szabadság-szoborra vonatkozik. Az eredeti, több kisebb szobrot is magába foglaló kompozíció hivatalos elnevezése az államszocializmus évtizedeiben Felszabadulási emlékmű volt; azt a német hadsereget Budapestről kiverő Vörös Hadsereg emlékére állították.

ennyi lenne célszerű. A Kormány nevében én fogok egy olyasmi nyilatkozatot tenni, mint amit a német kormány tett két évvel ezelőtt, hogy mit jelent Németország részére május 8-a. Weizsacker mondott egy gyönyörű beszédet, mit jelent a vesztes, mit jelent az elbukás, mit jelent a totális rendszerek bukása. Egy ilyen beszédet mondok, és ezzel mi elintézzük. Én úgy gondolom, hogy ennyi ízléssel megtehető, és nem mondhatnak semmit. Meg kell nézni a Kerepesi temetőt,³⁵⁰ a Kerepesi temetőben van, úgy emlékszem, egy nagyon karbantartott, kiemelt szovjet sír. Tehát mi egy befejeződött háborút ünnepeljük, vagyis azt, hogy véget ért a háború. Akkor másutt a Magyar Honvédség képviselteti magát az attasékkal, azonos tisztekkel, tehát ezredes vagy vezérőrnagy szinten. Ezt tudom elképzelni. Van-e javaslat? Egyébként nekem van, most elfelejtettem a nevét, amelytől nem messze volt egy romos kolostorkert, tehát egy gyönyörű gótikus kolostor, és a kolostor kertjében egyforma sírkövek voltak, egy közelben lakó német grófnő, egy nagy emléktábla, gyönyörű temető. Egy ilyen kolostorkerengőben külön emlékhely van az '56-os magyaroknak is, halott nélkül. De van egy emléktábla az '56-os magyar forradalom áldozatainak, és magában a kolostor kertjében pedig úgy voltak egymás mellett a sírok, hogy akit találtak a környéken, oda volt téve, hogy például orosz hadifogoly, és föl volt írva a neve. Mellette oda volt téve egy Wehrmacht-tizedes, utána egy deportált zsidó és akkor megint egy lengyel politikai fogoly, akiket találtak ott, akik kényszermunkások voltak. Aztán újra egy német katona és egy orosz, vagyis minden volt, tehát végig. Angol, francia azért nem volt, mert a három győztes a hősi temetőbe elvitte a halottjait. Ez ma is megvan. Ez az egyik legszebb ilyen kegyeleti hely, ez a nemzetek fiainak és a közös áldozatoknak az emlékműve. Ez tulajdonképpen a legszebb temető, amit valaha láttam, meg is vannak a képeim róla. Tehát én egy ilyet is el tudok majd egyszer képzelni. Egyébként ezt az egész kérdést egyszer elő kell venni, de erre most nincs időnk. Amikor itt volt, azt hiszem, a Kohl, de előtte már a Helmut Schmidt, akkor német katonai temetőt is rendbe hoztak, ahol ő koszorúzott, nem tudom már, melyiket, de valahol egy német katonai temetőt is megkoszorúztak. Ott van rendbe hozva. Hát mondjuk, e pillanatban azt hiszem, ennyi elég erről. Akkor ezt a bizottságot létre kell hozni. Az Aboimovot hívjátok fel, hogy ezt a két dolgot mi így képzeljük el. Emellett el tudom képzelni, hogy a katonai temetőbe koszorúzni akár parlamenti képviselők is elmennek, de nem kell tömegakciót csinálni. Egyetért ezzel a Kormány? Nincs ellenvetés, akkor elfogadva.

³⁵⁰ A Budapest VIII. kerületében található Fiumei Úti Nemzeti Sírkertet, a közbeszédben Kerepesi úti temetőt 1849-ben nyitották meg. Itt nyugszik a 19. század második felének és a 20. század első felének számos nevezetes magyar közéleti személyisége. A második világháború után több elesett szovjet katonát itt helyeztek örök nyugalomra, s ekkor jött létre az ún. szovjet katonai parcella.

(Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter még felveti, hogy ezt a koszorúzási szertartást át kellene tenni május utolsó vasárnapjára, a hősök vasárnapjára³⁵¹, amit egyre több helyen megünnepelnek. Felveti továbbá azt is, hogy a nagyon rossz állapotban lévő falusi szovjet emlékműveket nem lehetne-e lebontani, és helyében egy emléktáblát felállítani? Természetesen amennyiben halott is van alatta, azt tisztességesen el kell temetni a temetőben.)

Antall József: Én úgy láttam, hogy a szovjet nagykövet hajlana efelé, vagy legalábbis nem fogadta ellenségesen. Azt mondtam, hogy ilyen szépen rendezett hősi temetőket, mint amilyen a solymári és egyéb, ilyen kell tulajdonképpen kialakítani, és az ő érdekük is ez. Elkerített külön temetők, amelyek kezelhetők és őrizhetők, ahol nyilvántartás lesz, ahova adott esetben, ha idejönnek a családtagjaik, akkor megnézhetik. Az oroszoknál felhívom a figyelmet arra, bár talán mindenki tudja, az oroszoknál ez rendkívül fontos. 1956-ban, amikor a tárgyalások voltak, november 2-án már ezt a kérdést vetették föl és 3-án is. Gyakorlatilag már az első tárgyalásoknál rögtön ezt vetették föl, hogy mi lesz a síremlékekkel és az egyebekkel. Ezt rögtön bevették a tárgyalási anyagba.

(Raffay Ernő honvédelmi politikai államtitkár egyetért a művelődési miniszter által felvetett, nemkívánatos hagyomány elvetésével. Szerinte a nyugatiak is érthető okokból mellőzik a II. világháború végével kapcsolatban a nagyobb szabású megemlékezést, és az I. világháborút lezáró fegyverszünetet tekintik az utóbbi években a két háború emléknapjának, akkor koszorúznak, november 11-én.)

Antall József: Hát ezt megtehetjük akkor, vagyis onnantól kezdve, amikor kimentek az oroszok. Onnantól kezdve egy új helyzet áll elő, amiben mi döntünk arról, hogy mikor ünnepeljük, vagy mikor emlékezzünk a két világháború magyar halottjaira, és ez lehet a május utolsó vasárnapja. Az amerikaiak és az angolok fogják jelentkezni, hogy ők mikor tartják a saját hőseik megkoszorúzását, és akkor fogjuk mi is Solymárt megkoszorúzni. Ha az oroszok azt fogják mondani, hogy ők május 9-én kívánják, akkor majd május 9-én fogják az oroszok ünnepelni. Úgyhogy ezt a témát most még zárjuk le. Mindenki Magyarországon akkor koszorúzza az itt nyugvó halottjait, amikor akarja, és ezt mi nyugodtan deklarálhatjuk.

³⁵¹ Az elesett magyar hősök emlékeztét először 1917-ben iktatták törvénybe, majd a hősök emlékűnépét az 1924. évi XIV. törvénycikk rögzítette, s kimondta, hogy az ünnepet minden év május utolsó vasárnapján tartják meg. 1945 és 1990 között nem lehetett megünnepelni. A 2001-ben elfogadott LXIII. törvény az ünnepet mindazokra kibővítette, akik a vérüket ontották, életüket kockáztatták vagy áldozták Magyarorszáért.

(Raffay Ernő szerint lehetséges, hogy a szovjet csapatkivonással kapcsolatos tárgyalásokon az is szóba kerül, hogy hány szovjet hősi emlékmű legyen Budapesten.)

Antall József: Hát ezt nagyon meg kell gondolni. A tárgyalásokat persze erre is felhasználhatjuk, és hivatkozhatunk arra, hogy önkormányzati rendszer van Magyarországon. Miután mi egy globális tárgyalásba megyünk bele, ezért természetesen meg kell kérdezni az illető önkormányzatot is, mert az önkormányzat ebben az esetben önálló. Például Budapest önkormányzata állást fog foglalni abban a kérdésben, hogy hányat akar, vagy mit akar. Az önkormányzati jogban benne van a lehetőség. A szoborállítás, az már egy külön kérdés.

(Valaki megjegyzi, hogy akkor ezt a kérdést a tárgyaló delegáció már az önkormányzathoz irányítja.)

Antall József: Igen, és onnan kér tájékoztatást. A tárgyaló delegáció egy koordináló szerv, egy nemzetközi egyeztetőbizottság. Budapestet megkérdezi, mit kíván tenni a szobrokkal, és akkor a fővárosi közgyűlés és a kerületi közgyűlések foglalkoznak azzal, és döntenek arról, hogy hány ilyen emlékmű marad Budapesten, hogy megmarad-e a gellérthegyi, megmarad-e a Szabadság téri stb. Úgyhogy ezt nem a Kormánynak kell önmagában eldöntenie. Akkor továbbit már intézzed e szerint *[ez a külügyminiszternek szól]*.

1991. május 9-i kormányülés

Napirenden kívül a KGST-tárgyalásokkal kapcsolatban.

Antall József: Nem tudom, hogy a KGST-tárgyalásokkal kapcsolatban milyen információt tudsz szerezni? Ez májusban Moszkvában mikor van? Azért kérdezem, hogy a Kormány lássa, hogy miről, milyen keretekről van szó.

(Bogár László, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára elmondja, hogy a tárgyalásokra majd május 17–20. között kerül sor. Gyakorlatilag február óta nem történt semmi, vagyis nincs információja.)

Antall József: Milyen egyeztetés történt a többi európai KGST-tagországgal?

(Bogár László elmondja, hogy elsősorban a lengyelekkel és a csehekkel történtek tárgyalások, és a bolgárok álláspontja közeledett.)

Antall József: Igen, de most nagyon diplomáciai nyelven beszélsz velem. Szóval konkrétan be kell hívatni a nagyköveteket, közölni velük ezt, és várni a választ. Hát erre kérem a külügyet.

(Bogár László szerint ez majd csak Moszkvában fog kiderülni.)

Antall József: Azért kell ezt csinálni. Mindig abból erednek azok a zavarok, hogy ott várjuk, hogy szint valljon. Ezt előre kell. Azért kell előre, mert ha nem így csináltuk volna, akkor most már Kubával együtt és Vietnámmal együtt tagjai lennénk egy szervezetnek. Ezt nem lehet, hogy rábízzuk, hogy majd ott kiderül. Ez nagyon fontos. Idejött a Visinszkij ezért szombati napon. Itt zajlott a tárgyalás, és amikor az egész kérdés elhangzott, akkor azt mondta, hogy nincs mozgáster. Így ért véget a tárgyalás. Nem tudom, mikor jön Kádár Béla vissza, de addig is nagyon kérem ezeket a kérdéseket tisztázni, annál inkább, mert ebből mindig zavarok keletkeznek. A román miniszterelnök telefonon kifejezésre juttatta egyetértését. Erre lehet hivatkozni. Ez megvan, Forraitól elő kell keríteni, van egy rögzített telefonbeszélgetés Petre Románnal. Tehát erre is lehet hivatkozni. A bolgár elnök itt nyilatkozott, hogy teljesen egyetért velünk. Nem úgy van, hogy majd ott nyilatkozik valaki. Előre kell tudni, hogy milyen utasítással menjen oda az illető, és ott azt kell mondani, hogy az önök elnöke ezt mondta. Ezt pontosan rögzíteni kell. Behívatni a nagykövetet, és közölni, hogy ez volt, itt a bolgár elnök ezt mondta, a román miniszterelnök ezt mondta. Kérd el Forraitól, hogy a tájékoztatás során pontosan lehessen megmondani, és rögzíteni kell a lengyelekkel, a csehekkel, mindenkivel. Amikor ez az egész ügy felmerült, Wałęsa azt sem tudta, miről van szó. Ugyanígy a lengyel miniszterelnök is akkor kezdett tájékozódni, amikor elmondtam. Havel nem mert szólani, fel kellett szólítani a csehszlovák küldöttséget, hogy nyilatkozzanak ebben a kérdésben. Utána megkaptuk az információt, hogy a COCOM-ból³⁵² ki lennénk zárva, ha akkor aláírtuk volna. A másik oldalon viszont ott áll az, hogy most a szovjet–magyar kapcsolatokban ez az egyik elem. Ebből biztos, hogy rendkívüli feszültség lesz. Rendkívüli feszültség lesz ebben a periódusban. A másik kérdés. Ezért lenne jó nagyon határo-

³⁵² A COCOM (angolul: Coordinating Committee for Multilateral Export Controls) az európai nyugati államokat, Japánt, Kanadát, Törökországot és az Amerikai Egyesült Államokat felölelő bizottság 1947-ben alakult meg. Az ún. COCOM-lista a keleti tömb elleni multilaterális embargó volt. A 16 kategóriából álló listán elsősorban csúcstechnológiai termékek szerepeltek, amelyeket tilos volt exportálni. A COCOM a hidegháborús gazdasági hadviselés egyik formája volt.

zottan ezt az egész KGST-dolgot előre is jól kiépített állásponttal képviselni. Ebben az összefüggésben említeni lehet a csapatkivonást és a varsói katonai szerződés kérdését, és itt vannak a kereskedelmi kapcsolatok. Ezeket mind együttesen kell kezelni. Még az előző témához a kormányzatnak még egy információ. Egymás után jön az országból mindenhol a kezdeményezés a szovjet csapatkivonulás alkalmából rendezendő ünnepségekről. Tehát itt tulajdonképpen meg kell fontolni, és egy héten belül meg kell kezdenünk valamilyen magatartásnak a kialakítását erre vonatkozóan. Valahogyan ezt mérsékelnünk kell, mert ilyen körülmények között nem lehet azt várni, hogy egyszerűen szakítunk, ezt csinálunk, azt csinálunk, közben akár sírrombolás, vagy nem a megállapodás szerinti dolgok történnek. Abban maradtunk a múltkor, hogy a szobrok, műemlékek ügyében egy bizottság alakul. Nem tudom, hogy ebben történt-e valami?

(Jeszenszky Géza külügyminiszter közli, hogy tárgyalt erről a szovjet nagykövettel, aki azt kérte, hogy ez a bizottság inkább a csapatkivonás után jöjjön létre. Elmondja, hogy ma újra elment hozzá a nagykövet, és tiltakozott a szegedi szovjet emlékmű³⁵³ bontásának megkezdése miatt, mert szerinte alatta sírok vannak. Egyébként egyetért azzal, hogy a Kormánynak állást kell foglalnia, és irányvonalat, irányelveket kell adnia az egész ország számára, ugyanis a pártoknál ezzel kapcsolatban már szinte licitálás van. Megpróbálnak versenyre kelni, ahol még nem hirdetett az ellenzék utcabált, ott ő hirdet utcabált. Ez elég szerencsétlen helyzet.)

Antall József: A köztársasági elnök úrtól kaptam egy levelet korábban, hogy legyünk tekintettel a szovjet érzékenységre. Úgyhogy fontosnak tartanám, hogy ő is nyilatkozzék ebben, és ne csak nekem írja a levelét, hanem egy elnöki megnyilatkozást tegyen. Hogyha egyetért a Kormány, akkor felkérjük erre, és esetleg az utcabált vagy hasonló ügyében közvetlenül szóljon. Nem tudom, hogy a Demszky-féle elgondolás a fővárosi utcabáltra,³⁵⁴ az folyik-e? Lehet, hogy a főpolgármesternek ez egy saját ötlete volt minden jóváhagyás nélkül.

³⁵³ A 11 méter magas, márványból és bronzból készült szegedi szovjet emlékművet A. J. Gladkin tervezte, 1945. május 1-jén avatták fel. Az építészeti munkákat Sebestyén Endre városi főmérnök irányította, az összeszerelésben, a kivitelezésben a budapesti Fischer János és fiai, valamint a szegedi Fábián Lajos kőfaragó cégek munkálkodtak. Az elhelyezést Schaschmann Ádám irányította. A márványkoszorút és a sarkokon lévő jelvényeket két szegedi szobrász, Tápai Antal és Tóth Gyula készítette. 1956-ban a domborműves díszeket és az ötágú csillagot leverték. A tetteseket megbüntették, a károkat helyreállították. Az emlékművet 1991 tavaszán bontották le.

³⁵⁴ A szovjet csapatok kivonulásának alkalmából 1991. június 30-án a budapesti önkormányzat utcabált szervezett, arra Demszky Gábor, Budapest főpolgármester meghívta a magyarországi látogatáson tartózkodó Henry Kissinger volt amerikai nagykövetet.

(Boross Péter belügyminiszter szerint már nagyon szervezik, de meg kell kísérelni leállítani.)

Antall József: Szóval egyet nem lehet, hogy egyszerre akarunk jó üzletet kötni, egyszerre akarjuk fokozni a külkereskedelmet, egyszerre akarjuk a csapatkivonást barátságosan végrehajtani, nem akarunk fizetni, hanem nullszaldót akarunk, és közben a lehető legjobb viszonyban legyünk. Amit az ellenzéki pártok nagyon szépen össze tudnak hozni mint kívánságlistát, azt együttesen nem lehet teljesíteni. Tehát úgy gondolom, hogy erről a kérdésről mindenképpen most, tehát egy tágabb keretben beszéljünk, mert tegnap is, az MDF elnökségi ülésén is felmerült ez a kérdés. Tehát én mindenképpen a Kormány elé is akartam hozni ezt a kérdést, hogy egyetért-e a Kormány azzal, hogy erről a jövő hétre egy elgondolást kellene készíteni, mert ezt kezelni kell. Ezt kezelni kell, hogy a koalíciós pártok hogy foglaljanak állást. Benne lehet valamilyen formában nyilván a szuverenitás örömének a kinyilvánítása, benne lehet sok minden elem. De benne kell lennie a Szovjetunió felé tett gesztusnak is. Tehát benne kell a búcsú gesztusának is lenni valamilyen formában, de semmiképpen nem megalázóan, semmiképpen nem az emocionális érzékenységüket sértve akár egy nyilatkozattal. Annál inkább, mert szeretném azért felhívni a figyelmet, hogy egyrészt Aboimov azt mondta, hogy egyetért azzal, amikor egy hónappal előtte erről beszéltünk, valamint arról, hogy ezek az emlékművek és egyebek helyett, amik alatt halottak is vannak, hogy hősi temetőt kellene létrehozni. Erre ők érzékenyek, ezért ezt meg is kell csinálni, de viszonzossági alapon. Ahol fellelhető magyar katonasírok vannak, ott is. Ő elvileg ezzel egyetértett. A másik dolog pedig, hogy nem szabad elfelejteni, hogy azon az útvonalon mennek ki, ahol a szomszédunkban 200 000 ember van Kárpátalján. Nem úgy van, hogy most elmentek, és teljes felelőtlenséggel lehet bármit tenni. A Szovjetunióhoz tartozó magyarságnak van most egy kivívott pozíciója, amit bármelyik pillanatban lényegesen el tudnak rontani. Az egyórás harangszó, az elmegy.

(Boross Péter megjegyzi, hogy az valóban elmegy, de nem is passzol hozzá.)

Antall József: Maga az utcabál az ízléstelen, de hát ez természetes. Nagy baj is lenne, ha a magyar nép egyáltalán nem örülne. Hiszen a másik oldalon éppen azt mondjuk, hogy nem igazán érzékeli a nép, hogy milyen óriási dolog történik. Hát ezek egyike. Ezért van szükség arra, hogy valamit kell mondanunk. Hát először is tisztázni kell, hogy mi lesz a protokoll. Ezt is a kormányzat részéről nagyon fontos lenne eldönteni – a külügynek, a honvédelemnek – azt a kérdést, hogy mi a búcsúzásnak a koreográfiája és protokollja. Tehát hol búcsúztatjuk az utolsó katonát Budapesten, és milyen nyilatkozatot tegyünk? Ezt ki kell dolgozni. Második. A Belügy-

minisztérium a határőrséget is beleértve, azért tekintettel legyen arra a napra, hogy ezt követően mindenféle szélsőséges megmozdulás is lehetséges, ugyanis 2% esély erre is van. A berúgásoktól kezdve, amin nem lehet csodálkozni adott esetben, de a szélsőséges dolgokat nem engedhetjük meg. Tehát erre a napra, mialatt folyik az alkudozás az árak és egyebek felett, az X napra fel kell készülni. Teljes rendőri és határőrségi, mindenféle, sőt a honvédséget is figyelembe véve, készenléti állapotra van szükség. Másodszor pedig arra, hogy megfelelő diplomáciai kereteket adjunk.

Napirenden kívül a Világkiállítással kapcsolatban.

Antall József: Közben bejelentem, hogy a Fővárosi Tanács vagy Közgyűlés elutasította a világkiállítást.

(Forrai István, a Miniszterelnöki Hivatal helyettes államtitkára, a Miniszterelnöki Titkárság vezetője tájékoztatja a Kormányt, hogy a Híradó szerint a kerületi képviselők már támogatni akarták, kértek szót, de nem kaptak szót. Tehát leszavazta a közgyűlés, hogy szóhoz jussanak a kerületi képviselők, és ők erre kivonultak, ami miatt szünetet is rendeltek el. De később – hiszen az SZDSZ és Fidesz egyre határozottabban volt ellene – megszavazták, hogy sem '95-ben, sem '96-ben nem támogatják a Világkiállítás megrendezését.

Antall József: Barsi Etelkát hívjátok föl. Utána a kerületiek visszavonták, vagy mi történt?

(Forrai István elmondja, hogy nem vonták vissza, és a sajtótájékoztatón egyesek elmondták, hogy ők szeretnék a bécsihez kapcsolódóan a megrendezést, ha nem is egy nagy világkiállítást.)

Antall József: Ez azért olyan kérdés, hogy ezzel a Világkiállítási Bizottságot a leg-sürgősebben tájékoztatni kell és a véleményét kérni. Az erre vonatkozó anyagot kérem azonnal kidolgozni. Kérek választ arra is, hogy mikor terjesztjük ezt a parlament elé. Mikor jár le nekünk a világkiállítási bejelentésre vonatkozó határidő?

(Szabó Tamás pénzügyi politikai államtitkár bemondja, hogy júniusban.)

Antall József: Na most ebben mindenképpen az Országgyűlésnek kell határozni a végső soron, az Országgyűlésnek kell kimondania az ezzel kapcsolatos döntést.

(Forrai István tájékoztatásul még elmondja, hogy a Fidesz szerint, amennyiben a Főváros „nem”-je ellenére a Kormány mégis a megrendezést támogatja, akkor ennek jóváhagyásához a parlament kétharmados döntése szükséges, mert önkormányzati döntéssel ellentétes döntés születne.

Boross Péter belügyminiszter szerint ez egy nem veszélytelen álláspont, sok logika van benne.)

Antall József: A kétharmados többség, akkor ez azt jelenti, hogy dönteni kell a parlamentben az MSZP-nek, és a függetleneknek is dönteni kell ebben a kérdésben, hogy meglegyen a kétharmad. Akkor van még egy lehetőség, az a lehetőség, hogy akkor valóban Budapest közigazgatási területén kívül kerülne megrendezésre, hiszen felmerült ez a kérdés is. Vagy pedig a kerületek állásfoglalása, ha a kerületek közgyűlése másként dönt. Mikor van a bécsi népszavazás? Május 22.³⁵⁵ Úgy gondolom, hogy nekünk az a helyes magatartás, hogyha mindenre felkészülünk, és május 22-ig, a bécsi népszavazásig nem érezzük a helyzetet. Bár az osztrákok szerint nagy valószínűséggel mellette szavaznak, de helytelen lenne kitenni magunkat, hogy mi most rákezdünk, és utána esetleg az osztrákok leszavazzák. Tehát ameddig a bécsi, az osztrák népszavazás nem történik meg, addig mi egy ilyen visszafogott magatartást tanúsítunk.

(Forrai István megjegyzi, hogy a Kormány bejelentette a 16-át, vagyis azt, hogy a jövő héten erről dönt. Ez megjelent a sajtóban, és az is, hogy a törvényjavaslatot beviszi.

Kodolányi Gyula, a Miniszterelnöki Tanácsadó Testület vezetője, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadója szerint, ha a Kormány akár csak egy hétig is hallgat, az a hír, hogy Budapest önkormányzata nem támogatja a világkiállítás megrendezését, és ez rontja a bécsi népszavazás esélyeit.)

Antall József: Mi 16-án megtárgyalhatjuk a törvényjavaslat tervezetét, vagy ezt az egész kérdést. Megtárgyaljuk azzal, hogy állást foglalunk amellett, hogy amennyiben az osztrák népszavazás és Ausztria véglegesen eldönti, akkor a Kormány a parlamentnek javasolja a megrendezését, esetleg Budapest határán kívül. Ezt lehet mondani.

(Boross Péter megjegyzi, hogy nem hiszi, hogy ezt lehetséges, ugyanis Bécs–Budapest Világkiállításról van szó.)

³⁵⁵ 1991. május 14-én Bécs lakossága – a legnagyobb meglepetésre – népszavazáson utasította el, hogy az osztrák főváros legyen az 1995. évi világkiállítás színhelye.

Antall József: Azt is meg lehet tenni, hogy még nem fejezzük be 16-án a vitáját, és visszaadjuk a közigazgatási államtitkároknak. Ha a kerületek tényleg akarják, és a kerületek megszervezik, mi ezt figyelemmel kísérik.

(Kajdi József, a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára emlékezteti a Kormányt arra, hogy június 5-én véglegesen nyilatkoznia kell a Magyar Kormánynak a magyar állam nevében a világkiállítással kapcsolatosan. Ha a Kormány május 22-ig vár az országgyűlési határozatban kötelezettségként előírt törvényjavaslat betérjesztésével, a közelgő nyári szünet miatt egyszerűen a parlament nem lesz igazán fogadóképz.)

Antall József: Hát kérem szépen, ez rendkívül leegyszerűsíti a mi helyzetünket, mert ha országgyűlési határozat van arra, hogy nekünk törvényjavaslatot kell benyújtani a világkiállításról, akkor mi benyújtunk egy törvényjavaslatot, és az az indoka a benyújtásnak, hogy országgyűlési határozat van arra, hogy benyújtsuk ezt. Utána az Országgyűlésnek javasoljuk, hogy az Országgyűlés foglaljon állást, és felhívjuk a figyelmet arra, hogy közben van a bécsi népszavazás. Ezenkívül felhívjuk a figyelmet arra, hogy bár Budapest főváros így foglalt állást, de azért közben történhet valami. Mindenesetre a Kormány eleget tesz az Országgyűlés határozatának, mert az bennünket kötelez. Na most utána, ha az Országgyűlés úgy foglal állást, hogy nem, a Kormány ettől még nem tett semmi presztízavesztést jelentő dolgot, mert mibennünket kötelez a határozat. Úgyhogy, ha interpellációra kerül sor, és ez még meggondolandó, hogy esetleg egy kormánypárti képviselő előre ne kérdezze-e meg a Kormányt, hogy mi az álláspontja, és ez már egy interpellációs válaszban elhangozhatna, hogy a Kormányt kötelezi az Országgyűlés határozata arra, hogy beadjon egy törvényjavaslatot.

(Kajdi József még emlékezteti a Kormányt arra is, hogy a Kormány felhatalmazása alapján ő egy december 17-i levélben tájékoztatta Demszky főpolgármester urat a Kormánynak arról az elvi döntéséről, hogy a Kormány a fővárosi önkormányzat ellenében nem foglal pozitívan állást. A Kormány viszont most az országgyűlési határozat miatt kényserhelyzetben van, mindenképp valamit tennie kell.)

Többen hozzászólnak, köztük Szabó Tamás, aki elmondja, hogy elképesztő állapotok uralkodnak a világkiállítás előkészítésének ügyében, ugyanis semmi nincs összerakva, minden koncepció nélküli, szétfolyik, és megmondja őszintén, hogy a Kormány bakot lő, mert az előkészítés nincs olyan állapotban, hogy megalapozott döntést hozzon.

Schamschula György, a Munkaügyi Minisztérium politikai államtitkára szerint, ha mégse sikerülne megrendezni a világkiállítást, akkor egy kelet-magyarországi fejlesztési programot kellene azonnal hirdetni, részánva ugyanazt a 30 milliárd forintot, ami erre

lett volna felhasználható. Az egész kelet-magyarországi régiónak – természetesen külföldi segítséggel – jó értelemben óriási propagandahatása volna.)

Antall József: Szóval még egyszer a következőt szeretném mondani. Az azért világos legyen, van egy országgyűlési határozat, amely úgy szól, hogy nekünk be kell nyújtani egy törvényjavaslatot a Világkiállításról. Ez az egyik része. A másik része az, hogy Budapest ellenére Budapesten a világkiállítást megrendezni lehetetlen. Ezt tartalmazza az említett levél, és bár ebben egy ellentmondás van, de ez így van. Nekünk el kell készíteni egy törvényjavaslatot, és hogy ez jó vagy nem jó, az most mellékes. Ezt a törvényjavaslatot be kell nyújtani a parlamentben, és a kísérőlevél pontokba szedve tartalmazza azt, hogy Budapest Főváros nem támogatta, Bécs ekkor és ekkor dönt róla, az országgyűlési határozat viszont a Kormányt arra kötelezte, hogy benyújtsa a törvényjavaslatot. Ezért sürgősséggel benyújtjuk a törvényjavaslatot, mert amennyiben az Országgyűlés úgy kíván dönteni, hogy a világkiállítást mégis megrendezze Magyarország, akkor június 5-éig ezt be kell jelenteni. Ez a menetrend. Erről kell gondoskodni. Úgyhogy, akármi lesz most azután, ha az Országgyűlés most dönt, és az Országgyűlés azt mondja, hogy ha Budapest nem hajlandó, akkor Budakalász, vagy mit tudom én hol, és utána vállalkozói alapon, ami ebből lehetséges, el kell kezdeni megvalósítani, ha a megrendezést elfogadja az Országgyűlés. Én úgy gondolom, hogy ezt a kérdést azért be kell jelenteni a sajtótájékoztatón, mert most érkezett a hír. Ezt a hírt tudnia kellett a Kormánynak, mert enélkül a Kormány nem mehetett szét. Ha egyszer most történt a fővárosi döntés, akkor erre nekünk fel kell készülni. Többet most nem tudunk mondani. Mindenesetre a Kormány számára az is megoldás, ha most nincs világkiállítás, de az is, ha van világkiállítás. De most a vállalkozók nagy csoportjai – tessék megnézni a sajtót – ebben a kérdésben már nagyon szembefordultak azokkal a politikai pártokkal, amelyek emellett, vagyis a rendezés elutasítása mellett voltak. Tehát minekünk, most tulajdonképpen bármelyik megoldást is csináljuk, ebből kell kiindulni. Akkor most visszatérve a bejelentés előtti témához. Annus államtitkár úr előterjesztését a szovjet csapatkivonás kapcsán kiürített ingatlanok hasznosításáról és a benne lévő határozati javaslatot elfogadja-e a Kormány? Nincs ellenvélemény, tehát elfogadta.

1991. május 16-i kormányülés

A KGST megszüntetésével és a (közép-kelet-európai) jövőbeni sokoldalú együttműködés lehetséges formáival foglalkozó 1991. május 17–18-ai KGST-képviselői tanácskozásan képviselendő magyar állásponttal kapcsolatban.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere felhatalmazást kér a Kormánytól egy olyan állásfoglaláshoz, ami a KGST feloszlásáról szól, és amit két nap múlva szeretne képviselni Moszkvában. Ehhez a cseh–lengyel–magyar korábbi állásfoglaláshoz utólag már csatlakoztak a románok és a bolgárok is, sőt úgy néz ki, hogy a tagállamok között most már talán csak a vagyoni jogi kérdésekben áll fenn nagy nézetkülönbség, amiben nem valószínű, hogy megállapodásra lehet jutni a szovjetekkel. Ezért arra is felhatalmazást kér, hogy amennyiben az alkudozás, a kupeckedés nem sikerül, akkor tudomásul vehesse, hogy a vagyonnak körülbelül 30-50 millió dollárra rugó minket illető része elveszik.)

Antall József: Jogutódlás ebben már nincs?

(Kádár Béla a kérdést megválaszolva kijelenti, hogy nincs, ez most egyszerűen felszámolás, megszüntetés 90 napos hatállyal.)

Antall József: Tulajdonképpen itt arról van szó, hogy a Közös Piacban a csatlakozó társulás formuláját vetik fel újabban, tehát társulás, a csatlakozás kilátásba helyezésével történő társulást. Itt tulajdonképpen arról van szó, hogy egy konzultatív fórum kilátásba helyezésével történő megszűnés.

(Kádár Béla: Igen.)

Antall József: Ez a formula, tehát tulajdonképpen jogi értelemben megszűnik. Most ezért javasolnám, hogy ne a szervezet szót használjuk, ennyi változtatást kérek még, hanem akár fórum, akkor testületmódosítás legyen, amivel jelezzük, hogy tulajdonképpen ez egy összejövő testület, amelyik konzultál ezekről a kérdésekről, hiszen akkor már nincs is szervezet. Ez tehát lehet, mondjuk, akár fórum, akár testület. De én a szervezetet nem szeretném, ha benne lenne, az túl erős kifejezés. Ez ellentétes a konzultatív szereppel.

(Kádár Béla megjegyzi, hogy most már ezen nehéz lesz változtatni, bár ő is a fórum szót használná szívesebben.)

Antall József: Akkor hagyjuk. Tehát akkor a Minisztertanács a felhatalmazást megadja Kádár Béla miniszter úrnak azzal a módosítással, hogy a francia bekezdés szerint, nem tudom itt a második, tehát amelyik úgy kezdődik, hogy bolgár, csehszlovák, lengyel stb., ott a felszámolási bizottsággal kapcsolatban szülessék meg az a végleges elvi megállapodás, hogy ez csak európai országokból álló konzultatív testület. Nem mondanám, hogy regionális, mert elvileg azt mondjuk, hogy bármelyik európai ország csatlakozhat hozzá. Tehát azzal a módosítással, hogy a csak európai országokból álló konzultatív fórum (testület) – bármelyik variációt javaslok –, a Kormány hagyja jóvá. Akkor ebben megállapodtunk. Akkor kimarad a regionális, mert annak más szempontból van rossz felhangja, viszont úgyis benn van az, hogy európai konzultatív fórum. A regionálisnak az is a hátránya – pont a külügyiek érvelése szerint –, hogy az akkor a Közös Piacca szemben bennünket egy finlandizált területté,³⁵⁶ térséggé alakít. Tehát ne legyen ilyen szó benne. A regionális szó benn van előtte, hogy regionális kérdésekről vitatkozunk, ezért akkor itt már nem kell megismételni, elég, hogy az európai országok, és ez lehet az előrelépés, ez a második. Konzultatív, egy európai konzultatív fórum létrehozásának a lehetséges formái és feltételei. Ez azért is fontos, mert itt van, hogy bármely európai állam, elvileg tehát Ausztria beléphet, vagy Finnország. Akkor utána az országok megállapodnak abban, hogy legrövidebb időn belül elkezdik a kormányközi tárgyalásokat az európai konzultatív gazdasági együttműködési, tehát egy gazdasági fórum létrehozásának kérdéséről. A szovjet javaslat akkor még tisztázatlan? Akkor ebben a formában, ebben a mozgástérben a magyar delegációt felhatalmazzuk a kormányképviselőre. Figyelembe veendő, hogy jelen pillanatban a szovjet fél keményítő magatartás stádiumában van számos vonatkozásban. Éppen ezért megvizsgálandó hátrány a 2 milliárdos hitel, szóval a kritikus pontok. Nem tudom, hogy Aboimovval szóba kerültek-e ezek? Vagy csak erre a megállapodásra korlátozódott.

(Kádár Béla elmondja, hogy Aboimov elsősorban a csapatkivonás kérdésében sürgetett pozitív magyar választ. Ő viszont felvetette, hogy választ szeretne kérni a tartozásrendezésről, másrészt pedig az akkreditívnyitás kérdésében a régóta és többszörösen megígért döntésekről, amire a nagykövet gyors választ ígért.)

³⁵⁶ A finlandizáció (finnlandizálás) politikai fogalma a második világháború után a Szovjetunió és Finnország között kialakított kapcsolatrendszer általánosításán alapult. Lényege, hogy Finnország belpolitikai szabadságának, társadalmi rendszerének megőrzése, a szomszédos nagyhatalommal kialakított jó gazdasági kapcsolatok fejében nemzetközi téren pozitív semlegességi politikát vállalt és lemondott a Szovjetunióval szemben álló szövetségi rendszerekhez, elsősorban a NATO-hoz való csatlakozásról.

Antall József: Ezt a Kormánynak tudnia kell, hogy csapatkivonással összefüggésben érvényesül egy ilyen irányú nyomás, hogy a határidőre történő csapatkivonás részét alkotja ugye a 90-ben megkötött egyezménynek azon pontja, hogy a csapatkivonás határidejéig meg kell állapodni a feleknek a költségek elszámolásáról. Ez benne van a megállapodásban. Tehát nekünk az április 8-ai norma elfogadása után ezt végre kell hajtani. Erre kértem is már a nemzetközi gazdasági kapcsolatok miniszterét, a honvédelmi minisztert is és külön a kormány meghatalmazottat, Annus altábornagyot is. Kérem ezt megtartani és sürgetni ennek az elkészítését, annál inkább, mert ez beletartozik a megállapodásba. A másik dolog a közel 2 milliárd dollár, de lehet, hogy ezt már meg is haladta aktívumunk kezelése, amivel kapcsolatban van egy ellenzéki interpelláció is. Ismered? Bogár László írásbeli halasztást kért távollétedben a válaszádsra. Az volt a kérdés, hogy miért szállított Magyarország tovább a Szovjetunióknak, ha az nem tudott fizetni, hiszen ezáltal mi hitelt nyújtunk a Szovjetunióknak.

(Kádár Béla tájékoztatja a Kormányt, hogy ez a 2 milliárd dollár hogy jött össze. Többek között úgy, hogy ennek jelentős részét még az előző kormánytól örökölte a mostani kormány.)

Antall József: Akkor KGST-ügyben ellenvélemény nincs. Tartózkodás nincs.

1991. május 18-i kormányülés

Az 1995. évi Budapest–Bécs Világkiállítás magyarországi megrendezésére vonatkozó állásfoglalással kapcsolatban.

Antall József: A mai rendkívüli minisztertanácsot egy rövid idejű, rövid időtartalmú minisztertanácsnak szánjuk, amelyiknek több napirendi pontja van tájékoztató jelleggel és részben döntésjelleggel. Az egyik a Budapest–Bécs Világkiállítás kérdésének megvizsgálása a kialakult új helyzetben, egyrészt Budapest Főváros Közgyűlésének állásfoglalása után, illetve a bécsi népszavazás után. Tehát az első napirend a Bécs–Budapest Világkiállítás kérdése. A Bécs–Budapest Világkiállítással összefüggésben a helyzet annyiban nem változott, hogy a mai napig is érvényben van az Országgyűlés határozata, ami alapján nekünk döntést kell hozni a törvényjavaslat-tervezet parlamenti beterjesztésére. Az osztrák kormány kedden fog foglalkozni a témával a bécsi népszavazás alapján. Minden valószínűség szerint az osztrák kormány ugyanúgy, ahogy a bécsi magisztrátus úgy fog állást foglalni, hogy nem kívánják megrendezni a bécsi közvélemény ellenére. Ez az egyik, amit szeretnék

megemlíteni. A másik, hogy a Kormány előterjesztésének keddi beterjesztése erre a fikcióra kell még, hogy épüljön e pillanatban, hogy az osztrák kormány még nem döntött. Tehát még nem következett be az ok fogyása teljes értelemben a törvényjavaslat beterjesztésére, bár mint Bécs–Budapest tulajdonképpen de facto, feltehetően már így értékelhető. A feladatunk tehát egyrészt az, hogy a beterjesztést keddre előkészítsük, a másik kérdés, hogy a kialakult helyzetben állást kell foglalni érdemben és tartalmilag is három variációs lehetőségben. Az egyik, hogy tudomásul vesszük azt a tény, hogy a Bécs–Budapest Világkiállításban mind Budapest Közgyűlése, mind Bécs és az osztrák kormány úgy döntött, hogy nem. Tehát mi ezt elfogadjuk és tudomásul vesszük. Ez az egyik variáció. A másik variáció, hogy Magyarország miután bejelentette és bejegyzéssel rendelkezik, önmagában magára vállalja azt, hogy megrendezi a Bécs–Budapest Világkiállítást. Az indokokat nem kell pro és kontra elmondani. Ha egyedül rendezzük meg, a kockázat óriási. A kockázat minden vonatkozásban bennünket terhel, és korlátozottak a forrásaink is. Viszont van egy előnye, ha egyedül rendezzük, hogy akkor minden nagybefektető szükségszerűen idejön, és mindaz a felkészült beruházó-befektető tőke, amelyik Bécsben készült befektetni, elképzelhető, hogy Budapestet választja. Ez a második lehetőség, ha önmagunk vállaljuk. A harmadik lehetőség az, hogy Budapest új partnert keres, és Budapest egy új partnerrel megkísérli a kiállítás megrendezését. Ez a partner elvileg lehetne egy szomszéd ország fővárosa, adott esetben Pozsony például. Földrajzi, vagy történeti okokból esetleg szépnek is lehet nyilvánítani a gondolatot, de nem hiszem, hogy eredményes lehetne, sem tapasztalatban, sem tőkeerőben, sem szervezőképességben, sem politikai stabilitásban. Nem hiszem, hogy a helyes megoldás ebben az esetben Pozsony választása, vagy szomszéd ország választása lenne. Bizonytalan, bizonyos ismeretek alapján vak vezet világtalant kategóriába is tartozhat. De ezen a harmadik lehetőségen belül, hogy Budapestet tekintjük változatlanul egy kiállítást megrendező fővárosnak, egy olyan lehetőséget tudnék elképzelni, amit a legszívesebben támogatnék, ezért ezt terjesztem a Minisztertanács elé feltételeSEN. Ez pedig az, amire korábban már volt érdeklődés Kanada részéről. Mégpedig ezt Tímár András is említette a tavalyi év folyamán, és ez más kanadai, amerikai és japán cégeket is érintett. Torontó 2000-re pályázta meg, ha jól tudom, a világkiállítást, és Torontó ezt nem kapta meg. Kanadában és Torontóban is van egy ilyen érdeklődés, és volt egy érdeklődés, hogy esetleg bekapcsolódnának harmadiknak. Ennek Bécs mellett a valószínűsége és a használhatósága nagyon korlátozottnak tűnik, és mind Bécs részéről, mind Torontó részéről nem igazán volt elfogadható. De egy új szituációban elképzelhető lenne, hogy Észak-Amerika és Európa összetartozásának szimbolizálására, mintegy az Atlanti óceán fölötti hídként és abban a formában, hogy ezt nem az Egyesült Államok jelenti közvetlenül. Tehát az európai integráció

számára nem jelent egy ilyen nyomasztó problémát. Ugyanakkor Magyarország Európában mint egyetlen olyan ország, amelyik ebben részt venne, nagyon is előtérbe kerülhet, és ennek komoly gazdasági, pszichikai, mondjam úgy, nemzeti haszna is lenne. Tehát elképzelhetőnek tartom, hogyha ennek a realitását látjuk, és komoly amerikai, kanadai, japán stb. tőke is jelentkezhetne az európai mellett. Ha egy konzorciumot sikerülne erre létrehozni, akkor ez egy teljesen új helyzetet teremtené, és az egész expónak tulajdonképpen egy Észak-Amerika–Európa, ha úgy tetszik atlanti gondolati összetartozását szimbolizálná egy hídszereppel. Ami azt jelenti, hogy mindenki, aki Európában Európáig jut el, az Budapestet választja, nem rivalizálva Béccsel, és aki Amerikát választja, az Amerikában megy oda. Tehát a kettő egymásnak nem konkurens. Ugyanakkor egy bizonyos szempontból azért a kettő összetartozik, és ezt össze kellene hangolni. A torontói polgármester és a torontói magisztrátus korábban eziránt komoly érdeklődést mutatott, és amerikai és kanadai üzleti csoportok is mutattak érdeklődést, de az expónak ezt az irányát a tavalyi év folyamán nem volt értelme fejleszteni, vagy egyáltalán foglalkozni a kérdéssel, mert ezt semmiképpen nem akarta Béccsel összekötni. Erre vonatkozóan rövid időn belül valamilyen előzetes választ kaphatnánk és ezt megvizsgálhatnánk. Ez az egyik, amit szerettem volna elmondani. E három dologban kell dönten. Amire Baráth Etele kormánybiztos úrtól választ kérek, az a bejegyzésre vonatkozik. Az a tény, hogy Bécs és Budapest együttesen jelentkezett be a szabályok értelmében, mit jelent? Bécs kilépése esetén megsemmisül-e e kettős jelentkezés, és új pályázatot írnak-e ki, vagyis előről kell-e kezdeni? Vagy Magyarország, illetve Budapest ez irányú bejelentkezése az fennmarad-e, érvényes-e, és egy ilyen feltételezett harmadik városnak a belépése milyen helyzetet teremt a jelen szabályok szerint? Erre kérek majd választ, hogy ezt reálisan meg tudjuk ítélni, és majd utána arról, hogy milyen formában és hogyan hozzuk nyilvánosságra az álláspontunkat, amit most fogunk kialakítani. Változatlanul úgy gondolom, hogy meg kell vizsgálni a kétharmados többség kérdését, mivel Budapest így döntött, ezért célszerű lenne, hogy elérjük név szerinti szavazással, kétharmados többséget igényelve, amennyiben amellet döntünk, hogy vállaljuk valamelyiket a második vagy a harmadik variációból. És e szerint kell állást foglalni. Annyit jelezhetek, hogy a saját politikai pártunk részéről, a Magyar Demokrata Fórum Országos Választmánya ma délelőtt egyértelműen amellet foglalt állást, hogy továbbra is támogatják az expó megrendezését valamilyen formában, a budapesti és a bécsi döntés után is, és ezzel bíznak meg bennünket. Tehát a párt országos vezetősége amellet lenne, hogy a Kormány, ha tudja, ez irányban befolyásolja a végső döntést. Eddigi tapasztalataim szerint – nem testületileg, de – úgy tudom, hogy a Kiszármazástörvénybizottság is hasonlóan foglalt állást. Nem tudom a Kereszténydemokrata Pártnak volt-e ez irányú döntése most?

(Surján László népjóléti miniszter, a Kereszténydemokrata Néppárt elnöke nem kapcsolta be a mikrofonját, ezért válaszát a kormányülés hangfelvétele és így az arról készült szó szerinti jegyzőkönyv sem tartalmazza.)

Antall József: Ezt szerettem volna tehát elmondani előljáróban ehhez. Most, ha szabad, akkor – mielőtt a miniszter urak és államtitkárok megszólalnának – felkérem Baráth Etele kormánybiztos urat, hogy mondja el egyrészt a feltett kérdésre a választ és az ezzel összefüggő egyéb közlését.

(Baráth Etele kormánybiztos tájékoztatást ad a Kiállítások Nemzetközi Irodájának vezetőjével és titkárával folytatott egyeztetésről, melynek eredménye a következő: külön indítvány nélkül hozzájárulnak ahhoz, hogy Budapest központtal, de további osztott helyszíneken Magyarország egyedül is megrendezhesse a világkiállítást, és erről hajlandóak nem most nyáron, hanem egy október eleji rendkívüli közgyűlésen határozni. Továbbá hozzájárulnak az 1996-ban megrendezendő kiállításához is. Még azt is elmondja, hogy az előző pénteken ülésezett Érdekegyeztető Tanács változatlanul egységesen támogatja a megrendezést, sőt még örültek is, hogy nem Ausztria árnyékában kell ezt megrendezni. Úgy érzi, hogy az a támogatás, ami eddig is megvolt, nemhogy csökkent volna, hanem inkább még nőtt is. Szerinte most a törvényjavaslat beterjesztése – tekintettel még az osztrák eldöntetlen helyzetre és a lehetséges változatokra – talán nem volna szükséges. Ehelyett egy olyan határozati javaslat kellene, ami ezt az októberig tartó időnyeréséget rendelkezésünkre bocsátja.)

Antall József: A következőt szeretném tehát megismételni a kormánybiztos úrtól kapott tájékoztatása alapján. Tehát a párizsi iroda tájékoztatása szerint elhalasztható a végleges jelentkezés. Ez faktum. Tehát október a végleges határidő, vagyis addig kell nekünk a végleges választ megadni. Tehát tegnap beszéltél velük? Igen. A másik: az 1995 vagy '96 kérdése. Vállalják tehát a '96-ot. Tehát lehetséges az 1996?

(Baráth Etele megerősíti, hogy igen.)

Antall József: Elvileg hogy van ez? Például, ha most mondjuk Torontó, Montréal, teljesen mindegy, tehát jelentkezik még egy másik város, ez új helyzetet igényel, vagy pedig mi a szerzett jog alapján választhatunk társat, és azt akceptálják?

(Baráth Etele erre nem tud válaszolni, ugyanis ezt nem kérdezte meg az egyeztetésen.)

Antall József: Akkor az a kérésem, hogy az ünnep szerinti első lehetséges időben még ezt meg kell kérdezni, hogy másik város bekapcsolása esetén mi a helyzet, anélkül, hogy meg kellene nevezni a várost. Ezt a kérdést csak elviekben vetnénk fel. Ez mindenképpen befolyásoló tényező, ha ezt a lehetőséget mi már felkínáljuk, de erről is a Minisztertanács állásfoglalását kérem, hogy beszéljünk majd erről, mert akkor ezt is bejelenthetjük. Akkor ez az egyik, amiben döntenünk kell. De mielőtt a feltett kérdéseket sorra vesszük, kérdem, hogy kinek van megjegyzése?

(Pungor Ernő tárca nélküli miniszter elmondja, hogy pár napja járt Bécsben, és a tudóstársainak, akikkel tárgyalt, az a véleménye, hogy Ausztria elég látogatót kap turistaként, tehát nem látnak nagy fantáziát abban, hogy egy világkiállítás sokkal többet vinne oda. Határozott véleménye, hogy egy magyarországi kiállításnál az ország számára minden emóció nélküli döntésre van szükség. Szerinte csak külföldi tőkebevonással valósítható meg a világkiállítás, amihez viszont rengeteg törvény kell, és igazából erre kellene a parlament figyelmét felhívni, hogy gyorsítsa fel a törvénykezési munkáját. Továbbá miután '95-ben és '96-ban is ünnepséget tartani nem bírunk, ezért ő a '96-os megrendezést támogatja. Végezetül megjegyzi, hogy Baráth Etelét nagyon tiszteli, kiváló embernek tartja, de be kell állítani mellé gazdasági, műszaki menedzsereket, továbbá az első változatot elveti, és a második változat mellett, a Budapest és vidéke megrendezés mellett érvel.

Még többen hozzászólnak, mindannyian a megrendezés, mégpedig a Budapest és vidéke és 1996-ban történő megrendezés mellett.

Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter viszont kritikával illeti a bécsi magyar nagykövetséget, hogy miért nem tudta hamarabb tájékoztatni a Kormányt a bécsi népszavazás negatív eredményről, mert ez akkor a Kormányt bizonyos kellemetlen helyzettől megkímélte volna.)

Antall József: Szkeptikus nyilatkozatot tettem. Ha emlékeznek, azt mondtam, hogy mindennek ellenére addig minden propagandával visszafogottan kell lennünk, ameddig el nem dől ez a kérdés. Tehát nem akartam túl optimistán szólni, de azért nyilatkoztam előtte, hogy „igen”, hogy nehogy azt mondják az osztrákok, hogy miattunk történt a „nem” szavazat. Tehát ez egy gesztus volt az osztrák kormány felé egyéb célból. Ugyanakkor addig nem akartunk továbblépni, ameddig Bécs választ nem tudtuk, mert a közvélemény-kutatásról és a közvélemény véleményével összefüggő ítélőképességéről kialakított rendkívül skeptikus felfogásomnak megfelelően sem Vranitzky jelentéseinek nem hittem, sem Mock jelentéseinek, sem a közvélemény-kutatásnak nem hittem, ugyanis ennek elvből nem hiszek. Ennek következtében nem voltam biztos egyáltalán abban, hogy megszavazza Bécs lakossága, annak ellenére, hogy mindketten külön is teljes meggyőződéssel ezt állították. Még Zilk polgármester

is teljesen meg volt róla győződve, hogy elsőpró többséggel emellett dönt Bécs. Minden jelentés így szólt egyébként, hogy sikerül nekik.

(Bod Péter Ákos folytatva a hozzászólását, megjegyzi, hogy ha megrendezzük, akkor is egy kis kiállítás lesz mindenképpen, részben a költségvetési források miatt, részben pedig sem idő, sem erő nem lesz egy monstre nagyra. Attól fél, hogy itthon mindenkit a megrendelés vágya sarkall, aki véleményt nyilvánít, de az idő rövidsége miatt nem fogják megnyerni, mert nem fogják tudni vállalni a feltételeket, csak a külföldi vállalkozók. Ha nem vagyunk biztosak a megrendezhetőségben, akkor most könnyebb kimondani a nemet, mert az osztrákok kimondták. Szerinte hatalmas a várakozás, amit nem szabad teljesen orrba vágni azzal, hogy racionális érvekkel azt mondjuk, hogy nem, hanem tudni kell valamit mondani nagyon rövid időn belül, nagyon értelmes módon, ami ráadásul az ország érdekét jobban szolgálja, mint egy olyan kiállítás, ami valljuk be, az összes hordalékával és járulékos pozitívummal együtt egy presztízsrendezvény.)

Még többen hozzászólnak, köztük Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter is, aki szerint az eredeti terveknek megfelelően az Országgyűlés elé kell vinni a kérdést, és ki kell mondanunk az egyedüli megrendezést. Három hónapot nem csúsztatunk.)

Antall József: Azt reméled, hogy az Útalap így előbb feltöltődik.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere szerint az egyedüli megrendezés, tehát a kizárólagos megrendezés jelent Magyarországnak plusz tőkebefektetési lehetőségeket. A bécsi világkiállításra körülbelül a 12 milliárd dollár tőkebefektetési terv készült el. Ha ezeknek csak egy tört részét megkapjuk, ötödét, hatodát, akkor már nincs különösebb gondunk a finanszírozással. Természetesen most a Kormány nagyobb presztízsvesztés nélkül elvileg kiszállhat. De ebben az esetben végleg eljegyeztük magunkat egy defenzív stratégiával, hogy csak kockázatot, felelősséget kerülünk, túl akarunk élni három évet. Ennek a Kormánynak előre kell menni, és ennél jobb alkalmat ő nem tud.)

Még többen hozzászólnak, köztük Balsai István igazságügy-miniszter, aki szerint a törvényjavaslat benyújtása helyett valóban más megoldást kellene most választani.

Kupa Mihály pénzügyminiszter a harmadik megoldást támogatja, mégpedig a megrendezéshez egy másik partnerváros kiválasztását.

Boross Péter belügyminiszter és Surján László népjóléti miniszter még arra hívja fel a döntés előtt a figyelmet, hogy volt valamikor egy miniszterelnöki levél, amiben azt szerepelt, hogy Budapest ellenében nem rendezünk világkiállítást.)

Antall József: Budapestet mondtam, nem Budapest Közgyűlését. Budapest jelenti a Fővárosi Közgyűlést, de jelenti a kerületeket is és végső soron a népszavazást.

(A további hozzászólók mindannyian határozottan a megrendezéssel kapcsolatban a mielőbbi igen kimondása mellett vannak.)

Forrai István, a Miniszterelnöki Hivatal helyettes államtitkára, a Miniszterelnöki Titkárság vezetője szerint valószínű, hogy ebből egy országgyűlési határozat és nem törvényjavaslat lesz, amiben viszont ne csak az legyen, hogy egy időpontot eltolunk, hanem módosuljon is az országgyűlési határozat abból a szempontból, hogy most már egy konkrét felhatalmazást ad a Kormánynak arra, hogy konkrét pénzügyi körökkel tárgyalhasson. Hiszen eddig az volt a legfőbb érv, és azért nem tudtunk előre jutni, mert nem volt egyértelmű a döntés.)

Antall József: Köszönöm. Lezárhatjuk? Nincs több kérdés? Akkor sorba vesszük a kérdéseket, először a ténybeli kérdéseket. Az érvrendszerek elhangzottak, beleértve azt, hogy Budapest és vidéke számára egyaránt gazdasági emelkedést, munkanélküliség-csökkenést stb.-t jelent. Először is a tényt számokat szeretném megismételni. Első: az elhangzottak alapján mindent figyelembe véve, személy szerint az 1996-os évet javaslom mint célkitűzést. Mindazok ellenére, amik elhangzottak a '95. év olyan feszítettségét és olyan kockázatokat jelentene, hogy az előkészítés érdekében szükség van még erre az évre. Ha még pártpolitikai vagy kormánypolitikai szempontból elképzelhető is lenne a '95, és ha ez fellendülést okoz, vagy előlendíti a gazdaságot, akkor világos, hogy az ugyanolyan pozitívan jelentkezik, ha '96-os év jelenti ezt a folyamatot, mint a '95-ös. Tehát ezt nem érzem, hogy olyan erős lenne az érv '95 mellett, mert ez éppúgy 1996-ra is érvényes. Mindent figyelembe véve, azt hiszem, ha arra gondolunk, hogy 1996-ban mindenképpen sor kerülne Magyarországon a millennium apropóján egy rendezvénysorozatra, amely több szempontból egy világ–magyarság találkozó stb. is lenne, amit minden szempontból célszerű a mellékprogramok szempontjából figyelembe venni, amelyek inspirálóan hatnak az 1996. évi világkiállításra is. Tehát én az 1996-os évet javaslom. Ki van amellett, hogy 1996-ban legyen a világkiállítás? Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc. Tehát akkor nyolc igen. Nagy Ferenc felhatalmazott, hogy szavazzak helyette, akkor tíz. Tehát akkor tíz szavazattal az igen. Kérem az ellenszavazatokat. 1995 mellett: egy, kettő, három, négy. Tehát akkor 10-4. Ki tartózkodott? Nincs. Tehát akkor kérem rögzíteni, hogy a Kormány 10-4 arányban úgy szavazott – egyébként a távollévők sem változtatnak rajta, akkor is megvan a többség –, tehát a többségi szavazattal kimondta az 1996-os évet. E szerint kell akkor a továbbiakat megtenni. A következő kérdés a jogi formula. Minden körülmények között Balsai miniszter úr megvilágítása

alapján is országgyűlési határozat az, ami kiutat jelent abból, hogy Bécs–Budapest nincs, ergo az az országgyűlési határozat, amely a Bécs–Budapest tárgyában kötelezett bennünket törvényjavaslat benyújtására, az módosult a történetek alapján, és ez jelenleg, ebben a pillanatban feloldja mindjárt a kétharmadoság és a nem kétharmadoság kérdését is. Tehát mi akkor most az Országgyűlés elé egy országgyűlési határozattervezetet, javaslatot nyújtunk be, Horváth Balázs csóválja a fejét, nem tudom miért?

(Horváth Balázs tárca nélküli miniszter megjegyzi, hogy még nincs osztrák döntés.

Katona Tamás külügyi politikai államtitkár szerint viszont nincs az osztrák kormány abban a helyzetben, hogy a népszavazás ellenére megrendezze.)

Antall József: Egyébként mi egy határozattervezetet nyújtunk be, amelyik azzal az indokolással úgy szól, hogy amennyiben az osztrák kormány visszalép, és Ausztria nem rendezi meg a világhiállítását, akkor Magyarország vállalkozik arra, hogy egyedül megrendezi. Ebben az esetben 1996-ban rendezi meg, és kéri az Országgyűlést, hogy ennek a döntésnek megfelelően új országgyűlési határozatot hozzon, amelyik alapján kötelezi a Kormányt törvényjavaslat benyújtására a világhiállítás tárgyában, és egyben ennek határidejét szeptember 30-ával határozza meg. Ebben pedig természetesen benne legyen az is, hogy erre vonatkozóan megkezdhesse a reális felmérést, a pénzügyi tárgyalásokat és valamennyi szükséges intézkedés megtételét, a megfelelő szervezeti feltételek kialakítását. Ez vonatkozik mind a kormányzati szervezeti feltételekre, és vonatkozik természetesen a megfelelő szervezetek létrehozására. Tulajdonképpen a törvényjavaslat előkészítése önmagában ezt már jelzi. Következő kérdés az – tehát akkor az 1996-os eldőlt –, hogy az országgyűlési határozattervezet elkészítésére elsősorban az igazságügy-minisztert kérjük fel, továbbá a kormánybiztos urat, azonkívül ebben kérjük a pénzügyi államtitkár úrnak is a részvételét, valamint azt, hogy akkor ez keddre legyen benyújtva. Kádár Béla itthon van kedden, aki majd az előterjesztője lesz a törvényjavaslatnak, ezért minden körülmények között kérem az ő bekapcsolását is. Tehát akkor ez a másik kérdés. A következő kérdés, amiben dönteni kell az az – én a megfogalmazást úgy tenném fel –, hogy jelenleg ebben az országgyűlési határozatban azt kell kimondani, hogy Budapest és Magyarország vállalkozik arra, hogy megrendezi a világhiállítását, és amennyiben ehhez megfelelő és előnyös feltételekkel csatlakozni akar más ország városa, akkor azt meggondolás tárgyává teszi. Én mindenképpen azzal értenék egyet, hogy csak Európán kívüli ország legyen a másik, mert ennek látom az értelmét, hogy ne kisöccse legyen Európában Budapest. Ennek az a feltétele, hogy a világhiállításnak minden körülmények között egyenrangú partnerek által megrendezettnek kell lennie. Tehát,

ha egyáltalán kapunk egy nagyon előnyös ajánlatot, amit érdemes megfontolni, ami kockázatsökkentő vagy nagyobb beruházást biztosító lehet. Tehát úgy módosítanám a javaslatot, hogy Magyarország vállalja ennek megrendezését, és amennyiben ebben az időszakban – tehát a most hátralévő három hónapos időszakban – Európán kívüli partner jelentkezik, akkor megvizsgálja ennek a lehetőségét. Ebben a formában. Na most, ha a szomszéd országok, akár a volt magyar területek Pozsony, Kolozsvár, Zágráb vagy nem tudom, hasonlóok jelentkeznenek, az nem kell, hogy most ebben a koncepcióban szerepeljen. Ez kérem szépen egy évvel előbb eldönthető, mert ez pénzt önmagában nem hoz, vonzóerőt nem hoz. Ez egy lehetőség arra, hogy bekapcsolódjék, nem tudom én, mondjuk egy kulturális eseménnyel, vagy egyébbel, de ez nem koncepciót érintő kérdés ebben a formában. Az egésznek a koncepcióját tulajdonképpen abban látnám, hogy Budapesten megrendeződik a világkiállítás, ez Közép-Európa felzárkózásának az éve lenne, hiszen ennek az ad egy különleges jelentőséget, hogy reális számítások szerint ezt követheti a közös piaci felvételünk. Hát most ezt nem mondtam ki, de az már mindegy, hogy '97. Tehát mindenképpen ez egy olyan esztendő, amikor Magyarország itt mutatkozik be, és a közép-európai tér európaizálásának, felzárkózásra való előkészítésének a programját jelentheti ez, bemutatva a múltat, bemutatva, hogy a kommunista időszakból hogy lehet átalakulni, út egy tervgazdaságból a piacgazdaságba stb. Tehát ebben a gondolatvilágban.

(Baráth Etele felveti, hogy a határozatban még felhatalmazást kellene kérni a Világkiállítás Tanácsának felállítására is.)

Antall József: Én nem hiszem, hogy kell hozzá országgyűlési határozat. Ezt a Kormány állítja föl, tehát a Kormány ezt fölállítja, de ez egy következő lépés, most ne hajtsuk magunkat. Tehát a kormányzat, amit tud, azt egy minisztertanácsi rendeletben meg tudjuk csinálni, akár jövő csütörtökön.

(Boross Péter a testvérpартnert nem javasolja bevenni a határozatba.)

Antall József: Tessék, kérem szépen, akkor szavazásra kerül a sor, én csak elmondtam. Tehát a következő kérdés akkor úgy szól, hogy a jelenleg megfogalmazott országgyűlési határozatba nem kerül bele semmiféle partnervárosnak a sejtetése, vagy kijelölése, hanem Magyarország önállóan rendezi meg. Ha ez nem kapja meg a szavazattöbbséget, akkor felteszem a következő kérdést a kiegészítésre. Tehát a kérdésem úgy szól, hogy Magyarország, illetve Budapest önállóan vállalkozik a világkiállítás megrendezésére. Kérem, akkor, aki támogatja a kettes variációt, tehát hogy Magyarország önállóan és egyedül, akkor kérem magasra tartani a kezét. Egy, kettő,

három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, Andrásfalvy tíz és tizenegy Nagy Ferenc. Ellenvélemény, tehát a harmadik variáció. Egy, kettő ellenszavazat, és én szándékosan tartózkodtam ennél. Tehát akkor tessék. Bár én így tettem föl a kérdést, ez nem azt jelenti, hogy a közvélemény irányába, illetve az országgyűlési határozatban megjelenítenénk alternatívát. Én úgy értelmeztem, ha a három hónap alatt olyan jelenségeket látunk, ami ezt megindokolja, akkor minden további nélkül módosítani lehet. Tehát most jelenleg a második variációról van szó ebben a pillanatban. A következő kérdés az, hogy az egész megszervezéséhez – Budapest és vidéke komplex szervezése – meg kell teremteni a részvénytársaságot, tehát a vállalati jellegét. Meg kell teremteni a Világkiállítás Részvénytársaságot, és ezenkívül pedig kormánybizottságot kell erre felállítani, amelyikből majd ki fogjuk fejleszteni a jelzett tanácsot. Tehát egyik oldalon megszületik a részvénytársaság a vállalati alapon is történő szervezés finanszírozására, a másik pedig a kormánybizottság kérdése. Javalom, hogy a most kiküldött kormánybizottságban Kádár Béla miniszter úr legyen a kormánybizottságnak az elnöke, Szabó Tamás pénzügyi államtitkár legyen az alelnöke, a kormánybiztos úr pedig legyen a titkára, és utána a tárcák képviselői, tehát akiknek szintén biztosítjuk a részvételt, a képviseletet helyettes államtitkári szinten. A megfelelő időszak után dönt a Minisztertanács arról, hogy milyen további intézkedések, döntések szükségesek még. Tehát a Közmunkatanács irányába ellépünk először, de előbb a Kormányban kell megalakítani ennek az előfeltételét. Egyetértés van-e? Kérem, aki ezt a megoldást elfogadja, tehát elnök Kádár Béla miniszter úr. Továbbá arra kérem kormánybiztos urat, hogy a főpolgármester úrral ne lépjen most közvetlen érintkezésbe. A Kormány foglalkozik most ezzel. Nem ok nélkül alakult meg most a kormánybizottság. Kérem azt is vegye figyelembe, hogy ezzel a döntéssel most más jelleget és más dimenziót kapott az egész ügy. Ennek a kérdésnek a politikai megítélése, beleértve a főváros, a vidék és a várakozó főpolgármester úr pozícióját, változott. A televízióból értesülni fog a most következő sajtótájékoztatóról, és a fővárossal is természetesen megfelelő időben fel fogjuk a kapcsolatot venni, ugyanúgy, mint az ország önkormányzataival ebben a kérdésben. De ebben a szituációban a Kormány a fővárossal előre nem egyezkedik, és a főpolgármesternek nem kéri most a hozzájárulását, és nem kéri most tőle az együttműködését. A főpolgármester ezek után egy új helyzettel találja magát szemben, és kérem kormánybiztos urat, hogy most várakozó álláspontra szíveskedjék helyezkedni mind a fővárossal való kapcsolattartásban, mind az egyéb nyilvánosság kezelésében, mert egy olyan kritikus politikai időszakban vagyunk e tekintetben, ami most kormányfelelősségi kérdéssé vált mind a külföld irányában, mind belföldön.

(Horváth Balázs megkérdezi, hogy mielőtt az Országgyűlés dönt, a frakciók kapnak-e előzetesen erről tájékoztatást?)

Antall József: A frakciók egyetértettek azzal, hogy megrendezzük a világkiállítást. Az igazságügy-miniszter mind a három frakciónak hétfőn át fogja adni azt a változatot – estére át tudja adni –, amit másnap hivatalosan benyújtunk. Most felhatalmazást kérünk arra, hogy az országgyűlési határozatot az igazságügy-miniszter a kormánybizottsággal történő egyeztetés alapján, és a miniszterelnököt is tájékoztatva beterjessze. Ezért nem hívjuk össze a Minisztertanácsot, tehát hogy megadja a felhatalmazást az érdekeltnek. Nincs ellenvetés. És ezzel akkor a szervezeti kérdéseket tisztáztuk. Na most a jelen pillanatban a Budapest Főváros ebben a kérdésben, az új helyzetben nyilvánvalóan, legalábbis nagy valószínűséggel módosítani fogja az álláspontját. Egy új helyzet van '96, tehát semmi szükség nincs arra, hogy előzetesen egyeztessünk most. Mi ezt az álláspontot elfoglaljuk, és szívélyesen nyilatkozunk a főváros irányában egy sajtóértekezleten, de most nem tartottuk ebben szükségesnek, hogy itt részletes tárgyalásokba bocsátkozzunk. Úgy gondolom, hogy ezt, a törvények alapján, a kormánypártok és a magyar közvélemény elvárja tőlünk.

(Boross Péter azért megjegyzi, hogy Demszky tegnap lenyilatkozta, hogy csodálkozik, hogy a Kormány nem hívta meg erre a napirendre. Második csodálkozása pedig az lesz, hogy fél órával korábban döntött a Kormány, ahelyett, hogy megvárta volna a bécsi döntés.)

Antall József: A Kormány számára az országgyűlési határozat a lényeg. Volt egy érvényes országgyűlési határozat, és mindaddig, ameddig Bécs ebben a kérdésben nem mondott nemet, addig a nemzetközi iroda és Bécs is a '95-ös álláspont mellett volt, tehát a Kormány addig nem dönthetett másként. Visszatérve tehát, az új helyzet abban van, szeretném még egyszer hangsúlyozni – Demszky Gábor nyilatkozatával szemben is –, hogy mi nem törvényjavaslatot terjesztünk most be az Országgyűlésnek, hanem egy országgyűlési határozattervezetet. Tehát a Kormány most nem döntött még a fővárossal ellentétben, hanem az Országgyűlés elé terjeszt egy javaslatot, és majd az Országgyűlés dönt. Hogyha az Országgyűlés döntött ebben, tehát az előző országgyűlési határozat módosításáról, azután fog a Kormány a fővárossal és az önkormányzatokkal foglalkozni. Én így értelmezem a kialakult jogi helyzetet. Tehát az országgyűlési határozat kötelezett bennünket a törvényjavaslat előterjesztésére, amit mi meg is tettük volna abban az esetben, hogyha ez a kérdés így merül fel. Most a kérdés nem így merül fel, ezért egy országgyűlési határozatot, a 35/1989-es országgyűlési határozat módosítását kell nekünk beterjeszteni, és ha az Országgyűlés ebben állást foglalt, akkor kerül sor egy következő lépésre. Mégpedig azt követően

fogjuk felvenni a kapcsolatot a fővárossal, a főváros kerületeivel és a megyei önkormányzatokkal. Ezért kértem a kormánybiztos urat, hogy addig ezzel várjunk, mert utána úgyis, ha az Országgyűlés állást foglal, ezt sorban meg kell tennünk.

A KGST felszámolásával kapcsolatos tárgyalásokról szóló tájékoztatóval kapcsolatban, érintve a szovjet csapakivonás kérdését is.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere tájékoztatja a Kormányt, hogy a várakozásoknak megfelelt a KGST-találkozó.³⁵⁷ Sikerült szétválasztani a felszámolást és a későbbi együttműködés megtárgyalását egymástól. Lényegében elfogadta a három nem európai ország és a Szovjetunió is azt, hogy a Budapesten, június 28-án megrendezendő záró ülésnek csak egy napirendje lesz, a KGST feloszlása. Nem kötétték ezt még egy ilyen vagyoni jogi egyértelmű nyilatkozathoz sem. Tehát az is majd csak a feloszlás utáni órában kezdődik. Még elmondja, hogy tárgyalásokat folytatott a 120 millió rubeles akkreditívnyitással kapcsolatban is. Közli azt is, hogy június 15-ére jön Katusev, a Grishin admirális szakértői csoportja pedig 27-én, de addig készen kell lennünk a szovjet csapatkivonás vagyoni kérdéseit rendező magyar tárgyalási anyaggal, mert utána nincs több lehetőségünk. Egyértelműen mondta mind a két tisztviselő, hogyha nem sikerül eldönteni, akkor a szovjet csapatok kénytelenek tartózkodásukat meghosszabbítani, illetve a végleges elszámolásig itt egy bizonyosfajta állagmegóvó és szovjetvagyon-megóvó helyőrségeket állomásoztatni.)

Antall József: Köszönöm szépen. Akkor annyit szeretnék még, mielőtt bezárnám a mai rendkívüli minisztertanácsot, hogy kérem az érdekelteket, hogy mindezt továbbítsák a Honvédelmi Minisztériumnak, egyben a kormány megbízott, Annus altábornagy úrnak is. Kérem Kádár miniszter urat és Kupa miniszter urat, hogy készüljenek fel erre a tárgyalásra, mert ez a fenyegetés több oldalról és több jelentésből is érkezik a szovjet csapatok további itt-tartózkodásáról. Természetesen ezt most nem kívánom kommentálni, de nekünk hó végére erre a tárgyalásra készen kell lenni az értékeléssel. Tehát az április 8-ai megállapodási alapon készen kell lenni pontosan, hogy mi az álláspontunk. A kormányhatározat úgy szól, hogy a nullszaldóra kell törekedni, és kormány-állásfoglalás nélkül semmiféle egyéb ajánlat nem fogadható el, hiszen ez olyan súlyú politikai kérdés, ami miatt semmiféle egyéb ajánlat kor-

³⁵⁷ A KGST-tagállamok képviselői 1991. május 18–19-én tárgyaltak Moszkvában. Magyarországot Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere képviselte. A megbeszéléseken döntés született arról, hogy a szervezet feloszlásának jegyzőkönyvét 1991. június 28-án írják alá.

mányhatározat nélkül nem történhet, ami ezt érinti. Tehát ebből kell egyszer kiindulni. Ez a kormány-állásfoglalás, de elő kell készíteni azt, hogy milyen értékelés szerint megyünk. A másik, amire utalás történt, és miniszter úr is utalt rá, hogy ilyenek terjednek, ezért rögzítsük, hogy a Kormány változatlan álláspontja az, hogy nem kívánjuk a lengyel példát követni, semmiféle átütemezés vagy adósságtörlesztési felfüggesztési politikát a Kormány nem kíván folytatni. Tehát minden olyan álláspont, ami ebbe az irányba mutat, a Kormány részéről ebben a formában nem merülhet fel.

(Boross Péter belügyminiszter még tájékoztatja a Kormányt, hogy egy hete kénytelen volt kiadni egy körlevelet, hogy hagyják békén a szovjet emlékműveket, főleg, ahol halottak vannak.)

Antall József: Én azt javaslom, hogy ebben a tárgykörben, a Kormány mindenképpen adjon ki egy nyilatkozatot. Már beszéltünk erről, én tegnap is elmondtam ezt a népgyűlésen, és megértették az emberek. Erre vonatkozóan nemcsak az kell, hogy valamilyen nyilatkozat formájában reagáljunk, hanem szükséges a méltóságteljeség biztosítása is, és ezt esetleg előkészíthetjük, hogy ne történjenek ezzel ellentétes dolgok.

1991. május 23-i kormányülés

Különfélék között a szovjet csapatkivonással kapcsolatban.

Antall József: Tessék, még mindig van? Van még valakinek valami? Akkor a szovjet csapatok kivonulásával összefüggésben szeretnék most még csak annyit kérdezni, hogy egyetért-e a Kormány azzal, hogy mindenképpen gondoskodnunk kell arról, hogy ne legyenek látványos konfliktusok, összeütközések, ne legyen olyan az ünnepelés stb., amely sértő a szovjetek számára, vagyis a kivonulás méltóságteljesességét biztosítani kell. A szovjet érzékenységet nem szabad sérteni. Demszky Gábornak volt ugye az első javaslata, az utcabál, ami megadta az alaphangot. Én kaptam a köztársasági elnök úrtól egy levelet, hogy ügyeljek az orosz érzékenység megsértésének elkerülésére. Erről tájékoztattam Demszky Gábor főpolgármester urat is, hogy kaptam egy ilyen levelet, és ahhoz, hogy tudjak erre felelni, kell az ő véleménye is. A másik dolog, ami ehhez tartozik, hogy úgy tervezzük, hogy Debrecenben [...] hányadikán? Tehát Debrecenben 29-én búcsúztatnának a repülőtéren még egy felsorakozó lövészalakulatot, és az lenne mintegy a búcsú, mivel Budapesten már nem

lesznek június 29-én, és akkor ez lenne a befejező aktus. Oda a Magyarországra akkreditált diplomatákat is meghívánk, tehát a katonai attasékat, és ez lenne, mondjuk, az ünnepélyes hivatalos búcsúztató. 30-án pedig akkor lesz a harangzúgás, és akkor lesznek az összejövetelek, vagy nem tudom, mik lesznek, amik viszont elkerülhetetlenek. Kérdés az, hogy azért kezdjünk megfogalmazni kellő időben, mégpedig a hónap közepére egy olyan felhívást a lakossághoz, amiben ennek méltóságteljes megünneplését kérjük. Azt hiszem, hogy ezt elősegíthetné a parlament állásfoglalása is. Egy ilyen állásfoglalást a parlament is elfogadhatna.

(Horváth Balázs tárca nélküli miniszter tájékoztatásul elmondja, hogy már készítik a plakettet, amelynek egyik oldalán egy MDF-es zászló, a túlsó oldalán pedig egy kulcsoló kéz, és az egyikről le van verve a bilincs.)

Antall József: Ja, ha szabadok leszünk, igen. Sztukalin nagyon örült neki. Ez még '89-ben volt, amikor azt mondtam a nagykövetség jelenlétében, hogy ha leveszik a kezünkről a bilincset, akkor mi kezét fogunk, és barátok leszünk.

(Horváth Balázs szerint ebben a plakettben semmi bántó nincs.)

Antall József: Egy bilincsnek különben mindig örül egy nagyhatalom. Kérem szépen, most kormányként azt szeretném kérni és mondani, hogy értsenek egyet, hogy ez egy méltóságteljes, mérsékelt befejezés legyen. Szerintem akár a hatpárti tárgyaláson is elhangozhat egy ilyen javaslat, annál inkább, mert az azt követő napokban lesz a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének prágai ülése.

1991. május 30-i kormányülés

A Magyar Köztársaság és a Dél-afrikai Köztársaság közötti diplomáciai kapcsolatok felvételéről.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy most még csak egy feltételes döntést kér arra, hogy a nemzetközi és a belpolitikai helyzet további kedvező alakulásának függvényében, egy általa alkalmasnak ítélt időben a Magyar Köztársaság kezdeményezhesse a diplomáciai kapcsolatok felvételét, illetve a misszió szintjének a megemelését a Dél-afrikai Köztársasággal. Elmondja, hogy volt olyan javaslat, hogy ezt azonnal lépjük meg, azonban a következő hetekben, június elején az afrikai egységszervezet ülésezik Nigériá-

ban,³⁵⁸ és ott látni fogjuk, hogy hogyan ítélik meg a dél-afrikai helyzetet.³⁵⁹ Viszont ahhoz, hogy ezt megtehessek, hogy bármikor a június folyamán ez megtörténhessen, azért kéri a Kormányt, hogy adja meg a felhatalmazást arra, hogy az adott pillanatban, az adott alkalommal ezt a lépést megtegyük.)

Antall József: Ehhez annyit szeretnék hozzátenni, Pretoriában³⁶⁰ van egy érdekképviseleti szervezetünk, amelyiknek van egy vezetője körülbelül követtanácsosi rangban, ügyvivői besorolásban. Itt tulajdonképpen arról van szó, hogy abban a pillanatban, hogy ha a körülmények alkalmasak, akkor nagykövetségi szintre emeljük a meglévő érdekképviseletet, és akkor nagykövetet küldünk majd. Azért mondom, hogy marad az ügyvivői, és utána küldjük a nagykövetet, ha látjuk ennek már az összes összefüggését. Tehát itt egy felhatalmazásról van szó, hogy ebben a folyamatban, ami most Dél-Afrikában van, kihasználhassuk az előnyeit annak, hogy ha szalonképessé válik Dél-Afrika, akkor – magyarul – elsőik legyünk, vagy az elsőik között, mert nagy szimpátiával fogadnák ezt, és ennek azért jelentős haszna lehetne. Viszont elsietni sem lehet, mert akkor meg más szempontból lenne nem jó a lépés. Tehát körülbelül úgy kell kezelni a helyzetet, ahogy kezeljük az izraeli–arab kérdést.

³⁵⁸ 1991. június 6-án a nigériai Abujában tartották meg az Afrikai Egységszervezet (AESZ) 27. csúcstalálkozóját, amelyen aláírták az Afrikai Gazdasági Közösség megalakítására vonatkozó szerződést.

³⁵⁹ 1991. május 14-én a dél-afrikai legfelsőbb bíróság hat évi börtönbüntetésre ítélte Winnie Mandelát, Nelson Mandelának, az Afrikai Nemzeti Kongresszus (ANC) alelnökének feleségét négy fiatal fekete férfi elrablásáért és bántalmazásáért. A négy fiatalembert 1988-ban rabolták el egy szovetói szállásról, később egyiküket megölték. A három hónapos tárgyalás után kimondott ítéletnek komoly politikai következményei voltak Dél-Afrikában, ahol ekkor már az ANC és a dél-afrikai kormány előrehaladott, ám sok oldalról hevesen bírált párbeszédet folytatott az apartheid felszámolásának menetrendjéről, az ország jövőjéről. Az ANC keményvonalas kommunista szárnya részéről határozottan szorongatott Mandela számára súlyos tehertételt, érzékeny támadási felületet jelentett a meghozott bírósági döntés, mivel a felesége rokonszenvét is élvező radikálisok, akik akkorra már a fehérekkel való egyezkedés megszakításával fenyegetődtek, politikai megfontolásokat véltek felfedezni a verdikt hátterében. A szélsőségek között addig ügyesen egyensúlyozó Mandelára nehezedő nyomás minden irányból tovább erősödött, mivel a Winnie Mandela-ügy érveket szolgáltatott De Klerk elnök nem kevés konzervatív ellenlábásának is.

³⁶⁰ Pretoria a Dél-afrikai Köztársaság közigazgatási fővárosa, Johannesburgtól 55 kilométerre északra. 2011-ben 740 ezer, az elővárosokkal 2,9 millió lakosa volt.

1991. június 6-i kormányülés

A bős–nagygyarosi vízlépcsőrendszerrel kapcsolatos magyar–cseh és szlovák tárgyalások előkészítésével kapcsolatban.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter elmondja, hogy az előterjesztés a Csehszlovák Szövetségi Köztársaság Kormánya és a Magyar Kormány közötti tárgyalás második fordulójának előkészítéséről szól. Miután a következő tárgyalásig érdemi változás a másik fél pozíciójában nem várható, ezért fel kell arra készülni, hogy a második tárgyalás világossá fogja tenni mindkét fél számára, hogy az eddigi várakozását valamiképp fel kell adnia, módosítania kell, nevezetesen azt, hogy majd a másik fél feladja a saját álláspontját. Fel kell készülni arra, hogy a másik fél a szerződés egyes részeit felmondja, felfüggeszti, és olyan megoldáshoz folyamodik, amely esetleg a Duna elterelését is érinti. Ilyen hivatalos közlést ugyan nem kaptunk, de informális közlések bőven vannak erre nézve. Alapvetően a kérdéses ökológiai veszélyhelyzet az, aminek elkerülésére a magyar fél mindenáron törekszik. Végül megjegyzi, hogy előkészítés alatt áll a csehszlovák elnök magyarországi látogatása, amikor is a tárgyalásokon nyilvánvalóan ez a kérdés is terítékre kerül.)

Antall József: Ez a tárgyalás július 1. után legyen.³⁶¹ Ameddig itt le nem zárulnak az egyéb fontos tárgyalásaink – mindkét félnek azonos határideje van, mindkét fél azonos, párhuzamos tárgyalásokat folytat –, addig nem lenne jó, hogy az alatt egy feszültség keletkezzék. Addig a KGST-tárgyalást be kell fejezni és a kivonulási tárgyalást is, ráadásul július 1-jén van a Varsói Szerződés politikai tárgyalása Prágában, ahová mennem kell. Tehát ez a három ok is amellettszól, hogy ezt úgy július 15-e körülire kellene tenni. Ezek mind olyan elemek, amelyekkel nem lenne helyes, ha előbb terhelnék az ebből keletkező feszültségeket.

³⁶¹ 1991. július 15-én Pozsonyban nem történt érdemi előrelépés azon a csehszlovák–magyar kormányközi tárgyaláson, amelyet a két fél Ján Čarnogurský szlovák miniszterelnök, illetve Mádl Ferenc magyar tárca nélküli miniszter vezetésével a bős–nagygyarosi vízierőmű-rendszer kérdéséről folytatott. A tárgyalásokon a csehszlovák delegáció azt javasolta, hogy Csehszlovákia, Magyarország és az Európai Közösség képviselőinek részvételével hozzanak létre egy hármass bizottságot, amely megvizsgálja a július 31-ig benyújtott megoldási variánsokat. A csehszlovák fél hangsúlyozta, hogy csak olyan változatokat tud elfogadni, amelyek lehetővé teszik a bős vízlépcső üzembe helyezését. A magyar delegáció ugyanakkor a vízlépcsőrendszer elhagyását, az 1977-es államközi szerződés kölcsönös megállapodáson alapuló felmondását szorgalmazta, és javaslatot tett az együttműködésre az ökológiai, a hajózási, az árvízvédelmi és az energetikai problémák megoldása érdekében.

(Mádl Ferenc még elmondja, hogy mi követjük az Országgyűlés határozatában foglaltakat, amely nem szól a szerződés megszüntetéséről, hanem csak arról, hogy a Kormány tárgyalásokat folytasson. A tárgyalások sikere és a feszültségek enyhítése érdekében javasolja, hogy az NGKM vizsgálja meg a lehetőségét egy energetikai együttműködésnek, a Világkiállítás kormánybiztosa pedig azt, hogy hogy lehetne – ha nem is partnerként – jobban bevonni Pozsonyt a rendezvények sorába.)

Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter az ökológiai veszélyekre hívja fel még jobban a figyelmet. Szerinte taktikai szempontból akkor tudunk tárgyalni a szlovák féllel hatékonyan, ha nemcsak azt tudjuk megmondani, hogy hogy számoljuk el a károkat, hanem azt is, hogy mi lesz utána, hogy állítjuk helyre a területet. Ez milyen gazdasági, milyen műszaki feltételek mellett valósítható meg, milyen ökológiai vonzatai vannak.

Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter szerint a szlovákok a Dunának az elterelését mindenképp el fogják végezni. Tehát ők határozottak abban, hogy a bősi vízlépcsőt üzembe helyezték. Erre az esetre nekünk megfelelő stratégiát kell kialakítani, hogy egyáltalán mit tudunk tenni, hogyan és miként.

Még többen hozzászólnak, óva intve a Kormányt attól, hogy a cseh és szlovák viszonyt túlságosan elmérgesítsük, továbbá felhívva a figyelmet a szlovák fél egyoldalú lépésére történő felkészülés fontosságára.)

Antall József: Megkísérlem összegezni a jelen helyzetet. Egy: a tárgyalást Mádl miniszter úr a válaszában július 1-jéig húzza el. Ezt minden körülmények között el kell érni, hogy ne kerüljön előtte sor tárgyalásra. Másodszor: felvetem a kérdést, hogy párhuzamosan nem kellene-e megvizsgálni a Párizsi Chartát aláíró 34 állam titkárságával a következő kérdést: a csehszlovák kormány hivatalosan közölte az átvágási szándékot. Felvetették – meg kell nézni nemzetközi jogi szempontból –, hogy ezt konfliktusveszélynek és a határok erőszakos megváltoztatásának tekintjük-e a helsinki folyamat értelmében mind a trianoni, mind a párizsi békeszerződés alapján. A magyar–csehszlovák határvonal megváltoztatását jelenti-e minden körülmények között a bősi átvágás? A hajózható Duna középső vonalánál van a határ. Ezt az egész kérdést nemzetközi jogilag, külpolitikailag meg kell nézni, hogy van-e erre lehetőség, hogy erre milyen támogatást kaphatunk, hogy ez előre kifejezésre juttatható-e, ha itt határsértésre kerül sor. Ha határsértés, felvetődhet úgy, hogy áttevődik Csallóköz közepére a magyar határ.

(Keresztes K. Sándor szerint belpolitikai szempontból is kétfelé bontható a dolog, két megoldás lehetséges. Mind a kettő kényelmetlen. Egyik megoldás az, hogy egy kompromisszumot kell elfogadtatni a magyar közvéleménnyel, de a másik megoldás az, és ennek a veszélyére hívná fel a figyelmet, hogy az országgyűlési határozat tágan vett és szó szerinti

értelmezésével egy olyan zsákutcába manőverezzük be magunkat, amelyből mindenképpen ki kell jönni ökológiai vagy politikai okokból.

Mádl Ferenc szerint is két nagy feszültséget kell vállalni. Vagy az államközi feszültséget a lehetséges csökkentési mechanizmusokkal, vagy valamilyen kompromisszum elfogadása esetén a belpolitikai feszültséget a lehetséges csökkentési mechanizmusokkal. Úgy gondolja, hogy az utóbbiak a nehezebbek. Nem tudja, hogy a Kormány túlélné-e, ha kompromisszumot kötne. Talán csökkenthetők ezek a belpolitikai veszélyek, amennyiben a Kormány kísérletet tesz az Országgyűlésben az országgyűlési határozat módosítására. Szó esett bíróság elé kerülésről is, de szerinte ennek nincs semmi sansza, mert a nemzetközi bíróság elé államot csak az ő hozzájárulásával lehet citálni.

Jeszenszky Géza külügyminiszter szerint is az EBESZ-nek a konfliktusmegelőző központját ki lehetne próbálni. Eddig még nem működött semmire, ez a legjobb esélyünk.)

Antall József: Azért tartanám fontosnak, hogy az eddigi információk alapján ezt a kérdést, vagyis a külügyminiszter által is felvetett megoldást megvizsgáljuk. Az erre vonatkozó beadványt majd úgy kell megfogalmazni, hogy elkerülendő a valódi konfliktus, és mi ennek érdekében vetjük fel ezt a kérdést. Itt végeredményben, ez lenne az első eset Európában, hogy határkérdést érintő probléma merülne fel a második világháború óta.

(Mádl Ferenc azt kéri, hogy erre csak a tárgyalásokat követően kerüljön sor.)

Antall József: Jó, de mi kezdjük meg ennek a teljes előkészítését, nemzetközi jogi, külpolitikai értelemben. Pontosan a konfliktus megelőzésére. Erre készen kell lenni, ha jönne egy levél, akkor holnap már előterjesztjük.

(Jeszenszky Géza felveti, hogy miután már régóta a C-megoldást szellőztetik, nem kellene nekünk is megszellőztetni, hogy bizonyos esetben az EBESZ-hez fogunk fordulni?)

Boross Péter belügyminiszter pedig azt veti fel, hogy miért nem készültek el eddig ezek a mindent eldöntő, ökológiai veszélyeket igazoló, magas tudományosságú dokumentumok, vagy ilyenek nem is készülhetnek?)

Antall József: Miután a Mečiar, amikor itt volt, azt mondta, hogy a Magyar Tudományos Akadémia által készített anyag³⁶² az nem felel meg a tárgyalás alapjául, az a kérdésem, hogy ez tényleg így van?

³⁶² A sorozatos tiltakozások, valamint a népszavazási kezdeményezés után 1989. május 13-án Németh Miklós miniszterelnök javaslatára a Kormány felfüggesztette a nagymarosi építkezést, majd közös

(Mádl Ferenc szerint valóban így van, ugyanis tudományos ismeretterjesztés szintjén van.)

Antall József: Kérdésem továbbá az, hogy milyen szintű a Magyar Tudományos Akadémiának az állásfoglalása? Hogy állunk ténylegesen ebben a kérdésben, van-e valamennyire is egységes magyar álláspont? Hogy tudjuk tudományosan ezt az egész kérdést kezelni, amikor a vízügyi szakemberek egy jelentékeny része szakmailag nem feltétlenül támaszt bennünket alá. Én nem tudom, csak kérdem.

(Mádl Ferenc szerint nem vitás, megint eljutottunk a punctum salienshez³⁶³, ez az alapkérdés. Minket azonban, a közvéleményt és a parlamentet is meggyőzték a tudósok, a szakemberek arról, hogy természettudományos értelemben, bizonyíthatóan távlatilag nagy ökológiai veszély van. Mert, ha nincs veszély, akkor mi ellen védekezünk? Minél kevesebbet valósítunk meg az eredeti koncepcióból, annál inkább csökken ez a veszély.

Keresztes K. Sándor szerint a Duna Kör³⁶⁴ a Zöld Kör³⁶⁵ és a zöldmozgalmak nagy része SZDSZ-befolyás alatt áll, és nem zárható ki e mögött egy olyan politikai szándék, hogy a Magyar Kormányt olyan szélsőséges, merev álláspontba hajszolják, amibe csak bele tud bukni külpolitikai, vagy belpolitikai okokból. Ebből egyetlen viszonylag reális kibúvó lehet, az hogy a dolgot nemzetközi ügyé tesszük, nemzetközi síkra tereljük.)

Antall József: Megfordítanám az egészet. Az ideális az lenne, ha a magyar Országgyűlés olyan lenne, hogy ha összehívunk egy zárt ülést, abból nem bonyolult szituáció alakulna ki, hanem egy zárt ülésen valóban megvitatná ezt a kérdést. Ez lenne

felülvizsgálatot javasolt a csehszlovák félnek. A két ország közötti tárgyalások 1989. július 15. és július 19. között Budapesten folytak, ezeken a magyar fél átadta a csehszlovák szakértőknek a víz-lepcsőrendszer működtetésének a kockázatairól készült dokumentációt. 1989. június és október között szakértők több csoportja vizsgálta a terveket. Tanulmányt állított össze a Massachusettsi Egyetem ökológia csoportja, a Természetvédelmi Világalap szakértőinek csoportja és az MTA ad hoc bizottsága is, valamint elkészült a képviselők tájékoztatására alakított független bizottság jelentése, az ún. Hardi-jelentés is. 1989. október 31-én az Országgyűlés a Hardi-jelentés alapján döntött úgy, hogy Magyarország véglegesen felhagy a nagymarosi duzzasztó és erőmű építésével, a dunakiliti építkezés folytatását pedig új államközi szerződéshez kötötte. Az országgyűlési javaslat előírta, hogy a szerződésbe ökológiai garanciákat építsenek be.

³⁶³ Punctum saliens (lat.), Arisztotelész szökdélőpontja; a kifejezést átvitt értelemben az életbevágó fő dolgokra alkalmazzák.

³⁶⁴ A Duna Kör civil szervezet 1984. augusztus 1-jén alakult meg, a fő célja a fenyegető környezeti károkkal összefüggő felvilágosítás volt. Érveit szamizdat hírlevelekben, nyilvános vitákban, tiltakozó akciókkal fejtette ki.

³⁶⁵ A Zöld Kört a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem hallgatói 1985-ben alapították meg. Saját újságot szerkesztettek, s különböző demonstrációkat szerveztek, hogy felhívják a figyelmet a környezetvédelem társadalmi és gazdasági hatásaira. Működése a kilencvenes években szűnt meg.

a normális lehetőség, ahol az Országgyűlésnek tisztázni kellene tulajdonképpen, hogy ebben a helyzetben milyen döntést hoz. A Kormánynak egy öröklött problémával kell szemben állnia. Az egyik az nyilvánvalóan egy külpolitikai kérdés, a csehszlovák kérdés. Csehszlovákiában nyilvánvalóan arról van szó, hogy a szövetségi kormány és a cseh kormány nem tud a szlovák kormánnyal és Szlovákiával szemben állást foglalni, még ha akarna, és történetesen nem lenne a szövetségi kormány meggyőződve a szlovák álláspontról, és ha bármilyen már álláspontja lenne Čalfának vagy Havelnek vagy bárkinek ebben a kérdésben, még akkor sem. Ők nem tudnak ebben a kérdésben a magyaroknak engedni, mert a Csehország és Szlovákia közötti feszültség következtében ők nem engedhetnek. Tehát ezért a szövetségi kormány, amelyik lavírozott még tavaly, az idén azért már nem lavíroz ebben a kérdésben, mert egyszerűen Szlovákiával szemben olyan feszültségei vannak, hogy nem engedheti ezt meg magának. Tehát abban reménykedni, hogy a csehszlovák kormány, a szövetségi kormány vagy az államfő, vagy bárki ebben mást fog mondani, reménytelen. Ezt azért bízták Szlovákiára, azért a szlovák miniszterelnököt jelölték ki a tárgyalásra, hogy Csehország és Szlovákia között ez ne okozzon belpolitikai feszültséget, és ne fokozza az ellentéteket. Ez az egyik, amit mindjárt leírhatunk, hogy nincs ilyen lehetőség, hogy mi a csehszlovák kormánnyal külön tárgyaláson bármi eredményt érjünk el. Ez át van adva szlovák ügyé. A következő kérdés, hogy mit tehet Szlovákia? Szlovákiában bármely kormány kerül hatalomra a jelenlegi politikai összetétel mellett, a ráfordított összeg miatt és az eddig beléfectetett politikai tőke miatt ők ezt szintén presztízskérdésnek tekintik. A szlovákok és a szlovák kormány ebben szintén nem tud kategorikusan engedni. Még, ha személy szerint el is ismerné egy szlovák politikus, hogy ez így van, nem tudja a jelen szlovák belpolitikai helyzetben ezt megengedni magának, hogy nekünk ezt az engedményt megtegye. Sem pénzügyileg, sem másként, tehát ők futnak a pénzük után. Ez a helyzet csehszlovák oldalról. Tehát őtőlük nem várhatjuk, hogy alapvetően módosítanak az álláspontjukon. Most mi a helyzet a magyar oldalról. A megvilágított csapdahelyzetet jelzi, ha külpolitikailag mi feszültségbe kerülünk, amire akkor azt lehet mondani, hogy rontjuk az egyébként kiváló csehszlovák kapcsolatot, ami hogyha nem mi lennénk kormányon, ez semmi lenne, ez csak egy teknőkérdés lenne, és már rég meg lenne oldva. Tehát ez a külpolitikai része. A belpolitikai szintén az, hogy erre itt van egy országgyűlési határozat. Kétségtelenül, az egész magyar belpolitikai átalakulásnak ez a kérdés több mint szimbóluma, ez ökológiai és politikai kérdés Magyarországon. Hát ez világos. Na, most ebben a helyzetben nekünk egyetlen lehetőségünk az, hogy az Országgyűléssel próbálunk valamit kezdeni, akármilyen irányban. Csak az Országgyűléssel tudjuk ezt a mind kül-, mind belpolitikai kérdést kezelni, mert a Kormány ezt nem tudja magára vállalni, és országgyűlési döntésre, országgyűlési felhatalma-

zásra van szükség. Ezt nem lehet kikerülni, tehát mindenképpen az Országgyűlésnek kell ezzel a kérdéssel foglalkozni. A Tudományos Akadémiának viszont nem egyszerűen a szakvéleményére van szükség, mert nekünk és magának az Országgyűlésnek is szakmailag védelemre van szüksége. Tehát nem elég, hogy egy ismeretterjesztő anyag készül. A Magyar Tudományos Akadémiának mint legfelsőbb, majdnem mint hatóságnak, vagy mint egy tudományügyi minisztériumnak mint Magyarország legfelső tudományos testületének valamennyi részletes szakvélemény begyűjtése alapján velünk és az Országgyűléssel azt az állásfoglalását kell közölnie, ami a dolog szakmai része, ugyanis a magyar Országgyűlés ezt a kérdést szakmailag nem tudja eldönteni. Magyarországon a Tudományos Akadémiának a speciális helyzete következtében van egy ilyen lehetősége, de akkor a Magyar Tudományos Akadémiának egy olyan súlyú teljes dokumentációt kell átadnia, mintegy határozatként megfogalmazva, ami a magyar tudományos álláspont. Ezt kellett volna tenni eddig is, nem tudom, hogy ez meddig jutott el? Egy akadémiai testületnek erre határozatot, egy döntést kell hoznia a jelen hatályos akadémiai törvény alapján. Nem tudom, hogy mi erre a módszer?

(Boross Péter megjegyzi, hogy már többször volt ilyen álláspont.)

Antall József: Volt egy régebbi, a Szentágotthai idején.³⁶⁶ De most ezt újra meg kell vizsgáltatni, a szlovák anyagot át kell adni, amit a szlovákok előterjesztettek, és erre kell az Akadémiának egy állásfoglalást hoznia. A Kormány csak így, ez alapján tud dönteni. Most már itt nem a tényekről van szó, hanem hogy hogy lehet ebből kimászni. Az egyik az, hogy a Tudományos Akadémia hoz egy alapos döntést. A következő az lesz, hogy az Országgyűlés elé kell terjeszteni ezt a tudományos álláspontot, továbbá azt is, hogy a szlovák fél ezért és ezért nem tud engedni. Belpolitikai kérdéssé válik, hogy ha nem tudjuk a szlovákokat meggyőzni, és akkor a kérdés az lesz, hogy mit vállalunk, beleértve a határkérdést is. Azt mondjuk, hogy elmegyünk az EBEI konfliktusmegelőző titkársághoz. Ezeket mind el kell mondani. Na, most technikailag az a kérdés, hogy ha július 15-ig elhúzzuk a kérdést, addig mi legyen az első lépés. A hatpárti tárgyalásokkal kapcsolatban – megítélésem szerint – az ellenzék ki akarja használni azt az örömteli helyzetét, hogy ebben nem akar részt venni, mert ennek az ódiumával nem kíván foglalkozni. Ennek következtében nekünk megint nem hatpárti tartalmi egyeztetésre van szükség, hanem az Országgyűlés állandó bizottságait kell tájékoztatnunk, de nem egyet, hanem valamennyit. Valamennyi állandó bizottságának elnökét, alelnökeit, titkárait meg kell hívni egy zárt ülésre, és azon a zárt ülésen

³⁶⁶ Szentágotthai János (1912–1994) 1976 és 1985 között volt a Magyar Tudományos Akadémia elnöke.

így, ahogy itt a Kormány számára elhangzott, azt mind el kell mondani. El kell mondani azt, hogy ebben a kérdésben ez és ez a helyzet külpolitikai és belpolitikai szempontból, és meg kell kérdezni, hogy az Akadémia állásfoglalása alapján hogyan foglal ebben állást a testület. Ha ez a grémium állást foglalt, akkor utána, miután országgyűlési határozat köt bennünket, akkor ez a testület, mintegy döntés-előkészítő, tanácskozó jelleggel összeülő testület (elnökök, alelnökök stb.), mert ennek külügyi, katonai, minden vonatkozása van, utána ez a testület döntsön, hogy összehívjuk az Országgyűlést, és ezt a kérdést megvitatja az Országgyűlés is. Az Országgyűlés plenáris ülésére már a csehszlovákokkal történő tárgyalás után kerüljön sor. De a bizottsági elnökök, alelnökök, titkárok összehívására viszont most kell, hogy sor kerüljön. Úgyhogy én arra kérem az érdekelteket, hogy Mádl miniszter úr, és akik eddig ebben részt vettek, vagyis a külügy és a kormánybiztosság készítsék elő írásban is azt a jelentést, amit ezek a bizottságok megkapnak. Utána a bizottságok döntsék el, hogy zárt ülésen megvitatják ezeket a kérdéseket. A Kormány nem tudja ennek a döntésnek a felelősségét magára vállalni, csak egy újabb országgyűlési határozat felhatalmazása alapján. Most arról van szó, hogy fel kell mérni, mi a csehszlovák félnek az álláspontja, mire számíthatunk. Tételelesen le kell nekik írni, és utána az Országgyűlés felelősségi körébe kell ezt a kérdést utalni. Most a Kormány ebben nem tud továbblépni, mint hogy eddig elment. Azt kell mondani – de akkor nyilvánosságra kell hozni –, hogy ennek a külpolitikai következménye, mégpedig feszültség lesz a két ország között. A másik dolog, ami ezzel párhuzamosan felvethető: egy tudományos jellegű tanácskozást tartani nemzetközi jogász, ökológus, vízügyi szakemberek stb. részvételével, és ezen a tudományos ülésen ezt a kérdést megvitatni. Fontos, hogy legyen egy másik fórum is, legyen erről már szó máshol is, ne csak az Országgyűlésben, hogy a közvélemény érzékelje a problémát, ugyanis a közvélemény nem érzékeli, hogy itt miről van szó. Ezt meg kell mondani, hogy ennek lehet egy ilyen közgazdasági hatása. Egyébként a parlamenti bizottságok elnökei elé is oda kell tární, hogy milyen pénzügyi kihatása lehet ennek, mibe kerül. Mibe kerül az, hogy ha kártérítést fizetünk. Ezt mind fel kell tární, tudniillik mi csak ezt tudjuk tenni. A csapdából nekünk nincs más kiutunk, mint a parlament, amelyik hozta a határozatot. A parlament egésze marad ettől függetlenül csapdahelyzetben, mert döntení kell. De akkor már nem lehet azt mondani, ha mi a csehszlovák kormánnyal átmenetileg feszültségben vagyunk, és a Magyar Honvédségnek egy hadosztályát odavezényeljük és ott tartunk hadgyakorlatot [...].

(Többen hozzászólnak, köztük Boross Péter, aki azt veti fel, hogy külföldi szakembereket kellene meghívni a helyzet ökológiai értékelésére.)

Kodolányi Gyula, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadója szerint is ezeknek a szakértőknek egy részét ide kellene hozni egy demonstratív konferenciára, ugyanis ez a projekt föl van véve a világ 10 legveszélyesebb projektjeinek névsorába.

Végül Mádl Ferenc összefoglalja azokat a pontokat, amelyekkel kapcsolatban egyetértés van, továbbá megjegyzi, hogy a legfontosabb a parlament állandó bizottságainak elnökei, elnökhelyettesei, titkárai jelenlétében ennek a politikai alapkérdésnek a megvitatása, hogy a Kormány tárgyaló delegációja már az itt kialakult állásponttal menjen el a tárgyalásra.)

Antall József: Mi még az országgyűlési határozat alapján állunk, és az országgyűlési határozat alapján állva a bizottságok elnökeit, alelnökeit, titkárait arról tájékoztatjuk, hogy mi – és erről jegyzőkönyv stb., minden készüljön – az országgyűlési határozat alapján járunk el, de felhívjuk a figyelmet, hogy melyek a külpolitikai, nemzetközi jogi, belpolitikai stb. következmények, és ezért kell ebben döntés. És még egy fontos dolog, kérem, hogy a Tudományos Akadémia viszont hozzon állásfoglalást a jelenleg hatályos törvények szerinti olyan formában és fokon, hogy ne csak egy szakvélemény készüljön, hanem mint a magyar legfelső tudományos fórum adja meg nekünk és a parlamentnek is az erkölcsi hátteret. Ha ezt elmulasztjuk, akkor mulasztást követünk el. Na, most még egy. Ez eddig a július 15-ig terjedő feladat. De ezzel párhuzamosan, amit Boross miniszter úr és Kodolányi államtitkár úr is elmondott, a taktikai és az ilyen PR- és egyéb dolgok. Mik a lehetőségek arra, hogy szervezzünk egy ilyen konferenciát, ahol ezt elemzik? De ahhoz az kell, hogy a Tudományos Akadémia állásfoglalása már rendelkezésre álljon. Fontos, hogy ha szervezzünk egy ilyen konferenciát, azon nemzetközileg ismert és elismert szakemberek meg legyenek hívva, és az egész olyan legyen, hogy kiemelt hangsúlyt kapjon az – mert ez jól hangzik –, hogy rajta van a 10 legveszélyesebb objektum listáján. De történik ettől még valami?

(Jeszenszky Géza megjegyzi, hogy ő már korábban fölvetette, hogy ezt a kérdést mennyire szellőztessük meg, de nem csupán a konfliktusmegelőző központhoz való fordulást, hanem azokat a kérdéseket, amiket megoldási javaslatokként fölvetettünk. Szerinte erre ideális lenne egy nemzetközi konferencia, amit akár az amerikaiak is megfinanszíroznának.)

Antall József: Ezzel egyetérttek, hogy Magyarországon rendezzünk egy ilyen konferenciát. Ezt szervezzük meg, valahol közel, hogy helyszínre lehessen menni stb. De semmiképpen nem javasolnám, hogy egy futó bártfai látogatáson, amelyik teljesen konvencionális, semmitmondás a célja. Nyilvánvaló, hogy az amerikaiak segítséget nyújtanak a finanszírozáshoz. De ezt Magyarországon kell megszervezni, ugyanis

ott, Szlovákiában konfrontálódni egy ilyen kérdéssel, ezt életveszélyesnek tartanám. Méhkaptárban dalolni nem jó.

(Keresztes K. Sándor is megjegyzi, hogy jószolgálati ajánlat érkezett Brüsszelből és Strasbourgból, az Európa Tanácstól,³⁶⁷ sőt még a Gazdasági Közösség is felajánlotta ebben az ügyben a közreműködését. Vagyis őket is meg lehetne esetleg kérni egy ilyen konferencia rendezésére, hogy így realizálják ezt az ajánlatukat.)

Antall József: Kérem szépen, akkor ezek mind olyan dolgok, amiket igénybe lehet venni. Ezzel én egyetértek, hogy ilyen felkérést tegyünk, de fel vagyunk-e készülve arra – kérdem a Sámsondi Kiss kormánybiztos urat –, hogy ha ilyen jószolgálati bizottság jön, amelyik ezt magára vállalja, akkor angolul, vagy nem tudom milyen nyelven, egy tömör, összefoglaló, bizonyító erejű anyagot a kezükbe adjunk?

(Sámsondi Kiss György elmondja, hogy már eddig is kötelességének érezte, hogy ilyet készítsünk. Így van rövid, középhosszú, hosszú, és Jeszenszky miniszter úréknak át is adtak ebből egy csomagot.)

Antall József: Akkor utána kellene ennek nézni, és megtervezni ezt a konferenciát.

(Boross Péter szerint ezt a konferenciát meg kéne már most hirdetni és utána megjelölni az időpontját szeptemberig.)

Antall József: Ennek lenne esetleg egy olyan harapófogó jellege a tárgyaló fél részére. Szóval mindig, aki a tárgyalást vezeti, az mondja el a véleményét, mert neki kell ott helytállni. Tehát annak, aki a lövészárokból ül, ne a vezérkari tiszt mondja csak hátulról.

(Mádl Ferenc a konferencia gondolatával egyetért, de ennek megszervezésére szerinte a Magyar Tudományos Akadémiát kellene felkérni, ezt ne a Kormány szervezze.)

Antall József: És akkor most kellene kidolgozni azt, hogy a közvélemény számára hogy közvetítjük – magyarul –, el kell adni ezt az egész ügyet megint. Ezt fel kell építeni, hogy hogyan szellőztetjük meg azt, hogy itt folyamatosan jönnek a lépések,

³⁶⁷ Az Európa Tanács (nem összetévesztendő az Európai Tanáccsal) 1949-ben Strasbourgban létrejött nemzetközi szervezet. Főbb céljai között az emberi jogok védelme, az emberibb munkakörülmények kialakítása és a természeti kincsek közös védelme, hasznosítása áll.

és hogy milyen taktikai lépésekre kerül sor, és hogy ezek a problémák várhatók. Esetleg ezekről már lehetne akár egy ebéd keretében tájékoztatni előzetesen például az Európa Tanács bizonyos képviselőit. Tehát esetleg tájékozódó jelleggel lehetne egy ilyen diplomáciai lépést tenni.

(Forrai István, a Miniszterelnöki Titkárság vezetője, a Miniszterelnöki Hivatal helyettes államtitkára megkérdezi, hogy van-e arra lehetőség, hogy a tárgyalások során belemenjünk valamilyen kompromisszumos megoldásba?)

Antall József: Nincs, az Országgyűlést nem lehet kikerülni. Az országgyűlési határozat ma nekünk csak arra ad mozgásteret, hogy szembeszálljunk.

(Mádl Ferenc még felveti, hogy a sajtóval ma még úgy kell tárgyalni, hogy az eddigi határozat és az eddigi filozófiánk jegyében készülünk a tárgyalásra. Nem kéne most semmiféleképpen érzékelteni azt, hogy mi majd utána egy országgyűlési határozat jegyében esetleg másképp gondolkozunk.)

Antall József: Ez fel sem merülhet. Most az egész stratégiánknak pontos másának kell lenni annak, vagyis fordítva, mint a tárgyalásokon. Ugyanolyan elszántnak, ugyanolyan határozottnak kell mutatni magunkat. Tehát nem arról van szó, hogy a visszavonulási, nem tudom, hogy milyen tervet készítünk. Most egy offenzív tervet kell készíteni.

Különfélék között napirenden kívül újra szóba kerül a szovjet csapatkivonás kérdése egy helyben kiosztott előterjesztés alapján, amely tájékoztatást ad a június 30-ig meglévő és az azt követő feladatokról, valamint a tárgyalási irányelvekre vonatkozó javaslatról.

(A tájékoztatást Annus Antal, a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára, kormány meghatalmazott adja meg. Elmondja, hogy a csapatkivonás felgyorsult, A Déli Hadseregcsoporthoz vezető út június 28-án talpon menetelve Budapest–Záhony–Csap útvonalon fogja elhagyni az országot. Most azon huncutkodnak, hogy hogyan kerüljék el a búcsúzkodást. Ismerteti azt is, hogy a tárgyalás vonatkozásában a határozati javaslat változatlanul a nullszaldós megállapodást rögzíti. Megemlíti, hogy nagyon lényeges az, hogy a szovjet csapatok kivonásával június 30-ával hatályát veszti a két ország között e tárgyban megkötött egyezmény, valamint az ezzel kapcsolatos 1958-as jogsegélyegyezmény is.)

Antall József: Az 1955–57 közötti időszakra vannak felmérések, ez körülbelül mennyi?

(Annus Antal elmondja, hogy az 1955–57. évi jogalap nélkül itt-tartózkodás, az 1956-os háborús károk és a kényszermunkára elhurcolt magyar állampolgárok által elszenvedett károk számszakilag kidolgozásra kerültek, ennek ellenére azt javasolja, hogy ez most még ne kerüljön bele az elszámolási mérlegbe, ez a Kormány számára biztosítson tárgyalási lehetőséget egy későbbi helyzet megoldására.)

Antall József: Úgy gondolom, hogy azok az elhangzott fenyegetések, amelyeket Visszavonult külügyminiszter-helyettes, vagy más alkalommal mások tettek, hogy nem vonulnak ki a szovjet csapatok, hogyha itt nem tesszük meg a szükséges lépéseket, ez nem tűnik reálisnak, és ez egyértelműen fenyegetés jellegű.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter megjegyzi, hogy ezt szó szerint cáfolta a szovjet külügyminiszter.)

Antall József: Igen, de szó szerint mondta a külügyminiszter-helyettes. Ugyanezt elmondták Kádár Bélának is. Ezt több alkalommal elmondták. Ez az egyik tétel. A másik, hogy felmerül, az a kérdés természetesen, hogyha katonai téren ki is vonulnak, és láthatólag jelenleg a hadsereg ugye nincs abban a szituációban, hogy ennek ne tegyen eleget, de számítanunk kell, és itt jön a következő kérdés, hogy a cseheknél is, legalábbis az álhírek szerint, az ezzel kapcsolatos anyagi megállapodást igyekeztek összekötni a kereskedelmi megállapodással. Ez lesz a következő lépés. Tehát mi most a nullszaldós megállapodást tűztük ki célul és ezt kívánjuk tartani. A következő lépés az lesz, hogy hogy tudjuk kezelni a kétoldalú megállapodást. No most mindenképpen szükséges lenne, hogy a HM tájékoztassa Aboimovot mégpedig személyesen arról, hogy a Magyar Kormány szeretne hivatalos bűcsút venni, és akkor meg kell kérdezni, hogy hogyan vegyünk bűcsút. Tehát ezt változatlanul fel kell ajánlani.

(Annus Antal még elmondja, hogy június 28-án indulnak, és ígéretük szerint június 29-én 18 órára egyetlenegy személy nem lesz Magyarország területén.)

Antall József: Tehát akkor 29-e előtt nem mennek el. Ez a végső.

(Annus Antal megerősíti, hogy 29-én fejezik be a kivonást. Ez a lényeg.)

Antall József: Még egyszer szabadjon. Tehát az adataink szerint: 11-én 12 órakor megy át az utolsó szállítmány a felszerelésekkel a határon. Ez az utolsó vonat, több

vasúti szállítmány nincs. Lesz egy menetoszlop, amely 28-án indul, és a vezetést foglalja magában, továbbá a főparancsnokuk pedig Tökölről repülővel megy át.

(Annus Antal még megjegyzi, hogy azt mindenképp javasolni fogja, hogy ha ők ki is térnek mindenféle búcsúztatás elől, mert szándékuk ezt jelzi, akkor is legalább a vezető állományt célszerű lenne fogadni, sőt megfontolandó egy kormánynyilatkozat kiadása is, amely légkörében megfelelően moderálja a 30-át.)

Jeszenszky Géza külügyminiszter közli, hogy a köztársasági elnök úr a minap jelezte, hogy ő nagy hangsúlyt tulajdonít annak, hogy ez a kivonulás ne vezessen nagy ünnepléshez. Bár a pártja ezt a nézetet nem osztja, ennek ellenére ő az országhoz fordul valamilyen formában ilyen csillapító céllal.)

Antall József: Mindenesetre ezt tisztázzuk akkor. Ezt a búcsúztatást ajánljuk fel. Tehát akkor az egyik dolog az, hogy a Silov altábornagyot egyeztetett időben, tehát őt és nem tudom néhány vezetőjüket Aboimov nagykövet kíséretében egy búcsúlátogatáson szívesen látjuk, ugyanúgy, ahogy a Burlakovot is elbúcsúztattuk. Tehát jöhetnek ide a Parlamentbe. Ez az egyik kérdés. A másik, nem ragaszkodunk ahhoz, de hogyha ők erre lehetőséget adnak az eredeti terv szerint, hogy valahol elbúcsúztassuk őket, tehát talpon menetelés keretében, akár az utolsó átmenő záhonyi vagy egyéb helyen, azt is lehet. A határon. Tulajdonképpen ott kellene, mert az a biztos.

(Boross Péter belügyminiszter szerint ezt nem kell, az túlzott gesztus lenne. Kézfogás itt Budapesten.)

Antall József: Nem mondtam, hogy föltétlenül. Ez csak egy lehetőség. Ezt meg kell kérdezni, hogy milyen jellegű búcsúztatást kívánnak? Ez csak a kérdés.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter megkérdezi, hogy jogilag leellenőrizték-e azt, hogy a hivatkozott két darab kétoldalú egyezmény a csapatkivonással valóban automatikusan megszűnik?)

Annus Antal szerint igen, egy jogászcsapat vizsgálta meg ezt a kérdést. Az 1958-as gazdasági egyezményen viszont még a jogászok is vitatkoznak, vagyis az még kérdéses.

Tarján Lászlóné, a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium politikai államtitkára szerint a tárgyalás során jobban egymásra kellene építeni a környezeti és természeti károkat az ökológiai károkkal.

Annus Antal válaszként elmondja, hogy ez megtörtént, a környezetvédelmi tárca miniszteri biztosa részéről egy 3600 oldalas anyag került ezzel kapcsolatban átadásra a szovjet fél részére.

Jeszenszky Géza szerint nem valószínű, hogy a szovjet fél a magyar követelést elfogadja. Ezért valóban abban kell dönten, hogy ehhez a nullszaldós megoldáshoz meddig ragaszkodhatunk. Tehát amennyiben vita van a károk értékelésében, akkor mikor vethetjük be az '56-ot vagy az azt megelőző időszakot.)

Antall József: Kérem szépen, semmilyen olyan metodikát, vagy tárgyalási taktikát nem lehet most rögzíteni, ameddig a tárgyalás nem érte el ezt a pontot. Tehát nem lehet előre ebben most még dönten. Ez a szituáció olyan, mint a Bős–Nagymaros másik oldala. A tárgyalás most arra irányul, hogy nullszaldó, és ha nem, akkor kell megvonnunk azt, hogy belsőkompromisszum-törekvéseink lesznek-e, milyen megoldásokat keresünk, milyen külső támogatást tudunk adott esetben egy ilyenhez kapni, például nemzetközi szervezetektől vagy egyebektől egy ilyen kérdésben. Akkor kell megfontolnunk, hogy milyen, mekkora kár származik tulajdonképpen abból a gazdasági kapcsolatainkban. Azt hiszem, hogy elég képlékeny most még a helyzet, magyarul, nem lehet megcsinálni ötféle esetre.

(Valaki megjegyzi, hogy nemzetközi szervezetekre nem igazán számíthatunk.)

Antall József: Egyetértek veled maximálisan. Talán valóban nem sokat ér, de a külföldi államok rendkívül érzékenyen reagáltak azokra a hírekre, amit a szovjet külügyminiszter-helyettes kijelentései tettek, tehát korlátozott értelemben azért számolhatunk erkölcsi támogatással. Inkább azt vetném fel, hogy a tárgyalások során az '55–'57 közötti időszak bevetendő-e, illetve mikor vetendő be? Ezt a tárgyalás menetében fogjuk látni. Egyébként szerintem pontosan tudják, hogy ez a kérdés nekünk tartalékban van.

(Jeszenszky Géza szerint azért nem fogadják el.)

Antall József: Azért nem fogadják el az 1956 eszmei rehabilitálását. Ez világos, mert ha elfogadták volna az eszmei rehabilitálását, akkor egyben ennek a konzekvenciáit is el kellene fogadni. De végeredményben ezeket a kérdéseket ők pontosan tudják, hiszen többször rámutattunk erre az '55–'57-re a kétoldalú megbeszéléseken. Még mindig tartozunk tulajdonképpen egy válasszal feléjük. A Külügyminisztériumot kértük erre az '56-os dologra, mert Gorbacsovnak volt egy ilyen kérdése. Gorbacsov maga azt kérte, hogy próbáljunk neki egy elképzelést adni, hogyan tudnának ők abból kikerülni, hogy '56 nem csapott át ellenforradalomba, ami az ő hivatalos álláspontjuk jelenleg. Somogyi államtitkár úr azt ígérte, hogy készít erre egy tervezetet. Ők 23-át már elismerik, de szerintük az átcsapott ellenforradalomba, és ők azért avatkoztak be. Sevardnadze október 23-át elismerte, mióta nem miniszter.

(Jeszenszky Géza szerint október 30-ára lehet hivatkozni.)

Antall József: Valóban, az 1956. október 30-ai prágai nyilatkozatra lehet hivatkozni, hogy akkor ők maguk elismerték. Ezt már Somogyi államtitkárnak mind elmondtam. Kérem, akkor ezt készítsék el!

1991. június 20-i kormányülés

A szovjet csapatkivonás kapcsán kiűritett ingatlanok hasznosításával kapcsolatban.

Antall József: Megkérdezzük államtitkár urat, hogy lemosta-e a csókot, amely ma minden lapban benne van?

(Annus Antal, a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára, kormány megbízott válaszként megjegyzi, hogy néhány napig nem fog mosdani sem.)

Antall József: De a három megvolt, úgyhogy ez a maximális.

(Annus Antal úgy gondolja, hogy eléggé érthető volt a Silov úr számára is, hogy mi barátokunk, és köszönjük a Kormány nevében a kivonulást, de azért rendezni kell az ügyeket.)

Antall József: A három csóknak volt egy értelme a németeknél, pontosabban a kelet-németeknél, egy ilyen, magyarul mondom, az volt, hogy üdvözöllek, mit hoztál, lehet nyugati is.

(Ezt követően Annus Antal röviden ismerteti az előterjesztést, amely a valamikor magyar pénzen épült építmények közösségi célra történő hasznosításáról szól az ezzel foglalkozó tárcaközi bizottság javaslata alapján. Külön kiemeli azokat az ingatlanokat, amikkel kapcsolatban nem alakult ki egyetértés. Elsőként a debreceni Esze Tamás laktanyát említi, amit a belügy számára terveznek átadni menekült gyűjtőállomás céljára.)

Antall József: A város tiltakozik ellene, hogy ott legyen a gyűjtőállomás.

(Annus Antal megjegyzi, hogy a várossal történt megegyezésig zárólnak az ingatlant. Még néhány további ingatlant említ, amelynek sorsáról a Kormánytól kér döntést.

Többen hozzászólnak, köztük Kodolányi Gyula, a Miniszterelnöki Tanácsadó testület vezetője, aki a konkrét kérdések mellett megjegyzi, hogy miután két ingatlan a javaslat

szerint a Máltai Szeretetszolgálathoz kerülne, de a Máltai Lovagrendnek van már Magyarországon diplomáciai képviselete, és többször kérték, hogy a Magyar Kormány a Máltai Szeretetszolgálattal ne közvetlenül érintkezzen, hanem őrajtuk keresztül. Tehát azt kéri, hogy amennyire lehet, a magyar kormánysszervek két szálon ne csináljanak kapcsolatot a Máltai Szeretetszolgálattal és a Máltai Lovagrenddel. Tehát ez egy diplomáciai kérdés.)

Antall József: Azért ez bocsánat, nem ilyen tiszta. Itt a máltaiak egymással vitatkoznak. Ha a Máltai Szeretetszolgálat Magyarországon bevezetett jogintézmény és jogi személy, akkor körülbelül annyi a kapcsolat a Máltai Lovagrend és az itthoni Máltai Szeretetszolgálat között, mint az izraeli nagykövetnek és a hitközségnek. Vagy pedig a katolikus egyház vonatkozásában akkor ezek szerint a püspökkel nem lehetne tárgyalni a nuncius nélkül. Ez a Máltai Lovagrenden belül a máltai nagykövetnek az ambíciója, és fűrják egymást a Máltai Szeretetszolgálattal, amelyik egy Magyarországon engedélyezett szociális szolgálat. Itt erről van szó. Nem tudom, hogy igazam van, de körülbelül én a leegyszerűsített észjárásommal ezt így látom.

(Katona Tamás külügyi politikai államtitkár ezt megerősíti, szerinte is ez a helyzet. A „Malteser Hilfsdienst”³⁶⁸ az nem szerves része, az abban dolgozók nem tagjai a Máltai Lovagrendnek.³⁶⁹)

Antall József: Akkor térjünk vissza, még egy kérdés az általános tájékoztatáshoz. A 100 milliárd forintos követelésmegjelenés. Karácsony vezérőrnagy úrral beszéltem, amikor altábornagy úr távol volt, és kértem, hogy itt hirtelenjében mit tud erről mondani. Mi a pillanatnyi helyzet?

³⁶⁸ A Malteser Hilfsdienst (MHD) a Német Caritas Egyesület és a Máltai Lovagrend által 1953-ban alapított segélyszervezet. Napjainkban mintegy 51 000 önkéntest és 35 000 főállású alkalmazottat, valamint 1 010 000 tagot és támogató tagot számlál Németországban.

³⁶⁹ Máltai Lovagrend, teljes nevén Szuverén Jeruzsálemi, Rodoszi és Máltai Szent János Katonai és Ispotályos Rend, latinul: Supremus Ordo Militaris Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani Rhodius et Melitensis. 1080 körül alapított lovagi és nemesi szerzetesrend. A Jeruzsálemben működő rendet II. Paszkál pápa 1113-ban hagyta jóvá és közvetlenül a Szentszék oltalma alá helyezte. Ekkor a rend katonai-betegápolói szerzetesrenddé alakult át. 1291-től Rodoszon, 1530-tól Máltán, 1834-től Rómában székel. Napjainkban római székhellyel világszerte működő, szuverén nemzetközi jogalany. 6 nagyperjelségre, 6 alperjelségre és 48 nemzeti szövetségre van osztva, 120 országban működnek karitatív intézményei. Karitatív munkájának és a keresztény értékeknek a védelme céljából 108 országgal tart fenn diplomáciai kapcsolatot. A magyar állam 1990-ben nagyköveti szinten létesített diplomáciai kapcsolatot a Renddel.

(Annus Antal tájékoztatja a Kormányt arról, hogy a magyar fél dokumentumokkal alátámasztva igazolta a 100 milliárdos követelését, amire a szovjet fél hasra ütve, semmivel nem alátámasztva szintén kijelentette, hogy az ő követelése is 100 milliárd. Dokumentációban nyilvánvalóan semmit nem tudnak ezzel kapcsolatban átadni. Viszont felajánlották, hogy a környezeti károkat maximum 2 milliárd forint értékben hajlandók megtéríteni. A szovjetek jelenlegi célja az, hogy magasabb szintre tereljék a megállapodást, és annulálják a kormány meghatalmazotti szinten kialakult megállapodást.

Antall József: Ez volt Katusjev miniszternek a javaslata, amikor itt volt, hogy ne vacakoljunk ezzel a kormányközi, kormány meghatalmazotti számolgatással. Egy oldalon összefoglalták a lényegét, és azt kívánták volna aláírni, amikor itt voltak múlt szombaton. Akkor került sor arra, hogy azt mondtam, hogy ez szóba sem jöhet, tartjuk a kétszintű tárgyalást. Silov altábornagy urat elbúcsúztatjuk katonaként, és jöjjön vissza civilként folytatni. Két szinten, szakértői, kormány meghatalmazotti szinten kell egyszer tárgyalni, és utána miniszteri szinten a másik részében, és azután meg látjuk, hogy mi lesz. Itt következik ugye a harmadik, a perspektivikus része. Jó lenne tanulmányozni változatlanul az '55 – '57 közötti időszak problémakörét a magasabb tárgyalásokra, az akkor okozott károkat. Ezenkívül nemzetközi jogi szempontból tanulmányozni azt, hogy a közel 2 milliárd dolláros aktívumunk nemteljesítése nemzetközi jogilag és gazdaságilag hogyan kezelhető, magyarul nem terhelhető rá a nemzetközi gyakorlat szerint egy ilyen követelés. Tehát, amivel fenyegetődnek, hogy arra terhelik rá a mi tartozási igényeinket. Tehát itt magyarul nemzetköziesíteni kell ezt a kérdést, és ezt meg kell vizsgálni az érdekelteknek. A harmadik, hogy ugyanakkor el kell érni azt, hogy jelen legyünk a szovjet piacon, és megpróbáljunk tagköztársasági és egyéb szinten tárgyalni. Erre a tárgyalásra azért van szükség, hogy ez előkészüljön, mert ha legalább kormányfői szinten lesz a július 1-jei prágai tárgyalás, biztos, hogy Pavlov szovjet miniszterelnök keresni fogja az alkalmat Prágában, hogy erre a kérdésre is kitérjen, mint ahogy tette a londoni értekezleten. Tehát nekem fel kell erre készülni, hogy mit tegyünk, ahogy eddig is ezt követtük. Tehát nagyon fontos, hogy itt a Magyar Kormány különböző tárgyaló szervei között teljes összhang legyen, és ne fordulhasson elő, hogy bárki félhivatalos vagy nem hivatalos ötleteket, javaslatokat mondjon a szovjet félnek, ugyanis erre senkinek nincs kormány felhatalmazása a megadott kereten kívül. Nem lehet ilyet tenni. Jelenleg nullszaldóra van kormány felhatalmazás, és arra, hogy az aktívumunk kérdésében a tárgyalások arra terjedhetnek ki legfeljebb, hogy részleges, három év alatt történő teljesítés. A csehek négy évben állapodtak meg. Tehát a mi esetünkben legfeljebb a három-három és fél év, ami elképzelhető, erről volt szó. A kettő összekapcsolására addig nincs lehetőség. Nekünk ezt mindenképpen Kormány, sőt parlament elé kell

vinni, vagy legalábbis parlamenti bizottságok szintjén kell ezt ismertetni, mert ezek olyan horderejű kérdések, amit a Kormánynak nincs értelme magára venni. Mi keményen harcolunk, és utána a parlamentben X és Y urak, a másik oldal különböző pártjai azt mondják, hogy mi rosszul tárgyalunk, irritáljuk a szovjeteket, ha nem engedünk. Viszont, ha engedünk, akkor gyávaként megfutamodtunk. Úgyhogy itt nem lehet másképp tárgyalni, és a parlamentet is be kell vonni.

1991. június 27-i kormányülés

*Napirenden kívül a miniszterelnök tájékoztatást ad a hét vezető ország budapesti nagykövetével folytatott megbeszéléséről.*³⁷⁰

Antall József: Megnyitom a Minisztertanács ülését. A késedelemért elnézést kérek, bár azt hiszem, hogy az ilyen előzetes szünetek kiválóan alkalmasak arra, hogy a kormánytagok egymással megbeszéljék mindazokat a kérdéseket, amelyekre különben kevés alkalmuk nyílik. Egyben tájékoztatom a Kormányt arról, hogy a hét vezető ország nagykövetét kértem be, akik a londoni találkozón³⁷¹ vesznek részt. Kifejezésre juttattam a Magyar Kormány nevében és a Magyar Köztársaság nevében

³⁷⁰ Antall József miniszterelnök 1991. június 27-én a Parlamentben fogadta a hetek londoni csúcstalálkozóján részt vevő országok – USA, Japán, Németország, Franciaország, Kanada, Olaszország és Nagy-Britannia – Budapestre akkreditált nagyköveteit, illetve ügyvivőit. A magyar kormányfő tájékoztatást adott a misszióvezetőknek a nemzetközi, gazdasági, külpolitikai kérdésekről, valamint a térség problémáiról. Hangsúlyozta, hogy a Magyar Kormány a hetek részéről fontosnak tartja a Szovjetunió és a kelet-közép-európai térség gondjainak az együttes és egyen jogú kezelését. A diplomaták kifejezésre juttatták azon meggyőződésüket, hogy a kelet-közép-európai térség problémái a jövőben sem fognak háttérbe szorulni. A misszióvezetők ígéretet tettek arra, hogy a kifejtett magyar állásponton haladéktalanul tájékoztatják saját kormányaikat.

³⁷¹ 1991. július 15-én John Major brit miniszterelnök elnökletével Londonban kezdődött meg a hét legfejlettebb ipari állam – USA, Japán, Németország, Franciaország, Kanada, Olaszország és Nagy-Britannia – rendes évi csúcstalálkozója. A hetek ekkor tárgyalták Mihail Gorbacsov szovjet elnöknek a sürgős és nagy összegű pénzügyi támogatásra vonatkozó kérelmét. Gorbacsov azért fordult ezekhez az országokhoz, hogy segítségükkel befejezhesse megkezdett gazdasági és politikai reformjait. A tárgyalásokon kiemelt figyelmet kapott a jugoszláviai válság is. A csúcstalálkozó deklarációját 1991. július 16-án fogadták el. A deklarációban támogatták a Szovjetunióban megindított gyökeres reformfolyamatokat és Gorbacsov arra irányuló erőfeszítéseit, hogy aláírják azt az új szövetségi szerződést, amely szabályozni fogja a központi kormány és a köztársaságok viszonyát. Az elmélyülő jugoszláviai válsággal kapcsolatban aggodalmuknak adtak hangot, s leszögezték, hogy az erőszak és a vérontás nem vezethet tartós megoldáshoz, s még szélesebb körben veszélyezteti a biztonságot. Követelték a katonai alakulatok leszerelését és a teljes tűzszünet megvalósítását, s minden felet felszólítottak a brioni megállapodás betartására.

azt a véleményünket, hogy nem ellenezzük és nem tiltakozunk Gorbacsov elnök meghívása ellen a londoni találkozón mint vendégnek a meghívása ellen. Azonban feltétlenül ragaszkodunk ahhoz, és azt kifejezésre juttatjuk, hogy a londoni értekezleten a Szovjetunió problémáival egyenrangú problémaként kell kezelni a kelet-közép-európai térség gazdasági, pénzügyi helyzetét, és nem ronthatja a Szovjetunióval folytatott bármilyen tárgyalás a mi pozíciónkat, mert ez a demokratizálódási folyamatokban elől járó országok részére hátrányos lenne, és nem lenne politikailag és morálisan elfogadható, hogy sújtsa ezeket az országokat, elsősorban természetesen bennünket. Úgyhogy együttesen kell kezelni a két kérdést, amit Kohl kancellár is a vele folytatott telefonbeszélgetésben egyértelműen és magától kifejezésre juttatott. Természetesen ennek is megvannak az előzményei. Kohl leszögezte, hogy a Szovjetunióval folytatott tárgyalásoknál egyenrangúan fogja képviselni a kelet-közép-európai térség érdekeit is. Ugyanezt juttatta kifejezésére most a hét vezető ipari ország nagykövetének egyetértésével a rendező házigazda brit kormány képviselője is, hogy semmiféle olyan megállapodásra nem kerülhet sor a Szovjetunióra nézve – egyébként nem is hiszik, hogy közvetlen financiai megállapodásra sor kerül –, ami Magyarország részére, vagy a térség részére hátrányos legyen. Ez volt az egyik kérdés. A másik egy rövid tájékoztatás a szovjet–magyar kétoldalú kivonulási tárgyalásokkal kapcsolatban, ahol ismertettem, hogy mi miért nem írtuk alá azt a formális megállapodást, amit a csehszlovák kormány aláírt. Azért, mert a csehszlovák kormánynak nem volt egy április 8-i megállapodása, amelyik szabályozta az elszámolást, tehát az ezzel kapcsolatos tárgyalásokat. Egyébként folynak tovább a környezetvédelmi szakembereknek a tárgyalásai, tehát pontosan aszerint, ahogy a magyar kormány igényelte. Az eltávozott Silov altábornagy tegnap már jelentkezett ismét levélben a kormány megbízottunknál, amiben visszatért arra, hogy folytatják a környezetvédelmi felméréseket, tehát ezek érvényesülnek. A harmadik pedig: a kialakult jugoszláv helyzettel kapcsolatban³⁷² ismertettem azt az álláspontunkat, hogy Magyarország abban érdekelt, hogy Jugoszláviában szuverén tagköztársaságok

³⁷² 1991. június 25-én Szlovénia és Horvátország kinyilvánította függetlenségét, amelyet a JSZSZK Közgyűlésének Szövetségi Tanácsa még aznap semmissé nyilvánított. Másnap a szövetségi kormány parancsot adott a szövetségi rendőrségnek és a JSZSZK fegyveres erőinek, hogy akadályozzák meg a szlovéniai határátkelők szlovén átvételét. 1991. június 27-én kezdetét vette Jugoszláv Néphadsereg és a Szlovén Területvédelmi Egységek által vívott tíznapos szlovéniai háború. Az Európai Közösség nyomására Szlovénia, Horvátország, Szerbia és a Jugoszláv Néphadsereg képviselői által 1991. július 7-én a horvátországi Brioni szigetén megkötött megállapodása három hónapos moratóriumot hirdetett a szlovén és a horvát függetlenség életbelépésére. Mindegyik felet eltiltotta az egyoldalú lépések megtételétől, a Jugoszláv Néphadsereg egységeit kötelezte a laktanyákba történő visszatérésre, az ország jövőjével kapcsolatos tárgyalások megkezdését pedig 1991. augusztus 1-ben jelölték ki.

konföderációjaként³⁷³ fennmaradjon Jugoszlávia. A magyar nemzeti kisebbség számunkra azt jelenti, hogy mi nem támogatnánk semmilyen olyan megoldást, hogy Szlovénia és Horvátország kiválásával egy poszttitóista, kommunista, nacionalista Nagy-Szerbiának legyen része ez a félmillió magyar kisebbség, annak minden veszélyével. Tehát, ami megjelent nyilatkozat az *Új Magyarországon*³⁷⁴ is, abban felhívtam arra a figyelmet, hogy az elhangzó nyugati nyilatkozatoknál rendkívül fontosnak tartjuk, hogy amikor figyelmeztetik bármilyen elhamarkodott vagy gyors lépésre Horvátországot és Szlovéniát, ne feledkezzenek meg arról, hogy olyan nyilatkozatokat nem lehet tenni, ami nem veszi figyelembe az emberi jogok, a kisebbségi jogok és a népek önrendelkezési jogát, és amit félreérthetne a szerb katonai vezetés, és biztatásnak tekintene. Ezért ezt rendkívül fontosnak tartjuk, hogy erre ne kerüljön sor, mert a szerb katonai vezetés, ezt biztatásnak venné, és mindenkor potenciális szövetségesei lennének ezek az erők, akár a Gorbacsovval szemben álló szovjet konzervatív erőknek is. Tehát az egész térség szempontjából ma Jugoszlávia a kiemelkedő fontosságú veszélygóc, és destabilizáló tényező lehet. Ezért nem követhetik el azt a hibát, hogy az egység fenntartása mellett, aminek mi ebben a formában feltételül hívei vagyunk már csak önös érdekből is, olyan kijelentéseket tegyenek, ami a szerb nacionalista, kommunista erők megerősítését jelentené. Ez, ha megerősödne, és ha egy ilyen kommunista, nacionalista állam itt fennmaradna és működne, az Kelet-Közép-Európában a visszarendeződési és restaurációs kísérleteknek az első bázisa lenne, és ezért a Nyugat felelőssége kiemelkedő. Ezek röviden, amit részletei-

³⁷³ 1990. október 12-én a szlovén és a horvát kormány közösen hozta nyilvánosságra a jugoszláv állam átrendezésével kapcsolatos konföderációs alkotmánytervezetét (Nacrt Ugovora o Jugoslavenskoj konfederaciji, Savez Jugoslavenskih republike). Ennek értelmében a nemzetközi elismeréssel rendelkező délszláv köztársaságok önkéntes szövetségre léptek volna egymással. A konföderációs alkotmánytervezet elemeit a katonai-védelmi, a gazdasági és vámpolitikai, a tudományos és kulturális együttműködés, valamint a kisebbségek védelme adta volna. Az alkotmánytervezet további célja az egységes monetárunió, a szabadpiac és a vámpolitika volt. A többi ügyben – beleértve ebbe a külügyeket is – a tagállamok önállósága érvényesült volna. A szerb vezetés a szlovén–horvát konföderációs alkotmánytervezetet ekkor érdemi vita nélkül azonnal elutasította.

³⁷⁴ A miniszterelnök utalása a Debrecenben megtartott magyar reformátusok II. világtalálkozójára vonatkozott, ahol Antall József a magyar református püspökkel találkozott. Ezen a szűk körű megbeszélésen volt jelen az *Új Magyarország* tudósítója, aki a miniszterelnöknek a délszláv válsággal összefüggő mondatairól a következőket jegyezte fel: „[...] *sem elősegíteni, sem megakadályozni nem tudjuk és nem akarjuk Horvátország és Szlovénia álláspontjának kialakítását, jegyezte meg Antall József. Megítélése szerint az az érdekünk, hogy Jugoszlávia szuverén köztársaságok konföderációját jelentő demokratikus és piactudásra áttért ország legyen. Tehát a legkevésbé sem vagyunk érdekeltek abban, hogy Horvátország és Szlovénia kiválásával ott maradjon egy poszttitóista, nacionalista, kommunista Szerbia, amely homogenizálásra törekszik.*” Debreceni istentisztelet a református világtalálkozón. Jugoszlávia a szuverén köztársaságok konföderációja legyen. *Új Magyarország*, 1991. június 21. 1., 3.

ben ismertettem, továbbá egy olyan gazdasági, pénzügyi koncepciót tartalmazó feljegyzést is, ami gazdasági vonatkozásban a magyar állam részére egy esetleges pénzügyi támogatásnak – a másfél milliárdos kamat törlesztésével kapcsolatban –, egy analízist tartalmaz. Tehát ez azt jelenti, hogy a hét nagykövet bizonyos útbaigazítást kapott részünkről, hogy mi a magyar álláspont, annál inkább, mert a lengyelek – részben a csehek – egy vádaskodó jellegű megfogalmazást készítettek elő, ami a legrosszabb lenne, ha mi elkezdenénk a hét vezető államot vádolva egy agresszív stílusban megfogalmazott jegyzékkel előállni. Ez meglehetősen elhibázott lenne. Úgyhogy erről folytak a tárgyalások. Én úgy gondolom, hogy a tárgyalásokról, amikről majd feljegyzés is készül, a Kormány tagjainak szigorúan bizalmas jelleggel a tájékoztatást megadtuk, ami azt hiszem, hogy mindenképpen hasznos és fontos volt. Továbbá arról is szeretném a Kormányt tájékoztatni, hogy a Kohl kancellárral folytatott telefonbeszélgetés alapján július 11-én egy kétórás rövid megbeszélésre, még a londoni csúcs előtt kiutazom Németországba.³⁷⁵ Tehát ez azt jelenti, hogy még a londoni csúcs előtt közvetlenül a német kormánnyal tudunk tárgyalni. Kohl kancellár előtte Gorbacsovval találkozik, úgyhogy mondjuk, ez egy friss információs lehetőség is lesz a tárgyalásokra vonatkozóan. Úgy gondolom, hogy a mi álláspontunk, ami azt jelenti, hogy valamilyen formában nekünk szükséges a nyugati támogatás, anélkül, hogy érintenénk Magyarország adósságtörlesztését és egyebet, tehát azt a bizonyos másfél milliárd dolláros kamattörlesztést, ettől függetlenül a magyar gazdaság igényelne egy olyan támogatást – ennek részletei egy külön kérdés –, ami infrastrukturális vagy egyéb támogatásban nyilvánulna meg. Ez semmiképpen nem állna ellentétben Magyarország pénzügyi, monetáris politikájával, tehát egyenesen megnyugtatólag hatna. Hogy mit sikerül elérni, az külön kérdés, de fontos, hogy ezek megnyilvánuljanak. A térségre vonatkozóan a koppenhágai nyilatkozat és mások jelzik, hogy a Nyugat érzékeli a biztonságpolitikai kérdéseket, de azért figyelmeztetni kell ilyen esetekben, mint például a jugoszláv kérdés. Egyben azt is jeleztem, hogy itt volt az olasz nagykövet. A Pentagonálnak³⁷⁶ lehetne a jugoszláv kérdésben még egy bizonyos jószolgálati szerepet betöltenie, hiszen, ha itt Szlovéniában és Horvát-

³⁷⁵ 1991. július 11-én a magyar kormányfő Bonnban Helmut Kohl német kancellárral és Hans-Dietrich Genscher német külügyminiszterrel tárgyalt. A megbeszélések középpontjában a kétoldalú kapcsolatok kérdései és a világ hét vezető tőkes ország londoni gazdasági csúcsertekezletének előkészületei álltak. Külön napirendként szerepelt a közös piaci csatlakozás témája, valamint a jugoszláviai válság. A tárgyalásokon megállapodás született arról, hogy Németország egy évvel meghosszabbítja a Magyarországnak nyújtott 500 millió márkás fizetési mérleget javító hitelt, valamint, hogy a nyár folyamán megkezdik a kétoldalú tárgyalásokat egy átfogó magyar–német együttműködési államszerződés előkészítéséről.

³⁷⁶ A Pentagone 1990. május 20-án Bécsben jött létre, amikor Csehszlovákia csatlakozott a korábbi négyoldalú – Ausztria, Jugoszlávia, Magyarország és Olaszország közötti – együttműködéshez.

országban krízis, válságövezet van, akkor kár beszélni a Pentagonáléről, úgyhogy ez közös érdek. Itt ezekről volt szó.

Napirenden kívül a jugoszláv helyzettel kapcsolatban.

Antall József: Ezek után jelzem, hogy a külügyminiszter úr szétoztott egy nyilatkozatot Jugoszláviáról. Ezt majd a nap folyamán eldöntjük, hogy most erre szükség lenne-e, vagy sem. A jelentések alapján ítéljük meg, hogy szükséges-e egy gyors nyilatkozat.

(Jeszenszky Géza egyetért azzal, hogy térjenek vissza a nyilatkozatra, ha a nap folyamán olyan események történnek. Ez mindenestre készen áll.)

Antall József: Az a kérésem, hogy a belügyminiszter úr és a honvédelmi államtitkár folyamatosan legyen kapcsolatban az érdekelt szervezetekkel és természetesen a külügyminiszter is, hogy lássuk, hogy mi van. Most e pillanatban egy olyan nyilatkozat, mint amit a csehek és lengyelek tettek, szerintem nem szükséges. Minekünk minél kevesebbet kell most, azt hiszem, mondani ebben a jugoszláv ügyben. Az állásfoglalás akkor merülhet fel ezzel kapcsolatban, hogyha kimondják az önállóságukat, és megjelenik az első szlovén útlevelemmel rendelkező.

(Jeszenszky Géza bejelenti, hogy már megjelent.)

Antall József: Megjelent? Jó, ez várható volt.

(Jeszenszky Géza még kiegészíti azzal, hogy nem saját útlevelemmel, hanem lepecsételt, felülbélyegzett jugoszláv útlevelemmel. Még annyit tesz hozzá, hogy a Horvát Köztársaság és Szlovén Köztársaság képviselője kérte, hogy holnap fogadja őket. Várhatóan ezt követően meg fog történni mindkét ország részéről az önállóvá válásról szóló bejelentés, amivel kapcsolatban ő várakozási álláspontra fog helyezkedni. De most mindenestre mérlegelendő, hogy mit nyilatkozzon a Kormány, mert valamit kell majd nyilatkozni. Ezt az osztrák kormány is már megtette.)

Alapja a kelet–nyugati kapcsolatokban végbemenő változások, illetve a korábban meglévő két- és többoldalú – Quadragonale – kapcsolatok hagyományai voltak.

Antall József: De csak azt, hogy várakozó álláspontra helyezkednek.

(Jeszenszky Géza ezt megerősíti. Szerinte a Magyar Kormány még ennél is rövidebb állásfoglalást tegyen, de estére mindenképp állásfoglalást kell adni a Kormánynak.)

Antall József: Nyilván a Kormány mai ülése alapján kell valamit nyilatkoznunk, de nem kell, hogy a kormányfő a napközi nyilatkozatában erre már utaljon. Úgyhogy várjuk meg az utolsó lehetőséget. Nem kerülhető el, hogy a Kormány ülésezett, és azon nem érintette a jugoszláv kérdést. Ez az egyik, ami nem lehet. A másik viszont célszerű, hogy ezt minél később tegyük meg, minél több információ birtokában. Tegnap például túldramatizált információk érkeztek az első időszakban, és a közvetlen érintkezéseink, az ottani magyar kisebbségi szervezetek képviselői is nyugalomról számoltak be, tehát arról, hogy nem történt a magyarokkal kapcsolatban semmi. De már olyan hírek is voltak, mintha történt volna. Tehát azért nem szabad semmit sem elkapkodni, mindig meg kell várni, hogy az ottaniaknak mi az álláspontja. Vasárnap módom volt Gödöllőn is találkozni az ottani magyar szervezetnek az egyik vezetőjével, a Vékással, és önkik is az az álláspontjuk, hogy nem avatkoznak be a szerb–horvát konfliktusba, ez az egyetlen, amit követhetnek. Tehát kívül maradnak ezen a konfliktuson, amíg csak lehet. Mi pedig azt mondtuk, hogy önkik kell elsősorban jelezni azt, hogy mi az ő érdekük, mi nem tehetünk itt nagyhangú, bátor kijelentéseket, ami után őket üssék agyon és az ő gyerekeiket. Tehát ez nem egy olyan egyszerű kérdés. Viszont, ha bármi olyan lépés történik, azt hiszem, amit mi ma megtettünk ebben a kérdésben, az sokkal több, mint amennyit a térség bármelyik országa megtett ezen az úton. A nem kifelé tett lépésekre is felhívtuk a figyelmet. Tehát ez egy kritikus kérdés.

(Boross Péter belügyminiszter tájékoztatja a Kormányt, hogy a határőrség fokozott készségben van, tartalékok vannak készenlétbe helyezve, és a menekültek befogadásra alkalmas intézmények is abban az állapotban vannak, amit ez a helyzet indokol most.)

Antall József: Honvédség?

(Raffay Ernő, a Honvédelmi Minisztérium politikai államtitkára tájékoztatásul elmondja, hogy miután Jugoszlávia ötödik katonai körzetében³⁷⁷ a Jugoszláv Néphadseregnek mind

³⁷⁷ A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság 5. katonai körzetét 1988 végén állították fel, amely Szlovénia, Északnyugat-Horvátország, Isztria, Gorski kotar (magyarul: Hegyvidék), Kordun és Banovina területét fedte le zágrábi főhadiszállással.

a három haderőnemét, a légierőt, a szárazföldi csapatokat és a tengerparti erőket riadó-készültségbe helyezték, ezért a Magyar Honvédség számára is bizonyos intézkedéseket tettek, ami kifelé nem látszik, de a laktanyákon belül bizonyos intézkedések megtörténtek.)

Antall József: Én úgy gondolom, hogy nem kell kifelé semmiféle drámai, látványos lépést tenni, hanem a belügy, a külügy, a honvédelem és a nemzetbiztonsági tárca tartsa figyelemmel az eseményeket. No meg még a pénzügy is, ahol szükséges, most a vámörségre gondolok. De kifelé nem kell többet mutatni, mint amennyi így is megvan. Kaptam ilyen javaslatokat, ezt azért mondom, hogy válságbizottságot állítsunk fel. Semmi ilyet nem kell csinálni. Azért vannak felelős miniszterek ezeknek az ágazatoknak az élén. A Kormány az illetékes minisztereket folyamatos együttműködésre kéri fel. Én javaslom, hogy ezt fogadjuk el mint álláspontot.

Napirenden kívül a magyar–szovjet katonai kártérítési tárgyalásokkal kapcsolatban.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere ad tájékoztatást a tárgyalásokról, amelyek Katusevvel elmaradtak, ugyanis a két kormány meghatalmazott nem írt alá olyan jegyzőkönyvet, amely akár csak a két fél eltérő igényeinek a rögzítését tartalmazta volna.)

Antall József: A jegyzőkönyvnek a birtokában vagyunk. Annak semmi jelentősége nincs?

(Kádár Béla szerint nincs. Tájékoztatást ad arról is, hogy a cseheknél azért más helyzet van, ugyanis ott más volt a korábbi konstrukció. Ott a cseh–szlovák–szovjet megállapodás értelmében a csehek építették a katonai objektumoknak a túlnyomó részét, a környezetvédelmi károknak a mértéke is sokkal kisebb, a magyar fél által vélelmezett környezetvédelmi károknak körülbelül csak 1/8-a. Ezen kívül a cseh fél nem is törekedett arra, hogy most ebben a kérdésben rendezze a kölcsönös követeléseket, továbbá a csehek már ajánlottak egy bizonyos támogatást a kivonuló szovjet fegyveres erők különféle gondjainak enyhítésére.)

Antall József: A Kormány korábbi állásfoglalása az volt, hogy ezeket a tárgyalásokat folytatjuk két szinten. A kormány meghatalmazottak megbízatása június 30-áig tart, és utána még folytatjuk aszerint, hogy hogy alakul addig a tárgyalás. Kormányfelhatalmazás arra, hogy mi előre fizessünk, vagy bármilyen ilyen kedvezményt biztosítsunk, addig nincs, míg a tárgyalásokat nem rögzítettük egy bizonyos ponton. Ezt

azért is mondom el, mert ilyen vélemények, és ilyen állásfoglalások részben az apparátusban elhangzanak. Sőt megemlíthetem, hogy Horn Gyula például a hatpárti egyeztető tárgyaláson külön felvetette, hogy „valamit kell fizetni”. Többször elhangzik ilyen. Ez nem így zajlik, hogy valamit fizetni kell, hanem úgy, hogy mi egy meghatározott, egzakt szakértői tárgyalás alapján megállapítunk egy mérleget. A Szovjetunió azért nem bánik kedvezőtlenül velünk, vagy bárkivel, mutatja az, hogy először kimentek, utána viszont visszajöttek, majd megint kimentek, de most megint hajlandók tárgyalni. Ez hozzátartozik. Kérdés, hogy a Szovjetunió ebben az ügyben milyen álláspontot foglal el? Mindig azt kell figyelembe venni, hogy a csehekkel hátrább vannak, mert szeptember 30-ig halasztották a megállapodást. Egyáltalán nem kizárt, hogy a szovjet fél nem törekszik olyan megállapodás megkötésére, ami már egy megszilárdított pozíciót eredményezne, ugyanis akkor nem tudnak a csehekkel tárgyalni. Ennek is ki vagyunk téve, ezt nagyon metodikusan kell lefolymtatnunk. Nem azért fizetnek, vagy nem azért nem fizetnek, mert az Annus nem egyezik meg a Silovval, hanem azért, mert nem tudnak fizetni. A tagköztársaságok, a vállalatok és a szovjet kormány részéről ettől függetlenül nincs olyan jel, ami ezt a kettőt még a verbális részen kívül összekötötte volna. Azért mondom, hogy ezek az inspirációk, az ilyen közlések, amelyek egyes személyektől – akár diplomatóktól, akár egyes politikusoktól, vagy ellenzéktől, vagy szovjet fél részéről – elhangzanak. E szerint a metodika szerint kell tovább haladni a megfelelő pillanatban az ellenzékkel együtt is. Egyébként Annus Antal altábornagy folyamatosan az ad hoc bizottságot is tájékoztatta a parlamentben, aminek Vásárhelyi Miklós az elnöke. Tulajdonképpen ez folyamatosan történik. Ez maga jelzi, hogy a belügyminiszter tárgyalópartnerei pontosan tisztában voltak az adott helyzettel. Nem kívánták erre a síkra terelni a tárgyalást. Kívánsz néhány szót mondani a tárgyalásról?

A kérésnek eleget téve, napirenden kívül Boross Péter belügyminiszter tájékoztatást ad a moszkvai tárgyalásairól.³⁷⁸

(Boross Péter elmondja, hogy a fogadtatása szokatlanul szívélyes volt. A szovjet belügyminiszter arról tájékoztatta őt, hogy majd ők eldöntik, hogy milyen jogokat adnak a szövetségi kormánynak, és korántsem arról van szó, hogy a szövetség kormány adna át jogokat a köztársaságoknak. Ebből viszont az is következik, hogy bár nekünk a szövetségi

³⁷⁸ Boross Péter belügyminiszter 1991. június 24-én Moszkvában Borisz Pugo szovjet szövetségi belügyminiszterrel, valamint Vlagyimir Krjucskovval, az Állambiztonsági Bizottság (KGB) elnökével tárgyalt. A Boross kíséretében levő szakértői küldöttség tagjai a nap folyamán a szovjet belügyminisztérium közrendvédelmi főosztályán folytattak megbeszéléseket.

kormányval kell tárgyalnunk, ennek ellenére árnyaltan mindig a köztársasági kormányzatot is meg kell említeni. A tárgyalások légkörét közeledésnek, vagy egy olyan szándéknak érezte, hogy legyünk jóban.)

Antall József: Köszönöm. Én azt hiszem, hogy nem ok nélkül foglaltunk korábban is így állást, hogy a Szovjetunióban mind a szövetségi kormány külön tényező, mind a köztársaságok, és mind a hadsereg is külön tényező, és amiért ezt nem szabad összekeverni, hogy melyik követelés honnan érkezik. Világos, hogy a katonák első menetben a közvetlen tárgyalók, ráadásul a kemény tárgyalók, hiszen a költségvetésükbe beleszámították nekik a magyarországi követeléseket is, és ezek egy részét próbálják kihajtani. Itt erről van szó. Amikor a tárgyalások lezárulnak – és a katonák tudják ezt –, akkor onnantól kezdve egy más jellegű tárgyalásra kerül sor. Tessék.

A Varsói Szerződés megszüntetésével kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter formális döntést kér a Kormánytól ahhoz, hogy a Varsói Szerződést megszüntessük. Sikertelenül elérni, hogy a megszüntetés közös megegyezéssel történjen, és kéri a Kormány felhatalmazását ahhoz, hogy a megszüntetésről szóló dokumentumot a miniszterelnök Prágában aláírhatta.)

Antall József: Tehát ez lesz a Politikai Tanácskozó Testület utolsó ülése. Országgyűlési határozat van arra, hogy a miniszterelnök képviseli az országot. Tehát a szokásos cirkuszok ebben az értelemben nem merülhetnek fel. Ezzel az aláírással feloszlik a politikai testület is, tehát befejezzük a Varsói Szerződést. Azt hiszem nincs ellenszavazat. „Fájdalmas”. Tehát kimondom: a Minisztertanács jóváhagyta és egyetért a Varsói Szerződés megszüntetésének aláírásával. Elég szomorú, hogy olyan pszichikai és olyan lelkiállapot van sajnos Magyarországon, hogy egy ilyentől nem tombol az ország. Ennyit lehet ehhez még hozzáfűzni.

A kormányülésen később napirenden kívül ismét szóba kerül a jugoszláv helyzet.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter bejelenti, hogy most érkezett a szlovén külügyminiszter³⁷⁹ a kérés, hogy ismerjük el a Szlovén Köztársaságot. A partnerországok közül Auszt-

³⁷⁹ 1990. május 16. és 1993. január 25. között Dimitrij Rupel (1946 –) volt a Szlovén Köztársaság külügyminisztere.

ria, Olaszország és most legújabbán már a Szovjetunió is kérdezi, hogy mi a hivatalos magyar álláspont, illetőleg ez mikorra várható?)

Antall József: Az a kérésem, hogy most az osztrák külügyminisztert³⁸⁰ fel kellene hívni. Nyilván ők is megkapták ezt a kérést. Szó szerint meg kellene beszélni, mint közvetlen szomszéd országgal, az osztrák kormánnyal és az olasz kormánnyal, amelyek közvetlen szomszédai Szlovéniának, hogy mi az álláspontjuk, és ezekkel az országokkal összehangolt nyilatkozatot kell kiadni. Erre a felhívásra természetesen reagálni kell. A másik dolog pedig, hogy meg kell tudni, hogy jelen pillanatban mi a helyzet a hadsereggel, miután lejárt az ultimátum határideje a szlovén határőrséghez. Tehát más jellegű a megnyilatkozásunk, hogyha vérfürdő van, vagy ha már lőttek.

(Kodolányi Gyula, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadója közbeszól, ugyanis most kapta kézhez a szlovén külügyminisztérium faxát, miszerint a Szlovén Köztársaság Kormánya a Helsinkai Egyezmény összes aláírójához és a nemzetközi közösséghez fordul a következő közleménnyel: felvilágosítják az összes kormányt, hogy fegyveres intervenció történt Szlovénia ellen. Ennek lényege az, hogy a Jugoszláv Néphadsereg 5. katonai kerülete tudatta velük, hogy feljogosították arra, hogy az összes határátkelőhelyet vegye át, és amennyiben bármilyen ellenállás van, azt erővel törjék le, és hogy az ellenállás résztvevői felelősek a következményekért.)

Antall József: Osztrákokkal, olaszokkal egyeztetni, minden információt beszerezni, úgy, hogy még ma 6 óra körül ki tudjuk adni az állásfoglalásunkat. Addig szerezünk be minden információt, de legyen itt a külügytől az, aki alkalmas rá, hogy meg tudja ezt fogalmazni, és utána azt a Minisztertanács jóváhagyja. Tehát ne ilyen improvizálva csináljuk. Megítélésem szerint egyet kell alapul vennünk, nem több dolgot. Először is kifejezésre juttattuk már a nagyhatalmaknál, a hét vezető országnál egyértelműen ma reggel az ezzel kapcsolatos magatartásukkal kapcsolatban is tulajdonképpen az állásfoglalásunkat, beleértve ezeket a kérdéseket. Ez az egyik. A másik dolog, hogy kiadhatunk mi itt most nagyon hatásos nyilatkozatokat, amiknek nem lenne, mondjuk, nemzetközileg sem nagyon jó a visszhangja, de hogy utána a félmillió magyart a Vajdaságban, a 40 ezret Horvátországban és a 10 ezret Szlovéniában olyan atrocitások érnék, aminek kivédését nem tudnánk biztosítani. Tehát pontosan azért, amiért Magyarország a fegyverszállítási ügyben³⁸¹ benne volt, ez önmagában

³⁸⁰ 1987. január 21. és 1995. május 4. között Alois Mock (1934–2017) volt az Osztrák Köztársaság külügyminisztere.

³⁸¹ Horvátország 1990. október 7. és 10. között magyar és román cégekkel kötött szerződést AK–47, közismertebb nevén a Kalasnyikov gépkarabélyok vásárlására. A magyar fegyvervásárlás részleteit

egy ok arra, amit a horvátok már önmagában megfelelően értékelnek, pontosan a szlovén miniszterelnöknek, Tudman elnöknek, és mindegyiknek elmondtuk a speciális helyzetünket, azt, hogy a magyarság túszként ott van. Tehát az ott élő magyarokkal az este még érintkezésbe lépünk, illetve éjszaka. Tehát nem lehet most bármit nyilatkozni, itt most nem ezen múlik, hogy mi milyen nyilatkozatot teszünk. Nem lenne helyes, ha mi tennénk az első nyilatkozatot. Ausztria például várakozó álláspontra helyezkedett, Lengyelország és Csehszlovákia pedig már tulajdonképpen közvetve elítélte az önállósodást, és kiállt az egység mellett, amit mi még nem mondtunk ki tegnap. A többi nyugati ország mind nyilatkozott ebben. Szóval ez már önmagában véve, hogy nem tettünk ilyen nyilatkozatot, ez már valami. Ha ezek után teszünk egy nyilatkozatot, azt azért kell, és ezzel azért volt célszerű megvárni, hogy kiderüljön először is, hogy vérontás lesz-e, vagy például nem lesz. Ez most el fog dőlni. Lehet, hogy ma eldőlni ez a kérdés. Úgyhogy azt hiszem, hogy a legfontosabb az, hogy mi nem tehetünk olyan nyilatkozatot, amivel az ott élő magyarokat veszélyeztetjük. És még egyet nem szabad elfelejteni, hogy a magyar hadsereg aránya a szomszéd országokhoz képest nem jobb, mint Trianon után volt. Szóval a szerb kormány azt az okot keresi, amivel a magyar ellenségképet elé vetítheti a szerbeknek. Úgyhogy bár nyilvánvalóvá kell tennünk valamit, és még ma fogunk nyilatkozni, de úgy gondolom, hogy várjuk meg a legújabb híreket. Tehát akkor javaslom, hogy menjünk tovább, és ez a kérdés úgymint közben állandóan jelen lesz.

*Később a Kormány újra visszatér a jugoszláv helyzetre és az azzal kapcsolatban kiadásra kerülő nyilatkozat tervezetére.*³⁸²

(Miután a tervezet elkészült, Jeszenszky Géza külügyminiszter megkérdezi, hogy a Kormány nevében ezt a Külügyminisztérium adja ki?)

a Jugoszláv Néphadsereg kémelhárítása 1991. január 25-én hozta nyilvánosságra, s mindebből komoly diplomáciai botrány keletkezett; a magyar–jugoszláv (szerb) kapcsolatok mélypontra kerültek. A Belgrádi Televízióban 1991. január 25-én bemutatott „tényfeltáró film” erőteljes Magyarországi és magyarellenes légkört teremtett Szerbiában, aminek következtében tovább erősödött a Délvidéken élő magyarság elleni pszichológiai nyomásgyakorlás.

³⁸² A Külügyminisztérium nyilatkozata. A Magyar Kormány aggodalommal követi a jugoszláviai helyzet alakulását. Alapvető fontosságúnak tekinti, hogy Jugoszláviában fegyveres konfliktusokra ne kerüljön sor. Az ellentétek feloldását nem szolgálják sem az egyoldalú lépések, sem az erőszak alkalmazása, vagy az azzal való fenyegetődzés. Meggyőződésünk, hogy a válság megoldása csak a tíz helsinki alapelv, a Párizsi Charta és az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet külügyminiszteri tanácsán Berlinben elfogadott megállapodások alapján lehetséges. A Magyar Kor-

Antall József: Mindenképpen a külügy.

(Jeszenszky Géza tájékoztatásul elmondja, hogy az osztrák kormány csak egy elég általános keddi nyilatkozatot adott ki, amiben tanulmányozza a független államiségra utaló kérdéseket, minthogy annak a követelményei nem állnak fenn. Beszélt az osztrák külügyminiszterrel, aki elmondta, hogy ennél lényegében többet nem akarnak kiadni. Viszont nagyon egyetért azzal, hogy a Pentagonale keretében, legalábbis Olaszországgal együtt lépünk fel, és Csehszlovákiát is próbáljuk meg bevonni. Ma egy sajtótájékoztatón elítélően szólt a jugoszláv hadsereg szlovéniai erődemonstrációjáról és bejelentette, hogy az osztrák határállomásokon elfogadják a szlovén és horvát útleveleket, de ez nem jelenti szerinte a két délszláv köztársaság független államiségének elismerését. Jeszenszky még azt kéri, hogy a Kormány is foglaljon állást a felülbélyegezett útlevelekkel kapcsolatban. Ezt követően a Kormány a nyilatkozattervezet szövegét nézi át.)

Antall József: Azt javasolnám, hogy olyan formában fogalmazzunk, hogy bizalommal vagyunk Jugoszlávia népei iránt, hogy a velük élő magyar nemzeti kisebbségeket semmilyen hátrány nem érinti ebben a konfliktusban. De lehetne úgy is fogalmazni, hogy bízunk abban, hogy a Jugoszlávia tagköztársaságai között kialakult feszültség – mi ne minősítsük – nem érinti hátrányosan a továbbiakban sem.

(Jeszenszky Géza megjegyzi, hogy eddig már érintette, ezért nem lehet ezt mondani.)

Antall József: Akkor azt írjuk, hogy nem érinti hátrányosan az egyes tagköztársaságban élő magyar nemzeti kisebbséget. Egy jelzést kell leadni. Még annyit kellene beírni, hogy a Magyar Kormány folyamatosan érintkezésben áll a jugoszláv fejleményeket illetően az európai és észak-amerikai kormányokkal, és csatlakozik az Európai Közösség által kezdeményezett konfliktuskezelő értekezlet összehívásához. Utána ennek alapján hangsúlyozzuk érdekeltiségünket abban, hogy Jugoszlávia jövőjéről békésen, tárgyalások útján olyan megállapodás szülessen, amely valamennyi fél

mány folyamatos érintkezésben áll a jugoszláv fejleményeket illetően az európai és észak-amerikai kormányokkal, és csatlakozik az Európai Közösség és Ausztria válságkezelő kezdeményezéséhez. Hangsúlyozzuk érdekeltiségünket abban, hogy Jugoszlávia jövőjéről békésen, tárgyalások útján olyan megállapodás szülessék, amely a népek önrendelkezési jogán alapul, és szavatolja az emberi és a kisebbségi jogok maradéktalan érvényesülését, a demokratikus átalakulást és az általánosan elfogadott európai normák alkalmazását. Bízunk abban, hogy a Jugoszláviában kialakult feszültség nem érinti hátrányosan a Jugoszláviában élő magyar nemzeti kisebbséget. Magyarország változatlanul a Jugoszláviával kialakított jószomszédi viszony és együttműködés fejlesztésére törekszik, és tiszteletben tart bármilyen, demokratikusan létrejövő megállapodást Jugoszlávia jövőjéről. Budapest, 1991. június 27.

egyenjogúságán, a népek önrendelkezési jogán alapul, és szavatolja a demokratikus átalakulást, az emberi és kisebbségi jogok, valamint az általános európai normák maradéktalan alkalmazását. Magyarország változatlanul a Jugoszláviával kialakított jószomszédi viszony és gyümölcsöző együttműködés fejlesztésére törekszik – nem kell a gyümölcsöző –, és tiszteletben tart bármilyen demokratikusan létrejövő megállapodást Jugoszlávia jövőjéről. Ezt gyorsan csináljátok meg. László Balázs menjél, hogy a Híradó még beolvassa. Utána az MTI-nek, különben nem ér semmit.

1991. július 3-i kormányülés

Napirenden kívül Bős–Nagymarossal kapcsolatban.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter tájékoztatást ad arról, hogy a Cseh és Szlovák Köztársaság Kormánya hivatalosan meghívta a magyar tárgyaló delegációt a bős–nagymarosi vízlépcső ügyében tartandó tárgyalások második fordulójára Pozsonyba. A cseh és szlovák delegációnak tagjai lesznek Čarnogurský szlovák miniszterelnök, a föderális kormány meghatalmazottjaként, a szövetségi gazdasági miniszter és a környezetvédelmi miniszter, valamint a szövetségi pénzügyminiszter helyettese, és más szlovák miniszterek. Elég durván fogalmazták meg feltételüket, hogy csak akkor ülnek le a magyar delegációval tárgyalni, ha nagyjából azonos szintű lesz a magyar tárgyaló delegáció. Szóbeli jegyzékben ő ezt finoman elhárította, ennek ellenére indokoltnak tartja, hogy a magyar delegációban részt kellene vennie még két miniszternek a szövetségi miniszterek partnereiként.)

Antall József: A környezetvédelmi miniszter mindenképpen.

(Mádl Ferenc megemlíti, hogy Kádár Béla miniszter partnere van még a másik oldalon.)

Antall József: Szóval a környezetvédelmi miniszter mindenképpen, de ebben lehet egy olyan megoldás – ugyanis nem tudom, hogy egyáltalán kell-e feltétlenül minden esetben pontosan teljesítenünk a kívánságaikat –, hogy tehát részt venne benne még a környezetvédelmi miniszter és esetleg a politikai államtitkár a külgazdasági tárcától. Ezt elképzelhetőnek tartanám.

(Mádl Ferenc elmondja, hogy a dolog súlyára tekintettel emelték ők a delegációt ilyen szintre.)

Antall József: Tehát akkor Čarnogurskýnak te vagy a partnere.

(Többen hozzászólnak, javaslatot téve a tárgyaló delegáció szintjére, de magukra a személyekre is.)

Antall József: Akkor a személyi összetételt rögzítsük még egyszer. Mádl, Keresztes K. Sándor, Siklós Csaba, Szokai, Bakay, Sámsondi Kiss György.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter viszont nem látja nagy értelmét a magas szintű delegációnak, mert minket köt az országgyűlési határozat, és csak hallgatásra leszünk ítélve a tárgyaláson, mert úgyis vissza kell mennünk az Országgyűléshez, ha hozzá akarunk nyúlni a '77-es szerződéshez.³⁸³)

Antall József: Nyilván, hogy ők elsősorban csehszlovák belpolitikai okokból ragaszkodnak egy ilyen tárgyalási összetételhez. Čarnogurský meg akarja mutatni, hogy ez nem csak szlovák ügy. Meg akarja mutatni, hogy ő a főnök, és egyidejűleg meg akarja mutatni azt, hogy két szövetségi miniszter is benne van a delegációban. Nyilván erre megy ki tulajdonképpen ez, nem?

(Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter szerint épp fordítva van a helyzet. A cseh és szlovák szövetségi kormány nem akarja, hogy ebből szlovák ügy legyen, ezért erőszakolták be a két szövetségi minisztert ebbe a delegációba, és egyáltalán azt is megcélozza, hogy a merev szlovák álláspontból ezzel a részvétellel tudjanak elmozdulni.)

Antall József: Abban az esetben, ha ez igaz, akkor ennek ki kéne derülnie a tárgyaláson.

(Mádl Ferenc viszont megjegyzi, hogy ne legyünk naivak. Itt nem volt semmi új elmozdulás, és nem is lesz.)

Antall József: Ezt a megfogalmazást nem fogadjuk el, de akkor legyen, próbáljuk ezt most ebben a formában letárgyalni, tehát ebben az összetételben, és a parlamenti bizottságok vezetői részére akkor holnap kerüljön sor a tájékoztatásra.

³⁸³ Teljes szövegét lásd: 1978. évi 17. törvényerejű rendelet a Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság között a Gabčíkovo-Nagymarosi Vízlépcsőrendszer megvalósításáról és üzemeltetéséről Budapesten, 1977. évi szeptember hó 16. napján aláírt Szerződés kihirdetéséről.

Napirenden kívül a körtvélyesi élőláncról³⁸⁴, valamint ismét a jugoszláv helyzettel kapcsolatban.

Antall József: Közben itt kaptam egy rövid hírközlést, amiből csak egy vonatkozik a mostani tárgyra, a többi a jugoszláv helyzettel kapcsolatos. Csallóközi környezetvédelmi aktivisták a bösi erőmű egyik szivattyúállomását lefoglalták élőláncal. A körtvélyesi lakosok támogatására még Amerikából is érkeztek résztvevők. Továbbá, ezt már tudjátok, Vranitzky lemondta a látogatást. Szlovéniában viszont harcok folynak. A laktanyákban csak egy óra időtartamra kapcsolják be az áram- és vízszolgáltatást. Tehát ez a szlovén részről történik a hadseregben. A halottak és sebesültek elszállítását egy és három óra között engedélyezik. Belgrádból megérkezett az első segélyszállítmány. A szerb képviselőház elnapolta a mai ülését.³⁸⁵ A jugoszláv központi bank úgy döntött, hogy szlovén és horvát bankokon keresztül hitelnyújtásokat megszünteti. A szlovén és horvát csekket Jugoszlávia legnagyobb részén nem fogadják el.

Napirenden kívül még a szovjet csapatkivonással kapcsolatban.

Antall József: A szovjet hadseregkivonással kapcsolatos kérdésekről még kérem Kádár Béla miniszter urat, aki a Kormány képviselője a szovjet–magyar tárgyalásokban, hogy adjon rövid tájékoztatást a kivonulással összefüggésben. Annus Antal kormány meghatalmazotti megbízatása a szovjet féllel lejárt július 1-jével. Hogy történik a továbbiakban? Mert abban az esetben, ha lejárt, akkor Annus altábornagyot felkérjük, hogy a miniszter úr helyetteseként folytassa tovább a tárgyalásokat, és vegyen részt a kormánydelegációban. De nem tudom, mi történt közben?

(Annus Antal, a honvédelmi tárca közigazgatási államtitkára, volt kormány meghatalmazott a benyújtott írásos anyagban foglalta össze a végrehajtott feladatokat. A kormány meghatalmazotti tárgyalásnak célja az volt, hogy úgy fejezzük be a munkát, hogy végső termékként a helyzet lényege számszakilag is bemutatva a követeléseket kölcsönösen írásban – egy közös jegyzőkönyvben az ellenvéleményeket is rögzítve – megfogalmazásra

³⁸⁴ Az Eurolánc nevű, csallóközi lakosok által kezdeményezett környezetvédő mozgalom aktivistái 1991. július 3-án reggel a bösi vízi erőmű szlovákiai építkezési területén, Körtvélyesen jelképesen elfoglaltak egy szivattyúállomást.

³⁸⁵ 1991. július 2-án a mozgósított katonák szülei spontán tüntetésbe kezdtek Belgrádban. Az elkeseredett szülők több száz fős csoportja elsodorta a Szerb Képviselőház biztonsági embereit, és behatolt az ott ülésező képviselők közé, aminek következtében a parlament ülése megszakadt.

kerüljön. De ez a célkitűzés megbukott, ugyanis a szovjet fél egyoldalúan csak a saját követeléseit akarta ebbe foglalni, ami részünkről nem volt elfogadható. Ezek után csak az a lehetőség maradt, hogy a magyar fél hivatalosan, diplomáciai úton, szóbeli jegyzékben adta át a követeléseit. A csapatkivonás után lényegében egy új helyzet van. A szovjet fél ezt úgy kezeli, hogy nagyjából nulláról kell indítani a kérdés megközelítését, teljesen új alapokra helyezve azt, és a nyitva maradt ügyeknek a zárását is olyan területre terelje, ahol az egyéb más kérdésekkel is összefüggésbe hozhatja ezeket. Az anyag változatokban javaslatot tesz a tárgyaló delegáció vezetésére és a kormány meghatalmazotti funkció megtartására is.)

Antall József: Van hozzászólás? Én személy szerint nem javaslok a módosítását a Kormány miniszteri képviseletét tekintve. Kádár Béla vezette eddig is, és változatlanul Kádár Béla folytassa, megítélésem szerint. Tehát ez azt jelenti, hogy ezt semmiképpen ne a pénzügyminiszter folytassa. A másik pedig, hogy ha pénzügyi elszámolások, vagy egyéb kérdések vannak, akkor a Pénzügyminisztérium képviselteti magát akár államtitkári szinten. De a Kormány miniszteri megbízottja ebben a kérdésben a szovjet–magyar csapatkivonulási kérdéseket illetően mindenképpen a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere, függetlenül attól, hogy a másik oldalon Katusev, a külgazdasági miniszter ül. Ez egy külön kormány megbízatás. Megítélésem szerint Annus államtitkár úr változatlanul mindenképpen vegyen részt benne mint a magyar kormánydelegációnak a helyettes vezetője. Az, hogy a kormány meghatalmazotti rendszert hogy tudjuk fenntartani, az nem csak rajtunk múlik. Mi azt meg tudjuk határozni, hogy a Kormány képviselője és helyettese, és delegációja kikből álljon, de azt, hogy a másik oldalon a Silov van vagy nincs, az más kérdés. Legalábbis én így gondolom. De kérem jelezni, ha nem így van. Én ebből indulnék ki első lépésként. Ehhez kérnék véleményt.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere ezzel egyetért. Megjegyzi, hogy a tárgyalások valószínűleg három szinten fognak folytatódni, változatlanul kormány meghatalmazotti szinten, majd a külgazdasági miniszterek szintjén, végül az eldöntetlen kérdések fognak miniszterelnöki szintre kerülni.

Többen hozzászólnak, helyeselve a tárgyaló delegáció szintjeit és összetételét.

Kádár Béla összegzi is a véleményeket annyiban, hogy azért, mert ők kivonultak, nem fogunk egy új összetételű csapatot szervezni.)

Antall József: Valóban nem állítunk új csapatot, ezzel is igazoljuk a folytonosságot. Tehát, ha ők visszavonják, akkor újra folytatva találkozunk Kádár miniszter úrral, Annus altábornaggyal. Tehát teljesen mindegy nekünk, hogy mit csinálnak, a csapat

marad. Ez a lényeg, amit egyszer kifejezésre juttatunk. A másik, hogy egzakt adatok alapján – erre vonatkozott a Szitarjan-féle megállapodás – folytatni kell a tárgyalásokat, és ő azt mondta, hogy küldik a szakértőket.

(Annus Antal szerint viszont a szovjet fél, beleértve Aboimov nagykövetet is, korántsem úgy értelmezi ezt, mint ahogy a kormányülésen ez elhangzott most, illetve ahogy a feljegyzésből ez kiderül.)

Antall József: Abban a feljegyzésben, ami a 28-ai Szitarjannal folytatott megbeszélésről készült, a negyedik bekezdés azt mondja, hogy az április 8-ai metodikai megállapodás alapján – figyelemmel a Külügyminisztériumban a szovjet nagykövet úrnak átadott jegyzékre, amely összegezi az elszámolási kérdéseket, miután azt alig akarta Aboimov átvenni, ezért rögzítettük, és átadtuk – a kormány meghatalmazottak és a szakértők mielőbb végezzék el a pontos számításokat. Egyetérttek azzal – mármint én –, hogy amilyen gyorsan csak lehet, Katusevvel és Kádár úrral folytassák le a tárgyalásokat. Ez önmagában hordja azt, hogy első lépcső az, hogy a kormány meghatalmazottak és a szakértők folytatják a tárgyalásokat. Amennyiben szükséges, mert a szovjet fél nem pontosan érti, akkor én szívesen írok a Pavlovnak egy válaszlevelet, amiben ezt pontokba foglalva rögzítjük a Szitarjan miniszterelnökhelyetessel való tárgyalás alapján. Tehát akkor ne vitatkozzunk, vagy ne beszéljünk fölöslegesen ezekről. Első lépés: a kormány meghatalmazottak és a szakértők működésének a folytatásában állapodtunk meg, én így értelmezem a saját, akkori álláspontunkat, és ezt rögzíti a feljegyzés. Tehát ezt mondtuk a Szitarjannak is, és ő ezzel egyetértett. Sőt kibővítve azzal, hogy egzakt elszámolás nélkül nincs miről tárgyalni, tehát nincs politikai tárgyalási lehetőség, és a politikai tárgyalásnak három fokozata van. Ez a feljegyzésből világos. Az első: hogy szakértők tárgyalnak, és ez kormány meghatalmazotti szinten történik. A második: a Kormány részéről Kádár Béla, és ha beállna a teljes csőd, akkor természetesen még kormányközi tárgyalásra is sor kerülhet. Ez volt a megállapodás. Ha itt félreértés van, akkor meg kell fontolni, hogy mi a további eljárási mód. Az semmit sem jelent, hogy Aboimov nagykövet megpróbál más értelmezést adni, vagy Szitarjan, egy orosz és egy örmény, ez teljesen mindegy, úgyhogy itt nincs miről beszélni. Tehát én nem látom a problémát ebben, mert ebben teljes világossággal megállapodtunk velük, és nekünk ehhez kell tartanunk magunkat. Van még? Tessék!

(Kádár Béla ezzel egyetért. Szerinte az, hogy az Aboimov utólag a Külügyminisztérium egyik tisztviselőjének megpróbálja a szája íze szerint tolmácsolni, ezt nem kell komolyan venni.)

Antall József: Hasonlóan azt a tényt sem kell komolyan venni, hogy a köztársasági elnök a Kormánnyal való egyeztetés nélkül írt a szovjet köztársasági elnöknek egy farokcsóváló köszönő levelet a kivonulásért. Arra válaszolt a szovjet köztársasági elnök egy levélben, amiben nyilván bölcs tanácsadói javaslatára kiegészítést fűzött, az igazságosság jegyében. Ez bennünket semmire nem kötelez, királyok közti levelezésnek fogjuk föl.

(Kádár Béla megjegyzi, hogy ebből egyértelműen következik, hogy a feladatok végrehajtásának időpontjái a kormány meghatalmazott működési a rendszert.)

Antall József: Hát ez természetes. Még azt is mondtuk, hogy küldjenek – nem küldtek eddig – környezetvédelmi szakembereket. Erre jegyezte meg a Szitarjan, ha kell, akkor küld 2500-at, mire Kádár úr azt mondta, hogy az már majdnem egy dandár, annyit ne küldjenek. Ennyire konkrét volt a tárgyalás. Szerencsére nem egyedül és nem négy szemközt folytak a tárgyalások, úgyhogy nem merülhet fel probléma. Akkor tudjuk így rögzíteni?

(Jeszzenszky Géza megköszöni a tisztázást, mert ténylegesen különböző látásmódokból következően különböző megfogalmazások voltak, és ezért fontos a Kormány részéről mindenképpen megerősíteni azt, hogy hogyan tovább.)

Antall József: Én ezt a Gorbacsov-levelet, amit nyilván nem lehet figyelmen kívül hagyni, de ezt egy ilyen morális szándéknyilatkozatnak tekintem, amivel egyetértünk, hogy igazságosan kell megoldani, de ez nem jelenti azt, hogy ettől eltérünk. Tehát akkor hozzunk egy olyan határozatot, az első pontban azt, hogy a kormány meghatalmazott irányítja a tárcaközi és a szakértői tárgyalásokat. A szovjet fél hasonló mandátummal rendelkező – erre hívjuk föl a figyelmet – tárgyalópartnert küldjön. Ahogy elkészül az anyag, és áttanulmányozták a környezetvédelmi anyagot, akkor kerülhet sor a második lépcsőre, természetesen a miniszter által vezetett magyar delegáció részvételével. Erre utaltam az előbb, éppen a folytonosság miatt, ennek változatlanul tagja, még akkor is, ha befejezik a jegyzőkönyvet, a korábbi kormány meghatalmazott. Most jövő időben beszélek. A harmadik menet meg csak akkor kezdődik, amikor lezárulnak a tárgyalások. Akkor lehet még egy harmadik lépcsőt bevetni. Na most a kérdés az, célszerű-e ehhez egy levelet írni, vagy megismételni egy összegezést a szovjet fél részére.

(Annus Antal szerint ezt a Külügyminisztérium megfelelő formában megteszi.)

Antall József: Bármelyik formában. A Pénzügyminisztérium természetesen képviselteti magát szükség szerint részben a tárcaközin, részben később pedig a delegációban, a Kormány részéről. Ez is benne van a feljegyzésben, hogy a kormányzat részéről, amikor miniszteri szintű tárgyalások vannak, egy személy képviseli miniszteri szinten a Kormányt. Ehhez kell alkalmazkodni, mert láthatólag a szovjet fél manőverezési lehetőséget lát a köztársasági elnöktől a különböző miniszteri megnyilvánulásokig. Akkor így elfogadható? Kérem akkor Somogyi államtitkárral közölni, és természetesen a Somogyi államtitkárnak azt is jelezni, hogy a moszkvai magyar nagykövet is csak eszerint járhat el, és erre terjed ki a felhatalmazás. Köszönöm szépen.

Napirenden kívül ismét a jugoszláv helyzettel kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy a jugoszláv hadsereg kikerült a politikai, kormányzati, állami ellenőrzés alól, és magas harckészültségi állapotban van. Viszont, ha folytatódik a jugoszláv hadsereg szétesése, könnyen előfordulhat, hogy polgári fegyveres csoportok, például a csetnikek³⁸⁶ lépnek akcióba. Ebben a helyzetben nekünk nagyon viszszafofott, semmiféle provokációra okot nem adó magatartást kell tanúsítanunk, ami különösen érvényes a Magyar Honvédségre. Eddig két vadászgép sértette meg a légtérünket, de mire az elfogó gépek felszálltak, elhagyták az ország légtérét.)

Antall József: Ezzel kapcsolatban tiltakoztunk?

(Jeszenszky Géza szerint nem, vagy legalábbis nem tud róla.)

Antall József: Hogyha ez bekövetkezett, azonnal tiltakozni kell. Amennyiben ez egy rögzített dolog, akkor tiltakozni kell, ez nagyon fontos. Akkor kérem a Külügyminisztériumot, hogy azonnal tegye meg a tiltakozást. Egyébként a francia külügyminiszter javasolja a legújabb jelentés szerint az Európai Közösség Miniszteri Taná-

³⁸⁶ A nyolcvanas évek végén több szerb csetnikmozgalom is újjáalakult. 1989. június 28-án az amerikai emigrációban élő egykori második világháborús csetnik fővajda, Momčilo Đujić a csetnikvajda címet adományozta Vojislav Šešeljnnek, akit azzal bízott meg, hogy az „anyaországot tisztítsa meg a zsidóktól, az albánoktól és a horvátoktól”. Ezzel párhuzamosan Vuk Drašković Draža Mihailović rehabilitációját követelve létrehozta a csetnikhagyományokat követő Szerb Gárdát, amely később a horvátországi harcokban is részt vett. A csetnikideológiát követő Szerb Népi Megújodás Pártot (Srpska narodna obnova – SNO) 1990. január 6-án Pazovan (magyarul: Pázova), Mirko Jović alapította meg. A Jović vezette párt a horvátországi háborúban a Fehér Sasok nevű irreguláris alakulatokkal együtt vett részt.

csának a sürgős, rendkívüli összehívását. A francia kormány megszögezi álláspontját, hogy alapvető elvnek tekinti az egyes államok integritásának fenntartását, másrészt viszont elismeri a népek önrendelkezési jogát. Egyik elv megtartása sem vezethet erőszakos cselekményekhez, nem indok fegyveres akciók kirobbantására. Elméletileg szép, de mindenesetre itt a sorrend, a lényeg mindig a népek önrendelkezési joga. Mindenesetre, ha a határsértések rögzíthetők a légierő részéről, ezt feltétlenül helyes lenne nyilvánosságra hozni. Tessék, Gálszécsy!

(Gálszécsy András tárca nélküli miniszter egyetért azzal, hogy mielőbb közöljük a tiltakozásunkat a jugoszlávok felé, azonban szerinte ezzel a hírrel a magyar társadalmat nem kellene izgatni.)

Antall József: Az a kérdés, hogy bizonyítható-e vagy sem. Le tudják-e tagadni vagy nem?

(Jeszzenszky Géza szerint ez a magyar légvédelem lokátorain is rögzítetten, dokumentáltan bekövetkezett. Ezt nem lehet megkérdőjelezni.)

Antall József: Akkor jelezni kell, és ha nem fogadják el, rendelkezésre tudjuk bocsátani a bizonyítékot a nemzetközi jogszabályok szerint.

(Több hozzászólást követően.)

Antall József: Köszönöm. Azt hiszem, hogy ezt lezárjuk. Még egy kérdés van, tekintettel arra, hogy egyre inkább úgy tűnik, hogy azért itt naprakész állapotban kell lennünk. A következő kérdést teszem föl, mégpedig az érintett honvédelmi miniszternek, belügyminiszternek. A külügyminiszternek is feltenném, de ő közben elment telefonálni a nyugati kormány megbízottakkal. Az a kérdésem, hogy egy információs központot, nem nagy létszámú, csak egy ilyen értékelő információs csoportot itt hogyan lehetne pillanatokon belül megszervezni. Tehát belügy, honvédelem, nemzetbiztonság, külügy. Az lehetetlen állapot, ezt nem akarom még csak részletezni sem, hogy én szombaton – nem mintha ez nagy dolog lenne, de – a megszerzett telefonszám alapján hívtam ugye föl a Markovićot, és folytattam vele a beszélgetést, amit a sajtó is hozott.³⁸⁷ Tehát, azért mondjuk nem ez a kisipari módszer a helyes, amivel

³⁸⁷ Antall József miniszterelnök 1991. július 29-én 40 perces telefonbeszélgetést folytatott Ante Marković jugoszláv miniszterelnökkel. A magyar kormányfő a jugoszláv válsággal kapcsolatban részletesen ismertette kormánya álláspontját, amelyet más kormányokkal is egyeztettek és koordinál-

egy ilyen ügyet kezelni kell, hogy az információt a saját magam csatornáin keresztül én szerzem be szombat-vasárnap ahhoz, hogy egy ilyen kérdésben informált legyek, mielőtt elindulok a Varsói Szerződés felosztatásának az aláírására.³⁸⁸ Szóval nem ez a helyes megoldás. Erre az információs csoportra azért van szükség, hogy akár szombat-vasárnap, akármikor, naponta a híryanag befusson. A Távirati Irodába bemenő híreknek itt összpontosulni kell, és ezt az érdekelt miniszterek is kapják meg folyamatosan, ameddig ez a krízis tart. Lehet, hogy itt egy óra alatt intézkedni kell.

(Für Lajos honvédelmi miniszter egyetért azzal, hogy létre kell hozni egy ilyen testületet. Ehhez a Belügyminisztérium, a Honvédelmi Minisztérium, a Külügyminisztérium, a Nemzetbiztonsági Hivatal adjon egy-egy embert, és esetleg szükség szerint a két katonai, a felderítő és az elhárítószervezet is. De ezt valakinek össze kell fogni a Miniszterelnökségen belül.)

Antall József: Még egyet szeretnék mondani. A régi magyar hadseregben a közlekedés volt az egyik ilyen fontos terület, Kéri Kálmán ezzel foglalkozott. Közlekedés, hírszerzés stb. Tehát ennek a csapatnak tájékozottnak kell lenni, és a híryanagot itt értékelni kell. A Honvédelmi Minisztérium által adott anyagnak tartalmaznia kell szükségszerűen a hozzá tartozó két titkosszolgálat és a hadsereg-parancsnokság információit is, tehát a Honvédelmi Minisztérium említésekor ezeket a szervezeteket is értjük. A belügynél automatikusan értjük természetesen a határőrséget is, és a nemzetbiztonságnál pedig a Nemzetbiztonsági és az Információs Hivatalt, továbbá a közlekedés saját rendelkezésre álló információs bázisát. Itt meg kell szervezve legyen egy helyiség, és ennek nemcsak mostanra kell vonatkozni. Ez egy jó eset arra, hogy most a jugoszláv ügyre hivatkozva hozzuk ezt létre, de egy ilyen folyamatos információs rendszerre amúgy is szükség van. Lehetetlen dolog, hogy én ne tudhassam meg, ha idetelefonálok, bárhol is vagyok az országban, hogy ne tudja a belügyminiszter, a honvédelmi miniszter, hogy mi történik. És természetesen a köztársasági elnököt is tájékoztatjuk. Ehhez ezt itt kellene összehozni, ez itt működjék. Akkor én Forrai Istvánt megbíznám, hogy itt a Kabinetiroda főnöke helyetteseként lássa el ennek a koordinálását. Ezzel külön megvan most bízva, hogy akkor kérem az adott minisztereket, hogy adják meg azok nevét, akikkel a kapcsolatot fölveheti. Hogyan lehet ezt technikailag megoldani? Talán Annus altábornagy tudná a legjobban megmondani, hogy ma hogyan lehetne ezt itt megszervezni a legjobban.

tak. A jugoszláv miniszterelnök beszámolt a horvát és a szlovén, valamint a más köztársaságok vezetőivel, illetve az Európai Közösség minisztereivel folytatott tárgyalásokról.

³⁸⁸ A Varsói Szerződés tagállamai 1991. július 1-jén a prágai Černín-palotában írták alá a szervezet felosztatását rögzítő jegyzőkönyvet.

(Annus Antal, a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára szerint miután megvan a döntés, hozzálátnak, és ennek már órákon belül működnie kell.

Boross Péter belügyminiszter megjegyzi, hogy már fél öt van.)

Antall József: Na és, ha közben tör ki valami? Nem tudunk várni holnapig. Ezt a HM-nek meg kell tudni csinálni.

(Aggódó kérdésre a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter is megnyugtatólag elmondja, hogy minden eshetőségre a felkészülés természetesen már megtörtént.)

Antall József: Szóval minden felkészülés az első menetben megvan. Külön-külön mindegyik működik. Tehát csak egy dolog hiányzik, az, hogy erről az információk ide nem jönnek be, itt nem kerül értékelésre. Tehát itt óránként meg kellene születni annak a jelentésnek, hogy meg nem erősített hírek és az ellenőrzött hírek szerint ez és ez a szituáció, most ez várható, a külügy milyen lépéseket tesz.

(Surján László népjóléti miniszter megjegyzi, hogy akkor ez nem a nemzetbiztonsági kabinetre vonatkozó szűk rendszer, hanem ilyen helyzetben a kormánytagok szintjére kiterjedő rendszer.)

Antall József: Ez egy tájékoztatást ad arról, hogy jelen pillanatban mi a helyzet. Ehhez az szükséges – mivel kicsi a stáb a Miniszterelnökségen –, hogy itt ehhez egy folyamatos ügyeleti rendszer jöjjön létre. Magyarul ehhez emberre is szükség van, egy csapatnak az összeállítására, akik ügyeletesi rendszerben éjjel-nappal itt megszervezik ezt a szolgálatot. Ennek egy első fokozatát életbe is kell léptetni. Bevallom, szombaton legalább nyolc telefont bonyolítottam le, senkit nem találtam otthon, akiket kerestem, szükségszerűen, mert hétvége volt, ezért ez érthető, és nem is szemrehányásképpen mondom. Csak jöttek a különböző ál- és egyéb hírek, és arra jutottam végül is, hogy a Markovićot fel kell hívni, ugyanis a külüggyel sem tudtam akkor még beszélni. De ez egyébként normális esetben nem megy így. Kérem akkor az érdekelteket, hogy támogassák ezt a megoldást! Még annyit ehhez a témához, hogy az egészségügy egyébként nyilván fel van készítve akár menekültekre, akár sebesültekre. Mi ezt nem verjük nagy dobra, mint az osztrákok vagy egyebek, de nem hiszem, hogy alacsonyabb szintű nálunk jelen pillanatban a felkészülés, mint akár Ausztriában, csak ott mondjuk az erről szóló hírnek van egy ilyen belpolitikai oka. Akkor innentől kezdve Te *(ez Forrai Istvánnak szól)* szervezed, és mindig legyen meghatározott személy, akit bármikor lehessen telefonon hívni, tőle érdeklődni stb., hogy mi az az információ, amit általában ki lehet adni. Magyarul, hogy lőnek, folyik

a harc, ezt meg lehet kérdezni, de persze vannak olyan információk, amiket esetleg nem adnak ki.

(Annus Antal felhívja a Kormány figyelmét arra, hogy az Országgyűlési döntése nélkül a Magyar Honvédséget alkalmazni, tehát szervezetszerű alakulatokat rendszeresített fegyverzettel és az alaprendeltetésének megfelelően, nincs lehetőség. Miután előfordulhat, hogy egyes alakulatokat a rendszeresített fegyverzetükkel kell alkalmazni az átcsapások vagy egyebek elhárítása érdekében, ezért célszerűnek látszik pontosítani azt is, hogy kik azok a személyek, akik az Alkotmány szerint az Országgyűlés akadályoztatásának a tényét együttesen megállapíthatják, és magukra vállalhatják a megfelelő döntés felelősségét. Célszerű lenne az is, hogy mindig tudott legyen, hogy e személyek hol tartózkodnak.)

Antall József: Ezek a személyek a köztársasági elnök, a házelnök, az Alkotmánybíróság elnöke és a miniszterelnök. Azt hiszem, az Alkotmánybíróság elnöke most nincs itthon. Az Alkotmány hogyan intézkedik, ha nincs, akkor a három dönthet?

(Kajdi József, a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára megjegyzi, hogy az Alkotmány erről nem intézkedik.)

Annus Antal szerint amennyiben a Határőrség erői esetleg nem elegendőek a védelemre, akkor a Határőrség megerősítésére az Országgyűlés döntése nélkül is lehet intézkedni. Ez azt jelenti, hogy nem, mint szervezetszerű alegységet és szervezetszerű fegyvernemet mint gyalogos erőt a határőrség megerősítésére lehet használni.)

Antall József: A határőrség számára egy ilyen megerősítéshez talán elég a kormánydöntés. Vagy a parlament akadályoztatásának a tényét kell megállapítani? Én nem tudom, hogy védelmi jelleggel, egy betörő alakulat esetén kell-e ezt a tényt megállapítani? Ha nem mi lépjük át a határt, hanem arról van szó, hogy ha belép 15 csetnik, akkor szerintem löhetnek a magyar katonák, vagy nem?

(Boross Péter belügyminiszter megnyugtatóul közli, hogy erre a célra a határőrség tulajdonképpen megfelelően felkészült. Abban az esetben, ha teljesen váratlanul ennél nagyobb erő tör be, akkor pedig nem kell kivárni semmiféle alkotmányos döntést, a hadseregnek azonnal működésbe kell lépni, és az alkotmányos lépés majd megtörténik akkor, amikor megtörténik. Ha katonai betörés történik, ami katonainak minősíthető, akkor a hadseregarancsnoknak azonnal reagálni kell, megfelelő arányos tüzérővel és alakulatokkal. Nagyon lényeges, hogy nem előfeltétele az alkotmányos döntés egy ilyennek, hanem esküből adódó kötelezettség.)

Antall József: Végeredményben ez ugyanaz, hogy a repülőket fel voltak készítve, nem? Ez ugyanaz. Berepült a két gép, és ha még beljebb repültek volna, az elfogó vadászok felszálltak volna, nem?

(Valaki megjegyzi, hogy nem kértek volna előzetesen ehhez engedélyt.)

Többen még hozzászólnak, ugyanis vita alakul ki arról, hogy ha reguláris csapatok törnek be az országba, akkor a Honvédség csak akkor veheti-e fel a harcot velük, ha erre az Országgyűlés, vagy annak akadályoztatása esetén a négy közjogi méltóság megadja az engedélyt.

Boross Péter változatlanul azon a véleményen van, hogy támadás esetén a hadseregnek kötelessége azonnal harcba szállnia, ha van engedély, ha nincs, amit viszont többen vitatnak.

Surján László népjóléti miniszter reményét fejezi ki amiatt, hogy ne kelljen holnapra összehívni az Országgyűlés zárt ülését az események miatt.)

Antall József: Nem kell, a következő miatt. Az Alkotmány azt mondja: ha az Országgyűlés a döntések meghozatalában akadályoztatva van, a köztársasági elnök jogosult a hadiállapot kinyilvánítására, rendkívüli állapot kihirdetésére és a Honvédelmi Tanács létrehozására, továbbá a szükségállapot kihirdetésére. Az Országgyűlés a döntések meghozatalában akkor van akadályoztatva, ha nem ülésezik, és összehívása az idő rövidsége, továbbá a hadiállapotot, a rendkívüli állapotot vagy a szükségállapotot kiváltó események miatt elháríthatatlan akadályba ütközik. Tehát ez azt jelenti, hogy bármilyen esetben. A harmadik. Az akadályoztatás tényét, tehát hogy indokolt-e, az akadályoztatás tényét megállapítani, továbbá a hadiállapot, rendkívüli állapot, a szükségállapot kihirdetésének indokoltságát az Országgyűlés elnöke, az Alkotmánybíróság elnöke és a miniszterelnök együttesen állapítja meg. Utána az van, hogy a szükségállapot kihirdetésekor az Országgyűlés akadályoztatása esetén a köztársasági elnök dönt a fegyveres erők alkalmazásáról. Szükségállapot idején a külön törvényben megállapított rendkívüli intézkedéseket rendeleti úton a köztársasági elnök vezeti be. A köztársasági elnök a bevezetett rendkívüli intézkedésekről haladéktalanul tájékoztatja az Országgyűlést, és ezalatt ülésezik folyamatosan a Honvédelmi Bizottság, illetve ugye van ez a Honvédelmi Tanács, aminek a tagjai a köztársasági elnök, a Kormány tagjai, a hadseregparancsnok és a vezérkari főnök. Tehát tulajdonképpen itt az első lépés az, hogy ha támadás ér egy országot, akkor egyikre sincs idő, ott érvényesül a katona parancsa, hogy a haza védelme szent kötelessége.

(Boross Péter megjegyzi, hogy ez benne van az Alkotmányban.)

Antall József: Ez az első pont, hogy megvédeni. De abban a pillanatban, amikor ez bekövetkezik, azért kell az információs központ, hogy dönteni lehessen erről. Tehát itt legfeljebb arról van szó, hogy a négy ember valóban folyamatosan elérhető legyen kritikus időszakban. Például én elérhető vagyok mindig. Tehát inkább arról van szó, hogy az államfőt is és a házelnököt is el lehet-e érni. Nem tudom, az Alkotmánybíróság elnökének akadályoztatása esetén mi van? Ha nincs, vagyis akadályoztatva van, hát akkor automatikusan nélküle történik a döntés.

(Boross Péter felveti, hogy a rendkívüli állapot, a szükségállapot kinyilvánítása előtt hadüzenetre, vagy háborús állapot megállapítására van-e szükség? Ez nem azonos azzal, hogy a katonának kötelessége megvédeni a határt, és szétlőni, aki azon át támad. Ez két különféle dolog. Tart egy hétig a határvillongás, és még mindig nincs se hadüzenet, se hadiállapot. Számtalan ilyen eset volt már.

Pungor Ernő tárca nélküli miniszter szerint azon dől el az egész, hogy ki parancsol a hadseregnek. Hogyha a hadseregnek a miniszterelnök parancsol, akkor a miniszterelnök úrnak jogában van kiadni a parancsot. De ha az államfő parancsol, akkor az államfőnek van jogában parancsolni.)

Antall József: Hadseregparancsnok van, főparancsnok. Én azt hiszem, hogy a honvédelmi miniszter urat felkérjük, hogy akkor azért egy miniszteri értekezlet keretében, a hadseregparancsnokot, vezérkari főnököt is meghívva ezeket azért tisztázzák, nehogy ebből egyáltalán probléma lehessen. A másik dolog pedig, hogy a határőrség megerősítésére és alárendelésére vonatkozóan, gondolom, megvannak a tervek!

(Boross Péter kijelenti, hogy minden program, terv megvan.

Pungor Ernő szerint igaza volt a japán miniszterelnöknek, amikor azt mondta, hogy azért megy jobban Japán gazdasága, mint az amerikai, mert kétszázszor kevesebb jogászt képeznek Japánban.)

Antall József: Hát köszönöm akkor. Akkor megkérem Forrai Istvánt ennek a lebonyolítására, hogy ez megszülessék. Ebben a Távirati Iroda és minden legyen benne. Utána, adunk egy számot minden miniszternek, amin elérhető az információs központ.

1991. július 10-i kormányülés

Napirenden kívül tájékoztatás a bonni útról³⁸⁹ és Magyarország középtávú gazdasági támogatásáról.

Antall József: Amíg megérkeznek a meghívott szakértők, addig egy-két bejelentést teszek. Egyrészt, bár azt hiszem, hogy tudják is az érdekelt tárcák képviselői, holnap kimegyek reggel Bonnba, Kohl kancellárral van a londoni hetes találkozó előtt egy megbeszélés. A megbeszélésen részben szó lesz Magyarország és a három visegrádi szövetséges támogatásáról, illetve a térség támogatásáról, összefüggésben a Szovjetunió kilátásba helyezett támogatásával. Nagy valószínűséggel nincs szó arról, hogy a Szovjetunió olyan hatalmas támogatást kapna, mint amiről az előzetes jelentések szólnak. Sokkal inkább elvi, metodikai és egyéb kérdésekről lesz ott szó. Tehát ezekről majd még Kupa miniszter úr szól. A másik kérdés, amit érinteni fogok, az pedig egy támogatás, Magyarország távlati, tehát középtávú gazdasági támogatása ezzel összefüggésben. Ha így felmerül a kérdés, akkor a zsidó jóvátételi kérdések is, amelyek szintén 1944. március 19. utánra esnek,³⁹⁰ és más esetleg felmerülő kérdések. A német kormány küld egy katonai repülőgépet értem, és azzal is jövök vissza, úgy-hogy az út aránylag olcsó lesz. Ezt szerettem volna bejelenteni.

*(Kupa Mihály pénzügyminiszter kiegészítésként elmondja, hogy a múlt heti külföldi útján volt alkalmunk beszélni Waigellel erről a témáról.³⁹¹ A Szovjetuniót egy alapvető problémának tekintik, főleg a németek. Most nem akarnak a Szovjetunióknak semmilyen pénzt adni, hanem csak szakértőket küldeni a piacgazdaságra stb.-re történő átállás érdekében. A német álláspont az, hogy a Szovjetunió problémája és a három kelet-európai reformország problémája legalábbis egyenrangúan kezelendő. Arra viszont nem tett ígéretet, hogy be-
vonnak bennünket ebbe a programba.)*

Antall József: Elvileg Kohl kancellár, amikor ezt az egész találkozót megbeszéltük, ezt akkor is megerősítette, hogy egyenrangúan kezelnek bennünket. Ez elvi jellegű. Tudjuk, hogy az amerikai kormány és az amerikai szakértők, nemcsak a kormány,

³⁸⁹ Az út részleteit lásd az 1991. június 27-i kormányülésnél.

³⁹⁰ Utalás Magyarország Németország által történt megszállására, valamint a magyar zsidóság tömeges deportálására, amely során a magyar állam akkori területéről 1944. május 15. és július 8. között 435 ezer embert deportáltak, zömében Auschwitz-Birkenauban.

³⁹¹ Kupa Mihály 1991. július első hetében a Drezda melletti Moritzburgban vett részt Németország, Ausztria, Svájc, Magyarország, Lengyelország és Csehszlovákia pénzügyminisztereinek tanácskozásán.

Kissinger is és mások is, az amerikaiak állásfoglalása, és a Nemzetközi Fejlesztési Bank tájékoztatása szerint az Attali-féle intézmény³⁹² tájékoztatása szerint is, az amerikaiak elleneznek mindenféle szovjet támogatást. Ezt a japánok is ellenzik. Tehát itt tulajdonképpen arról van szó, hogy a nyugat-európai országok, az Európai Közösség kívánja a bizonyos támogatás nyújtását. Bush inkább politikai gesztus jellegű támogatást kívánna, de nem közvetlent. Mi nem is kértük azt, hogy ezen jelen legyünk. Nem is lenne értelme, senki nem akar ott az előszobában nyilván várni, ameddig közöttük a tárgyalások folynak. Ez egy politikai gesztus, Gorbacsov megerősítése, ezen a részvétel fel sem merült bennünk. Tehát ezt csak a sajtó interpretálta így. No most a másik, ami még itt számunkra fontos, ami az agrárpiaci feltételek problémája a közös piaci tárgyalásainkon, ami fel fog vetődni. Úgyhogy erről a Kormányt a jövő heti ülésen vagy még előbb is tájékoztatni fogom, hogy milyen eredményt értünk el.

Napirenden kívül a jugoszláv helyzetnek az idegenforgalomra és az energiaszállításra történő kihatásával kapcsolatban.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter tájékoztatást ad arról, hogy a jugoszláv belső háborúság alapvetően természetesen rontott a pozíciókon, mert bár vannak bevétel-növekmények, mint a vízum vagy az átutazók által használt út és megvásárolt benzin, azonban forgalomriasztó hatása van mindennek. Különösen a távol-keleti és a tengeren-túli turizmus esett vissza. A magyar belföldi turizmust is alapvetően megzavarta, mert hagyományos célpont volt az ország. Ebből veszteség származik. Megvizsgáltatta, hogy az Adria-vezetékét hogyan érinti az ottani helyzet, és felkészültünk-e a teendőkre. Idáig probléma nincs. Hosszú idők óta végre elég komoly készleteink vannak benzinből, kőolajból, és ezért egy nem túl hosszú időn át tartó válságot át lehet hidalni.)

Antall József: Hány napra elegendő benzin van?

(Bod Péter Ákos elmondja, hogy az örökölt 3-5 naphoz képest, most már 30-40 nap körül van, ami bár messze van a nyugat-európai 100 naptól, de kőolajvezetékekkel rendelkező országban egyébként is a 100 nap az nem szükséges.)

Antall József: Csak felidézzük, hogy 100-110 nap a nyugat-európai országokban. Tehát a stratégiai készleten túlmenően 110 nap Franciaország, Németország, Anglia

³⁹² Jacques Attali (1943–) 1991 áprilisa és 1993 júniusa között volt az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank elnöke.

stb. készlete. 9 nap volt általában Magyarország készlete az elmúlt két esztendőben, és a kelet-európai országokban Bulgáriában és hasonló országokban 3-4 nap. Más: az idegenforgalom, amit a sajtó és a televízió mutat, kongó Balatont, ezt hogyan értékelhetjük?

(Bod Péter Ákos megjegyzi, hogy a számok jobbak, mint a bevételek. Valóban a tavalyi 37 millió beutazó közül 20 millió volt a turista. Nem kell tragikus évvel számolnunk az előrejelzések szerint.)

Surján László népjóléti miniszter megkérdezi, hogy például a szlovén irománnyal érkezővel mi van?

Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy eddig csak néhány ilyen eset fordult elő, hogy felülbélyegzett jugoszláv útlevéllel jelentkeztek. Tulajdonképpen nemzetközi jogilag Jugoszlávia egységes ország. Tehát más okmányt valóban nem lehet elfogadni. A határőr esetleg nem veszi észre ezt.)

Antall József: Gyakorlatilag jugoszláv útlevelet használnak, legfeljebb egy stemplit ütnek rá, hogy Szlovénia, miután az alapútlevél jugoszláv, a stemplit nem kell nézni.

(Boross Péter közbeszól, javasolva, hogy ezt a kérdést ne tárgyalja a Kormány. A határőr tudja, hogy mit kell tennie.)

1991. július 18-i kormányülés

Egyebek között Magyarország hitelképességének leminősítésével kapcsolatban.

(Tarafás Imre, a Magyar Nemzeti Bank alelnöke tájékoztatja a Kormányt, hogy tegnap a Japán Hitelminősítő Intézet egy fokkal lejjebb sorolta Magyarország hitelképességét.³⁹³)

Antall József: Igen, például egy ilyet előbb kellett volna közölni velem, ugyanis mostanáig ültem a japán nagykövettel és a Japán–Magyar Társaság elnökével. Úgy-hogy legalább ott el tudtam volna mondani egy ilyen dolgot.

³⁹³ A japán Credit Rating Agency az MNB által kibocsátott legutolsó két kötvénynek három B plusz minősítést adott, és a korábbi hat kötvény minősítését is megváltoztatta A mínuszról három B pluszra, ami azt jelentette, hogy ezeket az értékpapírokat az intézet a korábbinál valamivel kockázatosabbnak tartotta a befektetők számára.

(Tarafás Imre elmondja, hogy azért nem közölte tegnap, mert nem tartotta szükségesnek.)

Antall József: Anno akkor tudatok értesíteni, hogy a követet behívjam, és a miniszterelnöknek küldjek külön üzenetet. Akkor jó lett volna, ha most ugyanaz ismétlődik.

(Tarafás Imre szerint akkor teljesen más volt a helyzet. Akkor még a nemzetközi pénzpiacokon nem tudtunk egyszerűen forráshoz jutni, de ma már egész más a helyzet, most vetünk fel 100 millió dollárt.)

Antall József: Igen, de akkor is ilyet rögtön közölni kell, mert a japán nagykövet ma azt a kérdést tette fel nekem, nyilván nem véletlenül, hogy a jugoszláv helyzet és minden Magyarország helyzetét hogy érinti, az ország stabilitását hogy ítéljük meg, mennyiben sújt bennünket a környezetünkben lévő országok destabilizálódása. Ennek ellenkezőjét bizonyítottam, de nagyon jó lett volna erről tudnom, ugyanis szemrehányást mindig kell tenni. Tehát ez mindenképpen egy hiba volt.

(Tarafás Imre elmondja, hogy tegnap beszélt a nagykövettel, és miután arra a következtetésre jutottak, hogy nem tudunk mit tenni, ezért nem szólt. A dolognak egész más most a súlya.)

Antall József: Jó, hát, ha direkt örömet okoz, akkor le van zárva, akkor ne beszélgesünk most róla. Úgyhogy köszönöm. Akkor úgy értékelem, hogy nem olyan súlyos ez, viszont előbb kell szólni, mert ha idejön egy japán küldöttség, akkor például mindenféle egyéb felsorolt hatodrangú dolgot el kell mondanom, amit nekem mondanak, de egy lényeges kérdést, amit minden esetben meg kell mondani, azt elmulasztjuk. Úgyhogy ez máskor ne így legyen, az a kérésem. Nagyon sokszor fordul elő, hogy itt jönnek a küldöttségek, és utólag kapok csak meg fontos információt. Ami információ van, azt azonnal ide el kell juttatni, mert soha nem lehet tudni, hogy mikor jön egy ilyen szituáció. Egyébként a külügyi titkárságunknak is felhívom a figyelmét arra, hogy a Nemzeti Bankot is kérdezzék meg ilyen esetben. De esetleg, ha tegnap délelőtt kérdezik, akkor hiába kérdezték volna. Itt ül a nagykövet és beszélgetünk a különböző mellékdolgokról, légügyi egyezmény, meg vízumkényszer, szokásos mesék, amit mindig elmondatnak velem, és ugyanakkor egy ilyen alapvető dologban nem tesszük ezt meg.

A bős–nagygyarosi építkezéssel kapcsolatos pozsonyi tanácskozásról szóló tájékoztatással kapcsolatban.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter elmondja, hogy a pozsonyi tanácskozásra egy 12 tagú delegáció utazott. A nagysága összefügg azzal, hogy a másik fél ilyen nagy összetételű delegációval való tárgyalást javasolt. A delegációnak ezúttal rajta kívül még másik két magyar miniszter, Siklós Csaba és Keresztes K. Sándor is tagja volt. A tanácskozáson az Országgyűlés és a Kormány Bős–Nagygyarosra vonatkozó határozata alapján vettek részt, és kifejtették, hogy az ökológiai kockázat súlyos volta miatt nehéz kompromisszumot elképzelni, és mi mindezek folytán az 1977. évi szerződés megszüntetésére, az erőmű elhagyására törekszünk a tárgyalások során. Még elmondja, hogy komolyan jelezték a kieső energia pótlásához felajánlott energetikai együttműködési készségünket, az erre vonatkozó javaslatainkat. A másik fél viszont a tárgyalás első felében mutatott pozitív érdeklődés ellenére kijelentette, hogy feltétlenül ragaszkodnak az üzembehelyezéshez. A magyar delegáció erre válaszként kellő határozottsággal közölte ennek következményeit, beleértve a nemzetközi jogi következményeit is, mire a másik fél javaslatot tett, hogy hozzunk létre egy háromoldalú bizottságot, a harmadik oldalt a Közös Piac, az Európai Gazdasági Közösség képviselné, és ez a bizottság vizsgálja meg a beindítástól kezdve az összes kompromisszumos lehetőséget, beleértve az ökológiai kérdéseket is. A végén a két fél elvállalta, hogy a másik fél javaslatát hazaviszi a maga kormányának, illetőleg a parlamentjének, és az otthoni alkotmányos rend értelmében kéri ezen szervek állásfoglalását szeptember 15-ig.)

Antall József: Hát mindenképpen az Országgyűlésig kell mennünk, mivel országgyűlési határozat körülhatárolja mozgásterünket. Tehát nekünk mindenképpen az érdekelt országgyűlési bizottságok elé kell először menni, de azt megelőzően a Kormánynak ki kell dolgozni a saját javaslatát és álláspontját.

(Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter kiegészítésként elmondja, hogy érzékelhető volt a különbség a szlovák, illetve a szövetségi képviselők között a felfogásban. Vavroušek miniszter a tárgyalás végén ezt jelezte is felé, ezért Sámsondi Kiss kormánybiztossal együtt a jövő héten szeretne leülni tárgyalni Vavroušekkel, hogy ezt tisztázhassa.)

Antall József: Én arra hívnám föl a figyelmet mindenképpen, hogy nagy óvatosságot ajánlok az ilyen kétoldalú megbeszéléseken, mert a kétoldalú megbeszéléseket adott esetben arra használhatják fel, hogy ezt ellentmondásos magyar magatartásnak véljék. Tehát, ha ilyenre sor kerül, akkor nagyon óvatosan és csak arra szorítkozva,

hogy meghallgatni, hogy ők tulajdonképpen mit mondanak, és lehetőleg semmit nem mondani. Ez az egyik. A másik, amit szeretnék elmondani, hogy a parlament Környezetvédelmi Bizottsága Sámsondi Kiss kormánybiztos ellen kifogást emelt, nem fogadva el a tájékoztatását, és ezt a kormánybiztosságot kérdőjelezték meg ebben a formában. Nem tudom, hogy megkapták-e a miniszter urak ezt. Nem? Rótt Nándortól jött a levél. Az a kérésem tehát, hogy az egész kérdés kerüljön megvizsgálásra, és – bár közvetlenül a közlekedési miniszterhez van beosztva a kormánybiztos személyileg, tehát kvázi munkafegyelmileg – ennek ellenére erre vonatkozóan kérem a három érintett miniszter, vagyis a közlekedési, a környezetvédelmi miniszter, valamint Mádl miniszter úr együttes állásfoglalását, mert erre reagálnom kell a parlamenti bizottságnak. Tessék, még van valami ehhez?

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter is óva inti Keresztes miniszter urat ettől a kétoldalú tárgyalástól, valamint javasolja, hogy ezen a kormánybiztos ne legyen részt. Továbbá javasolja, hogy a tárgyalásra ne Prágában, hanem Győrben, vagy Budapesten kerüljön sor.)

Antall József: De Sámsondi Kiss nélkül mindenképpen. Neked van egy korábbi kapcsolatod és ilyen kölcsönös vonzalmad a Vavroušekkel. Jó, azért is mondom, hogy jobb lenne, ha egyedül vennél ezen részt, akkor is, ha csak egy ilyen meghallgatás lesz, mert semmiképpen ne adjunk másmilyen látszatot ennek a tárgyalásnak. Lezárva akkor. Rögzítsük azt, hogy Sámsondi Kiss kormánybiztos semmiképpen nem mehet, mert ez egy olyan egyértelmű jelleget adna az útnak, amire az egész beszélgetés elején utaltam. A másik dolog, hogy nem kelthetünk olyan látszatot, hogy van a magyar kormányküldöttség Mádl miniszter úr vezetésével, és egy másik nem hivatalos. Éppen ezért ehhez a tárgyaláshoz kormányhozzájárulás ilyen formában nem történhet meg. Ha Keresztes K. Sándor miniszter úr úgy gondolja, hogy magánlátogatása és magántalálkozója egy hétvégén a csehszlovák környezetvédelmi miniszterrel a személyes kapcsolata révén hasznos a két ország környezetvédelmi együttműködésében általánosságban, és elmélyült ravaszságával kikérdezi a csehszlovák kollégáját, hogy mi alatt mit ért, ha erre mind vállalkozik, akkor úgy gondolom, hogy lehetséges ez a találkozó. De nem keltheti még azt a benyomást sem, hogy félhivatalosan megy, hanem csak egy magánlátogatást tesz, és ott kikérdezi a Vavroušeket. Úgyhogy a továbbiakat rábízuk Keresztes K. Sándor úrra. Még a Külügyminisztérium se menjen, mert az már hivatalos látszatot adna. Ebben maradjunk.

1991. július 25-i kormányülés

Különfélék között a szovjet csapatok Magyarországról történő kivonásával kapcsolatos gazdasági-pénzügyi tárgyalások folytatásának irányelveire vonatkozóan.

(Annus Antal, a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára elmondja, hogy az előterjesztésnek az a célja, hogy a Kormány döntési helyzetbe kerüljön, és döntsön a soron következő tárgyalások legfontosabb alapelveit illetően. Elmondja, hogy azt képviselték, hogy a június 25-én félbeszakadt tárgyalásokat be kell fejezni, rögzíteni kell tényszerűen a helyzetet, és alapot biztosítani ezen keresztül az elszámoláshoz, amely elszámolási tárgyalásokat a külgazdasági kapcsolatok miniszterei között kell megvalósítani. A szovjet fél álláspontja a mai napig az, hogy azonnal az elszámolás kérdéseivel kíván foglalkozni, azonban ehhez a szükséges feltételek nincsenek meg. A szovjet fél célja, hogy mielőbb és minél nagyobb mértékben pénzhez jutni, és egyúttal szorgalmazni fogják vegyesvállalatok létrehozását is. A mi célunk viszont az, hogy minimálisan azt elérjük, hogy az állami költségvetést fizetési kötelezettség ne terhelje, ezért kéri, hogy a Kormány ahhoz járuljon hozzá, hogy mindenképp a nullszaldóra kell törekedni.

Több hozzászólást követően.)

Antall József: Úgy gondolom a végén kezdve, hogy itt mindenképpen védjegypolitikai döntés³⁹⁴ lesz ennek az egész tárgyalásnak a végén. Tehát az egész menetrend arra van felépítve, hogy a végén itt egy politikai döntés lesz. Ezek szerint a politikai döntés nullszaldónál jobb nem lehet. Azt hiszem, hogy ebben megállapodhatunk. Tehát nullszaldónál jobb nem lehet, de a nullszaldó elérése az változatlanul kell, hogy a célunk legyen. Ezt szerintem elérjük. Ugye itt végigültük a ki nem vonulás jelzését stb., a különböző témákat. Ezeken már túl vagyunk, másrészt túl vagyunk azon, hogy nem emiatt álltak le a külkereskedelmi szállítások. Bármit állít bárki, semmiféle összefüggés nincsen e kérdés és az export-import alakulása között. A biztonsági megállapodást a kétoldalú megállapodásban nem kötötték meg sem a lengyelekkel, sem a bolgárokkal, senkivel, akinek kivonulási problémája van. Az NSZK-val ugyan-ezek a problémáik vannak. Úgyhogy én mindenképpen azt hiszem, hogy itt elkerülhetetlen az, hogy végig kell csinálni egy határozott magatartással mindazt, amit eredetileg kitűztünk. Semmiféle ajánlatot ebbe az irányba ne tegyünk, hanem fenn kell

³⁹⁴ Magyarország a csapatkivonás fejében a tárgyalások során – a nullszaldó kikötése mellett – pénzt nem, hanem kifejezetten a szovjetek számára készülő gyógyszereket ajánlott fel, amelyeket cirill betűs emblémával láttak el. A fenti, védjegypolitikai megjegyzést ebben a kontextusban kell értelmezni, azzal, hogy Magyarország a tárgyalásokon javaslatot tett arra is, hogy magyar építőipar is beszállna a hazatérő katonák lakásainak az építésébe.

tartani a károkat, az ezzel kapcsolatos kárigényt, mindent fenn kell e téren tartani, és semmiféle megelőző ajánlatot ne tegyünk. A végső ajánlatunk a nullszaldó kell, hogy legyen. Ezt a nullszaldót kell előkészíteni. A nullszaldóig ez a tárgyalási menetrend és szint. A kormány meghatalmazott és a külgazdasági miniszter által vezetett küldöttség, mind csak a nullszaldóig mehet. Addig semmiféle egyéb megállapodás nincs, és nem is érzékeltethetünk mást a Szovjetunióval, mert kicsi a valószínűsége annak, és értelmetlen is lenne, hogy ettől elmozduljunk. Ez a másfél milliárdot meghaladó tartozásukkal sincs összefüggésben. Most még egyet lehet, hogy megpróbáljuk egyéb diplomáciai téren elősegíteni a tárgyalásokat. Most biztos, hogy a Grishin admirálissal megint egy ilyen agresszív tárgyalási szakasz fog kezdődni, legalábbis így gondolom. Ezt végig kell csinálni. Tehát olyan módon kérem a határozati javaslatot érvényesíteni, hogy ebben a menetrendben a kormány meghatalmazotti tárgyalásnál fenn kell tartani a nullszaldó elérése érdekében a mi többletünket, mert akkor valóban miért tárgyaltunk eddig. Ezt mint előterjesztőt kérem, hogy e szerint szíveskedjél megfogalmazni az előterjesztést, ha a Kormánynak ezzel nincs ellentétes véleménye. Nincs ellentétes, úgyhogy akkor ezt kérem, és visszaadom a szót.

(Annus Antal megjegyzi, hogy tulajdonképpen mindkét fél diplomáciai úton átadta a másiknak a követeléseit, ezért nem akarja a szovjet fél folytatni a félbeszakadt tárgyalásokat. Ahhoz, hogy ez a holtpontról kimozdulhasson, a szovjet fél felé új javaslatot kellene tennünk.)

Antall József: Meg kell fogalmazni azt az új javaslatot, ami a szovjet fél előtt is világossá teszi, hogy mi ettől nem tudunk ebbe az irányba elmozdulni, és a politikai döntés időszakáig kell ezt az álláspontot egyértelműen képviselni, mert különben azért kerülünk időnként ilyen helyzetbe, ha ettől eltérő benyomásuk alakul ki. Tessék.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter aggályát fejezi ki amiatt, hogy bár mi végig a nullszaldóra törekedtünk, viszont a rögzített számok, azok számunkra egy pozitív mérleget mutatnak, a 88 milliárdos magyar követeléssel szemben 54 milliárd áll fenn. Szerinte a szovjetek ezért nem akarnak tárgyalni.

Kádár Béla szerint a nullszaldó az nyilvánvalóan tárgyalási cél feltétlenül, mert fizetni mi sem akarunk, akkor is, ha tudjuk, hogy őrölkük se tudunk semmit behajtani.)

Antall József: Senkinek se fizettek, ez az alapkérdés. Változatlanul az, hogy van az ökológiai kár. Ez össze van állítva egyértelműen, dokumentálva van magyar oldalról az ezzel kapcsolatos igény. Az ő oldalukról dokumentálva van már, hogy az ingatlanok közül a mi megítélésünk szerint mi az, ami hasznosítható, mi az, ami szabvány

szerinti stb. Tehát a következő tárgyalásnak erre kell irányulnia, ezt bizonyítva, hogy ekkora a mi javunkra eső kár, amitől mi adott esetben eltekintünk. Ez a leegyszerűsített stratégia, amit követhetünk. Ami a politikai részét illeti, a szovjet kormány az elmúlt hónapokban, és személy szerint Gorbacsov a hadsereggel kialakult viszonya következtében nem volt abban a helyzetben, hogy ezeket a tényeket tudomásul vegye. Ebből kell kiindulni. Itt a politikai döntés és a politikai magatartás a szovjet kormány részéről egyszerűen azon alapul, hogy a szovjet kormánynak nem volt módjában kimondani, hogy tudomásul vegye a nullszaldót. Ezt többször kifejezésre is juttatták, hogy ezt nem tudják megtenni. Tehát tulajdonképpen ők belemennének, ha valaki azt a zseniális dolgot ki tudná találni, hogy látszólag mégis fizetünk valamit, és utána mégsem fizetünk, mert akkor ők ezt boldogan tudomásul vennék. Nekik ma semmi más törekvésük nincs, hogy valamit szeretnének bemutatni, hogy az itt lévő objektumokért kaptak valamit. Őnekik tulajdonképpen ez vagy pedig valami, amit levásárolhatnak, ez nyilván a céljuk. De erre én nem tudok konstrukciót pillanatnyilag elképzelni, és főleg nem látom a biztosítékot, ha mi szállítanánk, mi valamit nyújtunk az itt lévő objektumok áráként, bármit, utána ennek a viszonzására nem találom meg a garanciát. Vagyis a tényleges a nullszaldó mellett mi az a bravúr, amivel otthon azt tudják bemutatni, hogy ennyit kaptak. Ez a kérdés, hogy van-e ilyen lehetőség, tulajdonképpen ez a politikai kérdés ebben. Van-e erre vonatkozóan bármi javaslat vagy ötlet?

(Annus Antal szerint erről szól az előterjesztésben a B-variáció, miszerint a nem hasznosítható ingatlanok elbontásából keletkező építőanyag értékesíthető, és ebből egy rész felajánlható.)

Antall József: Felteszem a kérdést: a B-variációt ki tudja-e úgy dolgozni a kormány megbízott, a pénzügyminiszter, a nemzetközi gazdasági kapcsolatokat minisztere, illetve minisztériuma, hogy ebből egy olyan konstrukció jöjjön ki, ami nem sérti a nullszaldót, illetőleg amelyik egy olyan kombinációt jelent, hogy ebből végrehajtott eladások nem sértik a magyar gazdaságot, tehát nincs olyan hatása. Végeredményben arról van szó, hogy itt eladnak valamit, és azt viszik ki, vagy ezért vesznek valamit? Ezt ki lehet-e kötni? Ennek mi a konstrukciója? Ezt kérdezem, elképzelhető-e egy ilyen megoldás? De ennek mégis azt a célt kell szolgálnia, hogy mi semmiféle plusz fizetést nem teszünk. A befolyt összeget egy alapba tesszük ennek nagyon pontos szabályozásával és a végén történő elszámolásával, és az itteni vásárlás esete Magyarországon meghatározott árukörre korlátozva. Ezt akkor ki kell dolgozni. Ez viszont konkrétumában nem kevés? Ez a kérdésem. Kérem akkor, hogy mi a véleményük az érdekelteknek. Nyúlunk-e hozzá, vagy mit ajánlanak?

(Kádár Béla szerint tekintettel arra, hogy a szovjetek eddig még érdemi tárgyalásokba nem mentek bele, még csak a károk nagyságrendjének a becslésébe sem, ezért ezt a megoldást most csak elvi vonalvezetésre lehet felhasználni és felhatalmazni a kormány megbízott urát, hogy ebben a szellemben folytasson tárgyalásokat. Egyébként az ötlettel egyetért, a befolyt összegből a meghatározott részt felhasználhatják bizonyos százalékos arányban magyar áruknak a megvásárlására, valamint a magyar aktivum törlesztésére.)

Antall József: A konkrét kérdésem: a Minisztertanács előtt itt van egy előterjesztés. Tessék az előterjesztésre vonatkozóan, akkor a tárgyaló három érdekelt részéről kérem azt a javaslatot, hogy mi maradjon az előterjesztésben az irányelvek között. Annus altábornagy úr előadta az előterjesztést. Akkor még kérem Kupa Mihály miniszter urat, ha van véleménye ezzel kapcsolatosan.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter is támogatja ezt a megoldást, és a tárca katonai szakértőit ehhez szívesen rendelkezésre bocsátja.)

Antall József: Akkor maradjunk abban, hogy a 2/B-variáció alapján indulnak a tárgyalások, változatlanul a nullszaldós céllal, és azzal, hogy a politikai, utolsó politikai tárgyalásig, tulajdonképpen a köröket sajnos, bármennyire improduktívnak tűnik, végig le kell futni, mert amíg ezek nincsenek, és minél egzaktabbul nincsenek bonyolítva, addig ők nem fogadják el. Azt hiszem, hogy itt azt kimondhatjuk, hogy ez a 2/B-ben érvényesülő kompromisszum végső soron majd a végső politikai tárgyalásnál mondható ki abban a nem várt esetben, ha ők azt mondják, hogy jó, rendben van. Tehát nullszaldóra a felhatalmazás megvan, de nyilvánvaló, hogy ennek a tárgyalásnak úgy kell menni, hogy csak ha a nullszaldót már beajánlják, akkor azt kell mondani, hogy a Kormány elé terjesztik jóváhagyásra, ha eddig eljutnak. Ha nem, akkor a politikai tárgyalás az úgyis csak egy csomagtervvel képzelhető el. A politikai tárgyalás úgy fog lezajlani, ha erre sor kerül, hogy első pontja a csapatkivonulási elszámolás. Második pontja a szovjet–magyar megállapodás vitatott pontjai. A harmadik az egyéb külgazdasági, tehát egyáltalán a magyar–szovjet külkereskedelmi kapcsolat. Tehát ebből következik, hogy a tárgyalás akkor már nem csak erre korlátozódik, és ez így képzelhető el. Tehát addig kell elmenni, hogy mit lehet így elérni. Ez így alkalmas a továbbmenetelre?

(Annus Antal igennel válaszol.)

Antall József: Szeretném az ügyet lezárni. Az egyik az, hogy az államtitkár úr viszik ezek a számozott példányokat. Kérem is ellenőrizni. És akkor a 2/B-ből

kiindulva kell a tárgyalásokat folytatni. Ha ez nem realizálódik a megjelölt szinteken, akkor újra merevedünk és jön a következő. Egyébként majd meglátjuk, minden attól függ politikai döntésként, hogy a szovjetek hogy reagálnak. Egyébként ők mondják, hogy tulajdonképpen ez nem tétel a Szovjetunió részére. Tehát globálisan, kormányzati szinten ez nem tétel. Tehát Szovjetuniónak nem tétel, de ha valamit elérnek, akkor az jelenleg politikailag Gorbacsov helyzetét erősíti. Tehát attól függ, hogy milyen erőhelyzetbe tudja magát ahhoz hozni a szovjet kormányzat, illetve ő személy szerint, hogy meg tudja-e tenni ezeket a lépéseket. Ez tulajdonképpen a hadsereg és az ő viszonyuk kérdése. Tegnap Kohllal telefonon beszéltem, abban a formában, ameddig el lehet menni, mindezt kértem külön is, mind a Bush-tárgyalás előtt, tehát a kétoldalú csúcs előtt, hogy a mi támogatásunkat biztosítsák és ezt is. Azt hangsúlyozta egyértelműen, hogy Gorbacsov saját helyzete a problematikus. Most jött a hír, hogy szakad a párt. Nem tudom, hogy ez valóban így van-e, ez ma történik. Ez mind a hadsereghez való viszonyától függ. Nem azon múlik, hogy mi itt tulajdonképpen mit akarunk. Ezért nem tudunk megegyezni.

1991. augusztus 15-i kormányülés

Napirenden kívül ismét a szovjet csapatkivonással kapcsolatos tárgyalásokról.

Antall József: A másik kérdés, Annus altábornagy említette, nem volt már erre idő, de ahogy én kivettem a tájékoztatásából, nem volt lényeges fejlemény a Grishinnel való tárgyaláson.³⁹⁵ Úgy gondolom, hogy minél szűkszavúbban kell ezeknél a tárgyalásoknál a nyilvánosságot tájékoztatni. A szovjet félnek minden esetben egyik sérelme ez, és tudjuk, hogy a presztízsszempontra milyen érzékenyek. Tehát ezek a napi sajtótájékoztatók a velük való tárgyalásokról, ezek nem segítik elő a tárgyalásokat. A lényeg az, hogy most tárgyalnak a szakbizottságokban, és természetesen Grishin új formában megpróbálja újra megismételni a korábbiakat. Úgyhogy nem valószínű, hogy ebben a menetben a Grishin és Annus altábornagy szintjén történő tárgyalások olyan sikerre vezethetnek, hogy itt sikerüljön elérni a nullszaldót. Bár eddig se hittük ezt. Itt az képzelhető el, hogy alkudozások során eljutnak addig, hogy néhány nyitott kérdés van, amiben végül politikai döntés kell. Még abban is kétségem

³⁹⁵ A csapatkivonással összefüggő pénzügyi kérdésekről június végén félbeszakadt tárgyalásokat 1991. augusztus 14-én újították fel. A tárgyalásokat magyar részről Annus Antal altábornagy, honvédelmi államtitkár, míg szovjet részről Jurij Grishin admirális, külkereskedelmi miniszterhelyettes vezette.

van, hogy a Katusev–Kádár Béla-találkozó³⁹⁶ meg tudja hozni ezekben a kérdésekben a döntést. Ezt kívánta volna lényegében elmondani ő is, hogy új formában és új megközelítéssel kellene tárgyalni, olyan formában, hogy vegyesvállalatokat hozunk létre, és ők kiemelnének néhány objektumot, ahol szívesen hoznának létre vegyesvállalatot. Egyébként pedig a környezeti károknál nem jutottak előbbre, márpedig ez itt a kulcskérdés. Ezt még el akartam mondani.

(Nagy Ferenc József tárca nélküli miniszter megkérdezi, hogy a csehszlovák követelést elismerték?)

Antall József: Nem ismerték el. Az a magyar sajtónak a téves interpretálása. Csehszlovákiában abban állapodtak meg, amiben nálunk április 8-án már elértük a megállapodást, mégpedig az elszámolási metodikában. Tehát az elszámolási metodikát itt április 8-án írták alá, és azt írták alá most a csehekkel is. Csak miután a magyar sajtó közelebb áll a cseh kormányhoz, mint a magyar kormányhoz, ennek következtében ezt kedvezőbb színben tüntette fel.

1991. augusztus 22-i kormányülés

Napirenden kívül a szovjet csapatkivonással kapcsolatos gazdasági-pénzügyi elszámolás kérdéseivel kapcsolatban.

Antall József: A Kormány ülését megnyitom. A jegyzőkönyvhöz mellékeljük Gorbacsov elnöknek hozzám küldött üzenetét, amit az ülést megelőzően vettem át a szovjet nagykövettől. A választ később adjuk meg. Most pedig átadom a szót Annus altábornagy államtitkár úrnak, aki Grishin admirálissal folytatja a tárgyalásokat. Tessék.

(Annus Antal, a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára tájékoztatja a Kormányt, hogy a mai napon befejeződnek a szakértői tárgyalások a szovjet és a magyar fél között a csapatkivonási, anyagi, pénzügyi kérdéseket illetően. A célkitűzésünk az volt, hogy szakértői tárgyalásokkal lehetőleg eljussunk a kormányközi megállapodástervezet előkészítéséig, azonban ez nem tudott teljesülni, mert a régi nóta új hangszerelésben jelent meg a szovjet fél részéről, egyoldalú javaslatok hangoztak el a részükről, miszerint a kimazsolázott, értékes, stratégiailag jelentős ingatlanok vonatkozásában jöjjenek létre

³⁹⁶ Konsztantyin Katusev szovjet külgazdasági miniszter a tervek szerint 1991. augusztus 20-án érkezett volna Budapestre, útja azonban a moszkvai puccskísérlet miatt elmaradt.

vegyesvállalatok, és ne foglalkozzunk a magyar kárigényekkel. Ez azonban még azt sem tette lehetővé, hogy kompromisszumos megoldást találjanak. A Szovjetunió belüli helyzet alakulásától függően rugalmas felfogásban kéri kezelni a következő lépés megtételének módját, mikéntjét.)

Antall József: Köszönöm. Mindenkinél ott van? A kérdés az, hogy ha ezt most ebben a formában elfogadjuk, és aláírásra kerül ez a jegyzőkönyv, akkor egy pillanatra se legyen az a benyomás bárhol, hogy megegyeztünk, hiszen semmiben sem egyezünk meg ezzel. Ezt nagyon szeretném, hogy minden esetleges sajtómegnyilvánulásban elhangozna. Egyébként is azt javaslom, hogy nagyon rövid sajtónyilatkozatokat tegyenek a mai helyzetben. Ne keltsük azt a benyomást, minthogyha velük valamilyen nagyon sikeres megállapodás kötődne, mert a sajtó ezt pontosan ebbe az irányba vetette már fel. Azért nem cél, hogy hosszú távon ezt elhúzzuk. Szükséges lenne, hogy ha a szovjet belső viszonyok ezt lehetővé teszik, akkor minél előbb lezárjuk a tárgyalásokat, ha van kivel tárgyalni. A jelenlegi helyzetben, ha még arról tudna szólni államtitkár úr, hogy mi a benyomása a szovjet fél magatartásáról? Grishin admirális ezekben a napokban bármit változott-e, vagy egyáltalán a háttérben lezajlott eseményeknek volt-e bármilyen hatása a tárgyalásokra?

(Annus Antal szerint egy folyamatos változáson ment keresztül a Grishinék magatartása, folyamatosan érzékelték, hogy a magyar fél részéről melyek az elfogadhatatlan szovjet fölvetések és javaslatok, és megpróbáltak alkalmazkodni. Viszont nem volt felhatalmazásuk, hogy nagyobb mértékben elmozduljanak. Amikor a puccs bekövetkezett, attól kezdve egy kicsit mintha fölbátorodtak volna, kicsit határozottabbá vált volna a magatartásuk. Tulajdonképpen 19-én érzékelhető volt ez, 20-án már inkább idegesek, nyugtalanok voltak. A tegnapi napon, éppen tárgyalás közben érkezett a hír, hogy menekülnek a puccsnak a vezetői, ezért még azt is lehetett vélelmezni, hogy foglalkoznak a magyar javaslat szerinti megoldással. Úgy tűnik, hogy szeretnének olyan megoldást, amellyel a saját és főnökeik pozícióját valamilyen módon erősíteni, javítani tudnák.)

Antall József: Na, most mi kerül aláírásra? Azt nem láttam, az itt van?

(Annus Antal elmondja, hogy a jegyzőkönyvtervezet benne van az anyagban. Ez gyakorlatilag összegezi a felek álláspontját, amire építkezve lehet a következő lépést majd indítani. Pontosan bemutatja a helyzetet és rögzíti a különvélemények alapján is a helyzet fontosabb pénzügyi-gazdasági mutatóit.

Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter ellentmondást vél felfedezni az anyagban, miszerint szakértői tárgyalások útján a szovjet féllel megállapo-

dást létrehozni nem lehet, ennek ellenére az anyag felhatalmazást kér a tárgyalások folytatására.

Annus Antal szerint csak látszólagos az ellentmondás, ugyanis minden a szovjet fél magatartásától függ.)

Antall József: Úgy gondolom, hogy ha nem ellenkezően alakulnak a politikai tendenciák a Szovjetunión belül, mint ahogy azt szeretnénk, aminek az ellenkezőjére is megvan változatlanul az eshetőség, akkor nem sok esély van a tárgyalások folytatására. Tehát, ha viszont abba az irányba, egy kiegyensúlyozott forma irányába történnek az események, akkor van esély a megállapodásra is. Tehát, ha egy egyensúly képzelhető el a központi hatalom és a tagköztársaságok között, akkor elképzelhető, hogy az gyorsítja az aláírási készséget, hiszen ez egy nyitott seb számukra, amit lehetséges, hogy gyorsítva befejeznének. Ezért összekötve azzal a gazdasági jellegű kérdéssel, a Gorbacsov-levélre adandó válaszban – amire Kádár miniszter úr vezetésével kértem egy munkacsoportnak a felállítását –, ezzel a levéllel együtt jó lenne elérni, hogy rövid időn belül, lehetőleg még abban az időszakban, ameddig a mostani puccskísérletnek a pszichikai hatása érvényesül, adjuk meg más vonatkozásában is a választ, és ez minél előbb megtörténhessék. A Kormány politikai stratégiájába az tartoznék bele, hogy ezt a szovjet–magyar kapcsolatot terhelő részt nullszaldós megoldással minél gyorsabban befejezzük. Tehát a tárgyalásokat ne húzzuk, hanem kifejezetten siettessük, persze a megfelelő metodikával. Van valami kérdésed?

(Annus Antal válaszol, hogy tulajdonképpen nincs.)

Antall József: Ja, már úgy értettem, hogy a szöveggel kapcsolatban, mert aláírásról lévén szó. Akkor megkérdézem, nincs semmiféle ellentétes vélemény? Nincs tartózkodás. Akkor ebben a formában ezt tudomásul vesszük. Az ökológiai károkból változatlanul mozdulatlanok?

(Annus Antal elmondja, hogy nyolctized milliárd forinttal csökkentették azt, amit elismertek július 5-én. Akkor 3 és fél milliárdot ismertek el, most pedig 2,6-ot. Tehát az álláspontjuk lényege változatlan.)

Napirenden kívül tájékoztatás a Jelcin-levélről.

Antall József: Közben tájékoztatásul. Most érkezett faxon. Nem ok nélkül olvasom ezt fel. „Öxellenciája Antall József, a Magyar Köztársaság Miniszterelnöke.” Borisz Jelcin, az Orosz Föderáció elnöke küldi. „Mindenekelőtt engedje meg, hogy kifejezzem köszönetemet azért a figyelemért, amelyet telefonbeszélgetésünk során Oroszország, annak a szabadságért, a demokráciáért és a társadalmi haladásért folytatott harca iránt tanúsított. Kötelességemnek tartom, hogy tájékoztassam Önt és országa vezetését a következőkről: / A Szovjetunió egész területén helyreállítottuk a törvényességet és az alkotmányos rendet. / Az általunk foganatosított intézkedéseknek köszönhetően a Szovjetunió elnöke kiszabadult a puccsisták őrizetéből és visszatért Moszkvába. Az ezt akadályozó erőket felszámoltuk. Jelen pillanatban Mihail Gorbacsov folytathatja alkotmányos kötelezettségeit. / Utasításunkra letartóztatták és őrizetben tartják az államcsíny szervezőit,³⁹⁷ a főügyész megindította ellenük az eljárást. A közeljövőben a Szovjetunió elnökével³⁹⁸ együtt kívánom meghatározni az Orosz Szovjet Szocialista Köztársaság törvényhozása alapján felelősségre vonásuk rendjét. Addig a pillanatig, amíg Gorbacsov elnök hozzákezd kötelezettségei teljesí-

³⁹⁷ A Szovjetunió konzervatív körei Vlagyimir Krjucskov, a KGB vezetőjének irányításával egy nappal azelőtt, hogy a szovjet tagköztársaságok aláírták volna az ereszteikeiben recsegő birodalom egyben tartását szolgáló új megállapodást, 1991. augusztus 19-én hajnalban puccsot hajtottak végre. A családjával együtt a krími Foroszbán üdülő Gorbacsovot augusztus 18-ra hermetikusan elszigetelték, lényegében házi őrizetbe helyezték, és lemondásra szólították fel. Másnap a KGB 103. számú hadosztálya körbevette a Kreml térségét és megközelítette a moszkvai Fehér Házat, az orosz parlament épületét. A teljhatalmat a Rendkívüli Állapot Állami Bizottsága vette át, amelynek tagjai Gennagyij Janajev alelnök, Valentyin Pavlov kormányfő, Oleg Baklanov, a szovjet parlament védelmi bizottságának alelnöke, Vlagyimir Krjucskov, a KGB elnöke, Dmitrij Jazov védelmi miniszter, Borisz Pugo belügyminiszter, Vaszilij Sztarodubcev, a Szovjet Parasztszövetség elnöke, Alekszandr Tyizjakov, az Ipari, Közlekedési, Hírközlési és Építőipari Vállalatok Szövetségének elnöke voltak. Miközben Moszkvában páncélosok vonultak az utcákra, Janajev 19-én délutántól rendkívüli állapotot hirdetett ki a főváros területén. Az oroszországi parlament ugyanakkor a történetet alkotmányellenes, reakciós államcsínynek minősítette, s általános politikai sztrájkra hívta fel a lakosságot. Borisz Jelcin, az Oroszországi Föderáció elnöke bejelentette, hogy átveszi az ellenőrzést a föderáció területe felett, s felszólította a hadseregnek és a KGB-nek a puccsban részt vevő alakulatait, hogy szüntessék be tevékenységüket. 19-én este sztrájkba léptek az orosz, az ukrán és a belorusz szénbányászok, az éjszaka folyamán több tízezres tömeg gyűlt össze az orosz parlament épületénél, s újabb katonai egységek érkeztek annak védelmére. Augusztus 21-én hajnalban három halálos áldozatot követelő lövöldözés robbant ki az orosz parlament épülete előtt, majd az orosz parlament aznap rendkívüli ülésén Jelcin bejelentette, hogy a puccsisták elmenekültek. Gorbacsov másnap térhetett vissza Moszkvába. Mivel a történetekkel párhuzamosan augusztus 20-án és 21-én a tallinni és a rigai parlament deklarálta Észtország, illetve Lettország függetlenségét, megállíthatatlanul megkezdődött a Szovjetunió széthullása.

³⁹⁸ Mihail Gorbacsovvál.

téséhez, mi gyakoroljuk az országban a főhatalmat. Teljességgel ellenőrizzük a helyzetet. Engedje meg, hogy még egyszer megerősítsem elkötelezettségünket a demokrácia és a szabadság eszméi iránt. Ön biztos lehet abban, hogy mi nem engedjük meg, hogy Oroszország ismét az ideológiai reakció kezébe kerüljön.

Őszinte tisztelettel Borisz Jelcin,
Moszkva, Kreml, 1991. augusztus 22.”

(Boross Péter belügyminiszter megjegyzi, hogy ez az első, jövőt sejtető olyan dokumentáció, amiből lehet következtetni.)

A kormányülés egy rövid időre félbeszakad, ugyanis a miniszterelnököt Mitterrand francia köztársasági elnök hívja telefonon, mely után a miniszterelnök rövid tájékoztatást ad a telefonbeszélgetésről.

Antall József: Az első, hogy a jugoszláv ügyre tértem ki. Nem biztos, hogy a sajtónak ezt célszerű lesz részletezni, úgyhogy erről majd csak egy rövid jelentés megy ki. A 25 perces beszélgetésből körülbelül 10-15 percig volt szó arról, hogy a magyar határ közelében folynak a harcok, és magyar áldozatok vannak. Megkísértem preszszionálni őt arra, hogy ő mint francia elnök, a szerbeknél lépjen fel, mert neki van olyan presztízse, mert ezt csak Franciaország és Oroszország tudja megtenni. Azt mondta, hogy itt a megállapodásnak egy logikára, vagy nem tudom én, mire kell épülnie. Én válaszként azt mondtam, hogy nem erről van szó, ezek az országok az első világháborúban felejtődtek, ezek az országok első világháborús reflexekkel nézik a dolgokat, viszont a szerbekre önöknek van tekintélye. A horvátokat tudják kezelni a németek, önök pedig a szerbeket. Elmondtam azt is, hogy mi mindenkinek ellenségkép vagyunk. Úgyhogy ebben a szellemben beszélünk. Majd a beszélgetés leiratát megkapjátok.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter ehhez kapcsolódóan elmondja, hogy elsősorban a nemzetközi tényezőktől várhatunk valami segítséget. Megkértük a holland ügyvivőt, hogy Hollandia vesse fel az Európa válságkezelő mechanizmusát ebben a kérdésben, hogy ne Magyarország legyen a kezdeményező, mert akkor még inkább várható, hogy szerbek ellenünk fordulnak. Ezentúl felhatalmazást kér a Kormánytól, hogy több, már aláírt nemzetközi egyezményt az Országgyűlés elé terjeszthessen megerősítésre.)

Antall József: Azt hiszem, hogy miután megkötött egyezményekről van szó, természetesen a Kormány megadja a hozzájárulást.

(Jeszenszky Géza tájékoztatást ad arról is, hogy a köztársasági elnök hivatalos meghívást kapott Kadhafi líbiai elnöktől egy protokolláris rendezvényre egy öntözőrendszer átadására, amire a világ összes államfőjét meghívták. Azt javasolja, hogy Magyarországot csak egy fő, mégpedig Raskó György képviselje, hátha lehetősége lesz a mezőgazdasági termékeink eladására is.)

Antall József: Előtte nagyon ki kell képeznünk. Úgyhogy én is akarok vele beszélni, mielőtt odamegy, mert ez jég. Minden egyéb információval is ellátjuk.

(Jeszenszky Géza még egy témát felvet. Az albán miniszterelnökhelyettes³⁹⁹ ismételten kérte közbenjárásunkat, hogy magyar kormánygarancia keretében 100 ezer tonna búzát kaphasson Albánia.

Vita alakul ki a tekintetben, hogy ezt ajándékként kérik, vagy nem.

Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere jegyzi meg, hogy nem ajánlókba kérik, csak fizetőképességük nincs. Azt el kell dönteni, hogy ezt egy két-hároméves hiteltre ne csak a szovjeteknek, hanem nekik is szállítsuk.)

Antall József: Én úgy gondolom, hogy egy ilyen döntésnél azért kell egy komoly külügyminisztériumi és pénzügyminisztériumi előkészítés. Felhatalmazzuk arra az érdekelt minisztereket, a külügyminisztert, a pénzügyminisztert, hogy ezt dolgozzák ki rendesen. Itt van a Szokai, aki albánspecialista. Tessék először gyorsan egy elemzést készíteni, hogy mi az, amit lehet. Adtunk nekik korábban egészségügyi támogatást is. A Mosonyi volt, azt hiszem, kint két évig.

(Surján László népjóléti miniszter ezt megerősíti, közli, hogy az albán egyetemet a Mosonyi Laci bácsi csinálta, és ennek következtében számos albán halottat boncolt.)

Antall József: Ha mi egy ilyenre rászánjuk magunkat az ország mai helyzetében, ehhez az kell, hogy felmérjük azt, hogy Albániából van-e perspektivikusan, három-négy éven belül egy olyan előny, hogy a mostani jelenlét és segítség az valamiben megtérülhet. Ez a lényeg. Ha más nem, akkor van-e remény arra, hogy biciklit lehet szállítani, mert feltehetően az sincs. Szóval itt ki kellene ezt alakítani ebben az irányban együttműködve esetleg a görögökkel is. Tisztázni ezt. Úgyhogy görögökkel is tisztázni kell ezt. Van fantázia egy ilyen megelőlegezett első gesztusban, de akkor egy nagyon gyors elemzést kérek, és elvileg erre hatalmazzuk fel a két minisztert.

³⁹⁹ 1991. június 11. és 1991. december 6. között Gramoz Pasko (1955–2006) volt Albánia miniszterelnökhelyettese.

(Kádár Béla szerint egyszerű a döntés, ha a kockázatvállalási hajlandóság mértékét eldöntjük, csupáncsak arról van szó, hogy azt a kormányfelhatalmazást, amelyet a szovjet gabonaexport-garancia nyújtásával vállaltunk, ki kell terjeszteni Albánia esetére is. 100 ezer tonna áru, ez a lecke.)

Antall József: Azért bonyolultabb a lecke. Szovjetunióban kinnlevőségeink vannak. A Szovjetunió egy jelentős ország. Azért Albániánál nem erről van szó, hanem Albániánál arról van szó, hogy meg kell keresni valamilyen hosszabb távú céllal a lehetőséget, ami előnyös.

(Jeszenszky Géza egyetért a támogatással, mert szerinte ez politikailag előnyös lenne, ráadásul Albánia rendkívül magyarbarát ország. További kérdésként veti fel, hogy Ljubljánában szeretnének főkonzulátust felállítani, valamint a szlovének szeretnének határátelőhelyet nyitni, azonban mindkettő esetében a jugoszláv kormánnyal kellene egyetérésre jutni. A kérdés az, hogy mit lehet tenni, ha a jugoszláv kormány a megkeresésre egyáltalán nem reagál.

Boross Péter belügyminiszter szerint nagy kudarccal is járhat ez a kezdeményezés. Megkérdezi, hogy nem lehetne megvárni ezekkel a szlovén függetlenség bekövetkeztét,⁴⁰⁰ a bejelentéstől számított 90 nap elteltét?)

Antall József: Én nem hiszem, hogy önmagában az, hogy mi konzulátust nyitunk, ez egyben a szövetségi jelleg el nem ismerését jelenti. Ezzel mi Jugoszlávia szövetségi rendszerét ismerjük el, hogy ott kezdünk, hogy teszünk egy gesztust, hogy mi a szövetségi kormányt kérdezzük, és öhozzájuk terjesztjük be ezt. Úgyhogy ezzel nem sértjük őket. Itt elvileg arról van szó, hogy ha mi teszünk egy ilyen javaslatot, a zágrábi konzulátust le kell csökkenteni, nem tudom mennyiből áll, (kettő), akkor az egyik átmegy Ljubljánába. Ennek azért van egy ilyen elvi jelentősége, hogy mi elismerjük a szuverén köztársaságok konföderációját, és ezt tartjuk ideálisnak, ahhoz pedig jó, hogy a három határmenti országban, Belgrádban, Zágrábban, Ljubljánában főkonzulátusunk van.

⁴⁰⁰ Az Európai Gazdasági Közösség által létrehozott, Robert Badinter francia jogász vezette Döntőbizottság 1991 decemberében állapította meg a JSZSZK de facto felbomlását, majd felszólította a volt tagköztársaságokat, hogy nyilatkozzanak a jövődöbéli státuszukról. Az Európai Közösség tagállamai a belső viták ellenére Németország erőteljes nyomására 1992. január 15-én ismerték el Szlovénia és Horvátország függetlenségét.

(Nagy Ferenc József támogatólag szól hozzá. Szerinte ez így politikus, csak vigyázni kellene, mert Dél-Baranyában most nagyon kiújultak a magyarok elleni harcok.⁴⁰¹)

Antall József: Ők Szlovéniával foglalkoznak. Szóval Szlovéniát adják leginkább fel. Ez azért nem kritikus. A horvátok a szlovéneket vádolják már azzal, hogy elárulták a szlovén–horvát együttműködést. Úgyhogy nagyon is komplikált a szlovén–horvát együttműködés. Mert Szlovéniát feladnák a nagyszerb nacionalisták azért, hogy Horvátországból kanyarítsanak ki egy nagyobb részt, és homogenizálják.⁴⁰² Szlovénia sokkal kevésbé érdekli őket e pillanatban. Ugyanakkor nekünk egy gesztust kell tennünk.

(Valaki megkérdezi, hogy a szlovének nem fognak érzékenykedni, hogy miért a jugoszlávoktól kértük?)

Antall József: Még egyelőre azért kell most még kérni, mert ebben a stádiumban vagyunk, a szlovén jogalanyiség még így jelentkezik. Ettől függetlenül mi a konzulátus létrehozása mellett vagyunk, és erről tájékoztatjuk természetesen Szlovéniát. Átmegy a főkonzul Zágrábból, aki oda is akkreditálva van, és ezt az ottani külügy-

⁴⁰¹ Horvátország függetlensége kikiáltásának másnapján, 1991. június 26-án a zömében magyarok és horvátok lakta szlavóniai Szentlászlót és Kórógyot a környező szerb falvak – Palača, Ada, Silaš, Markušica – felől bekerítették, majd megkezdtek az ostromot. A két falu védelmét a Mihalik István és Kocsis László parancsnoksága alatt a Horvát Nemzeti Gárda Osijek (Eszék) zászlóaljának III. százada látta el, amely közvetlenül Branimir Glavašnak, Eszék védelmi parancsnokának volt alárendelve. A Szlavóniát ostromló szerb csapatokkal szemben Valkóvár (Vukovar) mellett Szentlászló és Kórógy tartott ki – 150, illetve 152 napig – a legtovább. 1991. október 1-én a Jugoszláv Néphadsereg aknavetőkkel lerombolta Szentlászló templomát, és megsemmisítette a házak 96%-át. A védők ennek ellenére sem adták meg magukat. Kórógy elfoglalása után, november 23-án a Željko Ražnjatović Arkan vezetése alatt álló szerb szabadcsapatok és a Jugoszláv Néphadsereg 28 tank részvételével általános támadást indítottak Szentlászló ellen is, de a védők ellenállását ekkor sem sikerült megtörniük. A megmaradt védők végül másnap, 1991. november 24-én 17 órakor törtek ki a faluból.

⁴⁰² Az 1991. július 7-én a horvátországi Brioni szigetén megkötött megállapodás Szlovénia számára kedvező volt, mert ezzel Ljubljana időt nyert saját pozícióinak a megszilárdítására. Horvátország számára viszont idővesztést jelentve végzetesnek bizonyult, mivel lehetőséget biztosított a jugoszláv/szerb erők Horvátországba történő átcsoportosítására, illetve koncentrálására, így pedig a Horvát Köztársaság elleni szerb offenzíva kibontakoztatására. Belgrád kihasználta a nemzetközi közösség határozatlanságát a tagköztársaságok elismerésének ügyében, majd a szlovén területekről lényegében lemondva ekkor kezdett hozzá a minimális nagyszerb program valóságban történő realizálásához. Ezzel összefüggésben a JSZSZK elnöksége július 18-án hozott határozatot a Szlovéniában állomásozó maribori (marburgi) 31. hadtest Szerbiába és a ljubljana (laibachi) 14. hadtest Boszniába történő áthelyezéséről. Ezeket a hadtesteket később a horvátországi, majd a boszniai háborúban vetették be.

minisztériumban is közli. Ennek ez lehet a menete. Mindenesetre most abban a stádiumban van a helyzet, hogy ez akármelyik esetben is jobb. Előbb-utóbb most már az új helyzetben fel kell majd vetni úgyis a Baltikumban is egy ilyen. Eddig Pétervárhoz⁴⁰³, a főkonzulátushoz tartozott a Baltikum, de már ősszel közöltük, hogy a Baltikumban szeretnénk három főkonzulátust felállítani. Ahogy megnyugszanak egy kicsit a kedélyek, egy-két hét után ezt újra be lehet adni. Jelcin egyébként bejelentette, hogy mindenünnen beszédtek a piros-vörös lobogót, a kommunista pártot mindenhol kidobhatja, a hadseregből is. Rendkívül keményen bejelentették. A Nyugat még mindig nem érti, hogy nem Gorbacsov most a fontos, már rég nem Gorbacsovról van szó. Ő átalakul most alkotmányos uralkodóvá. Ez lehet csak az ára. Most Jelcin a fontos. Azt hiszem ez a ma ismertetett levél is eléggé tükrözi, hogy Jelcin ugyanígy beszélt. Szóval ma egymás után jelentette be az intézkedéseket, és nyilvánvaló, hogy most egy olyan lelkiállapotba fog kerülni, hogy egyre jobban érzi az erejét és fontosságát.

1991. szeptember 26-i kormányülés

Napirenden kívül egy román provokációval kapcsolatban.

(Magyarországon tartózkodó két román állampolgár ugyanis közzétette, hogy létrehozták az erdélyi emigráns kormányt.)

Antall József: A második kérdés, amit hirtelenjében nem is kellene tulajdonképpen megvitatni, de miután tegnap Petre Roman azt nyilatkozta, hogy Magyarországon erdélyi emigráns kormány alakult...⁴⁰⁴ A vajdasági magyarok és az erdélyi magyar szervezetek azonnal elhatározták ettől magukat. Minden valószínűség szerint egy szabályos, jól előkészített provokációról van szó, hiszen rögtön erre nyilatkozott éppen a bányászok időszakában a román elnök. Kérem, Gálszécsy miniszter úr adjon rövid tájékoztatást, hogy ezt a két gentlemant, akik ezt a kormányt alakították kiutasítjuk-e, kiutasíthatjuk-e, mit csinálhatunk velük, mi a véleménye erről?

⁴⁰³ Szentpétervár, amely 1914 és 1924 között Petrográd, 1924 és 1991 között Leningrád nevet viselte. Oroszország balti-tengeri kikötővárosa. 5,3 milliós népességével Moszkva után Oroszország második legnagyobb települése.

⁴⁰⁴ Petre Roman, Románia miniszterelnöke 1991. szeptember 25-én parlamenti beszédében kijelentette, hogy a budapesti sajtó (*Kurír, Mai Nap, Népszabadság*) egy erdélyi emigránskormány megalakulásáról adott hírt, majd közölte, hogy a Budapestre akkreditált román nagykövet felvette a kapcsolatot a magyar külügyminisztérium egyik államtitkárával, aki jelentéktelennek minősítette az ügyet, hozzátéve: az nem képviseli a Magyar Kormány álláspontját.

(Gálszécsy András tárca nélküli miniszter meg is nevezi a két urat, Szabó Kálmánt és Zaharia Dant, akik román állampolgárok, az első magyar, a másik pedig román származású. A román származású valamikor a Szekuritáté⁴⁰⁵ alkalmazásában állt, azután börtönben volt. A másik valamelyik romániai POFOSZ⁴⁰⁶-szervezetnek volt a titkára. Romániában őt azzal gyanúsítják, hogy távozásakor magával hozta a POFOSZ kasszáját ide Magyarországra. Mind a kettő nagyon zavaros alak.)

Antall József: Akkor mit lehet tenni? Jugoszláviába toloncoljuk ki őket? Udvarinál kell átmenni.

(Gálszécsy András elmondja, hogy azt sajnos nem lehet, kizárólag Romániába lehet, hiszen román állampolgárok, tehát csak a románok veszik őket át. Felhívták őket a Magyarország érdekeit sértő tevékenységük haladéktalan abbahagyására, és kilátásába helyezték, hogy amennyiben ez nem történik meg, akkor kitoloncolják őket Romániába.)

Antall József: Ezzel egyidejűleg a Külügyminisztériumnak kell szerintem lépni. A külügyminiszter úr hívja be a román nagykövetet, vagy ügyvivőt, és – nem tudom, hogy pontosan mit mondott a Petre Roman, de – közölje, hogy ezt a leghatározottabban visszautasítjuk. A legjobb tudomásunk szerint sem a magyarországi szervezeteknek, sem a romániai magyar szervezeteknek semmi köze ehhez a két román állampolgárságú személyhez, köztük a magyar származásúhoz sem. A román származású pedig másfél évi jugoszláviai tartózkodás után érkezett Magyarországra, vagy hosszabb jugoszláviai tartózkodás után. A két személyt figyelmeztetésben részesítettük, hogy amennyiben nem hagynak fel e tevékenységükkel, akkor kitoloncoljuk őket. A státusukat meg kell határozni, kértek menedékjogot?

(Gálszécsy András elmondja, hogy Zaharia Dantnak csak tartózkodási engedélye van, Szabó Kálmán meg gazdasági menekült.)

Antall József: Pontosan közölni kell a státusukat. Tehát azt is közölni kell, hogy a magyar hatóságok egyidejűleg felhívták a figyelmüket az 1989. évi 19. tvr.-re⁴⁰⁷, és figyelmeztetésben részesültek, és amennyiben nem hagyják abba eme tevékenységüket, akkor kiutasítjuk őket. A román kormány magatartásán és reakcióján pedig

⁴⁰⁵ Securitate, románul: Departamentul Securității Statului, azaz Állambiztonsági Osztály, a román kommunista diktatúra titkosszolgálat volt. Elődszervezete 1948-ban Országos Népbiztonsági Igazgatóság (Direcția Generală a Securității Poporului – DGSP) jött létre.

⁴⁰⁶ Utalás a Politikai Foglyok Szövetségére.

⁴⁰⁷ 1989. évi 19. törvényerejű rendelet a menekültként elismert személyek jogállásáról.

őszintén csodálkozunk, hogy egy ilyen, láthatólag jelentéktelen történet – bár nem kívánjuk minősíteni, külön nem kívánjuk provokációnak feltüntetni, ez legyen így benne – a román kormány a két ország viszonyát figyelmen kívül hagyva (jósomszédit stb.-t) egyáltalán komolyan vesz, és egy ilyen bejelentést tesz. Ennyit. Holnap a sajtókonferencián László Balázs nyugodtan hozzáfűzheti ehhez a külpolitikai kérdéshez azt, hogy Romániában is szélsőséges nacionalista, nem tudom mik jelentenek meg olyan dolgokat, ami a magyarországi határokat a Tisza vonaláig terjeszti ki. Bizonyára előfordulhat, hogy akármelyik román pszichiátriai intézetben ezeknek az irányítására alakul egy kormány, azonban a Magyar Kormány sohasem fogja az ezekkel kapcsolatos híreket hivatalosan kezelni.

1991. október 10-i kormányülés

Napirenden kívül a jugoszláv helyzettel kapcsolatban.

Antall József: Következő kérdés még, megjött a külügyminiszter úr, úgyhogy egy gyors, rövid állásfoglalást, tájékoztatást kérek a jugoszláviai eseményekkel kapcsolatban, egész röviden az eseményekről. A szóvivőt kérem szépen, hogy maradjon bent, mert olyan lesz a téma, amiről majd szólni kell. Tessék, akkor Für Lajos honvédelmi miniszter úr, van valami tegnaptól, tegnap viszonylag fegyvernyugvás volt. Tehát egyelőre nincs újabb fejlemény, határsértés stb. Nemzetbiztonságinak?

(Gálszécsy András tárca nélküli miniszter elmondja, hogy tudomásuk szerint az éjszaka nyugodtan telt, a fegyvernyugvást általában betartották.)

Antall József: Magyarországon való aktivizálódás.

(Gálszécsy Andrásnak erre vonatkozóan nincs információja, viszont az országon való átvonulással⁴⁰⁸ kapcsolatban fog hamarosan valamilyen fontos információt kapni.)

⁴⁰⁸ Október 11-én a budapesti Jugoszláv Nagykövetség jegyzékben kérte, hogy Magyarország engedélyezze területén a Jugoszláv Néphadsereg Szlovéniában állomásozó csapatainak az átvonulását. Szokai Imre a Külügyminisztérium helyettes államtitkára ezzel kapcsolatban azt közölte a jugoszláv nagykövettel, hogy a szövetségi hadsereg magyar területen történő átvonulásához a Nagykövetség jegyzékben rögzített garanciavállalása nem elegendő, ahhoz a szövetségi kormány vagy elnökség megfelelő garanciái kellenek, különösen arra nézve, hogy a Szlovéniából Horvátországba esetlegesen átszállított hadianyagokat nem használják fel fegyveres összecsapásban.

Antall József: Igen akkor még a Külügyminisztérium. Utána fogunk dönteni a kért átvonulás ügyében. Azért, mert ha esetleg fontos az információ, ami befolyásolhatja a döntésünket, akkor az lenne a jó, hogyha egy titkosszolgálatához illő tempóban 3 perc múlva itt lenne az illető gentleman, aki szóbeli információt adjon a miniszterének, hogy meg tudjuk hozni a döntést most.

(Jeszzenszky Géza külügyminiszter kiegészítésként elmondja, hogy félő, hogy a mostani fegyvernyugvás nagyon törékeny és rövid lesz, ugyanis a szemben álló felek alapálláspontja nem változott meg, a jugoszláv kormány változatlanul nem ismeri el az önrendelkezési jogot. A mostani csapatmozgásuk után feltételezhető, hogy újabb összecsapások lesznek. Egyre erősödik az a benyomás, hogy az Európai Közösség eddigi békeerőfeszítései eredménytelenek voltak, és valamilyen továbblépésre van szükség. Túlságosan csak a fegyverszünetre koncentrált az Európa Közösség, és a békekonferencia pedig eleve nem lehetett eredményes, miután mindkét fél a fegyveres megoldást továbbra is előnyben részesítette. Szerinte ketté kell választani a diplomáciai erőfeszítést a mi részünkről és a nemzetközi közösség részéről is. Az egyik a fegyvernyugvás megőrzése és elmélyítése, amit szolgálna a megfigyelők további működése, sőt lehetőleg fegyverrel rendelkező békefenntartók küldése. Ezután felolvassa a már említett átvonulással kapcsolatos kormánynyilatkozat tervezetét: „A jugoszláv fél [...] kérte a magyar fél hozzájárulását ahhoz, hogy a brioni megállapodásnak megfelelően a Szlovéniában maradt nagy mennyiségű hadfelszerelést és hadi anyagot Magyarországon keresztül tranzitálva kiszállíthassák. A kérés megvizsgálását ígértük. A magyar fél alkotmányjogi és nemzetközi kötelezettségeinek körültekintő tanulmányozása után nem járult hozzá a Jugoszláv Néphadsereg fegyverzetének magyarországi átszállításához. A Magyar Kormány meggyőződése, hogy Jugoszláviában aránytalanul sok fegyver halmozódott fel, a különböző fegyveres csoportok gyakorlatilag politikai ellenőrzés nélkül működnek, aminek következtében a fegyverzet átszállítása nem járult volna hozzá a jugoszláviai válság békés rendezéséhez. Magyar részről nem láttunk olyan garanciákat, amelyek biztosították volna, hogy ezeket a fegyvereket máshol ne vetették volna be polgári személyek és létesítmények ellen. A Magyar Kormány meggyőződése, hogy ezen, az EK béketeremtő törekvéseivel összhangban lévő döntéssel a jugoszláviai válság békés tárgyalásos rendezését segíti elő.”)

Antall József: A kérdés úgy merül fel, hogy az egész második részre nincs szükség. Minek indokoljuk. Az a tény, hogy elutasítjuk, ez sokkal többet mond. Alkotmányjog csak azt írta elő számunkra, hogy a parlament kétharmados többségét szerezzük meg. Nem kell. Annyit kell, hogy a jugoszláv kormány, onnantól. Megkérjük a szóvivőnket, hogy ezt szóvivői nyelvre fordítsa le, és annyi legyen benne magyarul,

hogy ezzel a kérrrel fordultak hozzánk. A Magyar Kormány a kérdést megvizsgálta, és elutasította, nem járult hozzá a fegyverszállításhoz.

(Jeszenszky Géza szerint azért az ENSZ Biztonsági Tanácsára kellene hivatkozni.)

Antall József: Jól van.

(Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter megkérdezi, hogy a szlovén kormány mit szól az egészhez?)

Antall József: A szlovének azt akarják, hogy ott maradjon a fegyverzet, és dezertáljanak a katonák. A horvátok pedig azt akarják, hogy ne szállítsák, mert különben ellenük már délről nyilván felhasználhatnák. Tehát semmi indokot ne írjunk, kár indokolni. Ha akarunk politikai nyilatkozatot tenni, hogy a polgárháború kapcsán mi a véleményünk, ezt külön tegyük meg, de ne ebben. Ennek a lényege csak az legyen, hogy nem járulunk hozzá.

(Für Lajos honvédelmi miniszter és Jeszenszky Géza között vita alakul ki, hogy a jugoszláv kérést ki adta át számunkra. Végül abban maradnak, hogy a jugoszláv nagykövetség.)

Antall József: Akkor az legyen benne, hogy a nagykövetség. Az a lényeg, hogy az legyen világos, hogy még a háttere is tisztázatlan, és ezt a kérést a Magyar Kormány elutasítja, kész. A kormányzóvivő csak közli, hogy a Kormány megtárgyalta, mert a külügyminiszter előterjesztette a Kormánynak. Tehát nem a jugoszláv fél, hanem a jugoszláv nagykövetség, és amit a külügyminiszter a Kormány elé terjesztett. Tehát a Kormány elé terjesztette a külügyminiszter a jugoszláv budapesti nagykövet aláírásával érkezett kérést, amire a Kormány állást foglalt, és nem járul hozzá Szlovénia területéről a Jugoszláv Néphadsereg felszerelésének Magyarországon történő átszállításához. Kész. Akkor semmi más nem kell. Ez az egyik kérdés. A másik kérdés, ami ezzel összefügg, de nem tartozik ehhez a nyilatkozathoz, hogy csatlakozzunk-e a német–osztrák–olasz magatartáshoz, hogy tekintettel a jugoszláv államszövetség jelen helyzetére, elfogadjuk a köztársaságok elismerésének külön deklarálása nélkül, adminisztratív jelleggel az útleveleket, miután nincs módjuk Belgrádba utazni az útlevelekért. Tehát Jugoszlávia jelenlegi helyzetére való tekintettel a két köztársaság külön elismerése nélkül, újabb intézkedésig elfogadja a jugoszláv útlevelek mellett a szlovén és a horvát hatóságok által kiállított útleveleket.

(Jeszenszky Géza megjegyzi, hogy ehhez van egy nemzetközi jogi alap is, ugyanis az útleveél az független, nem az elismerést fejezi ki, útlevelet elfogadnak olyan országokból is, amellyel egy ország nincs diplomáciai viszonyban.)

Antall József: Ez van. Úgyhogy akkor ez egy másik döntés, másik nyilatkozat. Tehát akkor így megfogalmazva a belügyi államtitkár úr szakszerű szövegét kérem, hogy akkor beszéljék meg, hogy ez legyen a lényege, hogy elfogadja ezeket az útleveleket, tekintettel a Jugoszláviában kialakult helyzetre. Valahogy érzékeltetni kell, mert különben ez félreérthető, hogy az útlevelek elfogadása nem érinti a két tagköztársaság elismerésének kérdését. Vagy úgy, hogy az útlevelek elfogadása a Jugoszláviában kialakult helyzet következménye, ami független a két köztársaság elismerésének kérdésétől.

(Verebélyi Imre, a Belügyminisztérium közigazgatási államtitkára megkérdezi, hogy azt nem lehetne belevenni, hogy e döntésben az egyéni humanitárius és emberbaráti szempont is benne van.)

Antall József: Ezeket majd mind akkor, amikor megkérdezik egy sajtóértekezleten, hogy miért. Ez a világ legtermészetesebb dolga, hogy humanitárius és egyéb szempont, de maga a nyilatkozat minél rövidebb legyen, ugyanis minél inkább tényszerű, az csattan mindig, és utána már a többi az kommentár. Kérem, itt családok jönnek-mennek. Úgyhogy akkor ezt kérem.

(Kodolányi Gyula, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadója szerint minél szűkszavúbb egy nyilatkozat, annál nagyobb felelősség hárul a szóvivőkre és a többi megnyilatkozókra, ezért javasolja, hogy kicsit több legyen a nyilatkozatban.)

Antall József: A szóvivőt akkor is kérdezik. Így a szóvivő fogja azt elmondani, hogy természetesen ezeket a háttérinformációkat, a jogi és humanitárius szempontokat. A szóvivő ezt magyarázhatja, de a nyilatkozat mindig rövid legyen, és azokat, amit kiegészítő információnak számunk ehhez, azt mondják el a szóvivőnek, és a szóvivő se mondjon annál többet.

(Surján László népjóléti miniszter megkérdezi, hogy miután elfogadjuk Szlovénia, Horvátország és a még magukat függetlennek deklarálók önállóságát – amivel egyébként egyetért –, a bezsugorodott Jugoszlávia elfogadására nem törekszünk?

A kérdésre Jeszenszky Géza válaszol, ismertetve a szerb zavaros és bizonytalan belpolitikai helyzetet, ami nem jelenti azt, hogy ne remélnénk, hogy Szerbia és Magyarország között jó viszony lesz.)

Antall József: Ez is olyan, amit a szóvivőre, de szerintem inkább a külügyi szóvivőre kellene hárítani. Tehát itt a Hermann nyilatkozzék ezekről a kérdésekről, de csak annyiban, hogy itt részletekbe ne menjünk, tehát csak annyit, hogy Szerbiával változatlan jószomszédi viszony van. Egyébként nagyon éles támadást intézett a Hódmezővásárhelyen megjelenő *Nemzeti Újság* ellenünk.⁴⁰⁹ Furcsa, érdekes módon a vajdasági magyarságról teljesen megfélemlítve kifogásolják, hogy milyen szégyenletes, hogy nem ismertük el Szlovéniát és Horvátországot. Horn Gyula is már nyilatkozott, ugye még a fegyvereladási ügy idején, és felháborítónak tartotta, hogy érintjük Jugoszlávia egységét. Ezt nem hagyjuk ki, a botrányt nem hagyjuk kisajátítani, ezt el fogom még mondani a parlamentben.

(Gálszécsy András felveti, hogy nem lenne-e talán még diplomatikusabb, hogyha nem is neveznénk meg Szlovéniát és Horvátországot, hanem azt mondanánk, hogy a kialakult helyzetre tekintettel elfogadjuk a jugoszláv tagköztársaságok által kiállított úti okmányokat is.)

Antall József: Ezzel többre megyünk, mert akkor megjelennek Macedóniában is. Mi itt csatlakoztunk valamihez, ez azért egy jelzés. Csatlakoztunk ahhoz, amit a német–osztrák–olasz kormány meglépett. Ezzel megtettünk valamit, amit nem tehetünk meg más vonalon.

⁴⁰⁹ A dr. Endrey Antal szerkesztésében megjelenő *Nemzeti Újság* 1991. október elseji számában jelent meg a Rémuralom a Vajdaságban című cikk, amelyben többek között a következő szerepelt: „[...] A nyugati világ és a Magyar Kormány is még mindig »Jugoszláviáról«, »jugoszláv« válságról szószól, és azt hangoztatja, hogy nem lehet beavatkozni »Jugoszlávia belügyeibe«, jöllehet Milan Kučan szlovén elnök, aki a napokban Budapesten járt, világosan megmondta – és ő csak tudja! –, hogy »Jugoszláviában nem polgárháború, hanem két szuverén állam közötti háború folyik, amely a szerb hadsereg részéről horvát területek elfoglalására irányul.« (Új Magyarország, szeptember 26.) Ez ma a helyzet a felbomlott délszláv állam egész területén, és ebben tűszok a délvidéki magyarok. Ezért menekül a Vajdaság magyar népe, ezért teltek meg hazánk déli megyéiben a barakktáborok. S míg ez folyik, addig Antall József miniszterelnök külföldön mászkál, Schumann-díjat vesz fel, francia–magyar barátsági szerződést ír alá (még a Magyar Rádió kommentátora is megjegyezte, hogy éppen a franciák vétőzták meg a Közös Piacba irányuló szerény mezőgazdasági kiviteltünket!) és a clevelandi magyarokkal díszvacsorát rendeztet magának – 35 dolláros (12.660 Ft) vacsorajegyekkel. Roppant fontos kormányfői ténykedések valóban egy magát »15 millió magyar miniszterelnökének« nevező politikus részéről!” *Nemzeti Újság*, 1991. október 1. 4.

(Jeszenszky Géza kiegészítésként megjegyzi, hogy gesztusként léptek még a főkonzulátus és a képviselet épületének ügyében is. Egyúttal jelezték azt is, hogy időszerűnek tartjuk, hogy Szlovénia és Horvátország csatlakozzzék a magyar–ukrán kisebbségvédelmi egyezményhez.⁴¹⁰)

Antall József: Most ennyit kell megtenni, a többit majd azután. Kérjük, hogy ez most szülessék meg, mert ezt ki kell adni. A külügyi szóvivőt erről értesíteni kell. Ebben, mint kormánydöntés, egyetértünk.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter megjegyzi, hogy Közép-Európában és a Szovjetunióban is a nemzetállamok önállósodása felé történő folyamat történik, ezért az előre látható, hogy az önrendelkezés elismerése kikerülhetetlen. Kérdése az, hogy mik azok a tényezők, amelyek a nyugat-európai és amerikai politikát visszatartják, hogy ez irányban komolyabb lépéseket tegyenek.

A kérdésre Jeszenszky Géza válaszol. Elmondja, hogy Szovjetunió esetében olyan megfontolás volt, hogy az elismerés nemkívánatos folyamatokat indítana el. De ez közben megdőlt, mert megtörtént, ami megtörtént. A másik tényező az, hogy az Európai Közösség egyes országai mégiscsak egyrészt létrehozták Jugoszláviát, és Szerbia régi szövetségesei, a kölcsönös rokonszenv fennáll. Amellett különösen a második világháborúra is emlékezve a horvátoknak és a szlovéneknek, de különösen a horvátoknak az usztasamúltja az egy komoly teherétel.⁴¹¹ Megjegyzi, hogy meglepő, hogy a nyugati demokráciák is mennyire hajlamosak voltak egyenlőségjelet tenni a Jugoszláv Néphadsereg agressziója és a hor-

⁴¹⁰ 1991. május 31-én Budapesten írták alá a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén címet viselő megállapodást. Ez a dokumentum az akkori nemzetközi gyakorlatnak megfelelő jogokat és védelmet írt elő a két országban élő őshonos nemzeti kisebbségeknek. Ugyan a területi autonómiát nem mondta ki, de a személyi elvű, kulturális autonómia gondolata benne volt. Ezt a dokumentumot az 1991. december 6-án aláírt alapszerződés is megerősítette, és leszögezte „a felek egyoldali és közös lépéseket tesznek, hogy előmozdítsák e kötelezettségek végrehajtását”.

⁴¹¹ Az 1941. április 10-én kikiáltott, a mai Horvátország jelentős részét, Bosznia-Hercegovina és a Szerémség egészét felölelő Független Horvát Államban (Nezavisna Država Hrvatska, NDH) a hatalom az 1929-ben alapított usztasamozgalom kezében összpontosult. Az usztasamozgalomhoz tartozó fegyveres alakulatokat 1941. május 10-én integrálták a Horvát Fegyveres Erőkbe (Hrvatske Oružane Snage, HOS). A második világháború során a Független Horvát Állam területén emberiségellenes bűncselekmények sorait követték el. Az usztasa uralom alatt a mérvadó becslések szerint 320 ezer szerb, 192 ezer horvát, 77 ezer bosnyák, 16 ezer roma és 32 ezer zsidó vesztette életét. Zömük a Horvátországban felállított koncentrációs táborokban halt meg, amelyek közül a leghírhedtebbek Jasenovac, Stara Gradiška és a zimonyi Sajmište voltak.

vátoknak a területvédő lépései, illetve a laktanyák blokádja közé.⁴¹² Továbbá működik a félelem is, hogy ezek az országok, különösen Horvátország és Szlovénia német befolyás alá kerülnek, aminél jobbnak tartják az olasz befolyást, ami valóban elkerülhetetlen.)

Antall József: Ehhez annyi megjegyzést szeretnék csak fűzni, mert így mindezek a tényezők, tehát a német befolyás, illetve a német–olasz befolyás, az osztrák stb., tehát kifejezetten van egy nosztalgia, ami hagyományos. Ez főleg érzékelhető lehet az Európán belüli egyensúlyi vitában francia–angol részről stb. Elsőrendűen az amerikaiak magatartását meghatározza az, hogy az angolokkal ellentétes dolgot semmi körülmények között nem csinálnak. Az Öbölháború óta egy olyan angolszász szolidaritás állt helyre, ami világosan megfigyelhető az amerikai kormány magatartásában. Bush azt mondta, hogy Majorral minden körülmények között együttműködik, mindig hivatkozik erre, lévén hogy az Öbölháborúban az angolok azonnal melléjük álltak, azonnal a leghatározottabban felléptek, légierővel, szárazföldi erőikkel. A franciák küldtek ugyan, jóval kisebb csapategységet, de csak Kuvaitra korlátozva. Tehát akkor helyreállt egy olyan angolszász együttműködés, aminek következtében angolok nélkül európai ügyben az amerikaiak nem csinálnak semmit. Ez volt látható külön is az amerikai részről. Tehát a kulcsa az egész nyugat-európai magatartásnak a jugoszláv kérdésben a brit kormány kezében van. Ebből a szempontból az a katasztrofális, hogy nem Thatcher a miniszterelnök. Az amerikaiaknál ellentétesek az álláspontok. Eagleburger teljesen világosan látja, hét évet töltött Jugoszláviában. Részletekbe menően ismeri a jugoszláviai kérdést. Ő maga is amellett volt, hogy minél jobban megvilágítani mindenhol az elnöknek, hogy jobban hisznek a térségben. A másik pedig, hogy egy alapvető angolszász katonai szemléletből kell kiindulni, amelyik mindenkor támaszpontokban gondolkodott, korábban tengeri erőre, később légierőre építve. Van egy alapvető katonai felfogásuk, ami szerint az angolszász sikerek mindig tengeren, mindig légierővel történtek, és minden kontinentális háborúba való belekeveredés az angolszász hadseregek részére kudarc volt. Ennek következtében minden háborúban csak tengerparthoz közel eső területen folytattak hadműveletet, mindig támaszpontokat kívántak szerezni: Gibraltár, Suez, Szingapúr, lehet sorolni, Hawaii stb. A vietnámi háborút elemző valamennyi amerikai és angol katonai író azt elemzte, hogy belekeveredtek egy olyan háborúba, ami az

⁴¹² 1991 szeptemberében a Horvát Nemzeti Gárda egységei bekerítették a Jugoszláv Néphadsereg zágrábi, varasdi, belovári (Bjelovar) laktanyáit. Míg a zágrábi laktanyákból a jugoszláv katonák teljes felszereléssel szabadon távoztak, addig varasdi és a belovári jugoszláv helyőrség szeptember 22-én és 29-én kapitulált. A Horvát Nemzeti Gárda Varasdon 74 darab T-55-ös tankot, 88 páncélozott járművet, 36 önjáró léghárító üteget, 24 tankelhárító üteget, 72 aknavetőt, míg Belováron 78 darab T-55-ös tankot zsákmányolt.

angolszász hadseregnek és az amerikai hadseregnek nem felelt meg, mert eltávolodtak a tengerparttól. Ugyanezt megélték Koreában. Koreában is elmentek az északi Jalu folyóig⁴¹³, és utána ugyanott kellett nekik a demarkációs vonalat meghúzni, ahol korábban volt Észak- és Dél-Korea. Tehát ez az angelszász gondolkodásba mélyen beleivódik. Ezzel a szöveggel kezdtem ennek az ügynek az előadását erről. Rendkívüli módon bólogatnak rá, mert ez az észjárásuk, és ezután kell rávezetni őket, hogy ennek ellenére meg lehet másként is próbálni. Erre vezethető vissza az egész angelszász magatartás a második világháborúban, és az azt követően. Ezért mindig támogatták Titót a második világháború alatt. Közismert, Randolph Churchillt, Churchill fiát ledobták ejtőernyővel, hogy tárgyaljon, hagyták felszámolni az egész jugoszláv királyi ellenállási erőket, és beolvasztották a Tito-félébe. Tehát a brit politikának itt volt egy nagy történelmi távlatú tévedése az egyik oldalon. A másik oldalon meg van egy kialakult évszázados szemléletük. Teljes egészében, minden ilyen ügyben azt mondják, hogy rendben van, egyetértenek. Mindennel egyetértenek, függetlenül attól, hogy demokratikus, nem demokratikus. Varsóból most, amikor felhívtuk a Bieleckivel (?) és a külügyminiszterrel együtt, és együtt ott találtuk fél 11 körül a holland miniszterelnököt és külügyminisztert is ebben az ügyben, amikor ezt a tiltakozó nyilatkozatot kiadtuk erre a kétségbeesett horvát levélre, akkor is azt mondták, mi a kényszerítő erő. Az amerikaiak is szárazföldi csapatokat odaküldeni nem akarnak. Ha meg nem küldenek oda szárazföldi csapatokat, mi a biztosíték arra, hogy nem vallanak kudarcot. Tehát nem akarnak kudarcot vallani kísérő odaküldésével, nem akarnak nagy erőt odaküldeni. Attól rettegnek, hogy Jugoszlávia területe alkalmas egy hosszú, elnyúló gerillaharcra. A vietnámi sokk és minden más hat. Ez az, ami miatt az angelszászok ebben az egész kérdésben ilyen felemásnak tűnő magatartást tanúsítanak. A kérdés az, hogy rá tudják-e szorítani erre a németek és az olaszok őket. Ismerve Mitterrand-ot és a francia észjárást, ők felmérték azt, hogy az angelszászok ilyen magatartást fognak tanúsítani, és ezt követően félig közeledtek a németekhez, bízva abban, hogy az angelszászok nem fogják elkövetni. Ugyanaz, amit Jeszenszky Géza is elmondott, a szovjet példa. Félnék attól, hogy egy eskalációs folyamat megy

⁴¹³ 1950. június 25-én az északi csapatok – kínai és szovjet támogatást élvezve – támadást indítottak Dél-Korea ellen. Ugyanezen a napon az ENSZ BT invázióknak minősítette az északi támadást és azonnali tűzszünetre szólított fel. A déli haderő a háború első két hónapjában súlyos veszteségeket szenvedett, s az ország nagy részét feladva visszavonulni kényszerült a puszzani hídfő területére. A puszzani hídfőállás megszilárdítása után az amerikai hadsereg partraszállást hajtott végre In-cessonnál, és a délkeleti erőkkel egyesülve az északi katonák jelentős részét elvágták az utánpótlástól. Az ezután megindított offenzívában elfoglalták az északi fővárost, Phenjant és november végére a kínai határnál lévő Jalu folyóig szorították vissza őket. A kínai beavatkozás után 1953. július 27-én kötötték meg a panmindszoni fegyverszünetet, amely 38. szélességi foknál húzta meg a két Korea közötti határvonalat.

végbe az egész térségben. Tehát az alap kiindulópontjuk az volt, hogy kezdődik Horvátországgal és Szlovéniával – amit Mádl miniszter úr említ, Mitterrand is, bármelyik, mindegyik azt mondja, hogy igen –, de utána jön a következő. Sötétebbnek tűnik nekik a mi térségünk – ezt fel kell fognunk –, mint Afrika vagy Dél-Amerika, mert azt ismerik. Rögtön azt kérdezik, jó, de akkor mi lesz a következő? Most a szlovének, és utána kik? Ahogy Kissinger mondta még két hónappal ezelőtt, hogy két szenátor nem akadt, aki tudta volna, hogy van Szlovénia. Ha így veszik, akkor mi lesz a következő? Rákérdeznek, mi lesz Erdélyben? Ez az egész cseh és szlovák el-lentét. Itt ugyanaz fog bekövetkezni. Ők attól félnek, hogy ha itt ez bekövetkezik, abban ők egy a status quo felborulását látják, és a status quo felborulásától tartanak. Az egész észjárásuk más. Rendkívül nehéz őket rávezetni és hozzászoktatni másra. Ez ugyanolyan, mint a kisebbségi kérdés. Ha mi ötvenszer elmondjuk egy angolnak, vagy egy amerikainak a magyar kisebbség helyzetét a szomszédban, ha azzal kezd-jük, hogy az Öbölháborúban, vagy azzal, hogy a közel-keleti térség, akkor rögtön érdekli őket. Ha ezután egy mondatot mondunk a magyar kisebbségről, azt sokkal jobban megjegyzik és értik. Rögtön elalszanak, ha valaki elkezd nekik a magyar kisebbségek helyzetét ecsetelni. Sajnos ezt tudomásul kell venni, hogy hogyan kezel-hetők a nyugati politikusok. Éppen ezért ez nagyon nehéz lesz a jugoszláv kérdésben. Azért kellett kezdenünk a Szuverén Köztársaságok Konföderációja alapelvvel, hogy akkor ezt szokják a következő lépésként, ha ez nem megy. Mi, ha németek lennénk, vagy horvátok vagy olaszok lennénk, vagy osztrákok, akkor lehet, hogy mi kimond-hattuk volna az ő helyükben Horvátország és Szlovénia szuverenitásának elismeré-sét. Ők nem mondták ki. Nagy viták vannak a német kormányon belül is. Bizonyos okokból Genscher ezt hangoztatja, hogy el kell azonnal ismerni, Kohl ebben szkep-tikusabb, hogy külön megtegyék. De mi nem tehetjük meg, mert ha mi tesszük meg elsőnek Horvátország és Szlovénia elismerését, akkor veszélyeztetjük a vajdasági magyarságot. Ezért is Horn Gyula mint a Külügyi Bizottság elnökének részéről fele-lőtlenség kijelenteni, hogy ismerjük el, és hogy mi kezdjük el az elismerést. Nem lehet nekünk kezdeni, mi csak csatlakozhatunk egy ilyen lépéshez. Mindent meg kell akadályozni, ami az ottani magyarságot veszélyeztetheti. Információink szerint a magyar vidékeken, ahogy több forrásból is tudjuk, sokkal nagyobb a behívások aránya Szerbia területén. Tehát nem lehet ilyet tennünk. A másik dolog, Montenegrót is említette Jeszenszky Géza. Az általa mondottakat még megerősíti az a tény, hogy Montenegróról a szerb uralkodó is kijelentette, hogy kiknek kíván a királya lenni – nyilván a Drašković- stb. féle társaság – Szerbia, Montenegró. Tehát Montenegró-nak nem kívánják a szuverenitását. Itt mindenképpen egyértelmű a szuverenitás igé-nye Horvátországnak, Szlovéniának, ezenkívül Macedóniának. Macedónia külön ret-teg attól, mert a bolgárok nem ismerik el a macedón nyelv és nép önállóságát, hanem

bolgároknak minősítik őket. Tehát ez külön kérdés még. Bosznia-Hercegovina pedig várakozó stádiumban van, hiszen muzulmán a lakosságának nagy része. Ott ez még külön kérdésként fog felvetődni. Ez mind egyben olyan zavaros egy Bush számára, aki Közel-Keletre koncentrálni, hogy ehhez nem is mer hozzászólni. Itt az amerikai politikusok közül érdemben, aki ezt az egész kérdést értette, az Eagleburger és a nemzetbiztonsági tanácsadója Bushnak, Scowcroft, aki szintén tele van aggályokkal. A tekintetét ismerem, székszísszel nézte az esetleges amerikai beleavatkozást. Rettegnek a kudarcától. Ők kudarcot nem szenvedhetnek el, már csak belpolitikai okokból sem. Az amerikai hadsereg győzelmi hangulatban van, Vietnám óta az Öbölháborúval visszanyerte a belső nemzeti presztízsét. Ezek után ők semmiféle kudarcot nem akarnak, távol maradnak inkább attól. Ez a kérdés, ehhez jön az angol magatartás. Ők megint választások előtt állnak,⁴¹⁴ és emiatt akadályozzák ezt. Csak Magyarország forszírozta az oroszoknak a megnyilatkozását. Ezért volt nagyon fontos, és ezért volt olyan jelentősége annak, hogy a szovjet kormány is állást foglalt az embargó mellett, és nyilatkozott, mert ez a szerbek részére komolyan latba esik.

(Mádl Ferenc szerint durva megközelítésben akkor mindebből az következik, hogy az elismerésre is akkor kerül sor, ha ezek a felek egymás között katonailag megvívták a harcot.)

Antall József: Bizonyos értelemben. Meg kell mutatni azt a horvátoknak, hogy legyőzhetetlenek. A horvátok feltehetően ezért is folytatják a harcot az áldozatokkal együtt, mert a szlovének azt hitték, hogy könnyebben csúsznak ki, és ilyen irányú biztatásokat is kaptak. Nekünk speciális a helyzetünk. Egyébként a lengyeleknél felmerülhet, és ezt érdemes a külügyminiszter úrnak figyelembe venni, amikor a javaslat elkészül a Hollandia és Hága részéről, hogy próbáljanak egy közös európai haderőt, békefenntartót felállítani, és akkor ne a Nyugat-európai Unióra támaszkodjanak csak, mert a lengyelek is részt vennének benne.⁴¹⁵ Hiszen a lengyel kormány egyértelművé tette, hogy ami nekünk kényelmetlen, azt ők vállalják. Ez nagyon kellemetlen lenne a jugoszlávoknak.

⁴¹⁴ Az 52. elnökválasztást 1992. november 3-án tartották meg az Amerikai Egyesült Államokban, amelyet a Demokrata Párt jelöltje, Bill Clinton (1946–) nyert meg.

⁴¹⁵ Végül ez a valóságban nem realizálódott, mivel az ENSZ Biztonsági Tanácsa a horvátországi Vance-terv részeként 1992. február 21-én elfogadta a 743. sz. határozatát a Horvát Köztársaság területére szóló békefenntartó művelet megindításáról és a Nemzetközi Védelmi Erők (UNPROFOR) horvátországi telepítéséről. Ennek részeként a Horvát Köztársaság területén négy ún. UNPA-zónát/szektort hoztak létre: az Északit, a Délit, a Keletit és Nyugati. Észak-Dalmácia és a Lika térségét a Déli, Banovina és Kordun területet az Északi, Nyugat-Szlavóniát a Nyugati, Kelet-Szlavóniát pedig a Keleti zónába/szektorba sorolták be. Az UNPA az angol United Nations Protected Areas (az Egyesült Nemzetek Szervezete által védett területek) mozaikszava.

(Kodolányi Gyula bejelenti, hogy az útlevéllal kapcsolatos nyilatkozat okafogyottá vált, mert most értesültek arról, hogy Boross úr utasítására a határőrség 0 órától elfogadja a szlovén és horvát útleveleket.)

Antall József: Akkor viszont ezt hozzuk nyilvánosságra, vagyis közöljük, hogy mostantól kezdve, pontosabban éjfélről a magyar hatóságok elfogadják ezt.

Naprenden kívül a Világkiállításra vonatkozó fővárosi közgyűlés állásfoglalásával és az ezáltal kialakult helyzettel kapcsolatban.

Antall József: Ha nincs több, mert még itt várnak a Világkiállításra Baráth Etele és Barsi Etelka. A Világkiállítást le kell zárni, mert ebben a Kormánynak nyilatkoznia kell. A főváros elutasította, de meg kell hallgatnunk, hogy itt mit mondanak. A két szakértőt meghallgatjuk, utána megköszönjük a megjelenésüket. Miután nagyon éles álláspontokról van szó, nem lenne helyes, ha a vita most itt kibontakoznék. Meghallgatjuk a két szakértőt, akik tájékoztatnak bennünket az eseményekről rövid 5-5 percen belül. Utána megköszönjük, és utána foglal a Kormány állást. Köszöntöm Barsiné Pataky Etelkát és Baráth Etele kormánybiztos urat, mint meghívottakat, akik tájékoztatnak bennünket a fővárosi közgyűlés állásfoglalásáról. Kérjük a tájékoztatójukat. A Kormány utána fog állást foglalni. Itt kiosztottak egy Fidesz-frakció által elkészített határozati javaslatot. Mindenkinek van? Azonkívül van a fővárosi közgyűlésnek egy külön szövege, ami alkotmány-, illetve jogsértőnek tartja a Kormány által az Országgyűlés elé terjesztett javaslatot stb. Ez megvan mindenkinek? Akkor kérem szépen a tájékoztatót.

(Barsiné Pataky Etelka, a fővárosi közgyűlés Városfejlesztési Bizottságának elnöke elmondja, hogy a fővárosi közgyűlés szinte egész nap a világkiállítás kérdésével foglalkozott. Szinte minden párt letett az asztalra valamilyen javaslatot, amelyekről egyenként szavaztak. Előbb elvetették a kereszténydemokraták, az MDF és az MSZP javaslatát, amelyek a tárgyalások folytatására vonatkoztak. Végezetül az SZDSZ-nek a Fidesz által módosított javaslatát fogadták el, beleértve még az MDF-frakció tagjainak többségét is.

Baráth Etele kormánybiztos kiegészítésül még elmondja, hogy ezután még elfogadtak egy olyan javaslatot, hogy a kerületek véleményét is be kellene még szerezni, ami némileg ellentmond az abszolút elutasító határozatnak. A fővárosi képviselők számára gyakorlatilag nem volt ismeretes az elvégzett munkának semmilyen eredménye, ugyanis az erről szóló 120 oldalas anyagot nem adták át a képviselőknek, ezért ők csak egy ad hoc bizottsági jelentésből, illetve a főpolgármester beszámolójából ismerhették meg, hogy mi is

tulajdonképpen a Világkiállítás. Gyakorlatilag a Világkiállítás kérdéséről nem döntöttek. Ezek a határozati javaslatok a törvényjavaslattal foglalkoznak, a törvényt nem tartják elfogadhatónak, a Világkiállítás kérdéskörét egyáltalán nem említik.)

Antall József: Köszönöm szépen. Ebben a pillanatban többet nem tudunk. Megköszönöm a tájékoztatást, és a Kormány majd állást fog foglalni. Van-e a Kormánynak a meghívottakhoz kérdése? A kérdések és válaszok után megköszönjük a megjelenésüket.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter megkérdezi, hogy valóban értelmezhető-e úgy, hogy miután a törvény ellen szavaztak, akkor maga az ügy ellen nem is szavaztak, továbbá mi várható a kerületektől?)

Antall József: A kerületeknek a válasza, ismerve a kerületek összetételét, azt hiszem, aligha lehet vitás egy-két kerület kivételével.

(Baráth Etele szerint három kerület álláspontja ismert, amik pozitívak. A többiről nem tud, viszont el kell mondania, hogy a kerületek sem kapták meg a világkiállításról készített kormányzati tájékoztató anyagot, sem a törvényjavaslatot a fővárostól. Felhasználva a lehetőséget megemlíti, hogy számára nagyon fontos lenne az ügy támogatásának megerősítése, mert a pénzügyminiszter is néhány napja teljes illúziónak nevezte az egész ügyet. Szinte Don Quijote-i küzdelmet folytat az ügy érdekében, miközben nem tudja, hogy van-e mögötte kormányzati támogatás, nem tudja, hogy a munkájára szükség van-e egyáltalán? Ezzel kapcsolatban szeretne kérni valamilyen egyértelmű tájékoztatást.)

Antall József: Természetesen. De a Kormány mint testület fog dönteni. Ezért mondtam, hogy a kérdéseket tegyék fel a miniszterek, és azután természetesen döntést fogunk hozni, hogy is éli meg a kormányzat ezt a kérdést. Ami a pénzügyminiszter úrnak a tegnap elhangzott nyilatkozatát illeti, a szövegét nem ismerjük, hogy pontosan mit mondott, de azt a nyilatkozatot semmiképpen nem kormánynyilatkozatként – bármily furcsa – tette, nem mint egyeztetett kormányálláspontot közölt, hanem egy pénzügyi költségvetési szemléletből kiindulva mintegy közgazdász mondta, ahogy a Nemzeti Bank elnökének az aláírását is a Demokratikus Charta⁴¹⁶ nyilatkozatán

⁴¹⁶ A Demokratikus Charta nevű mozgalom Konrád György író kezdeményezésére 1991. szeptember 26-án alakult meg. Fizetett sajtóhirdetéseken azt kommunikálta, hogy veszélybe került a magyar demokrácia, melynek megmentésére közös fellépést hirdetett. A mozgalom a belpolitikai vitákban állást foglalt az úgynevezett szélsőjobb oldali veszéllyel szemben. Több nyilatkozatot adott ki, tömegtüntetéseket szervezett, kiállt Göncz Árpád mellett, hallatta hangját a médiaháborúban,

jellemeztem. Közgazdászként mondta azon az értekezleten, nem kormány-állásfoglaláskén, ezt feltétlenül hozzá kell mondanom.

(Boross Péter belügyminiszter szerint a „nem” már régen megfogalmazódott, minden egyéb, ami történt egy taktikai játék része volt.

Baráth Etele véleménye is az, hogy a főváros nemleges álláspontja már régen eldöntött volt, csak taktikai magatartást tanúsítottak. Egy lehetőséget még lát, esetleg csak Budapest területére elrendelt olyan népszavazást, amely a Világkiállítás kérdésére vonatkozik. Pillanatnyilag 10% alatt van a határozott ellenzők és 60%-os a határozottan támogatók tábora. Nagyon nagy viszont a közömbösök tábora. Sok száz millió forintból készült el egy nagyon komoly, azonnal felhasználható dokumentum, a műszaki tervek sokasága, és valóban kész a megvalósíthatósági elemzés is. Ezeknek a fel nem felhasználása nagyon kemény erkölcsi kérdéseket vethet fel a társadalom részéről.

Többen hozzászólnak, köztük Pungor Ernő tárca nélküli miniszter, aki költői kérdés-ként felveti, hogy a fővárosi önkormányzatnak a tagjai hogy mernek dönteni anélkül, hogy nem látják a dokumentumokat?)

Antall József: Kérdés az, hogy amit a hasznosításról Baráth Etele mondott, egyrészt hosszabb távon, mi legyen velük? Mi történik a kijelölt ingatlannal, ami felmerült mint kiállítási terület?

(Boross Péter belügyminiszter szerint önkormányzati tulajdonba kerül, mihelyt nincs Világkiállítás.

Baráth Etele még elmondja, hogy a parlamenti bizottsági vitákon részt véve azt érezte, hogy a Világkiállításnak a parlamentben masszív támogatása van.)

Antall József: Igen, de Budapest ellenére – ezt többször előzetesen is megállapítottuk – nem lehet megrendezni. De ha mi még azt mondanánk, hogy Budapest ellenére is meg akarjuk rendezni, akkor sem járulna hozzá a Világkiállítási Iroda.

(Baráth Etele erre reagálva elmondja, hogy semmilyen olyan szabályzat nincsen, ami azt tiltaná, hogy egy adott város vezetése ellen nem lehet megrendezni. Történt is ilyen pozitív döntés, például Chicago kijelölésekor, amikor a polgármester ellenezte a világkiállítást. Megemlíti, hogy a miniszterelnök mindig különbséget tett a fővárosi önkormányzat

s támadta Csurka Istvánt. A Chartában először léptek fel közösen az SZDSZ és az MSZP politikusai, sokak szerint megalapozva ezzel az 1994-es koalíciót. A Demokratikus Charta 1994-ben oszlott fel.

és a főváros között, és a Kormány mindig azt mondta, hogy a főváros ellenében nem lehet megrendezni. Ezért is veti fel újra a budapesti népszavazás ötletét.)

Antall József: Ha ilyen kezdeményezés van, akkor az megváltoztatásra kényszerítheti a fővárost. Új helyzet állt elő. Mindenképpen egyet ki kell mondani, hogy ezt az anyagot, ami elkészült állampénzen, állami tulajdont képező tervek, dokumentációk stb. az az egyik, aminek a sorsáról és felhasználhatóságáról dönteni kell majd. Ezt nem biztos, hogy ma este meg tudjuk tenni, de mindenesetre fontos, hogy ezt rögzítsük. Ez az egyik. A másik a terület kérdése. Azért kérdeztem, hogy mekkora terület, hogy mennyiben volt motiváló szerepe annak, hogy a főváros meg akarta-e szerezni ezt a területet vagy nem. Tehát, hogy ez szerepet játszhatott-e a döntésében?

(Baráth Etele szerint nem valószínű.)

Antall József: Miután még mindig van napirendi pontunk, az lenne a kérésem, hogy a kormánybiztos úr természetesen a tervanyagot és mindent őrizzen állami tulajdonként mindaddig, ameddig kormánydöntés nem születik. Meg kell vitatnunk, hogy mit tegyünk ebben az új helyzetben. Természetesen erről az egész kérdésről nemcsak tájékoztatni fogjuk, hanem majd meg is beszéljük. Úgyhogy köszönöm mindkettőjüknek a szíves megjelenését. Hát akkor hölgyeim és uraim a következő a helyzet. Ennek alapján és mindaz, ami itt van, ha ez így kerül megfogalmazásra, akkor ebből nincs Világkiállítás a megítélésem szerint. Itt nem lehet mentőakciót végrehajtani. Amit a Baráth Etele még elmondott, ez a bizonyos Fidesz-javaslat, az tulajdonképpen egy korábbi javaslatnak volt egy változata, ami nem pénzösszegben határozta meg a Kormány támogatásnak a vállalását, hanem felsorolta azokat a létesítményeket és azokat az infrastrukturális beruházásokat, amelyeket feltételül szabna a főváros a Kormánynak. Vagyis akkor hajlandó támogatni, ha azokat a kormányzat megteszi. Természetben fel van sorolva, hogy milyen feltételek, mi mindent kell Budapesten ahhoz megcsinálni. Erre mondta a Baráth Etele, hogy hát ő 60-70 milliárdra saccolta így hirtelenjében, hogy ez ennyibe kerülne. Azt hiszem ennyit mondott. Ez volt az, ami 100 milliárd körüli, de itt viszont már eltérnek a vélemények, hogy amikor azt megépítik, akkor abból a valóságban mi lett volna. De mindenesetre ez egy ilyen feltételrendszer lett volna, hogy mit kell a Kormánynak a fővárosban ahhoz megcsinálni, hogy a főváros ehhez hozzájáruljon. Na, most ez nyilvánvaló, hogy ez a javaslat már csak egy ilyen taktikai bevetés volt, amikor a döntés már megtörtént, akkor egy ilyen célzattal még ezt bedobták, miután tudták, hogy a naturáliában való felsorolást nem fogadhatja el a kormányzat, mert ennek a költségei olyanok lettek volna, amit valóban a költségvetés nem bír el. Na most a kérdés, ha ez így van, mit tegyünk?

Nyilván meg kell fogalmazni, hogy a Kormány tudomásul vette a döntést. Megítélésem szerint nem kell ebben a pillanatban ezt közölni, csak azt, hogy a Kormány a tájékoztatást megkapta a fővárosi közgyűlés döntéséről.

(Valaki felveti, hogy csak a tájékoztatást, informális jelleggel.)

Antall József: Nem kell hülyének tettetni magunkat, bement a televízió. De valóban informális úton is a Kormány megkapta, megkapta a tájékoztatást, meghallgatta a kormánybiztost, és az sem titok, hogy a Barsiné is részt vett a tárgyalásokon. A Kormány erről értesítheti az Országgyűlést is, amely Budapest önkormányzata állásfoglalása alapján a törvényjavaslattal kapcsolatban bármit dönthet, de ezzel kapcsolatban elvileg a Kormánynak is állást kell foglalni. A Kormány kivitelezhetetlennek tartja eredeti állásfoglalásának megfelelően, ha Budapest ezzel nem ért egyet, hiszen arról van szó, hogy Budapestnek a támogatása, Budapestnek a külön szervezőmunkája nélkül egyszerűen lehetetlen megrendezni.

(Többen hozzászólnak, köztük Forrai István, a miniszterelnök kabinetfőnök-helyettese, aki szerint két lehetőség van. Az egyik az, hogy a miniszter a miniszteri expozéjában elmondja, hogy ezek után a Kormány már nem tudja támogatni a megrendezést, míg a másik pedig az, hogy még a plenáris vita megkezdése előtt a Kormány visszavonja a törvényjavaslatot.)

Horváth Balázs tárca nélküli miniszter szerint viszont előbb a Kormánynak a törvény benyújtására kötelező országgyűlési határozattal kell valamit kezdenie, amire szintén a Kormánynak kell javaslatot tennie.

Jeszenszky Géza külügyminiszter sajnálattal veszi tudomásul, hogy így nem lehet a Világkiállítást megrendezni, de szerinte ennek ódiumát egyértelműen arra a területre kell hárítani, amelyik ezt a döntést meghozta, és miután az ország többsége világkiállítás-párti, ezért ennek bizonyos politikai tőkét is kell jelentenie a kormányzat számára.)

Antall József: Ennek valóban lett volna még lehetősége, ha nem hangzik el a pénzügyminiszter bizonyos nyilatkozata.

(Még többen hozzászólnak, támogatva a népszavazás ötletének megfontolását is.)

Pungor Ernő viszont azt veti fel, hogy nem kell Budapesttel foglalkozni, osszuk szét a rendezést az ország nagyvárosai között.)

Antall József: Egy pillanat. Ezt a Világkiállítást, tehát, amit mi akartunk, és amit először Bécs–Budapest kapott meg, utána Budapestre elfogadták, azt azért világossá

tették előttünk, hogy ez egy városnak szól, Budapestnek. Ezt nagyon egyértelműen közölték, hogy itt nincs országos vagy egyéb, függetlenül az országtól. Ennek az a mechanizmusa, hogy egy város lelkesedik ezért, és akar egy kiállítást rendezni, és utána az a város ezt minden erőfeszítéssel megrendezi. Egy kormány ehhez támogatást nyújt és garanciát ad. Ennek ez a menete. Ha ez a két eleme nincs meg, vagyis az az eleme nincs meg, hogy a város akarja, és a város pozitív döntést nem hoz, akkor nem lehet megrendezni. Ezek idejönnek ellenőrizni, és ide is jöttek, és ezért tárgyaltak a Demszkyvel. Ha ő nem támogatja, és a fővárosi önkormányzat nem támogatja a kiállítást, akkor az országgyűlési döntés ellenére sem fogadják el, mert nem látnak benne garanciát. Tehát semmiféleképpen nem lehet akkor megrendezni. Ezért hangsúlyoztam a kezdettől fogva a Budapest hozzáállását. Na most elképzelni azt, hogy 22 vagy 21 SZDSZ-es kerületből mennyi lehet, 2 vagy 3 lehet – nézzünk szembe a tényekkel –, amelyik szembefordulna ezzel a döntéssel. Vidéki városnak pedig nem adják, ugyanis Magyarországnak nincs olyan vidéki városa, amelyik ebben szóba jöhetne. Majd meglátjuk, hogy nagyon gyorsan lesz egy másik jelentkező. Tehát, ha nagyon gyorsan megkapja ezt, mondjuk Torontó, vagy megkapja egy másik város, akkor egy gondolati összefüggést lehet találni abban, hogy ha akarja ezt egy város, akkor lehet fantáziálni, hogy viszont miért történt ez nálunk. De abban az esetben, hogy ha nem jelentkezik más város, akkor ez a gondolati irány is hibás lehet. De ha nagyon gyorsan van másik jelentkező, ha most előhúz valahonnan egy másik várost a nemzetközi iroda, tehát ha jelentkezik azonnal, három hónapon vagy négy hónapon belül egy másik város, akkor lehet értelmezni, hogy miért így történt itt ez. Ez a lényeg. Tessék.

(Kádár Béla ehhez kapcsolódóan elmondja, hogy az Expó megrendezéséért már most folyik egy elég jelentős akció. Más igénylők jelentkeznek, kanadaiak a legerősebben. Megfontolásra javasolja, hogy holnap a miniszterelnök közölje, hogy a jelen körülmények között nem tartja megrendezhetőnek a Világkiállítást.)

Antall József: Én javasolnám, hogy most határozatot hozzunk a következő formában: a kormányhatározat 1. pontjában, hogy a Kormány a fővárosi közgyűlés határozatáról tájékozódva az alábbi állásfoglalást hozza nyilvánosságra, vagy teszi, ezt majd megfogalmazzatok. 1. pont: A Kormány megállapítja – korábbi nyilatkozataival összhangban –, hogy Budapest nélkül a Világkiállítás, Budapest egyetértése és aktív közreműködése, erőfeszítései – az is legyen benne –, áldozatvállalása nélkül nem rendezhető meg. Jó, hát nem áldozat, akkor erőfeszítése. Azt javasolom, hogy én elmondom nyersen, stílustalanul, megpróbálom az itt elhangzottakat összefoglalni, és utána majd egyvalaki megfogalmazza. Tehát akkor az 1. pontja az, hogy

a Kormány megállapította a megszerzett információ alapján, hogy a stb. stb. Utána ez, hogy a főváros, tehát Budapest ellenére, annak aktív közreműködése és erőfeszítése nélkül megrendezhetetlen a Világkiállítás. 2. pontjában: A Világkiállítás megrendezését – a megszerzett információk szerint – a BIE Nemzetközi Iroda is csak Budapest aktív egyetértése és a Kormány garanciája mellett tartotta volna elfogadhatónak. Ezt lehet finomítani, de ez a gondolat benne legyen, hogy a BIE is. A 3. pont: A Kormány által korábban bejelentett összeget, amit a pénzügyminiszter külön is kifejezésre juttatott. Tehát pozitív értelemben csak ennyit tekintünk a tegnapi nyilatkozatból kvázi elfogadhatónak, tudniillik, ne mondhassák, hogy a Kormány előzetesen mit mondott. Fogalmazzuk úgy, hogy: a Kormány az előzőekben bejelentette, hogy a költségvetési támogatásból mit tud, milyen összeget tud ráfordítani. Ha most jóindulatúan magyarázom, akkor a költségvetésből ennyit és ennyit fordítunk rá. Szóval azért mondom, ha megkérdezik, akkor ebben a formában, hogy a pénzügyminiszter. Ha megkérdezik, hogy mit mondott a pénzügyminiszter, akkor azt kell mondani, hogy azt erősítette meg, hogy meddig terjed a költségvetési támogatás, a többi kérdés a pénzügyminiszter dolga, hogy a költségvetési fedezet keretéig határozza meg a támogatást, és onnantól kezdve budapesti és vállalkozási kérdés. Ebben az esetben a kormányzóvivő mást nem nyilatkozhat ebben a kérdésben. Akkor megvolt, hogy Budapest nélkül nem, megvolt, hogy a BIE sem járul hozzá Budapest nélkül. A költségvetés megvolt, hogy kijelentettük a költségvetést. A következő kérdés, hogy Budapesten kívül a Világkiállítás megrendezéséhez az ország más területén nincs lehetőség. Most már ideális dolgokat nem lehet mondani. Ezt akár össze lehet vonni valamelyik ponttal, de ez is benne legyen, hogy Budapesten kívül ezt nem lehet megrendezni. És utána azt lehet beletenni, hogy a Kormány szükségesnek tartja, hogy az 1100 éves jubileum alkalmával az egész országot érintő, az ország más területeinek fejlesztését, kulturális fejlődését elősegítő programot, vagy ünnepségsorozat – mindegy, majd fogalmazzátok meg – rendezzen, és a költségvetésben előzetesen a világkiállítás céljára meghatározott összeget változatlanul, de nem Budapest, hanem az ország infrastrukturális fejlődésére kívánja fordítani. Ebben a formában, tehát ez benne legyen, hogy ezen nem spórol, mert azt az összeget, amit erre szánt, azt változatlanul rendelkezésre bocsátja.

(Többen javaslatot tesznek a szöveg kiegészítésére, köztük Boross Péter is, aki szerint azt be kell írni, hogy a Kormány megérti a főváros lakóinak, a vállalkozóknak és üzletembereknek a csalódottságát.)

Antall József: Azt bele kell venni, hogy megértjük a vállalkozók és a lakosság stb. csalódottságát. Csalódottság az benne legyen, és ezért változatlanul ezt a költségve-

tési összeget infrastrukturális beruházásokra fordítani olyan célra, ami elősegíti a vállalkozásokat, a vidéki Magyarország felemelkedését stb. stb. Így kell. Akkor benne van a vidéki Magyarország is, a vállalkozás is, és mégsem provokáljuk ki rögtön azt a mondatot, amit a pénzügyminiszter előző nap mondott.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter kéri, hogy ne érződjön belőle a sértettség, és az legyen kellően hangsúlyozva, hogy kész az összeget az ország infrastruktúrájára fordítani.)

Antall József: Egy pillanat, uraim, azt szeretném, hogy lezárjuk ezt a kérdést. Itt két különböző dologról van szó. Az egyik, hogy most mi itt mit nyilatkozunk, ez kell most eldönteni. Tehát ezt a nyilatkozatot ebben a formában akkor így mondja el, és ennyit lehet mondani, hogy: nyilván a pénzügyi mérlegelést a költségvetés szemszögéből vizsgálta. Nem kell belemenni a kormányzóvivőnek részletesebb elemzésbe.

(Pungor Ernő szerint mindenképp foglalkozni kellene a Kupa-nyilatkozattal.⁴¹⁷)

Antall József: A pénzügyminiszter a következőt közölte: a világkiállítás jelenlegi előkészítő anyagáról az ÁSZ nyilatkozott, miszerint annak mind pénzügyi, mind szakmai megalapozása finoman szólva kívánnivalót hagy maga után. Ha ezt a tervet elfogadnák az arra illetékesek, akkor a 30 milliárd forint többszörösébe kerülne a megrendezés a költségvetésnek, illetve a Kormánynak és az országnak. Ha a budapesti közgyűlés a világkiállítás területében egységre jut, és azt kijelöli, a költségvetés a garanciaígéretét megtartja. Ha valami csoda folytán egy megalapozott szakmai-pénzügyi terv elkészülne a Világkiállításra, azt üdvözölni fogja, azonban e pillanatban és az idő előrehaladtával az a gyanúja csak erősödik, hogy nem látja ennek reális esélyét. Ez az igazoló jelentés, magyarul. Tessék? Teljesen mindegy, itt az a lényeg, hogy a Kormány álláspontjától eltérő nyilatkozás itt a kifogásolandó.

⁴¹⁷ Az 1991. november 6-a és 8-a között a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara rendezésében „Kittörés ’92” címmel szervezett szakmai konferencia két fővédnöke Kupa Mihály pénzügyminiszter és Demszky Gábor főpolgármester volt. A rendezvényen közösen megtartott sajtókonferencián a pénzügyminiszter kijelentette, amennyiben a főváros igent mondana a Világkiállításra, lényegében a pénzügyi kormányzatot hozná kényelmetlen helyzetbe, mivel közölte: a 30 milliárd forintos támogatás nem elegendő egy világkiállítás megrendezésére, amelynek ráadásul a célja sem tisztázott. Felesleges illúziókeltésről van szó csupán: lehet ugyan világkiállítást rendezni, de nem ilyen tematikával, nem ilyen emberekkel és nem ennyi pénzből. A világkiállítás illúzió. Kupa Mihály is nemet mond. *Népszabadság*, 1991. október 10. 1., 3.

(Ezzel a megállapítással többen egyetértenek.)

Antall József: A lényeg, hogy a holnapi megnyilatkozásokban nem kell belemenni a pénzügyminiszter nyilatkozatának részletezésébe.

(Surján László népjóléti miniszter kezdeményezi, hogy egy 3000-es határozatban⁴¹⁸ a 30 milliárd felhasználásáról szóló döntés kerüljön rögzítésre.)

Antall József: Ez nem 3000-es, hanem nyílt határozat lesz. Ezután értesíteni kell a házelnököt, és szerintem azt fel kell vetni, hogy hozzon az Országgyűlés határozatot, amely felhatalmazza a Kormányt az 1100 éves évforduló megünneplésének előkészítésére. Van arra is egy bizottság.⁴¹⁹ Elő kell készíteni egy programot, aminek megvan az előterjesztése, hogy milyen területeket érint, kik a felelősök stb. Abban mi a kereskedelmi, mi a területfejlesztés, a közlekedés stb. Egy olyan állásfoglalást kell előkészíteni, ami felosztja azt, hogy ennek van kulturális szférája, tudományos, területfejlesztő stb. De most a kormánysszóvivői megnyilatkozásban ennek csak éppen a felsorolt főbb gondolatait kell említeni, hogy így foglalt állást a Kormány, miután az információ birtokába jutott. Nem kell túlrészletezni, viszont elő kell készíteni ezt a bizonyos programszerűséget.

1991. október 17-i kormányülés

A művelődési miniszter hatásköréről szóló kormányrendelet módosítása során a külképviseletekkel kapcsolatban.

Antall József: Még lenne valami, ha nem is kapcsolódik szorosan ehhez. A küldiplomáciának szükséges lenne egy olyan felmérést elvégezni, hogy a külügy, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok és a művelődésügy, külső, különböző helyeken működő

⁴¹⁸ A 3000-es határozatok nem kaptak nagy nyilvánosságot, mivel sem a *Magyar Közlönyben*, sem a *Határozatok Tárában* nem jelentek meg, csak az érintettek kapták meg közvetlenül. Ennek oka elsősorban az volt, hogy az ilyen számozású határozatok a kormányon belüli feladatokat határozták meg, megjelölve a felelőst és a feladat végrehajtásának határidejét. Mivel ezt a határozati (döntéshozatali) formát az ellenzék és a vele szimpatizáló sajtó erősen támadta, ezért az Antall-kormány menet közben egyre kevesebb 3000-es határozatot fogadott el.

⁴¹⁹ Az 1996-os millecentenáriumi ünnepségek, megemlékezések szervezését a Göncz Árpád köztársasági elnök elnöklete alatt állt Millecentenáriumi Emlékbizottság felügyelte. Eredetileg csak Budapesten 3000 rendezvényt terveztek, a pénzhiány miatt azonban a megemlékezések végül jóval szertelebbrébbek voltak. Az évforduló alkalmából Magyarországon 175 Szent István-szobrot állítottak.

intézményeinek és a külképviseleteknek az elhelyezését hogyan lehetne racionalizálni. Kifejezetten az elhelyezési kérdésekről van szó. Sok helyen együtt vannak, másutt különböző helyeken. Szóval erről kellene a Kormány részére egy elemző tanulmány. A Külügyminisztérium vonatkozásában teljes aránytalanságokat láttunk a konzulátusok és a külképviseletek személyi ellátottsága terén például Amerikában és Ausztráliában is. Canberrában van egy nagykövetségünk, Sydney-ben van egy kereskedelmi kirendeltségünk, ezenkívül van egy konzulátusunk is Melbourne-ben, ahol a legnagyobb lélekszámú magyarság él, és ahol egy óriási magyar ház van, a magyar kulturális épület. Azt mondják, hogy a BAH-csomópontnál levő kongresszusi épülethez hasonlít. Szóval egy ilyen hatalmas épület van ott, miközben semmi nincs Melbourne-ben, sem külgazdasági, sem kulturális, sem egyéb kirendeltség. Ez csak egy példa arra, hogy ahelyett, hogy ezeken különböző, igen gyakran fölösleges viták folynak a lét és nemlét kérdéséről, meg egyebekről, sokkal célszerűbb lenne egy elemző tanulmányt csinálni erről. A másik pedig, a kulturális diplomáciával kapcsolatban. Csak Rómát említem, ahol véletlenül betévedtem a kulturális részlegbe. A Szabó Ervin Könyvtárnak⁴²⁰ egy 1952-beli kerületi könyvtár szintjén van a könyvtára. Olyan könyveket láttam, amik a rémálmaimat hozták elő, mint Alekszandr Bektől „A volokalamszki országút”⁴²¹ és hasonlókat. Ezt kínálja a magyar kultúra Rómában, a kulturális képviseletünk, vagy Solohovnak az „Új barázdát szánt az eke”⁴²². Szóval elképesztő. Végigvittek bennünket, és bemutatták a könyvtárat is, de én egy könyvtárban meg szoktam nézni a könyveket is, hogy mi van. Szóval ez elképesztő, hogy milyen könyvanyaggal vannak ellátva. Ez szégyen. Ez csak addig volt jó, ameddig tisztességes magyar emigráns nem ment be oda. Na de ma, ha bemegy, akkor agyvérzést kap, és utána felháborodott levelet ír nekünk. Egy tárcaközi bizottság létrehozatalát javaslom, amiben a három terület, a külgazdasági, az általános diplomáciai és a kulturális képviseletesse magát, aminek a munkáját a külügy fogja össze. Nehogy félreértés legyen, ez nem érint semmiféle szervezetet, ez egyszerűen csak egy felmérés a racionalizálásra. Aztán el lehet dönteni, hogy hol igen és hol

⁴²⁰ A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1904-ben eredetileg Fővárosi Könyvtár néven kezdte meg a működését. 1946-tól Székesfővárosi Szabó Ervin Könyvtár néven működött tovább.

⁴²¹ Az először 1950-ben a Magyar–Szovjet Társaság – Új Magyar Könyvkiadó gondozásában megjelent 247 oldalas kötet a Vörös Hadsereg Moszkva körüli harcait feldolgozó idealizált elbeszélés, amely a szovjet ember, a szovjet katona gondolkodásmódját, a szocializmust építő nagy kollektívához való tartozást és az ebből fakadó erkölcsi öntudatot ábrázolja.

⁴²² A Szikra kiadásában 1947-ben magyarul megjelent regény cselekménye egy évtizeddel a polgárháború után játszódik, a falu szocialista átalakításának, a mezőgazdaság kollektivizálásának, a kolhozok megszervezésének idejében. A kötet szerzője végletekig elítélő módon írja le, ahogyan a helyi kozákok és a középparaszti réteg fegyverrel, körmeszakadtáig próbálja védelmezni a magántulajdonát.

nem. De hogy egyáltalán tisztán lássunk, ehhez ez szükséges. Például itt van – mondom – ez a melbourne-i példa. Nem lehetne-e az, hogy a külkereskedelmi képviselte kapjon konzuli feladatkört? Az is egy luxus, hogy mind a kettő Sydney-ben van, bár nem tudom, hogy ténylegesen hogy van, de lehet hogy nem úgy kellene. Vagy New Yorkban láttuk, hogy a konzulátuson majdnem annyian vannak, azt hiszem, mint a nagykövetségen, és még soha fel sem keresték a 18 hozzájuk tartozó állam kormányzóját. A főkonzul, miután 2000 dollár az útiátalány-kerete, ebből nem keresi föl. Szóval itt olyan problémák vannak, amiket orvosolni kell, mert elképesztő a helyzet.

1991. október 24-i kormányülés

*Az Európai Közösségekkel folytatott társulási tárgyalások jelenlegi állásával és a magyar állásponttal kapcsolatban.*⁴²³

Antall József: Ráérünk a második és a harmadik napirendi pont tárgyalására. Miniszterek itt vannak? Jó, most is határozatképesek vagyunk. Akkor előterjesztés az Európai Közösségekkel folytatott társulási tárgyalások jelenlegi állásáról. Előadó: Kádár Béla miniszter úr.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere szerint most a Kormány a magyar gazdaság, sőt a társadalom elkövetkező 10-15 éves fejlődése szempontjából fontos kérdésről fog dönteni. Most jutott el a tárgyalássorozat az Európai Közösségekkel egy olyan stádiumba, hogy már csak a záró koronát kell feltenni. Minden reményünk megvan arra, hogy három-négy héten belül parafálni lehet a megállapodást. A Közösségekkel folytatott tárgyalás a magyar szándékoknak megfelelően túllépett egy szabadkereskedelmi megállapodás keretein, és tartalmaz bizonyos integrációs elemeket is. Ilyen integrációs elemnek tekinthető az, hogy sikerült belevonni a mezőgazdaságot is a kölcsönös preferenciák körébe és az együttműködés körébe, és elindulunk a jogharmonizáció felé is. A megállapodás utal arra is, hogy Magyarország teljes jogú tagja kíván lenni a Közösségnek. Azt várhatjuk a megállapodástól, hogy a magyar kivitel piacjavítási feltételei lényegesen javulnak. Megemlíti azt is, hogy tárcája megkezdte már a társulási megállapodás végrehajtására való felkészülést is.)

⁴²³ A társulási tárgyalások ezen fordulója 1991. október 14-én kezdődött meg Brüsszelben. A magyar küldöttséget Juhász Endre, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának fősztályvezetője, a közösségi delegációt Pablo Benavides igazgató vezette. Ez volt a megbeszélések nyolcadik – és a két fél szándéka szerint utolsó előtti – fordulója.

Többen hozzászólnak alapvetően támogatólag, elismerve azt is, hogy valóban egy nagy jelentőségű kérdésről van szó. Azonban néhány kritikai megjegyzés is elhangzik, és szóba kerül egy külügyminiszteri levél, amely néhány kifogást, észrevételt tartalmaz, amiket a külügyminiszter távolléte miatt a miniszterelnök ismertet.)

Antall József: A Külügyminisztérium felvetéséből az érdemi részeket sorra vesszük. Azt mondja, hogy vannak gyenge pontjai a megállapodásnak. A gyenge pontok között megemlíti, hogy a preambulumon⁴²⁴ túlmenő szerződéses közösségi ígéret nincs. Ez így hangzik: „Tudatában annak, hogy Magyarország végső célja, hogy a Közösség tagja legyen, és ez a társulás segíti Magyarországot, hogy elérje ezt a célt, a következőkben állapodtak meg”. Úgy gondolom, a tárgyalásokat ismerve, és főleg azt, hogy nem ezen a kérdésen dől el az, hogy mikorra kerül sor egy rendes tagságra való felvételre. Itt a Közösség saját belső szervezeti problémáiról van elsősorban szó, és saját belső koncepciójáról, és azonkívül arról, hogy a magyar gazdaság és magyar politika hogyan tud alkalmazkodni. Tehát önmagában ezt a tényt, és ennél valamiféle több kötelezettségvállalást az adott esetben a magam részéről nem tartok külön fontosnak, mert szerintem nem ezen múlik, hogy mi lesz 5 év múlva, vagy mi lesz 7 év múlva. Kérdés az Európai Közösség belső fejlődése és a mi belső fejlődésünk. A másik kérdés, ami itt szerepel, ezek a felerészben elhangzott megjegyzések, utalás Törökországra, és ez az elzárkózási rész. Ezt lehet valóban mint maximumokat megfogalmazni, ugyanúgy, mint a munkaerőkérdésben. Azt hiszem, hogy azt nyugodtan mondhatjuk, ezeket az országokat érintően, hogy ahol a munkaerőről szó van, ott elsősorban az jellemzi, hogy a vendégmunkásokra utal. Azt nem tudom persze, hogy a gyakorlatban milyen különbségtételt jelent, hiszen ugyanezen országokban jugoszláv vendégmunkások is vannak, és nem tudom, hogy ez külön szabályozva lenne. Gondolom, a Magreb országok⁴²⁵ révén Franciaországban korábban is nagy tömeg volt ezekből. Ennek következtében a tagsági kérdésüktől függetlenül alakult a munkaerőpiaci kérdés. Tehát ettől függetlenül ezek a kérdések felmerülhetnek. Nem tudom, a munkaügyi miniszter úrnak van megjegyzése? A 2. napirendi pont, Európai Közösség.

⁴²⁴ A preambulum fontos okiratok – szerződések, jogszabályok – élén álló, általában emelkedett, ünnepélyes hangulatú szöveg, amely általában az okirat elején, bevezetőként (esetenként a különálló bevezető után) található.

⁴²⁵ A Magreb vagy Magrib Észak-Afrika egyik régiója a Nílus folyótól nyugatra és a Szahara sivatagtól északra az Atlasz-hegységig. Geopolitikai értelemben Nyugat-Szahara, Marokkó, Algéria, Tunézia és Líbia tartozik ide.

(Kiss Gyula munkaügyi miniszter csak annyit kér, hogy a munkaerőpiacnak a megnyitása tényszerűen jelenjen meg a szövegben.

Kádár Béla szerint viszont ebben a pillanatban ez ellen a legnagyobb az ellenállás.)

Antall József: Akkor ez egy neuralgikus pont. Közbevetőleg még szeretnék annyit megjegyezni, hogy a Kormány programjában és általános politikájában is, valamint az eddig követett politikai stratégiájában az Európai Közösséggel való társulás az elsősorú célkitűzésünk volt és marad. Az európai gazdasági tér létrejötte az ezt még csak aláhúzza, hiszen eddig is arra törekedtünk, hogy az EK-országokkal kialakíthassuk az aszimmetrikus kapcsolatot, tehát ez a kettő nagyon is szervesen kapcsolódik. Ha megvizsgáljuk az exportlehetőségeinket, és azt, hogy hova exportálunk, akkor pontosan ez a térség az, hiszen ehhez még odavesszük a Közös Piacon kívül Ausztriát, Svájcot, hadd ne soroljam tovább. Tehát a magyar gazdaságnak ez nyilvánvaló, hogy az elsőrendű olyan területe, amelyik meghatározza a mi egész fejlődésünket, és ellensúlyozza a KGST-országokkal történt gazdasági visszaesést. Ezt még hangsúlyozom, ahogy ezt 1,5 évvel ezelőtt láttuk, és az eddig elért eredmények ezt még csak alátámasztják, hogy ebbe az irányba kell menni. Ez az alapvető stratégiai célunk. Tehát itt mindenképpen el kell érünk azt, hogy ebben az évben sor kerüljön a társulási megállapodás aláírására. Feltétlenül egy politikai és gazdasági stratégiai mutatószám az is, hogy ha mi vagyunk az elsők, akikkel ezt aláírják a csehek és lengyelek előtt, és ez sem egy elhanyagolandó szempont a további szempontjából. A másik, amit mindenkor követtünk, hogy ezt az Európa-politikát mi hagyományosan kapcsoltuk össze egy atlanti gondolkodásmóddal és az Európán belüli olyan politikai törekvésekkel, amelyek éppen a francia politikában nyilvánultak meg. Mi azt mindenkor abba az irányba kívántuk kiegyenlíteni, bizonyos gazdasági ágazatokba, de főleg politikai téren is, hogy az Egyesült Államokat és Amerikát nemhogy kirekeszteni kívántuk volna Európából, hanem hangsúlyozottan a térségbe való bevonását és az amerikai befektetéseknek a fokozását szorgalmaztuk. Ez tehát egy összefüggő, átgondolt politikai stratégia, az elsődleges Európa-politika és ennek a kiegészítése Amerika bevonásával atlanti politikai célkitűzéssel. Ez megnyilvánul nyilván a magyarországi amerikai befektetések nagyságában, megnyilvánul az egész térségben való amerikai jelentkezés támogatásával, az amerikai jelenlétnek Európában, beleértve a katonai jelenlét és a NATO-nak a támogatásával. Ez olyan homogén része a kormánypolitikának az elmúlt időszakban és az ellenzéki időszakban pártjaink politikai törekvéseinek, amit azt hiszem, hogy nem kell külön hangsúlyozni. Ehhez vettük harmadik tényezőnek a japánokkal való kapcsolatteremtést, ami harmadik tényezőként hivatott gyakorolni a nyomást és azt a lehetőséget, hogy a másik kettőt arra biztassuk, hogy ezt minél előbb elősegítsük. Természetesen azzal mind-

nyájunknak tisztában kell lenni, hogy az európai integráción belül óriási felszültségek vannak. Adva van egy szervezet, adva van egy brüsszeli társaság, akik a Közös Piac minél nagyobb súlyának növelésére és az egyes részt vevő tagállamok szuverenitásának csökkentésére törekszenek. Ez természetes egy ilyen nemzetközi szervezetnek az öntörvényei szerint, a másik oldalon viszont a különböző nemzeti koncepciók és törekvések érvényesülnek. Ezért minden olyan kérdés, amiben olyan dolgokat akarunk velük kimondatni vagy elérni, ami valamiféle egységet feltételez a másik oldalon, az reménytelen, hiszen ők pillanatnyilag nincsenek egységben. Olyan koncepcionális különbségek vannak a gazdasági kérdéseket meghaladó politikai, védelmi és egyéb kérdésekben, hogy ebben mi e pillanatban csak megfigyelhetjük, hogy tulajdonképpen melyik irányba megy, hiszen itt a francia–brit koncepció közötti különbségek és egyebek mind jelentkeznek. A másik, hogy a vámunió létrejöttéig, ha most megkötjük a megállapodást, nyilván 1993 körül életbe lép az dinemark, és utána következnek a svéd–osztrák belépések, amelyek nyilván be fognak következni az évtized közepére.⁴²⁶ Nekünk mindezeket figyelembe véve valóban nincs más alternatívánk, tehát ebből kell kiindulni. Ha nincs más alternatívánk, akkor arról lehet szó, hogy bizonyos kérdésekre, amelyek ma megmaradtak, és még a tárgyalások során rendelkezésre álló időkben javíthatók, arra kell koncentrálni, és ezeket a pontokat kell mind a közvetlen tárgyalások során Brüsszelben, mind pedig, ha sor kerül magasabb szintű politikai tárgyalásokra, akkor ott rendezni. Arra kell törekedni, hogy azok rendezését elérjük, de ezeket világosan le kell szögezni, hogy ezek a prioritások, ez a sorrend, nekünk ezt kell tudni elérni. Tehát, ami ezzel ellentétes, vagy amelyik lehetetlenné tenné vagy akadályozná azt, hogy ezeket a törekvéseket elérjük, az számunkra olyan kudarc lenne, amit nem kockáztathatunk.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter szintén egyetért azzal, hogy a szerződés egy alapvető politikai szükség Magyarország számára. Viszont felhívja a figyelmet arra, hogy ez alapvetően egy kereskedelmi szerződés és nem egy társult tagsági szerződés.)

Antall József: Visszatérve a Közös Piac ügyéhez, először is, a politikai részéhez, tehát a politikai részében, hiszen ez az első, amiről szó volt. A távollévők esetében megjegyzem, hogy abban, azt hiszem, egységes az álláspontunk, hogy a prioritások, a sorrend, az Európa, Egyesült Államok stb. Tehát annál inkább nem mondhatunk le az Egyesült Államok kiegyensúlyozó és kiegyenlítő szerepéről, mert az Egyesült Államok e három országban, amit a viseigrádi hármas jelent, bizonyos értelemben

⁴²⁶ Az Európai Unió hivatalosan a maastrichti szerződés 1993. november 1-jei hatályba lépésével jött létre. 1995-ben Ausztria, Svédország és Finnország csatlakozott az újonnan létrehozott unióhoz.

ellensúlyt lát az esetleges egyoldalú európai elképzelésekkel szemben. Ezt nekünk fel kell használni arra a lehetőségre, hogy az amerikai kapcsolatokat is egyensúlyban kell tartani, éppen az ilyen kiegyenlítő erőket. Tehát ezt azért mondom, hogy semmi-féle egyoldalúságra nem törekszünk, vagy egyoldalú Európa-politikát nem folytathatunk. Ez a politikai részéhez tartozik, és azt hiszem, hogy ebben egyetértünk, és egyetértenek mindazok, akik ezzel a kérdéssel foglalkoznak. A másik része, ennek a gazdasági vonatkozása. Úgy gondolom, hogy ha abból indulunk ki, hogy most az Európai Gazdasági Térség megszületése után⁴²⁷ érdekünk az, hogy ezt még ebben az évben megkössük, akkor ez egy fő cél, s ezen belül próbáljuk meghatározni azt sorrendben, hogy mi az, amiben még meg kell kísérelnünk a tárgyalások során eredményt elérni, az eddigi megállapodáshoz viszonyítva valami többletet. Ebből az első, ami felmerült, ez a munkaerőkérdés. A munkaerőkérdésnél fel kell vetnünk azt, hogy milyen általános megfogalmazást tudunk még belevenni a szövegbe, aminek megkísérelhetjük az elérését. Ez tehát beletartozhat abba, amit magam is elmondanék egy ilyen hétfői vagy keddi tárgyalás során. Annak ellenére, hogy tudjuk azt, hogy a közös piaci országokban anyagi támogatásban részesítik a visszatelepülőket, tehát nagyon hátrányos időszakban vetjük fel ezeket a kérdéseket, ezzel tisztában kell lennünk. Tehát próbáljuk meg azt, hogy a munkaerőpiac kérdésében a támogatások vagy a foglalkoztatás és egyebek mellett hogyan tudjuk az egész munkaerőügyet felvetni? Ki kell dolgozni, hogy mi a fő cél, és ezen belül akkor mit tudunk ebbe a megállapodásba belevetetni, vagy legalábbis mit tudunk megkísérelni, tudva azt, hogy nagyon kedvezőtlen körülmények között tesszük. Ezt szeretném leszögezni, tehát ezt egyszer. A második kérdés, a nemzeti elbánás kérdése. Különböző álláspontok vannak. Az öt év és a tíz év. Én azt hiszem, hogy a tíz évben kell rögzítenünk az álláspontunkat. Annál többet nem tudhatunk, mert az visszaható lenne valóban. Az öt év viszont nagyon rövid, csak végkétségbeesésben merülhet fel, és azt hiszem, hogy erre a tízéves időszakra kell mint célra koncentrálnunk. Ez a következő, amiben gondolom, hogy a tárgyalások során el kell jutnunk. Most, ha szabad még, akkor kérem, hogy a tőkemozgással kapcsolatos, devizaszabályozási szigorítások stb. kategóriájával foglalkozzunk. Ebben van itt még valami megjegyzés? Surányi György, úgy látom nincs, Botos Katalint nem kívánom felszólítani, mert ha egyetért, akkor csak örülünk, úgyhogy ebben nincs. Most az a kérdésem, hogy ha ezeket rögzítjük, tehát a Kiss Gyula által felvetett kérdést a munkaerő-gazdálkodásról, amit próbáljunk mindenképpen még belevenni valahogy mint hivatkozási alapot, meg egyebet,

⁴²⁷ Az Európai Gazdasági Térség 1994. január 1-jén jött létre. Tagjai az Európai Unió tagállamai mellett az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA) országai közül: Izland, Norvégia és Liechtenstein. Az EFTA negyedik tagja, Svájc az Unió piacához kétoldalú szerződésekkel kapcsolódik.

mi utána a menetrend? Én egyre azért felhívnám egy példán a figyelmet. Itt volt a marhahúsvétó kérdése a franciáknál. Azt a tényt, hogy a lengyelek és a csehek rendkívül agresszíven és idegesen reagáltak rá, azt sosem fogják nekik megbocsátani. Azt a tényt, hogy Párizsban ezt látszólag könnyedén és látszólag csak egy nagyon szerény megjegyzéssel és Mitterrand-nál tett megjegyzéssel sikerült elintézni, ebben a kérdésben ez már egy kezelési mód. Ezt azért mondom, hogy nem feltétlenül kell velük nyíltan vitázni, mert ott is van belpolitikai érdek, ugyanúgy, ahogy nekünk is el kell a Közös Piacca számolnunk idehaza. Hiszen a mezőgazdaság terén még az a vád is elhangzott, hogy eladjuk Magyarországot a Közös Piacnak. Tehát nyilvánvaló, hogy az ellenkezőjét viszont tényekkel lehet bizonyítani. Bár úgy lett volna az elmúlt esztendőben is, hogy a mindenféle egyéb piacokra, könnyebb piacokra való törekvés helyett a kemény, nehéz piacokat céloztuk volna meg, akkor az ország most másként állna. Szóval csak a kényszerítő körülmények között sikerült elérni ma, rosszabb feltételek között a Közös Piacra való kijutást, és ez hat vissza a magyar gazdaságra, és ennek az ellenkezője konzervált Magyarországon egy rosszabb gazdasági szerkezetet. Tehát én úgy gondolom, hogy ezek azok, amelyeket meg lehet mutatni, hogy valóban mit értünk ezen. Még egyszer: munkaerőkérdésben többet el lehet érni, ha egy halvány félmondatot bele tudunk vetetni, és utána már a további tárgyalásoktól függ, de ma nagyon rossz a légkör, nagyon rossz a politikai fogadókészség ezekben az országokban is, lévén demokrácia, mindegyik a belpolitikától függ. Ahol Giscard elment tüntetni a paraszttal, miután innen elment, itt mondta, nem olyan súlyos stb., utána lehetett a tv-ben látni, felvonult a paraszttal. Szerencsés, hogy legalább azt mondta, egy kis populista hang nem árt néha, mondta itt a fogadáson. Tehát a másik oldalon pedig a Mitterrand azt mondta, hogy rágyújtják a parasztok a palotát, ezért egy kis türelmet kér. Hát ennyit. Ott is vannak belpolitikai kérdések, választások, egyebek és milyen szavazóbázisok. Tehát itt nekünk azokat kell most belevenni, ami feltétlenül egy hivatkozási alap lehet. Teljesen mindegy, hogy most valaki azt mondja egyik héten, hogy 1997-ben vagy 1998-ban vesznek fel bennünket. Egyébként, amit itt a magyar sajtó hozott fel, hogy Kohl azt mondta, hogy ebben az évtizedben nem, ezt a németek tagadják, egy szóval nem mondták. Ez csak a magyar sajtóban jelent meg, de ha mondta volna, annak sem lenne különösebb jelentősége, mert ha nem tudja megígérni, hogyan is ígérje meg, hogy ő lesz még 1998-ban. Nekünk abból kell kiindulni, ami ma van, tehát ebből a perspektívából elindulni. Szóval én a társulási szerződésben ezt elégnak érzem. Örülök, hogy a később jött külügyminiszter is ugyanezt megerősítette, hogy ebből a politikai szempontból elég a preambulumba az utalás, mert erre többet annál inkább nem tudunk, mert ne felejtjük el, hogy a törököknél nem vettek be semmit, akiknek az a legnagyobb problémájuk, hogy bár Törökország követeli a felvételét, ennek ellenére nem

vettek be a török társulási megállapodásába egy szót sem, ugyanis nem akarják a törököket felvenni. Tehát ennél többet ezért sem tudunk. Ezt is világosan megmondták. Tehát ennél többet kár is erőltetnünk. Most kérdem akkor, hogy ha a munkaerőben megállapodunk, hogy ott megpróbálunk egy mondatot és utána még egy további beletetetni, akkor rendben van-e? Továbbá tíz évben megállapítjuk ezt az időszakot. Devizakérdésben mi van még, amit kellene? Kérem akkor a jelen lévő minisztereket.

(Többen hozzászólnak, köztük Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter, aki felveti, hogy a közlekedés vonatkozásában nehézségekkel kell számolni a görög oldalról a társulási tárgyalásokon, mivel görög részről a nemzetközi árufuvarozási engedélyek jelentős növelését próbálják elérni Magyarországon keresztül, amelyért lényegében jelentős ellentételezést nem adnak.)

Antall József: Visszatérve a görög kérdésre. Nyilván, azt hiszem, hogy a görögök is azok közé tartoznak a Közös Piacon belül, legalábbis az eddig elhangzottakból ez derül ki, akik a Közös Piacon belül némi gondot okoznak a brüsszeli központnak, egy nem könnyű terhet. Úgyhogy számosan mondták már azt, hogy Törökországhoz hasonló stádiumon kellett volna tartani Görögországot is, mert túl sok probléma van vele. Tehát ez más kérdés, de mindenesetre ezt is fel kell vetnünk. De itt van egy csomó olyan dolog, ami kétoldalúvá válhat. Mi van még akkor, van-e még kérdés? Meghívott vendégeink, szakértők részéről van még valami kérdés, megjegyzés? Akkor visszaadom a szót összefoglalásra.

(Kádár Béla összefoglalásként elmondja, hogy a társulási megállapodás jelenlegi stádiumát mindenképpen kedvezőnek tartja, ugyanis jobb is, mint a másik két közép-európai országé. Ez nagyon jelentős áldozatokat ránk is fog majd róni, mint minden más országra, amely ehhez a kapcsolati stádiumhoz eljutott. E megállapodás elsősorban gazdasági kapcsolatokat ölel fel, és aztán a gazdasági kapcsolatok intenzitásának egy bizonyos szintje fölött jelennek meg benne fokozatosan a politikai és egyéb biztonsági elemek, amelyek ráutaló elemek a társulás irányába.)

Antall József: Tehát akkor azért összegezzük. Azokat a neuralgikus pontokat rögzítsük, amiben vita volt, ezeket igyekezzünk belőni.

(Kádár Béla két pontot említ. Az egyik egy ráutaló mondas a munkaerőre vonatkoztatva, a másik pedig az, hogy bár öt év volt az eddigi kompromisszum, mi viszont a 10 éven belülire igyekezzünk kitolni a nemzeti bánásmód megadásának a határát.)

Antall József: Gyakorlatilag nem hiszem, hogy 10 éven belül tudunk, de mindenképp próbáljuk meg a 10 évet. No most igazából nem vagyok optimista, hiszen közismert, hogy egy ilyen tárgyalásoknál bólintanak, és utána még kérdéses, hogy az meg is valósul. Éppen ezért írásban egy nagyon jól előkészített argumentációt kérek akkor a brüsszeli, egyébként egy globális tárgyalásra, hogy az azért hangozzék ott el, hátha erre is tudunk hivatkozni, ami ezzel segíti a delegáció további munkáját. Tesék, még volt egy megjegyzés.

(Juhász Endre, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának közigazgatási államtitkára megjegyzi, hogy ez a tízéves kikötés csak a pénzügyi szolgáltatásoknál van, egyébként öt év a nemzeti elbírálás, és ez nekünk nem is okoz gondot.)

Antall József: Erről volt szó, ami vitatott volt. Köszönöm. Tehát akkor megkapom, hogy mi az, amit el kell mondani. Most, ha ebben ilyen formában meg tudtunk állapodni, akkor ezt tehát jóváhagyja a Kormány. Van-e ezzel kapcsolatos ellentétes megjegyzés? Akkor ezt elfogadottnak vesszük, de szeretnék még az európai kérdésről szólni. Tehát, ha ezzel végeztünk, akkor felvetődik egy másik kérdés, amit nem fogunk tudni most eldönteni, de amit viszont ki kell dolgozni, és az a kérdés, hogy ezen milyen munkacsoport dolgozzon. Ha olyan stádiumba érkeztünk ma az Európai Közösséggel és az európai gazdasági térséggel való kapcsolattartásban, ami jelenleg külpolitikai, gazdaságpolitikai téren már egyértelmű társulási stádiumot feltételez, előkészítve az ezen túlmenő – akár védelmi, vagy legalábbis biztonsági és további – ügyeket, ezzel a Kormányon belül az Európa-politika, az Európai Közösséghez és az európai szervezetekhez fűződő viszony különös hangsúlyt kap. Ez tükröződik abban, hogy a Külgazdasági Minisztérium és a Külügyminisztérium szintén ezzel kapcsolatban egy külön szervezeti egységet hozott létre. Most itt azt kell tanulmányozni, hogy ennek milyen további szervezeti vagy szervezési igénye van. Van, ahol ez igényel külön szervezeti egységet, de van, ahol ez csak feladatot igényel kormány-szinten. Tehát az egyik, hogy például a műszaki fejlesztés, ha erre gondolok, vagy mérésügy stb. Tehát itt sorba véve, igazságügy, de nem kell elsorolnom, tehát ezt folyamatosan valamennyi minisztériumnak most majd figyelembe kell venni. Tehát mindenütt belső gazdája kell, hogy legyen, és utána ezt kormány szinten is koordinálnunk kell. Egy programot, egy közös programot kell a felzárkózás gyakorlati állapotára készíteni, mert itt sokat beszélünk arról, hogy mennyi idő kell, és állandóan harcolunk a minél gyorsabb csatlakozás érdekében. A legnagyobb bajban lennénk, ha holnap csatlakozni kellene. Tehát ebből kiindulva most már eljutottunk abba a szakaszba, hogy már nemcsak lelkesedni kell, hogy csatlakozunk, és ezt mondogatjuk, hanem most ott tartunk, hogy valószínűleg tényleg bekövetkezik, és akkor

viszont egy új helyzet állt elő. Tehát mostantól kezdve ezért egyértelműen működni kell. Én azt javasolnám, hogy a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma és a Külügyminisztérium szervezzék meg, hogy legyen egy olyan szintű munkacsoport, amelyik azt kidolgozza és felméri, hogy mindenütt megvan-e ennek a megfelelő bázisa, és mi lenne a legalkalmasabb, hogy ezt össze tudjuk hozni. Ez nem csak a gazdasági tárcákat érinti. A Gazdasági Kabinet nyilvánvalóan önmagában is a gazdasági kérdéseket tudja kezelni, de itt politikai, kulturális kérdésektől kezdve minden hozzájön ehhez, úgyhogy ezt, mire az aláírásra sor kerül, erre kész kell lennünk a tervvel, hogy ez hogyan folytatódik tovább, és onnantól kezdve ki kell dolgozni a munkaprogramot, a közjegyzőit, hogy Balsai miniszter urat idézzem. Úgyhogy ezt kérem.

1991. október 31-i kormányülés

Különfélék között ismét a Világkiállítás megrendezéséről szóló törvényjavaslattal kapcsolatban.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere elmondja, hogy a parlament bizottságai az expó-törvénytervezetet megtárgyalták és azt vitára alkalmasnak tartották, tehát pillanatnyilag ma el kell dönteni, hogy a Kormány a jövő héten sort kerít-e a részletes vita megrendezésére, illetve ennek megfelelően az expozé elmondására. A legutóbbi helyzet az, hogy a társadalomban erősödik a Világkiállítás támogatóinak a tábora. A főváros viszont kétszer egymás után, igaz egyre gyérülő szavazattöbbséggel, de ismét nemet mondott. Ebben a helyzetben három lehetőség van. Miután Demszky válasza az, hogy a közgyűlés a törvénytervezetet nem tartja elfogadhatónak, ez felfogható úgy, hogy a fővárosi közgyűlés „nem”-et mond a megrendezésre, ezért erre hivatkozva a Kormány visszavonja a törvényjavaslatot. A másik lehetőség az, hogy a Kormány elfogadtatja a törvényt, ráadásul kétharmaddal, amire szerinte megvan az esély, mert az ellenzékiek közül is többen támogatják a megrendezést. A harmadik variáns az, hogy a Kormány most egy kompromisszumos javaslatot terjeszt elő, informálisan újból tárgyalni kezd a fővárossal, hiszen a költségvetési igény vonatkozásában már csak 8 milliárd forint a különbség, és ha ő felhatalmazást kap, akkor tesz egy olyan utalást, hogy az ingatlanértékesítés hasznából a kormányzat mintegy 10 milliárd forintot visszaforgat a világkiállítási övezet infrastruktúrájának fejlesztésére. A két polgári radikális párt vezetése kezdi felismerni, hogy az Expóval szembeni ellenállás, az erősen népszerűség-csökkenő tényező, ezért mind többen módosítanak a korábbi állásfoglalásaikon.

Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter a harmadik variáció elfogadását javasolja. Szerinte a Kormány ne mondjon le az általa kitűzött célról, vagyis a megrendezésről, mert anyagilag megvalósítható, továbbá ez az ország javát szolgálja, ez egy olyan kivételes történelmi sansz, ami vissza nem fog térni Magyarországon.)

Antall József: Tekintettel arra, hogy abban az álláspontunk nem változott, hogy csak Budapest egyetértésével lehet a Világkiállítást megrendezni, ez az, amit kimondtunk, mert olyan mértékben tudnak belekötni, vagy olyan mértékben tudják sabotálni, ami lehetetlenné teszi a megrendezést. Tehát mindenképpen olyan válaszút elé kell őket állítani, hogy vagy az önkormányzat mégiscsak elvállalja, tehát maga a fővárosi önkormányzati közgyűlés, vagy ha az önkormányzati közgyűlés ellenére kívánja ezt a parlament megszavazni, akkor olyan kétharmados többségű törvényjavaslatra van szükség, amelyik az önkormányzat ez irányú jogait függeszti fel. Amennyiben az önkormányzatnak – és erről van szó – módja van az építési engedélyek megadásával, nem megadásával operálni, és hasonlókkal sabotálni, akkor nem lehet megrendezni, mert abban minden körülmények között egy kormány belebukik, de ez nemcsak a Kormányt buktatja meg, hanem ennek egy katasztrofális eredménye lesz. Vagyis egyértelmű, az alternatíva csak az, hogy az önkormányzat maximális egyetértésével, nyugodtan mondható, hogy akár kétharmados egyetértésével lehet megvalósítani. Az a további alternatíva lehet még, hogy a régi Közmunkák Tanácsát elérő, vagy azt meghaladó jogosítványokat kap a kormányzat arra, hogy ne legyen szükség ebben a vonatkozásban a főváros együttműködésére, vagy ne legyen módja a fővárosnak ezt megakadályozni. Ha ezt nem kapja meg a kormányzat az Országgyűléstől, tehát ha nem kapja meg ezt a rendkívüli felhatalmazást, akkor a kormányzat nem tudja megvalósítani. Most leegyszerűsítve erről van szó.

(Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter szerint a Kormány már politikai okból, a társadalom megrendezés melletti többsége miatt sem vonhatja vissza a törvényjavaslatot. A második megoldást, épp a miniszterelnök által elmondottak miatt, szintén nem javasolja. Így marad a harmadik variáció, amit támogat.)

Antall József: Megítélésem szerint a miniszteri expozében, amikor ezt tárgyalja a Ház, akkor ezt így kell az Országgyűlés elé terjeszteni, hogy csak két lehetősége van, vagy a fővárosi közgyűlés az Expót vállalja, mint saját maga által támogatott, kért, elhatározott rendezvényt, vagy – amennyiben a főváros ellenére kívánja az Országgyűlés ezt kétharmados többséggel megszavazni – akkor a kormányzatnak erre is fel kell készülni, hogy melyek azok a jogok – nem szeretem a jogosítvány szót –, amelyeket a fővárostól az önkormányzati törvényben vagy a fővárosi törvény-

nyel szemben a Világkiállítás vonatkozásában felfüggeszt. Magyarul rendkívüli felhatalmazás kell ahhoz a kormánynak, hogy a fővárosi döntéssel szemben keresztül tudja vinni ezt mint országos ügyet. Itt erről van szó. Ebben az esetben, ha egy illet hoz, akkor azt jelenti, hogy nagyon pontosan, taxatív fel kell sorolni, hogy mik azok, amikben a kormányzat dönthet, vagy egy közös testület, amelyik dönthet ezekben a kérdésekben. Magyarul a világkiállítás ügyében olyan különleges jogokkal kell a kormánynak rendelkezni, ami egyáltalán nem áll önmagában szemben a demokráciával, mert Párizsnak és Washingtonnak fővárosjellege következtében régen nem volt önkormányzata sem. Tehát erre megvan a lehetőség. Itt csak egy szelétről van szó a város működtetésének, egy adott feladatban, ahol nem érvényesül a főváros hatásköre. Az Országgyűlésben mindazoknak a politikai erőknek, amelyek egyértelműen a Világkiállítás mellett vannak – azt tudom, hogy az MSZP is emellett van, és még nem tudom, melyik pártokból kik vannak emellett –, ezt így meg kell adniuk a kormánynak, mert a kormányzat csak ezzel a felelősséggel tudja ezt vállalni, mert azt nem vállalhatjuk, hogy Budapest ellenére, különleges felhatalmazás nélkül belevágunk a rendezésbe. Akkor adja meg az Országgyűlés ezt a felhatalmazást, a Kormány így tudja vállalni.

(Boross Péter belügyminiszter szerint ez egy képviselői önálló indítvánnyal előterjeszthető, mert a benyújtott törvényjavaslat nem így szól.)

Antall József: Ez így van, hiszen a benyújtott törvényjavaslat arra az elképzelésre épült, hogy a főváros ezzel előbb-utóbb egyetért. Tehát a képviselői indítványnak azt kell tartalmazni, hogy adjon rendkívüli felhatalmazást a kormánynak e vonatkozásban, vagy olyan módosítást, ami ebben az esetben kétharmados többségben felállítja a Közmunkák Tanácsát, és ebben az esetben mind költségvetési szempontból, mind pénzügyi források elvonása tekintetében erre koncentrál. Magyarul itt az országos érdekek elsőbbséget élveznek, van rá precedens. Akkor ezt kell kidolgozni, ebben a formában. Ez egy konfrontáció, de ez a különleges helyzet állhat ebben elő, ha ennek kétharmados többséggel történik a megszavazása.

(Boross Péter szerint utalást lehetne tenni egy Gödöllőn történő megrendezésre vonatkozó variánsra is.)

Antall József: Megmondom, hogy itt mit lehet tenni, megint nagyon praktikusán. Akkor is Budapest a rendező, mert Budapest kapta a jogot, és az, hogy egy ilyen jogelvonással a kormányzat kapja ezt a lehetőséget, a kormányzat dönthet úgy, hogy Budapesten vagy Budapest közelében, most ezt nem jogi nyelven mondom. Elvileg

a közigazgatási határon kívül, sőt a parlament olyan döntést is hozhat ebben az esetben kétharmados többséggel, hogy Gödöllőt akár Budapesthez csatolhatja. Miért ne hozhatna? Agglomerációs övezet, és akkor azt mondja, hogy Budapest területén. Miért, London grófság micsoda? Egyet nem lehet megkerülni, hogy vagy akarja az önkormányzat, és akkor mi támogatjuk, vagy ha nem akarja az önkormányzat, akkor viszont a parlament vállalja magára azt a felelősséget, hogy egy kétharmados törvénnyel a Kormány kezébe teszi, és akkor nem érdemes a Kormányon belül vitatkozni valós elemekből építkező hipotézisek alapján, akkor a parlament adja nekünk a kezünkbe a megrendezés jogát. Ha nem adja meg a parlament, akkor sajnos nem lehet megcsinálni. Azt nem várhatja senki ettől a Kormánytól, hogy egy országos ügyet, egy ilyen országos jelentőségű terhet úgy vállaljunk magunkra és ennek az egésznek a lebonyolítását, hogy a fővárossal fogunk közben csetepatézni. Itt erről van szó.

(Mádl Ferenc kétségét fejezi ki, hogy ezt a bizonyos rendkívüli felhatalmazásos utat szabad-e választani, tudniillik a Közmunkatanács annak idején azért nem a főváros ellen dolgozott, hanem épp fordítva, ezért változatlanul csak a harmadik, a C-megoldást tartja elfogadhatónak.)

Antall József: Végső soron mi sem ellene dolgoznánk. A C-variáció tulajdonképpen azt jelenti, hogy vég nélkül tovább folyik ez a vita, amiből aztán semmi nem jön ki.

(Boross Péter tájékoztatásul elmondja, hogy Barsinénak Demszky már elárulta, hogy 12 kerület egyetért a fővárosi közgyűlés döntésével.

Kádár Béla megjegyzi, hogy ennyit sikerült eddig megdolgozni.)

Antall József: Most a kerületeknek azért kellett írni, hogy a kerületek vagy elérik azt, hogy megváltozik a döntés, vagy nem érik el. Nekünk az önkormányzat a partner. Amikor azt mondjuk, hogy Budapest nélkül nem lehet megrendezni, akkor a fővárosi közgyűlés döntésétől tesszük függővé. Politikai célokkal, okokból, módszerekkel a kerületeket is megkerestük, hogy rá tudják-e venni a közgyűlést az álláspontja megváltoztatására. Ha most ezt nem tudják elérni, akkor mondom azt, hogy akkor Budapest ellenére ezt csak úgy lehet megrendezni, ha az Országgyűlés nekünk egy ilyen felhatalmazást ad. Egy eszköztárat kell, hogy a kezünkbe kapjunk. Nem mondtam, hogy ezt az utat kell járni, de én nem vállalom kormányként azt, hogy a közgyűlés negatív döntése után építési engedélyeken múljon a dolog, például, hogy egy klozettnek adnak vagy nem, és ott állnak bosszút, ahol tudnak. Azt nem lehet, ha ez nincsen benne. Az Országgyűlésnek így kell feltenni a kérdést, hogy abban az

esetben, ha a főváros közgyűlése ezt nem támogatja, és nem foglal mellette állást, akkor a Kormány csak úgy tudja vállalni, ha az Országgyűlés egy olyan felhatalmazást ad, ami valóban döntési jogot biztosít a Kormány számára. A másik kérdés, hogy azt mondani, hogy ha Budapest nem, de akkor jelentkezik érte egy másik város. Hát akkor ez azt jelenti, hogy itt Gödöllőnek kell jelentkezni.

(Keresztes K. Sándor szerint, ha lesz Világkiállítás, akkor a következő öt évben a főváros minden fejlesztésének ez lesz a vezérfonala, a központi magja. Gyakorlatilag ebből az következik, hogy öt évre fel kéne függeszteni a főváros önkormányzatát ahhoz, hogy a Kormány ezeket a célokat, ezeket a fejlesztéseket egy fővároscentrikus módon meg tudja csinálni, amit ő egyszerűen elméletileg és gyakorlatilag is kivihetetlennek tart. Ezért változtatlanul a kompromisszumos, a harmadik megoldást támogatja.

Jeszenszky Géza külügyminiszter szerint a Világkiállítással kapcsolatos propaganda lehetett volna hatásosabb is, ami részben a kormánybiztos hibája is, akit viszont annyiban felment, hogy a Kormány az utóbbi hónapokban nem igazán adott megerősítést számára. Ha a Kormány bizalma csökkent a kormánybiztos iránt, akkor ezt a tisztséget szerinte át kéne mielőbb adni másnak, például Barsinénak. Javasolja, hogy a Kormány a harmadik, a C-megoldást próbálja megvalósítani, de talonban azért készítse elő a második variációt is, az országgyűlési felhatalmazást. Továbbá nyomásgyakorlásként a Kormány támogassa a Palotásék által kezdeményezett népszavazást, valamint egy új helyszín felvetését is.)

Antall József: Hát azt az elvet még egyszer akkor ki kell mondani, hogy a kiállítás, miután bejelentettük a Budapest–Bécs kiállítás. Mellettem ült Kupa miniszter úr és Kádár Béla miniszter úr, amikor együttesen bejelentettük, hogy vállaljuk Bécs nélkül Budapest önkormányzatával való együttműködésben. Ezt mondtuk ki. Ehhez most van 30, ez a bizonyos 30 milliárd. Ehhez tartjuk magunkat. A kérdés az, ezt tükrözi a C-variáció, vagy annak egy kicsit stilizált változata. Most ehhez tulajdonképpen arról van szó, hogy ha ez nem történik meg, és ezt nem tudjuk elérni, akkor mi történik? Akkor még mindig marad akár mind a három, mert akkor jön az egyik, hogy az Országgyűlés ad felhatalmazást. De azt nem tudom, hogy a Kormány eddigi felszólalásai alapján miért nem bízza a parlamentre ennek a döntését, hogy az A vagy pedig a B-e a megoldás, mert a parlament mindenképpen dönthet e szerint, figyelembe véve azt, hogy van egy országos hangulat. Hát az egyik, amit mondhatunk, hogy kérem, abban az esetben, ha a C nem jön be, akkor mi az A-t tartjuk az egyik lehetőségnek, vagyis azt, hogy nem lehet megrendezni, hacsak egy másik város nem jelentkezik vállalkozói támogatással és bázissal Gödöllőtől Székesfehérvárig, mit tudom én mi. Ez egy másik lehetőség. Vagy az az elképzelés lehetséges, hogy akkor viszont a Kormánynak nem szándéka, de mivel más biztosítéka nincs, akkor csak

olyan formában, hogy ezeknek az önkormányzati jogoknak stb. a kiállítás érdekében való felfüggesztése megtörténik. Ha a parlament egy ilyen döntést hoz, akkor a Kormány kimerítette az összes lehetőségét annak, hogy az ország érdekében mindent vállalt. Egyet nem lehet vállalni, azt, hogy magunkra vállaljunk egy feladatot azok nélkül az eszközök nélkül, amivel ezt a fővárossal szemben is érvényesíteni lehet. Tehát arra nem kötelezhet magyarul bennünket az Országgyűlés, hogy Budapest ellenére mi ezt megcsináljuk anélkül, hogy ehhez megkapjuk a jogokat. Én csak ezt mondom ebben az értelmezésben. Tessék. Függetlenül attól, hogy ezt reálisan lehet-e a fővárossal szemben, vagy nem, annyit kell mondani. Az is lehet, hogy nem szavazza meg a parlament, és azt mondja, hogy ezt nem teszik meg, mert ennyi jogot nem vonnak el.

(Forrai István, a miniszterelnök kabinetfőnök-helyettese szerint a Kormánynak még a népszavazás kérdésében is döntenie kellene, ugyanis bár Palotásék valószínűleg összegyűjtik a szükséges számú aláírást,⁴²⁸ viszont szinte biztos, hogy nem lesz érvényes a népszavazás, mert nem fognak elegendően elmenni rá, így az erre fordított kb. 500 millió forint kidobott pénz lenne, aminek pedig bőven meglenne máshol a helye. Ezért azt javasolja, hogy a kormányzóvivő mondja el, hogy a népszavazás kezdeményezése mennyire felesleges és felelőtlen.)

Antall József: Azt mondhatjuk, hogy közvélemény-kutatás jellegű céllal tudjuk csak minősíteni az összegyűjtését az aláírásoknak, ami a közvéleménynek tükrözteti a hangulatát, de ennek a kérdésnek eldöntése végső soron az Országgyűlés hatáskörébe, kompetenciájába tartozik. Mi az Országgyűlés elé ezt a három lehetőséget adjuk.

1991. november 7-i kormányülés

A Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának elveivel, valamint a Magyar Köztársaság honvédelmének alapelveivel kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy a pánikkeltés érdekében van olyan vélemény, hogy az ország biztonsága veszélyben van, és az ország állampolgárai ma ilyen szempontból, tehát biztonságpolitikai szempontból is rosszabb helyzetben vannak, mint

⁴²⁸ Palotás János 1991 októberében kezdeményezte a népszavazás kiírását az Expó megrendezése ügyében.

korábban. Egy történelmi korszak éveit éljük, amikor vége van a kommunizmusnak, ami nagymértékben növelte a világ biztonságát. Viszont két ország konfliktusa nem zárható ki, ami akár helyi háborúban is jelentkezhet, akár a mi régióinkban is, amivel szemben meg kell védeni az országunkat. Ennek ellenére az ország biztonságpolitikai helyzete minden vonatkozásban jobb, mint a korábbi években. Gazdasági vonatkozásban megszűnt az egyoldalú függőség, és a gazdasági kapcsolataink diverzifikálásával is az ország biztonsága nő.

Für Lajos honvédelmi miniszter – tekintettel arra, hogy a Kormány által egyszer már megtárgyalt anyag nem változott, ezért – elfogadását kéri a honvédelmi alapelveknek.

Boross Péter belügyminiszter kritikaként megjegyzi, hogy a két anyagnak jobban összhangban kellene lennie, továbbá a honvédelmi alapelvek igazából csak a Magyar Honvédséggel foglalkoznak, miközben ezt szélesebben kellene értelmezni, ugyanis a honvédelem terén komoly szerepe van a Határőrségnek is.

Még többen hozzászólnak, és javasolják mindkét anyag bizonyos kiegészítését.)

Antall József: Köszönöm. Itt a honvédelmi résznél a 3. oldalon van egy olyan rész, az utolsó előtti bekezdés: „Az államközi kapcsolatokban esetlegesen keletkező feszültségek esetén a Magyar Köztársaság mindenkor a békés megoldást, a politikai, diplomáciai rendezést helyezi előtérbe. Fegyveres erőket az Országgyűlés és az országvédelem végső eszközének tekinti, és csak akkor alkalmazza, ha az országot fegyveres támadás éri.” Úgy gondolom, hogy ez, hogy az Országgyűlés stb. az Alkotmányban rögzítve van. Ha beletesszük most ezt a mondatot, ez nem használ. Ez egy felesleges mondat.

(Boross Péter szerint az egész mondatot ki kellene hagyni.)

Antall József: Úgy, ahogy van, mert annyira általános, hogy nincs jelentősége, viszont gyengíti a katonai reagálókészség szándékát, mivel egy ilyen koncepciót a Šešelj vajdának írunk, mert ő előbb olvassa el, mint mi. Nem jó, ha ez benne van. Nem kell. A másik dolog, amit szeretnék mondani konkrét esetben, hogy mielőtt elmentem Egyiptomba,⁴²⁹ még akkor reggel a Honvédelmi Minisztériumban Für Lajossal együtt és azután Boross miniszter úrral is megnéztük valamennyi fegyveres erőnek, ez alatt értve a rendőrségnek azokat a különleges alakulatait, amelyek ott szolgálatot teljesítenek, amelyek félig-meddig inkább katonai jellegű rendőri alaku-

⁴²⁹ Antall József miniszterelnök Hoszni Mubárak egyiptomi elnök meghívására 1991. november 4. és 6. között tett hivatalos látogatást az Egyiptomi Arab Köztársaságban. A látogatás során megbeszéléseket folytatott vendéglátójával, valamint Atef Szidki miniszterelnökkel.

latok, nem csak a terepszínű egyenruhájuk miatt. A másik, hogy a Rendőrség, a Hátőrőrség és a Honvédség, tehát a háromnak az együttműködésére minden intézkedés megtörtént, és úgy gondolom, hogy megfelelő tervek alapján a megfelelő szituációban a parancsnoklásnak a kérdése is rendőri-honvédelmi vonatkozásban megtörtént. A repülőgépek állandó járőrt tartanak. Abban a pillanatban, ha felszáll egy gép, miután percek múlva, ha már a lokátorok által jelzett távolságon belül vannak a repülő, akkor felszállnak a gépek. Tehát ez nem azért fontos, mert légiharcot akarunk provokálni, hanem a tapasztalatok azt jelzik, ha fenn vannak a gépek, akkor nem repülnek be, mert ezt ők is figyelik. Tehát tulajdonképpen a védelmi intézkedések sorozata megtörtént. Nyilván a lakosságban van jogos félelem is, miközben pedig gerjesztik is ezeket. Nagyon fontos a polgári védelem ezeknél, és az is, hogy lehetőleg bölcsőbb kijelentéseket tegyenek. De miért várjuk az önkormányzatok legkisebb egységénél a bölcsességet, amikor feljebb sem mindig teng túl. Tehát mondanak hülyeségeket polgármesterek is, vagy helyi polgári védelmi vezetők vagy egyebek adott esetben. Ennek ki vagyunk téve. Mindenesetre úgy gondolom, hogy megtettük a szükséges lépéseket a nemzetközi szerveknél, nemzetközi fórumon is. Most volt itt a Vance is nálunk délelőtt, fogadtuk őt, és – azt hiszem – minden elképzelhető megtettünk a NATO-nál Jugoszlávia ügyében, és ezt a megfelelő érdeklődése is igazolja a jugoszlávoknak.⁴³⁰ Nincs még egy ország, mint Magyarország – ezt Jugoszlávia így

⁴³⁰ Antall József miniszterelnök 1991. november 7-én fogadta Cyrus Vance volt amerikai külügyminisztert, aki az ENSZ-főtitkár megbízottjaként közvetítő tevékenységet folytatott. Az amerikai diplomata a magyar kormányfőt helyszíni tapasztalatairól tájékoztatta, s rámutatott arra, hogy a legutóbbi horvátországi tűzszüneti megállapodás összeomlásával súlyosbodtak a politikai és humanitárius gondok, az otthonukból elűzött emberek száma már 400 ezerre nőtt. Különösen aggasztónak tartotta, hogy a háború bármikor átsapphet Bosznia-Hercegovinára is. Antall József a tárgyaláson kiemelte: túrhetetlen állapot, hogy Jugoszláviában ezrek halnak meg, százezrek válnak földönfutóvá és a kulturális világörökség pótolhatatlan értékei mennek tönkre – s történik mindez békeidőben. A magyar légteret sorozatosan megsértették, néhány napja kumulatív gránátokat dobtak le Barcsra, és a Magyar Kormány bizonyítékokat tár a nyilvánosság elé arról, hogy ilyen fegyverek rendszeresítve vannak a Jugoszláv Néphadseregénél. A kormányfő nyomatékosan kiemelte: ha a nemzetek közössége nem tudja sürgősen és hatékonyan kezelni a jugoszláviai kérdést, ennek rossz hatása láncreakciót indíthat el, és destabilizálhatja az egész közép- és kelet-európai térséget. Magyar részről külön is aggasztónak tartják, hogy Jugoszláviában lélektani háború folyik egész lakosságcsoportok elűzőzésére, és a magyar nemzetiség bő számarányát meghaladó mértékben soroznak be fiatalokat a hadseregbe. A Magyar Kormány meggyőződése szerint bármely megoldásnak a nemzetek önrendelkezési jogán, a külső és belső határok és a nemzeti kisebbségek jogainak garantálásán kellene alapulnia. Ilyen megoldást azonban csak összehangolt, határozott politikai fellépéssel lehet elérni a NATO, az EK, az Egyesült Államok és a Szovjetunió hatékony részvételével és természetesen az ENSZ Biztonsági Tanácsa közreműködésével. Antall József sürgette nemzetközi megfigyelők kiküldését a közös határ magyarországi oldalára és a magyar légtér eddigi megsértéseinek a kivizsgálását. Vance egyetértését fejezte ki a miniszterelnök helyzetértékelésével. Rámutatott arra, hogy az ENSZ-főtitkárnak készített jelentésében felhívta a figyelmet

értékeli –, amelyik olyan aktivitást fejtene ki velük kapcsolatban, mint mi. Azt hiszem, hogy nem kell ebben a kérdésben restelkednünk. Végül pedig most 14 órától kezdve a Honvédelmi Minisztériumban a jugoszláv nagykövetnek és katonai attasénak, majd valamennyi Budapestre akkreditált katonai attasénak bemutatja Somogyi államtitkár, Joó Rudolf és Korinek belügyi államtitkár azokat a fényképeket kinyagytva, amelyek 1988-ban készültek Zágrábban egy légiparádén, ahol a Jugoszláv Néphadsereg légierije a Barcsra ledobott fegyvert használja,⁴³¹ illetve mellé van téve a gépeknek. Ez igazolja, hogy ezek angol importból származó fegyverek és a Jugoszláv Néphadsereg hadrendbe állított repülőinek rendes fegyverzete. Tehát nem svéd, hanem angol, és ezenkívül a jugoszláv fél által rendszeresített fegyverzet. Ezt ma bemutatták 2 órakor a jugoszláv nagykövetnek. A katonai attaséjuk szerényen ismét elmondta, hogy ő tüzér, és ezért nem ismerte fel. A nagykövet nem kommentálta, hanem jelentik, és 3 órakor pedig az egyéb katonai attasék nézik, és épp most folyik a sajtóértekezlet, ahol ezt bemutatják a sajtónak. Ez azonosítva van, és azt hiszem, hogy eléggé jól bizonyított. Tény maga, hogy a fényképek nagyon jók. Én szombaton láttam őket először, akkor még kicsinyítve. Ma abban maradtunk, hogy rendezünk egy kiállítást. Mindent felhoztunk Barcsról. Magát a kazettás szerkezetet, mindent, és azokkal a fényképekkel, ha valaki, egy laikus is egymás mellé teszi, pontosan látja, hogy a légiparádén bemutatott gépekhez pontosan mellétehetőek a barcsiak. Ez nagyon egyértelmű volt. Mindent sikerült azonosítani. Ezt már ott, Barcsra is tapasztaltuk, hogy a hazugságtechnikában inkább a török birodalomban, mint a Habsburg birodalomban kialakult stílushoz alkalmazkodtak.

(Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter szerint miután a szerbek már elfoglaltak három magyar falut, és a Magyarországra elmenekült magyarok házaiba már be is telepítettek új telepéseket, ezt nem kellene titokban tartani, hanem sajtótájékoztatón ezt közölni kellene, és azt is, hogy az egész megfélemlítő politika arra megy, hogy az etnikai határokat továbbnyomják.)

Antall József: Annyit szeretnék mondani, és mindjárt átadom a szót, hogy ezt nyilvánosan elmondtuk eddig több alkalommal. Tehát nem titkoltuk, és azt sem, hogy

a tűzszüneti megfigyelők számának és mozgási, távközlési eszközeinek elégtelenségére. Ő is sürgetőnek tartotta a válság mielőbbi rendezését, mielőtt rossz hatása továbbgyűrűzik a térségre. Ezután Cyrus Vance Jugoszlávia és a környező térség helyzetéről folytatott kétórás eszmecsereét Jeszenszky Géza külügyminiszterrel.

⁴³¹ 1991. október 27-én a Jugoszláv Néphadsereg 20 óra 51 perckor két darab kazettás bombát dobott Barcs városára. A bombák a város távolabbi részén robbantak fel. Személyi sérülés nem történt, viszont több épületben is kár keletkezett.

Nagy-Szerbia pszichológiai háborút is folytat ma is. A mai tárgyaláson is szó szerint így hangzott el. Itt egyet lehet tenni, ha teljes bizonyossággal azt tudjuk dokumentálni szinte házszerűen, hogy a kitelepítettek helyére valóban betelepítettek. De mivel ez Kórogy, Szentlászló, Eszék, ha arról van szó, hogy harci cselekményeknél kiürítették, és ott harci egységek vannak, ez kevés bizonyíték. Ez kevés bizonyítéknak. Ha azt tudjuk bizonyítani, hogy relative békés állapotok lennének, és ott már más családok lennének ezekben a házakban, akkor ezt így kellene dokumentálni, hogy bizonyítani tudjuk. De jelenleg nem hiszem, hogy ezt tudnánk bizonyítani. Ha meg nem tudunk valamit bizonyítani, az állítás sajnos nem lenne elég.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter tájékoztatásul elmondja, hogy bár valóban erre vonatkozóan vannak titkosszolgálati jelentések, de nem elegendők és bizonyítékként nem felhasználhatók. Egy fontos kérdésben a Kormány állásfoglalását kéri. Miután a jelenlegi szerb vezetés a politikai és gyakorlati gesztusainkat nem értékelte semmire, ezért a Kormánynak azt kell eldöntenie, hogy a magyar külpolitika egyértelműen arra tesz-e, hogy ez a szerb vezetés adja át a helyét egy más vezetésnek, és akkor utána jöhetnek a gesztusaink, vagy pedig arra számítunk, hogy ezekkel a szerbekkel kell együtt élnünk. Ez a két alternatíva van, és egészen más megközelítést és politikát igényel a kettő.)

Antall József: Azt hiszem, hogy a végcél előtt még van egy kérdés, az, hogy egyáltalán milyen eszköztárral rendelkezünk. Katonailag körülbelül tudjuk. Erről Für Lajos, gondolom, kíván majd szólni. A másik kérdés, hogy közlekedési téren, távközlésben, olajszállítás, gázszolgáltatás a Szovjetunióból stb. vagyis ezekkel kapcsolatban intézzünk-e a jugoszláv kormányhoz kifejezetten egy „demars”⁴³² jellegű iratot, amit átadatunk, és azt mondjuk, hogy amennyiben ez és ez nem történik, vagy a harci cselekményeket nem korlátozzák határainktól x kilométerre a Jugoszláv Néphadsereg erői, vagy nem nyitják meg a kőolajvezeték az Adriánál,⁴³³ akkor mi ezeket a megtorlásokat helyezzük kilátásba. Ez egy megfontolandó dolog. Ehhez fel kell mérni, hogy a magyar gazdaság számára mit jelent, ha megteesszük az olaj, a gáz stb.-t, és mit jelentenek a távközlésben, és mit jelentenek a vasúti közlekedésben.

⁴³² Demars (démarché – lépés, eljárás, akció.) Eredeti jelentésében a diplomáciai életben a diplomáciai képviselő valamilyen hivatalos lépését, eljárását jelenti a fogadó kormánynál. A gyakorlatban leginkább figyelemztetést, kifogásolást, óvást, tiltakozást jelent. Formájában lehet írásbeli vagy szóbeli. A leggyakoribb a nagykövetségi szintű demars, de sor kerülhet erre beosztott diplomata szintjén, vagy külön erre a célra kiutazó képviselő, utazó nagykövet révén is.

⁴³³ Az 1978-ra megépült Adria-kőolajvezeték a horvátországi Omišalj kikötőjéből Százhalombattáig szállítja az arab államokból érkező kőolajat. 1991. szeptember 11. és 1995. augusztus 11. között a harci cselekmények miatt többször üzemben kívül volt.

Azaz konkrét javaslatot, illetve konkrét fenyegetést helyezünk kilátásba, amit végre is tudunk hajtani. De akkor ehhez ki kell küldeni a legsürgősebben egy nemzetbiztonsági, katonai, belügyi, gazdasági stb. bizottságot, amely összegezi ezt, mire vagyunk felkészülve. Akkor ezt meg kell tárgyalni. A szomszédokkal az embargóhoz csatlakoztunk. Tehát nekünk keményen fel kell lépni természetesen a fegyverszállítási ügyekben. Ezeket mind el kell intézni. Ha akarunk valamit, akkor csak így van értelme, egy átfogó döntéssel. Akkor még az egy külön kérdés, hogy ki fog megmaradni. Ez egyáltalán nem biztos, hogy a szövetségi kormány, amelyiknek nincs hatalma, és nyilvánvalóan nem venne szívesen egy ilyen javaslatot. Most van Jugoszlávia a gazdasági összeomlásnak azon a szélén, hogy egy ilyen lépés aggasztó lenne a számára.⁴³⁴ De nem ismerem olyan mértékben ennek a hatásmechanizmusát. Ehhez a közlekedési tárca kell, a gazdasági tárcák stb. Ennek van értelme. Elhatározás kérdése, most itt van a jogcím. Meg lehetünk sértődve, de egy ilyen lépéssel jól járunk, vagy nem járunk. Ezt én most itt nem tudom, de nem hiszem, hogy a Kormányban bárki ezt tudná. Ezt meg kell vizsgáltatni. Dönthetünk úgy, hogy egy ilyen dolgot megvizsgáltatunk szigorúan bizalmas jelleggel. Tehát a kérdésem az, csináltassunk-e egy ilyen tanulmányt, egy rövid, gyors elemzést, hogy milyen eszközök állnak a rendelkezésre. Még akkor is, ha nem léptetjük rögtön életbe, de valamit kell tenni. Ezzel tudjuk védeni adott esetben a magyar kisebbséget is a határokon túl, ha van mit mondanunk.

(Többen reagálva a felvetésre támogatják az ad hoc bizottság⁴³⁵ felállítását és ennek a tanulmánynak a gyors elkészítését.)

Antall József: Akkor térjünk mindjárt arra ki, hogy melyik tárcák legyenek tagjai ennek az ad hoc bizottságnak annak érdekében, hogy holnap már meg is kezdje ez a bizottság a vizsgálatot. Ebben logikus, hogy benne legyen a belügyi tárca, a nemzetközi gazdasági, a pénzügy, a HM, tehát az itt ülő négy úr tárcája feltétlenül. Továbbá a nemzetbiztonsági tárca kell, hogy benne legyen, valamint a külügy és a közlekedés, továbbá az ipari is kellene talán az első menetben olajenergia-szem-

⁴³⁴ Az 1991 júliusában a volt Jugoszlávia egész területére elrendelt teljes körű fegyver és robbanóanyag-embargó után az Európai Közösség (EK) külügyminiszterei gazdasági embargóval fenyegették meg Szerbiát, amennyiben az elutasítja az EK javaslatait, majd 1991 novemberében az EK külügyminiszterei a római NATO-csúcs szünetében a már életbe léptetett gazdasági szankciók mellett újabb gazdasági szankciók, embargós intézkedések bevezetésével fenyegetődtek – hivatalosan azon jugoszláv tagköztársaságok ellen, amelyek nem fogadták el az Európai Közösség béke-tervét – a valóságban Szerbiával és Montenegróval szemben.

⁴³⁵ Alkalmi bizottság.

pontból. Utána meglátjuk. Többet azért nem gondolnék, mert akkor nem tárgyalóképes egymással, mert akkor nem fognak gyorsan produkálni. Szükség szerint ez a bizottság, amely ezért felel, más tárcáktól, bankszférától is kérhet szakértői véleményyt. Úgy kell feltenni a kérdést, hogy mi történik, ha kiesik a jugoszláv térség, tehát, ha blokkolódik. Egyszerűen, ha olyan helyzet áll elő Jugoszláviában, hogy az egész magyar gazdaság szempontjából elvágódik, de ennek a fordítottját is ki kell számítani, vagyis azt, hogy mi megy oda, mi esik ki ilyen esetben stb. Tehát e szerint kellene eljárni. Javasolnám, hogy az egész összefogását egy jelen lévő miniszter végezze, aki érzékeli az itt elhangzott vita alapján is, hogy miről van szó. Az érdekelt tárcák részéről kérem azt, aki vállalja, hogy holnap – Boross miniszter urat azért nem kérem, mert egy másik feladatra már felkértük az elkövetkező két hétben – a feldolgoztatására az egész ügynek államtitkári szinten összehívja. Elsősorban gazdasági hatásvizsgálatról van szó. Azért kell ezt valakinek végiggondolni, hogy ennek mi a hatása, ha előáll így is, úgy is egy ilyen szituáció, akkor egy kész tervnek kell lenni, amit vagy használunk vagy nem. Vállalod? *[a kérdés Kádár Bélának, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok miniszterének szól.]*

(Kádár Béla elmondja, hogy szívesen vállalná, csak éppen az elkövetkező tíz napban van két elég nagy ügye, a brüsszeli, meg az Expóban is benne van.

Jeszenszky Géza szerint a vizsgálatot kétféle módon kell elvégezni. Más a helyzet, hogy ha egész Jugoszlávia kiesik, mondjuk egy általános embargó miatt, tehát, ami például Horvátországra is kiterjed, vagy csak ha Szerbia esik ki.⁴³⁶)

Antall József: Van valami jelzésünk arra felderítés alapján, hogy hol és kik blokkolják az Adriát?

(Gálszécsy András tárca nélküli miniszter szerint a horvátok zárták le attól való félelmükben, hogy a szerb területen áthaladó vezetékszakaszt a szerbek megcsapolják. Ennek az információnak a valóságtartalmát azonban a külügyminiszter megkérdőjelezi, szerinte többen is felelősek a vezetékek lezárásáért.)

⁴³⁶ Az 1991 őszén a volt Jugoszlávia egész területére elrendelt teljes körű fegyver és robbanóanyag-embargó után, 1992. május 31-től az ENSZ Biztonsági Tanácsa 757. számú határozatával a Szerbia és Montenegró által alkotott Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) ellen elrendelte az egészségügyi és élelmiszerszállítások kivételével a teljes export-import embargót, megtiltotta a légi járművek fogadását és az oda irányuló légi járművek indulását, s bevezette a pénzügyi tranzakciók tilalmát.

Antall József: Akkor a következő. A nemzetbiztonsági miniszter kap most egy olyan feladatot, hogy járja végig ezt az olajvezetékügyet, és erre kérünk nagyon rövid időn belül egy tájékoztatást. Pontos jelentés kell, és ellenőrzött jelentés, hogy miről van szó, és akkor ezt a kérdést fel tudjuk vetni. Itt szeretném megemlíteni, hogy Čalfa külön is szóvá tette, hogy szívesen jelentkeznének arra, hogy ő velünk együtt, akár Zágrábba, akár Belgrádba elmenne, mondjuk, államtitkári szinten egy küldöttséggel, és ezt a konkrét kérdést felvetné az Adria-vezeték ügyében, mivel ez őket is érinti. Nem is ártana, ha nemcsak mi mennénk, hanem mondjuk a csehekkel együtt. Tehát én azt javasolnám, hogy ezt a kérdést így vizsgáljuk meg, hogy mik állnak rendelkezésre, és ha szükséges, akkor a csehekkel együtt lépünk. Azt javaslom, hogy ezt is tegyük bele ebbe a hatásvizsgálati csomagba, de gyors lépésként. Akkor felteszem a kérdést, hogy a két előterjesztést, amit Jeszenszky Géza és Für Lajos tett, ezekkel az elhangzott módosításokkal együtt elfogadja-e a Kormány? Akkor ellenvélemény nincs, tartózkodás nincs. Akkor ezt jóváhagytuk. Még felvetődik, hogy a lengyel kormány – és az előző lengyel kormány is – a honvédelmi miniszternek, sőt maga Wałęsa elnök is felajánlotta, hogy szükség esetén hajlandók lennének Magyarországnak közvetlen támogatást nyújtani, mivel a mi légierőnk 1/5-e a jugoszlávnak. Ez azt jelenti, hogy Magyarországon, mondjuk a taszári repülőtéren, állomásozna két lengyel repülőszázad, és ezek is részt vennének a járőrszolgálatban. Ehhez parlamenti hozzájárulás kell, tehát ezt elő kell terjeszteni a parlamentben. Én azt hiszem, hogy jó lenne, ha elvileg a honvédelmi miniszter a Honvédelmi Bizottság elnökének és alelnökének is esetleg ezt a kérdést előzetesen is felvetné, hogy mit szólnak egy ilyen lehetőséghez, és utána visszatérnénk erre a kérdésre. Addig talán az új lengyel kormány is megalakul. Nem hiszem, hogy jelen pillanatukban nagyon lelkesek lennének eziránt, bár ezt a Wałęsa döntené el nyilván. Úgyhogy ennek lenne értelme, mert egyrészt megnyugtatóan hatna, másrészt internacionalizálná a dolgot, és a lengyel légierő kivételesen jó, ráadásul a lengyel is szláv. A lengyeleknek komoly presztízse van, tehát ezt tartalékkötletként ne hanyagoljuk el. A csehekkel megtárgyalnánk a visegrádi hármasban, esetleg a cseheknek is felajánljuk ezt, függetlenül attól, hogy jönnek vagy nem. A lengyelek ezt maguktól ajánlották fel.

(Für Lajos megjegyzi, hogy ezt két variációban is fel lehetne vetni. Vagy úgy, hogy csak-ugyan repülőkkal jönnének, vagy repülők nélkül, tiszti csoportok megfigyelőként, mert még az sem lenne rossz.)

1991. november 14-i kormányülés

Különfélek között egy jugoszláv határeseménnyel kapcsolatban.

(Boross Péter belügyminiszter tájékoztatja a Kormányt, hogy az egyik Barcs melletti megfigyelő lokátorállomásnál egy fiatal katona lövéseket hallott és árnyékokat vélt felfedezni, ezért riadótartotta a parancsnokát, a parancsnok riadótartotta a rendőrséget, és riadótartották a határőrséget is, a későbbiek során még a Honvédséget is. A körülbelül a 8 perc alatt odaérő rendőrfőnök már nem tapasztalt semmit, és a vizsgálat kiderítette, hogy csak stresszhatás alá került a fiatal ember, és azokat a lövéseket hallotta, amik körülbelül két kilométerre a Dráván túl történtek. A lényeg az, hogy semmi nem történt.)

Antall József: Lényege az, hogy abban az esetben, ha rákérdeznek, mert ez elterjedt, miután a külügy ügyeletétől a miniszterelnökségi ügyeletig a harcállásig mindenhol körbement a hír, engem is háromszor vagy négyszer kerestek ez ügyben éjjel. Tehát, ha ezt kérdezik, akkor a következő a közlés. A határon határsértés nem történt, a túloldalon lévő lövésekről adott jelentést, mint tűzharcról a határon szolgálatot teljesítő egység parancsnoka. Ebből ennyi a hír. Ha kérdezik, nem történt határsértés, csak a túlsó oldalon történt lövöldözés. Ami a kérdés itt, hogy augusztusban bevonult katona, miért az van ott. Kérem a honvédelmi miniszter urat, kérdezze meg a Honvédség parancsnokát. Szóval a lokátor őrizetére miért ilyen első újoncot tesznek oda, ennek azért érdemes utánanézni.

(Boross Péter még megjegyzi, hogy mikor meghallgatták ezt a kisgyereket, még akkor is teljes stresszhatás alatt volt. Tehát egy városi gyerek erdőben egyedül...)

Antall József: Jó, de nem ez az érdekes. Én most nem ezt kívánom részletezni. Ez így volt a mi időnkben is, hogy kiküldtek bennünket az erdőbe. Mindenesetre azt azért érdemes megnézni, hogy hogy vannak ezek kiképezve ilyen szempontból, annak érdekében, hogy ne legyen hasonló eset. Másik dolog. Ténylegesen a sajtó részére kérek valamit mondani, mert az ország elvárja, hogy időnként e tárgyban valamit mondjunk.

(Boross Péter elmondja, hogy a határon különösebb esemény nem történt az elmúlt napokban. A hétfői nap folyamán a kormányfő parancsnoka, továbbá a Külügyminisztérium és a Belügyminisztérium képviselője Belgrádba utaznak a Határbizottság soros ülésére, és kedvező jel, hogy a jugoszláv hatóságok Belgrádban fogadják ezt a küldöttséget, mert a közvetlen személyes tárgyalásoknál remélhetőleg sok kérdés tisztázható lesz.)

Antall József: Változatlanul megerősített a határőrség?

(Boross Péter elmondja, hogy változatlanul megerősített a határőrség, a polgári védelem a helyszínen van, ha szükséges. A menekültügyben számottevő változás nincs. A jelenlegi menekülttáborok befogadásra alkalmasak.)

Für Lajos honvédelmi miniszter kérdésre válaszolva elmondja, hogy a Honvédség megtett minden szükséges intézkedést honvédségi alakulatok esetleges igénybevételére, és tovább folyik a megfigyelőrendszer megerősítése a határ mentén, amiről a másik fél is tud.)

Antall József: A barcsi ledobott gránátra nincs még válasz?

(Für Lajos elmondja, hogy az volt az álláspontjuk, hogy készek egy közös kivizsgálóbizottság létrehozására.)

Antall József: Tehát akkor még nem adtak rá választ.

(Gálszécsy András tárca nélküli miniszter tájékoztatást ad arról, hogy jelenleg a menekültek száma körülbelül 35-40 000. Ennek természetesen csak egy töredéke él a menekülttáborokban, vagy jelentkezett menekültként.)

Antall József: Kifelé, a sajtóban azt kell akkor hangsúlyozni, hogy a belügyminiszter, a honvédelmi miniszter és a nemzetbiztonsági ügyekért felelős miniszter tájékoztatta a Kormányt a kialakult helyzetről, és ezzel egyidejűleg az egyes egységek együttműködéséről, a katonai, a rendőri alakulatok és a határőr-alakulatok együttműködéséről, megerősítéséről stb. és az említett tárgyalásokról. Most akkor még a közlekedési miniszter adjon valamit, amit a sajtónak el lehet mondani.

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter kérdésre elmondja, hogy mind a közúti, mind a vasúti forgalom változatlanul zavartalanul bonyolódik le a nyitott határállomásokon. Légiforgalomban tulajdonképpen nincs zavar, illetve Horvátországban és Szlovóniában sincsen forgalom.)

Antall József: Adria-olajvezetéken változatlanul nem jön olaj. Mióta?

(Valaki bement, hogy sérült.)

Antall József: Sérült. Az Adria-olajvezeték sérült, tehát változatlanul nem jön az Adria-olajvezetéken, és jelenleg semmi ez ellen nem tehető.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter a sajtó számára azt teszi hozzá, hogy a Kormány foglalkozik az Európai Közösség által elrendelt szankciók hatásának felméréseivel, és ebben az ügyben egyeztető tárgyalásokat folytatunk a visegrádi másik két országgal.)

Antall József: Tehát akkor Európai Közösséggel kapcsolatban azt kell közölni, hogy először is elrendelte a Kormány az Európai Közösség támogatása hatásának felmérését és a hatásvizsgálatát. Egyébként erre vonatkozóan hétfőn lesz a Nemzetbiztonsági Kabinetnek az ülése is, ahol felmérjük, hogy ennek mi a hatása az Európai Közösséghez való csatlakozás szempontjából, egyidejűleg a visegrádi hármassal folyó erről az egyeztető tárgyalások.

(Jeszenszky Géza megjegyzi, hogy új helyzetet teremthet, ha a Biztonsági Tanács rendeli a szankciókat.)

Különfélék között a szovjet–magyar szerződéssel kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter tájékoztatja a Kormányt arról, hogy a szovjet–magyar szerződés előkészületei a puccs előtti helyzetben megrekedtek a biztonsági klauzula miatt, amely a szuverenitásunkkal nem lett volna összeegyeztethető, ezért ennek elfogadása nem lett volna lehetséges. A puccs után sem kívánunk többet, mint a puccs előtt, vagyis azt a szerződéstervezetet, amelyet mi még januárban javasoltunk, ezt tartjuk fenn, mert ezt egy jó szerződésnek találjuk. A szovjet részről a korábbi fenntartások, igények megszűntek, és a változások óta a Szovjetunióknak és a gorbacsovi vezetésnek, úgy tűnik, hogy szinte fontosabb ez a szerződés, mint számunkra. Szinte ezzel is akarják igazolni a szovjet külügyminisztérium fontosságát.)

Antall József: De azért még kisebb ország vagyunk mindig, mint a szovjetek. Esetleg rossz perspektívában maradna itt az utókor számára.

(Jeszenszky Géza még elmondja, hogy milyen indokok szólnak amellett, hogy ezt a szerződést megkötjük. Az alapvető, hogy van egy jogi helyzet, ugyanis jelenleg még érvényes jogilag a két ország közötti 1967-ben kötött barátsági és együttműködési szerződés.⁴³⁷ Tehát ennek a felmondása, megszüntetése helyett egy másik, jobb szerződés megkötése

⁴³⁷ Teljes szövegét lásd: 1967. évi VI. törvény a Magyar Népköztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között Budapesten, 1967. szeptember 7-én aláírt Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Szerződés törvénybe iktatásáról.

kíváncos. Továbbá mindenképpen érdekünk egy olyan szerződés megkötése, ami egyfajta keretet ad a jövőben megkötendő, a Szovjetunió köztársaságaival megkötendő hasonló szerződésekre. A szerződés figyelembe veszi a Helsink és a Párizsi Chartát, az európai normákat és összhangban van más kétoldalú szerződésekkel, és megfelelő garanciákat biztosít az ország biztonsági érdekeinek érvényesítéséhez is. E szerződést röviddel követve tervezik, hogy az Orosz Köztársasággal is és Ukrajnával is hasonló jellegű szerződést kössünk.)

Antall József: Kérdése van bárkinek? Ezzel kapcsolatban viszont a holnapi sajtótájékoztatón felmerülhet, hogy a Kormány előtt ez volt, amit most röviden nem érintenek. Arra kérlek, hogy azt, hogy ebből mit szükséges elmondani, akkor László Balázssal meg kell beszélni, hogy állítsuk ezt be. Nem kell túl sok variáció. A külügyi szóvivő eddig annyit bejelentett, hogy novemberben vagy ebben az évben megkötésre kerül.

(László Balázs külügyi kormányzóvivő bejelenti, hogy a sajtóban szaporodnak a találgatások a miniszterelnöki látogatással kapcsolatban. Erre kell összpontosítani, mert biztos erre fognak irányulni kérdések.)

Antall József: Akkor az kell, hogy tárgyalások folynak a szovjet kormánnyal, hogy a kormányfői látogatás egybeessen ennek aláírásával, és egyidejűleg mód legyen az orosz föderáció elnökével és kormányával folytatott tárgyalásra. Ez tulajdonképpen a tárgya, hogy egyszerre kerüljön erre sor. Továbbá azt is be lehet jelenteni, hogy Jelcinnek érvényes meghívása van Budapestre. Ezt meg lehet említeni, hogy Jelcinnek közvetlenül, miután még nem járt itt, érvényes meghívása van. Az ukrán ügy viszont felmerülhet, mit mondjon a szóvivő?

(Jeszzenszky Géza szerint Ukrajnával kapcsolatban minél kevesebbet mondunk, annál jobb. Tehát Ukrajnával és Oroszországgal a szerződés és a diplomáciai viszony előkészítése folyik.)

Antall József: Ukrajnában december 1-jén lesz népszavazás az ország függetlenségéről.⁴³⁸ Ezt követően a Magyar Kormány megfontolja a diplomáciai kapcsolat létesítését.

⁴³⁸ Az 1991. december elsején megtartott ukrán népszavazáson a jegyzékbe felvettek 84,18%-a (31 891 742 fő) szavazott, s a szavazatoknak 90,32%-a (28 804 071 szavazat) igen volt. Az országban aznap elnökválasztást is tartottak, amelyet Leonyid Kravcsuk nyert meg.

Még mindig a Különfélék között újra a jugoszláv helyzettel kapcsolatban.

Antall József: Van még egy kérdés, ami felmerült a jugoszláv helyzetet illetően, hogy abban az esetben, ha úgy látjuk, hogy a jugoszláv–magyar határon a lakosságban nyugalanság állna fenn, akkor esetleg, mivel Nagy Ferenc miniszter úr nemcsak az ottani képviselő, hanem ottani lakos is, esetleg egy ilyen szimbolikus és demonstratív céllal is elképzelhető lenne, hogy a határt végigjárja, és a falvakban, a köztársasági megbízottat is magával víve összegyűjtik a helyi problémákat. Ez nem a katonai része a dolognak, azt nem érinti, sem a belügyit, de a lakosság hangulatát így fel lehetne mérni. Bár úgyis megy oda határőr, vagy rendőr, de így egy kormánytagtól tudnánk meg azt, hogy milyennek látják az ottani helyzetet.

(Nagy Ferenc József tárca nélküli miniszter nagyon szívesen vállalja ezt.)

Boross Péter belügyminiszter elmondja, hogy Magyarországon, Pakson a lakásokban vannak a gázálcok, és kitelepítési terv van, de Százhalombattán is, ugyanis Szabadkától 5 km-re van egy óriási vegyi gyár,⁴³⁹ amelyet légitámadás, vagy bármi érhet, és csak széljárás kérdése, hogy merre fúj.)

Antall József: Itt tulajdonképpen arról van szó, hogy egyik oldalon meg kell erősíteni ezeket a katonai fegyveres erőket, a másik, hogy a lakosság folyamatosan érzelje, hogy törődnek vele. Miután a Feri *(Nagy Ferenc Józsefről van szó)* minden héten hazamegy, erre lenne lehetősége, hogy amikor sok ember van otthon, például vasárnap, akkor ezt megtenné. Úgyis ott van a kocsis, és lenn maradsz hétfőn és megnézed, és elrontod a Bögnernek, a köztársasági megbízottnak a hétvégéjét is, és megnézik, mi a helyzet. Egy-két faluba tényleg bemenne, hogy lássák, hogy a Kormány törődik velük. A helyi sajtóban is szerepeljen. Lehívjátok a Fekete Gábort Kaposvárról, hogy lássák az emberek, hogy járőrözl.

(Nagy Ferenc József úgy érzi, hogy ez valóban megnyugtató lenne.)

Antall József: Akkor ez egy kormány-állásfoglalás, hogy Te e szerint cselekszel. Ezt is meg lehet beszélni a holnapi tárcaértekezleten, hogy Nagy Ferenc tárca nélküli miniszter a Kormány külön felkérésére folyamatosan járja a határ melletti területet. Nem kell kiállni a Dráva-partra, a falvakba menj csak.

⁴³⁹ Szabadka külterületén 1986-ban adták át az Azotara műtrágyagyárat.

(Kodolányi Gyula, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadója tájékoztatja a Kormányt, hogy az Amerikai Nagykövetségtől származó információ szerint az amerikai kormány tiltakozó jegyzéket intézett a szerb kormányhoz és a Jugoszláv Néphadsereghez a magyar légtér megsértése miatt.)

Antall József: Van róla írásbeli értesítés, hogy az amerikaiak tiltakoztak a jugoszláv kormánynál.

(Kodolányi Gyula elmondja, hogy a szerb kormánynak már átadták, és ma délután fogják átadni a hadsereg vezetőjének.)

Antall József: Akkor még nem hír.

(Kodolányi Gyula szerint az amerikai követség azt mondta, hogy oly formában feltétlenül elmondhatjuk, hogy értesüléseink szerint az amerikai kormány tiltakozott.)

Antall József: Baltimore⁴⁴⁰ összetéveszti a Magyar Kormányt egy sajtóügynökséggel. Az kevés, hogy értesülésünk van, vagy közlik velünk, vagy nem, mondd meg nekik. Egyébként László Balázs is mint kormány szóvivő felhívhatja és megkérdezheti Baltimore-t, hogy itt van ez a kormányülésen elhangzott a bejelentés, te tájékoztattad a kormányulást, és a fair play⁴⁴¹ szerint megkérdezzük, hogy ebben mit mondhatunk, mert mint kormány szóvivő tájékoztatni kíván. Ebben ez a hír.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter még elmondja, hogy több ország komolyan fontolgatja Horvátország és Szlovénia elismerését december első napjaiban vagy második hetében. Bosznia-Hercegovina külön tiltakozott, hogy ne csak a kettő elismeréséről beszéljenek, hanem mindazokról, akik ezt kérik, hiszen ők maguk is a szuverenitásukhoz ragaszkodnak.)

Antall József: Akkor azt javasolom, hogy maradjunk egyelőre abban, hogy felhatalmazzuk a külügyminisztert, hogy folytasson tárgyalásokat az Európai Közösség tag-országaival és a visegrádiakkal, felhívva a figyelmet arra, hogy kiterjesszük ezt az elismerést, amennyiben erre sor kerül. Ez az első, amit jelzünk. A második pedig az, hogy amikor az elismerésre sor kerül, akár Szlovénia, akár Horvátország elismerését egyeztetjük, akkor nekünk tekintettel arra, hogy ez a magyar kisebbséget érintően

⁴⁴⁰ Richard R. Baltimore (1947–) 1984–1987-ig követségi titkárként, majd 1990–1994-ig első tanácsosként szolgált Budapesten.

⁴⁴¹ Tiszta eszközökkel játszott mérkőzés és az ellenféllel szemben tanúsított sportszerű magatartás.

veszélyhelyzetet is jelent egyben, vagy megtorlási veszélyt is jelent a Vajdaságban. Ez olyan kérdés, hogy erre a Külügyi Bizottságot a parlamentben össze kell hívni, és esetleg a hat párt képviselőjét tájékoztassátok. Nem hatpárti tárgyalást kezdeményezünk, csak tájékoztatást, hogy ne az legyen, hogy a magyarságot veszélyeztető helyzeten vita alakuljon ki. De erről beszélni kell, vagy a Külügyi Bizottságban kellene felvetni a kérdést, hogy most érkezett el ez a helyzet, mert várható, hogy megkezdődik az elismeréssorozat, ezért kérjük a Külügyi Bizottság előzetes állásfoglalását arra, hogy adott esetben a Kormány e tekintetben mit tegyen. Ne legyen ez tipikusan olyan kérdés már, amit a parlament egészével egyeztetünk. Vagy a hat pártot pártként tájékoztatjuk, vagy a Külügyi Bizottságot esetleg.

(Jeszenszky Géza a Külügyi Bizottságot javasolja.)

Antall József: Akkor a Külügyi Bizottság, ott úgy is képviselve vannak a parlamenti pártok. Egyetértés van ebben? Egyébként ez fordítva is igaz, úgyhogy én is kérni fogok majd ilyen tájékoztatót. Még annyit a külügyi témákhoz, hogy Külügyminisztérium panaszkodott, hogy a más tárcák képviselői sokszor semmitmondó anyagokat adnak a tárgyalásra. Tehát, amikor egy nagyobb kormánydelegáció, vagy a miniszterelnök külföldi útra megy, akkor olyanok ezek a minisztériumoktól küldött tájékoztatók, hogy siralmas. Semmi nincs bennük. De ha van is, akkor rendszerint az van benne, hogy például 1972 óta van egy egyezmény, tehát ilyen megállapítások. De az, hogy mire irányuljon az adott területen a tárgyalás, mik a stratégiai célok, mik a rövid távú, a két országot érintő kérdések, mit kell megnyitni, miről kell szólni, az már nincs benne. Nekem nem az a dolgom, ha elmegyek egy harmadik országba, hogy fagyasztott csirkéről, vagy motoralkatrészről tárgyaljak.

1991. november 21-i kormányülés

Napirenden kívül a brüsszeli tárgyalásokkal kapcsolatban.

Antall József: Most a következőt szeretném még kérni, hogy egyrészt nagyon rövid tájékoztatást kapjunk a brüsszeli tárgyalásokról.⁴⁴² Most ez a kormányiszóvivői tájé-

⁴⁴² A Közös Piac szóvivője 1991. november 15-én jelentette be Brüsszelben, hogy a három közép-európai ország társulási szerződésének a hétvégére jelzett parafálása csak egy héttel később történhet meg. Így arra végül 1991. november 22-én került sor, amikor parafálták a társulási szerződéseket az Európai Közösség, valamint Magyarország, Csehszlovákia és Lengyelország között. A főleg kereskedelmi és gazdasági együttműködési jellegű szerződéseket december 16-án írták alá.

koztatón csak úgy jelenjék meg, hogy tájékoztatás hangzott el a brüsszeli tárgyalásokról.

(Bogár László, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára elmondja, hogy a magyar tárgyaló küldöttség szinte már csont nélküli parafálásra érkezett ki a múlt héten. Az utolsó pillanatban azonban a Közösség tárgyaló küldöttsége többletkövetelésekkel állt elő. Ezek a többletkövetelések főként a Közös Piac országainak a magyar piacra jutását segítették volna elő, illetve teremtenének kedvezőbb feltételeket, mint ahogy az az eredeti tervzetben szerepelt. Kezdetől fogva a tárgyalások alapfilozófiája az volt, hogy ez egy aszimmetrikus szerződés, a magyar áruk számára sokkal gyorsabb ütemben nyitják meg a Közös Piac országai a piacaikat. Most emiatt az elmúlt néhány nap során gyakorlatilag nonstop üléselés zajlik. Ezek a követelések egyébként olyanok, amelyeket tulajdonképpen elviselhetőnek lehetne tekinteni. Egyedül a textiliparral kapcsolatos követelés jelent problémát, ahol ugyanazt a kedvezményt akarják, mint amit mi kapunk ezekre az árukra. Az ügy inkább politikai jelentőségű, mert váratlanul, zsarolás jellegűen vezették elő ezeket a többletköveteléseket, kihasználva az alkuerőben lévő különbségeket. Ennek következtében nekünk valójában ebben az esetben a mérlegelés nem elsősorban szakmai természetű.)

Antall József: Abban az esetben, ha mi tagságot akarunk, akkor tíz év után a rendes jogú tagság a stratégiai célunk. Tíz éven túl olyat nem tudunk kikötni, ami a Közös Piac valamennyi tagországában egységes.

(Bod Péter Ákos ipari és kereskedelmi miniszter úgy érzi, hogy a kelet-európai országok befogadását illetően csökkent a politikai érdeklődés, talán a populisták, idegengyűlölő pártok megerősödése miatt is. Ennek ellenére azt javasolja, hogy a tárgyaló delegáció valamilyen aszimmetriát harcoljon ki, ne fogadjon el teljesen szimmetrikus viszonyt, hiszen nem vagyunk Nyugat-Európával szimmetrikus helyzetben. Tíz év múlva majd talán, ha összeszedjük magunkat.)

Antall József: Azt szeretném ehhez lezárásként mondani, hogy holnapra tudunk meg tulajdonképpen véglegest a tárgyalásokról. Miattunk nem parafálták még a lengyel és a cseh megállapodást sem. A múlt héten volt egy megbeszélésem, csütörtökön hívtam be a Közös Piac nagykövetét, tehát nem levelet intéztem – ahogy az újságban volt – Delors-hoz, hanem a nagykövetnek elmondtam egy rendkívül kemény szöveget ezzel kapcsolatban, amit a tárgyaló küldöttség visszaigazolt még aznap, hogy ezt már jelezték a másik oldalon. Havel elnökhöz tegnap elküldtük a nagykövetet abban a tapintatos formában kérdezve, hogy megvan-e elégedve az általunk kötött

kétoldalú megállapodáshoz képest, amit ők megkötöttek, csak miattunk még nem parafálta velük a Közös Piac. Havel azt üzent, hogy erre terjed ki a mandátuma a másik félnek, és egyszerűen teljesen reménytelennek tartja a továbblépést, és ők elfogadják. A lengyelek húzták az időt. Ma fél 3-ra fogadja kérésemre Wałęsa Engelmayer⁴⁴³ és felhívja, hogy ha a Kormány szakértői továbbmentek, mint ők. A lengyelek és a csehek ebben a kérdésben puhán tárgyaltak. A másik kérdés, hogy mi állítólag előnyös pozíciókat vívtunk ki. Merem állítani, hogy naivitás azt hinni, hogy az elmúlt 8 hónapban kivívtunk volna a mi tárgyaló delegációnk az előnyös pozíciókat, amivel nem az ő szakértelmüket és tárgyalókészségüket vonom kétségbe. Pontosan tudták a másik oldalon ülők, amikor egy évvel ezelőtt elhatározták, hogy a csehszlovákokat és a lengyeleket velünk egy akolba kívánják terelni. Ez onnantól kezdve világos kellett, hogy legyen, hogy a csehszlovákokkal és a lengyelekkel együttesen akarják a térséget kezelni. Ezért volt fontos az egész visegrádi hármas, hogy legalább próbáljunk velük egyeztetni. Mi keményítettük őket az eddigiek során, ugyanúgy a KGST irányába, ugyanúgy ebbe az irányba, de a nyugati szándék nem Magyarország számára történő kedvezmény volt. Számukra mi egyedül nem vagyunk érdekesek, ezt fogjuk fel, hanem minimálisan Lengyelország és Csehszlovákia és Magyarország mint térség vagyunk számukra fontos. A hagyományos cseh ipar, és ezekből indultak ki, amit kedvezőbben ítélték meg először, külön a Balcerowiczsal és a gazdaságpolitikával és a pénzügyi politikával kapcsolatos illúziók. Ezenkívül a rendkívül erős lengyel és cseh lobb, amelyik ott van a Közös Piacon belül is, ugyanúgy, ahogy Amerikában. Ezekkel szemben mi a harmadikok vagyunk mindenhol. Tehát, amit mi eddig nagyságrendünk mellett kivívtunk, miközben sokkal előnytelenebb helyzetből indultunk az az előny, ami abból fakadt, hogy az előző években előbbre jutottunk, azt sajnos a mi nagyságrendünk és politikai fontosságunk a térségben sajnos lecsökkentik. Még olyan országok is, mint Bajorország, tavaly nagyobb figyelemmel néztek Csehországra a haveli hatalomra jutás után, ugyanis több fantáziát láttak a cseh iparban. Most jöttek rá a bajorok ezelőtt egy-két hónappal arra, hogy Magyarországon több fantáziát lássanak. Egészen elhanyagoltak bennünket hónapokon keresztül. Tehát ezeket mind figyelembe kell venni. Na, most ők, amikor velünk tárgyaltak, nem voltak kemények az elmúlt hónapokban, mert egyszerűen arra rendezkedtek be, hogy először a lengyelekkel és csehekkel állapodnak meg. Ugyanúgy, ahogy az oroszok, ezt a taktikát folytatták, a kétoldalú tárgyalásoknál azt hitték, hogy a románoknak nem hagyjuk, hogy velük kössék meg az első kétoldalú megállapodást. Tehát ezek nagyon kemény tárgyalások, és a nyugati tárgya-

⁴⁴³ Utalás Engelmayer Ákosra (1938–), aki 1990 és 1995 között volt Magyarország lengyelországi nagykövete.

lásoknál meg kell szokni, hogy fehérasztalnál, úriemberek politikai tárgyalásoknál eszmék alapján állnak, és a Schwarz és Grün semmi ahhoz képest, ami egy gazdasági tárgyalóasztalnál történik. Bele kell ebbe nyugodni, és meg kell tanulni, hogy nagyon is kemény tárgyaló felek nagyon kis részletekben, pizslicsáré ügyekben és mindenben. Na, most meg kell várni a mai napot. Politikailag világos, hogy mind belpolitikailag, mind külpolitikailag – nem a nyilvánosságnak mondom – hihetetlen presztízavesztés lenne, ha a Kormány nem kötné meg, nem parafálná a megállapodást, mert ezt utána megmagyarázni szinte lehetetlen lenne. A múlt hét óta folyamatosan, a legkeményebben, minden nap legalább két-háromszor beszélek én is Brüsszellel különböző csatornákon, és így próbálunk meg nyomást gyakorolni. A parafálás az szövegegyeztetést jelent tulajdonképpen, ami elvileg még nem zárja ki adott esetben a kormányok közötti különbséget. Ami a politikai részét jelenti, a parafálást követően is valamennyi miniszterelnöknek írott levélben mindenképpen kifejezésre kívánnom juttatni a mélységes csalódásomat az Európa-politikájukkal kapcsolatban. Tehát ebben a kérdésben. Úgyhogy ezt szerettem volna még elmondani, azért is, hogy a Kormány tájékozódva legyen, hogy ezek nagyon nehéz tárgyalások. Nem is annyira a konkrét esetekben, de nagyon súlyos francia, német ellentétek vannak. Ők valóban belpolitikai okokból akarnak felmutatni bizonyos dolgokat otthon. Minden demokratikusan választott kormány a választóktól függ. Tehát ezt meg kell szokni a tárgyaláson, és nem intelligens, felvilágosult, abszolút uralkodók tárgyalnak egymással, hanem függőségben lévő emberek. Úgyhogy ez volt az egyik. Akkor még annyit ebéd előtt, és zárjuk is le ezt a külügyi blokkot, hogy tegnap Peterle szlovén miniszterelnök volt nálam este,⁴⁴⁴ mielőtt visszarepült. Ők az elismerést nagyon várják és szeretnék. Megértik azt, hogy nem mi lehetünk az elsők, akik ezt megtesszük, de határátkelőhelyek megnyitásával ők valutaönállósodásra törekсенek. A hat köztársaság elismerését, ha afelé mennek a dolgok, ők azt elfogadhatónak vélik. A Hexagonalénak⁴⁴⁵ az összehívását, amit kezdeményeztünk, azt is támogatják.

⁴⁴⁴ Antall József 1991. november 20-án este fogadta Lojze Peterle szlovén miniszterelnököt, aki előadást tartott a közép-európai gazdasági átalakulás címmel rendezett nemzetközi konferencián. A megbeszélésen áttekintették a jugoszláviai helyzetet, véleményt cseréltek az Európai Közösség eddigi békéltető erőfeszítéseinek eredményeiről, a tagköztársaságok nemzetközi elismerésének kilátásairól, valamint a kétoldalú kapcsolatokról.

⁴⁴⁵ Olaszország, Ausztria, Jugoszlávia, Csehszlovákia és Magyarország 1991. július 27-én tartotta meg a Pentagonale országainak értekezletét, amelyen a csoporthoz Lengyelország is csatlakozott. Nevét ekkor változtatta Hexagonaléra.

(Jeszenszky Géza megjegyzi, hogy az olaszok 30-ára, tehát szombatra hívják ezt össze, vagy javasolják Velencében.⁴⁴⁶)

Antall József: Igen. Most ez az egyik, amit meg kell említeni, tehát hogy a Hexagonale összeül, és ott tárgyalás lesz. Na most célszerű, hogy több köztársaság is részt vegyen, amit maga Marković is támogat. Utána beszéltem Markovićyal, mert azt kértek Belgrádból, hogy beszéljek vele, az előző időszakban ugyanis olyan hírek voltak, hogy már letartóztatta a hadsereg, és már nem található, hogy elhagyta, pontosabban megszökött Belgrádból. Úgyhogy azért volt fontos, hogy beszéljek vele, hogy ezt közzé lehessen tenni, hogy beszéltem vele saját hivatalában. A szerb parlamentben, vagyis a jugoszláv parlamentben, aminek az a háza, amelyiknek 85 vagy mennyi tagja van, harminc-egynéhány tag jelent meg, és kimondták, hogy a rendkívüli állapotra való tekintettel ők így is határozatképesek, és leváltották a Markovićot.⁴⁴⁷ Ő ennek ellenére bement a hivatalába, bár többszörösen megfenyegette őt a hadsereg stb. Tehát ez részéről egy gesztus volt, miután eddig is tárgyaltunk. Hangsúlyozva is, hogy személyi jellegű a beszélgetésünk. Közöltem, hogy vele vagyunk, amit a lehallgatókészülék részére is szükségesnek tartottam elmondani, és ezt fogom mindenhol mondani, Andreottinak és másoknak is, hogy őt – így fogalmaztam –, ameddig van szövetségi kormány, addig csak egy szövetségi kormány miniszterelnökét tudjuk alkotmányosan elfogadni. Továbbá hangsúlyoztam a köztársaságok önállóságát, a magyar lakosság védelmét, a behívások aránytalanságát, a tengerpart védelmét, tehát mindazt, amit nem kell elismételnem. Ha valakit érdekel majd a jó negyvenperces telefonbeszélgetés, akkor megtekintheti. Ő a hadsereggel való tehetlenséget hangsúlyozta. Egyéb források is mutatják a szerb és a jugoszláv hadsereg belüli vitákat és különbségeket. Légi határsértés Barcs óta nem volt. Láthatólag azért használt ez a nagyon agresszív, erélyes fellépés ebben a kérdésben a mi részünkről, meg az egyéb megállapodások. Még befejezésül azt szeretném elmondani, hogy most Rómában lesz a Kereszténydemokrata Internacionálénak a kongresszusa,⁴⁴⁸

⁴⁴⁶ Ausztria, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország és Olaszország 1991. november 30-án Velencében tartott külügyminiszteri szintű konzultációt, amelyen megállapították, hogy Jugoszlávia az addigi formájában megszűnt létezni. A Hexagonale jövőbeli összetételéről a döntést januárra halasztották.

⁴⁴⁷ A szlovén és a horvát képviselők nélküli csonka Képviselőház Szövetségi Tanácsa, valamint a Köztársaságok és a Tartományok Tanácsa 1991. november 15-én arra hivatkozva, hogy nem képviselik Jugoszlávia érdekeit és az ország szétzúzásán munkálkodnak, megvonta a bizalmat Ante Marković kormányfőtől és Budimir Lončar külügyminisztertől. Ante Marković végül 1991. december 20-án mondott le.

⁴⁴⁸ A Kereszténydemokrata Internacionálé római kongresszusát 1991. november 22-én tartották meg. Antall József ennek keretén belül találkozott Giulio Andreotti olasz miniszterelnökkel és Arnaldo Forlanival, az olasz Kereszténydemokrata Párt elnökével.

ahova Surján miniszter úr közvetlenül Amerikából érkezik. Én magam nem akartam kimenni a meghívás ellenére más dolgok miatt, de tegnap telefonáltak, és az olasz kormány küld egy repülőt, úgyhogy így péntek délben elutazok. Andrásfalvy miniszter úr is velem jön, és még néhányan jönnek velem. Ezt Andreotti külön személyesen kérte, hogy menjek. Tehát péntek délben indulva, és szombaton visszajöve küldik ezt az olasz kormánygépet. Úgyhogy ezzel nyilvánvalóvá tette Andreotti, hogy más dolgokról is kíván velem beszélni, mert be van iktatva egy külön megbeszélés velem. Ezek azok, amiket el lehet szintén mondani ebben a formában. A Marković bizalmát fejezte ki aziránt, hogy talán sikerül valamit elérni. Dubrovnik esetében azt mondta, hogy a város történelmi része nem kapott olyan súlyos sérülést, de megengedhetetlen a város elleni támadás.⁴⁴⁹ Azt mondtam, hogy a háborús bűnösöket felelősségre szokás vonni, úgyhogy erre is sor fog kerülni. Nagy helyesléssel nyilatkozott erről a hadseregnél. Láthatólag egy elszánt ember, aki azt mondta, hogy bár fizikai megsemmisítéssel fenyegetik, és annak ellenére, hogy leváltották, a hivatalában van, amivel meg is lepte őket. Most, a mai napon egy másik Ház, ugyanis három helyen működik a jugoszláv parlament, az is megvizsgálja az ő helyzetét. Ő törvénytelennek tekinti az államelnökséget is, és ezt azért érdemes hangsúlyozni, hogy Jugoszláviában ő is folyamatosan katonai puccsról beszél. Tehát azt mondta, hogy a katonai puccs értelmében csonka és alkotmányellenes a jelenlegi államelnökség és ezek a nem működő parlamentek, amelyek ezeket a döntéseket hozzák. Most fog eldőlni tulajdonképpen sok minden. A szlovének láthatólag úgy tekintik már, hogy ők kisliszszoltak ebből a jugoszláv szövetségből, őrölk lemondtak, és ezt ők már, mint szerb–horvát problémát kezelik, akik között változatlanul dúl a harc. Ők ma már arra törekcszenek, hogy hogyan építhetik ki az önálló nemzetgazdaságukat. Még egy nagyon fontos elemet mondtak, tehát, hogy számukra fontos a mi döntésünk az embargó ügyében. Elmondtam, hogy megvizsgálhatjuk a mi szempontunkból is a hatást. Maga Peterle, a szlovén miniszterelnök azt mondta, hogy a legnagyobb

⁴⁴⁹ A Jugoszláv Néphadsereg és a montenegrói Területvédelmi Egységek 1991. október elsején vették ostrom alá az UNESCO által a világörökség részévé nyilvánított Raguz (Dubrovnik) városát. 1992 tavaszán, amikor a háború súlypontja Bosznia-Hercegovinába helyeződött át, a Horvát Hadsereg által indított hadműveletek fokozatosan enyhítették a Raguzára nehezedő nyomást. Franjo Tuđman horvát elnök 1992. november 3-án Raguz főterén jelentette be az ostrom végét. Bár a város köré vont szerb ostromgyűrűt sikerült felszámolni, a környező magaslatokat az ellenőrzésük alatt tartó szerb erők időről időre továbbra is lötték a várost. A Raguzát ért utolsó tűzérségi támadásra 1995. augusztus 17-én került sor. Az 1991 és 1992 közötti ostrom során 11 425 épület sérült meg, 886 teljesen megsemmisült. A civil áldozatok száma 88 főt tett ki, 225-en megsebesültek. A Horvát Hadsereg a Raguzáért vívott harcok során 417 főt, a Jugoszláv Néphadsereg és a Montenegrói Területvédelmi Egységek 165 főt veszítettek. Az ostrom során a városból 15 ezer fő menekült el.

aggálllyal vették tudomásul a római döntést⁴⁵⁰, amit rendkívül rossz döntésnek tekintenek, mert Horvátország és Szlovénia volt a Közös Piaccaal való jugoszláv áruforgalom 70 százalékának a teljesítője. Tehát ez az embargó jelenleg Szlovéniát és Horvátországot sújtja igazából. Nem szólva arról, hogy román oldalról a szerbek az embargó ellenére mindent megkapnak. Hát ennyit szerettem volna elmondani egyrészt a Kormány tényleges tájékoztatására, hogy meglegyenek a folyamatos politikai tájékoztatások, másrészt, hogy a kormány szóvivő mind ma délután, mind holnap a politikai végrehajtó hatalom munkájáról tudjon számot adni.

1991. november 28-i kormányülés

Különfélék között a jugoszláviai helyzet lehetséges változásainak politikai, biztonsági, valamint bel- és gazdasági hatásaival és a további teendőkkel kapcsolatban.

Antall József: Ez előtt lenne egy kérdésem. Az Adria-olajvezetékéről egy elvi döntés volt, hogy a csehekkel együtt Zágrábba és Belgrádba szervezünk egy látogatást. Nem tudom, hogy történt-e ebben az ügyben intézkedés.

(Katona Tamás külügyi politikai államtitkár elmondja, hogy szombaton van egy találkozó, de az egyik cseh miniszter azt mondta, hogy nem látja különösebb értelmét, mert szerinte nincs ember, akivel érdemes lenne ma tárgyalni.)

Antall József: Igen, de erre megállapodás volt a Čalfával, hogy ennek van egy közvetlen, az Adria-olajvezeték érintő része, másrészt pedig ez egy bizonyos politikai tájékozódást is lehetővé tenne. Most azért én úgy gondolom, hogy az olajáremelésnek vagy benzináremelésnek a jövő évi minden variációjára fel kell készülni. Az olaj világpiaci ára miatt most mindenképpen kell az Adria-olajvezeték ügyében valamit tenni, továbbá a szovjet olajvezeték ügyében is, és lépni kell egyéb nyugati, osztrák

⁴⁵⁰ 1991. november 8-án az Európai Közösség külügyminisztereinek római ülésén hoztak döntést a Jugoszlávia elleni gazdasági szankciók bevezetéséről. Ennek keretén belül felfüggesztették a gazdasági és pénzügyi együttműködési szerződéseket, a textiliparnak adott koncessziókat, valamint a Phare programból folyósított segítyt, továbbá az Európai Közösség miniszterei felszólították az ENSZ Biztonsági Tanácsát, tegyen lépéseket egy Jugoszláviával szembeni olajembargó bevezetésére. Az Európai Közösség külügyminiszterei által Rómában elfogadott szankciók csomagja elvben azok ellen a jugoszláviai köztársaságok ellen irányult, amelyek nem fogadták el az Európai Közösség békefolyamatát és a hágai értekezleten kitűzött államberendezési elveket, vagyis Szerbia és Montenegró ellen.

oldal felé is. Tehát itt ki kell dolgozni legalább három vagy négy variációt a beszerzésre vonatkozóan. Ez, gondolom, az egyik alapkérdés.

1991. december 5-i kormányülés

*A ljubljanoi főkonzulátus létesítésével kapcsolatban.*⁴⁵¹

(Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy a változások térségünkben oly gyorsak, hogy még a Külügyminisztérium sem tudja időnként kellő gyorsasággal követni az eseményeket, amelyekre azonnal vagy egy-két órán belül reagálni kell. Javasolja, hogy Ljubljanában létesítsünk főkonzulátust, függetlenül attól, hogy ez a háború meddig húzódik, mikor fejeződik be, ugyanis készen kell állnunk arra, hogy...)

Antall József: Ne részletezd! Nem kell. Szlovéniában szükség van főkonzulátusra. Ukrajnában úgy történt a nagykövetség megnyitása, hogy előre elkészítettük már a nagykövetségi táblát, és gombnyomásra a házmester lecsavarozta a főkonzulátus-táblát, helyére tette a nagykövetséget. Így el is ismertük Ukrajnát.

1991. december 12-i kormányülés

Az Európai Közösségekkel folytatott társulási tárgyalások lezárásával kapcsolatban.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere írásban és szóban is tájékoztatást ad a Kormány 11 havi, végeredményben sikeres tárgyalásáról az Európai Közösséggel. A megállapodás most hétfőn kerül aláírásra magyar részről a miniszterelnök által. Egyidejűleg aláírásra kerül egy másik szerződés, amely azt a célt szolgálja, hogy még a megállapodás parlamenti ratifikálása előtt, ami körülbelül 6-8 hónapot vehet igénybe, életbe léphessenek a megállapodás azon pontjai, amelyek lehetővé teszik a Magyarország és a közösség országai közötti kapcsolatokban a szabadkereskedelmi kitételek érvényesítését, azaz a vám- és mennyiségi korlátozások lebontását. Az előterjesztés kiterjed arra, hogy milyen természetű politikai kapcsolatokat létesít a megállapodás a Közösség és Magyarország között, kiterjed arra, hogy milyen természetű letelepedési jogokat biztosít

⁴⁵¹ A magyar–szlovén diplomáciai kapcsolatok létesítéséről szóló 1992. január 15-i döntés után öt hónappal, június 16-án érkezett Ljubljanába (Laibach) Balogh István kijelölt nagykövet, aki július 1-jén adta át megbízólevelét. A ljubljanoi Magyar Nagykövetséget 1993. február 12-én nyitották meg.

külföldi állampolgárok, vállalatok számára Magyarországon, és milyen ezzel kapcsolatos záradékokat érvényesít. Politikai jelentősége, hogy megerősíti Magyarország Európához való tartozását. Szerinte ez a megállapodás egy jó kompromisszumos megállapodás, még akkor is, ha nem sikerült minden eredeti célt elérni. Jelentős könnyítéseket hoz a magyar gazdaság számára a külgazdasági kapcsolatokban. Elősegíti azt az export vezérelte növekedést, amely ennek eredményeként a jövő évben kibontakozhat.)

Antall József: Ehhez annyit tennék hozzá, hogy nyilvánvaló, hogy most kerül sor az aláírásra. Erről majd Katona Tamás államtitkár úr fog nyilatkozni, ha aláírtuk a társulási megállapodást. Ezzel lezárul egy korszak, és egy új kezdődik. Ennek az új korszaknak megfelelően kell mind a tárcaközi együttműködést, mind minden kérdést, ami ezzel összefügg az Európai Közösség belső fejlődését figyelembe véve áttekinteni, valamint a magyar magatartást előkészíteni. Vagyis az egész magyar gazdasági, politikai, biztonsági szféra idomulását, hiszen ezekkel a most életbe lépő és egyre inkább megnyilvánuló tendenciákkal itt az Európai Közösség valóban Európai Unióként fog működni, ezért nagyon nehéz felkészülési időszak vár reánk.

(Kajdi József, a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára ismerteti a közigazgatási államtitkári értekezlet javaslatát, miszerint a felelős köre a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere mellett egészüljön ki a külügyminiszterrel, vagyis kettős felelősség legyen a feladatok végrehajtásánál.)

Antall József: Az egyik dolog, hogy egyetértek a külügyminiszter szerepeltetésével. A másik pedig a tárcák bevonása, hiszen itt az Európai Unióval kapcsolatos feladatok összefogásáról van szó, ami mindegyik tárcát érinti. Ez a Kormány globális állásfoglalása. Szükség van az érdekelt tárcák folyamatos együttműködésére és egyeztetésére, hiszen itt nem csak egy kérdés merül fel.

(Több elismerő hozzászólást követően.)

Antall József: Van még? Ha nincs több, mielőtt visszaadom a szót Kádár miniszter úrnak, személy szerint is neki köszönetet kell mondanunk, és a vezetése alatt álló minisztériumnak is ezekért a sziszifuszi, kemény, nehéz tárgyalásokért, amelyeket az Európai Közösséggel való társulás keresztülvitele, elérése érdekében a korábbi kormányhatározat alapján végrehajtottak, ami összehasonlítva a lengyel és cseh fél megállapodásával, nyugodtan mondhatjuk, hogy eredményesnek tekinthető. Közvetlenül is tanúsíthatom, több alkalommal bekapcsolódva ebbe a kérdésbe, hogy nagyon kemény tárgyaló feleket kellett megismerni, és kemény tárgyalások eredménye lett

ez a megállapodás, ami arra figyelmeztet bennünket, hogy az elkövetkező időkben, amikor még inkább a részletekbe fogunk menni, sokkal több és sokkal nehezebb probléma lesz. Meg kell szokni a nyugatiaknál, hogy fehérasztalnál gentlemanok, a szünetekben barátok, a tárgyalóasztalnál viszont nagyon kemény ellenfelek. Egyben a Kormány jegyzőkönyvében is szeretném a Kormány köszönetét rögzíteni.

(Kádár Béla megköszöni a tárcá nevében egyrészt az elismerést, másrészt az egyetértést, harmadsorban pedig azt a támogatást, ami a tárcák között kialakult. Viszont nem tartja szerencsésnek, hogy a felelőssége együttes legyen a külügyminiszterrel, mert a felelősséget ilyen kérdésben egy tárcának kell viselnie.)

Antall József: Szeretném azért azt elmondani, hogy a külügyminiszter és a Külügyminisztérium – de most külügyminiszterről beszélek – az Európai Unió esetében és ilyen külpolitikai kérdésben a magyarországi sajátos viszonyok fenntartása mellett a nemzetközi gazdasági kapcsolatok terén is önálló tényező. Nem szeretném, hogy itt bejöjjenek a kormányülésre a különböző találgatások. Mindig azon voltam és vagyok, hogy áthidaljuk, és ezeket kiiktassuk. A Külügyminisztériumhoz tartozik a diplomáciai testület. Nem a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma küldheti a rendkívüli követet, hanem a Külügyminisztérium. Azt kifejezésre kell juttatni, hogy a Külügyminisztérium és a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma a mi sajátos szervezeti rendszerünkben bár két különböző szervezet, ennek ellenére mindenképpen együttesen jelenik meg. Nem lehet, hogy az Európai Közösség az ne legyen a Külügyminisztériummal is éppen úgy összefüggésben, mert ebből mind kormányzati, mind nemzetközi komplikációk keletkeznének. Azért nem azonos az országnak az Európai Közösséggel való kapcsolata, amelyik a fejlődés folyamán biztonsági, külpolitikai és egyéb irányba megy, ezért nem engedhető meg, hogy a Külügyminisztériumot háttérbe lehessen szorítani, vagy helyettesíteni lehessen. Ezt nem tudjuk megoldani. Tehát itt a konkrét kérdést ennek a figyelembevételével kérem megfogalmazni.

(Kádár Béla változatlanul nem ért egyet a külügyminiszter egyenrangú felelősségével, mert szerinte a megállapodás a társult országokkal kialakított együttműködésre vonatkozik, ami nem külügyi természetű, ezek a kérdések elsődlegesen 97%-ig gazdasági természetűek.)

Antall József: Nem ez a kérdés. Egy ország külpolitikáját, az Európai Közösséggel való kapcsolatos viszony és minden, ami ebből következik, az elválaszthatatlan a külügyminisztértől – nem szeretem a Külügyminisztérium szó használatát, és

főleg felelősségi körben nem – amikor arról beszélünk, hogy itt a tárca. Van, amikor a költségvetésben a tárcáját képviseli valaki, de a Kormányban való megjelenítése azért ez egy keményen külpolitikai kérdés is. Ezt nem lehet úgy megoldani, nem lehet úgy elválasztani a Külügyminisztériumot a külpolitikától – ez egy alkotmány-jogi kérdés is –, mint ahogy el lehet például a Munkaügyi Minisztériumtól. Attól, hogy fel fog merülni munkaerővel kapcsolatos kérdés, a Munkaügyi Minisztérium mégsem azonos az Európai Közösséghez való viszonyban, mint a Külügyminisztérium. Még a Pénzügyminisztérium sem, bár ott is lesznek pénzügyi és egyéb kérdések, amikor a pénzügy is szerepelni fog. De a külügynek, ahogy külpolitikai kérdésekben és külügyi szervezésben a külügyminisztert és a Külügyminisztériumot – minden személyi és egyéb kérdésektől függetlenül, úgy érzem, hogy – nem lehet nem kifejezésre juttatni. Minden, ami külügy, abban a külügyminisztert felelősség terheli. Ha 97% gazdasági, akkor a 3% is elég a konkrét ügyben. De van egy globális külpolitika, hiszen annak részét képezi ez is. Nem lehet ezt a szeletet teljesen kiemelni. Együtt kell működni.

(Katona Tamás külügyi politikai államtitkár megjegyzi, hogy ők csak ezt kérték.

Kádár Béla szerint viszont itt nem az együttműködésről van szó, hiszen valamennyi tárca együttműködött az elmúlt 11 hónapban is. Csak ez a megállapodás, amiről szó van, amit elő kell terjeszteni, és amit végre kell hajtani, és amelynek a végrehajtása az elkövetkező években az egyik legnagyobb horderejű magyar vállalkozás lesz, az gazdasági természetű.)

Antall József: Csak nem gondolod, hogy a Külügyminisztérium az Európai Közösség ügyeiből kimarad, és a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma fogja az egész Európa-politikát folytatni!

(Kádár Béla szerint ez gazdaságpolitika.

Katona Tamás viszont megjegyzi, hogy a preambulum, az első cím a politikai párbeszéd, megannyi külpolitikai dolog, és ez képezi az alapját mindannak, ami utána következik.

Surján László népjóléti miniszter megjegyzi, hogy az egész Európai Közösség valamikor Európai Gazdasági Közösségként indult, azután viszont lépést váltott. Szerinte itt a Kormánynak is lépést kellene váltania. Vannak kormányok, ahol Európa-ügyi minisztériumot is létrehoznak, hogy ezeket a kérdéseket általános, szélesebb mederben csinálják. Bár a jelenlegi megállapodás vezérmotívuma a gazdaságpolitika, aminek fő gazdája az NGKM kell, hogy legyen, de ha megmaradunk a gazdasági kapcsolatok szintjén, akkor soha nem jutunk be az integrációba.)

Antall József: Én azt javaslom, mivel biztos, hogy most abban nem tudunk döntést hozni, hogy összkormányzati szinten valamennyi kormányzati ágazatot érintő kérdésben a megoldás mi legyen. Erre valóban vannak tárca nélküli miniszterek, és sorolni lehetne azokat a megoldásokat, amelyeket itt kialakítanak. Erre nekünk is voltak, és vannak elképzeléseink. Az eredeti konstrukcióban Mádl Ferencnél is megjelenítődött például az európai ügyekkel való különleges foglalkozás igénye. Tehát ezt én egy második fázisnak tekinteném, amit meg kell jeleníteni. E pillanatban az biztos, hogy a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumában ennek a külgazdasági és gazdasági koordinációs szempontjai alapján ki kell a belső szervezetének alakulni, és ennek jelenleg egy nagyon nagy részét, akár még egy ideig a többségi részét is ez a külgazdasági feladatkör fogja jelenteni. De ugyanennek meg kell jelennie a Külügyminisztérium átszervezésével összefüggésben is. A Külügyminisztériumban is meg kell lenni ennek a bizonyos európai integrációt érintő kérdésnek. Most, hogy ezt politikai és összkormányzati szinten hogy hozzuk össze, erről egy külön tárgyalást kell folytatnunk, ahol mindenki elmondja a véleményét, és ez alapján kialakítjuk a Kormány Európa-politikájával kapcsolatos álláspontját, beleértve az organizációs és minden kérdéstről kialakított álláspontját is. Ezt előre tanulmányoztatjuk, és csak akkor döntünk. Most csak arról van szó, hogy ebben, ennek a végrehajtásával kapcsolatban, a végrehajtást illetően a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere mellett megjelenik a külügyminiszter. Ez semmit nem sért a tárca, vagy pláne személy szerint, de egyszerűen nem lehet a külügyminisztert az Európai Közösség, az Európa Unió ügyeiben nem felelős tárcaminiszternek minősíteni.

(Kádár Béla változatlanul vitatja a megosztott felelősség létjogosultságát. Attól tart, hogy a megosztott felelősséggel három hónap alatt ezt a rendkívül nagy horderejű programot nem lehet összehozni. Ezzel szerinte csak azt lehet elérni, hogy egy eddig működő szakmai kultúra, és eddig működő csapat szétessen. Ebben az esetben a felelősséget nem tudja vállalni, hogy itt március 31-ig olyan minőségű akcióprogram, vagy előterjesztés álljon rendelkezésre, ami ennek a záróköve.)

Antall József: Csak megfogalmazás kérdése. A nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere a felelős automatikusan és logikusan mindarra, ami ebből a tárgyfeladatkörébe tartozik, és mellette a külügyminiszter azon általános külpolitikai kérdéseket érintő kérdésekben felelős, amelyek ebbe a körbe tartoznak. Te magad azt mondd, hogy 97%, akkor is van még 3%, ami nem a Te hatásköröd. Tehát úgy kell megfogalmazni, hogy nehogy úgy tűnjék, hogy az Európai Közösséghez nincs köze a Külügyminisztériumnak.

(Müller György, a Miniszterelnöki Hivatal helyettes államtitkára szerint nem kell kitálcálni semmit, mert aki az első helyen áll, az a főfelelős, aki utána jön, az nem mellette van, hanem ahogy a miniszter úr mondta, ő egy társfelelős, amely nem csorbítja a főfelelős kompetenciáját.

Kádár Béla ezt így elfogadja.)

Antall József: Akkor az általános, értelemszerű dolgok érvényesülnek. Ez egyébként azt jelenti, hogy az államigazgatás általános szabálya tulajdonképpen itt nagyon logikusan érvényesül, mint az igazságügy-miniszter esetében, hogy minden törvénykezési ügyben ott van a második helyen az igazságügy-miniszter. Ez ugyanazt jelenti, hogy külpolitikai vonatkozásban, vagy ilyenben automatikusan részes a külügyminiszter, mert mindez beletartozik az ország külpolitikájába. Hiszen, ha egy ország külpolitikája ellentétes lenne, és mi nem akarnánk az Európai Közösséggel integrációra lépni, akkor a külügyminiszter szerepe nem lenne fontos. De miután épp ellenkező a helyzet, ezért ez csak így jeleníthető meg. Akkor ebben a formában kérem véglegezni. Van-e más, ami még felmerül, vagy így akkor jóváhagyható? Akkor a 11. pontot, az előterjesztést köszönettel lezárjuk.

A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságot alkotó egyes tagköztársaságokkal való nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatok létesítésével kapcsolatban.

(Katona Tamás külügyi politikai államtitkár elmondja, hogy a Magyar Kormány külpolitikájában már 1990-ben abból a feltevésből indult ki, hogy van Európa keleti felében két elavult szövetségi struktúra, amelyik a továbbiakban régi formájában nem tartható fenn, Jugoszlávia és a Szovjetunió. Ezért kezdeményeztünk mi elsőnek már tavaly külön államközi szerződéseket, és idén tavasszal megállapodásokhoz is eljutottunk, például Ukrajnával. Ugyanígy rendszeres kapcsolatot tartottunk fenn a központi kormányzat mellett ezen államszövetségek irántunk érdeklődést tanúsító tagköztársasági kormányaival is. Európának a változásokhoz alkalmazkodni kell, és még inkább alkalmazkodnia kell Magyarországnak. A Külügyminisztériumnak az a kötelessége ebben a helyzetben, hogy felhatalmazást kérjen a Kormánytól, és ezt teszik Jugoszlávia ügyében, és kérni fogjuk a jövő héten a Szovjetunió ügyében is, hogy készítsék elő mindazon lépéseket, amelyek az egyes tagköztársaságok szuverenitásának elismeréséhez, a nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatok felvételéhez elvezetnek. Nem is lehet arra számítani, hogy ez az elismerés egyöntetű lesz, de egy német, olasz, belga, luxemburgi, dán, és természetesen ehhez csatlakozva semleges országok – Ausztria, Svédország – elismerése várható.)

Antall József: Ehhez annyi információt szeretnék egyrészt hozzátenni, hogy még mindig folynak a viták egymás között is. Tehát a németek egyértelműen elhatározták és ki is jelentették ugye, hogy karácsony előtt döntenek erről, de nincs még egyetértés ebben. Itt volt nálam a német nagykövet, azért késtem a Minisztertanács üléséről. Ők egyértelműen elhatároztak, de a többi ország kormánya még mindig fenntartásokkal él. Tehát minekünk abban kell döntenie, hogy ha Németország és az Európai Közösség nagyobb csoportja elismeri, akkor mi mit lépünk. A Katona Tamás által elmondott, közvetlenül érdekelt szomszédok és Benelux kormányok azt mutatták, hogy hajlandók. A hollandok közvetítő szerepet töltenek be, ami miatt ők tartózkodók, és bizonyos mértékig az angolokhoz is igazodnak, bár lehetséges, hogy megteszik. Mi a visegrádi hármakkal próbálnánk ehhez csatlakozni. Tehát az Európai Közösség egyrésze, a visegrádi hármas és egyes semleges országok. No most itt arról van szó, hogy amikor ez bekövetkezik, akkor mi elismerjük ezeket egy ilyen államcsoporttal együtt, vagy azt követően. De ez – és most ennek szeretnék nagy hangsúlyt adni – most azt jelenti, hogy fel kell készülni Bácskában és a Vajdasággal szomszédos területeken arra, hogy az elismerést követően lehetséges, hogy atrocitásokra kerül sor, komoly pszichikai nyomásra. Tele vannak aggodalommal az ottani magyar szervezetek. Tehát itt a polgári védelemnek készen kell állnia, ugyanis itt nem kiűrésről, hanem befogadásról lesz elsősorban szó. Itt menekültek megindulására számíthatunk a Vajdaságból, mégpedig nagyobb arányú menekültre, ami eddig főleg Horvátország felől volt. Tehát ezt kérem figyelembe venni, hogy a Menekültügyi Hivatal felkészült legyen. Sőt nem tudom, hogy nem kellene-e már erre az eshetőségre kidolgozni és létrehozni egy még kifejezetten menekülthullámot jelző, vagy ezt megtárgyaló bizottságot. Ezt javasolnám. A belügyet és Nagy Ferenc miniszter urat is felkértük, hogy adott esetben a határterületeken fel kell hívni az érdekelt köztársasági megbízott figyelmét erre. Szóval biztos vagyok benne, hogy nagyon nehéz heteik lesznek, bár ők fel vannak erre készülve, hogy ennek ez lesz a hatása. Meg kell próbálnunk viszont mindenképpen ezt enyhíteni azzal, hogy mi egyidejűleg jelezzük azt, hogy Szerbiát, vagy Jugoszlávia azon jogutódját is elismerjük, hiszen lehetetlen lenne, hogy ezt ne tegyük meg. Tehát ott is hangsúlyt kell adni, hogy Belgrádot is változatlanul elismerjük. Ezt a Külügyminisztériumnak ilyen szempontból is ki kell dolgozni, úgyhogy én javasolnám, hogy ebben az ügyben már most üljenek össze, mert itt napokról van szó. Tessék.

(Boross Péter belügyminiszter megjegyzi, hogy az említett veszélyek miatt merült fel benne a kérdés, hogy miért kell a híradásból, a rádióból, televízióból értesülni, hogy ma a Magyar Kormány a Horvátország elismeréséről tárgyal.

Surján László ehhez kapcsolódva – miután nagyon kényesnek érzi az elismerés kérdését – megkérdezi, hogy a szövivők mit mondjanak ezzel kapcsolatban?)

Antall József: Én most elmondok egy szöveget, és utána kérem, ha az nem jó, akkor lehet hozzászólni. A Magyar Kormány úgy foglalt állást, hogy figyelembe veszi az Európai Közösség és más európai országok álláspontját és közös döntését, és utána határoz a jugoszláviai tagköztársaságok elismerésének kérdéséről. A Kormánynak az álláspontja – tehát mi lerögzítjük azt, ahogy eddig is azt mondtuk –, hogy nem csinálhatjuk elsőnek. Az Európai Közösség jelentős államsoportjának és néhány más államnak az elismerése kell előbb. Most volt nálam az ebédszünetben a lengyel nagykövet, aki azt mondta, hogy a lengyelek csatlakoznak ebben hozzánk, ők is úgy szeretnék az elismerést megtenni, hogy csak a Közös Piac után. Akkor annak jobb optikája lenne, hogy a Közös Piac többsége, Ausztria, Lengyelország és mi. A csehszlovákok meg fogják ígérni, aztán nem fogják csinálni, csak egy idő múlva. Ukrajnával kapcsolatban is ugyanezt csinálták, ez a mindig egyforma cseh magatartás. Akkor Balázs, nem tudom, ki fog beszélni?

(László Balázs külpolitikai kormányzóvivő kijelenti, hogy ő fog akkor erről nyilatkozni.)

Antall József: Nem kell többet. Még arra utalhatsz, hogy egyébként is Brüsszelben kerül sor a három ország találkozására, csak nincs még kormányfő Lengyelországban, mert nem tudtak megegyezni. Olszewski van kijelölve, és most erre föl kilépett az egyik párt az öt koalícióból, úgyhogy valószínűleg akkor a Bielecki nem vesz részt.⁴⁵² Úgyhogy most Lengyelországban megint teljes a zavar. Nem tudják, csak a külügyminiszter teljesen biztos, hogy kijön, de a miniszterelnököt nem lehet tudni.

⁴⁵² 1991. december 5-én Wałęsa lengyel államfő terjesztette a szejm elé Jan Olszewski jelölését a kormányfői tisztségre. A parlament alsóháza ezzel párhuzamosan jóváhagyta a Bielecki-kabinet írásban benyújtott lemondását. 1991 december 16-án Olszewski végül nem fogadta el a szakértői, pártok feletti kabinet létrehozására irányuló javaslatokat, ezért az ötpárti jobbközép koalíció felbomlott, aminek következtében december 18-án lemondott a miniszterelnöki tisztségről.

1992. ÉV

1992. január 16-i kormányülés

Napirenden kívül a jugoszláv helyzettel kapcsolatban.

Antall József: A tegnapi napon, ahogy mindenkit értesítettünk, és kerestünk e tárgyban, délelőttre tisztázódott, hogy az Európai Közösség együttesen elismeri Horvátországot és Szlovéniát, ami az utolsó pillanatig valóban vitatott volt.⁴⁵³ Nagy-Britanniában is a kormány és a parlamenti bizottságok között a legélesebb viták voltak. Vranitzky maga keresett a tárgybán, és elmondta, hogy ott is majdnem kormányváltás lett belőle. Akkor dél körül az volt a biztos, hogy mi huszonnégy órán belül elismerjük őket. A lengyeleket és a csehszlovákokat is tájékoztattuk, hogy az eredeti megállapodásnak megfelelően hárman együtt lépjük meg. Mi természetesen alkalmazkodtunk Ausztriához is, hiszen Vranitzkyvel is volt egy megállapodás, hogy mielőtt ők meglépik, akkor azelőtt tájékoztatnak bennünket, úgyhogy mi a visegrádi hármmal és a Közös Piaccaal együttesen kívántuk ezt meglépni. Kohllal is beszéltem. Kohl ezt nagyon fontosnak tartotta, és kérte, hogy mi is lépjük meg még a tegnapi napon ezt. Ez fontos volt a további támogatások vagy egyebek szempontjából, ez egy presztízskérdés is volt. Miután az Európai Közösség együttesen meglépte, mi tájékoztattuk a visegrádi másik kettőt, és miután Ausztria is az egyértelmű álláspontjait akkorra elfogadta, ezért hat órára szünetelt meg a végleges szöveg, amiben benne van az elismerésen kívül a további köztársaságok elismerésének a megvizsgálása. Ebben nem léptük meg azt, amit Macedónia és Bosznia-Hercegovina kért, ez részben a Görögországgal való e pillanatbeli feszültséget még fokozta volna, hogyha még ezt is megteszük. Az egy másik kategória, ha Bulgária megteszi.⁴⁵⁴ Bosznia-

⁴⁵³ Az Európai Közösség tagállamai a belső viták ellenére Németország erőteljes nyomására 1992. január 15-én elismerték Szlovénia és Horvátország függetlenségét.

⁴⁵⁴ Macedónia függetlenségének az elismerése a Görögországgal való névkonfliktus és déli szomszédjának a vétője miatt annak ellenére nem történt meg január 15-én, hogy a Badinter-féle döntőbizottság elismerésre ajánlotta a köztársaságot. Az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Közösség a görög ellenállás ellenére 1992. március 10-én kiadott közös nyilatkozatban támogatta Macedónia

Hercegovinát is külön kell majd vizsgálnunk.⁴⁵⁵ Továbbá nekünk Zágrábban főkonzulátusunk volt, amelyiknek eddig is kiterjedt a jogköre Szlovéniára, és azonkívül ezt Szlovéniában is felállítottuk volna, ha ez nem következik be már, ugyanis ez egy letárgyalt dolog volt, a külön konzulátus. Tehát mindenképpen indokolt volt, hogy mi abban a körben maradjunk, amiben az Európai Közösség. Ezért ezt a kettőt ismertük el, a továbbiakat pedig kilátásba helyeztük. A harmadik pedig, nagyon nagy hangsúlyt adtunk a Szerbiával való jószomszédi kapcsolatunknak, különös tekintettel az újvidéki razzia évfordulójára,⁴⁵⁶ és egyébként is.⁴⁵⁷ Most tehát mindent el kell követnünk annak érdekében, hogy a horvátokkal, szlovénekkal kialakult jó kapcsolat mellett koncentráljunk a Szerbiával való kapcsolatra, miközben itt is lehetőleg el kell érni azt, hogy tovább menjen szét, mert érdekelték vagyunk egy minél kisebb Szerbia meglétében, amelyik azonban együttműködhet más országokkal. Ez lehet a stratégiai politikai célunk. Az MTI által közzétett nyilatkozatban Jugoszlávia megszűnésénél jeleztem azt – Jeszenszky Géza is egy utalással Isztambulban, az előzőekben is ez már elhangzott –, hogy mi a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság megszűnéséről beszéltünk, és zárójelben a korábbi Szerb–Horvát–Szlovén Királyságról. E pil-

és Bosznia-Hercegovina elismerését. Két hónappal később, május 2-án az EK-államok a guimaraes-i nyilatkozatukban vállaltak kötelezettséget a köztársaság elismerésére, amennyiben elfogadható megoldás születik az ország elnevezésével kapcsolatban. Ezzel összefüggésben a „Visegrádi Hármas” 1992. május 6-án deklarálta, hogy készek Macedónia elismerésére, majd a május 11-i, liszszaboni EK-csúcstalálkozóról kiadott közlemény szintén megerősítette az elismerési feltételeket. Ilyen előzmények után francia–brit–spanyol közvetítéssel egyezett meg a görög és a macedón fél abban, hogy a volt jugoszláv tagköztársaságot az ENSZ-be „Former Yugoslav Republic of Macedonia” ideiglenes néven vegyék fel. A megállapodás megkötése után az ENSZ Közgyűlése 1993. április 8-án vette fel az országot a tagállamok sorába.

⁴⁵⁵ Miután a szarajevói kormány 1992. április 5-én deklarálta a köztársaság függetlenségét, 1992. április 7-én az úgynevezett Bosznia-Hercegovinai Szerb Köztársaság képviselői bejelentették annak Jugoszlávia keretén belüli maradását és a szerb területek Bosznia-Hercegovinából való kiválásának szándékát. Április 6-án az Európai Közösség, április 7-én pedig az Amerikai Egyesült Államok – Horvátország és Szlovénia mellett – is elismerte Bosznia-Hercegovina függetlenségét. Ugyanazon nap Momčilo Krajišnik, az úgynevezett Bosznia-Hercegovinai Szerb Népgyűlés elnöke kikiáltotta a független boszniai Szerb Köztársaságot, s ezzel párhuzamosan a boszniai szerb képviselők kivonultak a köztársasági elnökségből. Ekkor már formálisan is kezdetét vette a boszniai háború.

⁴⁵⁶ Az 1942 januárjában, eredetileg a bel- és közbiztonság helyreállítása mellett elsősorban külpolitikai megfontolásokból, a Bácska déli területein indított magyar partizánvadász-razzia túlkapásokba torkolva, ártatlan polgári áldozatok életét követelve, 1942. január 20-án Újvidéken kulminálódott. Az áldozatok zöme – 2578 fő – a szerb etnikumból került ki, a razzia során 1068, zömében magyar zsidó is életét vesztette.

⁴⁵⁷ Az újvidéki razzia 50. évfordulójának közeledtével nagy félelem uralkodott a délvidéki magyarság körében, mivel a szerb hatalom részéről tudatosan fokozódott a magyarok elleni hangulatsztítás. Arról is egyre szélesebb körben lehetett hallani, hogy az évfordulóra időzítve a délvidéki magyarság elleni atrocitásorozatot és a helyi magyarok vezetőivel való leszámolás veszi majd kezdetét.

lanatban ennyi utalás elég volt a történelmi vonatkozásokra, és bizonyos nemzetközi jogalanyisági kérdésekre, ennél többet mi most nem mondhatunk. Azt hiszem, hogy a vajdasági magyarság is megkapta – az érdekelt szervezetek – a megfelelő tájékoztatást. Azonnal intézkedtünk a határkérdésben, és a honvédség is már dél körül megkapta az instrukciókat, hogy következik az elismerés, és ahogy említettem, eljuttattuk a vajdasági magyar szervezetekhez is a tájékoztatást. Eddig nincsenek híreink. Amit most nagyon fontosnak tartanék, és kérem a Külügyminisztérium által ennek az előkészítését, hogy mindenképpen az európai szervezetekben most kell fellépni az irányban, hogy a Jugoszláv Néphadseregben sokkal nagyobb a magyar behívottak száma, és a halottak száma is tízszerese, mint ahogy a számarányuk száma szerint illett volna. Tehát az Európai Közösségnél újra, az Európa Tanácsnál, mindenhol, minden emberjogi szervezetnél, tehát mindenhol, ami elképzelhető. Ezenkívül az újjáépítés és gazdasági segítségnyújtásban egyébként el is indultak a kapcsolatok. Most mindenesetre fontos, hogy ebben az egész jugoszláv ügyben tudjuk tartani ezt az óvatos – különös tekintettel az ottani magyarságra –, de mégis nagyon egyértelmű és határozott politikánkat, amit folytatunk. A menekülttáborok változatlanul működni fognak addig, amíg ez feltétlen szükséges. Nem tudom, hogy van-e a jugoszláv kérdéssel kapcsolatban a jelen lévő miniszter uraknak valamilyen új fejlemény, amit kívánnak még elmondani? Belügyminiszter úrnak nincs semmi rendkívüli? Csak a rendkívülit kérem. Nincs. Honvédelmi? Nincs. Nemzetbiztonsági?

(Gálszécsy András tárca nélküli miniszter szerint most nyugalom van.)

Antall József: Szóval jelenleg nyugalom van. A határon túli magyarságról sincs semmiféle információja Nagy Ferenc miniszter úrnak.

(Nagy Ferenc József tárca nélküli miniszter elmondja, hogy beszélt ezekkel az emberekkel, akik csodálatos véletlen folytán mentették meg az életüket. Ott kellett hagyniuk mindent, át kellett menekülni. Zömében itt vannak Baranyában, és remélik, hogy majd a nemzetközi tárgyalások rendezik a jövőjüket, és hazamehetnek.)

Antall József: Na most még azt kérem, mert különös tekintettel ez nem ártana, ha a kisebbségi ügyekért, a hazai nemzetiségi ügyekért felelős miniszterként a Kisebbségi Hivatal elnökével a horvát, szerb és a szlovén hazai kisebbségeknek a vezetőit esetleg fogadnád. Az sem ártana, ennek sajtópublicitást adni.

(Katona Tamás külügyi politikai államtitkár még elmondja, hogy több mint húsz ország ismerte el eddig a kettőt, de február elejére várható komoly tárgyalási menet a másik két

önállóságát kinyilvánító köztársaságnak az Európai Közösség általi elismerésére. Macedónia esetében is ez már meglett volna, ha Görögország nem ragaszkodott volna a maga álláspontjához. Valószínű, hogy ezt két hét alatt tisztázni lehet, és ez alatt Bosznia és Hercegovina is megteheti azokat a lépéseket, amelyek az Európai Közösség által való elismeréshez szükségesek. A horvátországi magyar vezetők szerint az egyik legfontosabb dolog a baranyai háromszögnek a kitisztítása és újra horvát kézbe adása, ahol a horvátországi magyarságból tizenkétezer ember egy tömbben él.)

Antall József: Az ENSZ-katonákra kitérve, még kérem a külügyet, hogy hivatalosan még fokozottabban tegyen erőfeszítéseket az ENSZ békefenntartó erők odairányítása érdekében a vajdasági magyarságra tekintettel.⁴⁵⁸ Erre még ma kapjak választ, elő legyen készítve erre a szöveg. A görögökkel pedig meg kell fontolni, mivel a kamion- és egyéb ügyekben van konfliktusunk velük. Siklós Csaba, a görög kamionvita hogy áll?⁴⁵⁹

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter elmondja, hogy jelenleg áll, de nem felejtkeztek el róla.)

Antall József: A Kormánynak akkor azt javaslom, hogy ha lehet, úgy foglaljon állást, hogy mi megvárjuk ebben a Macedónia-, Bosznia-ügyben is az Európai Közösség állásfoglalását. Tehát nem megyünk elébe a bolgárokkal, és addig megpróbálunk a görögökkel is esetleg kapcsolatot teremteni. Az nem árt. De ezt az érlelési szakaszt akkor megvárjuk. Ehhez még annyit fűznék hozzá, hogy azért nem volt célszerű most a hatot elismerni – ezt Katona Tamás javasolta tegnap –, mert nem tisztáztuk, illetve nem tisztázódott e pillanatban még Koszovó kérdése, és nem tisztázott a Vajdaság kérdése. Montenegró valóban szuverénként vált részesévé közjogi

⁴⁵⁸ Magyarország 1992 január végén azzal a kéréssel fordult Butrosz Gáli ENSZ-főtitkárhoz, hogy a Jugoszláviába küldendő kéksisakosok egy részét telepítsék a Vajdaságba, majd 1992. június 4-én a NATO külügyminisztereinek oslói értekezletén Jeszenszky Géza magyar külügyminiszter kezdeményezte, hogy a NATO sürgősen küldjön békefenntartó erőket a Vajdaságba és Koszovóba, hogy megelőzzék a szerb csapatok pusztításait.

⁴⁵⁹ 1992. január végén a görög kamionosok tiltakozva a magyar tranzitdíj emelése miatt lezárták a jugoszláv–görög határt a teherautó-forgalom előtt. A vitába az EK is bekapcsolódott, amely azt kifogásolta, hogy Magyarország az úti adó megemelésével megsértette a társulási megállapodást kísérő levélváltást, lehetetlenné téve a nemzetközi tranzitforgalmat. Az EK szerint ezért e probléma nem Görögország, hanem a Közösség hatáskörébe tartozik. 1992. február 6-án Magyarország végül megállapodott az EK-val, amelynek értelmében Magyarország Görögország adómentes kvótáját 80 százalékkal felemelte, a teljes görög kvóta 50-60 százaléka pedig kedvezményes, 1 forintos adószintet írt elő, míg az ezen felüli kvótára alkalmazták továbbra is a 3 forintos úti adót.

értelemben az egykori Szerb–Horvát–Szlovén Királyságnak,⁴⁶⁰ tehát az egy szuverén államként ment bele – ugye Nyikita állama –, de ebben a pillanatban még kell ez az időszak arra, hogy ezt tisztázzuk. Meg kell nézni, hogy milyen helyzet alakul ki, hiszen itt hat plusz kettő államról van szó.⁴⁶¹ Tehát ezt az átmeneti időszakot kell nekünk megvárunk. Még azt szeretném megemlíteni, hogy egy román kormánytagra hivatkoznak a kétoldalú tárgyalásoknál, ugyanis román–magyar szakértői tárgyalások most folynak.⁴⁶² Annak egy interpretációja van a magyar sajtóban, amit azért szeretnék szintén kérni, annak a pontos megfogalmazását a területi kérdésre vonatkozóan, hogy az hogy került bele. Mi a Helsinki Alapokmány alapján állunk, vagyis a határok erőszakos megváltoztatásáról lemondunk. De nem tudom, hogy hogy kerül bele ez a szöveg. S itt a sajtóban elég sok az interpretáció.

(Katona Tamás szerint a románok a kétoldalú szerződéseikben ehhez a területi sérthetetlenségi passzushoz ragaszkodnak.

Boross Péter belügyminiszter még elmondja, hogy Romániában elterjedt az a hír, illetve terjesztik az újságok, hogy a határon túl élő magyarokat magyar állampolgárnak kívánja Magyarország minősíteni. Ennek alapját pedig az adja, hogy a külügyi tárca szóvivője állítólag ezt nyilatkozta, miközben ő ilyet sehol nem mondott.)

Antall József: Igen, de már hivatkoznak rá. Szakértő se mehet bele olyanba, amire nincs politikai döntés. Itt megfogalmazásokról van szó, félreértés ne essék, nem fehér lóról. Akkor a Kormányt erről szerettem volna tájékoztatni, és arról, hogy miért kellett ilyen gyors eljárás, és miért nem vártuk meg az elismeréssel a mai minisztertanácsi napot, ami akkor lett volna indokolt, hogyha az Európai Közösség nem egységesen teszi meg a lépést. Most már Lengyelország is még az este bejelentette. A lengyeleknek az volt az aggálya, hogy nem tudják, ilyen hirtelen hogy fogják megfogalmazni. De a cseheknél még ezek szerint mindig van valamilyen várakozás. Feltehető, hogy egy cseh és szlovák vitáról van szó, precedensteremtésről.

⁴⁶⁰ 1918. november 26-án a szerb hadsereg bevonult Montenegróba, detronizálták a Petrović-Njegoš-dinasztiát, s erőt alkalmazva kimondták Montenegró és Szerbia egyesülését.

⁴⁶¹ Utalás a hat volt jugoszláv tagköztársaságra és a két autonóm tartományra: Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Montenegró, Macedónia, valamint Vajdaság és Koszovó Autonóm Tartományok.

⁴⁶² 1992. január 27-én kezdődtek meg a Külügyminisztériumban a főosztályvezetői szintű szakértői tárgyalások a magyar–román alapszerződés előkészítésére.

1992. január 30-i kormányülés

Napirenden kívül a miniszterelnök beszámol a különböző külpolitikai tárgyalásokról.

Antall József: Akkor nagyon röviden csak arra szeretnék utalni, amit hétfőn bejelentettem hivatalosan. Valóban pontosan arról van szó, amit a kommuniké tartalmaz, hogy most nekem ezt a bizonyos egynapos csütörtökön történő Amerikába repülést és egy nap konferenciát, aztán utána visszarepülést és közben a kétoldali találkozót, vagy ezek lehetőségét a lezárult kezelés miatt az orvosok nem javasolták.⁴⁶³ Arról van szó pontosan, ami a kommunikében van, ami tényszerű. Elkerülhetetlen, hogy ebből akár politikai következtetéseket ne vonjanak le, vagy egyéb következtetéseket. Ennyit szeretnék a Kormány tagjainak megemlíteni. Magáról a csúcsértekezletről azt szeretném azért elmondani, hogy ez a biztonsági tanácsi csúcsértekezlet rendkívül látványos dolog. A csúcsértekezleten a meghatározott forgatókönyv szerint minden küldöttségvezető mondhat egy 15 perces beszédet. A zárónyilatkozatot már múlt pénteken megkaptam, amit egész minimálisan módosítanak, mondjuk a beérkezett javaslatok szerint. A zárónyilatkozat meglehetősen általános, mondjuk, a Szovjetunió szó alig fordul benne elő, hanem a nagy átalakulás. Tehát tulajdonképpen egy eléggé általános jellegű, az ENSZ ügyét érintő nyilatkozat. A másik, és ezt a nagy követekkel, az angol és az amerikai nagykövettel, miután Major miniszterelnök jelenleg a soros elnök, ezért először vele, azután az amerikai nagykövettel mint a házigazda országgal beszéltem meg, jelezve azt, hogy megértettük, hogy most nem kívánnak az ENSZ reformjáról beszélni, hanem összegezni kívánják az ENSZ szerepét, eddigi eredményeit és mostani fontosságát abban, hogy ebben az átalakuló időben is megmarad az ENSZ-nek a szerepe. Az ENSZ jövőbeni szerepéről, belső szervezetről viszont nem kívánnak most vitát nyitni, sőt mély aggodalmuknak adtak hangot az elmúlt 10 napban, hogy ez a kérdés napirendre kerüljön. Ez nyilvánvaló, hogy Németország, Japán biztonsági tanácsi tagságára vonatkozik, s a harmadik világ országainak azon kívánsága, hogy a déli földtekéről, vagy pedig a harmadik világból is legyen valaki hasonlóan. Tehát tulajdonképpen ez az ENSZ-nek az igazi problémája hosszabb távon, hogy Németország és Japán egyenrangú módon tagja lehessen, ugyanúgy, mint Nagy-Britannia, vagy Franciaország, amelyek történeti jogon érthetően ragaszkodnak ahhoz, hogy tagjai maradjanak. De ez a két ország, ha ezt kifelé nem is ebben a formában fogalmazzák meg, kvázi elvárják, hogy ez előbb-

⁴⁶³ 1992. január 28-án hivatalosan bejelentették, hogy Antall József miniszterelnök egészségügyi okok miatt nem utazik az ENSZ BT New York-i csúcsértekezletére, azon a Magyar Kormányt Jeszenszky Géza külügyminiszter mint a kormányfő egyik helyettese és személyes megbízottja képviselte.

utóbb bekövetkezzék. Most ebben a szituációban ezt minden körülmények között el akarják kerülni az összehívók, hiszen mind a két angolszász országban választások évében vagyunk. Tehát Major miniszterelnöknek ez egy soha vissza nem térő alkalom egy látványos New York-i konferencián elnökölni és az angol jelenlétet hangsúlyozni, amit egy német állandó tagsági kérdés pontosan beárnyékolna. Tehát nem érné el azt a belpolitikai célt. Ugyanez vonatkozik Bush elnökre is, aki szívesen veszi például a Jelcinnel való találkozót. Ez egy fontos értekezlet lesz, amely nem foglalkozik igazából az átalakulásnak a nagy kérdéseivel, hanem abban csak irányt mutat. A magyar küldöttség is ebbe az irányba fog menni, az egész kérdésnek az általános részéhez szól majd, és egy finom utalással a jövőre vonatkozóan. De a két nagykövetnek én ezt közvetlenül is kifejtettem, hogy ez érthető legyen. Németországot azonban mindenképpen úgy kell kezelni – eltérően a két világháború közötti időszaktól –, hogy Németország megfelelő belső politikai struktúrával rendelkezzen hosszú időn keresztül, és külpolitikailag is megfelelő magatartást lehessen elvárni tőle. Ha viszont ez az elvárás, akkor nem lehet Németországot súlyához viszonyítva megalázni, háttérbe szorítani, mert éppen a két háború tanúsítja azt, hogy a weimari köztársasággal⁴⁶⁴ szemben negatív politikát folytattak, és Hitler hatalomra jutása után⁴⁶⁵ defetista politikát folytattak az angolok és a franciák.⁴⁶⁶ Ezt elmondtam az angol nagykövetnek is, hogy ezért ez egy olyan magatartás, amit nagyon kevésbé tartanánk bölcsnek. A másik, hogy nagyszövetségi rendszerekben Németországnak, Japánnak is súlyt kell képezni. Ez tehát az északi féltéken a hatalmi egyensúly kérdése. Oroszország jogutódlása elfogadható. Ebben akármit gondolunk, vagy mit nem, ebben azt hiszem, hogy ez világos, hogy ez fennmarad, hogy tudomásul fogja venni a világ, hogy Oroszország a jogutód. Nincs is a világnak más választása, ha kötelezettségeket akar,

⁴⁶⁴ Az 1918-as összeomlás után a német állam hivatalos elnevezése Német Birodalom (Deutsches Reich) volt. Az 1919. január 19-én megválasztott többpárti nemzetgyűlés kezdetétől 1933. január 30-ig – a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt hatalomra kerüléséig – tartó időszakot a történelemtudomány a weimari köztársaság (németül: Weimarer Republik) névvel illeti, elsősorban arra utalva, hogy az 1918 előtti monarchia államrendszerét a polgári demokratikus, parlamenti képviselői, szövetségi köztársaság váltotta fel. Nevét Weimar városa után kapta, ahol az alkotmányozó nemzetgyűlés összeült.

⁴⁶⁵ Adolf Hitler 1933. január 30. és 1945. április 30. között volt a Német Birodalom kancellárja, illetve Paul von Hindenburg birodalmi elnök halála után, 1934. augusztus 2-től Németország Führere.

⁴⁶⁶ A harmincas években a nyugati hatalmak a béke megőrzése érdekében elfogadták Németország terjeszkedő politikáját. Ennek első jele volt az 1933. június 15-én megkötött négyhatalmi szerződés, majd a Rajna-vidék 1936. márciusi remilitarizálása. Ugyancsak a megbékélési politika jegyében Franciaország és az Egyesült Királyság nem interveniált 1938. március 12-e után, amikor a Német Birodalom annektálta Ausztriát (Anschluß). A megbékélési politika utolsó záróakkordjaként 1938. szeptember 29-én megkötötték müncheni egyezményt – az addig a csehszlovák államhoz tartozó Szudéta-vidék Németország részére történő átengedését.

mint hogy örül, hogy Oroszország vállalja a fő kötelezettségeket. A másik pedig, hogy a déli félteke kérdésében várható, hogy a déli féltekén elsősorban India és feltehetően Latin-Amerika lesz az, amelyik előbb-utóbb képviseletre törekszik. Úgy gondolom, hogy a magyar külpolitikának ezt az álláspontját meg kell fogalmazni, és tudniuk kell, hogy ez a mi álláspontunk. De nem nekünk kell ebben most éllavas szerepet betölteni a nemzetközi politika porondján, mert itt különböző érdekkonfliktusok és egyebek vannak. De egy nagyon következetes külpolitikai vonalvezetést kell e tekintetben vinni úgy, hogy mi elismerjük a San Franciscó-i egyezmény alapján az akkori öt nagyhatalomnak⁴⁶⁷ a történeti jogon való különleges szerepét, de ez nem zárhatja ki a háború után majd másfél századdal, hogy már ne a győzők és legyőzöttek alapján legyen egy világszervezet. Ezt én azért fejtettem ki egyértelműen az érdekelt nagyköveteknek, akik ezt nyilvánvalóan hazafelé jelzik. Ebből a pozícióból vagyunk most mérsékeltek New Yorkban a Biztonsági Tanács-konferencián.⁴⁶⁸ Egyrészt azért, mert a német, japán kérdés nagyon rosszul érintené a brit és az amerikai kormányt most e pillanatban. A másik pedig, hogy a harmadik világ képviseletének kérdése amúgy is kritikus pont. Ezt nem feltétlenül nekünk kell most ebben a pillanatban keresztülvinni, de azért tudniuk kell, hogy mi milyen álláspontot foglaltunk el. A prágai EBEÉ-i konferencián⁴⁶⁹ külügyminiszterek jönnek össze, ott is képviseltetve vagyunk természetesen. Úgy gondolom, hogy ott sem várható semmiféle különleges, mert rutinszerű a találkozó. Az amerikaiaknak jelen pillanatban nyilván az amerikai–oroszl tárgyalás lesz a kulcskérdés, láthatjuk az elhangzott javaslatokban mind Bush, mind Jelcin részéről. Az angolokat próbálják szintén a nukleáris erővel kapcsolatban a leépítésre rávenni. A franciák egyelőre ellentétes nyilatkozatokat tesznek. Másik kérdés pedig, hogy a kínai miniszterelnökkel hajlandó-e Bush kétoldalú különmegbeszélést tartani most, ami még tervezve van, de amerikai részről komoly támadások merültek fel ebben belpolitikailag. Úgyhogy ezeket

⁴⁶⁷ 1945. június 26-án San Franciscóban írták alá az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmányát, amely 1945. október 24-én lépett hatályba. Az alapokmány V. fejezete definiálta, hogy a Biztonsági Tanács tizenöt tagjából öt – Kínai Köztársaság (később a Kínai Népköztársaság) Franciaország, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok a Biztonsági Tanács állandó tagjai.

⁴⁶⁸ 1992. január elsején lépett életbe Magyarország két évre szóló tagsága a testületben.

⁴⁶⁹ 1992. január 30-án Prágában kezdődött meg az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) országai külügyminisztereinek kétnapos tanácsulése, amelynek fókuszában a helsinki folyamat intézményrendszerének megerősítésével, fejlesztésével összefüggő kérdések álltak. A tanácsülés síkra szállt az EBEÉ konfliktusmegoldó képességének fokozásáért. Megvizsgálták az ellenőrző mechanizmusok javításának a lehetőségét és a megfigyelői missziók kiküldetésének módját. Külön dokumentum foglalkozott a tömegpusztító fegyverek további elterjedésének megakadályozásával.

szerettem volna elmondani. Most a dél-afrikai köztársasági elnök és miniszterelnök, aki mindkét funkciót betölti, tehát nem egyszerűen prezidenciális köztársaság, hanem megnevezve a két tisztséget tölti be a jelenlegi dél-afrikai miniszterelnök, a jövő héten tesz nálunk egy látogatást, és utána gyakorlatilag egy 24 órás látogatást tesz, két napra osztva Kohl kancellár is eljön az alapszerződés aláírására.⁴⁷⁰ Ezeket a Külügyminisztérium készíti elő, de mindenképpen kérem, hogy majd az előkészítés során a tárcák jelezzék a legfontosabb problémákat, amit úgy vélnek, hogy fel kell vetnünk.

1992. február 27-i kormányülés

Az ENSZ Békefenntartó Erők (UNPROFOR) magyarországi átvonulásával kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa határozatot hozott február 21-én, hogy békefenntartó erőket küld Jugoszláviába.⁴⁷¹ Egy sor európai és Európán kívüli ország lesz ennek a tagja, többek között olyan országok is, amelyek hozzánk közel állnak földrajzilag. A békefenntartó erők szállításában feltehetően Magyarországnak tranzitszerep jut, sőt a francia fél már jelezte, hogy egységeit Magyarországon keresztül kívánja vasúti úton szállítani, amihez az Országgyűlés előzetes engedélye kell.

Boross Péter belügyminiszter felveti, hogy olyan határozat kellene, hogy az ENSZ-erők ne minősüljenek külföldinek.)

Antall József: Ilyen határozat nem hozható. Mindenképp kell az Országgyűlés engedélye. Tehát nemzetközi jogilag aláírtuk az ENSZ Alapokmányát, amelyik kötelezővé teszi a tagoknak, hogy biztosítaniuk kell a kéksisakosok számára az áthaladást. De a magyar Alkotmány előírja, hogy amennyiben külföldi hadsereg kíván átha-

⁴⁷⁰ A magyar kormányfő meghívására 1992. február 6-án Helmut Kohl német kancellár és Hans-Dietrich Genscher külügyminiszter Budapesten tárgyalt. A tárgyalások után került sor a tíz évre szóló, preambulumból és 33 cikkelyből álló magyar–német alapszerződés aláírására.

⁴⁷¹ Az ENSZ Biztonsági Tanácsa a horvátországi Vance-terv részeként 1992. február 21-én fogadta el a 743. sz. határozatát a Horvát Köztársaság területére szóló békefenntartó művelet megindításáról és a Nemzetközi Védelmi Erők (UNPROFOR) horvátországi telepítéséről. Ennek részeként a Horvát Köztársaság területén négy ún. UNPA-zónát/szektorot hoztak létre: az Északit, a Délit, a Keletit és Nyugatit. Észak-Dalmácia és a Lika térségét a Déli, Banovina és Kordun területét az Északi, Nyugat-Szlavóniát a Nyugati, Kelet-Szlavóniát pedig a Keleti zónába/szektorba sorolták be. Az UNPA az angol United Nations Protected Areas (az Egyesült Nemzetek Szervezete által védett területek) mozaikszava.

ladni az ország területén, ahhoz az Országgyűlés engedélye kell. Az ENSZ Alapokmány alapján ugyanannyi a szerepe van ebben az Országgyűlésnek, mint magának a Kormánynak, hiszen tulajdonképpen nemzetközi jogi értelemben kötelesek vagyunk átengedni, mivel aláírtuk az Alapokmányt, de alkotmányjogi értelemben mégis ugyanúgy hozzájárulást kell kérnünk az Országgyűléstől. Na, most miután a mi érdekeinket szolgálja a szomszéd ország pacifikálása, sőt kifejezetten a magyar kisebbség védelmét, nem hiszem, hogy ebben a kérdésben komoly vitára kellene számítanunk. Úgyhogy nem tudom, hogy lehet-e rendkívüli eljárással azonnalít kérni?

(Jeszenszky Géza elmondja, hogy a házelnök várja a határozati javaslatot, és intézkedik a mielőbbi elfogadás érdekében, továbbá az illetékes tárcák képviselőiből az átvonulás koordinálására egy tárcaközi bizottságot hoznak létre.)

Antall József: Jó, tehát teljesen világos a jogi helyzet, és a szándék is teljesen világos. Mi akarjuk, sőt a franciák exponálták magukat, személyesen Joxe honvédelmi miniszter mint barátunk is, hogy ők Kelet-Szlavóniába és közeli területekre kerüljenek. Ennek következtében kérdezem, hogy a Kormány tudomásul veszi-e jóváhagyólag a benyújtott országgyűlési határozattervezetet? Tudomásul veszi, hogy Magyarország keresztül haladjanak? Ez a lényege.

(Kiss Gyula munkaügyi miniszter megkérdezi, hogy milyen fegyvernemek, milyen időtartamban?)

Antall József: Azt se tudjuk, hogy hány országból jönnek. Egyik nagy valószínűséggel a franciák lesznek, de nem tudjuk, milyen országból jönnek.

(Jeszenszky Géza megjegyzi, hogy Csehszlovákia és Lengyelország is küld, továbbá kizárt, hogy másképpen is tudnának menni.)

Boross Péter még hozzáteszi, hogy a határozat ne csak az átvonulásra terjedjen ki, mert ezek itt fognak pihenőbe menni. A Balaton környékét fogják ellepni. Kicsit gondolni kell arra ezeknél, itt összevissza fognak mozogni tartósan.)

Antall József: Kérem szépen a következőt. Tehát akkor ezek az egységek egyszer Magyarországon áthaladnak, erre kell kiterjedni a határozatnak. És az áthaladás mellett, amennyiben a Magyarországon történő tartózkodás átmeneti, vagy szükség szerinti tartózkodás, ezt is meg kell fogalmazni. Például elképzelhető, hogy sebesülteként idehozzák kórházba, ezért elképzelhető, hogy lábadozásra kérnek engedélyt.

Hogy azonkívül tehát hosszabb távon, hogy ne kelljen egy újabb határozatot elfogadtatni. Az elképzelhető, hogy egyik bázisává válunk az ottani ENSZ-csapatoknak.

(Annus Antal honvédelmi közigazgatási államtitkár azt javasolja, hogy átfogó határozattervezet készüljön, amely mind az átvonulásra, mind a kivonásra, és elhúzóadás esetén az esetleges váltásra is megadja a megfelelő jogosultságot.)

Antall József: Hát legyen egy általános megfogalmazás. De azt kérem, hogy az Országgyűlésen kalandos ötleteit senki ne vesse még föl. Úgyhogy meg ne erősítsük azokat a lehetőségeket, hogy a parlamentben Maczó Ágnestől Dénes Jánosig különböző ötletekkel előálljanak. Itt egy magától értetődő dologról van szó, amiben mi más szituációban kikötöttünk alkotmányjogi szempontból is – nem erre gondolva elsősorban – bizonyos kemény határozatokat, aminek következtében az Országgyűléshez kell fordulnunk. De azon belül nemzetközi kötelezettségeink vannak, és annak kell eleget tenni. Ennek van egy kialakult gyakorlata, és a mi érdekeinket szolgálja, elsősorban a mi érdekeinket Jugoszlávián kívül. Tehát mindenképpen támogatni kell. Ami a dolog kezelését illeti, tehát erre tárcaközi bizottság lesz, amit viszont jól meg kell szervezni. Nemcsak azért, hogy nehogy átvonuló keresztes hadjáratot képzeljünk, akik itt majd milyen nyomokat hagynak, hanem azért, mert egy ENSZ-feladatról van szó, ahol az ország nemzetközi presztízse szempontjából inkább az a lényeg, hogy ne legyen velük probléma sem a határon, sem az átvonulás során. A másik pedig a magyar gazdaság. Ausztriában megalakult már az a vállalat, amelyik az átvonuló ENSZ-csapatoknak az ellátásáról gondoskodik, vagyis már gondoltak arra, hogy tudnak ebből üzletet csinálni. Itt teszem fel a kérdést, és ez a következő kérdés, hogy Magyarország ebbe, hogy ha itt egy 10 ezer vagy 15 ezres katonaság fog állomásozni, esetleg 1 évig vagy másfél évig akár, hogy tud bekapcsolódni az ellátásukba? Ez egy alapvető kérdés, és ez is a tárcaközi bizottság problémája, hogy ebbe hogy tudnak bekapcsolódni majd az érdekeltek.

(Jeszenszky Géza megjegyzi, hogy a határozati javaslat erre is utal, miszerint felhatalmazza a tárcaközi bizottság elnökét, hogy a Kormány nevében a nemzeti egységek magyarországi áthaladásának és tartózkodásának feltételeiről az érintett kormányokkal megállapodást kössön.)

Antall József: Igen, de nemcsak erről van szó, hanem amikor Jugoszláviában tartózkodnak, oda történő ellátás szállításáról is szó van. Tehát, hogy feltételezzük, hogy friss árukkal való ellátás, például tej, vagy mit tudom én mi, ami esetleg nincs ott. Itt vannak Szlavóniában, esetleg Eszéken, ezeket akkor Baranyából kell szállí-

tani, vagy Csongrádból. Erről nem szeretnék többet beszélni a Kormány ülésén, de ezt meg kell szervezni. Viszont pontosan erről van szó. Tehát szükség szerint a tárcaközi bizottság vonja be ebbe az érintett tárcákat is. Tehát ez legyen benne a kormányhatározatban, mert az országgyűlési határozatnak a kormányhatározat a kiegészítő része. A tárcaközi bizottság, az sem tartozik az Országgyűlésre. A másik pedig az, hogy a tárcaközi bizottság aszerint bővül és tart kiszélesített ülést, hogy mi a tárgya. Arra meghívhatja akár az igazságügyet, akár a nemzetközi gazdaságit, akár az ipari kereskedelmet. De ez lehet a földművelésügy is, ha olyan szerencsénk van, hogy olyan jellegű terméket igényelnek. De nem csak várni kell, mert az összes többi ország már aktívabb ebben, már fel vannak készülve. Tehát arra kérem akkor a gazdasági tárcákat, akár a Gazdasági Kabinetben, hogy dolgozzák ki azt a javaslatot, hogy hogy tudunk ebben és milyen ajánlatot tenni. Ugyanígy lemaradtunk az öbölháborúnál is erről, mert nem tettünk megfelelő ajánlatokat. A többiek viszont felkészülnek rá. Már meg kell nézni, kérem, hogy például milyen nációból jön ez az egyiség? Lehet, hogy mohamedánok jönnek, tessék akkor már a mohamedánok által kívánt feltételek szerinti szállítást átgondolni, ahogy már repülön is van kóser resti, meg mit tudom még mi. Ugyanígy kell nekünk erre felkészülni, hogy speciális dolgokat tudjunk szállítani. Van-e akkor miniszter úrnak még? Nincs? Akkor azt kérem, hogy a határozat jöjjön be, és akkor azt még osszák szét, ami megy az Országgyűlésre. Úgyhogy akkor a Kormány ebben a formában, támogatva az országgyűlési határozattervezetet, a kiegészítő tárcaközi bizottsággal elfogadja. Van-e ellenvélemény? Tartózkodás?

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter felveti, hogy ennek bizonyára lesz protokolláris része is, fogadás stb.)

Antall József: Hát ezt a tárcaközi bizottságnak kell végiggondolnia, ezt a Külügyminisztérium a tárcaközi bizottsággal tisztázza, és a Külügyminisztérium aszerint gondoskodik erről. A fogadódelegációt tábornok vezeti, és nyilvánvaló, hogy a magyar katonai vezetőknek egyenruhában kell lenniük. Belügynek kell az országutakon, vasúton – gondolom – biztosítani az előrehaladást. Hát ezért van a tárcaközi bizottság. Ki az, aki a külügyből ezzel foglalkozik?

(Jeszzenszky Géza közli, hogy még nem jelölték ki.)

Antall József: Kérem szépen, a mai nap folyamán a külügyminiszter úr jelölje ki, és kérem a tárcák képviselőit is, hogy gondolják át, kik legyenek azok, egyáltalán milyen szinten legyen a tárcaközi bizottság? Főosztályvezetői, vagy helyettes állam-

titkári? Tessék? Akkor főosztályvezetői. Akkor kérem, hogy délig álljon össze a tárcaközi bizottság, és jelöljék meg a megfelelő főosztályvezetőt, aki ezért felelős. Akkor ellenvélemény? Tartózkodás? Nincs. A Kormány egyhangúlag jóváhagyta.

Később még ugyanezen a kormányülésen a Különfélék között újra szóba kerül az ENSZ békefenntartó erők magyarországi átvonulásának témája.

Antall József: Megkapta mindenki az ENSZ békefenntartó erők magyarországi átvonulásáról szóló anyagot? Van-e ezzel kapcsolatos megjegyzése bárkinek? Ha nem muszáj, akkor ne változtassunk, de most van erre az utolsó pillanat. Ebben minden figyelembe van véve, úgy gondolom.

(Vita alakul ki azzal kapcsolatban, hogy bekerüljön-e a határozati javaslatba az a szó, hogy állomásoztatás, vagy ne, ugyanis szakemberek szerint az nem állomásoztatás, amikor átvonuláskor egy éjszakát valahol eltöltenek.)

Antall József: Nem is arról van szó, hogy egy éjszakát töltenek itt. Akkor az „átvonulás” helyett valami más legyen, ha ettől szebb szót tudnak. Nem értik, hogy miről van szó? Nem arról van csak szó, hogy átvonulnak, hanem ha ez például Ciprusban,⁴⁷² nem tudom hány évig tartott, lehet, hogy öt évig lesznek itt. Világos, hogy akkor nem csak átvonulnak. Ha azt mondjuk, hogy átmenetileg Magyarországon állomásozhassanak. Nehogy még egyszer az legyen, hogy ideiglenesen itt állomásozhassanak.⁴⁷³

(Boross Péter belügyminiszter szerint, ha kitör a háború ott, ezeket ki szokták vonni. Hova tudják kivonni? Magyarországra. Abban a pillanatban itt állomásoznak.)

Antall József: Így van. Ezt kell az Országgyűlésen az adott bizottságban értelmesen képviselni, hogy megértsék, miről van szó. Nem arról van szó, hogy itt helyőrségeket

⁴⁷² Az Egyesült Nemzetek Ciprusi Békefenntartó Erőit, angolul: United Nations Peacekeeping Force in Cyprus, UNFICYP 1964-ben telepítették Ciprus szigetére a görög és a török lakosság közötti fegyveres összetűzések megakadályozására. Az 1974-es török katonai invázió után az UNFICYP által felügyelt zóna a déli, nemzetközileg elismert Ciprusi Köztársaság és az északi, szakadár, csak Törökország által elismert Észak Ciprusi Török Köztársaság közötti határvonal lett. Az UNFICYP az ENSZ egyik leghosszabb ideje tartó katonai missziója.

⁴⁷³ Utalás a Magyarország területén tartózkodó szovjet csapatokra.

szerveznek, hanem arról, hogy átmenetileg előfordulhat, hogy nem egy éjszaka vonulnak át, hanem itt valamilyen módon tartózkodnak.

(Még többen hozzászólnak, de végül az a döntés, hogy az Alkotmány szövegezéséből kell kiindulni, ami szerint a területen átvonul, a területet felhasználja, és a területen állomásozik. A három kategóriából kettő kerül be a határozatba.)

Antall József: Akkor végeztünk az országgyűlési határozattal. A Kormány határozatának 3. pontja: [...] egységek magyarországi átvonulásának és állomásoztatásának feltételeiről az érintett kormányokkal megállapodást kössön. Tehát a tartózkodás és állomásoztatás feltételeiről. Az indokolásba pedig ugyanezt be kell venni.

1992. március 5-i kormányülés

Különfélék között a Világkiállítással kapcsolatban.

Antall József: Kérem szépen. Még felüdülésként Kádár Béla miniszter úrtól egy rövid tájékoztatást kérünk, mert jelezte, hogy az Expóról kíván szólni.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere közli, hogy 172 órája döntött a BIE⁴⁷⁴ Párizsban arról, hogy megítéli nekünk az Expó megrendezési jogát, viszont megfogalmaztak bizonyos kívánságokat. Legyen kicsit kisebb a beépített tér, biztonságosabb a finanszírozás, rugalmasabb a téma, és főleg egyszerűbb és áttekinthetőbb a gazdasági szervezet. Az előterjesztés szerint a közhatalmi szervezet élén áll a Világkiállítási Tanács, melynek 10 tagja a Kormánytól és Fővárosi önkormányzattól kerülne ki, de az elnökét a Kormány jelölné ki. Lenne egy főbiztos, amely végül is irányítja teljes mértékben az Expó munkálatait, felügyeli a gazdasági szervezet tevékenységét is. A főbiztos munkáját pedig a Programiroda segítené. Továbbá létrejönne az EXPO '96 RT., amely állami tulajdonban lévő részvénytársaság lenne.)

Antall József: Azért az lenne a kérésem miniszter úrhoz, ha eldölt a saját koncepciója, hogy mit javasol. A jövő hónap 15-éig kell a szervezetre vonatkozó javaslatot

⁴⁷⁴ The Bureau international des expositions, BIE, magyarul: Nemzetközi Kiállítási Irodát az 1928. november 22-én Párizsban aláírt nemzetközi kiállításokra vonatkozó egyezmény hozta létre a világkiállítások naptárának, licitálásának, kiválasztásának és szervezésének felügyeletére és olyan szabályozási keretek létrehozására, amelyek alapján az expó szervezői és résztvevői a legjobb feltételek mellett dolgozhatnak együtt. Napjainkban 170 állam a tagja.

behozni a Kormány elé, úgy szól a minisztertanácsi döntés. De ha már most véleményt kíván kapni tőlünk, akkor meg kéne mondania most itt világosan a minisztereknek, hogy mik azok a közhatalmi funkciók, és melyek azok a magyar államigazgatásba illeszkedő szervek, amiket kötelesek vagyunk megcsinálni a BIE miatt. Mi az, ami vállalkozási alap, milyen organizációt képzelt el? Az egyik, hogy a BIE tehát egy főbiztost kíván. Jelenleg a Baráth Etele az ideiglenes főbiztos.

(Kádár Béla: Igen, ő a kormánybiztos.)

Antall József: Igen, de a BIE szemszögéből főbiztos. Tehát a BIE-nek az igénye a főbiztos. A főbiztos lehet egy miniszter vagy egy magas rangú kormányképviselő. A mi szemszögünkből el kell döntenünk majd, hogy milyen funkciót betöltőt tekintünk alkalmasnak. Annak viszont Magyarországon illeszkedni kell a magyar közjogba, a magyar kormányzati struktúrába. Ez az első, a személy. Akkor van a Programiroda, amelyiknek hatósági és tervezési jogkört kell részben gyakorolnia. Ez a második, amit a jelenlegiből ki kell fejleszteni. Végül lenne a kollektív testület, a Tanács, és lenne a vállalkozási szervezet. Itt szerettem volna ezt rögzíteni, hogy mindenki előtt világos legyen. Az Rt.-ről – Kupa miniszter úr, amikor pénzről volt szó, rögtön a mennyezet magasságát kémlelte – szeretném kérdezni, hogy milyen elképzelése van Kádár miniszter úrnak.

(Kádár Béla elmondja, hogy arról volt szó, hogy alapítsunk egy részvénytársaságot, és hogy ebbe kapcsolódjon be a külföldi és belföldi magántőke. Mindenképp kívánatos, hogy ebben megmaradjon az 51%-os állami tulajdon.)

Antall József: Irányelvként elfogadható ez, hogy ezt kell kidolgozni? Van a gazdasági minisztereknek valamilyen megjegyzése Kádár miniszter úr által elmondottakhoz? Szükséges esetleg, mielőtt a Kormány elé jön majd az előterjesztés, hogy arról a Gazdasági Kabinetben legyen egy vita. Az államtitkári értekezlet csak azt fogja megvizsgálni ebből, hogy az hogyan illeszkedik a magyar kormányzati struktúrába, a magyar jogrendszerbe, van-e benne kifogás. Nem fogja gazdaságpolitikailag és a gazdasági stratégiában meghatározni a teendőket. Nem szeretném, hogy itt a Kormányban kerüljön sor egy részletes vitára, hanem ide már azért leszűrtebb állapotban kerüljön az anyag. Tehát akkor egy kormányrendelet-tervezet fog a Gazdasági Kabinetben átmenni. Egyetért-e azzal most így látatlanban a Kormány, hogy a Világkiállítási Tanács elnökének felelős miniszternek kell lennie, és a minisztériumok képviselőiben államtitkárokat kell bevonni. Ilyen szintű kell, hogy legyen, és szerin-

tem a politikai államtitkárokat kellene ebbe beállítani. A politikai államtitkárt távollétében természetesen a közigazgatási államtitkár helyettesítené. Tessék.

(Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter szerint mind a kettő járható, de a Világkiállítási Tanácsban azt is elképzelhetőnek tartja, hogy saját jogon a miniszter legyen adott esetben a tag.)

Antall József: Most ott döntést fognak hozni, ez egy döntéshozó szerv, és politikai felelősség van. Tehát én úgy gondolnám, hogyha egy felelős miniszter az elnök, akkor elegendő, hogy államtitkárok az állandó tagjai. Ennél a szervezetnél lehet viszont szakértői munkabizottságot létrehozni.

(Kádár Béla szerint ez igazából tanácsadó testület, a szaktárcák szintjén felmerülő problémát, azt úgyis a szaktárcának kell megoldani.)

Antall József: Itt még azt kell megvizsgálni, hogy a főbiztos személye, amelyik a BIE szempontjából a főbiztosi címet viseli, tehát amit a BIE kíván meg nemzetközi jogi szempontból felelős személyként, az miniszter legyen-e, vagy lehet-e ez a bizonyos ember az, aki akár a Programirodát vezeti, tehát aki ténylegesen erre van specializálva. Ezt kell még tisztázni, hogy hogyan illeszthető a BIE elvárása a főbiztossal szemben, és ez a mi kormányzati struktúránkba hogy illeszkedik? Ezt kérem kidolgoztatni, mert ez a kulcskérdés, hogy hogyan jelentkezik. Minden ország a saját szemszögéből nézi. Szóval a BIE főbiztost mond ki.

(Kádár Béla szerint az lehet egy államtitkár is.)

Antall József: A BIE megelégszik-e azzal, hogy államtitkárként működik? Ezt kérem tisztázni, és ezt a két tisztséget eszerint kidolgozni. A Világkiállítási Tanács elnöke, ő a monsieur le president⁴⁷⁵, és akkor megy vele a főbiztos.

⁴⁷⁵ Elnök úr.

Az Európai Közösségek megfigyelő missziója magyarországi működésével, valamint a Pécssett folyó ET–horvát–JNA háromoldalú tárgyalások⁴⁷⁶ kapcsán felmerült költségek viselésével kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy amikor a déli határaink mentén különösen veszélyes helyzet alakult ki, a lakosság is fenyegetve érezte magát, akkor az Európai Közösség bárminemű bekapcsolása a magyar határ egyfajta megfigyelésébe, védelmébe, akárcsak a jelenlétük rendkívül fontosnak tűnt számunkra. Az Európai Közösség Pécsre egy jugoszláviai feladattal megbízott megfigyelőcsoport küldését határozta el. E misszió ellátására viszont nincs fedezete a külügyi tárcának, ezért pótlólagos költségfedezetet kér erre a célra, másrészt pedig a várható jövőbeli költségek megoszlását kéri.)

Antall József: Azt látom, hogy tulajdonképpen ez az Európai Közösség ügye. Két lehetőség van. Ha ez az Európai Közösség missziója, akkor azt kell megvizsgálni, hogy felszámítható-e neki a költség, ami ezzel jár, illetőleg azt is, hogy abból megnyit célszerű nekünk magunkra vállalni kifejezetten politikai okokból, és eszerint tervezni a jövőt is. Ez tulajdonképpen a kérdés. Hogyan lehet, és mi az az összeg? Tehát adott esetben a Köztársasági Őrezred BM költségét jelenti-e. Ezt nem tudom, hogy eleve a BM-nél jelentkezik-e? Tehát, akkor ez egy. A kérdésem az, hogy a Köztársasági Őrezredet, ha úgy döntünk, hogy levezénylik, akkor ez a belügynél jelentkezik mint költség. A pénzügynél jelentkeznek a fináncok, vámosok költségei. A Honvédelmi Minisztériumnál eleve jelentkezik a hadsereg költsége, a katonai rész. Tehát erről nem kell beszélnünk, mert a feladatot megkapják és ezt hadgyakorlatként végrehajtják, s ez a költség nem jelentkezik itt a Kormánynál. Most, akkor, hogy jelentkezik, kommandósok, szállás, étkezés, ezt a Külügyminisztérium fizette?

(Jeszenszky Géza elmondja, hogy ők fizették.)

Antall József: Kérem szépen. Itt a következő van. Én felhívom a Kormány figyelmét, mert a Belügyminisztérium a Miniszterelnökségnek is felszámított már költségeket, amit a Belügyminisztériumnak ki is fizettünk. Szóval itt van egy sajátos szemlélet, tehát, hogy egymásnak ügyeskednek – nyilván alattunk levő szinten – a tárcák. Egyébként eleve nem értem a Külügyminisztériumot, hogy a Külügyminisztérium miért fizeti ki. A kommandósok szállásáról a belügyminiszternek, a vámo-

⁴⁷⁶ Az Európai Közösség kezdeményezésére 1992. január 9-én Pécssett kezdődtek meg az EK jugoszláviai (zágrábi) megfigyelő missziója, a horvát kormány és a Jugoszláv Néphadsereg magas rangú tisztjeinek zárt tárgyalásai.

sokról a pénzügyminiszternek kell gondoskodnia. Itt a kormányzati döntés megvan, és utána a tárcák fizetik. A külügynek azt kell fizetni, hogy a saját diplomatáit állítja oda, és ennek a költségét. Ezenkívül pedig azt kell eldönteni, hogy az Európai Közösségnek milyen számlát nyújtunk be, vagy benyújtunk-e. Itt lépnek be a külpolitikai, külgazdasági érdekeink, hiszen Siklós Csaba boldogan szállítja őket.

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter közbeveti, hogy igen, de a telefonszámláikat nem fizeti ki.)

Antall József: De. Adott esetben kifizeted. Szóval itt rosszul van előkészítve. Úgy-hogy azt szeretném ezzel kapcsolatban mondani, hogy Martonyi államtitkár a külügy részéről az érdekelt tárcákkal vegye fel a kapcsolatot, és kérünk egy újabb tájékoztatást, hogy miben egyeztek meg. Utána mi arról tudunk dönteni, hogy az Európai Közösséggel mit tárgyaljunk, hogy ne arról tárgyaljunk, hogy az Őrezred mit ebédelt. Ezek olyan kétoldalú ügyek, amiket a két miniszter intézze el egymással. Amihez kell kormány-állásfoglalás, csak az kerüljön Kormány elé. Szóval azért mondom, hogy ez ahhoz piszlicsáré dolog. Mi itt politikai döntést hozhatunk arról, hogy ezt a tárcák saját feladatkörükben fedezik. Ezt tisztázza a külügyi államtitkár az érdekelt tárcákkal, és ha valahol elakadnak, akkor a miniszterek szintjén tárgyalják meg. Tehát maradjunk abban, hogy a Kormány úgy foglalt állást, hogy minden tárca a saját szerveinek a költségét fedezi. A külügyminiszter úr tájékozódik abban, hogy egyáltalán az Európai Közösség mit igényel, mit fedez, mit kell nekünk ténylegesen fedezni, vagyis felszámíthatja-e például az Őrezred költségeit Brüsszelnek. Ha nem, akkor mi vállaljuk.

Napirenden kívül a jugoszláv helyzettel kapcsolatban.

Antall József: Másik dolog a jövőre vonatkozóan – és itt mindjárt szólok az átvonulásról és az állomásoztatásról, ugye amelyik olyan jól alakult a parlamentben is –, tehát az átvonuló csapatok problémája. Az egyik, hogy komolyan megvizsgáltuk-e az ellátást, tehát hogy be tudunk-e kapcsolódni az ellátásba, ez egy kulcskérdés. A másik pedig, hogy itt a jugoszláviai kérdésben több szempontból be kell rendezkednünk költségvetés szerint jövőre. Itt vannak egyrészt például ezek a tárgyalások az ENSZ-csapatokkal kapcsolatosan. Én javasolnám, hogy ezt nagyon sürgősen vizsgáljuk meg. Ne akkor kapkodjunk, és azért forszíroztam a parlamenti döntést, hogy Hegyeshalomnál ne kelljen majd mondanunk a franciáknak, hogy várjanak míg megvitátjuk előbb. Fel vagyunk rá készülve? Megalakult-e ezzel kapcsolatban

a tárcaközi bizottság? Maradjunk abban, hogy a Külügyminisztérium részéről Katona Tamás politikai államtitkár legyen a tárcaközi bizottság elnöke, titkára Köröendi főosztályvezető, és akkor az érdekelt tárcákból helyettes államtitkári szinten kérünk résztvevőket, és hétfőn kérünk egy tájékoztatást, hogy mire jutottak.

(Javaslat hangzik el arra vonatkozóan, hogy a tárcaközi bizottságot kormánybiztos vezesse.)

Antall József: Jó. Én nem kormánybiztos-ellenes vagyok, hanem az inflációja ellen vagyok. Ez egy hosszú ideig tartó folyamat. Szóval ez elhúzódhat két évig is, és biztos, hogy elhúzódik. Olyan helyzetek lehetnek, hogy visszajönnek, és egyszerre be kell fogadnunk három zászlóaljat például, mert elkezdődik a tűzharc, és kivonják őket. Tehát mindennek ki vagyunk téve, ezért ez szervezési feladat, politikai kényesége miatt viszont egy olyan feladat, aminek tulajdonképpen addig, amíg ez az ügy tart, ennek egy felelős gazdája a tárcaközi bizottság. A tárcaközi bizottság a tárcák között koordinálja az ügyet, de erre egy ember kell, aki erre odafigyel, és ez azért nem kis politikai feladat, mert azért itt történetesen tábornokokkal kell majd tárgyalni. Itt végeredményben Vance fog tárgyalni, Carington stb., és ezenkívül az indiai tábornok és az átmenők stb. Szóval ennek van egy gyakorlati része, hogy melyik útvonalon menjenek. Ezekre kell valaki, aki a Kormány megbízottja. Ennek megítélésem szerint olyan személynek kell lenni, aki megfelelő rangban van mint politikai államtitkár, és ömellelte legyen a Köröendi. A többi tárcánál egyeztetésről van szó, de egy gazdája legyen. Célszerű lenne, hogy a Katona mellett a Kelemen tábornok, vagyis tényleg olyan személy legyen, aki képes ezt szervezni. Nem bánám, hogy ha erről születnék egy kormányhatározat. A Kormány megbízottjaként tehát Katona Tamás járna el. Ez egy állásfoglalás, amit ő megkap külön utasításként, amivel eljárhat. Gyakorlatilag ennek az ügynek ő a kormánybiztosa, kormánybiztosi koordinációs felhatalmazással járna el. Szóval én ezt, ha sor kerül rá, nagyon nagy feladatnak érzem.

(Boross Péter belügyminiszter szerint katona, rendőr és határőr meg tudja oldani, ez bebizonyosodott már.)

Antall József: Na, de ennek az ügynek van egy olyan része is, hogy érdekeltnek vagyunk abban, hogy legyen, aki megszervezi azt is, hogy ott Baranyában legyen élelmiszer vagy Bácskából folyamatos ellátás, [*hangzavar*]. Jó. Akkor ebben kérem a külügyminiszter urat, hogy tájékoztasson erről hétfőn.

1992. március 12-i kormányülés

Napirenden kívül az ENSZ-csapatok átvonulásával kapcsolatban.

Antall József: Addig kérek Katona Tamástól egy rövid tájékoztatót a Tárcaközi Bizottsággal kapcsolatban.

(Katona Tamás külügyi politikai államtitkár elmondja, hogy bár a feladat az volt, hogy fel kell állítani egy tárcaközi bizottságot, azonban nem minden érdekelt tárcától kapta még meg a részt vevő tag nevét.)

Antall József: Függetlenül attól, hogy mint tudjuk, a francia kéréstől függetlenül átcsoportosították a francia csapatokat, tehát nem Baranyába jönnek, de az eshetősége változatlanul fennáll. Tehát mi erre fel kell, hogy készülve legyünk, mert bármikor bekövetkezhet az átvonulási kérelem. Van-e valami külpolitikai kérdés, jugoszláv vagy bármilyen kérdésben?

(Katona Tamás elmondja, hogy Jugoszlávia részéről a szokásos otromba támadás mostanra volt időzítve, tehát nagykövetünket berendelték, és közölték vele, hogy az Entz államtitkár úr, Für miniszter úr nyilatkozata és egyéb megnyilatkozások mennyire tűrhetetlenek.⁴⁷⁷ Valószínűleg a hétvégén esedékes Hexagonale-ülésnek próbáltak bezavarni.⁴⁷⁸ Nagykövetünk, a diplomáciai szokásokkal ellentétben, ezúttal rendkívül élesen és keményen verte vissza ezeket a támadásokat.)

Antall József: Magyarul arról van szó, hogy Jugoszlávia Hexagonale-tagságát függesztette a Hexagonale legutolsó ülése, és kilátásba helyezte Horvátország, Szlovénia megfigyelői státusát. Ennek következtében a jugoszlávok ezt érzik sértésnek,

⁴⁷⁷ 1992. március 11-én a jugoszláv Külügyminisztériumba kérték Őszi István nagykövetet, ahol kifogásolták Für Lajos magyar honvédelmi miniszternek a magyar kisebbségekkel kapcsolatban 1992. február 14-én elmondott miskolci beszédét, továbbá Entz Géza államtitkárnak a *Magyar Hírlap*nak 1992. február 9-én adott interjút, de szóvá tették a VMDK nemzetközi tevékenységéhez adott magyar támogatást, s újra felemlítették a Kalasnyikov-ügyet, majd ismételten azzal vádolták meg Magyarországot, hogy folytatja a fegyverszállításokat. A szerb fél azt is sérelmezte, hogy 1991 novemberében Magyarország elsőként rendelte haza konzultációra a belgrádi magyar nagykövetet, a visszatéréséről pedig, a diplomáciai szokásoknak megfelelően, „elfelejtette” jegyzékben értesíteni a jugoszláv Külügyminisztériumot.

⁴⁷⁸ A Közép-Európai Kezdeményezés (Hexagonale) külügyminiszterei 1992. március 20-i klagenfurti találkozójukon foglaltak állást Szlovéniának és Horvátországnak a szervezet munkájába való teljes körű bekapcsolásáról. Magyarországot a találkozón Katona Tamás államtitkár képviselte.

ahogy államtitkár úr megfogalmazta. Nem tudták eldönteni. Mindenképpen azt látnunk kell, és ezzel szeretném zárni most az ülésünket és ezt a témát, hogy a szomszédos országokban, például Romániában is a szélsőséges hangvételű erők, vagy a magyarellenes politikát meghirdető erők támadást intéznek folyamatosan a magyar kormányzati megnyilatkozások ellen, és romániai hangulatkeltéshez ezt felhasználják. A másik dolog, Szlovákiában ugyanez a probléma van, ahol szintén választások vannak. Itt különböző politikai csoportok vannak. A három magyar párt közül szerencsére kettőben úgy látom, hogy sikerült elérni, hogy az együttműködés biztosított, tárgyalásokat folytattak a kormányzat tagjai is pártszínekben, a kereszténydemokrata és a Duray-féle politikai párttal.⁴⁷⁹ A szlovák kormányban jelenleg részt vevő úgynevezett Magyar Polgári Párt és a másik magyar párt között viszont komoly nézetkülönbség van. Itt arra kell ügyelni, hogy a belső konfliktusok következtében ne hogy mint magyar pártok szoruljanak háttérbe. Ami itt felmerül, azt tulajdonképpen az, amit a Hexagonaléval, a „Visegrádi Hármassal” kormányra kerülésünk óta folyamatosan igyekeztünk elkerülni, ne hogy létrejöjjön egy kisantanthoz hasonló együttműködés. Ezt a törekvést világosan kell látni, hogy egyes román, szlovák és szerb politikai erők kifejezetten magyarellenes hangulatkeltéssel arra törekednek, hogy egy kisantant reflexet hozzanak létre. Későbbiekben elképzelhető, hogy egy kisantant-együttműködést is megpróbálnak kialakítani. Őket, románokat, szerbeket világos, hogy a zavarja a mi visegrádi együttműködésünk és a Hexagonale, pláne, ha Horvátországgal és Szlovéniával is bővül. De nekünk nem érdekünk ebből Szerbiát kizárni, éppen a vajdasági magyarság miatt. Tehát nem javasolnám, hogy azt a politikát folytassuk, hogy az egykori Jugoszláviát mint jogutódot kizárjuk, mert ezzel mi nem érünk el semmit. Tehát nekünk az kell, hogy legyen a stratégiai politikai célunk, hogy a Közép-Európa térségét és a Közép-Európához tartozó egykori Magyarországot területét, illetve az azokat befogadó államokat ne zárjuk ki, mert nekünk minden ilyen lépésünk szükségszerűen arra vezet, hogy ezeket a térségeket kiiktatjuk. A lényeg, hogy nekünk folyamatosan számítani kell nem csak a külpolitikában, a Külügyminisztérium közvetlen kapcsolatrendszerében, hanem más tárcáinknak a gazdasági és egyéb együttműködési rendszerében, hogy itt tulajdonképpen a lengyel–

⁴⁷⁹ 1992. június 5-én és 6-án a 11 és fél millió választásra jogosult cseh és szlovák állampolgár a Szövetségi Gyűlés 300, a Cseh Nemzeti Tanács 200 s a Szlovák Nemzeti Tanács 150 helyéről szavazott. A 85 százalékos részvételi arány mellett lezajlott szavazáson Csehországban a Václav Klaus pénzügyminiszter vezette jobboldali Polgári Demokratikus Párt, míg Szlovákiában Vladimír Mečiar nemzeti és a szociális irányultságú Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom aratott biztos győzelmet. 7 százalék feletti eredményt ért el az Együttélés, a Kereszténydemokraták és a Magyar Néppárt hármas koalíciója, míg az egyedül induló Magyar Polgári Párt 2,29 százalékos eredménnyel nem kerül be a parlamentbe.

csehszlovák–magyar együttműködéssel az alapvető cél az volt, hogy a kisantant lehetőségét elvágjuk. Ugyanezt tettük a Hexagonaléval, ezért támogattuk kezdettől fogva ezt a koncepciót, hogy ez a kisantanttörekvés ne sikerülhessen. Világos, hogy a kimaradottak és a sértettek, tehát a sértett szlovák nacionalizmus a csehekkel szemben és a sértett román nacionalizmus szükségszerűen találja meg egymást, amihez hozzájárul még a szerb, horvát stb. ellentét. Tehát erre figyelemmel kell lenni, mert Năstase megnyilatkozásaiban, egyes szlovák megnyilatkozásokban és a szerb sajtókampányokban kifejezetten van egy ilyen törekvés, hogy keresik a szolidaritást egymással a magyarokkal kapcsolatban. Éppen ezért nekünk erősíteni kell a visegrádi és a Hexagonale-együttműködést, továbbá a kétoldalú együttműködéseket, és ügyelni kell, hogy ezek az erők ne erősödhesenek meg. Ennyit szerettem volna elmondani.

Különfélék között a bős–nagygyarosi vízlépcsőrendszerrel kapcsolatban.

(Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter beszámol a kérdéssel kapcsolatos parlamenti vitáról. Az az érzése, hogy az egész problémafelvetés abba az irányba mutatott, mintha az lenne a stratégiai kérdés, hogy felbontsuk-e a szerződést, vagy ne bontsuk fel a szerződést, miközben ez csak egy taktikai kérdés. Az igazi kérdés, hogy mi a cél, és ha ezt tudjuk, akkor lehet dönteni a szerződés sorsáról. Szerinte téves az a cél, hogy le kell bontani mindent, mert az ökológiai problémák nagy része létezett már a mű megkezdése előtt is. Ezért szerinte tovább kell tárgyalni, és jelezni kellene a szlovák fél számára diplomáciai úton, hogy hajlandók vagyunk egy műszaki kompromisszumról tárgyalni, amire két válasz jöhet. Vagy belemennek ebbe, vagy nem. Nemleges válasz esetén jöhet szóba a szerződés felbontása azzal, hogy rögtön meg kell kezdeni a tárgyalásokat a problémák megoldásáról. Éppen ezért azonnal ki kell dolgozni a műszaki javaslatokat. Persze két gonddal kell számolni. Az egyik a közvélemény, amelyik a lebontás szükségességében hisz, ami egy tarthatatlan álláspont. A másik gond a Csallóköz lakossága, amely nehezen lesz meggyőzhető arról, hogy nem a lebontás lesz a jó megoldás.

A vitában többen hozzászólnak. Általános vélemény, hogy a pert el kellene kerülni, mert évekre elhúzza az ügy lezárását, továbbá az is, hogy még ebben az évben meg kellene oldani ezt a problémát, mert a társadalom egyre inkább nehezményezi a kapcsolatok elmérgesedését.)

Antall József: Tessék, van még ehhez? Azt hiszem, ha erről a kérdéstről beszélünk, akkor először is azt kell rögzítenünk, hogy tulajdonképpen – anélkül, hogy most rekonstruálnám az elmúlt időszak zöldmozgalmait, vagy azokat a politikai mozgál-

makat, amelyek a környezetvédelemmel összefüggésben, részben annak az argumentációs rendszere mögé tömegeket szervezett 1988–89-ben – ez egy valós politikai mozgalom volt akkor, és ez hozzájárult – azt hiszem ebben senkinek nincs kétsége –, hogy nálunk bukott meg először a kommunista politikai rendszer. Ez az egyik része, az elvi és politikai része. A második része, hogy a magyar politikai mozgalmak elsődleges célja a visegrád–nagyvarosi erőműnek a megsemmisítése, illetve annak az elkerülése volt. Tulajdonképpen ez az alapvető kérdés. Tehát Nagyvaros és Visegrád ügyében nem beszél most sem senki arról, hogy azt meg kellett volna valósítani, vagy meg kellene valósítani. Tehát ebben az értelemben belpolitikailag ez nem érinti. Hozzáteszem, hogy a vízügyi szakemberek akkor is elmondták, hogyha a visegrád–nagyvarosi erőműről lemondunk, akkor a csúcsrajárás stb. elkerülésével a Bősnél nem lehet kikerülni, hogy legyen egy duzzasztás. Elmondták azt is, hogy a Duna medrében a kavics kibányászása, vagy kihordása következtében a Duna úgy tönkre van téve, hogy a Duna vízállását nem lehet tovább biztosítani, nem lehet a hajózást megőrizni, és egyre rosszabb lesz ez a szituáció. Tehát tulajdonképpen a kavicskitermeléssel a Dunát tönkretették, és erről nagyon kevesen beszélnek. Tulajdonképpen a Duna tönkretételének első és alapvető bűne a kavics kitermelésének a gátlástalan folytatása volt. A következő kérdés, hogy a Duna–Majna–Rajna-csatorna megépítése révén nemzetközileg nem számíthatunk egyértelmű támogatásra, ha a hajóztatásra nem tudunk alternatívát biztosítani. Azt hiszem, hogy világos mindenki előtt, hogy az 1988–89-es politikai küzdelmekben, amikor az előző parlament és Németh Miklós a felfüggesztés mellett döntöttek, akkor egy politikai nyomásnak tettek eleget, és az örökséget reánk hagyták. A másik kérdés, hogy nagyon sokáig a határkérdés fel sem merült, ezt azért legyen szabad elmondanom, mert az első határkérdést és ennek nemzetközi jogi vonatkozásait még akkor ellenzékben saját könyvtáramból xeroxoztam ki, ami erre vonatkozott, a trianoni és a párizsi békeszerződésből. Tehát az annyira nem élt a köztudatban, hogy ez a határkérdésnek a megsértését jelenti. Meg tudom mutatni a dokumentációt, hogy ez hogy kezdődött. Tehát ez egy korábban egyáltalán nem hangsúlyozott része volt tulajdonképpen ennek. No most jelenleg az látható, hogy a cseh és szlovák kormány között, a cseh és szlovák politikai erők között komoly megoszlás van. Óvnék attól – mint, aki a túlzott zöldhangulatban is mindig szkeptikus voltam abban az időben is –, hogy most egy olyan mértékű realpolitikai megközelítést adjunk ennek, hogy a cseh és szlovák kormány válasza előtt, olyan benyomást keltsünk, hogy a cseh és szlovák kormány ezt olcsón megúszhatja. Tudniillik ma erről van elsősorban szó. Ha még túlzottan a magyarországi realitásokról beszélünk, ameddig nem jön meg a megfelelő cseh és szlovák válasz, addig rendkívül rossz bármit is lépnünk. Az előbbi felszólalások alapján kiderült, hogy műszaki, gazdasági, politikai szempontból elköveltük azt a hibát mi

magyarok, hogy nem vettük figyelembe, hogy nem fogják lebontani, vagy nem fogják feladni a bősierőmű-koncepciót. Most elkövethetnénk azt a második hibát, hogy a Čalfa-féle válasz és a szlovák kormány és a csehszlovák kormány válasza előtt annyira elébe megyünk a dolgoknak, hogy nagyon rossz választ fogunk kapni. Azért várakoznak, és azért tanulmányozzák – majd erre mindjárt rá fogok még mutatni egy konkrét esettel kapcsolatban –, tehát azért várakoznak, mert szeretnék kifürkészni, hogy mi az álláspontunk, meddig megyünk el, és mit tudnak legelőnyösebben mondani nekünk a saját szempontjukból. A csehek láthatólag az egész kérdést áttolták szlovák oldalra. Nem most, hanem gyakorlatilag már előbb, amikor Čarnogurskýt nevezték ki mint miniszterelnököt ezen ügy csehszlovák szövetségi kormánybiztosának. Ezzel eldőlt a kérdés. Amit a csehszlovák környezetvédelmi miniszter stb. mondott, láttuk a fogadtatását. Hiába volt józan hang, ennek igazából nem volt döntést jelentő befolyása a szlovák állásfoglalásra. A csehek és szlovákok sokkal nehezebb helyzetben vannak egymással. Sokkal nagyobbak a feszültségek, semhogy a csehszlovák kormány vagy a cseh politikusok a bösi kérdést magukra vállalják, józan módon. Erre csak egy európai kényszerhelyzet, vagy egyéb tudná őket rákényszeríteni, különben ezt egyszerűen mint szlovák problémát, leadják. Hiszen már odáig mennek el egyes cseh politikai körök, hogy Szlovákiát fel kellene adni, mert könnyebb lenne Európához integrálódni, ha egyedül maradnának a csehek, mert Szlovákia csak ráfizetés. Szlovákiában úgyis vagy baloldali, vagy jobboldali erők fognak kijönni győztesen, ezért a cseh közép-politikát tulajdonképpen a szlovák politikai élet úgyis csak veszélyeztetheti. Ilyen hangok vannak Csehországban és a prágai politikai körökben. Tehát ezt nekünk nem szabad figyelmen kívül hagyni. Másik: jelenleg, kétség nem fér hozzá, Mečiar egyszerűen nemzeti üggyé tette, a szlovák nemzeti tudat szimbólumává tette ezt a kérdést a Čarnogurský fivéreknek és más szlovák politikusoknak külön személyes és egyéb elkötelezettsége révén. Ezt a bösi erőmű kérdést a szlovák politika nem adhatja fel, ehhez kétség nem fér, mert akkor nincs szlovák politika ma, ha ezt ők egyszerűen feladnák. Tehát ebből kell nyilván kiindulnunk. Most ahhoz, hogy ők bármilyen kompromisszumot kössenek, ahhoz az első és egyetlen lehetséges dolog – mindjárt rátérek Mikloškoval kapcsolatban –, ha ők valamilyen időt nyernek, levegőhöz jutnak annak érdekében, hogy az egész kérdést a választások után kelljen nekik megtárgyalni. Tehát a választásokig, ameddig le nem zajlanak a választások, addig ők nem fognak tudni konkrét tárgyalásokon engedményeket tenni. Tehát tulajdonképpen reális most a tárgyalások felfüggesztése, valamilyen ideiglenes felfüggesztés elérése, amire azután ők a választások után térhetnek vissza. Ha a választásokon olyan erők fognak nyerni, akkor is egy új helyzet fog kialakulni. Tehát, ha történetesen Mečiarék jönnek, vagy más politikai erők, akkor nyilván ebbe az irányba megy az ügy. Úgyhogy én azzal egyetértek,

hogy kimondjuk azt a parlamenttel megértetve, vagy szűkebb körben, hogy nulla megoldás nincs. Tehát eredmény a Nagymaros megszüntetése, ez megtörtént, ezzel nem foglalkozunk már. A bősi kérdésben pedig tulajdonképpen csak valamilyen kompromisszumot lehet elérni. De, ha ez megvan, tehát ez a kérdés, ha megoldódott, akkor abból kell kiindulnunk, hogy milyen kompromisszumot tudunk a bősi erőmű kérdésében kötni. Valószínűleg azt tudjuk elérni, hogyha ők kezdeményezik az átmeneti felfüggesztést. A Čalfa-levélben kértem erre a választ Čalfától, hogy egy átmeneti felfüggesztés például elképzelhető lenne, hogy a választások után térnének vissza erre a kérdésre, ami viszont csak ezzel a bizonyos háromoldalú, illetve döntőbíráskodás jellegű tárgyalással lehet. Más kifárlás ebből a lehetőségből nincs. De meg kell találni a műszaki megoldást egyrészt a Duna-hajózhatóságra és tehát mindazokra, amit már elmondtunk, most nem kell részletezni. Én most csak attól óvok – harmadszor ismétlem meg –, hogy ne hogy túlzottan most átessünk a környezetvédőkkel szemben egy gazdaságossági, műszaki stb. argumentációra, hogy a saját zöldjeinkkel szembeni állásfoglalásunkban addig menjünk el, hogy a saját tárgyalási pozíciónkat rontjuk el, mert ez nagyon nagy veszéllyel járna. Ezt szerettem volna elmondani, és ezzel összefüggésben még egy rövid tájékoztatást adnék. Tájékoztatni kívánom a Kormányt arról, hogy Göncz Árpád köztársasági elnök úrral megbeszélést folytattam, egy írásbeli feljegyzésére választ adtam, tájékoztattam a Kormánynak a bősi vízi erőművel kapcsolatos álláspontjáról. A szlovák politikai erők egyes csoportjai részéről érkezett tájékozási válaszra azt válaszoltam, hogy minden javaslatukat, miután levéllel jelenleg a csehszlovák szövetségi miniszterelnök tartozik e tárgyban nekem, Čalfa miniszterelnök úr válaszlevelében írja meg, és a Magyar Kormány természetesen tanulmányozni fog minden ilyen javaslatot, ami a bősi erőmű kérdésében előbbre visz bennünket.

1992. március 19-i kormányülés

Napirenden kívül az Állami Számvevőszék elnökének a bős–nagymarosi vízlépcső iratainak nyilvánosságra hozatalára irányuló levelével kapcsolatban.

(Kajdi József, a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára tájékoztatja a Kormányt, hogy az Állami Számvevőszék elnöke azzal a kéressel fordult a miniszterelnökön keresztül a Kormányhoz, hogy a Kormány járuljon hozzá a még a Németh-kormány által a bős–nagymarosi vízlépcsővel kapcsolatban elrendelt ÁSZ vizsgálati anyag nyilvánosságra hozatalához, továbbá ezt megelőzően a vizsgálat során felhasznált titkos minősítésű anyagok titkosságát is oldja fel.)

Antall József: Azt javasolnám megfontolandónak – és akik ehhez értenek, reagálnak is rá –, hogy Čalfa válaszlevele, illetve a tárgyalások előtt célszerű-e ilyet tenni? Mit hoztak eddig nyilvánosságra a csehek és a szlovákok a korábbi iratokból? Adott esetben most ez az érdekeinket szolgálja-e? Én csak belenéztem ebbe, amelyik 1950-től tárgyalja, hogy hogyan vetődtek föl a Duna- stb., erőmű kérdések. Tehát az a kérdésem, hogy az érdekeltek, tehát a környezetvédelmi miniszter, közlekedési miniszter és Mádl miniszter úr arról kellene, hogy nyilatkozzék, hogy érdemes-e ezt most megtenni, hogy ebben állást tudjunk foglalni. Előbb fel kell oldani az államtitkot, ugyanis az ÁSZ nem oldhatja fel, hiszen azért kérte ezt. Tehát a tárgyalási érdekünk-e az, hogy jelenleg feloldjuk, és ezek a dokumentumok nyilvánosságra kerüljenek. Ezzel akár nem adnánk-e válaszadási halasztást Čalfa miniszterelnöknek, illetve nem okoznánk-e zavart a Kormányt korlátozó országgyűlési határozattal összefüggésben? Kértem tehát Siklós Csaba és Keresztes K. Sándor miniszter urakat.

(Mindkét miniszter azon a véleményen van, hogy mindaddig, amíg a tárgyalások függőben vannak, amíg nem zárulnak le, illetve nem dől el, hogy mi lesz, ne hozzuk nyilvánosságra ezt, a titkos iratok is maradjanak titkosak.)

Antall József: Tehát az a javaslatom, hogy akkor most a leghatározottabban közöljük az ÁSZ-szal, hogy a magyar államnak nem áll érdekében, hogy a tárgyalások jelen szakaszában feloldjuk az államtitkot stb., és hogy ez a vizsgálati anyag most nyilvánosságra kerüljön. Majd tájékoztatni fogjuk az ÁSZ-t, hogy mikor tartjuk ezt indokoltnak. Különbösen sem vagyok teljesen tisztában azzal, hogy ezt miért az Állami Számvevőszék teszi. Ez még mellékesen egy kérdésem, hogy mennyiben tartozik ez rájuk? Tulajdonképpen ez egy ilyen önfenntartó image gyártása részükről, aminek egyre több jelét látjuk.

Napirenden kívül a jugoszláviai magyarság ügyével kapcsolatban.

Antall József: A másik kérdés, amiről tájékoztatást szeretnék adni globálisan. A kormányiszóvivőt is kérem, hogy ezt tájékoztatásul adják majd meg. Nagyon röviden, majd erről külügyi államtitkár úrral beszéljenek, hogy mennyit célszerű erről mondani. Annál inkább, mert itt a legkülönbözőbb körökből, beleértve például képviselőktől is kapok leveleket a jugoszláviai magyarság kérdéséről. Kérem, a jugoszláviai magyarság kérdésében mi mindent megteszünk. Szeretném két levélről tájékoztatni a Kormány tagjait. A jugoszláviai magyarság ügyében és a Vajdasággal kapcsolatban több kormány- és államfőnek írtam az elmúlt időszakban, különösen a kritikus helyzetben. Ezzel kapcsolatban mindjárt felolvasom Bush elnöknek a nem-

rég érkezett válaszlevelét. Egyébként meg az ugyanebben a tárgykörben írott levelemre Mitterrand elnök válaszát tegnap adták át.⁴⁸⁰ Tehát akkor Bush elnök levele:

„Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Megköszönöm a vajdasági magyar kisebbség súlyos helyzetéről írott levelét. Mint bizonyára Ön is tudja, belgrádi nagykövetünk többször találkozott a Vajdasági Magyar Község képviselőivel, és közbenjárt érdekükben a szerb vezetésnél. Erre külön kértük. A Vajdaságban és egész Jugoszláviában nagy tétek forognak kockán nekünk is, éppúgy, mint Önöknek. Kezdetől fogva szívünkön viseltük Jugoszlávia összes népének sorsát. Ezért adunk teljes prioritást a tűzszünet támogatásának, az ENSZ békefenntartó erők kiküldetésének és Lord Carington erőfeszítéseinek egy átfogó rendezés elérésére. Készek lennénk megfontolni a jugoszláv köztársaságok elismerését, ha eljön az ideje, de ezt egy másodrendű lépésnek látjuk most. Az ENSZ főtitkáranak

⁴⁸⁰ Antall ebben az időszakban számos levelet váltott a világpolitika fő döntéshozóival. Ezek közül most csak néhányat emelünk ki. 1991. október 3-án a magyar miniszterelnök Lord Caringtonnak, a hágai békekonferencia elnökének írt levelet, s ebben tekintélyének a latba vetését kérte annak érdekében, hogy a békekonferencián a magyar kisebbség is képviseltesse magát. A hónap végén a magyar kormányfő Georg Bush amerikai elnöknek írt levelében a jugoszláviai válság azonnali megoldását sürgette. Antall arra figyelmeztette az amerikai elnököt, hogy amennyiben arra rövid időn belül nem kerül sor, úgy a háború áterjed majd Koszovóra, Macedóniára és Bosznia-Hercegovinára is. Október utolsó napjaiban a magyar kormányfő Ruud Lubbers holland miniszterelnöknek írt levelében foglalta össze a jugoszláv válsággal kapcsolatos álláspontját, amelyben arra hívta fel a figyelmet, hogy az összetűzések eskalációja immáron azzal a veszéllyel járt, hogy a fegyveres harcok nemcsak Macedóniára, Bosznia-Hercegovinára és Koszovóra, hanem a Vajdaságra is kiterjedhetnek. 1992 januárjában született meg Antall József miniszterelnök George Bush amerikai elnöknek, François Mitterrand francia köztársasági elnöknek, John Major brit miniszterelnöknek és Giulio Andreotti olasz miniszterelnöknek a vajdasági magyarok védelmét kérő levele. Antall ebben közölte, hogy kormánya olyan jelzéseket, kapott, hogy az 1942. január 24–25-i, tragikus újvidéki razzia 50. évfordulójához kapcsolódóan felfegyverzett, szélsőséges csoportok atrocitásokat készítenek elő a Vajdaságban élő magyarokkal szemben. A vajdasági magyarok helyzetének egyre rosszabbra fordulása késztette a magyar miniszterelnököt arra, hogy 1992. május 15-én a holland, a portugál és a brit miniszterelnököknek írjon levelet. Antall arra hívta fel az EKT vezetőinek figyelmét, hogy folyamatban van az egykori Jugoszláv Néphadsereg egyes egységeinek Boszniából Szerbiába történő áttelepítése, amelyeket az etnikai kisebbségek által lakott Vajdaságba, illetve Koszovóba helyeznek át, illetve közvetlenül a magyar határ közelében új laktnyak létesítésére is sor kerül. Ezzel párhuzamosan folytatódott a magyar kisebbség nagyarányú mozgósítása, míg a szerb parlamentben a vajdasági kisebbségek erőszakkal történő kitelepítésével kapcsolatos felszólalások hangoztak el. A fejlemények ilyen alakulása miatt a magyar miniszterelnök kormánya nevében nyomatékosította, hogy Magyarország továbbra is nemzetközi megfigyelők küldését tartja szükségesnek a Vajdaságba és Koszovóba, hogy ezzel is elejét vegyék az őshonos lakosság elleni etnikai tisztogatásoknak. A levelek tartalmát és az ezzel összefüggő diplomácia eseményeket bővebben lásd: DÉVAVÁRI Zoltán – SÁRINGER János: Magyarország – frontország I–II. VERITAS Történetkutató intézet és Levéltár – Magyar Napló, Budapest, 2022.

személyes kiküldöttje, Vance szerint a mi hozzáállásunk kritikus annak elérésében, hogy a szerbek és horvátok beleegyezzenek a tűzszünetbe és az ENSZ-tervekbe. Mi nem kívánunk tenni semmi olyat, ami ezeket az erőfeszítéseket alááshatná. Nagyra értékelem az Önök visszafogottságát. Fontos, hogy Magyarország mintá legyen a többi szomszédos ország számára, nehogy a jugoszláv háborúból balkáni háború legyen. Engedje meg, hogy megköszönjem előző levelét is, amelyben Gorbacsov, Jelcin és Kravcsuk elnökkel folytatott megbeszéléseiről is tájékoztattott. Éppen Baker külügyminiszter Moszkva, Kijev, Minszk, almati utazása előtt érkezett a levele. Az Ön meglátásai időben érkeztek, és igen hasznosak voltak számunkra. Sajnálom stb.”

Ez már személyes jellegű. Tehát mondjuk ennyi elegendő a szemléletre, hogy ezt érzékeljük, hogy az amerikai kormány hogyan értékeli a helyzetet.

Felolvasom Mitterrand elnök levelét is:

„Szeretném önnek megköszönni a levelét és abban kifejtett nézeteit a vajdasági magyar kisebbség sorsáról. Én a legnagyobb jelentőséget tulajdonítom a közép-kelet-európai kisebbségek problémáinak. Egy európai békéltető és döntőbíráskodó felsőbb fórum létrehozása, melynek tervét Franciaország a január 30–31-ei prágai miniszteri értekezleten⁴⁸¹ benyújtotta, éppen azt a célt szolgálná, hogy megakadályozza az etnikumok közötti feszültségekből eredő konfliktusokat vagy segítsen azok megoldásában. Mindenképpen a kisebbségek kérdése a legnagyobb figyelmet érdemli. Jugoszlávia esetében Franciaország fáradhatatlanul szorgalmazta az ENSZ békefenntartó erők kiküldését. Ez a javaslat ma már a megvalósulási folyamatnál tart. A Vajdaságot illetően, mely, mint ön is felhívja rá a figyelmemet, egy potenciális konfliktuszóna, Franciaország szintén az európai megfigyelők jelenléte mellett van. Különben a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége elnökét fogadták mind az Elnöki Hivatalban, mind a Külügyminisztériumban.⁴⁸² Lehetősége volt kifejtteni

⁴⁸¹ 1992. január utolsó napjaiban Prágában került sor az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet prágai külügyminiszteri találkozására, amelynek első napján megállapították a Szovjetunió felbomlását, s egyenjogú tagként felvette soraiba a szovjet utódállamokat; Ukrainát, Belorussziát, Kazahsztánt, Türkmeniót, Tádzsikisztánt, Moldáviát, Azerbajdzsánt, Örményországot, Üzbegisztánt, Kirgiziát. Jugoszlávia esetében az értekezlet résztvevői arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az ország felbomlása még folyamatban van, ezért Horvátország és Szlovénia csak megfigyelői státust kapott. A tanácskozás másnapján fontos helyet kapott a nemzeti kisebbségek témaköre. Hans van den Broek holland külügyminiszter azt a javaslatot terjesztette elő, hogy az EBEÉ-n belül városi székhellyel létre kellene hozni a kisebbségi főmegbízott intézményét.

⁴⁸² Ágoston András, a VMDK elnöke 1992. május 6-án Brüsszelben Geert-Hinrich Ahrens nagykövettel találkozott. Ezután a VMDK elnöke Párizsba utazott, ahol Pierre Joxe védelmi miniszter, a külügyminisztérium középszintű vezetői és Mitterrand elnök tanácsadói fogadták.

helyzetelemzését és aggodalmait a vajdasági magyarok helyzetének súlyosbodásával kapcsolatban. Ezek az eszmecserék hasznosak voltak. Végül szeretném kifejezni sajnálatomat, hogy nem találkozhattam Önnel New York stb. Magyarország részvétele a Biztonsági Tanács munkájában és a mi együttműködésünk minősége a francia–magyar barátsági szerződés szellemében számomra különleges fontossággal bírnak most, amikor Közép-Kelet-Európa egy nagyon érzékeny, átmeneti korszakon megy keresztül. Kérem, fogadja nagyrabecsülésem” stb.

Tehát ezt a két levelet is azért ismertetem, hogy mi a vajdasági magyarság ügyében folyamatosan megtettük ezeket a lépéseket, elősegítjük mindenütt a határon túli magyar politikai és társadalmi szervezetek vezetőinek a fogadását. Azt hiszem, hogy azért ezek a levelek és válaszlevelek nem tekinthetők csak formálisnak. Olyan jellegű elkötelezettséget és támogatást is jelentenek mindamellett, amit nem szabad figyelmen kívül hagyni. Részleteiben – főleg hozzájárulásuk nélkül – nem ismertetjük, miután nem szeretném, hogy ilyen helyzet alakuljon ki. Majd tájékozik Kodalányi Gyula, hogy milyen mértékig tekinthetők publikusnak. Valószínűleg nem szívesen veszik, ha ilyen mértékben közöljük szó szerint ezeket a leveleket. Azt kérem, hogy a kormányzóvivő annyit közöljön holnap, hogy Jugoszláviával kapcsolatban az elmúlt időszakban kapott leveleket, és a vajdasági magyarságot érintően is mind Bush elnök korábbi levelét, mind Mitterrand elnöknek most átvett levelét ismertetem a Kormánnyal. Ez önmagában elég arra, azt hiszem, hogy ez bizonyos védelmet eredményezzen, és ezt jelezze azért a jugoszlávoknak a vajdasági magyarság helyzetével stb. összefüggésben. Ennyit kell ebből közzétenni. Tessék ehhez!

(Katona Tamás külügyi politikai államtitkár kiegészítésként megjegyzi, hogy a Bush-level megérkezése óta jelentős elmozdulás van az amerikai állásfoglalásban, ugyanis most már hajlandónak mutatkoznak mind a négy kilépett köztársaság, tehát még Bosznia és Macedónia elismerésére is.)

Antall József: Ehhez annyit szeretnék hozzátenni, hogy az amerikai álláspont, amire utal Bush elnök is, az pontosan arra utal, hogy ők a közvetítést vállalták, ők azért nem tettek előzetes lépést. Ezt kifejezésre is juttatták, hogy végig tudják vinni a szerbek és horvátok között, miután ez egy szereposztás, miután Németország, Franciaország egyértelműen azok között volt ebben az esetben, akik Horvátország, Szlovénia elismerését támogatták. Amerika ebben az esetben nem csak valamilyen politikai tartózkodásból, hanem arra való tekintettel, hogy az amerikai diplomácia nagyon aktívan közrejátszott a szerbeknél a tűzszünet érdekében. Ez az utalás is, hogy Vance szerint a mi hozzáállásunk kritikus annak elérésében, hogy a szerbek és horvátok

beleegyezzenek a tűzszünetbe stb. Mi nem kívánunk tenni semmi olyat, amik ezeket az erőfeszítéseket alááshatnák. Ez magyarul azt jelenti, hogy éppen a közvetítési jelleg miatt teszik függővé, hogy mit tegyenek. Ez ezért fontos, és azt hiszem, hogy az események ezt jelzik. A másik, ami itt még azért egy kritikus pont, hogy el tudjuk-e érni, hogy a Vajdaságba menjenek kéksisakosok. Ez a tulajdonképpeni alapkérdés, amit el kellene valahogy érünk. Nem tudom, erről van-e bármi információ? Eddig erről nem nagyon volt szó.

(Katona Tamás elmondja, hogy eddig semmilyen elkötelező dolog nem történt. Nem vagyunk túlzottan szerencsések azzal az indiai altábornaggyal, aki ezeknek a kéksisakos erőknek a vezetője.⁴⁸³ Ennek a testvére Belgrádban volt diplomata. Az indiai politikához hasonlóan Jugoszláviának valamilyen formában való fennmaradását tartja kívánatosnak, mert nem felejtkezett el arról, hogy milyen szerepet játszott Jugoszlávia az el nem kötelezett országok életében. Ezért nem lesz könnyű ezt keresztülvinni. Remélhetőleg azonban a szövetségeseink iparkodnak ebben az irányban befolyásolni az altábornagyot.)

1992. március 26-i kormányülés

A szovjet csapatkivonás gazdasági-pénzügyi elszámolásával kapcsolatban.

(Annus Antal honvédelmi közigazgatási államtitkár emlékeztet arra, hogy a miniszterelnök Jelcin elnökkel a moszkvai útja során lényegében megállapodott a követelésekről való kölcsönös lemondás elvéről, vagyis a nullszaldóról.⁴⁸⁴ A cél most az, hogy ez a szóbeli megállapodás írásba legyen foglalva. A másik cél pedig az itt hagyott hatalmas ingatlanvagyonon mielőbbi hasznosítása vagy értékesítése, ugyanis ezeknek az állaga rohamosan romlik. Annus Antal röviden tájékoztatást ad az orosz fél más államokkal ez ügyben folytatott tárgyalásainak eredményéről is.)

Antall József: Ehhez azt szeretném hozzátenni, hogy még egyszer az akkori tájékoztatást is figyelembe vegyük, hogy Jelcin elnök, amikor a kétoldalú vitás kérdésekről volt szó, természetesen felvetette először más megfogalmazásban ezt a kérdést, ahogy őt előtte tájékoztatták. Amikor viszont én arról tájékoztattam, hogy pont

⁴⁸³ Utalás Satish Nambiar indiai tábornokra, aki 1992 és 1993 között volt az ENSZ Védelmi Erőinek (UNPROFOR) Jugoszláviában állomásozó főparancsnoka.

⁴⁸⁴ Antall József miniszterelnök 1991. december 6-án Moszkvában Mihail Gorbacsov szovjet államfővel aláírta a magyar–szovjet alapszerződést, majd hasonló megállapodást kötött Borisz Jelcin orosz, illetve Kijevben Leonid Kravcsuk ukrán elnökkel.

fordítva van a dolog, vagyis a magyar számítások és az eddigi tárgyalások alapján a szovjet fél – akkor még meglévő Szovjetunió – tartozik nekünk az itt-tartózkodásért, még úgy is, hogy nem is vesszük figyelembe az 1956-os és egyéb károkat. Éppen ezért a reális kompromisszum csak a nullszaldó lehet. Akkor tette azt a kijelentést Jelcin elnök, hogy a nullszaldó igen, akkor az a tárgyalási alap. Tehát ebből az következik, hogy ebből kell kiindulnunk, és ettől nem térhetünk el. Éppen ezért célszerű, hogy ebbe az irányba menjen tovább a tárgyalás. Nyilvánvaló, hogy egyrészt a más országokkal kapcsolatos tárgyalások miatt, amire Annus altábornagy úr utalt, nem nagyon akarják ezt egyszerűen precedensként a többi ország előtt is ismertté tenni. Másrészt, ahogy láthatjuk a volt Szovjetunió egyes köztársaságainak a kapcsolatát más országokkal, vagy a mi kereskedelmi kapcsolatainkat, általában ezeket a kapcsolatokat hidegen tartják. Nagyon leszűkítve és tulajdonképpen a köztársaságok önálló élete mellett önálló életet él bizonyos értelemben a hadsereg. A hadsereg mint önálló tényező feltehető, hogy továbbra is előállhat a követeléseivel. Azt sem tartom kizártnak, hogy a tárgyalások esetén a hadsereg nem veszi figyelembe Jelcin elnök kijelentését. Tehát nekünk ezért sem szabad belemenni a hadsereggel egy ilyen tárgyalásba, mert a hadsereg ma mint önálló tényező, a Független Államok Közösségében a nemzetek feletti hadsereggént külön ezt a számlát benyújtaná, és lehet, hogy nem veszi figyelembe azt, amit Jelcin kijelentett. Nyilvánvaló, hogy azt sem tartják kizártnak, hogy egyelőre a hadsereg ezt követeli, illetve belső politikai változások esetén újra feleleveníthetőnek tartják a követeléseiket. Nekünk most tehát mindenképpen kifejezésre kell juttatni a december 6-ai tárgyalásoknak ezt az alappontját. Ehhez kapcsolódott az 1956-os beavatkozásuk jogellenességének és ennek az elismeretése, amit akkor megtettek mindketten, Jelcin és Gorbacsov is. Ennek következtében, tehát hogy ezt kijelentették, ezzel a kijelentéssel nekünk van még egy elismert adunk, az 1956-os illetéktelen beavatkozás és az ezzel összefüggően okozott károk és ennek a közvetett elismerése a kijelentésükkel. Nekünk ezt most, ha egyoldalúan is, de rögzítenünk kell, mert nem feltétlenül fogunk erre választ kapni, sőt, feltehető, hogy valóban nem. A Külügyminisztériumnak ennek szellemében kell eljárnia, és minél több dokumentáció legyen erre vonatkozóan, hogy ezeket a tárgyalásokat mi itt folytattuk, és kezdeményeztük akár az itteni nagyköveten keresztül, akár Moszkvában. Ennek mindenképpen a dokumentációját célszerű növelni. Én erre külön felhívom a kormányzat, illetve az ügyben tárgyalásokat folytatók figyelmét. Tessék, pénzügyminiszter úr!

(Kupa Mihály pénzügyminiszter megjegyzi, hogy a Kormány munkaterve szerint a pénzügyminiszternek egy előterjesztést kell beadnia a Kormány részére a csapattíkonás utáni

helyzet értékeléséről, amely mélyebben tárgyalja a belföldi problémákat, az ingatlanok hasznosítását, a szervezetek és állampolgárok kárpótlását. Ez az anyag elkészült.)

Antall József: Erre a kérdésre majd mindenképpen ki kell térnünk. Ezt vártam még, hogy a pénzügyminiszter úr szóljon, mert itt tulajdonképpen ez a dolog külpolitikai része. Ezzel kívántam azt jelezni, hogy nem lesz megoldás. Itt nem lesz semmiféle válasz. Itt egyértelmű, világos állásfoglalás, szerződéskötés meggyőződése szerint ebben az évben nem lesz. Ebből következően ki kell dolgozni azt a jogi és pénzügyi rendezést, hogy ezzel a vagyonnal, amelyiket tulajdonképpen nem hasznosítottunk, mit csinálunk. Félig-meddig már megtörténtek az előkészületek, ahogy az intézkedések is részben. Részben átadások is történtek, de ennek a teljes konstrukcióját kidolgozva ezt úgy kell elvégeznünk, hogy nem lesz rá újabb kétoldalú államközi megállapodás belátható időn belül. Ugyanakkor ezt a vagyont hasznosítani kell, mert minden tönkremegy. Erre vonatkozóan mi legyen? Mi a pénzügyminiszter úrnak a véleménye? Tehát mit tud nekünk mondani, ez milyen stádiumban van, vagy mire vár?

(Kupa Mihály megígéri, hogy a jövő hétre behozza ezt az anyagot.)

Antall József: Tehát erről mindenképpen tájékoztatást kell adni, mert a közvélemény is tulajdonképpen várja, és nem érti, hogy miről van szó. Jó lenne, ha a Külügyminisztérium, a Pénzügyminisztérium, a kormány megbízott úr ezt a kérdést még átgondolná. Mi a mi külpolitikai érdekünk? Mi az, amit kimondhatunk ebből, vagy hogy akarjuk ezt tálalni, mert különben a szovjet fél egyszerűen, a mai viszonyokat ismerve, egy szovjet tábornokot fog küldeni, hogy ő ebben az ügyben folytassa a tárgyalásokat. Ha ebbe az utcába bemegyünk, hogy most leülünk tárgyalni a szovjet tábornokkal, akkor annulláltuk a december 6-ai tárgyalásoknak ezt a tartalmi részét. Ugyanakkor el kell kezdenünk úgy viselkedni, hogy megállapodtunk. Most azt kell kidolgozni, hogy a megállapodás után ezt a pénzügyi konstrukciót hogy tudjuk megteremteni, hogy hova folyik be a hasznosításból származó bevétel? Körülbelül ezt figyelembe kell venni, figyelemmel a várható, sajátos keleti szláv magatartásra, amit most le kell fordítanunk a magunk nyelvére. Van még valami? Tessék, környezeti károkról halljunk.

(Tarján Lászlóné, a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium politikai államtitkára elmondja, hogy azt a pozíciót, amit elértünk az ökológiai értékelésnél, feladni nem szabad és nem lehet. A továbbiakban semmilyen szakértői tárgyalást ne kezdeményezzünk és ne vállaljunk el, hiszen számszerűsített adataink vannak. A metodikát mind a két fél

aláírta. Az ökológiai károk értékelésénél, a vagyoni jogi és a pénzügyi károk rendezésénél is messze előre jár Magyarország, amit jönnek is tanulmányozni a németek, csehek, lengyelek, a Baltikum. Viszont az is valószínű, hogy külön nem fogják rendezni a károkat, majd csak a többiekkel együtt.)

Antall József: Senki nem fog semmit rendezni ebben a relációban. Nem tudom, hogy most mi van például a KGST-palotával⁴⁸⁵? Arról is lemondhatunk, mert ott sem lesz semmi? Tulajdonképpen amire számítani kell Magyarországnak, az sajnálatos módon az, hogy itt semmiben nem fogunk tudni előrelépni. Miután a nyugati országok attól való rettegésben, hogy a Szovjetunió összeomlik, és ennek milyen következményei lesznek, mindig fognak annyi támogatást nyújtani, hogy nem lesz módunk ezt a 2 milliárd tartozásukat visszakapni, ugyanis nincs mivel rákényszeríteni őket arra, hogy mi ezt valamilyen formában visszakapjuk, vagy legalábbis hasznosítsuk.

(Tarján Lászlóné szerint kívárni kell most mindenképpen, és tartani a nullszaldót.)

Antall József: Valóban, de itt azért ezt kifejezésre kell juttatnunk, hogy ezt mi megállapodásnak tekintjük. Az nagyon lényeges, hogy a továbbiakban úgy kell tárgyalni, hogy csak erről lehet, ha ezt akarják valamilyen formában rögzíteni. Ezen az alapon tárgyalunk e kérdésben. Mindazokat a többletösszegeket, amiket megállapítottunk a közös metodikával, azt tudomásul vesszük, viszont a nullszaldó az alap, felhívva a figyelmet arra is, hogy nem beszéltünk 1956-ról stb.

(Tarján Lászlóné szerint a környezeti károk vonatkozásában nem szabad visszalépni.)

Antall József: A nullszaldóval itt nincs visszalépés. Itt az a lényeg, hogy ha valamit rendbe hozunk a környezeti károkból, akkor annak is meglegyen a dokumentációja. Akkor elfogadottnak tekintem ebben a formában az Annus altábornagy úr által módosított két pontos határozati javaslatot. Akkor köszönöm szépen.

⁴⁸⁵ A Kölcsönös Gazdasági Segítségnyújtás Tanácsa (KGST) Titkárságának épületegyüttesét 1963 és 1970 között emelték Moszkvában a Kölcsönös Gazdasági Segítségnyújtás Tanácsának testületei elhelyezésére. A komplexum 3 épületből áll: a 31 emeletes adminisztratív felhőkarcolóból, a konferenciaközpontból, illetve a 13 emeletes Béke Szállodából. 1991-ben az épületek tulajdonjoga a moszkvai városházához került.

A közúti határátkelőhelyek helyzetével kapcsolatban.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter elmondja, hogy az előterjesztés bemutatja, hogy milyen határátkelőhelyek működnek, milyen átkelőhelyekre van igény, és milyen átkelőhelyekre van lehetőség 1992-ben, és milyen programot készítsünk 1993 és 1995 között. Az 1992-es költségvetésben rendelkezésre álló 200 millió forint az csak néhány meglévő határátkelőhely korszerűsítésére elegendő, amelyek elég rossz állapotban vannak. Azt javasolja, hogy a költségvetés helyzetére tekintettel viszont még ezt a 200 milliót se költsük el.)

Antall József: Mennyi jelenleg a vámhivatal kinnlevősége körülbelül?

(Kupa Mihály bemondja, hogy a teljes, az 129 milliárd forint.)

Antall József: Azért kértem a Pénzügyminisztériumot, hogy erről tájékoztasson bennünket, mert ez azt jelenti, hogy szerényen tessék hozzászámolni a magyar deficitet, az évi költségvetési bevételt. Ez az egyik. A másik, hogy a kiadásaink nem növekedtek tudomásom szerint, tehát a költségvetéssel azért vagyunk a jelenlegi időszakban ilyen kritikus helyzetben, mert a bevételek elmaradtak. Tehát ez a Pénzügyminisztériumnak, illetve az alárendelt egyéb szervezeteknek a vámnak stb. ez egy kulcsfeladat, ezt meg kell oldani. Ha ebben a nagyságrendben, a 120 milliárddal nézzük, akkor a 200 millió körüli vagy 50, vagy 100 millió forint körüli összeg átkelőállomásonként nem is olyan sok, a kinnlevőség többnek a létesítésére is lehetőséget adna. Itt alapvető külpolitikai kérdésekről, alapvető nemzetpolitikai kérdésekről van szó, és persze részben gazdasági is, mert ha azért több ilyen átkelőhely van, és ha tényleg odafigyelnek, akkor valószínű, hogy több vámot is fizetnek, vagy esetleg a vámosok nem a határőrséget jelentik fel az ügyészségen. Mondjuk, ilyen jellegű konfliktusokra lehetőleg a jövőben ne kerüljön sor. Ezt majd kivizsgálják a határőrök és a vám. Tehát, mindenesetre a nagyságrendet szerettem volna érzékeltetni a kormánynak, hogy miről van szó. Most ennek fényében azt kell mondanom, hogy a legrövidebb időn belül rangsorolnunk kell ezeket a határátkelőket, megvizsgálni, hogy hol van erre igény 1992-ben olyan esetekben, mint Szlovénia, amely függetlenné vált. Tarthatatlan a helyzetünk, a Hexagonalétól kezdve, a jugoszláv kritikus helyzettel, mindennel összefüggésben, tehát ezt nem lehet tartani. Ez az egyik, hogy Szlovénia esetében meg kell vizsgálnunk, hol lehetne, de Románia esetében is kell határt nyitnunk, és meg kell nézni Ukrajna felől is. Ahol a legszorítóbb a helyzet, ott 1992-ben ezt meg kell csinálni, olcsó módszerrel, akár konténerrel. Ezt kérem a miniszter úrtól.

1992. április 23-i kormányülés

Napirenden kívül a Bős–Nagymaros kérdésével kapcsolatban.

Antall József: Most van még egy kérdés, Bős–Nagymarosról egy rövid. Ezt azért is veszem előre, hogy Juhász Juditnak, majd a külpolitikai résznél László Balázsnak is legyen már mit mondani. Tehát ezekről mint tájékoztatásokról, hangozzék el valami. Mi a Bős–Nagymarossal a helyzet, miután az osztrákok közzétették a leveletem?⁴⁸⁶

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter elmondja, hogy a múltkori kormányülésen úgy döntött a Kormány, hogy ezen a héten fog érdemben is foglalkozni a Bős–Nagymaros ügyével, feltételezve azt, hogy a cseh és szlovák kormány válaszlevele addig megérkezik. A levél viszont mind ez idáig nem érkezett meg. Miután túl súlyos dolgokról van szó, a Kormány a múltkor úgy döntött, hogy a válaszlevél ismerete nélkül érdemben nem foglalkozik a kérdéssel, ezért a közvetlen érintett miniszterekkel egyetértésben azt javasolja, hogy a Kormány halassza el a kérdés tárgyalását egy héttel.

Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter azt kéri, hogy a jövő héten a Kormány arról is döntsön, hogy milyen tervezési munkák induljanak be különböző variációkat feltételezve, ahhoz, hogy legyen miről majd akár bíróság előtt, akár bíróságon kívül az egyezség során tárgyalni.

Jeszenszky Géza külügyminiszter pedig azt tartaná jónak, még persze nem ismerve a szövegszerű választ, hogy törekedjünk arra, hogy értelmezzük a választ úgy, hogy benne van a kooperatív elemnek a minimuma, ami elegendő arra, hogy az Európai Közösséghez forduljunk. Az Európai Közösségre próbáljuk háritani, hogy ők bírálják el, hogy a szlovák válasz az elfogadható-e, az megfelel-e a feltételeiknek?)

⁴⁸⁶ A magyar kormányfő 1992. április közepén azután fordult az osztrák kancellárhoz, hogy bejelentették: az Androsch volt alkancellár vezette bankcsoport pénzügyi támogatást nyújt a bősi erőmű befejezéséhez. A levelet az APA hírügynökség hozta nyilvánosságra. Ebben Antall hangsúlyozta: Magyarország tárgyalásos úton akarja megoldani a prágai vezetéssel az erőmű problémáját, ezzel a törekvésével ellentétben áll azonban minden olyan lépés, amely a bősi vízlépcső egyoldalú – kizárólag szlovák területen történő – megvalósítására irányul. Magyarország számít az osztrák kormány támogatására. A tervezett vízlépcsővel összefüggő problémák megoldása, valamint a térségben kialakuló újabb feszültségek elkerülése azt követeli meg, hogy a hitelnyújtásra készülő osztrák bankok ne az áramtermelés tényleges vagy vélt haszna, illetve az osztrák villamos művek jövőbeli igénye alapján hozzák meg a döntésüket. A csehszlovák részről tervezett építési munkálatok a Duna elterelését is magukban foglalják, ami több nemzetközi jogi előírás, mindenekelőtt az 1947-es párizsi békeszerződés megsértését is jelentené.

Antall József: Akkor szeretném összegezni a kérdést az elhangzottak alapján is, meg a múltbéli állásfoglalásaink alapján. Az egyik dolog, nyilvánvaló, mindenki tisztában van azzal, hogy Bős–Nagymaros kérdése az a magyar politikai átalakulás politikai kérdése volt, tehát egy politikai ügy, ami összefüggött sok minden mással, erről nincs értelme tovább vitatkozni. Vannak, akik emellett zöldlelkülettel olyan mértékben kívánnak kitartani, ami már nem felel meg a mai nemzetközi politikai gazdasági stratégiának. Az a kérdés akkor a hatalomváltás technikai részletkérdése volt. A második kérdés: az az eredeti, a hidrológusok által és vízépítő mérnökök által elkészített koncepció, amelyik nem vette figyelembe a környezetvédelmi mellékhatásokat, az is járhatatlan volt. Olyan károsodások, amelyeket olyan járulékos elemekkel lehetett volna és létesítményekkel korrigálni, ami nem lett volna gazdaságilag megvalósítható. Tehát itt senkinek nincs igaza abban az értelemben, félreértés ne essék, hogy valamit elrontottunk, és lett volna egy jobb, amit meg kellett volna valósítani. A harmadik, hogy a Duna medrét a kavicsbányászat sokkal korábban tönkretette, az ész nélküli építészeti, ezáltal csökkent le a Dunának a vízszintje, és ezáltal tettük tönkre a hajózást. A negyedik kérdés, hogy az egész Rajna–Majna–Duna-csatornarendszer⁴⁸⁷, mint régi elképzelés, teljesen új dimenziókat kapott a többiek által bemutatott geostratégiai szempontokkal. Erről beszéltünk Siklós Csabával a Dnyepertől kezdve. Az egész kelet-közép-európai térség bekapcsolásába be van kalkulálva az Európai Közösségen belül az olcsó vízi út. Tehát ez rendkívül jól eladható propaganda, hogy ezt meg kell teremteni. Az is világos, hogy csak lépcsőzetes duzzasztással lehet a mélyebb merülésű hajókkal levezni. Tehát ezt mind sorra kell venni. Ezek azok a kérdések, amik miatt nekünk ki kell – egy nagyon szűk teamnek – dolgozni azt a programot, amivel az Európai Közösség elé tudunk állni. Ez a dolognak az analízise. Ha ezt az analízist széles körben, miniszteri nyilatkozatokkal kiterjesztjük most, óriási hibát vétünk, ezért megkérem a minisztereket, hogy ne nyilatkozzassanak Bős–Nagymaros ügyében. Ne mondják el előre, ne süssék el a puskaport, ne mondogassák el azokat a megnyilatkozásokat. Azt se, hogy műszaki kompromisszumot tervezünk. Azt meg kell csinálni, nem pedig nyilatkozni róla. Tehát nem kell ilyen dolgokat nyilatkozni, mert a tárgyalási pozícióinkat rontják el az ilyen kormánynyilatkozatok. Amit a Tudományos Akadémia kutatója nyilatkozhat, az egy

⁴⁸⁷ Az 1992. szeptember 25-én átadott Majna–Duna-csatorna vagy helytelen, de közzismertebb nevén a Rajna–Majna–Duna-csatorna egy 171 kilométer hosszú mesterséges hajózási csatorna Németország Bajorország tartományában. Nemzetközi jelentőségű belvízi út, a transzeurópai közlekedési hálózat (TEN-T) Rajna–Duna-tengelyének kulcseleme, amelyen az Északi-tengernél fekvő Rotterdamtól a Fekete-tengernél fekvő Konstancáig lehet hajózni. Ez a transzeurópai folyosó a világ leghosszabb belvízi útja, hossza 3483 km, a hozzá kapcsolódó folyószakaszokkal együtt a víziút-rendszer teljes hossza pedig 12 000 km.

elméleti állásfoglalás, amit viszont egy miniszter vagy államtitkár nyilatkozik, az kormányzati döntés, amire épít a másik fél. A következő kérdés az, hogy mellékesen nem került szóba, hogy bennünket egy országgyűlési határozat kötelez arra, hogy április 30-áig, ha nem kapunk megfelelő választ, akkor fel kell bontanunk a szerződést. Tehát ez nem úgy van, hogy halasszuk el a kérdés megtárgyalását és a döntésünket, mert úgy látjuk, vagy nem úgy látjuk. Nekünk döntenünk kell! Tehát mi azt tudjuk csinálni, hogy ha április 30-ig válaszol a Čalfa, akkor az alapján döntünk. Na, most itt jön majd a szóvivő szerepe, aki a mai kormányülésről azt közölné, hogy a Magyar Kormány őszinte csodálkozással vette tudomásul, hogy Čalfa miniszterelnök nem válaszolt január óta. Mióta? Meg kell nézni. Tehát a január 23-a óta tett részletes levelünkre, a tárgyban kifejtett magyar kormányzati álláspontokra a mai napig nem válaszolt. Ezért a Magyar Kormány, ameddig Čalfa miniszterelnöktől és a csehszlovák szövetségi kormánytól nem kapunk érdemi választ, nem tud ebben a kérdésben állást foglalni. Teljesen elhibázott dolog lenne, hogy külön tárgyalásokat folytatgassunk addig, ameddig egy összegező levélre nem kapunk egy szövetségi kormányzati választ. Tehát ez az első lépés. A következő lépés, hogy akkor döntünk arról, hogy a parlamentnek bejelentjük-e, hogy az országgyűlési határozat alapján – hiszen parlamenti kormány vagyunk –, hogy felmondjuk-e a szerződést, vagy azt kezdeményezzük, hogy az Országgyűlés módosítsa a határozatát. Na most, akkor meg kell nekünk fontolni, hogy mi mit tudunk tenni, ez a jogszerű helyzet. Tehát én azt kérem, hogy addig háttértárgyalásokat és egyebeket ne folytassunk, mert ez mind arra ösztökéli őket, hogy megpróbáljanak kipuhatolni dolgokat, tehát ezért ilyet ne tegyünk. Ismerve bennünket, magyarokat, mindig nálunk puhatolnak ki mindent, és soha nem mi puhatolunk ki a másiknál. Ennek következtében ezeket a puhatolódnak tárgyalásokat is javaslom a Čalfa-válaszig halasztani. Tehát van egy stratégiai cél, amiben világos, hogy nem lehet zöld az álláspontunk, hanem egy külpolitikailag, nemzetközileg átgondolt. Van ennek egy belpolitikai, jogi levezetése, és utána teljes grassal kell akkor előrehaladnunk, és itt jön a helyi magyar kisebbségek kérdése, amit jó lenne jobban áttekinteni. Kaptam különböző ilyen leveleket az SZDSZ-esektől is, akik a Magyar Polgári Pártot próbálják támogatni azzal, hogy az a veszély fenyeget, hogy a magyarok előnytelen helyzetbe kerülnek, ha a három párt nem együtt lép föl. Nem tudom megítélni, hogy nemcsak arról van-e szó, hogy ma olyan mértékig sorvadott el a magyar kezdeményezés, mert ilyen aktivitással nem szoktak engem megkeresni. Tehát valószínű, hogy nem lehet ezt összehozni. Tehát ennek következtében, akkor nekünk ebbe nem kell beavatkozni. De azt kérem, hogy most és ebben a bős–nagygyarosi kérdésben, ami egy nagyon kritikus kérdés, nekünk nagyon határozottan kell előkészíteni a dolgokat. Nagyon fontos, hogy elő legyen készítve a Közös Piac részére az a bizonyos melléklet. Tehát abban benne legyen, hogy

mi egyetértünk az Európai Közösség szerepével, egyetértünk a Duna hajózásával, sőt, élen akarunk járni a Duna hajózhatóságának biztosításával. Az alternatív megoldás kidolgozása az nem megoldás. Ezeket végig kell vinni. Na, mostan az osztrákokkal kapcsolatban. Androsch egy sötét figurája az osztrák politikának. Maga Mock azt mondta – telefonon beszéltem vele –, hogy neki nem kell indokolni, hogy neki mi lehet az Androschsal kapcsolatban a véleménye. Tehát ez egy lehetőség volt, hogy egy Androsch típusú alakot ebbe az előtérbe hozni, akinek az osztrák politikában, bankkörökben van súlya persze, viszont az osztrák politikában és gazdasági életben mindenki sárosnak tartja. Nem árt azért megnézni, hogy Androsch mely egykori magyar bankkörökhöz, vagyis hova kötődik.

(Jeszenszky Géza közbeszól, ugyanis az osztrák külügyminiszter fölhívta, és megerősítette azt, amit korábban is jeleztek, hogy semmiféle osztrák nagybank nem áll Androsch mögött, és az állami garancia kizárt ehhez.)

(Kupa Mihály pénzügyminiszter megjegyzi, hogy az osztrák elektromos művek veszi meg ezt az energiát, tehát nem kell ehhez állami garancia.)

Antall József: Ott volt egy tévedésünk, hogy azt már privatizálták csöndben. Azt írtatok a levéltervezetben, hogy állami, de már privatizálta az osztrák elektronikus művek. Annyit még, hogy itt van a gyorshírekben, hogy Vranitzky maga is telefonhoz nyúlt, és annyi megjegyzése volt az Androschékra, hogy örültség a hír. A nagybankok vezetőitől szerzett értesülései alapján meggyőződött, hogy ebben a 4 milliárdban egyetlen ausztriai schilling sem lesz. Szóval egyelőre az a helyzet, hogy nekünk hagyni kell, hogy az osztrák kormánykörök elhatárolódjanak, függetlenül, hogy mi a véleményünk.

(Jeszenszky Géza szerint nem véletlenül szellőztették meg ezt a régi levelet. Ezzel akarják összeveszejteni a magyarokat az osztrákokkal.)

Antall József: Az nem ilyen egyszerű, de hadd higgyék ezt, és hadd aggódjanak. Akkor szeretném ezt lezárni. Van még valami? Következőt szeretném még mondani Bős–Nagymaroshoz, hogy akkor abban állapodjunk meg, hogy azt jelzi a kormány-szóvivő, hogy április 30-a a magyar országgyűlésnek a határideje a felmondásra vonatkozólag. Mi őszinte csodálkozással és csalódottsággal tapasztaljuk, hogy január, meg kell nézni, huszonvalahányadika óta, számos nemzetközi elemzés és egyéb óta – teljesen szokatlanul – nem kapott még a Magyar Kormány választ a csehszlovák szövetségi kormánytól. Ennyit nyugodtan le lehet írni. Diplomáciai nyelven

csodálkozunk, satöbbi, szóval. Még azt is lehet mondani, hogy az is egy lehetetlen dolog lenne csúcserkeztelenen erről beszélni, úgy, hogy nem válaszolnak.

(Jeszenszky Géza szerint április 30-án akarják átadni a választ.)

Antall József: Meg kell feszíteni egy kicsit a dolgot. Egyébként Wałęsa olyan választ adott, hogy reméli, hogy szeretjük egymást. A Major remeknek találja, hogy megtaláljuk a megoldást, Mitterrand is ezt reméli. Nem tudom, van-e értelme, hogy ezekre a válaszokra adjunk valamit? Igen? Tessék? Ennek csak belpolitikai jelentősége lehetne, hogy a parlamentben esetleg megemlítjük ezt, hogy lássa a parlament, hogy ezeket végigleveleztük. Tessék, még Bős–Nagymaros?

(Kupa Mihály szerint ezeket a leveleket publikálni kéne, vagy legalább a lényegét. Tegnap volt Párizsban, és a Szávaival beszélgetett erről is. A francia közvéleménynek fogalma nincs róla, hogy az elnökük egyáltalán foglalkozott ezzel.

Ezzel a felvetéssel többen egyetértenek.)

Antall József: Akkor a határidőmódosítás miatt jövő csütörtökön mindenképpen foglalkoznia kell a Kormánynak ezzel a kérdéssel, legfeljebb nem érdemben analizáljuk. Tehát a határidő április 30., addig kell állást foglalnunk abban, hogy felmondjuk-e vagy sem, a szerződést. Ha nem kapunk választ, akkor nekünk fel kell mondanunk. De most az Országgyűlést is tájékoztatni kell. Most egy merev nyilatkozatot tegyünk, amiben csodálkozásunkat fejezzük ki, hogy még mindig nem kaptunk választ, annak ellenére, hogy a számos külföldi kormányfő válaszokat adott, de ők még mindig nem voltak erre képesek. Na most ezt ezzel lezártam.

A miniszterek külföldi útjainak és találkozóinak finanszírozásával kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy egyik oldalról örül, hogy a kormányzat részéről ilyen élénk külföldi forgalom van, ugyanis ezek a tárgyalások és találkozók sok esetben valóban eredményeket hoznak. Azonban a miniszterelnök is felhívta már a figyelmet, hogy nem szükséges mindenhová elmenni. Ezt azért is veti fel, mert a külügy költségvetése egyszerűen nem tudja állni ezt a forgalmat.)

Antall József: Erre legyen szabad akkor a következőt, gyakorlatilag egyszer már egy felmérést csináltunk, amiben benne volt a külügy, a külképviseletek, egyáltalán a kereskedelmi, gazdasági, diplomáciai, kulturális, egyéb. Az utazások nem csak

miniszteri és államtitkári, hanem minisztériumi szinten olyan méretűek és olyan jellegűek, amit esetenként nagyon nehéz megítélni így prompt és rögtönözve, de fel kell hívni arra a figyelmet, hogy az utazás az egyben költségvetési kérdés, forintként is jelentkezik. A másik része pedig az, hogy a kiutazók nem is jelentkeznék be a követségeken, ami politikai hiba, ezért a követségek utólag érdeklődnek, hogy hallották, hogy X államtitkár ott járt az Egyesült Államokban, és erről ők az amerikaiaktól értesültek. Ezek konkrétumok. Ez az egyik, hogy kiutazáskor be kell jelentkezni a követségre. A másik dolog, hogy igenis, meg kell csinálnunk a külszolgálat és az egész egységes külképviseleti rendszerünknek az önállóságoknak bizonyos megtagyása mellett is a rendszerezését, mert tarthatatlan helyzet az, hogy óriási objektumok fenntartásával néhol nem hatékony működtetéssel kint tartunk embereket olyan helyeken, ahol ez nem indokolt. Az Egyesült Államokban például a külképviseleti rendszerünk tényleg nem fejlődött ahhoz képest, amekkorát Magyarország és az Egyesült Államok viszonya fejlődött. Ugyanakkor olyan országokban vannak külképviseletek, gazdasági képviseletek, kulturális és egyéb, ahol nincs semmi. Szóval itt valami rendet kell ebbe belevinnünk, és ezt nekünk most felül kell vizsgálni, legalább, hogy a következő költségvetési évre ebben tisztán lássunk, kimutathatóan, hogy hol van politikai eredménye ennek. Hol van gazdasági eredmény, ahhoz képest, hogy ekkora külszolgálatlaltal vagyunk ott. Ha nincs eredménye, akkor mondjuk vissza, adjuk át az egyik vagy másik szervezet részére az épületet, másképp nem fogjuk tudni megoldani a külképviseleti kérdést. Épületeket tartunk fenn olyan összege-kért, ami elképesztő. Tényleg elmegy az ember néha egy külképviseletre, ahol fontos lenne a külképviselet szerepe, ott igazán nincs semmi, és ahol pedig egyáltalán nem olyan fontos, ott pedig olyan körülmények között vannak, ami elképesztő. Szóval ezt így nem lehet tartani, ezt nekünk racionalizálni kell. Úgyhogy én azt hiszem, hogy ezt nagyon komolyan meg kell vizsgálni, miközben tudom azt, hogy itt az apparátusokba mindenki beleütközik. Ezért az a kérésem, hogy a kormánytagok ne a saját apparátusuk szemszögéből nézzék ezt a kérdést, hanem kormányzati szempontból. Nekünk egységes kormányzati szempontból kell megnézni, hogy mit tudunk ezen a téren tenni. Érdemes kimutatni azt, hogy ahol van egy követség, és annak tényleg milyen politikai visszaigazolása van, mi a fenét értek el ott? Mit csinálnak, hogy reagálnak, hogy kezelik például a sajtót. A gazdasági kirendeltségek, ahol vannak, tényleg hoztak annyit, amit lehetne? Van-e kimutatható összefüggés az eredmény és a között, hogy ott van az a gazdasági kirendeltség? Ha van, akkor rendben van, de ha esetleg nincs, és perspektivikusan sincs esély rá, akkor azt meg kell szüntetni. Hát lehetetlen, hogy ne tudnánk a hatást vizsgálni. Kulturális téren is hasonló a helyzet. Kétségbeejtő, hogy némelyik helyen milyen ócska könyvtárakkal rendelkeznek. Semmi nincs érdemben, csak tettetett mozgások. És milyen alakok? Szóval, ez nem

a minisztereknek szól, de hát mindnyájan járjuk azért a világot, látjuk, hogy miről van szó.

(Balsai István igazságügy-miniszter megjegyzi, hogy a külügyi protokoll költségén nemcsak kormányzati emberek, hanem a parlamenti képviselők és egyéb államhatalmi ágak képviselői, például a köztársasági elnök, alkotmánybírák, bírósági vezetők stb. is utaznak. Szerinte ezeket a költségeket a saját szervezetük költségvetésének kellene állnia.)

Antall József: Én a következőt javaslom, mert ezt most tovább nem tudom folytatni, és nem is akarom, ne egymást nyuvasszuk. Tehát az a kérésem, hogy a Külügyminisztérium vezetésével a nemzetközi gazdasági kapcsolat, a honvédelmi és a kulturális – ki van még ebben –, a pénzügy nézzék meg, hogy hogy lehet egy racionális nagykövetségi működést kialakítani. Egyébként a nagykövetségek is joggal panaszkodnak, hogy néhol nem kapnak meg bizonyos dolgokat. A New York-inál ugye a lábát ki nem tette a New York-i konzulátus négy tagja. 26 kormányzót kellett volna meglátogatni, és amikor ott voltam, még soha nem látogattak meg egyet se. Ki se teszik a lábukat New Yorkból. Azt mondták, hogy kétezer dollár az ő úti ellátmányuk, és ezért ők nem mennek ki, mert ebből nem futja. Hát szóval ezt a kérdést azért kormányzati szempontból már nézzük végre egységesen. Nem lehet vertikálisan, tárcaszemlélettel nézni kormányzati dolgokat. Pláne nem, ha kifelé. Valamit ebben tényleg meg kell próbálnunk rendet tenni, mert azért az lehetetlen, hogy ne legyen a „nemzeti böcsületet” sértő szarrágás és pazarlás között egy középút. A washingtoni magyar nagykövetség valóban rosszul van ellátva, országosan. Korábban egyszerűen a Washington egy másodlagos helyként kezelték, ami mára jelentőségét illetően elsődleges helyre vált. Szóval itt Washington, Bonn, Párizs, London, Róma. Ezeket kell kiemelni és kiemelten kezelni és a Közös Piacot. Továbbá Tokiót is nyilván. Ezekre a helyekre kellene koncentrálni.

1992. április 30-i kormányülés

Az 1990-es években a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájával kapcsolatban.

(Katona Tamás külügyi politikai államtitkár elmondja, hogy a teljesen megváltozott európai helyzet miatt – hiszen például a hazánkkal szomszédos szupernagyhatalom megszűnt –, a tavaly elfogadott biztonságpolitikára vonatkozó előterjesztés sokkal nagyobb mértékű átdolgozásra szorult, mint a honvédelmi politikára vonatkozó. Magyarországot most jobbára, többségükben velünk egyező méretű országok veszik körül, és ezek közül

nyílt agresszió tartósan egyik részéről sem várható. Annál több gondot jelent azonban az a sokszor ellenőrizhetetlen fejlődés, amely ezekben az országokban végbemegy, akár politikai, akár szociális, akár gazdasági szempontból. Továbbá az atomerőművek, de akár a vízi erőművek esetében a környezeti szempontoknak is megvan a maguk biztonságpolitikai veszélyessége. Mindezt próbálták összefoglalni ebben az új változatban.

A vitában többen hozzászólnak, és a vita leginkább azzal kapcsolatban alakul ki, hogy a parlamentnek milyen tartalmú és részletezettségű anyag kerüljön betérjesztésre, ami természetesen a hatpárti külpolitikai együttműködést is szolgálja.)

Antall József: A hatpárti külpolitikai együttműködést szeretném azért a Kormánynon belül tisztázni annak érdekében, hogy ebben egy nagyon világosan kialakult álláspont legyen. Mi a hatpárti külpolitikát valljuk a parlamenten belül, és ennek eszközeit a tájékoztatás keretében megteesszük. Kifelé hangsúlyozzuk az országnak a homogén külpolitikáját, és ezt fontosnak is tartjuk. Bár számos kérdés van, ahol érvényesül a hatpárti külpolitika. A koalícióról eleve nem is beszélek, mert az természetes, de a három ellenzéki pártnak a külpolitikája alapján azt én maximum csak 50%-osnak tekintem. Ne áltassuk magunkat. A kelet-közép-európai térségben nem vallottak velünk azonos külpolitikát, lengyelelles külpolitikát vallottak, amikor az nem volt aktuális. Havel-barát, szlovákellenes politikát vallottak, amikor mi mást képviseltünk. A szovjet–ukrán politikánkat nem akceptálták, csak, amikor Hornt kirúgták Moszkvában, és tudtára adták, hogy bennünket tekintenek partnernek. A német külpolitikában megpróbáltak – két párt legalábbis – velünk ellentétes politikai irányvonalat képviselni. Megpróbálták az angolszász vonalat is kijátszani a német politika ellen, és amikor Janajev színre lépett, és a katonai puccs volt, akkor pedig nem csak a lengyeleknél volt egy elkészített, Janajevet üdvözlő távirat. A jelen lévő akkori pártok azon a bizonyos kritikus utolsó megbeszélésen nem foglaltak állást abban a kérdésben mellettünk, hogy mi kitartsunk Gorbacsov mellett, és üdvözljük a Krímben, hanem óvtak attól. Azzal álltam föl azon a tárgyaláson, hogy fogom tudni a kötelességemet, de szó se volt arról, hogy támogatnának minket. Egy-szer már szögezzük le – mert lassan folklorizálódik ez a hatpárti külpolitika –, hogy szó sincs hatpárti külpolitikáról. Egy törekvés van erre, amit mi nemzetpolitikai okokból hangsúlyozunk. De frász van, nem hatpárti külpolitika.

(Katona Tamás ezzel az értékeléssel egyetért, de reméli, hogy nem fognak konfrontálódni egy ilyen szöveg fölött. A Kormánynak az utóbbi időben a külpolitikai kérdésekben a Külügyi Bizottságban egyetlen igazán kemény vitája volt csak, a köztársasági elnök szerepével kapcsolatban.)

Antall József: Ez nem neked szólt. Erre csak azért hívtam fel a figyelmet, hogy világos legyen, hogy azért ne túlozzuk el. Csak arra a tényre kívántam a figyelmet felhívni, nehogy klisévé váljék, hogy Magyarországon hatpárti külpolitika van, és hogy ezt a hatpárti külpolitikát ezek az ellenzéki pártok maradéktalanul támogatják. Az Európai Közösséggel való integráció lépcsőzeteinél ez még inkább érződni fog.

1992. május 7-i kormányülés

*Napirenden kívül a jugoszláv helyzet értékelésével, különösen a magyar kisebbség körében történő túlzott mértékű katonai behívásokkal kapcsolatban.*⁴⁸⁸

(Boross Péter belügyminiszter elmondja, hogy olyan információt kapott, miszerint a Bácskában a magyar férfilakosság számára katonai behívókat készítettek elő, talán 9-ére. Ki akarják üríteni a középkorúaktól és fiatal férfiaktól Topolyát és az összes többi magyarlakta falut, miközben a Šešelj vajda emberei ott randalíroznak, részegek, lövöldöznek, fenyegetőznek.⁴⁸⁹ Retteg az egész környék, félnek, kétségbe vannak esve. Az a gondolat merült fel, hogy a miniszterelnök úrnak esetleg valami személyes telefonhívást kellene valahova valakinek megtennie, aminek demonstratív jellege is van. Természetesen legfontosabb, hogy eredménye is legyen, de lássák ők, lássa a világ, hogy a magyar miniszterelnök valahova szól.)

Antall József: Ezt csak megemlítem, hogy az *Új Magyarországnak* meg is jelent, a tegnapi prágai beszédem is tartalmazta a magyarokkal való bánásmódot, tehát kifejezetten a behívást.⁴⁹⁰ Tehát amennyire eddig tudhattam, elmondtam. Másik lehetőségünk az, hogy amennyiben ez a légkör, ez a hangulat van, ezt jól meg kell fogal-

⁴⁸⁸ Elsősorban a munkalehetőségek ellehetetlenülése és a katonai behívóparancs teljesítése elől való menekülés következtében ekkor mintegy 25-30 ezer vajdasági magyar tartózkodott Magyarország területén.

⁴⁸⁹ VMDK évi kongresszusa előtt, 1992. április 22-én a zömében magyarok lakta Topolyára két teherautónyi Arkan-gárdista érkezett, a szerb Radikális Párt pedig bejelentette, hogy a VMDK közgyűlésének másnapján a városban nagygyűlést fog tartani, amelyen Vojislav Šešelj pártelnök lesz a vezérszónok.

⁴⁹⁰ A miniszterelnök prágai beszédét 1992. május 7-én 3. oldalán Az együttműködés közös érdekünk – Antall József beszéde Prágában címmel teljes terjedelemben közölte az *Új Magyarország*. A miniszterelnök által hivatkozott rész abban a következő volt: „[...] A jugoszláviai problémával az is összefügg, hogy ha a világ elismerte némely tagállamok önállóságát és szuverenitását, akkor egy olyan hadsereg, amelyik egy másik szuverén ország területén engedély nélkül tartózkodik és ott harcokat folytat, az agressziót követ el. Ezért tarthatatlannak véljük, hogy Szerbia területén – a hozzátartozó Vajdaságot is figyelembe véve – a polgári lakosok százai azért kapjanak behívót, hogy

mazni, és ennek megfelelően természetesen az Európai Közösséghez fordulhatunk, és fordulhatunk a kormányfőkhöz. Nem tartanám ezt sem rossznak, miután a görög miniszterelnök itt kijelentette, hogy ő a Milošević-tyel jó viszonyban van, és ő tartja is a jó viszonyt, ezért kifejezetten külön felkérnénk a görög miniszterelnököt, hogy járjon el ez ügyben.

(Boross Péter megerősíti, hogy a Šešelj vajda embereinek randalírozása vált ki igazából rettegést.)

Antall József: Annál inkább hivatkozni lehet arra, hogy feltettem a kérdést a görög miniszterelnöknek, hogy szerinte az irreguláris jugoszláv hadseregek Milošević kezében vannak-e, avagy sem, megvan-e a kontrollja, avagy nem. Azt mondta, egyértelmű, hogy megvan a kontrollja. Eerre tehát hivatkozni kellene a levélben, hogy ahogy miniszterelnök úr kifejezésre juttatta, reguláris és irreguláris csapatok egy-egyben cselekszenek, a felső irányítást biztosítottak minősítette, ezért felkérjük arra, hogy járjon el a civil lakosság védelme érdekében.

(Für Lajos honvédelmi miniszter elmondja, hogy a tartalékosokat 45 napi frontszolgálatra lehet behívni a vonatkozó jugoszláv törvények szerint. Tehát 45 naponként le kell cserélni a harcba bevetett tartalékosokat, és újabbakat kell behívni közülük. Ez rendszeresen ismétlődik, de a behívottaknak kb. 30-40%-a az, amelyik bevonul, a többi vagy dezertál, vagy elmenekül egyszerűen Magyarországra, ezért a reguláris hadsereg oldaláról a behívandóknak a számát ez növeli meg. Az más kérdés, hogy a behívásoknál erőteljesen koncentráltak a magyarok által többségben lakott településekre, és ez a magyarok elűzésének egyik módszere.)

Antall József: Mindezt össze kellene kötni egy nagyobb szabású levélben azzal, hogy Kórógy, Szentlászló, tehát ezeken a helyeken hogy cserélődött ki a lakosság. Tehát, hogy a magyarok elűldözése szisztematikusan történik, és ez a behívósi is az egyik metodikája ennek. Tehát, ha már egy ilyen szabású levelezést kormányfői szinten folytatunk, és ezt közzétesszük, akkor ennek is benne kell lennie, hogy mindez a falvaknak az elnéptelenítését is szolgálja. Kvázi ez is, ha úgy tetszik, a népirtás egy formája, és ennek eszköze a behívás. Tehát kérem mindezt leírni, tételesen. Ezt aztán közzé lehet tenni, el lehet küldeni az ENSZ-nek, az Európai Közösségnek, a fontosabb kormányfőknek, az Európa Tanácsnak.

utána olyan területen folytassanak hadműveleteket, amelyeket az Európai Közösség, az európai országok szuverén, független országoknak fogadnak el. Ez ellen egyértelműen kell fellépni.”

(Katona Tamás külügyi politikai államtitkár azt javasolja, hogy a miniszterelnök beszélje meg ezt a katonai behívásosdit Ágoston Andrással, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének vezetőjével, mert szerinte ez egy kényes kérdés, ez annyira belügynek minősíthető dolog, amit nem biztos, hogy indokolt nemzetközi szintre kivinni, miközben valóban tény az, hogy a magyarság köréből a behívások száma több mint kétszer akkora, mint amilyen a magyarság százalékszáma.)

Antall József: Engedj meg három dolgot. Egy. Tegnap beszédemben elmondtam azt, hogy ha elismeri a világ Kis-Jugoszláviát szuverén köztársaságnak, meg Jugoszlávia tagköztársaságait, akkor a szerb csapatok agresszorként tartózkodnak akár Horvátországban, akár Boszniában. Tehát az első, amire fel kell hívni a figyelmet, ennek a ténynek a lerögzítése, vagyis az, hogy minden olyan hadsereg, amely ennek a szuverén köztársaságnak a területén annak hozzájárulása nélkül tartózkodik, agresszor. Tiltakozunk az ellen, hogy ilyen agresszióban vegyenek részt a magyar kisebbségek. Ez már nemzetközi jogi kérdés. Ez a második kérdés, ebből a szemszögből. A harmadik, hogy a falvak elnéptelenedése, tehát kisebbségi falvaknak az elnéptelennítése. Ezt így csokorba kötve legyen meg holnapra ez a levél, ami menne az ENSZ-be, mindenhova és Ágoston Andrásnak. Ágoston, ha visszajön Nyugatról, mit mondhat? Ő azt mondhatja, hogy ezzel a levéllel egyetért. Ennek ellenére várjuk meg, hogy hazamenjen és visszajelezzon, hogy ezt a levelet küldjük, vagy ne küldjük. De azt, hogy valakitől, aki most Nyugatról jön meg, tudakozódjunk, és kezdjük róla beszélgetni, ez nem fog sehova se vezetni.

(Kodolányi Gyula, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadója megjegyzi, hogy szerinte Törökkanizsán ezért nem történt provokáció, mert a riasztásunkra odament egy amerikai diplomata, valamint a magyar és a nemzetközi sajtó is elég nagy számban.)

Antall József: Egyébként ezt most is meg lehetne próbálni. Minden olyan tényezőről, ami kritikus, a nemzetközi sajtót, diplomáciát tájékoztatni kell. Viszont azt szeretném mondani, arra nagyon ügyeljünk, hogy nehogyan hibát kövessünk el, hogy olyat közöljünk, amit nem tudunk bizonyítani, mert az is nagyon veszélyes, ugyanis lejárátjuk magunkat. Akkor kérem azt, hogy a külügy készítse elő ezt a levelet. Az Ágoston-féle találkozásra ez legyen kész, és akkor ő majd azt mondja, hogy vissza-jelez.

Napirenden kívül a 1992. május 6-i V3-ak prágai tanácskozásával kapcsolatban.

(A lovasberényi rendkívüli kormányülés meghirdetését követően – ahol az új gazdasági stratégiáról lesz szó – miniszterelnök szóbeli tájékoztatója a prágai tanácskozásról.⁴⁹¹)

Antall József: Van-e, készült-e valamilyen statisztika a három visegrádi ország részvételével a termelés visszaeséséről? Ismeretes ez a statisztika? Egy pillanat még, elmondom, hogy a tegnapi ebéden Wałęsa, Havel és Klaus miket mondtak. Klaus a következőt mondta. Uraim, most készült el a három ország statisztikai hivatalának közös, egyeztetett álláspontja, ami szerint a legnagyobb termelés-visszaesés Magyarországon volt az iparban, második Csehszlovákia, [...].

(Bogár László, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára megkérdezi, hogy nem mondták, mi a bázis?)

Antall József: Az 1984-es adatokat vették bázisként. Tehát 1984-es adatokhoz viszonyítva azt hiszem, 62% Magyarország, az akkorit 100-nak véve. Ezt szeretném majd, hogy a Statisztikai Hivatalunktól megtudjuk, hogy ez igaz-e. Utána Csehszlovákia – most ezt hasból mondom, de az arány jó – 70, és Lengyelországé, mit tudom én, csak 80. Nagyon meg voltak elégedve az elnökök, és az hangzott el, hogy ez azt jelenti, hogy mi mind e mögött vagyunk, vagyis ők előttünk vannak. Úgyhogy most ez azt jelenti, hogy mi akkorát fejlődünk, hogy visszaestünk, és bár átalakultunk, de ez azt is jelenti, hogy mi teljesen lemaradtunk. Erre a Klaus azt mondta, hogy tulajdonképpen ez így igaz. Na most egyszer ez volt, amit el szerettem volna mondani, de ezt azért mindjárt kontrolláljuk. Én nem hiszem, hogy a Klaus nekünk különösebben hátrány lenne, ő az egyik jelölt. Esélyes. Ha lesz szövetségi miniszterelnök, akkor ő esélyes szövetségi miniszterelnöknek, de mindenképpen lehetséges személyiség. Őt meg kell még bizonyos visegrádi közös ügyekről győzni, de azt hiszem, hogy sikerült ebbe az irányba mennünk, hogy eziránt több rokonszenvet érez, és nagyon megrökönyítették őt egyes lengyel kijelentések. Főleg Wałęsa részéről, aki valóban meglepő dolgokat mondott a Közös Piacról. Egy egészen mást, kvázi egy közös piac kettőt akart javasolni, ami majdnem egy fiók-KGST, ami a legjobban megfelelne

⁴⁹¹ 1992. május 6-án Prágában tartották meg a visegrádi államok találkozóját. A három ország külügyminiszterei elsősorban az egymás közötti kapcsolatokat tekintették át, de nagy súlyt kaptak az európai intézményekhez való csatlakozás kérdései is. A Václav Havel csehszlovák, Lech Wałęsa lengyel köztársasági elnök és Antall József magyar miniszterelnök között zajlott tárgyalásokon a számvetés mellett különös figyelmet kaptak az Európai Közösséghez való kapcsolatok további fejlesztése, s megállapodtak abban, hogy közösen nyújtják majd be a kérelmüket a teljes jogú tagságra.

a nyugatiaknak. Azt mondta, hogy a teljes nyugati pénzt, amit a Szovjetunióra fordítanak, azt nekünk adják, hogy mi fektessünk be a Szovjetunióban. Szerinte ezt kellene elérnünk. Számos olyan dolog volt, amelyek ott eléggé meglepetést okoztak, úgyhogy ezek bizonyos mértékig közelebb hozták Klaust hozzánk. Megkérdezte a Klaus Wałęsát, hogy mikor lesz költségvetése Lengyelországnak. Wałęsa azt mondta, hogy ez egy nagyon nehéz kérdés. Nem tud rá biztató választ adni. A cseheknél most fogják bevezetni az adórendszert. Állítólag 4000 korona – nem tudom, igaz-e? –, tehát 4000 korona az átlagjövedelem, tehát ami nálunk is volt. Az árakra kitérni nem volt időnk, de azt mondta a nagykövet, hogy az ottani árak a magyar árakhoz hasonlóak. Viszont minden van, árubőség van különösen élelmiszerben. Ezt szerettem volna elmondani. A nyugati beruházások 90%-a Csehország területére jön és csak 10% Szlovákia területére. A beruházásoknál korábban a német volt az első helyen, 70% a cseh területen. Mára visszaesett a német beruházás, emiatt komoly csalódást mutattak. Rendkívül büszkéek viszont a Škoda és a Volkswagen együttműködésére. Közlésük szerint a Volkswagen művek álláspontja szerint a Škoda jobban működik velük együtt, mint bármelyik más cég Németországban, és jobban, mint a spanyol, jobban, mint a latin-amerikai cégek. Tehát erre rendkívül büszkéek. A szlovák–cseh nézetkülönbségek rendkívül erősek. Tegnapelőtt két órát beszélt Havel Mečiarral, ami után azt mondta, hogy kiábrándító volt számára és reménytelen. Tehát Mečiar nem lesz közös miniszterelnök. Tehát közös miniszterelnök semmiképpen, de a szlovák miniszterelnök a legnagyobb valószínűséggel ő lesz. Ennek komoly veszélyei vannak, ugyanis nacionalista és baloldali, mondta Havel. Klausnak komoly esélyei vannak Csehország területén. Csehország területén abban a pillanatban, ha a szlovákokkal kicsit is enyhül a feszültség, a cseh és morva ellentét azonnal kiéleződik. A morvák teljesen elhanyagoltnak tekintik – egyébként joggal – az egész térségüket, és ott komoly problémák várhatók. Ez a cseh miniszterelnökkel való megbeszélésen hangzott el. Az egészében a szimpátia kétségtelen a lengyel részről megvolt, de úgy érzem, hogy Skubiszewski és a kíséretében lévő lengyel politikusok és diplomataik komoly zavarban vannak Wałęsa kijelentései révén. Úgyhogy egyszerűen Wałęsa elvesztette az arányérzékét. Ráadásul olyan arányúak a belső pártpolitikai ellentétek, Kaczyński tulajdonképpen teljesen szemben áll vele. Wałęsa azt mondta, hogy semmi problémája nincs, és ezeket ő mind meg fogja oldani. Most már kipróbálta az összes miniszterelnököt Mazowieckitől kezdve Bieleckiig és Olszewskiig, és ez most már meg fog oldódni. Énrám nagyon lehangoló benyomást tett Wałęsa személye. Havel nem feltétlen bízik abban, hogy megválasztják elnöknek, tele van ez irányban bizonytalansággal. Az egész csehszlovák államstruktúrában kétségeik vannak abban, hogy lesz-e csehszlovák szövetségi kormány. A szlovákok mindenképpen egy önálló szlovák államiságot akarnak, szuverén államot, de a lakos-

ság többsége azért nem akar elszakadni Csehszlovákiától. Tehát valószínű, hogy szuverén köztársaságok konföderációjaként képzelik el a jövőt. A cseh miniszterelnök szerint abban a pillanatban viszont fel fogják a morvák vetni, hogy ők is harmadikak akarnak lenni, ahogy volt '920 után egyébként eredetileg. Ezek voltak a közvetlen benyomások. Csehországnak persze lényegesen jobbak a gazdasági esélyei. Klaus azt mondta, hogy megítélése szerint ők mint Csehország nagyon hamar be fognak bennünket hozni, és le fognak hagyni, ha Szlovákia nem terheli őket. Ez nem teljesen irreális. Nagyok az ipari hagyományok. A másik oldalról azt tudom mondani, hogy a bajorokkal (Streiblékkel) való előző megbeszélések alapján ők hittek abban, hogy a csehekkel jól együtt fognak tudni működni, de a bajorok is csalódtak bennük. Tehát a bajorok, baden-württembergiek csalódtak bennük, ezért Klaus egyoldalú ilyen irányú reményei nem tűnnek valóságnak. Hát körülbelül ez az, amit röviden, a hivatalos kommunikéken kívül gondoltam, hogy nem érdektelen, ha elmondok. A honvédelmi miniszterek Karlovy Varyban⁴⁹² találkoznak, a Dobrovský is ott lesz. Dobrovskýval feltettük a kérdést Wałęsának, hogy tudni szeretnénk, ki lesz ott lengyel részről, mivel a lengyel honvédelmi miniszter Wałęsát megvádolta azzal, hogy szervezkedéssel foglalkozik. Erre Wałęsa azt mondta, hogy meg tudja ezt is oldani addig. Magyarul az volt az értelme, hogy ki tud nevezni egy új honvédelmi minisztert, de ha nem tudja elrendezni, akkor a két miniszterhelyettes egyike megy majd el. Mondta a nevet, de ezek nekem nem mondtak sokat. Egyébként a csehszlovákiai választások is fontosak Bős–Nagymaros kérdésével kapcsolatban. Nem hívták meg a tárgyalásokra, ezért nem volt ott a Čarnogurský, nem volt ott a cseh miniszterelnök sem, és nem volt ott Klaus sem, legalábbis magán a tárgyaláson, csak az ebéden. Az ebéden Havel láthatólag egy kerekasztalhoz ültetett bennünket, és egész idő alatt ez volt, felszólítva Čarnogurský, hogy beszéljen velem Bős–Nagymarosról. Ez elől én kitértem azzal, hogy nem tudunk beszélni Bős–Nagymarosról részleteiben, mert Mádl miniszter úr a felelőse ennek. Abban maradtunk, ez benne is van az újságban, hogy én azt mondom, hogy mi elfogadjuk az Európai Közösségnek az állásfoglalását. Azt mondta, hogy mindenképpen szeretnének még egyszer összeülni veled [*ez Mádl Ferencnek szól*] az Európai Közösség állásfoglalásának értelmezésével kapcsolatban. Én azt mondtam, hogy ezt ma megbeszéljük a kormányúléson. Egy esetben képzelhető el az újbóli megbeszélések, ha jelen van az Európai Közösség képviselője, legalacsonyabb szinten a budapesti és a prágai közös piaci követ személyében.

⁴⁹² A Visegrádi Államok honvédelmi miniszterei 1992. május 9-én Karlovy Varyban (Karlsbad) tartottak csúcstalálkozót. Az egynapos munkatalálkozón a magyar, a csehszlovák és a lengyel védelmi miniszter a közép-európai térség biztonságpolitikai kérdéseit vitatta meg, összegezte az együttműködés eddigi eredményeit és áttekintette a háromoldalú kapcsolatok fejlesztésének további lehetséges területeit.

(Katona Tamás külügyi politikai államtitkár elmondja, hogy az Európai Közösségek meggyomrozása magyar részről a vártnál jobban sikerült, hiszen Brüsszelből azt a jelentést kaptuk, hogy Andriessen alelnök úr Čarnogurský szlovák miniszterelnökkel tartott megbeszélést, amelynek során elmondta, hogy azt várta volna, hogy levelére mindkét részről nyitottságot és rugalmasságot fognak mutatni, és ehhez tartozónak a csehszlovák részről kifejezik a készséget az építkezés leállítására. Ezt Andriessen még mindig lehetségesnek és célszerűnek tartaná. Emiatt Katona Tamás óva int az egyoldalú felmondástól, szerinte el kellene érni a közös felbontást.)

Antall József: Én ehhez annyit szeretnék hozzátenni, hogy az világos, hogy a nyugati álláspontnak aránylag kedvező voltát irányunkban a cseheknek a hezitálása elősegítette. Tehát a cseheknek, a cseh politikai vezetőknek, elsősorban Havelnak és más cseh politikusoknak nem titkolt érdektelensége ebben a kérdésben, kifejezésre juttatott szkeptikus magatartása hozzájárult ahhoz, hogy a Nyugat úgy ítélte meg, hogy ebben ennyit megtehet, mert igazából a csehek se haragszanak ezért. Tehát ez biztos, hogy ma is a cseheknek van politikai súlya, nem a szlovákoknak. A Čalfa pedig megy. Egyértelmű. Havel egyik súlyos hibájának rótták föl, hogy őt megtartotta, tehát ő mindenképpen hamarosan menni fog. Tehát a kérdést úgy tenném fel Mádl miniszter úrnak, hogy lát-e arra lehetőséget, hogy erre a mostani találkozóra hivatkozással a jövő hétre az Európai Közösség válaszáinak értelmezése ügyében Čarnogurskýval még egyszer leülni tárgyalni, meghívva a prágai és a budapesti európai közösségi megbízottat, hogy legyenek jelen, mert arra hivatkoznak, hogy egyes szavakon ők mást hisznek, mást értenek, mint mi. Mondtam, hogy mi egy európai gondolkodás szerint azt értjük, amit leírtak, de ők mégis úgy hiszik, hogy nem. Legyen jelen a két európai közösségi diplomata, és a jövő hetet szánjuk rá erre a tárgyalásra, és utána döntsünk erről a kérdéstről. Nagyon nagy esély van a Mečiar győzelmére. A magyar pártokból három megegyezett, a negyedik nem, amelyik a kormányban maradt. Nagyon kiszámíthatatlan szituáció fog előállni Szlovákiában és a csehekkel is. Tehát én ezt a kérdést mindenképpen jónak tartanám a jövő héten megtárgyalni.

A Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság között a gabčíkovo-nagymarosi vízlépcsőrendszer megvalósításáról és üzemeltetéséről Budapest 1977. szeptember hó 16-án aláírt szerződés megszüntetésével kapcsolatban.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter elmondja, hogy konkrétan háromszor fordult a magyar kormány a csehszlovák kormányhoz aziránt, amiért most negyedszer fog fordulni.

A válaszok ismertek. A közvélemény, a parlament reakciója ismert, aminek a lényege az, hogy ezt nem lehet tovább halogatni, ráadásul van egy országgyűlési határozat, amely kötelezi a Kormányt arra, hogy április 30-a után, ha a válasz a másik oldalról negatív, szüntesse meg a szerződést. Ő és az érintett másik három miniszter, valamint a külügyminiszter nem lát más utat, mint a szerződés felmondását azzal, hogy egyúttal hangsúlyozzuk, hogy készek vagyunk együttműködni árvíz, rehabilitáció, a hajózás stb. kérdésben. A jogi helyzet az, hogy azt, hogy most nem csinálunk semmit, azt nem lehet, ahhoz előbb be kell menni a parlamentbe, és visszavonni, vagy kérni, hogy módosítsa a parlament az állásfoglalását.)

Antall József: Módunk van a parlamenti határozat alapján arra, hogy most azt mondjuk, hogy hétfőn jöjjön ide a Čarnogurský és a két követ. Tehát, ha ennyit megteszünk, egy ilyen gesztust, hogy a Čarnogurskýt meghívjuk, hogy mondja el az álláspontjukat. Itt aztán közölhetjük vele azt, hogy miután az értelmezési vita lezajlott, nincs más lehetőségünk.

(Mádl Ferenc azt javasolja, hogy döntsön a Kormány amellett, hogy a parlamenti határozatnak megfelelően a feltételek hiányában, amit ugye a Kormány háromszoros, a csehszlovák kormánynál megtett kísérlete tartalmaz, úgy dönt, hogy felbontja, megszünteti a szerződést. Ennek a határnapját viszont nyitva hagyja, és közben tárgyalhatunk még.)

Antall József: Akkor azt tudjuk csinálni, hogy ha kimondjuk azt, hogy a Kormány amellett dönt, hogy felmondja, a határidejét később határozza meg, és addig lehetőséget lát a megoldásra. Addig viszont szükségesnek látja még egyszer megkérdezni az Európai Közösséget, hogy a szlovák fél értelmezési kérdésének eleget kíván-e tenni, vagy nem. Mert erről van tulajdonképpen szó, hogy a szlovákok nyilván időt akarnak húzni ezzel.

(Katona Tamás külügyi politikai államtitkár Andriessen tárgyalásai miatt lát még esélyt a közös megszüntetésre, ezért nem ért egyet az egyoldalú felmondással. Javasolja, hogy egy, az indokainkat pontosan rögzítő levélben szólítsuk fel a másik felet a szerződés közös megszüntetésére. Ezt az álláspontot osztja Andrásfalvy Bertalan, művelődési és közoktatási miniszter is.

Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter szerint viszont – annak ellenére, hogy ő volt az egyik legharcosabb szószólója annak, hogy egyoldalúan ne bontsuk fel a szerződést – mostanra a helyzet eléggé egyértelművé vált, hiszen a parlamenti döntés úgy szól, hogy amennyiben a C-változat, az építkezést nem függeszti föl a szlovák fél, akkor nekünk a szerződés egyoldalú megszüntetését kell deklarálnunk. A par-

lament megteheti azt, hogy nem bontja fel a szerződést, de a Kormány nem tehet mást, mint hogy oda viszi ezt a felmondási javaslatot.

Még néhányan hozzászólnak felvetve, hogy meg kellene próbálni még tárgyalni. Mádl Ferenc ehhez megjegyzi, hogy mi már háromszor elmentünk canossába, de ha szükséges, szívesen elmegy még egyszer.)

Antall József: Ne, világért se, idehívjuk őket.

(Mádl Ferenc ragaszkodik ahhoz, hogy a Kormány lényegileg most foglaljon állást.)

Antall József: Mondja ki a Kormány, hogy ha a C-variánst folytatják, akkor azonnali hatállyal fölmondjuk.

(Mádl Ferenc viszont emlékezteti a Kormányt, hogy ezt közöltük már velük, viszont ottani kormányhatározat van róla, és valóban folyik a munkálat.)

Antall József: De egy csomagot mondjunk ki. Mondjuk ki, első pont: amennyiben a C-variánst folytatják, vagyis, ha nem állítják le azonnal azokat a munkálatokat, akkor a Magyar Kormány azonnali hatállyal a '77-es államszerződést megszüntnek tekinti. Ez legyen az első pont. A második pont: amennyiben leállítják, akkor a Magyar Kormány hajlandó a közös piaci értelmezésről még egy tárgyalást a jövő héten – nem tudom mikor, jelöljük meg a napot – Čarnogurský és az Európai Közösség képviselőinek jelenlétében tárgyalni. És a harmadik pedig, hogy amennyiben a tárgyalások nem vezetnek eredményre, akkor a Kormány az államszerződést fel fogja mondani. Kérdés az, hogy a május 25-e jó-e erre, vagy pedig a választásokat követő időszak. Tudniillik, ha május 25-én mondjuk fel, júniusban van a csehszlovák választás.

(Mádl Ferenc közli, hogy a csehszlovák magyar közösség és pártjaik a Kormánytól határozott állásfoglalást várnak még a választások előtt.)

Antall József: Én azt javasolnám, hogy arról döntsünk, amivel Mádl miniszter úr egyetért, és amit vállal, hogy még legyen meg Čarnogurskýval ez az értelmezési vita. Tehát mi a megbeszélés elől, amit ők az értelmezési nehézségek miatt kezdeményeznek, nem zárkozunk el, miután arra hivatkozott a csehszlovák fél, Čarnogurský miniszterelnök Prágában, hogy itt értelmezési probléma van. Ezt mi felajánljuk, hogy ekkor és ekkor tárgyalunk az Európai Közösség képviselőinek jelenlétében. Ha ők ezt elutasítják, akkor már automatikusan máris lesöpörtük ezt az asztalról.

(Ebédszünet után Mádl Ferenc újra szóba hozza a témát, és elmondja, hogy az érintett miniszterekkel abban állapodott meg, hogy a határozatba még az kerülne bele, hogy május 25-i hatállyal szűnne meg egyoldalúan a szerződés.

A kérdésben viszont kiújul a vita. Szabó Iván, ipari és kereskedelmi miniszter véleménye az, hogy azt a kérdést kell felvetni, hogy mit akarunk elérni, nemzetközi pert nyerni, vagy hogy ne folyjon a Duna a C-változatban. Ő a szerződés felmondását azonnali bírói engedelménynek tekinti a szlovák fél részére, ugyanis ettől kezdve azt csinál, amit akar, és október 1-től ott folyik a Duna. Ezt a Magyar Kormány, ha felvállalja, a lehető legroszabb politikai helyzetbe manőverezi magát.

Ezt a véleményt azonban többen vitatják.)

Antall József: Azt őszintén szólva nem szeretném, hogy ha a Kormány tagjai ellentétes nyilatkozatokat tennének, amit érthetően Szabó Iván felvetett szakmai vagy egyéb szempontból. Maximumig el kéne menni a parlamenti bizottságokkal való tárgyaláson, miután kettővel még nem tárgyaltunk. Ez az egyik. Felvetem a másik kérdést is, ha a sorrendet megcseréljük, és az elsőnek mondjuk ki a Čarnogurskýval való találkozást, és másodiknak helyezük kilátásba a felmondást, ugyanis akkor ez nem gyöngíti a helyzetünket, megítélésem szerint, olyan mértékben. Viszont nemzetközileg és egyébként is egy nagyon nagy érv, hogy meghívtuk konkrét időpontra, feltárjuk előtte a közös piaci közvetítő érveit, és azt mondjuk, hogy ha nem, akkor nem marad más hátra. Ezt vetem föl, mint kompromisszumos javaslatot, hogy mit szólnak ehhez a vitatkozó felek.

(Többen ezzel sem értenek egyet.)

Antall József: Szóval visszamegyünk a tánciskolába. A következő a probléma. Amikor a Duna-vita kezdődött, akkor Nagymaros ellen tüntettünk. Nagymaros elcseszését és a visegrádi kanyar elcseszését kifogásoltuk, ez ellen küzdöttünk, és a csúcsra járatás ellen. Tehát tulajdonképpen ez volt az ellenzék akkori állásfoglalása, és ezt próbáltuk megértetni az akkori úgynevezett vizes lobbival. Nagymaros fölszámolva, csúcsra járatás helyett egy korlátozott megoldás van, plusz környezetvédelmi berendezések. Ez a kiindulópont. Ebből tehát Nagymaros elmarad, a csúcsra járatás sincs, marad a kérdés – leegyszerűsítve –, a hajózhatás, amit már előbb elmondtunk. Kérdés az, hogy ha ezeket a célokat vesszük alapul, mit tehetünk?

(Mádl Ferenc elmondja, hogy a műszaki szakembereknek az a véleménye, hogy ez egy komoly létesítmény, amelyet ki kell használni, amelyet gazdaságilag káros nem kihasz-

nálni, lehetetlen lerombolni. Bár nincs is arról szó. Ezzel konkuráló másik érték az emberi környezet, a jövő generációjának ivóvize.

Ismét többen hozzászólnak, köztük Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter, aki szerint a felmondással szabad kezet adunk a szlovákoknak, és minden ökoszisztéma-probléma, halál biztosan bekövetkezik október 1-jén anélkül, hogy egy gombnyomással tudnánk ennek egy kis részét legalább eliminálni, és még az az esélyünk sincs, hogy Győr mellett legalább 200 liter/secundumot átengedjünk a Dunán, mert csak arra fog folyni a víz.)

Antall József: Én úgy látom, hogy Szabó Ivánnak az a kérdése, triviálisan szólva, hogy a zsilipnek a klozetlehúzóját átengedjük-e, vagy ne. Ha Kilitinél ez az államszerződés birtokában még a kezünkben van, akkor van bizonyos döntésjogunk. Ha az államszerződést felbontjuk, akkor a klozetlehúzó sincs a kezünkben.

(A vita még hosszan folytatódik.)

Antall József: Tehát, akkor kérem szépen, felteszem a kérdést. Ki van amellet, hogy az eredeti Mádl-féle, Mádl miniszter úr által javasolt sorrendben, de hogy ne hogy félreértés legyen, ezért még egyszer megismétlem. 1. Felmondás kilátásba helyezése május 25-ével; 2. haladéktalan tárgyalás Čarnogurskýval az értelmezésről legkésőbb május 15-ig; 3., ha nem lép életbe, abban az esetben automatikusan életbe lép az 1. pont; 4., amennyiben felbontásra kerül a szerződés, a magyar fél készen áll automatikusan egy új szerződés megkötésére. Ez a négyponos előterjesztés. Ez ellen ki van? Tehát két tartózkodással, két ellenszavazattal, hét igennel a Mádl miniszter úr által előterjesztett javaslatot hagyta jóvá a Kormány. Mádl miniszter úr képviseli a Kormányt parlamentben. Feltétlen indokoltnak tartanám, amit Katona Tamás még felvetett, hogy a Gazdasági Bizottság és a Külügyi Bizottság szintén ismerje meg a helyzetet, hogy ne olyan kép legyen a közvéleményben sem, hogy csak a zöldbizottság foglalt ebben a kérdésben állást.

1992. május 14-i kormányülés

Napirenden kívül a Bős–Nagymaros-vízlépcsővel kapcsolatos helyzetértékelő tájékoztatással kapcsolatban.

Antall József: Most akkor mielőtt rátérünk a napirend előtti kérdésekre, napirenden kívül Mádl miniszter urat kérem, hogy röviden adjon tájékoztatást a bős–nagymarosi helyzetről, hogy a kormányszóvivőnek legyen mit a sajtóval rögtön közölnie.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter elmondja, hogy a múlt heti kormányülésen meghozott határozat értelmében tájékoztatta a parlamentet is a fejleményekről, egyebek között a Kormány határozatáról is. Még a kormányülés másnapján kapcsolatba lépett Čarnogurský miniszterelnökkel, és magyarországi látogatásra meghívta, pontosan jelezve, hogy mi lenne a tanácskozás célja. Ezt a tanácskozást viszont ő egy hétfői telefonnal lemondta, de kérte, hogy a Čalfa miniszterelnök levelében foglaltaknak megfelelően folynak tovább a tanácskozások, és közölte még, hogy az építkezéseket folytatják, csak a Duna medrének az elzárási időpontjáról lehet vitatkozni. Ezt követően nem maradt számára más, mint a parlamentben bemondani, hogy Kormány határozatának a 3. pontja lép hatályba, miszerint sikertelen erőfeszítések esetén a Magyar Kormány átadja a jegyzéket a '77. évi államközi szerződések egyoldalú megszüntetéséről.)⁴⁹³

Antall József: Akkor összefoglalva: egy levélnek kell mennie Čalfa miniszterelnöknek válaszlevélként.

(Mádl Ferenc közli, hogy az elment. Majd még egy jegyzék fog készülni.)

Antall József: Tehát azt a formát kell választani, hogy egy Nyilatkozat, és a Nyilatkozatot mellékletként egy kísérő levéllel is küldjük. Tehát, hogy eleget tegyünk az udvariassági formáknak. A harmadik, hogy erre egy nemzetközi sajtótájékoztatót kell összehívni, és akkor ott tényleg mindent el kell mondani, ami a kérdéssel összefügg.

(Mádl Ferenc még megjegyzi, hogy mihelyt a nyilatkozat átadása megtörtént, rá néhány napra meg kell kezdenünk a diplomáciai erőfeszítéseinket, offenzívánkat a magyar pozíció ismertetésére és utána a megfelelő támogatás szerzése végett.)

Antall József: Mindenhol. Az a benyomásom, hogy az nem változott eddig, és erre ügyelni kell, hogy a csehek láthatólag nem teljesen azonosulnak egyelőre ezzel lelkiileg sem. De én azt hiszem, hogy ezen túlmenően is más-más a politikai irányzat. Körülbelül úgy értékelhető – lehet, hogy az utolsó pillanatban más történik, de ez nem befolyásolja –, hogy Csehországban egész más a politikai irányvonal. Feltehető, hogy valahol a Klausék körül fog kialakulni az a többség, amelyik Csehországban többséget kap, és menthetetlenül Mečiar fog többséget kapni Szlovákiában. Tehát

⁴⁹³ A Magyar Köztársaság Kormányának Nyilatkozata a Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság között a Gabčíkovo–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer megvalósításáról és üzemeltetéséről az 1977. év szeptember hó 16. napján Budapesten aláírt Szerződés megszüntetéséről. Teljes szövegét lásd: <http://www.bos-nagymaros.hu/jog/szerzodes/felmondas1992may19.htm>

erre fel kell készülni akár jó, akár rossz értelemben, mert ez két olyan markáns figura a két helyen, ami feltétlen széthúzó irányba fog hatni Csehország és Szlovákia között, annak ellenére, hogy jelen pillanatban valószínűleg meg fognak elégedni a szuverén köztársaság hangsúlyozásával, esetleg a szövetségi kormány létének kétségbe vonásával, de a teljes állami felbomlást nem hiszem, hogy most végrehajtanák. Inkább külön-külön ezt hangsúlyozzák. Legfeljebb nem lesz szövetségi kormány. Szerintem annál messzebb most nem mennek el! Van ehhez bármi? Tessék!

(Jeszenszky Géza külügyminiszter megjegyzi, hogy mindenki számára evidens, hogy Csehszlovákia mindenképpen ránk akarja hárítani a felelősséget ezért a helyzetért. Őnekik bizonyítani kell a szlovák szeparatistákkal szemben is, hogy ők, a szövetségi kormány, jól képviselik a szlovák érdekeket is. Továbbá nem olyan egyértelmű, hogy az Európai Közösség itt szívvel-lélekkel a mi interpretálásunkat fogadja el. Arra sem vállalkoztak, hogy döntőbírók legyenek, és szerint az Európai Közösség tárgyilagos, pártatlan véleményt sem fog mondani.

Mádl Ferenc szerint, ha egy konföderációban marad Szlovákia, azért szubjektíve, geopolitikai értelemben talán jobban rászorul arra, hogy Magyarországgal is jó szándékkal, észszerűen tanácskozzék erről a kérdésről. Azt gondolja, hogy a jövő hozhat jobb helyzetet is Magyarország számára, nem csak rosszabbat ebben a kérdésben.)

Antall József: Ehhez annyit fűznék még hozzá, hogy a Prágában azt közölték velünk, hogy az összes nyugati beruházás, ami Csehszlovákiában történik, több mint 90%-a cseh területen történik. Nem egész 10% csak a szlovákiai. Tehát itt nagyon komoly problémákkal számolhatnak a szlovákok. Ez teszi kérdésessé, hogy végig is vinné valóban Mečiar az önállóságot. A másik dolog pedig, hogy most versenyfutásban van valóban Čarnogurský annak érdekében, hogy megpróbálják elkerülni a szétválást. Havel is tele van aggodalommal Mečiar-t illetően, akit baloldali nacionalistaként jellemzett. De ez nem változtat azon a tényen, hogy nekünk ezekkel kell számolnunk, hogy ez fog bekövetkezni. Most, amit célszerű lenne tenni, hogy nagyon félreérthetetlenül és egzaktul a kormányzóvivő megismételje – ha nem akarunk többet – a múlt heti kormányhatározat pontjait, amelyek úgy szóltak, hogy felmondás, második pont, hogy 15-éig egy megbeszélés. Ez a pont Čarnogurský miniszterelnök Prágában elhangzott javaslatát vette figyelembe. Ez nem jön ki soha a nyilatkozatokban eléggé, hogy Čarnogurský miniszterelnöknek mint meghatalmazottnak volt a javaslata az, hogy az Andriessen-levél értelmezéséről tartsunk még egy megbeszélést. Tehát ő javasolta, hogy tartsunk még egy megbeszélést, és erre volt az a válaszom, hogy bár nekünk nincs értelmezési problémánk, de ha nekik értelmezési problémájuk van, akkor a két kormány meghatalmazott az Európai Közösség megbízottjának

jelenlétében – ezt külön is hangsúlyozva – tartsa ezt meg. A másik, amit hangsúlyozni kell, hogy bennünk megvan a tárgyalási készség. Ez mindig is megvolt, és megvan, de a tárgyalási készségünk feltétele volt a C-variáns azonnali leállítása. Ez nem történt meg, erre nem vállaltak kötelezettséget. Ezt a két dolgot mondtuk ki. Tehát most mit mondanak a benyomások? Mi azt mondjuk, hogy mi tárgyalókészek voltunk, sőt a tárgyalókészségünk nem szűnt meg, de a C-variáns munkálatainak az azonnali befejezése volt egyáltalán a tárgyalási alap. Azt hiszem ezt így lenne helyes. És ezt elutasították el. Először elfogadták elvileg a javaslatot, hogy 15-éig tárgyaljunk, a C-variáns leállítását viszont elutasították minden esetben. Ez hozott bennünket ebbe a kényszerhelyzetbe. Akkor ezt kérném hangsúlyozni, ebben a formában.

A boszniai helyzettel kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter tájékoztatásul elmondja, hogy van egy olyan eleme ennek a válságnak, ami nem látszik a hírügynökségi jelentésekből. Az újkori európai történelemben nincs példa arra, amit a jugoszláv hadsereg ma a régi Jugoszlávia területén végez. Ez a népirtás kombinálva a lakosság elűzésével. Boszniának, főleg a muzulmán és horvát lakosságát 100 ezrével űzik el, a házaikat lerombolják, és megszállják katonailag. Az ENSZ tehetetlen, és úgy válaszol erre, hogy akkor kivon mindenkit, kivonja a szarajevói ENSZ-parancsnokságot, sőt felvetette, hogy az egész ENSZ-akciót befejezi, és csináljon valamit az Európai Közösség, vagy bárki más. Két lehetőség van, vagy a Nyugat-európai Unió magát is életre galvanizálva lép valamit, és katonai, béketeremtő akciót hajt végre Jugoszláviában. A másik lehetőség, hogy a mohamedán államok lépnek valamit.)

Antall József: A kérdésem az, hogy e tárgyban, pontosan ezekkel a kérdésekkel egy levéltervezet volt előkészítve, és hogy ez elkészült-e? Mert az első cselekvés ez lenne, hogy pontosan egy ilyen levelet küldenénk az Európai Közösséghez. Ebben ezt a homogenizálást és ezt a törekvést, tehát mindazt, ami itt folyik Jugoszláviában, a 300 000 menekültet – amiről Ágostonnal is beszéltünk – először is közölnünk kell a kormányfővel. Lassan őrlődik a malomban minden, de azért ez legyen az első lépést. Másik, hogy ezt az iszlám kérdést is megvizsgáljuk. Már tárgyalnak ugye a törökök, Szaúdiban volt egy konferencia. Tehát nyilván ebbe az irányba fognak lépni. Ezt valóban az amerikaiak is figyelembe veszik, és nem árt, hogyha azért ezt a kártyát is kijátsszuk, mert ez egy fontos elem. A balkanizálódásnak egy nagyon súlyos eleme lehet, ha Koszovóban is és az albánoknál is ez a kérdés újra felmerül. Úgyhogy mit tehetünk? Úgy gondolom, hogy egyelőre diplomáciailag ezeket mindenképpen meg kell tennünk. A másik dolog, elvileg fel kell készülni a menekült-

hullámra is, de erre elvileg számítunk is. De az ENSZ-hez is fordulnunk kell a Biztonsági Tanácson keresztül például a horvátországi magyar települések felszámolása miatt. Tehát ezeket a kérdéseket újra és újra nyilvánosságra is kell hozni, és ott át kell adni. Úgyhogy ezt gondolom.

1992. május 21-i kormányülés

Ismét Bős–Nagymaros kérdésével kapcsolatban.

Antall József: Előbb fogjuk ma befejezni a minisztertanácsot, de azért van néhány kérdés, amihez most alkalmat kell keresnünk, hogy a tájékoztatók elhangozzanak. Egyszer kérni fogom Mádl miniszter urat, hogy röviden a Bős–Nagymaros kérdéséről adjon tájékoztatást.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter elmondja, hogy Kormány május 7-i döntése úgy szolt, hogy amennyiben Čarnogurský miniszterelnök úr nem vállalkozik arra, hogy tanácskozásba bocsátkozik a másik fél nevében, még egy kísérletet téve arra, hogy a három oldalról a vizsgálatok meginduljanak a moratórium mellett, akkor a Magyar Kormány átadja május 25-i hatállyal a megszüntetésről szóló okmányát a másik félnek. A kormányülést követően Čalfa miniszterelnök olyan sajtónyilatkozatot tett, hogy célszerű volna mégis tárgyalni, ők megfontolás tárgyává teszik a C-variáció realitását is a tárgyalások keretében, amelyre Bécsben kerüljön sor az Európai Közösség képviselőjének jelenlétében. Akkor született a Kormánynak az a nyilatkozata, hogy ezt a maga részéről is járhatónak és helyesnek tartja, üdvözlí, és mihelyt erre vonatkozóan hivatalos értesítést kap, akkor természetesen haladéktalanul tárgyalásokba bocsátkozunk. Az EK-nak a tárgyalás megtartásához feltétele az volt, hogy ezen a tanácskozáson szülessék megállapodás három dologról. Az egyik, hogy Magyarország nem folyamodik a szerződés egyoldalú felmondásához, és erre vállaljon kötelezettséget. A csehszlovák fél arra vállaljon kötelezettséget, hogy nem folytatja az egyoldalú munkálatokat a 6 hónap alatt, amíg a vizsgálatok tartanak. Végül mindkét fél arra vállaljon kötelezettséget, hogy a háromoldalú bizottság vizsgálatai után annak ajánlásait elfogadva fog bilaterálisan dönteni a vízlépcső ügyében. Bár a csehszlovák delegáció el is utazott Bécsbe, de erről, és a tárgyalás helyszínéről és időpontjáról „elfelejtették” értesíteni a magyar felet, így mi ezen nem is tudtunk részt venni, ami persze úgy lett beállítva, hogy a tárgyaláson nem jelentek meg a magyarok. Miután ebből is kiderült, hogy a másik oldalon igazából egy ilyen érdemi tárgyalásra nincs fogadókészség, ezért tette meg ő a bejelentését a parlamentben kedden, és kedd délután pedig a miniszterelnök úr aláírásával Bába Iván átadta a Csehszlovák

Nagykövetség másodbeosztottjának a miniszterelnök úr levelét, ami kísérőlevele annak a 40 oldalas dokumentumnak, amely megtestesíti azt a deklarációt, amely a megszüntetésről szól.)

Antall József: Hát itt egy olyan adminisztratív hiba követtetett el ezzel a 40 oldalas szöveggel, hogy nem arra a napra volt dátumozva, amikor átadtuk, hanem előtte, ami persze magyarázható, hogy a Kormány elfogadta, elkészült, és akkor kísérőlevéllel küldtük el. De hát pont a cseh bürokratáknak adott ilyen lehetőséget a magyar apparátus, mert erre azt a napot kellett volna szerepeltetni, amikor átadjuk a felmondólevelet, a parlamenti ülés után. Ezt azért mondom, hogy jó ezeket megnézni. De mindenesetre ezt rögtön kihasználták a csehek, és rögtön sajtóértekezleten úgy közölték, hogy el volt már előre döntve a válasz az, hogy természetesen a 40 oldalas anyag is a Kormány álláspontja alapján, és csak utána történt meg a parlamentben a bejelentés, majd az átadás. Tehát a levél azon a napon kelt Čalfának, amikor a parlamenti jóváhagyás vagy egyetértés is tulajdonképpen megtörtént. De mindenesetre ez egy formai hiba volt, amire figyelni kell. A másik dolog pedig, ezt láthatjuk a magatartásukból, hogy – mint ez az egész bécsi meghívás, és ahogy ezt kódósították – itt egy nagyon híres választási harcban vagyunk. Ezt mutatja, hogy a Vavroušek, aki mérsékelt, ő is tett bizonyos megjegyzéseket. Akkor Mečiar viszonylag óvatosabb nyilatkozatot tett, valami olyat, ami szinte nekünk kedvezőbb. Čarnogurský, aki a legélesebb nyilatkozatot tette. Szóval legalább ötféle cseh és szlovák álláspont érvényesül. Úgyhogy köszönöm szépen. Itt egyébként a *Frankfurter Allgemeine* mai száma is ismerteti a Bős–Nagymaros-kérdést, és visszatér rá, hogy az milyen feszültségeket okoz és okozhat a két ország között. Azt írja, hogy Budapest a Duna menti államok ellenvetésében, óvásában reménykedik, ugyanis az elterelés érintené ezen államok dunai hajózását, bár a konfliktusból igyekeztek eddig kimaradni. Hát nyilván magára Németországra is gondol.

(Mádl Ferenc azt javasolja, hogy ezt a dokumentumot az országgyűlési képviselők rendelkezésére is kellene bocsátani, valamint publikussá kéne tenni, és széles körben – lefordítva külföldön is – terjeszteni.)

Antall József: Mindenképpen nagyon fontos lenne, hogy a különböző fővárosokban – a külügyi államtitkár úr is itt van –, hogy a külügy különböző országokban lévő nagykövetei hívjanak össze először is ott sajtóértekezleteket, legalább a fontosabb helyeken. Tehát ez az egyik, hogy mindenütt a nagykövetek rendezzenek egy sajtóértekezletet, és a sajtóértekezleteken ezt a problémát ismertessék, de szélesebb körben, hangsúlyozva, hogy ez az ügy nem érinti a visegrádi hármak globális együtt-

működését, de minden egyéb külpolitikai és egyéb vonatkozásait. Ezt, mint egy konkrét problémát kell bemutatni, azt, ahogyan ez kialakult. Úgyhogy ezt javasolnám. Azt jól át kellene gondolni, hogy milyen előkészítés után van szükség arra, hogy Mádl miniszter úr által említett szerveknél – EBEÉ, Európai Közösség – ezt megtegyük. Azt javaslom, hogy ezt tárgyalják meg, hogy van-e ennek értelme. Ha van, akkor nagyon jól előkészítve, célzottan kell ezt megtenni. Ha a Konfliktust Megelőző Titkárság elé kerül, akkor sincs annak értelme, hogy csak úgy kiutazni, hanem akkor is előtte meg kell tárgyalni, és felkészülni erre. Az EK-val is állandó kapcsolatban vagyunk, tehát megvan a konkrét lehetőség erre.

(Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatás miniszter megjegyzi, hogy a Magyar Rádió már második napja csak a szlovák fél hamis tényeken alapuló tájékoztatását közli, kiemelve azt, hogy a magyarok minden értesítés és indok nélkül nem mentek el a bécsi tárgyalásra.)

Antall József: Na de azért az abszurdum, hogy erre nem reagálunk azonnal. Ezt már sokszor elmondtam, hogy azonnal kellene reagálnunk ilyenkor. De hogy működnék az apparátusaink, ha egy ilyen sajtóközleményekre – sajnos, ezt sorozatosan kell látni – nem reagálnak. Ilyen esetben már 9-kor, vagy fél 9-kor a Távirati Irodának át kellene adni az ellentétes anyagot, és már azonnal a rádiót felhívni, hogy ezt tegyék közzé. Most is kérem, hogy erre különösen hívják fel a sajtóértekezleten a figyelmet, most 4 órakor is. Ezek abszurdítások. De ez csak akkor működik – milliószor elmondtuk –, ha a szakmai apparátusunk, az államigazgatási apparátus képes együttműködni a sajtóval kapcsolatban lévő szervezetekkel. Szóval ez a legnagyobb baj. Ott veszünk mindig a sajtóban és ezeken a dolgokon, hogy nem tudjuk ezeket eladni. Szóval egy kicsit aktívabban kell lépnünk, és ezeknek tömör, frappáns visszavágásoknak kell lenniük, mert ha itt erre nem reagálunk, akkor ez csak a mi hátrányunkra megy.

1992. május 27-i kormányülés

Napirenden kívül a bős–nagygyarosi vízlépcső kérdésének nemzetközi kezelésével kapcsolatban.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter Granasztói György, brüsszeli nagykövet meg nem erősített információja alapján tájékoztatja a Kormányt, hogy az Európai Közösség nehez-

ményezi, hogy a csehszlovák fél nem tett eleget az EK kérésének a munkálatok egyoldalú felfüggesztésével kapcsolatban, de azt is, hogy mi pedig megszüntettük a szerződést.)

Antall József: Igen, de most ebből megint tanulság van, mindabból, ami megtörtént. Van egy tartalmi része, amit tovább csinál a diplomácia. Van egy másik, az információ és a külső megjelenítése. Végül pedig van egy nem pontos tájékozottságunk. Tehát akkor azt kérem, hogy most Mádl miniszter úr és a külügyminiszter úr tisztázzák, hogy miről van szó, mi a valóságos helyzet, és ennek a valóságos helyzetnek megfelelően már ki kell dolgozni, hogy mi tegyünk a jövő hétig. Itt mindent lehet mondani, lehet azt is, hogy számár a Kormány, lehet azt is, hogy hülyeséget akartunk, hatféle dolgot kitalálhatnak, és mindez szóba kerülhet a holnapi, Kormány által tartott nemzetközi sajtótájékoztatón. Szóval most már ténylegesen meg kell tanulnunk, hogy a kérdéseknek mindig van egy tartalmi része, és van ehhez a kifelé megjelenítő része. Most például ezzel így nem tudunk mit kezdeni, ezért ezt a jövő hétig tisztázzuk. Latolgathatjuk analizálva az esélyeket, hogy jó fiúk leszünk vagy rossz fiúk, és azt is, hogy ezt belátják vagy nem látják be. Világos, hogy az EK is ki akart ebből farolni, de nekünk most kell tudni reagálni erre a kérdésre. Tessék.

(Mádl Ferenc közli, hogy ma nyilatkozni fog hosszan a sajtónak, és jövő héten egy jogi nyilatkozatot teszünk arról, hogy mi okszerűen jártunk el. Granasztói jövő héten beszél az Andriessen úrral, hogy ezt az állítólagos értékitéletet, ha lehet, módosítsák, mert ez egy nagyon, ésszerűtlen, de nem is fair megállapítás.)

Antall József: Igen, de a Granasztóiival is úgy kell kialakítani, hogy mi az az öt mondat, amit a jelen helyzetben lehet mondani, amivel preventíve⁴⁹⁴ már elébe vágunk annak, hogy mi bármilyen szempontból negatívabban tűnjünk fel a valóság előtt. Ki fogják ezt használni, hiszen a cseheknél választás és a szlovákoknál is választás van, éppen ezért ezzel mi nem várhatunk. Akkor felkérjük a külügyminiszter urat és a Mádl miniszter urat, hogy László Balázssal készítsék el a rendelkezésre álló források alapján azt az anyagot, amit most mi addig képviselünk, ameddig a jövő héten nem fogjuk világosan látni egyáltalán, hogy mi ez, milyen súlyú. Mert a Granasztói leadja ezt a hírt annak tudatában, hogy ő most közölt valamit a külügyminiszterrel. Na és akkor mi van? Semmi. Másképp kell neki föltenni a kérdést. Mi az a vélemény, amit a beszélgetése alapján nekünk a jövő hétig képviselni kell kifelé? Ez a kérdés. Kérem, akkor e szerint eljárni.

⁴⁹⁴ Megelőzve.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter közli, hogy ez megtörtént.)

Antall József: És mit mondott, hogy mit mondjunk kifelé?

(Jeszenszky Géza közli, hogy mi rohantunk volna Bécsbe. Mind a Magyar Kormánynak, mind pedig az EK-nak az a feltétele, hogy a másik fél legalább azzal a szándékkal üljön le, hogy a végén az EK és a magyar fél kérése is teljesüljön. Ezt a csehszlovák fél nem tette meg.)

Antall József: Akkor máris meg kell fogalmazni azt, hogy a csehszlovák fél magatartása a komoly akadálya annak, hogy az Európai Közösség vállalja a reá nehezedő feladatot és vizsgálatot, ugyanis az EK csak a két ország együttes fellépésével tudja képviselni ezt a vizsgálatot. Hogyha mindkét fél nem tesz eleget azoknak az általa támasztott kívánságoknak, akkor az EK nem képes vizsgálatot folytatni. Mi változtatlanul készek vagyunk a megszüntetés után is a tárgyalásokra ebben a kérdésben, ugyanakkor viszont éppen azért következett be ez a helyzet, mert a munkálatok felfüggesztésére nem került sor. Tehát az EK-nak ezt a megállapítását, amit nem erősítünk még meg, de rögzítjük, ezt akkor újra megállapítjuk, hogy mi preventíve elébe menjünk a támadásoknak. Csak ezt kell a Granasztói-val közölni, hogy ő ezt körülbelül tudja igazolni az ottani megbeszélésén. Ezt újra és újra el kell mondani. Szóval, még egyszer mondom, hatszor, nyolcszor. Ez olyan dolog, hogy elmondunk valamit, gyakran én is a rádióban, televízióban. Utána viszont annak irányvonalába nem megy semmi, leállnak a dolgok. Szóval a pártjainkat, a vezetésünk alatt álló kormánysszerveket kormányzati kérdésekben újra és újra mozgósítani kell, hogy képviseljenek valamit.

(Boross Péter belügyminiszter viszont ehhez kapcsolódóan megjegyzi, hogy akkor viszont tudnia kellene a minisztereknek, hogy a miniszterelnök mikor és hol nyilatkozik.)

Antall József: Na de most akkor ezzel kapcsolatban elmondok egy jellemző esetet. Most nem rólam van szó, már két év után elmondhatom, hogy nem nekem van szereplési viszketegségem. 125 éves a Statisztikai Hivatal. Elmegyek a Statisztikai Hivatalba, meghívnak, odahajtanak a munkatársaim. A 125 éves statisztikai hivatali évforduló valóban fontos, ahol Fényes Elektől Keleti Károlyon, Kenézig és majdnem Laky Dezsőig, elmondom. Nem nekem fontos, hogy mondok egy beszédet. Ebben az lett volna az érdekes, hogy szerepel a Kormány és a statisztika, a gazdaság stb., és nem az, hogy ott nyomorult, fáradt statisztikusok alámtartott intelligenciaként elviselik a mondandómat. Ott voltak a TV-től, és az első híradó, amelyik állítólag

a Kormánnyal szimpatizál, ebből egy бүдös részletet nem vett föl. A kisebb nézettségű *Egyveleg*, az bevett belőle, viszont kivette belőle azt az egy mondatot, amelyiket azért mondtam, mert nem történész és statisztikatörténészként mentem oda, az csak ugye fitogtatása volt a tárgyismeretnek, hanem azért mentem oda, hogy valamit mondjak a jövőről s a többi. Ebből kizárólag az alkotmányjogi, a Göncz Árpád-féle vélt, nem tudom én milyen beállításnak az áthallásaihoz vettem ki egy mondatot. Na most, ha ezt nem vagyunk képesek, tehát ha sajtóilag, tájékoztatásilag nem vagyunk képesek arra, hogy idejöjjenek, vagy megfelelő módon tudósítsanak, akkor nem tudok mit mondani. Szóval itt kell valamit csinálni. De ugyanez vonatkozik a pártjaink, a parlamenti frakciók és a kormányzati szervek közötti koordinációra is. Ez a két évnek a kulcskérdése, hogy hogy tudjuk ezt megoldani.

1992. június 4-i kormányülés

*Napirenden kívül a tárcaközi bizottság intézkedéseiről a jugoszláv embargóval kapcsolatban.*⁴⁹⁵

(Verebélyi Imre belügyi közigazgatási államtitkár a miniszterelnök kérdésére válaszolva elmondja, hogy a tárcaközi bizottság áttekintette a helyzetet. Ellenintézkedésekre nem került sor jugoszláv részről, az embargó első 10 órájában semmilyen rendkívüli esemény nem történt, tehát sem visszaválasz, sem pedig amire készülünk, nevezetesen az, hogy az embargó idején torlódások miatt problémák lesznek a határon.)

Antall József: Nem kell kiemelni a szövivőknek, hogy nem történt ellenintézkedés, mert nem kell, hogy várjuk.

(Verebélyi Imre szerint ezt viszont már két órakor bemondta a rádió, és folyamatosan mondja, a Vám- és Pénzügyőrség parancsnoka is így nyilatkozott. A forgalomban történt változás miatt – hiszen a kamionok nem mennek át Jugoszlávián – viszont a román-magyar határ felé a Határőrség részéről egy átcsoportosítás történt a megfelelő helyekre, és gyorsított határellenőrzés történik. A határtérségben várható atrocitásokra a határőrség speciális alakulatai, illetve a rendőrség speciális alakulatai a térségben vannak.)

⁴⁹⁵ Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1992. május 31-én a 757. számú határozatával másnaptól kezdve a Szerbia és Montenegró által alkotott Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) ellen az egészségügyi és élelmiszerszállítások kivételével bevezette a teljes export-import-embargót, megtiltotta a légi járművek fogadását és az oda irányuló légi járművek indulását, s elrendelte a pénzügyi tranzakciók tilalmát.

Az embargóval kapcsolatban megjegyzi, hogy az általános ideológia az, hogy az államot sújtjuk és ne az állampolgárt, és lehetőleg ne a vajdasági magyart. Tehát minden intézkedésnél ez a fő irány. A horvát miniszterelnök-helyettes ma délelőtt egy olyan információt juttatott el, hogy ha a gazdasági szankciók nem hatékonyak a Kis-Jugoszlávia államaira, tehát Szerbiára és Montenegróra, akkor ők fegyveres fellépést fognak a Biztonsági Tanácsnál hivatalosan kezdeményezni.)

Antall József: Magyar vidékeken nincs semmilyen atrocitás?

(Verebélyi Imre elmondja, hogy egyéni atrocitásokat jeleznek, tehát beköltöznek magyar házakba szerbek, akiket Horvátországból zavartak ki, de hatóságok által kezdeményezett akcióról nem kaptak hírt.

Kádár Béla, a nemzetgazdasági kapcsolatok minisztere kiegészítésként elmondja, hogy a Biztonsági Tanács határozatában foglalt kereskedelmi korlátozásokat a tárca elrendelte.

Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter pedig még azt közli, hogy a román átmenetekre való közúti áterelés mintegy 900 millió forintos többletkiadást jelent az úthálózat fenntartása szempontjából, hiszen azokon a területeken a romlás föl fog gyorsulni.

Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter még megkérdezi, hogy az oroszoktól a szerbeknek menő tranzitgáz csapját elzárhatjuk-e, tehát amit az oroszok adnak, azt mi megfoghatjuk?

Verebélyi Imre szerint elzárhatjuk, Magyarország köteles arra, hogy nem engedhet be Jugoszláviába embargós terméket.)

Antall József: A Biztonsági Tanács határozata úgy szól, hogy aminél Jugoszlávia a célsország, azzal szemben érvényesül az embargó. Ha Görögországba van feladva a gáz, akkor átengedhetjük, és hogyha Jugoszláviában megcsapolják, akkor nem. Ez ugyanaz, hogy nyilvánvaló, hogy átengedjük a nem Jugoszlávia célsországgal megjelölt kamionokat. Bár feltehető, hogy két-három hét után ki fognak rabolni minden tranzitkamiont.

(Verebélyi Imre még elmondja, hogy most minden tárca összeírta az embargó miatt kialakult kárait, de az, hogy a jugoszláv piac instabillá válik, és a magyar piac pedig stabil, az középtávon bizonyos átcsoportosítást is jelent a nyugati beruházók és a nyugati vállalkozók részére. A magyar piacnak ez bizonyos szempontból hosszabb távon jelenthet valamit.)

Antall József: Én azt hiszem, hogy ez majd kiegyenlítődik egy idő után. Majd meglátjuk, ezt most még nem tudjuk felmérni, mert e pillanatban egy ilyen krízisövezet, az egyben elbizonytalanító tényező a szomszéd részére. A másik oldalon, aki nagyon jól ismeri a helyzetet, csak egy gyors átcsoportosítást végez, és akkor ebből lehet előny. De azt hiszem, hogy ezt most nem tudjuk felmérni. Egyet szeretnék viszont még egyszer leszögezni. Nekünk az ENSZ, a Biztonsági Tanács határozata alapján és az ENSZ Alapokmányának vonatkozó rendelkezései szerint, aki az ENSZ-határozat végrehajtásában vesz részt, és abból kára származik, akkor a kárt az ENSZ téríti. Na most, itt tehát nekünk folyamatosan és pontosan és egzaktul kell megállapítani és rögzíteni a kárt. Felhívom viszont arra a figyelmet, hogy más hasonló esetekben is egyrészt tudjuk azt, hogy általában nem nagyon szívesen teszik meg a kármegfizetést. De a másik oldalon nagyon nyomatékosan felhívom a tárcaközi bizottság figyelmét és a miniszter urak figyelmét, megalapozatlan, hasra ütött tételek nem lehetnek, mert ha egyszer bebizonyítják, ha egyszer megfognak bennünket ENSZ-szinten, akkor garantáltan nem lesz térítés. Tehát ilyen nagyvonalú megállapításokat tenni, hogy rögtön ennyi a kár, annyi a kár, és ha leég az istálló, akkor mindjárt a nagyszülőkhöz visszamenőleg elszámoljuk a család teljes marhaállományát, szóval ezt nem lehet csinálni egy ilyen ügyben. Úgyhogy nagyon nyomatékosan felhívom a gazdasági tárcáktól kezdve valamennyi tárcát, hogy ezt nagyon pontosan kell megtenni, mert különben nagyon rosszul járunk. Már most egy előkészítő levélben az ENSZ-nek és mindenhova jelezzük, hogy mi azok közé az országok közé fogunk tartozni, amelyiket az embargó miatt kár ér. Hamarosan jeleznünk kell, időben, hogy mi mindenképpen károsultjai vagyunk, ez amúgy is beletartozik. Viszont ezt majd csak nagyon pontosan tegyük meg. A másik, amire utalnunk kell, az a menekültek. Tehát fontos, hogy ezt is jelezzük, hogy egy ilyen helyzet van. Most a másik dolog, hogy ennek pontosnak kell lenni, és azt is azért valóban vizsgáljuk meg, hogy mi az, ami kárként vagy esetleg haszonként is jelentkezik.

1992. június 11-i kormányülés

A Szlovén Köztársaságban nagykövetség létesítésével kapcsolatban a külképviseleti rendszer költségtakarékosabbá tétele érdekében.

(Miután vita alakul ki, hogy mely követségeket lenne indokolt bezárni – különösen a ciprusi követség tervezett bezárásával kapcsolatban –, illetőleg hol lenne indokolt újakat nyitni, Jeszenszky Géza külügyminiszter megjegyzi, hogy nagy örömmel veszi azt, ha a Kormány támogatja abban, hogy bárhol követségünk legyen, tartsunk fenn, maradjunk,

vagy esetleg nyissunk. Nincs a világnak olyan pontja, ahol nem tudnánk hasznosan tevékenykedni, és nincs olyan missziónk sem, ahol ne volna munkája még több diplomatának.)

Antall József: A kérdés az, amiről már többször beszéltünk, az összehangolása a külképviseleteink működésének a külügyi, nemzetközi gazdasági kapcsolatok, kulturális minisztérium által. Szóval ez az egész külképviseleti rendszernek a mai pénzügyi és egyéb viszonyok, hogy megtörtént-e egy ilyen koordinálása. Ez vonatkozik az épülethasználatról kezdve, annak a felméréséig, hogy hol mit praktikus tartani, és hogyan lehet ezt tulajdonképpen összehangolni. Ez az alapkérdés. Most javaslom, hogy itt kormányülésen kormány-állásfoglalás szülessék a tekintetben, hogy tekintsék át a külképviselettel rendelkező külügy, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok, a kulturális minisztérium és a Honvédelmi Minisztérium is, hiszen annak is attasérendszere van, tehát a követségi épületeket. Tehát itt az épületeket meg kell nézni. Időnként felkeres egy nagykövet, hogy most pokoli olcsó áron lehet venni egy kastélyt Bécsben, azután Párizsban. Ugye van, ahol épületet veszünk, másutt meg bérlünk, de hogy ebben mi a ráció, azt meg kell nézni. Tehát vizsgáljuk meg, hogy tényleg milyen épületek állnak rendelkezésre, milyen politikai érdekeltségünk van, milyen külgazdasági, és akkor azt is meg kell vizsgálni, hogy ha inkább külgazdasági érdekeltségünk van az adott helyen, és politikailag kevésbé, akkor a külgazdasági képviseletre építünk bizonyos feladatokat. Ahol a politikai érdekeltségünk az erősebb, akkor pedig ez fordítva történjen. Itt azért lehetetlen, hogy ne tudjunk ezen a téren spórolni. Bár most épp nincs képviselve, nincs jelen a Művelődési Minisztérium, de például a külföldi kulturális intézmények ügyét is meg kell vizsgálni. Nem beszélve arról, hogy még a munkabérekben is teljes aránytalanságok vannak állítólag, ha jól értesültem, hogy ugyanott magasabban kvalifikált emberek vannak az egyik helyről, mondjuk művelődési területen. Rémmeséket hallok, bár én csak egy rémtörténetet éltem át a Római Akadémia könyvtárában, amit megmutattak nekem. Én „A volokalámszki országutat” nem láttam 30 éve könyvtárban, de Olaszországban igen. És még hasonló olyan könyvet láttam, amiket 1955-ben a Szabó Ervin Kerületi Könyvtárában lehetett megtalálni. Ez van Rómában, az Akadémia könyvtárában. Elképesztő! Elképesztő, hogy mik vannak ezekben. Ugyanakkor, amikor itt a könyvtárak tele vannak szívesen leadható duplum könyvanyaggal. Ez csak egy példa, hogy lenne itt mit koordinálni. Lehetetlen, hogy ezt ne lehetne megtenni! Úgyhogy én most egy kormány-állásfoglalást kérek ebben, hogy a három tárca, amelyik önálló intézményekkel is rendelkezik, a katonai attasék is benne vannak az épületekben, tehát ezért a HM is bekapcsolódva ebbe, egy olyan tájékoztatás szülessék, hogy milyen ötletük van a racionalizálásra, hol politikai érdek, hol külgazdasági, hol valamilyen egyéb támasztja alá a külképviselet létét, az elhelyezésének színvonalát,

személyi állományát. A külgazdaságánál például milyen érdekeink vannak export-importban, vagy potenciálisan. Tehát valamilyen áttekintést kérek, mert ami most van, annak így nincs értelme!

(Jeszenszky Géza örömmel veszi a miniszterelnök kérését, mert ők már régóta kezdeményezik a külképviseletek működésének racionalizálását.)

Antall József: Költség. Meg kell vizsgálni azt, hogy hol, mit érdemes, és hol lehet költségeket megtakarítani. Egyébként külföldi utakon azt tapasztaltam, hogy van olyan, ahol konfliktus van, ahol feszültség van a politikai és a gazdasági diplomáciai misszió között, és vannak országok, és a többségében azért ez van, ahol kitűnő a kapcsolat. Erre külön is odafigyeltem az érkezésnél. Én nagyon jó együttműködést találtam több fontos fővárosban, ahol fel sem merültek a konfliktusok. Tehát nem szükségszerű, hogy konfliktushelyzetek legyenek, mint rivalizálás. Nem tudom elképzelni, hogyha mi kormányzati szinten világos irányelveket adunk, hogy akkor ne tudjanak együttműködni mindenütt. Moszkvában voltak mondjuk feszültségek, de remélem, hogy most már ott is ez megszűnt. Ahol az egyiknek a jelentősége lecsökken, vagy pedig megnő, akkor az épületeknél tényleg döntsük el, hogy tudunk-e venni újat vagy eladni, vagy mit tudunk csinálni. Szóval, itt azért gazdálkodni kell.

(Jeszenszky Géza szerint ott van rossz viszony, ahol a régi emberek vannak, de ezek az emberek nem hozzá tartoznak. Volt olyan hely, ahol olyan elvtárs volt a vezető, akinek még diplomája sem volt. Amennyiben a szándék mind a miniszteri szinten, mind az apparátus szintjén, mind a képviseletek szintjén megvan, akkor a pénzügyminiszter úr számára is nagyon jelentős megtakarításokat tudunk tenni. Ettől még a költségvetés nem jön rendbe, de a külképviseleti munka is jobb lesz, nemcsak takarékosabb, hanem összehangoltabb is.)

Antall József: Azt szeretném mondani, amit a pénzügyminiszter úr mondott a költségvetéssel kapcsolatban, és erre mondom azt, hogy ez kormányzati alapkérdés és kormányzati alapfelelősség, hogy ezeket a kérdéseket megfelelően tudjuk rendezni. Még ha a vizsgálat eredményeként semmi sem történik, mert minden tökéletesen úgy van, ahogy működik, amit ezért nehezen tudok elképzelni, de legalább akkor is ez az értékítélet egy megalapozott vizsgálaton fog alapulni. Tehát rugalmasan kell ezt a vizsgálatot és annak eredményeként a racionalizálást elvégezni, ahhoz viszonyítva, hogy hol, mi működik. Tényleg nincs értelme, hogy olyan helyeken tartunk fenn, teszem azt, diplomáciai missziót, ahol az ég egy világon nem történik semmi, csak egyenesen biztosítottunk menhelyet különböző embereknek. A legjobb lenne

az ilyen félrehúzódt kádernek valahol egy csodás épületben, Afrikában lenni. De ugyanakkor el tudom képzelni, hogy valahol viszont tényleg van egy gazdasági érdek. Egy ilyen országban miért ne viselhetne valaki egyben valamilyen diplomáciai funkciót is. Szóval próbáljuk ezt megoldani, úgyhogy kérem azt, hogy ezt segítség elő. Ebben állást foglaltunk. Van-e ez ellen ellenvetés, hogy egy ilyen felmérést csináljunk? Nincs. Hát akkor egyetértés van. Utána megnézzük, hogy mit érdemes tenni. Még azért azt szeretném megemlíteni, de gondolom, a Külügyminisztérium erre törekszik is, hogy mint a nagy országok is lehetőleg nem küldenek minden-hova nagykövetet, csak különleges indok esetén. Szóval például itt van a Baltikum, az is egy megoldatlan kérdés. Megoldott, már van épület?

(Jeszenszky Géza közli, hogy a Baltikumban éppen takarékosági és racionális megfontolások alapján nem nyitunk képviseletet sehol. Az állandó képviseletet Helsinkiből látjuk el.)

Antall József: Azért gondolom, hogy hosszabb távon például ezt azért elvi okokból is a későbbiekben át kell gondolni. Mondjuk, azt el tudom képzelni, erre utaltam, hogy például Észtországban a képviseletünk mindig is így működött, a két háború közt is, hogy a helsinki követ volt oda is rendelve. Vagy Budapestre is sokáig a moszkvai indiai nagykövet volt ide akkreditálva, itt volt ügyvivő. Tehát azért ezzel lehet takarékoskodni, nem kell mindenhol külön képviselet.

1992. június 18-i kormányülés

Napirenden kívül az új orosz föderációs védelmi miniszterrel⁴⁹⁶ folytatott kapcsolat-építő találkozóval kapcsolatban.

(A téma kapcsán a miniszterelnök tájékoztatja a Kormányt a szovjet és jugoszláv utódállamokkal kapcsolatos problémákra vonatkozó, az európai és az USA vezető politikusaiknak írt levélről is.

Annus Antal, a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára tájékoztatásul elmondja, hogy a napokban megalakult az Orosz Föderáció Védelmi Minisztériuma. Kinevezésre került a védelmi miniszter, Gracsov tábornok személyében, és megkezdődött a minisztérium szervezetének a kialakítása. Első miniszterhelyettesnek Bokosin akadémikus lett kinevezve, aki az Orosz Kanadai Intézetnek az igazgatóhelyettese volt. Az ő kéré-

⁴⁹⁶ Gracsov, Pavel Sergejevics (1948–2012) 1992 és 1996 között volt az Orosz Föderáció védelmi minisztere.

sére jött létre egy találkozó,⁴⁹⁷ amin őszinte kapcsolatépítő szándék volt tapasztalható, annak ellenére, hogy ő teljesen ismeretek nélkül volt, például a Für Lajos és a korábbi szovjet védelmi miniszter között decemberben aláírt megállapodást illetően is. Szerette volna letapogatni, hogyan kívánjuk a kapcsolatokat a hadiipari termékek beszerzési körében fenntartani, ezenkívül még a szovjet csapatkivonások utáni rendezetlen anyagi, pénzügyi helyzetről volt szó. A következtetése az, hogy a védelmi vonal igen erőteljesen növelte és növeli a befolyását Oroszországban, és erőteljesen meghatározó szerepe van a dolgok menetére.)

Antall József: Köszönöm szépen. Hát azt hiszem, hogy ez jelezte azért az ottani bizonytalanságot, és azt, hogy a hadsereg bizonyos önállósult funkciót tölt be. Azt hiszem, ezt az is jelzi, hogy nem mint állam, hanem mint hadsereg adnának el hadiipari termékeket. Azt hiszem, hogy ez is jól mutatja egy hadsereg önállósulását, amikor eladja a saját felszerelését, és nem a kormányon keresztül. Még annyit szeretnék említeni, és erről még szeretném tájékoztatni a Kormányt, hogy azokról a kérdésekről, amelyekről részben az elmúlt időszakban Magyarországon is szóltam, és az európai demokrata pártok ülésén is a Bush elnökkel folytatott telefonbeszélgetés után egy összegező levelet írtam Bush elnöknek, Mitterrand elnöknek, Kohl kancellárnak és Major miniszterelnöknek a Külügyminisztériumon keresztül, ami tömören ismerteti az érzéseinket, álláspontunkat a Szovjetunió és utódállamaival kapcsolatban, valamint részletesebben foglalkoztam ebben a jugoszláv problémával, írtam az ezzel kapcsolatos veszélyekről és Magyarország helyzetéről, érintve a Vajdaságot is. Ezenkívül pedig érintettem az egész térségben kialakulható veszélyeket, amelyek mind belső gazdasági, szociális feszültségeket jelentenek, kiemelve azt, hogy a térségnek jelen pillanatban még Magyarország egy stabil tagja. Ezzel kapcsolatban felhívva azért arra is a figyelmet, hogy ez a Kormány nem kis erőfeszítése révén sikerült. Viszont hogy, nehogy úgy tűnjék, hogy ez teljes biztonságot jelent minden szempontból, ezért felhívva a figyelmét minden kormányfőnek az európai integrációval, amerikai és egyéb kérdésekkel kapcsolatban, továbbá a Jugoszláviában kialakulható még további eszkalációra, beleértve az iszlám probléma megjelenésére szükség esetén a Balkánon. Tehát egy olyan háromoldalas helyzetképet adtam, ami a mi szemszögünkből világítja meg a helyzetet, amit az első visszaigazolás szerint elsősorban Amerikában különösen értékelték, mert ez a levél a Jelcin-látogatás előtt, tizedikei keltezéssel ment el Amerikába. Jeleztem a cseh és a szlovák problémát is, tehát egy ilyen általános helyzetmegvilágítást tettem, ami tulajdonképpen mindezekkel a kormányfőkkel folyamatosan fennáll. Az olasz kormányfőnek közvetlenül, a Nitti olasz

⁴⁹⁷ A találkozó nem volt sajtónyilvános, arról a korabeli média nem tudósított.

nagykövet búcsúlátogatásán foglaltam össze ugyanezeket, és a japán nagykövetnek szintén a búcsúlátogatáson. Úgyhogy erről szerettem volna tájékoztatni a Kormányt. Nem tudom, van-e kérdése bárkinek? Bárki, aki kívánja, természetesen a levelek rendelkezésre állnak, meg tudom a Kormány tagjainak, természetesen, mutatni, de a levél nem publikus, tehát nem tesszük közzé, hiszen ezek informális jellegűek.

1992. június 25-i kormányülés

Napirenden kívül a közelgő müncheni csúcsértekezlet⁴⁹⁸ kapcsán az oroszokkal történő tárgyalásokkal, valamint a környező országokat érintő külpolitikai és biztonsági helyzetünkkel kapcsolatban.

Antall József: A másik dolog az oroszok. A szovjet hadsereg. Több jelentést kaptunk arra vonatkozóan, hogy egyszerűen a szovjet hadsereg képviselői letagadták a Jelcinnek a nullszaldós megoldást, ami nem csak azzal, hogy ott kimondtuk, szerepel a Jelcinnel való tárgyaláson tavaly Moszkvában készült jegyzőkönyvben is. Ráadásul a régi bevált módszer szerint azonnal vissza is igazoltam levélben Jelcinnek, hogy örömmel vettem tudomásul, hogy a nullszaldós megoldást elfogadta. Erre nem is jött válasz. Több nyilatkozat elhangzott ott is, még helyben, de soha nem cáfolták. Most a tábornokok kijelentik, hogy ők erről nem tudnak, és ezt nem veszik figyelembe. Régi orosz szokás. Tehát azonkívül, hogy most ez a hír, további hírforrások is jelzik, hogy az orosz parlament nem járulna hozzá a nullszaldóhoz. Tehát itt várakozás van. A hadsereg, látjuk a Kravcsuk–Jelcin-barátkozást, ott is a fekete-tengeri flottában nincs megoldás, az igazi problémakörben.⁴⁹⁹ Az a tény, hogy az aktívumunkkal kapcsolatos tárgyalásoknál az orosz hadsereg maga jelentkezik, tehát számos jel van, és a nyugati értékelések most kezdik ezt követni, a szovjet hadsereg igenis önállósítja magát. Önálló életet él a FÁK-hadsereg olyan katonai vezetés alá kerülve az afgán kipróbált tábornokaikkal, ezekkel a legkeményebb, Afganisztánt megjárt fiatal tábornokokkal. Tehát igenis tény az, hogy Németországban, Lengyel-

⁴⁹⁸ 1992. július 6-án és 7-én Münchenben rendezték meg a G7-ek – a hét legfejlettebb ipari ország – müncheni csúcstalálkozóját, amelyen részt vett Borisz Jelcin orosz elnök is. A találkozó központi témája a világgazdaság pillanatnyi helyzete, Oroszország gazdasági megsegítése, valamint a volt Jugoszlávia területén zajló háború volt.

⁴⁹⁹ 1992. június 23-án a Szocsi mellett fekvő Dagomiszban került sor Oroszország és Ukrajna küldöttségének találkozására. Borisz Jelcin és Leonyid Kravcsuk a megbeszélések kezdetekor megállapodott abban, hogy a tárgyalások során a Krím félsziget kérdését nem érintik. A két államfő között elvi egyetértés jött létre arról, hogy a szakértők megkezdik egy átfogó orosz–ukrán katonapolitikai szerződés kidolgozását.

országban keményítettek. A lengyel belpolitikai feszültség egyik problémája volt épp ez a kivonulási kérdésben folytatott tárgyalás. Tudjuk, hogy a csehek ebben a kérdésben hogyan foglaltak állást. Tehát ez is egy olyan kérdés, amire szerettem volna utalni, hogy a magyarországi kép megformálásánál, tárgyalásainknál mindig, amikor azt mondjuk, hogy Magyarország még oázis, Magyarország még stabil, akkor egyúttal hangsúlyozni kell azt is, hogy ha viszont nem koncentrálnak ide, és nem nyújtanak támogatást, akkor a dominóelmélet, ha bekövetkezik, akkor bizony Magyarország is, tehát mi is elbukunk vele. Ezt tehát egy optimista és egy pesszimista kép felvázolásával világosan jelezni kell. Ezt szerettem volna még röviden hangsúlyozni.

Napirenden kívül a müncheni csúcsértekezlettel kapcsolatban.

Antall József: Most a tárgyalásokról, a müncheni csúcsértekezletről, ahol sorra fognak kerülni különböző politikai kérdések. Ez most csak a Kormány általános tájékoztatására. Tehát itt volt a bonni kancellár, a német kancellár megbízottja, aki a heteknél is képvisel bennünket, továbbá részben a visegrádi hármaknak az érdekeit is. Ő azt jelezte, hogy végül is abban állapodtak meg, hogy Jelcint egy ebédre hívják meg, ezt a gesztust teszik neki. Tehát a részvételi igényeket nem elégítik ki, ezzel fognak egy gesztust tenni, egyelőre így áll a dolog. Ennek a találkozáson és az ahhoz kapcsolódó szakértői tanácskozásoknak az egyik kulcsfontosságú kérdése a FÁK-országok helyzete, továbbá az orosz hadsereg, illetőleg Oroszország helyzete, annak gazdasági, biztonsági és egyéb kérdései. Tele vannak aggodalmakkal, és az ezzel összefüggésben írott eddigi leveleink, tájékoztatásaink is hasznosíthatók voltak számukra, amelyikből világosan kiderül az, hogy tele vannak aggályokkal, hogy egyáltalán gazdaságilag hogy lehet a Szovjetuniót kezelni, a piacgazdasági áttérést stb. Most kezdenek ebből a szempontból láthatólag ébredezni, és a restaurációs veszélyt nagyon komolyan napirendre tűzik. Egyik olyan téma, amit maga Kohl kancellár is támogatni fog, hogy az egész térségben ezt meg kell vizsgálni, hogy milyen veszélyei vannak, hiszen tudjuk, a kommunista szavazatok Csehszlovákiában is milyen százalékot jelentenek, de Kelet-Németországban is vannak ilyen erők, szóval ezt nem kell részleteznem. A másik, amiben támogatást ígértek, és ez napirendre kerül, hogy a kelet-közép-európai országokat, tehát elsősorban a visegrádi hármat nyílt megkülönböztetés nélkül, de hangsúlyozottan külön kezeljék, és ezt a három országot megpróbálják a többitől eltérően nagyobb támogatásban részesíteni, és elősegíteni az ezzel kapcsolatos haladást. Itt azért mindjárt megjegyzem, a cseh és szlovák probléma a jugoszláv kérdéshez nem hasonló súllyal, de térségünkben említést érdemel.

Jugoszlávia kapcsán az angolszászok között is van nézetkülönbség. Az angolok egyértelműen beavatkozásellenesek, legalábbis a katonai beavatkozást illetően. Heard és mások nem. Az angolok ebben a kérdésben most meglehetősen passzívak, és nem kívánnak közvetlen katonai beavatkozást. Egyelőre az embargótól és ezektől az intézkedésektől várják a megoldást. Amerika ebben a kérdésben még nem döntött, hiszen a választási küzdelem mindkét irányban kihatással lehet-e vonatkozásban. Nem valószínű, hogy közvetlen beavatkozásra kerül sor. A jugoszláv körülmények és a jugoszláv helyzet, úgy tűnik, hogy az embargóval, amit el lehet érni, az még fennmarad. Nekünk viszont egy tartós embargó katasztrofális lenne.⁵⁰⁰ Tehát mindenképpen arra kell törekedni, hogy egyrészt kártérítést kapjunk, másrészt lerövidítsük az embargós időszakot, és a befejezés érdekében kíséreljünk meg mindent. Minden nemzetközi fórumon ezt kell képviselnünk, hogy bármilyen eszközzel, de a Jugoszlávia pacifikálásának az elősegítését kell szolgálnunk, annál inkább, mert a Balkán tartós puskaporos hordó lehet megint, és olyan erőket von be, amit a Nyugat azért kezd érezni. Csehszlovákiában láthatólag a helyzet úgy alakul, hogy egyelőre valószínűleg a szlovákok meg fognak ijedni saját maguktól és vágyaiktól, tehát egyelőre a nemzeti szuverenitás és a kvázi két szuverén köztársaság konföderációját fogják elérni, de hogy a szlovákok véglegesen végül is elszánják-e magukat arra, hogy teljesen önálló Szlovákiát teremtsenek, ez aligha valószínű, hiszen tudják, hogy gazdasági téren és minden téren ez milyen hátrányokkal járna. A csehektől eltérően komolyabb politikai szövetségesre nem számíthatnak, sem Ausztria részéről, és Magyarországgal nyilván utoljára akarnának szövetséges viszonyt. Ukrajna sem jelent számukra vonzerőt. Politikailag nem áll messze Mečiarától, de Ukrajna nem egy belépőjegy, és kelet felé való orientáció. Tehát végül is itt is egy hosszabb folyamatról van szó, hacsak a csehek nem fogják ugye Klaus politikai érzelmei alapján egyszerűen leadni kvázi őket, és abba az irányba menni, hogy Szlovákia nélkül sokkal könnyebben tudnának érvényesülni. A németeknél és Bajorországban, és másutt mindenestre Csehországot fő konkurensünknek kell tekintenünk abban, hogy Csehországot tekintve ma a világ potenciálisan olyan országnak, amelyik legjobban támogatható és leginkább integrálható. Tisztában vannak a fáziskülönbséggel, de a csehek nagyon nyitottak e tekintetben, tulajdoni és egyéb vonatkozásban, reprivatizáció stb. kérdésében. Másik oldalon komoly nosztalgiák vannak, hiszen szudétanémetek milliói élnek ott,⁵⁰¹ ami kettős hatású. Sziléziaiak, ezek mind beruházni akartak, és ezek

⁵⁰⁰ A Pénzügyminisztérium egy évvel később, 1993. augusztus 12-én terjesztette be a kormány részére a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elleni ENSZ-embargóból eredő károk kezelésével kapcsolatos elemzését. Ebből kitűnik, hogy Magyarország 1992-ben 340 millió, az 1993-as év augusztusáig az embargó alkalmazása miatt összesen további 800 millió dolláros közvetlen kárt szenvedett.

⁵⁰¹ A második világháború után 1945 májusától augusztusáig 750 ezer főt, majd 1946 és 1948 között

voltak a németek szerint a hagyományos németek, és ezek vegyes vállalkozásokkal és egyebekkel jelentkeztek. Tehát ezzel számolnunk kell, hogy Csehország iránt nagy az egyes német gazdasági körökben a nosztalgia. A csehekkel úgy kell politizálnunk, hogy ezt azért figyelembe vegyük, hogy legalább velünk egyenlő értékű a vonzáskörük. Ami ez ellen szól, hogy németellenesebbnek tartják őket, és azonkívül tovább tartott mondjuk egy merev monolitikus tervgazdaság. Ezeket azért érdemes talán elmondani, hogy következetesen képviseljük azt az álláspontot, hogy jószomszédi viszonyra törekszünk, és a helsinki, párizsi alapon állunk a határok erőszakos megváltoztatása nélkül, viszont a nemzeti kisebbségi jogok érvényesítését szorgalmazzuk. Figyeljünk arra pártjainknál is, hogy most ne túl hangosan szóljanak olyan kérdésekről, amiről nem kell beszélni. Tehát fölösleges lenne most ürügyeket szolgáltatni arra, hogy itt egy új kelet-európai térkép következményeivel kapcsolatban más konzekvenciákat vonhassanak le. Az biztos, hogy ha megváltozik a térség, hogyha valóban Jugoszláviában ezek az országok önállósulnak, és Csehszlovákiában akármilyen formában a lazulás tovább megy, Magyarországnak megváltozik a nagyságrendi helye, és megváltozik az iránta való érdeklődés is esetleg. De a legrosszabb politika lenne, ha most ebbe az irányba mi valami előlépéseket és előcsatározásokat tennénk, az csak lassíthatná a folyamatot. Ami komoly aggodalomra adhat okot, az a román politika, és e téren is a romániai és moldáviai, egy Nagy-Románia különös veszélyt jelenthet, aminél nagyon fontos a mi ukrán, bolgár kapcsolatunk. Felhívnam arra a figyelmet, hogy pont most a kamionblokád⁵⁰² nem ezt támasztja alá, de Bulgáriára egyébként nekünk érdemes odafigyelni. Bulgária stratégiai szövetségeseink lehet, és egy lengyel, ukrán, bolgár együttműködés, tehát ezekkel az országokkal való jó kapcsolatok alkalmas ellensúlyozók lehetnek, egy reánk nehezedő politikai nyomással szemben. Végül még jelzem azt, hogy a Kormány nevében tegnap újra a katonai felszerelések kérdésében is Németországban átadtunk egy olyan kérelmet, hogy vizsgálják felül a hadsereg támogatási lehetőségét, és egy képet adtunk a szövetségi kancellár részére tegnap, átadott irat formájában, a szomszéd országokhoz viszonyított katonai erőnket illetően. Tehát azt, a szinte lehetetlen helyzetet, amiben mi vagyunk a szomszédainkkal közvetlen katonai biztonsági szempontból. Tehát ez azt jelenti, hogy primer értelemben is meg kell erősíteni a hadseregünket, és ezekkel a kér-

további mintegy 2,2 millió németet telepítettek ki Csehszlovákiából Németországba, zömük az egykor németek által többségében lakott Szudéta-vidékről került ki.

⁵⁰² 1992 júniusában tiltakozásul az útdíjak összege ellen, a bolgár kamionosok a magyar határátkelő blokádjával fenyegettek. Június 24-én Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter fogadta Veszelin Kilev bolgár nagykövetet. A megbeszélésen bejelentette, hogy a bolgár fél kérésére Magyarország kész 2 ezer darab adóköteles fuvarengedélyt kölcsönösen adómentesen becserélni, amennyiben nem kerül sor a bolgár kamionblokádra.

désekkel a nyár folyamán is foglalkozni fogunk, hogy mit tudunk tenni az ország közvetlen katonai és szélesebb diplomáciai biztonsága érdekében. Ennyit szerettem volna előljáróban elmondani.

Napirenden kívül a szovjetekkel történő tárgyalással kapcsolatban.

(Kiss Gyula munkaügyi miniszter még megkérdezi, hogy hol tart az a döntés, ami egy kormányülésen született, nevezetesen, hogy a volt Szovjetunió fennálló tartozásának keretében bizonyos haditechnikai eszközök bekerülnének a magyar hadseregbe.)

Antall József: Hogy mindenki értse, hogy miről van szó, a külkereskedelmi aktívumunknak egy ilyen jellegű ledolgozása.

(Für Lajos honvédelmi miniszter elmondja, hogy körülbelül a felének, mintegy 800 millió dollár értékű fegyver és alkatrész-utánpótlás biztosításáról volt tárgyalás. Első menetben mutattak némi készséget bizonyos megszorításokkal, és amikor másodszor kiment a szakértői katonai küldöttség, a másik fél úgy viselkedett, mintha most hallanának róla először, ezért újra kell tárgyalni az egészet. Tehát itt tart az ügy.)

Antall József: Ami egyébként nem csodálni való. Itt még egy kérdést fel kell vetnem, mégpedig azt, ha már ez így előkerült, amit megfontolás tárgyává kell tennünk, hogy ha további kapcsolattartásra kerül sor a szovjet hadsereg kivonulásával kapcsolatban, ez a bizonyos tartozásuk, a 2 milliárd dollár körüli összeg és az objektumok kérdése. Itthon a tárcaközi bizottság összetételének, működésének érintetlenül hagyása vagy akár kibővítése mellett felmerül a kérdés, hogy helyes-e, ha a katonák folytatják tovább ezt a tárgyalást, tehát a kormány megbízotti funkció Annus altábornagy úr esetében, aki ezt nagyon jól végezte eddig. De úgy érzem, hogy ebben a politikai helyzetben, amikor kivonult a szovjet hadsereg, amikor nekünk a kormánnyal van egy megállapodásunk, és ugyanakkor, amikor a Kormány tárgyal egy másik kormányzattal, hogy helyes-e, ha ez a tárgyalás katonai szinten történik, mert akkor a partner mindig Silov tábornok, vagy más katona, és ebben az esetben nem tudjuk érvényesíteni a szovjet, illetve az orosz kormánnyal való kapcsolatot. Tehát úgy képzelhetnénk talán el, hogy vagy a külügy, szóval valamilyen magas rangú, államtitkári rangban lévő tárgyalásvezető jelenti a kormány megbízottat. Most csak arról beszélek, ami Annus altábornagynak, államtitkárnak volt a megbízatása, hogy ezután ezt civil venné át, és mellette működne akár Karácsony tábornok, aki eddig is a gyakorlatban csinálta mint szakértő, vagy csak úgy kapcsolódnának ehhez az

egyéb szakértők. De ki kellene emelnünk a katonai körből ezt a kivonulás utáni tárgyalást, amit részben a Külgazdasági Minisztérium is közvetlenül több szinten folytatott. Nem tudom, mi erről a Kormány véleménye. Eddig semmiféle lépést nem tettem ebben, ez csak éppen most merült fel a tegnapelőtt érkezett jelentésekkel kapcsolatban. Honvédelmi miniszter úrnak mi a véleménye?

(Für Lajos szerint is magasabb szintre kellene emelni, most már kormány szintű tárgyalást kellene folytatni.)

Antall József: Mi az első kérdés? Az konkrétan, hogy van egy kinevezett kormány megbízott, tehát Annus altábornagy, aki úgy tárgyal most, mint kormány megbízott, nem pedig mint HM. Tehát kormány megbízott, de mindig egy katonát állítottak vele szembe. Tehát, egyetért-e a Kormány azzal – bár nem kell most azonnal eldöntenünk, csak hogy ezt a megoldást keressük –, hogy ezt civil kézbe tegyük, és aztán eldöntjük a tárgyalást. A másik dolog, az aktívum kérdése, ami külgazdasági kérdés elsősorban. Tehát az lenne a kérésem, hogy a tárcaközi bizottság ezt tárgyalja meg, és adjon erről egy javaslatot. Nem a személyi vonatkozásról, hanem a struktúráról. Akkor a konkrét kérdésem az, hogy azzal egyetért-e a Kormány, hogy megvizsgáljuk azt, hogy ne katonai, hanem egy civil tárgyaló fél legyen mint kormány megbízott. A másik pedig külön folyik továbbra is a külkereskedelmi aktívummal összefüggően a tárgyalás, azt pedig a nemzetközi gazdasági kapcsolatok tárgyalja. Amikor ez a kettő valahol összekapcsolódik, akkor lehet majd vegyes delegáció, de addig itthon és tárcaközi szinten, a Nemzeti Bankot is beleértve, kellene tárgyalni. Így összegezhető.

1992. július 2-i kormányülés

Napirenden kívül a Boszniából való kitelepítésekkel, valamint az Ausztria részéről történő határlezárással kapcsolatban.

(Boross Péter belügyminiszter egy nagyon kellemetlen helyzetről tájékoztatja a Kormányt. A mai nap nulla órákor Ausztria lezárta a határokat, kivéve azon jugoszláv állampolgárok előtt, akiknek osztrák, svájci és német beutazási vízuma van, a többiek itt maradnak Magyarországon. Valójában Boszniában tervszerű kiűrités, kitelepítés folyik, Palicsra⁵⁰³

⁵⁰³ A Szabadkától 8 kilométerre északra lévő Palicsföldön 1992 júniusában állítottak fel ideiglenes menekülttábor. Az első csoportok a Zvornik környéki muzulmán falvakból érkeztek. A szerb ha-

gyűjtik össze a bosnyákokat különböző fenyegetésekkel. Mintegy 20 ezer ember van állítólag kitelepítésre ítélve Boszniának arról a területéről, ahol ez a szerb akció megindult. Ausztriának ez a lépése várható volt, de mi ezt nem fogjuk kibírni, ugyanis két nap alatt megtelik Nagyatád.⁵⁰⁴ Ez ügyben rendkívül kellemetlen és nehéz napokat fogunk átélni, mert ez a vonatról való leszállítás sem olyan egyszerű dolog.)

Antall József: Én azt javaslom, hogy ez azért olyan súlyú kérdés, hogy itt azonnal az osztrák nagykövetet hívassa magához a külügyminiszter. Első lépésként. A jugoszláv nagykövettel nem tudom, hogy érintkezésben van-e a külügy? Van-e ennek nemzetközi jogi vagy egyéb hátránya, ha most közöljük velük? Eddig a diplomáciai kapcsolat végeredményben fennállt anélkül, hogy beszélnének, de facto működik. Tehát akkor, de facto működik. A jugoszláv nagykövettel is mindezeket közölni kellene. Ezzel egyidejűleg az ENSZ-főbiztost le kellene vinni azonnal Nagyatádra, és ha már ott vannak, akkor mind a két határra, szóval az osztrák és a jugoszláv határra. Továbbá elő kellene készíteni a kitelepítés ügyében mindazt, amit ebben a szituációban lehet tenni, és erről ma még a Kormány egy nyilatkozatot tegyen, ha ez mind pontosan fel van mérve. Mi még délután erről nyilatkozatot teszünk, amiben megállapítjuk ezeket a tényeket. Úgy gondolom, hogy ez a tény és ez a helyzet, függetlenül attól, hogy még valós is, azért nagyon kitűnően alkalmas arra, hogy Magyarország lakosságával minden szempontból érzékeltesse, hogy milyen szituációban van ez a térség, vagyis nem a média, nem a Gombár Csaba és egyéb kérdések a fő probléma.⁵⁰⁵ Szóval végre lássák azt, hogy mi a válság. Ezt az ügyet, ha ez valóban így

tóságok akkori adatai szerint az első hónapban a menekülteknek 1400 útlevelet adtak ki, azonban a legtöbben két gyerek is szerepelt, így mintegy 4000 személy számára tették lehetővé a külföldre utazást.

⁵⁰⁴ A nagyatádi menekülttábor 1991 augusztusában nyílt meg. Ez volt Közép-Európa legnagyobb menekülttábora, ahol a fennállásának öt éve alatt összesen 40 ezer horvát, bosnyák, szerb és vajdasági magyar lelt menedékre.

⁵⁰⁵ Utalás a médiaháborúként elhíresült konfliktusra, amelynek lényegi okát a médiát szabályozó törvények hiánya indukálta. A pártállam utolsó kormánya, a Németh-kabinet ugyanis a megfelelő jogszabályok megszületéséig frekvenciamoratóriumot rendelt el, s ennek értelmében az új törvény hatálybalépéséig nem alakulhattak új kereskedelmi rádiók és televíziók. Ez a kérdés 1990. április 29-én a kormányalapító MDF és az ellenzékbe szorult SZDSZ egyezségénél is hangsúlyos szerepet kapott. Az utókor által MDF–SZDSZ-paktumnak nevezett egyezség értelmében az SZDSZ hozzájárult a kétharmados törvények körének csökkentéséhez, cserébe az SZDSZ jelölhette Göncz Árpád személyében a köztársasági elnököt, illetve a rádió és a televízió elnökét. A parlamenti pártok a későbbiekben azonban 1995-ig nem tudtak megegyezni a rádióról és a televízióról szóló törvényről. Ebben a helyzetben különösen felértékelődött a közszolgálati Magyar Rádió és a Magyar Televízió helyzete és médiasúlya. Lényegében ez az ok vezetett a kormány és az ellenzék hatalmi harcához a közmédia feletti ellenőrzésben. A miniszterelnök 1993-ig folyamatos küzdelmet folytatott az SZDSZ-hez tartozó Göncz Árpád köztársasági elnökkel az

dokumentálható, és tényleg kitelepítések vannak, és menekülteket nem veszik át az osztrákok, akkor ki kell ezzel is állni és el kell mondani. Ezzel tudjuk érzékeltetni külpolitikailag is, hogy nem ok nélkül beszéltünk eddig is a térségről gazdasági szempontból és minden egyéb szempontból, ezért ezt a lehetőséget nem kell kihagyni. Ezt az egész származás kerti törpe sztorit, vagyis a médiahelyeztetel kapcsolatos sztorit, amiről beszéltünk egész délelőtt, és ezt mégiscsak így lehetne tulajdonképpen kezelni, a felfújt médiasztori helyett jól érzékeltetve, hogy kérem, erről van szó ebben a térségben.

(Boross Péter közli, hogy az ENSZ menekültügyi főbiztosát nem akarja egyelőre levinni, mert szerinte arra fog kényszeríteni bennünket, hogy fogadjunk be őket, hisz ő menekültügyi ember. Ő egy ennél radikálisabb lépést gondolt most célszerűnek, hogy legalább ameddig lehet, ne fogadjuk be őket, hogy a szerbek ne hogy erre ráálljanak, mert számukra ez a legkönnyebb.)

Antall József: Akkor a Közös Piacnak a jelenleg soros elnökének a nagykövetét meghívni, és az amerikai nagykövetet. Az angol most már nem? Ő a közös piaci doyen. Tehát akkor az angol nagykövetet, a nunciust, aki a diplomáciai testület doyenje, odavinni, bemutatni, hogy ez a szituáció állt elő, és együttesen lépjenek föl. Az osztrák kormányhoz is forduljunk. Szóval ebből egy nagyon nagy ügyet kell csinálni. Nem is kell görögtűz hozzá, de ezt csak úgy szerényen, ugyanis ezt nem nyelhetjük le.

(Boross Péter egyetért azzal, hogy mindenkinek át kell adni a tiltakozót. A határra azonban azért nem akarja, hogy menjenek, mert ott épp vonatról való leszállítások folynak, ami nem olyan egyszerű dolog. Egyébként az ideérkező bosnyákok szerint ez következik utána Délvidéken is. Ott is majd egy stempligyárat csinálnak, és átlöki Magyarországra az embereket, és így ürítik ki a Szerbiához csatolandó területet. Azonban mindenkinek a befogadását nem bírjuk felvállalni.)

Antall József: Na, de itt nagyon fontos a hivatalos tiltakozó nyilatkozat mielőbbi megküldése az ENSZ-hez, mindenhova, az Európa Tanácstól kezdve, minden elkép-

intézményekhez kinevezendő alelnökök, majd Hankiss Elemér televízió- és Gombár Csaba rádióelnök felmentése ügyében. Azonban – több alkotmánybíróági határozat ellenére – sem a közársasági elnök, sem Hankiss és Gombár nem engedelmeskedett a miniszterelnök felszólításának. Miután Antall József a parlament kulturális bizottságának a segítségét kérte arra hivatkozva, hogy a két elnök nem megfelelő gazdálkodást folytat az általuk vezetett intézményekben, 1993 januárjában Hankiss és Gombár lemondott.

zelhető helyre, amiben be kell mutatni, hogy ez folyik, hogy kényszerkitelepítéseket alkalmaznak már. Tehát nem politikai menekültek vannak, hanem tudatosan, kezébe adott útlevéllel kitelepítettek.

1992. július 16-i kormányülés

Napirend előtt ismét a bosnyákok kitelepítésével és a jugoszláv helyzettel kapcsolatban.

(Boross Péter belügyminiszter a miniszterelnök kérésére tájékoztatást ad a menekültügygel kapcsolatban. Elmondja, hogy naponta történnek események, és ezekre az eseményekre megfelelő módon reagálunk. Semmiféle merev elzárkózás és semmiféle korlátlan befogadásnak a lehetősége számunkra nincs, ezért a módszert is úgy választjuk meg, ahogy az adott helyzet megkívánja. Semmiféle nemzetközi normasértést nem követünk el. Az vezet bennünket, hogy legyünk humánusak, de ne legyünk a környezetünkben elzárkózó országok balekja sem ebben a kérdéskörben.)

Morvay István címzetes államtitkár, a Menekültügyi Hivatal vezetője kiegészítésként elmondja, hogy a határon minden egyes esetben biztosítják a differenciált és egyedi elbírálást annak megfelelően, hogy semmiféle jogsértés ne következzen be. Egyúttal igyekeznék a sajtón keresztül a közvéleményt minden eseményre felkészíteni.

Boross Péter még elmondja, hogy nem a jelenlegi menekültszámmal van a problémánk, vagy az ideérkező létszámmal, hanem azzal a veszéllyel, amennyiben Magyarország kinyílik, akkor beláthatatlan kockázatot vállal, hogy előzőnlük.)

Antall József: Szeretném ehhez hozzátenni, mindenképpen fontos, hogy a menekültkérdést mint szomszéd ország, tehát ha politikai menekülről van szó, akkor azt a genfi konvenció⁵⁰⁶ alapján tudomásul kell vennünk. Itt tehát elvileg ettől nem térhetünk el. A másik, hogy ha harmadik országból, tehát ha már szerb útlevéllal jön az illető, Szabadka és egyéb kiállítással, akkor ott már legfeljebb csak egyéni humanitárius elbírálás alapján ideiglenesen vehetjük át, de semmiképpen nem nyújthatunk

⁵⁰⁶ A menekültek helyzetére vonatkozó genfi egyezményt 1951. július 28-án fogadták el az ENSZ konferenciáján. Az eredeti egyezmény a második világháborús menekültek védelmével foglalkozott. 1967-ben kiegészítő jegyzőkönyvvel látták el, ekkor törölték belőle a földrajzi és időbeli korlátozásokat. Az egyezmény meghatározza a menekült fogalmát, felsorolja a menekültet illető jogi védelem támogatási és szociális jogi formáit, s leszögezi, hogy a menekültek nem küldhetők vissza olyan országba, ahol esetleg üldöztetésnek lennének kitéve. A konvenció ugyanakkor a menekültek kötelezettségeit is meghatározza. Magyarország 1989. március 1-jén, a romániai menekülthullámkor csatlakozott az egyezményhez.

segédkezet ahhoz, hogy a kitelepítési akcióknak legyünk a célállomása. Ugyanez vonatkozik, ha Horvátországtól vesszük át a menekülteket. Na most, nekünk mindenképpen azt az álláspontot kell kormány szinten képviselni, amit kormányzatilag is kifejezésre kell juttatni, és ezt fogjuk Jeszenszky Gézával nyilván Bécsben is képviselni, hogy tekintettel arra, hogy nem egész Jugoszlávia területén volt, illetve van harcterület, front, ennek következtében a menekülteket az egykori Jugoszlávia határain belül a szomszéd országokban kell tartani, és a nemzetközi összefogást kell kikényszeríteni, hogy ott tartsák el őket. Mi mint érintett szomszéd ország, éppen az eddigiek alapján is mindent megtettünk ennek érdekében, de mi már nem vagyunk tovább terhelhetők. De a németek, franciák és bárki, aki ebben szóba jöhet, tehát Horvátország, Szlovénia a területén tartsa el ezeket a menekülttáborokat. Tehát erre kellene egy javaslatot kidolgozni, hogy ott a szomszéd országokban, ott az ENSZ békefenntartó erők által ellenőrzött területeken kerüljenek befogadásra, ahonnan utána visszavonulhatnak. Ez lenne a lényeg.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter szerint az ENSZ-védnökség alá került jugoszláv hadsereg által megszállt horvát területek, ahol ténylegesen valami ENSZ-fennhatóság is van,⁵⁰⁷ azok tűnnének a legalkalmasabbnak arra, hogy nagyarányú menekülttáborok jöjjenek létre. A másik kérdés az, hogy nagyon fontos, hogy a jelenleginél is nagyobb nemzetközi figyelmet kapjon az itteni menekültek helyzete, különösen a bosnyák menekültké.)

Antall József: Na most még egyet szeretnék ezzel kapcsolatban kérni, hogy ne tegyünk olyan kijelentést a menekültekkel kapcsolatban sem, ami a horvát kormányt negatív színben tünteti fel. Itt elhangzott, nem tudom, a sajtóban vagy egyéb helyen, ami rendkívül káros. Lehet nekünk vitánk menekültügyi kérdésben akár Horvátországgal, akár Szlovéniával, vagy a szomszéd országokkal, de ilyen megjegyzést, amiben kifogásoljuk őket nyilvánosan, ne tegyünk, azt intézzük el diplomáciai úton. Tehát ne tegyünk ilyen nyilatkozatot, mert a horvátok nyilvánvalóan rendkívül érzékenyek, és amikor valóban a jelen szituációban esetlegesen olyan eredményes tárgyalásokat tudunk folytatni, ami vonatkozik Fiumére, amit felajánlottak, szabadkikötő és egyéb vonatkozásban, akkor nem kell elrontani ilyen lehetőségeket, mert ezek azért fontos lehetőségek lennének a számunkra. Ehelyett gyorsan kellene kidolgozni az erre vonatkozó javaslatokat és terveket mind külgazdasági szempontból, mind közlekedési, akár abban az értelemben, hogy a magyar kereskedelmi tengerészet, nem tudom, hány hajóból áll még egyáltalán?

⁵⁰⁷ Utalás az ENSZ BT 743. sz. határozatára, amellyel a Horvát Köztársaság területén négy ún. UNPA-zónát/szektort hoztak létre.

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter közli, hogy tizenkettő.)

Antall József: Tizenkettő. Tehát itt konkrét tárgyalásokat kellene most ebbe az irányba is folytatni, hogy mindenképpen rögzíteni tudjuk ezt a kérdést ezzel a morális és politikai lehetőséggel élve. Ezért ne legyenek ilyen megjegyzések.

Különfélék között a szovjet csapatkivonás gazdasági-pénzügyi elszámolásának végleges rendezésével kapcsolatban.

Antall József: Tisztelt Kormány! A napirend folytatása előtt Annus altábornagy úr jelenlétében visszatérünk a szovjet csapatkivonás gazdasági, pénzügyi elszámolásával kapcsolatos kérdések végleges rendezésére. Annál inkább, mert a mai *Magyar Nemzet* a moszkvai tudósítótól egy olyan közlést hozott, ami szerint az orosz külgazdasági minisztérium nem tud a megállapodásról,⁵⁰⁸ amire nyilvánvaló, hogy nekünk eleve reagálni kell, és most már egyértelműen közzé kell tenni ezzel kapcsolatban mindazt, ami történt. Tehát az egyik az, hogy 1991. december 6-án, a tárgyalás során megállapodásra került sor, mégpedig abban, hogy nullszaldós alapon fogjuk folytatni a tárgyalást. A másik pedig, hogy december 6-át követően ezzel a bizonyos nullszaldós megoldással kapcsolatban egy visszaigazoló levelet küldtem Jelcin elnöknek, amiben rögzítésre került az a tény, hogy megállapodtunk a nullszaldóban. Tehát, rögtön a tárgyalást követően azért ment a levél, mivel nem került formális, írásos megállapodásra sor december 6-án, ezért ezt egy visszaigazoló levélben rögzítettem. Ezt követően hosszú ideig hallgatásra került sor, majd jelentkeztek a katonai, illetve a kivonulással kapcsolatos tárgyalásokra. Most Helsinkiben a tárgyalás során erre újra visszatértünk, pontosabban fogalmazva, én visszatértem rá azzal, hogy a december 6-i megállapodás alapján a kölcsönös lemondás álláspontját valljuk, és ezt az orosz–magyar kapcsolatokban rendkívül fontosnak tartjuk. Jelcin erre egy ilyen emocionálisan is megfogalmazott és egy hirtelen döntést mutató magatartással azt mondta, hogy egyetért vele, akár most írjuk alá. Hát természetesen nem volt előkészítve, és nem volt ott egy előkészített egyezmény. Mindenesetre azt mondta, hogy egyetért vele, most írjuk alá. Utána a Kozirjev külügyminiszterrel, aki szintén jelen volt ennél, közölték azt, hogy most már a továbbiakban kormány szinten és külügyminiszterek aláírásával ezt az ügyet zárjuk le. Erre vonatkozóan ment el ez a bizonyos levél Jelcin elnöknek. Úgyhogy, én úgy gondolom, hogy ehhez kell tartani magunkat, és a továbbiakban most már csak egy nyilatkozatot kell nekünk kormány szinten tenni,

⁵⁰⁸ Moszkvában nem tudnak a „nullamegoldásról”. *Magyar Nemzet*, 1992. július 16. 1.

amiben ezt az egész kérdést így összegezve lezárjuk. Kérem, hogy akkor ez így történjen! A külügyminiszter úr kíván ehhez hozzáfűzni valamit?

(Jeszenszky Géza külügyminiszter szerint nagyon célszerű hangsúlyozni magunk előtt is, hogy végül is ne a nullszaldó kifejezést használjuk, hanem a követelésekről való kölcsönös lemondást, ahogy miniszterelnök úr is mondta. Ez az orosz fél számára elfogadhatóbb, jobban hangzik. Javasolja, hogy a szóvivői tájékoztatóban erre a cikkekre konkrétan ne utaljunk, ezt el kell eresztetni a fülünk mellett, ehelyett a miniszterelnöki levélre tegyünk egy rövid utalást.

Annus Antal honvédelmi közigazgatási államtitkár szerint a probléma megoldásának most az a legkézenfekvőbb, legcélszerűbb módja, hogy politikai megoldás szülessék, és a Helsinkiben megerősített megállapodást írásba lehessen foglalni, és azt alá lehessen írni. Viszont azt hangsúlyozza, hogy itt még meglepetések előfordulhatnak, ugyanis bár most csöndben van a katonai vonal, ugyanakkor egyre erősebb, és a lehetőségeiket nyilván majd föl fogják használni.

Kádár Béla még kiegészíti ezt azzal, hogy szerinte az apparátust nem tájékoztatták erről a Jelcin–Antall-megállapodásról. Javasolja, hogy mindenképpen azt kell nyomni, hogy ez politikai rendezés, amely nem tesz szükségessé további tárgyalásokat, mert csak politikai rendezés esetében kerülhetők el a tárgyalások. Ha ez nem az, akkor viszont nagyon kemény tárgyalások lesznek, amiknél nem kedvezőek a kimeneteli lehetőségek.)

Antall József: Azt mondta Kozirjev, hogy ők ezt már közölték a moszkvai sajtóval, tehát mint ilyen típusú kétoldalú megállapodást. Egyébként az eredeti szöveg körülbelül úgy szólt, hogy miután végigvettük a kétoldalú kapcsolatokat, részemről örömmel értesültem, hogy az aktívumunk, ami a külkereskedelemben kialakult, annak terhére eredményes tárgyalásokat folytatnak haditechnikai szállításokra. A másik kérdés a kivonulással kapcsolatos, amiben elvileg abban az állapotban maradtunk december 6-án, hogy a nullszaldót tekintjük tárgyalási alapnak. Miután a közösen kialakított metodika szerint nekünk lenne többletünk a környezeti károk beszámításával, bár az Önök katonái ezeket az ökológiai károkat nem értékelték eléggé. Azt javasolnám, hogy erre a továbbiakban, s a többi. Jelcin, írjuk alá, zárjuk le, mert vég nélküli vitát lehet folytatni erről. Jelöljük ki azt a kormány megbízottat és azt, akik korábban tárgyaltak. Utána jelöljük ki külügyminisztereket az aláírásra, zárjuk le, mert ez fölöslegesen terheli a két ország kapcsolatát. Meggyőződésem, ha ezt lezártuk nullszaldóval, akkor a külkereskedelmi aktívumunkat le tudjuk dolgozni, és folyamatosan fejleszthetjük a kereskedelmi kapcsolatokat. Tehát ez azt jelenti, hogy fel sem merülhetett a kettőnek az összekapcsolása, mert teljesen elválasztva tárgyaltuk mindig a külkereskedelmet, és mindig külön tárgyaltuk a katonait. Tessék!

(Balsai István igazságügy-miniszter megkérdezi, hogy mi volt az igazi akadálya, hogy a legmagasabb szinten, ott azonnal a prompt megállapodást⁵⁰⁹ meg lehessen csinálni, mert ez a kérdést egyszerűen elintézte volna.)

Antall József: Többek között az, hogy a tárgyalások már úgy mentek, hogy egyik a másik után történt, és ebben a szituációban ez elképzelhetetlen volt, mert azért ez egy ilyen kijelentés volt a Jelcin részéről, és azért ő ténylegesen, legalább a külügy-miniszteri szinthez ragaszkodott, miután ott volt a Kozirjev. Mondjuk egy lélektani feltételezéssel elő tudtam volna húzni a zsebemből egy ilyet, hogy abban a másodpercben aláírja, de hogy ott ezt aláírta volna, vagy nem, ez sose fog kiderülni. De szerintem azért fogalmazta így meg, mert biztos volt abban, hogy nincs nálam éppen egy megállapodás erre vonatkozóan. Szóval itt tulajdonképpen most az lenne akkor a feladatunk, hogy ezt a jelenlegi helyzetet, és azt a tényt, hogy az nem került még közlésre, hogy bejelentsük, hogy Jelcinek elment ez a levél. Ugye elment?

(Marinovich Endre, a miniszterelnök kabinetfőnöke megerősíti, hogy elment.)

Antall József: Ezt a Nanovfszky nagykövet vitte magával, aki tegnap utazott ki. Nyilvánvaló, hogy még nem tudta átadni. Tehát a kérdés az, hogy egy sajtóközleményt szerintem ki kellene adni egyben a kormányszóvivői megnyilatkozással, szóval ezt be kéne jelenteni, de ezt meg kellene fogalmazni, hogy mi legyen benne, beleértve a Jelcin-levelet. Tehát azt, hogy Jelcinnek, ezzel összefüggésben, a már ismert körülmények között Helsinkiben újból közöltük, és egyben ezt megerősítő levelet küldtük. Ezt mint hivatalos közleményt is tegyük közzé. Úgyhogy javaslom ennek a megfogalmazását. Na most van-e az egyezményről vagy bármivel kapcsolatos kérdés, megjegyzés? Ha nincs, akkor azt kérem, hogy erre készüljön gyorsan egy kormányközlemény. Kérem Annus altábornagy urat és László Balázst, hogy most fogalmazzák ezt meg, amit a sajtóértekezleten már kiosztunk, és egyidejűleg ezzel közzéteszünk. Köszönöm a szíves megjelenést.

⁵⁰⁹ Azonnali megállapodás.

1992. július 30-i kormányülés

Napirenden kívül a miniszterelnök tájékoztatja a Kormányt a kis-jugoszláviai miniszterelnökkel történt tárgyalásáról.

Antall József: Most csak tájékoztatóul annyit, hogy azért nem voltam itt, mert fél tíz óta Milan Panić kis-jugoszláviai miniszterelnökkel tárgyaltam.⁵¹⁰ Vele volt a kíséretében Várady, az igazságügy-miniszter, de nem ebben a minőségében, hanem mint a kormány magyar tagja. Velük mostanáig tárgyaltam, és Jeszenszky Géza még folytatja a szerb–jugoszláv külügyminiszterrel a tárgyalást. Ők Londonból jöttek egy ilyen európai útról, és rendkívüli látogatást kértek, és ennek megfelelően került most sor erre. Ha megjön Jeszenszky Géza, és minden együtt van, akkor fogunk közösen is egy tájékoztatót adni, hogy hogy és mi történt. Tehát együttesen majd akkor tájékoztatjuk a Kormányt a tapasztalatainkról. Azt is meg kell említenem, hogy ez egy nagyon kérdéses politikai személyiség, a sarlatánság, a tájékozatlanság és ugyanakkor egy ilyen amerikai üzletemberi naiv optimizmus között. De hát itt nem ez a lényeg, hanem hogy milyen politikai erők mozgatják, kikre támaszkodik, és kik vannak mögötte. A tárgyalásokat megelőzően valamennyi nyugati kormánnyal, aki érintve van, kapcsolatban voltunk. Úgyhogy a tegnapi nap folyamán, a legfrissebb megkeresés alapján, Major 30 perc alatt, a tőle való kimenetele után már küldte is a tárgyalási feljegyzést, és ugyanígy a németek is, akik bár nem tárgyaltak velük, de annak megindokolásával, hogy miért nem tárgyalnak, és hogy ők mit javasolnak felvetni. Ugyanígy a franciák, spanyolok, mindenki, úgyhogy itt egy teljes összhangban tudtuk ezt csinálni. Így ugyanazokat a kérdéseket is tettem föl neki, amiket ők is feltettek, hogy itt lássa, hogy milyen összhang van. Nem mondtam azt, hogy ez a tárgyalás valami nagy reményre jogosít fel bennünket, de annyi biztos, hogy jelenleg láthatólag Belgrádban sincs semmiféle más pillanatnyi megoldás, ezért mindenki tárgyal vele. Úgyhogy ma reggel még az amerikai külügyminisztérium is értesített, annak ellenére, hogy ők külön nem tárgyaltak. Baker csak Helsinkiben tette ezt meg, ennek ellenére fontosnak tartják, hogy mi tárgyaljunk velük. Úgyhogy most készülnek a tájékoztatók erről, amikből még több majd megtudható.

(Boross Péter belügyminiszter megkérdezi, hogy ki ez a Várady?)

⁵¹⁰ A tárgyalás jegyzőkönyvét lásd: DÉVAVÁRI Zoltán – SÁRINGER János: Magyarország – frontország I. VERITAS Történetkutató intézet és Levéltár – Magyar Napló, Budapest, 2022. 585–589.

Antall József: Várady jogász, jogászprofesszor. Kodolányi Gyula '68 óta ismeri. Időnként láthatólag elröstelkedett, amikor hülyeségeket mondott a miniszterelnök. Na most itt az a fontos, hogy bizonyos kérdésekről – ebben maradtunk –, ha továbbmennek, övele, a Váradyval kellene tárgyalnunk. Őt fogadjuk Pesten, azt viszont már nektek kellene, Istvánnak [ez Balsai István igazságügy-miniszternek szól]. Abban maradtunk, hogyha olyan jogi kérdések merülnek fel, amelyek lakosságot érintenek, de nem nemzetközi megállapodás a tárgy, nem embargó, s a többi, akkor övele ezen a szakmai vonalon az igazságügy-miniszter tárgyal, mert ez nem okoz félreértést politikai és nemzetközi kapcsolatokban, amire ügyelnünk kell. Ő, mármint Panić hangsúlyozta, hogy ő egyben honvédelmi miniszter is, de hát arra a kérdésre, hogy a jugoszláv hadsereg fölött tényleges ellenőrzéssel és hatalommal rendelkez-e, arra azt mondta, hogy ebben nagy segítséget vár tőlünk. Mondjuk így tudom a logikáját jól bemutatni, ezzel tudom praktikus megfigyeléssel leírni a helyzetet, amit érdemes megjegyezni, de hát ezt úgy is tudjuk. Azt mondta, hogy szerinte a Jugoszláv Nép-hadsereg problémája az elsősorban pénzkérdés, mert ezek a saját tábornokai, ezredei, meg katonái azért harcolnak tulajdonképpen, és azért nem engednek, mert nem tudnak nekik nyugdíjat fizetni, nem tudják őket ellátni. Már rég abbagynának abban az esetben, ha fizetni tudnának nekik stb. Tehát ugyanaz, amit egyébként itt elmondtak az orosz tábornokok is, a lakás stb. Szóval egy alapvető egzisztenciális kérdés is van. De mindenesetre a beszélgetések alapján itt sokkal többet mondott ki vagy tagadott meg, tehát több dologban foglalt állást valamilyen formában, mint amit a Major feltett neki, és amiből a Major azt írta, hogy kitért a kérdés elől. Mondjuk Kelet-Közép-Európában keményebben tudnak kérdezni, talán ennyi előnyünk van. Úgyhogy nem kell annyira udvariasnak lenni. Össze fogják állítani a feljegyzést, és természetesen a teljes tájékoztatást megadjuk. Szóval a vele kapcsolatos helyzet aggasztó mint jelenség, miközben egyértelmű is. Na most ezt azért szeretném elmondani, mert ő ezt többszörösen hangsúlyozta, hogy gyógyszervállalkozó, és a tiszavasvári Alkaloida és az EGIS-nek az egyik pályázója. Erre különbözőek az információk. Ő a belgrádi Galenika gyárat megvette.⁵¹¹ Bennem őszinte és mély aggályok merülnének föl, ha egy-két hónapon belül megnyerne Magyarországon egy tendert. Úgyhogy nagyon kérem erre odafigyelni, mert a kapott jelentések szerint egyesek itt jobban értékelik őt, Kaliforniában a külképviseletünkön is, és a külgazdasági képviselet is jobb hírt adott róla, mint megbízható partnerről. Úgyhogy kérem, hogy ezt azért nagyon alaposan nézzük meg, mert egyrészt abszolút mértékben nem hiszem, hogy ez egy megbízható férfiú, a nemzetközi besorolása a vállalkozásának kétes.

⁵¹¹ Milan Panić 1991-ben vásárolta meg a belgrádi Galenika gyógyszergyár részvényeinek a 75%-át.

(A kormányülés vége felé a Kormány visszatér még a témára.)

Antall József: Akkor befejezésül, bár azt mondtam délelőtt, hogy még visszatérünk a részletekre, de úgy gondolom, hogy a végén rövid tájékoztatást, amit adtam a kis-jugoszláviai kormányfővel való tárgyalásról, az a lényeget tartalmazta. Jeszenszky Géza Jovanović külügyminiszterrel folytatott tárgyalásokat.⁵¹² Lényeges új elemeket ez a tárgyalás már nem tartalmazott, valamivel jobban rögzítette a korábbi, tehát a Miloševićhez közel álló álláspontokat, vagyis az jobban kifejezi a valóságos szerb politikát. Panić pedig inkább a kifelé szóló propagandát mondta el. Úgyhogy az elhangzottakról, amiben szerepelt egyébként az a javaslat is, hogy esetleg Magyarországon, Budapesten rendezzenek a helyzet rendezéséről egy nemzetközi konferenciát; ezek ilyen feleresztett léggömbök természetesen. Azt mondtuk, ha minden volt jugoszláviai köztársaság kéri, akkor nem zárkozunk el attól, hogy Budapesten legyen egy ilyen békemegbeszélés, aminek persze semmi reális alapja nincs, ez csak egy kijelentés volt a részéről. A másik, hogy leszögeztük, hogy mind az embargó, mind egyéb vonatkozásban az ENSZ-határozat fenntartása mellett vagyunk. Amennyiben teljesítik a feltételeket fegyverszünet tekintetében, a homogenizálás, a lakosság kitelepítésének megakadályozása terén, mert ezek azok a feltételek, amik nélkül elképzelhetetlen, hogy bármilyen megállapodásra kerüljön sor. Azt hiszem, hogy túl optimista képet nem nyertünk a külön folytatott megbeszéléseken. Mindenesetre attól nem zárkozunk el, hogy Várady igazságügy-miniszter idejőjjön. Ez szerepel is a megállapodásban azzal, hogy ezt akkor Balsai miniszter úrral majd külön bonyolítja le. Ezt, gondolom, a külügyön keresztül, diplomáciai úton kell egyeztetni. Na most az adósság tekintetében, ugye ezt jeleztük nekik. Ő, Panić persze mindenre vállalkozott. Vállalta, hogy majd mindent kifizetnek, ami fennáll. Ezt viszont, úgy tudom, Jovanović árnyaltabban fogadta már. Ezt azért hozzá kell tenni, hogy ő nem csak ebben volt meglehetősen tájékozódott. A káosz az látszik, hogy egy manifestált káosz tetején ülő kormány van, nem pedig egy rendezett káosz tetején ülő kormány. Úgyhogy ez mondjuk a két delegáció tárgyalásaiban megnyilvánult.

⁵¹² Jeszenszky Géza 1992. június 19-én 23.00 órakor fogadta Vladislav Jovanovićot, a Szerb Köztársaság külügyminiszterét, aki átutazóban tartózkodott Budapesten. A megbeszélés mintegy két órát tartott, azon részt vett Rudi Sova, Jugoszlávia budapesti nagykövete is. A tárgyalás jegyzőkönyvét lásd: DÉVAVÁRI Zoltán – SÁRINGER János: Magyarország – frontország I. VERITAS Történetkutató intézet és Levéltár – Magyar Napló, Budapest, 2022. 563–568.

Különfélék között a Világkiállítás megvalósításához szükséges döntésekkel kapcsolatban.

Antall József: Tisztelt Minisztertanács! Akkor a napirend szerinti menetrendet most felfüggesztjük a tizenkettedik pontnál, és közbevesszük a Világkiállítás főbiztosának előterjesztését. Köszöntöm Barsiné Pataky Etelka államtitkár asszonyt. A Kormány tagjai megkapták a kiosztott előterjesztést, amiről most nyilván szólni kíván. Előljáróban azt szeretném ehhez hozzáfűzni, amit kérek rendkívül figyelmesen, egyrészt tanulmányozni is. Szeretném a következőkre felhívni a figyelmet az Expóval kapcsolatban, az Expó sikere vagy bukása most már nem a fővárosé vagy a Kormányé és az államé, hanem ez mindnyájunké. A Kormány felelőssége ebben különleges. Ezért az Expóért van egy külön felelős miniszter, Kádár Béla miniszter úr, aki a Kormány nevében ezzel külön felelősséggel tartozik. Azok a miniszterek, akik ebben a kérdésben érintve vannak, azok természetesen saját miniszteri felelősségi körükön belül szintén felelősek ezért. Nem kell beszélnem az Expó főbiztosáról, akire ennek az elsődrendű és konkrét feladatköre hárul. Nagyon fontosnak tartom annak hangsúlyozását, hogy Expókérdésben semmiféle koordinátlanság ne történhessék, semmiféle olyan külön tárgyalás, amiről az Expófőbiztos nem tud, és amiben nem működnek együtt az érdekelt miniszterek. Tehát kormányzati kérdésnek azt tekintem ebben külön, hogy a Világkiállítási Tanács az egyik, ami működik a meghatározott körben, a másik pedig a kormánytagok felelősségi köre. Az Expó csak akkor lehet sikeres, ha az Expó főbiztosa minden ismeret birtokába kerül, és az érdekelt miniszterek ezt folyamatosan egyeztetik. Nyilvánvaló, hogy az Expó kérdésében most a legutóbbi látogatások alapján is úgy látjuk, hogy a sajtó azonnal Demszky–Barsiné-vitát exponál, és az egész kérdést folyamatosan felszínen tartják. Azt is tudjuk, hogy a főváros vonatkozásában, a vállalkozók vonatkozásában milyen háttérmunkálatok folytak, és milyen háttérmunkálatok folynak negatív értelemben is, és tudjuk azt is, hogy az egész Bécs–Torontó-problémakör milyen. Magam a korábbi időszakban elégszer tárgyaltam ebben a kérdésben, és volt szerencsém olyan személyiségeket megismerni, akiket kihagytam volna szívesen az életemből. Úgyhogy ez egy olyan terrénum, ami rendkívül kritikus, és azt szeretném, ha mindenki érezné, hogy a kormányzat ezt folyamatosan elsődleges feladatai közé sorolja. Ezt nagyon fontosnak tartottam elmondani, hogy ezt a legszorosabban érdekelt tárcák vezetői pontosan tudják, és Kádár miniszter úr is mint Expóügyekben felelős miniszter külön is. A Világkiállítás főbiztosától pedig kérem, hogy akkor az előterjesztéséhez néhány szót fűzzön.

(Barsiné Pataky Etelka, a Világkiállítás főbiztosa elmondja, hogy elérkeztünk egy bizonyos fázishoz. 4 hónap telt el azóta, hogy ezzel a munkával foglalkozhat. Stabilizálták a helyzetet, az irodát. Egy ötponthas feladattervet szabott meg a BIE nekünk, ebből négy pontot a BIE teljes megalégedésére teljesítettünk, most van soron a finanszírozás kérdése. A témát azért kérte napirendre tűzni, mert a júniusi finanszírozási modell elképzelései több szempontból sajnos fölborultak, egyrészt nem lettek végrehajtva, másrészt pedig a fővárossal kapcsolatos tárgyalások nem vezettek eredményre. Ezért egy új finanszírozási alapelvet kellett kidolgozniuk, és ezzel kapcsolatban kér kormánydöntést.)

Antall József: Úgy gondolom, hogy jobb, ha mindenki elolvassa, és utána úgyis a kérdés úgy merül fel, hogy most döntést tudunk-e hozni, vagy pedig felkérjük azokat a közvetlenül érintett minisztereket, akiknek a feladatköre itt szerepel, és a Kormány arra ad felhatalmazást, hogy akkor a két ülés között az érdekelt miniszterekkel jövő csütörtökig ezt ki tudjuk adni. Ha itt bármilyen probléma merül fel, akkor a Kormány erre tud most állást foglalni. Tehát akkor a Kormány döntését az irányban kérem, hogy akkor a kiállítási főbiztos az érintett hét miniszter úrral üljön össze. Tehát én csak azt tudom javasolni, hogy ma minden körülmények között le kell ülni, és ezt tisztázni, mert lehet, hogy átdolgozásra kerül valami, de valamilyen döntést kell hozni, mert a működése csak ilyen koordinációval képzelhető el a főbiztosnak. Elvileg a Kormánytól azt kérem, globálisan arra hatalmazzon fel bennünket, hogy abban az esetben, ha az érdekelt miniszterekkel sor tud kerülni erre a megállapodásra, abban az esetben az állásfoglalás két ülés köztiként jelenhessen meg. Abban az esetben, hogyha nem tudunk megállapodni, akkor a legközelebbi kormányülésre az a része, ami vitatott, az visszajön. Természetesen én az érdekelt miniszterek aláírásával adok csak ki bármit, tehát előzetes ellenjegyzésével. A kormány szóvivő pedig legfeljebb annyit mondjon, hogy a kiállítási főbiztos tájékoztatta a Kormányt az Expó jelenlegi helyzetéről. Ennél többet nem kell a kormány szóvivői tájékoztatóban közölni, és a többi pedig ennek a bizonyos délutáni megbeszélésnek lesz a függvénye.

Napirenden kívül a cseh és szlovák állami vezetőkkel folytatott tárgyalásokkal kapcsolatban.

Antall József: Na most, a cseh és szlovák kormánnyal kapcsolatban megemlítem, hogy egyszerre történt a két kormánnyal való kapcsolatfelvétel. Úgy tűnik, hogy Klaus cseh elnök egy rövid látogatásra fog előbb idejönni, és utána pedig a Mečiar. Azt valószínűnek tartom, hogy szeptember előtt semmiképpen. Az ellentét láthatólag a cseh kormány és Havel, valamint a köre között kiéleződött. Tehát ennek ellenére

nem kizárt, hogy Havel cseh elnök lesz, de jelen pillanatban úgy tűnik, hogy a két korábbi együttműködő csoport között meglehetősen elhidegült a viszony, és kérdéses, hogy hogy tudnak megegyezni. A mi vonatkozásunkban mindegyik csoportja a cseh politikának mindenképpen nagyon barátinak és együttműködőnek, sőt, hangsúlyozottan együttműködőnek mutatja magát. Mečiar részéről is ugyanez elhangzott, kivéve ezt a kaszárnyanézetet, de egyéb vonatkozásban a szlovák kormány részéről is megnyilvánult ez. Természetesen a szlovákiai tárgyalásoknál Katona Tamás találkozott az ottani magyar politikusokkal is.⁵¹³ Tehát amit mondott, és amit kimondott, az azokkal való egyeztetés révén történt. Ezért is ott több hangzott el, mint az azt megelőző két napon folytatott prágai tárgyaláson. Ezzel mindenképpen az volt ugye a cél, ahogy ez már a múltkor is szóba került, hogy a csehszlovák kormány az átmeneti időt vezényli le. Nem tudjuk, hogy milyen irányba fog végül is kifejlődni ez, azért nem 100% az azonnali elválás, csak nagy valószínűsége van ennek, viszont láthatólag a szövetségi kormánynak rendkívül kicsi a tényleges hatalma. Tehát mindenképpen célszerű volt, hogy mi a cseh és a szlovák kormánnyal külön is folytassunk ilyen megbeszélést. Semmilyen vonatkozásban nem vagyunk abban optimisták, hogy máról holnapra a Mečiar megváltozik, vagy valamilyen más helyzet alakul ki, de a magyar kisebbség is ugyanezt kérte, hogy tartsuk a kapcsolatot. Androsch viszont a legújabb hírek szerint is tárgyal Pozsonyban a bösi erőművel kapcsolatos költségek fedezéséről és erre megfelelő hitelnyújtásról. Azon kívül itt van a Duna–Majna–Rajna-csatorna megnyitásának a kérdése. Tehát itt egyáltalán nem elhanyagolható feszültségek következhetnek be a következő hetekben. Ezt szerettem volna még elmondani, és utána azt hiszem, hogyha más nincs a minisztertanácson, akkor kerüljön sor a korábban elhatározott egyeztetésre a Vládkiallítással kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter még konklúzióként megjegyzi, hogy olyan országokkal vagyunk körülveve, Szlovákia, Románia, Szerbia, amelyeknek az élén alig jobb politikusok állnak, mint a korábbi időszakban. Más elveket hirdetnek, más elvekre esküsznek, de éppen olyan a mentalitásuk, éppen olyan a politikájuk a kisebbségekkel szemben, legfel-

⁵¹³ Katona Tamás 1992. július 28-án Pozsonyban Vladimír Mečiar szlovák kormányfővel tárgyalt. A megbeszélések fókuszában a bős–nagymarosi erőmű, valamint a két ország kapcsolatainak a rendezése állt. Katona Tamás indítványozta, hogy határozzák meg a „kölcsonösen nyitott kaszárnyák”, övezetét. Ez azzal összefüggésben merült fel, hogy Mečiar előtte túlzott mértékű katonai gyakorlattal vádolta meg Magyarországot. A szlovák miniszterelnök ezt a magyar felvetést azzal az indokkal utasította el, hogy a magyar fél erre vonatkozóan mindkét ország esetében egy 100 kilométeres mélységű övezetet javasolt, így Magyarország voltaképpen Szlovákia északi határáig is eljuthatna, míg Szlovákia legfeljebb Magyarország közepéig. A feszült tárgyalásokon a két tárgyaló fél végül abban állapodott meg, hogy forródrótot építenek ki a két miniszterelnöki hivatal között, valamint Katona Budapestre invitálta a szlovák kormányfőt.

jebb ezt kevésbé nyíltan tehetik. Tehát tényleg egy elszigetelt helyzetben vagyunk, ezért még fontosabb az, hogy ebből a kitörési pontjainkat szilárdan tartsuk.)

Antall József: Főleg azt kell elkerülni, hogy egyáltalán olyan helyzetbe kerüljünk, hogy ellenünk, velünk szemben a körülöttünk lévő országok révén kialakulhasson egy bármilyen szövetség vagy blokk, vagy bármilyen együttműködés. Tehát minden ilyen cselekedetünk, amikor tárgyalunk, világos, hogy erre kell, hogy irányuljon.

1992. augusztus 6-i kormányülés

A fekete-afrikai külképviseleti rendszer korszerűsítésével kapcsolatban.

(Miután vita alakul ki Jeszenszky Géza külügyminiszter és Bogár László, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára között.)

Antall József: Ezzel kapcsolatban egyet szeretnék rögzíteni a kormányülésen, hogy minden magyar külképviselet, minden magyar misszió, beleértve az Európai Közösségnél működő missziót is, egységes szervezetet jelent. Semmi jelentősége nincs annak, hogy különböző minisztériumok emberei alkotják, de lényegtelen minisztériumoknak a feladatköre is. Semmi különbséget nem jelent, hogy az adott személy a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumából vagy a Honvédelmi Minisztériumból vagy a Kulturális Minisztériumból jött, de abban a vonatkozásban sem, hogy kereskedelmi tanácsos, katonai attasé vagy egyéb az illető. A központ az természetesen megadja a kormányzati ágazati irányítást, az ágazati feladatokat, de a külképviselet élén álló nagykövet egy személyben felelős, és mindenki hozzá tartozik. Erre kérem az államtitkár urakat, bár azt hiszem, hogy itt ebben nem volt az érdekeltek nagy részénél vita, hogy ezt erősítsék meg. Teljesen érdektelen, hogy ki milyen státusban van, vagy hogy került oda a nagykövetségre. A nagykövet személye diplomáciai, politikai szempontból egyértelműen azt jelenti, hogy mindenki más az ő alárendeltje. Itt a központ az egy ágazatot jelent. De, amikor kinn van egy katonai attasé, akkor a nagykövet határozza meg a feladatait. Tehát a nagykövetek állnak a külképviselet élén. Az ilyen típusú villongást, vagy ilyen típusú konfliktusokat nem tűröm, ha a legkisebb ilyen incidens történik, akkor haza kell hívni az illetőt. Úgyhogy ezt kérem! A másik dolog pedig, hogy kértem – nem tudom, hogy áll ez a vizsgálat – a külképviseleteknek a felülvizsgálatát, ingatlanok tekintetében és egyéb kérdésekben. Forintmilliárdokat jelentő összegekről van adott esetben szó, és pazarlóan költünk, ami tarthatatlan. Meg kell vizsgálni a külképviseletek haté-

konyságát, hogy hány embert tartanak, milyen objektumok fenntartásával, akár külgazdasági, akár egyéb szempontból, ahol ilyen van. Tehát racionalizálni kell Magyarországnak az egész külképviseleti rendszerét. Ez azt jelenti, hogy a politikai szempontból kiemelkedő államok esetében, ha megvizsgálunk egy nagykövetséget, akkor a nagykövetnek meg kell lennie a minimális törzsének. Természetesen, ahol felvesszük a diplomáciai kapcsolatot, és ez nagykövetségi szintű, akkor ezt ott biztosítani kell. De aránytalanul nagyobbak a mellékes országokban lévő diplomáciai testületeink és kereskedelmi testületeink, mint adott esetben az Egyesült Államokban lévő. A washingtoni nagykövetségnek például sokkal kisebb arányítva a személyzete, mint egy konzulátusé. Most már a New York-i konzulátus legalább lecsökkentette a létszámát, de olyan torz számokat lehetett látni, ami elképesztő. Tehát nyilvánvaló, hogy Magyarországnak az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország, adott esetben, ha továbbmegyünk, Spanyolország vagy Japán fontos diplomáciai partnere, ezért nagyságrendi kérdésekről van szó. Ugyanakkor rendkívül kényelmesen ülnek és éldegélnek emberek hatodrangú helyeken. Tehát ez az egyik, az általános diplomácia. Ehhez járulnak a diplomáciai testületek. Nyilván a katonai attasék vagy az egyéb szolgálatainknak az ésszerű szervezése is fontos. A kulturális és a kereskedelmi kirendeltségeknél pedig a hatékonyságot kell vizsgálni. Tehát, ha például egy országnak a magyar külkereskedelemben játszott szerepe nulla egész, nem tudom, hány százalék, és ez az elmúlt években szerencsésen visszaesett, akkor szerintem azt a hat embert onnan vissza kell hívni, és a boltot be kell csukni, az épületet pedig el kell adni. Ahol viszont esély van arra, hogy nagyobb lehetőségek vannak, akkor oda kell embereket küldeni. Itt meg kell mozdulni, mert ez így nem mehet tovább. Még egyszer mondom, minden országban a bilaterális kapcsolat, illetve nemzetközi szervezetben pedig fontosság szerint kell eljárni. De a nagyköveteknek a szerepkörét nem kérdőjelezheti meg az, hogy az emberei több tárca alá tartoznak. Ez tudtommal nem minden tárca esetében merült fel eddig problémaként. Sokszor helyben nagyon jól meglennének, és egymással nagyon jól tudnak együttműködni, ezért gyakran központi rivalizálásról van szó. Szeretném hangsúlyozni, egy kormányról van szó.

(Jeszenszky Géza elmondja, hogy a Külügyminisztérium egy szempontlistát készített, hogy a felmérés mire terjedjen ki. Ezt megküldték az érdekelt két társtárcaának, a művelődésnek és az NGKM-nek.)

Antall József: Jó, de én az egység miatt szeretném azt is látni, hogy a HM-nek hol van embere. Katonadiplomáciai szempontból is meg kell nézni, hogy valóban in-

dokolt-e, van-e olyan hely, ahol tartottak katonai attasét, de ma már nem tartanánk, és esetleg van-e olyan hely, ahol még kettőt kéne tartani.

1992. augusztus 27-i kormányülés

Bős–Nagymaros kérdésével kapcsolatban.

Antall József: A következő kérdésem a Bős–Nagymaros, ahol a Duna Bizottsághoz fordultak ugye azzal, hogy a hajózást leállítják.⁵¹⁴ Október van. Mit cselekszünk? Kértem Mádl miniszter urat és a Külügyminisztériumot és a Közlekedési Minisztériumot, miután ezt bejelentették állítólag a Duna Bizottságnak. Mi a helyzet ezzel?

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter elmondja, hogy a bejelentést követően a Magyar Kormány, konkrétan a Külügyminisztérium, komolyan tiltakozva érdeklődött a Duna Bizottságnál, hogy miről is van szó egyáltalán, hogy ilyen úton kell megint megtudni, hogy elrekesztik a Dunát? Erre még nem érkezett válasz. Folynak a munkálatok, amelyek azt a célt szolgálják, hogy elrekeszék a Dunát, ezért a Külügyminisztérium jegyzékkel fordult a csehszlovák kormányhoz, hogy miről van itt szó, hiszen folyik közben a miniszterelnökök között a levélváltás arról, hogy tárgyalni akarunk a kialakult helyzetről. A jövő hétre készül egy előterjesztés mindazon kérdésekről, amelyekről állásfoglalás azért is szükséges, mert nyilvánvalóan Mečiar ideérkezése során nem lehet elkerülni a dolgok érdemi megtárgyalását.)

Antall József: Hát nem is akarjuk! Nem légyottra jövünk össze. Na, most erre azt szeretném mondani, hogy ezzel nem várhatunk, itt minden perc számít. Tehát, itt a pontos felmérés a Duna Bizottságnál, a konfliktusmegelőző EBEE, megtörténtek-e ezek a lépések? Nyilvánosság, s a többi. Ez az egyik. A másik, hogy elhangzott Jávor képviselő úr részéről egy olyan megjegyzés, hogy késlekedett a Kormány, mert már a hágai Nemzetközi Bírósághoz kellett volna fordulni. Erre megint nem reagáltunk. Én úgy tudom, hogy a hágai Nemzetközi Bírósághoz csak a két fél együttes elhatározásából fordulhat. Tehát, ha a szlovákok erre nem vágytak, akkor nem lehetett odafordulni. Ezt viszont akkor közzé kell tenni, mert ez megjelent a mai újságban. Reggel kértem már erre a Király Miklóst. Ilyenre reagálni kell, mert ha egy képví-

⁵¹⁴ 1992. augusztus 5-én Rudolf Chmel nagykövet arról tájékoztatta a Duna Bizottságot és Bába Iván külügyi helyettes államtitkárt, hogy Csehszlovákia 1992. október 15-én megkezdte a Duna-meder átvágásának munkálatait. Emiatt a Duna Bizottság magyarországi képviselője tiltakozását fejezte ki.

selő ezt bedobja a sajtónak, megint egy lehetőség arra, hogy a trotyli Kormány nem csinált semmit, holott itt a nagyszerű lehetőség. Holott egyszerűen jogi tudatlanságról van szó. Jogász a Jávor?

(Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter közli, hogy sajnos nem.

Mádl Ferenc megjegyzi, hogy ezt két nappal ezelőtt már lenyilatkozta, de úgy látszik ezt minden nap meg kell tenni.)

Antall József: Itt mindent ötször kell elmondani. A holnapi sajtókonferencián is ezt el kell mondani, hogy nem lehet oda fordulni. Még kérem, hogy ez az egész Duna bizottsági dolog is holnap hangozzék el, sőt Király Miklós magyarázza is el.⁵¹⁵

1992. szeptember 3-i kormányülés

A bösi vízlépcső csehszlovákiai építésével és a tervezett lépéseinkkel kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter tájékoztatja a Kormányt, hogy az úgynevezett pótmegoldás, vagy C-megoldás Dunacsúny térségében befejezéséhez közeledik.⁵¹⁶ Elkészült a főmeder elzárását szolgáló gát, és az építkezés finanszírozását is megoldották. Hivatalosan bejelentették a Duna Bizottságnak a Duna elzárását, és pozsonyi értesülések szerint Magyarország kivételével minden érintett ország közölte, hogy tudomásul veszi a Duna elzárását és elterelését. A szlovákok szerint a magyar fél saját hibájából már eleve vesztes pozícióba került. Véleményük szerint Magyarország számára nem marad más hátra, mint hogy beletörődjék a megváltoztathatatlanba, hiszen úgysem tudja meggátolni az építkezés befejezését és a Duna elterelését. Jeszenszky önkritikusan kijelenti, hogy a mi mulasztásainkat is meg kell állapítani. A mostani helyzetben jogi és diplomáciai lépéseket javasol, de igazi megoldást nem tud ajánlani, mert legfeljebb a kérdés az, hogy tiltakozással

⁵¹⁵ Juhász Judit kormányszóvivő másnapi sajtótájékoztatóján bejelentette, hogy Antall József miniszterelnök azzal a javaslattal fordul Stráský csehszlovák, valamint Mečiar szlovák kormányfőhöz, hogy egy pártatlan nemzetközi fórum segítségével rendezzék a dunai vízlépcsőrendszer építése miatt a két ország között kialakult konfliktust.

⁵¹⁶ A magyar fél komolyan kétségbe vonta azt, hogy a vízlépcső C-változata összeegyeztethető-e a nemzetközi joggal. Ennek jogalapját az adta, hogy Csehszlovákia a Dunát cseh és szlovák területre kívánta terelni, s ezzel megváltoztatta volna a Duna határfolyó jellegét. Mindez ellentétben állt a párizsi békeszerződéssel, ahol rögzítették, hogy a két ország közötti határ a folyó hajózási fővonala. A C-változat egy másik problémát is felvetett, nevesül azt, hogy a tervezett lépéssel egy nemzetközi folyót térítettek volna el a Magyar Köztársaság területéről, ami egyben azt is jelentette, hogy az ország területének egy részét elcsatolják.

és nemzetközi fórumokkal érjük-e be, vagy pedig keresünk valami olyan megoldást, ami ellentétes a parlament eddigi, érvényes határozatával?)

Antall József: Mielőtt átadom a szót, szeretném elmondani, bennünket parlamenti határozat kötelez, aminek van egy tartalmi része, és van egy jogi része. A parlamenti határozat azt jelenti, hogy a parlamenti bizottságot, akár hármat, nem tudom hány bizottság ült össze, össze kell ahhoz hívni és esetleg még az Országgyűlésnek a plenáris ülését is. Nem léphet a Kormány anélkül, és a Kormány semmiféle tárgyalást addig nem folytathat ilyen ügyben, ameddig a parlamenti döntés meg nem változott. Ez az első. A második, fel kell tennem a kérdést, a szlovákiai alkotmányos helyzet után és ez után a lépés után ne mondjuk-e le, ne kérjük-e a Mečiar-látogatás elhalasztását, ha ilyen drámai a helyzet? Harmadik, hogy a múltkor megszavazta a Kormány, hogy elmenjek Nürnbergbe a Duna–Majna–Rajna-csatorna megnyitására. Abban az esetben, ha a Duna Bizottság erre így reagál, akkor ezt is lemondjam-e? Ezek mind felmerülnek, mert a Kormány parlamentnek felelős kormány. És emellett ezek a kérdések a politikai és a jogi részei. Ahhoz, hogy felrobban, vagy nem a paksi atomerőmű, nem tudok hozzászólni. Sajnálom, hogy az „atomerőelnök” nincs itt, de mindenestre a következő kérdés pedig az, hogy a Tudományos Akadémia és az érdekelt minisztérium mit mondanak ezekre a műszaki kérdésekre, és van-e akkor bármilyen alternatív program. Tessék, akkor erre kell az Országgyűlés döntése. Mi nem tárgyalhatunk parlamenti kormányként olyan kérdésről, amiben köt az országgyűlési határozat, illetve csak azt, azon a körön belül, ezért a parlamenthez vagyunk kénytelenek fordulni. Ezeket szerettem volna előrebecsátani, köztük esetleg annak kockázatával, hogy Mečiar úr megsértődik, vagy nem. De most ebben a szituációban, ezt is el tudom képzelni, és beleértve a Duna Bizottságnak a részvételem lemondását is, hiszen annak is van nyilván előnye. De én akár a Duna–Majna–Rajna-csatorna megnyitásán is – ha mégis úgy dönt a Kormány, hogy részt vegyek – elmondhatok bármit. Ezek mind felmerülő kérdések, ha ilyen a helyzet. Megkérdem a felelős közlekedési minisztert, hogy tudja-e ezeket koordinálni? A másik dolog pedig, hogy akkor mi ténylegesen a helyzet? Oda tartozik a Duna Bizottság ügyeinek az intézése, hát egyáltalán hogy vannak a „pozsonyi hírek”? A Kormány így nem tudja ezt tárgyalni. Tessék!

(Bába Iván, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára kompromisszumot javasol, melynek lényege a prioritások átrendezése: első, a hajózás biztosítása a csatornában. 2-es, a megfelelő vízmennyiség biztosítása az Öreg-Dunában, ami az általa ismert vízügyi szakértők szerint egy 1000–1200 köbméter per szekundum, ami egy kicsivel nagyobb, mint amennyi most van a vízben. Tehát a folyó marad folyó, és a harmadik elem az áram-

termelés. Vagyis az energiatermelés harmadik helyre kerülne, és azt rendelnénk alá a mindenkori vízállásnak. Egy ilyen ajánlatot kellene tenni a szlovák kormánynak, amit remélhetőleg el is fogadnának.)

Antall József: Most parlamenti időszak van, ezért össze lehet hívni a három bizottságot, és akár a parlament rendkívüli ülését, és akár zárt ülést lehet kérni, mert ez egy ilyen szituációban nyilvánvaló, hogy ha ez nyílt ülésen megy, akkor a szlovák fél teljes egészében minden elgondolásunkat megismeri. Vagy esetleg a három bizottságot zárt, együttes ülésre kellene összehívatni. A külügyi, gazdasági, illetve környezetvédelmi bizottság, ez a három volt együtt? Jogi nem volt megbízatva? Hát akkor ezt a három bizottságot össze kellene, rendkívüli ülésre hívni.

(Horváth Balázs tárca nélküli miniszter megjegyzi, hogy ezekben a bizottságokban annyira erősek a környezetvédők, hogyha csak ez a három bizottság jön össze, akkor minimális az esély arra, hogy puhítani lehessen az eredeti országgyűlési határozatot. Ezért ő vagy 6 párti, vagy egy zárt plenáris ülést javasol.)

Antall József: Jó, de mindenesetre először is itt el kell dönteni azt a kérdést, hogy az érdekelt miniszterek adják meg a tájékoztatást természetesen szakembereikkel együtt, tehát az a bizonyos kijelölt miniszteri bizottság. Most még egyelőre belső tárgyalásról van szó. Milyen körű legyen a bevont parlamenti előkészítő bizottság, amit követhet a plenáris ülés? Ez lehet a frakcióvezetők bevonása, és lehet a megjelölt bizottságok elnökeinek, alelnökeinek, titkárainak a bevonása, ahol föl lehet tární azt a kérdést, hogy a Kormánynak nincs további mozgástere, és ezek és ezek az esélyek. Azt, hogy most visszafeléménőleg elkezdjük marcangolni magunkat, nincs sok értelme, ugyanis ez történeti kérdés, aminek az ellenkezőjére sincs bizonyíték. Ha az „Eurolánchoz” még odaküldtünk volna 500 embert vagy tízezer embert, akkor se történt volna semmiféle dolog. Nem tudom, hogy az Európai Közösségnél, Andriessen úrnál hol történt volna itt a tévedés, amikor felajánlottuk a hármas tárgyalás lehetőségét. Ez sem olyan mértékben tisztázott. Voltak kétoldalú tárgyalások a kormányoknál, de ennek sincs se pro, se kontra bizonyítéka, hogy lehetett volna több eredményt elérni. Végezetül a Duna Bizottságnak a tárgyalásai, nem tudom, hogy a Duna Bizottság elnöksége által hogy folyt ez a tárgyalás, és mennyire volt egzak.

(Bába Iván mint Magyarországnak a Bizottsághoz akkreditált nagykövete elmondja, hogy a Duna Bizottságban írásban folyik az információcsere, tehát tárgyalások nem folynak, beküldött dokumentumok alapján konzultálnak.)

Antall József: Tehát nem lehet összehívadni. Akkor az a kérdésem, hogy mód van-e arra, hogy a nagyköveteket hívjuk itt össze, az érdekelt országok nagyköveteit, és a nagykövetek számára kérünk ebben egy konkrét anyagot, hogy milyen kérdések, milyen problémák vannak, mire alapoztuk nemzetközi jogi szempontból a felmondást, továbbá azt is, hogy ez a lépés határsértő stb. Az egy kérdés, hogy amennyiben azt elfogadtuk, hogy a hajó arra megy, akkor ezzel elfogadtuk a határmódosítást is? Tessék, Mádl miniszter úr.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter szerint nem lesz könnyű a belpolitikai harcot megvívni, azt nevezetesen, hogy mi feladjuk eddigi pozícióinkat, és a parlamentet próbáljuk arról meggyőzni, hogy ebben a helyzetben vállaljunk egy kompromisszumot, ami egyfajta üzembe helyezést jelent. A tény az, hogy ezt nem lehet megcsinálni az Országgyűlés hozzájárulása nélkül. Nagyon komolyan fel kell készülni a közvéleménynek, a parlamentnek a megoldozására. A javaslata az, hogy forduljunk a hágai bírósághoz, illetőleg keressük meg a két miniszterelnököt, és kezdeményezzük a hágai bíróságnál való eljárást.)

Antall József: Ez alkalmas külpolitikai, jogi eszköz arra, hogy belpolitikailag az egész kérdés bemutatható legyen. Még nem oldottunk meg semmit, csak azt, hogy egy jogi, külpolitikai eszközzel belpolitikailag e pillanatban az ügyet a PR-munkában, első lépésként kezeljük. Ez erre, utána a 15 év várakozás.

(Mádl Ferenc ezt nem tartja valószínűnek, ugyanis elképzelhető, hogy egy év alatt születik egy ítélet ebben. Különösen az előzetes döntés, mert a Bíróságnak joga van ideiglenes döntést hozni azonnal, amely a C-variációt azonnal felfüggeszti.

Jeszzenszky Géza megjegyzi, hogy a víz attól még ott fog menni.)

Antall József: Várjunk, először ezt a jogi részt tisztázzuk! Tehát akkor ezt a hágait kell csinálni, de csak mondom, hogy a határaival legyünk tisztában, hogy mivel mit tudunk elérni.

(Mádl Ferenc szerint, ha ez nem sikerül, ha Hágához nem jönnek el, akkor áll be az a helyzet, hogy akkor mit lehet tenni. Az Európai Közösséghez nem lehet a parlament hozzájárulása nélkül visszamenni.)

Antall József: Igen, de a következő lépés lehet az, hogy a C-variáns, a határ megsértése miatt az EBEÉ-hez fordulunk, hiszen ennek van egy konfliktust megelőző hatásköre. Ezeket lehet megtenni. Ez mind azt bizonyítja belpolitikailag, hogy mi meg-

teszünk minden külpolitikai és egyéb lehetséges lépést. Ettől persze még nem oldódik meg a helyzet.

(Mádl Ferenc még azt javasolja, hogy a Hágán kívül minden fórumon teadélutánt kell szervezni erről.)

Antall József: Ne minősítsük a teadélutánt, ezeket végig mind meg kell csinálni, de utána még marad az a kérdés, hogy a parlament elé kell mennünk a jövő héten. Most teljesen csapdahelyzetben vagyunk, amiből ki kell mászni, amihez el kell döntelnünk, hogy egyáltalán mi a javaslatunk, ami előtt persze meg kell magyaráznunk, hogy most ez van, ezért tessék, akkor lehet dönteni. Azt hiszem, hogy ez tisztázott, hogy a magyar ellenzéknek egy szimbólum volt a Bős–Nagymaros, és a szlovákoknak fordítva. A magyar ellenzéknek ez a politikai mitológia része, nekik meg a Nyitrai Dukátus⁵¹⁷ óta nem történt más, mint ez a bösi erőmű. Úgyhogy ez a másik nemzeti szimbólum.

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter szerint Hága nem segít rajtunk, az csak egy formalitás. A szlovákok el fogják terelni a Dunát, viszont egyet nem lehet megengedni, hogy Szigetköz⁵¹⁸ víz nélkül maradjon. Szerinte kivezető út csak az, hogyha az Európai Közösség részvételével egy háromoldalú bizottsági szakértői vélemény készül, amire tavaly december óta tulajdonképpen készülünk, de nem tudjuk elérni a parlament ellentétes állásfoglalása miatt. Ezért javasolja, hogy hétfőre a 6 párt vezetőjét és vezető politikusait össze kell hívni, és felelősséggel tájékoztatni kell őket arról, hogy mi van a kezünkben október után? Semmi nincs a kezünkben. Hadat üzenünk? Ami nyilvánvalóan képtelenség.

Antall József: Hát pontosan. Kérem szépen, ezt pontokba szedve, alternatívát állítva az adott kérdéssel szemben, tehát bizalmas anyagként ez készüljön el. Tehát, ha nekem mégis szerdán tárgyalnom kell Mečiarral, akkor nekem kell ahhoz egy valamilyen parlamenti felhatalmazás, hogy egyáltalán tárgyalhassak erről. Pontokba szedve a Külügyminisztériumtól teljesen szigorúan titkos anyagként kérem a változatokat, hogy egyáltalán mit lehet felvetni, vagy mire kell kitérnem, vagy azt kell mondanom, hogy Uram, erre még nem tudok semmit sem mondani, mert a parla-

⁵¹⁷ A Nyitrai Fejedelemség a mai Szlovákia középső részén elhelyezkedő szláv állam volt kb. 825 és 833 között, amely később Nagymorávia része lett.

⁵¹⁸ A Szigetköz (németül: Kleine Schüttinsel, szlovákul: Malý Žitný ostrov) a Győri-medence Duna (Öreg-Duna, nagy Duna) és a Mosoni-Duna által határolt kistája, Magyarország legnagyobb szigete, melynek területe: 375 km². Hossza 52,5 km, szélessége átlagosan 6–8 km.

ment erre még nem adott felhatalmazást. Amennyiben az a lépés következik, hogy Hágához fordulunk, ezt elmondhatom. Én mindent elmondhatok Szlovákia újjászülésének kapcsán, de ettől még ezt a kérdést nem oldjuk meg. Tehát akkor.

(Siklós Csaba azt javasolja, hogy ez a kért anyag Bába Iván vezetésével készüljön el, de ne kerüljön megküldésre a hat párt vezetőjének.)

Antall József: Hát szerintem sem kellene megküldeni. Akkor itt az a kérdés még, hogy a hat párt-e a jó, mert a hat párt arra használja majd ezt az ülést, hogy elmondja, hogy a Kormány mit nem csinált. Itt erre felkészülve kell lenni, ezért a bevezetőben majd el kell mondani, hogy mi mindent tettünk meg, és amikor ezek nem vezettek eredményre, akkor felbontottuk a szerződést, továbbá mindig eljártunk a parlamentben. De mindezt nem önkritikusan. Most itt nem önkritikáról van szó, mert szerintem nincs is ok rá, hanem arra kell összpontosítani, amit csináltunk, tehát azokat a pozitív elemeket kell kiemelni, amiket a parlament döntése alapján megtehattünk eddig. De most ezek a lehetőségek vannak, és a lehetőségek alapján kell tovább tárgyalnunk, viszont a parlamenti döntés módosítása nélkül nem tudunk semmit sem tenni. Mi a cél? Politikai döntést fogunk kérni, mert eddig sem tudtunk mást csinálni.

1992. szeptember 10-i kormányülés

*Napirenden kívül a miniszterelnök tájékoztatója az előző napi magyar–szlovák kormányfői tárgyalásról.*⁵¹⁹

Antall József: A másik, amiről még szeretnék szólni, mert itt lépünk kell, a tegnapi találkozóról. Tehát a Mečiarral való találkozóról egyrészt mindenki megkapta azt a tájékoztatót, ami egy rövid tájékoztató. Most készíti a Külügyminisztérium a részletes tájékoztatót, amit a kormánytagok szintén meg fognak kapni. Továbbá a tájékoztatással kapcsolatban a feladatok, amelyek előttünk állnak, amelyek részben ugye összefüggenek, hogy vagy meg tudunk oldani most egy kérdést, vagy kiküldünk egy bizottságot című kategória. Ebből az első feladat, hogy a parlamenti bizottságokra vonatkozóan javaslatot teszünk a parlamentnek. Erről a parlament elnökét levélben

⁵¹⁹ 1992. szeptember 10-én utazott Magyarországra Vladimír Mečiar szlovák miniszterelnök. Elsőként a Magyarországi Szlovákok Szövetségének képviselőivel találkozott, majd Antall József miniszterelnökkel tárgyalt. Bössel kapcsolatban mindkét fél rögzítette a saját álláspontját. Antall

fogjuk tájékoztatni, és kérjük, hogy álljon fel ez a bizonyos vegyes bizottság, amelyik a kapcsolatrendszer egészét áttekinti. A másik a bősi erőmű. Itt már volt egyszer egy parlamenti bizottság, amelyik járt is Prágában. Ezt mindenképpen fontosnak tartjuk, hogy ne a Kormánynak kelljen mindent vállalnia, miközben itthon ülnek képviselőink, és bennünket cseszegetnek, hanem közvetlenül ők tárgyaljanak a szlovák parlament tagjaival, és reméljük, hogy eredményes lesz a tárgyalásuk. Ebben ugyanúgy, ahogy az előzetes tárgyalásnál a Gazdasági, a Külügyi és a Környezetvédelmi Bizottság vezetőit kértük fel, és ezt fogjuk javasolni most is, hogy ilyen összetételben üljenek le. A szakértői tanulmányi bizottság volt az egyetlen lehetőség arra – miután a kétoldalú szlovák–magyar kisebbségi kérdéstől ugye a szlovák kormány mereven elzárkózik, de ezt el tudtuk érni, hogy készül egy ilyen szakértői tanulmányi bizottság, melynek ülésére ők is jöhetnek külön, de mi is –, hogy ez a bizottság együttesen ülésezzen, ettől nekünk nem kell félni. Az elkészült jelentést pedig akár külön, akár együttesen – reméljük együttesen, de közös megállapodás alapján – letesszük az EBEÉ kisebbségi főbiztos asztalára és az Európa Tanács elé. Ezzel segítséget nyújtunk a határon túli magyar pártoknak is, amiben az is benne van, hogy meg fogjuk hívni a magyar pártokat teljesen hivatalosan egy megbeszélésre, hogy hogy gondolják, hogy tudunk bármilyen irányba mozogni. A háromoldalú szakértői bizottság, ez pedig az eredeti Andriessen-féle elképzelésnek a felújítása, ami jelzi, hogy ez kifejezetten az ökológiai, vízgazdálkodási stb. kérdéseket tekinti át. Ez nem döntőbírószerepet, hanem szakértői szerepet tölt be, hiszen egy szakmai bizottságról van szó. Negyedik pont a cseh és szlovák szövetségi kormány. Tehát itt utalni kell a hágai Nemzetközi Bíróság előtti fellépésre két egymással összefüggő kérdésben, tehát az 1977-es államszerződés megszűntnek nyilvánítása, továbbá az országhatár megsértése a C-variáns által. Ebben a hágai Nemzetközi Bírósághoz for-

József elmondta, hogy a magyar fél megszűntnek tekinti az 1977-es szerződést, s a C-variánst, amely kívül esett a megállapodásban rögzítetteken, jogi szempontból az 1947-es párizsi szerződésben rögzített országhatárok megsértésének tekinti. A magyar javaslat az volt, hogy a két ország közösen forduljon a hágai Nemzetközi Bírósághoz az 1977-es szerződés megszűnése, valamint az államhatárt sértő C-variáns ügyében. A szlovák álláspont viszont arra helyezte a hangsúlyt, hogy mivel Csehszlovákia még nem szűnt meg, ezért Hága kérdésében a szövetségi kormány az illetékes. A tárgyalásokon megállapodás született a tekintetben, hogy mindkét kormány javasolja a parlamenti pártoknak, hogy azok hozzanak létre közös bizottságot, amely műszaki, ökológiai és más szempontokból bírálja el az építkezést, így közös kiutat próbál keresni, s megoldást terjeszt a parlamentek elé. Egyetértettek abban, hogy közös bizottság alakuljon a dunai hajózás lehetőségeinek a feltárásáról, valamint abban is, hogy az ökológiai következmények vizsgálatára a két fél és az Európai Közösség szakértőinek bevonásával egy további munkacsoport jöjjön létre. Megállapodtak, hogy a nemzeti kisebbségek kérdéskörében szintén szakértői bizottságot alakítanak, s miután felméri a meglévő állapotokat, tanulmányukat nemcsak kormányaik asztalára teszik le, de a nemzetközi szervezetekhez is eljuttatják.

dulunk. A szlovák fél felvetette azt a problémát, nyilván időhúzó célzattal, hogy december 31-ig a szövetségi kormány gyakorolja a nemzetközi jogalanyiságot, és január 1-től van egy átmeneti idő. Nekünk ezt úgy kell áthidalni, hogy a legsürgősebben lépést teszünk, hogy a szövetségi kormánnyal és a szlovák kormánnyal is erre vonatkozóan megkezdjük a tárgyalásokat. Megvan mindenkinek a tájékoztató, amivel együtt ez az intézkedési terv érvényesül. A magyar–szlovák bankra vonatkozóan itt sajnos nem kaptunk arról előzetes tájékoztatást, vagy a Külügyminisztériumban siklott el, vagy a Pénzügyminisztérium nem adta hozzá az információt az előkészítés során. Nem tudtam róla, hogy Kupa miniszter úr Szlovákiába megy. Szóval a találkozó nem volt benne a jelentésben, a közlekedési miniszter útja az benne volt. Mindenesetre ezt az általános szövegben, amikor felvetettük ugye a bankrendszer kialakulását, ami náluk teljesen kezdeti stádiumban van, hiszen most teszik meg a szükséges lépéseket, a jegybank különválasztása, külön szlovák korona, s a többi, tehát most ezeket készítik elő. Itt a kölcsönös gazdasági kapcsolatok érdekében merült fel ez a magyar–szlovák banknak az esetleges létrehozása, és ezzel kapcsolatban ők ezt felvetették, hogy mi lenne, ha ez szlovák területen lenne. Erre azt mondom, hogy rendben, akkor ez legyen szlovák területen, de ez Révkomárom. Tehát azzal a kikötéssel mentünk ebbe bele, hogy ez mindenképpen csak Révkomárom lehet, nem messzebb. Nekünk ez azért lenne jelentős, mert nem tudom, megfelel-e a valóságnak, azt állította a Mečiar, hogy relatíve magas művelődési szintje van a magyaroknak, tehát ami megvan, amit ő elismer, de ennek ellenére a vállalkozások és a befektetések kisebbek a magyarok területén, mint a szlovák területen. Jó lenne ezt megnézni, hogy ez igaz-e.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere megjegyzi, hogy nagyon erős a határ menti kereskedelem, amit nem jegyeznek be. Ez a vállalkozás fő formája.)

Antall József: Azért mondom, hogy ő ezt mondta, hogy ennek ellenére nincs elég, ezen a területen kevés. Ő ezt azzal magyarázta, hogy ennek oka az etnikai feszültség, a nemzetiségi konfliktus, amiket részben mi keltünk, részben a magyar pártok. Az nem jó, ha valóban ilyen borzasztó a magyarok területén a vállalkozás. Hát ezt nézzük meg. Mindenesetre egy ilyen magyar–szlovák banknak az alapítása, ami nyilván nem máról holnapra történik, ez talán nem lenne rossz, ha egy ilyen létre tudnánk hozni. Ezzel nagyon meg tudnánk erősíteni Komárom térségében is az ottani magyarságot. Sóval ezért is van értelme annak, hogy az ő oldalukon legyen ez a bank, de mielőbb. Úgyhogy kérem akkor ezt is figyelembe venni. A hatodik pedig, ami szintén együttesen a másik tájékoztatóval értendő, hogy itt egy többoldalú gazdasági, közlekedési, s a többi kérdésről van szó. Itt az autópálya, amit ők Moson-

magyaróvár és Pozsony között képzelnek el, most már ezt támogatják. És támogatni szeretnék, szeretnék elérni, hogy az M3-ast, amelyik most Ukrajna felé megy, hogy ezt lerövidítve hogyan lehetne bekapcsolni, Kassa–Eperjes irányába és Lengyelország irányába, hogy ebbe ők is bekapcsolódhassanak. Végezetül a publicitás az utolsó pontja, amit Katona Tamásnak folyamatosan kell végeznie. A személyes benyomásom az, sőt ez nem is annyira személyes, hiszen tulajdonképpen Mečiar juttatta kifejezésre, hogy a csehekkel szemben külön sérelme, hogy a gonosz csehek ezt már jóval előbb előkészítették, hogy őtőlük megszabaduljanak. Körülbelül ezt mondta, és a hadsereg szintjén, valamint gazdaságilag ő csak most jött rá arra, hogy ezt a csehek már előre megtervezték, hogy tőlük megszabaduljanak, mert így gondolnak előbb bejutni az Európai Közösségbe stb. Vagyis őket nagyon rútul cserben hagyták, s a többi. Úgyhogy ezt, mondjuk, előadta. Én azt hiszem, hogy velük is lehet bizonyos eredményeket folyamatosan majd elérni, ezért az ő kezelése ilyen szempontból lehetséges. Egyre törekednünk kell, annál inkább, mert a román miniszterelnök lesz a legközelebbi, akivel találkozik. Úgyhogy szerintem folyamatosan ügyelnünk kell minden tárgyalásnál, hogy most egy ilyen bizonytalansági állapotban vannak.

1992. október 8-i kormányülés

A nemzetközi helyzettel kapcsolatban, különös tekintettel a kelet-közép-európai térségre.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy hosszú idő óta látható, hogy szomszédaink helyzetének romlása fokozódik. A kardinális kérdés az, hogy külföld, elsősorban a nyugati országok, Magyarországot ehhez a romló válságzónához teszik-e, vagy pedig Magyarország tartósan elkerüli ezt a megítélést. A nyugati világ egysége is megbomlott, az integrációs elvek mellett velünk kapcsolatban is egyedi törekvések alakítják politikájukat, a saját állami érdekeik és a térség általános helyzete befolyásolja őket, és az szinte egyáltalán nem számít, hogy mi mit hirdetünk magunkról. Az is látható, hogy a térségünk konfliktusaiba egyáltalán nem kívánnak belekeveredni, és nem az foglalkoztatja őket, hogy kinek van igaza. Nemcsak a kommunizmus összeomlására nem készültek föl, hanem arra még kevésbé, hogy a mi térségünk bajaival foglalkozzanak. Magyarország külön pozitív megítélése határozottan gyengül, bár nem hiszi, hogy ebben döntő szerepet a Csurkatanulmány játszaná. Ez sokkal inkább csak ürügy ahhoz a véleményhez, hogy az egész régió reménytelen, és most Magyarországot is oda sorolják. Példákon mutatja be, hogy Nyugat támogató érdeklődése hogyan csökkent Magyarország iránt, és ha ez folytatódik,

akkor 1994-es választások során még azt sem mondhatjuk, hogy a külpolitikánk milyen sikeres.

Kupa Mihály pénzügyminiszter felveti, hogy ez annyira súlyos téma, hogy ezt egy külön napirend keretében kellene a Kormánynak megbeszélnie, különösen a mi a teendő részét.

A felvetést több hozzászóló támogatja.)

Antall József: Az a javaslatom, azoknak a javaslatát támogatva, akik ennek a kérdésnek a mélyebb elemzését is pártolják – ha ezzel egyetért a Kormány –, hogy készüljön egy nagyon szigorúan bizalmas elemző tanulmány erről a kérdésről, ami nem mehet ki csak a legszűkebb körben, tehát csak a kormánytagok kapják meg számozott példányban, és csak itt kerüljön ez megvitatásra. Tartalmazza egyben ez az elemzés a következtetéseket is és a teendőket mind a külpolitikai, biztonságpolitikai, gazdasági, pénzügyi szférában. Ehhez annyit tennék hozzá, illetőleg részben összegezném: az egyik, ami a világ fejlődésében bekövetkezett, amit mi nem tudunk befolyásolni, de amivel számolnunk kell, ez az Európai Közösségen belüli jelenlegi feszültségek és az Európai Közösségen belüli nemzeti érdekeknek az előtérbe kerülése, az egész maastrichti kérdés,⁵²⁰ és az ezzel kapcsolatos angol, francia, Delors stb., a különböző európai közösségi problémák. Ezért mindenhol azt mondom el, hogy a Szovjetunió összeomlása vagy felbomlása, a világkommunizmus megszűnése nem jelenti azt, hogy a Nyugat egységére kevésbé lenne szükség. Ezért van nagy szükség a NATO-ra, ezért változatlanul szükség van mindarra a kohéziós erőre, ami az Európai Közösséget megteremtette és összetartja. Tehát ez, mondjuk, olyan, amiben igazi befolyást gyakorolni nem tudunk, de mindenhol ezt érdemes képviselni. Nagyon sokan saját maguk is érzik ennek a kohéziós erőnek a hiányát, és hogy ez a jelenség bekövetkezik. Tehát ez az európai közös, német, francia, különböző ellentétek, brit stb., amik érvényesülnek, a legutóbbi pénzügyi, s a többi problémák, amik jelentkeznek. Ez az egyik tényező. A másik, Amerika belső problémája, maga

⁵²⁰ A maastrichti szerződést, hivatalosan: Szerződés az Európai Unióról 1992. február 7-én írták alá Maastrichtben az Európai Közösség (EK) tagjai. 1993. november 1-jén lépett hatályba, a Delors-bizottság idején. Az Európai Unióról szóló szerződés hatálybalépésével az Európai Gazdasági Közösségből (EGK) Európai Közösség (EK) lett. A szerződés értelmében az Európai Unió három tartópillére az Európai Közösség (European Community), a közös kül- és biztonságpolitika (Common Foreign and Security Policy, CFSP) és a bel- és igazságügyi együttműködés (Justice and Home Affairs, JHA). Az együttdöntési eljárás bevezetésével és az együttműködési eljárás kiterjesztésével megnövekedtek az EP jogalkotási és felügyeleti hatáskörei. Az új szerződés értelmében az Európai Parlamentnek joga van felkérni a Bizottságot, hogy olyan ügyekre vonatkozóan terjesszen elő jogalkotási javaslatot, amelyek – véleménye szerint – megkívánják egy közösségi jogi aktus kidolgozását. Ezenkívül a Bizottság tagjainak kinevezéséhez immáron az Európai Parlament jóváhagyása is szükséges, és az európai ombudsman kinevezése is a Parlament feladata.

az elnökválasztás, ahol komoly esély van sajnálatos módon arra, hogy Bush megbukik. Ha Clinton jön, anélkül, hogy ez valamilyen katasztrofális vagy egészen más politikai irányvonalat jelentene, mindenesetre ahhoz, hogy az amerikai külpolitika újra megtalálja Európát, bennünket, a legnagyobb erőfeszítéseket, a legintenzívebb diplomáciai munkát kell kifejtteni. Az amerikaiaknál ugye januárban lép hivatalba az új elnök, viszont már novembertől semmit sem csinálnak. Utána pedig egy év, mire elindul újra minden. Ez gyakorlatilag azt jelenti, ha Bush megbukik,⁵²¹ akkor mire az amerikai külpolitika újra Európára figyel, sok idő fog eltelni. Ezért is lenne különösen fontos, hogy ne bukják meg, de ezt még így látja González is, és mindenki más, akik esetleg ideológiailag – ha lehet ezt egyáltalán használni – közelebb állnak. Mindenki attól fél, hogy az amerikai kormányváltozás Európa számára legalább egyéves veszteséget fog jelenteni. Ez bennünket is sújtani fog ebben az esetben. Ez a másik dolog. A harmadik, a szerepünk és súlyunk. Nyilvánvaló, hogy meg kell küzdenünk a forrásokért folytatott harcban a harmadik világ különböző lobbijaival. Meg kell küzdeni a szomszéd országok lobbizóival is velünk szemben, akik a visegrádi hármasnak ezt az előnyét mindig ellenszenvvel nézték. Gondolok a románokra és másokra. Tehát ez mindenképpen fennáll, és ebben Csehszlovákia felbomlása természetesen nehezíti a dolgokat. Az kérdés, hogy ez milyen időtempóban történik, és hogy valóban a csehek előre fognak-e tudni menni olyan mértékben, hogy nekünk ez komoly hátrányt jelentsen. Lehet, megvan ennek a veszélye. Itt jelentkeznék azok a kérdések, hogy mi mit tudunk elérni. Maga a jugoszláv krízis minden szempontból súlyosbítja a helyzetünket. Románia megítélésében változnak, de tudjuk azért azt, hogy Nyugat-Európát – és ez Jugoszláviával kapcsolatban teljesen világossá vált, hogy mennyire nincs kellő koordináció és elhatározottság – az egész térség tulajdonképpen ilyen szempontból zavarja. Akkor még ki vagyunk téve annak a veszélynek is, hogy előjönnek megint bizonyos régi reflexek, szövetségi szimpátiák stb. stb. Az a kérdés, hogy ez milyen kölcsönhatásban áll a kül-, a belpolitikával és a gazdaságpolitikával. Azt hiszem, hogy ez egyszerűen evidencia mindnyájunk számára. Itt legfeljebb sorrendiség lehet, hogy melyik pillanatban mi érvényesül. Egy biztos, hogy sikeres külpolitika nélkül egy ilyen nyitott politikai rendszerű, ilyen helyzetben lévő ország és egy ilyen nyitott gazdaságú ország, mint mi, egyszerűen elbukik, és reménytelen helyzetbe kerül. Tehát nekünk a külpolitikára, a nemzetközi gazdaságpolitikai törekvéseinkre stb., nagy hangsúlyt kell tennünk, egyszerűen ez nem lehet kérdés. Ha itt valaki bármilyen izolációs, vagy bármilyen sajátos útelképzelésben

⁵²¹ Az 1992. november 3-án megtartott amerikai elnökválasztáson Bill Clinton, arkansasi demokrata kormányzó 43%-ot, George H. W. Bush, hivatalban lévő republikánus elnök 37,5%-ot, Ross Perot, texasi független jelölt 18, 9%-ot kapott. Ezzel Clinton lett az Amerikai Egyesült Államok elnöke.

hisz a mai technikai, gazdasági, világgazdasági szinten, hát az egyszerűen a tudatlanság jele. A Csurka-tanulmány rendkívüli károkat okozott mindamellett, hogy abszurd ennek az eltúlzása, amire szintén rámutattunk, és rá is lehet mutatni. Tehát, amikor Rostocktól Schwerinig⁵²² és a jugoszláv polgárháború és egyéb ügyek vannak, akkor a legnagyobb veszély nem egy esszé vagy pamflet jegyében jelentkezik. Ez mégsem hasonlítható és tehető egyformán mérlegre, és nem is azonos értékekkel, vagy ezekkel teljesen azonosítva. Természetesen nem lehet vele azonosulni, főleg most az egyes tételeire gondolok. De ettől függetlenül az tény, hogy ez nekünk mint országnak ártott. Ez egyértelmű, és főleg ki lehet használni ártási céllal, és ez az eredményében ugyanaz. Tehát erre építve, ennek hangsúlyozásával ezt mindenhol felhasználják, és hát tényleg egészen nevetséges már, hogy egy ilyen típusú megjelent újságcikkkel az amerikai kongresszus vagy a külföldi külügyminisztériumok foglalkoznak. Kormányfők megkérdeznék erről engem. Hát ezek valóban aránytalanságot jelentenek, de mindenesetre a felelősség itt természetesen jelentkezik. Szeretném ehhez hozzátenni, hogy ezt folyamatosan, és az ezt megelőző időben is nincs olyan kormányfői megbeszélésem, hogy ne kérdeznének rá – legutoljára Vranitzky és Kohl is – a Kiszgazdapártra, hogy ez ne kerüljön szóba. Ez az első kérdés, mi van? Ez a kiszgazdakérdés azért fontos számukra, hogy a Kormány stabil, megvan-e, működőképes-e, ez irányban vizsgálják. Most jött ehhez a Csurka-kérdés mint lehetőség, és kérdezik, hogy egyáltalán a kormánykoalíció működőképes-e, fennmaradása biztosítható-e? Ez igenis olyan belpolitikai kérdés, amire minden alkalommal rákérdeznek, és ez érdekli őket. Én úgy gondolom, hogy külpolitikai szempontból, biztonságpolitikai szempontból ezeket a kérdéseket egyaránt a gazdasági-pénzügyi kérdésekkel együtt vizsgálni kell, és le kell vonni nyersen ebből a következtetéseket, amiket igenis meg kell szívlelni, és végre kell hajtani, és utána erről beszélni is kell. Vannak dolgok, amiket nem tudunk sajnos befolyásolni. Tehát, ami felmerült, hogy az éllóvas szerepünket, azt, amit relatíve az ország képviselhetett, amikor mindenütt másutt egy sztálinista típusú orosz állam volt Lengyelországot kivéve még '89-ben. Hát az világos, hogy egy külön előny volt, amit az akkori kormányzat ki is tudott használni, és ez érdekesebbé tette az országot. Amikor ezen túlléptek, és ez az ország már nincs önmagában, hiszen Csehország vagy Lengyelország más politikai szempontból nincs ilyen szempontból hátrányban, akkor nekünk más dolgokkal kell megőrizni az éllóvas szerepünket. Az éllóvas szerepünket megőrizhetjük a belpolitikai stabilitással, és ezért ez az első kérdés, ez érdekli őket. A második kérdés a külpolitikai tájékozódásunk, a külpolitikai kapcsolatrendszerünk építése Amerikától a Szovjetunió egykori

⁵²² 1992. augusztus 22. és augusztus 24. között erőszakos, idegengyűlölő zavargások zajlottak a németországi Rostock Lichtenhagen területében.

területein át Japánig. Ezért minden olyan kérdés, ami az ország kapcsolatrendszerét érinti tárcaszinten, és ezt szeretném hangsúlyozni, tehát tárcaszinten is, a külkapcsolatrendszer egységes, mert az is kormánypolitika, ott sincsenek tárcák. Tárcák vannak az egyes végrehajtási feladatokban, de az országos politikai stratégiában nem lehet, és főleg nem a világhatalmak vagy nagyhatalmak vonatkozásában, ahol ez rendkívül kényes kérdés. Ez irányban kell a nagyköveteinknek működni, és külön utasítást is adtam azoknak a nagyköveteknek, személy szerint beszélve velük, hogy minden vonatkozásban országos politikai kormányzati szempontokra figyelemmel kell lenni, de a tárcák koordinálása itt rendkívüli fontosságú. Tehát ezt szeretném még külön hangsúlyozni. Ezenkívül pedig nagyon fontosnak tartom azt, hogy a pártjaink vonatkozásában – ez magunkra vonatkozik, most elsősorban a Magyar Demokrata Fórumra is, mert annak nevében beszélhetek – kötelességünknek érezzük, és mindent elkövetünk, és úgy gondolom, hogy a Kormány magyar demokrata fórum-béli tagjai között nincs különbség e tekintetben, hogy a Magyar Demokrata Fórumnak helyre kell állítani az egységét, helyre kell állítani a működőképességét, és ezt a legutóbbi – augusztus 20-a óta meglévő, de hát nyilván bizonyos előzmények mellett is – állapotot nem lehet fenntartani. A Független Kisgazdapártnak ugyanígy kell tennie. A Kereszténydemokrata Néppártnál nem értesültem, hogy lennének most ilyen kritikus problémák. De mindenesetre, mondjuk a megfogalmazásban, ha mi értjük is, de néhol csodálkozást váltott ki, hogy kormányon belüli ellenzéki szerep is van, ami költői fordulatként volt értékelhető. De azért mondom, hogy ennyire figyelik, hogy még ezt is megkérdezték tőlem, hogy ez mit jelent. Mondtam, hogy ez irodalom. Tehát, ez egy irodalmi fordulat, úgyhogy ezt nem lehet politikailag nyilván másképp értékelni, de ezek a kérdések elhangzanak, mindenhol ezt kérdezik. Ha nem tudjuk a belpolitikai stabilitást mutatni, ez kihat a pénzügyekre is. Tehát én úgy gondolom, hogy az egyes pártokban mindent el kell követnünk az egység helyreállítása érdekében, mert különben a kormányzatnak nincs megfelelő súlya. Eddig – és most nem személyemről van szó, de – az a tény, hogy a térség egyetlen miniszterelnöke vagyok és énáltalam így a Kormány is két és fél év után a helyén van, miközben más országban már több változás is történt, ezalatt például öt lengyel miniszterelnök volt. Ezt mindenütt értékelik is, és szóvá is teszik. Tehát ez magában véve pozitív érték, hogy senki nincs, aki két és fél évvel ezelőtt kormányon lett volna a térségben, és az államfők is egyébként, ahol ez fontos volt, ott is változtak. Tehát egy Havelnek a bukása, vagy más.⁵²³ Sajnos, Iliescu maradt láthatólag, akit nem bán-

⁵²³ Václav Havel hivatalban lévő elnök 1992. július 3-án ellenjelölt nélkül indult a csehszlovák elnöki mandátumért, de nem kapott elegendő szavazatot a szlovák parlamenti képviselőktől az újraválasztáshoz. Havel kudarcra miatt július 17-én lemondott.

nánk, ha változott volna.⁵²⁴ Na, most ehhez jön két kérdés, ami most súlyosan még megrázkódtathat bennünket. Az egyik a költségvetés, ami egy nehéz kérdés, de hát reméljük, hogy nem lesz, legalábbis cirkuszként, akkora az elfogadása, mint tavaly, de lehet, hogy egy nagyon nehéz periódus jön, viszont remélhetőleg, hogy ez kezelhető lesz. Ez az egyik kérdés. A másik pedig a médiaügy, ami megítélésem szerint a nagykorúton belüli probléma. De ennek ellenére láthatólag ez a pártjainkban is, a közvélemény egy részében, az értelmiségben egy hangadó téma, és főleg, mivel a sajtóról van szó, maga a sajtó öngerjeszti ezt a problémát, és itt minden oldalon szinte provokációs lépésekre kerül nap mint nap sor. Gondolok a megnyilatkozásokra és mindenre. Úgyhogy én a felelősségre szeretnék most is mind a pártoknak, mind a Kormányon belül hivatkozni. Illúzióink nem lehetnek a tekintetben, hogy könnyű lesz, de még mindig megvan az a speciális helyzetünk, hogy legalább fenn tudjuk tartani magunkat. De, ha ebben a besorolásban bekerülünk valóban oda, hogy Lengyelországhoz hasonlóan bizonyos gazdasági dolgokban nem tartanak bennünket megbízható és jó befektetési helynek az elkövetkező időszakban, vagy politikailag besorolnak egy szlovák, ukrán, román, bolgár stb. szférába, akkor elveszítjük az eddig irányunkban megnyilvánuló bizalmat, aminek a következménye katasztrofális lehet. Igenis egyet tudomásul kell venni, bármilyen igazságtalannak tűnik. Világos, hogy a mi szemünkben, és ezt mindenkor együttesen mondjuk ki, náciizmus, kommunizmus elítélése, minden jobb- és baloldali szélsőség együttes elítélése. De azt világosan kell mindenkinek látni, hogy a II. világháború az egy véres világháború volt, amiben hadseregek vettek részt. A hidegháború időszaka az elsősorban egy politikai, pszichológiai háború volt. Ennek következtében ma a világban a II. világháborúval összefüggő, a náciizmus bűneivel kapcsolatos kérdések még mindig élesebben jelentkeznek – akár tetszik, akár nem –, mint a bolsevizmus és az Oroszországgal kapcsolatos kérdések, amikor ezt megítélik nemzetközileg. Ezért igen nagy a politikai felelősség, mert a győztesek, az egykori szövetségesek, angolok, amerikaiak és oroszok és akárkik, ezek igenis II. világháborús szövetségi tradíciókban gondolkodnak mint egykori győztesek egy bizonyos igazságos ügyért folytatott harcban. A másik oldalon gátlások érvényesülnek ma is. A németek ma is a legkellemetlenebb helyzetben érzik magukat, mihelyt ezek a kérdések szóba kerülnek. A japánok pedig

⁵²⁴ Romániában 1992. szeptember 27-én és október 11-én tartották meg az elnökválasztás két fordulóját. Ezzel párhuzamosan szeptember 27-én parlamenti választások is voltak az országban. A parlamenti választáson az év elején a Nemzeti Megmentési Fronttól (FSN) kivált Ion Iliescu Demokratikus Nemzeti Megmentési Frontja (FDSN) végzett az első helyen, amely a képviselőház 341 helyéből 117-et, míg a szenátus 143 helyéből 49 szerzett meg. Az elnöki tisztségért Iliescu hivatalban lévő elnök Emil Constantinescuval, az ellenzéki Román Demokratikus Konvent (CDR) jelöltjével küzdött meg. Iliescu elnökké választását a választópolgárok 61,43%-a támogatta.

meg se nyikkannak erről, és ugyanez jelentkezik másutt, tehát a volt vesztesek, és akik rossz oldalon álltak. Ezt tudomásul kell venni, hogy itt még mindig nem lehet erről egyformán beszélni. Legalábbis nem egyforma hatású, ha ezekről a kérdésekről szó esik, mert egyébként ők maguk is bűnösöknek érzik bizonyos értelemben magukat abban, hogy fedezték. Nem abban, hogy a hitlerizmus ellen harcoltak, hanem abban, hogy a Davis-jelentésnek megfelelően elhitték, hogy a Roosevelttel Sztálinnal való tárgyalásain elhitték, hogy a Szovjetunió az egy jobb, nem is olyan rossz ez a kommunizmus, és hogy azért abban is lehetnek jó elemek. Tehát ezek az illúziók, ezek ott élnek bennük még ma is, láthatjuk a német magatartásnál. Hát Weizsäcker frászt kapott, amikor Mečiar utalt a szlovák–német barátságra és a régi jó hagyományokra. Azonnal otthagya. Tehát ezt is tudomásul kell venni, hogy a politikai különbség mindennel együtt, az elmúlt 45 évvel együtt, bármilyen furcsa, a kommunizmus bukása után és a Szovjetunió felbomlása után is rögtön még ma is jelentkezik. Ennek még lehet tízféle okot felsorolni, hogy miért így van, de így van. Tehát egy kis nemzet, egy tízmilliós nemzet nevében nekünk ezzel a felelősséggel kell politizálni, és csak így lehet áthidalni a nehézségeket. Aki ezt nem tudja, bármilyen nemzeti, hazafias vagy nacionalista frazeológiát használ, kifejezetten árt az országnak, és kifejezetten az ország ártalmára van. A nemzeti kisebbségeinket, tehát a határon túli magyarságot is csak egy ilyen politikával tudjuk védeni. Azzal nem tudjuk őket védeni, hanem csak feláldozzuk őket, ha nem úgy cselekszünk velük, ahogy szoktunk, ahogy például most, amikor itt voltak a felvidéki magyar pártok képviselői, a kormányszóvivő azt a szöveget tette közzé a tárgyalásról, amit a Duray Miklósék kértek.⁵²⁵ Ez nem arról szólt, amiről beszéltünk, hanem arról, hogy önekik mi jó, mit kérnek, hogy mi legyen benne a magyar kormányzóvivői nyilatkozatban. Hát ez a politika az, amit tehetünk. Ezt csináljuk a vajdasági magyarokkal, ezt csináljuk az erdélyiekkel, mondjátok meg, hogy mit akartok, hogy bekerüljön, ez a határon túli magyarsággal való politika. Úgyhogy én összegezésként azt javasolnám, hogy csináljunk egy elemzést, se pesszimista, se szépítő, se optimista jelentést, de egy nagyon reális képet erről. Állandóan ellenünk dolgoznak, erre kell számítani, és üldöztetési mánia nélkül mondhatjuk, hogy olyan dezinformációs adatokat szolgáltatnak, és adnak tovább, és terjesztenek ellenünk, ami mind tudatosan történik. Aki volt olyan értekezleten, ahol a harmadik világbeli küldöttek voltak ott, nem most,

⁵²⁵ A Magyar Kormány és a határon túli magyarság legitim képviselői közötti párbeszéd keretében 1992. október 6-án a szlovákiai parlamenti mozgalmak és pártok vezetői folytattak megbeszéléseket Budapesten. Duray Miklóst, az Együttélés Politikai Mozgalom, Bugár Bélát, a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom és Popély Gyulát, a szlovákiai Magyar Néppárt elnökeit Antall József miniszterelnök, Jeszenszky Géza külügyminiszter és Entz Géza államtitkár, a Határon Túli Magyarok Hivatalának elnöke fogadta.

még '89-ben, '90-ben. Hát a harmadik világbeli küldöttek Kelet-Közép-Európára a legellenségesebb szemlélettel néztek. Bennünk látták azt a területet, amelyik elvonja a harmadik világtól a kolonializmus lelkiismeret-furdalása következtében évtizedeken keresztül élvezett plusz támogatást. Úgyhogy egyenesen akadályozták ezt. Ezért azt hiszem, hogy a legrövidebb időn belül mind biztonsági, mind gazdasági szempontból egy ilyen nagyon reális, bizalmas anyagot össze kellene hozni, és utána ebből helyzetértékelést kell végezni. Természetesen a mai kormány szóvivői tájékoztatón csak arról kell beszélni, hogy a külpolitikai helyzetet áttekintette a Kormány, megvizsgálta Magyarország helyzetét a térségben és a nemzetközi kapcsolatokat.

Különfélék között a bősi vízi erőművel kapcsolatban.

(A kormányülésről készült hangfelvétel a napirendi pont vitáját nem tartalmazza az elejétől kezdődően, így az ennek leirataként készült szó szerinti jegyzőkönyv sem.)

Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter nem támogatja a Mádl Ferenc által képviselt megoldási utat, a hágai pereskedést, mert a szlovákok gőzerővel folytatják az építkezést, nem fognak vele leállni, közben helyrehozhatatlan természeti katasztrófa következik be. Szerinte sodródunk egy jogi irányba állandóan, és az ökológiai katasztrófát a Kormány nyakába fogják varrni.

Füzessy Tibor tárca nélküli miniszter elmondja, hogy semmi jel nincs arra, hogy akár a legkisebb megtorpanások lennének ebben az építkezésben, sőt úgy néz ki, mintha Mečiar-nak valóban sikerült volna egy ilyen nemzeti összefogássá tenni ezt az építkezési ügyet. A kérdés az, hogy lehet-e mást csinálni, van-e valami más ötlet, mint amit a Mádl miniszter úr elmondott? Tehát a jogi igazságkeresésen túl van-e valami további lehetőségünk? Ő nem tud ilyen lehetőségről.

Kelemen András, a Külügyminisztérium politikai államtitkára szerint a kormány szóvivőnek azt kellene bejelentenie, hogy ha nem vezetnek eredményre a folyamatos eddigi erőfeszítéseink, akkor megkezdjük az előkészítéseket az EBEÉ előírt sürgősségi mechanizmusainak a beindítására. Az Országgyűléstől nyert megbízásaink alapján nemigen van más lehetőségünk, mint ország-világ előtt nyilvánossá tenni, hogy az összes lehetséges jogi lépést megtegyük, és beindítjuk az összes ezzel kapcsolatos lehető mechanizmust, akár elmegyünk a Biztonsági Tanácsig is.

Még néhányan hozzászólnak Mádl Ferenc által képviselt jogi megoldást támogatva, miután szerintük is más lehetőség nincs.)

Antall József: Akkor egy pillanatra, mindjárt továbbadom a szót. Szeretnék annyiban hozzászólni, hogy kedden bizalmas megbeszélésre, második fordulóra hívtuk

össze – ahogy Mádl miniszter úr is utalt rá – a hat parlamenti frakcióvezetőt, valamint a Gazdasági Bizottság, a Külügyi Bizottság és a Környezetvédelmi Bizottság képviselőit, vezetőit azért, mert a jelenlegi helyzetben a Kormánynak egyszerűen nincs is mozgástere. Tehát mi nem nyilatkozhatunk másképp, mint amit megszab számunkra az országgyűlési határozat. Tehát ebből kell kiindulni, hogy a Kormány nem is szólalhat meg, nem foglalhat most másképp állást, mert bennünket egy országgyűlési határozat erre kötelez, és a Kormánynak jelenleg e mozgástérben, vagy igazából e nem létező mozgástérben kell a kérdésben állást foglalni. Az első összehívásra is azért került sor – és azért külön a köztársasági elnök urat is meghívtam, hogy jelen legyen, az első alkalommal ott volt, a másodikon nem volt Pesten –, mert érzékeltetni akartuk, hogy itt egy olyan össznemzeti ügyről van szó, amit megörököltünk, és amiben nincs jó megoldás. Tehát egyszerűen nincs megoldás. Tehát itt senki nem tud jó megoldást mondani, mert az nincs. Na most, miután nincs jó megoldás, mindenki tisztában van azzal, és volt akkor is, amikor ezelőtt hónapokkal már beszéltünk az esélyről. Akkor is ugyanez volt a helyzet, hogy hiába lett volna a C-variáns félig kész állapotban, a kormányzat akkor sem volt abban a helyzetben, hogy a határozatban foglaltaktól eltérőt tehetett volna. Mi most azt tehetjük, hogy egyrészt a hat párt jelenlétében, a hat párt frakcióvezetőinek és a három bizottság vezetőinek a jelenlétében leszögeztük azt, hogy ez nem pártpolitikai kérdés, hanem összparlamenti ügy, amit senki nem használhat ki a Kormány ellen. Senki nem mondhatja azt, hogy ez a Kormány politikája, ezért ezt együttesen kell kezelnünk. Tehát ez a helyzet, és azt akartuk egyszer elérni, hogy itt ne a Kormánynak kelljen ezért a felelősséget vállalnia, ne a Kormány legyen ezért felelős, hanem ez egy összparlamenti ügy, és ezt a parlamenti pártoknak kell együttesen képviselni. A második része, hogy nincs olyan magyar parlamenti párt, amelyik odaállna, és azt mondaná, hogy kérem, csináljuk meg az erőművet. Ugyanúgy, ahogy nem akad olyan szlovák párt sem, amelyik azt fogja mondani, hogy ne csináljuk meg. Ez az alapkérdés. Tehát a Gazdasági Bizottságban energetikusok stb. nyilvánvaló hajlanának afelé, hogy valamilyen műszaki kompromisszum létrejöjjön, ezt gazdasági vagy egyéb szempontból lehetne javasolni, de erre ebben a helyzetben nincs lehetőség. A Környezetvédelmi Bizottság viszont ezt egyértelműen ellenzi. Nos, mi mint Kormány, nem tehetünk mást, mint ragaszkodunk ahhoz, amire az Országgyűlés bennünket kötelez. Ezt tudtuk megcsinálni elsősorban, hogy ebbe az egész Országgyűlést és a hat parlamenti pártot is bevontuk, továbbá az érdekelt bizottságokat, és egységesen azt lehet mondani, hogy elmondva a fenntartásokat, de egységesen ezt a magatartást jóváhagyták. Megállapodtunk abban is, hogy a továbbiakban tájékoztatjuk őket, és ők is továbblépnek. Tehát mi nem mehetünk ennél tovább, mint amit eredetileg javasoltunk, külön Hágát, jóváhagyva az Andriessen-elképzelést, továbbá azt, hogy a szlovák féllel való parla-

menti együttműködésben, s a többi részt vesznek. Külön a helyzetet rendkívüli mértékben megnehezíti az és a tárgyalásokat is, hogy jelenleg nemzetközi jogalanyisága a csehszlovák szövetségi kormánynak van. De ők már nem kívánnak igazából állást foglalni, áttolják az egészet a szlovákokra, a szlovákok pedig igazából nem is tárgyalnak, mert hát nincs is erre felhatalmazásuk. Világos, hogy a szlovák fél arra játszott, és arra játszik ebben a szétválási folyamatban is, hogy húzza az időt január elsejéig, és addig megcsinálja, és ebben nincs más megoldásunk. Na most, amikor mi a jogi utat, Hágát és a többi közösségi megkeresést csináljuk, akkor ennek nyilvánvalóan van egy tartalmi része, hogy ezt végig kell csinálni. De nem csak azért csináljuk végig, mert ennek a tartalmi elemeiben hiszünk, vagy nem hiszünk, hanem azért, mert ez az egyetlen, ami jogilag és politikailag kezelhetővé teszi a jelen körülmények között számunkra az ügyet, hogy Hágához fordulunk. A hágai Nemzetközi Bíróság nyilván nem azonnal fog ebben intézkedni. Az Európai Közösség is európaivá teszi az ügyet, ezért is szoltam erről Nürnbergben is ebben a formában, hogy európaivá váljék, hogy konfliktusveszélynek tudjuk feltüntetni ezt, és valóban a régióban akként legyen kezelhető. Tehát mindent meg kell csinálnunk, ami elképzelhető ezeken a fórumokon, és ahogy Szabó Iván mondta, ettől még fog folyni a víz. Ettől még ott fog folyni a víz, és ettől még a Szigetközben lehet, hogy faunát, flórát, mindent károsodás fogja érni, és mégsem tudunk mást csinálni, mert olyan műszaki megoldás, jogi megoldás nem lett volna, még ha valaki úgy is gondolja, hogy jobb lett volna az eredeti tervnek a végrehajtása, vagy Nagymaros nélkül egy nem csúcsra járatós megoldás. Abban az esetben azt se tudtuk volna végigjátszani ezekben a hónapokban, és keresztülvinni, mert a magyar országgyűlés nem lett volna erre hajlandó, és ebben nem tudtunk volna tulajdonképpen egy új álláspontot kialakítani. Úgyhogy én nem hiszem, hogy nekünk most más választásunk lett volna, vagy van. Jogilag biztos nincs, tehát jogilag egyszerűen nem tudhatunk mást csinálni. Politikailag is ez az egyetlen, ami végigviszi ezekben a nemzetközi csatornába terelve az ügyet, és adja meg a lehetőségét akár annak, hogy valamilyen kompromisszum valamikor születhessék belőle. Na most, hogy a külföld hogy fogja ezt megítélni. Az osztrákok közvetlenül nem fognak erre áldozni, de ettől még lehet, hogy szereznek pénzt. Ezt tegnap újra kijelentette az osztrák kancellár, hogy hivatalosan ők semmilyen támogatást nem fognak adni, de azért pénzt szerezni lehet nyilvánvalóan sokféle módon. A szakértők nem mondanak ellentétet attól, hogy a C-variáns vagy pedig ez a módosított, nevezzük B-variánsnak a másikat, hogy az nagyobb garanciát nyújtott volna. Tehát mindenképpen nagyon kellemetlen és rossz helyzetben vagyunk, de egyelőre ez a rossz helyzet a parlament valamennyi pártját egységesen érinti, és ezt külön-külön személyenként, megszólítva a frakcióvezetők és megbízottak, Hack Pétertől kezdve mindenki, a Fideszig ezt kijelentette. Tehát ez volt az egyik, amit

tehattunk ebben az ügyben, igazán alternatíva nem volt a számunkra. Na most, hogy ténylegesen lett volna-e jó megoldás, ezt ma már senki nem tudja megmondani. Elvileg új államközi szerződést kell kötni nyilván ahhoz, nemcsak a helyreállítási, hanem az egyéb munkálatok szempontjából is.

(Surján László népjóléti miniszter azt kifogásolja, hogy bár nagyon régóta téma ez a kormányuléseken, mégis mindig előkerül valamilyen új elem az ügyben. Szerinte, ha itt egy más számára sem tudjuk világossá tenni a dolgokat, akkor hogy a csudába tudják az adott médiaviszonyok között a lakossággal megértetni, hogy mi a helyzet?)

Antall József: Ha szabad, még akkor annyit megjegyeznék, hogy ezen a bizonyos, korábban említett megbeszélésen abban maradtunk a továbbfolytatás érdekében, hogy a hat parlamenti párt frakcióvezetőit tájékoztatjuk és a bizottságokat, amennyiben sor kerül a C-variáns megvalósítására. Tehát most erre a parlament egy parlamenti határozattal fog felelni, és most ezt tanulmányozza a három bizottság. Tehát nem szöveget intézünk a magyar néphez, mert ez nem lenne, mondjuk, szerencsés, hanem az Országgyűlés dönt. Ezt is azért javasoltam, hogy ezt a megoldást válasszuk, hogy ne a Kormány nyilatkozzék, hiszen az Országgyűlés által hozott határozatról van szó. Akkor az Országgyűlés valamilyen formában, vagy országgyűlési határozatban, vagy legalább egy országgyűlési állásfoglalásban felsoroljuk, hogy ezeket a lépéseket tettük meg. Teljes hatpárti megállapodás szerint történik majd a parlamenti állásfoglalás mint össznemzeti ügy. Utána ez külföldnek is szól és persze a hazai közvéleménynek is. Tehát ezen keresztül tudjuk tulajdonképpen ezt a kérdést kezelni. Most a szlovákokkal való kapcsolattartásról, amit egy pontra nem redukálhatunk. Én valóban ezt mondtam és mondom változatlanul, hogy Szlovákiát nem kívánjuk elszigetelni. Nem is tudnánk, de nem kívánjuk elszigetelni, mert el kell kerülnünk bármilyen kisantant reflexet, egy románokkal, szerbekkel való együttműködést, de a kisebbségi kérdésben ott van a szlovák alkotmány is. Tehát nekünk nem csak a Bős–Nagymarosról van szó, hanem párhuzamosan ott van az ottani magyar pártoknak, testvérpártjainknak a külön problémája, és az egész magyarságnak. Tehát nekünk ott is tulajdonképpen a szlovákokkal tárgyalni kell, de egyben nyomást is kell gyakorolni rájuk. Tehát ez az a két pont, ahol kritikus a helyzet. Most Mečiar szeretné azt, hogy a bősi kérdést tegyük csak egy ilyen merev szakmai kérdéssé, és minden más kérdésbe ne szóljunk bele. Tulajdonképpen ez a politikai eszköztárunk, hogy a Bős–Nagymaros mellett a többi kérdésben is a szlovákokat egyidejűleg támogatjuk, egyidejűleg kijelentjük, hogy akarunk velük együttműködni a visegrádi csoportban, a Hexagonaléban, s a többi, de megfelelő feltételek mellett, emberi jogok, kisebbségi jogok stb., tehát amit elmondtunk. Úgyhogy, mondjuk az együttműködést

természetesen kívánjuk, és azt nem is lehet megszakítani. Nekünk sehol nem érdekünk, hogy a vasfüggöny valahol mögöttünk záruljon le vagy a határaink körül, mert hát ez majdnem négymillió magyart is érint minden esetben.

1992. október 15-i kormányülés

Különfélék között ismét a bősi vízi erőművel kapcsolatos aktuális kérdésekkel kapcsolatban.

Antall József: Akkor megkérem Martonyi államtitkár urat, hogy a már meglévő problémák mellett Bős–Nagymaros legújabb fejleményeiről mit tud?

(Martonyi János, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára beszámol arról, hogy Pozsonyban, egy ebéd keretében a mai napon sor került a két miniszterelnök, a magyar és a szlovák miniszterelnök kabinetfőnökeinek a találkozására, amiről még nincs információja. Viszont a pozsonyi főkonzultól azt a tájékoztatást kapta nemrég, hogy a szlovák kormány úgy döntött, hogy a 20-ára tervezett elrekesztési műveleteket sine die⁵²⁶ elnapolja, és azt javasolja, hogy a 13-ai tárgyalásokat folytassuk hasonló összetételben Brüsszelben. Ez arra utal, hogy mégiscsak az Andriessen-féle feltételek rendszerében képzelik el most már ők is a háromoldalú szakértői bizottságnak a felállítását. Az Európai Közösség elnöksége tudniillik felszólította a tegnapi napon mind a két ország kormányát, hogy haladéktalanul folytassák megbeszéléseiket a háromoldalú szakértői bizottság felállítása céljából, és egyikük se tegyen olyan lépést, amely prejudikálná a bizottság tevékenységét és későbbi döntéseit. Martonyi felteszi kérdésként, hogy ebben a helyzetben van-e értelme működésbe léptetni az EBEÉ sürgősségi mechanizmust? Az ő javaslata egyértelműen az, hogy ne léptessük életbe, és tekintsünk el attól is, hogy Hágában hétfőn beadjuk a keresetünket. Szerinte a legbölcsebb az lenne, hogyha a Duna elterelési műveleteinek a megkezdése napján vagy másnapján adnánk csak be ezt a keresetet.)

Antall József: Tehát annyit szeretnék hozzáfűzni ehhez, hogy miután Martonyi János tárgyalta a bősi ügyben, és keddre van kitérve a tárgyalás, ezek szerint akkor ez Brüsszelben folytatódik kedden, egy még egyeztetendő időben.

(Martonyi János ezt megerősíti azzal, hogy szerinte kézenfekvő, hogy ezt a javaslatot el kell fogadnunk, és akkor az időpontot közösen kell rögzíteni.)

⁵²⁶ Határidő nélkül.

Antall József: Tehát ezt megkaptuk, a tizenketteknek a felszólítását, ezt megírták a két kormányhoz. Ezenkívül a német külügyminiszter is közölte, hogy megoldozták – hogy idézzem – Mečiar. Németországban is erős nyomást fejtettek ki ebbe az irányba, ami számukra nyilván, Mečiar számára is több szempontból fontos lenne. A lengyelek is, Skubiszewski közlése szerint ebbe az irányba beszéltek, tehát több oldalról ebbe az irányba igyekeztek befolyásolni. Úgyhogy azt hiszem, hogy amit ezen a téren lehetett eddig, azt most sok vonatkozásban elértük. Ami ezen túlmenő, hogy a tegnapi napon történt, hogy jelentkezett telefonon a Mečiar kabinetfőnöke, és ebédre hívta meg Marinovich Endrét, aki ma délben ment el. Ez volt a kérdés, hogy mit lehet erre tenni? Azzal a megbízással ment el, hogy semmiféle kötelezettséget nem vállal, semmit nem beszél, hanem meghallgatja, hogy mit akar. Tehát így ennek tesz eleget, és abban maradtunk, hogyha átlépi a határt, akkor telefonál, hogy még a Minisztertanácsot tudjuk tájékoztatni. Feltehető, hogy semmi lényeges újat nem fog mondani. Mečiar azt nyilatkozta, hogy az elterelést lehetetlen felfüggeszteni, ezt nem tudja megtenni, kivéve azt az esetet, ha a moratórium időszakában a fenntartási költségeket a magyarok fedezik. Erre természetesen Marinovich Endre azért nem fog reagálni, hogy Magyarország határain kívül jogellenesen megépített objektumot Magyarország nyilván nem fog üzemeltetni és azon karbantartási munkálatokat végezni. Feltehető, hogy valamilyen kompromisszum irányába, vagy valamilyen arcuk elvesztését akadályozó lépést, valami ilyet szeretnének, ezért ezt a formát választották, hogy a kabinetfőnököt hívta meg ebédre a kabinetfőnök. Hát ezt majd meglátjuk. Amit Martonyi államtitkár úr felvetett, arra én visszakérdeznék. Bármilyen szempontból egy akadályozó tényező, ha megcsinálják az elterelést. Ez egy objektív akadályozó. Ha a hágai Nemzetközi Bírósághoz fordulunk, tehát egy jogi lépés az tekinthető-e bármilyen szempontból akadályozó lépésnek, vagy tekinthető-e az EBEÉ konfliktusmegelőző szervezethez való fordulásunk ilyennek? Én nem hiszem, hogy tekinthető, viszont, ha megint halasztjuk ezt, és nem adjuk már postára végre ezeket [...] Nekünk módunkban áll bármikor ezeket visszavonni. Én nem lennék híve annak, ha nincs komoly ellenérv, hogy miért ne adjuk be ezeket, amikor már bejelentettük nyilvánosan, hogy Hágához fordulunk. Bejelentettük, ezért tüntetés lesz Bős ügyében holnap, azt hiszem. Ugye? Holnap tüntetés van.⁵²⁷ Tehát mi akadálya van bármilyen vonatkozásban? Hágában vissza tudjuk vonni. Ha nincs konfliktus, akkor vissza tudjuk vonni, de ha nem tesszük meg ezeket a lépéseket, belpolitikailag ez egyre

⁵²⁷ 1992. október 16-án a Duna elterelése és a bösi vízlépcső ellen tiltakozó demonstrációt lényegében elmosta az eső. A néhány demonstráló a Vörösmarty térre vonult, majd a járókelőknek osztogatták „*És ha nagy lesz az ár?*” című vízlépcsőellenes kiadványukat. Ezt követően a Vigadó térről kifutott a környezetvédők Búvár Kund névre keresztelt hajója, majd a Duna menti városokban többször megállnak, hogy tiltakozzanak a Duna elterelése ellen.

nehezebb lesz. Így is túl sokáig vártunk ezekkel a lépésekkel. Úgyhogy ez nem ront a tárgyalásokon, sőt, ahogy nem rontott a tárgyaláson a nyers nemzetközi bemutatása sem ennek. Nem rontott a tárgyalásokon az, hogy már eleve ezeket a lépéseket megtettük, úgyhogy én nem hiszem, hogy rontana, és ennyi idő után érdemes lenne a szlovákokat ráébresztetni, hogy nem csak fenyegetődzünk ezekkel a lépésekkel. Ennek ellenére természetesen még tárgyalhatunk. Ez azért nem olyan lépés egy hágai, vagy egy ilyen EBEÉ-levél, mint hogyha valaki eltereli a Dunát. Mire várjunk? Bármikor megtehetjük, úgyhogy erre kérek nyers, őszinte válaszokat, hogy mi a vélemény.

(Martonyi János szerint az EBEÉ sürgősségi mechanizmust azért akartuk működésbe hozni, mert azt állítjuk, hogy Csehszlovákia megsértette Magyarország területi integritását, megsértette határainkat azzal, hogy elterelte a Dunát. Hogyha azt az értesítést kapjuk, hogy ezt az elterelést nem teszik meg most a közeljövőben, akkor nincs integritássértés, nincs határsértés, tehát nincs oka.)

Antall József: Akkor felteszem máshogy a kérdést. Tehát tény, hogy Csehszlovákia, a szövetségi kormány a válaszlevelében és egy miniszterelnök bejelentette, hogy elterelik a Dunát. Miután a szlovák miniszterelnök bejelentette, miért nem lehet úgy megfogalmazni a levelet, hogy az a bejelentés történt, hogy elterelik, és ez jelenti tulajdonképpen a határsértést.

(Martonyi János szerint csak a befejezett területi integritássértés minősül olyan jogsértésnek, ami a sürgősségi mechanizmus alapjául szolgálhat. A nemzetközi jogi megfontolástól függetlenül sem volna átgondolt dolog pont most megindítani ezt a mechanizmust, amikor úgy tűnik, hogy éppen eltekintett a szlovák kormány ennek a súlyos jogsértésnek a meglépésétől. Ő megvárná a jövő hét elején esedékes megállapodást, és ha sikerül a háromoldalú szakértői bizottságot működésbe hozni, akkor ez természetesen azt is jelenti, hogy erről a jogsértésről a szlovák fél, legalábbis időlegesen, a bizottság munkája befejezéséig lemondott. Ez érvényes a hágai kereset beadására is, ugyanis, ha mi most beadjuk a keresetet, akkor lehet, hogy egy belpolitikai gesztust tettünk, de egyben megint csak ingereljük a másik felet, és tulajdonképpen a megoldást semmivel sem visszük előre, mert hiszen kölcsönös elfogadás esetén van csak helye eljárásnak.)

Surján László népjóléti miniszter támogatja a kereset megindítását és az EBEÉ-levél elküldését, hiszen a főkonzuli híradás nem tekinthető hivatalos szlovák közlésnek.

Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere viszont óvatosságra int, mert szerinte most egyértelműen érződik a szlovákok részéről a kompromisszum keresése.

Jeszenszky Géza külügyminiszter szerint a sürgősségi mechanizmus beindításával fenyegetve is kényszerítsük a szlovákokat színvallásra.

A további hozzászólók egyetértenek a kereset és a levél elküldésével az eredeti tervnek megfelelően.)

Antall József: Még egyszer szeretnék arra hivatkozni, amire Surján miniszter úr is visszautalt, hogy nemzetközi jogalanyisága a szövetségi kormánynak van. Ameddig mi csak a szlovák kormánnyal tárgyalunk valamiről, akkor az mindenkor keresztülhúzható, és mindenkor hitelmentes. Ha csak a szövetségi kormánnyal tárgyalunk, akkor viszont egy olyan kormánnyal tárgyalunk, amelyiknek nincs jövője. Ennek következtében minden lépésünk csak úgy indokolható, hogy ha a tárgyalópartner a szövetségi kormány és a szlovák kormány együttesen. Erre az átmeneti időre ez a jellemző. Így hívtak már Londonba bennünket, és így megy a szlovák delegáció, hogy szövetségi kormány megbízott megy, szlovák és cseh. Tehát egyszerűen, ami csak szlovák január elsejéig, az bármikor letagadható, keresztülhúzható, az nem vehető alapul. Ez az egyik. A másik, az eddigi több hónapos tárgyaláson, levelezéssel az egészben, amit a románokra mondanak, hogy nem nép, hanem foglalkozás, egyelőre a szlovákra is mondhatom. Ezekkel egyszerűen nem lehet tárgyalni, amit mondanak, és ahogy csinálják, és amilyen gátlástanul. Jellemző egy nagyon kicsi dolog. Nürnbergben elmondtam 25-én a beszédet,⁵²⁸ amire mostani dátummal, most vette át Mečiar-tól a köszönőlevelet a pozsonyi konzul. Tehát megköszönte az itt történt fogadását, de most adta át, de úgy köszönte meg, hogy még a nürnbergi beszédem előtt legyen dátumozva. Megkérdeztem Pozsonyban, hogy mikor vitték be, most vitték be. A kelteztést visszadátumozták, mert ő Nürnberg után nem akarta megköszönni a levelet. Ezek rendkívül kifinomultak ebben a mentalitásban. Tehát ők nagyon tudatosan, egyik napról a másikra nagyon szívélyesek, ilyen a gazdasági miniszter, a közlekedési miniszter, az összes többi is szívélyes, de ez semmire se kötelezi őket. Tehát figyelembe kell venni a jövőre vonatkozóan, hátha lesz belőle valami, de egy pillanatig nem lehet egyetlen szavukat sem elhinni. Ettől még én is

⁵²⁸ 1992. szeptember 25-én nagyszabású ünnepségek keretében adták át a Duna–Majna–Rajna-csatornát. A nürnbergi Meistersingerhalléban Richard von Weizsäcker szövetségi elnök, Antall József magyar és Max Streibl bajor miniszterelnök jelenlétében tartottak ünnepséget, amelyen a politikai és a gazdasági élet mintegy 1500 kiválósága vett részt. Nürnbergben mondott beszédében Antall József akkor úgy fogalmazott, hogy Magyarország új konfliktusforrásnak tekinti azt a szlovák műszaki megoldást, amellyel a Duna hajózható medrét megváltoztatják, és az 1947-es békeszerződésekben határfolyóként megjelölt Dunát egyoldalúan Szlovákia területére vezeti, ami még az 1977-es szerződésen is kívül esik. A Nürnbergben szintén jelen levő szlovák miniszterelnök, Vladimír Mečiar szlovák sajtótudósítónak az Antall-beszéd miatt „csalódottnak” mondta magát, és úgy vélte, hogy a probléma felvetése ezen a fórumon „ízléstelen dolog” volt.

nagyon szívélyesen beszélek velük szükség esetén, de nem hiszek addig, csak a tényeknek. Nos, ebből az következik, hogy ma csütörtök van. Az már hibás dolog, hogy most már ma nem tudtam még mindig aláírni a leveleket, amit e tárgyban a kormányfőknek akartunk küldeni. Ha még tovább húzzuk, teljesen értelmét veszti, ameddig ezek a levelek elkészülnek a külügyben. Most kérdem, hogy e levelek aláírásának egyáltalán lesz-e értelme, mert ezt legközelebb már csak holnap tudom megtenni, és ha alá is írom, hétfőn fogjuk kiküldeni, ahogy ismerem az apparátus működését. Az egyik kérésem, hogy államtitkár úr nézzon utána, hogy áll a dolog, mert megfontolandó, hogy van-e értelme egyáltalán így a kormányfőknek levelet írni. A második dolog. A Hágába való küldést hétfőre tervezik. Azt el tudom képzelni, hogy a keddet megvárjuk, de őszintén szólva nem hiszem, hogy ebben az esetben bármit veszélyeztetne, hogyha elküldenénk. Az Európai Közösséggel való tárgyalás, ha az rövid időn belül bekövetkezik, mármint keddre vagy szerdára, azt indokoltnak lehet tartani, hogy akkor azt még várjuk meg ezzel, mert ezt nyilván figyelembe kell venni. Egyébként ezek a megbeszélések, mind időhúzó is lehet. Biztos, hogy nyomást gyakorolnak rájuk, biztos, hogy a nyomások értelmében nem véletlen, hogy jelentkezik a közlekedési miniszter Siklós Csabánál, hogy Marinovichot ebédre hívják Pozsonyba már egy nappal előbb. Ez mind beletartozik ebbe a taktikázásukba. Ha mi most tényleg felülünk az első ilyen dologra, miközben az elkövetkező napokban sem fog semmi érdemleges történni. Három hónapig nem válaszolt a szövetségi kormány a levelezgetéseinkre. Szóval egy olyan mentalitással állunk szemben, amit nem tudunk kivédeni. A másik dolog, hogy ennek csak egyik része külpolitikai, de a másik része masszív belpolitikai dolog. Elmondta az ellenzék is ezt a Hágát, elmondták ezeket, ha mi most ezeket nem csináljuk meg, és utána ebből mégsem jön be az, hogy ők valóban akarnak valamit, akkor biztos, hogy megint azt fogják mondani, hogy eltutyimutyiskodtuk az időt. Úgyhogy én nem látom, hogy mi hátránya lenne – ha tényleg ez a nyomorult hágai fordítás már elkészült –, hogyha ezt elküldjük, mert nem tudom, mikorra tűzik ki a brüsszeli tárgyalást. Tehát az egyik az, hogy ha azt csináljuk, amit a Jeszenszky Géza mondott, akkor rendben van, 48 órás határidővel kérjük választ ezekre a kérdésekre, és majd meglátjuk, mit válaszolnak, és különben az EBEÉ-hez fordulunk, hogyha ezt nem kapjuk meg írásban. Azért valamit csináljunk, másképp nem állhatunk a közvélemény elé. A másik dolog pedig, hogy igenis össze kell hívni ezt a bizonyos hatpártit, azt a grémiumot, a három bizottság és a hat párt frakcióvezetőjének a részvételével, amit összehívtunk az elmúlt alkalommal is. Ígéretet is tettünk erre, ha újabb fejlemény van. Az érdekelt minisztereknek kell leülniük velük. Ők elfogadták, hogy a Bős–Nagymaros nem pártügy és nem pártpolitikai kérdés, ezért magunkhoz kell őket gyakorlatilag kompromittálni, ha úgy tetszik, hiszen végig velünk csinálták az egészet. Úgyhogy össze-

gezve, én azt hiszem, hogy a Kormánytól egy felhatalmazást kérjünk arra az esetre, hogy ennek szellemében a legjobb belátásunk szerint, de az elkövetkező napokban megtehessük a lépéseket. Nem látom tovább az időhúzásnak az előnyeit. Azt pedig, hogy a zöldek belehajtottak, vagy nem hajtottak bele minket; engem őszintén szólva a zöldek igazából nem hajtottak bele, mert az ellenkezőjéről sem vagyok meggyőződve. Senki nem tudott olyat mondani az elmúlt másfél évben, ami megoldás lett volna, és aminek reális alapja lett volna, ha megcsináltuk volna. Ha lett volna reális alapja, akkor megpróbáltunk volna valamit már csinálni. Az igaz, hogy a zöldek, általában a környezetvédők csak negatívumokat mondanak, de nem volt a másik oldalon sem olyan lehetőség, és a csehszlovák fél sem tudta igazából, Čalfa se mondott soha olyat, a szlovákok soha, Čarnogurský pedig mindig mindent visszautasított. Tehát az is egy játék volt, nem volt alternatívája annak, hogy mit lehetett volna csinálni. Ez érzelmi kérdés, hogy egyik vagy másik szélsőséges álláspontot tartjuk-e rosszabbnak, de én őszintén szólva reális alternatívát soha nem hallottam azzal kapcsolatban, hogy mit csináljunk. Hát azt, hogy felépítsük vagy segítsünk efelé, az se volt jó megoldás, tudjuk. Most még nem tudjuk, hogy Marinovich mire jutott a tárgyaláson, de majd meglátjuk. Nem hiszem, hogy kapott egy olyan dokumentumot, ami számunkra most megoldja ezt a kérdést. Még egyszer hangsúlyozom, a külügyi szempontokat figyelembe véve természetesen nem szabad elrontani, de belpolitikai kérdésekre is nagyon gondolnunk kell, amikor ebben a kérdésben döntünk. Úgyhogy, ha most nem döntjük el azt, hogy ebben a szituációban az EBEÉ-nek beadjuk a levelünket, akkor ezt én tudomásul veszem, ha a Kormány így látja jónak. Elképzelhetőnek tartom, hogy az EBEÉ-t arról értesítsük, hogy a Duna Bizottságnak bejelentették az elterelést, és nekünk is ezt válaszolta a csehszlovák kormány. Nem tudom, hogy van-e ilyen jogi lehetőség, hogy bejelentjük, hogy ezen bejelentések alapján előzetesen jelezni kívánjuk, hogy az ország határait, így integritását veszély fenyegeti. Ennyit legalább bejelenteni az EBEÉ konfliktusmegelőző titkárságra, hogy mi ez. Belpolitikai okokból is szerintem meg kellene ezt tenni. A másik pedig, hogy a hágait jövő héten be kellene adni. Ez a kérdés, hogy mikorra tűzik ki, mert lehet, hogy olyan javaslatot fognak tenni, hogy két hét múlva ül össze a hágai bíróság, és esetleg az EK-bizottság nem fog azonnal összeülni. Erre van-e valami biztosíték?

(Martonyi János szerint a hágai nem fog összeülni, mert ahhoz a két fél hozzájárulása kell.)

Antall József: Persze, hogy nem fog, azért lenne nekünk fontos, hogy leadtuk.

(Jeszenszky Géza, aki közben beszélt telefonon Marinovich Endrével, röviden erről beszámol. Megerősítették, hogy készek mérlegelni egy felülvizsgálatot, de arra külön felhívták

az államtitkár úr figyelmét, hogy információjuk szerint Magyarországon holnap egy olyan nagyszabású tömegakció, tüntetés és ezzel egy időben diplomáciai offenzíva indul, ami számukra lehetetlenné teszi azt, amire egyébként hajlanának.)

Antall József: Kérem szépen, akkor a sürgősségi eljárás ügyében van egy kérdés. Akkor a mai napon a Külügyminisztérium utasítsa a prágai nagykövetet és a pozsonyi főkonzult, hogy 48 órán belüli választ várva tegye fel ezeket a kérdéseket, mert különben meg kell indítanunk a szükséges diplomáciai lépést. Így erre a szombatra várjuk a választ, a külügy megszervezi a fogadókészséget a minisztériumban ügyeleti rendszerrel. Ezt elfogadja a Kormány így ebben a formában? Ez az első. A második, felhatalmazást kérünk arra, hogy hétfőn vagy kedden megítélhessük az addig beérkező információk alapján, hogy az addigra remélhetőleg elkészült és lefordított keresetet mely napon küldjük el Hágába, vagy ha valami ellene szólna, akkor majd a szerdai minisztertanács dönt erről végleg. Tehát akkor ez volt a második, Hága vonatkozásában. A harmadik, hogy ezeket az információkat össze kell gyűjteni, amiket a kétoldalú megbeszéléseken folytattunk, de megítélésem szerint minden lépést egyszerre kell megtenni a szövetségi kormánynál és a szlovák kormánynál. Továbbá kérem megnézni, hogy a holnapi napra össze tudjuk-e hívni még ezeket a parlamenti bizottságokat, vagy legkésőbb hétfőre. De igazából már holnap kellene őket tájékoztatni. Martonyi államtitkár elmondja az eddigieket, hogy mi történt, tehát tájékoztatjuk őket, és akkor ennek jegyében megy tovább. Kérem szépen, van-e még akkor valami? Tehát, akkor holnapra ezt megszervezik, és tájékoztatást adunk. A Hágát pedig akkor jövő hét első napjaira tervezzük meglépni. Mielőbb a brüsszelit tisztázni kell, és ezt a 48 órás határidejű válaszkérést beindítani, és a leveleket holnap reggel át kell adni a nagyköveteknek, vagy faxon megküldeni. Változatlan az a véleményem, hogy a szlovák felet egyedül a presszió érdekli, és pillanatig ne higgyük, hogy másért teszik, szerintem csak a kemény fellépés miatt. Az viszont, hogy a nyugatiaknak tulajdonképpen mi a támogatásuknak az indítéka, én körülbelül azt hiszem, hogy az elejtett szavakból azt lehet mondani, félnek bármilyen második Jugoszlávia kialakulásától. Nem az érdekli őket, hogy kinek van igaza, semmi más, egyszerűen csak az, hogy a régióban netán egy újabb válsággóc keletkezik. Igazából azóta foglalkoznak vele, amióta nem azt mondjuk, hogy kérem, mi nem akarunk itt válságot, hanem mióta azt mondjuk, hogy válság lesz ebből, és ebből konfliktus lesz. Tehát csak azóta foglalkoznak vele, és azóta izgatja őket, mert tudják, hogy az akkor egy nagyobb probléma. Hát akkor, ha erre megkapjuk a felhatalmazást, ezek szerint járunk el. Köszönöm, és akkor vége a minisztertanácsnak.

1992. október 21-i kormányülés

Napirenden kívül ismét a Bős–Nagymaros kérdésével kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy úgy érzi, hogy az elterelési dátum közelsége, a magyar diplomáciai offenzíva, az Európai Közösség demarsa és miniszterelnök úr levele együttesen bizonyos eredményt ért el.⁵²⁹)

Antall József: Nem lehet, hogy ezalatt most megszavazza a szövetségi kormány, és nem fogunk tudni róla? Erről egy hír kell, és arról is, hogy miről tárgyal Martonyi János Brüsszelben. Azt kell majd tudnunk, mire mennek, és persze azt is, hogy a szövetségi kormány mai minisztertanácsi ülésén milyen döntést hoznak Prágában, mivel jogilag decemberig az a meghatározó. Mellékesen tudnunk kell, hogy ma folyik ez a tüntetés, hogy ott összeverik-e tüntetőket vagy nem. Tessék!

(László Balázs kormányzóvivő elmondja, hogy a szövetségi kormány határozatáról még nincs hír. Ellenben Binder, a vízügyi kivitelező vállalat vezetője fél órával ezelőtt már november harmadikáról beszélt, és nem november hetedikéről.)

Antall József: Igen, ez megvan, ez itt van. Most hozták be. Tehát a gyors hírer szerint november 3-ig megvalósul a Duna elrekesztése, közölte szerdán Julius Binder. A ČTK⁵³⁰ délutáni jelentése szerint a bősi erőművet építő pozsonyi székhelyű vízgaz-

⁵²⁹ 1992. október 18-án Kelemen András politikai államtitkár a Külügyminisztériumban kérette Rudolf Chmelt, Csehszlovákia budapesti nagykövetét és szóbeli jegyzéket nyújtott át. A dokumentumban a Magyar Kormány kinyilvánította készségét az Európai Közösségek 1992. október 14-én mindkét félnek küldött üzenetében foglaltak haladéktalan és teljes mértékű végrehajtására. A Magyar Kormány az üzenettel azonosulva egyetértett egy háromoldalú az Európai Közösségek feltételei alapján létrejövő szakmai bizottság felállításával, tevékenysége késedelem nélküli megkezdésével. Kifejezte egyetértését továbbá az Európai Közösségek felhívásával, hogy egyik fél se tegyen olyan lépést, amely befolyásolná, illetve előre meghatározná a szakmai vizsgálatok eredményét és a későbbi döntéseket. A Magyar Kormány leszögezte, a Duna-meder tervezett elzárását az EK-feltételekkel ellentétesnek ítéli. Az álláspontok azonban továbbra sem közeledtek, mivel másnap a Duna 1853. folyamkilométerénél éjjelkor életbe lépett a hajózási tilalom. Az utasítást a Szlovák Köztársaság Földművelésügyi Minisztériumának döntése és a vonatkozó törvénycikk alapján a Pozsonyi Állami Hajózási Igazgatóság adta ki. A folyó elzárásával kapcsolatos munkálatok miatt a forgalom 14 napon keresztül mindkét irányban szünetelt.

⁵³⁰ A ČTK, teljes nevén Československá tisková kancelář, magyarul: Csehszlovák Hírügyenökség. Az állami hírügyenökséget 1918. október 28-án alapították meg. 1993. január 1-jén, Csehszlovákia szétválásakor csehszlovákról Cseh hírügyenökségre nevezték át. Szlovák része a TASR, teljes nevén: Tlačová agentúra Slovenskej republiky, magyarul: Szlovák Köztársaság Hírügyenöksége néven folytatta a működését.

dálkodási beruházási vállalat igazgatója újságírók előtt azt mondta, hogy az erről szóló döntés végleges. De ez még mindig nem a kormány. Jó lenne ezt folyamatosan tudni. Akarunk-e Bős ügyében most bármit mondani? Kérdésem az, ami eddig elhangzott, hogy miután itt sajtókonferencia lesz, erről nem hiszem, hogy e pillanatban nyilatkozni kellene, vagy nem?

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter szerint meg kéne várni, míg megtudjuk a prágai kormány döntését.)

Antall József: Most akkor még semmiféle kormánynyilatkozatot nem kell tenni, maximum csak annyit, hogy küldöttségünk Brüsszelben tárgyal. Egyelőre azt hiszem, hogy itt gyakorlatilag az előttünk álló dolgoknak két lényeges eleme van. Az egyik, hogy jogi szempontból semmi sem történhet január elsejéig, ameddig az államszövetség szét nem válik, addig a szövetségi kormány és a szlovák kormány fog játszadozni. Ez ugyanaz egyébként, mint a szerbeknél, ahogy kialakulhat a kis-jugoszláv és a szerb. Ha a szövetségi kormánnyal jutunk megállapodásra de jure, de facto nem fogja elfogadni a szlovák. Ha a szlovákkal jutunk megállapodásra, akkor meg de jure nem lesz érvényes Az európai csatlakozás, meg egyebek miatt játszadozik velünk a szövetségi kormány. Tehát itt jogilag, azt hiszem, ha nem tévedek, ez a probléma. Ténylegesen az a probléma, hogy végre tudják-e hajtani az elrekesztést a november nem tudom hányadikáig, vagy nem. Ha nem tudják végrehajtani, akkor valószínűleg halasztódik. Ha most a szövetségi kormány is olyan döntést hoz, hogy végrehajtják az elterelést, akkor felmerül az a kérdés, hogy nincs miről tárgyalni e pillanatban, akkor be kell indítani a mechanizmusokat, az EBEÉ-t, mindent végig kell vinni, de akkor meg kell fogalmazni a Közös Piacca kapcsolatos magatartásunkat is, hogy mit tegyünk a hármas bizottságban. Úgyhogy ez körülbelül, amit azt hiszem, jelen pillanatban lehet feltételezni. De ezt ma nem tudjuk eldönteni, mert nem tudjuk a válaszokat a feltett kérdésekre. Mindenesetre, ha a Bős ügyében a prágai parlament így dönt, nem tudom, hogy mit tud jelen pillanatban a Martonyi-féle küldöttség elérni. Tessék, van erre valamilyen információnk?

(Mádl Ferenc közli, hogy csak holnap kezdődik a háromoldalu tárgyalás.)

Antall József: A másik kérdés viszont az, hogy nyilatkozott a Közös Piacnak valami felkért független szakértője, aki jogellenesnek minősítette a C-variánst mint megtorló lépést. Egyes magyar sajtóhírek csak ezt közlik, de nem közlik a másikat, miszerint megállapította azt is, hogy a magyar fél részéről a 77-es államközi szerző-

dés megszűntnek minősítése szintén jogellenes. Akkor a bösi kérdést pillanatnyilag lezárnánk.

(Annus Antal honvédelmi közigazgatási államtitkár tájékoztatást ad még arról, hogy tegnap a csehszlovák szövetségi védelmi miniszter titkos távbeszélőn tartandó telefonbeszélgetést kezdeményezett Für miniszter úrral, amire ma fog sor kerülni.)

Antall József: Akkor nagyon fontos, hogy Für miniszter úr, aki most svájci hangulatban érkezik, hogy fel legyen erre már a repülőtérén készítve, hogy mi a döntés. Nyilvánvaló, tegnap ugye jött az a bizonyos hír, hogy mi csapatösszevonásokat végzünk, erre a válasz megtörtént. Felajánlottuk a határellenőrzést két oldalon. Tehát, hogy pontosan hallgassa meg a miniszter úr, hogy mit fog mondani. Köszönöm szépen.

Napirenden kívül a szerb helyzettel kapcsolatban.

(Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter elmondja, hogy kérésre fogadta a szerb közlekedési minisztert,⁵³¹ aki közölte, hogy Szerbia olajkészletei katasztrofális helyzetben vannak, és várható, hogy az iskolák, kórházak, lakóházak fűtése is teljes mértékben leáll, amely nagyon súlyosan fogja érinteni, nemcsak a szerb, hanem a magyar lakosságot is. Ezért kérte, hogy humanitárius megfontolásokból járjunk közben az ENSZ-nél, hogy az embargót ebben a vonatkozásában enyhítse, és tegyék lehetővé a szállításokat, amelyeket rendesen megfizetnének. A szállítások fejében rendeznék a vasúti tartozásaikat is, és egyéb köztünk még függőben lévő dolgokat. Egyébként fenyegetést is megfogalmazott, amennyiben Magyarország ezt a kérést nem fontolja meg.)

Antall József: Még egyszer felhívom a figyelmet, ezt a szerb közlekedési miniszter mondta, és nem a kis-jugoszláv szövetségi, ez a Milošević-vonal.

(Siklós Csaba megjegyzi, hogy a jugoszláv közlekedési miniszter is kívánná ezzel párhuzamosan beszélni velünk.)

Antall József: Ezekkel a szaktárcái megbeszélésekkel kapcsolatban föl hívom a figyelmet, hogy ilyen neuralgikus pontoknál, ahol a közlekedési miniszteren keresztül üzennek, vagy várhatóan más tárca megkeresése útján a magyar kisebbsé-

⁵³¹ Žarko Katić és Siklós Csaba tárgyalásai a sajtó kizárásával folytak le.

get, a honvédséget, a külpolitika alapvető kérdéseit, az ENSZ-embargó határozatát érintő kérdésben, tehát amikor ilyen térségből ilyen üzenet jön, akkor a nemzetbiztonság, a felderítés, a honvédség, a külügy, a közlekedés csak úgy tárgyaljanak, hogy teljesen tájékozottak és egymással szoros kapcsolatban legyenek, mert enélkül ezekből teljesen rossz eredmények jönnek ki.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter szerint lehetetlen a szerb vezetéssel egy olyan meg egyezés, hogy fűtőolajjal vásároljuk meg a vajdasági magyarság biztonságát. Ez erkölcsileg is és az ENSZ embargós politikájával is ellentétes lenne. Azokat a zsaroló lépéseket, amelyeket viszont a tárgyalópartner mondott, ezeket nem szabad félvállról vennünk, de látnunk kell, hogy ez része a belső harcnak. Szerinte továbbra is a jugoszláv kormánnyal és Panictyal érdemes inkább azt a kapcsolatot tartani, és arra kell nekünk is tenni, semmint a szerb radikálisokra.)

Antall József: Mielőtt továbbmegyünk, szeretném leszögezni azt, hogy Magyarország és a Magyar Kormány semmilyen olyan lépést nem tehet, ami az eddig történt megállapodásokkal ellentétes: tehát az ENSZ Biztonsági Tanácsának döntése, embargó, ugyanis Magyarország politikai, diplomáciai hitelképességét fenn kell tartani. Tehát semmiféle partikuláris érdek vagy egyéb nem lehet olyan, amivel diplomáciai lerendezés nélkül a mi elfoglalt diplomáciai, külpolitikai pozíciónkat rontanánk. Ez az első alapkérdés. A második alapkérdés, ha tárgyalásba megyünk bele, akkor az mindenkor külpolitikailag egyeztetett legyen. Nyilvánvalóan nem tárgyalhat érdemben a szaktárca a saját kereteit meghaladó kérdésekről, legfeljebb meghallgathatja. A másik dolog pedig, ha olyan kérdés merül fel, ami a helyi magyarságot, vagy pedig egyéb kérdést érint, akkor azt meg kell tárgyalnunk, és akkor el kell dönteni, hogy például egy ilyen szituációról akár tájékoztatjuk a Biztonsági Tanácsot, vagy összehívjuk a nagyköveteket, és megmondjuk, hogy ilyen irányú lépések történtek, és akkor erre hívjuk fel a figyelmüket, és megteesszük a megfelelő lépéseket, ami egy ilyen zsarolás esetén szükséges. Egy biztos: zsarolással, vagy ezekkel a szerb, szlovák, román próbálkozásokkal elég tapasztalatunk van már. Ezeknek a teljesítésével sehova nem jutunk, és semmilyen körülmények között ne higgyük azt, hogy el tudunk velük érni valamit, csak magunkat járatjuk le, vagy magunkat tesszük hitelképtelenné. Eddig ez még nem történt meg, éppen ezért vigyázni kell, hogy még ilyen látszatba se kerüljünk. Már pénzügyminiszter úrnak is mondtam, hogy ahogy az Egyenleg tálalta a röszkei vámvizsgálatot és az embargó megtartását, és egyebet, és ahogy bemutatta, az rendkívül káros volt minden irányban. Úgyhogy tisztázni kell, hogy a televízió csinálta-e a disznóságot, vagy ügyetlenség a mi részünkről. Tessék, akkor van-e még ehhez a szerb dologhoz. Tessék, Füzesy Tibor!

(Füzessy Tibor tárca nélküli miniszter megjegyzi, hogy az amerikaiaknál úgy vette észre, mintha az embargókérdésben kicsit inognának, és azon törik a fejüket, hogy hogy lehetne megtalálni azokat a stratégiailag legfontosabb anyagokat, berendezéseket, amelyek tönkre tudják tenni Jugoszláviát, illetve Szerbiát anélkül, hogy élelmezésileg és fűtésileg tönkretennék őket. Ezért azt javasolja, hogy az embargó ügyében ne exponáljuk magunkat túlságosan.)

Antall József: Félreértés ne essék, itt nem arról van szó, hogy mi most fellépünk. Itt arról van szó, hogy ha ilyen helyzet áll elő az embargóval vagy bármivel kapcsolatban, akkor nekünk hivatalos lépést kell megtenni. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa határozata értelmében össze lehet hívni a nagyköveteket, hogy ilyen megkeresés érkezett, ezt majd elintézi a külügyminiszter. Egyet nem lehet, hogy az embargó kijátszására bármilyen lépést tegyen Magyarország önállóan, mert akkor hitelünket veszítjük. Tehát ilyen tárgyalást nem folytathat szaktárca. De arról nincs szó, hogy akár emberiességi szempontok ne lennének. Mindennek a formáját meg kell találni. A globális megállapodásokat, aminek mellékesen egyik előterjesztője voltunk, azt nem lehet kijátszani, tessék.

(Katona Tamás, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára szerint bármilyen ilyen lépést akkor tehetünk meg, hogyha a Biztonsági Tanács az embargóval kapcsolatban hoz valamilyen enyhítő lépést.)

Antall József: Pontosan. Köszönöm, akkor ezt lezárjuk, és a külügyminiszter urat és a négy minisztert kérem, illetve a szerb ügyben pedig szintén az érdekelteket, hogy így működjenek együtt.

Később még ezen a kormányülésen újra szóba kerül a bősi kérdés, amikor Antall József más hivatalos programja miatt már nincs jelen az ülésen.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter közli, hogy a Kormány megkapta a csehszlovák kormány szóbeli jegyzékét, amit ma délután adtak át a magyar nagykövetünknek Prágában, aminek az a lényege, hogy legkésőbb november 2-ig és 3-ig fogják elrekeszteni a Dunát, és ezt követően ennek megfelelően folynak a munkálatok.)

1992. október 29-i kormányülés

*Különfélék között az Európai Közösség, a CSSZSZK és Magyarország között 1992. október 27-én a bős–nagygyarosi vízlépcső kérdésében lezajlott tárgyalás jegyzőkönyvének jóváhagyásával kapcsolatban.*⁵³²

(Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy a Kormány tagjai megkapták azt a parafált megállapodást, amelyet tegnap a késő esti órákban az Európai Közösség, Csehszlovákia és Magyarország parafált a vízlépcső kérdésében, ami egyfajta megállapodásnak tekinthető. Szerinte Magyarország aláírhatja ezt, és ezt hozzuk nyilvánosságra azért is, hogy a csehszlovák, illetve szlovák fél egyfajta nyomás alatt legyen. A szlovák propaganda egy vonatkozásban nagyon ügyes volt, azt hirdette, hogy az egész ügyet a magyarok azért piszkálják, mert határrevízióra készülnek, és ezért lázítják a magyar kisebbséget, és itt sajnálatos módon Csurka István ismert tanulmánya kész érvet szolgáltatott nekik. A legutolsó héten a nemzetközi visszhang az ügygel kapcsolatban megnőtt, bár ez is vegyes volt. Butrosz Gáli, az ENSZ főtitkára megértette és tudomásul vette, hogy itt valójában mi történt, hogy a Dunát effektív elterelték, és megállapította, hogy ezek szerint valóban Magyarország integritását megsértették, és ez mindenképpen az ENSZ valamiféle közbenjárását indokoltá teszi, amennyiben ezt kérjük. Ettől bizonyos fokig eltérően az európai és Európán kívüli országok döntő többsége csak abban mutatott érdekltséget, hogy a konfliktus ne mérgesedjen el, ne legyen új válságzóna, és nagyon mellékes téma volt az, hogy kinek van igaza. Az Európai Közösség rendkívül erőteljesen ellenezte és ellenzi az EBEÉ-mechanizmus életbe léptetését. Miután ismerjük az EK álláspontját is, és tegnap este megszületett ez a parafált jegyzőkönyv, ezért javasolja, hogy presztízavesztés nélkül is egyelőre ne próbáljuk életbe léptetni az EBEÉ válságkezelő mechanizmusát.)

Antall József: Egyik kérdésem az, hogy nem áll-e ellentétben az országgyűlési határozattal? Tehát mindenképpen ez a kérdés. Mádl miniszter úrnak mi a véleménye? Ő, aki a legilletékesebb.

⁵³² Az Európai Közösség és a visegrádi országok csúcsertekezletére 1992. október 28-án Londonban került sor. Az Antall József vezette magyar kormánydelegációban Jeszenszky Géza külügy-, Kupa Mihály pénzügyminiszter és Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere vett részt a tárgyalásokon. Ezzel párhuzamosan Martonyi János külügyi államtitkár az EK-megbízott jelenlétében a vízerőmű-konfliktusról az éjszakai órákba nyúló tárgyalást folytatott csehszlovák kollégájával.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter szerint ezt majd csak akkor lehet megítélni, ha az elhatározott második szakértői csoport, amelyik elmegy a helyszínre, valamilyen javaslatot tesz. Amennyiben 15 napon belül tesz javaslatot, akkor lehet majd megvizsgálni, hogy szükséges-e az országgyűlési határozatot módosítani. Addig ezt nem szükséges, mert a megállapodás szövege jelenleg nem ellentétes azzal.)

Antall József: Tehát itt kötöttek, parafáltak egy jegyzőkönyvet, amiben benne van, hogy ki kell küldeni egy magyar szakembert ebbe a csoportba, és odamennék a határra. Ezt akkor ki intézi? Érdeklödöm. Ebben a pillanatban egy lényeges kérdés van. Első kérdés az, hogy ki megy a helyszínre egy háromoldalú bizottság tagjaként? Kérdés, hogy a háromoldalú bizottságban ki vesz részt, és ennek nyilvánvaló, hogy Siklós Csaba az egész vízügyi részének a felelőse. Tessék, Király Miklós. Most jössz Londonból?

(Király Miklós, Mádl Ferenc miniszter kabinetfőnöke, aki részt vett a megállapodással kapcsolatos tárgyaláson, tájékoztatást ad a megállapodás tartalmáról. Létrejön egy tény-megállapító bizottság, amelynek feladata kétnapos határidővel az építkezések azonnali leállításának a meghatározása, azon feltételeknek a definiálása, ami mellett majd az Európai Közösség dönthet az építkezések leállításáról. Felállításra kerül egy másik bizottság, amely megvizsgálná, hogy az úgynevezett C-változatnak milyen hatása van a környezetre, a hidrológiára, a hajózásra, és hogy ezek az egyoldalú és jogellenes lépések, építkezések, mennyiben visszafordíthatók. Erről egy jelentés készülne 15 napon belül. Végül felállításra kerül egy további bizottság, amely e jelentés alapján javaslatot tehetne sürgős intézkedésekre, amelyeknek a célja az azonnali, a közvetlenül jelentkező károknak az elhárítása. A megállapodás a kormányok jóváhagyását igényli, de szerinte a szakértői vizsgálatok, aminek kétnapos hatérideje van, már ma meg is kezdődtek.)

Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter elmondja – amit Füzessy Tibor tárca nélküli miniszter is az információi alapján megerősít –, hogy október 31-ig tökéletesen kész a mű, amit elismer Király Miklós is, de megjegyzi, hogy szakértők szerint még számos munka van hátra a teljes befejezéshez, az üzembe állításhoz.

Katona Tamás, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára szerint viszont sürgősen az Országgyűléshez kellene fordulni, legalábbis erről tájékoztatást kellene adni.)

Antall József: Kérem szépen, akkor próbáljuk összegezni. Első kérdés az, hogy holnap erről tájékoztatást kell adni a sajtóértekezleten. Akkor Király Miklós adja meg ezt a tájékoztatást a sajtótájékoztatón, mivel Martonyi nincs itt, tehát olyannak kell ezt adni, aki részt vett a tárgyalásokon, és aki a kérdésben tájékozott. Tehát egyelőre ennek a megállapodásnak a lényegéről és az eshetőségekről kell akkor egy tájékozta-

tást adni. Ez holnap kilenc órakor van. Ez az egyik dolog. Ez külföldi sajtó bevonásával van, ugye? Jó lenne erre készíteni egy írásbeli összegezést előre, amit ki lehetne osztani, ugyanis az újságírók lusták ahhoz, hogy jegyzeteljenek. Akkor ezt is beszéljétek meg. Ez az egyik dolog. A második dolog, hogy a Kormány ezt a megállapodást jóváhagyja. De milyen formát kell használnunk, és te hogy látod a Kormány jóváhagyási kérdését? Mikor lenne célszerű ezt megtenni, a ténymegállapító bizottság jelentése után?

(Király Miklós szerint akár már ma a Kormány jóváhagyhatja ezt a megállapodást.)

Antall József: A kérdés az, hogy az Országgyűlés határozatának a keretébe belefér-e?

(Több hozzászóló azt javasolja, hogy a szokásos parlamenti személyi kört holnapra össze kellene hívni, és tájékoztatni kellene őket erről.)

Antall József: Hát akkor, mindenképpen legalább azt a grémiumot, amelyik szokott ülésezni, tehát a frakciók megbízottjai és a három bizottság, akkor ezt holnapra össze kellene hívni. Király Miklós pedig ismertetné ezt a sajtóban, de rövidre fogva, csak tájékoztatás, hogy e pillanatban ez a ténymegállapító bizottság tárgyal. Ez az egyik pont, ezt közölni velük. A másik, hogy ebben történt egy megállapodás, amit a Kormány tudomásul vett és jóváhagyott, és erről tájékoztatja a parlamenti bizottságot. Közölni kellene ezzel a parlamenti grémiummal, hogy ha a ténymegállapító bizottság jelentése megérkezik, akkor a következő lépés az, hogy újra tájékoztatjuk a bizottságot, és a Kormány is akkor foglalkozik ezzel a kérdéssel, hiszen akkor terjesztik majd azt az Európai Közösség és a másik két kormány elé. Tehát tizenöt napon belül jön a következő jelentés. Ha felvetődik ez a kérdés, én azt javaslom, hogy ebben a szituációban, miután egyébként is kevés esély lenne, hogy most támogatást kapnánk, az EBEÉ-mechanizmus elindítását is 15 nap múlva kellene megkezdeni, ha akkor kiderülne, hogy teljes a kudarc. Van-e ezzel kapcsolatban ellenvélemény?

(Jeszzenszky Géza kiegészítésként elmondja, hogy jegyzéket küldtünk az EBEÉ prágai központjába, amelyben az szerepel, hogy a körülményekre tekintettel egyelőre nem kezdemé-nyezzük az EBEÉ sürgősségi mechanizmus második fokozatának beindítását.)

Antall József: Rendben van. Ezt is a parlamenti ad hoc testületnek közölni kell. Ha ez a folyamat 15 nap múlva teljes kudarc, és csupa kedvezőtlen eredménnyel zárul, nyilván akkor indítjuk el az EBEÉ-nek ezt az eljárását. Kérdés az, hogy adjunk-e külön tájékoztatót azért ezzel kapcsolatban a közös piaci országoknak, ugyanis egy

dolog nincs ebben a megállapodásban, az ország területi integritásának megsértése. Ez nincs benne. Tehát, a kérdésem tulajdonképpen az, hogy erről nem kellene-e egy olyan tájékoztatót küldeni az Európai Közösségnek is, amiben tájékoztatjuk őket, hogy a londoni megbeszélés alapján ez és ez a megállapodás jött létre. Természetesen első pontban az ország területi integritásának megsértése, miután a Duna elterelése tényként bekövetkezett. Tehát ezt a tényt le kell rögzíteni, hogy itt ez a határsértés. Fogalmazzátok meg, de ezt le kell szögezni, mint első tényt. A második, hogy ennek a békés megoldása érdekében azt tudomásul vettük, hogy a tárgyalások folynak, a harmadik pontban pedig azt kell megírni, hogy amennyiben ezek a tárgyalások eredményre vezetnek, akkor természetesen a tárgyalások irányába megyünk. Ha viszont a másik fél nem fogadja el, és nem alakul ennek megfelelően a tárgyalás, akkor kénytelenek vagyunk további lépéseket megtenni.

(Kiss Gyula munkaügyi miniszter viszont azt javasolja, hogy az EBEÉ-mechanizmus második fokozatát tartsuk folyamatban.)

Antall József: Az EBEÉ nagy valószínűséggel most ezt nem folytatná. Nyilvánvaló, hogy az Európai Közösség éppen ezt akarja elkerülni, mert az EBEÉ sürgősségi mechanizmusának az elindítása, ha ahhoz megkapjuk a 12 támogatást, az már akkor egy olyan periódusba teszi az egész kérdést, amire azt mondják, hogy nahát, akkor minek volt ez az egész egyeztetés.

(Surján László még egy csapdahelyzetre hívja fel a figyelmet. Itt a csapda az, hogy lehet, hogy a csehszlovák kormány gond nélkül el fog fogadni két hónapra érvényesen mindent, a szlovákok viszont nem biztos, hogy a jogfolytonosságot e tekintetben vállalni fogják.)

Antall József: A kérdés az, hogy a Kormány ezt a szöveget, amit parafáltak már, most jóváhagyja-e vagy nem. Ez az első kérdés. A második kérdés, hogy a Kormány képviselői holnap ismertetik ezzel a bizottsággal ezt az egész menetrendet, és az Országgyűlésnél egy olyan határozatot, egy határozatmódosítást, vagy új határozatot lehet csak kérni, ami felhatalmazza a Kormányt a további tárgyalások folytatására. Nem a tartalmát kell, hogy elfogadja, hanem azt, hogy miután most már eldőlt, hogy elreteszelték a Dunát, új helyzet állt elő. Elreteszelték a Dunát, tehát nem bizonyult papírtigrisnek a dolog, ez megtörtént. Miután megtörtént, akkor kell valamilyen állásfoglalást tenni, mégpedig ez az állásfoglalás azt jelenti, hogy az Országgyűlés határozatot hoz, hogy felhatalmazza a Kormányt a Londonban megkötött megállapodás alapján és a további tárgyalások szerint az Európai Közösség és stb., nem mondom el végig. Tehát egy határozattervezetet kell készíteni. Ez az egyetlen megoldás,

amelyik ad egy mozgásteret a Kormánynak. Ha azt a parlament elfogadja, és úgy gondolom, hogy a parlament előtt az elmúlt időszakban sok előzetes kritika és egyéb ellenére azért – bár nem bízom a másik oldalban, ugye nem gentlemanekről van szó, de azért – a parlament többsége egyet látott, hogy a Kormány tényleg mindent elkövetett az adott szituációban és az utolsó hetekben. Soha kritikai megjegyzés nem hangzott el a három bizottság és a hatpárti frakció részéről a Kormány által képviselt fővonal kérdésében. Ezért úgy gondolom, hogy a Kormány most abban a helyzetben van, hogy legalább a kormánykoalíció többsége által és másokkal kiegészülve megkaphat egy ilyen felhatalmazást. Most csak arról van szó, hogy folytassa a tárgyalást, és a parlamentnek folyamatosan számoljon be. Hát azt hiszem, hogy ezt kellene elérni. Tessék!

(Horváth Balázs tárca nélküli miniszter szerint az előző parlamenti határozatot hatályon kívül kell helyezni. Ha a hatályában fennmarad, akkor a tárgyaló küldöttségnek nemcsak tartalmilag, de formailag is meg van kötve a keze.)

Antall József: Itt akkor van egy nagy kérdés, hogy ezzel a mostani lépéssel megsértettük-e az országgyűlési határozatot, ami megszabta a mozgásterünket.

(Mádl Ferenc szerint nem. Meg kellene várni a 15 napon belül elkészítendő jelentést, és annak ismeretében kellene az Országgyűléshez fordulni.)

Antall József: Kérem szépen, az első kérdés az, mert ez sajtókérdés. Jóváhagyja-e most ezt a parafált jegyzőkönyvet a Kormány, mert ezt akkor ki kell adni, miután úgyis megjelent. Tehát kérem szépen, akkor egy olyan rövid szövegben, és erre Király Miklóst kérem, hogy ezt a kiadásnál három sorban azért fogalmazzák meg, miről van szó. Tehát az ország területi integritását érintő stb., tehát azt a részt egy bevezetővel. És akkor abban a formában kell kiadni, hogy ezt a Martonyi János által parafált szöveget a Magyar Kormány jóváhagyta. Tehát ez lenne az első kiadás. Úgyhogy kérem, akkor ezt csinálják meg. A második kérdés, hogy holnap lesz egy értekezlet a parlamenti bizottsággal. Tehát holnap kilenckor tájékoztatást kap a parlamenti bizottság arról, hogy a Kormány ebbe az irányba tárgyal tovább. A parlamenti bizottságnak felvetjük azt a kérdést holnap, hogy tekintettel arra, hogy ez a megállapodás most a ténymegállapításra, s a többi terjed ki, ezért mi úgy ítéljük meg, hogy az a megfelelő forma, ha a Kormány felhatalmazást kap a további tárgyalások folytatására, és előkészítjük erre az országgyűlési új határozattervezetet. Most a három bizottság-, plusz a hat frakcióvezető mond majd valamit, és ez alapján a jövő héten mindjárt beterjesztjük a határozati javaslatot, de legalább ezt kilátásba kell helyezni.

Ha nem fordulunk a képviselőházhoz rövid időn belül, akkor viszont a Kormány kerül olyan helyzetbe, hogy parlamenti határozattal ellentétesen folytat tárgyalást.

(Boross Péter belügyminiszter a vita lezárásaként azt javasolja, hogy tekintettel az ügy sürgős jellegére a Kormány felhatalmazza a miniszterelnököt, hogy a parlamenti bizottság álláspontja alapján nyilatkozzon e megállapodás elfogadásáról.)

Antall József: Kérem szépen, ami ide vonatkozik az országgyűlési határozatból, hogy ne általánosságban vitatkozzunk. Van egy megállapítás belőle, hogy az üzembe helyezés az ugye káros. Utána a '77. évi szerződés, „folytasson tárgyalásokat a kormány a vízlépcső-rendszer megvalósításáról és üzembe helyezéséről szóló 77. évi szerződésnek, továbbá mindazon megállapodásoknak, amelyeket a felek, illetve szerveik az államközi szerződés végrehajtása céljából kötöttek, közös megegyezéssel való megszüntetésére”. Tehát erre kaptunk megbízatást. „Egyben kezdeményezze a vízlépcső-rendszernek, illetve összes létesítményének meg nem építéséről, elhagyásából származó következmények rendezése céljából új államközi szerződés megkötését, az alábbi értéksorrend figyelembevételével. Egy, a térség ökológiai természet helyreállítása. Kettő, árvíz elleni védekezés, három, a térség természeti viszonyaihoz illeszkedő hajózás kialakítása.” Erről szól a határozat, hogy ezt kéne csinálnunk. „A vonatkozó országgyűlési határozatok rendelkezésének megfelelően dolgozzon ki tervet a hivatkozott szerződésben érintett hazai területek rehabilitációjáról.” Eddig tulajdonképpen részben okafogyott lett, részben pedig az ügy, hajózásról mindent tárgyaltunk. Következő pont. „Az Országgyűlés szükségesnek tartja a vízlépcső-rendszer megvalósítására irányuló munkálatok további felfüggesztését, és megerősíti az e célból eddig hozott kormányzati intézkedéseket”. Itt jön, „Az Országgyűlés felkéri a Kormányt” – ez a harmadik pont – „a Gabčíkovo Bős-nagymarosi vízlépcső-rendszer állami nagyberuházás azonnali lezárására, és az Állami Számvevőszéket az elvégzett munkák átfogó pénzügyi felülvizsgálatára”. Negyedik, „A Kormány a jelen határozatban foglaltak végrehajtásáról havonta beszámol az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának”. Ennyi az országgyűlési határozat. Tehát az országgyűlési határozat tulajdonképpen, amit előír a számunkra, kvázi azt végigharcoltuk, illetve értelmét veszítette, mert a történelem meghaladta. Ezt szerintem a parlamentnek be lehet jelenteni. Vagy be lehetne nyújtani egy ilyen javaslatot a bizottságoknak, az Országgyűlés elnökének. Nyújtsuk be legalább az Országgyűlés elnökének, hogy adja ki a három bizottságnak, és a három bizottság tanulmányozza ezt a jövő héten. Hogyha ezt tanulmányozza a három bizottság, ezt elolvassák, akkor látják, hogy a határozat értelmét veszítette. Mi pedig le vagyunk fedezve, hogy nem teszünk olyan lépést a parlament megkerülésével. Szóval én azt nem akarom, hogy

a Kormány teljesen fölöslegesen abba a csapdába menjen bele, hogy valamit a parlamenti határozat ellen hoztunk, amikor az már gyakorlatilag nincs is. A határozatot el kell olvasni, és egyértelmű, hogy a megállapodás nincs ellentétben. Formálisan miért ne adjunk be egy olyan javaslatot a parlament elnökének, amit kiad hivatalosan is, ezeket mellékelve az Országgyűlésnek, amiben javasoljuk megfontolni, hogy vizsgálják felül, hogy mire terjedjen ki a Kormány tevékenysége. Továbbá egy olyan határozattervezetet kellene fogalmazni, amely figyelembe véve a korábbi országgyűlési határozatokat, a lezajlott, megtörtént eseményeket, és a kialakult helyzetet, felhatalmazza a Kormányt a további tárgyalásokra. Valami ilyet, amelyikkel tulajdonképpen nem gyengítjük a jogi pozíciónkat, nem teremtünk olyan helyzetet, hogy a csehek és a szlovákok azt higgyék, hogy az előzőek mind semmik. Tehát megtartjuk azt a pozíciót, hogy bennünket kötnék országgyűlési határozatok, de egyidejűleg ez a mondat, hogy felhatalmazza a Kormányt, hogy folytasson tárgyalásokat az Európai Közösség bevonásával stb. stb. Akkor ezt kell megfogalmazni, hogy benne legyen a pozíció tartásához szükséges korábbi háttér, és benne legyen az a mozgáster, hogy legalább tovább tárgyalhatunk a kialakult helyzetnek megfelelően. Nem azt mondjuk, hogy új, hanem a kialakult helyzetnek. Tehát korábbi határozatok, a bekövetkezett események, akár zárójelbe lehet tenni, hogy a '77-es állami felmondása, a Duna elrekesztése, a jogi és a tárgyi eseményeket egyaránt stb. lehet sorolni. Oda lehet tenni a Duna elrekesztését, valamint a kialakult új helyzetben, zárójelben C-variáns megvalósítása, ami alapján felhatalmazza vagy felkéri a Kormányt a további tárgyalások folytatására az Európai Közösség, a választott bíróság, s a többi igénybevételével. Legalább egy ilyen kezdeményezést tegyünk.

(Király Miklós nem tartja célszerűnek ezt a megoldást, hiszen a Mečiar és a Klaus is azt mondják, hogy a Magyar Kormány azért nem tud tárgyalni, mert gúzsba köti a parlamenti határozat. Ha most megerősíti a parlament a korábbi határozatát, akkor tulajdonképpen azt dokumentáljuk a csehszlovák kormány felé, hogy továbbra is tárgyalásképtelenek maradunk, és nem érdemes belemenni a tárgyalásokba, mert nincsen nagyobb mozgásterünk, mint korábban volt. Ezért azt javasolja, hogy a Kormány akkor kérje ezt a módosítást, ha a közös piaci bizottsági jelentés valamilyen új irányt jelöl ki.)

Antall József: Akkor, ha ez nem jó, akkor jelentsük be a parlament elnökének ezeket a tényeket. Jelentsük be, és kérjük ennek a bizottságnak történő kiadását, és ha nem válaszol a bizottság, nem tiltakoznak, akkor ezzel tudomásul vették a bizottságok e megállapodás jóváhagyásának tényét, és nem tartották szükségesnek a plenáris ülés elé terjesztést. A jóváhagyott jegyzőkönyv, amit most a sajtónak kiadnánk, akkor a következő szöveggel menne. A Kormány jóváhagyta a címben foglalt jegy-

zőkönyvet. Ezt írjuk másképp, ez túl hivatalos így. A Kormány jóváhagyta a Londonban ekkor-ekkor aláírt jegyzőkönyvet, ugyanakkor megerősítette azon álláspontját, hogy a Duna elrekesztése, az ideiglenes pótmegoldás egyoldalú kiépítése sérti a Magyar Köztársaság szuverenitását és területi integritását. A Duna hajózási fővonalának cseh és szlovák területre térítése a határ jellegének önkényes megváltoztatását jelenti, amit a Magyar Kormány kifejezett tiltakozása ellenére hajtottak végre. És akkor ezután jönne a szöveg.

1992. november 5-i kormányülés

*Különfélék között a nemzetközi gazdasági kapcsolatok miniszterének oroszországi tárgyalásaival kapcsolatban.*⁵³³

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere elmondja, hogy a múlt pénteken Jelcin elnök levelet intézett Antall miniszterelnök úrhoz, amelyben rögzítette, hogy politikai döntés született korábban kettőjük között arról, hogy a szovjet csapatkivonás pénzügyi kérdéseit rendezik, kölcsönös nullázással. Ámde ez csak akkor áll fenn, ha a magyar fél 14 ezer lakás oroszországbeli építésével hozzájárul a kivont csapatok személyi állományának elhelyezési gondjait célzó programhoz. Az oroszországi tárgyalásán határozottan közölte, hogy ennek az orosz követelésnek az elfogadtatásához különösebb reményeket nem fűzhetnek. Az orosz fél ezek után nem hozakodott elő semmilyen javaslattal. Nyilvánvaló, hogy a döntést ebben a jövő szerdai Antall–Jelcin-találkozóra kívánják áthárítani.)

Antall József: Ehhez, bocsánat, hogy megszakítom! Ehhez készített a kormány meghatalmazott Kádár miniszter úr és Jeszenszky Géza láttamozásával egy megállapodástervezetet. Elő van készítve egy háromszakaszos megállapodástervezet, ami ezt a nullszaldós dolgot rögzítené, és ez az, amit alá kellene írunk.

(Kádár Béla ezt megerősíti. Elmondja, hogy a másik kérdés a tárgyaláson az a Szovjetunió transzferábilis rubelben⁵³⁴ felhalmozódott adósságainak a törlesztésével kapcsola-

⁵³³ Kádár Béla 1992. november elsején Moszkvában folytatott megbeszéléseket az Orosz Föderáció nemzetközi gazdasági kapcsolatokért felelős állami vezetőivel, Valerij Maharadze miniszterelnökhelyetessel és Pjotr Aven külgazdasági miniszterrel. Moszkvai tárgyalásait követően Baskíriába és a Tatár Köztársaságba látogatott, ahol a kétoldalú gazdasági együttműködésről és a fejlesztés lehetőségeiről tárgyalt.

⁵³⁴ A transzferábilis rubel nemzetközi elszámolási egységet a KGST-n belül használták 1964 és 1991 között. A transzferábilis rubelnek nevével ellentétben nem volt valódi köze az orosz rubelhez,

tos, illetve az orosz föderáció importőreinek a tavalyi évben és ebben az évben dollárban ki nem egyenlített számlái voltak. Elfogadnak egy olyan megoldást, hogy a szovjet tartozásokból levonják a Magyarországgal szembeni korábbi követeléseket, így a dollárban keletkezett tartozásuk összege az kereken 100 millió. Szóba került a különféle követelés-felmérésnél, hogy ők egyáltalán nem vették figyelembe a szovjet fegyveres erők itt-tartózkodásával kapcsolatosan felmerült károkat és magyar követeléseket. Viszont az is elhangzott, hogy akármennyit is bizonyítunk, jelenleg nincsenek abban a helyzetben, hogy bárkinek törleszteni tudjanak. Mi ezzel kapcsolatban azt ajánlottuk fel, hogy a tartozásait csökkentse Magyarország számára a magyar védelmi képesség viszonylagos megőrzéséhez szükséges haditechnikai szállításokkal.)

Antall József: Most ehhez még annyit szeretnék hozzátenni, hogy amikor Kádár miniszter úr vasárnap elment, szombaton vagy péntek este bejelentkezett az Aboimov. Hétfőn jelent meg, akkor már tudva, hogy már a válasz is elkészült, amit a miniszter úr magával vitt. Közölte, hogy neki az a kötelessége, hogy a Jelcin-levelhez még szóbeli kommentárokat fűzzön hozzá. Ez a szóbeli, mindenféle érdemi kommentár tulajdonképpen nem volt jó szándékú. Ezért én azt jeleztem, hogy nem szeretnénk, hogy rontsa a hangulatot az a tény, hogyha ők újabb követeléssel állnak elő, ami miatt nekünk fel kelljen vetni az '56-os kérdést. Mégpedig azt, hogy az 1947-es párizsi békeszerződés szerint az osztrák államszerződést követő három hónapon belül, azaz legkésőbb '56 januárjában el kellett volna hagyniuk Magyarországot. A Varsói Szerződés nem tartalmaz magyarországi tartózkodásra vonatkozó kitétel, és az 1958-as megállapodás egy '57-re történő visszautalással az első jele annak, hogy az itt-tartózkodásukra megállapodás történt, ahogy a csehszlovákokkal sem volt, és nem is voltak ott, tehát nem ismérve a varsói paktumnak a csapatok helyben tartózkodása. Ezért, amennyiben további követelésekkel állnak elő, akkor az 1956-os költségek is felmerülnek, mert 1956. január és az '57. évek közötti időszakban semmiféle nemzetközi vagy államközi megállapodás alapján tartózkodtak itt. Közöltem azt is, hogy ezt azért mondtam el, hogy ennek híre menjen, hogy abban az esetben ez hangulatrontó lenne, ha ezt egyáltalán fel kéne vetni. Ez tehát részemről adott esetben egy üzenet volt, úgyhogy ő ezeket vette. Aztán még elmondta, hogy az nagyon fontos lenne, hogy valami jóindulatot mutassunk ilyen ellenszolgáltatás nélkül. Én megismétltem ezeket a gyógyszereket. Mondtam, hogy a levelünk mindent tartalmaz.

amelytől korabeli árfolyama is jelentősen eltért. A transzferábilis rubel elszámolását a Moszkvában működő Nemzetközi Gazdasági és Együttműködési Bank végezte a nemzeti bankok közreműködésével.

(Kádár Béla kiegészítésként még elmondja, hogy állandóan a csehekre hivatkoztak, ugyanis a csehek aláírtak velük egy ilyen megállapodást, amelynek értelmében a csapatkivonás ellenértékéként ők adnak egy humanitárius segílyt, melynek keretében a csehek 300 millió koronát, plusz egymilliárd dollárt meghaladó szovjet objektumkiárusítás fölötti hányadnak a 25%-át átutalják nekik. Szerintük ennek felel meg a Magyarország felé közvetített igény, a tizennégyezer lakás felépítése.)

Antall József: Na, most ezzel kapcsolatban szeretném még azt megkérdezni, hogy ezzel az aktívumnak a haditechnikai ledolgozásával kapcsolatban nincs-e olyan benyomása az érdekelt minisztereknek, hogy esetleg szomszédainknak az intervenciójára hátráltak meg a haditechnikai vonatkozású szállítások? Nem képzelhető ez el? Mert először lelkesek voltak, hogy az aktívum terhére ők szállítanának. Nem merült fel az, hogy esetleg a szerbek, románok, vagy szlovákok tiltakoztak volna ez ellen? Vagy ők maguk saját elgondolásban változtattak ezen?

(Többen hozzászólnak. Van olyan vélemény, hogy az orosz hadsereg lehet a szándék megváltozása mögött.)

Antall József: Elképzelhető, hogy az orosz tábornoki kar gondolhat arra, hogy jobb, ha ezek az országok nem túlzottan vannak felfegyverezve, és nem nagyon működőképesek. Hát akkor a jövő héten a Jelcin-látogatással egybeesően, sajnos némi csúszással még a holland miniszterelnök is jön, úgyhogy nagyon ügyelnünk kell arra, hogy a holland miniszterelnöki látogatás ne szoruljon nagyon háttérbe, mert nem lenne jó nekünk, hogyha a Jelcin-látogatás olyan mértékben nyomná el. Úgyhogy felhívom a figyelmet arra, hogy a holland miniszterelnök látogatásának is kellő hangsúlyt adjunk mindenütt a sajtóban. Ez egy szerencsétlen dolog, hogy a Jelcin-látogatás egy jóval előbb előkészített holland látogatással esik kényszerű módon egybe. Jelcin kérte, hogy első este ne legyen hivatalos programja az érkezése után, tehát akkor van a holland miniszterelnökkel program, ami másnap állandóan tart, úgyhogy még ezt nem tudom, hogy a parlamentre kitűzött zászlók hogy lesznek, de egyik hídon holland, a másik hídon orosz zászlók lesznek, és mindig azon jönnek, úgy, hogy egymást ne zavarják. Úgyhogy ez így ki van dolgozva. Úgyhogy az egyik helyen elvezetjük az egyiket, a másik helyen pedig fölvezetjük.

Különfélék között a bösi vízlépcsővel kapcsolatos időszerű kérdésekkel és a Duna-csúny menti Öreg-Duna-ág áttöltése nyomán kialakult helyzettel kapcsolatban.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter tájékoztatja a Kormányt, hogy a londoni jegyzőkönyvet a szlovák kormány nem tárgyalta. A cseh és szlovák szövetségi kormány viszont azt elfogadta, hogy közösen Hágához fordulunk a nyitva maradó kérdésekben, ahogy a jegyzőkönyv negyedik pontja szól. Elmondja még, hogy elkészült a helyszínre küldött bizottság 30 oldalas jelentése, ami szerint a C-variáció az ökológiát, a hajózás biztonságát, folyamatosságát akkor veszélyeztetni kevésbé, és az árvízveszedelem akkor kisebb, ha ezt a C-variációt tökéletesítik, tehát tökéletesen teljesen megépítik. Az ellentmondás ebben az, hogy ha a magyar fél ezt ellenzi, akkor úgy tűnik, mintha ő volna az okozója ezeknek a negatívumoknak. Most következik a másik bizottság munkája, amelyiknek 15 napon belül kell jelentést tennie. Amennyiben a hosszas tárgyalás után nem kielégítő az eredmény, amivel számolni kell, akkor jön a hágai bíróság, amire nézve most már elkötelezettség van mindkét fél részéről.

Többen hozzászólnak hangsúlyozva a Szigetközben az ökológiai katasztrófa bekövetkeztének veszélyét.)

Antall József: A kérdésem még az, hogy az osztrákok részére, éppen a Hanság alapján, tehát a Fertő tó térségére,⁵³⁵ tehát az osztrák felségterület számára is előreláthatólag van-e valamilyen hatása ennek, ugyanis ezt felvetettük Vranitzky kancellárnak Kismartonban, hogy ennek lehet a Fertő tó térségében is hatása. Kérdésem az, hogy lehet-e?

(Siklós Csaba közlekedés, hírközlési és vízügyi miniszter szerint nagyon ellentétes vélemények vannak, ezért evvel jelen pillanatban ne foglalkozzunk. Egyes szakemberek azt mondják, lehet, mások azt mondják, hogy nem.)

Antall József: Azt hittem, hogy a „rosseb tudja”, csak az orvostudományban és a történettudományban érvényesül, de úgy látom, a hidrológusoknál is. Na most, akkor viszont megint nagyon fontos a közvélemény tájékoztatása és erről egy hivatalos jelentés kiadása, ami az esetleges gyanút és félreértést és minden egyebet eloszlat. A kialakult helyzetben ezt a térség védelmében meg kell tenni. Kérdésem az,

⁵³⁵ A Fertő tó, németül Neusiedler See, horvátul Nežidersko jezero Magyarország északnyugati határa mentén, Sopron közelében található. A mintegy 20 ezer éves tó, Közép-Európa harmadik legnagyobb állóvize, Európa legnyugatabbra fekvő sztyepptava és szikterülete. Nagyobbik része Ausztriához, a többi pedig Magyarországhoz tartozik. A Fertő-táj és ennek részeként maga a tó is a világörökség része. Magyarországi partvidékén a Fertő-Hanság Nemzeti Park, az ausztriai a Neusiedler See–Seewinkel Nemzeti Park található.

Kajdi államtitkár urat is kérdezem, hogy szükségesnek tartjuk-e, és indokolt lenne-e valamilyen, a régió területén, vagy az adott térségben egy katasztrófához illő állapot kihirdetése, vagy pedig mit tegyünk? Ezt fontos lenne megnézni. Miután itt folyamatos nemzetközi tárgyalásokról van szó, tehát nekünk meg kell tenni mindent a védelem érdekében, mindent a helyi lakosság, a természetvédelem, s a többi érdekében, de folyamatosan arra is fel kell készülni, hogy mivel bizonyítjuk az eddigi magatartásunkat, mivel bizonyítjuk az eddigi állításainkat. Nem lehet a levegőbe beszélnünk. Tehát nekünk most demonstrálni kell, hogy itt valóban egy katasztrófahelyzet van, és ennek megfelelően kell külföldi újságíróktól kezdve a sajtót megfelelő információval ellátni. Tehát ezt ébren kell tartani, és közölni kell, hogy mi történt. Tehát ezért is nagyon fontos, hogy azt is eldöntsük, hogy milyen helyzet alakult ki?

(Kajdi József, a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára szerint az alkotmányos szabályozás szerint erre az esetre két fogalom is állhat, a szükséghelyzet és a veszélyhelyzet. Nyilvánvaló, hogy a másodikról lehet inkább szó, amikor is a Kormány az Országgyűlés felhatalmazása alapján egyes törvények rendelkezéseitől eltérő rendeleteket és intézkedéseket hozhat. A veszélyhelyzetben alkalmazható szabályokról szóló törvénynek egy kétharmados törvénynek kellene lennie, ami viszont nincs. Pillanatnyilag ez a jogi helyzet. Készenlétben van.)

Antall József: A veszélyhelyzetet mindenképpen ki kellene mondani a térségben. Nevetséges lenne, ha nem mondanánk ki egy veszélyhelyzetet egy ilyen szituációban.

(Siklós Csaba bejelenti, hogy a hétfői parlamenti ülésen egy határozati javaslatot betervezzenek a veszélyhelyzetről, amely a Kormányt felhatalmazná a szükséges lépés megtételére a Szigetköz védelmében.)

Antall József: Kérdezem a jogászokat, hogy ez így megoldható? Az a kérdésem, hogy hogy lehet deklarálni egy meghatározott régióra, vagy körülhatárolni akár, tehát hogy nehogy azt higgye a Hack Péter, hogy házkutatás lesz nála aznap éjszaka Pesten a veszélyhelyzet címén, tehát hogy a lelküket kíméljük. Hogy lehet ezt megoldani, hogy csak a meghatározott területen, ténylegesen csak ott, ahol közvetlen a veszélyhelyzet, tehát csak arra vonatkozóan kihirdetni, és milyen jogi formában? Müller György.

(Müller György, a Miniszterelnöki Hivatal helyettes államtitkára közli, hogy nem is biztos, hogy kell ehhez most az Országgyűlés, ugyanis ennek megvannak a szabályai, igaz csak az árvízre, de szerinte analóg módon ezek a szabályok használhatóak erre az esetre is.)

Ezt megerősíti Kajdi József is, aki nem javasolja, hogy a veszélyhelyzet kérdésével most parlament elé menjünk. Akkor lenne ennek értelme, ha a Kormány olyan intézkedéseket kívánna hozni, ami a hatályos törvényekkel ellentétes, márpedig most nem erről van szó.)

Antall József: Jó ezt majd ti, jogászok eldöntitek, hogy szükséges-e, előtte meg tudjátok beszélni. A másik kérdés, hogy a négyes miniszteri bizottság mindenképpen tárgyalja ezt akkor meg. Ezt meg kellene fogalmazni, hogy mi az, amit kormánynyilatkozatként kiadnánk. Ott felmerülhetnek ugyanezek a pontok, tehát az első pontban, amit mindig elismétlünk, az ország területi integritása stb. Ezt tessék megfogalmazni, amit eddig is. Tehát megismételve mindazt, tehát deklaratív jelleggel azt, ami történt, és akkor, ha ez megvan, arra is lehet természetesen utalni, hogy ez változatlanul politikailag megzavarja a visegrádi együttműködést. Tehát valami árnyalt utalás is legyen erre. Végül pedig javasolnám, hogy akkor már hétfőre össze kellene hívni a korábbi ad hoc bizottságot a bizottsági elnökökből és a frakcióvezetőkből, és akkor a négyes miniszteri bizottság tájékoztatná őket. Tessék majd eldönteni, hogy kikre van ott szükség, mert nem kell feltétlen mind a négy miniszternek jelen lenni, de legalább, úgy gondolom, hogy ketten-hárman azért nem árt, ha ott vannak, és akkor megállapodni abban, hogy miről tájékoztatják őket ebben a helyzetben. Van-e ehhez még? Tessék!

1992. november 12-i kormányülés

A miniszterelnök tájékoztatója a holland miniszterelnök⁵³⁶ és Jelcin látogatása⁵³⁷ kapcsán történt tárgyalásokról.

Antall József: Akkor mivel néhány percünk van hátra, egy rövid tájékoztatást szeretnék még a Kormány részére adni, bár a sajtóból részben értesülhettek. A részt vevő miniszterek a személyes tárgyalásaik során az orosz küldöttséggel, azt hiszem, sok tapasztalatot szereztek. A holland kormányfővel való tárgyalások probléma-

⁵³⁶ Ruud Lubbers, a Holland Királyság miniszterelnöke 1992. november 10-én tartózkodott Budapesten. A politikus Antall József meghívásának tett eleget. A holland kormányfőt magyarországi látogatásának másnapján, Göncz Árpád köztársasági elnök és Szabad György, az Országgyűlés elnöke fogadta. Ruud Lubbers találkozott a parlament Külügyi Bizottságának tagjaival is, a déli órákban pedig a holland és a magyar miniszterelnök jelenlétében Jeszenszky Géza külügyminiszter és Hans van den Broek, a holland diplomácia irányítója írt alá közös nyilatkozatot a két ország kapcsolatainak elmélyítéséről.

⁵³⁷ Borisz Jelcin, az Orosz Föderáció elnöke 1992. november 10-én este érkezett hivatalos látogatásra Magyarországra. Az orosz államfő Göncz Árpád köztársasági elnök és Antall József kormányfő

mentesek voltak. Nagyon szerencsétlennek tartom, hogy így jött össze, de elkerülhetetlen volt, mert személy szerint rendkívül fontos a holland miniszterelnök személye, valószínű, hogy Delors utóda lesz, és az Európai Közösségnek egyik legbefolyásosabb politikusáról van szó, ráadásul Hollandiával a kapcsolatainkat erősíteni kell. Itt nem a legjobban sikerült ennek főleg a PR-része, és a sajtóértekezleten is nem állt a helyzet magaslatán az érdekelt gárdánk. Amiről viszont külön szeretnék szólni, azt hiszem, akik az oroszokkal való tárgyaláson részt vettek, azok érzékelték, hogy milyen feszültség van a szovjet hadsereg, Gracsov tábornok és a politikusok, illetve Jelcin között is. Jó néhány olyan jelenetnek lehettünk tanúi, ahol az Gracsov utolsó percig megpróbált ellenállni. Nem hiszem, hogy ez színjáték volt, mert a magánbeszélgetések nem ezt támasztották alá. Rendkívüli a hadsereg nyomása Jelcinre, és az utolsó pillanatig nemcsak a nullszaldós megoldást ellenezték, hanem Gracsov Jelcinnel a szűkebb körű megbeszélésen is azt próbálta elérni, hogy konkrétumot mondjunk az építkezés és egyéb vonatkozásban. Minden tárgyalás felét az vette el, hogy ők a humanitárius segítyt és a lakásépítési kérdést magába a kétoldalú egyezménybe vették be mind Németországgal, mind Lengyelországgal, mind pedig Csehszlovákiával. Ezt nagyon nehezítette, hogy erre mi nem vagyunk hajlandók. Ennek nagyon nyomós oka volt. Valóban ebben a kölcsönös lemondásról való szerződésben erről így nem esik szó, ezért a két jegyzőkönyv, aminek a szövege ismeretes, meglehetősen laza. Az orosz igények szerinti gyógyszer szállításunk az arra a gyógyszerre vonatkozik, amit egyébként is leszállítottunk volna, ami cirill feliratú, és egyéb készletből van. Ez az, amit felajánlottunk, ez 10 millió dollár értékű. A másik jegyzőkönyv szövegében arra vállaltunk kötelezettséget, hogy megvizsgáljuk annak lehetőségét, hogy a magyar fél, milyen formában járulhatna hozzá a hazatérő orosz katonák lakásgondjainak enyhítéséhez. Ennyit vállaltunk tulajdonképpen. Természetesen, amit most elmondok, az nem arra szolgál, hogy a kormány szóvivők erről bármit beszéljenek. Annyit szóljanak, hogy a tárgyalások részleteiről és a tárgyalások folyamán

meghívásának tett eleget. Másnap Jelcin először Göncz Árpáddal találkozott. Ezután Antall Józseffel folytatott előbb szűk körű megbeszélést a Parlamentben, majd a tágabb kíséret bevonásával plenáris tárgyaláson vett részt. Az eszmecsere végeztével az Orosz Föderáció elnöke megkoszorúzta a Szabadság téri Szovjet Emlékművet, a Magyar Hősök Emlékművét, majd a kegyelet virágait helyezte el a Rákoskeresztúri köztemető 301-es parcellájában az 1956-os forradalom és szabadságharc vértanúinak emlékművénél. A délutáni órákban Borisz Jelcin Szabad György házelnökkel, valamint a parlamenti frakciók vezetőivel találkozott, majd beszédet mondott a törvényhozás plénuma előtt. Beszédében többek között kijelentette: „[...] Tíz évvel azután, hogy a szovjet hadsereg felszabadította Magyarországot a fasizmus alól, az egyik zsarnokságot felváltotta a másik. Mélyen szimbolikusnak tartom, hogy az elnyomás ellen éppen a magyar nép lázadt fel elsőként. Meghajtunk az 1956-os áldozatok emléke előtt.” Ezután hét magyar–oroszmegállapodást írtak alá az Országházban.

elhangzott egyéb megbeszélésekről tájékoztattam a Kormányt. Ennyi hangozhat el. Semmi több. Bármire rákérdeznek, akár Jugoszláviára, akár ezekre a tárgyalásokra, nincs kommentár. Meg kell tanulni azt is, hogy néha, amikor azt mondja egy kormányyszóvivő, hogy nincs hozzáfűznivalóm, akkor mond a legtöbbet. A másik, hogy ennek viszont lehet egy olyan, számunkra nem is kedvezőtlen megoldása, amelynek a konstrukcióját ki kellene dolgozni, hogy Magyarország házgyárai és építőipari kapacitása hozzájárulna ezekhez az építkezésekhez, és ehhez kellene nemzetközi és külföldi pénzügyi támogatást szerezni. Akár az „Attali-bank”⁵³⁸, akár egyéb segélyforrások, tehát amit az oroszoknak úgyis akarnak nyújtani, és azt kellene elérni, hogy ezeket rajtunk keresztül nyújtsák az oroszoknak, mert mi jobban tudunk, akár folyosón közös klozetos, egyszerű épületeket csinálni, amit a nyugatiak el sem tudnak képzelni. Erre a tömegépítkezésre kellene az orosz segélyeket felhasználni. Tehát a Jelcin megmentésére szánt nyugati pénzek rajtunk keresztül menjenek, ami egyrészt a magyar munkanélküliséget is csökkentené. Ezt kellene megértetni a nyugatiakkal, másrészt ez egyben Oroszországnak jelentene segélyt, amit a Nyugat egyébként is keres. Kérem a Gazdasági Kabinetet, hogy gondolja át ennek a lehetőségét. Nagyköveteink egy részével ezt fel tudnánk vetni mind Amerikában, mind Németországban, és fel tudnánk deríttetni, hogy ennek milyen lehetősége van. A tárgyalásnak az egyéb jegyzőkönyvei ismeretesek a Kormány előtt, hiszen a sajtó is ezeket közölte. Szeretnék viszont néhány olyan dologról is tájékoztatást adni, amelyek a beszélgetések során hangzottak el, és amelyek jellemzőek a tárgyaláson túlmenően. Jelcin kijelentette a következőket például, a Baltikum három országában él a legerősebb vágy az Oroszországtól való különállásra. Ezek maximálisan és naivan bíztak a Nyugat támogatásában. Most bebizonyosodott előttük, hogy a nyugati országok ténylegesen, pénzügyileg és gazdaságilag nem segítik őket, ezért most csalódottan, két kézzel – mutatta is – náluk koldulnak energiát és minden mást. A balti országok, amiket ő maga is úgy jellemezett, hogy a leginkább képesek lennének önállóvá válni, ahol legerősebb az európai orientáció, ott a Nyugat semmit nem segített, és ezek is tulajdonképpen öhozzájuk fordulnak most, és mély csalódottságot éreznek. Ezt egy figyelemre méltó jelenséggé említem. Továbbá Jelcin kijelentette, véleménye szerint Ukrajna kivételével a Szovjetunió egyetlen állama sem képes önálló nemzetgazdaságot kialakítani egyelőre, de még Ukrajnát is számos szál köti össze Oroszországgal, ezért a felbomlási folyamat meg fog fordulni, és új formában, önmaguk érdekében ismét közeledni fognak Oroszországhoz a volt Szovjetunió tagállamai. Tehát Moszkva-centrikus tulajdonképpen az egész volt Szovjetunióknak a belső szervezete, és ennek a hatása érződik, ezt tudjuk. Azért mondom mindezt el, hogy ebben

⁵³⁸ Utalás az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankra (EBRD), amelynek Jacques Attali volt az elnöke.

tájékozottak legyünk. Jelcin súlyosnak tekinti az iszlámhatást is. Ezek mind a kérdéseimre adott válaszai, amik külön beszélgetéseknél hangzottak el. Sehol nincsenek jegyzőkönyvben. Jelcin is súlyosnak tekinti az iszlám fundamentalizmus veszélyeit az egykori Szovjetunió iszlám népességében, de nem csak a sííták, hanem általában a politikai fundamentalizmus esetében. Most Iránba készül, és az iráni útjával kísérli meg a kérdés kezelését, és Iránnal akarja a kapcsolatokat javítani. Ezt nekünk érdemes figyelembe vennünk, hiszen iráni érdeklődésünk van gazdasági szempontból is. Nem nagy jelentőségű, de érdekes epizód volt, hogy Jelcin külön méltatta a kozákság szerepét Oroszországban, jelezve, hogy feltehetően a közeljövőben külön elnöki dekretumot ad ki a kozákok katonai szolgálatáról, mert különben a teljesen helyreállt kozák régi hagyomány alapján maguk kezdenek szerveződni. A kozákok,⁵³⁹ jegyezte meg hamiskás mosollyal, mindenkor az orosz elnök mögött állnak. Erre jegyeztem meg, hogy talán nem is az elnök, hanem ötödik Borisz cár mögött. Jelcin szerint Oroszország túlzottan Európa és Amerika felé fordult az elmúlt évtizedekben, és eurázsiai ország léteére nem vette figyelembe a feltörekvő ázsiai országokat, a tökébefektetési lehetőségeket és a politikai kapcsolatokat. Japán útját elhalasztotta, de most Kínába és Dél-Koreába utazik első állomásként. Utána Japánnal is rendezni kívánja a kapcsolatokat. A Kuril-szigetek⁵⁴⁰ esetében kompromisszumot szeretne elérni. Kijelentette, az orosz ember, az orosz lélek megszokta, hogy csak szerez földet és új területeket, de sohasem szokott átadni, ezért, ha ő lemondana a Kuril-szigetektől, akkor megölnék. Egy kompromisszumot el tud képzelni a szigetek különleges státuszáról, figyelembe véve a japán turizmust, a temetők látogatását, ami gazdasági eredményekkel is járhatna. Bizonyos hongkongi modellt⁵⁴¹ sem tart kizártnak egy külön-

⁵³⁹ A kozákok kezdetben az ukrán szteppéken élő szláv csoportok voltak, akik kereskedelemmel, halászattal, vadászattal és szarvasmarha-tenyésztéssel foglalkoztak. A földrajzilag egymástól elkülönülve élő kozákok több népcsoportra oszthatóak: zaporozsjai, doni, jaiki és kubáni kozákokra. A 15. század végén a Dnyeper és a Don régiójába menekült lengyelországi, litvániai és moszkvai jobbágyságra is használni kezdték a kifejezést, akik a régióban szabad, önkormányzó katonai közösségeket hoztak létre. A 18. századtól a mindenkor cári hatalom legmegbízhatóbb katonai egységeit képezték. A második világháború alatt jelentős részük a német Waffen-SS-ben szolgált.

⁵⁴⁰ A Kuril-szigetek 56 vulkanikus szigetből álló, 15 600 km² összterületű, jórészt lakatlan szigetcsoport az Ohotszki-tenger és a Csendes-óceán között. A szigetcsoport egyes területeinek hovatartozása évszázadokon keresztül területi vita tárgyát képezte (és képezi a mai napig) Japán és Oroszország között.

⁵⁴¹ Hongkong 1842 és 1997 között brit gyarmat volt. A városállamra Kína mindvégig igényt tartott. 1984-ben a kínai kommunista vezetés javasolta először az ún. egy ország – két rendszer elvet, amely szerint egyetlen Kína létezne azzal, hogy azon belül az akkor még brit fennhatóság alatt álló Hongkong, valamint a portugál ellenőrzés alatt lévő Makaó és Tajvan szigete megőriznék saját politikai és kapitalista gazdasági rendszerüket. Ilyen értelemben a három régió az anyaországgal történő egyesítés után legalább ötven éven át önálló politikai, jogi, gazdasági és pénzügyi viszonyokkal rendelkezne, beleértve a külföldi országokkal fenntartott kereskedelmi és kulturális kap-

leges gazdasági övezet szempontjából. Arra a konkrétan felvetett kérdésemre, hogy el tud-e képzelni Königsberg, azaz Kalinyingrád és Kelet-Poroszország számára⁵⁴² egy különleges státuszt, esetleg egy demilitarizált övezetet a későbbi jövőben, miután Litvánia függetlenségével a volt Kelet-Poroszország földrajzi összeköttetés nélkül maradt Oroszországgal, Jelcin indulatos nemmel válaszolt, kijelentve, hogy két olyan terület van, amiről tárgyalni sem hajlandó. Az egyik Königsberg és Kelet-Poroszország, illetve a finnektől megszerzett karéliei terület.⁵⁴³ Ez a két terület az orosz biztonság és stratégia szempontjából kiemelkedően fontos. Ezt azért célszerű tisztázni, hiszen köztudott, hogy Szarajevó mellett a danzigi korridor⁵⁴⁴ volt éppen az a két kritikus pont, ami a térségünkben az elkövetkező évtizedekben is újra fontos lehet. Ugye tudjuk, hogy minden négyzetméterre már hány orosz katona esik, és az újabb kivonások Németországból mind Kelet-Poroszországba fognak menni, vagy jelentékeny részben. Kelet-Poroszországban egy olyan tengerészeti és katonai bázist kívánnak kialakítani, amit a NATO-nak és mindenkinek a jövőre vonatkozóan figyelembe kell venni. A karéliei terület pedig Szentpétervár stratégiai biztosítása szempontjából fontos. Rendkívül érdekes volt az egyéb vonatkozások mellett Jelcinnek ez a reakciója. Itt tehát az orosz elszántság teljesen érvényesülni fog. Jugoszláviával kapcsolatban kijelentette, hogy nem kíván hatni Szerbiára, mert Szerbia és Milošević kommunista, az utolsó kommunista erőd Európában, és neki nincs mit kezdenie a kommunistákkal. Nem ért egyet az embargóval viszont, mert az a polgári lakosságot sújtotta. Itt felvetődött, hogy az orosz tisztikar, illetve maga a pravoszláv egyház rendkívüli hatással lehet a szerbekre, és itt bizonyos jószolgálat a kötelessége lenne, és különösen fontos lenne, hogy a volt Jugoszláv Néphadsereg igyekezzék hatni az

csolatokat is, Tajvan is fenntarthatná saját katonai haderejét. Hongkongot 1997-ben, míg Makaót 1999-ben csatolták vissza Kínához.

⁵⁴² A Balti-tenger partján fekvő Königsberg, oroszul: Калининград évszázadokon keresztül előbb a Porosz Hercegség fővárosa, majd a porosz királyok koronázóvárosa és a Porosz Királyság fővárosa volt 1701-ig. A várost 1945. április 9-én foglalta el a Vörös Hadsereg. A német lakosságot 1947 és 1951 között szovjet munkatáborokba, vagy az NDK területére telepítették ki. A várost és közvetlen területét Oroszországhoz csatolták. A Szovjetunió felbomlása után az Orosz Föderáció exklávéja lett, amely egyben a balti-tengeri haditengerészet bázisa.

⁵⁴³ A 156 665 km² nagyságú karéliei félsziget teljes területe először az 1808–1809-es finn háború során vált az Orosz Birodalom részévé, amikor Oroszország elfoglalta egész Finnországot. Az autonómiával rendelkező Finn Nagyhercegség 1917-ben függetlenedett. 1939. november 30-án a szovjet csapatok hadüzenet nélkül megtámadták Finnországot, majd az 1940. március 13-án aláírt moszkvai békeszerződéssel Finnország kénytelen volt a Szovjetunióknak átengedni a Karélia földszorost Viipuri városával, és a Ladoga-tó finnországi parszakaszát.

⁵⁴⁴ A Németországgal 1919-ben megkötött versailles-i szerződés abból a célból, hogy az újonnan létrehozott Lengyel Köztársaság számára biztosítsa a Balti-tengerhez való hozzáférést, Danzig (Gdańsk) városát egy hozzá tartozó korridorral együtt Lengyelországhoz csatolta, s ezzel Kelet-Poroszországot a szárazföldön elvágtá Németország többi részétől.

orosz katonai vezetés. A kommunista Miloševićen kívüli erőt csak ez jelenthet, és ezzel nagy szolgálatot tehetne a világnak. Ezt Jelcin nagyon érdeklődéssel vette, még visszatért rá a sajtóértekezleten is, nem kifejtve a beszélgetés egész tartalmát. A balkáni kérdést megértette, és nagy érdeklődést mutatott iránta. Fontosnak tartotta az orosz nyersanyagszállítások szempontjából, hogy az embargó mielőbb befejeződjék. Létkérdés Oroszország számára, így bizonyos tárgyalásai elképzelhetők. Végül Jelcin szükségesnek tartja a nyugati világ segítségét abban, hogy a nukleáris fegyvereket leszereljék, és mindent el akar követni annak érdekében, hogy ezek a fegyverek ne kerülhessenek ellenőrizhetetlen kézbe, elsősorban a harmadik világ, vagy más, kiszámíthatatlan országok körébe. Körülbelül ez volt, amit szerettem volna benyomásként is elmondani. Bizonyos tájékoztatást Majornak én is adtam, miután az előzetes megállapodásunk szerint, amiben Londonban megállapodtunk, Major levelét a Jelcinnel való tárgyalásáról és a Jelcincről adott személyes jellemzéséről már délután, Jelcin megérkezésével egy időben hozta az angol nagykövet. Major háromoldalas levélben foglalta össze Jelcincről a személyes benyomásait, ami nagyon hasznos volt a vele való tárgyalásokon. Természetesen ezek, az ilyen miniszterelnöki levélváltások bizonyos viszonyossági alapon történnek. Szerettem volna ezt elmondani a Kormány részére, hogy azért mialatt valóban egy olyan jelentős szakaszhoz értünk, amikor nem csak befejeztük a katonai kivonulást, a katonai szerződések, a KGST, s a többiből való kivonulás ügyét, akkor egy, az oroszokkal való tárgyalás, az oroszokkal való kapcsolat mennyire fontos. Még érdemes hozzátenni, hogy ő is a decembert rendkívül kritikusnak tartja saját maga helyzete szempontjából. Én változtatlanul Jelcint nagyon impulzív, rendkívül eszes embernek tartom, aki kezdettől fogva, mint minden orosz, érzelmileg rendkívül erősen befolyás alatt áll, és hatással vannak rá bizonyos dolgok. Jellemző, hogy a szűk körű megbeszélésen egy bizonyos lelki ráhatásként mindig meg szoktam az oroszoknak mutatni, Burlakov tábornoknak is, és neki is megmutattam azon fényképet, ahol 4-5 magyar baka kísér egy orosz hadosztályt hadifogságba a kurszki ütközet után. Ezt el is kérte. Azt a fényképet is, ahol a magyar szakácsok lerongyolódott orosz foglyoknak adják az ennivalót. Egyáltalán az orosz történelem, az orosz lélekkel kapcsolatos dolgok rá nagyon hatnak. Végül még Kádár Béla miniszter úrnak mondom, hogy említettem nemcsak azt, amire kénytelen voltam Gracsov miatt visszatérni, bár a szűkebb körű megbeszélésen abban maradtunk, hogy csak végszükségben említem meg azt, hogy '55 és '57 között minden jogalap nélkül tartózkodtak itt, és 176 milliárd forintnyi mai pénzben az a kár, amennyibe kerültek Budapesten és a többi városban a szovjetek által okozott károk, az '56-os forradalom kárainak a kiigazítása, és ezt a számlát nem nyújtottuk be nekik. De hát mégis muszáj volt elmondani a plenáris ülésen is, amikor Gracsov magát, tulajdonképpen Jelcint is támadta, hogy azért ezt is vegyék figyelembe.

Egyébként még Kádár miniszter úrnak arra utaltam, hogy azt mondta, nem tudom, megfelel-e a valóságnak, hogy a KGST-palotában való magyar részesedésről azért nem tud tárgyalni, mert Magyarország kivételével egyetlen ország sem jelentette be e vonatkozásban az igényét az épületre. Magyarország lenne az egyetlen, amelyik itt igényt tartana erre az épületre, vagy legalábbis a részesedésére. Én azt mondtam neki, hogy mi természetesen a többi országgal együttesen képviseljük az igényt. Nem tudok róla, hogy a többi ország ilyen nagyvonalú lett volna, de amennyiben a többi ország erre igényt tart, akkor természetesen mi együtt szerepelünk ezekkel az országokkal. Ezt azért mondom el, hogy semmiféle elkötelezettséget nem vállaltam, de ezt azért jó lenne tisztázni, hogy tényleg valóban senki más nem nyújtott be részesedési számlát?

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere úgy tudja, hogy a csehek és a lengyelek is nyújtottak be erre számlát. Most a helyzet úgy áll, hogy valamennyi kis KGST-ország és Németország együttesen kíván egy közös memorandumot átnyújtani a KGST-vagyon rendezéséről, vagyis együtt megyünk a többi hattal.)

Antall József: Ha akkor csak együtt, most mi ne menjünk ebben egyedül.

Napirenden kívül a bősi kérdésről azzal kapcsolatban, hogy az önállósuló Szlovákia⁵⁴⁵ kötelezőnek tekinti-e magára nézve a Csehszlovákia által vállaltakat.

(Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter beszámol arról, hogy jelenleg folynak a tárgyalások, amelyekben három EK bizottsági szakértői csoport vesz részt. Jövő hét végén fejeződik be ez a bizottsági tevékenység. Erről jelentést tesznek a háromoldalú kormányközi tanácskozásnak, amelyre Brüsszelben kerül sor, és ott fognak eldőlni a lényeges kérdések. Továbbá a jövő héten Prágában kerül sor annak a megállapodásnak a parafálására, amely azt tartalmazza, hogy milyen kérdésekre vonatkozóan kéri a két fél a hágai bíróság állásfoglalását. Ez egy újabb állomása az egész fejleménynek, ezért kéri, hogy a kérdéseket tartalmazó parafált megállapodást a Kormány hagyja jóvá.)

Antall József: Van-e bármilyen biztosíték a szlovákok együttműködésére?

⁵⁴⁵ Csehszlovákia békés úton történő felbomlását követően Szlovákia 1993. január 1-jén nyerte el függetlenségét.

(Mádl Ferenc szerint az eddigi tények azt mutatják, hogy együttműködnek a londoni jegyzőkönyv keretei között.)

Antall József: Én a szövetségi kormány és a szlovák kormány viszonyáról beszélek.

(Mádl Ferenc elmondja, hogy a szlovák kormány nem tárgyalta a londoni jegyzőkönyvet azzal a jogi megfontolással, hogy a bősi erőmű jelenleg szövetségi kompetencia, és ez valóban így is van jogi értelemben. Úgyhogy a szövetségi kormány Hága melletti elköteleződése ellenére az önállósulás után a szlovákok felvethetik, hogy mi nem vagyunk azonosak.)

Antall József: Na de ezért kérdezem, hogy milyen ellenszer van ez ellen.

(Mádl Ferenc szerint a nemzetközi jog szerint az az állam, amely elkülönül, vagy szétválik, de része volt a korábbi szövetségnek, az nem határolhatja el magát a nemzetközi kötelezettségek öröklése esetében azok elfogadásától. Ennek ellenére ez könnyen fölvetődhet.

Rajkai Zsolt, a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium politikai államtitkára kiegészítésként megjegyzi, hogy a szlovák vízügyi miniszter kijelentette, hogy őrájuk nézve nem kötelező a szövetségi kormány határozata, és ne is számítsunk arra, hogy ezt ők tudomásul fogják venni.

Mádl Ferenc szerint ez a veszély fennforog, hogy az önálló szlovák állam majd vitatja az ő hozzájárulását a hágai bíróság kompetenciájához. Ha viszont a per megindul, márpedig megindul percekben belül, attól kezdve nehezen képzelhető el, hogy a hágai bíróság kiengedi a kötelemből az elkülönülő államot. A hágai bíróság statútuma szerint rendkívüli ideiglenes intézkedésként a nyilvánvalóan jogellenes cselekménytől el fogja tiltani a másik felet, ez pedig a C-variáció, ami mindenképp jogellenes. Ennek a döntése viszonylag hamar várható.)

Antall József: Ha viszont tudjuk a szlovák félnek ezt a magatartását, és ez várható, legalább az Európai Közösséggel való megállapodásnál, a tárgyalásnál szükséges lenne, hogy a magyar küldöttség ezt jegyzőkönyvbe vetesse, mert nem biztos, hogy még egyszer ilyen mértékben az Európai Közösséget tudjuk mozgósítani, mint most ebben a szakaszban. Tudjuk jól, hogy a nemzetközi politikában, ami elnyúlik, lásd jugoszláv kérdés, azt megszokják, és utána nem foglalkoznak vele, vagy csak nagyon mérsékelten. Tehát most, amikor ez kiélezett, most kellene a küldöttségnek az Európai Közösséggel, legalább az Andriessen-bizottságban⁵⁴⁶ ezt rögzíteni, és azt is, hogy

⁵⁴⁶ Frans Andriessen (1929–2019) holland politikus, az EK-bizottság alelnöke volt a vezetője annak az EK közvetítő csoportnak, amely Magyarország és Csehszlovákia között közvetített a bősi erőmű vitájában.

mi a csehszlovák szövetségi kormányt úgy vesszük, hogy a vele kötött megállapodás a szlovák felet is kötelezi. Ezért a harmadik felet, az Európai Közösséget arra felkérjük, hogy a szlovák féllel kapcsolatban minden egyéb vonatkozásban ennek az elfogadtatását segítse elő. Valahogy nyomát kellene hagyni annak, hogy ezt az aggályt mi most már leszögezzük.

Napirenden kívül a jugoszláv helyzettel kapcsolatban.

(Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter felveti, hogy információi szerint a Drávaszögben drámaivá vált a helyzet. Az elmúlt hetekben elűzték az otthon maradt öregeket is azokból a falvakból, ahonnan a fiatalság már korábban is ájtött. Módszeresen betelepítik a drávaszögi magyar falvakba a krajnai⁵⁴⁷ elűzött szerbeket, és ez legalább olyan genocídium, mint ami Boszniában van.)

Antall József: Andrásfalvy miniszter úr felvetésével kapcsolatban a vizsgálatot kérem elvégezni a külügyminiszter alá tartozó Határon Túli Magyar Titkárság⁵⁴⁸ által. Közvetlenül Nagy Ferenc miniszter urat is felkértük arra, hogy a Baranyában

⁵⁴⁷ A Szerb Knini Krajinai Autonóm Körzetet (Srpska autonomna oblast Kninske Krajine), az 1990. augusztus 17-i, ún. „Farönk-forradalom” (Balvan revolucija) után, 1990. szeptember 30-án kiáltották ki, majd 1990. december 21-én átnevezték Szerb Krajinai Körzetté (Srpska autonomna oblast Krajina), amely a szerbek által többségében lakott horvátországi területeket, az egykori katonai határőrvidék területét ölelte fel. 1991 februárjában a Szerb Krajinai Körzet egyesült a szerbek által többségében lakott észak-dalmáciai és líkai térséggel. 1991. február 28-án a Szerb Autonóm Körzet Végrehajtó Bizottsága kinyilvánította a Horvátországtól való elszakadást és kifejezte a JSZSZK-ban maradásának a szándékát. 1991. május 16-án a krajinai parlament határozatot fogadott el a Jugoszláviához való csatlakozásról. 1991. június 25-én megalakult a Szlavónia, Baranya és Nyugat-Szerémség Autonóm Körzet, amelyet 1991. szeptember 25-én Szlavónia, Baranya és Nyugat-Szerémség Szerb Körzetre neveztek át. A Szerb Autonóm Körzetek 1991. december 19-én egyesültek és kikiáltották a Szerb Krajinai Köztársaságot.

⁵⁴⁸ A Miniszterelnöki Hivatalhoz tartozó Határon Túli Magyarok Titkársága az első szabad választások után jött létre. Vezetője, Entz Géza címzetes államtitkári minőségben május 22-én vette át ki nevezését. 1991 novemberében határozták meg a Titkárság új szervezeti felépítését és funkcionális egységeinek feladatait. Ekkor összesen négy, referatúraként működő főosztály, illetve ötödikként a határon túli magyar közösségek anyagi támogatását ellátó Illyés Alapítvány jött létre. A Titkárság együttműködött a Külügyminisztérium Politikai Elemző és Tájékoztatási, az Európai Integráció és az Európai Együttműködési, a Biztonságpolitikai és Leszerelési, a Nemzetközi Gazdasági és a Regionális Együttműködési Főosztályával. 1992. június 1-jén életbe lépett 90/1992. (V. 29.) számú kormányrendelet országos hatáskörű szervként felállította a Külügyminisztérium felügyeletébe tartozó Határon Túli Magyarok Hivatalát, amelynek vezetője címzetes államtitkári rangban 1994-ig Entz Géza volt. A 364/2006. (XII. 28.) kormányrendelet alapján 2006. december 31-én szűnt meg, általános jogutódja a Miniszterelnöki Hivatal lett.

ezt folyamatosan vizsgálják. Kérem azt, hogy az érdekelt szervezetek, szükség szerint a titkosszolgálatokat felügyelő miniszter vagy a menekültügyi kérdésekkel foglalkozó Belügyminisztérium ebből állítson össze egy anyagot. Pontosan térképezzék fel mindezt, és amikor együtt van az egész feltárva és hozzá az érvrendszer is, akkor ezt beterjeszthetjük az Európa Tanácshoz. Járjuk végig az utat. Tehát ezt a kérdést fel kell először tárni, és utána itthon bemutatni. Televízió, rádió, sajtó. A megfelelő nemzetközi szervezetekhez kell fordulni, mert az ENSZ főttkára egy egyiptomi kopt, akit, mint afrikai embert, nem rendít meg, ha azt mondjuk, hogy két öreget, vagy nyolc öreget Kórógyról kidobtak. Ha ránézünk a nyugati televíziókra éjszaka, akkor a sovány gyerekek és asszonyok ezrével jönnek Szudánba. Sajnos ezt már láttuk a Butrosz-Gálinál más esetben. Egy harmadik világbeli embernek az, ami itt ezekben a falvakban történik, nem megrázó esemény. Egyelőre tárjuk fel, és utána döntünk arról, hogy mit lépünk, de előbb csak tárjuk fel!

1992. november 19-i kormányülés

Az EFTA⁵⁴⁹-val folyó tárgyalásokkal kapcsolatban.

Antall József: Ez az anyag nem járt meg egyetlen fórumot sem, viszont, ha igaz, akkor december végéig esedékes ennek a lezárása. Tehát akkor itt van egy írásbeli tájékoztatás, ezért megkérem Kádár miniszter urat, hogy ha az írásbeli tájékoztatáson kívül ehhez hozzáfűznivaló van, akkor tegye meg.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere tájékoztatja a Kormányt, hogy az EFTA-országok jelenleg a magyar kivétel 15%-át veszik fel. Ez a része a nyugati külkereskedelmünknek, amely a leglassabb ütemben nő. Például az EK-val az év első háromnegyedében 22%-os volt a növekedés. Igen jelentős magyar deficit alakult ki az EFTA-országokkal szemben, míg az EK-országokkal szemben ez évben már aktív a kereskedelmi mérlegünk. Ennek oka nagyrészt az, hogy az EFTA-országok és elsősorban Ausztria egy igen retrográd politikát folytat, ma már szinte egyedülálló módon, Magyarországgal szemben, és mind ez idáig mereven elzárkózott minden piacra jutási, átalaku-

⁵⁴⁹ Az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (angolul European Free Trade Association, EFTA) az 1960-as stockholmi egyezményen alapuló szabadkereskedelmi övezet, melyet az akkori Európai Szén- és Acélközösséghez nem csatlakozó államok hoztak létre. Alapítója Ausztria, Dánia, az Egyesült Királyság, Norvégia, Portugália, Svájc és Svédország volt. Az európai integrációval azonban fokozatosan elvesztette jelentőségét, napjainkban csak négy tagja van: Izland, Liechtensteint, Norvégia és Svájc. Az EFTA napjainkban szabadkereskedelmi szerződésben áll az Európai Unióval.

lást segítő könnyítés ellen. Mi az EK-val is keményebben tárgyaltunk, vállaltunk bizonyos kockázatokat, és jobb megállapodást hoztunk ki. Ugyanehhez ragaszkodunk az EFTA-val folytatott tárgyalásokban is, és ezért nem írunk alá mindent, amihez erkölcsi megerősítést kér.)

Antall József: Egy kérdésem lenne, hogy ha szükségesnek tartja a miniszter úr esetleg ezeknek a kormányoknak, vagy valamelyik részének, lenne-e értelme kormányfői szinten felhívni a figyelmet bizonyos akadályokra?

(Kádár Béla ezt nem tartja szükségesnek.)

Antall József: Az Európai Közösség azért nagy súlyt helyez arra, hogy a három visegrádi országgal és az osztrákokkal meglegyen a megállapodás. Most, mivel Ausztria egy olyan ország, a cseh bürokráciával együtt, ezért sose hittem nekik, mindig kijátszanak bennünket újra és újra. Nem barátaink se az osztrák bankosok, se az osztrák szocdem miniszterek jelentékeny része, és az osztrák bürokrácia egyáltalán nem. Szóval énnekem nagyon rossz véleményem van az ő magatartásukról.

(Kádár Béla megjegyzi, hogy épp most írt egy levelet Schüsselnak, mert egy láttamozási eljárás kérdésében is visszalépés van az ő bürokráciája részéről a szóbeli megállapodástól eltérően, ezért amennyiben az osztrák fél egyedüli jelleggel valamiféle megkülönböztető eljárást kíván fenntartani a volt KGST-országokkal szemben, akkor mi is kénytelenek vagyunk megvizsgálni, hogy az osztrák import korlátozására milyen eszközöket vegyünk igénybe.)

Antall József: Szétválás esetén Csehország egyértelműen inkább a német és nem az osztrák orientációt választja. A csehek inkább velük foglalkoznak. Az osztrákok láthatólag Szlovákiát és Szlovéniát fogják támogatni, és talán egy kicsit, ha megnyugszik a helyzet, akkor Horvátországot. Szóval az osztrák politika ezt az utat keresi, úgyhogy ebben a stádiumban én semmi mást nem javasolnék, csak azt, hogy nagyon tartsuk ezt a tárgyalási metodikát. Javaslom a Kormánynak, hogy fogadja el a tájékoztatást. Én csak időben javasolnék előbb egy ilyen megkeresést, hogy bombázzuk őket. Kohl mindig megkérdezi tőlem, hogy ezek a ronda osztrákok hogy viselkednek? Akkor Kádár miniszter úr tájékoztatóját kérem, hogy a Kormány szíveskedjék elfogadni. Nincs ellenvetés, akkor a Kormány elfogadta.

1992. november 23-i kormányülés

Az 1993. évi állami költségvetéssel kapcsolatban érintett külpolitikai kérdésekről.

(Kupa Mihály pénzügyminiszter és Nagy Zoltán, a Pénzügyminisztérium közigazgatási államtitkára tájékoztatót ad az 1993. évi költségvetés parlamenti bizottságok és az Érdekegyeztető Tanács keretében lezajlott vitáinak eddig eredményéről. Kupa Mihály még azt is megjegyzi, hogy lehetetlen politikai helyzetben kellett tárgyalnia, állandó zsarolásnak kitéve, és e lehetetlen politikai helyzet nem elsősorban az ellenzék aknamunkájának az eredménye.

Becker Pál az Országgyűlés Költségvetési Bizottságának alelnöke – aki meghívottként vett részt az ülésen – az elhangzottakat kiegészíti többek között azzal is, hogy a Szabad Demokraták Szövetsége frakciószavazás alapján, Mécs Imre hatására elfogadta a Honvédelmi Minisztérium költségvetését, de amikor tudomást szereztek a 800 millió dolláros orosz,⁵⁵⁰ valamint az NDK fegyverszállítási ügyről,⁵⁵¹ akkor elálltak a támogatástól, ezért megfontolandónak tart egy kompromisszumot ebben.)

Antall József: Ehhez a katonai részhez szeretnék mondani valamit, hogy ne a honvédelmi miniszter szóljon hozzá. Először is, az NDK szállítás még nem tudjuk, hogy mikor fog megtörténni, és az orosz szállítást sem tudjuk még. A katonai költségvetés megállapítása, de a belügyé és a határőrsége is részben úgy történt, hogy figyelembe vette azt, hogy esetleg ezekre a szállításokra esélyünk van. Ennek következtében a kompromisszum csak úgy lehet a jelenlegi nemzetközi helyzetben, hogyha figyelembe vesszünk két dolgot. Az egyik, hogy ha ilyen módon ajándékba kapjuk esetleg, akkor azt nyilvánvaló, figyelembe kell venni. Körülbelül, durván számítva a fele az elképzelhető, és akkor annyit vissza tudunk tartani a katonai költségvetésből. De ehhez két dolog kell. Az egyik, hogy ezt valóban megkapjuk ezekkel a kedvezményekkel, a másik, hogy ebben az évben kapjuk meg. Tehát itt ezt nem lehet úgy számítani, hogy ez hét szentség, hogy megkapjuk a következő költségvetési évben ezeket a felszerelési tárgyakat, és hogy ezek azonnal működésbe állíthatók. Tessék figyelembe venni az orosz szállítások bizonytalanságát, továbbá azt is, hogy olyan jön-e be, ami önmagában működőképes. Tehát ezeket azért fel kell mérni. Ezt ilyen

⁵⁵⁰ Boris Jelcin orosz elnök 1992 novemberében tett budapesti látogatásán állapodott meg a magyar miniszterelnökkel, hogy Oroszország 1,7 milliárd dolláros adósságának felét fegyverszállításokkal kívánja rendezni.

⁵⁵¹ Raffay Ernő honvédelmi politikai államtitkár 1992 novemberében német kollégájával, Bernd Wilzcel Budapesten folytatott tárgyalásain merült fel a kérdés, hogy a Magyar Honvédség alkatrészellátására Németország a volt a NDK arzenáljából szállít komponenseket Magyarországnak.

mechanikusan, ahogy a szabad demokraták, vagy a Fidesz elképzei, hogy várhatóan bejön, és ezért levágjuk a költségvetést, ezt nem lehet. Tehát ez egy ilyen vizsgálatot igénylő dolog, és ezzel kell érvelni. Úgyhogy nem tudom, egyetértenek-e ezzel.

(Für Lajos honvédelmi miniszter felháborodásának ad hangot azért, hogy egy SZDSZ, Fidesz módosító javaslat miatt a tárcája költségvetésének csökkentési ötlete egyáltalán felmerül.⁵⁵² Elmondja, hogy a szovjet 800 millió dolláros beszerzés még az ideák világában van, az NDK-fegyverszállítás körében pedig csak kizárólag alkatrészekről van szó, amelyeknek szállítása remélhetőleg a jövő évben megkezdődik, de biztosan nem fog befejeződni. Indokokat felsorolva hevesen tiltakozik egy esetleges költségvetési megvonás ellen.)

Antall József: A jelenlévőknek, mivel vendégeink is jelen vannak, annyit szeretnék még hangsúlyozni emellett, amit Für Lajos is elmondott, és magam is elmondtam, hogy nagyon fontosnak tartjuk a belügyminiszter alá tartozó határőrségnek is a megerősítését, annak nehézfegyverzettel vagy középfejverzettel való ellátását. Ebben lehetnek viták, de alkotmányjogi szempontból éppen, mivel lokális háborúknak vagyunk kitéve, helyes, ha ezekbe nem keveredik bele azonnal a honvédség egésze. Ezzel egyetértett a honvédelmi miniszter úr is és a tábornoki kar is, hogy sok mindent meg lehet oldani határőrségi szinten, ami még a magasabb lépcsőzetet nem indítja be. Márpedig egy esetleges szerb, román vagy szlovák akció esetén egy ilyen megerősített határvadász jellegű határőrség, ha jól együttműködik a hadsereggel, de a hadsereg nem közvetlen bevonásával, tehát csak egy második lépcsővel, vagy annak korlátozott fegyvernemeivel, akkor elhárítható, hogy az ország külpolitikai bonyodalmakba keveredjék. Tehát ezért rendkívül fontos a belügyminiszter alá tartozó határőrségnek is a megfelelő fegyverzettel való ellátása, és emellett azért a rendőrség is. Tehát itt egy nagyon átgondolt szervezetről van szó. Jó, ha tudják – ezt nem mindenki tudja –, hogy csak Erdélyben a román hadsereg, a negyedik és a harmadik hadseregrésze önmagában nagyobb, mint az egész magyar hadsereg, pedig ez a román hadseregnek csak valamivel több, mint az egynegyede. A másik dolog, hogy Ukrajnában is vannak csapatmozgások, amik azt mutatják, hogy a Kárpáton inneni területen is mozgatnak csapatokat. A csehszlovák hadsereg 2-1-es szétválása esetén is a szlovák hadsereg erős marad, nem hajtottak végre leszereléseket, továbbá a szlovák hadiipar működik. A csehszlovák hadiipar egy része Szlovákia területére kon-

⁵⁵² Az SZDSZ-es képviselők 1992 novemberében nyújtották be azt a módosító javaslatot, melynek a lényege az volt, hogy a magyar hadsereg 1993-ban csak az első negyedévi költségvetését kapja meg, a második negyedévit csak akkor, ha megvalósul a hadsereg átszervezése.

centrálódott. A konfliktushelyzet tehát veszélyes. A szerb hadseregnek feltehetően egyetlen útja az lesz, hogy megmentse önmagát, hogy Szerbia, Montenegró, vagy Szerbia területére fog visszavonulni. A szerb hadsereg kitűnő, jól kiképzett, komoly szoldateszkával⁵⁵³ ellátott hadsereg, amelyik hosszú távon veszélyt jelent Magyarországnak számára. Mi mindent elkövetünk – különösen a lakosság megnyugtatása érdekében – a NATO és az európai szervezetek magunkhoz kompromittálására. Mindent elkövetünk ennek érdekében, lásd AWACS-gépek és egyéb felderítés⁵⁵⁴ és egyéb módon, hogy olyan megoldásokat találjunk, amivel őket magunkhoz tudjuk szoktatni. De azt a hangulatot, hogy a fegyveres erők ellen tudjanak bármit csinálni, azt vissza kell verni, azzal együtt, hogy meggyőződésünk – azt hiszem, hogy ezt a két érdekelt miniszter úr nevében is mondom –, hogy a belső ellenőrzést is fokozni kell. Továbbá át kell gondolni bizonyos megoldásokat is, ugyanis nálunk a NATO-hoz viszonyítva két tiszt esik egy altisztre, ott pedig egy tiszt esik két altisztre. Tehát itt bőven van belső átszervezési feladat is, ami az orosz hadsereg szervezése és a nyugati hadsereg szervezése közötti különbségből adódik. Azonkívül is vannak olyan jelenségek, amik a hadseregszervezésnél problémát jelentenek, amelyek a belső erőforrásnál jelentkeznek, amelynek kiküszöbölésével hatékonyabbá tehetjük a hadsereget. Ez kifejezetten a mi dolgunk még a jelen keretek között. Itt van például a Honvéd Kórház,⁵⁵⁵ ami egy nagy kórház, túlméretezett dolgokat csináltak a Czinégéék. Bár valószínűleg ellenállásba fogunk ütközni akár a tábornoki kar, akár más részről, ennek ellenére igyekeznünk kell bizonyos gazdaságossági feladatokat elvégezni a központi kórházban és egyéb helyeken, sőt még a hadosztályok vagy a tábornokok létszámát illetően is. A hadügyminiszterünk már nem terjeszt elő általában tábornokokat, lévén, hogy a magyar hadseregnek a tábornoki kara nemrég még azonos létszámú volt Magyarország 1944. januári feltöltött tábornoki karával, a háború 5. évében. Sorolhatnám tovább ezeket a tételeket, hogy mi mikre figyelünk, és hogy nehogy azt higgye itt a kormányzat, hogy mi beugrunk különböző dolgoknak. De vannak dolgok, amiket el kell végezni, ezért nagyon átgondolt a hadseregszervezés.

⁵⁵³ Erőszakos katonai szellem; az állam irányításába beavatkozó katonaság.

⁵⁵⁴ Magyarország 1992. október 29-én engedélyezte az AWACS (légi riasztási és ellenőrzési rendszer) repülőgépek őrzáratozását a magyar légterben a bosznia-hercegovinai légter nappali ellenőrzése és a humanitárius repülések biztonsága érdekében.

⁵⁵⁵ A Magyar Honvédség Egészségügyi Központ, közismert nevén MH EK, MH Egészségügyi Központ, Honvédkórház épületét a Róbert Károly körúton 1899. június 30-án adták át. 1922 és 1938 között 8. számú Honvéd és Körendészeti Kórház néven működött. Az 1940-es években Svéd Vöröskeresztes Hadikórház, majd Szovjet Hadikórház volt. A második világháborút követően, 1945-től 1947-ig 1. számú Honvéd Helyőrségi kórház néven működött. 1947. augusztus 1-től 2007. július 1-ig Központi Honvéd Kórház néven a Magyar Honvédség vezető gyógyintézete volt. Napjainkban Magyar Honvédség Egészségügyi Központ néven 8 telephellyel rendelkezik országszerte.

A harmadik hadügyi a közlekedési tárca, amelyik épp a mai napon ugye már szerepelt. A közlekedési tárca volt minden időkben a katonai fegyveres erők szempontjából a harmadik stratégiai jelentőségű tárca, hiszen a vasút nemcsak a szállítást jelentette, nemcsak az ország megbénítását, a közlekedés, akár a légi szállítás, akár a vonat, akár a személyszállítás stratégiai jelentőségében elsőrendű mindig. Jól át kell gondolni az igazságügyi tárcának is, meddig mehetnek a sztrájk- és egyéb kérdések. Át kell gondolni, hogy milyen embereket tart a közlekedési tárca a saját területén, és milyen megbízható személyek vannak a közlekedésben. Mondjuk Kéri Kálmán típusú vezérkari ezredes volt '44-ig a MÁV-nál, és a MÁV szolgáltatta azt a hírszerzést is abban az időben, amelyik az ország biztonságát jelentette. Tehát itt nekünk anélkül, hogy pánikról vagy bármiről lenne szó, a külpolitika feladata, hogy hosszú távú biztonsági rendszert dolgozzék ki Magyarországra. Ezért javítjuk az orosz–magyar kapcsolatokat, ami kellőképpen idegesíti már a románokat, és ezért javítjuk az ukrán–magyar kapcsolatokat is, sőt a lengyelek is felajánlották az együttműködést. A bösi erőmű kérdésének a kiélezésével elértük, hogy a tervezett 4-5 éves cseh–szlovák közös hadsereg fenntartása helyett Klaus szabadulni akar a közös hadseregtől, és januártól megszüntetik a közös hadsereget, és csak szlovák hadsereg lesz és cseh hadsereg. Ennek is van veszélye, de nem hasonlítható egy ellenőrizetlen hadsereghez. Tehát higgyék el a jelen lévő tisztelt képviselő urak, hogy itt egy nagyon átgondolt katonai és politikai kormányfilozófia érvényesül, és mindazok, akik az SZDSZ, Fidesz szemlélete szerint egy ilyen kalocsai ezredben kúsztatott, jó esetben örvezetői szemléleten keresztül nézik a katonai kérdéseket, számunkra nem irányadó. Úgyhogy ennyit szerettem volna elmondani.

(A vitában többen hozzászólnak.)

Antall József: Erre kérem még a választ jelen pillanatban, hogy lát-e a pénzügyminiszter úr olyan költségvetési technikai megoldást, vagy van-e egyáltalán olyan tartalék, amit mozgékonyan tudunk kezelni arra az esetre, ha ajándékként jön be a fegyveres erőknek valami, tehát a korábban említettek. Van-e tehát egy olyan költségvetési konstrukció, amennyiben ez bejön, akkor figyelembe tudja venni. Ez nyilván majd hozzájárul a költségvetéshez, de abban az esetben mit tudunk csinálni, ha a Jelcin holnap megbukik? Ez egy indító kérdés, mert most kezdjük a részleteket megvitatni.

(További hozzászólások után.)

Antall József: Akkor most még Phare programról és egyébéről. Delorsék egy bizonyos stratégiai távlatban hajlanának arra, hogy a jobb felhasználás érdekében kibő-

vítsék a Phare programot. Ez megint további forrásbevonási lehetőséget nyújthat. Tessék megtalálni ehhez a konstrukciót. Delors Londonban azt mondta, hogy belátja, hogy a Phare programban rengeteg az önfelemésztő pénz. Tehát, amikor küldenek szakembereket, akkor azok ellátását ők állnák. Ezt felénk fogják legjobban megcsinálni, mert a csehek és szlovákok szemtelenek voltak. Tehát Delors most nálunk szívesen kimutatná a Phare program hasznosságát, ezért most a Phare programra rá kell menni, és meg kell nézni, hogy mi az, amit ezzel lehet pótolni, és amivel lehet számolni. Ők a további támogatást megígérték, mivel a Klausékkal szemben mi megvédtük a Delors-t. Úgyhogy ez biztosra vehető. Éppen ezért ez a támogatás akkor megint egy olyan, amit tartalékba kell vennünk, hogy adott esetben, ha valahol hiány van. Tehát meg kell nézni, hogy mi az, ami betömhető egy Phare programmal? Vannak tételek, amire nem lehet segílyt kapni. Ilyen a munkanélküliség általában, legalábbis közvetlenül. De a Foglalkoztatási Alapba lehet. Infrastruktúra, ilyen mint munkahelyteremtő, ez a legfőbb olyan terület, amire lehet támogatást kapni, és amire esély is van.

(Bogár László, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok politikai államtitkára szerint az esetleges külföldi támogatások számbavételével költségvetési kiadásokat próbál megtakarítani a Kormány, viszont azt javasolja, hogy ez – a bizonytalan jellegére is tekintettel – kifelé ne hangozzon el.)

Antall József: Ezzel egyetértek, ez valóban így ne menjen ki. Mi most egymással arról tárgyalunk, hogy ha valahol soványítunk, hol van esély arra, hogy év közben azt kompenzálni tudjuk külföldi segéllyel. Itt most tulajdonképpen arról is van szó, amiről a pénzügyminiszter úr is nyilatkozott a sajtóban, hogy a pénz itt vár felhasználásra a határok előtt, és nem élünk vele. Úgyhogy ez nemcsak a Phare-t jelenti, hanem egyebeket is, és nyilvánvaló, hogy erre a segély- és egyéb dolgokra külön napirendi pontban vissza kell térni, mert itt misztifikálódik az országban, sőt még a kormánytagokon belül is, nem beszélve a parlamentről, ahol nem kapnak megfelelő tájékoztatást.

1992. november 26-i kormányülés

Különfélék között a november 27-ei háromoldalú tanácskozáson (bösi erőmű) részt vevő magyar küldöttség tárgyalási felhatalmazásával kapcsolatban.

(Martonyi János, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára ismerteti, hogy a bösi ügy egy meglehetősen érzékeny szakaszba érkezett, ugyanis a hattagú szakértői csoport jelentése alapján most a háromoldalú tanácskozásnak kellene döntéseket hoznia. E tárgyaláshoz kér a Kormánytól felhatalmazást a magyar delegáció számára. Két alapvető lehetőség van. Az egyik a bizonyos „D” forgatókönyvnek nevezett megoldás, ez a magyar álláspont, aminek a lényege az, hogy az elrekesztés ne történjen meg, és az elterelés előtti állapotot állítsuk helyre. Az EK-szakértők által javasolt másik megoldás, az „E” forgatókönyv lényege az, hogy ugyan április végéig megkapnánk a vízmennyiség 95%-át, és ezzel összefüggésben nem működnének a turbinák, de április után már áttérnénk egy további rendszerre, és körülbelül csak 75%-át kapnánk meg a vízmennyiségnek. Ez számunkra elfogadhatatlan. A dilemma tehát az, hogy hogyan lehet ezt az ajánlást elhárítani anélkül, hogy egyértelműen a magyar félnél maradjon a tárgyalások megghiúsulásáért a felelősség, tudniillik az kétségtelen, hogy a négy, EK által kijelölt szakértő ezt javasolja. Lehet persze, hogy egy későbbi jogi mérlegelésben a legelőnyösebb az volna, ha a Szigetköz teljesen elpusztulna, de nem hiszi, hogy ezt a felelősséget bárki, akár a Kormány, akár a parlament magára tudná vállalni. Nagyon bízik abban, hogy a csehszlovák fél sem fogja az „E” forgatókönyvet elfogadni, de ha mégis ezt tenné, akkor meglehetősen nehéz helyzetbe kerülünk, mert az a helyzet áll elő, hogy az EK-ajánlásokat elfogadja Csehszlovákia, viszont Magyarország pedig nem.)

Antall József: Ezt feltétlenül meg kell próbálni elkerülni, mert ennek van egy belpolitikai vonatkozása is, amit végig kell csinálni. A másik: nem elég hangsúlyt tetünk az eddigiekben arra, erre én egy nyilatkozatban már rámutattam, hogy '89-ben, amikor az előző kormány felfüggesztette a tárgyalásokat, mi folyamatosan tárgyaltunk velük, és 1989-ben a csehszlovák fél nem terelte jogi útra a felfüggesztés tényét. Ezt az érvrendszerbe be kell venni most is, és a '90-es C-variáns építése az minden államközi megállapodáson kívül történt, megtorló jelleggel, amire egyszerűen nincs jogalap. Lehetőségük az lett volna, hogy '89-től perelnek bennünket, kártérítési igényt nyújtanak be, mindent lehetett volna, de azt, hogy megtorló intézkedéssel, államközi megállapodáson kívül egy teljesen indokolatlan tákolmányt létrehoznak, azt nem. Most lélektanilag ki kell használni ezt az állapotot, ami előállt az árvízzel. Erről drámai felvételeket kell bemutatni, és azonkívül azt a tényt, hogy a csehszlovák szétválási folyamat nekünk nem nyújt semmi garanciát. Ezt az EK-nagyköveteknek

is ugye érzékeltettük, hogy mit jelent Kelet-Közép-Európában a nyugati magatartás két-három-öt év ejnye-bejnyéje, és utána tudomásul vesznek dolgokat. Ezt nyugodtan meg lehet ott is mondani. Azonkívül minden ilyen esetben a csehszlovák szövetségi kormány – amelyik a nemzetközi jogalanyiságot ma képviseli – által elfogadott bármilyen megállapodás legyen a cseh és a szlovák kormány által is megerősítve, lásd londoni értekezlet. Miért hívták oda Mečiar és Klaust, miért volt három miniszterelnök, illetve a miniszterelnök-helyettes a szövetségi kormánytól? Nyilvánvalóan azért, mert öbennük is megfogalmazódott ez az aggály a szétváló állammal kapcsolatban. Ez precedensértékű volt, hogy Major három miniszterelnököt hívott, mert nem bízik a szövetségi kormányban. Erre kell mindenképpen hivatkozni. Úgyhogy ezeket javasolnám figyelembe venni. Megkérdem a Kormányt, hogy akkor ebben a formában a tárgyalási felhatalmazást megadjuk? Ha ettől lényegesen eltérően alakul majd a tárgyalás, akkor természetesen Martonyi államtitkár úr felfüggesztheti a tárgyalást és konzultál.

Napirenden kívül a miniszterelnök tájékoztatja a Kormányt a Suchocka lengyel miniszterelnökkel folytatott telefonbeszélgetéséről.

Antall József: A következő kérdés még, ameddig itt van a bankelnök úr, egy rövid tájékoztató. Tegnap Suchocka lengyel miniszterelnök asszony felhívott telefonon. Marinovich Endrét kérem, hogy ismertesse a beszélgetést, ami a nemzetközi gazdasági kapcsolatokat is érinti, de a Kormányt is, a külpolitikát, vagyis mindent érintő kérdéssről van szó.

(Marinovich Endre, a miniszterelnök kabinetfőnöke elmondja, hogy a lengyel miniszterelnök asszony aggályait fejezte ki a korábban elhatározott és a visegrádi csoport tagállamai közötti szabadkereskedelmi megállapodás közeli aláírását illetően, ugyanis szerinte a szakértői tárgyalások nem haladnak a kellő ütemben, és a korábban elhatározott ütem emiatt nem tartható. Miniszterelnök úr jelezte, hogy kisebb kérdésekben valóban problémát lát még a magyar fél, de ezek egyeztetése a holnap kezdődő szakértői tárgyalásokon megtörténhet. Lényeges kérdés az egész szabadkereskedelmi megállapodással kapcsolatban Csehszlovákia helyzete, amely, mint közismert, szövetségi államként január 1-jével megszűnik, és a szerződés betartása a két jogutód kötelezettsége lesz. Amennyiben magyar–lengyel–csehszlovák megállapodás lenne még ebben az évben, akkor a miniszterelnök úr célszerűnek látná az EK megfigyelőként történő bevonását is a megállapodás rögzítésébe.)

Antall József: Ehhez tudni kell, hogy a jelentéseink alapján az Európai Közösség forszírozza a szabadkereskedelmi megállapodás létrejöttét e három ország között. Ennek részleteibe most nem érdemes belemenni, de ebben benne vannak az időhúzó Maastricht, Delors, s a többi tényezők. Tehát mindenképpen van egy ilyen része, hogy szeretnék, hogy lássanak abból valamit, hogy ez a három ország képes-e szabadkereskedelmi irányba elmenni, és képes-e egy ilyen nemzetközi együttműködésre. Tehát ez nem csak időhúzó, hanem bizonyos mértékig egy alternatív megoldásnak a kvázi – ami ellen mi tiltakozunk – forszírozása. Ennek ellenállni azonban nem lehet. Tehát ez mindenképpen célszerű, és erről is volt szó, hogy ezt megkötjük. A lengyelekkel nyilvánvaló, hogy szoros politikai kapcsolatokra van szükség katonai, egyéb, és sok más okból. A másik dolog, hogy az ellentétek gazdasági részletek kérdéseknek tűnők, nem pedig nagyobb globális ellentétek ezek, ha a ti jelentések megfelel a helyzetnek. Tehát vannak ebben ilyen gazdasági ellentétek, de ezeket tárgyalják. Úgy mondta a telefonban, hogy magyar érdekek kemény szem előtt tartásával, de jó szándékkal, de hát nyilván lehallgatják Varsóban. Erről a telefonbeszélgetésről természetesen a magyar tárgyaló delegációt tájékoztattuk. A másik dolog a csehszlovák kérdés, Csehország és Szlovákia szétválása, ami teljesen nyitott. Arra ugyanaz vonatkozik, mint amiről Martonyi Jánossal itt korábban szó volt, hogy nem tudjuk, hogy abból mi jön ki. Abban az esetben, ha a csehszlovákokkal egy ilyen hármass egyezés lesz, és mivel az Európai Közösség a három társult állam együttműködését igyekszik elősegíteni, mi itt fontosnak tartanánk, hogy ha erre a háromoldalú szabadkereskedelmi megállapodásnak az aláírására sor kerül, akkor keresztapaként ott álljon az Európai Közösség. Azzal, hogy ők ezt támogatják, és ott előttük tudjuk elmondani mindazt, ami szükséges az utolsó tárgyaláson. Egyébként úgy látom, hogy nyilván lengyel belpolitikai ok miatt is Suchocka asszonynak sikerre is szüksége van. Nekünk viszont ebben a szituációban szükségünk van a lengyel jó kapcsolatra, amikor Maastricht miatt visszafogott az Európai Közösség, amikor belső feszültségek vannak az Európai Közösségben, amikor nem akarnak bizonyos dolgokat kimondani, többet pedig az esetleges NATO-körökben, amikor dűl a jugoszláviai háború, amikor a térség destabilizálódott, amikor Oroszországban az van, ami van.⁵⁵⁶ Jelcin személyes helyzetétől kezdve. Nekünk a lengyel kapcsolat kifejezetten fontos – és ebben semmilyen naiv szimpátia nincs –, ugyanis a térség legerősebb

⁵⁵⁶ A Szovjetunió 1991-es összeomlása után Oroszország a piacgazdaság kialakításának az útjára lépett. 1991 októberében Jelcin bejelentette, hogy Oroszország az Amerikai Egyesült Államok és az IMF ajánlása szerint egy sokkterápás radikális, piacorientált reformot hajt végre. A reformok a jegybank laza monetáris politikája és a bank pénzügyi támogatásának a hiánya miatt azonban kezdetben kudarcot vallottak, aminek következtében a GDP (bruttó hazai termék) radikális zuhanásba kezdett, míg a kiskereskedelmi árak 1992-ben hiperinflációba torkolva 2520%-kal emelkedtek.

hadserege a lengyel a szovjet hadsereg után. Nekünk a lengyel hadseregre, együttműködésre és a lengyel kormány támogatására és együttműködésére különlegesen szükség van, akármilyen csehszlovák vagy egyéb szituációban is. Ez a lényege, ezért hangsúlyoztam a politikai együttműködést. Attól félnek, hogy mi felrúgjuk a visegrádi együttműködést, ezért a politikai együttműködéssel kifejezésre juttattuk azt, hogy december 31-ig meg akarjuk csinálni ezt a megállapodást. Ha nem tudjuk másképp, akkor kétoldalúan is megcsináljuk, ha meg tudunk egyezni a részletkérdésekben. Ha pedig a csehszlovákokat is bevonjuk december 31-ig, az csak európai közösségi részvétellel történhet. Ezt mondtam így kapásból el, erről szerettem volna a tisztelt Kormányt tájékoztatni. Tessék!

(Marinovich Endre még elmondja, hogy a beszélgetés lezárása az volt, hogy mindkét miniszterelnök meghallgatja a szakértők jelentését, és a jövő héten telefonon még egyszer egyeztetnek a továbbiakról.)

Jeszzenszky Géza külügyminiszter egyetért a miniszterelnökkel, de szerinte Szlovéniával is nemcsak a politikai kapcsolatunk, hanem az adriai kijárat szempontjából is rendkívül fontos az együttműködésünk. Ha a szlovének az Európai Közösséggel eljutnak odáig, sokkal alkalmasabbak, mint Románia a társulásra, akkor a szlovéneknek a visegrádi kreditbe való bekapcsolása is evidens érdekünk. Kéri, hogy legyen felkészülve a kormányzat arra, hogy Szlovénia is szorgalmazni fog egy ilyen szabadkereskedelmi egyezményt.)

Antall József: Kérdésem a következő, és mindjárt adom is tovább a szót. Az egyik: az e hármas, a visegrádi csoport szabadkereskedelmi övezete azon alapul, hogy ez a három állam az Európai Közösséggel társulási szerződést kötött. Tehát ez, ami megkülönbözteti a jelenlegi szlovén helyzettől. Ezt azért figyelembe kell venni. Mi támogathatjuk Szlovénia társulási kérését, a franciák pedig a románokét nyomják, ezért a támogatásunkat majd rájuk is kiterjeszthetjük. Másik kérdés, és kérem is megvizsgálni azt, hogy mi annak a lehetősége, hogy a visegrádi csoport bevegye Szlovéniát, van-e ennek valamilyen elvi akadály, vagy okoz-e nehézséget, vagy sérti-e a gazdasági érdekeinket, ha az Európai Közösséggel való társulásuk előtt mi már a szabadkereskedelmi övezet irányába velük teszünk lépést. Ezek szakmai kérdések, amiket meg kell vizsgálni. Addig ebben, amíg ez meg nem történik, azt hiszem, hogy nem tudunk állást foglalni. Szlovéniát és Horvátországot mindenesetre olyan országnak tekintjük, ami nekünk érdekünk, hogy a visegrádi körben legyen, hiszen nem is túl idegen mindettől, de erre majd térjünk vissza. Annál inkább ezt tanulmányozni kell, mert Ausztriából, Ausztria oldaláról nagyon sok a negatív jelenség. Ausztriával kapcsolatban nagyon sok negatív tapasztalatunk van mind gazdaságilag, mind politikailag, mind a bösi ügyben, s a többi. Szlovénia láthatólag kötődik Ausztriához, és

ezenkívül pedig Szlovákia irányába nyitnak az osztrákok, miután a csehek láthatólag német irányba mennek.

(Balázs Péter, az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára elmondja, hogy a magyar–csehszlovák–lengyel szabadkereskedelem elsősorban az ipari termékek kereskedelmét fogja érinteni. A lengyelekkel két termék kereskedelme a problémás, a magyar gyógyszer, amire ők vámot szednek, illetőleg a lengyel szén, amire mi nem tudunk vámmentességet adni.)

Antall József: Bocsánat, a lengyel dologra, kérem, hogy nekem ne kelljen telefonon szénről most beszélni hosszan a Suchockával, aki nemzetközi jogász. Az lenne a kérésem, hogy hétfőn készítsetek egy szakszerű választ erre, hogy gyógyszer, szén, mit miért nem tudunk, és faxon kiküldjük a nagykövetnek. Én már elmondtam mindazt, amit kellett egy ilyen beszélgetésben. A nagykövet vigye be már hétfőn ezt a választ, és egyeztessétek a kint lévő tárgyaló delegációnkkal. Ez ne legyen telefon-téma, mert ez azért egy olyan részletkérdés, amit nem nekem kéne telefonon intézni. Ez más műfaj, más súlycsoport.

(Balázs Péter szerint oly kicsiny Szlovénia, és oly csekély az áruforgalom, hogy nyugodtan megengedhetjük magunknak azt, hogy egy politikai gesztusként mutassuk fel a szabadkereskedelmet, ami még úgy is megoldható, hogy egy utólagos végzáradékkal mindent vámmentessé teszünk. Csehszlovákia esetében gazdasági oldalról nem látszik probléma, a vámunióval és a pénzrendszerrel tárgyalunk szabadkereskedelem esetében, fennmarad a közös korona és fennmarad a vámunió.)

Antall József: A szlovákokra térve. A szlovákok láthatólag pánikban vannak egyrészt Bős miatt is, másrészt pénzügyi problémái vannak Mečiarnak, politikai problémái, békegesztusok, s a többi, szóval sokkal súlyosabb a szlovák kormány krízise. A hadseregben végrehajtják az elválást, amit eredetileg nem akartak. Nem hiszem azt, hogy kibírják egymást két évnél tovább közös valutával. A vámuniót igen, mert hát azt nem tudják megoldani, de valamit, banki és egyéb szférában nem tudom elképzelni, hogy ezt fenn tudják tartani.

(Gergátz Elemér földművelésügyi miniszter megjegyzi, hogy a mezőgazdaságnak alapvető érdeke az, hogy Szlovéniával kapcsolatban legalább egy szelektív vámcsökkentést hajtsunk végre.)

Antall József: Kérem szépen, akkor máris javaslom, hogy a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma, FM, ipar összeülése erre vonatkozóan, hogy mire jön a szlovén miniszterelnök, nekem legyen egy elvi olyan döntés, aminek a vége az, hogy kiküldünk egy vegyes bizottságot, amelyik ezt a kérdést megvizsgálja. Szlovéniának van még egy előnye, ami nekünk egy lehetséges dolog, hogy Olaszországgal meg tudunk teremteni egy közvetlenebb kontaktust, ami ügyis elég problematikus sokszor. Akkor kérem, hogy a Suchocka-féle tájékoztatást szíveskedjék a Kormány tudomásul venni. Láthatólag a lengyeleknél egy kicsit stabilizálódik a helyzet az előzőhöz képest. Nem tudom, ez a benyomás-e? Politikailag mindenképpen, de gazdaságilag is, legalábbis lengyel viszonylatban, mert ők nagyon ilyen szellemben nyilatkoznak.

1992. december 3-i kormányülés

A Magyar Köztársaság Kormánya és az Orosz Föderáció Kormánya közötti, a Magyar Köztársaságban lévő orosz háborús sírokról és az Orosz Föderációban lévő magyar háborús sírokról, valamint a háborús emlékművekről szóló megállapodással, valamint a 2. Magyar Hadsereg elesett katonái emlékére Oroszországban, Uriv községben 1993-ban felállítandó emlékművel kapcsolatban.

(Für Lajos honvédelmi miniszter elmondja, hogy tavaly októberben miniszterelnök úr Moszkvában, majd Budapesten a Jelcinnel való tárgyaláson kezdeményezte, hogy a katonai sírok és a katonai temetők kölcsönös gondoskodásáról kössön a két ország egy egyezményt. A mostani előterjesztés ezt tartalmazza, amely a későbbiek során is akár mintául is szolgálhat más országokkal kötendő szerződés esetén. A szerződés lényege, hogy az Oroszország területén lévő magyar katonai sírok és temetők gondozása Magyarországot terheli, a Honvédelmi Minisztérium lesz köteles gondoskodni ezekről, és fordítva, a Magyarország területén lévő síroknak és temetőknek – első és második világháborús katonai sírokról és temetőkről van szó – a gondozása pedig Oroszországot terhelne. Hősi emlékművek, vagy egyéb emlékhelyeknek a kijelölésére csak településeken kívül kerülhet sor, és ez akár a meglévőkre, akár pedig az ezután állítandókra is vonatkozik. Tehát ilyen módon, a Szabadság téri emlékműnek a kérdése is viszonylag könnyebben megoldható lesz, hogyha ezt a szovjet fél aláírja. A másik fontos része pedig az, hogy a doni katasztrófa 50. évfordulójára Uriv falu határában⁵⁵⁷ egy emlékmű felállítására kerülne sor.)

⁵⁵⁷ A szovjet Vörös Hadsereg 1943. január 12-én, az arcvonal északi részén, az urivi hídfőből kiindulva törte át a magyar vonalat és 8-12 kilométer mélyen hatolt előre, majd január 14-én délen, a csucsjei hídfőben 50 kilométer szélességben törte át a védelmet.

Antall József: Eszmei indokolás ehhez nem kell, úgyhogy csak ha gyakorlati, jogi indokolást kíván valaki adni, az kérjen szót.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter szerint a szovjet fél ezt nem fogja elfogadni elsősorban a Szabadság téri emlékmű miatt.)

Antall József: Orosz féllel nincs egyeztetve?

(Jeszenszky Géza megjegyzi, hogy bár elvitték a követségre, azonban nincs rá válasz, és valószínűleg az említett ok miatt nem is lesz.)

Antall József: Kérem szépen, akkor az a javaslatom, hogy a Kormány elvileg hagyja jóvá, és hatalmazzon föl bennünket arra, hogy a külügyminiszter, a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter, tehát, ha a három miniszter egyetértő aláírását megkapom, és ha az orosz féllel való tárgyalás eddig eljut, akkor válik kormányhatározattá.

(Für Lajos kéri, hogy legalább az Urivban felállítandó emlékműre hozzon most döntést a Kormány.)

Antall József: Kérem szépen, tehát a döntés úgy szólna, hogy a három miniszter egyetértésével történik ebben az egész kérdésben a Kormány határozathozatala. Külön megjegyezzük azt, hogy tekintettel arra, hogy ha az orosz fél nem támaszt – hiszen eleve ezen múlik –, tehát, ha nem támaszt akadályt, abban az esetben az urivi hídfőnél lévő emlékmű felállítását a Kormány elfogadja. Egyébként többféle van már ilyen emlékmű, amit társadalmi és egyéb módon állítottak föl. Tehát ez a kérdés, az urivi hídfőnél történő emlékmű felállítása államközi megállapodás keretében történhet, avagy nem?

(Katona Tamás, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára beszámol arról, hogy nemrég az őt felkereső Aboimov nagykövet kijelentette, hogy ők a Szabadság téri emlékműnek a helyszínen való megtartásához mindenképpen ragaszkodni fognak.)

Antall József: Kérem szépen, ez a tárgykör, azt hiszem, hogy túl vagyunk tárgyalva. A másik része a Szabadság téri emlékmű. Az egy olyan kérdés, amit külön meg kell tárgyalnunk az orosz féllel. Aboimov utolsó percig ezt az álláspontot fogja vallani. Én is beszéltem vele korábban. Elmagyaráztam neki, hogy ez egy korábbi épületnek a helyén létesült tér, ahol különleges nemzeti szimbólumnak kell lenni. Ez nem

ellenük irányul, hanem ez egy osztrákellenes magyar érzés, ugyanis ott nekünk az egykori Neugebaude⁵⁵⁸ helyén nem lehet, csak magyar szimbólum. Ezt nyilvánvaló ő nem fogja az utolsó percig elfogadni, de ebben meg kell egyezni, mert ezt nem tudjuk tartani. A másik része, hogy minden nagyvárosban, ahol a szovjet csapatok jártak, beleértve Bécset, Berlin nyugati felét, egy emlékműhöz a városban ragaszkodnak. Tehát nekünk egyetlen kompromisszumos lehetőségünk az, hogy megfelelő helyen ezt a Szabadság téri emlékművet mint az utolsó emlékművüket elhelyezzük, a halottaktól függetlenül, azokat ki lehet nyilván vinni a most megnyitott dísztemetőbe. Ebben a szituációban, most Jelcin a létéért küzd. Úgyhogy ezeket a napokat és heteket emiatt nyilván meg kell várni, de erről tárgyalnunk kell, hiszen még vannak más függőben lévő kérdések is. Kérem áttekinteni az orosz–magyar tárgyalások valamennyi függőben lévő részét, és arról a jövő kormányülésre kérek tájékoztatást adni. A Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma adjon tájékoztatást például az aktívum és a fegyverszállítások kérdéséről, továbbá mi van a gyógyszer, a humanitárius szállítmány ügyével. Tehát mindaz, ami abban a megállapodásban benne volt, a jövő hétre kérem, hogy az érdekelt tárcák tájékoztassanak. Utána tudunk viszont erről a kérdésről tárgyalni. Mindenképpen abba az irányba kell menni, hogy Budapest területén legyen ez, de ne ott a mostani helyén. Egy megfelelő nagy helyet kell találni. Bármit ültetünk, hozatunk fákat, mindent, olyan körítést stb. Mindent lehet, mindent el kell követnünk, lehet, hogy a moszkvai nagykövetünkön keresztül, vagy egy kiutazó politikussal együtt. Azonban Jelcin mostani helyzetében e pillanat nem lenne jó időzítés, ha most odaállnánk ezzel a kérdéssel. Aboimovval viszont nem fogunk tudni megegyezni, ő nem fog olyan jelentést küldeni. Megkérdezem, akkor ezt ebben a formában, és az urivit jóváhagyva.

⁵⁵⁸ Großes ärarial Gebäude (Kincstári Nagyépület), magyarul: Újépület építésére a mai Szabadság téren II. József adott utasítást, annak kivitelezése Hild János vezetésével 1786-ban kezdődött meg. Az erőd- és laktanyaszerű katonai épület egyes szárnyai börtönként szolgáltak. 1849. október 6-án itt végezték ki Batthyány Lajos grófot, az első független magyar kormány miniszterelnökét. Az épületet 1897-ben bontották le.

*Különfélék között a háromoldalú tanácskozás (Bős–Nagymaros) 1992. november 27-i találkozásiával kapcsolatban.*⁵⁵⁹

(Martonyi János, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára röviden összefoglalja a brüsszeli megbeszéléseken történeteket. Az Európai Közösségek által életre hívott hattagú szakértői bizottság jelentése több forgatókönyvre tett javaslatot. Az „A” forgatókönyv szerint a vízmennyiség 95%-át kell visszaszolgáltatni, és az ehhez szükséges munkálatokat el kell végezni. A „B” forgatókönyv szerint az energiatermelés kapna elsőbbséget, és a vízmennyiségnek csak egy egészen csekély részét szolgáltatná vissza a szlovák fél. A „C” változat megfelel az eredeti szlovák elképzelésnek, ahol a vízmennyiséget lényegében 50-50%-ban osztanak meg az Öreg-Duna és a felvízcsatorna között, és közben folyina az energiatermelés. A „D” forgatókönyv, a magyar javaslat, amelynek a lényege az, hogy a C-variáns befektetéseit el kell távolítani, vissza kell állítani a Duna elrekesztése és elterelése előtti helyzetet. Az „E” forgatókönyv pedig az úgynevezett fokozatos megoldás, mely szerint '93 áprilisáig 95%-ot adna vissza a csehszlovák fél. Ezt fokozatosan csökkentenék 75%-ra. Az Európai Közösség által kijelölt négy szakértő ezt az „E” forgatókönyvet javasolja mint követendő megoldást. A magyar tárgyaló delegáció a politikai, jogi elemeket helyezte előtérbe, és azt mondta, hogy ameddig ezek az elemek nincsenek tisztázva, addig nem lehet semmifajta átmeneti megoldásról tárgyalni. Az EK bizottsága ezt az álláspontot magáévá tette, és végül is kialakult egy sorrendiség a jogi-politikai problémakör és a műszaki-ökológiai problémakör között, ezért az első legfontosabb kérdés a jogi konfliktusnak a rendezése, egy olyan megállapodásnak a létrehozása, amely a jogvitát visszavonhatatlanul és egyértelműen a hágai Nemzetközi Bíróság⁵⁶⁰ elé terjeszti. Holnap folytatni tudják ezeket a jogi szakértői tárgyalásokat. Minekutána a cseh és szlovák fél parlamenti ratifikációt kér, javasolja, hogy a Magyar Kormány is terjessze majd az elkészült megállapodást a parlament elé, és ennek a ratifikációját javasolja.

Többen hozzászólnak megfontolásra javasolva az „A” forgatókönyv elfogadását is.

⁵⁵⁹ Brüsszelben, zárt ajtók mögött arról tanácskozott a magyar–csehszlovák–EK hármas, hogy miként lehetne oldani a feszültséget a bőszi vita ügyében. A magyar delegációt Martonyi János külügyi államtitkár, a csehszlovák küldöttséget Zdenko Pírek külügyminiszter-helyettes vezette, az EK-t pedig Pablo Benavides képviselte, aki a közösség külügyi apparátusában Közép-Európaért volt felelős.

⁵⁶⁰ A hágai Nemzetközi Bíróság (angolul International Court of Justice, franciául Cour internationale de justice), az ENSZ 1945-ben alapított elsődleges bírói szerve, fő feladata az államok által elé tárt jogviták eldöntése jogilag kötelező ítélettel, illetve a megfelelően felhatalmazott nemzetközi szervezetek, ügynökségek és az ENSZ Közgyűlése által elé küldött jogi kérdésekben kötelező erővel nem bíró tanácsadó vélemények megalkotása. Nem tévesztendő össze a Nemzetközi Büntetőbírósággal.

Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter viszont megjegyzi, hogy nem tudja elképzelni, hogy a Kormány az EK által javasolt „E” forgatókönyvvvel menjen be a parlamenthez javasolva annak elfogadását.)

Antall József: Ehhez egyet azért hozzátennék, függetlenül attól, hogy különböző felfogások lehetnek, amik nyilván nem egyformák. Azt azonban katasztrofálisnak tartom, hogy a Magyar Mérnöki Kamara és Callmeyer Ferenc nyilatkozatot tesz a televízióban és rádióban, hogy kompromisszum lesz, akkor, amikor a Magyar Kormány a legeléesebb tárgyalások közepette van. Ez nem úgy születik, hogy előre bejelentjük, hogy kompromisszum lesz, hanem úgy, hogy bizonyos pozícióból az erőviszonyok szerint és a realitások szerint kijön egy kompromisszum. Viszont az a tény, hogy amikor Brüsszelben tárgyalásokat folytatunk, akkor a Magyar Mérnöki Kamara ilyen állásfoglalást tesz, és utána nyilatkoznak a televízióban, hogy tovább kell építeni az erőműveket. Erről nyilván Londontól kezdve mindenhol tudomást szereznek. Hát, ez legalábbis abszurd!

(Szabó Iván megjegyzi, hogy legalább következetesek, mert '90-ben is ezt mondták.)

Antall József: De ezt mindenesetre nem tartom szerencsésnek. Ezt legalább olyan elhibázottnak tartom, mint a legzöldebb álláspontot. Úgyhogy ez viszont már tényleg káros. Már várom azt, hogy hogy fogják idézni külföldön. Akkor lezárhatjuk a témát? Martonyi államtitkár úrnak visszaadom a szót.

(Martonyi János szerint középutat kell keresni. Fönn kell tartani a politikai és jogi álláspontunkat, annál is inkább, hogy itt súlyos nemzetközi jogi és egyéb összefüggésekről is szó van. Tehát szó se lehet arról, hogy mi a Duna elterelését elfogadjuk, területintegritás, hajózás és egyéb szempontból, de ugyanakkor nem hagyhatjuk a környezet pusztulását sem. Tehát mégiscsak valami olyan megoldást kell átmenetileg találnunk, ami optimálisan biztosítja valamennyi szempontunk érvényesülését.)

Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter azzal egészíti ki, hogy az államtitkár úr arra tett javaslatot, hogy az átmeneti rendszerben fogadjuk el az „A”-nak valamilyen variációját.)

Antall József: Mi az alapkérdést feltettük többször, hogy az eredeti terv és a C-variáns között van-e lényeges különbség káros hatását illetően. Erre végső soron azt a választ kaptuk a parlamenti környezetvédelmi és egyéb bizottságtól, hogy nincs lényeges különbség. Olyan arányú az eredeti bősi erőmű és a C-variáns közötti kihatásában, ami miatt – én most csak elmondtam –, ami miatt nekünk más lépést

kellett volna tenni. Nem tudom, a vizsgálatok mit jeleznek, de ez volt az álláspontja. Tessék!

(Tarján Lászlóné, a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium politikai államtitkára szerint a C-variáns a legrosszabb ökológiai szempontból, vagyis ökológiailag még az eredeti, 1977-es szerződés szerint építendő vízi erőműnél is rosszabb.

Még többen hozzászólnak, és van, aki az 50-50% arányban történő vízmegosztást tartja hosszabb távon reális megoldásnak.)

Antall József: Hát mindenképpen fontos, hogy – mondjuk zárt körben – műszaki variációk készüljenek mint tervek, ez az egyik dolog. A másik dolog, hogy az osztrákok változatlanul ebben részt vesznek financiálisan és ezt támogatják. Itt mindenestre felhívnám az érdekelt szervek figyelmét, hogy jó lenne erre bizonyítékokat találni, már csak az általános kellemetlenkedés érdekében is. Tehát, hogy valóban az Androsch-csoport és más osztrák pénzügyi körök, mennyiben az osztrák kormány és egyéb támogatással, továbbá milyen mértékben vesznek részt ennek a finanszírozásában. Harmadik kérdés, hogy végeredményben itt a bős–nagygyarosi rendszerről van szó, és ne felejtjük el, hogy az egész '77-es államközi megállapodás arról szólt, hogy Bős–Nagygyaros és csúcsra járatás. Nagygyaros elesett ebből a szempontból, Nagygyarosnál ez nem valósul meg. Tehát eleve ez volt az első lépés, és ha nem egy másik álláspont érvényesül, mint amit a mérnökkamara állásfoglalása tulajdonképpen sugallt, akkor ez a része megvalósult. A második része, hogy feltehetően nem lehet csúcsra járatni, mert Nagygyaros nélkül ilyen nincs. A harmadik, ami ebből következik, hogy nem tudják tulajdonképpen gazdaságossá tenni igazából a szlovákok. Tehát az az egész eredeti elképzelés, amit ők elképzeltek, azt nem fogják tudni megcsinálni, nincsenek meg sajnos a környezetvédő berendezések erre, tehát Szlovákia szempontjából. Úgyhogy azért, ha ezt az egész kérdést vitatjuk, akkor ebben a formában kell felállítani a tételeket, hogy az 1977-es államközi megállapodásnak a mai Magyarországot érintő első pontja Nagygyarosnál nem született meg. A második, nem született meg a csúcsra járatás, ami szintén egy fontos elem, és nem született meg semmi körülmények között harmadik elemként az, hogy Szlovákia ezzel a remélt energiaforráshoz jutott. Most, ami ezen belül van, és ami ezen belül jogfenntartó jelleggel – ahogy Mádl miniszter úr is említette – területi integritás és egyebek, az egy politikai valuta kérdés is a kisebbségi politikában a szomszéd országgal, és ezenkívül kell valamilyen kompromisszumnak majd megszületnie Hága és az Andriessen-terv alapján, ami nyilvánvaló, hogy nem fogja kielégíteni azt az elképzelést, amit a mi környezetvédő bizottságunk a parlamentben megálmodott, vagy amit a mi zöldjeink megálmodtak, mert az nem történhet meg. De, ha ezt végiggondoljuk,

ami történt a '77-es államközi megállapodáshoz képest, több mint a fele annak, ami nem történt meg. Tulajdonképpen adott pillanatban, amikor a tárgyalásoknak ezt a részét meghaladtuk, vagy amikor a hat párttal tárgyalunk, akkor ezeket el kell mondani, mert lassan itt már senki nem beszél arról, hogy mi történt volna. A másik dolog, amit nem értve hozzá, de ilyen téren járatos műszaki szakemberek véleménye szerint, ha egyszer elkezdtek volna ezt az erőműépítést s csúcsra járatástól Nagymarosig, ez azt jelentette volna, hogy a Duna egész szakaszán meg kellett volna csinálni a lépcsőztetést. Előbb-utóbb ez lett volna ebből, mert egyik a másikból következett volna, és ez idő kérdése lett volna. Szóval, ahol ezt elkezdik, ott végig kell lépcsőzni. Tehát tulajdonképpen azzal, hogy itt ezt már az első lépcsőnél tulajdonképpen megakadályoztuk, ezzel itt azt akadályoztuk meg, hogy Mohácsig nem kell ezt megtenni. Ezek azok a lényeges elemek, amiket el kell mondani.

1992. december 10-i kormányülés

A Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársasággal, valamint a Lengyel Köztársasággal kötendő szabadkereskedelmi megállapodással kapcsolatban.

Antall József: A következő miatt kérem, hogy most a szabadkereskedelmi megállapodást tárgyaljuk, mert a Suchocka megint akar velem beszélni. Tessék.

(Bogár László, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok politikai államtitkára ismerteti, hogy a megállapodás már készen van, igazából vitapont már nincs, illetőleg egy kérdésben még folytatódik a tárgyalás, ugyanis a lengyel kőszénre vonatkozóan csak '95-től tudjuk vállalni a vámoknak a lebontását. Ha konkrétan nem is jön létre ebben egyezés, magát az alapszerződést akkor is alá lehet írni, mert ez jegyzőkönyvi melléklete ennek a szerződésnek, amelyen belül ki lehet nyitni azt a lehetőséget, hogy itt még további egyeztetésre van szükség. A cseh kormány tegnap jóváhagyta a megállapodást, és Klaust jelölték ki személyesen az aláírására.)

Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter megjegyzi, hogy ha már a csehek Klaust, akkor jó lenne, ha ezt szlovák részről is úgy írnák alá, hogy már ne legyen vita, hogy a szétbomlás után ez két hét múlva nem érvényes az egész.

Kérdésként merül fel, hogy magyar részről ki írja alá a megállapodást.)

Antall József: Ezt év végén alá kell írni, és ezt a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere fogja megtenni. Mi most nem fogunk ilyeneken vitatkozni. A parlamentben még fontos döntések vannak, ezért én nem fogok emiatt elutazni. Béla nem kép-

viselő, aláírja. Na most ettől még a Suchocka is aláírhatja a lengyel fél részéről, de – mint számtalanszor – én ott vagyok keresztapaként, és más miniszter ír alá. Suchocka ettől még ott lehet az aláíráskor, szóval ez nem probléma.

(Bogár László még elmondja, hogy a Szlovákiával való gazdasági-kereskedelmi kapcsolatokban rendkívül dinamikus növekedés tapasztalható.)

Antall József: Ezért is lényeges, hogy gazdasági miniszteri szinten történjék a szabadkereskedelmi megállapodás aláírása. A másik lényeges dolog, hogy ez még Csehszlovákia felbomlása előtt⁵⁶¹ következzen be, tehát decemberben, mert ameddig nemzetközi jogalanyiságban egy államról van szó, addig ez folyománya az eddiginek. Ha január 1-től szétválík Csehszlovákia, akkor kerülünk politikailag egy ilyen szituációba. Tehát ez egy befejező gazdasági aktus. Ez nem áll ellentétben azzal a politikai nyomásgyakorlással, aminek azután kell bekövetkezni. Akkor, ha egyetért ezzel a Kormány, miután itt valóban arról is szó van, hogy vegyesvállalatok és egyebek, meg minden alakult Csallóköztől⁵⁶² kezdve, ami a magyar kisebbség gazdasági erősítését jelenti. A magyar kisebbség gazdaságilag ma erősebb Csehszlovákiában, mint maga a szlovák lakosság a magánvállalkozások szempontjából. Tehát nekünk erre is gondolni kell. Kérem szépen, akkor a lényegét eldöntöttük, most ebben a konkrét egy esetben. Azután ennek az egész politikai stratégiáját fel kell építenünk. A Kohl-levél elment? Kohl elnöknek az edinburghi találkozó⁵⁶³ előtt küldtem egy levelet, ami éppen erre is utal, vagyis arra, hogy mi visegrádiak nem akarjuk Szlovákiát izolálni, de felvetjük azokat a kérdéseket, amivel kapcsolatban időben kell megfelelő feltételeket szabni. Tehát egy ilyen levél elment erről. Ez tegnap kellett, hogy elmenjen. Remélem, átadták.

⁵⁶¹ Csehszlovákia 1992. december 31-én szűnt meg, helyén két önálló állam – a Cseh és a Szlovák Köztársaság jött létre.

⁵⁶² A Szlovákiához tartozó Csallóközt a Duna, a Kis-Duna és a Vág-Duna határolja, Pozsonytól Komáromig húzódik, ez Európa legnagyobb szárazföldi szigete. 1918-ig a Magyar Királyság része volt, lakossága napjainkban is döntő többségében magyar.

⁵⁶³ 1992. december 11-én kezdődött meg az Európai Közösség kétnapos csúcstalálkozója a skóciai Edinburghban. A csúcstalálkozó központi témája Dánia volt. A csúcstalálkozón az Európai Tanács négy kivételt biztosított Dániának a Maastrichti Szerződés alól, hogy azt Dánia ratifikálhassa. Erre azért volt szükség, a dán ratifikáció nélkül az nem léphetett volna hatályba. Dánia először ugyanis elutasította a maastrichti szerződést, de az edinburghi egyezmény kiegészítésével 1993-ban végül népszavazáson ratifikálta azt.

Napirenden kívül az orosz adósság rendezésével kapcsolatban.

Antall József: A másik kérdésem, ami még a nemzetközi gazdasági kapcsolatokat érinti. A Horn-felszólalással összefüggésben is kérdezem, hogy mi van ezzel a bizonyos fegyverszállítással, illetve az aktívumunknak a tárgyában való rendezésével?⁵⁶⁴ Ez rendkívül fontos, hogy még decemberben a megállapodás megszülessék, hiszen nem más van az egyezményben, mint hogy ez év végéig ennek meg kell születni, miután az orosz szerződések is így történnek. Tehát ezt azért mondom, ismételve a minisztered számára is [*ez Bogár Lászlónak, a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkárának szól*], hogy ez úgy legyen előkészítve, hogy ez karácsony előtt aláírásra kerülhessen, annál inkább, mert látjuk, hogy ezt veszélyeztetheti a Jelcin körüli dolog, de ez a januári népszavazás és egyéb is, amit most itt ismertettek. Ezt ki kell hajtani, hogy decemberben még ez is ki legyen pipálható. Úgyhogy miután itt érdekelt közvetlenül a nemzetközi gazdasági kapcsolatokat, a pénzügy és a honvédelem, ezért kérem a három egymás mellett ülő tárcavezetőt, hogy ezt csinálják meg.

(Bogár László, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok politikai államtitkára kijelenti, hogy ez már meg is van.)

⁵⁶⁴ Horn Gyula, a Magyar Szocialista Párt elnöke, 1992. december 5-én a szocialisták országos gyűlésén a legutóbbi kongresszus óta eltelt időszakot elemezte. Itt említette meg többek között az úgynevezett „guruló dollárok” ügyét is. Elmondta: amíg Magyarország a Varsói Szerződéshez tartozott, kényszerből és nem önként tett eleget bizonyos kötelezettségeknek. Hozzátette: a napokban kötött Antall–Jelcin-megállapodás elengedte az oroszok javára a Szovjetunió kereskedelmi adósságainak mintegy felét, majd egy milliárd dollárt. Ezután arról értekezett, hogy a hatalom gyakorlóinak nincs erkölcsi-politikai alapja számonkérni a múlt szereplőin a tevékenységüket. Kevés kivételtől eltekintve ugyanis ők is részesei, haszonélvezői voltak az elmúlt rendszernek. „*A korábbi rendszer nem arról volt nevezetes, hogy levéltári, múzeumi, vendéglátóipari főigazgatói vagy szövetkezeti elnöki tisztségekkel, netán jólmenő ügyvédi irodákkal, egyetemi tanszékvezetői állásokkal és kormánykitüntetésekkel jutalmazta az ellenzékiet. Ellenkezőleg, szinte kizárólag csak a rendszerhez lojális embereket tüntetett ki*” – szögezte le. Horn mondatiára reagálva Antall József miniszterelnök 1992. december 7-én az Országgyűlés plenáris ülése előtt fejtette ki gondolatait. A miniszterelnök leszögezte: a Magyar Kormány egy centről sem mondott le a szovjet adósságból. Oroszország átvállalta a volt Szovjetunió adósságainak törlesztését, ami jelenleg 1,8 milliárd dollárra rúg, s kijelentette, hogy a 800 millió dollár értékű fegyverszállításra a magyar hadseregnek és az országnak szüksége van. Hozzátette, hogy a fennmaradó egymilliárd dollár törlesztéséről – s annak határidejéről – továbbra is tárgyalások folynak. Antall Horn beszédével kapcsolatban azt is megjegyezte, hogy egyenesen a politikai pornográfia kategóriájába tartozik, ha volt karhatalmisták a múlt rendszer haszonélvezőinek bélyegzik azokat, akiket ’56 után meghurcoltak, de később szakmai munkájuknak köszönhetően bizonyos pozíciókba juthattak.

Antall József: A hármastárgyalásnál énnekem az a lehetőségem megvan, ami nem mindig használ esetleg, de levelet írni mindig lehet a Jelcinnek. Tehát a Jelcin most kapott egy olajat az országgyűlési határozattal, ott kapott egy gesztust, és a Jelcinnek adott gesztus után most mi tudjuk ezt forszírozni. Tehát én szívesen írok további levelet a megkötött megállapodásunk lezárása érdekében, de a három érdekelt tárca vezetőjét kérem, hogy ezt hozzák össze úgy, hogy a szakértők mindent megtegyenek annak lezárása érdekében. Akkor ezt lezárhatjuk. Tessék, külügy!

Különfélék között a Szomáliába küldendő fegyveres erőhöz tartozó alakulat kérdésével kapcsolatban.

(Kelemen András, a Külügyminisztérium politikai államtitkára ismerteti, hogy egy békehatározat alapján a Magyar Honvédségnek fel kellene ajánlania egy 40-50 fős katonai orvosegységügyi csoportot tábori egészségügyi tevékenység működtetésére, vagy egy darab katonai szállító repülőgépet, vagy egy békefenntartó századot, esetleg századokat, vagy pedig egy zászlóaljat, tehát 450 főt technikai eszközökkel. Bármelyik megoldás komoly költséggel jár. Megkérdezi, hogy egyetért-e a Kormány azzal, hogy részt vegyünk a Biztonsági Tanács határozata szerint a nemzetközi erők tevékenységében a humanitárius segélyprogram biztosításában.)

Antall József: Azt javaslom, hogy hagyjuk, hiszen a parlament két bizottsága már jóváhagyta.

(Kelemen András megkérdezi, hogy de milyen legyen a részvétel formája?)

Antall József: Ez lehet akár az orvoscsoport, mint Szaúd-Arábiában, bár ott mondtuk harctéri körülmények között voltak. A második a szállítás, amit lehet, hogy le fognak mondani. A harmadik esetében viszont nem kell zászlóaljat mondani, zászlóaljat sose mondtunk. Váltással két századot lehet mondani, maximum hármat, és ugye kézfegyverekkel. A nagyköveti jelentés azt mondja, hogy az amerikai kormány részéről erre valószínűleg holnapra fognak választ adni.

(Kelemen András szerint az anyagi ügyekben egyelőre azért nem tudnak állást foglalni, mert a kiadásokat az USA az ENSZ erre hivatott speciális alapjából kívánja fedezni, aminek a létrehozása most van folyamatban.)

Antall József: Hát ezt meg kell nézni. Mindenesetre kérem szépen, elvileg azért a Kormány mindenképpen azzal tisztában kell, hogy legyen, hogy nekünk az az érdekünk, hogy Jugoszláviában ENSZ-csapatok és békefenntartók legyenek, sőt, szükség esetén, e szerint járjanak el. Magyarország nem lehet résztvevője Jugoszlávia esetében a békefenntartóknak, viszont mi, amikor ezt hajtjuk, akkor nyilvánvalóan, hogy nem tagadhatjuk meg azt, hogy ne adjunk katonákat máshová a békefenntartó erőknél. Ez benne van még a legeredetibb pártprogramjainkban is. Tehát nekünk ez mindenképpen célszerű. A másik pedig, hogy előre megmondtuk, hogy erre szükséges egy bizonyos pénzügyi alapot létrehozni, amire esély van. Erre kapunk hamarosan újabb válaszokat.

(Für Lajos honvédelmi miniszter megjegyzi, hogy nyilvánvaló, hogy mi azon országok közé tartozunk, akik nem be akarnak fizetni ebbe az alapba, hanem kérnek a részvétel fedezésére pénzt. Ennél fontosabb, hogy a szomáliai akció két részből áll, egy katonai akcióból, amikor semlegesíteni kell a fegyveres bandákat, hogy a különböző szállítmányoknak biztosítva legyen az útja. A második fázis, amikor a kiharcolt békének a fenntartása már a cél. Ha akarnánk is most azonnal katonai alakulatokat kiküldeni, nem tehetnénk meg, mert az oltási idő három hetet vesz igénybe. Továbbá ki kell képezni a katonákat, hiszen sivatagi, meg egyéb trópusi vidékre történő kiképzésben nem részesülnek a katonáink, ezért a részvételünk csak a második szakaszban képzelhető el.)

Antall József: Ez is a célszerű egyébként. Nekünk politikailag most kellett ezt kimondani, hogy részt veszünk ebben. A második fázis az már valószínűleg át is alakul, ENSZ békefenntartó jellegű lesz, ez az amerikai cél is. Ők maguk tudták azt, hogy az első menetet ők maguk csinálják. Viszont van egy kérdés, januárban nem ülésezik az Országgyűlés, tehát nekünk még ez évben a berekesztése előtt az Országgyűléstől felhatalmazást kell kapnunk, egy felhatalmazást, hogy mindezen feltételek teljesülése esetén az Országgyűlés kétharmaddal hozzájárul ahhoz, hogy megkezdjük ezt a kiképzést és szükség esetén a kiszállítást. A határozati javaslatban föl lehet sorolni, hogy ez a három lehetőség van, és azt is bele kell venni, hogy a koordináló hadsereg, tehát az amerikaiak fogják eldönteni, hogy mit vesznek ebből igénybe, vagy ha ENSZ-alakulattá alakul, akkor az ENSZ-főparancsnok fogja ezt eldönteni.

1992. december 17-i kormányülés

Különfélék között a Bős–Nagymaros-vízlépcsővíta rendezéséről folytatott háromoldalú szakértői tárgyalásokról szóló jelentéssel kapcsolatban.

(Martonyi János, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára elmondja, hogy két fő ága volt a múlt heti tárgyalásoknak. Az egyik a hágai Nemzetközi Bírósághoz benyújtandó közös alávetési nyilatkozatnak a megszövegezése, illetőleg az erre vonatkozó megállapodásnak a létrehozatala, a másik pedig a vízgazdálkodás átmeneti rendszerében való megállapodás. Az elsőben a szöveg elkészült, de a szlovák fél a megállapodás preambulumában el akar helyezni egy olyan kitélt, miszerint ez a megállapodás csak akkor tekinthető létrejöttnek, hogyha a felek megállapodnak az átmeneti vízgazdálkodási rendszerben is. Ez számunkra viszont elfogadhatatlan. Sajnos a másik témában sem sikerült megállapodni. Szerinte fel kell erősíteniünk a diplomáciai lépéseinket annak érdekében, hogy a szlovák vezetést az EK rákényszerítse arra, hogy elfogadjon a nemzetközi bírósokodást. Ennek egyik módja lehetne az, hogy a magyar parlament határozatot hozna, amelyben tiltakozna az előállott helyzet miatt, és ezt a határozatát elküldené a világ összes parlamentjének.)

Antall József: Köszönöm. A következőt javasolnám: fogadjuk el ezt a jelentést és a javaslatokat. Én tehát minden olyan levelet és mindent aláírok, ahogy megbeszél-tük. Én is beszéltem brüsszeli nagykövetünkkel is, akinek a helyzetértékelése pontosan azonos ezzel. A szkepszisünk is azonos lehet, de ugyanakkor nincs más utunk, mint ezen végigmenni. Tehát először is az a javaslatom, hogy ezt a jelentést fogadja el a Kormány. Kérem akkor a miniszteri bizottságot és Martonyi államtitkár urat is, hogy vigyék e szerint tovább az egész kérdést, és tájékoztassák a hatpárti ad hoc bizottságot, amibe tehát hat frakcióvezető volt meghívva, a hat frakcióvezetőn kívül a Gazdasági, Külügyi és a Környezetvédelmi Bizottságnak az elnöke vagy alelnökei. Ameddig nem tartják szükségesnek, hogy a parlament elé kell állni ezzel az üggyel, tehát ameddig a tárgyalások és mindez indokolja, addig ez a grémium tájékozdjék. De ezen a tárgyaláson már fel kellene esetleg vetni, hogy szükségesnek tartják-e, hogy a parlament már foglalkozzék ezzel plenáris ülésén, avagy nem. Na most az lenne a kérésem, hogy akkor a négy érdekelt miniszter vegyen részt ezen a tájékoztatáson, hogy közvetlenül tudjon tájékoztatást adni, és persze Martonyi államtitkár úr is. A Miniszterelnökség, a Miniszterelnöki Hivatal meg fogja szervezni ezt az ülést itt a 64-esben. Egyeztetnünk kell, hogy melyik az az időszak, amikor ezt meg tudjuk teremteni. Jövő hét lenne erre alkalmas, és ezt mindenképpen meg kellene tenni. Van-e más? Ezzel egyetértés van. Tessék!

(Martonyi János szerint még egy kérdést lehetne a hatpárti értekezlet elé is terjeszteni, mégpedig azt, hogy milyen mértékben, és milyen határig és milyen anyagi áldozatok vállalása mellett ajánlhatunk a szlovák félnek együttműködést az energiatermelés területén.)

Antall József: Hát nem tudom, hogy most már ebben a szakaszban van-e az ügy, hogy el kell-e menni eddig.

(Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter szerint ezzel még várni kellene.)

Antall József: Én azt javaslom, hogy ennél a jelentésnél, ami most van, itt álljunk meg, csak ez menjen tovább. Minden olyan részlettárgyalás, ami felmerülhet, csak alapos előkészülés után történhet. Csehszlovákia jelenleg főleg nincs abban a stádiumban, hogy ott bárki felelősen tudna kötelezettséget vállalni. Itt minden politikai sakkozássá válik, minden belpolitikai és a szétválással összefüggő propagandalépésnek. Mečiar bárkit, aki most odamenne magyar részről, akár szomszéd szobákból bárkit odaküldenénk, készségesen, személyesen fogadna. Jelenleg ebben a stádiumban van a csehszlovák helyzet. Nekik most egyáltalán az a fontos, hogy tárgyaljanak, kapjanak valamit ebben a szituációban. Nagy hibának tartanám, hogyha most december 31-ig bármit mondanánk. Január 1. után lássuk, hogy mi a szétválás folyamata, és egyáltalán ennek az egésznek a szétválással kapcsolatos alkotmányjogi, nemzetközi jogi kérdéseit meg kellene vizsgálni. Ők azt állítják, hogy alkotmányjogilag már most kidolgoztak egy olyan konstrukciót, ami mellett a szövetségi kormánnyal együtt a két köztársaság kormánya megfelelően léphet fel. Ezt nemzetközi jogi szempontból is meg kell vizsgálni, hogy ténylegesen milyen kötelezettségeket jelent a szétválás. Egyelőre egyet tudunk, a jogutódlás kérdését, hogy jogutódok, de ezen kívül többet nem tudunk. Tehát addig javaslom, hogy ne lépjük meg ezt a lépést, hanem inkább tanulmányozzuk a helyzetet. Úgyhogy a Kormány akkor elfogadta a jelentést.

Az 1992. november 11-én Budapesten létrejött, a Magyar Köztársaság Kormánya és az Oroszországi Föderáció Kormánya között a volt Szovjetunió Magyarország területén ideiglenesen tartózkodott csapatainak állomásoztatásával és kivonásával összefüggő vagyoni jogi, pénzügyi és egyéb gazdasági kérdések rendezéséről szóló Egyezményrel egyidejűleg aláírt Jegyzőkönyvek jóváhagyásával kapcsolatban.

(Kelemen András, a Külügyminisztérium politikai államtitkára emlékeztet arra, hogy volt egy 1990-es országgyűlési határozat, amely felhatalmazta a Kormányt a tárgyalásokra,

és mint köztudomású, a tárgyalások lezárásául a miniszterelnök úr és Jelcin elnök a Magyarország területén ideiglenesen tartózkodott szovjet csapatok állomásoztatásával, kivonásával kapcsolatos egyezményt aláírta. Ennek az egyezménynek van két kiegészítő jegyzőkönyve, a gyógyszersegélyről és kivonuló katonák lakásproblémája megoldásában való segítségnyújtás megvizsgálásáról, amiknek Magyar Közlönyben történő kiadásához kéri a Kormány hozzájárulását.)

Antall József: Kérdésem az, hogy mi történt ebben a gyakorlatban, tehát például a gyógyszerkérdésben? Továbbá azt a megbízatást adtuk, hogy erre vonatkozóan ki kell dolgozni egy tervezetet, hogy hogyan tudunk magyar építővállalatok esetleges külföldi támogatásával közreműködni a lakásprobléma megoldásában. Nem elég közzétenni most ezt, hanem ennek az egész kérdésnek volt egy intézkedési terve. Na, most én arra vagyok kíváncsi, hogy az intézkedési terv alapján, ami vonatkozik a gyógyszerekre is, mi történik? Továbbá az intézkedési tervnek vonatkoznia kell a másik ügyre is. Mi nem lakásokat akarunk nyilván építeni egy segélyrendszerben, de a probléma megoldásához hozzá akarunk járulni. A tárgyalások után erre volt a megbízatás. Tudsz erről?

(Kelemen András erre nem tud választ adni, mert ő ezt az intézkedési tervet nem látta.)

Antall József: Akkor én azt javaslom, hogy ezt a Kormány hagyja jóvá elvileg, de ne tegye közzé, ameddig az előző kérdéseimre nem kapok választ. Tehát addig ezeket a jegyzőkönyveket nem tesszük közzé, ameddig erre a konkrét intézkedési terv alapján nem látjuk, hogy mi történt. Úgy látom, hogy itt valami még rendezetlen, ezért most még semmiképpen nem tesszük közzé. Ezért formálisnak tekintem ezt az előterjesztést mindaddig, amíg nem látom, hogy mik a konkrét intézkedések ezzel kapcsolatban. Arról volt például szó, hogy a magyar építőipar adott esetben bekapcsolódhat egy ilyenbe, amihez viszont megfelelő pénzügyi konstrukcióra van szükség, erre vonatkozó, akár külföldi segély, s a többi. Kérem akkor Kelemen államtitkár urat, hogy az NGKM-mel és a Miniszterelnöki Kabinetirodával hárman ezt holnap vizsgálják meg és tájékoztassanak. Annus államtitkár, nem tudom, tud-e erről valamit mint kormányfőhatalmazott, aki az alaptárgyalásokat folytatta.

(Annus Antal, a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára szerint határozottan mindenhol el kellene felejteni és törölni, hogy a megállapodást kiegészíti valami.)

Antall József: Ez volt a tárgyalásunknak az egyik célja. Másfél órába került míg ezt vitattuk, amíg külön vitatkoztunk erről Jelcinnel. Azt akarták az oroszok elérni,

hogyan ez belekerüljön a megállapodásba. Úgyhogy ezt nagyon köszönöm, tehát ez el sem hangozhat így, hiszen ez volt az egyik fő probléma, hogy ők ezt bele akarták nyomni, de sikerült elérni, hogy attól független legyen a két jegyzőkönyv.

(Kelemen András közli, hogy a sajtótájékoztatójához írott szövegből már ki is húzta, hogy nehogy véletlenül így hangozzék el.)

Antall József: Szóval itt egy dolog van, népi nyelven a nullszaldós megállapodás, ami közzé tehető. Ami ehhez kapcsolódó, a gyógyszer, meg ez az egész, erre kérem az intézkedési terv megtekintését. Ez volt, amit az orosz hadügyminiszter külön is szóvá tett, és Jelcin is a külön tárgyaláson próbált belevenni, amit viszont sikerült kivédeni. Úgyhogy nehogy itten adminisztratív és egyéb okokból ez csak úgy belecsússzék, még látszatra sem. Akkor a Kormány egyetértését kérem. Akkor tehát nincs ellenvetés. Akkor ebben a formában a Kormány elfogadta. Nagyon fontos a sajtótájékoztató, hogy csak a megállapodásról lehet szó, és a másik kérdésről, a jegyzőkönyvekről egyáltalán most nem kell beszélni.

1993. ÉV

1993. január 21-i kormányülés

*Napirenden kívül a NATO légügyi parancsnokának látogatásával kapcsolatban.*⁵⁶⁵

Antall József: A másik dolog, amit még szeretnék mondani, hogy ugye itt volt, felkeresett a NATO légügyi parancsnoka és az AWACS-gépek parancsnoka. Ugye mi vagyunk az első olyan ország, ahol NATO-kereteken kívül le is szállva ezek a gépek tevékenységet folytatnak. Én a Kormány nevében először is azt az álláspontot képviseltem, hogy minden ilyen repülési ügyben, ha válságosra fordulna a helyzet, akkor az AWACS-gépek kíséretét magunk nem tudjuk biztosítani. Dönteniük kell, hogy ezt hogy tudják biztosítani. A másik, Szentkirályszabadján⁵⁶⁶ szükséges, hogy az e gépek által leadott információkat lehetőleg az ő személyzetük tudja venni. Harmadik, hogy nem lehet csak úgy kivonulni, mert ha kivonulnak, akkor hátrányosabb helyzetbe kerülünk megtorlási szempontból. Negyedik, határátlépés, magyar kisebbségvédelem. Ezeket – miután Wörner személyes megbízottjaiként is jártak itt – mind tudomásukra hoztam, attól függően, hogy hogy alakulnak a további események. Úgy tűnik, hogy azok az erőfeszítések, amelyek Belgrád meggyőzésére irányultak, azok annyiban kezdenek beérni, hogy a boszniai szerbeket talán sikerül nekik visszatarítani fenyegetésekkel és egyebekkel. Mindenesetre ez azt jelenti, hogy nekünk az egyetlen politikai, stratégiai és katonai stratégiai célunk az lehet, hogy a NATO-t ebbe minél jobban belekeverni, és minél jobban elkötelezni. Itt semlegesség már

⁵⁶⁵ Az első két Boeing E-3A AWACS-felderítőrepülőgép 1993. január 19-én szállt le a Ferihegyi repülőtérre. A landolás után John Davis tábornokot, az atlanti szövetség európai parancsnokságának törzsfőnökét Lőrincz Kálmán vezérezredes, a Magyar Honvédség parancsnoka üdvözölte, majd Antall József miniszterelnök is fogadta.

⁵⁶⁶ A Veszprém–Szentkirályszabadja repülőteret 1938-ban kezdték el építeni, 1944-re készült el a füves leszállópálya. Az eredeti tervek szerint itt hozták volna létre a Horthy István Repülőakadémiát. A félbemaradt építkezések 1952-ben folytatódtak, majd itt működött az ország egyetlen harcihelikopter ezrede, ahol Mi-24-es harci helikopterek álltak rendszerben. A repülőteret 2004-ben bezárták, majd 2019-ben a Honvédelmi Minisztérium egy katonai logisztikai és kiképzőbázis kivitelezéséről döntött.

nincs ebben a térségben ilyen szituációban. Ez volt az egyik, amit szerettem volna elmondani. A másik az oroszokkal való kapcsolat felhívása, hogy kíséreljék meg továbbra is, hogy az oroszok ebben lehetőleg pozitívan vegyenek részt. A másik dolog pedig a Kohl kancellárral folytatott megbeszélésem lesz. Kohl maga Magyarországra kíván látogatni az év folyamán, valószínűleg az ősszel, de közben meghívott egy rövid munkalátogatásra. A boszniai állásfoglalásukat támogatva is, hogy ott az embargót esetleg feloldják, ebben egyetértettünk. Egyéb kérdésekben is a további német–magyar és egyéb együttműködést fontosnak tartom, és úgy érzem, hogy a csehek eltűzött, egyoldalú sikerélménye lecsengőben van a németeknél, részben a keletnémet beruházások nehézségei miatt, részben a csehekkel kapcsolatban. Most egy német–magyar együttműködési lehetőséget adnak, ha most jó időben nyomjuk meg ezt a kérdést. Úgyhogy azt hiszem, hogy ezt is forszírozni kellene. A harmadik pedig, most fog sor kerülni 5 óra felé telefonbeszélgetésem Jelcinnel, és miután csak kevés a hangom, ezért Marinovich urat kérem, hogy szóljon röviden erről.

A miniszterelnök Jelcin elnökkel folytatandó telefonbeszélgetésének várható témái.

(Marinovich Endre, a miniszterelnök kabinetfőnöke elmondja, hogy a miniszterelnök úr Jelcin orosz elnökkel fog telefonbeszélgetést folytatni 5 órakor. Jelcin elnök 10 nappal ezelőtt utasítást adott a legfontosabb kormányzati szerveknek, hogy a november 11-én Budapesten aláírt orosz–magyar megállapodásokban foglaltak végrehajtását gyorsítsák fel. Az orosz parlament ma tárgyalta az 1991. december 6-án Magyarországgal aláírt államközi szerződést, amelynek ratifikálását viszont heves politikai vitát követően elhalasztották.)

Antall József: Tehát ma került sor erre, és ez nyilván az orosz belpolitikai csatározások része. Egyik kérdés a függőben lévő dolgokból az adósságtörlesztésnél a kamatok nagyságának tisztázása. Erre mit mondhatok?

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere 4%-ot mond, amit Kupa Mihály pénzügyminiszter megerősít.)

Antall József: Tehát akkor a négy százalék. Tehát mindenesetre én a négy százalékot fogom mondani, ugyanis én négy százaléknál tartok. A következő kérdés az első hadiipari szállítmányok. Tehát szükség lenne a hadiipari szállítmányokra, ezért ezt felvetem, hogy még nem kezdődött meg. A gyógyszerek vonatkozásában az orosz

hadsereg részére kiszállítottunk már ötmillió cirill betűs gyógyszert. Következő kérdés, amiben nem történt semmi, és erre a jelenlévők figyelmét hívom fel. A megállapodásnak van még egy záradéka, mégpedig az, hogy megfelelő pénzügyi konstrukcióval részt veszünk a lakásépítési programjukban. Ez azt jelentette, hogy a nyugati segélyekre számítva építőipari kapacitásunk felhasználásával veszünk részt az orosz tisztai lakásépítési programban. Ebben három tárca kellene, hogy érdekelt legyen, a külgazdasági, a honvédelmi és a pénzügyi tárca és esetleg az ipari, vagyis négy. Na most, kérem szépen, mit mondjak, ha ezt az oroszok felvetik? Ők azt mondták utoljára, ugye Sevardnadze is, hogy őket kielégíti a „gentleman kijelentésünk”, hogy mi ezt rögzítettük. Tehát ez viszont nem jelenti azt, hogy ebben nem csinálunk semmit.

(Kádár Béla közli, hogy mi azt jelentettük ki, hogy megvizsgáljuk.)

Antall József: Természetesen, de most azért lehetetlen, hogy ne vizsgáljuk meg. Tehát megvizsgáljuk, ez volt az elfogadott szöveg, viszont a megvizsgálás után ehhez az általános oroszországi nemzetközi segélyprogram pénzforrásait kell igénybe venni. Ez a másik, amit ki akarunk hajtani. A harmadik, hogy adjuk hozzá a mi ipari kapacitásunkat, de a kérdésem ezzel kapcsolatban az, hogy a honvédség ebbe, hogy tud bekapcsolódni, ebbe az egészbe? Tehát ez nem jelenti azt, hogy amikor egy ilyenbe belemegyünk, ami egyben nekünk foglalkoztatást is jelentene, amihez pénzt kellene szerezni, akkor mi csak ülünk a babérjainkon. Ezen a szavahihetőségünk múlik.

(Martonyi János, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára szerint a nemzetközi finanszírozási lehetőségek megvizsgálásán túl fontolóra lehetne venni saját pénzeszközök bekapcsolását is, legalábbis szimbolikus mértékben. Rendkívül nagy érdekek fűződnek ahhoz, hogy ez az „úriember megállapodás” teljesítésre kerüljön.)

Antall József: Kérem szépen, ehhez, egy ilyen ötlethez, nyilvánvaló, hogy lehet belső pénzügyi hitelkonstrukciót is kitalálni magyar vállalatok bevonásával. De szép ajándékként ez a megkötött egész csomagtervbe így nem illeszthető be. Kérem szépen, tessék akkor összeszedni bajor, finn, mindenféle pénzt. Kérek akkor javaslatot arra, hogy mi fordulhassunk ezzel a nyugati segély- és hitelező szervekhez. Az az alap kiindulópont, hogy mi abban részt tudjunk venni, és meg tudjuk indokolni, hogy ezzel rajtuk is segítenek, és rajtuk is.

1993. február 18-i kormányülés

*Napirend előtt Vranitzky osztrák kancellárral folytatott beszélgetésről és Primakov orosz titkosszolgálati vezető várható látogatásával kapcsolatban.*⁵⁶⁷

Antall József: Akkor kérek majd két szó tájékoztatást a Primakov-látogatásról a sajtótájékoztatónak részére is. De előbb az egyik, amit én szeretnék elmondani. Most beszéltem Vranitzky szövetségi kancellárral több kérdést érintve. Az egyik, hogy köszönetemet fejeztem ki a magyar kisebbségi kérdésben követett osztrák kormányzati eljárás miatt, miután személyesen hívta meg a magyar nemzeti kisebbség képviselőit.⁵⁶⁸ Egy sok évtizedes problémát oldottak meg, az őrségi őshonos magyar lakosság és a Bécsben és más osztrák területeken lévő szóránymagyarok, vagy az egyénileg ott tartózkodó, emigránsból lett magyarok együttes kezelését és az ezzel kapcsolatos jogokat. Ez a korábbi tárgyalásaimnak mindig témája volt, és ezt most Ausztria akceptálta. Rendkívül jelentős, precedensértékű is ez a lépésük. Tehát ez volt a napirend egyik pontja. Ez ugye február 16-án zajlott. A második kérdés az EFTA-val kapcsolatban volt. Most egy levelet küldünk, miután tárgyalásaink során az EFTA-val, pontosabban más EFTA-országokkal a tárgyalásunk könnyebb és sikeres volt. Erre ígéretet tett, hogy ezt az előző tárgyalásoknak megfelelően mélyen átgondolja, és segítségünkre lesz. Úgyhogy ma várja ezt a levelet, kérem, hogy ebben történjék intézkedés. A harmadik kérdés, amiben megerősítette, hogy Horn Gyula azon javaslatát, amit pártelnökként tett Bécsben, hogy Magyarország a visegrádi és

⁵⁶⁷ Jevgenyij Primakov, az orosz hírszerző szolgálat vezetője 1993. február 17-én látogatott Budapestre, ahol Füzesy Tiborral és Antall Józseffel találkozott. A sajtónak megküldött szűkszavú tájékoztató szerint a tárgyalásokon a következő témákról esett szó: csempészs és a terrorizmus, a pénzmosás elleni együttes erőfeszítések, a térség feszültséggyócai és a kisebbségi jogok szerepe a stabilitás biztosításában.

⁵⁶⁸ 1993. február 16-án a bécsi kancellári hivatalban Franz Vranitzky kancellár üdvözlő szavaival kezdődött meg a(z) (ausztriai) Magyar Népcsoport Tanácsának kibővített ülése. A kancellár megerősítette, az osztrák kormány minden támogatást megad ahhoz, hogy az országban élő magyar közösségek szabadon ápolhassák nyelvüket, hagyományaikat, kultúrájukat. A tanács kibővítéséről – hogy a burgenlandi Magyar Kulturális Egyesületen, az őshonos magyarok képviselőin kívül a többi Ausztriában működő magyar egyesület is delegálva lehessen – 1992 nyarán határozott a bécsi kabinet. Azonban addig súlyos belső viszályok akadályozták, hogy a testület a gyakorlatban is kibővüljön és érdemi munkához lásson, ezért önmagában az is nagy eredménynek számított, hogy a kancellárián egy asztalhoz ültek a rivalizáló csoportok képviselői, összesen tizenhatan. Bár Szeberényi András, a burgenlandi Magyar Kulturális Egyesült nevében tiltakozást olvasott fel, hangoztatva, hogy a történések ellentétesek az európai nemzeti kisebbségekre vonatkozó dokumentumokkal, mégsem következett be, amitől sok megfigyelő tartott: a burgenlandiak kivonulása a tanácsból. A Népcsoport Tanácsban elenyésző kisebbségbe kerültek azok, akik a tanács bővítésben az osztrák kormány részéről elkövetett törvényteleniséget láttak.

a közép-európai kezdeményezéstől függetlenül, vagy amellelt, alkosson egy Magyarország–Szlovákia–Szlovénia–Ausztria-blokkot a diplomácia nyelvén érdekesnek minősítette⁵⁶⁹ mint ötletet, de megjegyezte azt is, hogy döbbenettel hallotta a médiában ennek a felfújását. Úgyhogy mivel nem fölösleges most a Hornt külön piszkálni, annyit lehet mondani, hogy a beszélgetésben megállapították a felek, hogy ez az eddigi keretek, vagyis a kétoldalú kapcsolatok között egy érdekes ötlet. Csak érdekes ötletnek minősítette. Egyébként pedig még a térség, vagyis a szlovákiai, az orosz és egyéb problémáiról beszélünk. Mock külügyminiszter állapota iránt is érdeklődtem, aki, mint tudjuk, síelés közben – ez tanulság a Jeszenszky Géának is –, tehát síelés közben összetörte magát, eszméletét veszítette, de ma már tudott vele beszélni, úgyhogy magánál van, és orvosi vélemény szerint hivatalban maradhat. Mint tudjuk, Parkinson-kórban⁵⁷⁰ szenved, úgyhogy önála ez mindig egy háttérprobléma is lehet.

(Kodolányi Gyula, a miniszterelnök külpolitikai főtanácsadója megjegyzi, hogy ez is a főlényünket bizonyítja, hiszen Jeszenszky is ugyanaznap Ausztriában síelt, és semmi baja nem történt.)

Antall József: Ne kiabáljuk el! Na, most a következő kérdés, akkor Primakov látogatásáról kérek a sajtó részére is egy rövid tájékoztatót.

(Füzessy Tibor tárca nélküli miniszter szerint majd külön kell döntenie arról, hogy a sajtótájékoztatón ebből mi hangozzék el. Elmondja, hogy a KGB alapvetően két részre oszlott, a hírszerzésre és a belső elhárításra. Primakov a hírszerzésnek⁵⁷¹ a főnöke, eredeti foglal-

⁵⁶⁹ Horn Gyula, az MSZP elnöke 1993. január 29-én Bécsben találkozott Franz Vranitzkyvel, az Oszt-rák Szociáldemokrata Párt (SPÖ) elnökével, szövetségi kancellárral. A megbeszélésen osztrák részről jelen volt Peter Schieder, az SPÖ egyik vezető politikusa, a parlament külügyi bizottságának elnöke, az MSZP részéről, a magyar parlament Külügyi Bizottságának elnöke, Kovács László. A tárgyalásokon elsősorban a szomszédságpolitikát érintették, azon belül is az MSZP által javasolt regionális együttműködés koncepcióját, amelynek az MSZP elgondolása szerint távlati célja egy-fajta regionális integráció volt.

⁵⁷⁰ A Parkinson-kór vagy „reszkető bénulás” (paralysis agitans) lassan előrehaladó, degeneratív, gyógyíthatatlan, de kezelhető idegrendszeri betegség. A betegség gyakran jár depresszióval és a gondolkodás lelassulásával.

⁵⁷¹ Az Orosz Föderáció Külföldi Hírszerző Szolgálat (oroszul: Служба внешней разведки Российской Федерации, SVR) 1991 decemberében a KGB Első Főigazgatóságából jött létre. Fő tevékenysége az Orosz Föderáción kívüli hírszerzési és kémtevékenység. Együttműködik a hadsereg alá tartozó Orosz Főbb Hírszerzési Igazgatósággal (oroszul: Главное разведывательное управление, GRU). A SVR feladatkörébe tartozik, hogy a terrorizmusellenes együttműködési és hírszerzési megállapodásokról tárgyaljon a külföldi hírszerző ügynökségekkel, valamint elemzé-

kozása akadémikus, de régóta a KGB-nek a tisztje, és különböző beosztásokban dolgozott. Az állandó fedő-, főfoglalkozása az akadémikus. Nem lehet még pontosan lemérni a zavaros orosz csúcson, hogy tulajdonképpen ki pontosan kicsoda, sok jel azonban arra utal, hogy ő Jelcinnek a legbelső bizalmi emberei közé tartozik. Hivatalosan tehát teljesen szürke rutinlátogatásról van szó, ami már régóta esedékes, és rutintémák lesznek: a nemzetközi maffia, a kábítószer, a terrorizmus, a proliferáció⁵⁷². A látogatás különösen idegesíti a románokat, a valóságosnál sokkal többet sejteneek mögötte.).

Antall József: Miniszter úrtól azt kérdezem, hogy a KGB jelenlegi utódszervezete és az utódállamok, a FÁK-utódállamok közötti kapcsolat mennyiben vált szét, mennyiben tükrözi a hadsereg jellegét, hogy erről kapjak egy előzetes tájékoztatást. Szeretném tudni, hogy amikor Primakovval tárgyalok, akkor az ukrán titkosszolgálat is tárgyalok-e véletlenül. Tehát, hogy mennyiben szűnt meg az integráció, vagy mennyiben alakultak ki az önálló titkosszolgálatok? Úgyhogy, erről is kérek a sajtó részére egy tájékoztatást, természetesen csak azt, amit gondolsz, amit célszerűnek tartasz. Ezt beszéljétek meg Juhász Judittal.

1993. február 25-i kormányülés

Különfélék között a Bosznia-Hercegovinának szánt humanitárius segítségnyújtás biztosítására a humanitárius segélyt szállító repülőgépek Magyarország légterén történő átrepüléséhez adandó elvi hozzájárulással kapcsolatban.

Antall József: Mielőtt a napirend alapján megkezdjük a tárgyalást, egy kérdésben tájékoztatót kell a Minisztertanácsnak meghallgatni, és utána esetleg dönteni. Kérem Kelemen államtitkár urat, hogy ismertesse.

seket és hírszerzési információkat nyújtson az orosz elnöknek. A testület legfőbb vezetője a mindenkori orosz elnök, ő nevezi ki a SVR igazgatóját is, aki egyben az Oroszországi Biztonsági Tanács és a Védelmi Tanács állandó tagja is. Primakov 1991 és 1996 között volt a SVR igazgatója.

⁵⁷² Az utalás ebben az esetben a fegyverzetellenőrzésre és a non-prolifерációra vonatkozik, ami azt jelenti, hogy az államok politikai vagy jogi korlátokkal próbálják elejét venni nemzeti katonai eszközök alkalmazásának és/vagy rendszerbe állításának. Célja, hogy csökkentse a háborúk véletlen kitörésének kockázatát. Proliferáció alatt a tömegpusztító fegyverek (atom-, biológiai- és vegyi fegyverek) és a kettős felhasználhatóságú termékek, illetve az előállításukhoz és célba juttatásukhoz szükséges eszközök nem kívánatos továbbadását, veszélyes elterjedését értjük. Non-prolifерáció: a tömegpusztító fegyverek előállítására képes és a világ biztonságáért felelősséget vállaló országok különböző nemzetközi egyezmények (például az atomsorompó-egyezmény, NPT) megkötésével arra töreksenek, hogy megakadályozzák ezeknek a fegyvereknek az elterjedését.

(Kelemen András, a Külügyminisztérium politikai államtitkára elmondja, hogy az Egyesült Államok budapesti nagykövetsége ez év február 22-én fordult a Külügyminisztériumhoz azzal a kérrrel, hogy biztosítsunk politikai támogatást egy amerikai tervhez, amely segélyszállítmány célba juttatását tűzte ki Kelet-Bosznia térségébe. Az események gyorsaságát jelzi az, hogy február 24-én már hivatalos jegyzékben kért engedélyt a budapesti amerikai nagykövetség ahhoz, hogy humanitárius segélyt szállító repülőgépeik hazánk légterén átrepülhessenek. Az amerikai humanitárius akcióra az ENSZ Biztonsági Tanács 770-es számú határozata⁵⁷³ alapján kerül sor. A délszláv válság kitörése óta a mi következetes külpolitikai törekvésünk volt az Egyesült Államok közvetlen bevonása a konfliktus rendezésébe, így a humanitárius segélyszállítmányok beindításával az Egyesült Államok pedig közvetlen résztvevőjévé válik a válságrendezési folyamatnak. Ezért úgy ítéljük meg, hogy ennek támogatása nemzeti érdekünk, ami azonban biztonsági kockázatokkal is jár. Ehhez egyébként Ausztria is hozzájárul.

Martonyi János, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára még azzal kiegészíti a tájékoztatást, hogy ezek a humanitárius szállítások nemcsak a bosnyák enklávék, hanem a horvát és a szerb enklávék részére is történnének, tehát ez azért feltehetően a szerb tiltakozások élet valamelyest tompíthatja.

Kelemen András még elmondja, hogy zárt ülésen erről tájékoztatta a parlament Honvédelmi és Külügyi Bizottságait, mely során hivatkozott a 6/1992-es országgyűlési határozatra,⁵⁷⁴ amelyben az Országgyűlés felhatalmazást adott ENSZ-katonák átvonulására is és az AWACS-gépek légterünkben való tartózkodására is.

További több hozzászólást követően.)

Antall József: Köszönöm! Akkor, tehát összefoglalva az egyik, hogy jogi szempontból – mind nemzetközi jogi, mind alkotmányjogi szempontból – a helyzet világos, a biztonsági tanácsi határozat alapján ez ENSZ keretében lebonyolított akciónak minősül, miután az ENSZ Biztonsági Tanácsának döntését hajtjuk végre, sőt, mi

⁵⁷³ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1992. augusztus 13-án elfogadott 770. számú határozata a szarajevói humanitárius helyzettel foglalkozott. A határozat felszólította a szemben álló feleket a fegyveres harcok felfüggesztésére, követelte a Nemzetközi Vöröskereszt akadálytalan és folyamatos bejutását az összes börtönbe és gyűjtőtáborba, valamint felszólította az ENSZ tagállamait, hogy nemzeti ügynökségeiken keresztül segítsék elő a humanitárius segítségnyújtást Szarajevóba és Bosznia-Hercegovina többi területére.

⁵⁷⁴ 6/1992. (III. 11.) OGY határozat ENSZ békefenntartó erők (UNPROFOR) magyarországi átvonulásáról. Az Országgyűlés 1. a Magyar Köztársaságnak az Egyesült Nemzetek Alapokmányából folyó kötelezettségeire, valamint az Alkotmány 40/C. §-ának (1) bekezdésére tekintettel megadja előzetes hozzájárulását ahhoz, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa 743/1992. számú határozata értelmében felállított békefenntartó erők egységei Magyarországon átvonulhassanak és átmenetileg állomásozhassanak; 2. felhatalmazza a Kormányt, hogy a békefenntartó erők 1. pontban említett egységeit magyarországi átvonulásuk során a megbízatásuk teljesítéséhez szükséges – a nemzetközi jog által szokásosan nyújtott – mentességekben részesítse.

magyarok kezdeményezők voltunk a jugoszláv kérdésben ezeknek a megoldásában. Tehát a jogi helyzet az egyértelmű. Lehetővé teszi, sőt kötelességünké teszi az áthataladást, ráadásul kifejezetten humanitárius jellegű szállítmányokról van szó a vadászpilóta kíséretet, s a többi mellőzve. Ha ehhez Ausztria is hozzájárul, amelyik semleges ország még mindig, nehéz lenne azt az álláspontot akár az ENSZ-ben, akár az amerikaiakkal, akár másokkal szemben védeni, hogy mi nem engedjük át az élelmiszer-szállításokat, különösen, amikor exponáljuk magunkat a jugoszláv kérdésben. Tehát ennek a praktikus oka nyilvánvalóan az, hogy az Egyesült Államok németországi támaszpontjairól, Guisen a központjuk,⁵⁷⁵ tehát onnan történnek ezek a nagy szállítmányok. Ugyanúgy, ahogy az öbölháborúban is azért kérték a mi légi folyosónkat, mert a szállítmányok mind Németországban vannak koncentráva. Tehát ebből a szempontból, jogi értelemben a kép világos és egyértelmű. Nemcsak jogaink, hanem valóban kötelezettségeink is vannak. Eddig tart ennek a jogi és a humanitárius része. A másik a biztonsági része. Azért is került a tegnapi tárgyalásra már eleve újra sor, mert amikor értesültem erről az egész ügyről, akkor ez volt a következő válaszem, hogy most biztonsági szempontból nekünk fel kell tenni azokat a kérdéseket, és ki kell használni azt a lehetőséget, hogy érzékeltsük, hogy milyen biztonsági kockázatot jelent ez számunkra, és hogy gyorsítani lehessen azt a folyamatot, ami az előbb említett garanciális elemeket illeti. Miután nem tartozunk, vagyis nem vagyunk rendes tagjai a NATO-nak, ezért a biztonságunkra írt és eleve kötelező garancia nincs, hacsak nem kötünk kétoldalú megállapodást, amire törekszünk egyébként, hogy egy ilyen lehetőséget kapjunk. Tehát ebben ez az egyik kérdés. A másik, hogy jó, ha megnézzük a másik oldalát is az ügynek. Az a szemlélet, hogy Magyarország itt megmarad, ha Magyarország különáll, és jó fiúk akarunk lenni, és azt hisszük, hogy a szerbek vagy főleg a meglehetősen kevésbé kézben tartott szerb erők attól fognak meghatódni, vagy attól fognak Magyarország irányába baráti, vagy nem tudom milyen gesztust tanúsítani, hogy mi valamivel szemben állunk, megítélésem szerint ez kifejezetten téves elemzés lenne. Ahogy a Szovjetunió és utána az oroszok azért respektálnak bennünket, mert tudják, hogy respektálnak bennünket a nyugati

⁵⁷⁵ A Giessen Army Depot egy korábbi katonai helyőrség, amely 5,7 km-re kelet-északkeletre található Gießentől, Hessenben, Németországban. A létesítmény polgári repülőtérként nyílt meg 1925 júliusában. A nemzetiszocialista kormány 1933-as megalakulása után Fliegerhorst Giessen néven militarizálták, és a Kampfgeschwader 55 (KG-55) „Greif” bázisa lett. 1938-ban kibővítették a repülőtérrel és több hangárt építettek. Az Amerikai Egyesült Államok hadseregének egységei 1945 áprilisában költöztek be Gießen területére, s hamarosan Németország egyik legnagyobb depólétesítményévé alakították át, saját vasúti rendszerrel és raktárakkal. A létesítményt 2008-ban az Amerikai Egyesült Államok helyőrségként bezárta, de továbbra is a hadsereg és a légierő csereszolgálat (AAFES) elosztóközpontja maradt. Az utolsó Giessen Army Depotot 2017 februárjában adták át a városnak, amikor az AAFES áthelyezte elosztóközpontját Germersheimbe.

országokban. Ahogy a különböző nemzetközi tárgyalásokon, akár a párizsi tárgyaláson '90-ben, amikor egy rossz megjegyzésért Havelnak nem volt hajlandó Gorbacsov leülni vele másnap. A mi sokkal keményebb állásfoglalásunk után szó nélkül tárgyaltak velünk, azon egyszerű oknál fogva, mert Gorbacsov meg Jazov és a többiek megnézték, hogy amikor Mazowiecki beszélt vagy Havel, akkor nem figyeltek, és nem is maradtak bent a teremben Bushtól Thatcherig és mások. Amikor én beszéltem, akkor mindenki bent volt, és abban a pillanatban, hogy rögzítették azt, hogy nekünk van presztízszünk, az oroszok a legnagyobb barátsággal tárgyaltak velünk. Ezt tessék azért jól megjegyezni, hogy nem attól függ a mi megítélésünk, hogy passzívak vagyunk, hanem attól, hogy van-e súlyunk, és van-e érdekelttség e téren. Tehát rendkívül fontos az, hogy az Egyesült Államok és a NATO érdeklődését irányunkba és velünk való kapcsolatát érzékeljék a szerbek. Legalább annyi ebben a garanciális elem, mint abban, hogyha arról értesülnek, hogy mi ezt visszautasítjuk, és elhidegül a kapcsolat. Egy elhidegült és elszigetelt kapcsolatokkal rendelkező Magyarország a legbiztosabb áldozata lenne a román, a nagy-szerb, és akár sorolhatnám tovább az érdekeket. Tehát nekünk éppen az a célunk, és éppen az kell, hogy legyen, hogy minél inkább érdekeltnek legyenek a NATO-ban összefogott országok abban, hogy Magyarország biztonságban legyen, és hogy a körülöttünk lévő országok erről az intenzív kapcsolatról, és erről, ami ehhez kapcsolható, értesüljenek. A kérdés az, hogy elképzelhető-e, hogy megkockáztatják-e a szerbek azt, hogy lelőnek egy amerikai repülőgépet. Kérem, lelőtték az AWACS-gépeket? Beszéltek ellene, de semmit se csináltak. Nincs valószínűsége annak, hogy ezeket a gépeket lelőjék. Ha megfigyeljük a belgrádi vezetést, azért nagyon óvatosak minden olyan kérdésben, amikor már nemzetközi kérdéssről van szó. A vajdasági magyarságra is vonatkozik ez, a nemzetközi kapcsolatrendszerrel és presztízzsel tudunk nekik is biztonságot nyújtani. Semmi nem rosszabb, mint egy elszigetelt, befelé fordult, nemzetközi kapcsolatait elhidegítő magyar magatartás. Mert ez már egyenesen elvezethet a teljes elszigeteltséghez, amikor már senkit nem érdekel, hogy velünk mi van. Az oroszok attól nem fognak megszeretni bennünket, a szerbek és románok még kevésbé. Csak azzal tudunk presztízst elérni és súlyt képezni, hogy ezeket elfogadjuk, végrehajtjuk. Erre támaszkodhatunk. Tehát a kockázat az legalább akkora a negatív magatartás esetén, mint a pozitív magatartás esetén. A harmadik viszont, hogy ezt a lehetőséget – és ezért is kértem, beszéltem külön a washingtoni nagykövetünkkel is, hogy ebbe az irányba is menjen el, hogy – most, amikor erre sor kerül, akkor viszont használjuk fel ezt az alkalmat az első kettőnek a tudatában arra, hogy megpróbáljunk minél többet kisajtolni ebben a garanciarendszerben a nyugati országoktól, tehát az Egyesült Államoktól is. Ez vonatkozik arra, hogy az Egyesült Államoktól és a NATO-tól lehetőleg nyilatkozatokban, megvan ennek a technikája, hogy hogy lehet a szerbek figyelmét

felhívni. Ne áltassuk magunkat, mindenki gondolja azért, hogy az elmúlt másfél évben nemegyszer értük el azt, hogy hol a szerbeknek, hol a szlovákoknak, hol a cseheknek hoztak tudomására dolgokat, hol pedig a németek gyakoroltak nyomást ezekre az országokra. Tehát a Kormánynak ez a dolga, és éppen az a célunk, hogy elérjük, hogy nyomásokat gyakoroltassunk az egyes kormányokra. Tehát nekünk ezt úgy kell összekötni, hogy igenis nyomást gyakoroltassunk a belgrádi kormányra is, és erre használjuk fel a magyar kisebbségnek nyújtott garanciákban és minden egyébben. Tehát, én azzal értek egyet – ami itt többször elhangzott –, hogy ezeknek a kimondása mellett most még néhány napot, nem tudom mik a legutóbbi fejlemények, hogy milyen határidőt adtak, mikor akarnak konkrétan átrepülni az első szállítmányokkal. De ezt egy nagyköveti beszélgetésen túlmenő, éppen ezért akár magyar jegyzékben kellene rögzíteni, hogy Magyarország számára ezek a szállítmányok, és mindez olyan veszélyhelyzetet jelent, amiben a válság esetén megfogalmazzuk a kívánságainkat mind haditechnikai kérdésekben, mind katonai szempontból. Tehát magyarul, nekünk az az igazi garancia, ha belekeverednek, és az Egyesült Államok és a NATO nem tud kibújni ezen kötelezettsége alól. Abban a pillanatban, ha minekünk nem lenne ez a garanciális elem, akkor egészen másképp beszélnének a románok vagy a szerbek, vagy mások velünk szemben. Miközben elfogadom, hogy nagyon is óvatosnak kell lenni, de az se lenne jó ebben a megváltozott világban – értem alatta a nemzetközi biztonsági rendszereket –, ha olyan régi reflexek dolgoznának bennünk, amit mi magunk is, én magam is mindig elmondok, vagyis a csálódottságainkat a Nyugatban az elmúlt évtizedekben, évszázadokban, amit természetesen el kell mondani. De hogy ezzel is arra próbáljuk őket szorítani, hogy az új helyzetben minél nagyobb legyen a közép-európai és kelet-európai elkötelezettségük. Hiszen az amerikai tőke bevonása, annak a fontossága, hogy Közép-Európában minél nagyobb legyen a nyugati tőke, az nem egyszerű gazdaságpolitikai kérdés, az egyben stratégiai kérdés is, hogy legyen nekik itt mit veszteni. Hát ez védhet meg bennünket hosszú távon éppen a pánszláv vagy orosz vagy egyéb törekvésekkel szemben, úgyhogy mindez ezért fontos.

(Martonyi János közli, hogy az elvi hozzájárulás már tegnap az amerikai nagykövet részére megtörtént.)

Antall József: Azt javaslom, hogy akkor az elvi része ugye a humanitárius segély átengedése stb. Még egyszer mondom, ez nem egyszerű lehetőség, hanem reánk háruló kötelezettség. A Külügyminisztérium erre hivatalos választ kell, hogy adjon, amit Ausztria is kapjon meg. Tehát ne az amerikai nagykövet közölje az osztrák kormánnyal, hanem hivatalosan mi. A horvátok az már külön kérdés, az nem, de itt az

átjövételről van szó, ami Ausztriát érinti, ezért az Ausztriával való egyeztetését el kell végezni. A másik pedig, hogy ha ez a szállítás elkezdődik, akkor tisztázni kell, hogy mikor, pontos időbeosztással, milyen körülmények közt, technikailag is a légi folyosó használata, s a többi, kikötve azt is, hogy vadászgépek nem kísérik. Ezenkívül pedig az ezzel kapcsolatban felmerülő biztonsági kérdésekről levelet kell megfogalmazni, egy jegyzékértékű levelet Clinton elnöknek – mivel ő személy szerint exponálta magát ebben a kérdésben –, amiben kifejezésre kell juttatni, hogy mivel egyetértünk ezzel a humanitárius segítséggel a bosznia-hercegovinai vérengzés és ezekkel együtt járó embertelen körülmények miatt, de egyidejűleg azt is végig fel kell sorolni, hogy mi ebben a mi veszélyeztetettségünk. Tehát erre vonatkozóan is meg kell fogalmazni a kérésünket, magyarul az ellentételezését ezeknek, vagyis ezt az alkalmat erre is fel kell használnunk. Ez mindenképpen egy lehetőség arra, hogy most erre felhívjuk a figyelmet. A másik dolog, hogy ezt a levelet egyidejűleg a NATO főtitkárához is el kell juttatni, legalábbis ennek megfelelő tartalmút. Ebben összegezni kell az AWACS-gépeknek a szerepét is, amihez hozzájárultunk. Tehát az egész folyamatot, hogy Magyarország az Öbölháborútól kezdve a humanitárius, de a katonai akciókban is részt vett, kiemelve, hogy az AWACS-gépek által a légterünk használatát is engedélyeztük Jugoszlávia szomszédságában. Katonai szempontból ezt mind összegezni kell, hogy milyen sebezhető pontjaink vannak, és erre megfelelő biztonsági garanciát kérünk. Persze, most nem fogalmazok pontosan, majd ezt megfogalmazzák, de ami itt elhangzott, azt bele kell venni. Azt is elképzelhetőnek tartom, hogy e levél elküldésével együtt – ahogy szoktuk máskor is – ezt a levelet a vezető nyugat-európai kormányfőknek is elküldjük tájékoztatásul. Ez lenne összegezve a javaslatom erről. Kérem, hogy a Kormány az érdemi részében így foglaljon állást. Mindent el kell követnünk annak érdekében, hogy ebben a helyzetben érzékeltesük a nyugati kormányokkal, hogy az, hogy eljutottunk arra a pontra, hogy eleget téve a humanitárius szempontoknak, de cserébe katonapolitikai és külpolitikai szempontokból a közvetlen védelmüket és a közvetlen támogatásukat kérjük. Most ennek a másik oldala – és itt vetődik fel a kérdés –, erről lehet tájékoztatni adott esetben az oroszokat is. Tehát egy tájékoztatót arról, miután az oroszokkal folyamatosan tárgyalnak az amerikaiak. Nehogy azt higgyük, hogy egy lépést is tesznek anélkül, hogy ezt az orosz kormánnyal ne egyeztetnék. Már csak azért is kellene az oroszokat is tájékoztatni, mert mi kezdeményeztük e vonatkozásban az oroszok bevonását, külön levelezést folytattunk novembertől ez ügyben, hogy az oroszokkal kell megkísérelni befolyást gyakorolni a szerbekre pozitív irányban, és ebben történtek is lépések. Végezetül ezt katonai téren a meglévő katonai kapcsolataink révén még a jugoszlávokkal is közölni kell annyiban, hogy felhívva a figyelmüket arra, hogy Magyarország kizárólagosan a segélyszállítmányok áthaladásához járult hozzá, ame-

lyek mind a muzulmán–horvát–szerb lakossághoz jutnak el. Miután katonai vonalon jobbak az ilyen jellegű kapcsolataink, úgy gondolom, hogy ezt talán katonai vonalon lenne célszerű megtenni. Ha ezzel ellentétes vélemény lenne, kérem elmondani. Tessék akkor.

(Kelemen András megjegyzi, hogy volt egy olyan javaslat, hogy az első időben nem mi adjuk a légi folyosót.)

Antall József: Ennek kikötését nem látom racionálisnak, mert ez senki nem értékeli, legfeljebb bosszantjuk vele az amerikaiakat szervezési szempontból. Nincs tartalmilag értéke, ezt nem értékeli, hogy hol megy. Szerintem úgyse rajtunk keresztül fog menni az első szállítmány, hiszen máris folyik Olaszország felől.

(Martonyi János felveti, hogy talán jobb lenne a jugoszlávoknak a tájékoztatást nem katonai vonalon, hanem diplomáciai úton megadni.)

Antall József: A kérdés akkor az, hogy katonai vonalon tájékoztassuk-e őket erről a segélyszállítmányról, vagy mivel humanitárius jellegű ez, tehát fegyvertelen dologról van szó, ezért hangsúlyt lehet ennek adni azzal, hogy civil, azaz diplomáciai úton adnánk meg a jugoszláv kormánynak, Belgrádnak a tájékoztatást.

(Für Lajos honvédelmi miniszter szerint mindenképpen katonai síkon kell, hiszen katonai gépek ezek, nem civil gépek.)

Antall József: Hát kérem szépen, mivel kompromisszumot úgy lehet kötni, hogy két szempontot veszünk figyelembe, akkor diplomáciai és katonai úton egyaránt tájékoztatni kell, ebből nem történhet semmi baj. Úgyhogy akkor már csak az a kérdés, hogy itt Budapesten vagy Belgrádban?

(Boross Péter belügyminiszter megkérdezi, hogy egyáltalán miért kell nekünk tájékoztatni?)

Antall József: A jugoszlávok tájékoztatására csak akkor kerül sor, amikor már mindez eldőlt. Ez Jugoszlávia irányába is egy gesztus, ha úgy tetszik, hogy korrektek vagyunk. Tehát a kérdésem az inkább, hogy mit javasolnak, Belgrádban, vagy itt gondolják a tájékoztatást?

(Többen Belgrádot javasolják, ráadásul először katonai attasé szinten.)

Antall József: Tehát akkor ezeket kérem. Még egyet kérek, hogy a washingtoni magyar nagykövet legyen jobban bevonva e kérdésbe, mert kialakult az a gyakorlat, hogy a budapesti amerikai nagykövet túlzott mértékben tárgyal itt olyan kérdésekről, amiről a mi nagykövetünk Washingtonban nincs tájékozódva. Márpedig, ha meg akarunk valamit tudni, akkor a State Departmentben⁵⁷⁶ a mi szemszögünkéből többet tud meg a washingtoni magyar nagykövet. Más a súlya is annak a magyar magatartásnak, ha magyar nagykövet megy be. Az elmúlt időszakban, Zwack Péter alatt alakult ki ez az egyensúlybomlás a két diplomáciai működtetésben.⁵⁷⁷ Itt ezt fontosnak tartom, ugyanis nem tudott a washingtoni magyar nagykövet arról, amiről akkor itt már tárgyalatok.

(Boross Péter megkérdezi, hogy az országgyűlési bizottságok állást foglaltak-e már?)

Antall József: Nem kell állást foglalni, csak tájékoztatás szükséges, ami viszont zárt ülésen már megtörtént. Szóval azért is mondom, hogy jogilag, tehát parlamenti felhatalmazás, s a többi, nincs probléma, sőt kötelezettségünk van. Itt csak arról van szó, hogy mindent meg kell tennünk politikai és biztonsági szempontból. Magyarul a magunk kérése egy kicsit, ezen kívül felhasználása arra, hogy elérjünk bizonyos dolgokat.

(Többen még rákérdeznek, hogy mindebből a kormányzóvivő mit közöljön?)

Antall József: Kérünk egy nyilvánosságnak szóló szöveget, amit Martonyi államtitkár elkészít, és akkor azt a Kormány elfogadja. Akkor ebben a szellemben kérem a Kormányt, hogy fogadja el azt az érvelést, hogy ez alkotmányjogi szempontból egyértelmű. Biztonsági szempontból, ami kockázat, az mindkét vonatkozásban fennáll. Éppen ezért a már tegnap megkezdett magatartásunkkal, amit az amerikai nagykövetnek is tudomására hoztunk, és most még ezzel a levelezéssel, a biztonsági, a garanciális irányba megyünk. Ezt szolgálja adott pillanatban az is, hogy a jugoszlávokkal is kapcsolatba lépünk. Ez egy gesztus, de ezt meg szoktuk tenni. Úgyhogy kérem akkor ennek az elfogadását. Van ellenvélemény? Nincs. Akkor kérlek, hogy fogalmazd meg, és akkor e szerint, de mindezeket a szempontokat figyelembe véve.

⁵⁷⁶ Az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztériuma.

⁵⁷⁷ Zwack Pétert 1991. április 10-én azonnali hatállyal mentették fel nagyköveti tisztségéből. Ennek előzménye az volt, hogy az ún. Kalasnyikov-botrány után Zwack nem tartotta magát a Jeszenszky Géza külügyminiszter képviselte hivatalos állásponthoz, sőt: a nemzetközi diplomáciai gyakorlattól eltérően a saját külügyminiszterét szőlította fel lemondásra.

1993. március 4-i kormányülés

Napirenden kívül a bősi ügyel kapcsolatban.

(Martonyi János, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára elmondja, hogy Mečiar miniszterelnök megkísérel enyhén visszalépni a brüsszeli ígérletétől, ami az volt, hogy felétel nélkül elfogadja a nemzetközi bíróságot. Miután nagyon kemény szorításban van az EK részéről ígéretének betartására, ezért Mečiar most kétoldalú keretek közé akarja visszaterelni a témát. Továbbá megszületett a cseh parlamentnek az a döntése, miszerint a Cseh Köztársaság semmifajta jogutódlási igényt nem támaszt. A vízmegosztás kérdésében sokkal nehezebb a helyzet. Számolnunk kell azzal, hogy vízmegosztási megállapodás nem lesz. Benavides szerint a szlovákiai politikai helyzet is döntő szerepet játszik abban, hogy nem lehet megállapodni.)

Gyurkó János környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter a vízmegosztással kapcsolatban kiegészítésként elmondja, hogy valamilyen módon gondoskodni kell a vízpótlásról. Szerinte egy fenékgátat kell építeni, mert elkerülhetetlen egy bizonyos mértékű duzzasztás valahol Dunakiliti fölött, inkább az országhatár közelében.

Több hozzászólást követően Boross Péter belügyminiszter keserűen megjegyzi, hogy az elmúlt időszakban már annyiféle, egymásnak ellentmondó szakvéleményt hallott a Kormány az ökológiai katasztrófától kezdve mindenről, ezért e kérdésben laikus kormánytagok hogyan tudjanak állást foglalni.)

Antall József: Én egy nagyon egyszerűt szeretnék majd kérni és mondani, hogy egyszer valaki elmondja, hogy mit lehet csinálni. Azon erkölcsi alapon mondom, hogy azt hiszem, nem vonja senki kétségbe, hogy minden szituációban az erőmű ellen léptem föl, mindig és mindenhol, szinte provokálva is a másik oldalt. Tehát azzal a meggyőződéssel, hogy kompromisszumot kötni úgy nem lehet, hogy elmeséljük, hogy mi kompromisszumot szeretnénk kötni. Ez volt az, amit én mindig kifogásoltam, tehát igenis neki kell lovagolni, csinálni kell, és egy olyan helyzetbe kell szorítani a másik felet. Állítom, hogy nem lett volna megoldás az elmúlt két és fél év alatt, egyszerűen azért nem volt megoldás, mert Csehszlovákiát jobban érdekelte az, hogy mi lesz Csehszlovákiával a felbomlás után, ezért erre nem tudtak válaszolni. Milliószer tárgyaltunk a csehszlovák kormánnyal, Havellal. Havel mindenkor azt mondta, nekünk van igazunk, ő velünk ért egyet, de nem tud mit csinálni, mert a szlovák féllel nem tud mit kezdeni. Čalfa is azt mondta, hogy nagyon sokban igazat ad nekünk, de ő ezt nem tudja keresztülvinni, hogy ezt semmisnek tekintsék, amit eddig megcsináltak. Tehát egy biztos, hogy – és ezt bárhol elmondom – nem volt megoldás. Itt nem arról volt szó, hogy mi rosszul csináltuk, vagy lassan, vagy nem

megfelelően. Folyton ezzel foglalkoztunk. Leveleztünk. Mit csináljunk, amikor még most se válaszolt a Mečiar. Hát ezekkel ezen a módon nem lehet semmire sem jutni. Maradt volna a kényszerítő erő? A hadsereg? Tisztáztuk, hogy ez nem katonai kérdés, lehetetlen lett volna úgy intézni. Külpolitikailag, amit lehetett, azt elértük, ez a maximum. Ezt a külpolitikai és diplomáciai sorozatot, amit elértünk, Szarajevó nélkül a bűdös életben nem értük volna el. Egyszerűen nem érdekelte a Nyugatot az egész cseh és szlovákiai válság, a mi egész bősi ügyünk addig, ameddig a térségben nem tört ki a háború. Amikor erre a konfliktushelyzetre rávezettük őket, hogy ez egy újabb konfliktusveszély lehet, onnantól kezdve kezdtek ezzel egyáltalán foglalkozni. Nem érdekelte ez a világot. Tehát szeretném, hogy azért mi magunk világosan lássuk azt, hogy miért nem lehetett többet elérni, hogy tisztában legyünk ezekkel a dolgokkal. Most ezután kérem viszont azt, hogy ténylegesen ki kell dolgozni azt a tervet, hogy egyáltalán mit akarunk, mi a reális, amit várhatunk, és milyen lépéseket kell ehhez megtenni. Ezt először a Kormány ugyanilyen zárt körben, ahogy elhangzott az előbb egy katonai tájékoztató, itt tárgyalja meg. Tehát amit lehet, és ameddig reális egyáltalán az egész kérdés. Úgyhogy én ezt kérem. Most csak az ideiglenes, tüneti kezelés van nyilván, politikai, külügyi lépéseket kell tennünk. De egyszer jó lenne, hogy tudjuk, hogy tényleg mi az a három esély, ami elképzelhető. Politikai értelemben lehet, hogy Mečiarnak a bukása egy politikai lehetőség arra, hogy leállnak ezzel, de ez még nem oldja meg a helyzetet, mert lehet, hogy csak egy időre állnak le. Még Martonyi János kért szót.

(Martonyi János szerint lényeges elem a jövő heti vita szempontjából is, hogy a nyár végéig vagy az őszig itt másodpercenként 300-400 köbméter víznél több nem lesz. Nem tudnak, és nem is akarnak több vizet adni. Tehát ennek tudatában kell cselekedni. Előbb-utóbb valamifajta megállapodást kell elérni, még akkor is, hogyha ez nagy hazai ellenállásba fog ütközni.)

Antall József: Köszönöm, akkor javaslom, hogy a bősi dolgot, ha nincs több, akkor zárjuk le, mert jövő héten újra fogunk erről tárgyalni.

1993. március 11-i kormányülés

Napirenden kívül az ukrán–magyar alapszerződéssel⁵⁷⁸ kapcsolatban.

(Jeszenszky Géza külügyminiszter elmondja, hogy az ukrán–magyar szerződésnek az érdemi, tartalmi oldala egyértelműen kedvező számunkra, nemcsak Ukrajna gazdasági, politikai súlya miatt, hanem ennek politikai, külpolitikai jelentősége is van, mégpedig Szlovákia és Románia szétválasztása, vagyis egy kisantant formáció meggátolása. Tisztában van vele, hogy a parlamenti vitában irredenta hangok is meg fognak szólalni, de ha ez a dolog megbukik, nem kell hangsúlyoznia, hogy egy nukleáris nagyhatalom szomszéd jóindulatának elvesztése mit jelent, aminek elsődleges kárvallottja a kárpátaljai magyarság lenne. Felhívja a figyelmet arra, hogy a szerződésben és a szerződéshez hozzátartozó kisebbségi, politikai közös nyilatkozatban és az azt kiegészítő jegyzőkönyvben elsőként és egyedülállóan ismerik el a kisebbség kollektív jogát, és valamennyi szomszédos országhoz képest is messzesemenő engedményeket vagy intézkedéseket tettek a magyar kisebbség javára. Végezetül hangsúlyozza, hogy nem mondunk le semmiről azzal, hogy ha bejelentjük azt, hogy nincsenek területi igényeink. Ez nem zárja ki azt, hogy békés úton, esetleg államok szétesése esetén, ha az illető kisebbség az önrendelkezési jogot olyan értelemben kívánná vagy tudná érvényesíteni, hogy kíválna, ezt nem gátolja ez a szerződés. A parlamenti vita középpontja ez, emiatt nevezik hazaárulónak a Kormányt a saját frakcióink részéről, amit táplál az a minden alapot nélkülöző hír, hogy Ukrajna felajánlotta Kárpát-alját Magyarországnak, amit mi nem fogadtunk el.)

Antall József: Mielőtt továbbadom a szót, miután szóba került valóban a frakcióülésen, és mivel nem tartom szerencsésnek az ukrán–magyar alapszerződésben e mondat megfogalmazását, és ezt kijelentem változatlanul. Megmagyarázva a külpolitikai indokokat, megmagyarázva azokat a körülményeket, amik miatt ez a mondat született, ez mind igaz, de azt szeretném leszögezni, hogy ha előzetesen ezt tudom, nem írom alá, ha nem ott kapom kézbe. Ezt le kívánom szögezni. Nem azért, mert nem felelne meg a valóságnak mindaz, amit elmondott Jeszenszky Géza, de ez a megfogalmazás ebben a formában nem szerencsés. A másik, bár ez már nem változtat a mai, kialakult helyzeten, a Külügyminisztérium tisztviselőinek önállóságát tekintve, hogy eddig elmentek, ezzel nem értek egyet, és azt pedig kifejezetten kifogá-

⁵⁷⁸ 1991. december 6-án, Kijevben Leonyid Kravcsuk ukrán elnök és Antall József magyar miniszterelnök írta alá a hivatalos nevén Szerződés a jószomszédság és az együttműködés alapjairól a Magyar Köztársaság és Ukrajna között című dokumentumot. A szerződést az Országgyűlés 1993. május 11-i ülésén név szerinti szavazással, túlnyomó többséggel erősítette meg.

solom, hogy az utolsó pillanatban, az aláíráskor tették elem. A másik, ami a határkérdésekre vonatkozik. Arra, miután az ellenzéki vélemények is a pártjainkon belül így hangzanak, ugye itt mindenkor a jogfeladás és a reálpolitika bizonyos szemlélete áll szemben egymással, és mind a kettőben alapvető igazság van. Azért idéztem Deák Ferencet, hogy „csak az nem vész el örökre, amiről nem mondunk le”, ez az egyik tétel, ami igaz. A másik, amit Eötvös válaszolt erre, „csak annak visszaszerzésére van lehetőségünk, amihez erőnk van”. Ez is éppúgy igaz. Ez két olyan mottó, ami ebben a kérdésben is egyértelműen érvényesül. Nem szerencsések azok a megnyilatkozások, amikor külügyi tisztviselők vagy külpolitikai külügyi bizottságunk tagjai úgy tesznek nyilatkozatot, hogy előtte nem informálódnak. A békeszerződést meg kell nézni. Ukrajna aláírta a békeszerződést. Mai lapban is olyan nyilatkozatot tesz a külügyi bizottság elnöke, hogy Ukrajna nem írta alá, mert nem volt önálló. Ukrajna aláírta, mert ENSZ-tagállam volt, Ukrajna, Belorusszia és Szovjetunió, tehát aláírta. Tehát ezt lehet idézni abban a formában, hogy Ukrajna nem képezett önálló államot, nem volt szuverén. Most viszont Ukrajna jelen reálpolitikai megítélés szerinti határainak a kialakításában az ukrán államnak mint ütközőállamnak a magyar érdek szerinti kiemelése az érv. Tehát az, hogy mi nem szívesen vagyunk Oroszország szomszédai. Tehát fel lehet sorolni a külpolitikai érveket, hogy Ukrajna ütközőállam, Oroszországból Ukrajnán keresztül jönnek a szállítmányok, s a többi, tehát, hogy mit jelent nekünk Ukrajna? Ezek mind beletartoznak a reálpolitikai érvekbe. A biztonsági, katonai szempontok, hogy a térségben egy „nagy román” elképzeléssel szemben az egyedüli ellensúlyt nekünk Ukrajna jelenti, túl azon, hogy elvágja a határvonalat, tehát a reálpolitikai érveket lehet végigsorolni. A másik, amit ott, a frakcióülésen is elmondtam én is, hogy a határkérdésben mindenkor az önrendelkezési jog⁵⁷⁹ számít egy ilyen szituációban. Tehát ez a szövegezés, hogy lemondunk a követelésről, nemzetközi jogi értelemben nem jelenti azt, hogy nem tárgyalhatunk róla, mert a követelés szó az egy akciónak a kifejezésre juttatása, és ezért nagyon fontos a követelés szó pontos értelmezése, és ebben az esetben egy követelésről való lemondásról van szó. De a követelés nem jelenti a területi kérdésben a tárgyalás lehetőségének kizárását, nem jelenti az önrendelkezési jog alapján a népsza-

⁵⁷⁹ A népek önrendelkezési joga a nacionalizmus szárba szökkenésének hatására a 19. században fogalmazódott meg először. Thomas Woodrow Wilsonnak, az Amerikai Egyesült Államok elnökének a Kongresszus előtt az első világháború utáni rendezéssel kapcsolatban 1918. január 8-án elmondott beszédének több pontja is érintette ezt a kérdést – elsősorban a legyőzött európai államok területén élő nemzetiségek önrendelkezési jogának a nemzeti elv alapján elismerése tekintetében. 1945-ben az ENSZ Alapokmányában jogelvként került meghatározásra, majd mint kollektív emberi jogot a nemzetközi szerződéses jog 1966-ban deklarálta.

vazás kérését, Wilsonig visszamenőleg, ami tudjuk, hogy sehova se vezetett. De egy-két esetben viszont vezetett eredményre, ugye Sopron térségében, Nyugat-Magyarországon,⁵⁸⁰ tehát amiről Für Lajos is beszélt. Tehát ez nem áll ellentétben a szerződésben foglaltakkal. Tehát ezt sokkal jobban ki kell dolgozni, mint ahogy ebben a formában ezt mi csináltuk. A másik, ami itt kiemelendő, hogy ez nem lehet precedens. Tehát mi nem mehetünk bele a románokkal, nem mehetünk bele se a csehekkel, se senkivel ebben a formában egy ilyenbe, mert ez egy speciális, csak Ukrajnára vonatkozó lehet, ha most a védőbeszédet mondom az ügyben. Nem lehet precedens ezeknél, mert ezekkel az országokkal egyrészt már korábban megkötöttük. Kárpátaljánál ugye még felmerül a kérdés, egy speciális dolog, amit megint nem szabad elfelejteni, hogy ezt a területet Csehszlovákiának ígérték, és Csehszlovákiához csatolták a trianoni békeszerződés alapján, és Benešék ajánlották fel a Szovjetuniónak. Tehát ez adja azt a speciális érvet még az argumentációban, amit szíveskedjék a Külügyminisztérium még az önrendelkezés joga mellé kidolgozni, mert tulajdonképpen Csehszlovákia mondott le erről a területről a Szovjetunió javára.⁵⁸¹ Kell keresni tehát a speciális okokat, mégpedig nagyon hangsúlyozott, hogy mik azok, ami miatt ez nem lehet semmilyen körülmények között precedens. A másik kérdés, amiről ismét konkrétabban tájékoztatjuk a Minisztertanácsot – mindez, kérem, egy zárt ülésnek az anyaga –, hogy Kravcsuknak a négyszemközti találkozón, vagy nyolcszemközti, tehát a két külügyminiszterrel együtt, világosan kifejeztük azt, hogy mi Kárpátalja külön státuszát kívánnánk elérni gazdasági szempontból is, külön státuszát egyben egész Kárpátaljának, részben a Kárpát alrégió vonatkozásában. Tehát Kárpátaljának ezt a külön státuszát Ukrajna szempontjából

⁵⁸⁰ 1921. december 14. és 16. között zajlott le az ún. soproni népszavazás, mely során a nyugat-magyarországi város és a környező 8 falu – Ágfalva, Nagycenk, Kópháza, Sopronbánfalva, Balf, Fertőrákos, Harka, Fertőboz – lakossága a terület hovatartozásáról döntött. A népszavazáson 15 304 fő a Magyarországhoz, míg 8 227 fő az Ausztriához való csatlakozás mellett döntött, így Sopron és környéke Magyarország fennhatósága alatt maradt.

⁵⁸¹ Kárpátaljáról a csehszlovák emigráns kormány a második világháború ideje alatt nem akart lemondani. A jogfolytonosságban bízva azt remélték, hogy háború után a terület ismét visszakerül Csehszlovákiához, amire 1943-ban ígéretet is kaptak Moszkvától. Miután 1944. október elején a Vörös Hadsereg ellenőrzése alá vonta Kárpátalja egészét, az 1943-as cseh–szovjet-megállapodás értelmében megkezdődött a csehszlovák közigazgatás újjászervezése. Moszkva ügynöke Ivan Turjanica a szovjet hadseregre támaszkodva azonban megszervezte a Kárpátontúli Ukrajna Népi Bizottságának első kongresszusát, amely november 26-án megszavazta a többségében ruszinok lakta Kárpát-Ukrajna egyesülését Szovjet-Ukrajnával. Ezt követően a Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsa, amely a helyi szinten felállított népbiztosok tanácsaival gyakorolta a hatalmat, december 5-én rendeletben nyilvánította ki a Kárpátontúli Ukrajna kiválását a Csehszlovák Köztársaságból. Sztálin ezután közölte Beneš csehszlovák elnökkel, hogy a Szovjetunió elismeri a terület elszakadását Csehszlovákiától. Ilyen készhelyzetteremtés után a végleges átadásról szóló szerződést a csehszlovák és a szovjet fél 1945. június 29-én írta alá Moszkvában.

is fontosnak tartjuk, és a térség szempontjából. Ukrajnán belül tartjuk fontosnak a magyar kisebbség vonatkozásában a személyi jogú autonómia, területi kulturális autonómia biztosítását. Ő elvi ígéretet tett erre, hogy ezt megvizsgálják. Hozzá kell tennem még két dolgot. Már a kerekasztal-tárgyalás időszakában – nem tudom, ki volt velem, talán Füzessy Tibor ott volt –, amikor megjelent a Sztukalin szovjet nagykövet, és ez az újságban is megjelent, már akkor, a kerekasztal szószólójaként a nemzetiségi körzetet kértük a kárpátaljai magyarság részére. Tehát ez a területi autonómia elv, ez mindig szerepelt a kéréseink között és a javaslataink között. Hozzá kell tenni, amikor '90 nyarán először megjelent az ukrán külügyminiszter még a szovjet nagykövet jelenlétében, az ukránok először körülbelül azt az álláspontot vallották, hogy elismerik minden kárpátaljai magyarnak mint magyar nyelvű ukránnak az egyenlő jogait. Tehát az ukránok először hallani sem akartak arról, hogy magyar kisebbség van, és hogy ez egy speciális kategória. Ezért volt rendkívül nagy eredmény lépésről lépésre haladva, hogy elfogadták a magyar kisebbséget mint fogalmat, utána elfogadták, hogy ott zászlóhasználatról kezdve egyéb dolgok lehessenek, mindent. Gyakorlatilag a legkedvezőbb a Szovjetunió területének életszínvonalához viszonyítva a kárpátaljai magyarság belső kisebbségi helyzete. Ez ténykérdés. A probléma az, hogy van egy elnöki megbízott, aki teljhatalommal rendelkezik bizonyos értelemben, amíg Kijevből vissza nem vonják, ez a Tóth nevű úr Beregszászon. Ugyanakkor viszont a magyar kisebbségi szervezet, ami ott működik, az rosszabb állapotban van, mint akár a felvidéki pártok, amelyek hát a maguk módján már pártkeretek közt működnek, és kapcsolatban vagyunk velük, tehát az RMDSZ, vagy a Vajdasági Magyarok Közössége. A kárpátaljai magyar szervezetben óriási acsarkodások vannak, nincs megoldva a közös képviselő kérdés. Tehát a kedvezőbb körülmények között magyar oldalról nincsen meg az ottani magyar kisebbség oldalán a megfelelő szervezet. Na most ezeket, ezt a rövid analízist azért mondtam el, hogy lássuk azért a problémát. Ennek belpolitikailag elmondta a következményeit Jeszenszky Géza, hogy mire akarják nyilván az ellenzéki pártok is felhasználni, anélkül, hogy egy nyílt, kvázi irredenta hangsúlyt adnának, ennek ellenére ők is ezt a részét kívánják ennek kidomborítani ilyen sunyi aknakerakási politikát folytatva. A másik oldalon viszont politikai szempontból ezt nekünk meg kell próbálni kezelni. Ezért én ezt, nem beszéltünk előtte erről, én ezt még azért meggondolnának tartom, hogy a jövő héten a parlament elé kellene-e terjeszteni. Ilyen típusú beszéddel lehet, hogy egy zárt ülésen lehetne sok mindent elérni, bár az is kimegy. Vagy pedig az egész kérdés kezelését csak úgy lehet, hogy megkísérelni konkrétabb formába önteni a Kárpátalja státuszára és azon belül a magyarság helyzetére vonatkozó garanciális elemeket. Tehát azt, hogy mi ezt a bizonyos követeléspontot megváltoztatni nem tudjuk a kijevi parlament elfogadó döntése után, pláne nem

ügy, hogy most lehet, hogy épp bukik, vagy nem bukik a Jelcin.⁵⁸² Kravcsuk erre akkor is, mármint fő aggályára felhívta a figyelmet, hogy mi lesz. Tehát nem olyan a volt szovjet területek politikai helyzete, hogy most könnyen tudunk ott valamit lépni. Tehát nem lehet másképp ezt az ügyet kezelni, minthogy az általuk ratifikált szerződés szövegét, azt tudomásul kell venni. Ahhoz lehet egy külön nyilatkozat, az az egyik diplomáciai forma lehet, hogy mik azok a külön nyilatkozatok, amiknek értelmezése fontos. Elképzelhető erre egy kölcsönös levélváltás a Kravcsukkal, amit csatolunk hozzá. A harmadik, hogy valamilyen konkrét megállapodás mindenestre kellene e téren, hogy mi a Kárpátalja státusza, és a magyarság ottani helyzete alapján kapjunk egy garanciális elemet, ami akár a jövőre mutatóan a szomszéd országokkal akár belpolitikai, nemzetpolitikai szempontból egyszerűen hasznos lehet. Hát ez a kérésem, mert azzal, hogy most csak a parlament elé állunk, és betervezzük, mint a spanyol–magyar megállapodást, ez nem ugyanolyan kérdés. Esetleg az ukránok is megértik, de ehhez kellene előkészített tárgyalást tartani még akár két héten belül, látva a moszkvai, kijevi viszonyokat. Én ezt megfontolandónak tartom, tudniillik

⁵⁸² A Szovjetunió szétesése után Oroszországban mély gazdasági depresszió lett úrrá, s egyben hatalmi harc vette kezdetét. Ezzel összefüggésben 1993. március 10-én nyílt meg a Népi Képviselők nyolcadik kongresszusa, amikor Ruslan Hasbulatov az Orosz Föderáció Legfelsőbb Tanácsának elnöke erőteljesen támadta Boris Jelcin elnököt, akit alkotmányellenes magatartással vádolt meg. Március közepén a Népi Képviselők kongresszusának rendkívüli ülésén megszavazták az alkotmány módosítását, Jelcin számos jogosítványától való megfosztását, így a parlament fokozatosan kiterjesztette befolyását a kormányra. Erre válaszul Jelcin március 20-án közvetlenül a televízióban fordult a nemzethez, amelyben élesen támadta a parlamentet, azzal vádolva a képviselőket, hogy megpróbálják visszaállítani a szovjet idők rendjét, majd bejelentette, hogy aláírta az ún. különleges rezsimről (Об особом порядке управления до преодоления кризиса власти) szóló rendeletet, amelynek értelmében átveszi a rendkívüli végrehajtó hatalmat, s népszavazást ír ki az új törvényhozási választások időpontjáról, az új alkotmányról, valamint az elnökbe és az alelnökbe vetett közbizalomról. Jelcin televíziós beszéde után nem sokkal Valerij Zorkin, az Orosz Föderáció Alkotmánybíróságának elnöke, Jurij Voronin, a Legfelsőbb Tanács első alelnöke, Alekszandr Ruckoj és Valentin Sztjepanov főügyészek mondtak beszédet, amelyben nyilvánosan elítélték Jelcin nyilatkozatát és azt alkotmányellenesnek nyilvánították. Március 23-án az Alkotmánybíróság is kimondta, hogy Jelcin egyes, tévébeszédében javasolt intézkedések alkotmányellenesek. Néhány nappal később megjelent rendelet azonban nem tartalmazott alkotmányellenes lépéseket. A hatalmi harcok a következő hónapokban is elhúzódtak, aminek következtében 1993 szeptemberében és októberében az Orosz Föderációban alkotmányos válság alakult ki, s októberben mindez a moszkvai Fehér Ház – az Orosz Föderáció kormány székhelyének – ostromában kulminálódott. Ruckojt és Hasbulatovot október 15-én tömegzavargások megszervezésével vádolták meg és bebörtönözték. Ugyanaznap Jelcin elrendelte, hogy decemberben népszavazást tartanak az új alkotmányról. Ennek megszavazása az elnöknek erős hatalmat biztosított, s egyben széles körű felhatalmazást adott a rendeletek kibocsátására.

egy elrontott parlamenti vita mind Nyugat felé, mind Kelet felé sokkal rosszabb, mint hogyha a bizalmas diplomácia csatornáin végzünk még valamit.

(Jeszenszky Géza szerint diplomáciailag még esetleg egy jobb helyzetet is tudunk teremteni, de itt Magyarországon erősödni fog az, hogy mi most eladtuk Nagy-Magyarországot, lemondunk Kárpátaljáról, visszautasítottuk az átadást szorgalmazó ukrán ajánlatot.)

Antall József: Úgyhogy én egy utolsó, komoly tárgyalást mindenképpen fontosnak tartanék ebben az ügyben. Akár úgy, hogy a külügyminisztert meghívjuk még, vagy kimegy valaki. Szóval ezt olyan szinten kell megtenni, aki ezeket a dolgokat meg tudja értetni. Ebből a szempontból akár egy ellenzéki, akár egy kormánypártnak a támadása politikailag hasznosítható. Tehát nekünk fontos, hogy azt is lássák, hogy ez nekünk itt milyen nehézségeket okoz. Még ha keresztül is viszünk valamit, akkor is látni kell, hogy ennek kell egy következményének lenni, mert mi egy nehéz helyzetben hozunk áldozatot. Ezt a tárgyalási lehetőséget még fel kell használnunk. Úgyhogy, hát aszerint, hogy ha kell, akkor még azért a hozzászólásokat rögzítjük és közöljük.

(Boross Péter belügyminiszter szerint valóban hiányzik az érvelésből a csehszlovák lemondás és átadás. Szerinte nem is a szerződés a kifogás tárgya, hanem ez jó alkalom a Kormány elleni támadásra, vagyis a cirkusz a lényeg, ezért mindenképp zárt tárgyalást javasol a parlamentben, mert különben nem fogják fékezni magukat azok sem, akik egyébként igen, mert közvetlen és direktbe láttathatják magukat mint hazát védőket. Még megjegyzi, hogy nem hiszi, hogy az ukránok valaha is bele fognak egyezni Kárpátalja valamilyen külön területi státusába.)

Antall József: Felvetődhet e szerződésnek a jugoszláv kérdéssel együtt történő tárgyalása, vagyis több olyan külpolitikai kérdésnek az összekapcsolása biztonsági szempontból, amibe beletartozhat a jugoszláv kérdéstől kezdve több más kérdés is, köztük ez is. Ennek fényében még felvethető, ha kellően meg tudnánk világítani a mellette szóló érveket, hogy kivételes eljárással kerüljön sor a tárgyalásra. Nem tudom, hogy parlamenti szempontból elképzelhető-e ez, hogy kivételes eljárással, vagyis, hogy a parlament meghallgatja az erre vonatkozó tájékoztatást vita nélkül. Tehát magyarul, hogy Maczó Ágnes, Dénes János, Horn, nem sorolom el a műsor lehetséges főszereplőit, vagyis e személyek felszólalása nélkül megszavazza az Országgyűlés. Hogy lehetne ezt jól előkészíteni, ezt javasolnám megvizsgálni. Ehhez az érvrendszernek nagyon pontosnak kell lenni. Azonkívül, nézetem szerint nem zárkózott el olyan mértékben ettől Kravcsuk, bár az természetes, hogy itt másképp

viselkedett. Azt kell itt figyelembe venni, hogy Kárpátalja a magyar uralom alatt is kormányzóság volt, külön státusza volt, kormányzói biztossal,⁵⁸³ Leveldi Kozma stb. Tehát Kárpátalja státusza mindig eltérő volt, mind a csehszlovák uralom alatt, mind a magyar uralom alatt, a háború alatt. Most az mindegy, hogy mi lehet jogfeladás. Egyéb szempontból nekünk most azt kell bizonyítani, hogy miért kezeljük külön Kárpátalját külpolitikai, biztonságpolitikai, közjogi szempontból eltérően, mint a többi szomszédal való alapszerződés. Nekünk ezt kell világossá tenni mind belpolitikailag, mind külpolitikailag. Tessék, Füzessy Tibor.

(Füzessy Tibor tárca nélküli miniszter közli, hogy kifejezetten a Kormány kérésére hét nemzetközi szerződést, köztük ezt is, egyszerre tűzték napirendre a jövő utáni hétre.)

Antall József: Pedig ezt két héttel legalább el kellene halasztani. Az egészet két héttel elhalasztani, valamennyi nemzetközi szerződést, és ezzel együtt egy új javaslatot terjesztünk akkor elő esetleg, hogy ezeket kivételes eljárással tárgyalják. Lehet ilyen rövid idő alatt kivételes eljárás?

(Füzessy Tibor szerint lehetséges, de mindenképp zárt ülést kellene kezdeményezni, hogy az érvek szabadon elhangozhassanak. Viszont attól tart, hogy ezt a szerződést az ellenzék szépen megszavazza, azonban a kormánypárti szavazatok bizonytalanok.)

Antall József: Kérem szépen, ennek a lényege mind a belső, mind a külső ellenzék szempontjából világos, hogy a Kormány presztízsének lehetséges koptatása, és a külügyminiszter személye elleni bizalmatlanság a dilettantizmus, vagy mit tudom én milyen vádaskodásokkal. Nem az a lényeges és tényleges tartalmi része ennek az egésznek és az ellenzéki erők taktikájának, mint amin vitatkozunk. A lényeg az, hogy kérjünk halasztást, és tarthatunk egy hatpárti megbeszélést. A hatpárti értekezleten az fog elhangzani, hogy a hat párt hivatalos frakcióvezetője, lévén, hogy

⁵⁸³ Teleki Pál miniszterelnök 1939. március 18-án hívta össze az első tanácskozást a kárpátaljai autonómia kérdésében, ahol a jelenlévők egyetértettek abban, hogy egy kisebbségi elven alapuló önkormányzatiságot kell a térségnek biztosítani, azonban a megvalósítás módjában eltértek az álláspontok. A nyilvánosság előtt és a miniszterelnökség zártkörű megbeszélésein 1940 májusáig összesen nyolc változat született, s 1940 derekán a kérdéssel összefüggésben 135 jegyzőkönyvet, hozzászólást, tervet tartottak nyilván a Miniszterelnökség kisebbségi és nemzetiségi osztályán. A törvényjavaslat többszörösen módosított szövege végül 1940 júliusában került a Törvényhozás elé, majd elsősorban a katonai körök biztonságpolitika érvelésének a nyomására a miniszterelnök azt kénytelen volt visszavonni, s ezzel a kérdés véglegesen süllyesztőbe került. Bár Kárpátalja végül nem kapott tényleges autonómiát, azonban 1944-ig azt különleges közigazgatású területként kormánybiztos vezette.

átlátják a dolgokat, egyet fog érteni. Ettől teljesen függetlenül minden pártban lesz három-négy összevissza beszélő ember, aki ezzel fel akar tűnni. A pártközi egyeztetést nem kellene a házbizottsági ülésen bejelenteni, hanem inkább azt, hogy a Kormány több olyan biztonsági kérdés miatt a jugoszláviai helyzettel kapcsolatban zárt ülést javasolna áprilisban.

(Katona Tamás, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára szerint felettébb megdöbentő volna, ha a magyar országgyűlés nem ratifikálná. Ugyanakkor csak ezért zárt ülést elrendelni nagyon veszélyes volna, mert rettenetesen kilógna a lóláb. Ezért feltétlenül más olyan témákra kell hivatkozni, mint amit a múltkori ülésen hallgatott meg a Kormány a vezérkari főnöktől.

Surján László népjóléti miniszter azt veti fel, hogy hogyan tudjuk megelőzni és kivédeni a hasonló akciókat, hogy az apparátus csinál nálunk valami bakit, ami adott esetben lehet ennél még súlyosabb is, a másik fél azonnal ratifikálja, mert örül, mint majom a farkának.)

Antall József: Már nem írok alá semmit, legalábbis nem így, anélkül, hogy előtte tüzetesen át nem néznénk itt is. Ezért leállítottuk a csehszlovák, román, mindenféle alapszerződésnek ilyen jellegű előkészítést és aláírását. Úgyhogy semmiféle ilyenre nem kerülhet sor, függetlenül attól, hogy 90 százalékban az a véleményem, hogy lehet, hogy nem tudtuk volna akkor elérni a jobb szöveget a speciális ukrán helyzetben, amikor a fő stratégia az volt, hogy Ukrajnának az önállóságát mielőbb elismerni. Tehát akkor úgy merült volna fel a kérdés, hogy aláírjunk-e Ukrajnával elsőnek egy államközi szerződést az előzmények után, vagy ne. Nem tudom bizonyítani azt, hogy elérhettük volna-e azt, hogy az ukránok belemenjenek egy jobb fogalmazásba.

(Füzessy Tibor közben utananézett és megerősíti, hogy a tárgysorozatba vétel előtt, legkésőbb három napon belül lehet kérni a kivételes eljárást. A probléma az persze, hogy az elfogadásához kétharmados többségre van szükség.)

Antall József: Ennek ellenére a zárt ülés lenne a nagyon fontos, és a zárt ülésben a térség biztonsági problémáiról lehetne beszélni. Úgyis vannak itt más kérdések is, a jugoszláv, a Paks, s a többi, továbbá itt a NATO. Tehát itt több olyan dolog merült fel az elmúlt időszakban, ami igényelne zárt ülést. A bósi ügyet is be lehet venni. Tehát szeretnénk általános, az ország biztonságával kapcsolatos zárt ülést tartani, végre egyszer Bóst is világosan feltárni, és a jugoszláv kérdést, valamint a nemzetközi szerződéseket is megbeszélni.

(Szabó János földművelésügyi miniszter szkeptikus a zárt üléssel kapcsolatban. Emlékeztet egy korábbi zárt ülésre, ami után a média pontosan közölte, hogy mi hangzott el a zárt ülésen. Mi értelme van akkor a zárt ülésnek?)

Antall József: Egyik része a dolognak az, hogy az országgyűlési képviselő zárt ülésről szivárogtat-e ki valamit. Ha kiszivárogtat, vagy kibeszél valamit, akkor ez alkalmat ad arra, hogy a kormányzat arra az álláspontra helyezkedjen, hogy miért nem tájékoztatja az Országgyűlés egyes bizottságait időnként. Azért nem tájékoztatja, mert kiszivárog az információ. Bős–Nagymaros ügyében is kiszivárogtatták, a Kalasnyikov fegyverkezési ügyben is kiszivárogtatta Laborczi, vagy mit tudom én, hogy hívják ezt az SZDSZ-es képviselőt. Más a helyzete a kiszivárogtató képviselőnek jogi és morális szempontból, ha szabadon szivárogtat ki, vagy pedig jogellenesen. Elnézést egy pillanatra kihívnak egy elkerülhetetlen telefonhoz. Van-e ezzel a kérdéssel még valami, mert ha nincs, akkor ezt lezárhatjuk. Akkor kérem a Kormány felhatalmazását arra, hogy a külügyminiszter úrral még a lehetséges legjobb megoldás érdekében megnézzük, hogy milyen lehetőség van akár ukrán–magyar viszonylatban. Füzessy Tibor pedig viszi a parlamentben ezt a részét, és megnézzük, hogy milyen nyilatkozat szükséges még, ha szükséges ebben az ügyben.

1993. március 25-i kormányülés

Napirenden kívül az orosz belpolitikai helyzettel kapcsolatban.

Antall József: Államtitkár urat kérem, napirend közepette adjon egy tájékoztatást a jelenlegi külpolitikai kérdések összefüggésében, miután az orosz nagykövetet fogadtad ma. Milyen információk érkeztek dél óta?

(Martonyi János, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára elmondja, hogy ma délelőtt az orosz nagykövet átadta egyrészt Jelcin elnök március 20-i rendeletének a teljes és hivatalos szövegét, amit már ismertünk, valamint a tegnap esti TASZ-nyilatkozatnak is a szövegét, amit a ma reggeli tömegtájékoztatás már részlegesen ismertetett. Aboimov értelmezése szerint, hogyha a kongresszus a holnapi napon kétharmados többséggel megfosztaná az elnököt hivatalától, akkor az elnök ezt a döntést minden valószínűség szerint nem fogadná el, továbbra is elnöknek tekintené magát. Ebben az esetben kettős végrehajtó hatalom jönne létre, és nem pusztán arról lenne szó, hogy a kongresszus, illetőleg a Legfelső Tanács és az elnök között van konfliktus, hanem a kongresszus döntésével automatikusan Ruckoj alelnök lenne tekintendő elnöknek. Tehát két elnök lenne, ami föl-

vetné, hogy a katonaság, a rendőrség és általában az egész közigazgatás melyik elnöknek a parancsait követi. Ez pedig egy polgárháborús helyzetet idézne elő. Aboimov szerint nagy valószínűséggel nem lesz impeachment⁵⁸⁴, és nem áll elő ez a veszélyes állapot. Ennek ellenére nekünk erre is fel kell készülnünk.)

Antall József: Még a legújabb híryanagban szerepel az, hogy az orosz elnök, tehát Jelcin ma este televíziós beszéddel fordul ismét az ország népéhez. Nyugati hírügynökségek meg nem nevezett kormányforrásokra hivatkoznak, és valószínűleg Hasbulatov is szólni fog ma a televízióban. Úgyhogy ez pillanatnyilag a helyzet. A nyugati értékelések szerint is mindezek a lehetőségek fennállnak, de egyelőre úgy tűnik eleve, hogy a kétharmados többséget nem kaphatja meg a Hasbulatov, tehát a leváltásnak alkotmányos formája a jelenlegi körülmények között nem látszik keresztülvihetőnek. Ha viszont ez nem következik be, és a nyugati megnyilatkozások mind arra hivatkoznak, hogy alkotmányosan egyedül a Jelcin van megválasztva. Tehát ő az egyetlen, akit valóban szabadon és alkotmányosan megválasztottak. Ez a népi kongresszus, meg a Legfelsőbb Tanács, meg ezek, mind régiek. Tehát ez mondjuk a legitimitációjának az alapja, de hát nyilván a legitimitációnál lényegesen fontosabb, hogy hogyan viszonylik a hadsereg, a KGB. Egyelőre a Gracsov és a hadsereg a semlegeség mellett úgy tűnik, hogy elsősorban őt támogatja. Tehát, ha nem fordulnak vele szembe, mert az elnökségének egy alkotmányos látszata van, akkor nagy valószínűséggel változatlan mellette lesznek. Én azt hiszem, hogy meg fogja nyerni, de azt, hogy hosszabb távon mi történik, azt nem lehet tudni. Most nem fogják tudni, megítélésem szerint, megbuktatni, és ha nem buktatják most meg, és nyeregben marad, akkor az ellenfeleivel szemben nyilvánvalóan elkezdődik egy politikai értelemben vett leszámolás, úgyhogy nem lesz más választása. Azonkívül az ukránok is őt támogatják. Úgyhogy mindenki aggódik tulajdonképpen attól, hogy most egy ilyen változás bekövetkezzék. Ha valamit tudunk közben, akkor ezt úgyis fogják hozni és tájékoztatnak.

⁵⁸⁴ Impeachment, magyarul közjogi felelősségre vonás vagy alkotmányjogi felelősségre vonás olyan, számos országban létező alkotmányos eljárás, amelynek során az ország törvényhozó szerve vagy legfelső szintű bírósága az ország vezetőjét leválthatja.

1993. április 29-i kormányülés

*Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1993. április 17-én kelt 820 (1993) számú határozata alapján a Szerbiával és Montenegróval szembeni szankciók szigorításával kapcsolatban.*⁵⁸⁵

(Jeszenszky Géza külügyminiszter tájékoztatja a Kormányt, hogy a Biztonsági Tanács április 17-én határozatot fogadott el, amely április 26-ától komoly szigorításokat léptet életbe Szerbia és Montenegró ellen. Ezek a szigorítások Magyarország javaslatára enyhébbek annál, mint amit több ország, elsősorban az Egyesült Államok javasolt, ezek nem teszik teljes mértékben lehetetlenné Jugoszláviával, Szerbiával a kapcsolatokat. Meggyőződése, hogy ezeknek a szankcióknak a hatására sem fog megváltozni a szerb politika.

Schamschula György közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter szerint a jugoszláv embargónak számunkra rendkívül negatív kihatásai lesznek, ugyanis a Balkán és Közép-Kelet felé menő forgalom csak Románián keresztül bonyolódhat, a román vasúti átbocsátó képesség viszont jelenleg is túlterhelt, és egyszerűen a többletterhet nem valószínű, hogy át tudja venni, ami miatt a kamionforgalom fog megnőni, ami viszont 20-30 óra várakozást is elő fog idézni a határon, ezért pénzt kér kamionparkolók létesítésére. Még elmondja, hogy körülbelül ötven vasúti vagonunk maradt csak Jugoszláviában, a többit sikerült kimenteni.

Jeszenszky Géza szerint több hete lehetett tudni, hogy ezek a szankciók meg fognak születni, ezért fel lehetett volna már készülni az ezek által okozott negatív hatások kivédésére.)

Antall József: Én azt hiszem, hogyha most elkezdjük, akkor ebben a jugoszláv kérdésben vég nélküliek lesznek az ötletek és elgondolások. Én indokoltnak tartom mindazt, ami elhangzott, és ezek a valós problémák. De nekünk most ebben az esetben először is a kormányhatározatról kell döntenünk, arról, amit mi az ENSZ Biztonsági Tanács tagjaként megszavaztunk. Tehát kérem a határozati javaslatot e tekintetben megvizsgálni. A másik pedig az, hogy ebben a határozatban az igazságügy-miniszter felelősségével egy bizottság megvizsgálja a jogi kérdéseket. Tehát ennek a bizottságnak az azonnali összehívását és ezeknek a munkálatoknak az elindítását javaslom. Amit Schamschula miniszter úr felvetett, és ami egyébként is gazdasági szempontból a következő kérdés, felvetem, hogy ne egészítsük-e ki egy negye-

⁵⁸⁵ Az ENSZ BT 820. határozatát 1993. április 17-én hozták meg. Ennek értelmében a JSZK elleni szankciók szigorítását helyezték kilátásba, amennyiben Szerbia 9 napon belül nem fogadja el a Vance–Owen-tervet.

dik ponttal a határozati javaslatot, mégpedig azzal, hogy megvizsgáljuk mindazokat a kérdéseket, tehát egyik a jogi, a másik lehet egy gazdasági, tehát mindazon következményeket, amelyek a jugoszláv kérdésben kvázi intézkedést igényelnek. Erre szükség is lenne, egy folyamatosan ülésező bizottságra, amiben benne van témaként a közlekedés, a szállítás és a nemzetközi gazdasági kihatása, tudniillik nem nagyon kecsegtetően, de azért valami lehetőség van esetleg kártérítés kérésére. Ahhoz viszont, hogy mi kártérítést kérjünk, szükséges lenne, hogy legyen egy ilyen tárcaközi bizottság, amelyik a jugoszláviai válság és embargónak a nemzetközi állásfoglalásokból következő hátrányait vizsgálja, és próbálja Magyarország érdekeit érvényesíteni. Egyetértene azzal a Kormány, hogy ezzel kiegészítsük, hogy egy ilyen tárcaközi bizottság jöjjön létre, amelyik tárcaközi bizottság elsősorban gazdasági vonatkozásban vizsgálná a kérdést, mivel ennek a diplomáciai, katonai, nemzetbiztonsági és egyéb kérdéseit nem ebben a bizottságban kell vizsgálni, ugyanis az már egy automatizmus szerint működik.

(Jeszenszky Géza megjegyzi, hogy az ENSZ Alapokmányban benne van a kompenzáciási lehetőség, de erre nem nagyon volt precedens az első iraki háború óta. Most bizonyos japán kompenzációs alap lehetősége merült föl, amire óriási tülekedés lesz, de nekünk készen kell lennünk.)

Antall József: Erre készen kell lennünk. Tehát akkor ebben a formában kérem a Kormány jóváhagyását. Van-e ellenszavazat, tartózkodás? Nincs. Akkor a Kormány elfogadta. Arra kérünk felhatalmazást, hogy esetleg még ezt a pontosítást, kifejezetten a nemzetközi szervezetekre vonatkozóan. Végezetül annyit, hogy nem hiszem, hogy ez be fog következni, mert végül is nagy valószínűséggel egy csökkentett és korlátozott, nem a legszélsőbb, nem a leghatározottabb megoldást fogják választani a nyugati országok, illetve az ENSZ és a NATO. Valószínűleg a szerbek sem fogják a fenyegetéseiket beváltani, legalábbis reméljük. Tehát ez az, amiben gondolkodni kell, de a határőrség, hadsereg, nemzetbiztonsági szolgálat és minden másnak nyugodtan mondhatjuk, hogy egy olyan állapotban kell folyamatosan lenni, hogy bármelyik pillanatban megtörténhet irreguláris csapatok átkerülése, vagy valamilyen örült ötlet. Tehát azért erre nekünk felkészültnek kell lenni, és számítani kell a vajdasági magyarságnál, ezért a védelmük érdekében mindent elkövetünk továbbra is. A szerbekkel közben azért megy a levelezés, és az egyéb kapcsolatokat is ezért tartjuk annyira hol katonai vonalon, hol más téren, megtartva az ENSZ-döntéseket. De minden csatornát nem vágunk el éppen azért, hogy ezek működjenek. De ezt a veszélyt tudnia kell a Kormánynak. Viszont, ha teljesen kiiktatnánk mindent, és a semlegeset játszanánk, akkor már holnap támadás érne bennünket.

1993. június 26-i kormányülés

Napirenden kívül Csehország és Szlovákia Európa tanácsi tagságával kapcsolatban.

Antall József: A mai egyetlen előre kitűzött napirendi pontunk az 1994. évi központi állami költségvetés, előadó Szabó Iván. Itt szeretném megjegyezni, hogy még közben foglalkoznunk kell a Csehország és főleg Szlovákia felvételével kapcsolatos Európa tanácsi vitával, aminek keretében részben a szlovák miniszterrel tárgyalok, részben pedig az Európai Közösség nagyköveteit kéretem be, tehát még közben azt is le kell bonyolítanom. Úgyhogy amíg ezeket bonyolítom, addig meg fogom kérni Boross miniszter urat az ülés vezetésére. Annyit mindenesetre szeretnék előjáróban is elmondani, hogy a probléma lényege az, hogy Csehszlovákia tagja volt az Európa Tanácsnak, illetve felvétele tulajdonképpen megtörtént, de az állami szétválás után újrafelvételéről van szó. A cseh és szlovák felvételt összekötötték, ezért rendkívüli nyomást fejtenek ki a csehek minden elképzelhető irányba, hogy a szlovákokat is vegyék fel. Ugyanakkor Szlovákia, a mi megítélésünk szerint, nem nyújtott garanciát sem a magyar nevek anyakönyvezésével kapcsolatban, sem a helységnevek magyar feliratainak használatával, sem a nyelvhasználat kérdésében a közoktatás területén. Sőt olyan közigazgatási reformelképzeléseik vannak, ami biztosítaná azt, hogy a magyar lakosság sehol ne érhesse el az 50 százalékot, aszerint csatolnák a közigazgatási egységeket egymáshoz. Ugyanakkor a többi ország és az Európai Közösség azt az elvet próbálja érvényesíteni, ami eltér a mi álláspontunktól, hogy Szlovákia felvétele esetén Szlovákiára is azok a szabályok vonatkoznának, mint a többi tagállamra, és így belülről könnyebb lenne Szlovákiával elfogadtatni ezeket, mint kívülről. Ez körülbelül az a dilemma, hogy kuplerájban tartjuk-e a prostituáltakat, mert akkor állandó orvosi kontroll alatt vannak, vagy nem. Ezen lehet vitatkozni. Biztos, hogy vannak ilyen érvek is, hogy bent lehet tartani. Nem érezzük még a minimális garanciákat se e tekintetben, hogyha előre felveszik őket. Ez vonatkozik Romániára is. Mečiarnek az azóta tett kijelentései, amiben lefasisztázta a magyar nép egy jelentékeny részét és azokat, akikre a Beneš-dekrétum stb. vonatkozott.⁵⁸⁶ Azonkívül ez a furcsa nyomásgyakorlás, hogy egyenesen Romániába rohan, és egy román–szlovák együttműködést mutat, ez nagyon indokolttá teszi, hogy e tekintet-

⁵⁸⁶ Mečiar szlovák kormányfő 1992. október 15-én Bonnban azzal vádolta meg a magyar kormányzatot, hogy túlságosan nacionalista, majd kijelentette, hogy szinte minden magyar párt hordoz nacionalista vonásokat, egyes nézetek pedig a fasiszta nézetekkel határosak. Pár nappal később Prágában, majd Bécsben tett hasonló nyilatkozatokat, amelyekben élesen bírálta a magyarországi politikai viszonyokat, a Budapesten szerinte tapasztalható „nacionalista, antiszemita, sőt fasiszta megnyilvánulásokat”.

ben is eljárunk.⁵⁸⁷ Klaus a lengyeleknél is ott járt lobbizni. A csehek úgy érzik, hogy össze van kötve a sorsuk a szlovákokkal. Azonkívül nyilvánvaló, hogy bizonyos felelősséget azért ők is sejteneek nemcsak a Beneš-dekrétummal kapcsolatban, hanem a tekintetben, hogy a csehszlovák időszakban sem történt azért annyi minden meg, ami megtörténhetett volna. Tehát ezzel is foglalkozni kell. Most nem megyek bele a részletekbe, meglátjuk, hogy mit lehet tenni, de úgy érzem, hogy ezt a Kormánynak világosan kell látni, hogy ez azt jelenti, hogy e tekintetben bármilyen lépést teszünk, mindenképpen támadások fognak bennünket érni, akár belföldről, akár külföldről. Megint egy jó lehetőség arra, hogy bármi történjék, ezt fel lehet használni ellenünk. Én mégis úgy gondolom, és a Kormányt is arra kérem, hogy ebben a határozottságban bizony menjünk el a szakadék széléig, ha külpolitikai terminológiát használok erre, mert nem tartom kizártnak, hogy azt is kényelmetlennek fogják találni, hogyha mi ebben a kérdésben mereven szemben állunk. Nem egyértelmű ugyanis a támogatottsága Szlovákiának, de ismerjük a világ és a külső államok általános magatartását, mindig azt akarják, amit kényelmesnek találnak. A jugoszláviai belháború tulajdonképpen arra készítette őket, hogy ezt a szlovák magatartást elhanyagolhatóan tekintsék a boszniai pusztításhoz képest. Az én felfogásom szerint, és azt hiszem, hogy ezt nagyon sokan osztják, a jugoszláviai események nem jutottak volna ide, és egész más következtetést lehet levonni abból, hogy Jugoszláviában ide jutott, ez nem az engedményekre vonatkozik, nem szólva az egyéb kérdésekben megismert eddigi szlovák magatartásról. Ennyit szerettem volna előljáróban elmondani. Amikor többet tudunk, majd tájékoztatjuk a Kormányt.

(Később a Kormány visszatér a témára.)

Antall József: Miután közben nem lehettem itt, annyit mondhatok, hogy rendkívül nehéz, kemény megbeszélést kellett folytatni az Európai Közösség képviselőivel.

⁵⁸⁷ 1993 májusában Teodor Meleşcanu román külügyminiszter pozsonyi hivatalos látogatása során megbeszélést folytatott szlovák kollégájával, Josef Moravčíkkal, Michal Kováč államfővel és Vladimír Mečiar miniszterelnökkel. A két külügyminiszter parafálta a román–szlovák barátsági és együttműködési szerződést és megállapodott abban, hogy a két államelnök mielőbb aláírja a dokumentumot. Ezt követően Vladimír Mečiar szlovák miniszterelnök 1993. június 24–25-én Bukarestben a román csúcsetezéssel tárgyalt, ahol román kollégájával, Nicolae Văcăroiuval egyetértett abban, hogy a két országnak össze kell hangolnia diplomáciáját az Európai Közösség és a közép- és kelet-európai országok irányában, beleértve a magyar kisebbséggel összefüggő kérdéseket is. Mečiar és Ion Iliescu román elnök tárgyalásainak a fókuszában a magyar kisebbség kérdése állt. Mindketten hangsúlyozták, hogy a kisebbségeknek lojálisnak kell lenniük ahhoz az országhoz, amelyben élnek. Mečiar úgy nyilatkozott, hogy az állampolgári kötelesség elsődleges, az etnikai szempont másodlagos.

Megállapodásunk szerint csak a megbeszélés tényét közöljük. Úgy is lehetne mondani, hogy egészen furcsa erejű nyomást kívánnak gyakorolni reánk a szlovák felvétellel és a cseh felvétel kapcsán, beleértve a nyomás gyakorlásának mindazt a fokát, ami még a nemzetközi szervezetekben is hátrányos lehet. A csehekkel nincs probléma, ezt megmondtuk, de a szlovák felvétellel kapcsolatban van. Az udvariasság határain belül, azt hiszem, elmentem a legszéléig. Közben most Jeszenszky Géza Moravčík külügyminiszterrel folytat tárgyalásokat. 29-én mindenképpen nagyon kritikus helyzet lesz, kvázi először fordul elő ilyen az Európa Tanács történetében, amit mi cselekszünk, és mi sem tudunk mást csinálni ebben a helyzetben.⁵⁸⁸ Az az esély vagy remény megvan, és ezért is kellett ezt végigcsinálni, hogy esetleg ezt a botrányt maguk is el akarják kerülni, és esetleg halasztanak, ami azért másként hangzik. Úgyhogy ezt azért mondtam el, mert ez a tárgyalás a kelleténél hosszabbra nyúlt. A vita nagyon éles volt a válaszokkal együtt. Láthatólag a szlovák felvételt megígérték, és egyszerűen most egy presztízskérdés van mind az Európai Közösség, mind az Európa Tanács részéről, és ezeknek a kormányai részéről. Úgyhogy most itt tartunk. Még én sem tudom a Jeszenszky-találkozó eredményét, de abból semmi érdem nem fog tudni kijönni, mert a szlovákok egyszerűen nemhogy hazudnak, hanem még csak nem is hazudnak. Az a probléma. Tehát nem is ígérnek, helységnév, matrikulálás⁵⁸⁹, sőt ki-mondták, hogy olyan közigazgatási berendezést fognak csinálni, hogy sehol ne érjenek el 50 százalékot a magyarok, ezért megszüntetnek stb. Szóval egyszerűen nem tudunk ebben a kérdésben előrébb lépni. Míg az ukrán–magyar határkérdésben egy teóriát érintett a megállapodás, és valós kisebbségi eredményt értünk el, de itt nincsenek meg a valós kisebbségi elemek, sőt kijelentik, hogy nem. Tehát nem tudunk mit engedni, függetlenül attól, hogy nagyon hátrányos lesz reánk nézve, hiszen egyedül fogunk maradni, s a többi, s a többi. Azért már volt néha az elmúlt háromévi működésünk alatt néhány nehéz tárgyalás nemzetközi tárgyalásokon, és nem mindig az lett volna az egyetlen helyes lépés, ha csak engedtünk volna. Erről a jövő héten pontos tájékoztatást fogunk adni a Kormánynak, ha mindez összejön. Kérem ezt zárt ülésnek tekinteni, mert itt nagyon rossz lenne, ha bármi kimenne. Ezért csak egy rövid, tényközlő nyilatkozatot adunk ki, hogy itt jártak.

⁵⁸⁸ 1993. június 29-én ellenszavazat nélkül, a magyar küldöttség tartózkodása mellett szavazta meg az Európa Tanács parlamenti közgyűlésén Szlovákia teljes tagságát a szervezetben. Eredetileg a magyar küldöttség a tagság elbírálásának halasztását kívánta javasolni, ám a szervezet valamennyi bizottsága ezt egyöntetűen elvetette, így Magyarország végül elállt ettől. Annyit sikerült elérni, hogy a kisebbségi jogok betartása terén a közgyűlés félévenkénti ellenőrzési mechanizmus felállítását javasolta.

⁵⁸⁹ Anyakönyvezés.

1993. július 1-jei kormányülés

Napirenden kívül ismét Szlovákia Európa tanácsi felvételével kapcsolatban.

Antall József: Második kérdés, szeretném tájékoztatni a Kormányt, hogy tegnap a Nemzetbiztonsági Kabinet, amelyik nemcsak katonai, külpolitikai, hanem olyan alapvető nemzetbiztonsági kérdésekkel is foglalkozik, ami a széles értelemben értendő, állást foglalt Szlovákia felvételének kérdésében is, és erre a koalíció teljessége érdekében a földművelésügyi miniszter úr is meg volt hívva a Kiszgazdapárt részéről. Miután Surján miniszter úr nem tudott jelen lenni, de Füzessy Tibor személyében a párt koalíciós szempontból is képviselve volt. Ott hagytuk jóvá azt a megoldást, ami az Európa Tanácsban elfogadásra került, és amelyik tartalmazta ezeket a bizonyos magyar módosításokat. Ez egy nagyon nehéz diplomáciai offenzívának volt az utolsó szakasza. Nem tudom, hogy a Kormány kér-e erről külön írásbeli tájékoztatást. Kérem a külügyminiszter urat, hogy ne szóban most, hanem írásban a minisztereknek zárt borítékban készítsenek egy rövid tájékoztatást, hogy ez kormány szinten mit jelent. Csak a minisztereknek és a politikai államtitkároknak menjen ez azzal, hogy ez egy belső tájékoztató. Kérem azt is, hogy bár általában, de most is meg kell szigorítani a tájékoztatási rendet, mert mialatt a Kováč szlovák köztársasági elnökkel beszéltem, a befejezés pillanatában már telefonált a *Népszabadság*, hogy befejeztem-e a beszélgetést. Erre felhívom a titkosszolgálatok vezetőit, innen nem ment ki a hír az épületből, vagy a Külügyminisztériumból a tolmács, vagy le volt adva ez a beszélgetés, vagy Pozsonyból, vagy nem tudom, honnan. Tehát én azt gondolom, hogy ez egy tarthatatlan, ez egy lehetetlen dolog, ami e téren érvényesül. A legbizalmasabb vagy éppen még taktikai okokból nyilvánosságra nem hozandó eseményről is már a *Népszabadság* vagy a *Magyar Hírlap* értesül. Ha ezt nem tudjuk megoldani, akkor tényleg azt mondom, hogy... inkább nem is mondom. Szóval itt ez egy tarthatatlan szituáció. Akkor röviden annyit, hogy most a jelen körülmények között ez volt a maximum, amit el lehetett érni a szlovák ügyben. A továbbiak attól függenek, hogy hogyan tudjuk ezt a bizonyos ellenőrzési gyakorlatot érvényesíttetni. A Nemzetbiztonsági Kabinet álláspontja egységes volt abban, hogy a vétó alkalmazása nem lett volna helyes. Ennyit kívántam ehhez hozzáfűzni. Egyébként a Nemzetbiztonsági Kabinet üléseit rendszeresebbé fogjuk tenni, és a Kormányt erről utána mindig tájékoztatjuk, illetve bármi olyan kérdés merül fel, ami a Nemzetbiztonsági Kabinet állandó tagjain kívül más területet is érint, annak képviselője mindig meg lesz hívva. Ebben is megállapodott a Nemzetbiztonsági Kabinet. Tehát vétót akkor kellett volna alkalmaznunk, ha nincsenek azok a kiegészítő részek, amiket sikerült elfogadtatni.

Napirenden kívül a jugoszláv helyzettel kapcsolatban.

Antall József: Végül egy szintén kormányzatot, különösen az érdekelt tárcákat érintő gyorshír. Kérem a figyelmet még. A Biztonsági Tanács meghosszabbította a horvátországi ENSZ békefenntartó erők megbízatását.⁵⁹⁰ A 14 ezer békefenntartónak már nemcsak az a feladata, hogy megakadályozza az ellenségeskedést, hanem az is, hogy lefegyverezze a köztársaságban a szerb megszállókat. Tehát a Biztonsági Tanács döntése azt jelenti, hogy a baranyai háromszögben, egyéb helyeken a szerb megszállók lefegyverzését hajtsa végre. Felhívom a figyelmet ezek után a belügy, a honvédelem, a nemzetbiztonság, és elsősorban a közlekedés vonatkozásában, hogy ez a horvátországi feszültség fokozását jelentheti, és ez biztonsági szempontból egy új helyzetet teremt.

1993. július 29-i kormányülés

Különfélék között a szellemi tulajdonjoggal kapcsolatos magyar–amerikai megállapodással kapcsolatban.

Antall József: Következnek a különfélék. Megjegyzem, hogy még néhány politikai kérdést fogunk érinteni, hogy a Kormány álláspontja tisztázott legyen.

(Kádár Béla, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere tájékoztatja a Kormányt, hogy tegnap késő este az utolsó órákban tető alá került a három éve vajdó magyar–amerikai megállapodás a szellemi tulajdonjogokról. Sem a térségben, sem a nem fejlett országok csoportjában eddig egy országnak sem sikerült ilyen megállapodást elérni.

Jeszzenszky Géza külügyminiszter ehhez gratulál, és szerinte ez a két tárca, az NGKM és a külügy jó együttműködésének is köszönhető, ami remélhetőleg a jövőbeni ügyeknél is megmarad.)

⁵⁹⁰ 1993. március 30-án az ENSZ BT a 815 (1993) sz. határozatával az UNPROFOR mandátumát 1993. június 30-ig hosszabbította meg. Butrosz-Gáli, az ENSZ főtárgya 1993. június 25-én nyújtotta be az ENSZ BT-nek a jelentését a horvátországi helyzetről, amelyben felhívta a figyelmet arra, hogy a felek nem működtek együtt az ENSZ-terv végrehajtásában és a mielőbbi rendezéshez vezető politikai folyamat kialakításában. Ezért az ENSZ BT 1993. június 30-i 847 (1993) számú határozatában úgy határozott, hogy az UNPROFOR megbízatását 1993. szeptember 30-ig meghosszabbítja, és felkérte a főtárgyat, hogy egy hónap elteltével tegyen újabb jelentést az Egyesült Nemzetek Szervezete végrehajtásának előrehaladásáról.

Antall József: Szeretném lezárni általános tanulságként, hogy a Kormányban egymással kapcsolatos, kifelé történő ellentétes megnyilatkozások vagy tárcamegnyilatkozások a minimálisra szorítandók. Általában kormányzati megnyilatkozásokra van szükség, és soha ne úgy állítsuk be, hogy a Kormánnyal szemben most a tárca képviselte folyik, vagy a tárca harcol. A tárca itt harcolhat ennél az asztalnál, de amikor már kiülnek a tárgyalásra vagy a sajtó elé, akkor ez nem lehet érv. Tehát ez egy általános megállapítás. Ami a konkrét ügyet illeti, nem kívánok visszatérni a részletekre, hiszen egy sikeres tárgyalás befejezésekor kár lenne visszafelé találgatni. Úgy gondolom, hogy jelenleg a tárgyalások eredményes lezárása szakaszában vagyunk. Ami ennek nyilván a hátterét illeti, azt azért érdemes a többieknek is megismerni, hiszen mindenki nem folyt bele ebbe az ügybe, és nem feltétlenül ismeri a részleteket. Itt amellet, hogy az Egyesült Államok, Európa, akár a NATO-ban, akár a Közös Piacban, akár egyéb nemzetközi fórumokon, politikai értelemben, katonai értelemben egymással együttműködik, az üzleti életben, a gazdasági érdekekben kegyetlen kemény verseny folyik, ahol senkinek nem lehetnek illúziói. Nem washingtoni, jeffersoni, európai, schumani vagy egyéb örökség van, hanem kemény üzleti érdekek vannak. Ez a konkrét eset, ez a mi – tulajdonképpen amerikai, nyugat-európai szemmel – kis ügyünk, ez nyilvánvaló, hogy az Egyesült Államok és az Európai Közösség nagy ütközete, és potenciálisan hosszú távú, kemény gazdasági küzdelmének csak egy részét képezi. Ezen belül az Európai Közösség az Egyesült Államokkal szemben szilárdan igyekezett védeni álláspontját más szabadalmi, más szerzői jogi szemlélettel az európai konvenciónak megfelelően. Tehát itt tulajdonképpen az Egyesült Államok a kelet-közép-európai országokban, a volt kommunista országokban egy hasadékot is láthatott, ahol megkerülhető, vagy ahol bevehető ez a bizonyos európai vár, ezért helyeztek olyan nagy hangsúlyt ezekre a tárgyalásokra. Kádár miniszter úr utalt rá, hogy a csehek és lengyelek előnytelenebb megállapodást kötöttek, amiben nyilván az is szerepet játszott, hogy kevésbé ismerték ennek részleteit. Ezt más alkalommal is tapasztaltuk már. A harmadik pedig, az országokhoz viszonyított gazdasági-stratégiai szinten a magyar gyógyszeriparhoz nem fogható relatíve nagyságrendileg sem a cseh, sem a lengyel gyógyszeripar jelentősége és szerepe a cseh, illetve a lengyel gazdaságban. Tehát nálunk ez stratégiai kérdés volt. Amit meg kell jegyezni, és azért ez is hozzátartozik a tanulságokhoz, a népjóléti tárca a magyar gyógyszerellátás szempontjából végig figyelemmel kísérte ezt a kérdést, tehát ez is a tárcaegyüttműködésbe tartozott. A másik, hogy a gyógyszeriparon belül egyre nem számíthatunk, és ez egy ipari, iparpolitikai tanulság. Ha felkészítésként a gyógyszeriparral közöljük, hogy ez lesz, és erre fel kell készülni, és ha erre időt adunk, akkor meg is kell követelni. Ne számítsunk soha arra, hogy bármelyik iparágunk hajlandó egy kényelmetlen felkészülési időt vállalni. Ha erre nem kényszerítjük rá, akkor

megy tovább. Tehát ez is beletartozik ebbe, hogy rá kellett, és rá kell kényszeríteni ilyen esetekben, hogy ennek eleget tegyenek. Ami a külpolitikai részét illeti. Mivel az Egyesült Államok ebből feltétlenül presztízskérdést csinált, hangsúlyozom Európával kapcsolatban, ugyanis a nagy, kibontakozó európai közös piac meghaladja az amerikai piacot létszámban stb. Itt ez volt tulajdonképpen ennek a rendkívüli jelentősége, és ezért nyilvánvaló, hogy a gazdasági, politikai nyomásgyakorlás különböző lehetőségeivel éltek, amit tudomásul kell venni, hogy ez így működik, és nekünk is eszerint kell hol rugalmas, hol a leghatározottabb magatartást tanúsítani. Az a tény, hogy Gore alelnök Göncz Árpád látogatása alkalmával már akkor felvetette ezt a kérdést így, ami nyilván nem részletesen volt előkészítve, de beadták ezt is a tárgyalásra, és ez az elmúlt években is folyamatosan felmerült.⁵⁹¹ Valóban még Clinton elnök is ez ügyben levelet írt a múlt héten. Most ezt nyilván nem személyesen, hajnalban fogalmazta, hanem elé tették, és ő hajlandó volt aláírni. Erre a levélre gyors választ adva a küldöttségünk megfelelő felhatalmazással ment el. Úgy gondolom, hogy valóban ezt sikerrel lezárhatjuk, és ezt a Kormánynak így célszerű tudomásul venni. Úgyhogy én szintén megköszönöm a résztvevőknek, és ezzel az ügyet lezárjuk.

Az EBRD-elnök jelölésével kapcsolatban.

Antall József: Szeretnék még egy tájékoztatást ilyen gyorshírként jelezni, miután ez is egy ilyen állandóan visszatérő kérdés. Mégpedig a londoni Attali-féle Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankban tudjuk, hogy az utódlás kérdése egy állandó probléma, ahol folyton bennünket hol abba az irányba igyekeztek befolyásolni, hogy Németh Miklóst javasoljuk, viszont, ha javasoltuk volna, akkor azt mondták volna, hogy így akarjuk kiszorítani a magyar belpolitikából, ha viszont nem javasoljuk, akkor pedig irigyeljük tőle. De itt tájékoztatásul elmondom, hogy több alkalommal beszéltem vele telefonon, tehát ő és közöttünk, tehát mint Kormány között, itt semmiféle probléma egyébként nem merült föl.

(Jeszzenszky Géza külügyminiszter megjegyzi, hogy semmi esélye nem lett volna.)

⁵⁹¹ Göncz Árpád köztársasági elnök 1993. április 23-án Washingtonban találkozott Al Gore amerikai alelnökkel.

Antall József: Az egy másik lapra tartozik, hogy 1,4 vagy 5 tizedes részvételünk van, azt hiszem, a bankban, százalékban. Úgyhogy ez nem így szokott működni, de ezt lehetett így felhajtani. Ebben ugye itt is érvényesül egy amerikai és egy európai vita, és időnként zavaró repülésként ezt bedobták. Na, most, ami miatt ezt még megemlítem, mert a külügyminiszter úr is említette. Ugye tudjuk, hogy Balcerowicz érdekében a lengyel kormány interveniált, az olaszok részéről pedig Amato volt olasz miniszterelnök, tehát az előző olasz miniszterelnök is jelentkezett. Félhivatalosan még Klaus is érdeklődött, és jelezte, hogy őt is érdekelné ez a banki állás, hiszen ez többszörös fizetése egy miniszterelnöknek. Azonkívül nem is tudom, ki volt még, ugyanis több jelentkező volt. Most mi eleve nem mozdultunk, egyrészt azért, mert ezek személyi vonatkozások voltak, másrészt kizárásos alapon a következő volt biztos, hogy nem lehet angol az elnöke, mert az volt az eredeti megállapodás, hogy Londonban székel. Ebből következik, hogy angol nem lehet. A második szempont az volt, hogy európai beruházásban ne legyen amerikai. A harmadik, miután Kelet-Európa a célterület, a volt kommunista országok, ezért ne legyen kelet-közép-európai. Ha valaki ezeket logikusan végiggondolja, az rájön, hogy az egész végső megállapodás, ugyanúgy, ahogy a hely, a London eldőlté után, a német és a francia kormány által dőlt el. Kohl és Mitterrand találkozájának ez volt az egyik tárgya az elmúlt időszakban, és ezen az alapon történt meg az az elvi döntés, hogy Jacques de Larosière lesz az elnökjelölt, és ezt a belga pénzügyminiszter, jelenleg az Európai Közösség soros országa ma este közölte. Tehát ez azt jelenti, hogy ez tulajdonképpen jelen pillanatban lefutottnak tűnik. Itt van még egyébként egy másik árukapcsolás is az Európai Közösség jegybankjával kapcsolatban, aminek elnöke, azt hiszem, német lesz. Tehát itt ezeket elosztják. Szóval naivitás azt hinni, hogy egy ilyen nagypénzü és egyéb dolgoknál ez másképp történik. Tehát nekünk egyébként ez, hogy ő lesz az EBRD új elnöke, semmi körülmények között nem rossz, mert a vele való kapcsolat, a személye is olyan kemény, nagyon szilárd vezető, aki valószínűleg jól fog működni, és meglesznek hozzá a kapcsolataink, amennyire lehet. Tehát akkor pillanatnyilag ez van.

*A maribori fegyverüggyel kapcsolatos aktuális kérdésekről.*⁵⁹²

Antall József: Következő. Itt van a belügyminiszter úr és a nemzetbiztonsági miniszterünk is, ezért akkor most kérek a maribori és az ukrán–magyar társasági üggyről egy tájékoztatást a Kormánynak. Ez nem kormánysszóvivői tájékoztató, ez egy belső tájékoztató a Kormány részére.

(Füzessy Tibor tárca nélküli miniszter elmondja, hogy ma egy hete röppent fel a hír a világsajtóban a fegyverszállításról. Számos nyitott kérdés és ellentmondás volt a hírekben már az első pillanatban. A származási helyre vonatkozóan először Csehország, Szlovákia merült fel, később Kína. Az útvonalra vonatkozólag is merültek fel találgatások, de a később stabilizálódott útvonal Magyarországon keresztül vezetett. Az első megjelenési formájában csak átrepülésként nézett ki az ügy, és átrepülés esetén a Magyarország felett átrepülő gépeknek csak mintegy erkölcsi kötelességük bejelenteni a fegyverszállítást. Ha ilyet nem jelentenek be, akkor a magyar szerveknek semmi lehetőségük nincs arra, hogy az átrepülő gépeket ellenőrizzék. A szállítást most fedezték fel Mariborban, miközben a szállítást már tavaly szeptember óta ott van tárolva. Nagy valószínűséggel itt egy hatalmi harc áll emögött, és bár sokan tudhattak az egész folyamatról, de most látták időszerűnek, hogy a kérdést kiborítsák. Ami a gyanús a szállítást végző ukrán–magyar társaságban, hogy egymillióval alapított részvénytársaság.)

Antall József: Egymillió forintért két Il gépet⁵⁹³ vettek.

(Füzessy Tibor megerősíti, hogy ez így van, és négy milliárd ma a felemelt tőkéjük, ami a két repülőgép apportjával jött létre. Még megjegyzi, hogy a szlovén Interpol⁵⁹⁴ hivatalosan megkereste a magyar rendőrséget, mely megkeresésben merült fel először az ukrán–

⁵⁹² 1993 júliusában a szlovén rendőrség 150 tonna fegyvert és lőszert talált az osztrák–magyar–szlovén hármashatár közelében lévő maribori (németül: Marburg an der Drau) repülőtér egyik raktárában. A 11 – hivatalosan humanitárius segélyt tartalmazó – konténerben több ezer rohampuskát, több tucat aknavetőt, tüzérségi lőszerek százait és nagy mennyiségű más lőszert találtak. A több millió német márka értékű szállítmány egy kelet-európai országból (Szlovákiából vagy Csehországból) érkezett, vélhetőleg Ausztrián vagy Magyarországon keresztül. A korban ez volt az egyik legnagyobb fegyvercsempészési ügy Európában. A fegyvereket a boszniai muzulmánokhoz akarták eljuttatni.

⁵⁹³ Iljusin repülőgép. A szövegből nem derül ki a pontos típus.

⁵⁹⁴ Interpol, International Criminal Police Organization, magyarul: Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Szervezet. 1923-ban alapított nemzetközi szervezet, amely a nemzeti rendőrségek munkáját segíti az országokon átvilágítás bűnözés visszaszorítása érdekében. Nem rendelkezik saját nyomozati jogkörrel, a tagállamok rendőrségének a munkáját adatszolgáltatással és nyilvántartással segíti.

magyar légitársaságnak a neve, amelyik a szállítást végezte, valamint Dieter Hoffmannnak a neve, aki március óta van Magyarországon előzetes letartóztatásban, és aki ellen államtitoksértés és kémkedés miatt folyik az eljárás. A légitársaságnak a gépe nem csupán átrepült Magyarország felett, hanem le is szállt, igaz, valószínűleg csak tankolni. A Vám- és Pénzügyőrség álláspontja szerint a technikai okokból való leszállás nem von magával vámvizsgálati kötelezettséget, tehát nem kötelesek a gépnek az átvizsgálására. Mindenesetre a belügyminiszterrel együtt vizsgálják az eset összes körülményét. Persze a sajtó már tényként kezeli azt, hogy Magyarország megint benne van egy fegyverszállítási ügyben.)

Antall József: Most akkor azt szeretném, hogy ne csússzunk el más irányba. Tehát most kormányzati szinten összegezzük ezt a kérdést, hogy mi tartozik ebből reánk, és milyen irányba kell lépni. Első. A további vizsgálatok során nyilvánvalóan meg kell állapítanunk, hogy a kormányzat bármilyen politikai felelőssége felvethető-e vagy nem vethető fel. Történt-e olyan lépés, vagy nem történt meg olyan lépés, ami kizárja annak lehetőségét, hogy Magyarország, a Magyar Kormány, a magyar kormánysszervek tudtával itt illegális fegyverkereskedelem vagy fegyverszállítás történt. Ez az első kérdés. Ez tartozik a kormányzatra, és ezt meg kell állapítani. Második kérdés. Jogi szempontból meg kell vizsgálni – és ez összefügg az előzővel – eljártak-e megfelelően a magyar légügyi, vám, határőr, egyéb szervek, történt-e mulasztás vagy nem, mégpedig formális, jogszerű szempontból. Tehát nem az a kérdés, hogy nemzetbiztonsági szempontból, hanem jogszerűen jártak-e el, történt-e formális hiba, meg kellett volna-e tenni valamit, amit nem tettek meg, ez a második kérdés. Harmadik kérdés, hogy megfelelően működtek-e titokzatos szolgálataink annak ügyében, hogy idejön egy gép, egy ilyen gép leszáll, és egy ilyen géppel folynak a szállítások. Történt-e felderítés? Ezt megvizsgálatni, hogy tudtak-e, érintkezésben voltak-e, rájöttek-e, hogy van a Hoffmann, aki az egészet szervezi? Rájöttek-e, hogy ez kapcsolatban áll az ukrán céggel? Tehát ez egy magyar titkosszolgálati kérdés. Ez egy működési kontroll, hogy hogy működött ebben az esetben a titkosszolgálatunk, az elhárításunk stb. Ez a következő kérdés, amit meg kell állapítani mind rendőri, mind pedig titkosszolgálati szempontból. A következő kérdés: Hogyan működnek azok a vállalatok? Többször felmerült ez a kérdés, hogy a volt Szovjetunió területén gomba módra alakulnak ukrán–magyar, ukrán–magyar–oroszb. vállalatok. A megfelelő szervek, beleértve a titkosszolgálatokat, a rendőrséget, egyéb gazdasági szerveinket, van-e erről egy jól felderített, egy jól összegezett jelentésünk, hogy milyen szervezetek jöttek létre, milyen gazdasági társulások, csoportosulások, egyéb szervezetek. Ez a kérdés vonatkozik a Pénzügyminisztériumra, adó- és egyéb szervezetre is. Tehát fel van-e térképezve, hogy ezen az egész meglazult keleti területen,

a FÁK-országok területén ezen a téren mi történik? A másik oldalon mindenki tudja, hogy állandóan felmerül a pénz tisztára mosásának problémája, felmerülnek maffiák, KGB-pénzek és egyebek. Tehát az ezekről területekről származó bármilyen áruk vagy egyéb gazdasági csoportosulások fel vannak-e térképezve? Ez a következő. Ha nincs, az egy súlyos hiba, és ezt a kérdést a legsürgősebben összegezni és rendezni kell. A következő kérdés: egyenként ezek a nagyobb vállalatok. Hogy lehet, hogy nem tűnik fel, hogy egy egymillió dolláros vállalkozás apportban behoz két darab milliárd dollárt érő gépet? Nem tudom, Schamschula miniszter úr miért nem ott vásárol, ahol ilyen olcsó a repülő, vagy Siklós Csaba miért nem ott vásárolt, ahol ilyet meg lehet csinálni, és ez nem derül ki. Ezek mind túlmennek azon a határon, hogy most mi azzal foglalkozunk, hogy mi történt ott. Ez kifejezetten beletartozik abba, hogy tartunk szolgálatokat, és a szolgálatok ilyen felderítést nem végeznek, és ilyeneket nem jelentenek. Tehát például ez az ukrán–magyar vállalat tevékenysége, ez is beletartozik a képbe, erre is választ kell kapni. A fegyverek származásával összefüggésben felelmerül a kínai fegyvertől a szovjet fegyverig. Magyarországon egyes baloldali szervezetek, pártok, MSZMP⁵⁹⁵, egyéb szervezetek Thürmer Gyuláig és egyéb valahonnan – valószínűleg Kadhafitól is – szereznek pénzt. Van-e, lehet-e ilyen feltételezés, hogy az ilyen szállítások melléktermékéből valami haszon származik a számukra is. Kizárni nem lehet, és amennyiben nem lehet, akkor meg kell vizsgálni, hogy ezeknek a zugüzleteknek és egyebeknek nincs-e ilyen vonatkozása. A fegyverkereskedelem teljesen kiterjedt, tudjuk és látjuk az érdeklődésüket Kínától ezekig a területekig. Egy biztos, hogy ez nem Kalasnyikov-ügy. Végül, ugye tudjuk, hogy a repülőtéren hamis számlák, eltérő fuvarlevelek voltak eltérő szöveggel, ami nem utal nyilván erre a fegyverszállításra. Kérdésem az, hogy az ukrán–magyar vállalatban szereplő Virág nevű úr azonos-e azzal a Virág István fiával, aki az elmúlt időszakban szerepelt Liechtenstein és egyéb bankügyekben, sőt osztrák–magyar kapcsolatokban is, akit Bartha Ferenc búcsúztatott könnyes szemekkel a Farkasréti temetőben. Ez azonos annak a Virágnak a fiával? Virág István egy közismert férfiú volt az elmúlt időszakban.

(Schamschula György közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter szerint a jelek arra mutatnak, hogy ugyanaz a család.)

⁵⁹⁵ Az egykori állampárt, a Magyar Szocialista Munkáspárt 1989. október 7-én két részre szakadt. A tagság többsége az akkor alapított, az MSZMP jogutódjának számító Magyar Szocialista Pártba távozott, míg a marxista–leninista elvek követői maradtak az MSZMP berkein belül. Az újjászerveződött MSZMP 1989. december 17-én tartotta meg első kongresszusát, a párt elnökévé Thürmer Gyulát választották meg. Az 1990-es országgyűlési választásokon a párt 3,68%-ot ért el, s nem jutott be az országgyűlésbe. 1993-ban a nevét Munkáspártra változtatta.

Antall József: Virág István a titkosszolgálat megbízásából megfelelő pénzzel a '70-es években távozott Liechtensteinbe. Álbankot nyitott, COCOM-ügyekben működött az elmúlt időszakban, amelynek egyik legsötétebb figurája volt. Egyébként bennünket már az ellenzéki időkben megkeresett, és az osztrák Vranitzkynek azt mondta, hogy én akarok nála vele találkozni. Amennyiben ez a Virág netán ennek a fia, akkor nem kell messzire menni, ezek nyakig benne voltak a KGB-, ukrán és egyéb ilyen üzletelésekben. Ennek is kérem utánanézni.

(Füzessy Tibor megjegyzi, hogy valószínűleg mégsem az a család lehet, mert ez a Virág azt mondja, hogy édesapja matematika–fizika szakos tanár, nyugállományba vonulásaig a Teleki Blanka Gimnázium⁵⁹⁶ igazgatója.)

Antall József: Akkor ez nem azonos. Ez nem az a Virág, ennek ellenére kérem ezt is megnézni. Na most ennek azért az a tanulsága, hogyha mi formailag jogilag, politikailag tiszták is vagyunk, ebben a műfajban nem lehetünk ilyen értelemben passzívok, hogy itt nyugodtan leszállhatnak ilyen gépek, és semmit nem tudunk, nem jelentenek, nem foglalkoznak vele. Általában bennünket nem az újságból összeállított sajtókivágás érdekel egy ilyen jelentésben, ezért kérem, hogy ezek a szolgálatok derítsék ezt fel előre, mert máskülönben ilyen helyzetbe kerülhetünk. Annak ellenére, hogy bízom benne, hogy kormányzati, politikai és jogi szempontból ebben az ügyben tiszták vagyunk, de számítani kell arra, hogy nemcsak a sajtó, hanem a parlamentben is az ellenzék nekünk fog támadni, és ha ezt lehet, akkor fogják is kellően mozgatni. Úgyhogy köszönöm szépen a miniszter úr tájékoztatását. Akkor ezt lezárhatjuk, nincs ezzel kapcsolatban még valami? Nincs. Tessék!

(Boross Péter belügyminiszter még megjegyzi, hogy nem szabad azt a gyanút kelteni, még ilyen szűk körben sem magunkkal szemben, hogy bármiféle magyar szervezet vagy Kormány ebben az ügyben érintett lehet. Tulajdonképpen egy nagyon egyszerű ügyről van szó. Szlovéniában folyamatos fegyvercsempészség folyik. Ez nem magyar ügy, bár elismeri, hogy sajnos velünk szembefordítható.)

Antall József: Ezzel egyetértek, valóban nem itt kell elhatalmasodni ennek az érzésnek. Én mindenképpen azt szeretném leszögezni, hogy lehet, hogy a szlovének, nyilván a szlovákok is és mindenki fog beszélni, és megpróbál bennünket kompro-

⁵⁹⁶ A zuglói Teleki Blanka Gimnázium 1873-ban tanítóképző, gyakorló iskolaként nyitotta meg kapuit. 1931-ben nyolcosztályos gimnáziummá alakult, 1950-ben a nyolcosztályos gimnáziumból négyosztályos lett, az általános iskola szervezetileg különvált, de az épületben maradt. Az 1963/64-es tanévtől koedukált a gimnáziumként működik.

mittáltni. Ez az egyik része az ügynek. De ezt az ügyet és ennek különösen azokat a vonatkozásait, amiket említettem, komolyan kell venni. Tehát még egyszer mondom, meg kell vizsgálni a politikai, kormányzati, jogi szempontjait az ügynek, tehát ennek a formális részeit, de ezenkívül ennek az ügynek egyszerűen van egy titkos-szolgálati folyamatos felderítési része is. Egy kormány nem veheti tudomásul, hogy tartunk szervezeteket, és azok a szervezetek bennünket erről nem tájékoztatnak, és hogy senkinek nem tűnik fel ez a két rohadt repülőgép, és nem tűnik fel, hogy egymillióért lehet két repülőt venni. Ezt senki meg nem magyarázza. Szóval ezt szeretném azért leszögezni.

(Még vita alakul ki arról, hogy erről a témáról essen-e bármi szó a sajtótájékoztatón.)

Antall József: Azért egyet mindig figyelembe kell venni, hogy a Kormánynak, ha ülészik, akkor szükségszerűen van egy cselekvési, napirendi köre. Tehát egy ilyen ügyben, amikor ez már kiment, akkor egyáltalán nem beszélni róla, az is tulajdonképpen helytelen.

1993. augusztus 18-i kormányülés

Különfélék között a magyar–jugoszláv helyzettel kapcsolatban miután a szerbek a Dunán magyar hajókat foglaltak le.⁵⁹⁷

Antall József: Tehát a magyar–jugoszláv kapcsolatokkal összefüggő tájékoztató következik Jeszenszky miniszter úr részéről, abból kiindulva, hogy az írásos anyagot mindenki elolvasta. Van-e hozzáfűznivalód?

(Jeszenszky Géza külügyminiszter csak annyit fűz hozzá, hogy a szerb politika velünk is nagyon jól játszik, úgy, mint az egész világgal.)

⁵⁹⁷ 1993. július 18-án a Fehér Rózsa elnevezésű szerb egyesület, valamint az Új Bizánc nevű ortodox egyesület a zimonyi rakparton a Duna belgrádi szakaszán lezárta a Dunát a nemzetközi hajóforgalom előtt. Július 28-án a Duna egész szerbiai szakaszát zárlat alá helyezték. 1993. augusztus 15-én a Vác és a Csepel nevű magyar hajók Belgrádnál sikertelen kísérlet tettek a blokád áttörésére. Másnap, augusztus 16-án a feltartóztatott MAHART-hajókkal kapcsolatban a magyar külügyminisztériumba kérték a JSZK budapesti ügyvivőjét. A magyar külügyminisztérium ekkor a következő nyilatkozatot adta ki: „[...] a jugoszláv hatóságok és a magukat Duna-blokád Bizottságnak nevező személyek minden kétséget kizáróan összehangolt, jogsértő és kifejezetten barátságtalan módon lépnek fel az ügyben. A szerb kormány tagjával a napokban sorra került megbeszélés nyilvánvaló-

Antall József: Ez benne van az anyagban. Szóval azt hiszem, aki ezt nem olvasta ki ebből, és ezt nem vette le, akkor ne legyen kormánytag, ha ennyire nem képes.

(Jeszenszky Géza kérdése az, hogy mit csináljunk? Velük egyezkedjünk, abból kiindulva, hogy Miloševićék megnyerték a háborút, és akármit csinálnak, a Nyugat eltűri, ugyanis nem lépik túl azt a küszöböt, ami mégis beavatkozást váltana ki. Nekünk ezekkel kell együtt élni, és megmenteni a magyarokat a retorzióktól, miközben magyar hajókat ejtettek foglyul. Több lehetséges megoldás is felmerül, mint például vízumkényszer bevezetése, vagy ennél enyhébb megoldás a határellenőrzés megszigorítása, amivel viszont az amúgy is hatalmas sorokat a határon csak még tovább növelnénk. Le lehet állítani a gázszállítást,

vá tette, hogy a hatóságok közvetve és közvetlenül elősegítik a törvénytelen módszerek alkalmazását a magyar állampolgárokkal és a magyar tulajdonnal szemben. Az illetékes miniszter maga hangsúlyozta, hogy a hajók feltartóztatására személyesen adott utasítást és lépéséhez a kormány támogatását bírja. A hatóságok és a blokád szervezői egyformán a magyar hatóságokat próbálják felelőssé tenni egy júliusban, a magyar–jugoszláv határon az EK vámtanácsadói missziója javaslatára visszatartott, az átkelést hamis papírokkal több ízben megkísérlő humanitárius szállítmány sorsáért. Mivel a Tanjug az ügygel kapcsolatban teljesen megalapozottan és tendenciózus jelentést közölt, a belgrádi magyar nagykövetség annak idején közleményben tájékoztatta a szerbiai közvéleményt a valós helyzetről. A jugoszláv kormány képviselői a különböző kétoldalú megbeszéléseken mindvégig teljes egészében korrektnek minősítették a magyar vámhatóságok gyakorlatát, ezért a szóban forgó ügygel kapcsolatban a külügyminisztérium augusztus elején kérte a jugoszláv illetékeseket, hogy maguk is adjanak valósághű tájékoztatást a kis-jugoszláviai állampolgároknak annak érdekében, hogy a Tanjug magyarellen-es hangulatkeltése ne árthasson a kétoldalú kapcsolatoknak. Sajnálatos módon erre nem került sor, ami arra enged következtetni, hogy a jugoszláv félnek nem áll érdekében, hogy megakadályozza a kétoldalú viszony légkörének romlását. A szerb hatóságok ugyanúgy, ahogy a blokád állítólagos szervezői, összefüggést teremtettek a fenti ügy és a magyar hajók túszként való visszatartása között. Emiatt, valamint a magyar állampolgárokkal és a magyar tulajdonnal szembeni teljességgel irreális eljárások miatt a magyar külügyminisztérium a leghatározottabb tiltakozását fejezte ki, rámutatva arra, hogy még a három magyar hajó Jugoszláviába érkezését megelőzően hivatalosan kérte a jugoszláv hatóságoktól azok akadálymentes áthaladásának biztosítását, majd augusztus 10-én megismételte ezt a Belgrádhoz intézett kérését. Mindezek ellenére a hajókat változatlanul visszatárájk, s immár nyíltan is elismerték, hogy az kormányzati utasításra történik. A külügyminisztérium kifejezésre juttatta azon elvárását, hogy a jugoszláv kormány adjon magyarázatot a MAHART-hajók visszatartásával kapcsolatos tényleges álláspontjáról, tegye lehetővé a három magyar hajónak az ország haladéktalan elhagyását, általában pedig a szabad hajózást a Duna jugoszláviai szakaszán, s tegyen konkrét lépéseket a magyarellen-es hangulatkeltés megakadályozás érdekében. Magyar részről ismét megerősítésre került, hogy a Magyar Kormány változatlanul a hosszú távú érdekekre építi Kis-Jugoszláviával kapcsolatos politikáját és ezt várja el Belgrádtól is. A külügyminisztérium illetékese súlyos provokációnak értékelte az ún. Krajina-i Szerb Köztársaság külügyminiszterének a Tanjug hírügynökség által ismertett levelét, amelyben a Magyarországra való nyomásgyakorlásra szólítanak fel és rámutatott arra az összefüggésre, amely a felhívás és a jugoszláviai hatóságok illegális eljárásai és a magyarellen-es hangulatkeltés tolerálása között áll fenn.” A három magyar hajó – a Vác, az Adony és a Csepel – végül 1993. augusztus 19-én kapott engedélyt a jugoszláv hatóságoktól a továbbhaladásra.

akár az ENSZ megbízása alapján, vagy teljes határzárat elrendelni, amit viszont nem javasol, különösen az ott élő magyarok miatt. Végül fordulhatunk nemzetközi szervezetekhez is, hiszen nemzetközi vízi úton tartóztatták fel a hajóinkat.)

Antall József: Én a következőt javasolnám, mivel erről most egy ilyen típusú vitát nyitni teljesen felesleges, hiszen mindenki elolvasta, tehát tudja. Azt hiszem, hogy elvileg azt megállapíthatjuk, amit a külügyminiszter elmondott. Tehát világos, hogy a szerbek minden vonatkozásban egyik oldalon időhúzásra rendezkedtek be, amit két évvel ezelőtt megállapítottunk, hogy azt fogják csinálni, kifárasztani a világot, a Nyugatot. Ez a nagyszerb politikai érdek. Ez egy. Kettő, keresik a lehetőségeket hol katonai, hol ilyen vonalon, hogy időt húzzanak. Régi balkáni szerb taktika, ezt is tudjuk. Harmadik, a Nyugat, a nemzetközi szervek magatartásának határait szintén tudjuk. Az átmenő, tranzitforgalom korlátozását stb., tehát minden tény, megítélésem szerint, a Kormány tud. Én azt javasolnám, hogy mivel itt egy olyan akcióterv lehetőségéről van csak szó, amit itt most nem lehet eldönteni, és ha valamit nem lehet azonnal eldönteni, ki kell küldeni egy bizottságot. Ebből következik, hogy a Külügyminisztérium a legrövidebb időn belül a pénzüggel, ami egyben a Gazdasági Kabinetet is jelenti, közlekedés, szállítás stb. ügyében üljenek össze, Martonyi államtitkár urat is bevonva, ezt szervezzék meg.

(Martonyi János, a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára közli, hogy már van ilyen operatív bizottság.)

Antall József: Valóban van már egy operatív bizottság, amiben katonai képviselő is van. Tehát ha ez működik, akkor ez az operatív bizottság adjon egy olyan javaslatot, hogy mi a realitása az esetleges ellenlépésnek, például átmenő gáz, átmenő olaj, átmenő telefon. Milyen retorziót tudunk alkalmazni, erről a vajdasági magyarok vezetőivel is tárgyalva. Tehát ezt az egészet a lehető legrövidebb időn belül néhány oldalon ki kell dolgozni, hogy ebben a kormányzat tárgyalni tudjon. Most így nem ereszhetjük vitára ezt a kérdést, mert sehova sem vezetne. A jövő héten foglalkozunk vele.

(Jeszenszky Géza viszont hamarabb kérne döntést a retorzió ügyében. Ha csak az ENSZ-hez fordulunk, akkor az ENSZ egy állásfoglalásban el fogja ítélni, hogy a hajókat ott elfogták, de semmi más nem lesz.)

Antall József: De mit tegyünk? Az a kérdésem, hogy ki van amellet, hogy már egy technikai jellegű, ilyen akadályozó, figyelmeztető lépéseket – tehát földgázszállítás,

távközlési vonalak blokkolása – tegyünk, ahogy ők. Ki van emellett? Technikai jellegű, akadályozó lépések velük való közlés nélkül. Igen, ez nyolc. Ellene? Nincs. Akkor kilenc. Schamschula György megfogalmazza, hogy mik azok, amiket ő tud a legrövidebb időn belül végrehajtani, a továbbit pedig kérem Latorcai miniszter úrral együtt tisztázni. Ez az első. Második kérdésem, próbáljunk-e közölni valamit ettől függetlenül a szerbekkel, tehát figyelmeztessük-e őket, hogy ebben az esetben, ha nem kerülnek a hajók elengedésére, akkor ezeket tesszük. Vagy történt-e ebben már valamilyen intézkedés? Vagy a szerbekkel való vegyes bizottsági vagy mit tudom én milyen tárgyaláson azért ezeket közöljük-e velük, hogyha ez így megy tovább, akkor ennek ilyen és ilyen következménye lesz. Mindez egyébként nagyon jól passzol egy ilyen technikai jellegű akadályhoz. Tehát kérem szépen, akkor három dolog van már. Első, Schamschula György, máris intézi. A második, hogy közlünk a szerbekkel egy álláspontot, és akkor a harmadik ennek a megvizsgálása, ami egy PR-kérdés, hogy ebből az egészből mit közöljünk a magyar közvélemény részére, de egyben a világ számára is. Össze kellene állítani ezt, és javaslom, hogy Martonyi államtitkár úr ezt is vegye kézbe, hogy a humanitárius és a hajókérdés is benne legyen, és ezt a külügyi szóvivő, Hermann János mondja el, ugyanis ez nem kormányzóvivői kérdés. Hermann János tegyen ezzel kapcsolatban egy nyilatkozatot, ami szól a magyar és külföldi közvéleménynek. Egyetért ezzel a Kormány? Ugye, három dolgot tudunk jelenleg csinálni az ügyben, és a többit pedig az operatív bizottság tovább vizsgálja, és a jövő hét elejére már kialakulhat valami, és további döntéseket tudunk hozni. Elfogadja akkor a Kormány ezt? Nincs ellenvetés. Nincs tartózkodás.

1993. szeptember 23-i kormányülés

Különfélék között az oroszországi helyzettel kapcsolatban.

Antall József: Előzetes tájékoztatásul elmondom, hogy Latorcai János Moszkvában van.⁵⁹⁸ A kapott tájékoztatások szerint – mindenki hallhatta – rendben folynak a tárgyalások, teljesen normális körülmények között fogadják őket stb. Nagyon fontos, hogy a magatartásunknak – pláne Gracsov meghívása mellett – teljesen olyan legyen a jellege, hogy mintha mi sem történt volna. Tisztelt Kormány, még azt megjegyzem,

⁵⁹⁸ Latorcai János ipari és kereskedelmi miniszter 1993. szeptember 21-én a Magyar Ipar Napjai rendezvénysorozat keretében tett négynapos látogatást Moszkvában. Latorcait többek között fogadta Alekszandr Sohin miniszterelnök-helyettes, akivel a kétoldalú gazdasági kérdések mellett áttekintették a politikai helyzetet is.

hogy tegnap az orosz alkotmányjogi válság ügyében gyors tájékoztatást, gyors közleményt adtunk ki. A Kormány tagjai megkapták a délelőtti folyamán, miután itt már elhangzottak a nyilatkozatok, ezért a kormányülés megvárására nem volt lehetőség, de arra sem, hogy a Külügyi Bizottság ülését megvárjuk. Azt hiszem, hogy a közleményünk a korábbi álláspontunknak megfelelő, amit azóta a világ reagálása és egyebek is igazolnak, hogy helyesen jártunk el. Úgyhogy ezt a Külügyi Bizottság is egyértelműen jóváhagyta, tudomásul vette, és kérem a Kormánytól is, hogy vegye tudomásul. Még azt jelzem, hogy Jelcin részére egy külön levél kíséretében ugyanez elment, és hát ez egyébként a kinti fejleményeket, nyilvánosságra nem hozott egyéb telefonbeszélgetéssel is, nyugati kormányokkal is közvetlenül és közvetve egyeztettük.

1993. szeptember 30-i kormányülés

Különfélék között Románia Európa Tanácsba történő felvételével⁵⁹⁹ kapcsolatos magyar állásponttal kapcsolatban.

Antall József: Szeretnék még röviden szólni az Európa Tanácsba Románia felvételi kérdéséről, amiben a külügyminiszter és a Külügyi Bizottság által egyeztetett magyar álláspont végül is az volt, hogy a kialakult nemzetközi és európai politikai helyzetben, a szlovák ügyhöz hasonlóan a magyar küldöttség tartózkodott a szavazástól. További lépések megtétele annak megakadályozására, hogy Románia az Európa Tanácsnak a tagja legyen, egyszerűen eleve lehetetlen volt. Jelenleg tehát az a helyzet az Európa Tanácsnál és általában az Európa Tanács közgyűlésénél, hogy egy olyan koncepció és egy olyan állásfoglalás alakult ki az elmúlt időszakban, amelyik lehetetlenné teszi annak a korábbi, még a mi felvételünk időszakában egyértelműen érvényesülő koncepciónak az érvényesülését, hogy az Európa Tanácsnak csak olyan ország, olyan állam lehet a tagja, amelyik előzetesen minden garanciát megad, és előzetes, szigorú kontrollnak vettetik alá. Mi magunk is egyébként mint kívülálló annak idején az ellenzék oldaláról ezt képviseltük. Ezzel a politikai koncepcióval való szembenállás az Európa Tanácson belül és az Európai Közösség, tehát a tizenketteken belül az elmúlt másfél évben folyamatosan megfigyelhető volt. Így az a koncepció alakult ki, hogy bizonyos előfeltételek teljesítése után egy olyan mecha-

⁵⁹⁹ Az ET 1993. szeptember 27-én kezdődött őszi parlamenti közgyűlésének egyik legfontosabb kérdése Románia teljes jogú taggá válása volt. Bár Bukarest felvételével szemben voltak fenntartások, másnap – magyar tartózkodás mellett – Romániát felvették a szervezetbe.

nizmus alakul ki, ami szerint felveszik az illető tagállamot, és a felvétel után lépnek életbe ezek a bizonyos garanciális követelmények. Ezek egy részét a szlovák felvétellel kapcsolatban már megfogalmazták, és ez Szlovákiára vonatkozóan elhatározásra került. Most ugyanez érvényesült Románia esetében. Ezzel ellentétes, ezt meghaladó eredményt nem lehetett elérni. Ehhez hozzáteszem azt is, hogy az Európa Tanácsban mindig előzetesen a 12 tagú Európai Közösség foglal állást, ahol elsősorban a hollandok egy ideig hajlottak a mi álláspontunk támogatására, de ez a román–szlovák összehasonlítás után már nem sok eredménnyel kecsegtetett. Tudjuk, hogy az előző ügyben is milyen politikai viták, s a többik voltak. Tehát nekünk azt kell jelenleg tudomásul venni, hogy az Európa Tanácsnak az álláspontja lazult, ha úgy tetszik, ezeket a követelményeket illetően egyrészt, főleg a tekintetben, hogy nem a felvétel előfeltételként határozza meg a garanciális intézkedéseket. Arra törekszenek, és abba az irányba ment el ez a folyamat, hogy egy bizonyos minimum után a felvételt elfogadják, és a minimum után viszont kidolgozzák ezeket a követelményrendszereket, garanciákat, s a többi, amivel kényszeríteni vélik ezeket az országokat. Gondolom, hogy nem kell részletezni, hogy a kialakult kelet-közép-európai helyzet, szovjet felbomlás stb. ennek a térségnek ez a bizonytalanodása, az európai, nyugat-európai országokon belül egyéb összefüggésekben meglévő belső viták hozzájárultak ahhoz, hogy ezek az országok most erre az álláspontra helyezkedtek. Ez egyébként Lalumiére asszony, és azok, akik az Európa Tanácsban bizonyos meghatározó szerepet játszanak a politikai koncepciókban, ezt abban a formában érzékeltették, hogy erről már egy évvel ezelőtt is elég éles vitát folytattunk külön is. Őnekik az volt az álláspontjuk, hogy jobb bevenni ezeket az országokat, mert belülről lehet kényszeríteni őket, ha már bent vannak, mégpedig jobban, mintha kívül van egy ország, ugyanis arra nem lehet befolyást gyakorolni. Ez azt jelenti, hogy az Európa Tanácsnak a fejlődése, útja tulajdonképpen afelé fog egyik oldalon menni, hogy fellazul, kiszélesedik más területek felé, és alacsonyabb követelményrendszer mellett fognak fölvenni tagországokat. A másik oldalon, és hát amennyiben az ő álláspontjuk helyesnek bizonyul, hogy belülről tudják ezeket az országokat kontrollálni, és ennek lehet előnye számunkra. Mindenesetre más álláspontot nem foglalhattunk el, mint a tartózkodást, különösen, mert érintve vagyunk a szomszéd országok esetében az ott élő magyarság miatt is. Tehát mi azt kifejezésre juttatjuk, folytatjuk a kisebbségi stb. követelményrendszert. Maguk a kisebbségi vezetők is, azt lehet mondani, sok esetben tanácsaltanak, hiszen ők is úgy vannak, hogy ha bekerül Szlovákia, vagy bekerül Románia, akkor belül tudnak állást foglalni, és legalább memorandumokat és egyéb dolgokat mint tagországok tudnak eljuttatni az Európa Tanács központjához. Tehát ezt el kellett azért mondanom, hogy ez világos legyen, hogy mi ezt az álláspontot tudjuk képviselni. Maga a tény, hogy tartózkodtunk, az jelezte a fenntartásainkat annak

érdekében, hogy azok a további követelményrendszernek a kidolgozásában, annak a konkrét tételében megfogható legyen. Ebben kell a magyar küldöttségnek és a magyar kormánynak nagyon határozottan lépnie. Az egyéb kérdésekben is sajnos azt mindenkinek tudomásul kell venni, hogy egy ilyen kritikus helyzetben, mint amiben vagyunk, és ami felé megyünk, beleértve Oroszország, Ukrajna, tehát az egész térségnek stratégiai értelemben vett kritikus helyzetét, a kisebbségi kérdésben, amit elfoglaltak a nyugat-európai országok, az ottani belső érdekellentétek miatt sem tudunk nagy eredményeket elérni. Tudjuk, a latin országok már bizonyos értelemben külön blokkot alkotnak magán a Közös Piacon belül. Tehát egy olyan folyamat játszódik le mind a NATO-n, mind a Közös Piacon belül, mind az Európa Tanácsban, ami jelzi azt, hogy itt átalakuló időszak van. Ezeknek a szervezeteknek, ezek céljainak és a formájának biztos, hogy új útjai lesznek. A NATO-t is meg fogják reformálni az új helyzetben, és az Európai Közösségnek is – nem csak Maastricht miatt – olyan belső problémái vannak, ami szintén változást fog jelenteni, és az Európa Tanácsnak a szerepköre is meg fog változni. Felmerül a kérdés, hogy meddig fognak eljutni, és ez egy dilemma, hiszen tudjuk, hogy az Európa Tanács főtitkára, azt hiszem, Kirgizisztánban is volt. Tehát az érdekrendszereknél ezt tudnunk kell. A másik, hogy a kisebbségi kérdésben, amit viszont eddig elértünk, és amit sokan lebecsülnek, azt soha ilyen formában eddig nem érték el. Tehát a tartalmi és gyakorlati kérdésekben végre tudomásul kell venni, hogy Nyugat-Európában a kisebbségi kérdésről nem beszélnek és nem beszéltek, mert ez 200 éve nem volt Franciaországban probléma, mert egyszerűen elfranciásítottak mindenkit. Ugyanígy Nagy-Britanniában, ugye hát elég az ír kérdésre utalni, vagy Spanyolországban. Az igazság az, hogy nehogy azt higgyük, hogy Nyugat-Európában szeretik a kisebbségi kérdésnek ilyen formában való exponálását, ahogy mi ezt exponáljuk, és hogy az emberi jogok kérdésével kapcsolatban itt mi mindig szövetségesre találunk. Szeretném hangsúlyozni, hogy a mi tárgyalásainkat, a mi politikánkat sajnos, akár saját pártjainkon belül, de a saját ellenzékünk egy részében is jól ki lehet használni, ugyanis nem értékelik és nem fogják föl, hogy mit végeztünk. Ez egy hihetetlen sziszifuszi munka, hogy eddig eljutottunk, hogy ezek a szervezetek akceptálják mindezt, miközben ez a kérdés idegesíti őket, amilyen mértékben mi ezt felvetjük, az itt kialakult etnikainak nevezett ellentétek, nemzetiségi stb., ami ebben a térségben történt az elmúlt időszakban. Nehogy azt higgyük, hogy a reálpolitikában – most ezt abban az értelemben használom, hogy a politikusok és a valósággal foglalkozó politikusok, tehát nem az emberjogi harcosokról beszélek – ugyanazokat a következtetéseket vonják le a történetekből, hogy azok, akik ezt felvetik, azok nagy harcot akarnak folytatni mondjuk egy-egy kisebbség védelmében. Ők ezeket stratégiai, politikai, stabilizációs kérdésnek tekintik elsősorban, nem pedig másnak. Ezért tudomásul kell vennünk

azt, hogy amikor birodalmak bomlanak fel, és a kis népeknek ezek az érdekei előtérbe kerülnek, akkor a nagyhatalmak nem feltétlenül nézik szimpátiával mindezt. Igen gyakran éppen azért tartózkodóak egy-egy ilyen birodalom felbomlásánál az asszisztenciában, mert nekik sokkal kényelmesebb mindettől tartózkodni. Nem kívánok a történelemre visszautalni a Habsburgoktól a Török Birodalomig és egyebekig. Sokkal megnyugtatóbb a világpolitikai egyensúlyban a nagyhatalmaknak, a világpolitikai tényezőknek, hogy mondjuk ezt a térséget három birodalom az elmúlt évszázadok alatt egész mostanáig valahogy rendben tartotta. Most ezt ők így látják, hogy na, most ezek megbuktak, itt állunk, és mit csinálunk velük, még a problémát sem ismerik. Azért tartom fontosnak, hogy ezt az egész fejlődést, amit ezek a nemzetközi szervezetek, Európa Tanács és az ENSZ is, ami felé megy, értékeljük. Na, most itt meg kell említeni, hogy ebbe a féléves garanciális rendszerbe beletartozik ugye a szlovák kérdés, ahol pontosan a garanciális időn belül történt ez a bizonyos magyar keresztnevek stb. használata, és ott az „ova” kiegészítése, tehát a nőies asszonyneveknél. Na, most ez azt jelenti, hogy ez negatív lépés. Az ottani magyar szervezetek tiltakoznak, tudjuk, a Duray-ügy is kiéleződött.⁶⁰⁰ Tehát a Magyar Kormány ezekkel a kérdésekkel úgy kell foglalkoznia, hogy támogatni fogja az ottani legitim szervezeteit a magyarságnak. Ennek hangsúlyozására, ebben a formában először történt nem olyan régen, mikor valamennyi határon túli magyar szervezetnek a vezetőjét fogadtam azért mint miniszterelnök, és ezt kifejezésre juttattam.⁶⁰¹ Természetesen ennek megvannak a politikai hátrányai idézőjelben, vagy visszavágási lehetőségek. Hát ezt jelezte a román–szlovák közeledés. Ebben a közegben kell nekünk politizálni, és ehhez jön még a szerb kérdés is, ahol nemcsak a hatalmas, embargóból eredő kárról kell szólni, hanem arról is, hogy nagyon komoly krízishelyzet bontakozhat ki Kis-Jugoszlávia területén. Hát ez nem biztos, hogy olyan mértékű,

⁶⁰⁰ A Matica Slovenská rágalmazás alapos gyanújával tett feljelentést a legfőbb ügyésznél 1993. szeptember 27-én Duray Miklós ellen. Az indoklás szerint az Együttélés Politikai Mozgalom elnöke azzal adott erre okot, hogy 1993. augusztus 13-án a *SME* című szlovák lapban háborús bűnösnek nevezte Jozef Ciger Hronský szlovák író, a Matica Slovenská egykori vezetőjét. A Matica Slovenská úgy ítélte meg, hogy Duray Miklós ezzel nemcsak az érintettet és annak családját, de a szlovák kulturális közvéleményt, nem utolsósorban pedig azokat a legfelsőbb állami vezetőket is becsmérelte, akik Jozef Ciger Hronský és felesége hamvainak hazahozatala után, 1993. augusztus 8-án Túrőcszentmártonon (Martin) vettek részt az újratemetésen. A Matica Slovenská az ügyészség felé azt a meggyőződését is jelezte, hogy Duray odahaza és külföldön elhangzó kijelentései „komolyan veszélyeztetik a Szlovák Köztársaság érdekeit, és semmiképpen sem segítik Szlovákia szükséges stabilizációját”.

⁶⁰¹ Antall József miniszterelnök 1993. szeptember 9-én hivatalában fogadta Markó Bélát, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség szövetségi elnökét, Duray Miklóst, a szlovákiai Együttélés politikai mozgalom elnökét, Csáky Pált, a szlovákiai Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom parlamenti frakcióvezetőjét, Ágoston Andrást, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének elnökét és Milován Sándort, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség alelnökét.

mint amit mondanak, de hát Ágostonnak nem az a feladata, hogy csak jókat mondjon. Nyilvánvaló egy riadó jellegű, egy felhívó jellegű az ő jelentkezése e tekintetben. Valóban a Bácskában, tehát a Vajdaságban éppúgy, mint az egész területen számítani lehet életszínvonal-problémára, hiszen létminimum alatt él már a lakosság 90 százaléka, olyan csődgazdaság és egyéb dolgokban, amit nem kell külön hangsúlyozni. Azt is meg kell mondani, hogy a Vajdaság még jobban tartja magát, részben azért, mert át tudnak hozzánk járni. Tehát, ami nálunk úgy jelentkezik, mint illegitim lépés a határterületeken. A vajdasági magyarságnak anyagi vagy egyáltalán ellátási helyzete annyiból jobb, hogy közelebb vannak, és ezen a módon, tehát ismerősök és egyebek révén be tudnak szerezni. Úgyhogy ez is egy olyan kérdés, ami az elkövetkező hetekben, hónapokban felvetődhet, és amiről nekünk nagyon komoly felmérésekre és felkészülésre van minden területen szükség. Politikai értelemben is, emberbaráti és egyéb segélyek révén. Aztán jön ehhez, hogy ha Boszniában most véget ér – bár nehezen hiszem – a krízis, és fegyverszünet jön, akkor mi történik Kis-Jugoszlávia területén, akkor mi történik ebben a térségben. Úgyhogy ez egy másik utalás, amit szerettem volna elmondani. Nekünk ezekre a dolgokra átgondoltan szintén reagálni kell, és eddig is megtettük, de hát most nagyon figyelemmel kell kísérni, hogy mit tudunk tenni a következőkben.

Az orosz helyzettel kapcsolatban.

Antall József: Az oroszországi helyzetben személy szerint is változatlanul egyetlen útnak azt látom, hogy tovább kell támogatni Jelcint, amit a kormánynyilatkozat is tett. Ezt egyébként meglehetősen jól fogadták, és nagyon egyértelműnek és határozottnak tekintették. Az egyik jelentés szerint Magyarország ezzel kvázi ismét egyben mint a térség szószólója is jelentkezett. Itt azt kell megjegyeznem, hogy nem feltétlenül volt szerencsés ebben a szituációban az amerikai külügyminiszternek a nyilatkozata. Tehát amikor pont a hurkot szorítják, akkor bármit mondani, ami egy lehetőséget ad arra, hogy ezeket az alkotmányjogi vagy egyéb erőszakot alkalmazzák. Ilyenkor nem kell beszélni. Nem véletlen, hogy az európai kormányok nem beszéltek ebben a pillanatban erről, ugyanakkor az amerikai külügyminiszter tett egy ilyen megjegyzést, mint ismeretes. Az egyetlen megoldás nyilván az, hogy a parlamentet el fogják foglalni, és egyelőre Jelcin nyeregben van és megerősödik. De hogy decemberben, ha választásra kerül sor,⁶⁰² vagy az azt követő időszakban,

⁶⁰² Az elhúzóódó orosz alkotmányos és gazdasági válság újabb fejezeteként, 1993. szeptember 21-én Boris Jelcin feloszlatta a Népi Képviselők Kongresszusát és a Legfelsőbb Tanácsot, majd bejelen-

hosszabb távon természetesen ez még nem olyan egyszerű kérdés, amit leírtak, nem hiszem, hogy ezt befejezettnek lehetne tekinteni. Nekünk egyébként nincs alternatívánk más lépéseket támogatni. Az ukrán helyzet ugyanígy rendkívül kritikussá válhat, és itt kell megemlíteni, amire majd nyilván vissza kell térni, ami Magyarország energiahelyzetét is érinti, mégpedig az orosz szállítások Ukrajnán keresztül. Egyrészt az ukrán helyzet, ahol az orosz–ukrán megegyezésre van szükség ehhez, hogy egyáltalán stabilizálni tudják a helyzetet. A másik oldalon pedig Magyarország energiaellátása szempontjából az energiahordozókból fel kell készülnünk, mert előállhat, ha nem is egy válsághelyzet, de egy nagyon komoly, súlyos helyzet, hiszen köztudott, hogy 60 százalékban erre a területre kell számítanunk. Az egyik kérdés, hogy ha Oroszországban egy polgárháborús anarchia tör ki, akkor ezt hogy biztosítják. De reméljük, erre nem kerül sor. A másik, ha ott nem, de Ukrajnában igen, akkor milyen megcsapolási és egyéb kérdések merülnek fel. Tehát valamilyen megállapodásra kell jutni, erre majd vissza kell térnünk. Úgyhogy ezt mindenesetre érzékelni kell, hogy ez egy nagyon súlyos problémája lehet, lesz a térségünknek. Erre kívántam még utalni. Végül arra, hogy például a grúz helyzet, ez a bizonyos grúz–abház belháború,⁶⁰³ ez azt jelenti, hogy harcoló alakulatok, katonák, tízből egy abház, kilenc orosz, és ezenkívül olyan fegyverekkel vannak valóban ellátva, ami nem a területi csapatoknak a fegyverzetéhez tartozik, azt messze meghaladó színvonalú. Ez azt jelzi,

tette az alkotmányos népszavazás és az új törvényhozási választások decemberi kiírását. Másnap az Alkotmánybíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy ezzel Jelcin megsértette az alkotmányt és ezért felelősségre vonható, majd a parlament semmisnek nyilvánította az elnök rendeletét és az új választások megtartásáig Aleksander Ruckoj megbízott elnöknek nyilvánította. Ruckoj azonnal elbocsátotta a kulcsfontosságú minisztereket: Pavel Gracsov, védelmi-, Nikolaj Golusko, biztonsági-, és Viktor Jerin belügyminisztert. Formálisan ezzel Oroszországnak egyszerre két elnöke, két védelmi, biztonsági és belügyminisztere volt. Szeptember 24-én a Népi Képviselők Kongresszusa megszavazta, hogy 1994 márciusáig egyidejűleg tartsák meg a parlamenti és az elnökválasztást, amire válaszul Jelcin lekapcsoltatta a parlament épületében az áramot, a telefonszolgáltatást és a meleg vizet. Szeptember 28-án Moszkvában véres összecsapások kezdődtek a Jelcinhez hű különleges rendőri alakulatok és a Jelcin-ellenes tüntetők között. Ugyanezen a napon az orosz belügyminisztérium elrendelte a parlament épületének lezárását. Október 1-jén a nagyjából 600 fegyveres férfi csatlakozott Jelcin politikai ellenfeleihez a parlament épületében. Október 4-én napfelkeltekor az orosz hadsereg körülfárta a parlament épületét, majd néhány órával később a hadsereg tankjai löni kezdték a moszkvai Fehér Házat. A Jelcinhez hű csapatok dél környékén emeletről emeletre haladva kezdték meg az épület ostromát majd annak megtisztítását, miközben az épületben tartózkodó Ruckoj eredménytelen felhívást intézett a légierő tagjaihoz, hogy bombázzák le a Kremlt. A délutáni órákra Moszkva a Jelcinhez hű erők ellenőrzése alatt állt.

⁶⁰³ 1991. április 9-én Grúzia kinyilvánította függetlenségét, majd 1992. február 21-én érvénytelennek nyilvánította a szovjet időszak alkotmányát, amire válaszul 1992. július 23-án Abkházia kikiáltotta függetlenségét Grúziától. Ezt követően súlyos harcok törtek ki a grúz csapatok és az abkháziai szakadárok között.

amiről sokszor beszéltünk már, hogy a FÁK hadserege az legfeljebb ötven százalékban van tényleges kormányzati ellenőrzés alatt. Tehát, amikor Sevardnadze azt mondja, hogy Moszkvából irányítják, az nem azt jelenti, hogy Jelcin irányítja, hanem azt jelenti, hogy van egy közös hadsereg, amelyik állam az államban, és amelyiknek legfeljebb 50 százaléka van valamilyen politikai és alkotmányjogi ellenőrzés alatt e pillanatban, és ez már hároméves probléma. E pillanatban látszólag még megvan a politikai együttműködés, de egy ilyen akció például, a Kaukázusnak ez a régi gyakorlat szerinti kezelése, ez azt jelenti, hogy maga a FÁK-hadsereg parancsnoksága irányítja és végzi ezeket a műveleteket. Úgy gondolom, hogy ebben a szituációban erről kellett szólni, és a Kormánynak nyilván egy bizonyos felelősségi és minden kérdésnek összkormányzati szinten való látásához ezt a külpolitikai elemet sem szabad kihagyni. Für Lajos jelenleg, mint ismeretes, kint tartózkodik a repülőgép-szállítás, alkatrész-, s a többi szállítások ügyében, illetve az ott kiképzés alatt lévő katonák meglátogatásával. Tárgyal Gracsov honvédelmi miniszterrel is, úgyhogy ezek mind olyan kérdések, amiben azért a Magyar Kormánynak a mozgástere nem túl tág, de nekünk is állást kellett foglalni, és a következőkben is nagyon nagy felelősség terheli a kormányunkat, hogy megpróbáljunk ezekre felkészülni. Óvatos, de határozott politikával, bele nem keveredve konfliktusokba, figyelembe véve minden kötelezettségünket folytassuk ezt a politikát. Azt azért el kell mondani, hogy az egész világ és a nyugati világ külpolitikai, stratégiai kérdésekben sokkal ellentmondásosabb állapotban van, sokkal egyenetlenebb, mint akár volt három és fél évvel ezelőtt. A Szovjetunió felbomlása, amit először nem hittek, aztán pedig ténylegesen nem támogatták, tudjuk saját tapasztalatainkból, akkor jött egy rózsaszín köd, főleg a közvéleményben, hogy minden sikerült és elmúlt. Most viszont abban a stádiumban vannak, hogy előjöttek azok a politikai erők, azok a régi reflexek, amelyek igenis komoly ellentétet jeleznek mind Amerika, mind Nyugat-Európa között. Legalább négyféle szövetségi, már ilyen belső szövetségi problémáik vannak egymással is. Úgyhogy a magyar külpolitikának, ami egyben meghatározó nyilván a mi egész helyzetünkre, a magyar politikának erre tekintettel kell lenni, és illúziók nélkül kell nézni a kialakult helyzetet. De mégis azt mondom minden egyéb demagóg és sarlatán megjegyzésre, a magyar politikának nincs más útja. Tehát, aki ebből, amit elmondtam, azt a következtetést gondolná levonhatónak, hogy akkor itt vagyunk mi magyarok, és gazember a Nyugat, s a többi, és folytassuk a nem tudom milyen külön politikát, az nem csak naivitás, hanem kártékony. Tehát nekünk ezekkel a tényekkel kell együtt politizálni, és nem lehet befelé fordulni, nem lehet egyszerűen azt csinálni, ami korábban nemegyszer előfordult, hogy a magyar politikának illúziói voltak, hogy nem világpolitikai térségben mozgunk. Egy kis ország is világpolitikai térségben kell, hogy mozogjon, és ehhez kell, hogy igazodjék. De azt tudni kell, hogy

sokkal rosszabb a külpolitikai, világstratégiai kapcsolatrendszer – a hét vezető országot is akár beleértve – az amerikai–európai, akkor a japán–amerikai viszonylatban, nem sorolom végig. Az Európán belüli helyzet kapcsán figyelembe kell venni Németország esetében, amit sokszor elfelejtene, hogy Németországban ma is ott állomásozik a szovjet hadsereg, mégpedig egy korrupttá váló, de egy katonai értelemben elit hadsereg, a Burlakov-féle, leginkább a legjobb fegyverekkel felszerelt hadsereg, aminek a kivonása nem olyan egyszerűen folyik. Tehát ezt is meg kellett említeni. És hát azt kérem, hogy minden értelemben érvényesüljön az, hogy bármilyen kérdésről, belpolitikai, gazdaságpolitikai kérdésről van szó, ezeket a világpolitikai, külpolitikai mozgástereket vegyük figyelembe, ugyanúgy, ahogy a külügyérjeinknek, külpolitikával foglalkozó kormányzati tényezőknek mindig figyelembe kell venni, hogy minek mi a belpolitikai hatása. Nem azért, mert ettől mást tud csinálni esetleg a külpolitikában, hanem másképp kell ezeket a kérdéseket előadni, másképp kell a közvéleménnyel megértetni. Nem lehet absztrakt külpolitikát sem folytatni, ahol figyelmen kívül hagyjuk a hazai viszonyokat, főleg abban, hogy mit tudatosítunk. Ez a gazdaságpolitikára is vonatkozik, mert nincs olyan gazdaságpolitikai jó akció vagy gazdaságpolitikailag kidolgozott elképzelés, amiben figyelmen kívül hagyhatjuk a külpolitikai mozgásteret. A bizalom, a kapcsolatrendszer, az mindenre kiterjed. Nem lehet egyéni jó gazdaságpolitikai stratégiát folytatni, hogyha az nem illeszkedik egy kormányzat egységes politikájába, és az nem érvényesül az országokkal való kapcsolatrendszerben. Hát ezt kérem mindenkor figyelembe venni, mert Nyugaton, ezekben az országokban is késhegyig menő gazdasági és egyéb pozícióharcra párhuzamosan folynak nyilvánvalóan a külpolitikai együttműködések. Úgyhogy meg kell tanulnunk ebben a közegben mozogni, és nem véletlen, hogy elég nehezen akceptálták ezeket az országokat, és ma is, amikor erről a térségről beszélnek, nagyon kevés olyan ország van, amelyiknek a kormányát ténylegesen akceptálták, és azoknak a lépéseit, politikájukat komolyan veszik. Úgyhogy ezt szerettem volna még elmondani.

EPILÓGUS: ANTALL JÓZSEF POLITIKAI VÉGRENDELETE

1993. december 12-i kormányülés

Az 1993. november 18-i kormányülésnél az szerepel, hogy az volt az utolsó olyan kormányülés az Antall-kormány idején, amelyen a néhai miniszterelnök még részt vett. November 5-én, péntek este érkezett meg Kölnből, ahol csontvelő-transzplantáción esett át, amely jól sikerült. Bár Kölnből azzal engedték haza, hogy legalább két hétig tartózkodjon otthon, kerülje az embereket, a fertőzés veszélyét, ennek ellenére november 8-án, hétfőn már bejött a Parlamentbe, sőt 11-én már újra ő vezette a kormányülést. A november 18-i kormányülésen azonban már nagyon elfáradt, nem érezte jól magát, 22-én hétfőn kórházba is került, ahol az állapota napról napra romlott. Végül 1993. december 12-én, vasárnap délután, 17:15-kor a szervezete feladta a küzdelmet a halálos kórral szemben, ami egyben közjogilag azt is jelentette, hogy a miniszterelnök halálával az Antall-kormány megbízatása is megszűnt, és a Kormány az új kormány magalakulásáig ügyvivői kormányként látja el a feladatát.

A halál hírére rendkívüli kormányülésre került sor még aznap este, amely az utolsó napok aggasztó hírei miatt már előzetesen elő volt készítve, ugyanis az akadályoztatás ténye miatt a miniszterelnököt helyettesítő Boross Péter belügyminiszter péntek reggel már felkészítette a legrosszabbra a miniszterelnök legszűkebb munkatársi stábját, meghatározva mindenki számára az azonnal elvégzendő, konkrét feladatot is. Marinovich Endre, a miniszterelnök kabinetfőnöke kapta feladatul a nekrológ elkészítését, amelyet aztán vasárnap délután Boross Péter a „Kacsame-sék” megszakításával mondott el a televízióban. Forrai István kabinetfőnök-helyettes kapta feladatként a temetés megszervezését, amiről a rendkívüli kormányülésen már számot is adott. Kajdi József, a kormányhivatal (MEH) vezetője pedig azt a feladatot kapta, hogy készítsen el egy előterjesztést, ami bemutatja, hogy a miniszterelnök halálának bekövetkeztekor mi az alkotmányos helyzet, mire jogosult a Kormány, továbbá mi a teendő. A rendkívüli kormányülés szakmai része ezen előterjesztés alapján zajlott le. Sajnos e rendkívüli kormányülésről – amelyen Göncz Árpád köztár-

asági elnök és Szabad György, az Országgyűlés elnöke is részt vett – nem készült hangfelvétel, de még Összefoglaló sem.

Joggal merülhet fel a kérdés, hogy akkor Antall József miniszterelnök kormányülésen elhangzott hozzászólásait közlő kötet miért tartalmazza még az 1993. december 12-i kormányülésre vonatkozó részt is.

Bár hangfelvétel nem maradt fenn erről az ülésről, viszont egy fontos dokumentum igen, mégpedig Antall József minisztertársaihoz, képviselőtársaihoz címzett búcsúlevele, amely mintegy politikai végrendeletként, „testamentom”-ként is felfogható. Ezt a levelet a miniszterelnök a kölni műtétre történő kiutazása előtti napon, vagyis 1993. október 5-én írta, melynek borítékán az szerepelt, hogy „halálom esetén felbontandó”, ő ugyanis csak 50% esélyt adott magának arra, hogy Kölnből élve haza tud jönni.

Ezt a levelet így viszont csak 1993. december 12-én, a rendkívüli kormányülésen bontották, és olvasták fel. Ezért ezt a levelet és ennek tartalmát nyugodtan vehetjük úgy, hogy a néhai miniszterelnök kormányülésen elhangzott utolsó „hozzászólása”. Ezért döntöttünk úgy, hogy e levelet – tartalmat nem érintő apró pontosítással – e kötet végére még betesszük.

A szerzők

„Tisztelt Miniszterársaim!
Tisztelt Képviselőársaim!

E levelem az 1990. május 23-án megalakult kormányom jelenlegi tagjainak, a Magyar Demokrata Fórum, a Kereszténydemokrata Néppárt és a „36-os” Független Kisgazdapárti képviselőcsoport tagjainak szól, valamint azoknak a képviselőknek, akik hajlandók az ország stabilitása, a magyar centripolitika érvényesítése érdekében mindent elkövetni az ország, a nemzet érdekében. Levelem megírásakor arra a helyzetre kívánok megoldást ajánlani, ha az egészségi állapotom olyan mértékben rendülne meg, hogy a miniszterelnöki tisztségemről le kellene mondanom (az Alkotmány 33/A. § b/ pontja), ezzel a köztársasági elnök kezébe téve a Kormány és a kormánykoalíció, s talán ezzel együtt az ország sorsának intézését.

Megítélésem szerint ez Magyarország számára súlyos bel- és külpolitikai bonyodalmakat okozhat, és mindenképp olyan erőket hoz kormányzati helyzetbe, amelyek nemkívánatosak, s amelyekkel szemben nemcsak az ellenzékben, hanem kormányrakerülésünk után is folyamatosan folytattam harcomat. Természetesen, ha a Kormány megbízatása amiatt szűnik meg, mert az Alkotmány 33/A. § c/ pontja (a miniszterelnök halála) következik be, akkor nincs mit mondanom, és akkor politikai pártjaink a lehetséges legjobb megoldást találják meg.

Ha azonban életben vagyok, de feladatköröm ellátása lehetetlennek bizonyul, akkor e levelem átadásával az Alkotmány 39/A. § (1) bek. alapján bizalmatlansági indítvány beadását javaslom a miniszterelnökkel szemben (a képviselők legalább egyötöde), egyidejűleg megnevezve az új miniszterelnök-jelöltet. Az indítvány alapján, ha az országgyűlési képviselők többsége bizalmatlanságát fejezi ki, az új minisztereknek jelölt személyt megválasztottnak kell tekinteni. Ez azt jelenti, hogy a parlament összes képviselőjének 50%-a + 1 fő szavazatára van szükség, tehát minimum 194 igen szavazatra, ami természetesen nem könnyű feladat, de talán a függetlenek közül és a közülünk kiváltakból néhányan megértik, hogy itt miről van szó, és mit kell tenni a fő startégiai cél, a választásoknak 1994. május 3-a után történő megrendezése érdekében. Ezzel a bizalmatlansági indítvánnyal a kormánykoalíció meg tudja tartani a kormányzást és ki tudja iktatni a köztársasági elnök közjogi és politikai szerepét, ill. a vele együttműködő politikai erők manipulációját, az ország destabilizálását.

Ezt kötelességemnek éreztem ajánlani, talán utolsó közjogi öletemként, a politikai válság elkerülése érdekében. Természetesen olyan személyre van szükség, aki képes ezen az úton végigvinni az országot. A választásokat követő események tekintetében már nem adhatok tanácsot, most azonban meggyőződéssel ajánlom a választásokig eddigi helyettesem, dr. Boross Péter belügyminiszter jelölését a bizalmatlansági

indítványban megkívánt miniszterelnök-jelöltnek, aki mindhárom koalíciós párthoz kötődik.

Levelem megírásakor – külföldi kezelésre utazásomat megelőző napon – bízom az Úristenben, hogy tart számomra még lehetőséget a kormányzás végigvitelére, de ha nem, akkor jó szívvel ajánlom és veszem tudomásul – sőt kérem – az ellenem benyújtott bizalmatlansági indítványt.

Budapest, 1993. október 5-én.

Dr. Antall József”

ÉLETRAJZI ADATOK

Aboimov, Ivan Pavlovics, oroszul: Иван Павлович Абоимов (Liepāja, Litvánia, 1936 –) 1972-től a szovjet külügyminisztériumban dolgozott. 1990-től a Szovjetunió budapesti nagykövete, az ország szétesése után 1996. november 15-ig Oroszország budapesti, 1996 és 1999 között finnországi, majd 1999 és 2001 között kijevi nagykövete volt.

Ágoston András (Ada, 1944 –) jogász, újságíró, politikus. Az Újvidéki Egyetemen szerzett oklevelet. Tíz évig újságíróként dolgozott. Megszűnéséig tagja volt a Jugoszláv Kommunista Szövetségnek. 1989-ben egyik kezdeményezője a Vajdasági Magyar Demokrata Párt – VMDK megalakításának. 1990 és 1997 között a VDMK elnöke.

Alejandro Castro Ruz, Fidel (Birán, 1926 – Havanna, 2016) kommunista politikus, Kuba elnöke. 1945-ben a Havannai Egyetemen kezdte meg jogi tanulmányait, majd bekapcsolódott az Egyetemi Hallgatók Szövetségének munkájába. Már ebben az időben hangos kritikusává vált Ramón Grau elnök kormányának. 1947-ben a Kubai Néppárt tagja lett. 1959-ben Batista kubai elnök megbuktatása után Kuba miniszterelnökeként átvette a katonai és a politikai hatalmat. 1961-ben az Amerikai Egyesült Államok kudarcot vallott az eltávolítására megindított az ún. Disznó-öböl invázióval. Ezt követően engedélyt adott a Szovjetunióknak, hogy nukleáris fegyvereket állomásoztassanak az országban, ami 1962-ben az ún. rakétaválsághoz vezetett. Castro uralma alatt Kuba egypárti, szocialista állammá vált. A teljhatalmat miniszterelnökként, majd köztársasági elnökként 2011-ig a kezében tartotta.

Amato, Giuliano (Torino, 1938 –) olasz politikus, Olaszország miniszterelnöke. A Pisai Egyetemen szerzett jogi oklevelet, majd Fulbright ösztöndíjasként a Columbia Egyetemen szerzett mesterfokozatot. A Modenai, a Perugiai és a Firenzei Egyetemen tanított, 1975 és 1997 között az olasz és az összehasonlító alkotmányjog professzoraként dolgozott a római La Sapienza Egyetemen. Politikai karrierjét 1958-ban kezdte meg az Olasz Szocialista Pártban. 1983 és 1993 között országgyűlési

képviselő, 1983 és 1987 között a Miniszterelnökség helyettes államtitkára, 1987 és 1988 között miniszterelnök-helyettes, 1987 és 1989 között pénzügyminiszter. 1992 júniusa és 1993 áprilisa, illetve 2000 áprilisa és 2001 júniusa között az Olasz Köztársaság miniszterelnöke volt.

Andrásfalvy Bertalan (Andráscsik, 1931 –) Széchenyi-díjas néprajzkutató, egyetemi tanár, politikus. 1955-ben Budapesten muzeológia–néprajz szakon végzett. 1971-ben védte meg kandidátusi, 1990-ben akadémiai doktori értekezését. 1990-től 1994-ig országgyűlési képviselő. 1990. május 23. és 1993. február 12. között művelődési és közoktatási miniszter volt.

Andreotti, Giulio (Róma, 1919 – Róma, 2013) olasz kereszténydemokrata politikus. Rómában szerzett jogi oklevelet. 1954. január 18. és 1954. február 8., valamint 1978. május 11. és 1978. június 13. között külügyminiszter, 1955 és 1959, majd 1974 és 1976 között pénzügyminiszter, 1966 és 1968 között iparügyi miniszter, 1974. március 14. és 1974. november 23. között honvédelmi miniszter, 1972. február 17. és 1973. július 7., majd 1976. július 29. és 1979. augusztus 4., illetve 1989. július 22. és 1992. június 28. között Olaszország miniszterelnöke volt.

Andriessen, Frans (Utrecht, 1929 – Bilthoven, 2019) közgazdász, a Holland Királyság pénzügyminisztere. Jogi oklevelet az Utrechti Egyetemen szerzett. 1971 és 1977 között a Holland Katolikus Néppárt elnöke, 1977 és 1980 között pénzügyminiszter, 1981. január 6. és 1993. január 6. között Európai Biztos volt. Utolsó mandátumában az ún. második Delors-bizottságban a külkapcsolatokkal és a kereskedelemmel volt megbízva.

Androsch, Hannes (Bécs, 1938 –) osztrák politikus, üzletember. 1959-ben a Bécsi Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett diplomát, majd tíz évvel később ott doktorált. 1970 és 1981 között Ausztria pénzügyminisztere, 1976 és 1981 között Ausztria alkancellárja volt.

Annus Antal (Békéssámszon, 1941 – Comore-szigetek, 1996) katonatiszt, altábornagy. 1974-ben a Katonai Főiskolát, 1973-ban a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát, 1984-ben a Vezérkari Akadémiát végezte el. 1964 és 1990 között a Magyar Honvédség állományában szolgált különböző beosztásokban. 1990 márciusában a Vezérkari Főnök Általános Helyettesévé nevezték ki. 1990. június 5. és 1993. március 31. között a Honvédelmi Minisztérium (HM) közigazgatási államtitkára, egyben a magyar kormány szovjet csapatkivonási meghatalmazottja (1990. március – 1993. február).

Attali, Jacques José Mardoche (Algír, 1943 –) francia közgazdász, politikai tanácsadó. 1966-ban szerzett közgazdászoklevelet, 1972-ben doktorált. 1968 és 1985 között a párizsi Dauphine Egyetem tanára. 1974-ben François Mitterrand elnöki kampányának az irányítója volt, majd a sikertelen választások után kabinetfőnöke lett. 1981-től Mitterrand köztársasági elnök főtanácsadójává nevezték ki. Az államfő személyes képviselője volt az európai és a G7-csúcstalálkozókra. 1991 áprilisa és 1993 júniusa között az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank elnöke volt.

Auth Henrik (Pécs, 1951 –) közgazdász. 1976-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen okleveles közgazdász végzettséget szerzett. A Pénzügyminisztériumban kezdett dolgozni, előbb előadó, majd főelőadó, 1982 és 1984 között osztályvezető volt. 1984-től az Ipari Minisztérium munkatársa; a Közgazdasági Osztályon osztályvezető, később főosztályvezető-helyettes, 1988 és 1989 között főosztályvezető. 1987-től tagja az MSZMP-nek. 1989 júniusa és 1990 márciusa között ipari miniszterhelyettes volt. 1990 júniusa és novembere között az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára. 1991-től külföldi érdekeltségű bankoknál dolgozott, majd magyar pénzintézeteknél volt vezető beosztásban. 1995 és 1997 között a Magyar Hitelbank Rt., vezérigazgató-helyettese, 1998 és 2001 között a Postabank Rt. vezérigazgatója, 2001 és 2007 között a Magyar Nemzeti Bank alelnöke, majd 2008-tól 2010-ig az OTP szerbiai bankjának vezérigazgatója, valamint a CKB (az OTP montenegrói leánybankja) igazgatóságainak elnöke volt.

Bába Iván (Teplice, 1950 –) műfordító, diplomata. 1969-ben a pozsonyi Comenius Egyetemen, majd 1974-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerzett diplomát magyar nyelv és irodalom, valamint angol nyelv és irodalom szakon. 1974 és 1976 között a pozsonyi Madách Kiadó szerkesztője, majd 1983-ig a Magyar Rádió Irodalmi Főosztályán volt szerkesztő, majd a *Nagyvilág* című irodalmi folyóirat rovatvezetője volt. 1990. szeptember 1-től a Külügyminisztérium munkatársa, 1991. január 1. – 1992. március 31. között a Politikai Elemző és Tájékoztató Főosztály vezetője, 1992. április 1. – 1994. június 30. között helyettes államtitkár, 1998 és 2000 között Magyarország varsói nagykövete, majd 2002-ig a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára. 2002 és 2006 között a Fidesz külügyi hivatalának a vezetője, 2008 és 2010 között a Budapest-Fasori Evangélikus Gimnázium tanára.

Bakay Árpád (Kaposvár, 1928 – Budapest, 2008) gépészmérnök, politikus. 1951-ben a BME-n szerzett gépészmérnöki oklevelet, 1970-ben doktorált. 1951 és 1957 között a BME-n tanársegéd, az 1956-os forradalomban való részvétele miatt elbocsátották. 1958 és 1970 között az Energiagazdálkodási Intézet tudományos munkatársa, 1958

és 1970 között annak irodavezetője, majd 1970 és 1989 között a megújuló energiaforrásokkal foglalkozó osztály főnöke. 1990. június 15. és 1992. december 31. között az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium energetikáért felelős helyettes államtitkára volt. 1992 és 1992 között az Állami Vagyonkezelő Rt. igazgatósági tagja, 1994 és 2002 között a felügyelőbizottság tagja, 1993-ban a Magyar Villamosipari Művek Rt. Igazgatóságának az elnöke volt.

Baker, James Addison (Houston, 1930 –) történész, jogász, az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere. 1952-ben a Princeton Egyetemen szerzett történelem szakos oklevelet. 1952 és 1954 között az Egyesült Államok tengerészgyalogságának tagja volt. 1957-ben a Texasi Egyetemen jogi diplomát szerzett. 1957 és 1975 között ügyvédként dolgozott. 1981 és 1985 között vezérkari főnök, 1985. február 4. és 1988. augusztus 17. között az Amerikai Egyesült Államok pénzügyminisztere, 1989. január 20. és 1992. augusztus 23. között az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere.

Balázs Péter (Kecskemét, 1941 –) közgazdász, egyetemi tanár, Magyarország külügyminisztere. 1963-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett közgazdászoklevelet. A rendszerváltoztatás előtt a Külkereskedelmi, majd a Kereskedelmi Minisztériumban dolgozott. A rendszerváltoztatás után a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának főosztályvezetője, 1992 és 1993 között az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára, 1993-ban Magyarország dániai, 1997 és 2000 között németországi nagykövete volt. 2000-ben a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem egyetemi tanárává nevezték ki, 2003-ban az MTA doktora lett. 2002 és 2003 között a Külügyminisztérium integrációs és külgazdasági államtitkárságának vezetője, majd 2004-ig Magyarország Európai Unióhoz kiküldött állandó képviselője nagyköveti rangban. 2009 és 2010 között Magyarország külügyminisztere volt.

Balcerowicz, Leszek (Lipno, 1947 –) lengyel közgazdász, egyetemi tanár, politikus. 1970-ben kitüntetéssel diplomázott a varsói Központi Tervezési és Statisztikai Iskola külkereskedelmi karán, 1975-ben doktori fokozatot szerzett. 1969-től a lengyel hadiállapot 1981-es kihirdetéséig a Lengyel Egyesült Munkáspárt tagja volt. Az 1970-es évek második felében a lengyel miniszterelnök gazdasági tanácsadója volt, majd a Szolidaritás közgazdásza lett. 1989 és 1991 között, valamint 1997 és 2000 között Lengyelország miniszterelnök-helyettese és pénzügyminisztere, 2001 és 2007 között a Lengyel Nemezeti Bank elnöke volt.

Balsai István (Miskolc, 1947 – Budapest, 2020) ügyvéd, Magyarország igazságügyi minisztere. 1972-ben Budapesten szerzett jogi oklevelet. A rendszerváltoztatás előtt ügyvédként dolgozott. 1988-ban belépett az MDF-be. 1990 és 2011 között országgyűlési képviselő, 1990 és 1994 között Magyarország igazságügyi minisztere, 2011-től alkotmánybíró volt.

Baltimore, Richard Lewis III. (New York, 1947 –) amerikai diplomata. 1984 és 1987 között követségi titkárként, majd 1990 és 1994 között első tanácsosként szolgált Budapesten. A rendszerváltó mozgalmak tevékeny partnereként személyes kapcsolatokat épített ki az MDF több későbbi vezetőjével. Az Antall-kormány alatt nagy szerepet játszott a kiváló magyar–amerikai kapcsolatok építésében és fenntartásában. Később Washingtonban a diplomáciai szolgálat biztonsági igazgatója lett, majd főkonzul a szaúd-arábiai Dzsiddában.

Baráth Etele (Budapest, 1942 –) építész, miniszter. 1967-ben szerzett építészmérnöki diplomát, 1985-ben doktorált. 1971 és 1973 között Zalaegerszeg főépítésze, 1974 és 1985 között a BME tanára, 1987 és 1988 között a montpellier-i Paul Valéry Egyetem vendégoktatója volt. 1980-ban belépett az állampártba, majd 1987-ben abból kilépett. 1989 és 1990 között a Közlekedési, Hírközlési és Építésügyi Minisztérium államtitkára, majd 1992-ig a Budapest–Bécs világkiállítás kormánybiztosa volt. 2004 és 2006 között a Miniszterelnöki Hivatalban tárca nélküli miniszter volt.

Barsiné Pataky Etelka (Budapest, 1941 – Budapest, 2018) 1964-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Építőipari és Közlekedésmérnöki Karán szerzett oklevelet. 1964–1990 között projektvezetőként a Budapesti Városépítési Tervező Vállalat munkatársa volt. 1991-ben a Mérnöki Kamara alelnöke lett. 1990-ben az MDF főpolgármester-jelöltje volt. 1992 márciusában az Expo '96 főbiztosává nevezték ki, címzetes államtitkári rangban. 1994 és 1998 között az MDF, majd az MDNP országgyűlési képviselője, 2000 és 2003 között Magyarország Ausztria nagykövete, 2004 és 2009 között a Fidesz EP képviselője volt.

Bártfai Béla (Budapest, 1955 –) jogász, közigazgatási szakember. 1980-ban az ELTE-n szerzett jogi oklevelet. 1980 és 1983 között a Volánbusznál, 1984 és 1988 között az Igazságügyi Minisztériumban dolgozott. 1989 és 1990 között a Legfelsőbb Bíróságon tanácselnök bíró. 1990-től az Igazságügyi Minisztérium főosztályvezetője, majd helyettes államtitkára. 1992 és 1995 között a Pénzügyminisztérium helyettes államtitkára volt. 1995 és 1998 között a Fundamenta Magyar–Német Lakástakarék-pénz-

tár vezérigazgatója, 1998 és 2002 között a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára volt.

Bartha Ferenc (Budapest, 1943 – Tihany, 2012) közgazdász, politikus, a Magyar Nemzeti Bank elnöke. 1965-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem külkereskedelmi szakán szerzett oklevelet. 1965 és 1970 között a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének munkatársa, 1970 és 1980 között a Külkereskedelmi Minisztérium Valuta-, Ár- és Pénzügyi Főosztályának helyettes vezetője 1980 és 1987 között a Minisztertanács Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Titkárságának vezetője volt. 1987 és 1988 között a Kereskedelmi Minisztérium államtitkára, 1988 és 1989 között az MSZP Központi Bizottságának a tagja volt. 1988 és 1990 között a Magyar Nemzeti Bank elnöke. A rendszerváltoztatás után különböző bankokban vállalt vezető tisztséget, azzal, hogy 1994-ben az Állami Vagyongyűjtemény Igazgatótanácsának elnökévé és privatizációs kormánybiztossá nevezték ki.

Batthyány Ádám (1942 –) a nagy történelmi család sarjaként emigrációban nőtt fel. Fiatalon a közgazdasági tanulmányok felé fordult. Már a rendszerváltást megelőzően is közel került a formálódó magyarországi polgári közösséghez, értelmiséghez, a kormányalakítás után pedig Antall József miniszterelnök tanácsadója lett külgazdasági ügyekben. 1989-ben gyűjtést szervezett a romániai magyarok megsegítésére. A politika és közélet háttérszereplőjeként 1991-ben hivatalosan is felszámolta bécsi működését, hazaköltözött, és azóta is egykori családi pátriájában gazdálkodik Nyugat-Magyarországon.

Becker Pál (Budapest, 1959 –) közgazdász, politikus. 1982-ben a budapesti Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen, ipari tervező-szervező szakon szerzett oklevelet. 1985-ben doktorált. 1985 és 1986 között az Amerikai Egyesült Államokban, 1989 és 1990 között a Leuveni Egyetemen tanult tovább. 1983-tól a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen tanított, 1985-től főállású tanársegéd, 1987-től egyetemi adjunktus. Az 1990-es országgyűlési választásokon Pest megye 5. sz. választókerületében pártunkívülként az MDF támogatásával szerzett mandátumot. 1992 februárjától az MDF parlamenti képviselőcsoportjának frakcióigazgatója volt. 1993 februárjától 1994 júliusáig a Pénzügyminisztérium politikai államtitkára. 1994-ben visszatért a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemre, majd 2000-től a Köztársasági Elnöki Hivatal vezetője, Mádl Ferenc köztársasági elnök legfőbb politikai tanácsadója volt 2005-ig. 2005-től az Állami Számvevőszék főigazgató-helyettese, 2009-től főigazgatója, 2013-ban a Magyar Fejlesztési Bank vezérigazgatójának ta-

nácsadója, majd 2014-től az MFB Ingatlanfejlesztő Zrt. vezérigazgatója. 2015-től a Fővárosi Közterület-fenntartó Nonprofit Zrt.-nél igazgató, 2018-tól vezérigazgató-helyettes. 2020. július 1-től a Pázmány Péter Katolikus Egyetem fejlesztési főigazgatója.

Békesi László (Győr, 1942 –) közgazdász, politikus, pénzügyminiszter. Családja gyakorló vallásossága miatt csak a Pénzügyi és Számviteli Főiskola esti tagozatára vették fel, majd elvégezte a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemet. 1971-ben egyetemi doktor, 1972-ben szakközgazdász, 1975-ben címzetes egyetemi docens lett. 1968-tól az MSZMP tagja, 1972-ben a Pest Megyei Tanács általános elnökhelyettese, 1975-ben Budapest Főváros Tanácsának közgazdasági elnökhelyettese, a tervgazdálkodási bizottság elnöke volt. 1989-ben az MSZP alapító tagja. 1989. május 10. és 1990. május 23. között a Németh-kormány pénzügyminisztere, 1994. július 15. és 1995. február 28. között a Horn-kormány pénzügyminisztere volt. 1995 és 2001 között a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem meghívott vendégtanára, 1998-tól a kielii Világgazdasági Kutatóintézetnek (Hamburg) és a Transnational Research Corporation Institute régiószakértője.

Belanger, Mauril Adrien Jules (Mattawa, 1955 – Ottawa, 2016) kanadai politikus. Az Ottawai Egyetemen folytatta tanulmányait, ahol a diákszövetség elnökének választották meg. 1977-ben diplomázott. Először a kanadai Közlekedési Minisztériumban dolgozott, aztán a nyolcvanas években befektetési tanácsadóként folytatta tevékenységét. 1992 és 1998 között Peter Clark (Ottawa-Carleton Regionális Tanácsának elnöke) kabinetvezetője volt. 1995-ben liberális jelöltként indult Ottawa-Vanier-ben, masszív 60 százalékos többséggel nyerte meg a körzetet.

Beneš, Edvard (Kožlany, 1884 – Sezimovo Ústí, 1948) politikus, a Csehszlovák Köztársaság elnöke. Prágában, a Sorbonne-on és Dijonban folytatott politikai és szociológiai tanulmányokat, 1908-ban jogból doktorált. Az első világháború alatt a cseh emigráció egyik vezéregyénisége, kulcsszerepe volt Ausztria–Magyarország felbomlasztásában. 1918 és 1935 között a Csehszlovák Köztársaság külügyminisztere, 1921 és 1922, illetve 1945 és 1948 között miniszterelnöke. Az ő nevével fémjelzett ún. Beneš-dekrétumok, amelyeket elnöki rendeletben adott ki, az ország területén élő németek és magyarok kollektív bűnösségét rögzítették. A dekrétumokat az egykori Csehszlovákia mindkét utódállama, Csehország és Szlovákia is jogrendje részének tekinti.

Bérégovoy, Pierre (Déville-lès-Rouen, 1925 – Neves, 1993) francia szocialista politikus, a Francia Köztársaság miniszterelnöke. 1941-ben, 15 évesen otthagyta az iskolát. Gépészként, majd vasutasként dolgozott. A második világháború alatt a francia ellenállás tagja volt. A háború után csatlakozott a szocialista párthoz, majd 1969-ig különböző szocialista szervezetek vezető tagja volt. 1982. júniusa és 1984 júliusa között szociális ügyekért és nemzeti szolidaritásért felelős miniszter, 1988 májusa és 1992 áprilisa között nemzetgazdaságért, pénzügyekért és költségvetésért felelős miniszter, 1992. április 2. és 1993. március 29. között a Francia Köztársaság miniszterelnöke volt.

Bibó István (Budapest, 1911 – Budapest, 1979) jogász, egyetemi tanár, államminiszter. 1933-ban Szegeden államtudományi, 1934-ben jogtudományi oklevelet szerzett. 1933 és 1994 között Bécsben, majd Genfben folytatta tanulmányait. 1938 júniusától bírósági jegyző, majd novembertől az Igazságügyi Minisztérium tisztviselője. 1937 októberében a Márciusi Front programnyilatkozatának egyik szövegezője volt. A német megszállás során minisztériumi tisztviselőként menleveleket állított ki 1944. október 16-ai letartóztatásáig. 1945 márciusa és 1947 júniusa között Erdei Ferenc felkérésére a Belügyminisztérium közigazgatási osztályát vezette. 1946 és 1950 között a Szegedi Tudományegyetem professzora, az MTA levelező tagja 1949-ig. 1949-ben megfosztották professzori státusától. 1951 és 1956 között az ELTE Egyetemi Könyvtár tudományos főmunkatársa volt. 1956 októberében a Nemzeti Parasztpárt, majd új nevén a Petőfi Párt egyik újjászervezője. 1956. október 3-án államminiszterré nevezték ki. Miniszteri megbízatása hivatalosan 1956. november 12-én a kormány felmentésével szűnt meg. 1957. május 23-án letartóztatták, majd 1958. augusztus 2-án életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. Az 1963. évi amnesztiával szabadult. 1963 májusától a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárában dolgozott, kezdetben fizikai munkát végzett. Eltiltották a tanítástól és a publikálástól. A 20. század egyik legnagyobb magyar közgondolkodója volt.

Bielecki, Jan Krzysztof (Bydgoszcz, 1951 –) lengyel közgazdász, politikus. A Gdański Egyetemen 1973-ban szerzett közgazdászoklevelet. 1980-ban csatlakozott a Szolidaritás Mozgalomhoz. 1981-ben a hatóságok letartóztatták. 1989-ben részt vett az ellenzék és a kommunista hatalom közötti tárgyalásokon, majd 1990-ben megalapította a Liberális Demokratikus Kongresszust. 1991. január 12. és 1991. december 5. között a Lengyel Köztársaság miniszterelnöke volt.

Bod Péter Ákos (Szigetvár, 1951 –) közgazdász, egyetemi tanár, az MTA doktora. 1975-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen diplomázott. 1977-ben

doktori oklevelet szerzett. 1989-ben az MDF gazdasági programjának az egyik kidolgozója, 1990. május 24. és 1991. december 9. között ipari és kereskedelemi miniszter, majd 1994-ig a Magyar Nemzeti Bank elnöke volt.

Bódy László (Miskolc, 1928 –) közgazdász. 1949-től a Magyar Nemzeti Banknál dolgozott. 1975-től főosztályvezető, 1980-tól ügyvezető igazgató, 1987-től elnökhelyettes, majd 1991 és 1993 között annak alelnöke, 1993 és 1998 között az Inter-Európa Bank igazgatósági tagja, 1994-től elnöke volt.

Bogár László (Miskolc, 1951 –) közgazdász, politikus. 1973-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett közgazdászoklevelet. 1986-ban doktorált, 1991-től a politikai tudományok kandidátusa. 1978 és 1989 között a Magyar Szocialista Munkáspárt, 1988 szeptemberétől az MDF tagja, majd a párt gazdasági programjának egyik kidolgozója, 1990 és 1998 között országgyűlési képviselő, 1990 és 1994 között a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára, 1998 és 2002 között a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára volt.

Bokros Lajos (Budapest, 1954 –) közgazdász, egyetemi tanár, politikus, Magyarország pénzügyminisztere. 1978-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett közgazdászoklevelet, majd egy évig a panamai Állami Egyetemen tanult tovább. 1980-ban doktorált. 1980 és 1986 között a Pénzügykutató Intézetben dolgozott. 1987 és 1989 között a Magyar Nemzeti Bank közgazdasági főosztályvezető-helyettese, 1989 és 1991 között ügyvezetője volt. 1990 és 1991 között az Állami Vagyonyügynökség vezetője, 1991 és 1995 között a Budapest Bank elnök-vezérigazgatója, 1995. március 1. és 1996. február 29. között Magyarország pénzügyminisztere volt. Nevéhez fűződik a sok politikai, közgazdasági, illetve alkotmányjogi kritikával kísért ún. „Bokros-csomag”, amelynek intézkedései az ország gazdasági stabilitásának a megteremtését tűzték ki célul. Miniszteri posztjáról való lemondását követően előbb a Világbanknál, majd a Nemzetközi Valutaalapnál dolgozott. 2009-től 2014-ig az MDF felkérésére a párt listavezetőjeként európai parlamenti képviselő volt.

Boross Péter (Nagybajom, 1928 –) jogász, Magyarország miniszterelnöke. 1951-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerzett jogi oklevelet. Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején a Budapesti Forradalmi Bizottság és az Értelmiségi Forradalmi Tanács tagjává választották. 1957-ben a forradalomban játszott szerepe miatt letartóztatták, majd a kistarcsai internálótáborba szállították. Szabadulása után a vendéglátóiparban helyezkedett el. Az első szabad választások után 1990.

május 30-a és július 19-e között a Miniszterelnöki Hivatal titkosszolgálatokért felelős államtitkára, majd a polgári titkosszolgálatok vezetésével megbízott tárca nélküli miniszter volt 1990. december 21-ig. Horváth Balázs lemondása után 1991. december 21-től 1993. december 12-ig belügyminiszter, ezt követően Magyarország miniszterelnöke 1993. december 21-től 1994. július 15-ig. 2006 és 2021 között a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság elnöke volt.

Botos József (Csongrád, 1939 –) közgazdász, egyetemi tanár. 1956-ban a csongrádi Batsányi János Gimnáziumban a helyi diákbizottság elnöke volt. 1957 januárjában letartóztatták, majd arra akarták rávenni, valljon egyik tanára ellen. Kihallgatás közben olyan súlyosan megverték, hogy fogai, bordái eltörttek, dobhártyája beszakadt. Érettségi vizsgát úgy tehetett, hogy tanárai kijátszották a rá vonatkozó rendelkezést. Továbbtanulása érdekében édesanyja még Kádár Jánostól is kihallgatást kért. A budapesti Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem külkereskedelmi szakára vették föl. Később másoddiplomát szerzett a Bánki Donát Gépipari Műszaki Főiskolán. 1972-ben egyetemi doktorátust, 2001-ben PhD-fokozatot szerzett. A rendszerváltozás előtt külkereskedelmi piackutató, kutató közgazdász volt. 1990 és 1993 között az Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság igazgatója, majd 1995-től a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanára volt.

Botos Katalin (Nagyvárad, 1941 –) közgazdász, egyetemi tanár, miniszter. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen tanult, 1987-ben szerezte meg a közgazdasági tudományok doktora címet. 1990. december 21. és 1992. január 23. között a bankügyekért felelős tárca nélküli miniszter, 1992 és 1994 között bankfelügyeleti elnök volt.

Bögnér Miklós (Pécs, 1952 –) jogász, közgazdász, politikus. 1976-ban Pécsen szerzett jogászoklevelet, majd egy pécsi vállalat jogtanácsosaként dolgozott. Ezután a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem rektori hivatalának vezetője volt. 1988 decemberében belépett az FKGP-ba. Az Antall-kormány idején Pécs (Baranya, Somogy, Tolna megye) köztársasági megbízottja volt.

Burlakov, Matvej Prokopjevics, oroszul: Матвей Прокопьевич Бурлаков (Ulan-ude, 1935 – Moszkva, 2011) orosz katonatiszt. Katonai pályafutását 1954-ben kezdte. 1957 szeptemberében egy Németországban szolgáló lövészs szakasz parancsnokává nevezték ki. 1961 szeptembere és 1965 szeptembere között egy puskásszázad parancsnoka, majd a Frunze Katonai Akadémián tanult tovább. 1973 szeptemberétől 1975 decemberéig a Leningrádi Katonai Körzet 77. gárda motorpuskás hadosztályá-

nak a parancsnoka. 1988 júniusában a Déli Haderőcsoport főparancsnokává léptették elő, ebben a beosztásban a szovjet csapatok Magyarországról történő kivonásáért felelt. 1990. december 14-től a Nyugati Erők Csoportjának a főparancsnokaként irányította a Szovjet Hadsereg németországi kivonulását.

Busek, Erhard (Bécs, 1941 – Bécs, 2022) osztrák politikus, Ausztria alkancellárja. 1963-ban Bécsben szerzett jogi doktorátust. 1964-től Osztrák Néppárt (ÖVP) parlamenti képviselőinek szövetségének jogi tanácsadója volt. 1968 és 1975 között Osztrák Kereskedelmi Szövetség főtitkára. 1975-ben kinevezték az Osztrák Néppárt főtitkárává, majd még abban az évben parlamenti képviselővé választották. 1978 és 1987 között Bécs alpolgármestere, 1989 áprilisában tudományos és kutatási miniszternek nevezték ki. 1994-től 1995 májusáig oktatási miniszter, 1991. július 2. és 1995. május 4. között Ausztria alkancellárja volt.

Bush, George Herbert Walker (Milton, Massachusetts, 1924 – Houston, Texas, 2018) amerikai politikus, az Amerikai Egyesült Államok elnöke. A második világháborúban haditengerészeti pilótaként szolgált, a tanulmányait a háború után a Yale Egyetemen végezte. 1966 és 1968 között republikánus kongresszusi képviselő, 1971 és 1973 között az Amerikai Egyesült Államok ENSZ-nagykövete, 1974 és 1975 között pekingi nagykövet, 1976-ban és 1977-ben a CIA igazgatója volt. 1981 és 1989 között az Amerikai Egyesült Államok alelnöke, 1989. január 20. és 1993. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok 41. elnöke volt.

Čalfa, Marián (Trevišov, 1946 –) szlovák politikus, Csehszlovákia miniszterelnöke. 1970-ben a prágai Károly Egyetem jogi karán szerzett diplomát, majd a Miniszterelnöki Hivatal törvényhozási osztályán dolgozott. 1988 áprilisában a szövetségi kormány tagja és egyben a törvényhozó tanács elnöke lett. A bársonyos forradalom idején, 1989. december 10-én Ladislav Adamecet váltotta a miniszterelnöki székben, így 1989. december 10. és 1992. július 2. között Csehszlovákia miniszterelnöke volt.

Callmeyer Ferenc (Miskolc, 1928 – ?, 2020) Prima- és Ybl Miklós-díjas építész, az MMA levelező tagja. 1947–1951 között végezte el a Műegyetem építészmérnöki képzését. 1953–1955 között elvégezte a Mesteriskola első ciklusát. 1951-től meghívott előadóként, gyakorlatvezetőként dolgozott a Műegyetem Építészmérnöki Karán, majd kétéves angliai tartózkodása után az idegen nyelvű képzésbe kapcsolódott be. Több évtizedig meghatározó oktató volt. 1951–1955 között a MEZŐTERV, majd 1963-ig az IPARTERV építész. 1965-től a Tervezésfejlesztési és Építészeti Technikai Intézet főosztályvezető-helyettese, 1984-től címzetes egyetemi tanár volt.

Camdessus, Michael (Bayonne, 1933 –) francia közgazdász. Egyetemi és doktori tanulmányait Párizsban végezte. 1984 és 1987 között a Francia Nemzeti bank kormányzója, 1987 és 2000 között a Nemzetközi Valutaalap (IMF) ügyvezető igazgatója volt.

Čarnogurský, Ján (Pozsony, 1944 –) a Szlovák Köztársaság miniszterelnöke, igazságügyi minisztere. 1969-ben Prágában szerzett jogi oklevelet, 1971-ben Pozsonyban doktorált. 1970 és 1981 között ügyvédként dolgozott. 1981-ben a kommunista hatóságok eltiltották hivatásától. Röviddel a bársonyos forradalom előtt, 1989 augusztusában bebörtönözték. 1989 novemberében elnöki amnesztiával szabadult. 1989 decemberétől 1990 áprilisáig Csehszlovákia első miniszterelnök-helyettese, majd 1990 júniusáig miniszterelnök-helyettes. Társalapítója és első elnöke a Szlovákiai Kereszténydemokrata Mozgalomnak. 1991. május 6. és 1992. június 24. között Szlovákia miniszterelnöke, 1998. október 30. és 2002. október 15. között igazságügyi minisztere volt.

Chirac, Jacques René (Párizs, 1932 – Párizs, 2019) francia politikus, miniszterelnök, Franciaország elnöke. Egyetemi tanulmányait a Párizsi Politikai Tanulmányok Intézetében (Institut d'études politiques de Paris) folytatta, majd 1959-ben a francia közigazgatás elit intézményében, a strasbourgi École nationale d'administrationban szerzett oklevelet. 1968 és 1971 között a Gazdasági Minisztérium államtitkára volt. 1974-ben előbb belügyminiszter, majd 1974. május 29. és 1976. augusztus 25. között miniszterelnök volt. 1977 és 1995 között Párizs polgármestere, 1986. március 20. és 1988. május 10. között francia miniszterelnök, 1995. május 17. és 2007. május 16. között a Francia Köztársaság elnöke volt.

Churchill, Randolph Frederick Edward Spencer (London, 1911 – London, 1968) újságíró, katona, politikus, Winston Churchill fia. Oxfordban tanult. A harmincas években népszerű újságíró volt, azonban a választásokon nem sikerült parlamenti mandátumot szereznie. A második világháború alatt hírszerző tisztként a Közel-Keleten és Jugoszláviában szolgált.

Clinton, William Jefferson (Arkansas, 1946 –) a Georgetowni Egyetemen nemzetközi kapcsolatok szakon, a Yale Egyetemen jogi oklevelet szerzett. 1993. január 20. és 2001. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok 42. elnöke volt.

Czirják Sándor (?, 1945 –) közgazdász. 1970-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett oklevelet. 1970 és 1989 között az Országos Tervhivatalnál

dolgozott. 1990 és 1996 között a Magyar Nemzeti Bank alelnöke, 1997 és 2000 között az OTP Értékpapír Rt. vezérigazgató-helyettese volt.

Csépe Béla (Szolnok, 1931 – Budapest, 2009) politikus. Az elemi Miskolcon, a középiskolát Miskolcon, Kiskunfélegyházán, Kassán és Gyöngyösön végezte. 1949-ben érettségizett a miskolci Fráter György Gimnáziumban. Édesapja 1947 és 1949 között a Demokrata Néppárt országgyűlési képviselője volt, ezért nem vették fel egyetemre. 1989. májusában belépett a Kereszténydemokrata Néppártba. 1989 és 1990 között a KDNP Országos Intézőbizottságának a tagja, 1990-től előbb a KDNP, majd a Fidesz országgyűlési képviselője, 1988-tól Orbán Viktor miniszterelnök főtanácsadója volt.

Csepi Lajos (Szeged, 1950 –) közgazdász, jogász. 1974-ben előbb a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen szerzett agrárközgazdász diplomát, majd esti tagozaton elvégezte a jogi és a közgazdaságtudományi egyetemet. 1990 és 1994 között az Állami Vagyonkezelő Ügynökség vezérigazgatója, 1994 és 1998 között az OTP Lakástakarékpénztár elnök-vezérigazgatója volt. 1998-tól egy évig az ABN AMRO befektetési bankjának ügyvezető igazgatója, 1999 és 2001 között a Fotex vezérigazgatója volt.

Csurka István (Budapest, 1934 – Budapest, 2012) író, dramaturg, politikus. 1957-ben a Színház- és Filmművészeti Főiskola dramaturgia szakán diplomázott. Az 1956-os forradalom után fél évre a Kistarcsai Központi Internálótáborba zárták. A forradalom leverése után szabadfoglalkozású íróként dolgozott. 1985-ben részt vett az ellenzék monori tanácskozásán. 1987-ben az MDF egyik alapítója, 1988-tól a párt elnökségi tagja, 1991 és 1992 között annak alelnöke volt. 1992-ben a *Magyar Fórum*ban az antiszemita felhangot sem nélkülöző dolgozatában élesen kritizálta a Kormány politikáját. 1993-ban az MDF Országos Választmánya kizárta a pártból. 1993 júniusában megalapította a Magyar Igazság és Élet Pártját, annak elnöke és 1998 és 2002 között parlamenti frakcióvezetője volt.

Delors, Jacques Lucien Jean (Párizs, 1925 – Párizs, 2023) francia jogász, politikus. 1950-ben szerzett jogi diplomát. 1979 és 1981 között az Európai Parlament képviselője, 1981 és 1984 között francia pénzügyminiszter, 1985 és 1995 között az Európai Bizottság elnöke volt. Az ún. Delors-bizottság dolgozta ki az Európai Gazdasági és Monetáris Unió tervét.

Demján Sándor (Börvely, 1943 – Budapest, 2018) közgazdász, üzletember. 1965-ben a budapesti Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskolán szerzett oklevelet. 1973 és

1986 között a Skála-Coop szövetkezeti közös vállalat vezérigazgatója, 1986 és 1990 között a Magyar Hitelbank elnöke, egyben egyik alapítója, 1990-től a Közép-európai Fejlesztési Társaság, 1991-től a Közép-európai Beruházási Társaság vezérigazgatója volt. 1996-tól a TriGránit Fejlesztési Zrt. Elnöke, 2008-ban Magyarország leggazdagabb embere volt. Nevéhez fűződik a 2003-ban alapított Prima Primiissima díj, amellyel olyan művészeket, sportolókat, valamint a tudományos élet, a népművelés, az oktatás és a sajtó képviselőit jutalmazták, akik munkásságukkal kiérdemelték a legkiválóbbaknak járó elismerést, s teljesítményük, emberi tartásuk, értékrendjük követendő lehet mások számára.

Demszky Gábor (Budapest, 1952 –) jogász, szociológus, politikus, Budapest főpolgármestere. 1976-ban jogi, 1981-ben szociológus diplomát szerzett. A nyolcvanas években részt vett a szamizdat lapok, köztük a *Beszélő* kiadásában. 1988 és 1989 között a Columbia Egyetemen tanult. 1988-ban a Szabad Demokraták Szövetségének egyik alapítója volt. 1990-ben bekerült az Országgyűlésbe, de miután 1990. október 31-én Budapest főpolgármesterévé választották, a két tisztség összeférhetetlensége miatt a parlamenti képviselőségről lemondott. 1990 és 2010 között Budapest főpolgármestere volt

Dénes János (Budapest, 1930 – Budapest, 2021) munkás, politikus. Az 1956. december 11–12-i országos sztrájk miatt 15 évi börtönre ítélték, 1963-ban részleges amnesztiával szabadult. 1986-ban részt vett az ellenzék tevékenységében, 1988 júniusában a romániai falurombolás elleni tüntetés egyik szervezője, az MDF egyik alapító tagja, 1990–1994 között országgyűlési képviselő, előbb az MDF, majd a MIÉP színeiben.

Diczházi Bertalan (Szalonna, 1957 – ?, 2002) mérnök. A Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett oklevelet. 1980-ban a 405-ös Kör megalapítója, 1988-ban a népi részvénytulajdonosi tulajdonform-koncepció kidolgozója és népszerűsítője, 1990 és 1994 között a Miniszterelnökségen gazdasági főtanácsadó, 1998-ban a Növekedéskutató Intézet igazgatóhelyettese volt.

Dienstbier, Jiří (Kladno, 1937 – Prága, 2011) cseh újságíró, Csehszlovákia Külügyminisztere. 1960-ban a prágai Károly Egyetemen szerzett újságírói oklevelet. A prágai tavasz előtt a legismertebb csehszlovák külföldi tudósító volt. 1989. december 10. és 1992. július 2. között Csehszlovákia külügyminisztere, 2008 és 2011 között a cseh szenátus tagja volt.

Dobrovský, Luboš, szül. Hamerschlag (Kolín, 1932 – Prága, 2020) újságíró, politikus, Csehszlovákia védelmi minisztere. Zsidó családban született. A Károly Egyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett oklevelet. 1959 és 1968 között a Csehszlovák Rádió külföldi híradójának szerkesztője, 1967 és 1968 között Moszkvában tudósító. 1967-ben lépett be a Kommunista Pártba, ahonnan 1970-ben kizárták. 1976-ban a Charta '77 egyik első aláírója volt. 1989 és 1990 fordulóján a Polgári Fórum szóvivője, 1990 januárjától júniusáig szövetségi külügyminiszter. 1990 októberétől 1992 júniusáig a Csehszlovák Szövetségi Köztársaság védelmi minisztere, majd 1996 februárjáig Václav Havel Köztársasági Elnöki Hivatalának vezetője volt. 1996 és 2000 között Csehország oroszországi nagykövete volt.

Dubček, Alexander (Zayugróc, 1921 – Prága, 1992) szlovák kommunista politikus, a Csehszlovák Szövetségi Gyűlés elnöke. Kirgizisztánban nőtt fel, 1938-ban családjával visszaköltözött Csehszlovákiába, majd belépett a Szlovák Kommunista Pártba. 1955 és 1958 között Moszkvában tanult. 1962-től a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottságának a tagja. 1968. január 5. és 1969. április 17. között a Csehszlovák Kommunista Párt első titkára volt. 1968 augusztusában a szovjet karhatalom letartóztatta, majd Moszkvába szállította. Hamarosan visszatért, titkári pozícióját is megtarthatta, de a következő évben az ún. jégkorong-zavargásokat követő válság hatására lemondott. 1969 és 1970 között Csehszlovákia törökországi nagykövete volt. 1970-ben kizárták a pártból. 1989-ben a bársonyos forradalom alatt Václav Havelt támogatta. 1989. december 28. és 1992. június 25. között a Csehszlovák Szövetségi Gyűlés elnöke volt.

Eagleburger, Lawrence Sidney (Milwaukee, 1930 – Charlottesville, 2011) diplomata, az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere. A Wisconsin Egyetemen szerzett diplomát. 1957-től az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztériumában dolgozott. 1961 és 1965 között a belgrádi nagykövetségen szolgált. 1969-től a Nixon-adminisztrációban Henry Kissinger nemzetbiztonsági tanácsadó asszisztense volt. 1975 és 1977 között a külügyminiszter ügyvezető titkárának nevezték ki majd 1977 és 1980 között az Amerikai Egyesült Államok jugoszláviai nagykövete volt. 1981. május 14. és 1982. január 26. között európai ügyekért felelős helyettes államtitkár, 1982. február 12. és 1984. május 1. között politikai ügyekért felelős államtitkár-helyettes volt. 1989 és 1992 között az Amerikai Egyesült Államok külügyminiszter-helyettese, majd 1992. december 8. és 1993. január 20-a között külügyminisztere volt.

Engelmayer Ákos (Szeged, 1938 –) polonista, néprajzos diplomata. 1964-ben Lengyelországban nősült, s magyar állampolgárként ott telepedett le. 1968-ban a Varsói Egyetem néprajz szakán diplomált. Idegenvezetőként, tolmácsként és újságíróként dolgozott. 1980-ban alapító tagja volt a Szolidaritás Független szakszervezetnek. 1990 és 1995 között Magyarország lengyelországi nagykövete volt. Utána a Collegium Civitasban, a Pułtusi Bölcsészettudományi Főiskola nevű magánegyetemen, illetve a Varsói Egyetemen oktatott.

Fényes Elek (Csokaly, 1807 – Újpest, 1876) statisztikus, közgazdász, az MTA tagja. 1826-ban a Pozsonyi Jogi Akadémián végzett, 1828-ban ügyvédi vizsgát tett. Helyettesítő követként vett részt az 1830. évi és az 1832–1836. évi rendi országgyűlésen. 1837-től a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. 1842-ben az ellenzéki Nemzeti Kör alelnöke, majd 1845-ben a Pesti Kör elnöke, 1847-ben Teleki László vezetésével megalakult ellenzéki kör alelnöke volt. A Batthyány-kormányban belügyminiszteri osztálytanácsos, az Országos Statisztikai Hivatal megszervezője, első vezetője. A szabadságharc bukása után mellőzött lett.

Ferencz Csaba (Csíksomlyó, 1941 –) villamosmérnök, úrkutató. A Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Karán szerzett mérnöki oklevelet. 1961-ben az ő irányításával alapították meg a Budapesti Műszaki Egyetemen az első magyarországi úrkutatói csoportot, a Rakéatechnikai Tudományos Diákkört, amelynek 1965-től BME Úrkutató Csoport lett a neve. 1980-ban egy négytagú mérnökcsoport vezetőjeként részt vett az 1978-ban Magyarországra visszaszállított Szent Korona vizsgálatában. Az első szabad választások után Antall József miniszterelnök nemzetbiztonsági főtanácsadója volt.

Forrai István (Budapest, 1958 –) közgazdász, politikus. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem külszolgálati szakán végzett, 1988-ban szerzett doktori fokozatot, majd 1991-ben az ELTE-n jogi szakokleveles közgazdász képesítést kapott. 1983 és 1990 között az Economix Közgazdász Egyetemi Kisszövetkezet igazgatója. 1990 elejétől – teljes munkaidőben – részt vett az MDF kampányában, mint a Külügyi Bizottság titkára. 1990. május 29-től Antall József miniszterelnök Kabinetirodájának a vezetője, majd 1991. június 20-tól 1994. július 10-ig vezetőhelyettese, helyettes államtitkár. 1994 és 2000 között a BNP-Dresdner Bankban vállalatfinanszírozási területen, majd 2000 és 2013 között a Magyar Takarékszövetkezeti Bankban kockázatkezelési igazgatóként, később igazgatósági tag-ügyvezetőként dolgozott. Egy évig a Garantiqa Hitelgarancia Zrt. kockázatkezelési vezérigazgató-helyettese, majd 2015 tavaszától 2019 végéig az Eximbank/Mehib intézménypáros kockázatkezelési ügy-

vezető igazgatója. Eltávolítását követően tanácsadóként tevékenykedett a Garantiqa Hitelgarancia Zrt. vezérigazgatója, az MFB Invest Zrt. vezérigazgatója, majd a Magyar Államkincstár elnöke mellett.

Friedmann, Milton (New York, 1912 – San Francisco, 2006) amerikai közgazdász. A Ruthgers Egyetemen matematikából szerzett oklevelet, 1946-ban a Columbia Egyetemen doktorált. 1946-tól három évtizeden keresztül a Chicagói Egyetemen tanított. 1976-ban Közgazdasági Nobel-emlékdíjat kapott.

Für Lajos (Egyházasrádóc, 1930 – Budapest, 2013) történész, Magyarország honvédelmi minisztere. 1954-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett történelem szakon. 1956-ban a Debreceni Kossuth Kör és a Hajdú-Bihar Megyei Forradalmi Bizottság titkára volt. A forradalom leverése után néhány hónapra internálták, 1957-ben rövid időre Franciaországba emigrált, de rövidesen hazatért. 1983-ban a történelemtudományok doktora lett. 1988 és 2000 között az ELTE BTK Középkori és Kora Újkori Magyar Történelem Tanszékén dolgozott. Az 1985-ös első monori, majd az 1987-es lakiteleki találkozó résztvevője, az MDF alapító tagja. 1990. május 23. és 1994. július 14. között honvédelmi miniszter volt.

Füzessy Tibor (Sashalom, 1928 – Budapest, 2023) politikus, tárca nélküli miniszter. Jogi és teológiai tanulmányokat folytatott, 1950-ben szerzett oklevelet. 1989-ben a Kereszténydemokrata Néppártot képviselte az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásain, 1989. szeptember 30. és 1990. május 28. között a KDNP alelnöke volt. Az 1990. évi országgyűlési választásokon a KDNP országos listájáról szerzett mandátumot. 1992. június 18-ig a KDNP parlamenti képviselőcsoportjának vezetője, 1992 és 1994 között tárcanélküli miniszterként a feladata a polgári titkosszolgálatok felügyelete volt. 1994 és 1998 között a KDNP országgyűlési képviselője, 1995. február 19-ig annak frakcióvezetője.

Gálszécsy András (Szekszárd, 1933 – Budapest, 2021) jogász, politikus, tárca nélküli miniszter. 1950-ben a szüleivel a Hortobágyra deportálták, majd 1955 novemberéig munkaszolgálatos katona volt. Jogi tanulmányait Pécsen végezte. 1981-től gazdaságifőigazgató-helyettesként dolgozott a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen, ahol bekapcsolódott a rendszerváltoztatás folyamatába. 1990 augusztusa és decembere között a Miniszterelnöki Hivatal főtanácsadója, 1991. december 20. és 1992. február 29. között a titkosszolgálatokat felügyelő tárca nélküli miniszter volt. 1992 márciusa és 1994 júniusa között Boross Péter belügyminiszter, majd a minisz-

terelnök főtanácsadója, 1994 júliusa és decembere között kormány-főtanácsadó, 1995 és 2001 között a Magyar Nemzeti Bank ügyvezető igazgatója volt.

Ganz Ábrahám (Unter-Embrach, 1814 – Pest, 1867) vasöntőmester, gyáros, a magyar nehézipar egyik megteremtője. 1844-ben alapította meg vasöntődjét Budán, ahol vasúti kereket, gabonaipari őrlőhengereket gyártott. Üzeméből nőttek ki a Ganz vállalatok.

Genscher, Hans-Dietrich (Halle an der Saale, 1927 – Wachtberg, 2016) német jogász, politikus, Németország külügyminisztere. Jogi és közgazdasági tanulmányait Halléban és Lipcsében folytatta. 1952-től a Német Szabaddemokrata Párt tagja, 1974-től 1985-ig annak elnöke volt. 1965-ben került be a Bundestagba, 1969 és 1974 között belügyminiszter, 1974 és 1982 között külügyminiszter és kancellárhelyettes, majd 1982 és 1992 között külügyminiszter volt. Aktív szerepet játszott Németország újraegyesítésében.

Gerbovits Jenő (Zics, 1925 – Zics, 2011) politikus, tárca nélküli miniszter. 1957-ben szerzett kertészmérnöki oklevelet. A rendszerváltoztatás idején a Magyar Parasztszövetség főtitkára, a Független Kisgazda- és Polgári Párt országos főtitkárhelyettese, 1990. május 23. és 1991. január 16. között Magyarország kárpótlásért felelős tárca nélküli minisztere volt.

Gergátz Elemér (Rábatamási, 1942 – Csorna, 2019) szakállatorvos, címzetes egyetemi tanár, miniszter. 1966-ban szerzett állatorvosi oklevelet. 1991. január 16. és 1993. február 22. között a Független Kisgazdapárt képviselőjében földművelésügyi miniszter volt. Tisztségét a pártból történt 1992-es kizárása után is megtartotta. 1993-ban visszatért a tudományos életbe.

Giscard d'Estaing, Valéry (Koblenz, 1926 – Authon, 2020) politikus, a Francia Köztársaság elnöke. Történelmi nagypolgári család sarja. A második világháborúban a francia ellenállás tagja, részt vett Párizs felszabadításában. A párizsi École polytechnique elvégzése után az École nationale d'administration intézményben szerzett oklevelet. 1956-tól mint Charles de Gaulle híve, nemzetgyűlési képviselő, 1959 és 1962 között pénzügyekért felelős államtitkár, 1962 és 1966, illetve 1969 és 1974 között a Francia Köztársaság gazdasági és pénzügyminisztere, 1974. május 27. és 1981. május 21. között a Francia Köztársaság elnöke volt.

G. Nagyné Maczó Ágnes (Törökszentmiklós, 1960 –) ügyvéd, politikus, az Országgyűlés alelnöke. 1983-ban Budapesten szerzett jogi doktorátust. 1988-ban politikai okokból eljárást indítottak ellene. 1990-ben az MDF színeiben nyert országgyűlési mandátumot, 1991-ben kilépett az MDF-frakcióból, 1993-ban belépett a Független Kisgazdapártba. 1994 és 1997 között az Országgyűlés alelnöke volt. 1997-ben szakított Torgyán Józseffel, a következő évben az Új Szövetség Magyarországért párt alapítója lett. 1991-ben Üröm polgármesterévé választották meg.

González, Felipe Márquez (Bellavista, 1942 –) jogász, politikus, a Spanyol Királyság miniszterelnöke. A Sevillai Egyetemen szerzett jogászoklevelet. 1979 és 1997 között a Spanyol Szocialista Munkáspárt főtitkára, 1982. december 2. és 1996. május 5. között spanyol miniszterelnök volt.

Gorbacsov, Mihail Szergejevics oroszul: Михаил Сергеевич Горбачёв (Privilnoje, 1931 – Moszkva, 2022) szovjet politikus, a Szovjetunió elnöke. A Moszkvai Egyetemen jogot hallgatott, a Sztavropoli Mezőgazdasági Főiskolán szerzett agrárközgazdász-diplomát. 1952-ben lépett be az SZKP-ba. 1971-től a Központi Bizottság tagja, 1974-től a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának, 1979-től az SZKP Politikai Bizottságának a tagja. 1985. március 11. és 1990. március 15. között az SZKP főtitkára, 1988. október 1. és 1990. március 15. között a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének az elnöke, 1990. március 15. és 1991. december 25. között a Szovjetunió elnöke volt.

Gore Jr., „Al” Albert Arnold (Washington, 1948 –) amerikai politikus, az Amerikai Egyesült Államok alelnöke. 1969-ben a Harvardon végzett. 1976-tól az amerikai Egyesült Államok Képviselőházának volt a tagja, a Szenátusba 1984-ben és 1990-ben választották be. 1993. január 20. és 2001. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok alelnöke volt. Ezt követően visszavonult a politikától, s az éghajlatváltozás elleni küzdelem egyik élharcosává vált. 2007-ben az Éghajlatváltozási Kormányközi Testülettel (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) megosztva Nobel-békedíjat kapott.

Göncz Árpád (Budapest, 1922 – Budapest, 2015) író, műfordító, Magyarország köztársasági elnöke. 1944-ben szerzett jogi oklevelet. 1945-ben belépett a Független Kisgazdapártba, 1945 és 1947 között Kovács Bélának, a Kisgazdapárt főtitkárának a személyi titkára volt. 1952 és 1956 között a Gödöllői Agrártudományi Egyetemre járt. 1957-ben letartóztatták, majd 1958-ban a Bibó-per vádlottjaként életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. 1963-ban az általános amnesztiával szabadult. 1988-ban az

SZDSZ alapítójaként annak ügyvivője, a következő évben az Országos Tanácsának a tagja lett. 1989 és 1990 között a Magyar Írószövetség elnöke, majd tiszteletbeli elnöke volt. 1990 májusa és augusztusa között az Országgyűlés elnöke, 1990. május 2. és 1990. augusztus 3. között ideiglenes köztársasági elnök. 1990. augusztus 3. és 2000. augusztus 3. között Magyarország köztársasági elnöke volt.

Gracsov, Pavel Sergejevics oroszul: Павел Сергеевич Грачев (Tula, 1948 – Kran-sogorsk, 2012) szovjet katonatiszt, Oroszország védelmi minisztere. 1965-ben végezte el az Ejtőernyős Főiskolát, 1972-ben belépett a Kommunista Pártba. A hetvenes években elvégezte a Frunze Katonai Akadémiát, majd 1981-ben a Vezérkari Akadémiát. 1982 és 1983 között Afganisztánban a 103. gárda légideszant-hadosztályának parancsnoka volt. 1990 decemberében a szovjet légideszant csapatok parancsnokává nevezték ki. 1991 augusztusától a Szovjetunió felbomlásáig a védelmi miniszter első helyettese, 1992 és 1996 között Oroszország védelmi minisztere volt.

Granasztói György (Budapest, 1938 – Budapest, 2016) történész, egyetemi tanár, diplomata. 1961-ben történelem–francia szakos oklevelet szerzett. 1962 és 1968 között Győrött középiskolai tanár, majd az ELTE könyvtárában dolgozott. 1968-tól 1983-ig az MTA Történettudományi Intézet tudományos főmunkatársa. 1975-től az MTA kandidátusa, 1985 és 2003 között az ELTE BTK docense. 1988-ban az ELTE-n a magyar–francia posztgraduális műhely és doktori iskola („Atelier”) megalapítója, 2008-ig annak vezetője. 1998-ban habilitált, 2003 és 2007 között egyetemi tanár, 2007 óta professor emeritus volt. 1990 és 1998 között a Collegium Budapest Kuratóriumának és Tudományos tanácsának tagja. 1990-től négy évig brüsszeli és luxemburgi nagykövet, 1992-től 1994-ig az Európai Községek Bizottsága melletti képviselő vezetője, 1995-től a párizsi Suger Alapítvány Nemzetközi Tanácsának tagja, 1995 és 1999 között a Közép-Európa Intézet igazgatója, később a Teleki László Intézet főigazgatója. 2000-ben a Magyar Tudományos Akadémia doktorává választották. 2011-től Orbán Viktor miniszterelnök főtanácsadója, a Magyar Corvin-lánc Iroda vezetője, miniszterelnöki megbízottja volt.

Grishin, Jurij Pavlovics, oroszul: Гришин Юрий Павлович (Csernusinszkij körzet, 1927 – Moszkva, 2003) szovjet katonatiszt, a Szovjetunió külgazdasági miniszterhelyettese. Részt vett a második világháborúban, 1949-ben katonai főiskolát végzett, majd 1960-ban a Tengerészeti Akadémián szerzett oklevelet. 1960 és 1968 között a Főmérnöki Igazgatóság helyettes vezetője, 1969-től a Szovjetunió Állami Külgazdasági Bizottságának elnökhelyettese, 1975–1984 között a Műszaki Főigaz-

gatóság vezetője volt. 1985-ben admirálisi rangot kapott. 1988 és 1992 között a Szovjetunió külgazdasági miniszterhelyettese volt.

Gulácsy Gábor (Szeged, 1958 –) közgazdász. 1981-ben a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett oklevelet. 1981 és 1988 között az Országos Tervhivatal Tervgazdasági Intézetében dolgozott, 1989 és 1990 között a Közlekedési és Építésügyi Minisztériumban előbb osztályvezető-helyettes, majd főtanácsos volt. 1990. szeptember 15-én az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium helyettes államtitkárának nevezték ki. 1991 októberétől az Állami Vagyongyűnökség igazgatótanácsának a tagja. 2000 óta a Richter Gedeon Nyrt. kinevezett gazdasági vezérigazgató-helyettese.

Györgyi Kálmán (Budapest, 1939 – Budapest, 2019) jogtudós, egyetemi tanár. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán szerzett jogi diplomát 1964-ben, utána ott kezdett oktatni. 1979 és 1985 között a kar dékánhelyettese, 1989 és 1990 között a dékánja volt. 1990 és 2000 között a legfőbb ügyész posztját töltötte be. Később az igazságügyi tárcánál az új büntető törvénykönyv előkészítésének miniszteri biztosává, majd miniszteri főtanácsadóvá nevezték ki.

Győriványi Sándor (Budapest, 1927 – Budapest, 2007) pedagógus, technikatörténész, miniszter. Politikai okokból egyetemi tanulmányait csak 1958-ban tudta befejezni. 1962-től a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen, majd a Budapesti Gazdasági Főiskolán tanított. 1945-ben belépett a Független Kisgazdapártba, majd 1988-ban visszatért a politikai életbe. 1990. május 23. és 1991. január 16. között Magyarország munkaügyi minisztere volt. A Kisgazdapárt szakadása után, 1993 és 1994, majd 1997 és 1998 között a párt alelnöke, illetve 1994 és 1998 között elnökségi tagja, 1990 és 1998 között annak országgyűlési képviselője volt.

Gyurkó János Tivadar (Budapest, 1952 – Békéscsaba, 1996) építőmérnök, miniszter. 1976-ban a Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett oklevelet, 1987-ben doktorált. 1988-ban belépett a Magyar Demokrata Fórumba. 1990 és 1994 között annak országgyűlési képviselője, 1993. február 23. és 1994. július 15. között Magyarország környezetvédelmi és területfejlesztési minisztere volt.

Haltenberger Samu (Kassa, 1875 – Budapest, 1956) gépészmérnök. A budapesti József Műegyetemen szerzett gépészmérnöki oklevelet. Csonka Jánossal együtt a Magyar Királyi Posta egyik motorizálója, a későbbi Volán, a Magyar Vasutak Autóközlekedési Rt. (MAVART) alapítója. 1943-ig kulcsszerepet töltött be a magyar közlekedéspolitikában, majd 1945 után is azon fáradozott, hogy a háború romjain

az autóközlekedés is újjáéledjen. Ennek ellenére internálták, maradék vagyonát elkobozták.

Hasbulatov, Ruszlán Imránovics, oroszul: Руслан Имранович Хасбулатов, csecsenül: Хасболати Имрани кIант Руслан (Tolstoj-Yurt, 1942 –) csecsen származású orosz politikus. 1944-ben családjával Közép-Ázsiába deportálták. 1962-től a Moszkvai Állami Egyetemen jogot tanult. 1966-ban a diploma megszerzése után belépett a SZKP-ba. A nyolcvanas években Borisz Jelcin bizalmi embere lett. 1990-ben beválasztották az Orosz SZSZKSZ Népi Képviselői Kongresszusába. A puccskísérlet során Jelcin támogatója volt. 1991 és 1993 között az Orosz Föderáció Legfelsőbb Tanácsának az elnöke volt. A Szovjetunió összeomlása után egy ideig Oroszország második legbefolyásosabb emberévé vált. 1993-ban összetűzött Jelcinnel, ami alkotmányos válsághoz vezetett és 1993 októberében a parlament feloszlatásával ért véget, Hasbulatovot pedig letartóztatták. Egy év múlva kegyelemmel szabadult. 2003-ban fontolóra vette, hogy elindul a Csecsen Köztársaság elnökválasztásán, de végül ezt nem tette meg. A 2021-es választásokon a hivatalban lévő Ramzan Kadirovot támogatta.

Havel, Václav (Prága, 1936 – Vltice, 2011) cseh író, politikus, Csehszlovákia, majd Csehország elnöke. Polgári származása miatt nem nyert felvételt az egyetemre, ezért a Prágai Műszaki Egyetem esti tagozatát látogatta. 1963-ban mutatták be első darabját. 1968-ban eltiltották a színháztól, fizikai munkásként volt kénytelen dolgozni. A Charta '77 mozgalomban vállalt szóvivői szerepe miatt letartóztatták, és öt és fél évre bebörtönözték. Vezető szerepet játszott a csehszlovákiai bársonyos forradalomban. 1989 és 1992 között Csehszlovákia, majd 1993 és 2003 között a Cseh Köztársaság elnöke, a Visegrádi Négyek egyik alapítója volt.

Hermann János (1952 –) diplomata. Tanulmányait Budapesten és Moszkvában végezte, 1975-ben diplomázott a moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Egyetemén. Posztgraduális tanulmányokat az Egyesült Államokban és Ausztriában folytatott. 42 évnyi diplomáciai pályája során Magyarországon volt az Antall-kormány külügyi kérdésekben illetékes kormánysszóvivője, az első Orbán-kormány külügyi államtitkára, majd NATO-nagykövet. 2005 óta az Európai Bizottság alkalmazottja, 2005 és 2009 között az Európai Bizottság Külkapcsolati Főigazgatóságán volt főtanácsadó, majd politikai igazgatóhelyettes, 2009 és 2013 között az EU norvégiai nagykövete, később az Európai Unió Közép Ázsiai különleges képviselője, majd 2014-től az EU grúziai nagykövete.

Hieronymi Ottó (Budapest, 1938 –) közgazdász, a nemzetközi kapcsolatok professzora. 1970-től 1994-ig a Genfi Battelle Kutatóközpont vezető közgazdásza. 1989-ben a Svájci Szövetségi Kormány által a nemzetközi adósságkérdés kezelésére létrehozott szakértői csoport titkára lett. Antall József gazdasági tanácsadója 1990 májusa és 1993 decembere között. 1995-től 2006-ig a Webster Egyetem (Genf) Nemzetközi Kapcsolatok – Migrációs és Menekültügyi Tanulmányok programjának vezetője.

Horn Gyula (Budapest, 1932 – Budapest, 2013) közgazdász, politikus, külügyminiszter, Magyarország miniszterelnöke. 1954-ben a Don-rosztovi Közgazdasági és Pénzügyi Főiskolán szerzett diplomát. 1954-ben belépett a Magyar Dolgozók Pártjába. 1954-től öt éven át a Pénzügyminisztérium forgalmiadó főosztályán dolgozott referensként. 1956. október vége, november eleje között nemzetőr. Belépett a Magyar Szocialista Munkáspártba, 1956 decemberétől a Központi Bizottság felkérésére a karhatalmi őrszolgálatnál volt állományban. 1957. júniusban leszerelt, és visszament munkahelyére. 1959-ben a Külügyminisztériumba hívták, a szovjet osztályon gazdaságpolitikai kérdésekkel foglalkozott. 1961. március 1-jétől a szófiai magyar nagykövetség attaséja, 1963-tól 1969-ig Belgrádban teljesített külügyi szolgálatot. Belgrádból hazatérve az MSZMP KB Külügyi Osztályára került. 1970-ben elvégezte a Politikai Főiskolát. 1977-ben a közgazdaság-tudományok kandidátusa tudományos fokozatot szerzett. 1985. márciusban, az MSZMP XIII. Kongresszusán beválasztották a Központi Bizottságba, és ugyancsak márciustól kinevezték a külügyi tárca államtitkárává. 1989. május 11-től a Németh-kormány külügyminisztere. Nevéhez kapcsolódik a kelet-európai változásokat elindító, és végül a német újraegyesítéshez vezető 1989. szeptember közepi határnyitás a keletnémet menekülők előtt. 1990-ben az MSZP országgyűlési képviselője, 1994. július 15. és 1998. július 6. között Magyarország miniszterelnöke volt.

Horváth Balázs (Budapest, 1942 – Veszprém, 2006) ügyvéd, Magyarország belügyminisztere. 1965-ben az ELTE-n szerzett jogi oklevelet. 1988-ban alapító tagja a Magyar Demokrata Fórumnak (MDF), majd 1989-től 1990-ig annak Veszprém megyei elnöke. 1990 és 1993 között a párt országos elnökségének tagja. 1991-ben rövid ideig ügyvezető alelnök. 1990. május 23. és december 21. között az Antall-kormány első belügyminisztere. 1990. december 22-től 1992. január 23-ig a határon túli magyar ügyekben felelős tárca nélküli miniszter, majd 1991 és 1993 között a sport-irányításért, valamint az Országgyűlés és a Kormány közötti kapcsolattartásért felelős tárca nélküli miniszter.

Hurd, Douglas Richard, Westweel bárója (Marlborough, 1930 –) brit hírszerző tiszt, az Egyesült Királyság külügyminisztere. Egyetemi tanulmányait Cambrigde-ben végezte, 1951-től a brit titkosszolgálatnál dolgozott, 1974-től parlamenti képviselő volt. 1979 és 1983 között Európa-ügyi miniszter, 1984 és 1985 között az észak-írországi ügyek államtitkára, 1985 és 1989 között belügyminiszter, 1989 és 1995 között Nagy-Britannia külügyminisztere volt.

Husszein, Szaddám Huszein Abd el-Madzsíd, arabul: **دي جيمال دبع نيسح م ادص** **ي تيركتا** (el-Audzsa, 1937 – Kázimajn, 2006) 1957-ben csatlakozott a forradalmi pánarab Baasz Párthoz. 1959-ben a király megdöntése után részt vett a Kászim tábornok elleni sikertelen merényletben. Kairóba menekült, távollétében halálra ítélték. 1964-ben tért vissza Irakba. Fontos szerepe volt a Nemzeti Gárda újjászervezésében, továbbá ő hozta létre a Baasz saját titkosszolgálatát, az ún. Különleges Apparátust. Hamarosan letartóztatták, 1966-ban szabadult. 1968. július 17-én Huszein nagybátyja, al-Bakr került az államfői székbe. 1979. július 16-án Huszein lemondatta betegeskedő nagybátyját, s diktatórikus hatalmat épített ki. A regionális nagyhatalmi álmokat szövögető Huszein a szunniták védelmezőjeként lépett fel, deportálta a síitákat, s 1980 szeptemberében Iránra támadt. A két állam végül 1988-ban kötött fegyverszünetet. 1990. augusztus 2-án lerohanta s annektálta Kuvaitot. Az olajlelőhelyek és Kuvait védelmére az Egyesült Államok vezetésével felállt nemzetközi koalíció a Sivatagi Vihar elnevezésű hadművelet keretében kiűzte Kuvaitból az iraki hadsereget. Szaddám Huszein hatalmát azonban nem sikerült megtörni. 2003 márciusában az Amerikai Egyesült Államok és szövetségesei megtámadták Irakot, s megdöntötték a hatalmát. 2006-ban az iraki bíróság akasztás általi halálra ítélte.

Iliescu, Ion (Oltenița, 1930 –) gépészmérnök, a Román Köztársaság elnöke. Gépészmérnöki tanulmányait Bukarestben és Moszkvában végezte. 1965-ben a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának a tagja, 1971-től fokozatosan háttérbe szorult. 1989-ben vezető szerepet játszott Nicolae Ceaușescu román diktátor megbuktatásában. 1990. május 20. és 1996. november 29., illetve 2000. december 20. és 2004. december 20. között Románia köztársasági elnöke volt.

Isépy Tamás (Barancs, 1924 – Budapest, 2004) ügyvéd, politikus. 1946-ban a Pázmány Péter Egyetem Jogtudományi Karán szerzett oklevelet. 1946 és 1950 között Miskolcon volt ügyvédjelölt. 1952-ben a Hortobágyra telepítették ki, mivel politikai ügyekben is elvállalta a védelem képviseletét. 1953 és 1958 között Miskolcon volt ügyvéd, 1958-ban első fokon a Magyar Ügyvédi Kamara kizárta a soraiból, de a határozatot másodfokon megsemmisítették. 1990-ig ügyvédként dolgozott. 1989-

ben belépett a Kereszténydemokrata Néppártba. 1990 és 2004 között előbb a KDNP, majd a Fidesz országgyűlési képviselője, 1990 és 1994 között Balsai István igazságügyminiszter politikai államtitkára volt.

Janajev, Gennagyij Ivanovics, oroszul: Геннадий Иванович Янаев (Perevoz, 1937 – Moszkva, 2010) szovjet politikus. 1959-ben szerzett diplomát a Gorkij Mezőgazdasági Intézetben. 1962-ben az SZKP tagja lett. 1963-tól 1968-ig a Gorkij Komszomol második, majd első titkári posztját töltötte be, majd tizenkét évig az Ifjúsági Szervezetek Bizottságának elnöke volt. 1986-ban a Szakszervezetek Össz-szövetségi Központi Tanácsának nemzetközi ügyekért felelős titkára, 1989-ben a szakszervezetek elnökhelyettese volt. 1990 áprilisában a Szakszervezetek Össz-szövetségi Központi Tanácsának elnökévé választották. 1990 júliusától a következő év januárjáig az SZKP Politikai Bizottságának tagja, a központi bizottság titkára volt. 1990 decemberétől 1991 augusztusáig a Szovjetunió első alelnökének tisztségét töltötte be. Kulcsszerepet játszott az 1991. augusztusi puccsban; a puccsisták ügyvezető államfőnek nevezték ki. Annak leverése után felelősségre vonták, majd 1994-ben amnesztiával szabadult.

Jávor András (Baja, 1947 –) orvos. 1972-ben a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen szerzett általános orvos oklevelet. 1977-ben belgyógyász szakorvosi vizsgát tett. 1972 és 1986 között Szekszárdon a Tolna megyei Kórház belgyógyásza, 1986 és 1990 között a Népjóléti Minisztérium Gyógyító Ellátás Információs Központjának az igazgatója. 1988 és 1990 között a Szociális és Egészségügyi Minisztérium Egészségügyi Reformtitkárságának a vezetője, 1990 és 1994 között a Népjóléti Minisztérium közigazgatási államtitkára volt. 1994 és 2010 között egészségügyi tanácsadóként dolgozott, 2001-ben az egészségügyi miniszter főtanácsadója, majd a Népegészségügyi Programiroda programigazgatója, 2002-től 2010-ig a SOTE Egészségügyi Informatikai Intézet megbízott igazgatója volt.

Jelcin, Borisz Nyikolajevics oroszul: Борис Николаевич Ельцин (Butka, 1931 – Moszkva, 2007) orosz politikus, Oroszország elnöke. 1955-ben szerzett építőmérnöki diplomát. 1961-től a Szovjetunió Kommunista Pártjának a tagja, 1984-től a Legfelsőbb Tanács Elnöke, 1985-től a Központi Bizottság tagja, a moszkvai pártbizottság első titkára volt. 1987 novemberében leváltották a moszkvai vezetés éléről. 1990. július 12-én az SZKP XXVIII. Kongresszusán kilépett a pártból, 1991. június 12. 1999. december 31. között az Oroszországi Föderáció első elnöke volt.

Jellen Sándor (Budapest, 1932 – Budapest, 2008) vegyészmérnök. 1954-ben egyetemi tanulmányait követően, a magyar vegyipar olyan különböző pontjain dolgozott

kezdetben mérnökként, később gazdasági vezetőként, mint a Vegyterv, Nehézipari Minisztérium, Péti Nitrogénművek. 1990-et követően a későbbi Banque Indosuez Magyarország Zrt. befektetési banknál a befektetési és értékpírterület vezetője. 1992-től az Állami Vagyonkezelő Rt. (ÁV Rt.) értékesítési vezérigazgató-helyettese 1994. októberig, ahol a legnagyobb állami tulajdonú cégek privatizációjáért volt felelős. 1994-et követően a Zalakerámia Nyrt. elnöke volt.

Jeszenszky Géza (Budapest, 1941 –) történész, egyetemi tanár, Magyarország külügyminisztere. 1966-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetem történelem–angol szakán végzett, majd 1973-tól ösztöndíjas aspiráns a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében. 1984-től Fulbright-ösztöndíjasként Santa Barbarában a Kalifornia Egyetemen tanított. A Magyar Demokrata Fórum alapító tagja, 1989 őszétől az MDF Külügyi Bizottságának a vezetője. 1990. május 23. és 1994. július 14. között külügyminiszter, 1998 és 2002 között Magyarország washingtoni, majd 2011 és 2014 között norvégiai nagykövete volt.

Joó Rudolf (Miskolc, 1946 – Párizs, 2002) politológus, államtitkár, diplomata. 1969-ben a budapesti Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem nemzetközi kapcsolatok szakán szerzett oklevelet. 1971–72-ben Nizzában folytatott posztgraduális képzést. 1985-ben szerezte meg kandidátusi fokozatát. Az MDF egyik alapítója, 1991 és 1993 között a Honvédelmi Minisztérium nemzetközi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára, 1993 és 1994 között közigazgatási államtitkára, 1998 és 2000 között a Külügyminisztérium helyettes államtitkára volt. 2000-től rendkívüli és meghatalmazott követként a genfi magyar ENSZ-képviselőt vezette.

Joxe, Pierre (Párizs, 1934 –) francia politikus. Egyetemi tanulmányait szülővárosában végezte. 1971-től a Szocialista Pártban politizált. 1984 és 1986, illetve 1988 és 1991 között francia belügyminiszter, 1991 és 1993 között honvédelmi miniszter volt.

József, II.; teljes nevén: József Benedek Ágost János Antal Mihály Ádám (Bécs, 1741 – Bécs, 1790) magyar és cseh királyi herceg, a Német-római Birodalom császára. Autodidakta módon művelődött, nagy hatással volt rá a kámeralizmus és a felvilágosodás. 1765-től édesanyja, Mária Terézia társuralkodója lett. 1780. november 29-én lépett a magyar trónra, azonban lemondott a koronázásról és az ezzel járó eskütételtől, így mentesült mindazon kööttségektől, amelyek elődei és a rendek egyezségeiből származtak: nem kellett garantálnia a rendi szervezetek, jogok megmaradását. Édesanyjához hasonlóan rendeletekkel kormányzott, országgyűlést egyszer sem hívott össze. Uralkodása alatt mintegy hatezer rendeletet adott ki, amelyek bár szá-

mos esetben sértették a hagyományokat, elsősorban a Birodalom modernizálását és egyben az államszervezet központosítását, racionalizálását célozták meg.

Juhász Endre (Nagykőrű, 1944 –) jogász, diplomata, miniszter, az Európai Bíróság bírása. 1967-ben Szegeden szerzett jogi doktorátust, mellette a Strasbourgi Egyetemen nemzetközi összehasonlító jogot tanult. 1973-tól a Külkereskedelmi Minisztériumban a jogszabály-előkészítő osztály vezetője, 1974-től 1979-ig a brüsszeli kirendeltség titkára volt. 1979 és 1983 között Külkereskedelmi Minisztérium osztályvezetője, 1983 és 1989 között a washingtoni kereskedelmi alkirendeltség vezetője, 1989 és 1992 között a fejlett ipari országok államközi főosztályának helyettes vezetője volt, majd főosztályvezető. 1993-ban a minisztérium közigazgatási államtitkára, 1994-ben az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium címzetes államtitkára és az európai ügyek hivatalvezetője. 1995-től Magyarország Európai Unióhoz akkreditált nagykövete, 1998-tól a csatlakozási tárgyalások főtárgyalója volt. 2003. május 19. és 2004. május 1. között a Medgyessy-kormányban az Európai integrációs ügyekért felelős tárca nélküli miniszter volt. 2004-ben az Európai Unió Bíróságának tagja lett.

Juhász Judit (Budapest, 1947 –) újságíró, kormányzóvivő. 1974-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett oklevelet. 1975-ben elvégezte a MÚOSZ Újságíró Iskolát, majd a Magyar Rádió szerkesztő-riportere volt. 1990 májusában előbb a Népjóléti Minisztérium, majd Antall József miniszterelnök szóvivője volt.

Kádár Béla (Pécs, 1934 –) közgazdász, miniszter. 1956-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett közgazdászoklevelet. 1967 és 1968 között a Harvard Egyetemen volt Ford-ösztöndíjas. 1970-ben védte meg a kandidátusi, 1980-ban akadémiai doktori értekezését. 2001-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 2007-ben rendes tagja. 1990. május 23. és 1994. július 14. között a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok minisztere, 1994 és 1998 között az MDF országgyűlési képviselője volt.

Kadhafi, Moammer, arabul: *ي-فانقل رمع* (Szurt, 1942 – Szurt, 2011) katonatiszt, Líbia diktátora. 1966-ban a bengázi katonai akadémián végzett. 1969-ben államcsínyt követett el Idrisz király ellen. Az arab nacionalizmusra épülő iszlám szocialista rendszert, diktatúrát vezetett be. A nyolcvanas évektől súlyos konfliktusokba került a nyugati államokkal. 1986-ban az USA hadereje Tripolit és Bengázit bombázta. A kilencvenes években enyhült a Nyugattal való feszültség, 2006-ban az Amerikai Egyesült Államok eltávolította az országot a terrorizmust támogató államok listájáról. Uralmát 2011-ben az Arab Tavasz döntötte meg.

Kajdi József (Budapest, 1958 –) jogász, ügyvéd. 1982-ben az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán szerzett diplomát. 1985-ben sikeres jogi szakvizsgát tett. 1982 májusa és 1986 márciusa között a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia jogász főtanára. 1986 áprilisa és 1990 májusa között az Igazságügyi Minisztérium Törvény-előkészítő Főosztályának munkatársa, majd osztályvezetője, később a Közjogi Főosztály helyettes vezetője lett. Eközben munkaköri feladatként résztvevője a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásoknak az I/1-es albizottságban. 1990. május 29-től 1994. július 10-ig közigazgatási államtitkárként az Antall- és Boross-kormány Miniszterelnöki Hivatalának vezetője. 1995 januárja és 2001 februárja között a Magyar Nemzeti Bank elnöki tanácsadója, majd ügyvezető igazgatója. 2001 szeptembere óta ügyvéd. 2002 és 2010 között az MNB Felügyelőbizottságának Országgyűlés által megválasztott tagja. Az ügyvédi praxis szüneteltetésével 2011 és 2015 között az Európai Parlament munkatársa volt, ami után azóta is folytatja ügyvédi tevékenységét.

Katona Tamás (Budapest, 1932 – Budapest, 2013) történész, államtitkár, nagykövet. 1955-ben az ELTE-n szerzett könyvtár–magyar–arab szakos oklevelet. 1980-tól az Eötvös-kollégiumban, 1985-től Szegeden, a József Attila Tudományegyetemen tanított. 1987 és 1990 között szabadfoglalkozású író, történész volt. 1990 és 1998 között országgyűlési képviselő, 1990. május 24. – 1992. június 20. között a Külügyminisztérium politikai államtitkára, majd 1994-ig az Antall- és a Boross-kormány sajtóügyekért felelős miniszterelnökségi politikai államtitkára volt. 1996-ban kilépett az MDF-ből, a Magyar Demokrata Néppárt (MDNP) egyik alapítója, 2000 és 2002 között Magyarország varsói nagykövete volt.

Katusev, Konstantin Fedorovics, oroszul: Константин Фёдорович Катушев (Bolszoe Boldino, 1927 – Moszkva, 2010) szovjet politikus, a Szovjetunió külgazdasági minisztere. 1951-ben szerzett gépészmérnöki oklevelet. 1952-ben belépett a Szovjet Kommunista Pártba. 1966 és 1990 között a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának tagja, 1966 és 1984, illetve 1986 és 1989 között a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának helyettese volt. 1968 és 1977 között a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának titkára, 1977 és 1982 között a Szovjetunió Minisztertanácsának elnökhelyettese, 1985 és 1988 között a Szovjetunió Külgazdasági Kapcsolatok Állami Bizottságának elnöke, 1988 és 1991 között a Szovjetunió külgazdasági minisztere volt.

Kelemen András (Budapest, 1940 –) orvos, politikus. 1966-ban szerzett orvosi oklevelet. A Magyar Demokrata Fórum (MDF) egyik alapítója. 1988 és 1989-ben az MDF Országos Választmányának a tagja. 1990. május 24-től 1992. június 19-ig

a Népjóléti Minisztérium politikai államtitkára. 1992. június 19. és 1994. július 15. között a Külügyminisztérium politikai államtitkára.

Keleti Károly (Pozsony, 1833 – Budapest, 1892) közgazdász, a Központi Statisztikai Hivatal alapítója. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc alatt honvéd tüzér volt. A szabadságharc után Budán, majd Szolnokon volt pénzügyi tisztviselő. Az 1850-es évek végén politikai okokból lemondott állásáról, majd 1865-től Eötvös József *Politikai Hetilapját* szerkesztette. A Magyar Földhitelintézet 1863-as megalakulásakor annak tisztviselője, az intézet tanácsjegyzője. A 60-as években folyóiratokban, valamint az MTA általa szerkesztett statisztikai és nemzetgazdasági közleményekben bank-, vám-, ipar- és pénzügyi statisztikai tanulmányokat közölt. A kiegyezés után a földművelési, ipari és kereskedelmi minisztérium statisztikai osztályának vezetője volt. 1867-ben az ő elnöklete alatt a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi minisztérium szakosztályaként állt fel a Központi Statisztikai Hivatal. 1869-ben megszervezte a népszámlálást, ápolta a nemzetközi kapcsolatokat, részt vett statisztikai kongresszusokon, tevékenykedett a Nemzetközi Statisztikai Intézet létrehozásában is.

Kennedy, John Fitzgerald (Brookline, 1917 – Dallas, 1963) demokrata politikus, az Amerikai Egyesült Államok elnöke. A Harvardon szerzett politológusoklevelet. A II. világháborúban a csendes-óceáni hadszíntéren harcolt. 1947 és 1953 között kongresszusi képviselő, 1953 és 1960 között Massachusetts állam szenátora 1961. január 20. és 1963. november 22. között az Amerikai Egyesült Államok elnöke volt. Kezdeményezte a faji diszkriminációval összefüggő törvények megszüntetését, növekedési pályára állította az amerikai gazdaságot. Az 1963 novemberében ellene elkövetett merényletet körülményei a mai napig megosztják az amerikai társadalmat.

Keresztes K. Sándor (Kolozsvár, 1944 –) építészmérnök, miniszter. 1969-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett építészmérnöki oklevelet, 1976-ban pedig városépítési–városgazdasági szakmérnöki diplomát. 1988-ban az MDF alapítója, 1990 és 1994 között országgyűlési képviselő. 1990. május 23. és 1990. szeptember 15. között Magyarország környezetvédelmi, 1990. szeptember 15. és 1993. február 22. között Magyarország környezetvédelmi és területfejlesztési minisztere volt. 1995-től visszavonult a pártpolitikától, s területi, regionális főépítészként dolgozott.

Kéri Kálmán (Igló, 1901 – Budapest, 1994) vezérezredes, politikus. Az első világháborúban katonaként szolgált. 1921-től tüzértisztként a vezérkarban teljesített szolgálatot. 1941-ben Szlovákiában volt katonai attasé. 1942-ben vezérkari ezredessé

léptették elő, s Nagy Vilmos honvédelmi miniszter szárnysegédjeként és irodavezetőjeként szolgált. 1944-ben a VI. hadtest, majd az 1. magyar hadsereg vezérkari főnöke lett. 1944-ben a sikertelen kiugrási kísérlet után a Kárpátokban harcoló I. hadsereg vezérkari főnökeként parancsnokával, Dálnoki Miklós Béla vezérezredessel átment a szovjetekhez. 1945-től a honvédelmi minisztériumban az új magyar hadsereg szervezését irányította. Decemberben szabotázs vádjával letartóztatták, de a bíróság felmentette. 1949-ben ismét letartóztatták, Kistarcsára, majd Recskre internálták. 1953-ban szabadult, volt éjjeliőr, segédmunkás, pincemester, raktáros. 1966-tól nyugdíjasként élt. 1990-ben rehabilitálták, vezérőrnaggyá, majd 1991-ben vezérezredessé léptették elő. 1990 és 1994 között az MDF országgyűlési képviselője, az alakuló ülés korelnöke volt.

Király Miklós (Veszprém, 1960 –) jogász, egyetemi tanár. 1985-ben az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán szerzett jogászoklevelet. 1998-ban doktorált, 2007-ben habilitált. 1990 és 1992 között a Miniszterelnöki Hivatalban kormányfőtanácsos, 1992 és 1994 között az Állami Vagyongyűjtemény igazgatótanácsának tagja, 1998 és 2001 között a Szociális és Családügyi Minisztérium tanácsadója, 2002 és 2005 között a Mádl Ferenc köztársasági elnök tanácsadója volt.

Király Péter (Szombathely, 1953 –) közgazdász, gazdasági szakember. 1977-ben Budapesten szerzett közgazdászoklevelet. 1977. augusztus 1. és 1990. június 13. között a Pénzügyminisztérium munkatársa, 1990. június 14-étől 1992. március 15-éig a Pénzügyminisztérium közigazgatási államtitkára, majd a Pénzügyintézeti Központ elnök-vezérigazgatója volt.

Kiss Elemér (Somlósőzlős, 1944 –) ügyvéd, a Miniszterelnöki Hivatal államtitkára, majd minisztere. 1968-ban Budapesten szerzett jogi doktorátust. 1969-től az államigazgatásban dolgozott. 1989. december 20. és 1990. május 30. között a Miniszterelnöki Hivatal vezető államtitkár, majd 1991-ig a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium közigazgatási államtitkára, 1994 és 1998 között a Miniszterelnöki Hivatal közigazgatási államtitkára, 2002 és 2003 között a Miniszterelnöki Hivatal vezető miniszter volt.

Kiss Gyula (Miskolc, 1954 –) ügyvéd, Magyarország munkaügyi minisztere. 1980-ban Szegeden szerzett jogi oklevelet. 1982 és 1990 között ügyvédként dolgozott. 1989 és 1992 között az FKGP tagja, 1990 áprilisa és decembere között főtitkára, 1990 decembere és 1991 júniusa között alelnöke volt. 1996-ban kilépett a pártból. 1997-től az MDF tagja volt. 1990-ben és 1994-ben országgyűlési képviselőjelölt, 1990 és 1991

között tárca nélküli miniszter, a Nemzetiségi Kollégium elnöke, 1991. január 16. és 1994. július 15. között Magyarország munkaügyi minisztere volt. A koalíciós kormányba az FKGP delegálta.

Kissinger, Henry Alfred (Fürt, Németország, 1923 – Kent, Connecticut, 2023) egyetemi tanár, az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere. Zsidó származása miatt a családja 1938-ban az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. 1943-tól az amerikai hadsereg belső elhárításánál szolgált, 1950-ben a Harvard Egyetemen diplomált, 1954-ben ugyanott doktorált. 1969. január 20. és 1975. november 3. között az Amerikai Egyesült Államok nemzetbiztonsági tanácsadója, 1973. szeptember 22. és 1977. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere volt.

Klaus, Václav (Prága, 1941 –) közgazdász, Csehszlovákia pénzügyminisztere, cseh miniszterelnök, köztársasági elnök. 1963-ban Prágában a közgazdasági egyetemet végezte el, majd Olaszországban és az Amerikai Egyesült Államokban tanult tovább. 1971 és 1978 között a Csehszlovák Állami Banknál dolgozott, 1987-ben csatlakozott a Csehszlovák Tudományos Akadémia reformpárti Előrejelző Intézetéhez. 1989. december 10. és 1991. július 2. között Csehszlovákia pénzügyminisztere, 1993. január 1. és 1998. január 2. között Csehország miniszterelnöke, 2003. március 7. és 2013. március 7. között Csehország köztársasági elnöke volt.

Kodolányi Gyula (1942, Budapest –) Kossuth-és Prima Prémium díjas író, irodalomtörténész, szerkesztő. Angoltanári diplomáját az ELTE-n 1966-ban szerezte. 1966–70-ben a Corvina Kiadó angol szerkesztője. 1966 és 1969 között British Council ösztöndíjakkal brit tanulmányutakon járt. 1970-től 1994-ig az ELTE Bölcsészkar oktatója, elsősorban amerikanistaként. 1972–74-ben MTA-aspiráns, 1972–73-ban a Yale Egyetemen (New Haven, USA) kutató. 1984–85-ben Fulbright Professzorként Santa Barbarában (University of California) tanított amerikai és magyar irodalmat. A 70-es évektől a nem hivatalos magyar ellenzéki mozgalmak tagjaként épített ki kapcsolatokat az angolszász sajtóval és a budapesti diplomatákkal. 1985-től részt vett a rendszerváltoztató mozgalmakban, különösen a bős–nagygyarosi vízlépcső és az erdélyi falurombolás ellen. 1987-ben az MDF alapító tagja. 1988-tól dolgozott együtt az MDF-ben Antall Józseffel, aki a kormányalakítás után a Miniszterelnöki Tanácsadó Testület irányításával bízta meg. 1990 októberétől címzetes miniszterelnökségi államtitkár, külpolitikai főtanácsadó 1994 júliusáig. Megszervezte a Duna TV létrehozását. 1992-től 2017-ig a *Magyar Szemle*, 2010-től 2020-ig a *Hungarian Review* alapító főszerkesztője, jelenleg főmunkatársa. 2004 és 2009 között az Emory Egyetemen (Atlanta) tanított.

Kohl, Helmut Josef Michael (Ludwigshafen, 1930 – Oggersheim, 2017) német politikus, Németország kancellárja. 1956-ban a Heidelbergi Egyetemen szerzett oklevelet, ahol történelmet és államtudományokat hallgatott, két évvel később politikatudományokból doktorált. Politikai karrierje 1959-ben indult, 1967-ben a CDU országos elnökségének tagja lett. 1969 és 1976 között a Rajna-Pfalz tartomány miniszterelnöke, 1976-ban a CDU kancellárjelöltje volt. 1982. október 1. és 1998. október 27. között Németország kancellárja volt.

Kónya Imre (Budapest, 1947 –) ügyvéd, Magyarország belügyminisztere. 1971-ben Budapesten szerzett jogi oklevelet, majd ügyvédként dolgozott. 1988-ban csatlakozott az MDF-hez. Az Ellenzéki Kerekasztal- és a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások résztvevője. 1990-től az MDF elnökségének tagja, 1993 és 1994 között a párt alelnöke. 1996-tól az MDNP alapítója. 1990 és 1998 között országgyűlési képviselő, 1993. december 21. és 1994. július 15. között Magyarország belügyminisztere volt.

Korinek László (Ács, 1946 –) jogász, kriminológus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. 1971-ben Pécsen szerzett jogi oklevelet. 1984-ben védte meg állam- és jogtudományok kandidátusi értekezését, 1996-ban habilitált, 1998-ban pedig megszerezte az MTA doktora címet. 1990-ben a Belügyminisztérium rendészeti helyettes államtitkárává nevezték ki, 1991 és 1993 között a Rendészeti Hivatal elnöki tisztét töltötte be. 1993-ban a Belügyminisztérium főigazgatója, illetve a *Belügyi Szemle* című szakfolyóirat főszerkesztője volt. 1997 és 2000 között a Pázmány Péter Katolikus Egyetem kriminológiai tanszékének vezetője. 2003-tól a Pécsi Tudományegyetem kriminológiai és büntetés-végrehajtási jog tanszékének vezetője.

Koszigin, Alekszej Nyikolajevics, oroszul: Алексей Николаевич Косыгин (Szentpétervár, 1904 – Moszkva, 1980) orosz/szovjet politikus, a Szovjetunió minisztertanácsának elnöke. 1919 és 1921 között a Petrovári Egyetemen tanult. 1927-ben csatlakozott a Kommunista Párthoz. 1936-ban elvégezte a Leningrádi Textilipari Főiskolát. 1939-ben a Szovjetunió textilipari népbiztosa, 1940 és 1946 között a Népbiztosok Tanácsa, 1943-tól az Oroszországi SZSZK Minisztertanácsának helyettes elnöke, 1964 és 1980 között a Szovjetunió minisztertanácsának elnöke volt.

Kováč, Michal (Szerelmes, 1930 – Pozsony, 2016) közgazdász, a Szlovák Köztársaság elnöke. Pozsonyban szerzett közgazdászoklevelet. 1956-tól 1989-ig bankárként dolgozott. 1989 decemberétől 1991 májusáig a Csehszlovák Szövetségi Köztársaság szlovák tagköztársasága kormányának pénzügyminisztere volt. 1991-től a Demokra-

tikus Szlovákiáért Mozgalomban (HZDS) politizált. 1990 és 1992 között a Csehszlovák Szövetségi Gyűlés tagja, 1993. március 2. és 1998. március 2. között a Szlovák Köztársaság elnöke volt.

Kozirjev, Andrej oroszul: Андрей Владимирович Козырев (Brüsszel, 1951 –) 1974-ben a Moszkvai Állami Egyetem diplomataképzőjében szerzett oklevelet. 1974-től a szovjet külügyminisztériumban dolgozott. 1990 és 1996 között Oroszország külügyminisztere volt.

Kőváriné Csoór Klára az Állami Bankfelügyelet elnökhelyettese, majd vezetője, később a Pénzügyminisztérium helyettes államtitkára, ezt követően a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének (PSZÁF) elnöki főtanácsadója.

Kravcsuk, Leonyid Makarovics ukránul: Леонід Макарович Кравчук (Velykyi Zhytyń, 1934 – München, 2022) közgazdász, Ukrajna elnöke. 1958-ban Kijevben szerzett közgazdászoklevelet, 1970-ben Moszkvában kandidált. 1980-ban a kijevi propaganda- és agitációs osztály vezetőjévé, 1988 októberében pedig az ideológiai osztály vezetőjévé nevezték ki. 1990. július 23-án az ún. Ukrán Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának elnöke lett. Az 1991. augusztus 12–21-i puccskísérlet után kilépett a Kommunista Pártból, s Ukrajna függetlensége mellett kötelezte el magát. 1991. augusztus 24. és 1994. július 19. között Ukrajna első elnöke volt.

Kupa Mihály (Budapest, 1941 –) közgazdász, Magyarország pénzügyminisztere. 1958-ban összeesküvés vádjával 10 hónapi börtönbüntetésre ítélték. Szabadulása után segéd munkásként dolgozott. 1969-ben szerzett közgazdászoklevelet. 1975-től előbb a Felsőoktatási Kutatóközpont tudományos munkatársa, majd a Pénzügykutató Intézet tudományos főmunkatársa volt. A rendszerváltoztatás előtt a Pénzügyminisztériumban dolgozott. 1990. december 20. és 1993. február 11. között Magyarország pénzügyminisztere. 1998 és 2002 között az Országgyűlés független képviselője volt.

Laborczi Géza (Tét, 1957 –) evangélikus lelkész, tanár, politikus. Evangélikus Teológiai Akadémiát végzett, majd Nyíregyházán kezdte a szolgálatot. 1990 és 1994 között az SZDSZ országgyűlési képviselője, 1998 és 2002 között a nyíregyházi önkormányzat képviselője és az evangélikus egyház zsinatának lelkészi elnöke, 1994–2007 között az Illyés Közalapítvány kuratóriumi tagja, 2002–2007 között annak titkára volt.

Lakner Zoltán (Veszprém, 1952 –) szociológus, magyar–történelem szakos tanár, tanszékvezető főiskolai docens. 1974 és 1984 között a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán népművelő és könyvtár szakos, majd történelem és magyar szakos tanári diplomát szerzett. 1990-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karán szociológus végzettséget, 2010-ben a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Intézetének Hungarológia Doktori Iskolájában PhD fokozatot szerzett. 1978 és 1990 között általános iskolai nevelő és tanár. 1990 és 1994 között a szociális válságkezelő programok kormánybiztosa, 1994 és 1998 között az esztergomi Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző főiskola docense, tanszékvezetője, 1998 és 2002 között a Szociális és Családügyi Minisztérium helyettes államtitkára volt. 2002-től a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Karának tanszékvezetője.

Laky Dezső (Csurgó, 1887 – Budapest, 1962) statisztikus, közgazdász, politikus, Magyarország közellátásért felelős tárca nélküli minisztere. A Budapesti Tudományegyetemen végzett jogi tanulmányokat, ennek befejeztével államtudományi doktórátust szerzett. 1918-ban a Pozsonyi Tudományegyetemen habilitált és a népességi statisztika magántanára lett. 1907-től 1921-ig a kereskedelemügyi minisztériumnál dolgozott. 1921 és 1926 között a szegedi Ferenc József Tudományegyetem statisztikai tanszékének vezetője, ezzel párhuzamosan 1925 és 1926 között a jog- és államtudományi kar dékáni feladatait is ellátta. 1926-ban a budapesti Királyi József Műegyetem tanára. 1928 és 1931, valamint 1936 és 1937 között a közgazdaság-tudományi kar dékánja volt. 1928 és 1930 között az Erzsébet Tudományegyetem állam- és jogtudományi karának magántanára volt. Az 1934 után Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem nevet viselő intézményben tanított egészen 1944 márciusáig. 1938 és 1939-ben az árellenőrzés országos kormánybiztosaként tevékenykedett. 1939-től 1944-ig a kormánypárt országgyűlési képviselője, 1940. december 17-e és 1941. szeptember 15-e között a Teleki-, majd a Bárdossy-kormány közellátásért felelős tárca nélküli minisztere volt. A német megszállás után a Gestapo letartóztatta. 1948-ban kényszernyugdíjazták, 1951-ben családjával együtt kitelepítették Egyekre. 1958-ban részlegesen rehabilitálták, és 1961-ig a Központi Statisztikai Hivatal szaktanácsadójaként alkalmazták.

Lantos, Tom, magyarul: **Lantos Péter Tamás** (Budapest, 1928 – Bethesda, 2008) közgazdász, politikus, az Amerikai Egyesült Államok Külügyi Bizottságának elnöke. Budapesten izraelita családban született. 1947-ben az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. A Washingtoni Egyetemen, illetve a kaliforniai Berkeley Egyetemen tanult, 1953-ban doktorált, majd a San Francisco-i Állami Egyetemen a közgazdaságtan professzora lett. A következő években üzleti tanácsadóként és televíziós kommentár-

torként dolgozott külpolitikai témákban. 1981 és 2008 között az Amerikai Egyesült Államok Képviselőházának a tagja, 2007 és 2008 között a Képviselőház külügyi bizottságának az elnöke volt.

Larosiere, de Jacques (Párizs, 1929 –) francia közgazdász, a Francia Nemzeti Bank kormányzója, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank elnöke. Tanulmányait a Lycée Louis-le-Grand-ban és az Institut d'Etudes Politiques de Paris-ban végezte. 1958-ban szerzett diplomát az École nationale d'administration-en, majd a francia pénzügyminisztérium belső felügyelőségén helyezkedett el. 1965 és 1974 között a francia pénzügyminisztériumban dolgozott. Ezt követően rövid időre csatlakozott Valéry Giscard d'Estaing pénzügyminiszter kabinetjéhez, majd 1974 és 1978 között a Francia Pénzügyminisztérium igazgatója, 1978 és 1987 között a Nemeztközi Valutaalap igazgatója volt. 1987 és 1993 között a Francia Nemzeti Bank kormányzója, 1993 és 1998 között a londoni székhelyű Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) elnöke volt.

László Balázs (Székesfehérvár, 1944 –) újságíró, műfordító. 1968-ban az ELTE Bölcsészettudományi Karán szerzett diplomát angol–oroszl tanári szakon. Az egyetem után a Magyar Távirati Iroda külpolitikai szerkesztőségének munkatársa, majd egyik turnusvezetője lett. Eközben az Európa Könyvkiadó számára az angol és az amerikai próza klasszikus és modern szerzőinek – köztük Walter Scott, W. M. Thackeray, Thomas Hardy, Ambrose Bierce, E. M. Foster – regényeit, kisregényeit, novelláit fordította. 1976 és 1981 között az MTI londoni, 1985-től 1989-ig párizsi tudósítója volt. Ez utóbbi munkájával elnyerte az MTI nívódíját. 1990 májusától 1993. februárig az Antall-kormány első szóvivője – a magyar sajtó munkatársai mellett külön tájékoztatókat tartott a külföldi újságíróknak angolul. 1993 és 1995 között New York-i főkonzul. Utána ismét az MTI szerkesztője, 1999 és 2003 között brüsszeli tudósítója. 2004-től nyugdíjas újságíró.

László Jenő (Budapest, 1939 –) gépészmérnök. 1962 és 1967 között a Gödöllői Agrártudományi Egyetem gépészmérnöki karán, majd 1970 és 1972 között a Budapesti Műszaki Egyetem Gazdaságmérnöki szakán tanult, itt is doktorált. 1990. december 20. és 1991. december 15. között az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára, majd a 1993. június 15-ig a Hadiipari Hivatal elnöke, címzetes államtitkári rangban.

Latorczai János (Békés, 1944 –) gépészmérnök, miniszter. 1971-ben a Nehézipari Műszaki Egyetemen szerzett gépészmérnöki oklevelet, 1976-ban doktorált. 1975-től

a Munkaügyi Minisztérium tudományos munkatársa, 1976-tól 1992-ig a Budapesti Műszaki Egyetem adjunktusa volt. A rendszerváltoztatás első éveiben a Fegyver- és Gépgyár (FÉG) leányvállalatánál dolgozott főmérnökként, majd a FÉG gyártásfejlesztési főmérnöke, később vezérigazgató-helyettese, majd vezérigazgatója. 1991-től az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium ipargazdasági, majd 1992-től iparpolitikai főosztályának vezetője volt. 1993-ban belépett a KDNP-be, 1994-ben a párt alelnökévé választották. 1993. február 25. és 1994. július 14. között Magyarország ipari és kereskedelemügyi minisztere, 1994-től előbb a KDNP, majd a Fidesz országgyűlési képviselője, 2010-ben az Országgyűlés egyik alelnökévé választották.

Lőrincz György (Miskolc, 1949 –) bíró, ügyvéd. 1973-ban Budapesten szerzett jogi diplomát. 1979. október elsején a Pest Megyei Munkaügyi Bíróság elnöke lett, 1982 és 1985 között az Igazságügyi Minisztérium osztályvezető-helyettese, 1985 és 1988 között a Pest Megyei Bíróság tanácselnöke, 1988 és 1990 között az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal főosztályvezetője, 1990. június 6. és 1991. május 1. között a Munkaügyi Minisztérium közigazgatási államtitkára volt.

Macmillan, Harold (Chelsea, 1894 – Sussex, 1986) brit konzervatív politikus, az Egyesült Királyság miniszterelnöke. Tanulmányait Etonban, Oxfordban és a Balliol College-ben folytatta. Az első világháború alatt a nyugati fronton szolgált. 1924-től a Konzervatív Párt parlamenti képviselője volt. 1951 és 1954 között brit lakásügyi, 1954 és 1955-ben hadügyi-, 1955-ben külügyminiszter, 1955 és 1957 között pénzügyminiszter. 1957. január 10. és 1963. október 18. között a Konzervatív Párt elnöke, illetve az Egyesült Királyság miniszterelnöke volt.

Mádl Ferenc (Bánd, 1931 – Budapest, 2011) jogtudós, Magyarország köztársasági elnöke. 1955-ben Budapesten szerzett jogi diplomát. 1956-tól a Magyar Tudományos Akadémián dolgozott. 1971-től akadémiai állása mellett az Eötvös Loránd Tudományegyetem oktatója volt. 1964-ben védte meg kandidátusi, 1974-ben akadémiai doktori értekezését. 1990. május 23. és 1993. február 22. között Európa-ügyi és tudománypolitikáért felelős tárca nélküli miniszter, 1993. február 22. és 1994. július 15. között Magyarország kultuszminisztere, 2000 és 2005 között köztársasági elnöke volt.

Magyary Zoltán (Tata, 1888 – Héreg, 1945) jogász, egyetemi tanár, közigazgatási szakember. 1910-ben Budapesten szerzett jogászoklevelet, két évvel később ott doktorált, 1927-ben habilitált. 1910 és 1930 között a Klebelsberg Kunó által vezetett Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium vezető munkatársa. 1930-tól a Pázmány Péter Tudományegyetem Közjogi és Közigazgatásjogi Tanszékének vezetője, az 1937/38-

as tanévben az Egyetem Jog- és Államtudományi Karának dékánja volt. 1931-ben Közigazgatási kormánybiztosi megbízást kapott. Ő alapította meg a Magyar Közigazgatási Intézetet.

de Maizière, Lothar (Nordhausen, 1940 –) jogász, politikus, az NDK miniszterelnöke. Német nemesi családból származik. A berlini Humbolt Egyetemen 1975-ben szerzett jogi oklevelet. 1989 novemberében a Keletnémet Kereszténydemokrata Unió elnökévé választották meg. Az NDK-ban megtartott első és utolsó szabad választások után 1990. április 12. és 1990. október 2. között az NDK miniszterelnöke volt. Támogatta a két német állam egyesülését, ő írta alá a Németországgal kapcsolatos végső rendezésről szóló szerződést, amelynek értelmében megszűnt az NDK, s területét az NSZK annektálta.

Major, John (London, 1943 –) brit közgazdász, politikus, az Egyesült Királyság miniszterelnöke. 16 évesen abbahagyta tanulmányait, majd munkába állt. A hatvanas évek elején levelező tagozaton szerzett banki képesítést. 1959-ben csatlakozott az Ifjú Konzervatívokhoz. 1989. október 26. és 1990. november 28. között az Egyesült Királyság pénzügyminisztere, 1990. november 28. és 1997. május 2. között miniszterelnöke volt.

Major István (Debrecen, 1943 –) közgazdász. 1966-ban a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett oklevelet, 1976-ban doktorált. 1991. október 1-jétől volt a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának helyettes államtitkára.

Makovecz Imre (Budapest, 1935 – Budapest, 2011) Kossuth és Ybl Miklós-díjas magyar építész, a magyar organikus építészet megteremtője. 1959-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Építésmérnöki Karán szerzett oklevelet. 1959 és 1977 között állami tervezővállalatoknál dolgozott. 1981-ben önálló építészirodát alapított, és a Makona Tervező Kiszövetkezet vezetője lett. 1981-től a BME, az Iparművészeti Főiskola, 1987-től a Nemzetközi Építészeti Akadémia tanára lett. Száznál is több épületet tervezett, fő műve az 1992-es sevillai világiállítás magyar pavilonja.

Manherz Károly, Karl Manherz (Pilisvörösvár, 1942 –) nyelvész, germanista, államtitkár, miniszterhelyettes. Az ELTE BTK magyar–német szak befejezését követően, 1966-tól az Állami Balettintézet általános iskolájának és gimnáziumának tanára, 1972-től a gimnázium igazgatója. 1971-ben lett a nyelvtudományok kandidátusa. 1978-tól az ELTE BTK egyetemi docense, 1980-tól tanszékvezető, 1984-től dékánhelyettes. 1987-től oktatási rektorhelyettes. 1989 és 1990 között művelődési minisz-

terhelyettes, 1990-ben és 1991-ben a Művelődési és Köznevelési Minisztérium közigazgatási államtitkára, 1991-ben és 1992-ben a Miniszterelnöki Hivatal nemzeti és etnikai kisebbségekkel foglalkozó címzetes államtitkára volt. Részt vett a nemzeti és etnikai kisebbségi törvény előkészítésében.

Marinovich Endre (Budapest, 1940 –) közgazdász, egyetemi tanár. 1963-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett oklevelet. 1965 és 1966 között Svájcban posztgraduális képzésen vett részt, 1968-ban doktorált, 1975-ben a közgazdaságtudományok kandidátusa lett. 1971 és 1987 között a Külkereskedelmi Minisztérium sajtóosztályának munkatársa, majd vezetője volt. 1987-től az athéni magyar nagykövetség I. osztályú kereskedelmi titkára, majd 1991. május 15-től Antall József miniszterelnök kabinetfőnöke, címzetes államtitkárként a Kabinetiroda vezetője 1993. december 12-ig (Antall József haláláig), majd címzetes államtitkárként Boross Péter miniszterelnök kabinetfőnöke volt 1993. december 13-tól 1994. július 15-ig. 1994 és 2013 között a BGF Külkereskedelmi Kar, valamint annak jogelődje, a Külkereskedelmi Főiskola tanszékvezető főiskolai tanára, 1999 és 2001 között főigazgató-helyettese, 2001 és 2006 között főigazgatója, 2013-tól professzor emeritusa, 2014-től a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár főigazgató-helyettese.

Marković, Ante (Konjic, Bosznia-Hercegovina, 1924 – Zágráb, 2001) horvát közgazdász, politikus, a JSZSZK miniszterelnöke. A második világháborúban a partizán ellenállás tagja volt. 1954-ben Zágrábban szerzett mérnöki oklevelet. 1961 és 1984 között a Rade Končar jugoszláv elektronikai vállalat vezérigazgatója, 1982 és 1986 között a horvát Szábor Végrehajtó Bizottságának az elnöke, 1986 és 1988 között a Horvát Szocialista Köztársaság Elnökségének az elnöke, 1989. március 16-tól és 1991. december 20-ig a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (utolsó) miniszterelnöke volt. Hatalomra kerülése után konszolidálta Jugoszlávia gazdasági nehézségeit és közeledett az Európai Közösségekhez. 1990-től a nacionalizmus előretörésével fokozatosan elszigetelődött. 1991. november 7-én a Jugoszláv Néphadsereg a horvát kormány épülete ellen intézett légitámadás során sikertelen merényletet követett el Ante Marković, illetve Franjo Tuđman horvát köztársasági elnök és Stjepan Mesić, a JSZSZK elnökségének elnökével szemben. Marković 1991. december 19-én mondott le.

Martonyi János (Kolozsvár, 1944 –) ügyvéd, egyetemi tanár, Magyarország külügyminisztere. 1967-ben Szegeden szerzett jogi diplomát. 1979-ben védte meg az állam- és jogtudományok kandidátusi értekezését. 1970-ben a hágai Nemzetközi Jogi Akadémián tanult nemzetközi kereskedelmi jogot. 1979 és 1984 között kereske-

delmi titkár volt Magyarország brüsszeli kereskedelmi kirendeltségen. 1985 és 1989 között a Kereskedelmi Minisztérium osztályvezetője. A Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának közigazgatási államtitkára 1990. június 6. és 1991. december 16. között, majd 1991 és 1994 között a Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára. 1990-től 1991-ig az Állami Vagyongyűjtemény igazgatótanácsának alelnöke. 1997-től a József Attila Tudományegyetem magánjogi tanszékének vezetője, 2000-ben kinevezték egyetemi tanárrá. 1998 és 2002, illetve 2010 és 2014 között külügyminiszter.

Matolcsy György (Budapest, 1955 –) közgazdász, politikus, a Magyar Nemzeti Bank elnöke. 1977-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett közgazdászdiplomát, 1981-ben ott doktorált. 1981-ig a Pénzügyminisztérium ipari főosztálya, illetve 1985-ig a miniszteri titkárság főelőadója, majd osztályvezetője volt, 1990-ig a Pénzügykutató Intézet munkatársa, később tudományos főmunkatársa. 1990 májusától Antall József személyes gazdasági tanácsadója, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára volt, egyben a Gazdaságpolitikai Titkárság vezetője és a Gazdasági Kabinet titkára, 2000 és 2002 között Magyarország gazdasági, 2010 és 2013 között nemzetgazdasági minisztere, 2013-tól a Magyar Nemzeti Bank elnöke.

Mazowiecki, Tadeus (Płock/Plozk, 1927 – Varsó, 2013) lengyel író, Lengyelország miniszterelnöke. Varsóban szerzett jogászklevelet. 1980-ban Lech Wałęsa tanácsadója volt, a Szolidaritás Szakszervezet egyik alapítója. 1981-ben internálták. 1989. augusztus 29. és 1991. január 12. között a Lengyel Köztársaság Minisztertanácsának elnöke volt.

Mečiar, Vladimír (Zólyom, 1942 –) jogász, politikus, a Szlovák Köztársaság miniszterelnöke. 1962 és 1970 között Csehszlovákia Kommunista Pártjának tagja. 1969-ben visszahívták ifjúsági elnöki posztjáról, 1970-ben pedig a Csehszlovákia 1968-as szovjet megszállása elleni állítólagos tiltakozása miatt kizárták a pártból. Levelező szakon 1974-ben végezte el a pozsonyi Comenius Egyetem jogi képzését. A bársonyos forradalom idején kapcsolódott be a politikába. 1990 januárja és júniusa között a Szlovák Köztársaság belügyminisztere volt. 1992-ben az általa alapított Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom (HZDS) megnyerte a választásokat. 1992. június 24. és 1994. március 16., illetve 1994. december 13. és 1998. október 30. között a Szlovák Köztársaság miniszterelnöke volt.

Mécs Imre (Budapest, 1933 – Budapest, 2023) villamosmérnök, politikus. 1957-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Karán abszolvált, de 1956-os sze-

repvállalása miatt csak 1975-ben szerezhette meg villamosmérnöki oklevelét. 1957-ben letartóztatták, 1958-ban halálra ítélték. Az ítéletet 1959-ben életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták. 1963-ban az általános amnesztia keretében szabadult. 1963-tól 1974-ig a Híradástechnika Szövetkezet fejlesztőmérnöke, 1974–75-ben ugyanitt főkonstruktor volt. 1976–1983 között az Óra és Műszer Szövetkezet tanácsadó mérnöke, majd 1983-tól 1990-ig a Ganz K. K. fejlesztőmérnöke volt. 1988-tól az SZDSZ ügyvivői testületének tagja. 1990 és 2006 között az előbb az SZDSZ, majd az MSZP országgyűlési képviselője volt.

Medgyessy Péter (Budapest, 1942 –) közgazdász, politikus, Magyarország miniszterelnöke. 1966-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett közgazdászoklevelet, ott is doktorált. 1982-ig a Pénzügyminisztériumban dolgozott, 1982 és 1986 között pénzügyminiszter-helyettes, 1986. december 30. és 1987. december 17. között a Magyar Népköztársaság pénzügyminisztere, 1987. december 16. és 1990. május 23. között a Magyar Népköztársaság minisztertanácsának elnökhelyettese volt. 1996. március 1. és 1998. július 8. között a pénzügyi tárcát vezette, 2002. május 27. és 2004. szeptember 29. között Magyarország miniszterelnöke volt.

Mester Ákos (Budapest, 1940 –) újságíró, tanár. 1964 és 1994 között a Magyar Rádió munkatársa mint riporter, műsorvezető, szerkesztő. 1971 és 1994 között a 168 Óra című rádióműsor egyik alapítója, felelős szerkesztője volt, de 1994 márciusában elbocsátották. 1982 és 1990 között a Magyar Televízió műsorvezetője volt. 1989 és 2016 között a *168 Óra* című közéleti hírlap főszerkesztője. 19 évig az Újságíró Iskola műfajelmélet-tanára volt.

Mikoján, Anasztasz, örményül: Անաստաս Նովհայնյանի Միկոյան, oroszul: Анастас Иванович Микоян (Szanahin, 1895 – Moszkva, 1978) örmény/szovjet politikus. 1915-től az orosz kommunista párt tagja volt. 1926 és 1953 között a Szovjetunió bel- és külkereskedelmi, közellátási és élelmiszeripari népbiztosa (minisztere). 1937 és 1964 között a Népbiztosok Tanácsának (minisztertanácsának) elnökhelyettese, majd első elnökhelyettese. 1964-ben a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke, 1965 és 1974 között tagja. 1923 és 1976 között a párt Központi Bizottságának tagja, 1935 és 1966 között a KB Politikai Bizottságának (Elnökségének) tagja.

Mitterrand, François Maurice Adrien Marie (Jarnac, 1916 – Párizs, 1996) ügyvéd, politikus, Franciaország köztársasági elnöke. Jogi tanulmányait Párizsban végezte, 1939-ben tette le ügyvédi szakvizsgáját. 1941 decemberében a Németország-

gal kollaboráló Philippe Pétain-kormány tisztviselője lett. 1943-ban csatlakozott a francia ellenálláshoz, de Charles de Gaulle mindvégig tartózkodó volt vele. 1946 és 1958 között parlamenti képviselő, több minisztérium – többek között a külügy, igazságügy – vezetője, 1958-tól de Gaulle ellenzékének az egyik vezető személyisége volt. 1965-ben és 1971-ben is indult a köztársasági elnöki tisztségért, azonban nem választották meg. 1971-től a Francia Szocialista Pártban politizált, tíz évig annak titkára, 1972-től a Szocialista Internacionálé egyik alelnöke, 1981. május 21. és 1995. május 17. között a Francia Köztársaság 21. elnöke volt.

Mobutu, Sese Seko (Lisala, 1930 – Rabat, 1997) Zaire/Kongó köztársasági elnöke. Hét évet szolgált a Belga Kongó hadseregében, könyvelői tanfolyamot végzett, majd újságíróként kezdett el dolgozni. 1965. november 24. és 1997. május 6. között Zaire/Kongó köztársasági elnöke volt. Hatalmát Laurend-Désire Kabila döntötte meg.

Mock, Alois (Euratsfeld, 1934 – Bécs, 2017) osztrák politikus, Ausztria külügyminisztere. Bécsben jogot, Bolognában és Brüsszelben nemzetközi jogot tanult. 1962-től 1966-ig Ausztria párizsi OECD-képviselőtén dolgozott. 1969 és 1970 között Ausztria oktatási minisztere, 1987 és 1989 között Ausztria alkancellárja, 1987. január 21. és 1995. április 5. között az Osztrák Köztársaság külügyminisztere volt. Jelentős szerepet játszott a magyar–osztrák határnyitásban (1989. június 27.).

Moravčík, Jozef (Nagyócsa, 1945 –) jogász, a Szlovák Köztársaság miniszterelnöke. Prágában és Pozsonyban jogot hallgatott, 1969-ben diplomált. Az oklevél megszerzése után a pozsonyi Comenius Egyetem Jogi Karán oktatott. 1992. július 2. és 1992. december 31. között Csehszlovákia külügyminisztere, 1992. július 2. és 1992. december 31. között a Szlovák Köztársaság külügyminisztere, 1994. március 16. és 1994. december 13. között a Szlovák Köztársaság miniszterelnöke volt.

Morvay István (Budapest, 1938 –) mérnök, államtitkár. A Kertészeti és Szőlészeti Főiskolán szerzett oklevelet 1961-ben. 1956-ban az egyetemi nemzetőrség tagja volt. Az 1970-es években városépítési–városgazdasági szakmérnöki képesítést szerzett a budapesti Műegyetemen. 1962-től 1989-ig a VÁTI tervezője, majd a zöldfelületi szakosztály vezetője volt. 1988-ban belépett a Független Kisgazdapártba. 1990. május 30. és 1992 februárja között a Belügyminisztérium politikai államtitkára, 1992 februárjától a menekült- és migrációs ügyek címzetes államtitkára volt.

Mosonyi László (Annayölgy 1909 – Budapest, 1998) belgyógyász. 1933-ban a budapesti Pázmány Pétert Tudományegyetem Orvostudományi Karán avatták orvosdok-

torrá. 1936–1937-ben a Szent Rókus Kórházban dolgozott s ez idő alatt belgyógyász szakorvosi vizsgát tett. 1938-tól 1944-ig a Nógrád vármegyei Baglyasalján volt bányorvos, majd behívták munkaszolgálatra. 1953 és 1954 között Albániában belgyógyászati szaktanácsadóként dolgozott. 1959 és 1961 között a Bajcsy-Zsilinszky Kórház Belgyógyászati Osztályának vezető főorvosa, 1961-től az Orvostovábbképző Intézet IV. sz. Belgyógyászati Tanszékére került, docensi rangban, a következő évben egyetemi tanárrá nevezték ki. 1979-ben nyugállományba vonult.

Müller György (Budapest, 1950 –) közigazgatási szakember, egyetemi tanár. Budapesten jogi diplomát, 1990-ben kandidátusi fokozatot szerzett. 1985 és 1990 között a Minisztertanács Titkárságának, majd a Minisztertanács Hivatalának Jogi Főosztályán osztályvezető-helyettes, osztályvezető, kormányfőtanácsos. 1990-től 2006-ig a Miniszterelnöki Hivatal helyettes államtitkára, a Kormányiroda vezetője, a *Magyar Közlöny* szerkesztője volt. 2013-tól a Nemzeti Közzolgálati Egyetem magántanára, 2014-től az ELTE címzetes egyetemi tanára.

Nagy Ferenc József (Kisharsány, 1923 – ?, 2019) politikus, miniszter. 1967-ben a Keszthelyi Agrártudományi Egyetemen szerzett agrártudományi oklevelet. 1990 májusában, Vörös Vince lemondása után az FKGP elnöke lett. Az 1991. június 29-i tisztújító közgyűlésen már nem indult az elnöki tisztségért. 1990. május 23. és 1991. január 15. között földművelésügyi miniszter, ezt követően 1993. december 12-ig tárca nélküli miniszter volt, ahol az agrárgazdasági tulajdonreformmal kapcsolatos kormányzati feladatok koordinálása és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal felügyelete tartozott a hatáskörébe.

Nagy Zoltán (Tápiógyörgye, 1958 –) közgazdász, államtitkár. 1983-ban a Marx Károly Közgazdaságtudomány Egyetemen szerzett oklevelet, 1988-ban ott doktorált. 1985 és 1990 között az Országos Tervhivatal Tervgazdasági Intézetének előadója, majd csoportvezetője. 1991-ben a Pénzügyminiszter kabinetfőnöke, a Kormány Gazdasági Kabinetjének irodavezetője, 1992 és 1994 között a Pénzügyminisztérium közigazgatási államtitkára. 1994 és 1996 között az OTP Garancia Biztosító Rt. elnök-vezérigazgatója, 1998-tól 2010-ig a Gazdasági Versenyhivatal elnöke volt.

Nanovfszky György (Budapest, 1942 – ?, 2021) közgazdász, politológus, diplomata, címzetes egyetemi tanár. 1967-ben a Moszkvai Lomonoszov Egyetemen szláv filológusi, majd a moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében 1968-ban nemzetközi szakértői diplomát szerzett. 1973-ban az ELTE-n védte meg doktori értekezését. A politikai tudományok doktora címet az Orosz Tudományos Akadémián nyerte el

1996-ban. 1973 és 1981 között főelőadó a Külkereskedelmi Minisztérium Vámpolitika és Nemzetközi Szervezetek Főosztályán. 1986 és 1992 között a Magyar Kereskedelmi Kamaránál osztályvezető, főtítkárhelyettes. 1991 és 1992 között a World Trade Center Vienna igazgatója. 1992 és 1998 között rendkívüli és meghatalmazott követ Oroszországban, Azerbajdzsánban, Örményországban, Grúziában, Türkmenisztánban és Üzbegisztánban. 1998-tól 2001-ig a Külügyminisztérium főosztályvezetője; 2001–2005 között rendkívüli és meghatalmazott nagykövet Szingapúrban. Közéleti tevékenysége mellett több főiskola és egyetem oktatója.

Naszvadi György (Kunszentmiklós, 1944 –) közgazdász. 1968-ban az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán jogász-, 1975-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen közgazdászoklevelet szerzett. 1969 és 1973 között a Magyar Nemzeti Banknál dolgozott. 1973-tól a Pénzügyminisztérium munkatársa volt. 1991 és 1995 között az államháztartásért felelős helyettes államtitkár, 1999 és 2002 között a Pénzügyminisztérium közigazgatási államtitkára, majd 2010-től a Nemzetgazdasági Minisztérium költségvetési szakállamtitkára volt.

Németh Miklós (Monok, 1948 –) közgazdász, politikus, Magyarország miniszterelnöke. 1971-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett diplomát. 1974 és 1975 között a Harvard Egyetemen tanult tovább. 1981-től az MSZMP gazdaságpolitikai osztályán dolgozott, 1986-ban osztályvezetővé léptették elő. 1987-ben a Központi Bizottság gazdaságpolitikai titkárává választották, 1988 és 1989 között a Politikai Bizottság tagja, 1988. november 24. és 1989. október 23. között a Magyar Népköztársaság minisztertanácsának elnöke, 1989. október 23. és 1990. május 23. között Magyarország ideiglenes miniszterelnöke, 1991 és 2000 között az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (IBRD) alelnöke volt.

Olszewski, Jan Ferdynand (Varsó, 1930 – Varsó, 2019) ügyvéd, politikus, a Lengyel Köztársaság miniszterelnöke. 1953-ban a Varsói Egyetemen szerzett jogászdiplomát, majd az Igazságügyi Minisztériumban helyezkedett el. 1956-tól a *Po prostu* (Tisztán beszélő) hetilap munkatársa lett, s újságíróként bizalmi viszonyba került Władysław Gomułka-val. A nyolcvanas években csatlakozott a Szolidaritás Mozgalomhoz, s rövidesen az ellenzéki mozgalom egyik meghatározó személyisége lett. 1989-ben mint szakértő vett részt az ellenzék és az állampárt közötti tárgyalásokon. 1991 és 1993, illetve 1997 és 2005 között a Sejm tagja, 1991. december 6. és 1992. június 5. között a Lengyel Köztársaság miniszterelnöke volt.

Orlov, Vlagyimir Efimovics, oroszul: Владимир Ефимович Орлов (Moszkva, 1936 – Moszkva, 2005) közgazdász, a Szovjetunió pénzügyminisztere. 1960-ban Moszkvában szerzett közgazdászoklevelet. 1966-tól a Szovjet Kommunista Párt tagja volt. 1986 és 1990 között a Szovjetunió pénzügyminiszter-helyettese, 1990 és 1991 között a Szovjetunió pénzügyminiszterének első helyettese, 1991. március 7. és 1991. november 26. között a Szovjetunió (utolsó) pénzügyminisztere volt.

Panić, Milan (Belgrád, 1929 –) amerikai üzletember, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság miniszterelnöke. A második világháborúban partizán volt, a háború után a Belgrádi Egyetemen tanult biokémiát. 1955-ben Ausztráliába, majd a következő évben Kaliforniába emigrált. 1959-ben alapította meg az ICN vegyi laboratóriumot, amely idővel gyógyszergyárrá nőtte ki magát. 1991-ben megvásárolta a belgrádi Galenika gyógyszergyár részvényeinek a 75%-át. 1992-ben Dobrica Ćosić kérte fel a JSZK miniszterelnöki tisztségére. 1992. július 14. és 1993. május 31. között Kis-Jugoszlávia miniszterelnöke, 1992. július 14. és 1993. március 2. között annak honvédelmi minisztere. A Nyugat támogatását élvező Panić 1992 végén az ellenzék jelöltjeként, függetlenként indult Slobodan Miloševićtel szemben a szerb elnöki tisztségért, de a választásokon alulmaradt. Pár hónap múlva lemondott a miniszterelnökségről, visszaköltözött az Amerikai Egyesült Államokba.

Pavlov, Valentin Sergejevics oroszul: Валентин Сергеевич Павлов (Moszkva, 1937– Moszkva, 2003) közgazdász, a Szovjetunió miniszterelnöke. Egyetemi tanulmányait 1958-ban Moszkvában fejezte be. 1959-től a szovjet pénzügyminisztériumban dolgozott. 1986 és 1989 között az Állami Árbizottság elnöke volt. 1989. július 17. és 1990. december 26. között szovjet pénzügyminiszter, 1991. január 14. és 1991. augusztus 28. között szovjet miniszterelnök volt.

Peterle, Alojz Lojze (Čužnja vas, 1948 –) történész, diplomata, a Szlovén Köztársaság miniszterelnöke. Történelemi, földrajzi, majd közgazdasági tanulmányait a Ljubljana-i Egyetemen végezte. 1990-ben a Szlovén Kereszténydemokrata párt elnöke lett. 1990. május 16. és 1992. május 14. között szlovén miniszterelnök, 1993 és 1994, illetve 2000. június 7. és 2000. november 30. között szlovén külügyminiszter volt.

Pongrácz Gergely (Szamosújvár, 1932 – Kiskunmajsa, 2005) forradalmár. Bácsalmáson mezőgazdasági gimnáziumot végzett. 1956-ban a Corvin közti felkelőcsoport (második) parancsnoka volt. A forradalom és szabadságharc leverése után emigrált. Bécsben, Genovában, Spanyolországban és az Amerikai Egyesült Államokban élt. 1957-ben a Magyar Szabadságharcos Szövetség alelnökének választották, később

annak elnöke lett. 1991-ben költözött haza, később a Jobbik Magyarországért Mozgalom egyik alapítója volt.

Primakov, Jevgenyij Makszimovics, oroszul: Евгений Примаков (Kijev, 1929 – Moszkva, 2015) diplomata, hírszerző tiszt, Oroszország miniszterelnöke. Moszkvában a Keletkutató Intézetben, illetve a Moszkvai Állami Egyetemen tanult, ahol arab szakon szerzett diplomát. 1956 és 1970 között, mint a szovjet hírszerzés tisztje fedőállásban újságíróként dolgozott. 1977 és 1985 között a Szovjetunió Tudományos Akadémia Keletkutató Intézetének igazgatója, majd 1985 és 1989 között a Világ-gazdasági és Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének vezetője volt. 1990 és 1991 között a Szovjetunió Elnöki Tanácsának tagja. Az öbölháború alatt Gorbacsov különmegbízottjaként tárgyalt Szaddám Husszein iraki elnökkel. Az 1991. augusztusi puccs után Primakovot a KGB első elnökhelyettesévé és a KGB első külföldi hírszerzésért felelős főigazgatóságának igazgatójává nevezték ki. 1996 és 1998 között Oroszország külügyminisztere, 1998. szeptember 11. és 1999. május 12. között Oroszország miniszterelnöke volt.

Pungor Ernő (Vasszécseny, 1923 – Budapest, 2007) vegyészmérnök, akadémikus. Budapesten szerzett vegyészmérnöki oklevelet. 1948-ban az ELTE-re nevezték ki tanársegédnek, 1951-től adjunktus, majd 1953-tól docens volt. 1962-ben lett a Veszprémi Egyetem tanszékvezető professzora, majd 1968 és 1970 között rektorhelyettese. 1970-től a Budapesti Műszaki Egyetemen az Általános és Analitikai Kémia Tanszék tanszékvezetője, 1972–1981 között volt a Vegyészmérnöki Kar dékánja. 1990–1994 között a kutatásért és fejlesztésért felelős tárca nélküli miniszter, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság (OMFB) és az Országos Atomenergia Bizottság, valamint 1992–1994 között a Magyar Űrkutatási Tanács elnöke, 1999-ben a Kormány Tudományos Tanácsadó Testületének a tagja volt.

Pusztai Erzsébet (Budapest, 1952 –) orvos, belgyógyász, politikus. 1977-ben a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen szerzett oklevelet. Az MDF ajkai szervezetének alapítója, 1990-ben az MDF vezetőségi tagja. 1990 és 1996 között az MDF, majd 1996 és 1998 között az MDNP országgyűlési képviselője. 1992 és 1994 között a Népjóléti Minisztérium politikai államtitkára volt. 1995. május és 1996. március között az MDF Országos Elnökségének tagja volt. 1995. októbertől az MDF frakcióvezető-helyettese, 1998 és 2000 között az Egészségügyi Minisztérium politikai államtitkára volt.

Rabár Ferenc (Budapest, 1929 – Budapest, 1999) közgazdász, egyetemi tanár, pénzügyminiszter. Kereskedelmi főiskolán szerzett diplomát. 1964-től tanított. 1965-ben

Oxfordban, 1968–1969-ben és 1971-ben az Amerikai Egyesült Államok különböző egyetemeinek előadója volt. Az első szabad választásokat követően 1990 májusában megalakult Antall-kormányban pártonkívüliként lett pénzügyminiszter, s ezt a tisztséget az év decemberéig látta el. 1993 és 1999 között a Budapesti Közgazdasági Egyetem, valamint 1996-tól a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanára volt.

Raffay Ernő (Borjád, 1948 –) történész, politikus, államtitkár. 1977-ben Szegeden végzett történelem–Kelet-Európa története szakon. 1981-ben doktorált, 1987-ben kandidált. 1977–1993 között a JATE-n tanított. A Magyar Demokrata Fórum egyik alapító tagja. 1990. május 24-től a Honvédelmi Minisztérium politikai államtitkára 1993. február 22-ig, majd a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója. 1996-tól a Károli Gáspár Református Egyetem oktatója, tanszékvezetője. Később rektorhelyettese és a Bölcsészettudományi Kar dékánja volt.

Rajkai Zsolt (Miskolc, 1940 –) üzemmérnök, politikus, államtitkár. A Budapesti Műszaki Egyetem Általános és Mezőgazdasági Vizsgadálkodási Karán 1976-ban szerzett főiskolai üzemmérnöki képesítést. 1989-ben belépett a Független Kisgazdapártba, 1990 márciusától annak országos alelnöke lett. 1990. május 24-én a Közlekedési és Hírközlési, majd 1990. november 1-jétől Vízügyi Minisztérium politikai államtitkára volt. 1991. április 27-én egyik aláírója volt az FKGP azon állásfoglalásának, mely szerint az FKGP-nak a párt történelmi szellemiségének megfelelő elvek szerint kell politizálnia. 1991. novembertől a Pásztor Gyula majd Szabó János vezette kisgazda frakcióban dolgozott.

Raskó György (Karcag, 1952 –) közgazdász, államtitkár. Egyetemi tanulmányait 1976-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen fejezte be. Általános közgazdászoklevele mellé 1980-ban megszerezte az agrármarketing-szakközgazdász képesítést, ugyanabban az évben doktorált. 1983-ban FAO-pályázat útján az Algériai Állami Mérnöktovábbképző Intézetben vállalati gazdaságtant és számviteli ismereteket oktatott. 1984 és 1985-ben a Mexikói Mezőgazdasági Minisztérium (SARH) Mérnöktovábbképző Intézetében vállalati gazdaságtan és könyvvitel tanára volt. 1987 januárjától kilenc hónapon át a Magyar Hitelbank üzletpolitikai osztályvezetője. 1987 októberétől Kolumbiában és Brazíliában a Világbank által támogatott öntözési program végrehajtásában vett részt. 1990. július 15-től a Földművelésügyi Minisztérium Privatizációs és Vállalkozásfejlesztési Főosztályának a vezetője, 1991 márciusától a minisztérium helyettes államtitkára, majd június 11-én közigazgatási államtitkárrá nevezték ki; ezt a tiszteletet 1994. július 28-ig töltötte be. 1994-ben egyéni

parlamenti mandátumot szerzett az MDF színeiben. 1998-tól a Csopak Holding Zrt. vállalatának igazgatója, majd a Royal Tokaji Borászati Zrt. elnöke volt.

Rocard, Michel (Courbevoie, 1930 – Párizs, 2016) francia politikus, a Francia Köztársaság miniszterelnöke. Egyetemi tanulmányait az École nationale d'administration-ban (ENA) végezte. 1974-ben belépett a Szocialista Pártba. 1981 és 1983 között területfejlesztési, 1983 és 1985 között mezőgazdasági miniszter, 1988. május 10. és 1991. május 15. között a Francia Köztársaság miniszterelnöke, 1994 és 2009 között az Európai Parlament képviselője volt.

Rolek Ferenc (Budapest, 1953 –) 1978-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett közgazdászoklevelet, majd 1984-ben itt doktorált. 1978-tól az Országos Tervhivatal Tervgazdasági Intézetének munkatársa, majd osztályvezetője, illetve főosztályvezetője. 1990. június 15. és 1991. augusztus 22. között a Munkaügyi Minisztérium helyettes államtitkára, majd 1991. augusztus 23. és 1992. december 1. között a Munkaügyi Minisztérium közigazgatási államtitkára. 1992 és 1995 között a GE Lighting Tungsham vezérigazgató-helyettese, majd a GE Lightning Europe kompenzációs menedzsere, amely posztot egészen 1997-ig töltötte be. 1998-ban a Budapest Bankhoz (GE Money Bank) került, s 2018-ig a pénzintézet vezérigazgató-helyettese volt.

Roman, Petre (Bukarest, 1946 –) mérnök, a Román Köztársaság miniszterelnöke. 1968-ban Bukarestben szerzett oklevelet, 1974-ben a Toulouse-i Egyetemen doktorált. Ezután Franciaországban oktatott. 1989-ben részt vett a román forradalomban, majd 1989. december 26-án az ország ideiglenes miniszterelnöke lett. Az első választásokat követően 1990. június 20-tól 1991. október 1-jéig a Román Köztársaság miniszterelnöke, 1996 és 1999 között a Szenátus elnöke, 1999 és 2004 között a Szenátus tagja, 1999 és 2000 között Románia külügyminisztere volt.

Romhányi László (Sátoraljaújhely, 1944 – Budapest, 2005) rendező, színházigazgató. Előbb magyartanári, történelemtanári diplomát szerzett, 1973-ban végzett a Színház- és Filmművészeti Főiskolán és a Thália Színháznál kezdett dolgozni. 1975-től kezdve Egerben rendezett történelmi jellegű magyar darabokat, amelyek bemutatását egy idő után nem engedték, ezért Kőszegen folytatta ezeket 1985-ig. 1982-ben ezért alapította meg a Magyar Színkört, annak vezetője lett. 1987-ben a Népligetben nyitotta meg a Jurta Színházat, az ellenzék találkozóhelyét.

Ruckoj, Alekszandr Vlagyimirovics, oroszul: Александр Владимирович Рущкой (Proskuriv, Ukrajna, 1947 –) szovjet katonatiszt, politikus, Oroszország alelnöke. 1980-ban a moszkvai Gagarin Légiakadémián végzett. Afganisztánban a légierő ezredeseként szolgált. 1991. július 10. és 1993. október 4. között Oroszország alelnöke volt. Alelnökként nyíltan szorgalmazta Transznisztria és Krím függetlenségét Moldovától és Ukrajnától. 1992 végén nyílt konfliktusba került Boris Jelcin elnökkel. 1993. szeptember 1-jén Borisz Jelcin elnök állítólagos korrupciós vádak miatt Ruckojt felmentette alelnöki tisztségéből. 1993 szeptemberében az egyik főszereplője volt állítólagos korrupciós vádak miatt az orosz alkotmányos válságnak. 1993. szeptember 21-ről 22-re virradó éjszakán bejelentette, hogy átvette Oroszország megbízott alelnöki tisztét. A kéthetes patthelyzet és a Moszkva utcáin kirobbanó erőszak után 1993. október 4-én a Jelcinhez hű erők elfoglalták az orosz Fehér Házat. Ruckojt és támogatóit letartóztatták. 1994 februárjában az Állami Duma amnesztiában részesítette. 1996 októberétől 2000 novemberéig a kurszki körzet kormányzója volt.

Sámsondi Kiss György (Zilah, 1934 –) mérnök, kormánybiztos. 1958-ban a BME Építésmérnöki Karán szerzett diplomát. 1959 és 83 között állami tervezőirodákban dolgozott. 1983-tól pártonkívüli szakemberként az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium műszaki-fejlesztési osztályának vezetője. 1990 júliusában kormánybiztossá nevezték ki a Bős–Nagymaros-probléma szakmai kezelésére. 1993 és 1995 között a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumban az EU-ügyek miniszteri biztosa volt. 1995-ben az Ybl Miklós Főiskola főigazgatójának választották, a Szent István Egyetem Ybl Miklós Építéstudományi Karán emeritus professor.

Sárközy Tamás (Budapest, 1940 – ?, 2020) jogász, egyetemi tanár, miniszterhelyettes. 1963-ban az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán szerzett oklevelet. 1963 és 1969 között az Építésügyi Minisztériumban dolgozott. 1969 és 1986 között az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének munkatársa, majd főmunkatársa, végül a vállalati jogi osztály vezetője volt 1972-től a budapesti közgazdaságtudományi egyetem gazdaságjogi tanszékén egyetemi docens, majd egyetemi tanár, 1981–2001-ben tanszékvezető volt. 2005-től 2010-ig a Gazdasági Jogi Intézet igazgatója. 2000-től egyetemi tanár a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen, az Üzleti Jogi Tanszék alapítója és 2011-ig vezetője. 1987-től ’90-ig a Minisztertanács parlamenti titkára, deregulációs kormánybiztos, 1988–90-ben igazságügyminiszter-helyettes, a társasági törvényt kidolgozó kodifikációs bizottság vezetője volt. 2002-ben a Kopint-Datorg Rt. igazgatóságának alelnöke lett, 2004–2006-ban a közigazgatás reformját előkészítő kormánybiztosként is dolgozott.

Sárossy László (Budapest, 1945 –) élelmiszeripari mérnök, államtitkár. A Kertészeti Egyetemen szerzett élelmiszeripari oklevelet. 1973-tól az Agrárgazdasági Kutatóintézet tudományos munkatársa. A Magyar Demokrata Fórum alapító tagja, az MDF mezőgazdasági programjának egyik kidolgozója. 1990. május 23. és 1993. február 22. között a Földművelésügyi Minisztérium államtitkára volt.

Schamschula György (Fót, 1944 –) közgazdász, jogász, miniszter. 1968-ban közgazdász-, 1975-ben jogászdiplomát szerzett. 1988-ban belépett az MDF-be, 1990 és 1998 között országgyűlési képviselő, 1991. január 17. és 1993. február 23. között a Munkaügyi Minisztérium politikai államtitkára, 1993. február 23. és 1994. július 14. között Magyarország közlekedési, hírközlési és vízügyi minisztere volt.

Schiller, Karl August Fritz (Breslau, 1911 – Hamburg, 1994) német közgazdász, politikus. Kielben, Frankfurtban, Berlinben és Heidelbergben hallgatott jogot és közgazdaságtant. 1935-ben politikatudományokból doktorált. 1933-ban belépett a Nemzeti Szocialista Német Munkáspártba. 1946-ban a Németország Szociáldemokrata Párt tagja lett. 1965 és 1972 között a Bundestag tagja, 1966 és 1972 között a Német Szövetségi Köztársaság gazdasági, 1971 és 1972 között pénzügyminisztere volt.

Schmidt, Helmuth (Hamburg, 1919 – Hamburg, 2015) szociáldemokrata politikus, a Német Szövetségi Köztársaság kancellárja. 1941 és 1942 között a keleti fronton harcolt, és a 2. osztályú vaskereszt kitüntetést kapta, majd 1944-ig a birodalmi légi-közlekedési minisztériumban dolgozott. 1944 decemberétől a nyugati fronton volt ütegparancsnok, 1945 áprilisában brit hadifogságba került. A hadifogság után Hamburgban közgazdász egyetemi hallgató volt, 1949-ben diplomált. 1953-ban a Szociáldemokrata Párt listájáról képviselő lett. 1969-től honvédelmi miniszter, 1972 és 1974 között pénzügyminiszter, 1974. május 16. és 1982. október 1. között a Német Szövetségi Köztársaság kancellárja volt.

Scowcroft, Brent (Ogden, 1925 – Falls Church, 2020) katonatiszt, nemzetbiztonsági tanácsadó. 1947-ben a West Point Katonai Akadémián szerzett oklevelet, 1967-ben a Columbia Egyetemen doktorált nemzetközi kapcsolatokból. 1973-tól 1975-ig, majd 1989-től 1993-ig az Amerikai Egyesült Államok elnökének nemzetbiztonsági tanácsadója, 1993 és 1994 között a Hírszerzési Bizottság elnöke, 2001 és 2005 között az Elnöki Hírszerzési Tanácsadó Testület elnöke volt.

Šešelj, Vojislav (Szarajevó, 1954 –) Sarajevóban szerzett jogi oklevelet, 1979-ben Belgrádban doktorált. 1984-ben a kommunista hatóságok ellenforradalmi tevékeny-

ség és szerb nacionalizmus vádjával nyolc év börtönbüntetésre ítélték. 1986-ban szabdlábra helyezték. 1989-ben az Amerikai Egyesült Államokban emigrációban élő Momčilo Đujić csetnikvezér csetnik vajdává választotta. A radikális nagy-szerb ideológia befolyásos képviselője lett. 1989-ben Vuk Draškovićyal közösen alapította meg a Szerb Népi Megújodást. A Draškovićyal történt szakítás után, 1991-ben alapította meg a Szerb Radikális Pártot. Az 1992-es kis-jugoszláv szövetségi választásokon pártja a második legerősebb erővé vált az országban. Az 1997-es szerb köztársasági elnökválasztások legyőzte a Milošević jelöltjét, Zoran Lilićet. A győzelmét azonban a Miloševićhez hű választási bizottság nem ismerte el. A választásokat megismételték, amelyen végül alulmaradt. 1998 és 2000 között a szerb parlament alelnöke volt. 2003 februárjában önként feladta magát a hágai Nemzetközi Bíróságnak. 2016. március 31-én a törvényszék elsőfokon felmentette a háborús és emberesség elleni bűntettek vádja alól és szabdlábra helyezték. 2018. április 11-én a hágai Mechanizmus Fellebbezési Kara azonban bűnösnek nyilvánította és tíz év börtönbüntetéssel sújtotta a vajdasági Herkócán (Hrtkovci) élő horvátok 1992. május 6-i tömeges elűzése miatt. A hágai vizsgálati fogságban eltöltött évek miatt azonban nem kellett börtönbe vonulnia.

Sevardnadze, Eduard, grúzul: ედუარდ შევარდნაძე, oroszul: Эдуард Амвросиевич Шеварднадзе (Mamati, 1928 – Tbiliszi, 2014) grúz/szovjet politikus, a Szovjetunió külügyminisztere, Grúzia elnöke. 1948-ban belépett a Szovjet Kommunista Pártba. 1972 és 1985 között a Grúz Kommunista Párt első titkára volt, majd 1985. július 2. és 1990. december 20. között a Szovjetunió külügyminisztere, 1992 és 1995 között a grúz parlament elnöke, 1995 és 2003 között Grúzia elnöke volt.

Siklós Csaba (Budapest, 1941 –) közlekedésmérnök, politikus, miniszter. 1965-ben az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetemen szerzett közlekedésmérnöki oklevelet. Előbb a MÁV-nál, majd az NDK vasutaknál dolgozott. 1988-ban belépett az MDF-be, 1990 és 1994 között országgyűlési képviselő. 1990. május 23. és 1993. február 22. között Magyarország közlekedési, hírközlési és vízügyi minisztere. 1993 és 1994 között a MÁV elnöke, 1994 és 2002 között a GYSEV műszaki-forgalmi vezérigazgató-helyettese, majd 2002-től vezérigazgatója. 1998 és 2000 között a Malév Igazgatóságának elnöke volt.

Silov, Viktor Jehorovics, ukránul: Віктор Єгорович Шилов, oroszul: Виктор Егорович Шилов (Slavuta, 1940 – Ungvár, 2023) ukrán származású szovjet katonatiszt. 1964-ben végezte el a távolkeleti Összefgyvernemi Katonai Főiskolát. 1972-től a Frunze Katonai Akadémián tanult tovább. 1975-ben egy Csehszlovákiában állomá-

sozó ezred parancsnokává nevezték ki, akkor már őrnagyi rendfokozattal, majd egy év múlva soron kívül alezredessé léptették elő. Négy évet szolgált Csehszlovákiában. 1979-ben Kazahsztánba vezényelték. 1984–1986 között Moszkvában a Vezérkari Akadémián tanult. 1986-ban kinevezték a Mongóliában állomásozó szovjet hadseregcsoport parancsnokhelyettesévé, majd egy év múlva a Bajkálon Túli Katonai Körzet parancsnokhelyettesévé. 1988-ban nevezték ki az ideiglenesen Magyarországon állomásozó Déli Hadseregcsoport parancsnokhelyettesévé, majd két év múlva, 1990 decemberében ő lett a Déli Hadseregcsoport parancsnoka. 1991. június 19-én mint az utolsó szovjet katona hagyta el Magyarország területét.

Skubiszewski, Krzysztof Jan (Poznań, 1926 – Varsó, 2010) jogász, a Lengyel Köztársaság külügyminisztere. Szülővárosában szerzett jogászoklevelet, a Harvardon doktorált 1958-ban. Az állampárti időkben a Szolidaritás tagja volt. A kommunizmus bukása után Tadeusz Mazowiecki, Jan Krzysztof Bielecki, Jan Olszewski és Hanna Suchocka kabinetjében szolgált, és a Harmadik Lengyel Köztársaság első külügyminisztere volt 1989. szeptember 12. és 1993. október 26. között.

Somogyi Ferenc (Hartkirchen, 1945 – ?, 2021) politikus, nagykövet, Magyarország külügyminisztere. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen nemzetközi kapcsolatok szakon szerzett oklevelet, majd világgazdaságtanból doktorált. 1968 és 1969 között a Külügyminisztérium előadója, majd a rangúni és a lagosi követségen dolgozott. 1973 és 1980 között a Külügyminisztérium főelőadója, 1984-től a Külügyminisztérium nemzetközi szervezetek főosztályvezetője, 1989 és 1990 között a Külügyminisztériumban államtitkár, 1990 és 1991, valamint 1994 és 1994 között közgazgatási államtitkár. 1997-ben a NATO-tárgyalások vezetője, 1998-ban az európai uniós csatlakozás főtárgyalója. 2004. november 1. és 2006. június 9. között Magyarország külügyminisztere, 2007 és 2009 között washingtoni nagykövet.

Soós Károly Attila (Nagyvárad, 1944 –) közgazdász, politikus. 1967-ben a Marx Károly Közgazdasági Egyetemen végzett, majd az MTA Közgazdasági Kutató Intézetének tudományos munkatársa lett. 1990 és 1997 között az SZDSZ országgyűlési képviselője, 1994 és 1996 között az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium politikai államtitkára, 1998 és 2000 között az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) igazgatóságának a tagja volt.

Soros, szül. Schwartz **György** (Budapest, 1930 –) magyar származású üzletember. 1947-ben az Egyesült Királyságba vándorolt ki, 1952-ben a London School of Economics-on szerzett oklevelet. 1956-ban az Amerikai Egyesült Államokban telepedett

le. 1969-ben alapította meg a Quantum Befektetési Alapot, 1983-ban a Soros Alapítványt. 1992-ben a brit font, egy évvel később a német márka árfolyama ellen spekulált. A nyolcvanas évektől a mai napig aktívan jelen van a közép-kelet-európai politikai mozgásokban; gazdasági, politikai tevékenységét a közéleti szereplők elmentmondásosan ítélik meg.

Späth, Lothar (Sigmaringen, 1937 – Stuttgart, 2016) német politikus. 1959-ben a stuttgarti Államigazgatási Iskolában végzett. 1978 és 1991 között Baden-Württemberg tartomány miniszterelnöke volt.

Stănculescu, Victor Atanasie (Tekucs, 1928 – Bukarest, 2016) katonatiszt. Nagyszebenben a Tüzértisztek Katonai Iskolájába járt, majd 1952-ben a bukaresti Sztálin Katonai Akadémia Tüzérkarán végzett. 1952 és 1955 között a temesvári 38. hadsereg tüzérhadtestének vezérkari főnöke volt. 1954-ben belépett a Román Kommunista Pártba. 1955-ben őrnaggyá, 1960-ban ezredessé, 1968-ban, Csehszlovákia szovjet inváziójakor vezérőrnaggyá léptették elő. 1981 és 1986 között honvédelmi miniszterhelyettes, 1986 és 1989 között első honvédelmi miniszterhelyettes volt. 1989-ben kulcsszerepet játszott a román forradalom győzelmében, Nicolae és Elena Ceaușescu kivégzésében. 1990 és 1991 között a Román Köztársaság honvédelmi minisztere volt.

Suchocka, Hanna Stanisława (Pleszew, 1946 –) lengyel jogász, egyetemi tanár, Lengyelország miniszterelnöke. Jogi diplomát szerzett, majd a Poznańi Egyetem kutatója lett, de elbocsátották, mivel megtagadta a Kommunista Pártba való belépést. 1975-ben a Német Szövetségi Köztársaságban szerzett PhD-fokozatot. 1980 és 1985 között a Lengyel Népköztársaság Szejmének képviselője, s egyben a Szolidaritás tagja és jogi tanácsadója volt. 1992 és 1993 között a Lengyel Köztársaság miniszterelnöke, 1997 és 2000 között Lengyelország igazságügyi minisztere, főügyésze, 2001 és 2013 között a Lengyel Köztársaság szentszéki nagykövete volt.

Surányi György (Budapest, 1954 –) közgazdász, egyetemi tanár, a Magyar Nemzeti Bank elnöke. 1977-ben a Marx Károly Közgazdaságtudomány Egyetemen közgazdászdiplomát, 1979-ben doktori fokozatot szerzett. Kandidátusi értékesét 1986-ban védte meg, 1996-ban habilitált, 1998 óta egyetemi tanár. 1977 és 1986 között a Pénzügykutató Intézetben dolgozott, majd a Világbank konzulense lett Washingtonban. 1988 és 1989 között a Kormány gazdasági főtanácsosa, majd az Országos Tervhivatal elnöke 1990-ig. 1990. július 1. és 1991. november 30., illetve 1995 és 2001 között a Magyar Nemzeti Bank elnöke volt.

Surján László (Kolozsvár, 1941 –) orvos, politikus, miniszter. 1969-ben Budapesten szerzett orvosi oklevelet, 1983-ban az orvostudományok kandidátusa címet. 1970 és 1990 között az Orvostovábbképző Egyetem Kórbonctani és Kórszövettani Intézetben dolgozott. 1989-ben a KDNP alapító tagja, 1990 és 1995 között annak elnöke volt. 1990 és 2004 között országgyűlési képviselő, 1990. május 23. és 1994. július 15. között Magyarország népjóléti minisztere volt. 2004 és 2014 között az Európai Parlament képviselője, 2012-ben ennek alelnökévé választották.

Szabad György (Arad, 1924 – Budapest, 2015) történész, akadémikus, az Országgyűlés elnöke. Zsidó származása miatt munkaszolgálatos volt, 1944. március 15-én megszökött. 1950-ben az ELTE-n szerzett tanári és levéltárosi oklevelet. 1955-ben védte meg a történettudományok kandidátusi, 1969-ben akadémiai doktori értekezését. Az MTA Történettudományi Bizottságának tagja lett. 1982-ben az MTA levelező, majd 1998-ban rendes tagjává választotta. 1987-ben a lakiteleki találkozó résztvevője, a Magyar Demokrata Fórum (MDF) alapító tagja. 1990. május 2-án az Országgyűlés alelnökévé választották, augusztus 3-ig megbízottként látta el az elnöki teendőket, majd innentől kezdve a ciklus végéig a Ház első szabadon választott elnöke volt 1990. augusztus 3. és 1994. június 27. között.

Szabó Iván (Budapest, 1934 – Budapest, 2005) közgazdász, miniszter. 1957-ben az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetemen híd- és szerkezetépítő-oklevelet, 1969-ben közgazdász-oklevelet szerzett. 1988-ban belépett az MDF-be, 1994-ben annak ügyvezető elnöke; 1991. december 9. és 1993. február 24. között Magyarország ipari és kereskedelmi minisztere volt.

Szabó Tamás (Halimba, 1953 –) közgazdász, miniszter. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett közgazdászoklevelet. 1983-ban egyetemi doktorrá avatták. 1988 szeptemberében csatlakozott a Magyar Demokrata Fórumhoz. 1990 májusától 1991 januárjáig a munkaügyi, majd a pénzügyminisztériumi politikai államtitkári posztját töltötte be. 1992 januárjától a ciklus végéig a privatizáció felügyeletével megbízott tárca nélküli miniszter volt.

Szávai János (? , 1940 –) irodalomtörténész, kritikus, műfordító, egyetemi tanár. 1965–1966-ban a genfi egyetemen folytatott doktori tanulmányokat. 1982 és 1985 között az Új Sorbonne Egyetem, 1994 és 2005 között a Párizsi Sorbonne Egyetem professzoraként oktatott. 1986-tól az ELTE világirodalom tanszékének vezetője, 1988-tól 1990-ig az Emberi Jogok Ligája magyar tagozatának főtítkára, az MDF külügyi bizottságának tagja. 1990 és 1994 között Magyarország franciaországi nagykövete-

ként, egyidejűleg 1990 és 1990-ben az Európa Tanácshoz és az UNESCO-hoz delegált nagykövetként szolgált.

Széchenyi István gróf (Bécs, 1791 – Döbling, 1860) író, közgazdász, a Magyar Királyság közlekedési minisztere, a „legnagyobb magyar”. Középfokú iskoláit magánúton végezte, 17 évesen, féléves tiszti tanfolyam után kinevezték főhadnagynak. 1810-ben a 7. huszárezredben, 1811-ben az 1. ulánuszezredben szolgált. A napóleoni háborúk után előbb Franciaországba, majd az Egyesült Királyságba utazott, később megfordult Itáliában, Görögországban és az Oszmán-Török Birodalomban. 1822-ben az Egyesült Királyságba utazott tanulmányútra. A reformkori országgyűlések egyik vezető politikusa, a polgárosodás és a modernizáció szószólója, a Hitel, a Világ és a Stádium szerzője, a Lánchíd megépítésének és a Duna szabályozásának a támogatója. 1848. április 16. és 1848 szeptembere között a Magyar Királyság közmunka- és közlekedésügyi minisztere volt. 1848 szeptemberében a döblingi elmeintézetbe került, 1860. április 8-án ott követett el öngyilkosságot.

Szilvásy György (Budapest, 1958 –) közgazdász, politikus, miniszter. 1982-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett közgazdászoklevelet, 1985-ben ott doktorált. 1989 és 1990 között Pozsgay Imre államminiszter titkárságán dolgozott. 1990 és 1995 között a Miniszterelnöki Hivatal helyettes államtitkára, 1995 és 1998 között a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium, 2002 és 2003 között a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium, 2003 és 2004 között a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, 2004 és 2005 között a Belügyminisztérium közigazgatási államtitkára. 2006. június 9. és 2007. június 30. között a Miniszterelnöki Hivatalt vezető miniszter, 2007. július 1. és 2009. április 15. között a polgári titkosszolgálatokat felügyelő tárca nélküli miniszter volt.

Szokai Imre (1950 –) 1974-től dolgozott a Külügyminisztériumban. 1990. január 15-től miniszterhelyettes, majd 1990. június 4-től 1991. december 17-ig helyettes államtitkár volt a Külügyminisztériumban.

Szőcs Géza (Marosvásárhely, 1953 – Budapest, 2020) a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen végzett, magyar–orosz szakon. 1977 és 1981 között az *Igazság* napilap irodalmi munkatársa, 1981 és 1982 között az *Ellenpontok* szamizdat egyik szerkesztője, 1986 és 1989 között Genfben volt újságíró, 1989 és 1990 között a Szabad Európa Rádió budapesti irodavezetője. 1990 és 1991 között az RMDSZ főtitkára, 1991 és 1993 között annak politikai alelnöke, 1990 és 1992 között román szenátor volt, 2010 és 2012 között az Orbán-kormány kultúráért felelős államtitkára volt.

Szöllősi Istvánné, szül. Berta Ilona (Kaposvár, 1945 –) 1963-ban érettségizett, 1966-ban a Kaposvári Tanítóképző Főiskolán tanítói oklevelet szerzett. 1989 és 1998 között a Pedagógusok Szakszervezetének a főtitkára volt. 1990 és 1995 között rendszeresen szervezett, illetve vezetett pedagógus tiltakozó akciókat. 1967-től 1989-ig a Magyar Szocialista Munkáspárt tagja, 1994 és 1998 között az MSZP országgyűlési képviselője volt.

Sztálin, Visszarionovics, Jozsif, grúzul: Ioszeb Dzsugasvili (Gori, 1878 – Moszkva, 1953) politikus, a Szovjet Népbiztosok Tanácsának, majd a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke. A tbilisi ortodox papi szemináriumban kezdett el tanulni. 1902-ben letartóztatták, majd 1904-ben megszökött a száműzetésből, 1908-ban két évre deportálták. 1912-ben a Bolsevik Párt Központi Bizottságának tagjává választották. 1922. április 3. és 1934. február 10. között a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának a főtitkára, 1941 és 1946 között a Szovjet Népbiztosok Tanácsának, majd 1946. március 19. és 1953. március 5. között a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke volt. Az egyeduralom megszerzése érdekében sorra számolt le pártbéli ellenfeleivel. Az 1930-as évektől bizánci stílusú személyi kultusz övezte. 1935-től nyílt terroruralmat épített ki. 1939-ben szövetséget kötött a náci Németországgal, ennek alapján a Szovjetunió bekebelezte Lengyelország keleti felét, a balti államokat és az addig Romániához tartozó Besszarábiát. 1941 májusától pártvezetői funkciója mellett a Népbiztosok Tanácsának elnöke (miniszterelnök) lett. 1941-ben Németország lerohanta addigi szövetségését, Sztálin kényszerűen a nyugati hatalmakkal lépett szövetségre. A második világháború után túlnyomórészt kommunista csatlós államokká tette azokat az országokat, amelyek területére a Vörös Hadsereg a németek elleni hadműveletek idején bevonult. Élete utolsó éveiben üldözési mániája teljesen eluralkodott rajta.

Sztukalin, Borisz Ivanovics, oroszul: Борис Иванович Стукалин (Chupovka falu, 1923 – Moszkva, 2004) szovjet politikus. A második világháborúban katonaként szolgált. 1950-ben a Voronyezsi Pedagógiai Intézet levelező tagozatán szerzett történelem tanári diplomát. 1961 és 1963 között az SZKP Központi Bizottsága Propaganda és Agitációs Osztályának vezetője, 1963 augusztusa és 1965 decembere között a Minisztertanács Sajtóügyi Állami Bizottságának elnöke volt. 1965-től a *Pravda* első főszerkesztő-helyettese. 1970 júliusától a Szovjetunió Minisztertanácsa alatt működő Sajtóbizottság elnöke, amelyet 1972 augusztusában a Szovjetunió Kiadói, Nyomdai és Könyvkereskedelmi Állami Bizottságává alakítottak. Ebben a posztban különösen élesen bírálta azokat a kiadókat, akik pozitív kritikákat mertek közzétenni Mihail Bulgakov munkásságáról. 1982 és 1985 között az SZKP Központi Bizottsága

Propaganda és Agitációs Osztályának vezetője, 1985. július 19-től 1990. június 8-ig a Szovjetunió rendkívüli és meghatalmazott nagykövete volt a Magyar Népköztársaságban.

Szuszlov, Mihail Andrejevics, oroszul: Михаил Андреевич Суслов (Shakhovskoye, 1902 – Moszkva, 1982) szovjet politikus, ideológus, az SZKP PB tagja. 1921-ben lépett be a Kommunista Pártba. Közgazdaságtant tanult, később a Moszkvai Állami Egyetemen tanított. 1939-ben a sztavropoli kerület párttitkára, 1941-ben a Központi Bizottság tagja lett. A második világháború alatt ő felügyelte a csecsenek és a muszlim kisebbségek kaukázusi deportálását. 1944 és 1946 között a Litvánia ügyeiért felelős Össz-szövetségi Központi Bizottsági Hivatalát vezette. 1947-től a Párt Titkárságának a vezetője, 1948-tól a pártideológia felelőse, 1949 és 1951 között a *Pravda* főszerkesztője volt. Bár Sztálin halálakor átmenetileg a hatalma meggyengült, 1954-ben a Szovjetunió Külügyi Bizottságának elnökévé választották 1957-ben Hruscsov mellé állt a hatalmi harcokban. 1964-ben kulcsszerepe volt Hruscsov elmozdításában és Brezsnyev hatalomra jutásában. 1956 októberében, majd novemberében Magyarországon járt, és a magyar ügyben fontos szerepe volt a szovjet álláspont alakulásában.

Takáts Gyula (Tab, 1911 – Kaposvár, 2008) Kossuth-díjas költő, író, műfordító, tanár. Tanulmányait Pécsen folytatta földrajz, geológia, filozófia szakon, 1934-ben tanári és bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1937-től a Márciusi Front tagja. 1939 és 1947 között középiskolai tanár, 1949–1971 között a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum igazgatója, majd a Somogy megyei múzeumigazgatóság vezetője nyugdíjba vonulásáig. 1957-től a Magyar PEN Club tagja, 1994-től elnöke volt.

Tarafás Imre (Körmend, 1947 –) közgazdász, egyetemi tanár. Budapesten szerzett közgazdászoklevelet. 1973 és 1986 között a Magyar Nemzeti Banknál dolgozott. 1986 és 1988 között az Országos Tervhivatalnál gazdaságirányítási és pénzügyi főcsoportfőnök, egyben a Világbank tanácsadója. 1988 és 1993 között a Magyar Nemzeti Bank első elnökhelyettese, majd alelnöke volt. 1996 és 1999 között az Állami Bankfelügyelet, majd az Állami Pénz és Tőkepiaci Felügyelet elnöke, 1999-től egyetemi tanár, 2002 óta az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank igazgatóságának a tagja.

Tardos Márton (Budapest, 1928 – Budapest, 2006) közgazdász, politikus. Szülei 1944-ben a Holokauszt áldozataivá váltak. 1952-ben szerzett közgazdászoklevelet. 1948 és 1956 között az MDP tagja volt. 1956-ban az Országos Tervhivatal Forra-

dalmi Bizottságában való részvétele miatt elbocsátották állásából. Az 1968-as Új Gazdasági Mechanizmus egyik kidolgozója, 1976-tól a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem címzetes docense, 1980-tól az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének munkatársa, a gazdasági mechanizmussal foglalkozó osztály vezetője. 1985-ben a monori találkozó résztvevője, 1988-ban a Szabad Demokraták Szövetségének alapító tagja, 1990 és 2002 között országgyűlési képviselője volt.

Tarján Lászlóné, szül. Tajnafői Anna (Lenti, 1932 – ?, 2022) erdőmérnök, politikus, államtitkár. 1955-ben a soproni Erdészeti és Faipari Egyetemen szerzett erdőmérnöki oklevelet, 1982-ben doktorált. 1959 és 1977 között a Somogyi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaságban erdőmérnök, erdőművelési, erdőtelepítési és tájrendezési munkakörben dolgozott. 1977 és 1979 között az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal természetvédelmi felügyelője volt. 1979 és 1989 között a Somogy Megyei Tanács környezet- és természetvédelmi titkáráként tevékenykedett. 1990-től 1993-ig az FKGP országos vezetőségének a tagja, 1994-ig országgyűlési képviselője. 1990. május 24. és 1994. július 14. között a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium politikai államtitkára volt.

Taylor, Maxwell Davenport (Keytesville, 1901 – Washington, 1987) amerikai tábornok, politikus. 1922-ben végzett az Amerikai Egyesült Államok Katonai Akadémiáján. A második világháborúban Olaszországban, majd Franciaországban szolgált. 1945 és 1949 között a West Point katonai akadémia főparancsnoka, 1949 és 1951 között a Berlinben szövetséges csapatok parancsnoka volt. Részt vett a koreai háborúban. 1955 és 1959 között az Amerikai Egyesült Államok hadseregének vezérkari főnöke, 1960 és 1964 között az Egyesült Államok elnökének katonai kapcsolattartója és tanácsadója, 1964 és 1965 között az Amerikai Egyesült Államok dél-vietnámi nagykövete volt.

Teleki Pál (?, 1937 –) geológus, Teleki Pál miniszterelnök unokája. Az Egyesült Államokban nőtt fel. A rendszerváltozás idején hazaköltözött. Az Ipari Minisztérium tanácsadója, majd az 1992-ben megalakuló az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt. Vezérigazgatója 1993 decemberéig.

Ternák Gábor (Zalaegerszeg, 1945 –) orvos, politikus. 1969-ben Pécsen avatták orvosdoktorrá. Első munkahelye a Baranya Megyei Kórház Fertőző Osztálya volt. 1975 februárjától 1978 júliusáig Nigériában, majd 1980 novemberétől 1983 februárjáig Laoszban dolgozott orvosként. 1983-tól 1996-ig a Tolna Megyei Kórház Infektológiai Osztályának osztályvezető főorvosa volt. 1990 és 1994 között az MDF szek-

szárdi országgyűlési képviselője. 1991. január 13. és 1991. május 29. között a magyar kontingens tagjaként részt vett az öbölháborúban. 1996 januárjától a Baranya Megyei Kórházban (Pécs) az Infektológiai Osztály osztályvezető főorvosának nevezték ki. 2004 és 2010 között a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar Infektológiai, Katasztrófa-orvostani és Oxyologiai Intézetének az igazgatója, valamint a Klinikai Infektológia és Migrációegészségügyi Tanszék vezetője. 2005-től a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvosi Karának professzora.

Thatcher, Margaret báró, szül. Beatrice Ethel Stephenson Alfred Roberts (Grant-ham, 1925 – London, 2013) brit konzervatív politikus, az Egyesült Királyság miniszterelnöke. 1947-ben Oxfordban szerzett vegyészdiplomát. 1959 és 1970 között az Alsóház képviselője, 1961 és 1963 között nyugdíjügyi államtitkár, 1970 és 1974 között az Egyesült Királyság oktatási minisztere, 1975 és 1990 között a Konzervatív Párt vezetője, 1979. május 4. és 1990. november 28. között az Egyesült Királyság miniszterelnöke volt.

Thomas, Charles H. (Buffalo, 1934 – New York, 1998) amerikai diplomata, az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövete. A Harvard Egyetemen szerzett diplomát, majd 1956 és 1959 között helikopterpilótaként szolgált a haditengerészetnél. Ezt követően 1972-ig a haditengerészeti tartaléknál szolgált 1990 és 1994 között az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövete, 1995-ös nyugállományba vonulásáig az Amerikai Egyesült Államok különleges megbízottja a volt Jugoszláviában.

Thuma József (Baja, 1937 –) gépészmérnök, gazdasági mérnök. 1961-ben a BME-n gépészmérnöki, majd 1977-ben gazdasági mérnök oklevelet szerzett. 1990. július 1. és 1993. április 1. között a Pénzügyminisztérium helyettes államtitkára, majd a Belügyminisztérium közgazdasági helyettes államtitkára volt.

Türmer Gyula (Budapest, 1953 –) 1976-ig a Moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében tanult, 1980-ban doktorált. Moszkvából való visszatérése után a Külügyminisztériumban kezdett dolgozni. 1980 és 1982 között Moszkvában teljesített külszolgálatot. 1982-től az MSZMP KB Külügyi Osztályánál dolgozott, 1988-ban a párt főtítkárságának külpolitikai tanácsadója lett. 1989-ben az egykori állampárt, az MSZMP egyik újjászervezője, 1989. december 17-én megválasztották a párt elnökévé, mely tisztséget ma is betölti. A rendszerváltoztatás után pártja nem került be az Országgyűlésbe.

Tomaj Dénes (Budapest, 1949 –) a budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok karán szerzett oklevelet, majd a Külügyminisztérium sajtóosztályára került. 1990. július 1. és 1993. augusztus 16. között a Külügyminisztérium helyettes államtitkára, ahol az afrikai, ázsiai és latin-amerikai országokkal való kapcsolatok felügyeletét végezte, az ezredforduló idejére hatásköre kiegészült az Egyesült Államokkal és Kanadával is. Időközben beosztott diplomataként dolgozott Bangladesben, majd Nigériában, 1993 és 1998 között Magyarország hágai nagyköveteeként Hollandiában teljesített szolgálatot. 2002-ben a Kormány Ottawába, később Bangkokba nevezte ki nagykövetnek.

Torgyán József (Mátészalka, 1932 – Budapest, 2017) ügyvéd, politikus, miniszter. 1955-ben Budapesten szerzett jogi oklevelet, 1956-tól ügyvédjelölt, 1957-ben tette le a szakvizsgát. 1958 augusztusában indoklás nélkül zárták ki a Magyar Ügyvédi Kamarából, majd azon év decemberében visszavették. 1959 és 1990 között ügyvédként dolgozott. 1988-ban bekapcsolódott a Független Kisgazdapárt újjászervezésébe. 1990 és 2002 között az FKGK országgyűlési képviselője, 1991-től annak elnöke, 1998. július 8. és 2001. február 15. között Magyarország földművelésügyi és vidékfejlesztési minisztere volt.

Tudman, Franjo (Veliko Trgovišće, 1922 – Zágráb, 1999) horvát történész, jugoszláv katonatiszt, horvát politikus, a Horvát Köztársaság elnöke. A második világháborúban a kommunista partizánok oldalán harcolt. 1946-ban, miután édesapja kritikával illette az új kommunista hatalmat, a jugoszláv titkosszolgálat meggyilkolta. Ennek ellenére Tudman karrierje nem tört meg, 1960-ban tábornokká léptették elő. A következő évben leszerelését kérte, majd történészként kezdett dolgozni. Kezdetben a hivatalos állampárti szemléletben publikált, rövidesen azonban a horvát nemzeti múlt felé fordult. 1972-ben és 1981-ben nacionalista tevékenység vádjával börtönben volt. 1989-ben alapította meg a nemzeti-konzervatív Horvát Demokratikus Közösség pártot. 1990. május 30. és 1999. december 10. között Horvátország első elnöke, a horvát függetlenség megteremtője volt.

Vance, Cyrus (Carksburg, Virginia, 1917 – New York, 2002) amerikai jogász, az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere. 1939-ben a Yale-en szerzett oklevelet. A második világháborúban a haditengerészetnél szolgált. 1957-től az Egyesült Államok szenátusának a fegyveres szolgáltatásokkal foglalkozó bizottságának tagja, 1961-től a Védelmi Minisztérium főtanácsosa, 1964-től 1967-ig az Amerikai Egyesült Államok honvédelmi miniszterhelyettese, 1977 és 1980 között az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere volt. 1991-ben az Egyesült Nemzetek Szerveze-

tének főtítkárának Horvátország különleges képviselőjévé nevezték ki. Ebben a minőségében tett javaslatot a horvátországi konfliktusok megoldására szolgáló Vance-tervre. 1993 januárjában, az ENSZ boszniai különmegbízottjaként, Lord David Owennel, az EU képviselőjével folytatott tárgyalásokat a boszniai háború befejezésére szolgáló akkori béketervről. Amikor azt elutasították, Vance bejelentette lemondását. Helyét Thorvald Stoltenberg norvég külügyminiszter vette át.

Várady Tibor (Nagybecskerek, 1938 –) jogász, író, egyetemi tanár, akadémikus. Történelmi magyar családban született, nagyapja, Várady Imre előbb magyar országgyűlési képviselő, majd a két világháború között a délvidéki magyarság első számú politikai vezetője volt. Jogi tanulmányait Belgrádba végezte, a Harvardon doktorált. 1963 és 1992 között az Újvidéki Egyetemen tanított, 1993-tól napjainkig a budapesti Közép-európai Egyetem (Central European University, CEU), 1998-tól az amerikai Emory Egyetem tanára, 2012-től annak professzor emeritusa. 1969 és 1971 között az *Új Symposion* egyik szerkesztője, 1971-ben a lap védőügyvédje. 1992 júliusa és decembere között a Panić-kormány igazságügyi minisztere volt.

Vásárhelyi Miklós (Fiume, 1917 – Budapest, 2001) újságíró, 1956-ban a Nagy Imre-kormány sajtófőnöke. 1939-től a Debreceni Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán tanult. Zsidó származása miatt munkaszolgálatra hívták be, az ország német megszállása után a fegyveres ellenállás tagja, 1946-ban és 1947-ben a párizsi béketárgyalásokat mint újságíró követte. 1950-ben a Magyar Rádió elnöke, 1951-ben a Művelt Nép Könyvkiadó felelős szerkesztője, 1952 és 1954 között a *Hungary–Vengrija* című lap főszerkesztője. 1954 májusában a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának lett az elnökhelyettese. 1955-ben Gimes Miklóssal együtt követelte a Rajk-per felülvizsgálatát, majd kizárták a pártból. 1956. november 1-jén a Nagy Imre-kormány sajtófőnöke lett. November 4-én a jugoszláv nagykövetségre menekült, ahonnan november 23-án távozott. Előbb Romániába deportálták, majd 1957 áprilisában hozták haza. A Nagy Imre-perben 5 év börtönbüntetésre ítélték. 1960-ban egyéni kegyellemmel szabadult. 1972-től az MTA Irodalomtudományi Intézetének munkatársa, 1973-tól a MAFILM dramaturgja. Az SZDSZ alapító tagja, 1990 és 1994 között országgyűlési képviselője, 1994 és 2001 között a Soros Alapítvány kuratóriumának elnöke volt.

Vass, szül. Weinberger Zoltán (Budapest, 1903 – Budapest, 1983) politikus, újságíró, Budapest polgármestere. Gimnáziumot végzett, a Tanácsköztársaság idején csatlakozott a kommunistákhoz. Először 1922-ben emigrál a Szovjetunióba, ahonnan 1925-ben tért vissza. 1940-ben Rákosi Mátyással a Szovjetunióba költözött. 1944-ben

szovjet katonatisztként tért haza. 1945 és 1949 között a Gazdasági Főtanács, 1949 és 1953 között az Országos Tervhivatal vezetője, s egyben a moszkovita kommunisták egyik legbefolyásosabb tagja volt. 1953 februárjában minden pártbéli és állami tisztségét elvesztette, majd az első Nagy Imre-kormányban 1954 és 1955 között a Minisztertanács Titkárságának vezetője volt. A forradalom leverése után Snagovba internálták, 1958 végén tért haza. Bár a Nagy Imre-perből kihagyták, az Elnöki Tanács pedig kegyelemben részesítette, a politikai életből teljesen kiszorították. Ettől kezdve írással foglalkozott.

Vavroušek, Josef (Prága, 1944 – Parichvost, 1995) környezetvédő, tudós, politikus. 1975-ben a prágai Cseh Műszaki Egyetemen doktorált, majd 15 évig tudósként dolgozott. Fő kutatási területe a környezetpolitika volt. 1989-ben a „Bársonyos Forradalom” egyik vezéregyénisége volt. 1990 áprilisában a Tudományos és Műszaki Fejlesztési Állami Bizottság környezetvédelemért felelős alelnöke, 1990 júniusában Csehszlovákia Szövetségi Kormányának első és egyben utolsó környezetvédelmi minisztere lett. Ebben a szerepkörben szervezte meg a környezetvédelmi miniszterek első páneurópai konferenciáját.

Vékás János (? 1953 –) újságíró, politikus. Újvidéken a Bölcsészettudományi, majd a Jogtudományi és a Közgazdasági Kar hallgatója volt. 1976 és 1994 között az Újvidéki Rádió munkatársa, szerkesztője. A „történelmi” VMDK alelnöke, 1997-ben a Szenttamási Rádió igazgatója, fő- és felelős szerkesztője volt. 1998-tól Magyarországon él. 1998 és 2002 között a magyar miniszterelnök, Orbán Viktor tanácsadója volt, majd az MTA Kisebbségkutató Intézet munkatársa.

Verebélyi Imre (Budapest, 1944 –) jogtudós, közigazgatási szakember. 1967-ben az ELTE ÁJK-n szerzett jogászoklevelet. 1966-tól az ELTE-n dolgozott, 1990-ben az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának címzetes egyetemi tanára lett, 2000-ben habilitált. 1990 és 1994 között a Belügyminisztérium közigazgatási államtitkára, 1994 és 1998 között a közigazgatás korszerűsítési kormánybiztosa volt. 1998 és 2001 szeptembere között a Magyar Közigazgatási Intézet főigazgatói feladatai mellett ellátta a Miniszterelnöki Hivatal nemzetközi közigazgatási ügyekért felelős miniszteri biztosának feladatait, majd 2001 nyarán a köztársasági elnök rendkívüli követé és meghatalmazott miniszterré nevezte ki.

Visinszkij, Andrej Januarjevics, oroszul: Андрей Януарьевич Вышинский, lengyelül: Andriej Januariusz Wyszynski (Odessa, 1883 – New York, 1954) lengyel nemzetiségű szovjet jogász, politikus, a Szovjetunió külügyminisztere. Kijevben

szerzett jogi diplomát, 1920-ban belépett a bolsevik pártba. 1931-ben a Szovjetunió főügyészévé és igazságügyi népbiztossá nevezték ki. Ebben a minőségben a sztálini tisztogatások egyik főszereplője volt. 1939 és 1944 között a Népbiztosok Tanácsának elnökhelyettese, 1940 és 1949, majd 1953-tól haláláig külügyi népbiztos-, illetve külügyminiszter-helyettes, 1949 és 1953 között külügyminiszter volt.

Vissi Ferenc (Lövő, 1946 –) közgazdász, politikus. 1970-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen közgazdászoklevelet szerzett. 1970 és 1973 között ugyanitt egyetemi gyakornok, majd tanársegéd. 1973 és 1976 között az Országos Anyag- és Árhivatalban főelőadó, 1975-től osztályvezető beosztásban dolgozott. 1976 és 1980 között az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Osztály munkatársa, 1981 és 1984 között az Országos Tervhivatal osztályvezetője, majd 1984. szeptember 1-jétől az Országos Árhivatal elnökhelyettese. 1990-ben a parlament a Gazdasági Versenyhivatal elnökévé választotta, e pozíciót 1998-ig töltötte be.

Vranitzky, Franz (Bécs, 1937 –) politikus, Ausztria kancellárja. Közgazdaságtant tanult, 1969-ben nemzetközi üzleti tanulmányokból doktorált. A hetvenes években bankokban dolgozott. 1962-ben csatlakozott az Osztrák Szociáldemokrata Párthoz. 1984 és 1986 között Ausztria pénzügyminisztere, 1988 és 1997 között a Szociáldemokrata Párt elnöke, 1986. június 16. és 1997. január 28. között az Osztrák Köztársaság kancellárja volt.

Waigel, Theodor (Oberrohr, 1939 –) német keresztényszocialista politikus, pénzügyminiszter. 1959-től Münchenben, majd Würzburgban jogot hallgatott, 1963-ban szerzett oklevelet. 1972 és 2002 között a Bundestag tagja, 1989 és 1998 között a Német Szövetségi Köztársaság pénzügyminisztere volt.

Wałęsa, Lech (Popowo, 1943 –) Nobel-békedíjas lengyel politikus. Az ipari iskola elvégzése után, 1967-ben a Gdański (Danzig) Lenin hajógyárban kezdett dolgozni. 1976-ban állásából elbocsátották, két évvel később többedmagával megalapította a Tengerparti Szabad Szakszervezetek egyesületet, amiért államellenes tevékenység vádjával vették őrizetbe. 1981-ben tizenegy hónapra a szovjet határ közelébe internálták. 1983-ban Nobel-békedíjat kapott. 1987 és 1990 között a félillegális Szolidaritás szervezője és vezetője, 1990. december 22. és 1995. december 22. között a Lengyel Köztársaság elnöke volt.

Weizsäcker von, Richard Karl Freiherr (Stuttgart, 1920 – Berlin, 2015) politikus, a Német Szövetségi Köztársaság elnöke. Oxfordban filozófiát és történelmet hallgat-

tott. A második világháborúban a keleti fronton szolgált. A háború után a Göttingeni Egyetemen jogot és történelmet tanult. 1954-ben a CDU tagja lett, 1969 és 1981 között a Bundestag képviselője. 1984. július 1. és 1994. június 30. között a Német Szövetségi Köztársaság elnöke volt.

Wekerle Sándor (Mór, 1848 – Budapest, 1921) jogász, a Magyar Királyság miniszterelnöke. Pesten szerzett jogi diplomát. 1870-től a Pénzügyminisztériumban dolgozott. 1886-tól államtitkárként a pénzügyek tényleges irányítója volt. 1889. április 9-től 1895. január 14-ig pénzügyminiszter. Nevéhez fűződik a dualista állam adórendszerének, pénzügyigazgatásának újjászervezése. 1892. november 17-től 1895. január 14-ig Magyarország első polgári származású miniszterelnöke volt. Kormányelnöksége alatt megteremtette az államháztartás teljes egyensúlyát, és megszervezte az aranyvalutára való áttérést. 1896-tól 1906-ig az újonnan szervezett Közigazgatási Bíróság elnöke volt. 1906. április 8. és 1910. január 17., illetve 1917. augusztus 20. és 1918. október 30. között a Magyar Királyság miniszterelnöke.

Wilde, Oscar (Dublin, 1854 – Párizs, 1900) író, költő, drámaíró. 1871 és 1874 között a dublini Trinity College-ben tanult, majd 1874 és 1878 között Oxfordban, a Magdalen College-ben szerzett egyetemi oklevelet. Az angol *l'art pour l'art* (aesthetic movement) legjelentősebb képviselője. Világirodalmi rangját vígjátékai s elbeszélései mellett *A readingi fegyház balladája* című, börtönélményeiből fakadó költeménye (1898) és megrázó önvallomása, a *De profundis* (1905) adja meg.

Wörner, Manfred (Stuttgart, 1934 – Brüsszel, 1994) politikus, diplomata, a Német Szövetségi Köztársaság honvédelmi minisztere, a NATO főtitkára. Párizsban, Münchenben tanult jogot, 1953-ban Heidelbergben szerzett diplomát. 1961-ben jogból doktorált. 1982. október 4. és 1988. május 18. között a Német Szövetségi Köztársaság honvédelmi minisztere, 1988. július 1. és 1994. augusztus 13. között a NATO főtitkára volt.

Zacsek Gyula (Budapest, 1947 –) közgazdász, politikus. 1965-ben érettségizett a Fáy András Gimnázium reál tagozatán, majd műszaki rajzolószerkesztő képesítést szerzett. 1971-ben beiratkozott a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem esti tagozatára, ahol 1975-ben kereskedelmi és belkereskedelmi marketing kutató szakon végzett. 1975-től az Országos Piackutató Intézetben mint marketing piackutató dolgozott, 1986 és 1989 között a Veszprémi Vegyipari Egyetemen meghívott előadóként piackutatást és vállalatstratégiát oktatott. 1988 őszén belépett az MDF-be, a párt színeiben nyert 1990-ben egyéni mandátumot, majd átült a függetlenek

közé. 1991-ben a Monopoly Csoport egyik alapítója volt, amelynek célja a társadalmi és gazdasági monopolszervezetek és -helyzetek felszámolása és a privatizáció tisztelességes lebonyolításának az ellenőrzése volt.

Zilk, Helmut (Bécs, 1927 – Bécs, 2008) újságíró, osztrák politikus, Bécs polgármestere. 1945 és 1946 között az Osztrák Kommunista Párt tagja volt. 1951-ben doktorált, majd 1955-től a Hegelgasse tanárképző Főiskolán tanított. Ebben az évben előbb rész-, majd teljes munkaidőben az ORF munkatársa lett. 1979-től a bécsi városházán kulturális és polgári szolgálati tanácsos, 1984 és 1994 között Bécs főpolgármestere volt. 1998 októberében a *Süddeutsche Zeitung* azzal vádolta meg, hogy az 1960-as években együttműködött a csehszlovák titkosrendőrséggel. A vádakat ekkor tagadta. A 2009-ben nyilvánosságra hozott iratok 1965 és 1968 között összesen 58 találkozót rögzítettek Zilk és a csehszlovák hírszerzés között.

Zwack Péter (Budapest, 1927 – Venturina, Olaszország, 2012) üzletember, politikus. Dédapja, Zwack József, az Unicum alapító tulajdonosa volt. 1946-ban a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karán kezdte meg felsőfokú tanulmányait, 1947-ben előbb Olaszországba, majd az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. Közgazdasági tanulmányait New Yorkban fejezte be. 1956-ban Eckhardt Tiborral alapította meg a First Aid for Hungary nevű jótékonyági szervezetet, 1964-ben pedig bor-importőrcéget nyitott New Yorkban. 1972-ben Olaszországba költözött. 1987-ben tért haza Magyarországra. 1990 és 1991 között a Magyar Köztársaság washingtoni nagykövete, 1992-ben a Liberális Polgári Szövetség – Vállalkozók Pártja elnökévé választották. 1994 és 1998 között független országgyűlési képviselő. 1998-ban belépett az SDZSZ-be, 2000 és 2003 között annak ügyvivője, 2002-ben fél évig országgyűlési képviselője volt. Az általa 1989-ben alapított Zwack Unicum Budapest Kft. 1991-ben privatizálta a Budapesti Likőripari Vállalatot, megalapítva ezzel a Zwack Unicum Rt.-t.

NÉVMUTATÓ

- Aboimov, Ivan I. kötet 839, 949; II. kötet 459, 515, 517, 522, 524, 556, 579, 584, 590, 616, 617, 638, 859, 885, 886, 922, 923, 955
- Aczél György I. kötet 607, 654, 760, 925
- Adamec, Ladislav II. kötet 965
- Adenauer, Konrad I. kötet 431, 446, 561, 563, 585, 949
- Ady Endre I. kötet 403, 711, 949, 979
- Ágh István I. kötet 710, 949
- Agnelli, Giovenni II. kötet 127
- Ágoston András I. kötet 929; II. kötet 757, 774, 785, 945, 946, 955
- Ahrens, Geert-Hinrich II. kötet 757
- al-Bakr, Ahmed Haszon II. kötet 978
- Albert Gábor I. kötet 244, 623, 930
- Allio, Felice de II. kötet 511
- al-Madzsid, Ali Hasszán II. kötet 539
- Aman, Johann I. kötet 75
- Amato, Giuliano II. kötet 933, 955
- Andorka Rudolf I. kötet 929, 950
- Andrásfalvy Bertalan I. kötet 97, 111, 117, 118, 143, 194, 276, 386, 393, 396, 489, 509, 511, 547, 608–610, 706, 718, 720, 740, 769, 770, 784, 785, 805, 813, 822, 842, 861, 862, 873, 876, 880, 882, 930, 950; II. kötet 40, 79, 105, 143, 156, 182, 221, 223, 241, 468, 503, 547, 562, 563, 580, 600, 704, 720, 779, 788, 871, 956
- II. András magyar király I. kötet 955
- Andrássy Gyula I. kötet 443, 723, 950
- Andreotti, Giulio I. kötet 397, 950; II. kötet 160, 161, 506, 719, 756, 956
- Andriessen, Frans II. kötet 473, 778, 779, 784, 789, 822, 826, 836, 839, 870, 889, 956
- Androsch, Hannes II. kötet 764, 767, 816, 889, 956
- Annus Antal I. kötet 29, 951; II. kötet 341, 459–462, 471, 474, 475, 508, 509, 512–514, 561, 588, 591, 602, 615–617, 619, 621, 629, 636–639, 642–644, 653–660, 740, 759, 760, 762, 796, 802, 803, 808–811, 848, 897, 956
- Antal Károly I. kötet 112; II. kötet 577
- Antos István I. kötet 571, 951
- Apor Vilmos I. kötet 885, 951
- Apponyi Albert I. kötet 195, 951
- Arafat, Jasszer I. kötet 811, 952
- Arany János I. kötet 571, 952
- Arkan, Željko Ražnjatović II. kötet 665, 772
- Arnot, Alexander I. kötet 582, 952
- Attali, Jacques II. kötet 379, 648, 865, 932, 957
- Auth Henrik II. kötet 67, 957
- Aven, Pjotr II. kötet 858
- Bába Iván II. kötet 786, 819, 821, 822, 825, 957
- Babarczy László I. kötet 709, 710, 953
- Babits Mihály I. kötet 1000
- Bach, Alexander von I. kötet 620, 687, 963
- Badinter, Robert II. kötet 664, 730
- Bajcsy-Zsilinszky Endre I. kötet 642, 953
- Bajcsy-Zsilinszky Gábor I. kötet 953
- Bakay Árpád II. kötet 27, 635, 957
- Baker, James II. kötet 515, 520, 757, 811, 958
- Baklanov, Oleg II. kötet 661
- Bakos István I. kötet 118, 930
- Bakócz Tamás II. kötet 347, 511

- Balás István I. kötet 284; II. kötet 272
Balázs Péter I. kötet 341, 953; II. kötet 883, 958
Balcerowicz, Leszek II. kötet 717, 933, 958
Bálint Lajos I. kötet 624
Balla Sándor II. kötet 372
Balogh András II. kötet 241
Balogh István II. kötet 510, 722
Balogh János I. kötet 930
Balogh, Thomas lord, I. kötet 531
Baló György II. kötet 59
Balsai István I. kötet 160, 172, 174, 181, 229, 236, 247, 310, 328, 470, 472, 474, 475, 519, 539, 576, 579, 580, 582, 589–591, 600, 611, 629, 634, 639, 644, 653, 663, 664, 674, 692, 699, 703, 714, 721, 726, 737, 748, 752, 814, 817–819, 821, 833, 837, 850–854, 859, 860, 866, 882, 884, 928, 945, 954; II. kötet 40, 66, 70, 71, 85–87, 144–146, 317, 318, 320, 321, 328, 378, 405, 443, 452, 596, 597, 696, 770, 810, 812, 813, 959, 979
Baltimore, Richard R. II. kötet 714, 959
Bánó András I. kötet 873
Bánsági Ildikó I. kötet 709
Bányai László I. kötet 663, 765, 767, 780
Barankovics István I. kötet 35
Baranyi Mihály I. kötet 539
Baráth Etele I. kötet 415, 749, 954; II. kötet 206, 477, 480, 482–484, 527–535, 568–570, 593–595, 599, 678–681, 744, 959
Barclays, James II. kötet 421
Barcs Sándor I. kötet 915
Bárcziházi Bárczy István I. kötet 45, 401, 954
Bárcezi István II. kötet 480
Bárdossy László I. kötet 341, 954; II. kötet 988
Barna Sándor I. kötet 779, 954
Barsiné Pataky Etelka II. kötet 585, 678, 682, 699, 700, 814, 815, 959
Bártfai Béla II. kötet 317, 322, 959
Bartha Ferenc II. kötet 936, 960
Bartucz Lajos I. kötet 254, 955
Bash Ferenc I. kötet 581
Batista, Fulgencia II. kötet 955
Báthory János I. kötet 406, 929
Batthyány Ádám II. kötet 502, 960
Batthyány Ádám gróf II. kötet 511
Batthyány Lajos gróf I. kötet 344, 955, 963, 980, 1021; II. kötet 886, 970
Batthyány Tivadar I. kötet 48
Baum Ilona I. kötet 915
Baumgarten Antal I. kötet 98
Beck II. kötet 425
Becker Pál I. kötet 388; II. kötet 421, 436, 441, 451, 874, 960
Bégen I. kötet 761
Bejczy Sándor I. kötet 623
Békesi László II. kötet 103, 178, 397, 433, 453, 961
IV. Béla magyar király I. kötet 570, 955
Belanger, Gérard II. kötet 139, 162, 396, 961
Belák Sándor I. kötet 753
Benavides, Pablo II. kötet 688, 887, 912
Beneš, Edvard II. kötet 916, 926, 927, 961
Benz, Karl II. kötet 68
Bercsényi Botond I. kötet 90
Berecz János I. kötet 749, 761
Berecz Kálmán I. kötet 582
Bereczki Vilmos I. kötet 761, 943
Bérégovoy, Pierre II. kötet 93, 962
Berend T. Iván II. kötet 80
Berzsenyi Dániel I. kötet 196, 956
Bethlen István I. kötet 62, 165, 502, 923, 956, II. kötet 285
Bibó István I. kötet 618, 970; II. kötet 266, 962, 973
Bibóti I. kötet 275

- Bielecki, Jan Krzysztof II. kötet 548, 558, 675, 729, 776, 962, 1005
- Bihari Mihály I. kötet 929
- Bilecz Endre I. kötet 540
- Binder, Julius II. kötet 846
- Biszkú Béla I. kötet 749, 751, 956, 957
- Biszterszky Elemér I. kötet 911, 957
- Bíró Zoltán I. kötet 929
- Bod Péter Ákos I. kötet 38, 61, 67, 73, 101, 173, 179, 235, 282, 283, 288, 310, 431, 485, 558, 587, 957; II. kötet 27, 30, 35, 50, 52, 60, 62, 63, 65–67, 69, 75, 76, 82, 89, 102, 103, 107, 124, 126, 140, 152, 154, 182–185, 191, 196, 201, 202, 205, 209, 218, 232, 233, 243, 244, 246, 248, 252, 254–258, 267, 272, 273, 276, 277, 279–283, 285, 286, 321, 322, 382, 384, 385, 402, 403, 416, 418, 420, 432, 433, 442, 443, 446, 465, 474, 478, 482, 509, 511, 514, 515, 519, 542, 544, 595, 596, 648, 649, 685, 716, 962
- Bódy László I. kötet 546, 549, 957; II. kötet 227, 231, 275, 440, 963
- Boeing, William E. II. kötet 421
- Bogár László I. kötet 29, 41, 957; II. kötet 126, 154, 159, 194, 209, 242, 270, 271, 340, 501–503, 519, 520, 522, 542, 543, 581, 582, 591, 716, 775, 817, 878, 890–892, 963
- Bogárdi János I. kötet 577, 890, 958
- Bogdán Tibor I. kötet 81, 160, 172, 275, 583, 634, 637, 643, 644, 656, 659, 674, 713, 738, 854, 887, 888, 958; II. kötet 211, 485
- Bokosin II. kötet 796
- Bokros Lajos II. kötet 217, 375, 376, 378, 963
- Bolberitz Pál I. kötet 793, 958
- Bollobás Enikő II. kötet 80
- Borbándi Gyula I. kötet 929
- Boross Péter I. kötet 8, 9, 13, 14, 90, 147, 155, 241, 253, 265, 309, 319, 326, 341, 352, 370, 372–374, 377, 381, 390, 417, 437, 447–450, 505, 539, 569, 573, 602, 603, 605, 607, 615, 616, 619, 620, 642, 679, 685–687, 703, 705, 721–723, 735, 737, 744, 756, 758, 759, 760, 761, 766, 771, 778, 781, 806, 807, 812, 818, 823, 825, 831, 844, 847, 868, 909–911, 919, 920, 946, 959, 968, 982, 984, 995; II. kötet 8, 9, 13, 14, 75, 76, 125, 144, 146, 175, 205, 215, 216, 249, 278, 290, 319, 320, 344, 375, 377, 394, 397, 398, 413, 417, 426, 427, 439, 440, 447, 452, 491, 497, 534, 535, 552, 572, 584, 586, 596, 599, 601, 603, 608, 611–614, 617, 627, 629, 643–646, 649, 662, 664, 678, 680, 684, 698, 699, 702, 707, 709, 710, 713, 728, 734, 738, 739, 742, 748, 772, 773, 790, 803, 805, 806, 811, 856, 910–912, 919, 926, 937, 951, 953, 963, 971, 982, 992
- Botos Balázs I. kötet 930
- Botos József II. kötet 260–262, 287, 964
- Botos Katalin I. kötet 155, 213, 217, 253, 272, 287, 288, 554, 587, 598, 959; II. kötet 76, 83, 87, 89–91, 98, 120, 123, 136, 137, 146, 153, 190, 193, 194, 197, 234, 236, 238, 263, 271, 293, 297, 307, 324, 325, 373, 376, 378, 692, 964
- Bowden, Guy I. kötet 976
- Bölöny József I. kötet 343
- Böröcz István I. kötet 865
- Bögner Miklós II. kötet 713, 964
- Brady I. kötet 320
- Braham, Randolph L. I. kötet 506, 684
- Brandt, Willy I. kötet 605
- Bratinka József I. kötet 623
- Bretter Zoltán I. kötet 716, 959
- Breznjev, Leonyid Iljics II. kötet 1010
- Broek, Hans van den II. kötet 757, 863
- Bródy Zsigmond I. kötet 89

- Bugár Béla II. kötet 834
Bulgakov, Mihail II. kötet 1009
Bunde Géza I. kötet 792
Burlakov, Matvej II. kötet 458, 460, 617, 868, 949, 964
Busek, Erhard II. kötet 481, 517, 569, 965
Bush, George I. kötet 109, 351, 357, 959; II. kötet 138, 256, 339, 341, 382, 520, 567, 648, 657, 674, 677, 736, 737, 755, 756, 758, 797, 830, 907, 965
Butler I. kötet 544
Čalfa, Marián II. kötet 548, 610, 708, 721, 753–755, 766, 778, 783, 786, 787, 844, 912, 965
Callmeyer Ferenc II. kötet 888, 965
Camdessus, Michel II. kötet 396, 966
Carington, Peter Alexander Rupert II. kötet 748, 756
Čarnogurský, Ján I. kötet 691, 692, 959; II. kötet 606, 634, 635, 753, 777–784, 786, 787, 844, 966
Castro, Fidel II. kötet 549, 557, 955
Ceausescu, Elena II. kötet 1006
Ceausescu, Nicolae I. kötet 594, 615, 960, 1012; II. kötet 978, 1006
Chirac, Jacques René I. kötet 145, 351, 960; II. kötet 102, 966
Chmel, Rudolf II. kötet 819, 846
Chrudinák Alajos I. kötet 691
Churchill, Randolph II. kötet 675, 966
Churchill, Winston I. kötet 397, 1010; II. kötet 675, 966
Clark, Peter II. kötet 961
Clemenceau, Georges Benjamin I. kötet 573, 960
Clinton, Bill II. kötet 677, 830, 909, 932, 966
Colasuonno, Francesco I. kötet 795
Constantinescu, Emil II. kötet 833
Czine Mihály I. kötet 930
Czinege Lajos II. kötet 876
Czinkotai János II. kötet 313
Czirják Sándor II. kötet 95, 966
Csapody Miklós I. kötet 623, 960
Csáki Csaba II. kötet 80
Csáky Pál II. kötet 945
Cseh Sándor I. kötet 786, 961
Csepi Lajos II. kötet 155, 156, 158, 170–173, 216, 297, 318, 326, 375, 378, 404, 405, 967
Cseres Tibor I. kötet 708, 710, 961
Csépe Béla I. kötet 865; II. kötet 388, 967
Csoba Tamás II. kötet 343
Csoóri Sándor I. kötet 312, 524, 623, 801, 929, 961
Csuhaj V. Imre II. kötet 89
Csurka István I. kötet 280, 284, 347, 349, 402, 539, 808, 912, 913, 922, 923, 929, 930, 933, 943, 962, 991; II. kötet 383, 433, 680, 828, 831, 851, 967
Csúcs László I. kötet 716, 743, 856, 862, 871, 872, 962
Damoklész II. kötet 566
Dant, Zaharia II. kötet 667
Davis, John II. kötet 834, 899
Dálnoki Miklós Béla I. kötet 712, 713, 914, 962; II. kötet 984
Dániel Ernő II. kötet 479
Deák Ferenc I. kötet 620, 662, 687, 950, 963; II. kötet 115, 915
Deák Jenő I. kötet 561
Debreczeni József I. kötet 763
de Gaulle, Charles I. kötet 998; II. kötet 100, 972, 995
De Klerk, Frederik Willem II. kötet 605
de Maizière, Lothar de II. kötet 505, 991
Delors, Jacques I. kötet 409, 963; II. kötet 486, 487, 545, 716, 829, 864, 877, 878, 881, 956, 967

- Deme Zoltán II. kötet 272
- de Michelis, Gianni II. kötet 160
- Demján Sándor I. kötet 515; II. kötet 280, 967
- Demszky Gábor I. kötet 130, 144, 146, 152, 194, 195, 260, 442, 445, 603, 759, 963; II. kötet 170, 215, 517, 518, 520, 526, 527–529, 531–536, 583, 587, 601, 603, 683, 685, 696, 699, 814, 968
- Dégen Jakab II. kötet 311
- Dénes János I. kötet 539, 541, 766, 963; II. kötet 740, 919, 968
- Déri Tamás II. kötet 390
- Diczházi Bertalan II. kötet 222, 968
- Dienstbier, Jirí II. kötet 160, 541, 548, 968
- Dinnyés Lajos I. kötet 964
- Diószegi László I. kötet 183
- Divéky Adorján I. kötet 470, 963
- Dobos Krisztina I. kötet 825, 930, 964
- Dobrovský, Luboš II. kötet 777, 969
- Dobszai Károly I. kötet 929
- Domanovszky Sándor I. kötet 935, 964
- Dombi József I. kötet 770
- Donáth György I. kötet 752
- Donáth László I. kötet 819
- Dornbach Alajos I. kötet 446, 762, 964; II. kötet 128,
- Dönitz, Karl I. kötet 162
- Drašković, Vuk II. kötet 640, 676, 1004
- Dubček, Alexander II. kötet 969
- Đujić, Momčilo II. kötet 640, 1004
- Duray Miklós I. kötet 799, 929, 961; II. kötet 750, 834, 945
- Durrant, William C. II. kötet 62
- Eagleburger, Lawrence II. kötet 674, 677, 969
- Edelsheim-Gyulai Ilona I. kötet 539, 976
- Eichmann, Adolf I. kötet 827
- Elbert Mária I. kötet 618
- Ember Judit I. kötet 618
- Endrey Antal II. kötet 672
- Engelmayer Ákos II. kötet 717, 970
- Entz Géza I. kötet 80, 92, 102, 183, 265, 621–624, 729, 803, 924, 965; II. kötet 749, 834, 871
- Eörsi Mátyás I. kötet 387, 388, 778, 779, 965
- Eössi András I. kötet 609
- Eötvös József I. kötet 984, 1022; II. kötet 983
- Erdei Ferenc II. kötet 962
- Erdödy György I. kötet 908
- Erhard, Ludwig I. kötet 431, 541–547, 965; II. kötet 113, 368
- II. Erzsébet brit királynő I. kötet 430
- Erzsébet magyar királyné I. kötet 789;
- Eskin, Gerald II. kötet 184
- Esterházy Ferenc II. kötet 511
- Énekes Sándor I. kötet 369
- Faragho Gábor I. kötet 989
- Farkas Mihály I. kötet 662, 965, 1002
- Farkas Vladimir I. kötet 751, 965
- Fábián Lajos II. kötet 583
- Fábry Pál I. kötet 647
- Fejes Zoltán I. kötet 10, 19; II. kötet 10, 19
- Fejti György I. kötet 285, 966
- Fekete Gábor II. kötet 713
- Fekete György I. kötet 234, 276, 930, 966
- Fekete Gyula I. kötet 929
- ifj. Fekete Gyula I. kötet 930
- Fellner Jakab II. kötet 511
- Fellner Sándor I. kötet 415
- Ferencz Csaba II. kötet 81, 970
- Ferenc Ferdinánd I. kötet 983
- I. Ferenc József osztrák császár és magyar király I. kötet 333, 620, 647, 674, 687, 762, 788, 829, 950, 966, 983; II. kötet 479
- Festetics Pál I. kötet 675

- Festetics Tasziló I. kötet 675
 Féja Géza I. kötet 557
 Fényes Elek II. kötet 790, 970
 Fico, Robert I. kötet 991
 Fischer János II. kötet 583
 Fluckné Papácsy Edit I. kötet 862, 966
 Fodor István I. kötet 776
 Fónay Jenő I. kötet 494; II. kötet 41
 Ford, Henry II. kötet 61
 Forlani, Arnaldo II. kötet 719
 Forrai István I. kötet 11, 18, 29, 282, 436, 457, 526, 554, 734, 830, 832, 871, 892, 967; II. kötet 11, 18, 122, 155, 162, 169, 256, 326, 396, 406, 409, 559, 582, 585, 586, 597, 615, 642, 643, 646, 682, 701, 951, 970
 Földesi József I. kötet 540
 Friedmann, Milton II. kötet 268, 971
 Für Lajos I. kötet 113, 216, 226, 227, 303, 319, 450, 533, 539, 548, 566, 619, 622, 661, 671, 740, 761, 804, 805, 837, 867, 881, 929, 967; II. kötet 28, 49, 105, 117, 118, 133, 181, 182, 211, 212, 301, 451, 462, 463, 467, 470, 485, 499, 502, 514, 535, 538, 642, 668, 670, 702, 705, 708, 710, 749, 773, 797, 802, 803, 848, 875, 884, 885, 894, 910, 916, 948, 971
 Füzessy Tibor I. kötet 316–319, 323, 339, 375, 389, 390, 412, 440, 454, 456, 735, 783, 789, 790, 802, 817, 852, 860, 861, 867, 967; II. kötet 835, 849, 850, 852, 902, 903, 917, 920–922, 929, 934, 937, 971
 Gaál Zoltán I. kötet 163
 Gadó György I. kötet 766
 Gallov Rezső I. kötet 64, 803, 804, 968
 Gandhi, Indira I. kötet 921, 980
 Ganz Ábrahám II. kötet 231, 342, 972
 Garai Miklós II. kötet 347
 Gáli, Butrosz II. kötet 733, 851, 872, 930
 Gálik Mihály I. kötet 857, 968
 Gálszécsy András I. kötet 155, 156, 298, 299, 968; II. kötet 165, 252, 253, 255, 280, 375, 562, 641, 666–668, 672, 707, 710, 732, 971
 Gáspár Miklós I. kötet 539, 865–867, 946
 Genscher, Hans-Dietrich I. kötet 61, 369, 468, 968; II. kötet 36, 472, 520–521, 625, 676, 738, 972
 Gerbovits Jenő I. kötet 96, 467, 472, 550, 969; II. kötet 31, 58, 84, 85, 141, 145, 972
 Gergácz Elemér I. kötet 263, 343, 393, 396, 567, 873, 969; II. kötet 191, 209, 248, 251, 312, 313, 335–337, 883, 972
 XVI. Gergely pápa I. kötet 479
 Gerlach, Christian I. kötet 506
 Girczy György I. kötet 808
 Gicz Jenő I. kötet 344
 Giergl Kálmán I. kötet 77
 Giersch, Herbert II. kötet 80
 Gimes Miklós I. kötet 1024; II. kötet 1014
 Giscard, d'Estaing II. kötet 476, 693, 972, 989
 Gladkin, A. J. II. kötet 583
 Glatz Ferenc I. kötet 469, 769, 969
 Glavašnak, Branimir II. kötet 665
 G. Nagyné Maczó Ágnes I. kötet 766, 968; II. kötet 740, 919, 973
 Goebbels, Paul Joseph I. kötet 162, 318, 969
 Goldberger Leo I. kötet 562
 Goldman, Marcus II. kötet 189
 Golusko, Nikolaj II. kötet 947
 Gombár Csaba I. kötet 496, 742, 743, 763, 784, 857, 858, 860–862, 969; II. kötet 804, 805
 Gombos Gyula I. kötet 929
 Gomulka, Wladyslaw II. kötet 997
 Gonzalez, Felipe II. kötet 521, 830, 973
 Gorbacsov, Mihail I. kötet 109, 195, 970; II. kötet 49, 253, 458, 464, 468–471, 515, 517,

- 521–523, 525, 566, 618, 622–625, 639, 648, 655, 657, 658, 660, 661, 666, 711, 757, 759, 760, 771, 907, 973, 999
- Gore, Al II. kötet 932, 973
- Gömbös Gyula I. kötet 165, 953; II. kötet 285
- Göncz Árpád I. kötet 13, 280, 416, 430, 445, 471, 472, 474, 480, 494, 496, 536, 618, 677, 743, 750, 763, 843, 857, 860, 865, 970, 973; II. kötet 13, 41, 241, 463, 467, 468, 470, 525, 548, 679, 686, 754, 791, 804, 863, 864, 932, 951, 973
- Görgey Artúr I. kötet 344, 970
- Göring, Hermann I. kötet 909, 971
- Götz Aly I. kötet 506
- Gracsov, Pavel Sergejevics II. kötet 796, 864, 868, 923, 941, 947, 948, 974
- Granasztói György II. kötet 788–790, 974
- Grau, Ramon II. kötet 955
- Grecsko, Andrej Antonovics II. kötet 458
- Grishin, Jurij II. kötet 602, 654, 657–659, 974
- Grossman József II. kötet 511
- Groër, Hans I. kötet 624
- Grósz Károly I. kötet 26, 285, 414, 749, 971; II. kötet 25, 206, 458, 459
- Guillaume, Günter I. kötet 605
- Gulácsy Gábor II. kötet 128, 975
- Gulyás Judit I. kötet 924
- Gyarmati Dezső I. kötet 205
- Gyergyai Albert I. kötet 938
- Györffy György I. kötet 770, 971
- Gyöngyösi János I. kötet 581; II. kötet 510
- V. György angol király I. kötet 909, 972
- György István I. kötet 530
- Györgyi Kálmán I. kötet 39, 163, 310, 482, 972; II. kötet 61, 975
- Györiványi Sándor I. kötet, 29, 70, 127, 492, 535, 972; II. kötet 62, 63, 66, 78, 106, 124, 463, 465, 975
- Gyurkó János I. kötet 396, 445, 908, 972; II. kötet 413, 912, 975
- Gyürke Sándor II. kötet 470
- Habsburg József nádor II. kötet 311
- Habsburg Ottó I. kötet 624, 625, 972
- Hack Péter I. kötet 603, 857, 858, 972; II. kötet 837, 862
- Hága Antónia I. kötet 642, 973
- Hagelmayer István I. kötet 652, 853, 973
- Hajós Alfréd I. kötet 89
- Hajdú János II. kötet 564
- Halász István II. kötet 272
- Haltenberger Samu I. kötet 552; II. kötet 127, 975
- Halske, Johann Georg II. kötet 65
- Hambuch Géza I. kötet 703, 725, 754–756, 973
- Hankiss Elemér I. kötet 83, 84, 496, 564, 652, 716, 731, 742, 763, 784, 851, 852, 856–858, 973; II. kötet 805
- Haraszti Miklós I. kötet 716, 830, 974
- Harding, Warren Gamaliel II. kötet 101
- Hauszmann Alajos I. kötet 76
- Hasbulatov, Ruszlan II. kötet 918, 923, 976
- Hatvany Alexandra I. kötet 999
- Hatvany Lajos báró I. kötet 645, 1000
- Havel, Václav I. kötet 461, 974; II. kötet 340, 521, 541, 542, 546, 548, 554, 582, 610, 716, 717, 771, 775–778, 784, 815, 816, 832, 907, 912, 969, 976
- Házy Árpád I. kötet 844
- Heard I. kötet 430; II. kötet 800
- Hegedüs András I. kötet 143, 974
- Hegedüs Gyula I. kötet 85; II. kötet 378
- Hegedüs Lóránt I. kötet 539, 835, 975
- Heller Ágnes I. kötet 402, 975
- Heller Farkas I. kötet 853
- Hentzi, Heinrich I. kötet 762
- Hering József I. kötet 887

- Hermann János II. kötet 941, 976
Herzog Fülöp Ferenc I. kötet 674
Hetényi István II. kötet 80
Hieronymi Ottó II. kötet 80, 81, 977
Hild János II. kötet 886
Hindenburg, Paul von I. kötet 162, 185; II. kötet 736
Hitler, Adolf I. kötet 162, 185, 350, 484, 581, 909, 910, 915, 969, 971, 972; II. kötet 736
Hoffmann, Dieter II. kötet 935
Holkeri, Harri II. kötet 104
Honecker, Erich I. kötet 505
Honthy Hanna I. kötet 140
Horn Gyula I. kötet 599, 677, 679, 681, 749, 751, 890–892, 921, 923, 926, 975, 984, 1002; II. kötet 459–461, 561, 629, 672, 676, 771, 892, 902, 903, 919, 961, 977
Hornyák Tibor I. kötet 695, 696, 976
Horthy István I. kötet 538, 976
Horthy Istvánné I. kötet 915, 976
Horthy Miklós I. kötet 274, 297, 477, 534, 539, 666, 788, 813, 826, 914, 915, 956, 976; II. kötet 29, 127, 577
ifj. Horthy Miklós I. kötet 641, 642
Horváth Aladár I. kötet 888, 977
Horváth Balázs I. kötet 50, 155, 160, 237, 238, 268, 272, 273, 288, 293, 302, 382, 387, 393, 473, 530, 564, 595, 607, 608, 778, 779, 803, 814, 826, 828, 873, 959, 977; II. kötet 77, 168, 298, 326, 387, 389, 465, 468, 496, 554, 598, 601, 604, 682, 822, 855, 964, 977
Horváth Béla I. kötet 539
Horváth Boldizsár I. kötet 662, 977
Horváth Gyula I. kötet 709
Horváth István I. kötet 163
Horváth József I. kötet 163
Horváth Lajos I. kötet 929
Hóman Bálint I. kötet 917, 931; II. kötet 431
Hrabovsky, János Peter II. kötet 80
Hronský, Jozef Cíger II. kötet 945
Hruscsov, Nyikita Szergejevics II. kötet 1010
Hubay Miklós I. kötet 708, 977
Hunkár Dénes I. kötet 624
Hunyadi György I. kötet 536, 978
Hunyadi János I. kötet 375, 978
Hurd, Dougla Richard, Westweel bárója II. kötet 978
Husszeín, Szaddám I. kötet 110; II. kötet 210, 492, 539, 978, 999
Ibn Szaud, Abdul-Aziz ibn Abdul-Rahman Al Szaúd I. kötet 895, 978
I. Idrisz libiai király II. kötet 981
Ilia Bálint II. kötet 347
Iliescu, Ion I. kötet 109, 978; II. kötet 468, 526, 564, 832, 833, 927, 978
Ilkey Csaba I. kötet 104, 979
Illyés Gyula I. kötet 571, 708, 979
Imrédy Béla I. kötet 62, 979, 1012
Isépy Tamás I. kötet 567, 838; II. kötet 188, 978
Jaenicke, Richard Adolf I. kötet 552; II. kötet 127
Jakovlev, Alekszandr Nyikolajevics II. kötet 458
Janajev, Gennagyij II. kötet 661, 771, 979
Jancsó Miklós I. kötet 819
Jankó Péter I. kötet 284
Jaruzelski, Wojciech I. kötet 760, 834; II. kötet 560
Jazov, Dimitrij II. kötet 661, 907
I. János Károly spanyol király I. kötet 90
II. János Kázmér lengyel király I. kötet 461
II. János Pál pápa I. kötet 624, 997, 1002
Jány Gusztáv I. kötet 867
Jávor András II. kötet 85, 979
Jávor István I. kötet 618

- Jávor Károly II. kötet 819, 820
- Jelačić, Josip Bužinski I. kötet 761, 762, 980
- Jelcin, Borisz I. kötet 842; II. kötet 661, 662, 666, 736, 737, 757, 759, 760, 797–799, 808–810, 858–860, 863–868, 874, 877, 881, 884, 886, 892, 893, 897, 898, 900, 904, 918, 922, 923, 942, 946–948, 976, 979, 984, 1002
- Jellen Sándor II. kötet 448, 979
- Jerin, Viktor II. kötet 947
- Jeszenszky Géza I. kötet 74, 112, 307, 339, 455, 539, 623, 624, 655, 730, 768, 798, 803, 804, 862, 887, 896, 920, 928, 936, 981, 982; II. kötet 80, 91, 118, 167, 295, 382, 391, 438, 461–463, 467, 469, 470–473, 478, 495–500, 505, 506, 540, 541, 543, 545, 546, 548, 559, 562–564, 572, 576, 577, 583, 604, 608, 613, 614, 616–619, 626, 627, 630, 632, 633, 635, 639–641, 649, 654, 662–664, 669–673, 675, 676, 682, 700, 701, 704, 705, 707, 708, 711, 712, 714, 715, 719, 722, 731, 733, 735, 738–741, 746, 764, 767, 768, 784, 785, 790, 793, 795, 796, 807, 809, 811, 813, 816–818, 820, 823, 828, 834, 842–844, 846, 849, 851, 853, 858, 863, 882, 885, 903, 911, 914, 917, 919, 924, 925, 928, 930, 932, 938–940, 980
- Jobbágyi Károly I. kötet 929
- Jodl, Alfred II. kötet 576
- Johan Béla I. kötet 878, 981
- Joó Rudolf I. kötet 453, 929, 981; II. kötet 428, 429, 704, 980
- Jovanović, Vladislav II. kötet 813
- Jović, Mirko II. kötet 640
- Joxe, Pierre II. kötet 739, 757, 980
- Józsa Fábrián I. kötet 909, 981
- II. József magyar király I. kötet 99, 877; II. kötet 151, 552, 886, 980
- József főherceg I. kötet 77
- Juhász Endre II. kötet 410, 688, 695, 981
- Juhász Judit I. kötet 18, 374, 690, 727, 743, 812, 912, 982; II. kötet 18, 412, 764, 820, 904, 981
- July, Serge II. kötet 220
- Kabay János II. kötet 372
- Kabila, Laurend-Désire II. kötet 995
- Kaczyński, Jaroslaw II. kötet 776
- Kada Lajos I. kötet 624, 625, 982
- Kádár Béla I. kötet 29, 38, 41, 174, 195, 225, 231, 331, 372, 380, 409, 424, 454, 539, 545, 547, 548, 620, 749, 929, 930, 936, 982; II. kötet 26, 27, 43, 75, 84, 92, 103, 112, 113, 138, 141, 149, 151, 152, 173, 176, 205–207, 209, 214, 215, 222, 223, 227, 260, 264, 265, 273, 290–294, 306, 308, 350, 351, 360, 365, 385, 386, 396, 398, 399, 402, 403, 408, 409, 416, 417, 419, 438, 439, 446, 465, 478, 485, 486, 491, 497, 500, 507, 515–517, 546–548, 550, 552, 554, 555, 557–560, 565, 566, 572, 582, 589–591, 596, 598, 600, 602, 616, 628, 634, 636–639, 654, 656, 658, 660, 663, 664, 683, 688, 690, 694, 696, 699, 700, 707, 722–727, 742–745, 792, 809, 814, 827, 841, 851, 952, 858–860, 868, 869, 872, 873, 890, 900, 901, 930, 931, 981
- Kádár Gábor I. kötet 506
- Kádár János I. kötet 140, 228, 505, 560, 585, 646, 750, 958, 964; II. kötet 475, 511, 523, 964
- Kadhafi, Moammer II. kötet 663, 981
- Kadirov, Ramzan II. kötet 984
- Kajdi József I. kötet 10, 25–27, 29, 31, 32, 41, 44, 45, 71, 80, 90, 119, 127, 128, 154–156, 164, 171, 177, 213, 238, 239, 250, 268, 272, 276, 283, 284, 320, 326, 358, 367, 374, 391, 397, 401, 405, 436, 451, 458, 497, 540, 560, 563, 564, 609, 610, 670, 673, 719, 720, 731, 738, 745, 762, 763, 779, 785, 812, 821, 856, 870, 872, 884, 982; II. kötet 10, 21, 115,

- 116, 162, 235, 244, 257, 274, 277, 290, 299, 301, 309, 438, 518, 568, 587, 644, 723, 754, 862, 863, 951, 982
- Káldor Miklós lord, I. kötet 511, 992
- Kállai Kristóf I. kötet 641, 983
- Kállay Miklós I. kötet 404, 983
- Kallina Mór I. kötet 77, 89
- Kálmán Attila I. kötet 271, 650, 792, 794–797, 908, 983
- Kálnoki Kis Sándor I. kötet 292, 983
- Kanyó András I. kötet 749
- Karácsony Imre II. kötet 459, 508, 513, 620, 803
- Kardos György I. kötet 654
- II. Károly angol király II. kötet 437
- IV. Károly magyar király I. kötet 788, 972, 983, 1009, 1019, 1026
- Károlyi Gyula I. kötet 165, 976; II. kötet 285
- Károly Róbert magyar király I. kötet 461
- Karosai Sándor I. kötet 623
- Kárpáti Ferenc II. kötet 458
- Kassai Róbert I. kötet 930
- Kászim, Szulejmáni II. kötet 978
- Katič, Zarko II. kötet 848
- Katona Kálmán I. kötet 306
- Katona Tamás I. kötet 18, 201, 316, 317, 318, 328, 366, 367, 371, 372, 377, 413, 418, 479, 623, 624, 647, 801, 802, 803, 818, 819, 821, 822, 828, 829, 831, 832, 847, 855, 862, 868, 984; II. kötet 18, 370, 377, 396, 397, 493, 494, 522, 524, 525, 565, 598, 620, 721, 723, 725, 727, 728, 732–734, 748, 749, 758, 759, 770, 771, 774, 778, 779, 782, 816, 828, 850, 885, 921, 982
- Katusev, Konsztantyin II. kötet 602, 621, 628, 637, 638, 658, 982
- Kazinczy Ferenc I. kötet 1020
- Kazinczy Gábor II. kötet 115
- Kecskés László I. kötet 600
- Keitel, Wilhelm II. kötet 576
- Kelemen András I. kötet 41, 317, 433, 499, 504, 524, 592, 683, 712, 984; II. kötet 203, 392, 835, 846, 893, 896–898, 904, 905, 910, 982
- Kelemen József II. kötet 748
- Keleti György I. kötet 107, 921, 984
- Keleti Károly I. kötet 107, 264, 984; II. kötet 437, 790, 983
- Kennedy, John Fitzgerald I. kötet 647, 985; II. kötet 133, 298, 299, 381, 983
- Kenéz Béla II. kötet 400, 790
- Keppler, George I. kötet 908
- Keresztes-Fischer Ferenc I. kötet 341, 344, 550, 985
- Keresztes Kiss Ernő I. kötet 275
- Keresztes K. Sándor I. kötet 38, 148, 264, 267, 393, 396, 606, 873, 985; II. kötet 78, 116, 243, 392, 461, 528, 530, 531, 555, 572, 607, 609, 614, 635, 651, 652, 659, 670, 697, 700, 751, 755, 764, 779, 983
- Keresztes Sándor I. kötet 624
- Kereszti András I. kötet 116
- Keresztúri Dezső I. kötet 938
- Kerényi Imre I. kötet 819
- Kéri Kálmán I. kötet 494, 539; II. kötet 41, 642, 877, 983
- Kertész K. Róbert II. kötet 577
- Khosla, J. P. II. kötet 241
- Kilev, Veszelin II. kötet 801
- Kinkel, Klaus II. kötet 434
- Király B. Izabella I. kötet 539
- Király Miklós II. kötet 819, 820, 852, 853, 855, 857, 984
- Király Péter I. kötet 127, 594, 985; II. kötet 96, 97, 115, 116, 132, 133, 136, 144, 146, 163–165, 179, 210, 212, 213, 290, 292, 293, 295, 296, 300, 302, 375, 984

- Király Tibor I. kötet 880
- Király Zoltán I. kötet 103, 470–474, 986; II. kötet 39, 57
- Kisfaludi Strobl Zsigmond I. kötet 112, 113; II. kötet 578
- Kisfaludy Sándor I. kötet 1020
- Kiss Elemér I. kötet 28, 29, 50, 468, 986; II. kötet 25, 26, 28, 147, 473, 984
- Kiss Gyula I. kötet 69, 73, 78, 79, 93, 96, 105, 197–199, 247, 343, 458, 467, 493, 539, 595, 621, 648, 671, 679, 736, 759, 840, 843, 986; II. kötet 53, 58, 69, 209, 225, 288, 294, 295, 309–311, 333, 367, 466, 474, 572, 690, 692, 739, 802, 854, 984
- Kiss Gy. Csaba I. kötet 929
- Kissinger, Henry II. kötet 583, 648, 676, 969, 985
- Klaus, Václav I. kötet 410, 986; II. kötet 140, 434, 750, 775–777, 783, 800, 816, 857, 877, 878, 880, 890, 927, 933, 985
- Klebensberg Kuno I. kötet 63, 931; II. kötet 990
- Kocsis László I. kötet 894; II. kötet 665
- Kodály Zoltán I. kötet 707, 986
- Kodolányi Gyula I. kötet 18, 130, 156, 681, 751, 789, 933, 987; II. kötet 18, 160, 161, 189, 247, 440, 541, 564–566, 586, 613, 619, 631, 671, 678, 714, 758, 774, 812, 903, 985
- Kohl, Helmut I. kötet 92, 109, 141, 351, 546, 585, 645, 754, 987; II. kötet 26, 27, 36, 42, 86, 160, 341, 434, 471, 472, 476, 505, 506, 520, 541, 544, 566, 567, 579, 623, 625, 647, 657, 676, 693, 730, 738, 797, 799, 831, 873, 891, 900, 933, 986
- Konrád György I. kötet 279, 524, 819, 932, 934, 988; II. kötet 679
- Kónya Imre I. kötet 284, 523, 524, 539, 865, 866, 988; II. kötet 272, 388, 986
- Kopácsi Sándor I. kötet 846
- Korányi Frigyes I. kötet 905, 988
- Korb Flóris I. kötet 77, 441
- Korinek László II. kötet 704, 986
- Korondi Béla György I. kötet 607, 617, 988, 989
- Kósa Ferenc I. kötet 829, 929
- Kosáry Domokos I. kötet 179, 183, 215, 419, 624, 667, 768, 870, 876, 880, 881, 931, 932, 938, 989
- Kossuth Lajos I. kötet 62, 152, 155, 266, 571, 788, 826, 828, 881, 901, 970, 991; II. kötet 187
- Koszigin, Alekszej Nyikolajevics II. kötet 986
- Kościszko, Tadeusz I. kötet 185
- Koštunica, Vojislav I. kötet 991
- Kováč, Michel II. kötet 927, 929, 986
- Kovács Béla I. kötet 970; II. kötet 973
- Kovács István I. kötet 930
- Kovács László II. kötet 903
- Kovács Sándor I. kötet 929
- Kovacsics József II. kötet 347
- Kozirjev, Andrej II. kötet 808–810, 987
- Körmendi II. kötet 748
- Kőrösi Imre I. kötet 892
- Kövér László I. kötet 316, 345, 989
- Kővágó József II. kötet 480
- Kőváriné Csoór Klára II. kötet 375, 987
- Krajišnik, Momčilo II. kötet 731
- Kraus, David I. kötet 886, 887, 989
- Kravcsuk, Leonyid II. kötet 712, 757, 759, 798, 914, 916, 918, 919, 987
- Krjucskov, Vlagyimir II. kötet 629, 661
- Krupp, Friedrich I. kötet 486
- Kučan, Milan II. kötet 672
- Kuenheim, Eberhardt von II. kötet 68
- Kudar Lajos I. kötet 607, 617, 988, 989
- Kulin Ferenc I. kötet 714, 717, 739, 763, 809, 819, 821, 822, 990

- Kun Attila II. kötet 230
Kuncze Gábor I. kötet 945
Kupa Mihály I. kötet 155, 239, 287, 302, 304, 309, 320, 355, 357, 372, 379, 381, 393–397, 571, 594, 609, 631, 679, 682, 712, 720, 733, 743, 747, 822, 823, 839, 840, 847, 852, 873, 929, 990; II. kötet 165, 167, 170, 175, 177, 178, 180, 195, 199, 200, 202, 204, 205, 209, 210, 213–215, 221, 222, 224, 225, 235, 238, 239, 243, 247, 250, 251, 252, 260, 261, 264, 266, 268, 269, 271–275, 277–280, 287, 289, 298, 303, 306–309, 311, 325, 329, 330, 336, 352–356, 359, 360, 364, 367, 370, 377, 380, 382, 383, 388, 389, 394, 397, 543, 561, 565, 568, 570, 574, 596, 602, 647, 656, 685, 691, 700, 744, 745, 760, 761, 763, 767, 768, 827, 829, 851, 874, 900, 987
Kurucz Péter I. kötet 84
Kuthy László I. kötet 989
Laborczy Géza I. kötet 346, 990; II. kötet 922, 987
Lacina, Ferdinand II. kötet 568
II. Lajos magyar király, I. kötet 334
Lakatos Ernő I. kötet 318, 990
Lakner Zoltán II. kötet 203, 988
Laky Dezső II. kötet 790, 988
Landesmann György I. kötet 886
Láng István I. kötet 138, 880
Langmár Ferenc I. kötet 117
Lantos, Tom I. kötet 991; II. kötet 526, 988
Lányi András I. kötet 618
Larosière, Jacques de II. kötet 933, 989
László Balázs I. kötet 18, 497, 498, 504, 505, 579, 743, 991; II. kötet 18, 55, 184, 225, 339, 340, 560, 574, 634, 668, 712, 714, 729, 764, 864, 789, 810, 846, 989
László Gyula I. kötet 929
László István I. kötet 624
László Jenő I. kötet 302, 303; II. kötet 228, 229, 254, 989
Latorcai János I. kötet 396, 432, 991; II. kötet 403, 404, 406, 407, 447, 941, 989
Lazarevics István I. kötet 978
Lechner Jenő I. kötet 65, 112, 113
Lenin (Vlagyimir Iljics Uljanov) I. kötet 965; II. kötet 429
Lepsényi István II. kötet 226
Leveldi Kozma II. kötet 920
Lezsák Sándor I. kötet 539, 929
Liebig, Justus von I. kötet 907
Lilić, Zoran II. kötet 1004
Linzi Ottó II. kötet 174
Liszt Ferenc I. kötet 796
List, Friedrich I. kötet 543
Listi László II. kötet 347
Litván György I. kötet 784, 992
Lončar, Budimir II. kötet 160, 719
Losonczy Pál I. kötet 752
Lotz Károly I. kötet 306
Lovas Zoltán I. kötet 163
Lónyay Menyhért I. kötet 293, 992
Lőcsei Gabriella I. kötet 85, 993
Lőrincz György I. kötet 127, 993; II. kötet 149, 990
Lőrincz Kálmán I. kötet 255, 867, 993; II. kötet 899
Lubás Károly I. kötet 930
Lubbers, Ruud II. kötet 756, 863
Lukács György I. kötet 975
Lukáts Miklós I. kötet 28, 238, 565, 838, 839, 993
Luxemburgi János cseh király, I. kötet 461
Macartney, Carlile Aylmer I. kötet 828, 994
Macmillan, Harold I. kötet 544; II. kötet 82, 990

- Mádl Ferenc I. kötet 16, 67, 69, 96, 160, 173, 175–177, 214, 267, 287, 297, 300, 366, 367, 396, 434, 458, 525, 528, 529, 538, 664, 669, 681, 766, 876, 880, 882, 887, 897, 898, 902, 911, 915–917, 923, 926, 927, 931–937, 946, 994; II. kötet 16, 32, 86, 121, 151, 171, 172, 196, 197, 199, 203, 209, 215, 217, 241, 258–260, 278, 280, 281, 283–285, 297, 318, 320, 327, 330, 346, 438, 461, 466, 473, 545, 572, 606–609, 612–615, 617, 634, 635, 651, 652, 673, 676, 677, 679, 697, 699, 726, 741, 755, 764, 777–784, 786–789, 819, 820, 823, 824, 835, 836, 847, 848, 850, 851, 852, 855, 861, 869, 870, 888, 889, 960, 984, 990
- Magyary Zoltán I. kötet 165, 187, 367, 994; II. kötet 285, 361, 990
- Maharadze, Valerij II. kötet 858
- Major István II. kötet 241, 382, 991
- Major, John I. kötet 351, 831, 994; II. kötet 622, 674, 735, 736, 756, 768, 797, 811, 812, 868, 880, 991
- Makovecz Imre I. kötet 930, 932–934; II. kötet 519, 991
- Malec, John II. kötet 184
- Maléter Pál I. kötet 833
- Mandela, Nelson II. kötet 605
- Mandela, Winnie II. kötet 605
- Mándy Endre I. kötet 157
- Manherz Károly I. kötet 118, 537, 692, 700, 994; II. kötet 476, 991
- Manninger Jenő I. kötet 711
- Mannlicher, Ferdinand von I. kötet 525
- Márer Pál (Paul Marer) II. kötet 80,
- Mária Terézia magyar királynő, I. kötet 63, 479, 675, 877; II. kötet 151, 447, 552, 980
- Marinovich Endre I. kötet 8, 10, 11, 18, , 377, 436, 743, 839, 995; II. kötet 8, 10, 11, 18, 341, 451, 810, 840, 843, 844, 880, 882, 900, 951, 992
- Marjai József I. kötet 414; II. kötet 206
- Markusovszky Lajos I. kötet 878, 903, 905, 995
- Markovič, Ante II. kötet 641, 643, 719, 720, 992
- Markó Béla II. kötet 945
- Martens, Wilfried Achiel Emma II. kötet 486
- Martonyi János I. kötet 28, 369, 370, 995; II. kötet 63, 234, 250, 409, 412, 504, 747, 839–841, 844–847, 851, 852, 855, 879–881, 887, 888, 895, 896, 901, 905, 908, 910–913, 922, 940, 941, 992
- Mártonffy I. kötet 367
- Márványi Ágnes I. kötet 284
- Marx, Karl I. kötet 712; II. kötet 108
- Matejka Zsuzsa I. kötet 593
- Matolsy György I. kötet 18, 29, 61, 102, 497, 498, 504, 505, 550, 996; II. kötet 18, 26, 36, 37, 43, 46, 49, 54, 59, 77, 81, 82, 87–90, 95, 98, 122, 136, 186, 417, 470, 471, 473, 504, 993
- II. Mátyás király I. kötet 675
- Mauroy, Pierre II. kötet 102, 103
- Maxwell, Robert I. kötet 514, 516, 996; II. kötet 391
- Mayerhoffer András I. kötet 788
- Mazowiecki, Tadeusz I. kötet 564, 996; II. kötet 66, 506, 521, 776, 907, 993, 1005
- Mechwart András II. kötet 342
- Mečiar, Vladimír I. kötet 410, 437, 996; II. kötet 608, 750, 753, 776, 778, 784, 787, 800, 815, 816, 819–821, 824, 825, 827, 828, 834, 835, 838, 840, 842, 857, 880, 883, 896, 912, 913, 926, 927, 993
- Mécs Imre II. kötet 874, 993

- Medgyessy Péter I. kötet 61; II. kötet 42, 101, 170, 186, 226, 981, 994
Meleşcanu, Teodor II. kötet 927
Mensáros László I. kötet 709, 997
Merániai Gertrúd magyar királyné, I. kötet 955
Mesić, Stjepan II. kötet 992
Messerschmitt, Willy II. kötet 200
Mészáros István I. kötet 28, 997
Mészáros Lázár I. kötet 847, 937
Mészáros Tibor I. kötet 625
Mészöly Miklós I. kötet 819
Mester Ákos I. kötet 647; II. kötet 184, 994
Mihailovič, Draža II. kötet 640
Mihalik István I. kötet 894; II. kötet 665
Miklós Árpád I. kötet 539
Miklósházy Attila I. kötet 625, 997
Mikloško, František II. kötet 753
Mikojan, Anasztasz II. kötet 523, 994
Mikó Imre II. kötet 166
Millok Sándor I. kötet 641
Milošević, Slobodan I. kötet 437; II. kötet 773, 813, 848, 867, 868, 939, 998, 1004
Milován Sándor II. kötet 945
Minaguchi, Koichi II. kötet 80
Mindszenty József I. kötet 625
Mitterrand, Francois I. kötet 109, 789, 998; II. kötet 102, 476, 521, 567, 662, 675, 676, 693, 756–758, 768, 797, 933, 957, 994
M. Kiss Sándor I. kötet 734, 993
Mobutu, Sese Seko II. kötet 242, 995
Mock, Alois I. kötet 624; II. kötet 160, 595, 631, 767, 903, 995
Modrow, Hans I. kötet 748
Molnár Erik I. kötet 48
Molotov, Vjacseszlav Mihajlovics II. kötet 475
Moltke, Helmuth Karl Bernhard von II. kötet 214
Moravčík, Josef II. kötet 927, 928, 995
Móricz Zsigmond I. kötet 1000
Morvay István I. kötet 102, 556, 893, 894, 998; II. kötet 806, 995
Mosonyi Emil I. kötet 287
Mosonyi László II. kötet 663, 995
Mott, Charles Stewart II. kötet 62
Mubárák, Hoszni II. kötet 702
Munkácsy Mihály I. kötet 375, 998
Murdoch, Rupert I. kötet 211, 777
Müller György I. kötet 14, 17, 20, 29, 105, 177, 232, 233, 241, 251, 263, 266, 283, 284, 363, 391, 434, 436, 447, 533, 610, 672, 745, 998; II. kötet 14, 17, 20, 61, 70, 575, 727, 862, 996
Münchhausen, Karl Friedrich Hieronymus von II. kötet 485
Nagy Endre I. kötet 645, 888, 908, 999
Nagy Ferenc I. kötet 964, 1002, 1019
Nagy Ferenc József I. kötet 18, 54, 67, 68, 159, 339, 433, 458, 467, 503, 525, 528, 539, 554, 577, 595, 636, 711, 729, 731, 753, 759, 761, 764, 767, 776, 780, 848, 910, 923, 999; II. kötet 18, 41, 130, 145, 225, 275, 294, 306, 307, 324, 444, 465, 473, 482, 547, 560, 597, 600, 658, 665, 713, 728, 732, 996
Nagy Imre I. kötet 260, 505, 618, 648, 833, 964, 992, 1001, 1005, 1024, 1025; II. kötet 269, 458, 470, 523, 1014, 1015
Nagy János II. kötet 424–426
Nagy László I. kötet 853
Nagy Péter cár, I. kötet 918
Nagy Sándor I. kötet 483, 492, 677–680, 682, 930, 999; II. kötet 453
Nagy Tamás I. kötet 930, 945
Nagy Vilmos II. kötet 984
Nagy Zoltán I. kötet 423, 930, 999; II. kötet 222, 375, 399, 400, 445, 446, 874, 996

- Nahimi Péter I. kötet 539
- Nahlik Gábor I. kötet 716, 743, 856, 862, 874, 875, 1000
- Nambiar, Satish II. kötet 759
- Nanovfszky György II. kötet 810, 996
- Napoleon, Bonaparte I. kötet 660
- Năstase, Adrian II. kötet 751
- Naszvadi György II. kötet 287, 997
- Nemeskürty István I. kötet 406–408, 930, 1000
- Németh Béla I. kötet 786, 1000
- Németh Géza I. kötet 565
- Németh László I. kötet 571, 708, 929, 1000
- Németh Miklós I. kötet 7, 320, 975; II. kötet, 7, 25, 26, 62, 63, 68, 101, 303, 452, 458, 459, 473, 608, 752, 754, 804, 932, 961, 977, 997
- Németh Sándor I. kötet 608
- Nepauer Máté I. kötet 908
- Neuhold Kornél I. kötet 561
- Nixon, Richard II. kötet 969
- Nyers Rezső II. kötet 88, 459
- Oláh Sándor I. kötet 577, 600, 1001
- Olszewski, Jan II. kötet 729, 776, 997, 1005
- Oltványi Ottó I. kötet 251; II. kötet 184
- Opel, Adam I. kötet 552; II. kötet 126
- Orbán István II. kötet 80
- Orbán Viktor I. kötet 14, 356, 358, 595, 596, 598, 599, 637, 1001, 1005; II. kötet 14, 927, 967, 974, 1015
- Orlov, Vlagyimir Efimovics II. kötet 998
- Orwell, George I. kötet 906
- O'sváth György I. kötet 624; II. kötet 80
- Owen, David lord II. kötet 1014
- Ozorai Pipó I. kötet 978
- Pálffy György I. kötet 988
- Pálffy János II. kötet 115
- Pallagi Ferenc I. kötet 163, 616
- Pálos Miklós I. kötet 93, 624, 834, 837, 1001
- Pálos Tibor I. kötet 961
- Palotás János I. kötet 385, 945; II. kötet 700, 701
- Panić, Milan II. kötet 372, 811–813, 849, 998, 1014
- Park, Sung Song II. kötet 80
- Paskai László I. kötet 624, 625, 798
- Pasko, Gramoz II. kötet 663
- II. Paszkál pápa II. kötet 620
- Pásztor Gyula I. kötet 690, 735, 759, 786, 1001, 1002, 1006, 1029; II. kötet 1000
- Pásztor János I. kötet 112
- Pártay Tivadar I. kötet 648, 1002
- Pavlov, Valentin I. kötet 235; II. kötet 621, 638, 661, 998
- Peel, Robert sir, I. kötet 683
- Perot, Ross II. kötet 830
- Peterle, Lojze II. kötet 718, 720, 998
- Pethő Sándor I. kötet 85; II. kötet 378
- Pető Iván I. kötet 858
- Petrenkó János I. kötet 199, 1003
- Pétain, Philippe II. kötet 995
- Péter Gábor I. kötet 607, 617, 750, 965, 1002
- Pfeffer-Wildenbruch, Karl I. kötet 909
- Pfeiffer Zoltán I. kötet 695
- Pilgram, Franz Anton II. kötet 511
- Pirek, Zdenko II. kötet 887
- Pohankovics István I. kötet 338, 341, 359, 1003
- Polinszky Károly I. kötet 903, 1003
- Politzer Zsigmond I. kötet 542
- Pollack Mihály I. kötet 65, 75; II. kötet 311, 334
- Pompidou, Georges II. kötet 100
- Pongrácz Gergely I. kötet 734, 1004; II. kötet 523, 998
- Pongrácz Tibor I. kötet 287, 305, 399, 520, 821, 881, 1004; II. kötet 204, 389, 390, 395, 396

- Popély Gyula II. kötet 834
Pozseidón II. kötet 175
Pozsgay Imre I. kötet 183, 200, 284, 473, 623, 624, 648, 929, 1004, 1014, 1015; II. kötet 269, 303, 1008
Primakov, Jevgenyij II. kötet 902–904, 999
Princz Gábor II. kötet 193
Prokrusztész II. kötet 175
P. Szabó József I. kötet 743, 1001
Pugo, Borisz II. kötet 629, 661
Pulitzer, Joseph I. kötet 647
Pungor Ernő I. kötet 69, 137, 139, 155, 177, 195, 247, 299, 366, 367, 422, 448, 559, 569, 899, 902, 905, 930, 1005; II. kötet 222, 270–272, 278, 301, 311, 331, 341–343, 371, 436–438, 550, 595, 646, 680, 682, 685, 999
Pusztai Erzsébet I. kötet 317, 840, 844, 845; II. kötet 370, 371, 999
Quittner Zsigmond II. kötet 170
Rabár Ferenc I. kötet 38, 48, 71, 91, 155, 156, 331, 485, 486, 489, 496, 504, 511, 548, 554, 1005; II. kötet 27, 37, 38, 41, 43–48, 50–54, 56, 57, 59–61, 66, 75–77, 83, 94, 98, 103, 107, 108, 111–114, 116, 120–123, 125, 128–136, 146, 148, 153, 159, 167, 169, 186, 276, 467, 478, 484, 485, 491, 496, 503–505, 999
Rabin, Jichák I. kötet 952
Rácز Sándor I. kötet 491, 1005
Ráday Mihály I. kötet 104, 292, 293, 1005
Radetzky, Joseph Wenzel I. kötet 997
Radnóczy Antal I. kötet 539
Raffay Ernő I. kötet 111, 112, 1006; II. kötet 253, 254, 499, 580, 581, 627, 874, 1000
Raft Miklós I. kötet 616
Rahmaumni, Rousseau Iméne I. kötet 907
Raj Tamás I. kötet 579, 766, 1006
Rajkai Zsolt I. kötet 576, 577, 1006; II. kötet 304, 305, 870, 1000
Rajk László I. kötet 35, 284, 654, 1002; II. kötet 1014
II. Rákóczi Ferenc fejedelem, I. kötet 142; II. kötet 347
Rákosi Mátyás I. kötet 284, 420, 502, 609, 658, 805, 813, 871, 878, 879, 903, 964, 965, 992, 1003, 1006; II. kötet 224, 1014
Raskó György II. kötet 313, 314, 336, 337, 409, 412, 663, 1000
Raspe, Rudolf Erich II. kötet 485
Ravasz Károly I. kötet 761, 1006
Regéczy-Nagy László I. kötet 618
Reichmann Albert II. kötet 313
Reichmann Ralph II. kötet 313
Reitter Ferenc II. kötet 174
Reményi-Schneller Lajos I. kötet 62, 1007
Rédey László II. kötet 196, 280
Révai József I. kötet 445, 1007
Révész Géza II. kötet 458
Ringer József I. kötet 790
Rittler I. kötet 61
Rizskov, Nyikolaj Ivanovics I. kötet 34, 1000; II. kötet 459, 517
Robson, John E. II. kötet 134
Rocard, Michel II. kötet 102, 476, 1001
Rolek Ferenc I. kötet 679; II. kötet 300, 1001
Roman, Petre II. kötet 556–558, 582, 666, 667, 1001
Romatka I. kötet 536
Romhányi László II. kötet 499, 1001
Roosevelt, Franklin D. I. kötet 484, 972; II. kötet 834
Rossi, Agnelo I. kötet 625, 1007
Rótt Nándor II. kötet 652
Rózsahegyi László II. kötet 80
Ruckoj, Alekszandr II. kötet 918, 922, 947, 1002
Rupel, Dimitrij II. kötet 630

- Ságvári Ágnes I. kötet 506
 Salamon László I. kötet 781, 1007
 Sámir, Jichák I. kötet 887, 1008
 Sámsondi Kiss György II. kötet 614, 635, 651, 652, 1002
 Sánta Ferenc I. kötet 618, 1008
 Sára Sándor I. kötet 496, 850, 856, 930, 1008; II. kötet 222
 Sárközy Tamás II. kötet 378, 1002
 Sárossy László I. kötet 567, 1008; II. kötet 28, 131, 202, 282, 312, 543, 1003
 Sartre, Jean-Paul II. kötet 220
 Schalkhammer Antal I. kötet 678, 679, 921, 924, 1008
 Schamschula György I. kötet 396, 410, 432, 679, 680–682, 1008; II. kötet 202, 209, 244, 245, 266, 278, 355, 407, 450–452, 587, 924, 936, 941, 1003
 Schickedanz Albert I. kötet 674
 Schieder, Peter II. kötet 903
 Schiller, Karl II. kötet 187, 1003
 Schlieffen, Alfred von II. kötet 214
 Schmahl Henrik I. kötet 562
 Schmidt, Helmut Heinrich Waldemar I. kötet 467, 546, 1009; II. kötet 42, 579, 1003
 Schömer Ferenc II. kötet 174
 Schüssel, Wolfgang II. kötet 873
 Schwarzkopf, Norman I. kötet 575
 Scowcroft, Brent II. kötet 677, 1003
 Sebes Gábor I. kötet 506
 Sebestyén Endre II. kötet 583
 Sekhar, Csandra II. kötet 241
 Semmelweis Ignác I. kötet 468
 Sepsey Tamás I. kötet 69, 675, 883, 1003, 1009; II. kötet 117, 333
 Šešelj, Vojislav II. kötet 640, 702, 772, 773, 1003
 Sessler György I. kötet 506
 Sevardnadze, Eduard II. kötet 459, 460, 515, 521, 618, 901, 948, 1004
 Shirac, Jacques II. kötet 476
 Sidló Ferenc I. kötet 112
 Sigray Antal gróf, I. kötet 641, 1009
 Siklós Csaba I. kötet 83, 237, 238, 250–252, 255, 292, 320, 325, 341, 393, 396, 397 539, 540, 570, 575, 728, 803, 809, 810, 812, 849, 850, 873, 1009; II. kötet 48, 49, 78, 123, 166, 167, 169, 177, 178, 211, 242, 299, 300, 305, 310, 314, 343, 349–351, 380, 390, 513, 535, 570, 572, 596, 607, 635, 651, 652, 694, 710, 733, 747, 755, 765, 792, 801, 808, 824, 825, 843, 848, 852, 861, 862, 936, 1004
 Silov, Viktor II. kötet 459, 617, 619, 621, 623, 629, 637, 802, 1004
 Siemens, Werner von II. kötet 65
 Singer, Israel I. kötet 928
 Sinkovits Imre I. kötet 930
 Skubiszewski, Krzysztof II. kötet 548, 776, 840, 1005
 Smith, Huber II. kötet 544
 Sohin, Alekszandr II. kötet 941
 Sokol, Jan I. kötet 624
 Solohov, Mihail Alekszandrovics II. kötet 687
 Solt Pál I. kötet 122, 128, 630, 1010
 Somló Bódog I. kötet 542
 Somogyi Ferenc I. kötet 569, 1010; II. kötet 459, 462, 470, 471, 508–510, 525, 618, 619, 640, 704, 1005
 Somogyi László I. kötet 415; II. kötet 206
 Soós Károly Attila I. kötet 107, 1011; II. kötet 103, 364, 367, 377, 1005
 Soros György I. kötet 536, 784–786, 926, 927, 928, 1011; II. kötet 80, 106, 440, 1005
 Sova Rudi II. kötet 813

- Sólyom László I. kötet 98, 274, 784, 955, 1010
 Späth, Lothar II. kötet 36, 472, 505, 506, 1006
 Sranc I. kötet 551
 Stănculescu, Victor II. kötet 564, 1006
 Steiner Rudolf I. kötet 509
 Stoltenberg, Thorvald II. kötet 1014
 Stráský, Jan II. kötet 820
 Strauss, Franz Josef I. kötet 542, 597, 1011
 Streibl, Max II. kötet 308, 777, 842
 Suchman Tamás II. kötet 335
 Suhocka, Hanna I. kötet 410, 1011; II. kötet 399, 880, 881, 883, 884, 890, 891, 1005, 1006
 Sulyok Dezső I. kötet 844, 1011
 Surányi György I. kötet 41, 42, 153, 213, 224, 676, 1012; II. kötet 80, 92, 94, 103, 104, 106, 120–123, 131, 135, 136, 138–140, 145, 152, 153, 159, 160, 178, 184, 198, 209, 211, 212, 216, 220, 227, 228, 259–263, 287, 289, 291, 292, 294, 307, 308, 309, 374–378, 569–571, 592, 594, 596, 643, 645, 649, 663, 671, 686, 720, 725, 729, 838, 842, 854, 921, 929, 1006
 Surján László I. kötet 18, 41, 54, 189, 309, 333, 415, 416, 467, 470, 473–475, 495, 515, 539, 541, 572, 573, 595, 599, 621, 623, 630, 659, 666, 688, 690, 697, 713, 716, 717, 726, 727, 732, 766, 775, 776, 783, 787, 801, 803, 809, 810, 828, 860, 864, 877, 878, 888, 1012; II. kötet 18, 56–58, 64, 91, 103, 145, 147, 168, 180, 181, 225, 231, 276, 290, 302, 303, 323, 332, 387, 388, 417, 419, 440, 482, 491, 498, 512, 531, 543, 544, 553, 562, 563, 594, 596, 643, 645, 649, 663, 671, 686, 720, 725, 729, 838, 841, 842, 854, 921, 929, 1007
 Suzuki, Osamu II. kötet 226
 Sümegi Csaba I. kötet 930
 Sütő András I. kötet 90, 929, 1012; II. kötet 499
 Szabad György I. kötet 27, 417, 624, 630, 767, 1012; II. kötet 563, 863, 864, 952, 1007
 Szabó Albert I. kötet 89
 Szabó Endre I. kötet 930
 Szabó István II. kötet 72
 Szabó Iván I. kötet 282, 298, 341, 345, 396, 430, 448, 449, 632, 636, 776, 789, 849, 855, 891, 896, 898, 907, 908, 923, 1013; II. kötet 319, 321, 323, 325, 331, 341, 377, 401, 402, 413–416, 418, 420, 427, 430, 432, 434–436, 442, 447, 449, 745, 781, 789, 792, 820, 835, 837, 888, 890, 896, 926, 1007
 Szabó János I. kötet 396, 432, 865, 906, 1001, 1006, 1013, 1029; II. kötet 388, 400, 410, 424, 429, 922, 1000
 Szabó Kálmán II. kötet 667
 Szabó Károly II. kötet 375
 Szabó Sándor I. kötet 709, 1013
 Szabó Tamás I. kötet 29, 160, 167, 199, 240, 287, 288, 298, 320, 356, 357, 380, 381, 397, 463, 519, 520, 539, 557, 628, 734, 742, 763, 820–822, 848, 891, 892, 1013; II. kötet 31, 34, 110, 172, 174, 183, 202, 204, 209, 226, 230, 232, 233, 243, 244, 246, 277, 279, 283, 290, 295, 338, 373, 374, 377–379, 384, 385, 392, 393, 403, 413, 414, 417, 419, 434, 435, 447, 449, 451, 565, 585, 587, 600, 1007
 Szakály Sándor I. kötet 10; II. kötet 10
 Szálasi Ferenc I. kötet 827, 914
 Szalay Péter I. kötet 284, 1014
 Szapolyai-család II. kötet 347
 Szávai János II. kötet 768, 1007
 Szeberényi András II. kötet 902
 Szekeres Szabolcs I. kötet 164, 188
 Szekeres Zsolt I. kötet 164, 188

- Szekfü Gyula I. kötet 935, 989, 1014
 Szelényi Zsuzsa I. kötet 211, 524, 1015
 Szemere Bertalan I. kötet 344, 620, 992, 1015
 Szentágothai János II. kötet 611
 Szentgyörgyi András I. kötet 436, 743
 Szentgyörgyi István I. kötet 112
 Szerb Antal I. kötet 929
 Széchenyi Ferenc I. kötet 65, 789, 790
 Széchenyi István gróf, I. kötet 196, 542, 571, 670, 1014; II. kötet 1008
 Széchényi Antal I. kötet 789
 Szécsényi László II. kötet 511
 Székely Gábor I. kötet 886; II. kötet 569, 570
 Széles Gábor I. kötet 514, 930; II. kötet 391
 Szidki, Atef II. kötet 702
 Szilasy György I. kötet 539; II. kötet 272
 Szilvász György I. kötet 20, 142, 261, 262, 446, 447, 563, 647, 713, 1015; II. kötet 20, 172, 173, 1008
 Szitarjan, Sztjepan II. kötet 42, 638, 639
 Szokai Imre II. kötet 563, 635, 668, 1008
 Szöcs Géza II. kötet 562, 563, 1008
 Szöllösi Árpád I. kötet 624, 929
 Szöllösi Istvánné I. kötet , 823, 1015; II. kötet 431, 1009
 Szörényi Levente I. kötet 930
 Szűcs Gábor I. kötet 514
 Szűrös Mátyás I. kötet 481, 929, 930
 Sztarodubcev, Vaszilij II. kötet 661
 Sztálin, Joszif Visszarionovics I. kötet 284, 372, 698, 746, 1003, 1016; II. kötet 125, 475, 523, 540, 834, 916, 1009, 1010
 Sztójay Döme I. kötet 827
 Sztukalin, Borisz Ivanovics II. kötet 459, 604, 917, 1009
 Sztjepankov, Valentin II. kötet 918
 Szunyogh Károly II. kötet 241
 Szuszlov, Mihail Andrejevics II. kötet 523, 1010
 Szvami, Szubramanian II. kötet 241
 Tabajdi Csaba I. kötet 92, 623, 624, 1016; II. kötet 303
 Tábori Nóra I. kötet 709, 1017
 Takács Péter I. kötet 750
 Takácsy Gyula II. kötet 444
 Takáts Gyula I. kötet 707, 1018; II. kötet 1010
 Tamás Gáspár I. kötet 475, 1017
 Tamás Gáspár Miklós I. kötet 475, 546, 1017
 Tápai Antal II. kötet 583
 Tarafás Imre I. kötet 57, 224, 1017; II. kötet 78, 79, 87, 91, 160, 162, 235–238, 373, 375, 376, 378, 477, 478, 484, 486, 649, 650, 1010
 Tardos Márton I. kötet 349, 779, 784, 1018; II. kötet 80, 103, 267, 268, 377, 1010
 Tarján Lászlóné I. kötet 29, 46, 235, 788, 791, 1018; II. kötet 346, 509, 617, 761, 762, 889, 1011
 Tatay Sándor I. kötet 707, 1018
 Taylor, A.J.P. II. kötet 133, 381, 1011
 Teleki Géza gróf, I. kötet 607, 1018
 Teleki László II. kötet 970
 Teleki Pál I. kötet, 235, 624; II. kötet 406, 422, 1011
 Teleki Pál gróf, I. kötet 235, 534, 607, 624, 917, 923, 989, 1018; II. kötet 920, 988
 Teller Ede I. kötet 553, 1019
 Tellér Gyula I. kötet 624
 Tempfli József I. kötet 624
 Temple Rezső II. kötet 170
 Ternák Gábor II. kötet 539, 540, 1011
 Than Károly I. kötet 905, 1019
 Thatcher, Margaret I. kötet 564, 682, 1019; II. kötet 216, 362, 436, 520, 674, 907, 1012
 Thomas, Charles H. II. kötet 502, 1012

- Thuma József II. kötet 568, 574, 1012
 Thürmer Gyula II. kötet 936, 1012
 Tildy Zoltán I. kötet 274, 338, 964, 980, 1019
 Tímár András II. kötet 592
 Tito, Josip Broz II. kötet 675
 Tojgun pasa II. kötet 174
 Toldy Ferenc I. kötet 620, 687, 1020
 Tomaj Dénes II. kötet 241, 489, 490, 492–494, 1013
 Tordy Géza I. kötet 709, 1020
 Torgyán József I. kötet 275, 417, 539, 554, 577, 594, 599, 600, 639, 670, 671, 680, 690, 691, 741, 749, 758, 759, 760, 761, 786, 923, 1020; II. kötet 224, 225, 325, 356, 973, 1013
 Tóth Gyula II. kötet 583
 Tóth István I. kötet 878, 903, 1020
 Tóth Lőrinc II. kötet 115
 Tóth Sándor I. kötet 929
 Tóth Zoltán I. kötet 29, 772, 775, 1020
 Tölgyessy Péter I. kötet 228, 763, 768, 1021
 Török Ferenc I. kötet 205
 Tőkés László I. kötet 929, 930
 Trefort Ágoston I. kötet 547, 1021
 Trócsányi László I. kötet 958
 Tudman, Franjo II. kötet 632, 720, 992, 1013
 Turjanica, Ivan II. kötet 916
 Tütös Sándor I. kötet 601, 640, 1021
 Tyizjakov, Alekszandr II. kötet 661
 Ugrin Emese I. kötet 690
 Uhl Antal I. kötet 684
 Uhry Imre II. kötet 195
 Ujszászy István I. kötet 607, 989, 1021
 Ujváry Gábor I. kötet 10; II. kötet 10
 II. Ulászló magyar király, I. kötet 334, 978
 Urbán László I. kötet 623, 624, 1022; II. kötet 376
 Újlaki Miklós I. kötet 978
 Văcăroiu, Nicolae II. kötet 927
 Vági Gábor I. kötet 618
 Vági Zoltán I. kötet 506
 Vágó József II. kötet 170
 Vágó László II. kötet 170
 Vak Bottyán II. kötet 347
 Vályi Péter I. kötet 369, 1022
 Vámbéry Ármin I. kötet 375, 1022
 Vámos Tibor I. kötet 784, 1023
 Vance, Cyrus II. kötet 677, 703, 704, 738, 748, 757, 758, 924, 1013
 Várady Imre 1014
 Várady Tibor II. kötet 811–813, 1014
 Varga Béla I. kötet 338, 660, 661, 1023
 Varga István II. kötet 277
 Varga László I. kötet 929
 Varga Zoltán II. kötet 272
 Várhelyi András I. kötet 374, 1023
 Vásárhelyi Miklós I. kötet 623, 1024; II. kötet 558, 629, 1014
 Vass Csaba I. kötet 930
 Vass József I. kötet 48
 Vass Zoltán II. kötet 185, 1014
 Vavroušek, Josef II. kötet 651, 652, 787, 1015
 Venkataraman, Ravaszvami II. kötet 241
 Verebélyi Imre I. kötet 208, 362, 363, 807, 1024; II. kötet 671, 791, 792, 1015
 Veress Péter I. kötet 571, 961, 1025
 Végvári József I. kötet 163
 Vékás János II. kötet 627, 1015
 Vékás Lajos I. kötet 536, 927, 1024
 Vida István I. kötet 769, 1025
 Vince Mátyás II. kötet 150
 Virág István II. kötet 936, 937
 Visinszkij, Andrej Januarjevics II. kötet 582, 616, 1015
 Vissi Ferenc II. kötet 70, 247, 357, 358, 1016
 Vladi Gusztáv I. kötet 367

- Vogh, Cárén I. kötet 536
 Voronin, Jurij II. kötet 918
 Vorosilov, Kliment Jefremovics II. kötet 510
 Vörös János I. kötet 826; II. kötet 510
 Vörös Vince I. kötet 539, 999; II. kötet 996
 Vranitzky, Franz I. kötet 235, 414; II. kötet 206, 477, 487, 517, 526, 528, 532, 533, 536, 537, 570–572, 595, 636, 730, 767, 831, 861, 902, 903, 937, 1016
 Vujičić, Stoján I. kötet 97, 1025
 Vukovich György I. kötet 239, 332, 1025; II. kötet 276, 353
 Vukovics Sebő I. kötet 344, 1026
 Waigel, Theo I. kötet 431, 1026; II. kötet 434, 476, 647, 1016
 Wałęsa, Lech I. kötet 461, 996, 1026; II. kötet 340, 542, 546, 548, 554, 555, 582, 708, 717, 729, 768, 775–777, 993, 1016
 Walters, Sir Alan A. II. kötet 80
 Wander, Albert II. kötet 372
 Weiss Manfréd báró, I. kötet 89, 541, 635, 1026
 Weizsäcker, Richard von I. kötet 443, 1025; II. kötet 36, 434, 472, 579, 834, 842, 1016
 Wekerle Sándor I. kötet 62, 431, 951, 954, 1027; II. kötet 186, 187, 1017
 Westervelt, Geirge Conrad II. kötet 421
 Wilde, Oscar II. kötet 140, 1017
 Wilson, Thomas Woodrow I. kötet 1032; II. kötet 915, 916
 Wilz, Bernd II. kötet 874
 Winkelmann, Otto I. kötet 909
 Winklhofer, Johann Baptist I. kötet 552; II. kötet 127
 Wolfart János I. kötet 80, 95, 97, 624, 692, 703–705, 729, 744, 755, 767, 1027; II. kötet 303
 Wörner, Manfred I. kötet 796, 1027; II. kötet 118, 487, 899, 1017
 Zacek Gyula I. kötet 539; II. kötet 272, 1017
 Zala Tamás I. kötet 407, 408, 624
 Zalatnay Sarolta I. kötet 303, 304, 1028
 Zétényi Zsolt I. kötet 750, 751, 817, 818
 Zilk, Helmut II. kötet 527, 569, 595, 1018
 Zimányi Tibor I. kötet 494, 659, 1028; II. kötet 41
 Zlinszky János I. kötet 835
 Zoltai Gusztáv I. kötet 886
 Zorkin, Valerij II. kötet 918
 Zwack József I. kötet 1028
 Zwack Péter I. kötet 635, 1028; II. kötet 911, 1018
 Zsedényi Béla I. kötet 914
 Zsigmond magyar király, I. kötet 978
 Zsíros Géza I. kötet 27, 28, 577, 578, 890, 893, 1029
 Zsufa István I. kötet 411, 1029
 Zsukov, Georgij Konsztantyinovics II. kötet 577

*A Magyar Napló Kiadó
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének,
valamint az 1999-ben alapított
Könyves Szövetségnek tagja
www.konyves-szovetseg.hu*

Kiadja a Magyar Napló Kiadó Kft.
1062 Budapest, Bajza u. 18.
www.magyarnaplo.hu
Felelős kiadó Zsiga Kristóf ügyvezető igazgató
A szöveget gondozta Kopácsy Gergely
Tördelőszerkesztő Bornemissza Ádám
A borítót Oláh Mátyás László és Porpáczy Zoltán tervezte
Készült a Pannónia Nyomdában, Budapesten